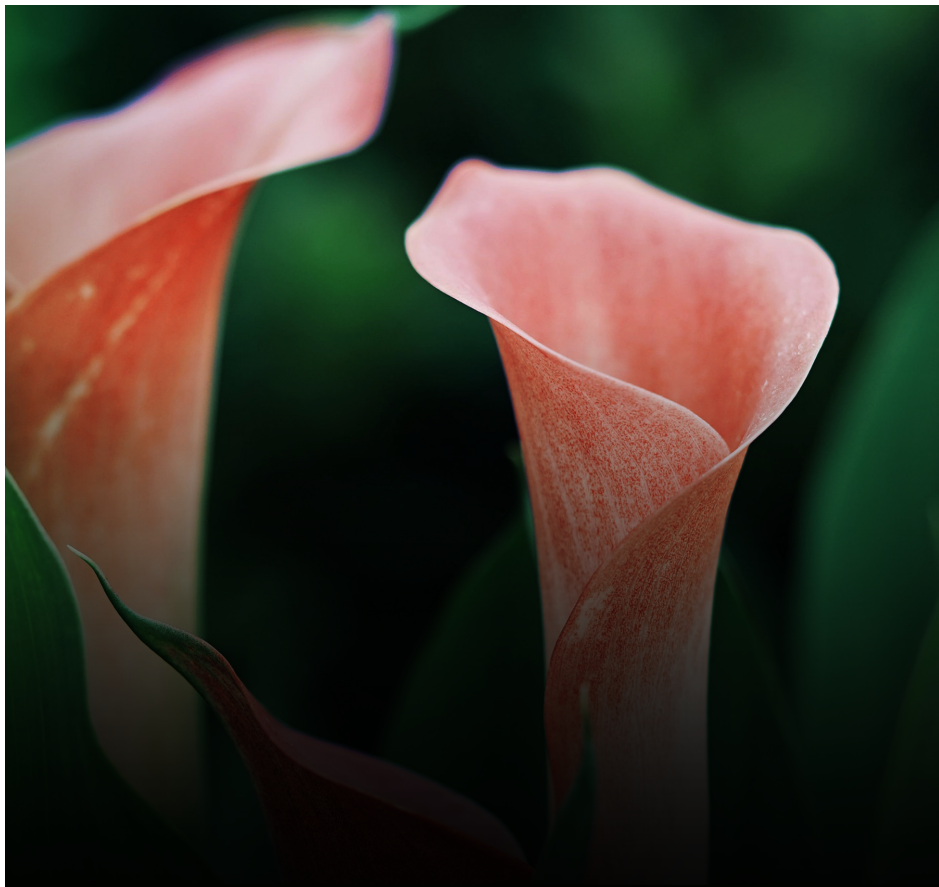

North Tanna New Testament

North Tanna New Testament

Contents

Matiu	1
Mak	71
Luk	111
Jon	184
Wək Min	248
Rom	311
1 Korin	342
2 Korin	369
Kalesia	387
Efesas	400
Filipae	410
Kolosi	417
1 Tesalonaeka	425
2 Tesalonaeka	431
1 Timoti	435
2 Timoti	444
Taetas	450
Filimon	455
Hiprus	457
Jemes	490
1 Pita	498
2 Pita	508
1 Jon	513
2 Jon	525
3 Jon	527
Jut	529
Nol Өpən	532

Naoa rəha uhgin naniəkisən wi

The New Testament in the North Tanna Language of Vanuatu

Le Nouveau Testament dans la langue du Nord Tanna de Vanuatu

Language: North Tanna (Tanna, North)

Provided by: Wycliffe Bible Translators

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc. Scripture text used by permission.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

5ef30199-087d-58f8-95a0-ba320bd78d9a

ISBN: 978-1-5313-0643-4

Matiu

*Namnusən Təwir Rəha İesu
Kristo Itəm Matiu Təmäte*

**Nəghatən əkuəkir
rəha naoa u Matiu**

?Pah təmäte naoa u? Matiu təmäte naoa u. In etəm tuelef kit rəha İesu. Nərgin kit min u Lifae. Matiu in etəm İsrəl itəm tatos məni rəha takis rəha kapman rəha Rom. Məto İesu təmaun-in məmə in otuwa rəhan kit etəmim.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte naoa u tatuwin o netəm İsrəl, məto təmäte e nəghatən Kris itəm təhmen əm e Bislama rəha netəm min rafin ikin əh.

?Nəmegəhən təhro nulan nian təmäte? Naoa u tatilpin Oltesteman ne Niutesteman məto-inu in tatəghat-in tepət e nəghatən rəha ien min rəha Uəgin əupən itəm kəmäte e Oltesteman. E nian rəha İesu, netəm İsrəl kəmoatatig əhgin kapman rəha Rom. Kəmoatəsəhgin suah kit itəm otuwa mosmegəh ilat. Koataun-in suah u məmə Kristo, o Mesaea.

?Təmäte naoa u o naka? Matiu təmäte naoa u məmə otən-iarəp wir məmə İesu in Kristo (Mesaea), etəm itəm Uəgin tinəmən rəkis məmə otəpanahl-ipa məmə otuwa mosmegəh İsrəl. Matiu təməghat-in nəghatən tepət rəha Uəgin e Oltesteman itəm ien min kotəghat-in İesu, kən matəgətun məmə nəghatən min u kotiet-pa e nəmegəhən rəha İesu. Kən Matiu tolkeike məmə netəmim okotitun məmə İesu in Kig itəm in ilis e kig min rafin.

Tipi İesu Kristo rat min

(Luk 3:23–38)

1 Inu nərgi tipi İesu Kristo rat min, kit in Kig Təfit, kən kit min in Epraham.^a

² Epraham in tata rəha Aisak, kən Aisak in tata rəha Jekop, kən Jekop in tata rəha Juta ne pian min,

³ kən Juta in tata rəha Peres ne Sera, rəhalau mama u Temar,

kən Peres in tata rəha Hesron, kən Hesron in tata rəha Ram,^b

⁴ kən Ram in tata rəha Aminatap, kən Aminatap in tata rəha Nason, kən Nason in tata rəha Salmon,

⁵ kən Salmon in tata rəha Poas u rəhan mama Rehap,

kən Poas in tata rəha Opet u rəhan mama u Rut,

kən Opet in tata rəha Jese,^c

⁶ kən Jese in tata rəha Kig Təfit.^d

Kən Kig Təfit in tata rəha Solomon u rəhan mama in pətan rəha Uria əupən,

⁷ kən Solomon in tata rəha Rehopoam, kən Rehopoam in tata rəha Apia,

kən Apia in tata rəha Asa,

⁸ kən Asa in tata rəha Jehosafat,

kən Jehosafat in tata rəha Jehoram,

kən Jehoram in pipi rat rəha Usia,

⁹ kən Usia in tata rəha Jotam,

kən Jotam in tata rəha Ahas,

kən Ahas in tata rəha Heseikia,

¹⁰ kən Heseikia in tata rəha Manase,

kən Manase in tata rəha Amon,

kən Amon in tata rəha Josaea,

¹¹ kən Josaea in tata rəha Jekon-aea ne pian min, kən uarisig lan, tikimir min rəha noanol min rəha İsrəl kəmotəmik ilat motuwin Papiilon

^a1:1 Jen 22:18; 1 Kron 17:11 ^b1:3 Jen 38:29–30; Rut 4:18-22

^c1:5 Rut 4:13-17 ^d1:6 2 Saml 12:24

māmā ilat okotuwa slef min rəha-lat.^e

¹² Kən inu nərgi pipi min itəm tāmətuoun e nian noanol min rəha Isrel kəmotuwīn Papiilon.

Jekonaēa in tata rəha Sealtiel, kən Sealtiel in pipi rəha Serupapel,^f

¹³ kən Serupapel in tata rəha Apiut, kən Apiut in tata rəha Eliakim,

kən Eliakim in tata rəha Asor,

¹⁴ kən Asor in tata rəha Satok,

kən Satok in tata rəha Akim,

kən Akim in tata rəha Eliut,

¹⁵ kən Eliut, in tata rəha Eleasar,

kən Eleasar in tata rəha Matan,

kən Matan in tata rəha Jekop,

¹⁶ kən Jekop in tata rəha Josep u iərman rəha Meri.

Kən Meri tāmīlēs Iesu, kən kətaun-in māmā Kristo itəm Uhgīn tāmən māmā otahl-ipa.

¹⁷ Tāmətuoun e Epraham mətoarus-pən Kig Tefit, pipi rat min əm u neen kəmāte rəkis nərgilat, ilat fotin. Kən tāmətuoun min e Kig Tefit mətoarus-pən noanol min rəha Isrel kəmotuwīn Papiilon, pipi rat min ilat rafin fotin. Kən tāmətuoun min e noanol min rəha Isrel kəmotuwīn Papiilon mətoarus-pən Kristo itəm Uhgīn tāmən māmā otahl-ipa, pipi rat min ilat rafin fotin.

Naiirən rəha Iesu Kristo

(Luk 2:1-7)

¹⁸ Inu namnusən rəha naiirən rəha Iesu Kristo. Mama rəha Iesu, nərgin u Meri, kinən rəkis māmā okos rəhan kətim kan māmā otətəu-pən suah kit, nərgin u Josep. Məto e nian kəsueamən əh muatig kitiah, kən Josep təsuwinən əh mehm, məto Narmin Rəha Uhgīn tinol māmā Meri tinəpək-əpək rəkis.^g

¹⁹ Kən rəhan iaguīhl Josep in etəm ətuatip, kən tatətəlig-in māmā otapəs Meri, məto in təsolkeikeən māmā otol Meri taulis, kən nikin təht māmā otəsən-iarəpən kəm netəmim.

²⁰ Məto nian nikin təmatəht māmā in otol nətəligən əh, kən nagelo kit rəha Iəramərə təmuwa ron e napilaiirən mən-ipən kəm in māmā, “Josep, mipi Tefit rat. Onəkəsəginən māmā onakit Meri māmā in rəham pətan, məto-inu suakəku əh tətətig lan, in tāmisi-pən əm o Narmin Rəha Uhgīn. ²¹ Kən in otīlēs nətīn kit iərman, kən onəkaun-in nərgin māmā Iesu məto-inu in otosmegəh rəhan min netəmim e nolən tərāt min rəhalat.”*

^{h22} Natimnat min rafin əh kəmotuwa kol əm nipahrienən e nəghatən rəha Iəramərə itəm rəhan kit ien tāmən aupən ikin māmā, ²³ “Pətan əkəku kit itəm iərman təsuwinən əh ron, otəpəs məwig, kən panīlēs nətīn kit iərman, kən okaun-in nərgin māmā Emanuel,”ⁱ inu nipətīn təmə, “Uhgīn tətətig kitāt min.”

²⁴ Kən nian Josep təmaiir, kən tāmətəu-pən əm nəghatən rəha nagelo rəha Iəramərə. Kən təmuwin mit Meri muwa e rəhan latuənu māmā rəhan pətan, ²⁵ məto in tāməsuwinən əh mehm matuwīn matuwīn mətoarus-pən Meri tīlēs nətīn iərman. Kən Josep təmaun-in nərgin māmā Iesu.^j

Netəm-iasol kəmotairahgin Iesu

2 Iesu təmaiir əpəh nītən rəha Jutia e taon Petlehem e nian Kig Herot Asol in tāmətəramərə lan. Kən uarisig ikin, netəm-iasol min neen kəmotisi-par isəu motuwa Jerusalem. Kōtenatig wir e nənən nipəti məhau min. Kən motuwa motətapəh māmā, ² “?Suakəku u in hiə, itəm in təmaiir māmā in kig rəha

*1:21 Iesu, nipəti tatən māmā, “Iəramərə tatosmegəh”

^e1:11 2 King 22—24; 2 Kron 36:10; Jer 27:20 ^f1:12 Esra 3:2

^g1:18 Luk 1:27,35 ^h1:21 Luk 1:31; 2:21 ⁱ1:23 Aes 7:14 ^j1:25 Luk 2:21

netəm Isrel? Emotehm rəhan məhau təmər əpəh par, kən ekoatuwa məmə ekotos-ipən nisaiiən kəm in.”^k

³Nian Kig Herot Asol təməto nəghatən əh, ilat netəm Jerusalem nikilat rafin təmərət. ⁴Kən təmərgəfimin pris asol min ne iəgətu min rəha Lou rəha nəfakən rəha netəm Isrel, kən matətapəh olat məmə, “?Kristo itəm Uhgin tinəmən rəkis məmə otahl-ipa, in otair hiə?” ⁵Kən kəmotən-ipən kəm in məmə, “In otair əpəh taon Petlehem e nitən rəha Jutia. Məto-inu ien kit rəha Uhgin aupən, təməte tol min-nulan məmə, ⁶Ik Petlehem əpəh e nitən Juta, okol kəsənən məmə ik nat ənpapin e netəm-iasol min əpəh ikin Juta, məto-inu etəm-iasol kit otisi-pən lam, kən in otatehm wir rəhak min netəm Isrel tahmen-pən e etəm tatehm wir rəhan sipsip min.”^l

⁷Kən Kig Herot Asol təmaun-in netəm kotenatig wir e nənən nīpəti məhau min kotuwa tuəfimin anion ilat, matətapəh olat məmə məhau əh təmər ətuatip e nian naka, kən kəmotən-ipən nian rəha məhau kəm in. ⁸Kən in təmən-ipən kəm ilat məmə, “Otuwin Petlehem motegəs-in wir suakəku. Nian onəkotehm un, kən nakotos nəghatən lan motuwa məmə io min ekuwin mos-ipən nisaiiən kəm in.”

⁹⁻¹⁰Nian kəmotəto nəghatən əh, kəmotiet motuwin, kən motehm məhau ilouin itəm kəmotehm əpəh par. Nian kəmotehm min məhau əh, nikilat təmagien təmagien. Kən məhau un təmaupən-in ilat muwin matətul ətuatip əh suakəku ilouin tətəpil ikin. ¹¹Kən kəmotuwin əh imə, motehm suakəku ilau rəhan mama Meri. Kən kəmotisin nulilat moatos-ipən nisaiiən kəm suakəku əh. Kən kəmotielig nautə e rəhalat kətim min itəm nəmtilat tiəkis, moatos-ipən kəm in. Kəmoatos-ipən iaen u kol tatipit-ipit,

ne nat kit min itəm nəmiəwin təwir nian katuwan e nigəm, nərgin u frankinsens, ne fomat itəm nəmiəwin təwir, nərgin u mir.”^m

¹²Kən Uhgin təmən-iəhau ilat e napilaiirən məmə okəsotitəlig-pənən o Kig Herot Asol. Kən inəh ilat kəmotawilək-in Kig Herot motuwin-pən e suatip pisin moatuwin iməlat ikin.

Josep ne Meri kəmiäləs Iesu məhlagim məhaluwin əpəh Ijip

¹³Nian netəm kotenatig wir min u kəmotiet rəkis minoatuwin, kən nagelo kit rəha Uhgin təmuwa miet-arəpa o Josep e napilaiirən matən-ipən kəm in məmə, “Ətul uəhai, miləs suakəku ilau rəhan mama, onəkəhlagim məhaluwin əpəh Ijip. Kən onatəhlatig əh-ikin mətoarus-pən io əm ekən-ipinə min kəm ik məmə onəkəhalitəlig-pa min, məto-inu otəsuwəhən, Kig Herot Asol team-in suakəku u məmə otohamnu.”

¹⁴Kən əmun e nian əh lapin, Josep təmətul miləs suakəku ilau rəhan mama məhlagim mətəhaluwin əpəh Ijip. ¹⁵Kən kəmətəhlatig e niməptən əh mətoarus-pən Kig Herot Asol otimis. Nat u tinuwa məmə otol nīpahrienən e nəghatən itəm Iəramərə təmən rəkis aupən e nəghatən rəha ien kit tatən min-nulan məmə, “Emaun-in nətik iərman məmə otiet rəkis Ijip.”ⁿ

Mopael min rəha Kig Herot Asol kəmotəhamnu nisualkələh nəman

¹⁶Kən e nian Kig Herot Asol təmitun məmə netəm kotenatig wir e məhau min kəməsotolən nəwian motawilək-in motagim, kən nīkin təmahmə pik agin. Kən in təmahl-ipən rəhan mopael min məmə okotuwin Petlehem ne ikin min rafin titəlau lan, məmə okoteam-in ni-

^k2:2 Nam 24:17 ^l2:6 Maeka 5:2; Jon 7:42 ^m2:11 Sam 72:10-15; Aes 60:6

ⁿ2:15 Hos 11:1

sualkələh iərman min itəm rəhalat nup təsaprəkis-inən nup kəiu, kən okotohamnu ilat rafin. In təmitəpun nup kəiu nəhlan məto-inu nikin təməht məmə nian ətuatip əh itəm netəm kotenatig kəmotehm məhau lan. ¹⁷ Natimnat min u təmol nəghatən u tuwa mol nipahrienən lan itəm ien Jeremaea tinəmən rəkis aupən ikin məmə, ¹⁸ “Netəm Rama kəmotəto pətan kit tətəsək tətəsək məto-inu tatəto tərət agin. Pətan əh in Rejel, in tətəsək o rəhan nisualkələh. Kən məsolkeikən məmə suah kit otuwa məghat miləs-ipər min rəhan nətəligən məto-inu rəhan min nisualkələh kinotimis rafin.”[†]

Josep ne Meri ne suakəku kəməhaliet Ijip məhalitəlig-pən Nasaret

¹⁹ Uarisig e nian Kig Herot Asol tēmimis, məto Josep ne Meri ne suakəku katəhlatig əh əpəh Ijip, kən nagelo kit rəha Uhgin təmuwa o Josep e napilairən kit matən-ipən kəm in məmə, ²⁰ “Josep. Ətul miləs suakəku ne rəhan mama kən məhalitəlig-pən e nəptən əh Isrel, məto-inu netəm min u kəmotolkeike məmə okotohamnu suakəku, ilat kinotimis rəkis.” ²¹ Kən Josep təmətul miləs suakəku əh ne rəhan mama, kən məhalitəlig-pən min e nəptən əh Isrel.

²² Məto nian Josep təməto məmə Akeleas təmos nəmə rəhan tata Kig Herot Asol matərəməre e Jutia, kən in təməgin nitəlig-pənən Jutia. Kən Uhgin təməghat kəm Josep e napilairən kit min məmə

in otəsuwinən Jutia, kən təmiet muwin ikin pisin e nitən asol Kalili. ²³ Kən kəməhaluwin mətəhlatig nitən əh Kalili e taon kit, nərgin u Nasaret, məmə otol nəghatən rəha ien min rəha Uhgin aupən otuwa mol nipahrienən. Ilat kəmotən-ipən məmə, “Okotən məmə in etəm Nasaret.”^p

Jon Baptais tətəmnus-iarəp nəghatən rəha Uhgin

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9, 15-17;
Jon 1:19-28)

3 Nup min neen tinuwa minuwın rəkis, kən Jon Baptais təmiet-arəpa, kən mətəmnus-iarəp nəghatən rəha Uhgin əpəh Jutia ikin taruən-aruən ikin, ² matən məmə, “Otəuhlin itəmat e rəhatəmat nolən rat min, kən motuwın o Uhgin, məto-inu, nian itəm Uhgin otərəməre e netəmim rafin tinatuwa iuəhkir.”^q ³ Jon Baptais u, itəm Aesea, ien rəha Uhgin aupən, təmatəghat-in məmə, “Suah kit tətəun əpəh ikin taruən-aruən ikin matən məmə, ‘Itəmat, otol əpen-əpenə rəha İərəməre, kən motol rəhan suatip tətəuatip.’”^r

⁴ Jon tatuwin e natimnat itəm kəmol e niməme nat megəh kit katən məmə kamel, kən rəhan kətəut kəmol e nuwigi kau, kən nigin nagwənən, tatun pitip ne nahui sukapak.[‡] ⁵ Kən netəmim tepət kəmotisi-pən Jerusalem, ne ikin min nitən Jutia, ne ikin min iuəhkir o nəhau əh Jotan, kəmotuwa məmə okotəplan Jon. ⁶ Kən kəmotən-iarəp rəhalat nolən

[†]2:18 E ves u, nərgin u Retiel, tatətul o mama min rafin rəha Isrel.

[‡]3:4 Jon tatuwin e natimnat itəm tahmen e rəha ien Elaija təmatuwın lan aupən. (2 King 1:8, Sek 13:4). Netəm Isrel, nikilat təmatəht məmə Elaija otitəlig-pa min e nətueintən nian kit min məmə otol əpen-əpenə e netəmim o nuwamen rəha Kristo (Mal 4:5-6). Uarisig, İesu təmuhapik lan məmə Jon in ien kit tahmen e Elaija itəm niki netəmim tatəht məmə otuwa min. (Mat 11:14, 17:10-13).

^q2:18 Jer 31:15 ^p2:23 Aes 11:1; 53:2; Luk 2:39; Jon 1:45

^q3:2 Mat 4:17; Mak 1:15 ^r3:3 Aes 40:3 ^s3:4 2 King 1:8

rat min, kən in təmol baptais elat e nəhau əh Jotan.

⁷ Məto nian Jon təməplan məmə Farisi min ne Satusi min tepət kəmotuwa məmə otol baptais elat, kən təmənipən kəm ilat məmə, “!Itəmat nəkotahmen e təgəluə min! Rəhatəmat nolən teko-eko. ?Nikitəmat təht məmə okəmə nəkoatol əm baptais u, kən onəko-tagim tənin nalpinən ne neməha rəha Uhgin itəm otuwa? !Kəp!^t ⁸ Otol natimnat itəm koatəgətun məmə nəmotəuhlin nətəligən rəhatəmat, motapəs pahrien nolən rat min, kən motuwın o Uhgin.

⁹ “Kən sotən atipən kəm itəmat e nausitən məmə itəmat nəkotətuatip əm məto-inu itəmat noanol min rəha Epraham. !Kəp! Inu nat əpnapin əm. Iatən kəm itəmat məmə nat əpnapin kəpiel min əm, məto Uhgin titun nəuhlinən ilat kotuwa noanol min rəha Epraham.”^u ¹⁰ Məto-inu roiu ne, Uhgin tinətul matip rəkis məmə otahtil-pən nig əpəh e nəukətin. Kən okəmə nig kit təsoe-inən noan itəm təwir, kən in otahtil mərəkin-pən e nigəm.^v

¹¹ “Roiu, iatol baptais etəmat e nəhau məto-inu, itəmat nəmotəuhlin rəhatəmat nətəligən o nolən rat min rəhatəmat. Məto etənim kit otuwa itəm rəhan nəsanənən ne nepətən taprəkis-in io. Kən io ləhau agin, esahmen-pənən məmə ekiləs rəhan put tahmen e rəhan iol-wək. Kən suah əh, in otol baptais etəmat e Narmin Rəha Uhgin ne nigəm.”^w ¹² In tatətul matip o nakilən nolən rəha netənim məmə otoor netənim, tahmen-pən e etəm tətəsum matoor nagwənən

təwir ne nagwənən tərət. Tatos nagwənən təwir matuwın latuənu. Məto tatəraikin-pən nagwənən tərət e nigəm asol itəm tatuəp namnun tikə.”

Jon təmol baptais e Iesu

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Kən Iesu təmiet e nitən Kalili muwa e nəhau Jotan məmə Jon otol baptais lan. ¹⁴ Məto Jon tatən-iəhau əskasik in mən-ipən məmə, “Tətuatip əm məmə ik onəkol baptais lak. ?Təhro natuwa məmə ekol baptais lam?” ¹⁵ Məto Iesu təmənipən kəm in məmə, “Kəp. Pəs otol nəhlan roiu. E nolən əh, kilau okioal nat kit itəm Uhgin tolkeike.” Kən Jon təmegəhan-in.

¹⁶ Kən Jon təmol baptais e Iesu, kən roiu agin Iesu təmə e nəhau, kən əmun nego e neai təmərah, kən təməplan Narmin Rəha Uhgin təmeiuaiu-pa tahmen e mak, kən məpələh-pər lan.^x ¹⁷ Kən nəwia Uhgin təmisi-pən e neai matən məmə, “Inu nətik keike itəm iakolkeike pik, kən nikik tagin pik ron.”^y

Setan təmos-ipən-os-ipən kəm Iesu

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

4 Kən Narmin Rəha Uhgin təməghat-pən e niki Iesu məmə in otuwın əpəh ikin taruən-aruən ikin məmə Setan otos-ipən-os-ipən kəm in. Kən Iesu təmuwın ikin.^z ² Kən Iesu təməpəs nagwənən o nian foti, e nərauiəgən ne lapin, kən uarisig lan nəumis təmus pik.^a ³ Kən Setan təmuwa minatos-ipən-os-ipən kəm Iesu mən-ipən kəm in məmə, “Okəmə ik

^f3:9 Netəm Isrel, nikilat təht məmə in nat asol məmə ilat noanol pahrien rəha Isrel, məto nat asol e niganəmti Uhgin məmə netənim okotəkəike kəuhlin rəhalat nətəligən kən motol nəwian.

^t3:7 Mat 12:34; 23:33 ^u3:9 Jon 8:33,39; Rom 4:12

^v3:10 Mat 7:19; Luk 13:6-9 ^w3:11 Jon 1:26-27,33; Wək 1:5

^x3:16 Jon 1:32 ^y3:17 Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35

^z4:1 Hip 2:18; 4:15 ^a4:2 Eks 34:28

Nəti Uhgín, ən-ipən kəm kəpiel min pəs kotəuhlin ilat motuwa motol pìret lan.”

⁴ Məto Iesu təmuhalpin nəghatən rəha Setan məmə, “Kəməte e Naoa Rəha Uhgín məmə, ‘Netəmim okol kəsotatigən e nagwənən əm, məto okotatig e nəghatən min rafin itəm tətisi-pən o Uhgín.’”^b

⁵ Kən Setan təmit Iesu mian əpəh Jerusalem, e nətuei nimə əpəh ilis agin e Nimə Rəha Uhgín, ⁶ kən mən-ipən kəm Iesu məmə, “Okəmə ik Nəti Uhgín, ətipən əpəh ləhau e nisip, məto-inu Naoa Rəha Uhgín tatən məmə, ‘Uhgín otən-ipən kəm rəhan nagelo min məmə okoatehm wir ik, kən motiləs əm ik ilis e nelmilat məmə nəkəsorinən nelkəm məsin ne e kəpiel.’”^c

⁷ Kən Iesu təmuhalpin nəghatən rəha Setan məmə, “Naoa Rəha Uhgín tatən min məmə, ‘Okol nəkəsotos-ipən-os-ipənən kəm rəhatəmat İəməmə Uhgín məmə otol nat kit, kən məmə onəkotəplan məmə in tətatig itəmat min, o kəp.’”^d

⁸ Kən Setan təmit min Iesu mian əpəh ilis e nitot asol, kən təməgətun in e kantri min rafin e nətueintən, ne nəsanənən rəhalat, ne natimnat wir agin min rafin itəm kotatig lan, ⁹ kən təmən-ipən kəm Iesu məmə, “Natimnat rafin min əh, oekos-ipinə kəm ik məmə onatəməmə olat, okəmə nəkisinpa nulin kən məfək-pa kəm io.”

¹⁰ Kən Iesu təmuhalpin rəhan nəghatən məmə, “!Uwin isəu, Setan! Naoa Rəha Uhgín tatən məmə, ‘Onəkotəfək əm kəm rəhatəmat İəməmə Uhgín, kən in əm, onəkotol əm rəhan nətəligən.’”^e

¹¹ Kən Setan təmagim mapəs Iesu, kən nagelo min kəmotuwa motasitu lan.

Iesu tinətuoun matən-iarəp nəghatən rəha Uhgín e nitən Kalili

(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² Kən e nian əh, kəmaskəlim Jon Baptais kiləs-ipən e kalapus. Kən nian Iesu təməto nəghatən lan, kən in təmiet muwin e nitən Kalili.^f ¹³ Kən təmapəs natigən Nasaret, kən miet muwin əpəh ləhau e taon kit, nərgin u Kapaneam, iuəhkir o Lek Kalili, kən mətatig ikin əh e nitən asol rəha noanol min rəha Sepulun ne Naptali aupən. ¹⁴ Təmuwin ikin əh məmə nəghatən rəha ien Aesea otuwa mol nipahrienən lan itəm təmən aupən məmə, ¹⁵ “Nəptən rəha noanol rəha Sepulun, ne nəptən rəha noanol rəha Naptali tatəməhl e suatip tatuwin e lek Kalili, entənipən-pən e nəhau Jotan. Inu nitən asol Kalili, ima iaihlua min. ¹⁶ Netəm ikin kəmotatig e napinəpən, məto kəmotəplan nəhag-əhagən asol kit. Kən tinatian, kən nəhag-əhagən asol təmasiəgəpin ilat itəm kəmotatig e napinəpən rəha nimisən u tatəfətain ilat nian rafin.”^g

¹⁷ Kən mətuoun e nian əh, Iesu təmatən-iarəp nəghatən rəha Uhgín matən məmə, “Otəuhlin itəmat e rəhatəmat nolən rat min, kən motitəlig-pən o Uhgín, məto-inu nəməməmə rəha Uhgín tinatuwa iuəhkir.”^h

Iesu təmaun-in netəmim kuwit məmə okotətəu-pən in

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Iesu təmətəliwək e nikali Lek Kalili, kən məplan suah mil kəiu ilau pian, Antru ne Saimon, u nərgin kit min u Pita. Ilau katuəra kin net e Lek Kalili məto-inu ilau etəmim mil rəha niuwən nəm min.

^b4:4 Dut 8:3, Kol 1:16-17 ^c4:6 Sam 91:11-12 ^d4:7 Dut 6:16

^e4:10 Dut 6:13 ^f4:12 Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 ^g4:16 Aes 9:1-2

^h4:17 Mat 3:2; 19:27

¹⁹ Kən tāmən-ipən kəm ilau mēmā, “Uea, mātəu-pa io, muea rəhak etəmim mil, kən io ekol itəmlau nakuea etəmim mil rəha niuwən netəmim mēmā okotuwa rəhak min netəmim.” ²⁰ Kən roiu agin, ilau kəmuapəs rəhalau net, kən muətəu-pən.

²¹ Kən Iesu təmaliwək muwin noan məsin min, kən məplan suah mil kəu min ilau pian, nərgilau u Jemes ne Jon, nəti Sepeti mil. Katuəpələh e nipəgnoa pot iləhal rəhalau tata matuəhl wir rəhalau net min, kən Iesu təmaun-in ilau mēmā okuea miauarisig-in in. ²² Kən roiu agin, ilau kəmuətul muapəs pot ne tata rəhalau, kən muətəu-pən Iesu.

Iesu təməgətun netəmim kən matol-wir netəmim e nimisən

(Luk 6:17-19)

²³ Kən Iesu təmaliwək ikin min rafin e nitən Kalili, matəgətun netəmim əpəh e nimə min rəha nuəfiminən, kən matən-iarəp namnusən təwir rəha nərəmərən rəha Uhgın kəm netəmim, kən matol-wir netəmim itəm koatimis e nimisən rafin, ne netəmim itəm nipətīlat tətət o nimisən rafin.ⁱ ²⁴ Kən namnusən e Iesu təmitəlau rafin e profens ikin Siria, kən netəmim kəmotəmīk netəmim rafin itəm koatimis motuwa o Iesu, rəhalat nimisən tol min-nulan: neen koatimis, neen nipətīlat titahmə, neen narmin rat tətətig elat, neen koatos nimisən rəha mənīg moataut, kən neen nipətīlat məsin tāmimis. Məto Iesu təmol-wir ilat.^j ²⁵ Kən nimanin netəmim kəmotiet e nitən Kalili, ne ikin Tekapolis, ne Jerusalem əpəh Jutia, ne ikin pisin min neen əpəh Jutia, ne ikin min

entənipən-pən e nəhau Jotan, kən ilat rafin kəmotuarisig-in Iesu.^k

Əpəh ilis e nitot, Iesu təməgətun rəhan netəmim itəm koatuarisig-in in

5 Nian Iesu təməplan nimanin netəmim itəm koatətəu-pən in, kən in təmuwin əpəh ilis e nitot, kən məpələh, kən rəhan netəmim itəm koatuarisig-in in, ilat kəmotuwa. ² Kən minətuoun matəgətun ilat.

Netəmim itəm koatətig e nəwirən pahrien

Iesu təmən mēmā,

³ “Nakoatətig e nəwirən pahrien nian nəkoatīləs-iəhau itəmat, moatən e nikitəmat mēmā nakoatəkul-pən əm e Uhgın. In nəwirən pahrien məto-inu, itəmat netəmim rəha Uhgın, kən in tətərəmərə etəmat.^l

⁴ Nakoatətig e nəwirən pahrien nian nakoatasək kən nikitəmat titahmə.⁸ In nəwirən pahrien məto-inu, Uhgın otos-iəhau nikitəmat.^m

⁵ Nakoatətig e nəwirən pahrien nian nəsotos-ipər atipən itəmat. In nəwirən pahrien məto-inu, o nian kit Uhgın otos-ipinə nətueintən kəm itəmat u rəhan min.ⁿ

⁶ Nakoatətig e nəwirən pahrien nian nakotolkeike pik e nikitəmat rafin agin mēmā nəmegəhən rəhatəmat okotətuatip e niganəmti Uhgın. In nəwirən pahrien məto-inu, Uhgın otol rəhatəmat nəmegəhən kotətuatip e niganəmtin.^o

⁷ Nakoatətig e nəwirən pahrien nian nakotasəkīkun netəmim. In nəwirən

§5:4 Iesu təsən ətuatipən ikin-u mēmā suah kit təmahro nikin titahmə. Kəm-naka nikin titahmə o nolən rat rəhan, o kəm-naka nikin titahmə məto-inu suah kit tāmimis, o kəm-naka in nat kit min.

i4:23 Mat 9:35; Mak 1:39; Wək 10:38 **j4:24** Mak 6:55 **k4:25** Mak 3:7-8 **l5:3**
Aes 57:15 **m5:4** Aes 61:2-3; Nol Əpən 7:17 **n5:5** Sam 37:11 **o5:6** Aes 55:1-2

pahrien mæto-inu, Uhgin otasækitun itæmat.

⁸Nakoatatic e næwiræn pahrien nian nikitæmat tætuatip mæwir. In næwiræn pahrien mæto-inu, onækotæplan Uhgin.

⁹Nakoatatic e næwiræn pahrien nian itæmat netæmim ræha nælæhæuæn næmælinuæn. In næwiræn pahrien mæto-inu, okaun-in itæmat mæmæ nenæti Uhgin.

¹⁰Nakoatatic e næwiræn pahrien nian nækoatol natimnat itæm kotætuatip e niganæmti Uhgin, kæn netæmim koatol tærat kæn itæmat ron. In næwiræn pahrien mæto-inu, itæmat netæmim ræha Uhgin, kæn in tatærmæra etæmat.^p

¹¹“Nakoatatic e næwiræn pahrien nian netæmim koatol natimnat min tærat kæn itæmat mæto-inu itæmat netæmim ræhak, inæh koatæn rat itæmat, kæn moatæraekin itæmat, kæn moateiuæ-in itæmat moatæn næghatæn tærat min moatæraekin itæmat lan.^q ¹²Nipahrienæn, netæmim kæmoatol nolæn ahmen min æm kæn ien min aupæn ikin itæm ilat koatol kæn itæmat. Kæn otægien pik, mæto-inu nætouæn asol ræhatæmat tætatig æpæh e nego e neai.^r

Sol ne næhag-æhagæn

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³“Itæmat nækotahmen e sol kæn netæmim rafin e nætueintæn.^{**} ?Mæto okæmæ ræhan nætehenæn tinikæ, otahro muwa mætehen min? Tæsæwir minæn o nat kit min, okæraekin, kæn netæmim kotaliwæk lan. ¹⁴Itæmat næhag-æhagæn ræha netæmim e nætueintæn. Taon itæm kæ-

mol æpæh ilis e nitot, okol tæsæhluaigæn.^s

¹⁵Kæn etæmim kit tikæ mæmæ otasiepæn e lait, kæn mæfætæn-iæhau e kætīm. Kæp, nian tasiepæn e lait, kæn in otækæike mætu-pær ikin lait tatæpælæh ikin mæmæ lait otasiægæpin rafin nipægnoa nimæ o netæmim rafin.^t ¹⁶Kæn e nolæn ahmen min æm, otol ræhatæmat lait e næmegæhæn ræhatæmat tasæ mæmæ netæmim okotæplan wæk wir min itæm itæmat nækoatol, kæn ilat okotilæs-ipær nærgi tata Uhgin itæm tætatig e nego e neai.^{uu}

Lou ræha Moses

¹⁷Kæn Iesu tæmataekæike matæn-ipæn kæn ilat mæmæ, “Tæsæwiræn mæmæ nikitæmat otæht mæmæ emuwa mæmæ ekæraekin Lou itæm Uhgin tæmos-ipæn kæn Moses ne ien min aupæn. !Kæp! Emæsuwamæn mæmæ ekæraekin ilat, mæto emuwa mæmæ ekol nipæti næghatæn min æh okotuwa motol nipahrienæn.^v

¹⁸Pahrien, iatæn kæn itæmat mæmæ nian næptæn ne neai kætūatig, kæn Lou, in min otatig. Kæn okol nat kit otæsikææn lan, nat ænnapin in leta ækæku agin, kæn Lou otætul motol wæk mætoarus-pa næghatæn min rafin ræha Lou kotuwa motol nipahrienæn lan.^w ¹⁹Kæn, o nat æh inæh, suah kit itæm tapæs Lou matægætun netæmim min mæmæ ilat min okotapæs, nat ænnapin in Lou kit læhau agin, kæn okotaun-in suah æh mæmæ in læhau agin e næræmæraæn ræha Uhgin. Mæto suah kit itæm tatol Lou min æh, matægætun netæmim lan, kæn okotaun-in suah æh mæmæ in ilis agin e næræmæraæn ræha Uhgin.^x ²⁰Iatæn næhlan kæn itæmat mæto-inu, ræhatæmat nolæn otækæike

^{**}5:13 Sol tatol nagwænæn tatætehen wir, kæn mæsæratæn. Tæwir mæmæ nolæn ræhatat otætasisu e netæmim mæmæ ilat kotuwa netæm kotætuatip. Mæto tærat okæmæ nolæn ræhatat tatiuw-pæn netæmim e nolæn rat.

^p5:10 1 Pita 3:14 ^q5:11 1 Pita 4:14 ^r5:12 2 Kron 36:16; Wæk 7:52

^s5:14 Jon 8:12; 9:5 ^t5:15 Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 ^u5:16 Efes 5:8-9; 1 Pita 2:12 ^v5:17 Rom 3:31 ^w5:18 Luk 16:17; 21:33 ^x5:19 Jem 2:10

mətuatip wir agin e niganəmti Uhgin, taprəkis-in nolən min rəha Farisi min ne iəgətu min rəha Lou itəm nikilat əm təht məmə kotətuatip wir. Okəmə rəham nolən təsətuatip wirən nəhlan, kən okol nəsuwinən matig ahgin nərəməərən rəha Uhgin.”

Suah kit itəm neməha tatol

(Luk 12:57-59)

²¹ Kən Iesu təmən min məmə, “Itəmat nəmotəto rəkis nəghatən itəm iəgətu min kəmotən kəm pipi rat min rəhatəmat aupən. Ilat kəmotən məmə, ‘Əso-tohamnuən etəmim,’ kən ‘Etəmim itəm təmoħamnu itəm, otəkəike mətul e niganəmti kot mos nalpinən.’” ²² Məto io iatən kəm itəmat məmə, ^{††} okəmə suah kit neməha tatol o nat kit pian təmol, kən tətəuatip məmə suah əh itəm neməha təmol, otətul e niganəmti kot. Kən okəmə suah kit tatən rat pian, kən tətəuatip məmə in otətul e niganəmti kaonsel asol. Kən okəmə suah kit tətəu-iərmis-in suah kit, ^{‡‡} kən tətəuatip məmə etəm təmən nəghatən əh otuwin e nigəm asol.^z

²³ “Kən o nat əh inəh, okəmə nian natuwin e olta e Nimə Rəha Uhgin məmə onəkös-ipən nat kit kəm Uhgin, məto ikin əh, nikim tinəht piam itəm tatol neməha kəm ik o nat kit nəmol kəm in itəm təsahmenən,^a ²⁴ əpəs pitən rəham nat əh, kən muwin məplan piam muəg-ətuatip-in nətəligən rəhatəlau, muapəs nolə tikimir, muea iolitilau min, kən uarisig nəpanitəlig muwin mos-ipən nat kit

rəham kəm Uhgin e olta əpəh e Nimə Rəha Uhgin.

²⁵ “Kən okəmə nəmol nat kit təsahmenən e etəmim kit, kən etəmim un tolkeike məmə otıləs ik muwin e kot, təwir məmə nakuwin uəhai əm, nian nəsianən əh e kot, kən muəg-ətuatip-in nıpəgnəmtin rəhatəlau pitən. Okəmə nakapəs, etəmim un otıləs-ipən ik e nelmi etəm tətəkil nəghatən, kən etəm tətəkil nəghatən otös-ipən ik e nelmi polis, kən polis otıləs-ipən ik e kalapus. ²⁶ Nipahrienən iatən kəm itəmat məmə, okəmə tol nəhlan, okol nəsietən e kalapus mətoarus nakətou rafin agin nalpinən rəham.”

Etəmim itəm tətəkləh-in pətan

²⁷ Kən Iesu tətəkəike matən-ipən kəm ilat məmə, “Itəmat nəmotəto rəkis nəghatən u məmə, ‘Itəmat itəm nəmotol marit rəkis, nəsotəkləh-inən nıpitan pisin min.’” ^b ²⁸ Məto io, io iatən kəm itəmat məmə nian suah kit itəm tinol marit rəkis tətəplan pətan pisin kit matolkeike məmə otəkləh-in, kən in tinol rəkis təfəgə rat e nikin, tahmen əm məmə in tinəkləh-in pahrien. ²⁹ Okəmə niganəmtim tol ik natol təfəgə, kən təwir məmə nakiləs-irəkis mərakin. Təməwir məmə nıpətim məsin tikə, taprəkis-in nıpətim rafin okərakin-pən e nigəm asol namnun tikə.^c ³⁰ Kən okəmə nelməm tol ik natol təfəgə, kən təwir məmə nakətatip rəkis mərakin. Təməwir məmə nıpətim məsin tikə,

^{††}5:22 Iesu təməsənən məmə Lou in tərət. Məto in tatən-iarəp lou itəm təwir pik, kən matek niki netəmim.

^{‡‡}5:22 Nəghatən u “tətəu-iərmis-in,” tətəghat-in nəghatən min tahmen e “Ik iərmis,” o “Ik ialmə,” o “Rəhm-kapə təpiə,” o “Ik nəti iərmis.”

^y5:21 Eks 20:13; Dut 5:17 ^z5:22 1 Jon 3:15 ^a5:23 Mak 11:25

^b5:27 Eks 20:14; Dut 5:18 ^c5:29 Mat 18:9; Mak 9:47

taprækis-in nipætīm rafin okərakin-pən e nigəm asol namnun tikə.”^d

Etəmim itəm tətəpəs rəhan pətan

(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

³¹ Kən Iesu təmən min məmā, “Itəmat nəmotəto rəkis nəghatən u məmā, ‘Etəmim itəm otapəs rəhan pətan, in otəkəike mos-ipən naoa kit kəm in itəm tatəgəṭun məmā in tinapəs in.’^e ³² Məto io, io iatən kəm itəmat məmā, okəmā pətan kit itəm təmol marit təsuwinən mehm suah pisin kit, məto rəhan iərman tatol tifos mətapəs in, kən suah un tatol təfagə rat. Kən okəmā pətan əh tatətəupən suah pisin, kən pətan əh tatol təfagə, məto nəmkakiahən rəha iərman rəhan aupən. Kən suah u itəm tatit pətan əh, in min tatol təfagə.”

Noanawil min

³³ Kən Iesu təmən min məmā, “Nəmotəto rəkis nəghatən kit min itəm iəgəṭun min kəmotən kəm rəhatat pipi min aupən məmā, ‘Nəsotəgəhlən noanawil min rəhatəmat itəm nəmos, məto nəkotəkəike motol nat naka itəm nəmos noanawil lan kəm Ughin məmā nəkotol.’^f ³⁴ Məto io, io iatən kəm itəmat məmā, sotos əmən noanawil o nat kit məmā otol rəhatəmat nəghatən təskasik. Sotosən noanawil o nego e neai məto-inu ikin əh Ughin tatərəmərə lan, kən nolən əh tahmen məmā noatos noanawil o Ughin.^h ³⁵ Kən sotosən noanawil o nətueintən məto-inu ikin əh Ughin tatərəmərə lan, kən nolən əh tahmen məmā noatos noanawil o Ughin. Kən sotosən noanawil o Jerusalem məto-inu ikin əh in taon rəha Ughin, u

in Kig asol ikin, kən nolən əh tahmen məmā noatos noanawil o Ughin.ⁱ ³⁶ Kən sotosən noanawil o rəhatəmat-kapə, məto-inu rəhatəmat nəsanənən tikə məmā nakotəuhlin noanutəmat kit tuwa mərueən o mapin. Ughin əm tatərəmərə e natimnat e nəmegəhən rəhatəmat. Kən nolən əh tahmen məmā noatos noanawil o Ughin. ³⁷ Məto apəs rəhatəmat nəghatən nian rafin otən əm nipahrienən. Kən okəmā rəhatəmat nətəligən e nat kit in ‘əwəh,’ kən nakotən əm məmā, ‘əwəh.’ Kən okəmā rəhatəmat nətəligən e nat kit in ‘kəpə,’ kən nakotən əm məmā, ‘kəpə.’ Nəghatən min itəm kotaprækis-in ‘əwəh’ o ‘kəpə,’ koatisi-pən e Setan.”

Nalpinən

(Luk 6:29-30)

³⁸ Kən Iesu təmatəkəike matən məmā, “Nəmotəto rəkis nəghatən kit məmā, ‘Okəmā suah kit tərəkən niganəmtim kit, kən netəmim okotərəkən min niganəmtin kit. Kən okəmā suah kit tərəkən nəluəm kit, kən netəmim okotərəkən min nəluin kit.’^j ³⁹ Məto io, io iatən kəm itəmat məmā, nəsalpinən nəratən kəm etəmim itəm təmol tərət kəm ik. Okəmā suah kit təhai ik mem nikapim matip, kən nakəkəike maləlin-pən min nikapim mol pəs tem min. ⁴⁰ Kən okəmā suah kit tiləs ik mian e kot, kən matəkəike ron ik məmā nakos-ipən rəham sot əkəku kəm in məmā otəg-ətuatip-in rəhatəlau nəratən, kən nakəkəike mos-ipən min rəham sot asol. ⁴¹ Kən okəmā mopael kit rəha netəm Rom tatəkəike ron ik məmā nəkiləs rəhan kətim muwin

^d5:30 Inu nimaa nəghatən itəm tatəgəṭun məmā Iesu tolkeike məmā kitat okotəkəike motol wək əskasik o napəsən rəhatat nolən rat min.

^d5:30 Mat 18:8; Mak 9:43 ^e5:31 Dut 24:1-4; Mak 10:4 ^f5:33 1 Kor 7:10-11

^g5:33 Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21 ^h5:34 Aes 66:1; Mat 23:22; Jem 5:12

ⁱ5:35 Sam 48:2; Aes 66:1 ^j5:38 Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21

kilometa kitiah, mato ik nakəkəike mīlās min muwin kilometa kit min tol kəiu. ⁴²Okəmə suah kit tateasiə-in ron ik, kən ik nakəkəike mos-ipən kəm in. Kən okəmə suah kit tolkeike məmā in otos rəham nat kit muwin kənu mos mitəlig min muwa, kən nəсэнən məmā nakapəs, nakəkəike mos-ipən.”

Nolən rəha nolkeikeən tikimir min

(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³Kən Iesu təmən min məmā, “Nəmotəto rəkis məmā, ‘Onəkotolkeike rəhatəmat min, kən motetəhau tikimir min rəhatəmat.’^k ⁴⁴Məto io, io iatən kəm itəmat məmā onəkotolkeike rəhatəmat tikimir min, kən motəfak o netəm min u itəm koatol nəratən kəm itəmat,¹ ⁴⁵kən nolən əh otəgətun məmā itəmat nenəti Uhgin rəhatəmat itəm tətətig ilis e nego e neai. Kən otol nəhlan mətə-inu rəhatəmat tata Uhgin təmol mitgar tətasiəgəpən netəmim itəm kotəwir ne netəmim itəm kotərat, kən in mətəhl-ipa nuhuən kəm netəm min u itəm rəhalat nəmegəhən tətəuatip, ne netəm min u itəm rəhalat nəmegəhən təsətuatipən. ⁴⁶?Okəmə nakotolkeike əm netəm min u itəm kotolkeike itəmat, kən nikitəmat təht məmā Uhgin otətou itəmat o nolən kit itəm təwir? !Kəp! !Netəm min u itəm koatos mənī rəha takis, itəm katən məmā netəm rat, ilat min kotolkeike ilat min! ⁴⁷?Kən okəmə nakotos əm itəmat min neen moatəghat kəm ilat min, mətə tahro? ?Nikitəmat təht məmā nəkoatol nat kit itəm in təwir taprəkis-in netəm əpnəpin? Kəp. Netəmim min itəm kəsotitunən Uhgin, ilat min koatol nəhlan. ⁴⁸Tol nəhlan, itəmat nenəti Uhgin, nəkotəkəike motol nolən itəm in təwir mətəuatip nian rafin,

tahmen-pən əm məmā rəhatəmat Tata Uhgin in tatol.”^m

Nolən min itəm təwir kəm Uhgin

6 Kən Iesu təmən min məmā, “Sotolən məmā nəkotol nolən min itəm təwir kəm Uhgin məmā netəmim okotəplan itəmat ron. Okəmə nəkotol məmā netəmim okotəplan, kən Uhgin əpəh e nego e neai otəsətouən itəmat ron.”ⁿ

Nolən itəm təwir o nos-ipənən kəm ian-rat min

²“Tol nəhlan, okəmə nakotos-ipən nat kit kəm ian-rat min məmā nakotasitu elat, nəsotolən e nolən rəha netəmim itəm rəhalat nənən təwir, mətə nikilat tamkimik. Nian ilat kotasitu e ian-rat min, rəhalat iolwək min koatahl təwi moatol-arəp e nimə rəha nuəfiminən ne ihluə e suatip asol məmā netəmim okotitun. Koatol nəhlan məmā netəmim okotisiai-in ilat. Nipahrienən iatən kəm itəmat məmā, ilat kinotos rəkis nətouən rəhalat, inəh nisiaiien rəha netəmim. ³Məto itəmat, okəmə nakotos-ipən nat kit kəm ian-rat min məmā nakotasitu elat, nəkotəkəike motol məmā netəmim okəsotəplanən, nat əpnəpin rəhatəmat min netəmim. ⁴Otol nəhlan məmā netəmim okotəpən rəhatəmat nolən wir min, kən rəhatəmat Tata itəm tətəplan rəhatəmat nolən anion min, in otətou itəmat o rəhatəmat nolən wir min.”

Nolən rəha nəfakən

(Luk 11:2-4)

⁵Kən Iesu təmatəkəike matən məmā, “Nian nakotəghat kəm Uhgin e nəfakən, kən sotolən e nolən rəha netəmim itəm rəhalat nənən təwir, mətə nikilat tamkimik. Netəm min əh, ilat kotolkeike məmā okotətul əpəh e nimə

^k5:43 Lev 19:18 ^l5:44 Eks 23:4-5; Luk 23:34; Wək 7:60; Rom 12:14,20

^m5:48 Lev 19:2; Dut 18:13 ⁿ6:1 Mat 23:5

rəha nuəfiminən, ne ihluə e suatip asol, kən motəfak məmə netəmim okotəplan motəto ilat. Nipahrienən iatən kəm itəmat məmə ilat kinotos rəkis nətouən rəhalat, inəh nisialiən rəha netəmim.^o

⁶ Məto nian nakotəghat kəm Uhgin e nəfakən, nakotuwin əpəh e nipəghnoa nimə rəhatəmat, kən motahtosig e toa, kən motəfak kəm Uhgin itəm tətətig ikin əh itəm netəmim kəsotəplanən itəmat. Kən rəhatəmat Tata itəm tatəplan rəhatəmat nolən anion min, in otətou itəmat o rəhatəmat nolən wir min.

⁷ “Kən nian nakotəghat kəm Uhgin e nəfakən, sotargətainən nəghatən min tepət tepət u nipətin tikə, tahmen e netəm kotəruu Uhgin. Nikilat təht məmə rəhalat uhgin min okotəto ilat o nəghatən min tepət itəm koatəfak moatən.^p ⁸ Sotolən məmə ilat ne, məto-inu uarisig nakotətapəh ron, məto rəhatəmat Tata Uhgin tinitun rəkis nat naka itəm nakotoleike.^q

⁹ “Kən tol min-nəhlan, nian nakotəghat kəm Uhgin e nəfakən, kən otəfak mihin nulan:

“Tata rəhatimat itəm nətatig e nego e neai, pəs netəmim kotisiai-in ik.

¹⁰ Pəs nərəməəən rəham tuwa, kən pəs nat itəm ik nakolkeike in otuwa mol nipahrienən lan ikin-u e nətueintən, tahmen-pən əm ilis e nego e neai.^r

¹¹ Os-ipa nagwənən kəm itimat tahmen-in rəha nian roiu.

¹² Kən aluin məsalpinən, nolən rat min rəhatimat, tahmen-pən əm məmə itimat ekotaluin məsotaskəlim-iəkisən e nikitimat nolən rat min rəha netəmim itəm koatol nəratən kəm itimat.^s

¹³ Kən segəhan-inən itimat ekotuwin ima nos-ipən-os-ipənən, ikin itəm mətə oekotakia motol nolən rat, mətə os-irəkis itimat e nelmi Setan.^t

¹⁴ “Okəmə itəmat nəkotaluin, məsotaskəlim-iəkisən e nikitəmat nolən rat min rəha netəmim itəm koatol kəm itəmat, kən rəhatəmat Tata Uhgin e nego e neai, in otaluin məsalpinən, rəhatəmat nolən rat min.^u

¹⁵ Məto okəmə itəmat nəsotaluinən, motaskəlim-iəkis e nikitəmat nolən rat min rəha netəmim itəm koatol kəm itəmat, kən okol rəhatəmat Tata Uhgin otəsaluinən kən malpin nolən rat min rəhatəmat.”

Nolən rəha nətəuakəmən

¹⁶ Kən Iesu təmatən min məmə, “Nian nakotətuakəm motapəs nagwənən motəfak kəm Uhgin, sotolən niganəmtitəmat təpou tahmen-pən e netəm min u itəm rəhatəmat nənən təwīr, məto nikilat tamkimik. Ilat koatol niganəmtilat tol pisin, məmə netəmim okotəplan ilat məmə nəumis tinus ilat, kən netəmim okotisiai-in ilat. Nipahrienən iatən kəm itəmat məmə ilat kinotos rəkis nətouən rəhalat, inəh nisialiən rəha netəmim.^v

¹⁷ Məto nian nakotətuakəm motapəs nagwənən moatəfak kəm Uhgin, onəkotaikuas e niganəmtitəmat, kən motol-pən oel etəmat, ¹⁸ məmə netəmim okəsotəplanən məmə nakotətuakəm motapəs nagwənən moatəfak kəm Uhgin, kən rəhatəmat Tata itəm tatəplan rəhatəmat nolən anion min, in otətou itəmat o rəhatəmat nolən wir min.”

^o6:5 Mat 23:5; Luk 18:10-14 ^p6:7 1 King 18:26-29 ^q6:8 Mat 6:32

^r6:10 Luk 22:42 ^s6:12 Mat 6:14-15; 18:21-35 ^t6:13 Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15; 2 Tes 3:3; 2 Tim 4:18 ^u6:14 Mak 11:25-26 ^v6:16 Aes 58:5-9

Nat tawir əpəh e nego e neai*(Luk 11:34-36)*

¹⁹Kən Iesu təmatən min məmə, “Təsəwirən məmə nəkotuargətain rəhatəmat nat wir min e nətueintən u məmə rəhatəmat nautə otepət, məto-inu e nətueintən u, win min kotitun nunən, kən namtəən titun nərəkinən natimnat min əh, kən iakləh min kotitun nəhapən rəhatəmat nimə motuwın imə kakləh-in rəhatəmat natimnat.^w ²⁰Məto tawir məmə nəkotuargətain rəhatəmat nat wir min əpəh e nego e neai. İkin əh win min kəsotunən, kən namtəən okol təsərəkinən natimnat min əh, kən iakləh min okol kəsotakləh-inən.^x ²¹Iatən nəhlan məto-inu, ikin pəhruən rəhatəmat natimnat wir min koatəməhl ikin, məto nian rafin nikitəmat otəkəike matəht natimnat min əh-ikin əh.

²²“Niganəmtim in tahmen e lait itəm tatos-ipən nəhag-əhagən kəm nipətim. Okəmə niganəmtim mil kuəwir, tahmen əm məmə nipətim tərıoah e nəhag-əhagən. ²³Məto okəmə niganəmtim mil kuərat, tahmen əm məmə nipətim in tərıoah e naluginən. !Kən okəmə nəhag-əhagən e nipətim in napinəp əmən, tahmen əm məmə ik nəkətətig e napinəpən əsol agin-əh!^{§§}

²⁴“Etəmim tikə itəm titun nuwamən in slef rəha etəm-iasol kəiu. Okəmə in tətəlkut məmə otol nəhlan, kən otolkeike kit mol nəwian, kən metəhau kit məsolən nəwian. Okol nəsolən slef rəha Ughin ne məni e nian kitəh əm.”

Təsəwirən məmə nəkotətəlig-in pik*(Luk 12:22-31)*

²⁵Kən Iesu təməən məmə, “Kən o natimnat min əh, io iatən kəm itəmat məmə, təsəwirən məmə nəkotətəlig-in pik rəhatəmat nəmegəhən məmə onəkotun naka, kən motənim naka. Kən təsəwirən məmə nəkotətəlig-in pik nipətitəmat məmə onəkotos hiə rəhatəmat napən. ?Nəukəti nəmegəhən rəhatəmat tatəmegəh əm e nagwənən, o kəp? Kəp. ?Kən naka in nat əsol o nipətitat, napən, o kəp? Kəp.^y ²⁶Otəplan-tu mənig min itəm koatiwig moatan. İlat kəsotasumən, kən ilat kəsotələhəu-wirən nagwənən e nipəgnoa nimə, məto Tata rəhatəmat e nego neai, in tatos-ipən nagwənən kəm ilat. ?Kən e niganəmtin, nikitəmat təht məmə in tolkeike pik itəmat taprəkis-in mənig min? !Əwəh!^z ²⁷?Nikitəmat təht məmə rəhatəmat nətəligən pik titun nolən rəhatəmat nəmegəhən təfəməh? !Kəp! Nolən rəha nətəligən pik təsafin-pənən əua kitəh əm e rəhatəmat nəmegəhən.

²⁸“?Kən təhrol nikitəmat tatəht pik napən onəkotuwin lan? Nikitəmat təht-tu nəgui nig min itəm koatəwiə əpnapin əm. İlat kəsotol pikən wək o nəhlən rəhalat napən. ²⁹Məto ekən kəm itəmat məmə Kig Solomon, in etəmim rəhan nautə tepət, kən rəhan napən itəm tatuwin-in, ilat kotəwir motaprəkis. Məto nəgui nig əpnapin min kotəwir taprəkis-in rəhan napən.^a ³⁰Ughin təmol manuwihl əpnapin əm təwir pik e nəgui nig min əh. Məto manuwihl əh in rəha nian kitəh əm, kən olawig kuwan e nigəm. ?Kən okəmə Ughin

§§**6:23** Nipətin kit rəha “niganəmtim mil kuəwir” təmə, ik etəm kit itəm nikim tagien o nasitüən netəmim e rəham məni. Kən nipətin kit rəha “niganəmtim mil kuərat” təmə, ik iəumis kit.

^w**6:19** Jem 5:1-3 ^x**6:20** Mat 19:21; Luk 18:22 ^y**6:25** Fil 4:6; 1 Tim 6:6-8; 1 Pita 5:7 ^z**6:26** Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 ^a**6:29** 1 King 10:4-7; 2 Kron 9:3-6

tatol-wir manuwihl əh, kən nikitəmat təht məmə Uhgín otos-ipinə napən itəm nəkotəkəike motuwín lan? !Əwəh! In otol nəhlan. !Ei, rəhatəmat nahatətəən in təkəku agin!

³¹ “Tol nəhlan, təsəwirən məmə itəmat nakotətəlig-in pik məmə, ‘?Ekotun naka?’ o ‘?Ekotənim naka?’ o ‘?Ekotos hiə napən motuwín-in?’ ³² Sotətəlig-in pikən. Netəm itəm kotəruru Uhgín, ilat koatətəlig-in pik natimnat itəm tol nəhlan. Məto itəmat nənəti Uhgín min, kən rəhatəmat Tata əpəh e nego e neai, in titun məmə nəkotəkəike motos natimnat min əh. ^b ³³ Məto pəs onəkotol nərəmərəən rəha Uhgín, ne nəmegəhən ətuatip itəm Uhgín tolkeike, ilau okuətul aupən e nəmegəhən rəhatəmat. Nian nəkotol nəhlan, kən Uhgín otos-ipinə min natimnat min əh kəm itəmat. ^c ³⁴ Tol nəhlan, təsəwirən məmə nakotətəlig-in pik natimnat itəm onəkotəkəike motos olawig, məto-inu natimnat rəha olawig, ilat rəha olawig. Nəratən rəha nian ki-tiəh, in tinahmen rəkis rəha nian ki-tiəh.

Sotakilən nolən rəha suah kit min

(Luk 6:37-38, 41-42)

7 Okəmə nakotakil rat netənim, kən Uhgín otələhəu nəghatən rəha nalpinən rəhatəmat. ^d ² Tol nəhlan məto-inu, nəghatən əskasik itəm nakoatən məmə suah kit in etəm rat, kən Uhgín otətəu-pən əm o nənən rəhatəmat nolən rat min. Okəmə nakotakil etənim e nolən itəm tətəuatip, kən Uhgín otakil itəmat e nolən itəm tətəuatip. Məto okəmə nakotakil rat netənim e nolən əskasik, kən Uhgín

otakil itəmat e nolən ahmen min əm. ^e ³ ?Tahro nakoatən nimismisi nig itəm tətətig e niganəmti piatəmat min, məto itəmat nəsotəplanən nig asol itəm tətətig e niganəmtitəmat? ⁴ ?Kən tahro nakoatən məmə, ‘Ei piak, pəs ekos-irəkis nimismisi nig e niganəmtim,’ məto nəsotəplanən nig asol e niganəmtitəmat? ⁵ !Rəhatəmat nənən təwir, məto nikitəmat tamkimik! Otaupən, motos-irəkis nig asol e niganəmtitəmat, kən nəkotitun nəplan wirən nohrəkisən nimismisi nig itəm tətətig e niganəmti piatəmat min.

⁶ “Sotos-ipənən natimnat rəha Uhgín kəm kuri min, kən sotəraikin-pənən rəhatəmat nat wir min kəm pikəs min. ^{*} Okəmə nəkotol nəhlan, kən ilat okotali-wək lan kən moteirair motus itəmat.”

Nolən ətuatip o nətəpəh-inən nat kit o Uhgín

(Luk 11:9-13; 6:31)

⁷ Kən İesu tətəkəkəike matən məmə, “Ekən kəm itəmat məmə, otəpəh-in kəm Uhgín o natimnat, kən in otos-ipinə kəm itəmat. Kən otegəs-in pəs nakotehm. Kən otəht-əht toa pəs toa oterəh otəmat. ^f ⁸ Ekən nəhlan məto-inu netənim rafin itəm koatəpəh-in, kən okotos. Kən netəm min u itəm koategəs-in, kən okotehm. Kən netənim itəm koatəht-əht toa, kən toa oterəh olat. ^g

⁹ “?İtəmat pah, nian nətin tatəpəh-in pıret, məto in tatos-ipən kəpiel? !Kəp! ¹⁰ ?O, nian in tatəpəh-in nəm, məto in tatos-ipən sinek? !Kəp! ¹¹ Nat əpnapin itəmat netənim rəha nətueintən nakotərat, məto nakoatos-ipən natim-

^h **7:6** Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, “sotəraikin-pənən rəhatəmat perel kəm pikəs min.” Perel u, in kəpiel kit itəm nəmtin tiəkis. Təmisipən e niki iarou. Kəm-naka, “kuri” ne “pikəs” katuəpsen-pən netəm rat.

^b **6:32** Mat 6:8 ^c **6:33** 1 King 3:11-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17

^d **7:1** Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12 ^e **7:2** Mak 4:24

^f **7:7** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 ^g **7:8** Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22

nat wir min kəm nenətitəmat min. !Məto Tata Uhgin e nego e neai, nolən rəhan in təwir pik maprəkis-in nolən rəhatəmat, kən nipahrienən, in otos-ipən natimnat wir min kəm netəm min u itəm koatətapəh-in ron!^h ¹² Kən tol nəhlan, otol təwir kəm netəmim rafin e nolən min rafin itəm nakotolkeike məmə netəmim okotol min kəm itəmat. Inu nipəti Lou itəm Uhgin təmos-ipən kəm Moses, ne nəukəti nəghatən itəm təmos-ipən kəm ien min aupən.”ⁱ

Suatip kəu

(Luk 13:24)

¹³ Iesu təməni min məmə, “Itəmat onəkotəkəike motuwın-pən e nafilue itəm təkəku, məto-inu nafilue itəm iahgin ne suatip itəm timətig əm tatuwin o nərəkinən, kən netəmim tepət koatuwin-pən e nafilue əh. ¹⁴ Məto nafilue itəm təkəku, ne suatip itəm tiəkis tatuwin o nəmegəhən, kən netəmim noan məsin əm okotəplan.”

Nig ilau noan

(Luk 6:43-44)

¹⁵ Kən Iesu təməni məmə, “Oatəto wir itəmat o ien eiueiue min. Ilat koatuwa moatəghat mətig e nolən əpou tahmen e sipsip, məto əpəh imə e nikilat, ilat kotahmen e kuri iarupin.”^j ¹⁶ Kən e nəmegəhən rəhalat, nəkotəplan noan, kən nəkotitun naka tətətig e nikilat. Netəmim okol kəsotuwinən e nolkosik o iapil-iapil moatəhl noa nig itəm təwir mətehen tahmen e krep o fik.^k ¹⁷ Tol min-nulan, nig itəm təwir tatətoe-in noan itəm təwir, məto nig itəm tərət tatətoe-in noan itəm tərət. ¹⁸ Nig itəm təwir okol təsoe-inən noan itəm tərət, kən nig itəm

tərət, okol təsoe-inən noan itəm təwir. ¹⁹ Nig min rafin itəm kəsotətoe-inən noalat itəm təwir, okəte rəkis ilat, kərakin-pən ilat e nigəm.^l ²⁰ Tol nəhlan, e nəmegəhən rəha ien eiueiue min əh, onəkotəplan noan, kən nəkotitun naka tətətig e nikilat.^m

²¹ “Sənəmə netəmim rafin itəm kotaun-in io motən məmə, ‘Iərəməre, Iərəməre,’ itəm ilat kotitun nuwinən motətig ahgin nərəməreən rəha Uhgin məto ilat min əm u itəm koatol nəwia rəhak Tata itəm tətətig e nego e neai.”ⁿ

²² E nian Uhgin otakil netəmim rafin, netəmim tepət okotən kəm in məmə, ‘!Iərəməre, Iərəməre! ?Tahro? ?Nəkitun o kəp məmə, itimat emotən-iarəp nəghatən rəham itəm nəmos-ipa kəm itimat, kən motəhg-iarəp narmin rat min e nərgəm, kən motol natimnat pispis min e nərgəm?’ ²³ Kən oekən-ipən ətuatip kəm ilat məmə, ‘Aupən ekəruru itəmat, kən u-roiu min ekəruru itəmat. !Otuwin isəu ron io, itəmat netəm noatol nolən tərət!’^o

Etəmim kəu kəmiailəkin nimə

(Mak 1:22; Luk 6:47-49)

²⁴ Kən Iesu təmol namnun rəhan nəghatən məmə, “Okəmə itəmat u itəm nəmotəto nəghatən min u rəhak kən moatol, kən onəkotahmen e etəmim itəm tenatig, in təmiləkin-pən nəukəti rəhan nimə e kəpiel. ²⁵ Kən nuhuən təməfik, kən naruəh taiu, kən nimətag asol telel moh nimə. Məto nimə təsi-etən məto-inu kəmiləkin-pən nəukətin e kəpiel. ²⁶ Okəmə itəmat u itəm nəmotəto nəghatən min u rəhak kən məsotolən, kən onəkotahmen e etəmim itəm təsətəlig-in wirən nolən natimnat kən in

^h7:11 Jem 1:17 ⁱ7:12 Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10

^j7:15 Mat 24:24; Wək 20:29; 2 Pita 2:1 ^k7:16 Kal 5:19-22; Jem 3:12

^l7:19 Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 ^m7:20 Mat 12:33

ⁿ7:21 Luk 6:46; Jem 1:25 ^o7:23 Luk 13:25-27; Sam 6:8; 2 Tim 2:19

ialmæl, in tæmilækin-pæn næukæti rəhan nimæ e nimæklækil æm. ²⁷ Kæn nuhuæn tæmæfik, kæn naruəh taiu, kæn nimətag asol telel moh nimæ. Kæn nimæ tæmiet, kæn nian tæmiet, mæto tæmærat agin.”

**Nəghatən rəha Iesu,
nəsanənən tətətig lan**

²⁸ Kæn nian Iesu tæmol namnun rəhan nəghatən, kæn netənim narmilat tæmiwig pik ron, ²⁹ mæto-inu nian tatəgətun, sənəmə tahmen e rəhalat iəgətun min rəha Lou, mæto rəhan nəghatən təfigəm, nəpətən əh-ikin.^p

**Iesu tæmol-wir suah
kit təmos nimisən u leprosi**

(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

8 Nian Iesu tæmeiuiu-pa e nitot, netənim tepət kəmotətəu-pæn. ² Kæn suah kit nimisən u leprosi[†] tæmol tæmuwa ron, misin-pæn nulin o Iesu, kæn mæn mæmə, “Iərəməra, okəmə nakolkeike, kæn nəkitun nol-wirən io kæn mafəl rækis namkimikən lak.” ³ Kæn Iesu tæmæg-əfəmäh-in nelmin mələhəu-pæn lan, mæn mæmə, “Əwəh. Iakolkeike. Əwir-ta.” Kæn roiu agin-əh, nimisən leprosi təmagim mikə lan. ⁴ Kæn Iesu təmən-ipən kəm in mæmə, “Əsən-iarəpən natimnat min u kəm netənim, mæto uwin əm mehm pris kit pəs in tehm mæmə nipətim tinol min-nulan, kæn os-ipən kəm in nat u itəm Lou rəha Moses təmən o suah kit itəm rəhan leprosi tinikə, kæn netənim okotitun mæmə nipahrienən ninəwir, kæn rəham namkimikən tinikə.”^q

**Nahatətəən rəha etəm-iasol
kit rəha mopael min**

(Luk 7:1-10)

⁵ Kæn Iesu tæmuwin miet-arəpən əpəh e taon Kapaneam, kæn etəm-iasol kit rəha mopael min rəha netəm Rom tæmuwa mæplan Iesu, kæn mətəsək-pæn ron matən mæmə, ⁶ “Iərəməra, rəhak iolwək tatimis, kæn mətəpil əpəh e nimə rəhak, nipətin rafin təmimis, kæn tatəto tərət pik.” ⁷ Kæn Iesu təmən-ipən kəm in mæmə, “Oekimmə mol in təwir min.”

⁸ Kæn etəm-iasol rəha mopael min təmən-ipən kəm in mæmə, “Iərəməra, io etənim kit itəm esətuatipən, kæn esahmenən mæmə ik onəkuwa e rəhak nipəgnoa nimə. Ən əm nəghatən kit, kæn ekitun mæmə in otəto təwir min. ⁹ Ekitun mæmə nimisən əh otəkəike mol nəwiam, mæto-inu io min, rəhak netəm-iasol min kotərəməra lak, kæn iatol nəwialat, kæn mopael min neen əh-ikin itəm io ekərəməra elat. Okəmə ekən kəm kit mæmə, ‘Uwin,’ kæn tuwin. Kæn okəmə ekən kəm kit mæmə, ‘Wa,’ kæn tuwa. Kæn okəmə ekən kəm rəhak slef mæmə, ‘Ol nat u,’ kæn tol nat əh.”

¹⁰ Nian Iesu təməto nəghatən əh, kæn narmin tæmiwig pik ron, kæn təmən-ipən kəm netənim itəm koatuarisig-in mæmə, “Nipahrienən iakatən kəm itəmat mæmə, suah u sənəmə in etəm Isrel. Kæn nat əpnapin noanol min rəha Isrel, mæto esəhmən ilat kit itəm rəhan nahatətəən təkəsik tahmen-pæn lan. ¹¹ Iatən kəm itəmat mæmə netənim tepət okotisi-pən e nikalin par ikin ne e nikalin pah ikin, okotuwa motagwən kitəh e tepil ilat Epraham, ne Aisak, ne Jekop

[†]8:2 E Naoa Rəha Uhgin, nəghatən u “leprosi” tatəghat-in nimisən pisin pisin min rəha nuwigitəm. Nimisən min u tatərakin nuwigitəm, kæn Lou rəha Moses tatən mæmə suah kit itəm təmos nimisən nəhlan, in tamkimik e niganəmti Uhgin. Afin Lev 13-14.

^p7:29 Mak 1:22; Luk 4:32 ^q8:4 Lev 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14

əpəh e nəɾəmərən əpəh e nego e neai.^r

¹²Məto itəmat noanol rəha Isrel itəm Uhgín təmaupən mītəpun itəmat məmə in otəɾəmərə etəmat, in otəɾakin-pən itəmat ihluə e napinəpən, kən ikin əh, netənim okotasək kən moatəto tərət, kən moatəgətain nəluilat min.”^s

¹³Kən Iesu təməni-pən kəm etəmi-iasol rəha mopael min məmə, “Atuwin. Rəham iolwək otəwir tol əm məmə inu ne nəmahatətə məmə Uhgín otol mi-hin.” Kən e nian ətuatip əh, nipəti iolwək rəha etəm-iasol rəha mopael min təmuwa məwir min.

Iesu təmol nimisən tepət kotəwir min

(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴Kən Iesu təmuwin e nimə rəha Pita, kən muwin imə məplan uhu Pita tatətəp-ətəp mətapil. ¹⁵Kən təməg-əfəməh-in nelmin mek nelmi pətaguihl un, kən nətəp-ətəpən təmagim mikə, kən tinətul. Kən minatol nagwənən nigí Iesu.

¹⁶Kən ehnaipən in, netənim kəmotəmik netənim tepət itəm narmin rat tətətig elat motuwa o Iesu, kən Iesu təməhg-iarəp narmin rat min e nəghatən əm rəhan, kən mol-wir netənim rafin itəm koatimis. ¹⁷Natimnat min əh təmol nəhlan məmə otol nəghatən rəha ien Aesəa tuwa mol nipahrienən lan, itəm təməni aupən ikin məmə, “In təmos-irəkis nimisən min rəhatat, kən mol nipətitat min itəm kotahmə, kotəwir.”^t

**Etənim kəiu kəmioalkeike
məmə okiauarisig-in Iesu**

(Luk 9:57-62)

¹⁸Kən nian Iesu təməplan nimanin netənim itəm koatitəlau in, kən təməni-pən kəm rəhan netənim məmə okotuwin e nikali lek entənipən-pən. ¹⁹Kən iəgətu kit rəha Lou təmuwa məni-pən kəm in məmə, “Iəgətu. Hiə ikin onakatuwin-pən ikin, oekətu-pən ik.”

²⁰Məto Iesu təməni-pən kəm in məmə, “Kuri iarupin min, rəhalat nipəg tatig o napilən, kən məni min nimaalat tatig o napilən. Məto Nəti Etənim,[‡] in rəhan nimə rəha napilən tikə məmə otuwin mapil ikin.”^u

²¹Kən etənim kit min rəha Iesu təmuwa məni-pən kəm in məmə, “Iəɾəmərə. Oekətu-pən ik məto, pəs ekuwin pitən mītənim rəhak tata.”

²²Məto Iesu təməni-pən kəm in məmə, “Ətu-pa io. Netənim itəm kəsotolən nəwia Uhgín, in tahmen əm məmə ilat kinotimis rəkis. Pəs ilat okotuwin motitənim rəhalat netənim itəm kəmotimis.”

**Iesu təməni-iaəhu nimətag
asol e Lek Kalili**

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³Kən Iesu təmuwin e pot, kən rəhan min netənim kotuwin ilat min. ²⁴Kən təsuwəhən, nimətag asol kit tətul kən minol peau-peau asol min e lek, kən nəhau tatəp-pən e pot, iuəhkir əm pot tətəmmim, məto Iesu tətəpil.^v ²⁵Kən kəmotuwin motəhgaiir e Iesu motəni-pən məmə, “!Iəɾəmərə! !Osmegəh kitat! !Otəsuwəhən kotəmmim!”

[‡]8:20 Nian Iesu təməni nərgin u “Nəti Etənim,” tatəghat-in atip in. Nərgin u təmiet e Naəa rəha Daniel ne naəa pisin pisin min e Oltestəman. Kən nipətin təmə suah kit itəm təmisi-pən o Uhgín kən matos nepəten rəha Uhgín.

^r8:11 Luk 13:29

^s8:12 Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28

^t8:17 Aes 53:4

^u8:20 2 Kor 8:9

^v8:24 Sam 4:8

²⁶ Kən Iesu tāmən-ipən kəm ilat māmə, “?Tahro nakotəgin pik? Rəhatəmat nahatətəən təkəku agin.” Kən tāmətul mən-iəhau nimətag ne peau-peau asol min. Kən nimətag tāmuraħl nelmin, kən tinəməlinu tinəməlinu.^w ²⁷ Kən netəmim rəha Iesu narmilat təmiwig pik moatən māmə, “!Ei! ?Etəmim naka u? Nat əpnapin nimətag ne nəhau, mətə ilau kətioal nəwian.”

**Iesu tāməhg-iarəp narmin
rat e etəmim kəiu**

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Kən nian Iesu təmuwa miet-pa entənipən-pən e lek, ikin Katara, kən etəmim kəiu itəm narmin rat min kotatig elau kəmiaiet-arəpa māmə okuəplan Iesu. Ilau kəmiasipən e nipəg kəpiel min, ikin katitənim netəmim ikin. Ilau kuəsanən mətioħ netəmim, kən netəmim koatəgin nuwin-pənən ikin. ²⁹ Kən əmun narmin rat min itəm kotatig elau kəmotaget əfəməħ motən māmə, “!Ik Nəti Uħgin! ?Nəmuwa māmə nakahrol itimat? ?Nəmuwa māmə nakol nalpinən kəm itimat itəm təsolən əh nian rəhan?”^x

³⁰ Iuəħkir əm olat, pikəs min tepət əh-ikin kotagwən, ³¹ kən narmin rat min kotasək-pən o Iesu motən māmə, “Okəmə nəkəhg-iarəp itimat, aħl-ipən itimat ekotuwin e pikəs min əh.”

³² Kən Iesu tāmən-ipən kəm ilat māmə, “Otuwin.” Kən narmin rat min kəmotiet elau, motaiu motuwin e pikəs min, kən əmun pikəs min ilat rafin kəmotaiu moteiuiui ikin təkul-əkul ikin, kən motiet-pən e lek motamnim. ³³ Kən netəmim itəm koatehm pikəs min, kəmotagim motuwin e taon motən-iarəp natimnat rafin, ne natimnat itəm Iesu

təmol kəm suah mil itəm narmin rat min kotatig elau. ³⁴ Kən əmun netəmim rafin rəha taon kəmotuwa māmə okotəplan Iesu. Kən nian kəmotəplan in, kən kəmoatəkəike əskasik kəm in māmə otəkəike miet əh-ikin əh.

Iesu təmol-wir etəm nipətin təmimis

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

9 Kən Iesu təmuwin e pot muwin entənipən-pən e lek, kən miet-arəpa iman ikin, e taon Kapaneam.^y ² Kən netəmim neen kəmotiləs etəmim kit motuwa ron. Nipətin məsin təmimis, kən mətəpəl e rəhan nimitiwin. Kən nian Iesu təməplan rəhalat nahatətəən, kən tāmən-ipən kəm etəm tatimis un māmə, “Nətik, əsəginən. Rəham nolən rat min emos-irəkis rəkis.”

³ Kən nian kəmotəto nəghatən əh, iəgətuwin min neen rəha Lou kotən-ipən kəm ilat min māmə, “Nəghatən əh tərət. Suah əh tatəghat māmə otol māmə in Uħgin.”

⁴ Mətə Iesu titun nətəligən rəhalat kən tāmən-ipən kəm ilat māmə, “?Tahro itəmat nakoatos nətəligən itəm tərət minnulan?^z ⁵ ?In pəhrəuən timətig māmə oekən, māmə, ‘Emafəl rəkis rəham nolən rat min,’ o ‘Ətul maliwək?’^l ⁶ Kən roiu ekol nat kit māmə nəkotitun māmə Nəti Etəmim tatos nepətən ikin-u e nətueintən māmə otafəl rəkis təfagə rat min.” Kən in tāmən-ipən kəm suah əh tatimis māmə, “Ətul miləs rəham nimitiwin maliwək matuwin latuənu.”^a ⁷ Kən suah u tatimis tāmətul maliwək matuwin latuənu. ⁸ Kən nian nimanin netəmim kəmotəplan nat əh, kən kəmotəgin, kən motənwiwi nərgi Uħgin itəm təmos-ipən nepətən kəm etəmim māmə otol nəħlan.

9:5 Okəmə Iesu titun nol-wirən suah kit, kən tatəgətuwin māmə tatos nəsanənən o Uħgin māmə otafəl rəkis nolən rat min rəha netəmim.

^w8:26 Mat 14:31; Sam 89:9 ^x8:29 Mak 1:24; Luk 4:41 ^y9:1 Mat 4:13

^z9:4 Luk 9:47; Jon 2:25 ^a9:6 Jon 17:2

Iesu tēmaun-in Matiu

(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹Kən Iesu tēmaliwək muwin mäsın min, mēplan suah kit, nērgin u Matiu. In etēmim itəm tatos mēni rēha takis, kən tatəpələh ikin katətou-pən takis ikin. Kən Iesu tēmən-ipən kəm in mēmə, “Uarisig-in io, muwa etēmim rēhak.” Kən in tēmətul muarisig-in Iesu.

¹⁰Kən Iesu tēmuwin mētagwən e nimə rēha Matiu, kən netēmim tepət rēha nosən mēni rēha takis kəmotuwa, kən netēmim tepət itəm koatol təfagə rat^s kəmotuwa, kən ilat kəmotuwa motəpələh motagwən ilat Iesu ne rəhan netēmim.

¹¹Kən nian Farisi min kəmotəplan nat əh, kən kotən-ipən kəm netəm rēha Iesu mēmə, “?Tahro rəhatəmat iəgətun tətagwən kələh ilat netəm koatos mēni rēha takis ne netəm koatol təfagə?”^b

¹²Məto Iesu tēməto rəhalat nəghatən kən tēmən-ipən kəm ilat mēmə, “Etēmim itəm təsīmisen təsūwinən mēplan tokita. Məto etēmim u itəm tatimis, in otəkəike muwin mēplan tokita. ¹³Otuwin motegəs-in motol nipəti nəghatən u pahrien itəm Naoa Rəha Uhgin tatən mēmə,

‘Nat kit tatol nikik tətəgien, inu mēmə onəkotasəkitun netēmim, məto sənəmə rəhatəmat sakrifais min itəm nəkoatol moatos-ipa kəm io itəm tatol nikik tətəgien.’^{c**}

Iatən tol min-nulan məto-inu eməsuwamən mēmə ekaun-in netəm min

u itəm nikilat təht mēmə kinotətu-atip rəkis mēmə okotuarisig-in io, məto emuwa mēmə ekaun-in netəm min u, netəm nol təfagə mēmə okotuarisig-in io.”

Nolən rəha napəsən nagwənən o Uhgin

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴Kən netēmim rəha Jon Baptais kəmotuwa motəplan Iesu motən-ipən kəm in mēmə, “Əplan-tu. Itimat ekotətuakəm motapəs nagwənən motəfak kəm Uhgin, kən Farisi min, ilat min koatol mihin. ?Məto təhrol e rəham netēmim kəsotolən nəhlan?”^d

¹⁵Kən Iesu tēmən-ipən kəm ilat mēmə, “?Nian netēmim koatol marit rəha suah kit, kən in tətətig e nagwənən rəhan ilat in min neen, nikitəmat təht mēmə in min neen okotasək? !Kəp! Məto nian əh-ikin itəm tatuwa mēmə netēmim okotiləs-irəkis etēmim itəm katol nagwənən rəhan. Kən e nian əh, in min neen kotitun napəsən nagwənən.

¹⁶“Kən etēmim kit tikə mēmə otos nimismisi niməhan wi kit, kən məhlətain-pən e niməhan oas rəhan itəm tēməhap, məto-inu okəmə tol nəhlan, kən nimismisi niməhan wi titun nəhapən niməhan oas, kən ikin tēməhap ikin aupən titun nuwamən mol iahgin pik agin.

¹⁷“Kən etēmim kit tikə mēmə otos wain itəm kəmol wi, kən miuw-pən e pətəl oas u təkaskik itəm kəmol e

^{§9:10} Farisi min, ilat kəmoatətəu-pən wir agin-əh Lou rafin itəm Uhgin təmos-ipən kəm Moses mēmə Moses otos-ipən kəm netəm Isrel. Kən ilat koatətəu-pən wir min nəghatən min itəm kəmotisi-pən e Lou rəha Moses, məto netēmim əm kəmotol, sənəmə Lou ətuatip min rəha Uhgin. Kən Farisi min, katən mēmə netēmim rafin itəm kəsotətəu-pənən lou əlkələh min əh, ilat iol təfagə.

^{**9:13} Nian Uhgin tēmən nəhlan, nipətin mēmə in otapəs rəhalat sakrifais min məto-inu nəratən tətətig e nikilat. Uhgin tēmən mēmə ilat kotəkəike motasəkitun netēmim.

^{b9:11} Luk 15:2 ^{c9:13} Hip 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1 Saml 15:22

^{d9:14} Luk 18:12

nuwigi nani. Okamə tol nəhlan, kən wain otahləpik, kən pətəl otəhap, kən wain otəhtəg, kən pətəl otərat.^{††} Məto wain itəm kəmol wi okəkəike kiuw-pən e pətəl itəm kəmol wi timətmətig, kən wain ne pətəl katuəməhl wir.”^{‡‡}

Pətagwəhl kit itəm tatimis ne pətan əkəku kit itəm təmimis

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Nian Iesu tatən-ipən natimnat min əh kəm ilat, etəm-iasol kit tuwa misin-pən nulin o Iesu məmə, “Nətik pətan əkəku təmimis roiu əm. Məto wa, mələhəu-pən nelməm lan, kən otəmegəh min.” ¹⁹ Kən Iesu təmətul ne rəhan netəmim, motuarisig-in suah un motuwın.

²⁰ Kən əmun pətan kit əh-ikin itəm tatos nimisən rəhalat nipitan nian rafin əm, minos nup tuelef.^{¶¶} Kən pətan əh təmisi-pən e məntaa Iesu ikin, kən meapən mek nipəgnəmti kot məsin rəhan, ²¹ təmol nəhlan məto-inu tatən atip kəm in məmə, “Okamə ekek əm rəhan kot, kən rəhak nimisən otol namnun.”^e

²² Kən Iesu təmeirair məplan pətan əh, kən mən-ipən kəm in məmə, “Nətik pətan, əsəginən. Rəham nahatətəən təmol ik ninəwir min.” Kən e nian əh, rəhan nimisən təmikə.

²³ Kən nian Iesu təmuwa miet-arəpa e nimə rəha etəm-iasol əh, kən təmuwin imə məplan netəmim koatahl nau motan napuən lan rəha nimisən, kən netəmim kəmoatasək pik. ²⁴ Kən Iesu təmən-ipən məmə, “Otiet motuwın isəu, məto-inu pətan əkəku un təsimisən, məto in tətapil əm.” Kən ilat kəmotalah e Iesu.

²⁵ Məto nian netəmim kəmotiet motuwın ihluə, kən tuwin imə, maskəlīm nelmī pətan əkəku, kən pətan əkəku un təmətul. ²⁶ Kən namnusən rəha nat u təmaiu mitəlau rafin e nəptən əh.

Iesu təmol-wir iganəmtin rat kəiu

²⁷ Kən nian Iesu təmīet ikin əh, məto iganəmtin rat mil kəiu kəmuətəu-pən in, kən mətuagət əfəməh məmə, “!Mipi Kig Tefit, asəkitun itimlau!”^f

²⁸ Nian Iesu tinuwın əpəh imə, kən iganəmtin rat mil kəua ron. Kən Iesu təmən-ipən kəm ilau məmə, “?Itəlau nətuahatətə məmə ekıtun nol-wirən niganəmtitəlau, o kəp?” Kən ilau kuən-ipən məmə, “Əwəh, İəramərə.”

²⁹ Kən Iesu təmələhəu-pən nelmin e niganəmtitəlau mən-ipən məmə, “Uhgın otol-wir niganəmtitəlau məto-inu nəmuahatətə lan.” ³⁰ Kən niganəmtitəlau tinəwir kən kinatuəplan nat. Kən Iesu təmən-ipən əskasik kəm ilau məmə, “Onəsüən-iarəpən natimnat min u kəm netəmim.”^g ³¹ Məto ilau kəmiaiet mian, kən muən-iarəp namnusən rəha Iesu tuwin mitəlau e ikin min rafin e nəptən u.

Iesu təməhg-iarəp narmin rat e etəm təruru nəghatən

³² Nian suah mil u kəmiaiet, netəmim kotiləs etəmim kit təruru nəghatən motuwa o Iesu. Suah əh in təruru nəghatən məto-inu narmin rat tətətig lan. ³³ Kən Iesu təməhg-iarəp narmin rat e suah əh, kən tinatəghat. Kən nimanin netəmim narmilat təmiwig pik ron, kən motən

^{††}9:17 Afin futnot e Luk 5:37

^{‡‡}9:17 Iesu təmən nəhlan məmə in otəgətun ilat məmə rəhan nəgətunən in tuwiwi mol pisin e nəgətunən rəha Farisi min ne iəgətun min rəha Lou.

^{¶¶}9:20 Lou təmən məmə nimisən u leprosi təmol pətan əh tamkimik, kən okamə tatek suah kit, kən in min otamkimik.

^e9:21 Mat 14:36

^f9:27 Mat 20:29-34

^g9:30 Mat 8:4

məmə, “Suah kit təsəplanən nat kit tol nulan əpəh Isrel nian kit ne.”^h

³⁴Məto Farisi min kəmotən məmə, “Tatos nəsanənən o etəm-iasol rəha narmin rat min məmə otəhg-iarəp narmin rat min.”ⁱ

Iesu nikin təmahmə pik o netənim

³⁵Kən Iesu təmaliwək matuwin e taon ne latuənu min rafin, kən matəgətun əpəh e nipəgnoa nimə min rəha nuəfiminən, matən-iarəp namnusən təwir rəha nərəmədən rəha Uhgın, kən matol-wir netənim rafin itəm koatimis, ne netənim rafin itəm nipətilat tərət koatəwir.^j ³⁶Nian təməplan nimanin netənim tinepət pik, kən nikin təmahmə pik olat məto-inu kinotos pik nahməən, kən motəruru nasitu-atipən e rəhalat nəmegəhən, kinotahmen e sipsip min itəm etənim tikə o nehmən ilat.^k ³⁷Kən Iesu təmən-ipən kəm rəhan min netənim məmə, “!Otəplan-tu! Nagwənən tepət əpəh e nasumən itəm kinotimətə, məto iolwək min noan məsin əm kotəulək-in.^l ³⁸Kən otəfak-pən o etəm-iasol rəha nasumən məmə otahl-ipa iolwək min tepət məmə okotuwin kəulək-in nasumən rəhan.”

Netəm tuelef rəha Iesu

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

10 Kən Iesu təmaun-in netəm tuelef rəhan kotuwa kitəh, kən mosipən nəsanənən kəm ilat məmə ilat kotitun nəhg-iarəpən narmin rat min e netənim, kən motitun nol-wirən nimisən min rafin, ne netəm min u nipətilat təmərat.^m

²Kən inu nərgi netəm tuelef rəha Iesu: in taupən Saimon, u nərgin kit min un Pita; ne təhan Antru; ne Jemes ne pian Jon, nəti Sepeti mil; ³ne Filip ne Patolomiu; ne Tomas ne Matiu, etənim rəha nosən məni rəha takis; ne Jemes nəti Alfeas; ne Tateas; ⁴ne Saimon u kətaun-in məmə Selot;⁸⁸ ne Jutas Iskar-iot u təmegəhan-in-pən Iesu tuwin e nelmi rəhan tikimir min.

Iesu təmahl-iarəp rəhan netənim tuelef

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵Kən nian Iesu təmahl-iarəp rəhan netənim tuelef məmə okotuwin motol wək rəhan, təmaupən məghat kəm ilat məmə, “Itəmat onəsotuwinən o netəm min un sənəmə noanol min rəha Isrel, kən məsotuwinən e taon kit rəha netəm Sameria, ⁶məto onəkotuwin o noanol min rəha Isrel itəm kotahmen e sipsip min koatəue.ⁿ ⁷Kən nian nakotuwin, nəkotəkəike motən-iarəp məmə, ‘Nian itəm Uhgın otərəməə e netənim rafin lan, tinatuwa iuəhkir.’^o

⁸“Kən itəmat nəkotəkəike motol netəm koatimis kotəwir min. Kən itəmat nəkotəkəike motol netəm kəmotimis kotəmegəh min. Kən netənim itəm leprosi tatol ilat, nəkotəkəike motol nipətilat tuwa məwir min. Kən netənim itəm narmin rat tətətig elat, itəmat nəkotəkəike matəhg-iarəp narmin rat min kotuwin isəu olat. Kən nəsanənən itəm nəmosos, nəməsotosən nəmtin. Kən onəkotəkəike motol wək əm, netənim okəsətouən itəmat lan. ⁹Nian nakotuwin, nəsotosən məni.^p ¹⁰Kən məsotəmikən rəhatəmat kətim min.

⁸⁸**10:4** Selot in suah kit itəm in tatətul əskasik o kantri rəhan. Əplan e tiksonari.

^h**9:33** Mak 2:12 ⁱ**9:34** Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

^j**9:35** Mat 4:23; Mak 1:39 ^k**9:36** Nam 27:17; 1 King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14;

Mak 6:34 ^l**9:37** Luk 10:2 ^m**10:1** Mak 6:7; Luk 9:1 ⁿ**10:6** Jer 50:6

^o**10:7** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 ^p**10:9** Luk 10:4

Kən natimnat itəm nakoatuwin-in, in əm un, məsotos minən iahgoau kit min. Kən məsotosən put, ne kasikin rəhatəmat min. İatən nəhlan məto-inu tətuatip əm məmə katos-ipən kəm iolwək min natimnat itəm tətuatip o natigən rəhalat.⁹

¹¹“Nian nakotuwin e taon kit o latuənu kit, nəkotəkəike motehm etənim kit itəm nikin tagien məmə nakotuwin mətatig itəmat min, kən nakoatətig ikin əh mətoarus-pən nian nakotiet min. ¹²Nian nakotuwin kətətig e nimə kit, nəkotəkəike kəghat wir kəm ilat məmə, ‘Nəməlinuən tətətig otəmat.’^r ¹³Kən okəmə netənim e nipəgnoa nimə u, nikilat tagien məmə okotos itəmat, kən pəs rəhatəmat nəghatən rəha nəməlinuən tətətig olat. Məto okəmə nikilat təsəgienən otəmat, nəkotəkəike motos nəghatən rəha nəməlinuən moatuwin.

¹⁴“Kən okəmə netənim neen kəsotolkeikeən məmə okotit itəmat nakotuwin e rəhalat nipəgnoa nimə, o kəsotətəlig-inən rəhatəmat nəghatən, kən nian nəkoatiet e nimə rəhalat, o rəhalat latuənu, nəkotəkəike motohapispis rəkis nisip e nelkitəmat məmə ilat okotitun məmə nəmotəuhlin-pən məntaatəmat olat.^s ¹⁵Nipahrienən iatən kəm itəmat, e nian itəm Ughin otakil netənim, nalpinən rəha netəm min əh in otəskasik pik maprəkis-in nalpinən rəha netəm kotərat əupən e taon mil əh, Sotom ne Komora.”^t

Netənim okotol tərət kəm netənim rəha İesu

¹⁶Kən İesu təmatəkəike matən məmə, “Otətəlig-in-tu. Etahl-ipən itəmat nakoatuwin tahmen e sipsip min itəm kəmotuwin ilugin e kuri iarupin min. Onəkotəkəike motenətig wir tahmen e malikim, kən itəmat motan mətig tahmen e mənig mak.”^u ¹⁷Onakoatəto wir itəmat o netənim, məto-inu ilat okotiləs itəmat məmə nəkoatətul e niganəmti kaonsel rəhalat, kən okotalis itəmat əpəh imə e nimə rəha nuəfiminən.

¹⁸“Kən məto-inu itəmat netənim rəhak, okotewkəkan itəmat nakotuwin motətul e niganəmti etəm-iasol min rəha kapman min, ne kig min məmə onəkotən-iarəp nəghatən təwir rəhak e niganəmtilat, kən e niganəmti İaihlua min. ¹⁹Nian ilat okotuwa motiləs itəmat, kən nikitəmat təsəht pikən məmə onəkotuwin motən məmə naka, o nakotəhrol nulan motəghat. Nəsotəginən məto-inu Narmin Rəha Ughin, in otos-ipinə nəghatən itəm onəkotən e nian ətuatip əh. ²⁰Nəsotəginən məto-inu sənəmə itəmat onəkotəghat, məto Narmin Rəha rəhatəmat Tata, otos-ipinə nəghatən kəm itəmat məmə nakoatən-iarəp.”^{v w}

²¹“Netənim okotegəhan-in-pən pialat ətuatip min kəm rəhalat tikimir min məmə okotohamnu ilat, kən tata min okotol mihin min kəm nenətəlat ətuatip min, kən nisualkələh okotətul motol nolən ahmen min əm kəm rəhalat tata min ne mama min məmə okotohamnu ilat.”^x ²²Netənim rafin okotetəhau itəmat o nərgək. Məto etəm otətul əskasik

⁹10:10 Luk 10:7; 1 Kor 9:14 ^r10:12 Luk 10:5-6

^s10:14 Luk 10:10-12; Wək 13:51 ^t10:15 Mat 11:24; Jaj 7

^u10:16 Luk 10:3; Rom 16:19 ^v10:20 Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15

^w10:20 Jon 14:26 ^x10:21 Jon 14:26

mətoarus-pən natimnat min un okotol namnun, kən Uhgin otosmegəh. ²³Nian okotol tərət kəm itəmat e taon kit, kən nakotiet motagim motuwin e taon pisin kit min. Iatən pahrien kəm itəmat məmə okol nəsutuwin rafinən e taon min rəha Isrel mətoarus-pən Nəti Etənim in otuwa min.

²⁴“Netənim itəm koatətəlig-in, okol kəsotaprəkis-inən rəhalat iəgəṭun, kən iolwək min, okol kəsotaprəkis-inən rəhalat etəm-iasol.”^y ²⁵Netəm katəgəṭun ilat, kotəkəike motagien məmə okotuwa motahmen e iəgəṭun rəhalat, kən iolwək min kotəkəike motagien məmə okotuwa motahmen e etəm-iasol rəhalat. Io, io etəm-iasol rəha nimə. Okəmə netənim neen kotən rat io məmə io Pielsepul, u nərgin kit rəha Setan, kən okol tahmen min əm e iolwək min rəha nimə rəhak.”^z

Etənim rəha Iesu təsəginən etənim

(Luk 12:2-7)

²⁶Kən Iesu təmən məmə, “Tol nəhlan, əsotəginən netənim. Natimat itəm netənim koatəfətain, Uhgin otiləs-iarəpa ikin tagəhag ikin, kən natimnat itəm netənim koatəhluaig-in, Uhgin otiləs-iarəpa, netənim rafin kotəplan.”^a ²⁷Natimnat itəm iatən kəm itəmat e napinəpən, itəmat onəkotəkəike motən-iarəp min e nəhag-əhagən, kən natimnat itəm iatən anion, itəmat onəkotəkəike motən-iarəp asol e niganəm̄ti netənim.

²⁸“Sotəginən netənim itəm kotitun nohamnuən nipətitəmat, məto okol

kəsotohamnuən narmitəmat. Məto nəkotəgin Uhgin itəm titun nərəkinən nipətitəmat ne narmitəmat e nigəm asol.”^b ²⁹Otəplan-tu. Mənig əlkələh min, netənim koatol-salim-in mənəi əkəku əm. Məto okəmə rəhatəmat Tata Uhgin təsəgəhan-inən ilat, okol kit təsimisən. ³⁰Kən noanutəmat e rəhatəmat-kapə, Uhgin tətəfin rafin ilat. ³¹!Tol nəhlan, sotəginən! Uhgin tolkeike pik itəmat taprəkis-in mənig əlkələh min əh.”^c

³²“Tol nəhlan, okəmə etənim otən-iarəp nərgək e niganəm̄ti netənim, kən io min iatən-iarəp nərgin e niganəm̄ti rəhak Tata e nego e neai. ³³Məto okəmə etənim otən-iarəp e niganəm̄ti netənim məmə in sənəmə rəhak, kən ekən-iarəp e niganəm̄ti rəhak Tata e nego e neai məmə in sənəmə rəhak.”^d

³⁴“Nikitəmat təsəhtən məmə emuwa məmə ekələhəu nəməlinuən e nətueintən. Eməsuwamən məmə ekələhəu nəməlinuən, məto emuwa məmə ekol netənim kotəmu. ³⁵Iatən nəhlan məto-inu emuwa məmə ekol iərman otol timəht ilau rəhan tata, kən pətan otol timəht ilau rəhan mama, kən pətan otol timəht ilau uhun, ³⁶kən etənim otol tikimir ilat atip rəhan min.”^{e*}

³⁷“Kən etənim itəm tolkeike pik rəhan tata ne mama taprəkis-in io, in təsahmenən məmə otuwa rəhak etənim. Kən etənim itəm tolkeike pik netin iərman o pətan taprəkis-in io, in təsahmenən məmə otuwa rəhak etənim.”^f

³⁸Kən etənim itəm təsiləsən rəhan nig

*10:36 Nuwamən rəha Iesu otol məmə netənim okotoor ilat min məto-inu, neen okotahatətə lan, məto neen okəsotahatətəən lan, kən moatətəhau.

^y10:24 Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20

^z10:25 Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 ^a10:26 Mak 4:22; Luk 8:17

^b10:28 Rom 8:31; Jem 4:12 ^c10:31 Mat 6:26 ^d10:33 Luk 12:8-9

^e10:36 Maeka 7:6; Luk 12:51-53; ^f10:37 Luk 14:26-27

kəməluau muarisig-in io,[†] in təsah-menən məmə otuwa rəhak etəmim.³⁹ Kən etəmim itəm tatol pik wək əm məmə rəhan nəmegəhən e nətueintən u in otəwir, otəmkarəpən e nəmegəhən pahrien. Məto etəmim itəm otimis o nərgək, in otos nəmegəhən lilin.⁸

⁴⁰ “Kən etəmim itəm tatos itəmat e nikin agien, kən tahmen əm məmə tatos io e nikin agien. Kən etəmim itəm tatos io e nikin agien, kən tahmen əm məmə tatos etəm u itəm təməhl-ipa io.^h ⁴¹ Kən etəmim itəm tatos e nikin agien ien rəha Ughin, məto-inu in titun məmə suah u in ien rəha Ughin, in otos nətəuən lan, tahmen əm e itəm ien min koatos. Kən etəmim itəm tatos e nikin agien etəm ətuatip, məto-inu in titun məmə in etəm ətuatip, in otos nətəuən lan, tahmen əm e etəm ətuatip. ⁴² Kən etəmim itəm tatos-ipən nəhau ətəp noan-məsin əm kəm rəhak etəmim, məto-inu in titun məmə rəhak etəmim, nat əpnəpin rəhak etəmim in ləhau agin, nīpahrienən iatən kəm itəmat məmə, okol təsəmkarəpənən e rəhan nətəuən.”

Iesu ne Jon Baptais

(Luk 7:18-35)

11 Nian Iesu tinol namnun nəgə-tunən rəhan netəm tuelef, təmiet ikin əh muwin e taon min e nitən Kalili, matəgətun netəmim kən matən-iarəp nəghatən rəha Ughin kəm ilat.

² E nian əh, Jon Baptais tətətig e kalapus, kən in təməto namnusən e wək itəm Iesu tatol. Kən təməhl-ipa rəhan

neen netəmim kotuwin motətapəh ron məmə, ³ “?Tahro? ?Ik u etəm kəmatən aupən məmə suah kit otuwa, o itimat ekoatəsahgin etəmim kit min məmə otəpanuwa min?”

⁴ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Otuwin motəplan Jon motən-ipən nat naka itəm nəmotuwa motəto kən motəplan: ⁵ netəm niganəmtilat təpis kinoatəplan nat. Kən netəmim itəm nelkilat tərət kinotəto təwir kən minotaliwək. Kən netəm min u kəmosos nimisən leprosi, nuwigilat tinəwir. Kən netəm min u matəlgilat təmalu, roiu matəlgilat tinoag, kən netəm min u kəmotimis, kinotəmegəh min. Kən ian-rat min, roiu əh suah kit tinatən-iarəp namnusən təwir kəm ilat.ⁱ ⁶ Etəmim otatig e nəwirən pahrien okəmə in təsəhlmanən rəhan nahatətən lak o natimnat itəm io ekol.”

Iesu təməghat-in Jon Baptais

⁷ Nian netəmim rəha Jon koatitəlig, kən Iesu tinətuoun matəghat-in Jon kəm netəm min u koatəpələh əh-ikin, matən məmə, “?Aupən, nəmotuwin ikin taruən-aruən ikin məmə nəkotəplan naka? ?Nəmotuwin məmə nəkotəplan suah kit tahmen e nuwig itəm nimətag tətəhləpik-ahləpik əpnəpin əm? Kəp. ⁸ ?Kən tahro itəmat nəmoatiet, məmə nəkotəplan suah kit itəm tatuwin e napən wir nəmtin tiəkis? Kəp. Netəm kotuwin e napən wir tol nəhlən, nian rafin kotatig e nimə rəha kig. ⁹ ?Kən tahro itəmat nəkoatiet, məmə nəkotəplan ien kit?

[†]**10:38** Nipəti nəghatən rəha Iesu sənəmə rəhan netəmim okotəkəike kimis e nig kəməluau tahmen əm lan. Nipəti nəghatən u məmə kitat rafin kitəh kitəh kotəkəike motegəhan-in məmə Ughin otol nəwian e nəmegəhən rəhatat. Okəm-naka netəmim okotol nəratən kəm kitat, okəm-naka kitat okotimis o nərgin, o kəm-naka nəratən min əh otəsuwamən e nəmegəhən rəhatat. Kitat kotəruu, məto kotətul matip əm o natigən e nəmegəhən itəm Ughin tolkeike.

⁸**10:39** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25

^h**10:40** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20 ⁱ**11:5** Aes 35:5-6; 61:1

Əwəh, niphahrienən, kən etəmim əh in ilis taprəkis-in ien. ¹⁰Inu etəm Naoa Rəha Uhgın təmatəghat-in nian Uhgın təmən məmə,

‘Otəplan-tu. Iatahl-ipinə rəhak iahləpis itəm otos rəhak nəghatən.

In otaupən-in ik məmə otol əpen-əpenə e rəham suatip.’^j

¹¹Niphahrienən iatən kəm itəmat, etəmim tikə itəm təmailr e nətueintən in ilis taprəkis-in Jon Baptais, kən məto etəm ləhau agin e nərəməərəən rəha Uhgın, in ilis taprəkis-in Jon.[‡] ¹²E nian Jon Baptais təmətuoun matən-iarəp nəghatən rəha Uhgın mətoarus-pa roiu, nərəməərəən rəha Uhgın in təskasik məmə otol wək matuwın. Kən netəmim itəm kotəskasik kotalkut pik məmə okotuwin motatig ahgin. ¹³Iatən nəhlan məto-inu, aupən agin mətoarus-pa nian rəha Jon, nəghatən min rəha Lou itəm Uhgın təmos-ipən kəm Moses, ne nəghatən min rəha ien min rəha Uhgın, koatən-iarəp nərəməərəən rəha Uhgın.^k

¹⁴Kən okəmə nikitəmat tagien məmə nakotos nətəligən u, ekən məmə Jon in Elaija itəm in ien kit aupən kəmatən məmə otuwa.¹ ¹⁵Etəm matəlgin tatig, təwir məmə in otətəlig-in wir kən mitun nəghatən min u.

¹⁶“?Netəm min u itəm koatətig roiu, ilat kotəhrol nulan? Ilat kotahmen e nisualkələh itəm koatəpələh ikin katol maket ikin moatakuhl motaun-in ilat min neen məmə, ¹⁷‘Itimat emotahl nau kəm itəmat məmə onakoatol danis rəha nagiənən lan, məto itəmat nəkəsotolən danis. Kən itimat emoatasək

eiua rəha nimisən, məto nəsotasəkən kitat min itimat.’ ¹⁸Iatən nəhlan məto-inu Jon təmuwa, kən matətuakəm mətapəs nagwənən matəfak kəm Uhgın, kən məsənimən wain. Kən netəmim kotən məmə, ‘Suah əh, narmin rat kit tətətig lan.’ ¹⁹Məto nian io, Nəti Etəmim, emuwa kən mətəgwən kən matənəm wain, kən netəmim kotən məmə, ‘Otəplan-tu, suah əh in etəmim rəha nagwən pikən ne etəmim rəha năpisen, kən motan kələh ilat netəmim rəha nosən mənı e takis, ne netəmim itəm nol təfagə.’ Məto netəmim itəm koatətu-pən nitunən rəha Uhgın koatol wək wir min. Kən wək wir min əh koatəgətun məmə nitunən rəha Uhgın in niphahrienən.”^m

Nahməən asol otuwa

(Luk 10:13-15)

²⁰Kən İesu təməghat əskasik e netəm e taon min əh itəm in təmol nat pispis tepət ikin e niganəmtilat. Təməghat nəhlan məto-inu ilat kəsotəuhlinən nətəligən rəhalat o rəhalat nolən rat min. ²¹Təmən məmə, “!İtəmat netəm Korasin, kəsi, nahməən asol otuwa otəmat! !İtəmat netəm Petsaeta, kəsi, nahməən asol otuwa otəmat! Məto-inu emol pap nat pispis tepət e taon rəhatəmat! Kən okəmə emol natimnat min əh əpəh Taea ne Saeton aupən, okol netəmim əh-ikin əh kəmotəuhlin rəhalat nətəligən e nolən rat min, kən ilat kəmotuwın e natimnat rat motuwın moatəpələh e nəmtap e nigəm

[‡]11:11 Ves u tatən məmə wək rəha Jon, in wək itəm tatos nisialiən. In tatol əpen-əpenə suatip rəha Kristo itəm Uhgın otahl-ipa, kən in tatən-iarəp məmə Kristo tinatuwa. Wək u in wək asol. Kən Jon in etəm-iasol məto-inu in tatos wək əh. Məto nat kit itəm in təwir taprəkis-in wək rəha Jon, in məmə suah kit tatuwa etəm rəha Uhgın nian in tətəhatətə e İesu Kristo.

^j11:10 Mal 3:1; Luk 1:76 ^k11:13 Luk 16:16

¹11:14 Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 ^m11:19 Mat 9:14

motəgəṭun məmə koatəto tərət agin o rəhalat nolən rat min.

²² Məto iatən kəm itəmat məmə e nian əh itəm Uhgin otol nalpinən kəm netənim, nalpinən rəhatəmat in otəskasik, maprəkis-in nalpinən rəha netəm Taea ne Saeton aupən ikin.ⁿ

²³ “?Kən itəmat netəm Kapaneam, nikitəmat təht məmə Uhgin otiləs-ipər itəmat e ikin rəha nisialien əpəh e nego e neai? !Kəp! Məto Uhgin otəhlman itəmat nakotuwin ləhau agin, imə naulisən, məto-inu emol nat pispis tərət e taon rəhatəmat. Kən okəmə emol natimnat min əh əpəh Sotom, kən netəm ikin kəmotəuhlin rəhalat nətəligən, kən okol Uhgin təməsərekinən Sotom, kən təmətatig əm mətoarus-pa u-roiu.^o ²⁴ Məto iatən kəm itəmat məmə e nian əh itəm Uhgin otol nalpinən kəm netənim, nalpinən rəhatəmat in otəskasik, taprəkis-in nalpinən rəha netəm Sotom aupən ikin.”^p

Itəmat itəm ninotəpou

(Luk 10:21-22)

²⁵ Kən e nian əh, Iesu təməfak matən məmə, “Tata Uhgin, ik ləməmə rəha natimnat rafin ilis e neai ne ləhau e nətueintən. Iatənwiwi ik məto-inu nəməhluaig-in nipəti natimnat min u e niganəmti netənim itəm kotenatig motitun wir nat. Kən nəmol-arəp kəm netənim itəm kotahmen-pən əm e nisualkələh məmə okotitun wir.^q ²⁶ Əwəh, Tata, inu nat kit itəm nakolkeike.”

²⁷ Kən Iesu təmətəkəike matən kəm ilat məmə, “Rəhak Tata təmos-ipa nitunən rafin agin kəm io. Kən suah kit tikə itəm titun wir io u Nəti Uhgin, məmə io pah ətuatip. Məto Tata Uhgin əm titun. Kən suah kit tikə itəm titun wir Uhgin, məto io pisin əm u Nəti Uhgin, ekibun, ne netənim itəm io emitəpun məmə ekolarəp Tata Uhgin kəm ilat.^r

²⁸ “Otuwa ron io, itəmat itəm nəkotol pik wək kən ninotəpou o natipainən katipa əfigəm min, kən ekos-ipinə namegən.^s ²⁹ Pəs kotalis rəhak katipa, kən pəs iakaupən məgəṭun itəmat lan. Iatən nəhlan məto-inu io etəm mətig, kən rəhak nətəligən in ləhau. Kən onəkotos namegən e rəhatəmat nəmegəhən. ³⁰ Tol nəhlan məto-inu rəhak wək ekosipinə kəm itəmat in timətig, kən rəhak katipa in toigoig.”^t

Iəməmə rəha Sapat

(Mak 2:23—3:6; Luk 6:1-11)

12 Kən e nian əh e Sapat kit, Iesu ne rəhan min netənim kəmotaliwək motuwin-pən e nasumən rəha wit, nat kit tahmen e rais, kən rəhan netənim nəumis təmus ilat, kən kəmotəhl noa wit kən motun.^u ² Məto nian Farisi min kəmotəplan ilat, kən kəmotən-ipən kəm Iesu məmə, “!Ei, əplan-tu! Rəham netənim koatol nat kit itəm koatətgəhl Lou rəha Sapat.”^v

³ Kən Iesu təmənipən kəm ilat məmə, “?Nəmotafin o kəp, nat naka itəm Kig Təfit təmol aupən, nian in ne rəhan min netənim nəumis təmus ilat? ⁴ In təmuwin imə e Nimə Tapolen Rəha Uhgin,

“**11:28** Nəghatən u ‘natipainən katipa əfigəm min’ tatəghat-in Lou rəha netəm Isrel itəm kotahmen e nat təfigəm məto-inu Lou min u, ilat kotəskasik pik, kən tiəkis o nolən.

ⁿ11:22 Aes 23; Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4

^o11:23 Jen 19:24-28; Aes 14:13-15 ^p11:24 Mat 10:15; Luk 10:12

^q11:25 1 Kor 1:26-29 ^r11:27 Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2

^s11:28 Jer 31:25 ^t11:30 1 Jon 5:3 ^u12:1 Dut 23:25 ^v12:2 Eks 20:10

kən mos pīret mun itəm pris min kinotos-
ipən rəkis kəm Uhgīn. Kən nolən əh
tatətgəhl Lou, məto-inu pīret əh, Lou
tatən məmə pris min əm kotitun nunən.^w

^{x5} ?Kən nəmotafin e Lou o kəp, məmə
nian rafin e Sapat, pris min əpəh e Nīmə
Rəha Uhgīn, ilat koatol wək rəhalat itəm
tatətgəhl Lou rəha Sapat? Məto Uhgīn
tatəplan məmə nat əh in tətuatip əm.^y

⁶ Məto iatən kəm itəmat məmə suah kit
u ikin-u in ilis taprəkis-in Nīmə Rəha
Uhgīn.^z ⁷ E Naoa Rəha Uhgīn, in tatən
məmə,

‘Nat kit tatol nikik tətāgien, inu məmə
onəkotasəkitun netəmim, məto
sənəmə rəhatəmat sakrifais min
itəm nəkoatol moatos-ipa kəm io
itəm tatol nikik tətāgien.’^a

Okəmə nəkotitun nipəti nəghatən u, kən
netəm min u itəm kotətuatip, okol nə-
sotakilən ilat motən məmə ilat koatol
nolən rat. ⁸ Iatən nəhlan məto-inu io,
Nəti Etəmim, io Iərəmə rəha Sapat.”

⁹ Kən Iesu tēmiet ikin əh, mali-
wək matuwīn əpəh imə e nīmə rəha
nuəfiminən rəhalat. ¹⁰ Kən əmun ikin
əh, suah kit əh-ikin nelmin tēmimis,
təsəg-ətuatip-inən. Kən kəmotətapəh o
Iesu məmə, “?Təhro? ?In tətuatip e Lou
məmə e Sapat, etəmim titun nol-wirən
etəmim itəm tātīmīs?” Ilat kəmotətapəh
ron məto-inu koategəs-in nat tərāt kit
rəha Iesu itəm ilat okotiləs-ipən in e kot
ron.^b

¹¹ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə,
“?Okəmə itəmat kit rəhan kit sipsip,
kən sipsip un tiwig-pən e noakimil
e Sapat, nikitəmat təht məmə suah
əh otuwīn miuw-pər-pa min? !Əwəh!

Otəkəike muwīn miuw-pər. ¹² !Məto
etəmim, in nat keike taprəkis-in sipsip!
Kənu, in tətuatip əm e Lou məmə natol
nat itəm təwir e Sapat.”^c

¹³ Kən təmən-ipən kəm etəm nelmin
tēmimis məmə, “Əg-ətuatip-in-tu
nelməm.” Kən təməg-ətuatip-in nelmin,
kən nelmin tinuwa minəwir agin min,
tinahmen e nelmin kit min. ¹⁴ Məto
Fārisi min kəmotiet motuwīn ihluə
minəotəte noa ron məmə okotohamnu
Iesu.^d

Iolwək itəm Uhgīn tēmītəpun

¹⁵ Kən Iesu tēmītun nətəligən rəha-
lat, kən tēmiet ikin əh. Kən netəmim
təpət kəmotuarisig in. Kən in təmol-wir
nimisən rafin rəhalat kotuwa motəwir
min. ¹⁶ Kən təmən-iəhau ilat məmə
okəsotən-iarəpən in kəm netəmim min.^e

¹⁷ Natimnat min əh kəmotiet məmə
nəghatən rəha Naoa Rəha Uhgīn otuwa
mol nipahrienən lan. Uhgīn təmos-ipən
kəm ien Aesea u aupən o nən-iarəpən
məmə,

¹⁸ “Inu iolwək rəhak itəm io enitəpun
rəkis,
iakolkeike pik in, kən nikik tagien pik
ron.

Kən io oekol məmə Narmin Rəhak otuwa
mərioah lan.

Kən in otən-iarəp nolən ətuatip rəhak
ne nosmegəhən rəhak e niganəmti
netəmim e nəptən pisin pisin min.^f

¹⁹ Okol in təsərgəhəuən kən məsagət
əfəməhən,

məsəghat pikən ikin netəmim
kotargəfimən ilat min ikin.

²⁰ In etəm mətig,

^w12:4 1 Saml 21:1-6 ^x12:4 Lev 24:5-9 ^y12:5 Nam 28:9-10

^z12:6 Mat 12:41-42 ^a12:7 Hos 6:6; Mat 9:13 ^b12:10 Luk 14:3 ^c12:12 Luk
14:5 ^d12:14 Jon 5:16 ^e12:16 Mat 8:4; Mak 3:12 ^f12:18 Mat 3:17

kən in otol təwir kəm netəmim itəm
koatəpou kən rəhalat nəsanənən
tikə.[§]

In otol nəhlan mətoarus-pa nolən itəm in
tətuatip, otol win e nolən itəm tərət.

²¹ Kən netəm u sənəmə noanol min rəha
Isrel,

ilat okotələhəu-pən əskasik rəhalat
nətəlign tətətig lan,

məmə in otosmegəh ilat.”[§]

Iesu ne Pielsepul

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Kən netəmim kəmotiləs suah kit mo-
tuwa kəm Iesu itəm niganəmtin təpis kən
təsəghatən məto-inu narmin rat kit tə-
tətig lan. Kən Iesu təmol-wir min, kən
suah əh tənətplan nat kən minatəghat.

²³ Kən netəmim rafin narmilat təmiwig
motən məmə, “?Okəmə naka suah u in
Mipi Kig Tefit itəm Ughin təmən məmə
otahl-ipa?”

²⁴ Kən nian Farisi min kəmotəto nat
əh ne nəghatən lan, kən kəmotən məmə,
“Suah əh tətəhg-iarəp narmin rat min
e nəsanənən əm rəha Pielsepul u etəm-
iasol rəha narmin rat min.”^h

²⁵ Məto Iesu titun nətəlign rəha-
lat, kən təmən-ipən kəm ilat məmə,
“Okəmə netəmim e kantri kit koatoor
ilat min, kən okotərəkin rəhalat kantri.
Kən tahmen-pən əm e taon kit o latuənu
kit, okəmə netəmim kotoor ilat min, kən
okotərəkin taon un o latuənu un.

²⁶ “Kən okəmə Setan tətəhg-iarəp nar-
min rat min rəhan e netəmim, kən tatol

atip əm tikimir kəm in. ?Kən otahro nu-
lan, rəhan nərəməərən otətul? ²⁷ ?Kən
okəmə io iatəhg-iarəp narmin rat min e
nəsanənən rəha Pielsepul, kən tahro e
rəhatəmat min netəmim? ?Ilat koatəhg-
iarəp narmin rat min e nəsanənən rəha
pah? ?Rəha Setan? Kəp. Kən tərət məmə
nakoatən məmə io iatol nəhlan. Tol
nəhlan, rəhatəmat netəmim okotakil
nəghatən min rəhatəmat, motən məmə
in neieuiəən. ²⁸ Məto okəmə iatəhg-
iarəp narmin rat min e nəsanənən rəha
Narmin Rəha Ughin, kən nərəməərən
rəha Ughin tinuwa rəkis otəmat.ⁱ

²⁹ “Kən ekən e suatip kit min tol nu-
lan məmə, etəmim kit tikə məmə titun
nuwinən e nimə rəha etəmim kit itəm
təsanən məmə otəmik rəhan natimnat.
Məto otaupən məlis ətain etəm u itəm
təsanən, uarisig təpanuwin imə məmki-
rəkis rəhan natimnat.

³⁰ “Etəm u itəm təsuarisig-inən io, in
rəhak tikimir. Kən etəm u itəm təsargə-
tainən sipsip min, in tatoor ilat ko-
tagim atit.^j ³¹ Tol nəhlan iatən kəm itə-
mat məmə, Ughin otəfəl rəkis nolən
rat min rafin pisin pisin, ^{**} ne nəghatən
rat min rafin pisin pisin itəm netəmim
koatən lan, məto otol nalpinən kən
məsaluinən nəghatən rat min itəm
netəmim koatən e Narmin Rəhan.^k

³² Kən okəmə etəmim tatən rat io,
Nəti Etəmim, kən Ughin otaluin kən
məsalpinən. Məto etəmim itəm tatən
rat Narmin Rəha Ughin, Ughin okol

§12:20 Nəghatən Kris ətuatip rəha ves 20 tatən məmə, “Okol təsatəghlən nuwig kit
itəm təmeko, kən okol təsəmkəmis agin-əhən wik rəha lait itəm tətəhaniəm əm.”

**12:31 Ughin tətəfəl rəkis nolən rat min nian netəmim kotəuhlin rəhalat nətəlign
kən moatətapəh-in məmə in otaluin məsalpinən rəhalat nolən rat min.

§12:21 Aes 42:1-4 ^h12:24 Mat 9:34; 10:25 ⁱ12:28 Wək 10:38; 1 Jon 3:8

^j12:30 Mak 9:40; Luk 9:50 ^k12:31 Hip 6:4-6

təsaluinan nian kit, e nətueintən u, ne e nian itəm tatuwa.^{††}

³³ “Okəmə nig in təwir, kən noan in təwir, okəmə nig in tərəat, kən noan in tərəat. Tol nəhlan məto-inu itəmat nəkotəplan əm e noa nig məmə nig in təwir o nig in tərəat.^{‡‡} ¹³⁴ !Itəmat nəkotəhmen e sinek! Itəmat noatol nolən eko-eko, kən itəmat netəm nakotərat. Okol nəsotənən nat təwir kit, məto-inu nian etəmim tatəghat, tatən əm nat naka itəm tərəioah e nikin.^m ³⁵ Etəmim itəm nətəligən təwir tərəioah e nikin, nian rafin in tatən nat itəm in təwir. Kən etəmim itəm nətəligən rat tərəioah e nikin, nian rafin in tatən nat itəm tərəat. ³⁶ İatən kəm itəmat məmə e nian Uhgin otakil netəmim lan, netəmim okotəkəike kən-iarəp kəm in məmə təhro ilat kəmoatən nəghatən rat əpnapin min rafin rəhalat. ³⁷ Tol nəhlan, in otakil rafin nəghatən pisin min rəhatəmat, məmə itəmat netəm kotətuatip o netəm kotərat.”

Nəmtətin rəha Jona

(Mak 8:12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kən iəgətun min neen rəha Lou ne Farisi min kəmotən-ipən kəm in məmə, “İəgətun. Ekotolkeike məmə ekotəplan nəmtətin kit itəm tapispis itəm ik onəkol.”ⁿ;

³⁹ Məto təməni-ipən kəm ilat məmə, “İtəmat netəm roiu ne, nakotərat, nəmotapəs rəhatəmat nahatətəən o Uhgin,

təhmen e pətan kit tapəs rəhan iərman matətəu-pən suah pisin. Kən roiu nako-tolkeike məmə ekol nəmtətin kit itəm otəgətun məmə emisi-pən o Uhgin. Məto Uhgin otos-ipən əm nəmtətin kitəh əm, kən inəh nəmtətin rəha ien əh Jona.^o ⁴⁰ Təhmen əm məmə Jona təməməhl e nian kisi lapin ne nərauiəgən e nərpə nəm asol, kən Nəti Etəmim, in otəməhl nian kisi lapin ne nərauiəgən əpəh e niki nəptən.^p

⁴¹ “E nian əh itəm Uhgin otakil netəmim rafin, kən netəm Nineva əpən, ilat okotətul motən-iarəp məmə itəmat noanol rəha İsrel nakotərat. Okotitun nənən nəhlan məto-inu nian ilat kəmotəto nəghatən rəha ien əh Jona, ilat kəmotəuhlin rəhalat nətəligən o rəhalat nolən rat min. Kən otəplan-tu, suah kit itəm ilis taprəkis-in Jona tinuwa.^q ⁴² Kən e nian əh itəm Uhgin otakil netəmim rafin, kən kwin rəha nəptən pis ikin,^r in otətul mən-iarəp məmə itəmat netəm nakotərat. Otitun nənən nəhlan məto-inu, in təmiet e nikalin nəptən əpəh isəu agin, kən maliwək muwa məmə otəto nəghatən rəha Kig Solomon itəm tenatig wir. Kən otəplan-tu, suah kit itəm ilis taprəkis-in Kig Solomon tinuwa.

⁴³ “Nian narmin rat tiet e etəmim, kən in otuwin maliwək mətan əpəh ikin nig ne niamitə tikə ikin, kən nəhau tikə ikin, mategəs-in ikin otatig mameg ikin, məto təsəplanən. ⁴⁴ Kən tən atip əm kəm in məmə, ‘Ekitəlig-pən e rəhak nimə itəm

^{††}12:32 Netəmim neen kotən məmə nəghatən u tatəghat-in netəm min u itəm kəmoatən məmə İesu tatol-wir netəmim e nəsanənən rəha Setan. Təhmen əm məmə ilat kotaun-in məmə Narmin Rəha Uhgin in Setan. Netəmim neen min kotən məmə nəghatən u tatəghat-in netəmim itəm kəsotəhatətəən əh e İesu, kən motapəs wək rəha Narmin Rəha Uhgin.

^{‡‡}12:33 Nipəti nəghatən rəha İesu məmə in etəm təwir məto-inu tatol əm natimnat wir min.

^l12:33 Mat 7:16-20 ^m12:34 Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45

ⁿ12:38 Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 ^o12:39 Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12

^p12:40 Jona 1:17 ^q12:41 Jona 3:5 ^r12:42 1 King 10:1; 2 Kron 9:1

emisi-pən ikin.’ Kən nian tuwa məplan nimə, etənim tikə ikin, kən kəmafəl, kən məlin wir natimnat. ⁴⁵ Kən tuwin mit narmin rat sepin min itəm kotərat pik taprəkis-in in, kən motuwin imə motatig, kən natigən rəha suah əh roiu tərat pik taprəkis-in rəhan natigən itəm aupən. Kən kotahmen əm e itəmat netəm kotərat itəm nəkotatig roiu.”^s

Mama rəha Iesu ne pian min

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nian Iesu tatəghat əh kəm netənim, kən rəhan mama ne pian min koatətul əpəh ihluə moatətapəh-in məmə okotəghat kəm in. ⁴⁷ Kən etənim kit təməni-ipən kəm Iesu məmə, “Rəham mama ne piam min əpəh ihluə koatətul. İlat kotalkeike məmə okotəghat kəm ik.”^{¶¶} ⁴⁸ Kən Iesu təməni-ipən kəm suah əh itəm təməni-iarəp məmə, “?Pah u rəhak mama, kən pah u piak min?” ⁴⁹ Kən mæg-ətuatip-in-pən nelmin mægətu-pən rəhan netənim, kən mən məmə, “!İnu rəhak mama ne piak min!” ⁵⁰ İatən nəhlan məto-inu pah u tatol nəwıa rəhak Tata əpəh ilis e nego e neai, in piak, ne winik, ne rəhak mama.”^t

Nimaa nəghatən e nəptən

(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

13 E nian ətuatip əh, Iesu təmıet e nimə muwin matəpələh əpəh iuəhkır e nikali Lek Kalili. ² Məto-inu netənim tepət kəmotuwa kətul kitəlau in, kən in təmuwin e bot kit matəpələh. Kən netənim kəmoatətul ipar.^u ³ Kən in təməni-ipən natimnat tepət kəm ilat e nimaa nəghatən min.

Təməni məmə, “Etənim kit təmuwin məmə oteatəgtəg rəhan nikuti wit əpəh e rəhan nasumən. ⁴ Kən nian təməni-rakin rəhan nikuti wit, neen kəmotisas-pən e suatip, kən mənig min kəmotuwa motun ilat rafin. ⁵ Kən nikuti wit neen kəmotisas-pən e nəptən itəm kəpiel iuəhkır əm. Kəmotəwıə uəhai əm məto-inu nəptən noan məsin əm. ⁶ Məto nian mitgar tər, kən məhg ilat koatauke-uke məto-inu nokilat təseiuaiu pikən. ⁷ Kən nikuti wit neen kotisas-pən e niki nəlkosik, kən nian nikuti wit kotəwıə məto nəlkosik tətatu-atu ilat kən kəmotamis. ⁸ Kən nikuti wit neen min kəmotisas-pən e nəptən itəm təwir, kən kəmotə-in noalat, neen noalat wanhanrit, neen noalat sikiste, neen noalat tate. ⁹ Etəm matəlgin tatig, təwir məmə in otətəlig-in wir kən mitun nəghatən min u.”

¹⁰ Kən netəm rəha Iesu kəmotuwa motətapəh ron məmə, “?Tahro natəghat kəm netənim e nimaa nəghatən min?”

¹¹ Kən Iesu təməni-ipən kəm ilat məmə, “İatən nəhlan məto-inu itəmat un, Uhgın təmerəh e suatip otəmat məmə itəmat onəkotitun nəghatən anion min rəha nəməməən rəha Uhgın. Məto ilat əh, Uhgın təməserəhən e suatip nulan olat. ¹² Tol nəhlan məto-inu, etəm u itəm rəhan əh-ikin nitunən, Uhgın otos-ipən min nitunən kəm in, kən rəhan nitunən in otepət pik. Məto etəm u itəm rəhan nitunən tikə, Uhgın otos-irəkis rafin rəhan nitunən itəm nikin təht məmə in tatos.”^v ¹³ İatəghat e nimaa nəghatən kəm ilat məto-inu ilat koatəplan pap məto kəsotitunən, kən ilat koatəto pap məto kəsotitun wirən. ¹⁴ Nəməgəhən rəhalat tatol

^{¶¶}12:47 E kopi oas min neen rəha Niutesteman itəm kəməte e nəghatən Kris aupən, ves 47 tikə.

^s12:45 Luk 11:24-26; 2 Pita 2:20 ^t12:50 Rom 8:29 ^u13:2 Luk 5:1-3

^v13:12 Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26

nəghatən rəha ien Aesea tatuwa matol
nīpahrienən lan. In təmən məmə,
‘Okootəto, moatəto, moatəto,
məto okol kəsotitunən.

Kən okootəplan, moatəplan, moatəplan,
məto okol kəsotitunən nian kit.

¹⁵Tol nəhlan məto-inu nikilat tinuwa
məskasik,

kən kinotəpou-in nətəlig-inən,

kən motahtosig-in niganəmtilat.

Okəmə təsolən nəhlan, okəm-naka ilat
okotəplan e niganəmtilat,

kən ilat okotətəlig-in e matəlgilat,

kən nikilat otəmət-mətig,

kən okotitun,

kən okotəuhlin-pa ilat ron io məmə ekos-
megəh ilat.”^w

¹⁶Məto itəmat u, Uhgin təməwte-in
rəhan nəwirən kəm itəmat, kən nian
nəkotəplan, nəkotitun, kən nian
nakotəto, nəkotitun. ¹⁷Nīpahrienən
iatən kəm itəmat məmə, ien min
tepət ne netəm ətuatip min tepət
kəmotolkeike pik məmə okotəplan
nat naka itəm nakoatəplan, məto
kəsotəplanən. Kən motolkeike pik
məmə okotəto nat naka itəm nakoatəto,
məto kəsotətoən.”^x

¹⁸Kən Iesu təmatəkəike matən məmə,
“Itəmat otətəlig-in wir-tu məmə nəkoti-
tun nīpəti nimaa nəghatən rəha etəm
u itəm təməraikin nikuti wit. ¹⁹Nikuti
wit itəm təmisas e suatip, in tah-
men e etəmim itəm tətə nəghatən rəha
nəməmə rəha Uhgin, məto in təsi-
tunən. Kən Setan tuwa mos-irəkis uəhai
əm nəghatən əh itəm təmuwin e nikin.

²⁰“Kən nikuti wit itəm təmisas-pən e
nisip itəm kəpiel iuəhkir əm, in tah-
men e etəmim itəm tatəto nəghatən rəha
Uhgin, kən mos e nikin agien, ²¹məto
nokin təseiuaiu pikən, kən tatətul əm
o nian əkuəkir əm. Nian nəəsəuən,

o nəratən tuwa e nəmegəhən rəhan o
nəghatən əh, kən təmə uəhai əm e rəhan
nahatətəən.

²²“Kən nikuti wit itəm təmisas-pən
e niki nəlkosik, in tahmen e etəmim
itəm tətə nəghatən rəha Uhgin, məto
rəhan nətəligən tatuwin pik o natimnat
rəha nətueintən, kən in tolkeike məmə
rəhan nautə otepət, kən nətəligən min
əh kotatu-atu nəghatən rəha Uhgin, kən
nəghatən əh təsoe-inən noan.”^y

²³“Məto nikuti wit itəm təmisas-pən
e nəptən wir, in tahmen e etəmim
itəm tətə nəghatən rəha Uhgin kən mi-
tun nīpətin. Kən e nəmegəhən rəhan,
in otəe-in noan, nian neen noan wan-
hanrit, nian neen noan sikiste, kən nian
neen noan Tate.”

Nimaa nəghatən e manuwihl itəm tərət

²⁴Kən Iesu təmuəh nimaa nəghatən kit
min kəm ilat matən məmə, “Nəməmə rəhan
rəha Uhgin, in tahmen e etəmim kit
itəm təməraikin nikuti wit e rəhan na-
sumən. ²⁵Məto nian in ne rəhan min
netəmim kəmoatəpil, rəhan kit tikimir
təmuwin məraikin nikuti manuwihl rat
min e rəhan nasumən, kən magim.
²⁶Kən nikuti wit wir min kəmotəwə mo-
tol iahgin motol noalat. Məto e nian əh,
nikuti manuwihl rat min kəmotər min
motuwa motol iahgin.

²⁷“Kən slef min rəha etəmim əh,
kəmotuwa motəplan in, motən məmə,
‘Etəm-iasol. ?Nikuti wit min itəm
nəməraikin e rəham nasumən, ilat nikuti
wit wir min əm, o kəp? ?Məto tahro
nikuti manuwihl rat min kinotər?’
²⁸Kən təmən-ipən kəm ilat məmə,
‘Tikimir kit təmol nat əh.’

“Kən rəhan slef min kotən-ipən kəm in
məmə, ‘?Məto tahro? ?Nakolkeike məmə

^w13:15 Aes 6:9-10; Jon 12:40; Wək 28:26-27 ^x13:17 Luk 10:23-24

^y13:22 Luk 12:16-21; 1 Tim 6:9-10,17

itimat ekotuwin kew rækis manuwihl rat min əh?”

²⁹ “Məto təmən-ipən kəm ilat məmə, ‘Kəpə. Otapəs. Okəmā itəmat nakotuwin kew rækis manuwihl rat min, kən məta nakotew rækis min wit wir min. ³⁰ Pəs ilau kərən əm kuər mətoarus-pən wit tinimətə. Kən ekən-ipən kəm netənim itəm okotəulək-in wit məmə ilat okotəupən motew rækis manuwihl itəm tərət motəlis o nərakin-pənən e nigəm. Uar-isig okotəulək-in wit wir min moatəmik moatuwa e nipəgnoa nimə rəhak itəm katəlin nagwənən ikin.”

Nimaa nəghatən e nikuti mastat^{§§}

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹ Kən Iesu təmuəh nimaa nəghatən kit min kəm ilat məmə, “Nərəmərən rəha Uhgīn in tahmen e nikuti mastat itəm etənim təmos muwin məfə e rəhan nasumən. ³² Nikuti mastat əh in nətīn agīn, məto nian in otəwiə, in otuwa iahgīn tahmen e nig kit, kən mənig min itəm koatiwig ilis okotuwa motol nimaalat e nelmin min.”

Nimaa nəghatən e is

(Mak 4:33-34; Luk 13:20-21)

³³ Kən Iesu təmuəh nimaa nəghatən kit min məmə, “Nərəmərən rəha Uhgīn in tahmen-pən e is noan məsin itəm pətan kit tətalkin e flaoa tēpət itəm kəmol-pən e pesin asol, kən tətahl flaoa rafin tətasis matol iahgīn.”

³⁴ Natimnat min əh rafin, Iesu təmuəh nimaa nəghatən lan kəm netənim. Nipahrienən məmə təməsənən nat kit kəm ilat okəmā təməsuəhən nimaa nəghatən. ³⁵ Nölən əh təmol nəghatən rəha ien

aupən tatuwa matol nipahrienən lan. Təmən məmə,

“Ekən-iarəp rəhak nəghatən e nuəhən nimaa nəghatən min.

Ekən-iarəp natimnat itəm eməhluaig-in ilat nian emətuoun matol nətuein-tən mətoarus-pa u-roiu.”^z

Iesu təmən nipəti nimaa nəghatən e manuwihl

³⁶ Kən Iesu təmīet rækis e netənim, kən muwin e nipəgnoa nimə kit. Kən rəhan min netənim kəmotuwa ron motətapəh məmə, “Ən-tu kəm itimat nipəti nimaa nəghatən e manuwihl itəm təmə e nasumən.”

³⁷ Kən Iesu təmən-ipən məmə, “Etənim itəm təməraikin nikuti wit e nasumən, inu io, Nəti Etənim. ³⁸ Kən nasumən, in nətueintən, kən nikuti wit wir min, ilat u netənim rəha Uhgīn itəm tətərəmərə elat. Kən manuwihl rat min, ilat netənim rəha Setan. ³⁹ Kən tikimīr itəm təmuwin məraikin manuwihl rat, in Setan. Kən nian okəulək-in nasumən, in namnun nian, kən netənim itəm koatəulək e nasumən, ilat u nagelo min. ⁴⁰ Okotəmīk manuwihl rat motan-ətip e nigəm, nölən əh tahmen əm e namnun nian.”^a

⁴¹ “Io Nəti Etənim, ekahl-ipinə nagelo min rəhak okotuwin ikin iatərəmərə ikin, motoe rækis natimnat rafin ne netənim rafin itəm koatiuw-pən netənim o nölən təfagə rat min.”^b

⁴² Ilat okotəraikin-pən ilat e nigəm asol, kən ikin əh netənim okotasək kən moatəgətain nəluilat min.”^c ⁴³ Kən netəm kotətuatip okotasīə tahmen e mit e nərəmərən rəha rəhalat Tata

^{§§}13:30 Mastat in nig itəm katol-pən nikutin e nagwənən məmə tətəpien wir. Nikutin in natiəkəku agin.

^z13:35 Sam 78:2

^a13:40 Sam 78:2

^b13:41 Mat 24:31; 25:31; Mak 13:27

^c13:42 Mat 8:12

Uhgin. Etəm matəlgin tatig, in otəkəike matəlgin-in wir nəghatən min u.”^d

Nimaa nəghatən e bokis məni itəm tatəhluaig

⁴⁴ Kən Iesu təmatəkəike matən məmə, “Nərəməərəən rəha Uhgin in tahmen e bokis məni kit itəm tatəhluaig e nəp-tən kit. Kən etəmim kit təmətan məplan bokis məni əh, kən tatig mitənəm min. Nikin təmagien pik, kən təmuwin mol-salim-in natimnat rafin rəhan, kən mos-nəmtin nəptən əh.”

Nimaa nəghatən e kəpiel perel

⁴⁵ Kən Iesu təmətan məmə, “Nərəməərəən rəha Uhgin in tahmen e etəmim itəm tategəs-in natimnat, kən matol-salim-in min. Kən in tategəs-in kəpiel wir min nəmtilat tiəkis, katən məmə perel. ⁴⁶ Nian təməplan perel kit itəm təwir pik agin, kən in təmuwin mol-salim-in rəhan natimnat rafin, kən muwin mos-nəmtin perel əh kən mİLəs rəhan.”

Nimaa nəghatən e net rəha niuwən nəm

⁴⁷ Kən Iesu təmatəkəike matən məmə, “Nərəməərəən rəha Uhgin in tahmen e nian netəmim koatəraikin-pən net əpəh itəhəi moatos nəm pisin pisin min lan. ⁴⁸ Nian net tinərioah e nəm, kən kotiuw-par net, kən motoor nəm min motaii-pən nəm wir min e kətim asol min rəhalat, məto okotəraikin nəm itəm kotərat. ⁴⁹ Kən e namnun nian, nagelo min okotuwa motos-irəkis netəmim itəm kotərat o netəmim itəm kotətuatip, ⁵⁰ kən motəraikin-pən netəm kotərat e

nigəm asol, kən ikin əh netəmim okotəsək moatəgətain nəluilat.”^e

⁵¹ “?Itəmat nəkotitun natimnat min un, o kəp?” Kən ilat kəmotən kəm in məmə, “Əwəh.” ⁵² Kən təmətan kəm ilat məmə, “Tol nəhlan, iəgətan min rafin rəha Lou itəm kəməgətan wir ilat e nəərəməərəən rəha Uhgin, kotahmen e etəm-iasol rəha nimə itəm rəhan nautə tepət. Kən nian kit in tatos-irəkis nat wi e rəhan nautə, kən nian kit min tatos-irəkis nat oas.”^g

Ien itəm kəsisiyai-inən

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Nian Iesu tinol namnun nuəhən nimaa nəghatən min əh, kən təmiet ikin əh, ⁵⁴ muwin iman ikin. Kən təmatəgətan netəmim əpəh e nimə rəha nuəfiminən, kən narmilat təmiwig, kən kotən məmə, “?Suah u təmiləs hiə ne-natigən əh ne nəsanənən əh o nolən nat pispis min?”^f ⁵⁵ Suah əh, kitat kotitun wir in. ?In neti etəmim itəm tatol nimə, o kəp? ?Kən rəhan mama, in Meri, kən pian min ilat Jemes, ne Josep, ne Saimon, ne Jutas, o kəp?^g ⁵⁶ ?Kən rəhan kaka min kitat min ilat, o kəp? ?Təmos hiə nitunən o nolən natimnat min əh?” ⁵⁷ Kən nikilat təsagienən ron kən motəuhlin məntaalat ron.

Məto Iesu təmətan-ipən kəm ilat məmə, “Okəmə suah kit in ien, netəmim rafin koatisiyai-in. Məto rəhan min netəmim əpəh latuənu ne rəhan min netəmim e nipəgnoa nimə rəhan, ilat əm kəsotisiyai-inən.”^h

⁵⁸ Kən təməsolən nat pispis tepət ikin əh, məto-inu ilat kəsotahatətəən lan.

*13:52 Kəm-naka nəghatən u ‘nat oas’ tatəghat-in nəghatən rəha Uhgin itəm kəməte rəkis e Naoa Rəha Uhgin əpəh e Oltesteman, kən nəghatən u ‘nat wi e rəhan nautə’ tatəghat-in nəgətanən wi rəha Iesu.

^d13:43 Mat 8:12

^e13:50 Mat 13:42; Luk 13:28

^f13:54 Jon 7:15

^g13:55 Jon 6:42

^h13:57 Jon 6:42

Kig Herot Antipas tæmæghat o Iesu

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

14 E nian əh, Kig Herot Antipas u tatərəmərə e nitən Kalili, tæmæto namnusən rəha Iesu. ²Kən tæmən-ipən kəm rəhan etəm-iasol min məmæ, “Suah u in Jon Baptais itəm tæmæmegəh min e nimisən. Tol nəhlan tatos nəsanənən əh o nolən nat pispis min.”

Nimisən rəha Jon Baptais

³⁻⁴ Herot Antipas tæmæghat nəhlan mæto-inu in tæmohamnu rækis Jon Baptais. Inu namnusən e nimisən rəha Jon Baptais, tol min-nulan.

Aupən ikin, Kig Herot Antipas tæmakləh-in Herotias u pətaguihl rəha pia Herot u, Filip Kitəh. Kən Jon tæmən-ipən kəm in məmæ, “Təsətuatipən məmæ nəkiləs pətan u, mæto-inu nakatətgəhl Lou.” Kən Herot Antipas tæmaskəlim Jon o Herotias, məlis ətain, mīləs-ipən e kalapus.ⁱ ⁵ Herot Antipas tolkeike məmæ in otohamnu Jon, mæto tæməsolən mæto-inu tatəgin netəmim. Ilat koatisiai-in Jon moatən məmæ in ien kit.^j

⁶ Mæto nian kit, Herot Antipas tæmol lafet kit rəha nian tæmaiir lan, kən pətan əkəku, nəti Herotias, tæmol danis aupen e niganəmti netəmim rafin. Kən rəhan nolən danis tæmol Herot Antipas nikin tæmuwin pīk lan, ⁷ kən tol nəhlan, in tæmən-iəkis mos noanawil məmæ in otos-ipən nat naka itəm pətan əkəku əh tolkeike. ⁸ Kən Herotias tæmæghat kəm nətin, kən nətin tæmən-ipən kəm Herot Antipas məmæ, “Os rəhn-kapə Jon Baptais e plet kit muwa ikin-u mos-ipa kəm io roiu.” ⁹ Kən kig, nikin təpou. Mæto tæmən-ipən kəm rəhan netəmim məmæ ilat okotol nəwia nəti Herotias, mæto-inu o rəhan noanawil

ne nəniəkisən itəm tæmol e niganəmti netəmim. ¹⁰ Kən tæmahl-ipən netəmim neen kotuwin e kalapus, kən ilat kəmotətətip rækis rəhn-kapə Jon ikin əh, ¹¹ mətələhəu-pən e plet kit, motos motuwa, motos-ipən kəm nəti Herotias, kən in tæmos-ipən kəm rəhan mama. ¹² Kən netəmim rəha Jon kəmotuwin motiləs nīpətin motuwin motitənim, kən motuwin mətən-ipən kəm Iesu.

Iesu tæmagwən netəmim faif-taosan

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Nian Iesu tæmæto namnusən əh, kən tæmətipən e bot kit muwin əpəh ikin kīkə-kīkə ikin. Mæto nian nimanin netəmim kəmotitun ikin tæmuwin ikin, ilat kəmotiet e rəhalat latuənu min motaliwək ipar motuarisig-in Iesu. ¹⁴ Nian Iesu tæmuwar, tæməplan nimanin netəmim tēpət, kən nīkin tæmahmə olat matakēike ilat, kən mol-wīr nimisən min rəhalat.

¹⁵ Kən ehnaipən iuəhkīr o napinəpən, rəhan min netəmim kəmotuwa ron moatən məmæ, “Ikin-u, ikin kīkə-kīkə ikin, kən otəsuwəhən talugin. Ahl-ipən nimanin netəmim məmæ okotuwin latuənu min motos-nəmtin nigilat neen nagwənən.”

¹⁶ Kən Iesu tæmən-ipən məmæ, “Kəp. Otəpəs əm ilat kotatig, kən itəmat əm otagwən ilat.”

¹⁷ Mæto komotən-ipən kəm in məmæ, “Itimat ekoatos əm pīret faif ne nəm kəiu.”

¹⁸ Kən tæmən məmæ, “Otos motuwa kəm io.” ¹⁹ Kən mən-ipən kəm netəmim məmæ okotəpələh ləhau e manuwihl. Kən tæmos pīret faif ne nəm kəiu əh, masipər əpəh e neai, matəfak-pən ron, kən məmkas pīret. Kən tæmos-ipən kəm rəhan min netəmim, kən ilat kotos-

ⁱ14:3-4 Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 ^j14:5 Mat 21:26

ipən kəm nimanin netəmim.^k ²⁰ Kən ilat rafin kəmotagwən, nərpiilat tasis. Kən nimismisi nagwənən itəm kəmotapəs, netəmim rəha Iesu kəmotaii-pən e kətim asol ilat tuelef itəm kəmotər kər wir. ²¹ Kən netəmim itəm kəmotagwən, nəman əm tahmen e faif-taosan, mətə kəsafinən nipitan ne nisualkələh.

Iesu təmaliwək e nəhau

(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

²² Kən Iesu təmən kəm rəhan netəmim məmə ilat okotətipən e bot motaupən moatuwin entənipən-pən e lek, mətə in otahl-ipən netəmim kotitəlig-pən iməlat min ikin. ²³ Nian tinahl-ipən rəkis netəmim, kən muwin əpəh ilis e nitot kit in pisin əm, məmə otəfak. Nian tinalugən, Iesu pisin əm əh-ikin,¹ ²⁴ mətə bot tinuwin rəkis ilugin e lek, kən tinatiləs pikən nimətag, kən peau-peau min kinoatoh bot.

²⁵ Kən lapin iühkir o nianən, Iesu təmaliwək e nətuei nəhau muwa olat.

²⁶ Mətə nian netəmim rəha Iesu kəmotəplan in tətaliwək e nətuei nəhau, kən kəmotəgin pik moatən məmə, “!Ei, narmi etəmim kit!” Kən kəmotasək əfəməh mətə-inu koatəgin.^m

²⁷ Mətə uəhai əm, Iesu təməghat kəm ilat məmə, “!Ei, nikitəmat tətul məhəməhə. Io əpəh. Sotəginən!”

²⁸ Kən Pita təmə, “!Ərəməmə, okəmə ik pahrien, kən aun-in io ekaliwək e nətuei nəhau minə.”

²⁹ Kən Iesu təmən-ipən məmə, “Wa.”

Kən Pita tiet e nətuei bot, kən maliwək e nətuei nəhau matuwin o Iesu. ³⁰ Mətə nian təməplan nimətag, kən nikin təməgin pik, kən minətuoun mətəmnim mətəsək-pən o Iesu matən

məmə, “!Ərəməmə, asitu lak!” ³¹ Kən roiu agin, Iesu təməa-pən maskəlim Pita, kən mən-ipən kəm in məmə, “!Kə rəham nahatətən təkəku agin. ?Tahro rəham nahatətən təkəku lak?”ⁿ ³² Kən nian kəmuətipən e bot, kən nimətag təmurahl nelmin. ³³ Kən ilat e nətuei bot kəmotos-ipən nisaiiən asol kəm in moatən məmə, “Pahrien, ik Nəti Ughin.”

³⁴ Nian kinotuwin entənipən-pən, kəmotuwar e nəptən Kenesaret. ³⁵ Kən nian netəmim əh-ikin əh kinotitun Iesu, kotahl-ipən nəghatən tuwin mitəlau o netəmim e latuənu min rafin əh-ikin. Kən kəmos rəhalat min netəmim itəm koatimis motuwa o Iesu, ³⁶ kən kəmotəkəike o Iesu məmə ilat itəm koatimis okotek əm nipəgnəmti kot rəhan. Kən ilat rafin itəm kəmotək nipəgnəmti kot rəhan, rəhalat nimisən təmikə, kən kəmotəwir.^o

Nat itəm tatol etəmim tamkimik

(Mak 7:1-23)

15 Kən Farisi min neen ne iəgə-tun min neen rəha Lou kəmotisi-pən Jerusalem motuwa o Iesu. Kən motəpəh ron məmə, ² “?Tahro rəham netəmim koatətgəhl kastom rəhatat itəm rəhatat pipi min aupən kəmotəgətun kitat lan? Ilat kotagwən, mətə kəsotaupənən motaikuas e nelmilat.”

³ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “?Mətə tahro itəmat min nakoatətgəhl Lou rəha Ughin o naskəlim əskasikan kastom rəhatəmat? ⁴ Iatən nəhlan mətə-inu, Ughin təmən məmə, ‘Nəkotəkəike motisiai-in rəhatəmat tata ne mama,’^p kən təmən min məmə, ‘Etəmim itəm otəghat rat e rəhan tata o mama, okəkəike kohamnu.’^q ⁵ Mətə

^k14:19 Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 ¹14:23 Luk 6:12; 9:28

^m14:26 Luk 24:37 ⁿ14:31 Mat 8:26; Mak 4:39

^o14:36 Mat 9:20-21; Mak 6:53-56 ^p15:4 Eks 20:12; Dut 5:16

^q15:4 Eks 21:17; Lev 20:9

itəmat nakotən məmə, okəmə suah kit rəhan kit məni əh-ikin itəm in titun nasituən e rəhan tata ne mama lan, in titun nənən kəm ilau məmə, ‘Kəsi, emələhəu pisin məni u məmə rəha Uhgın,’ ⁶kən okol in otəsisiai-inən rəhan tata, kən məsos-ipənən məni u kəm in. E nolən əh, itəmat noatol nəghatən rəha Uhgın tatol nat əpnəpin lan, məto-inu itəmat nakotolkeike məmə nakotaskəlim kastom rəhatəmat min əm. ⁷!Rəhatəmat nənən təwir, məto nikitəmat tamkimik! Ien Aesə təməghat-in itəmat ətuatip nian təmatən-iarəp nəghatən rəha Uhgın itəm tatən məmə,

⁸‘Netəm min u koatisiai-in io e nohlilat əm,

məto nikilat isəu ron io,

⁹Rəhalat nolən rəha nəfakən ron io in nat əpnəpin əm,

kən nian koatəgətun, koatən məmə nəghatən min rəhak,

məto in nəghatən min rəha netəmim əm.”^r

¹⁰Kən Iesu təmaun-in netəmim məmə okotuwa ron, kən mən-ipən kəm ilat məmə, “Otətəlig-in-tu, kən motitun nat u. ¹¹Nat naka itəm katun, təsolən etəmim tamkimik e niganəmti Uhgın, məto nat naka itəm tatiet e nohli etəmim, in tatol etəmim tamkimik e niganəmti Uhgın.”^s

¹²Kən rəhan netəmim kotuwa ron moatətapəh məmə, “?Nəkitun məmə Farisi min, nikilat tərət nian kəmotəto nəghatən əh?” ¹³Kən təmən-ipən məmə, “Nig min rafin itəm rəhak Tata əpəh e nego e neai təməsəfəən, okew-pər ilat nokin. ¹⁴Apəs ilat. Ilat koatit netəmim, məto niganəmtilat təpis. Okəmə etəmim itəm niganəmtin təpis tit etəmim kit min

itəm niganəmtin təpis, kən ilau kərən okiaiwig-pən e noakimil.”^t

¹⁵Kən Pita təmən-ipən kəm in məmə, “Ən-tu nipəti nimaa nəghatən kəm itimat.”

¹⁶Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “?Itəmat rəhak netəmim, məto itəmat min nəsititunən əh? ¹⁷?Nəkotitun o kəp məmə, nat naka itəm tatuwin e nohli etəmim meiuaiu e nərpin, kən miet min e nipəti etəmim? ¹⁸Məto natimnat itəm tatisi-pən e niki etəmim kən matiet e nohli etəmim, matol etəmim tətamkimik e niganəmti Uhgın. ¹⁹Tol nəhlan məto-inu, natimnat itəm tatisi-pən e niki etəmim kotol nulan: nətəligən tərət min; nohamnuən etəmim; nakləh-inən pətan; nipitan ne nəman ne, koatit anion ilat min; nakləhən; nəghat eiüəən e netəmim; nən ratən nərği etəmim. ²⁰Inu natimnat itəm tol etəmim tətamkimik e niganəmti Uhgın, məto okəmə suah kit təsaikuasən nelmin kən mətagwən, inu təsolən in tamkimik e niganəmti Uhgın.”

Nahatətəən rəha pətan laihluə

(Mak 7:24-30)

²¹Kən Iesu təmiet ikin əh, kən muwin ikin itəm taon kəiu əh, Taea ne Sae-ton katuəməhl ikin. ²²Kən pətan kit əh-ikin, laihluə u pətan Kenan, təmuwa ron mətasək əfəməh məmə, “Tərəməərə, Mipi Tefit, asəkitun io. Narmin rat kit təskasik təmatig e nətik pətan matərəkin in.”

²³Məto Iesu təsən-ipən agin-əhən nəghatən kit kəm in. Kən rəhan netəmim kotuwa moatəkəike ron, motən məmə, “Ahl-ipən in isəu, məto-inu tətasək əfəməh matuarisig-in kitat.”

²⁴Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Kəmahl-ipa əm io o sipsip min rəha noanol rəha Isrel itəm kəmotəluə.”^u

^r15:9 Aes 29:13 ^s15:11 Mat 12:34 ^t15:14 Luk 6:39; Rom 2:19

^u15:24 Mat 10:6

²⁵ Məto pətan əh təmuwa misin nulin aupən e Iesu matən məmə, “İərəmərə, asitu lak.” ²⁶ Kən Iesu təməni-ipən məmə, “Təsətuatipən məmə ekos nagwənən nigi nisuwalkələh, kən mərəkin-pən kəm kuri min.” ²⁷ Kən pətan u təməni-ipən məmə, “Əwəh, İərəmərə. Məto kuri min koatun nimismisi nagwənən itəm təmisas e tepil rəha İərəmərə min rəhalat.” ²⁸ Kən Iesu təməni-ipən məmə, “Ei, pətan. !Rəham nahatətən in İahgin! Nat naka itəm nakolkeike, otuwa mol ni-pahrienən.” Kən roiu agin, netin pətan təməwir.

Iesu təmol-wir nimisən tepət

²⁹ Kən Iesu təmiet İkin əh maliwək e nikali Lek Kalili. Kən mər muwin əpəh ilis e nitot kit kən matəpələh. ³⁰ Nimanin netəmim kəmotuwa ron, moatəmik netəm min u itəm nelkilat təməfaiu-əfaiu, ne netəm niganəmtilat təpis, ne netəm nipətilat məsin təmimis, ne netəm kotəruru nəghatən, ne nimisən pisin pisin min. Kən motəlin-pən ilat İuəhkır o Iesu, kən təmol-wir ilat. ³¹ Kən nimanin netəmim narmilat təmiwig nian kəmotəplan netəm kotəruru nəghatən kinotəghat, ne netəm nipətilat məsin təmimis kinotəwir, ne netəm nelkilat təməfaiu-əfaiu kinotaliwək, ne netəm niganəmtilat təpis kinoatəplan nat. Kən moatənwiwi Uhgin rəha İsrel.^v

Iesu təmagwən netəmim fo-taosan

(Mak 8:1-10)

³² Kən Iesu təmaun-in rəhan netəmim kotuwa ron, təməni-ipən kəm ilat məmə, “Nikik tinahməh pik o netəmim min u. Kitat min ilat o nian kisil əh-roiu,

kən nat tikə məmə okotun. Esolkeikeən məmə ekahl-ipən ilat koatuwin, nəumis tus ilat, mətan, neen kotimis-eah əpəh e suatip.”^w

³³ Kən rəhan netəmim kotən-ipən kəm in məmə, “?Okotos hiə piret u İkin-u, İkin taruən-aruən İkin itəm tahmen məmə okotagwən nimanin netəmim lan?”

³⁴ Kən Iesu təməni-ipən kəm ilat məmə, “?Piret kuwəh u nakoatos?”

Kən kotən-ipən məmə, “Ekoatos piret sepin ne nəm əkəku noan məsin əm.”

³⁵ Kən Iesu təməni-ipən kəm nimanin netəmim məmə okotəpələh e nəptən.

³⁶ Kən təmos piret ilat sepin, ne nəm əlkələh, kən məfak-pən lan, kən məmkas ilat, mos-ipən kəm rəhan netəmim min, kən kotos-ipən kəm netəmim. ³⁷ Kən ilat rafin kəmotun nərpiilat tasis. Kən netəmim rəha Iesu kotaii-pən nimismisi nagwənən itəm kəmotun kapəs e kətim asol ilat sepin, kəmotər kər wir. ³⁸ Netəmim itəm kəmotun, nəman ilat fo-taosan, məto kəsafinən nipitan ne nisuwalkələh. ³⁹ Kən Iesu tahl-ipən nimanin netəmim koatuwin, kən in təmətipən e bot muwin İkin Makatan.

Farisi min ne Satusi min koatəpəh o nəmtətin kit

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

16 Kən Farisi min ne Satusi min kəmotuwa o Iesu, kən kəmotəghat əuhlin kəm in məmə otol kəm ilat nəmtətin kit rəha nego e neai, İnu nat pispis asol itəm otəgəhun məmə Uhgin təməhl-ipa in.[‡] ^{x2} Kən təməni-ipən kəm ilat məmə, “Nian tinehnaipən, nakotən məmə, ‘olawig tərəuiə, məto-İnu na-

[†]15:26 Nəghatən u ‘nisuwalkələh’ tatəghat-in netəm İsrel, kən nəghatən u ‘kuri’ tatəghat-in İaihlə min.

[‡]16:1 Farisi min ne Satusi min, nikilat təht məmə Iesu təruru nolən nəmtətin kit, kən netəmim okotəplan məmə in təsisi-pən e Uhgin.

^v15:31 Mak 7:37

^w15:32 Mat 14:14

^x16:1 Mat 12:38; Luk 11:16

puə tinasie.’³ Kən laulaugin nakotən məmə, ‘Nuhuən otəfik, mətə-inu napuə tinasie mitəlau.’ Nəkotitun nənən nipəti nəmtətin min e nimal napuə itəm tatiet, mətə nəkotəruru nənən nipəti nəmtətin itəm nəkotəplan əh-roiu.

⁴ “Itəmat netəm roiu ne, nakotərat, itəmat netəm Isrel nəmotapəs rəhatəmat nahatətəən o Ughin, tahmen e pətan kit tapəs rəhan iərman matətəu-pən suah pisin. Kən roiu nakotolkeike məmə ekol nəmtətin kit itəm otəgətur məmə emisipən o Ughin. Mətə Ughin otos-ipən əm nəmtətin kitəh əm, kən inəh nəmtətin rəha ien əh Jona.”^y Kən təmapəs ilat matuwin.

Is rəha Farisi min ne Satusi min

(Mak 8:14-21)

⁵ Nian Iesu ne rəhan min netəmim kəmoatuwin entənipən-pən e Lek Kalili, rəhan netəmim kəmotaluin məmə okotos piret neen. Kən nian kinotuwin entənipən-pən, ⁶ kən təmən-ipən kəm rəhan netəmim məmə, “Onakoatəto itəmat o is rəha Farisi min ne Satusi min.”^z

⁷ Kən kəmoatən-ipən kəm ilat min məmə, “Tatəghat nəhlan mətə-inu kəmotaluin nəmikən piret neen.”

⁸ Mətə Iesu tinitun rəhalat nətəligən, kən təmən-ipən kəm ilat məmə, “Ei, rəhatəmat nahatətəən təkəku agin. ?Tahro nakoatən-ipən kəm itəmat min məmə piret tikə otəmat? ⁹ ?Nəsotitunən əh, o kəp? ?Ninotaluin piret faif u itəm emagwən netəmim faif-taosan lan, kən uarisig, nəmotaii-pən nimismisi nagwənən itəm kəmapəs e kətim asol kuwəh?^a ¹⁰ ?Kən ninotaluin piret sepin u itəm emagwən netəmim fo-taosan lan,

kən uarisig, nəmotaii-pən nimismisi nagwənən itəm kəmapəs e kətim asol kuwəh?^b ¹¹ ?Tahro itəmat nəsotitunən məmə esəghat-inən piret? Oatəto itəmat o is rəha Farisi min ne Satusi min.” ¹² Kən e nian əh, ilat kəmotitun məmə in təsəghat-inən is rəha nolən piret məmə okoatəto ilat ron, mətə okoatəto ilat o nəghatən min itəm Farisi min ne Satusi min koatəgətur netəmim lan.

Pita təmən məmə Iesu in Kristo

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Nian Iesu təmuwa ikin Sisaria Filipae, mən-ipən kəm rəhan netəmim məmə, “?Netəmim kotən məmə pah u io, Nəti Etəmim?”

¹⁴ Kən kotən-ipən məmə, “Neen koatən məmə ik Jon Baptais, neen koatən məmə ik ien Elaija, kən neen koatən məmə ik ien Jeremaea, o ien kit aupən ikin.”^c

¹⁵ Kən təmən-ipən kəm ilat məmə, “?Mətə tahro etəmat? ?Nakotəmə pah u io?”

¹⁶ Kən Saimon Pita təmən-ipən məmə, “Ik Kristo itəm Ughin təmən məmə otahl-ipa, ik Nəti Ughin itəm tətətig matəmegəh.”^d

¹⁷ Kən Iesu təmən-ipən məmə, “Ughin təmawte-in rəhan nəwirən kəm ik, Saimon nəti Jona, mətə-inu sənəmə etəmim əm təmol-arəp nat u kəm ik, mətə rəhak Tata əpəh e nego e neai itəm təmol əp nat u kəm ik.”^e ¹⁸ Kən ekən-ipinə kəm ik məmə ik Pita, u nipətin təmə kəpiel. Kən ekiləkin rəhak niməfak e kəpiel u, kən okol nəsanənən rəha nimisən^f otəsaprəkis-inən.^f ¹⁹ Ekos-ipinə kəm ik nepətən itəm tətisi-pən o Ughin əpəh e

^{†16:18} Nat u tatəghat-in nian suah kit təmimis, mətə nimisən, rəhan nəsanənən tikə o etəmim itəm tətəhatətə e Ughin.

^{y16:4} Mat 12:40; Jona 1:17 ^{z16:6} Luk 12:1 ^{a16:9} Mat 14:17-21

^{b16:10} Mat 15:34-38 ^{c16:14} Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8

^{d16:16} Jon 6:69 ^{e16:17} Kal 1:15-16 ^{f16:18} Jon 1:42; Efes 2:20

nego e neai. Kən əpəh e nego e neai, Uhgin tinegəhan-in rəkis nəwiam itəm onakən e nətueintən. Nian onakahtosig-in nat kit, o onategəhan-in nat kit, kən otol mihin.” ²⁰ Kən mən-ipən əskasik kəm rəhan netəmim məmə okəsotən-ipənən kəm suah kit məmə in Kristo itəm Uhgin təmən məmə otahl-ipa.

Iesu təmən-iarəp rəhan nimisən

(Mak 8:31—9:1; Luk 9:22-27)

²¹ E nian əh, Iesu təmətuoun matən-iarəp kəm rəhan netəmim məmə in otəkəike muwin Jerusalem, kən etəm-iasol min rəha noanol rəha Isrel, ne pris asol min, ne iəgətun min rəha Lou, okotol in tətə nahməən e nəratən tēpət, kən okotohamnu in, kən uarisig e nian kisi, in otəmegəh min e nimisən.

²² Kən Pita tos pisin Iesu, kən mətuoun matən-iəhau matən məmə, “İəməmə, Uhgin otəkəike mahtosig-in nat əh. !Nat əh okol təsuwamən mol niphahrienən lan!”

²³ Kən Iesu talalin mən-ipən kəm Pita məmə, “!Setan! !Uwin isəu ron io! Ik nətahtosig-in io. Rəham nətəligən sənəmə nətəligən rəha Uhgin, məto in nətəligən rəha netəmim əm.”

²⁴ Kən Iesu təmən-ipən kəm rəhan netəmim məmə, “Etəmim itəm tolkeike məmə otuarisig-in io, otəkəike maluin atip in, kən mīləs rəhan nig kəməluau mətəu-pa io.” ²⁵ Tol nəhlan məto-inu, etəmim itəm tatol pik wək əm məmə rəhan nəmegəhən e nətueintən u in otəwīr, otəmkarəpən e nəmegəhən pahrien. Məto etəmim itəm otimis o nərgək, in otos nəmegəhən lilin.^h ²⁶ ?Okəmə etəmim kit tatos rafin natimnat e nətueintən, məto uarisig lan

otimis kən təsosən nəmegəhən lilin, in təmol win e nat kit təwīr, o kəp? Kəp. Okol suah əh təsos-ipənən nat kit kəm Uhgin məmə Uhgin otos-ipən nəmegəhən lilin kəm in.ⁱ ²⁷ Tol nəhlan məto-inu, io Nəti Etəmim epanuwa itimat nagelo min e nəsanənən ne nəpətən əhag-əhag asol rəha Tata rəhak, kən ekos-ipən nətəuən kəm netəmim rafin e wək ətuatip itəm kəmotol.^j ²⁸ İatən-ipinə niphahrienən məmə netəmim neen koatətul ukin-u itəm kəsotimisən motəmegəh əm nian Nəti Etəmim u in kig, otuwa məmə in otəməmə e natimnat rafin.”

Nipəti Iesu təmuwa mol pisin

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

17 Nian sikis tinuwa minuwīn rəkis, Iesu tit Pita, ne Jemes, ne Jon u pia Jemes, mit iləhal motuwīn əpəh ilis e nitot əfəməh, ilat pisin əm. ² Kən ikin əh, nipəti Iesu təməuhlin muwa mol pisin. Rəhn-kapə təmasiə məhag-əhag tahmen e mitgar, kən rəhan natimnat tinuwa məruən məhag-əhag.^k ³ Roiu agin, Moses ne Elaija kəmiaet-arəpa mətəhaləghat iləhal Iesu.

⁴ Kən Pita təmən-ipən kəm Iesu məmə, “İəməmə. Təwīr məmə itiməhal eməhaluwa ikin-u. Okəmə nakolkeike, ekiləkin makeen kisi u ikin-u, rəham kit, kən rəha Moses kit, kən rəha Elaija kit.”

⁵ Nian Pita təmatəghat əh, mal napuə itəm təhag-əhag təmuwa malpin ilat, kən kəmotəto nəwia suah kit təmīet e mal napuə matən məmə, “İnu nətik itəm iakolkeike pik. Nikik tagien pik ron. !Əhalətəlig-in in!”^l

⁸16:24 Mat 10:38; Luk 14:27 ^h16:25 Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25

ⁱ16:26 Mat 4:8-9 ^j16:27 Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Nöl Əpən 22:12 ^k17:2 2 Pita 1:16-18

^l17:5 Dut 18:15; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22

⁶Nian suah miləhal əh kəməhaləto nəghatən əh, kəməhalisi-pər məhalitənim-pən rəhaləhal-kapə e nəptən məhaləgin pik. ⁷Məto Iesu təmuwa mek iləhal matən məmə, “Əhalətul. Əsəhaləginən.” ⁸Nian kəməhlasipər, məsəhaləplanən suah kit, məto Iesu pisin əm.

⁹Nian kəməteiuaiu-pa e nitot, Iesu təməən kəm iləhal məmə, “Əsəhalənən kəm etəmim kit nat naka itəm nəməhaləplan mətoarus-pən Nəti Etəmim otəmegəh min e nimisən.”

¹⁰Kən kəməhalən-ipən məmə, “?Məto tahro iəgəhun min rəha Lou koatən məmə Elaija otəkəike maupən muwa min?”^{§ m}

¹¹Kən Iesu təməən-ipən məmə, “Nipahrienən məmə Elaija otəkəike maupən muwa məmə otol-wir min natimnat rafin.”ⁿ ¹²Məto ekən-ipinə kəm itəməhal məmə, Elaija tinuwa rəkis, məto netəmim kəsotitunən in, kən motol tərət lan. E nolən ahmen min əm, Nəti Etəmim otəto nəhməən e nelmilat.”^o ¹³Kən rəhan netəmim kinotitun məmə tatəghat-in Jon Baptais kəm ilat.^p

Iesu təməhg-iarəp narmin rat e suakəku kit

(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)

¹⁴Nian kinotiet-pa o nimanin netəmim, suah kit tuwa misin nulin aupən-in Iesu, ¹⁵kən məmə, “Iəməmə,

asəkitun nətik. Tətaut, kən matəto pik nəhməən lan. Nian tepət tatiet-pən e nigəm, matiet-pən ləhau e nəhau. ¹⁶Emiləs muwin o rəham netəmim, məto kotəruru nol-wirən.”

¹⁷Kən Iesu təməən-ipən məmə, “Ei, itəmat netəm roiu nəsotahatətəən, kən ninotuwın isəu o suatip rəha Ughin. ?Onəghan nəpanotitun? ?Oekətatig kitat min itəmat mətoarus nian naka? Otiləs suakəku motuwa kəm io.” ¹⁸Kən Iesu təməghat əskasik kəm narmin rat, kən tiet e suakəku, kən roiu agin suakəku təməwir.

¹⁹Kən rəhan netəmim kəmotuwa kətul pisin ilat Iesu, kən motətapəh ron məmə, “?Tahro itimat ekotəruru nəhg-iarəpən narmin rat?”^q

²⁰Kən Iesu təməən-ipən kəm ilat məmə, “Məto-inu rəhatəmat nahatətəən təkəku əm, təsahmenən. Məto iakatən pahrien kəm itəmat məmə, okəmə rəhatəmat nahatətəən əh-ikin, nat əpnəpin tahmen e nikuti mastat u nətin agin, kən nəkotitun nən-ipənən kəm nitot u məmə, ‘Otiet u ikin-u, muwin ikin əh,’ kən nitot otiet, kən nat kit tikə itəm itəmat nəkotəruru nolən.”^{** r}

²²Nian kəmotuwa kitiah əpəh Kalili, Iesu təməən-ipən kəm ilat məmə, “Io Nəti Etəmim, suah kit oteghəhan-in-pən io e nelmi tikimir min.”^s ²³Netəmim okotəhamnu io, kən uarisig e nian kisil, Ughin otosmegəh min io e nimisən.” Kən

^{§17:10} Nian Ughin təməghat kəm iləhal əpəh e nitot, iləhal kəhalitun məmə Iesu in Kristo itəm otuwa. Kən kəhalitun məmə Elaija otəkəike maupən muwa min, məto kəsəhaləplanən məmə Elaija təmuwa mol əpen-əpenə natimnat rafin. Tol nəhlan, rəhalat nətəligən tinol nəruuən, məto-inu Iesu itəm in Kristo tinuwa rəkis, məto Elaija təsuwamən əh.

^{**17:20} E kopi oas min neen rəha Niutesteman itəm kəməte e nəghatən Kris aupən, kəsəteən ves 21 u: Məto suah kit itəm tolkeike məmə otəhg-iarəp narmin rat min nəhlan, in otəkəike matəfak kən matətuakəm.

^{m17:10} Mal 4:5 ^{n17:11} Mal 4:5-6 ^{o17:12} Mat 11:14 ^{p17:13} Luk 1:17

^{q17:19} Mat 10:1 ^{r17:20} Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2

^{s17:22} Mat 16:21

rəhan netənim kəmotəto tərət pik agin o nəghatən əh.

Takis rəha Nimə Rəha Ughin

²⁴ Nian Iesu ne rəhan netənim kəmotuwa Kapaneam, netənim rəha nosən məni rəha takis rəha Nimə Rəha Ughin, kəmotuwa o Pita motən məmə, “?Tahro? ?Rəham iəgəṭun tatəṭou takis u, o kəp?”^t

²⁵ Kən Pita təməni-ipən məmə, “Əwəh, tatəṭou.”

Nian Pita təmuwin e nipəgnoa nimə, kən Iesu təmaupən məghat matən kəm in məmə, “?Saimon, nikim təht mə naka? ?Kig min rəha nəṭueintən koatos takis o pah, koatos o rəhalat min netənim, o netəm pisin min?”

²⁶ Pita təməni-ipən məmə, “Koatos o netəm pisin min.”

Kən Iesu təməni-ipən məmə, “Kən tol nəhlan, netəm rəha kig kəsotəṭouən. ²⁷ Məto kitat kəsotolkeikən məmə kotol ilat kotəto tərət otat. Kən tol nəhlan, təwir məmə ik onəkuwin əpəh ləhau e lek, məraṭin rəham nipien o niuwən nəm. Nəm itəm nakaupən miuw, nakəhap nipəgnoan, kən onəkəplan məni silfa kit tahmen-in nəṭouən takis. Os muwin mos-ipən kəm ilat o nəṭouən rəhalau takis.”

Etəm-iasol e nəramərəən rəha Ughin

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

18 E nian əh, netənim rəha Iesu kəmotuwa ron motəṭapəh ron məmə, “?Pah u in etəm-iasol e nəramərəən rəha Ughin?”^u

² Kən Iesu taun-in suakəku kit tuwa məṭul ilugin elat, ³ kən mən məmə, “Pahrien iatən kəm itəmat məmə okəmə nəsotəuḥlinən itəmat motuwa motah-

men e nisualkələh, okol nəsotuwinən motatig ahgin nəramərəən rəha Ughin.^v ⁴ Tol nəhlan, pah u otələs-iəhau atip in tahmen e suakəku u, in etəm-iasol e nəramərəən rəha Ughin.

⁵ “Okəmə suah kit in ləhau tahmen e suakəku u, kən etəmim kit nikin tagien o nosən suah u muwin e nipəgnoa nimə rəhan, kən okəmə tatol e nərgək, kən tahmen məmə tatos io min e nikin agien.^w

⁶ “Məto okəmə etəmim kit tatiuw-pən rəhak kit etəmim u tahmen e suakəku əh, məmə otol nolən rat, kən suah əh, Ughin otol nalpinən asol kəm in. Kən nalpinən əh otəskasik taprəkis okəmə kəṭu-pən kəpiel kit e nentou, kən kəraṭin-pən əpəh itəhəi lokamnim məmə otamnim.^x

⁷ “Kəsi, nahməən asol otuwa o netənim rəha nəṭueintən, itəm koatos-ipən-os-ipən kəm netənim məmə okotol təfagə rat. Nos-ipən-os-ipənən min əh okotəkəike motuwa. Məto kəsi, nahməən asol otuwa o suah u itəm in suatip rəha nəratən əh. ⁸ Okəmə nelməm o nelkəm tol ik natol təfagə, kən nakəte rəkis məraṭin. Məto-inu təwir pik məmə nian nakuwin e nego e neai, nelkəm kit o nelməm kit tikə, taprəkis-in məmə ik nataskəlim nelməm kərən mil ne nelkəm kərən mil əh-ikin, kən kəraṭin-pən ik e nigəm itəm tatuəp namnun tikə.^y ⁹ Okəmə niganəmtim tol ik natol təfagə, kən asul-irəkis məraṭin. Məto-inu təwir pik məmə nian nakuwin e nego e neai, niganəmtim kit tikə, taprəkis-in inu məmə ik nataskəlim niganəmtim kərən mil, kən kəraṭin-pən ik e nigəm asol itəm tatuəp namnun tikə.”^z

^t17:24 Eks 30:13; 38:26 ^u18:1 Luk 22:24 ^v18:3 Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 ^w18:5 Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20

^x18:6 Mak 9:42; Luk 17:1-2 ^y18:8 Mat 5:29-30 ^z18:9 Mak 9:43-48

Nimaa nəghatən o sipsip itəm təmölue

(Luk 15:3-7)

¹⁰ Kən Iesu təmən-ipən mämə, “Nəkotəkəike moatitun wir mämə nəsotehm-iəhauən netəmim rəhak min itəm kotahmen e nisualkələh, məto-inu iatən kəm itəmat mämə nagelo min itəm koatehm ilat, nian rafin ilat koatətul e niganəmti rəhak Tata u tətətig əpəh e nego e neai mämə okotən-iarəp ilat kəm Uhgin.^{†† a}

¹² “?Nikitəmat təht mämə naka? ?Okəmə etəmim kit rəhan sipsip wan-hanrit, kən kitəh təlue mətan, kən suah əh otol naka? In otapəs ilat nainti-nain əpəh e nitot, kən muwin megəs-in itəm un itəm təmölue. ¹³ Kən okəmə təməplan, iatən pahrien kəm itəmat mämə, nikin otagian o sipsip u kitəh əm, taprəkis-in ilat u sipsip nainti-nain itəm kəsotölueən. ¹⁴ E nolən ahmen min əm, rəhatəmat Tata əpəh e nego e neai, in təsolkeikeən mämə rəhan kit suakəku otuwin məlue.”

Piam itəm tatol nəratən kəm ik

(Luk 17:3)

¹⁵ Kən Iesu təmən mämə, “Okəmə piam kit tol nolən rat kit kəm ik, uwin məplan itəlau pisin əm, kən nakən-ipən nat naka itəm təmöl təsətuatipən. Okəmə tatətəlig-in ik, rəham nəghatən otol in tatitəlig-pa min nakuəwir otəlau min.^b ¹⁶ Məto okəmə təsətəlig-inən ik, os etəmim kitəh o kəiu məhaluwin min məhaləplan mämə nəghatən min

rafin itəm onəkotən, okotitun mämə ilat rafin nipahrienən əm.^c ¹⁷ Məto okəmə təsətəlig-inən ilat, ən-ipən kəm niməfak. Məto okəmə təsətəlig-inən niməfak, kən niməfak otəplan in tahmen e laihluə o etəmim rəha nosən mənə e takis.

¹⁸ “Tatən pahrien kəm itəmat mämə, əpəh e nego e neai, Uhgin tinekəhan-in rəkis nəwiatəmat itəm nakotən e nətueintən. Nian nəkoatahtosig-in nat kit o nakoategəhan-in nat kit, kən otol mihin.^d

¹⁹ “Kən iatən min kəm itəmat mämə, okəmə itəlau kəiu nakuən nəghatən kit muəlis e nat kit itəm nakətuətapəh ron o Uhgin, kən rəhak Tata əpəh e nego e neai otol nat naka itəm nakətuətapəh ron.^e ²⁰ Tol nəhlan məto-inu, ikin pəhruən etəmim kəiu o kisil kəhaluwa kitəh e nərgək, io itimat min ilat.”

Nimaa nəghatən e etəmim itəm təsaluinən kaon rəha suah kit

²¹ Kən Pita təmuwa o Iesu kən mətapəh ron mämə, “Təməmə. ?Ekaluin nolən tərət itəm piak təmöl kəm io mau kuwəh? ?Mau sepin tahmen, o?”

²² Kən Iesu təmən-ipən mämə, “Takən-ipinə kəm ik mämə, sənəmə mau sepin əm, məto mau sepinte-sepin.^{‡‡ f}

²³ “Nəkəkəike mol nəhlan məto-inu nəməmə rəha Uhgin in tol nulan. Kig kit tolkeike mämə otəplan-tu kaon min itəm rəhan netəmim kəmotol kəm in mämə ilat okotətou. ²⁴ Nian tinətuoun wək əh, kotiləs rəhan kit iolwək motuwa ron itəm təmöl kaon iahgin iahgin, tah-

^{††} 18:10 E naoa oas agin tepət rəha Niutesteman itəm kəməte e nəghatən Kris aupən ikin, ves 11 tikə. In tatən mämə, “Kən io, Nəti Etəmim, emuwa mämə ekosmegəh ilat u itəm kəmotölue.”

^{‡‡} 18:22 Nipətin rəha “mau sepinte-sepin” mämə kitat kotəkəike motaluin nəratən rəha suah kit nian rafin, namnun tikə.

^a 18:10 Hip 1:14 ^b 18:15 Luk 17:3; Kal 6:1 ^c 18:16 Dut 19:15; Jon 8:17

^d 18:18 Mat 16:19; Jon 20:23 ^e 18:19 Mak 11:24; Jon 15:7 ^f 18:22 Luk 17:4

men e ten-taosan talen.^{¶¶} ²⁵ Məto suah əh tinəruru nətəuən, kən tol nəhlan, kig təmən məmə okol-salim-in in, ne rəhan pətan, ne rəhan nisualkələh, ne rəhan natimnat min rafin məmə otətou rəhan kaon.

²⁶ “Kən rəhan iolwək təmeiuaiu misin nulin aupən in. Kən matəkəike ron matən-ipən kəm in məmə, ‘Awi. ?Nəkitun nos-ipamən nian əkuəkir məsin kəm io məmə ekətou rafin rəhak kaon?’

²⁷ Kən rəhan etəm-iasol təmasəkitun in, kən mapəs rafin rəhan kaon məmə otəsə-təuən nian kit ne, kən megəhan-in məmə otuwin.

²⁸ “Məto nian iolwək u təmuwin, kən məplan etəmim kit u təmol kaon kəm in, wan-hanrit tenarius.^{§§} Ilau kərən iolwək mil kətioal wək kitəh əm rəha etəm-iasol. Kən iolwək itəm etəm-iasol təmaluin rəhan kaon, in tə-maskəlim itəm u kit kəmətioal wək kələh, kən matəmkətip nentou, matən məmə, ‘!Ətou-pa rəham kaon itəm nəmol kəm io!’

²⁹ “Kən iolwək un itəm təmol kaon kəm in, teiuaiu misin nulin matəkəike ron matən məmə, ‘Awi. ?Nəkitun nos-ipamən nian əkuəkir məsin kəm io məmə ekətou rəhak kaon?’

³⁰ “Məto in təmə, kəp. Kən təmuwin mən məmə okiləs suah u kan kiləs-ipən e kalapus mətoarus-pa otətou rafin rəhan kaon min itəm təmol. ³¹ Nian iolwək min neen kəmotəplan nat əh, nikilat təmahmə pik ron, kən motuwin motən-ipən kəm etəm-iasol natimnat rafin itəm kəmotəplan.

³² “Kən etəm-iasol təmaun-in iolwək un tuwa təmən-ipən kəm in məmə, ‘Ik

iolwək itəm tərət agin. Emapəs rafin rəham kaon məto-inu nəmatəkəike ron io. ³³ ?Təhro nəsasəkitunən suah u natioal wək itəlau min, təhmen-pən əm e itəm emol kəm ik?’ ³⁴ Kən neməha təmol etəm-iasol, kən təmən məmə okiləs kan kiləs-ipən e kalapus məmə etəm tatehm kalapus otol nalpinən kəm in mətoarus-pən otətou rafin rəhan kaon itəm təmol.”[§]

³⁵ Kən nian Iesu təmol namnun nimaa nəghatən, təmən-ipən kəm ilat məmə, “Kən e suatip kitəh əm, rəhak Tata əpəh e nego e neai, otol kəm itəmat rafin, okəmə nəsotaluin pahrienən nəratən itəm piatəmat min koatol kəm itəmat.”^h

Iərman ne pətan kətuapəs ilau min

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

19 Nian Iesu təmol namnun nənən natimnat min u, təmiet Kalili muwin nitən Jutia entənipən-pən e nikali nəhau Jotan. ² Kən nimanin netəmim kəmotuarisig-in in motuwin əh-ikin əh, kən təmol-wir ilat e nimisən min.

³ Kən Farisi min neen kəmotol noa eko-eko məmə otuww-pən Iesu o nənən nəghatən kit itəm təsətuatipən. Kəmotuwa o Iesu motən məmə, “?Lou tatən məmə iərman titun napəsən rəhan pətan o nat əpnəpin əm kit, o kəp?”

⁴ Kən təmən-ipən məmə, “?Nəmotəfin o kəp məmə, e nətuounən muwin mətoarus-pa u-roiu, Uhgin u itəm təmol netəmim rafin, təmol iərman ne pətan?”ⁱ

⁵ Kən Suah u təmən məmə, ‘O nat əh in əh, iərman otəpanapəs rəhan tata ne mama, kən mətuatig ilau rəhan pətan.

^{¶¶}18:24 Ten-taosan talen - Wan talen təhmen e faif-milian vatu. Kən məni rafin u, ten-taosan talen təhmen e fifti-taosan-milian vatu.

^{§§}18:28 Roiu, wan-hanrit tenarius təhmen e wan-hanrit-taosan vatu.

[§]18:34 Mat 5:25-26 ^h18:35 Mat 6:15; Mak 11:25; Efes 4:32; Kol 3:13

ⁱ19:4 Jen 1:27; 5:2

Kən ilau okuea nipətilau kitiah.^j ⁶ Kən roiu, ilau sənəmә kәiu, mətә kitiah әm. Uhgın tinilpin ilau kinuea minioal kitiah, kən o nat әh, pәs etәmim kit okol tәsәtatipән rәhalau natigән.”

⁷ Kən Farisi min kotән-ipән mәмә, “?Mətә tahro Moses tәmән mәмә etәmim titun nos-ipәнән naoa kit kәм rәhan pәtan o napәsән, kән mahl-ipән tatuwin?”^k

⁸ Kən Iesu tәmән-ipән mәмә, “Moses tәmegәhan-in itәmat noanol rәha Isrel mәмә onәkotapәs rәhatәmat nipitan min mətә-inu rәhatәmat-kapә tәskasik pik. Mətә aupән, tәmәsolән nulan.

⁹ Mətә iakatән kәм itәmat mәмә, okәмә suah kit tatol tifos mәtapәs rәhan pәtan itәm tәmәsәtәu-pән anionән iәрman pisin kit, kән suah u mit pәtan pisin, tahmen әm mәмә in tәtaklәh-in pәtan әh, mateguafәl rәhan pәtan әtuatip.”^l

¹⁰ Kən netәmim rәha Iesu kotән kәм in mәмә, “Okәмә natigән rәha iәрman ne pәtan tәskasik pik nulan, tәwir mәмә iәрman ne pәtan okәsioalән marit.”

¹¹ Kən Iesu tәmән-ipән mәмә, “Sәнәмә netәmim rafin okotitun nosән nәghatән u, mətә netәm min әm un itәm kәmos-ipән nәghatән u kәм ilat, in rәhalat әm. ¹² Tol nәhlan mətә-inu, netәmim neen okәsotolән marit o nat pisin pisin min. Kit okol tәsolән marit mətә-inu nipәtin mәsin tәrat nian tәmaiir. Kit okol tәsolән marit mətә-inu netәmim kәmotәрәkin nipәtin mәsin. Kән kit tatән atip mәмә in otәsolән marit mәмә otol wәk rәha nәрәmәрәән rәha Uhgın. Etәmim itәm titun nosән nәghatән u, in tәike mos.”

Iesu tәmәfak o nисуalkәlәh

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Kən netәmim kәmotәmik nисуalkәlәh motuwa o Iesu mәмә otәlәhәu-pән nelmin elat, kән mәfak olat. Mətә netәmim rәha Iesu kәmotән-iәhau ilat. ¹⁴ Mətә Iesu tәmән-ipән mәмә, “Pәs nисуalkәlәh kotuwa ron io, sotән-iәhәuәn ilat, mətә-inu nәрәmәрәән rәha Uhgın in rәha netәmim min u kotol nulan.”^m ¹⁵ Kән tәmәlәhәu-pән nelmin elat, kән miet ikin әh.

Etәm aluә itәm rәhan nautә tәpәt

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Kән suah kit tәmuwa o Iesu mән-ipән mәмә, “Iәgәtun. ?Io ekәkәike mol wәk naka itәm in tәwir mәмә ekos nәmegәhән lilin?”

¹⁷ Kən Iesu tәmән-ipән mәмә, “?Tahro nakatәtapәh ron io o nat naka itәm tәwir? Suah kitiah әm itәm in tәwir. Okәмә nakolkeike mәмә nakos nәmegәhән lilin, әtәu-pән nәghatән min rәha Lou.”ⁿ

¹⁸ Kән suah u tәmән-ipән mәмә, “?Lou min pәhruән?”

Kән Iesu tәmән-ipән mәмә, “Sohamnuән etәmim, kән mәsaklәh-inән pәtan, kән mәsaklәhән, kән mәseiueiuәән e kot,^o ¹⁹ kән misiai-in rәham tata ne mama, kән molkeike ik kit tahmen әm mәмә nakolkeike atip ik.”^p

²⁰ Kән etәm aluә u tәmән-ipән mәмә, “Natimnat rafin un iakatol. ?Nat naka min әh-ikin itәm emәsolән?”

²¹ Kән Iesu tәmән-ipән mәмә, “Okәмә nakolkeike mәмә rәham nolән otәtuatip agın, uwın mol-salim-in rәham nautә, kән mos-ipән mәni lan kәм ian-rat min.

^j19:5 Jen 2:24; Efes 5:31 ^k19:7 Dut 24:1-4; Mat 5:31 ^l19:9 Mat 5:32; 1 Kor 7:10-11 ^m19:14 Mat 18:2-3 ⁿ19:17 Lev 18:5; Luk 10:28

^o19:18 Eks 20:13-16; Dut 5:17-20 ^p19:19 Eks 20:12; Lev 19:18

Kən ik onakos natimnat wir əpəh e nego e neai. Kən wa, mətəu-pa io.”

²² Nian etəm alua təməto nəghatən əh, kən təmagim matuwin nikin təpou məto-inu rəhan nautə tepət.

²³ Kən İesu təmən-ipən kəm rəhan min netəmim məmə, “Ekatən pahrien məmə, tiəkis o etəmim itəm rəhan nautə tepət məmə otuwin matig ahgin nərəməərən rəha Uhgın. ²⁴ Kən iatən min kəm itəmat məmə, tiəkis məmə kamel otuwin-pən e nıpəg nitel, məto tiəkis pik məmə etəm rəhan nautə tepət otuwin matig ahgin nərəməərən rəha Uhgın.”

²⁵ Nian netəmim rəha İesu kəmotətə nəghatən əh, narmilat təmiwig pik, kən motən-ipən məmə, “?Kən pah titun nosən nəmegəhən lili?”

²⁶ Kən İesu təplan ilat kən mən məmə, “Nat u, okol etəmim təsolən. Məto Uhgın, in titun nolən natimnat rafin.”^q

²⁷ Kən Pita təmən-ipən məmə, “Emotapəs natimnat rafin məmə ekotətəu-pən ik. ?Nat naka u, o nian kit in rəhatimat?”

²⁸ Kən İesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “İatən pahrien kəm itəmat məmə, e nian itəm natimnat rafin okotəuhlin motuwa motuwiwi, kən Nəti Etəmim otəpələh e rəhan jea rəha kig itəm in təhagəhag məwir agin, kən itəmat un itəm nəmoatətəu-pa io, onəkotəpələh min e jea rəha kig ilat tuelef, kən motərəmə e noanol min ilat tuelef rəha İsel.”^r ²⁹ Kən netəmim rafin un itəm kəmotapəs rəhalat nimə min, o pialat min, o winilat min, o rəhalat nəptən min o nərgək, Uhgın otosipən natimnat min əh tepət pik agin kəm ilat, kən mos-ipən nəmegəhən lili kəm ilat. ³⁰ Məto netəmim tepət itəm koatətul əpən e nətueintən roi, okotuwa motə-

tul uarisig e nəmegəhən itəm otuwa. Kən netəmim tətət itəm koatətul uarisig e nətueintən roi, okotuwa mətətul əpən e nəmegəhən itəm otuwa.”^s

Nimaa nəghatən e iolwək min əpəh e nasumən

20 “Tol nəhlan məto-inu nərəməərən rəha Uhgın təhmen e etəm-iasol kit rəha nasumən. Təmiet laulaugin agin məmə otegəs-in netəmim okotuwa motol wək e rəhan nasumən. ² Kən in təmən məmə otətou ilat kitəh kitəh wan tenarius* e nian kitəh, kən mahl-ipən ilat kotuwin e rəhan nasumən.

³ “İuəhkır nain klok laulaugin, təmiet muwin e maket məplan netəmim neen koatətul məsotolən nat kit. ⁴ Kən təmən-ipən kəm ilat məmə, ‘İtəmat min, otuwin motol wək əpəh e rəhak nasumən, kən ekətou itəmat e mənə itəm tətətip.’ ⁵ Kən kəmotuwin.

“Kən iuəhkır o tina, təmiet muwin mol nat kitəh əm, kən mol min e tri klok ehnaipən. ⁶ Kən iuəhkır e faif klok ehnaipən, təmiet muwin məplan netəmim neen min koatətul əpnəpən əm. Kən təmən-ipən kəm ilat məmə, ‘?Təhro nəkoatətul ikin-u nian apiəpiə kit, məsotolən nat kit?’ ⁷ Kən kotən-ipən məmə, ‘Məto-inu suah kit təsegəs-inən itimat məmə ekotol wək rəhan.’ Kən təmən-ipən kəm ilat məmə, ‘İtəmat min otuwin kol wək e rəhak nasumən.’ Kən ilat kəmotuwin.

⁸ “Nian tinehnaipən, etəm-iasol rəha nasumən təmən-ipən kəm rəhan etəmim itəm tətəhm rəhan iolwək min məmə, ‘Aun-in iolwək min kotuwa, nakos-ipən rəhalat mənə. Nakətuoun mətou netəm

*20:2 Tenarius kitəh in təhmen e nətuəən rəha wək o nian kitəh. Roi, wan tenarius təhmen e wan-taosan watu.

^q19:26 Job 42:2 ^r19:28 Mat 25:31; Luk 22:30; Nol Əpən 3:21

^s19:30 Mat 20:16; Luk 13:30

itəm kəmotuwa uarisig muwin mətoarus netəm kəmotaupən motol wək.^t

⁹“Kən iolwək min itəm kəmotuwa motol wək e faif klok, kəmotuwa kən təmə-tou ilat wan tenarius kitiah kitiah. ¹⁰Tol nəhlan, netəm min u itəm kəmotaupən kol wək, nikilat təht məmə okotos məni taprəkis-in itəm min u kəmotol wək uarisig. Məto ilat kitiah kitiah kəmos min əm wan tenarius. ¹¹Nian kəmos məni, kən kəmoatəghat-əghat kəm ilat min məmə nikilat təsagienən o məni, kən motən-ipən kəm etəm-iasol rəha nasumən məmə, ¹²“Netəm min u itəm kəmotol wək uarisig, kəmotol wək əm e aua kitiah əm, məto ik nəmətou itimat min ilat tahmen-ahmen əm. Məto itimat emotol wək asol e nərauiə əskasik e nian apiəpiə.’

¹³“Məto etəm-iasol təmənipən kəm ilat kit məmə, ‘Io kit. Esakləh-inən ik. ?Nəmənipən məmə nakol wək o wan tenarius, o kəp? ¹⁴Os rəham məni matuwin. Iakolkeike məmə ekətou etəm u itəm təmol wək uarisig tahmen əm lam. ¹⁵Rəhak u məni. ?Ekitun nolən nəhlan nat naka itəm iakolkeike, o kəp? ?Natətəhak olat məto-inu io iakəwir olat?”

¹⁶Kən nian Iesu təmol namnun nimaa nəghatən, təmənipən kəm ilat məmə, “Tol nəhlan, etəm tatarisig otaupən, kən etəm tətaupən otuarisig.”^u

Iesu təmənipən rəhan nimisən

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷Kən nian Iesu təmatuwin Jerusalem, təmos rəhan netəmim tuelef motətul pisin, kən təmənipən kəm ilat məmə, ¹⁸“Koatuwin əpəh ilis Jerusalem, kən io

Nəti Etəmim, okegəhan-in-pən io kəm pris asol min ne iəgəton min rəha Lou. Kən okotiww-iarəp io məmə ekimis,^v ¹⁹kən motiləs-ipən io kəm iaihlua min məmə okotəsan lak, kən motalis motəto, kən motətu-pər io e nig kəməluau məmə ekimis. Kən uarisig e nian kisin, kən Uhgin otosmegəh min io e nimisən.”

Nətapəhən rəha mama kit o Iesu

(Mak 10:35-45)

²⁰Kən pətan rəha Sepeti, tiləs nətilau mil muwa misin-pən nulin o Iesu, matətapəh-in nat kit ron. ²¹Kən Iesu təmənipən məmə, “?Nakolkeike naka?”

Kən pətan təmənipən məmə, “Pəs nakegəhan-in məmə nətik mil u, ilau kərən kit otəpələh e nikaləm matip, kən kit təpələh e nikaləm mol, ikin min rəha nəsanənən ne nisialiən, nian natərəmələ lan.”^w

²²Kən Iesu təmənipən kəm ilau məmə, “Nəkuəruru nat itəm natuətapəh ron. ?Təhro? ?Itəmlau, nikitəlau təht məmə nəkuahmen məmə kitəhal kəhalətul e nigəm rəha nuwigi nien itəm io ekəike mətul lan?”[†] Kən kuən-ipən kəm Iesu məmə, “Əwəh, ekiatun.”^x

²³Kən Iesu təmənipən kəm ilau məmə, “Pəhrien, onakuəkəike muənəm-pən e rəhak kap rəha nətoən nəhməən. Məto o nəpələhən e nikalik matip ne mol, sənəmə rəhak məmə ekən. Ikin mil əh, ilau rəha netəm min u itəm Uhgin təmol əpen-əpenə olat.”

²⁴Nian netəmim ten min rəha Iesu kəmotəto nəghatən əh, kən nəməha təmol pik ilat o suah mil ilau pian. ²⁵Məto Iesu taun-in ilat kotuwa kitiah, kən mənipən kəm ilat məmə, “Nəkotitun rəkis nolən

[†]20:22 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, “?Itəmlau, nikitəlau təht məmə nəkuahmen məmə kitəhal okəhalənəm kələh e kap rəha nətoən nəhməən itəm io ekəike mənim lan?”

^t20:8 Lev 19:13; Dut 24:15 ^u20:16 Mat 19:30; Mak 10:31 ^v20:18 Mat 16:21; 17:22-23 ^w20:21 Mat 19:28; Luk 22:30 ^x20:22 Mat 26:39; Jon 18:11

rəha netəm-iasol rəha laihluə min. Ilat koatol təskasik pik kəm rəhalat netəmin min. Kən rəhalat kapman min koatol ilat kotəməhl ləhau e nərəmərəən rəhalat.^y ²⁶ Məto itəmat, okol nəsololən nəhlan. Məto okəmā itəmat kit tolkeike māmā otuwa in etəm-iasol kit rəhatəmat, in otəkəike muwa tahmen e iolwək kit rəhatəmat,^z ²⁷ kən okəmā itəmat kit tolkeike māmā otətul aupən etəmat, in otəkəike muwa slef rəhatəmat. ²⁸ Nələn əh tahmen əm lak, Nəti Etəmin. Eməsuwamən māmā netəmin okotol wək rəhak, məto emuwa māmā ekol wək rəhalat, kən ekos-ipən rəhak nəmegəhən māmā ekikis ilat e rəhalat nolən rat min.”^a

Iganəmtin rat mil kəmuəplan nat

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Nian Iesu ne rəhan min netəmin kəmoatiet e taon Jeriko, nimanin netəmin kəmotətəu-pən in. ³⁰ Kən iganəmtin rat mil kəiu katuəpələh e nikali suatip, kən nian kəmuəto māmā Iesu taliwək e suatip matuwa, kən kəmuagət əfəməh muən māmā, “!Iərəməra, Mipi Tefit, asəkitun itimlau!”

³¹ Kən məto, nimanin netəmin koatən-iəhau ilau, motən-ipən māmā kəsuagət pikən, məto ilau kuagət pik agin min māmā, “!Iərəməra, Mipi Tefit, asəkitun itimlau!”

³² Kən Iesu tətul maun-in ilau, mən-ipən māmā, “?Nakioalkeike māmā ekol naka kəm itəlau?”

³³ Kən kuən-ipən māmā, “Iərəməra, ekioalkeike māmā ekuəplan nat.”

³⁴ Kən Iesu təmasəkitun ilau, kən mek niganəmtilau. Kən roiu agin, kinatuəplan nat, kən matuətəu-pən Iesu.

Iesu təmuwin əpəh Jerusalem mol əp māmā in Kig

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

21 Nian kinotuwa iuəhkir o Jerusalem, kinotuwa Petfas e Nitot Rəha Nig U Olif, kən Iesu tahləpis rəhan etəmin kəiu, ² kən mən-ipən kəm ilau māmā, “Jan əpəh e latuənu aupən etat, kən ikin əh, nakuəplan togki kit kəməruətain ilau nətin. Kən nəkiakis ilau muasig muea kəm io. ³ Okəmā suah kit tən nat kit kəm itəlau, nəkuən-ipən kəm in māmā Iərəməra tolkeike ilau, kən otəpanahl-ipa ilau e nian əh.”

⁴ Nat u təmuwa māmā in otol nəghatən naka itəm ien təmən otuwa mol nīpahrienən. Ien təmən māmā,

⁵ “Otən-ipən kəm Nətin Pətan Saeon[‡] māmā,

‘Otəplan-tu, rəhatəmat kig tatuwa otəmat, rəhan nətəligən in ləhau, kən mətasuə e togki, ne togki u in nətin əm.”^b

⁶ Kən etəmin mil rəha Iesu kəmian mioal nat naka itəm Iesu təmən māmā okioal. ⁷ Kəmuasig togki ne nətin, kən muəfətain noankawi togki mil e rəhalau kot min, kən Iesu təpələh-pər lan.

⁸ Nimanin netəmin tətət koatəpən rəhalat kot min əpəh e suatip, kən neen kotəte nimali nig min, kən motəpən ilat e suatip. ⁹ Kən nimanin netəmin itəm kotaupən e Iesu, ne nimanin netəmin itəm kotuarisig-in Iesu, koatagət əfəməh moatən māmā,

“!Hosana[¶] o Mipi Tefit!

!Iərəməra Uhgən tətətiḡ ilau suah u itəm tatuwa e nərgin!”^c

[‡]21:5 Nəghatən u “Nətin Pətan Saeon” tatəghat-in netəm Jerusalem.

[¶]21:9 Nipəti nəghatən u “Hosana” təmə, “ənwiwi.”

^y20:25 Luk 22:25-26 ^z20:26 Mat 23:11; Mak 9:35

^a20:28 Luk 22:27; Fil 2:7 ^b21:5 Sek 9:9 ^c21:9 Sam 118:26

!Hosana o Uhgin əpəh ilis e nego e neai!”

¹⁰ Nian Iesu təmiet-arəpa Jerusalem, netənim rafin əh-ikin nikilat təmaut, kən moatən nəghatən tepət moatətapəh məmə, “?Pah u?”

¹¹ Kən nimanin netənim kotən məmə, “Inu ien Iesu, rəha Nasaret, əpəh e nitən Kalili.”

Iesu əpəh e Nimə Rəha Uhgin

(Mak 11:15-19; Luk
19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Kən Iesu təmuwin əpəh imə e Nimə Rəha Uhgin, kən məhg-iarəp netənim itəm koatol-salim-in ne moatos-nəmtin natimnat əh-ikin məmə okotol sakri-fais lan. Kən mahwin tepil min itəm kəlawluin məni ikin, kən mahwin jea min rəha netəm min u koatol-salim-in ioen min. ¹³ Kən mən-ipən kəm ilat məmə, “Kəməte e Naoa Rəha Uhgin məmə, ‘Rəhak nimə, okaun-in məmə nimə rəha nəghatən kəm Uhgin e nə-fakən,’^d məto itəmat nəmotol məmə in ‘nimə rəha iakləh min.’”^e

¹⁴ Kən iganəmtin rat min ne netəm nelkilat təməfaiu-əfaiu kəmotuwa ron əpəh e Nimə Rəha Uhgin, kən tol-wir ilat. ¹⁵ Məto nian pris asol min ne iəgəgun min rəha Lou kəmotəplan nat wir min itəm in təmol, kən motəplan min nisualkələh koatəgət əfəməh əpəh e Nimə Rəha Uhgin, moatən məmə, “!Hosana o Mipi Tefit!” neməha təmol ilat. ¹⁶ Kən kotən-ipən kəm Iesu məmə, “?Nakatəto nat naka itəm nisualkələh koatən, o kəp?” Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Əwəh. ?Nəmotafin, o kəp, nəghatən suah kit təmən kəm Uhgin itəm tatən nulan məmə, ‘E nohli nisualkələh agin ne nisualkələh mətmətig, nəmol məmə ilat okotənwiwi ik?’”^f

¹⁷ Kən təməpəs ilat miet Jerusalem muwin e taon Petani, mapil ikin.

Nig kit fik təmauke-auke

(Mak 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Laulaugin agin, Iesu təmatitəlig-pən Jerusalem, kən nəumis tinus. ¹⁹ Kən təməplan nig u fik e nikali suatip, kən təmuwin ron məto təsəplanən noan kit, tatəplan əm nimalin. Kən təmən-ipən kəm nig u məmə, “!Okol nəsoe minən!” Kən roiu agin, nig təmauke-auke.

²⁰ Nian rəhan netənim kəmotəplan nat əh, kən narmilat təmiwig, kən motən-ipən kəm Iesu məmə, “?Tahro nig əh fik təmauke-auke uəhai əm nəhlan?”

²¹ Məto Iesu təmən-ipən məmə, “!atən-ipinə nipahrienən məmə okəmə nakoatos nahatətəən, kən rəhatəmat nətəligən təsolən kəiu, nəkotitun nolən nat naka itəm emol e nig u fik. Məto sənəmə in əm əh, nəkotitun nən-ipənən kəm nitot əh məmə, ‘Uwin mamnim əpəh itəhai,’ kən otol nəwiatəmat.”^g ²² Okəmə nakotahatətə, kən onəkotos nat naka itəm nakoatətapəh-in e nəfakən.”^h

Nətapəhən o nepətən rəha Iesu

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Iesu təmuwin e Nimə Rəha Uhgin, kən nian təmatəgəgun, pris asol min ne netəm-iasol rəha netəm Isrel, koatuwa ron motən-ipən məmə, “?Natol natimnat min u e nepətən rəha pah? ?Kən pah təmos-ipinə nepətən un?”

²⁴ Kən Iesu təmən-ipən məmə, “!akətapəh-in-pinə nəghatən kit kəm itəmat. Okəmə nakotos-ipa nəghatən kit, kən ekən-ipinə kəm itəmat məmə nepətən naka itəm ekatol natimnat min u lan. ²⁵ ?Nepətən rəha Jon təmisi-pən

^d21:13 Aes 56:7 ^e21:13 Jer 7:11 ^f21:16 Sam 8:2

^g21:21 Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1 Kor 13:2 ^h21:22 Mat 7:7-11; 18:19

hiə o nolə baptais? ?Təmisipən e nego e neai, o rəha netənim əm?”

Kən kəmotən-ipən kəm ilat min məmə, “Okəmə kotən məmə, ‘Nepədən rəha Jon təmisi-pən e nego e neai,’ kən otən məmə, ‘?Məto təhro nəsotənən nipahrienən lan?’”²⁶ Məto okəmə kotən məmə, ‘Rəha netənim əm,’ kitat koatəgin netənim, məto-inu nikilat təht məmə Jon in ien kit rəha Uhgín.”ⁱ

²⁷ Tol nəhlan, kəmotən-ipən kəm Iesu məmə, “Itimat ekotəruu.” Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Kən io min, okol ekəsənən kəm itəmat məmə e nepədən naka ekatol natimnat min u lan.”

Nimaa nəghatən e suah mil kəiu

²⁸ Kən Iesu təmən-ipən məmə, “?Təhro? ?Nikitəmat tataht məmə naka? Suah kit, nətin iərman kəiu. Kən təmuwin mən-ipən kəm itəm iahgin lan məmə, ‘Nətik, uwin mol wək u-roiu əpəh e nasumən.’”²⁹ Məto nətin təmən-ipən məmə, ‘Iakapəs.’ Kən matig məuhlin min rəhan nətəligən, kən muwin e nasumən.

³⁰ “Kən tata tuwin o nətin itəm təkəku, mən-ipən min kəm in nat kitəh əm. Kən nətin təmən-ipən məmə, ‘Əwəh, tata, ekuwin,’ məto təmapəs-pən e nasumən.

³¹ “?Otən-tu məmə suakəku mil u in pəhruən, təmol nəwía rəhan tata?”

Kən kəmotən-ipən məmə, “Suakəku itəm iahgin lan.”

Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Əwəh, in ətuatip. Kən iakatən-ipinə nipahrienən məmə, netəm koatos mənəi rəha takis, ne nipitan rəha suatip koatuwin e nərəmərən rəha Uhgín aupən etəmat,”³² məto-inu Jon təmuwa otəmat məmə otəgətun suatip rəha nolən ətuatip, kən məto itəmat nəsotənən nipahrienən lan, məto netəm koatos mənəi

rəha takis, ne nipitan rəha suatip kəmotən nipahrienən lan. Kən nəmotəplan pap nat əh, məto nəməsotəuhlinən itəmat e rəhatəmat nolən rat min, kən məsotənən nipahrienən lan.”^j

Nimaa nəghatən e netənim rat itəm koatehm nasumən

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Kən Iesu tatəkəike matən məmə, “Otətelig-in-tu nimaa nəghatən kit min. Etəm-iasol kit rəha nasumən, təmol nasumən kit e nol kit katən məmə krep, u katol wain lan. Kən mol fenis e kəpiel muwin mitəlau lan. Kən mol ikin kit o nolən nəme naliwək-aliwəkən e noa krep məmə nahuin otaiu kən kol wain lan. Kən mol nimə kit itəm in ilis məmə etənim otaiu lan matehm wir nasumən o nat megəh min ne netənim. Kən təmegəhan-in-pən nasumən kəm netənim məmə okotasum lan, kən mo-toor noa krep, məsin rəhan, məsin rəhalat. Kən miet muwin o naliwəkən ik pisin kit.”^k ³⁴ Nian krep tinəmarəg, kən tahl-ipən rəhan slef min məmə okotuwin e nasumən rəha krep, motəpəh o netəm koatol wək e nasumən məmə okotosipən rəhan krep məsin kəm ilat.

³⁵ “Məto netəm koatol wək e nasumən kəmotaskəlim rəhan slef min, kən motəh kit, motəhamnu kit, motəht e kəpiel itəm tatol kisil lan.”³⁶ Kən tahl-ipən min slef min neen kotuwin olat, ilat tepət taprəkis-in itəm aupən min. Kən netəm koatol wək e nasumən kotol tərət kəm ilat e nolən ahmen min əm itəm kəmotol kəm netəm aupən.”³⁷ Namnun aɡin, tahl-ipən nətin iərman tuwin olat, kən mən məmə, ‘Ilat okotəkəike motisiai-in nətik.’

³⁸ “Məto nian netəm koatol wək e nasumən kəmotəplan nətin, kən kotən-ipən kəm ilat min məmə, ‘Inu nəti etəm-iasol

ⁱ21:26 Mat 14:5 ^j21:32 Luk 3:12; 7:29-30 ^k21:33 Aes 5:1-2

itəm otərəmərə e nasumən nian rəhan tata otimis. Pəs kotuwīn motohamnu min, kən motərəmərə e nasumən rəhan.¹

³⁹ Kən kəmotaskəlim motatipin-iarəp e nasumən, kən motohamnu.”^m

⁴⁰ Kən nian Iesu təmol namnun nimaa nəghatən, kən təmən məmā, “?Tol nulan, nian etəm-iasol rəha nasumən otuwa, kən otol naka kəm netəmim itəm təmegəhan-in nasumən kəm ilat?”

⁴¹ Kən kəmotən-ipən məmā, “Otərək-rəkin agin-əh netəm rat min əh, motohamnu ilat. Kən uarisig, təpanegəhan-in rəhan nasumən əh tuwin e nelmi netəm pisin neen, kən e nian ətuatip itəm krep tatəmarəg, ilat okotos-ipən noan məsin rəhan.”

⁴² Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmā, “?Nəmotafin Naoa Rəha Uhgīn u, o kəp? Tatən məmā,

‘Kəpiel u itəm netəm rəha niləkinən nimə kəsotolkeikeən motapəs, in tinuwa kəpiel keike o nolən nimə. İərəmərə təmol nat u,

kən in nat təwir agin e niganəmtitat.”ⁿ

⁴³ Tol nəhlan, iatən kəm itəmat məmā nərəmərəən rəha Uhgīn okoh-rəkis otəmat, kən kos-ipən kəm netəmim min u itəm okotol noalat. ⁴⁴ Okəmā suah kit otisi-pər e kəpiel u, kəpiel otətarerəh-ətarerəh, məto okəmā kəpiel otisi-pər lan, otəpələh-ərən in.”[§]

⁴⁵ Nian pris asol min ne Farisi min kəmotəto nimaa nəghatən itəm Iesu təmuəh, kən kinotitun məmā tatəghat-in ilat. ⁴⁶ Kən kinotegəs-in suatip kit məmā okotiləs Iesu lan kan e kalapus, məto koatəgin nimanin netəmim, məto-inu netəmim koatən məmā in ien kit.

Nimaa nəghatən e nagwənən asol rəha marit

22 Kən Iesu təmuəh nimaa nəghatən kit min kəm ilat məmā, ² “Nərəmərəən rəha Uhgīn in tahmen e kig kit itəm təmol əpen-əpenə e nagwənən asol o marit rəha nətin. ³ Kən mahl-ipən rəhan iolwək min məmā okotuwīn o netəmim min u itəm təmahl-ipən rəkis nəghatən olat məmā okotuwa o nagwənən rəha marit. Məto kotən məmā kol kəsotuwamən.

⁴ “Kən tahl-ipən rəhan iolwək neen min, mən-ipən kəm ilat məmā, ‘Otuwin motən-ipən kəm netəm min u itəm emahl-ipən rəkis nəghatən olat məmā, enol əpen-əpenə rəkis e rəhak nagwənən. Rəhak kau min ne nəti kau min rəhak itəm kotəhg-əhg wir, emoh rəkis ilat, kən natimnat rafin tinahmen. Otuwa e nagwənən rəha marit.’

⁵ “Məto kəsotətəlig-inən iolwək min, kən motagim min, kit tatuwin e rəhan nasumən, kit tatuwin e rəhan stoa. ⁶ Kən neen kotaskəlim iolwək min rəhan, motol tərət kəm ilat, kən motohamnu ilat.”^o ⁷ Kən kig, neməha təmol pik. Kən tahl-ipən rəhan mopael min kotuwīn, kən motohamnu netəmim min u itəm kəmotohamnu rəhan iolwək min, kən motasiepen e rəhalat taon asol.

⁸ “Kən mən-ipən kəm rəhan iolwək min məmā, ‘Kīnol əpen-əpenə rəkis e nagwənən rəha marit, məto netəm min u itəm emahl-ipən rəkis nəghatən olat, nolən rəhalat təsahmenən məmā okotuwa. ⁹ Tol nəhlan, otuwīn əpəh e suatip asol min kən motən-ipən kəm netəmim əpnəpin rafin itəm nakoatəplan məmā okotuwa e nagwənən rəha marit.’ ¹⁰ Kən

§21:44 E kopi oas min neen rəha Niutesteman itəm kəməte e nəghatən Kris əupən, nəghatən rəha ves 44 u tikə.

l21:38 Mat 27:18 m21:39 Hip 13:12

n21:42 Sam 118:22-23; Rom 9:33; 1 Pita 2:6-8 o22:6 Mat 21:35

iolwək min kəmotuwīn əpəh e suatip asol min, kəmotuəfimin netəmin rafin itəm kəmotəplan ilat, netəmin itəm kotəwir ne netəm itəm kotərat, kən ikin kətagwən ikin təmərioah e netəmin.

¹¹ “Məto nian kig təmuwa məplan netəmin, təməplan etəmin kit əh-ikin itəm təsuwinən e natimnat rəha marit.

¹² Kən kig təmən-ipən məmə, “?Io kit, nəmahro? ?Nəmuwa imə məto nəməsuwinən e natimnat rəha marit?” Kən suah u tinəruru nuhalpinən nəghatən rəhan.

¹³ “Kən kig təmən-ipən kəm rəhan min netəmin məmə, ‘Okotəlis ətain nelmin ne nelkin, kən motəraikin-iarəp əpəh e naluginən itəm ikin kətasək ikin, kən kətagətain nəluitəm ikin.’”^p

¹⁴ Kən Iesu təmatəkəike mən məmə, “Tol nəhlan məto-inu netəmin tepət, kətahl-ipən nəghatən olat, məto noan məsin əm itəm katitəpun ilat.”

Takis rəha Kig Sisa

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Kən Farisi min kəmotiet motuwīn motol noa eko-eko min məmə otiuw-pən Iesu o nənən nəghatən kit itəm təsətuatipən.^q ¹⁶ Kən kotahl-ipən rəhalat netəmin kotuwīn o Iesu ilat netəmin rəha pati rəha Herot. Kən motən-ipən məmə, “Təgətun. Ekotitun məmə ik etəm ətuatip, kən matəgətun ətuatip pahrien suatip rəha Uhgin. Nəsolən məmə nətəligən rəha netəmin okotiuw rəkis rəham nətəligən, məto-inu natol tahmen-ahmen əm kəm netəmin rafin, okəmə in etəm-iasol o etəm əpnəpin əm. ¹⁷ Kən ən-tu kəm itimat rəham nətəligən e nat u. ?Tətuatip məmə okətou-pən takis kəm Kig Sisa, o kəp?”

¹⁸ Məto Iesu tinitun rəhalat nətəligən rat min, kən təmən-ipən kəm ilat məmə, “!Rəhatəmat nənən təwir, məto nikitəmat tamkimik! ?Təhro nakotalkut məmə nəkotol noa eko-eko ron io? ¹⁹ Otəgətun-tu məni itəm katətou takis lan.” Kən kotəməni^{**} motuwa kəm in, ²⁰ kən təmən-ipən kəm ilat məmə, “?Narmi pah u, kən nərgi pah u e məni u?”

²¹ Kən kotən-ipən məmə, “Kig Sisa.”

Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Naka u rəha Kig Sisa, otos-ipən kəm Kig Sisa. Kən naka u rəha Uhgin, otos-ipən kəm Uhgin.”^r

²² Nian kəmotəto nəghatən əh, nar-milat təmiwig. Kən kəmotapəs Iesu motəgim.

Nian Uhgin otosmegəh netəmin e nimisən

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ E nian əh inəh, Satusi min kəmotuwa o Iesu. Ilat koatən məmə netəmin okəotəmegəh minən e nimisən. Kən kotən-ipən kəm Iesu məmə,^s ²⁴ “Təgətun. Moses təmən kəm itimat məmə, okəmə etəmin otimis kən məsiləsən nətin kit, kən pian otəkəike mit nəutahlimis əh məmə otiləs suakəku o niuw-pərən nərig rəha pian itəm təmimis.^t

²⁵ “Kən ikin əh imatimat ikin, netəm ilat pialat min ilat sepin. Itəm təmaupən maiir təmol marit, kən mimis, məsiləsən nətin kit, kən pian itəm tatol kəiu lan tit nəutahlimis. ²⁶ Kən in min təmimis məsiləsən nətin kit, kən itəm tatol kisil lan ne ilat rafin muwīn mətoarus-pən itəm tatol sepin, kəmotol nat kitəh əm. ²⁷ Kən əmun, nəutahlimis timis. ²⁸ ?Tol nəhlan, ən-tu kəm itimat məmə, e nian itəm Uhgin otosmegəh netəmin lan e

^{**} **22:19** Məni itəm kəmos motuwa in koen məni kit, nərgin u ‘tenarius,’ itəm tahmen e wan-taosan watu.

^p**22:13** Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28 ^q**22:15** Mak 3:6 ^r**22:21** Rom 13:7

^s**22:23** Wək 23:8 ^t**22:24** Dut 25:5

nimisən, pətan əh in rəha pah, məto-inu ilat rafin əh sepin kəmotol marit e pətan əh?”

²⁹ Kən Iesu təməni-əpən kəm ilat məmə, “İtəmat nəmotən-əpən e rəhatəmat nəghatən məto-inu nəsətitunən Naoa Rəha Ughin ne nəsanənən rəhan. ³⁰ Nian Ughin otosmegəh netənim e nimisən, kən netənim okəsətolən marit, okotahmen e nagelo min əpəh e nego e neai. ³¹ ?Nəmotəfin o kəp, Naoa Rəha Ughin itəm tatəghat-in nian Ughin otosmegəh netənim e nimisən? Tatən məmə, ³² ‘İo Ughin rəha Epraham, io Ughin rəha Aisak, kən io Ughin rəha Jekop.’” In sənəmə Ughin rəha netəm kəmotimis, məto in Ughin rəha netənim itəm koatəmegəh, tahmen-pən min e təs miləhal.”

³³ Nian nimanin netənim kəmotəto nəghatən əh, narmilat təmiwig e nəgə-tunən rəhan.

Lou itəm in ilis pik

(Mak 12:28-34)

³⁴ Nian Farisi min kəmotəto məmə Iesu təməni-əpən Satusi min e rəhan nəghatən, kən Farisi min kəmotuwa kitəh. ³⁵ Kən kit itəm titun pik Lou, təməni-əpən nəghatən kit kəm Iesu məmə Iesu otən nəghatən kit təsətuatipən, məmə, ³⁶ “?Lou pəhrəuən rəha Ughin u in ilis pik?”

³⁷ Kən Iesu təməni-əpən məmə, “Nakəkəike molkeike İəməmə Ughin rəham e nikim rafin, ne nəmegəhən rafin rəham, ne nətəligən rafin rəham.” ³⁸ Inu in Lou itəm tətaupən kən in ilis pik. ³⁹ Kən Lou itəm tatol kəiu lan, in iuəhkir tahmen əm, məmə, ‘Nakəkəike molkeike ik kit tahmen əm məmə nakolkeike atip ik.’” ⁴⁰ Kən Lou mil u

kəiu, ilau nəukəti Lou rafin, ne naoa rəha ien min rafin əupən.”^x

Kristo in nəti pah

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Kən e nian Farisi min kotuəfimin ilat min, kən Iesu təməni-əpən məmə, ⁴² “?Nikitəmat təht məmə naka, e Kristo itəm Ughin təməni məmə otahl-əpə? ?In tətisi-pən e noanol rəha pah?”

Kən ilat kotən-əpən məmə, “In noanol rəha Təfit.”^y

⁴³ Kən Iesu təməni-əpən məmə, “Məto tahro e Təfit, itəm tatəghat e narmən rəha Ughin, tətaun-in Kristo məmə ‘İəməmə.’ Məto-inu tatən məmə,

⁴⁴ ‘İəməmə təməni kəm rəhak İəməmə məmə,

“Əpələh e nikalik e nelmək matip, ikin rəha nəsanənən ne nislaiən, mətoarus ekiləs-əpəu rəham tikimər min ləpəu e nelkəm.”^z

⁴⁵ ?Kən okəmə Təfit tətaun-in Kristo məmə ‘rəhak İəməmə,’ kən otahro məmə Kristo in mipi Təfit rat?” ⁴⁶ Kən etənim kit təsuhalpənən nəghatən rəha Iesu. Kən e nian əh matuwin, kəmotəgin o nətapəh-inən nəghatən kit min tol min-nəhlan.

Nəməni asol sepin itəm otatuwa

(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)

23 Kən Iesu təməni-əpən kəm nimanin netənim ne rəhan min netənim məmə, ² “İəgətu min rəha Lou ne Farisi min koatos nəpətan məmə okotən-iarəp Lou rəha Moses kəm itəmat. ³ Tol nəhlan, nəkotəkəike motətəupən kən motol natimnat rafin itəm koatən kəm itəmat. Məto nəsətolən nat naka itəm koatol, məto-inu ilat kəsətolən nat naka itəm koatən-iarəp.”^a

^u22:32 Eks 3:6 ^v22:37 Dut 6:5 ^w22:39 Lev 19:18; Mat 7:12

^x22:40 Rom 13:10; Kal 5:14 ^y22:42 Jon 7:42

^z22:44 Sam 110:1; Mat 26:64 ^a23:3 Mal 2:7-8

⁴Koatəkaike o netəmim mēmə okotətəu-pən lou əskasik min itəm kotahmen e katipa əfigəm, mətə okol kəsotos-ipənən noanelmilat mēmə okasitu elat.

⁵“Natimnat rafin itəm ilat koatol, koatol əm mēmə netəmim okotəplan. Nəkotitun paos itəm netəmim kəmotaii-pən nəghatən rəha Naoa Rəha Uhgin ikin, kənu motəlis rəhalat-kapə ne nelmilat lan.^{††} Mətə rəha iəgətu min rəha Lou ne Farisi min, rəhalat paos in iahgin taprəkis. Kən nəkotitun nol əlkələh min itəm koatəkul-pən e nipəgnəmti kot min, itəm tatəgətu mēmə etəmim in təkəsik o nətəu-pənən Lou. Mətə rəha iəgətu min rəha Lou ne Farisi min, rəhalat nol kaifəməh pik.^b ⁶Kən e lafet min, ilat kətolkeike ikin rəha nisaiiən, kən əpəh e nimə rəha nuəfiminən, ilat kətolkeike mēmə okotəpələh ima netəm-iasol min ikin. ⁷Kən e ikin katol maket ikin, ilat kətolkeike mēmə netəmim kotən təwir kəm ilat, kən motaun-in ilat mēmə ‘Rapai’ u nipətən təmə ‘etəm in ilis.’^{‡‡} ⁸Mətə sotolən mēmə netəmim okotaun-in itəmat mēmə ‘Rapai, u etəm in ilis,’ mətə-inu rəhatəmat

Etəm-iasol kitiah əm, kən itəmat piatəmat min. ⁹Kən sotaun-inən suah kit u e nətueintən mēmə, ‘Tata, etəm kətsiai-in,’ mətə-inu Tata rəhatəmat kitiah əm əpəh ilis e nego e neai. ¹⁰Kən sotolən mēmə netəmim okotaun-in itəmat mēmə, ‘Iəgətu,’ mətə-inu rəhatəmat Iəgətu kitiah əm, Kristo itəm Uhgin təmə mēmə otahl-ipa. ¹¹Etəm u in ilis etəmat, in iolwək rəhatəmat.^c ¹²Tol nəhlan mətə-inu, etəmim itəm otos-ipər atip in, Uhgin otələs-iəhau, kən etəmim itəm otos-iəhau atip in, Uhgin otələs-ipər.^d

¹³“!Kəsi, nahməən asol otuwa otəmat iəgətu min rəha Lou, ne Farisi min! !Rəhatəmat nənən təwir, mətə nikitəmat tamkimik! Nakotahtosig-in o netəmim suatip o nuwinən matig ahgin nərəmərəən rəha Uhgin, mətə itəmat nə-sotuwinən, kən nəsotegəhan-inən mēmə netəmim okotuwin ikin, nat ənpəpən ilat kətolkeike mēmə okotuwin.”^{¶¶}

¹⁵“!Kəsi, nahməən asol otuwa otəmat iəgətu min rəha Lou, ne Farisi min! !Rəhatəmat nənən təwir, mətə nikitəmat tamkimik! Nikitəmat tagien əm mēmə nakotuwin isəu e nego, o e naliwəkən

^{††}23:5 paos - inu bokis əkəku kit kəmol e nuwigi kau. Kəmotəte rəkis əlkələh nəghatən rəha Naoa Rəha Uhgin motaii-pən lan (Eks 13:1-10,11-16; Dut 6:4-9; 11:13-21). Netəmim kəmotol nəhlan mətə-inu kəmotolkeike mēmə otol nəghatən itəm tətətig e Dut 6:8 ne 11:18. Kən nəman rafin rəha noanol rəha Isrel itəm kinos rəkis nup tatin, ilat okotuwin e paos min əh nian tepət, kən nian rafin e nian rəha nəfakən. Katəlis e nipinəgin ne nelmin mol e nol kəmol e nuwigi kau. E nəghatən Inglis, katən paos min əh, “phylacteries.”

^{‡‡}23:7 Okəmə iəgətu rəha Lou təmaliwək matuwa iuəhkir ron ik, nakətu e nisaii-ən, kən nakatən təwir kəm in, maun-in in mēmə, “etəm-iasol,” o “Tata,” o “Rapai.” Kən noanol rəha Isrel kətaun-in rəhalat iəgətu asol min itəm ilat ilis pik mēmə “Rapai,” u nipətən təmə “etəm in ilis” o “etəm tatəmik netəmim.”

^{¶¶}23:13 E kopi oas min neen rəha Niutesteman itəm kəməte e nəghatən Kris aupən, nəghatən rəha ves 14 u tikə. Tatən mēmə, “Kəsi, nahməən asol otuwa otəmat iəgətu min rəha Lou, ne Farisi min. !Rəhatəmat nənən təwir, mətə nikitəmat tamkimik! Nakotəkləh-in natimnat rəha nəutahlimis min, mətə nian kitiah əm, nəkotol nəfakən əfəməh min mēmə netəmim okotisiai-in itəmat. E nolən əh, rəhatəmat nalpinən otəskasik təhmin min.”

^b23:5 Eks 13:9; Nam 15:38-39; Dut 6:8; Mat 6:1 ^c23:11 Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 ^d23:12 Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14

əm o nuwinən e nəptən pisin pisin min məmә nakotiuw-pa etəmim kitieh əm e nəfakən rəhatəmat. Məto nian suah kit tatos nolən min əh rəhatəmat, kən tatuwa etəm rat taprəkis-in itəmat, kən nəmotol məmә in otəkəike mos nalpinən rəha nigəm asol taprəkis-in itəmat.

¹⁶ “!Kəsi, nahmәən asol otuwa otəmat itəm noatit netəmim məto niganəmtitəmat təpis! Itəmat nakoatən məmә, ‘Okəmә suah kit tatos noanawil o Nimә Rəha Uhgin məmә otol rəhan nəghatən tatətul-iəkis, okəmә təsolən, məto in nat ənnapin əm. Məto okəmә suah kit tatos noanawil o iaen u kol tatipit-ipit rəha Nimә Rəha Uhgin, kən in otəkəike mol nəwian itəm təmos noanawil ron.’^e ¹⁷ !Itəmat netəm nako-talməl, niganəmtitəmat təpis! ?Naka u in ilis, iaen u kol tatipit-ipit, o Nimә Rəha Uhgin itəm tatol kol tasim? ¹⁸ Nakotən min məmә, ‘Okəmә suah kit tatos noanawil o olta, in nat ənnapin əm. Məto okəmә suah kit tatos noanawil e sakri-fais itəm tatəpələh lan, kən in otəkəike mol nəwian itəm təmos noanawil ron.’ ¹⁹ !Itəmat netəm niganəmtitəmat təpis! ?Naka u in ilis, sakrifais o olta itəm tatol sakrifais tasim? ²⁰ Tol nəhlan, etəm tatos noanawil e olta, pahrien, tatos noanawil e olta ne natimnat rafin itəm tatəpələh lan. ²¹ Kən etəm tatos noanawil e Nimә Rəha Uhgin, pahrien tatos noanawil e Nimә Rəha Uhgin ne Suah u tətətig ikin. ²² Kən etəm tatos noanawil e nego e neai, pahrien tatos noanawil o jea rəha kig u in rəha Uhgin, kən tatos noanawil o Suah u tatəpələh-pər lan.^f

²³ “!Kəsi, nahmәən asol otuwa otəmat iəgəhun min rəha Lou, ne Farisi min! !Rəhatəmat nənən təwir, məto nikitəmat tamkimik! Nəkoatətu-pən lou əlkələh min moatos-ipən tait rəha rəhatəmat ni-

mali nig nəmiəwilat tatəpien u katos-ipən e nagwənen, katən məmә min, ne til, ne kumin. Məto nakotapəs nat asol e Lou, inu etəm tatol tətəuatip kən mahmen-ahmen əm kəm netəmim, kən mətəsəkitun netəmim, kən tatol nian rafin nat naka itəm təike matol. Təwir nəkoatol lou əlkələh min, məto nəkotəkəike moatol lou asol min, məto kəp, nəsololən.^g ²⁴ !Itəmat noatit netəmim məto niganəmtitəmat təpis! !Itəmat netəmim noategəs-in miminao e rəhatəmat kap məmә ko nəsolərgəen, məto nəkotərgə nat megəh asol u kamel!

²⁵ “!Kəsi, nahmәən asol otuwa otəmat iəgəhun min rəha Lou, ne Farisi min! !Rəhatəmat nənən təwir, məto nikitəmat tamkimik! Nakotafəl ihluə e kap ne plet, məto əpəh imə tamkimik, kotərioah e nagwənen ne nənimən itəm nəmotakləh-in, o natimnat itəm nəmotos məto-inu itəmat iaumis min kən nian rafin nəkoatol əm natimnat rat min itəm tətətig e rəhatəmat nətəligən.^h ²⁶ !Itəmat Farisi min, niganəmtitəmat təpis! Otaupən kafəl əpəh imə e kap ne plet, kən ihluə min in təwir təsamkimikən.

²⁷ “!Kəsi, nahmәən asol otuwa otəmat iəgəhun min rəha Lou, ne Farisi min! !Rəhatəmat nənən təwir, məto nikitəmat tamkimik! Nəkotahmen e suwit rəha netəm kəmotimis itəm kəmuəh e pen ruən. Ihluə, netəmim kotəplan məmә təwir, məto əpəh imə tərioah e nikilkili netəm kəmotimis, ne natimnat rafin itəm tamkimik.ⁱ ²⁸ E nolən ahmen min əm, ihluə, e nolən rəhatəmat, netəmim kotəplan məmә itəmat nəkotətuatip. Məto imə, e nikitəmat, nakotərioah e nəghatən nakotən məsololən, ne nolən rat aɡin min.^j

²⁹ “!Kəsi, nahmәən asol otuwa otəmat iəgəhun min rəha Lou, ne Farisi

^e23:16 Mat 15:14 ^f23:22 Aes 66:1; Mat 5:34 ^g23:23 Lev 27:30; Maeka 6:8

^h23:25 Mak 7:4 ⁱ23:27 Wək 23:3 ^j23:28 Luk 16:15

min! !Rəhatəmat nənən təwir, məto nikitəmat tamkimik! Nakotiləkin nimə e kəpiel rəha suwit rəha ien min aupən ne netəm kotətuatip, kən moatol nəhlip e kəpiel kən moatol malə-malə lan. ³⁰ Kən nakotən-ipən məmə, 'Okəmə itimat emotatig e nian min rəha tipitat min, okol itimat eməsotasituən elat motohamnu ien min.' ³¹ E nəghatən əh, nakoatən-iarəp məmə itəmat noanol ətuatip min rəha tipitimat min aupən itəm kəmotohamnu ien min əh, kən nakotahmen-ahmen əm elat.^k ³² Kən təwir əm, itəmat otəkəike motol namnun wək itəm tipitəmat min kəmotətuoun.

³³ "Itəmat sinek min, ne neti sinek min! ?Nikitəmat tatəht məmə okol nakotagim e nalpinən e nigəm asol? !Kəp!^l ³⁴ Tol nəhlan, ekahl-ipinə ien min, ne netəm kotenatig, ne iəgətuən min. Neen, itəmat onəkotohamnu ilat motətu-pər elat e nig kəluu, neen onəkotalis motoh ilat əpəh e nimə rəha nuəfiminən rəhatəmat, kən neen nakotitəp ilat kotiet e taon kit motiet motuwın e kit. ³⁵ Kən tol nəhlan, itəmat onəkotos nalpinən rəha netəmim itəm kəmotohamnu netəmim rafin itəm kotətuatip, itəm tətəuoun e Epel^m itəm in tətəuatip, muwın mətoarus-pən Sekarəa, nəti Perekia,ⁿ itəm tipitəmat min kəmotohamnu e Nimə Rəha Uhgın ilugin e olta ne nimə.^o ³⁶ İatən pəhrien kəm itəmat məmə, nalpinən rafin u otuwa o netəm rəha İsrəl itəm kotatig roi.

³⁷ "Awe, netəm Jerusalem, netəm Jerusalem! İtəmat nakotohamnu ien min rəha Uhgın, kən netəmim itəm Uhgın təmahl-ipa kəm itəmat, nəkotohtimnu ilat e kəpiel apın, inəh netəm u rəha Uhgın itəm koatos nəghatən rəhan. Nian tepət iatəg-əfəməh-in nelmək məmə

iatəmik-əfimin wir itəmat matos wir itəmat, tahmen-pən e mənig itəm tatu nenətin min e nıkwin, məto itəmat nikitəmat təsagienən ron kən motapəs io. ³⁸ Otəplan-tu. Uhgın tinapəs itəmat, rəhatəmat nimə nəratən otoh, kən nat otikə ikin.^p ³⁹ Kən ekən kəm itəmat məmə, nat əh in nıpahrienən məto-inu onəsotəplan minən io mətoarus nakotən məmə,

'İlərəmərə Uhgın tətətig ilau suah u itəm tatuwa e nərgin!'"^q

Nəmtətin min rəha namnun nian

(Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)

24 İesu təmiet e Nimə Rəha Uhgın maliwək matuwın, kən rəhan min netəmim kotuwa motən-ipən kəm in məmə otəplan-tu nimə min u əpəh e Nimə Rəha Uhgın. ² Kən İesu təmən-ipən məmə, "Əwəh, otəplan-tu nimə min əh. Nıpahrienən iatən kəm itəmat məmə nimə min əh netəmim okotəhap-əhap kəpiel min elat. Okol kəpiel kit təsəməhlin e nəmeen."^r

³ Kən uarisig lan, İesu təmalıwək ilat rəhan netəmim motuwın əpəh e Nıtot Rəha Nig U Olif kən matəpələh. Kən rəhan netəmim kotuwa pisin əm ron motən-ipən məmə, "?Otən-tu məmə natimnat min u okotuwa e nian naka, kən nəmtətin naka otol-arəp məmə rəham nuwamən ne namnun nian tinuwa iuəhkir?"

⁴ Kən İesu təmən-ipən kəm ilat məmə, "Oatehm wir itəmat məmə etəmim kit otəseiua-inən itəmat, ⁵ məto-inu netəmim tepət okotuwa motos nərgək moatən məmə, 'İo Kristo itəm Uhgın təmən məmə otahl-ipa,' kən okoteiua-in netəmim tepət.^s ⁶ Onəkotəto namnusən rəha nəluaginən min, kən onəkotəto

^k23:31 Wək 7:52 ^l23:33 Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7 ^m23:35 Jen 4:8; Hip 11:4

ⁿ23:35 Sek 1:1 ^o23:35 2 Kron 24:21 ^p23:38 1 King 9:7-8; Jer 22:5 ^q23:39 Sam 118:26; Luk 13:34-35 ^r24:2 Luk 19:44 ^s24:5 Mat 24:23-24; 1 Jon 2:18

nəghatən əpnapin min məmə netəmin koatəluagin. Məto nakoatehm wir itəmat məmə nəsoṭəginən. Natimnat min əh otəkəike motuwa motol nipahrienən lan, məto namnun nian otəpanuwa. ⁷Noanol min okotoh noanol min, kən kantri min okotoh kantri min. Nəumis otan, kən namig otəloal ikin min tepət. ⁸Natimnat min əh, nətuounən əm rəha nəratən, tahmen e pətan itəm tinətuoun matəto nahməən o neməkən.

⁹“E nian min əh, netəmin okotegəhan-in-pən itəmat məmə okol nəratən kəm itəmat, kən kohamnu itəmat, kən netəmin rəha noanol min rafin okotetəhau itəmat məto-inu o nərgək.^t ¹⁰Kən e nian min əh, netəmin tepət okotapəs rəhalat nahatətəən, kən okotegəhan-in-pən ilat min e nelmi tikimīr min rəhalat, kən motetəhau ilat min, ¹¹kən ien eiueiua min okotuwa moteiua-in netəmin tepət.^u ¹²Məto-inu nəratən tinatəpət, iuəhkir netəmin rafin rəhalat nolkeikeən o Ughin otikə, ¹³məto etəmin itəm otətul əskasik mətoarus namnun nian, kən Ughin otosmegəh in.^v ¹⁴Kən namnusən təwir əh rəha nərəməərəən rəha Ughin, okən-iarəp ikin min rafin e nətueintən, məmə suatip əh-ikin rəha kantri min rafin o nətəlig-inən, kən namnun nian otuwa.^w

¹⁵“Ien u Taniel təməghat-in nat kit katən məmə, ‘nat itəm Ughin tatetəhau, kən matol Nimə Rəha Ughin tamkimik’^x (nian nakotafin, otətəlig-in nipətin). Tol nəhlan, nian nat tərət əh tatətul e Nimə Rəha Ughin, ¹⁶kən itəmat itəm nəkotatig Jutia, nakotiet motagim motuwīn motəhluaig e nitot min. ¹⁷Okəmə

etəmin tətameg ihluə e rəhan nimə, okol təsuwinən imə mos min rəhan natimnat.^y ¹⁸Okəmə etəmin əpəh e nasumən rəhan, okol təsitəlig-pənən latuənu mos rəhan kot. ¹⁹!Kən kəsi o nipitan u itəm kotəpik-əpik, ne nipi-tan itəm kotəpinahin nisualkələh e nian əh, məto-inu ilat okotəto tərət pik agin! ²⁰Təwir nakotəfak məmə onakə-sotagimən e nəratən əh e nian rəha nətəpən, o e nian rəha Sapat, ²¹məto-inu e nian əh, nəratən asol otuwa itəm etəmin təməsəplanən tol mihin nəhlan aupən mətoarus-pa u-roiu, kən okol nəratən asol kit tol nəhlan otəsuwa minən nian kit tahmen e in əh.^z ²²Kən okəmə Ughin təsətatipən nian rəha nəratən əh, okol etəmin kit təməsəmegəhən. Məto Ughin otətətip nian əh o rəhan min netəmin itəm təmitəpun rəkis ilat.

²³“E nian əh, okəmə suah kit otənipinə kəm itəmat məmə, ‘!Otəplan-tu, inu Kristo itəm Ughin təmən məmə otəpanahl-ipa!’ o ‘!In əpəh!’ sotənən nipahrienən lan,^a ²⁴məto-inu netəmin neen okotuwa motən məmə ilat Kristo, ne ien eiueiua min okotuwa, kən ilat okotol nəmtətin asol min, ne nat pispis min məmə okoteiua-in netəmin, kən okotalkut məmə okoteiua-in netəmin itəm Ughin təmitəpun rəkis ilat, okəmə ilat kotitun nolən.^b ²⁵Nikitəmat otəkəike matəht wir nəghatən min u itəm emən rəkis kəm itəmat, uarisig natimnat min u okotuwa motol nipahrienən lan.

²⁶“Tol nəhlan, okəmə suah kit tən kəm itəmat məmə, ‘In əpəh, ikin taruən-aruən ikin,’ əsotuwīnən. O suah kit tən məmə, ‘In ikin-u e nipəg noa nimə,’ sotənən nipahrienən lan,^c ²⁷məto-inu

^t24:9 Mat 10:22 ^u24:11 Mat 24:5,24; 1 Jon 4:1 ^v24:13 Mat 10:22

^w24:14 Mat 28:19 ^x24:15 Dan 9:27; 11:31; 12:11 ^y24:17 Luk 17:31

^z24:21 Dan 12:1 ^a24:23 Mat 24:5

^b24:24 Dut 13:1-3; 2 Tes 2:8-9; Nol Əpən 13:13-14 ^c24:26 Luk 17:23-24

nian Nəti Etənim otitəlig-pa min, otuwa uəhai əm, kən netənim rafin okotəplan, tahmen e nipitən itəm təmipit masiəgəpin rafin neai.^d ²⁸ Nian nat megəh kit təmimis, nəkotəplan kuəriə min kotuwa məmə okotun. E nolən ahmen min əm, nian nəkotəplan nəmtətin min əh, nəkotitun məmə otəsuwəhən ekuwa min.^e

²⁹ “Nian ətuatip nəratən əh otol namin, kən
‘mitgar otəpis agin,
kən məwig otəsəmilhən minən,
kən məhau min okotisas e neai,
kən Uhgin otəloal e nəsanənən min əpəh e neai.’^{fss}

³⁰ “E nian əh, nəmtətin rəha Nəti Etənim otol-arəp e neai, kən noanol min rafin e nətueintən okotasək e nəginən. Kən okotəplan io, Nəti Etənim ekuwa e nimal napuə e neai e nəsanənən ne nepətən əhag-əhag asol rəha Uhgin itəm otasiə mitəlau lak.^g ³¹ Kən ekahl-ipən rəhak nagelo min kotiet nian okotəto təwi otasək əfəməh, kən ilat okotuwin ikin min rafin e nətueintən, motos-irəkis rəhak netənim itəm Uhgin təmitəpun rəkis ilat, kən kuəfimin ilat kitəh.^h

³² “Nikitəmat otəkəike matəht nig u fik.* Nian ətuatip itəm nelmin min kinotətuoun katəwiə, kən nimalin min kinoatəget, itəmat nəkotitun məmə nian əh inəh itəm nakotasum lan rəhatəmat. ³³ Kən e nolən ahmen min

əmə, nian nəkotəplan nəmtətin min əh, onəkotitun məmə otəsuwəhən ekuwa min roiu agin. ³⁴ İatən pahrien kəm itəmat məmə netənim itəm kotatig u-roiu, okol kəsotimis rafinən mətoarus natimnat min əh okotuwa kol nipahrienən lan.[†] ³⁵ Neai ne nətueintən okiakə, məto nəghatən min rəhak okol kəsotikəən.”^j

Etənim tikə itəm titun nuwamən rəha İesu Kristo

³⁶ Kən İesu təmatəkəike matən məmə, “Suah kit təsitunən nian o aua ətuatip rəha natimnat min əh. Nagelo min əpəh e neai kotəruru, kən io min Nəti Etənim ekəruru. Məto Tata Uhgin əm in titun nian ətuatip əh.^k ³⁷ E nian io Nəti Etənim ekuwa lan, otahmen e nian rəha Noah aupən ikin itəm netənim kəsotol əpen-əpenən ron.^l ³⁸ E nian əh, itəm naruəh təsaiuən əh, netənim koatagwən, moatənim, moatol marit, inəh natimnat rafin kəmoatol e nəmegəhən rəhalat, mətoarus-pən Noah təmuwin imə e nipəgnoa nego rəhan, ³⁹ kən ilat kinotəruru nat naka otuwa mətoarus-pa naruəh təmaiui məmik ilat rafin. In əh otol tahmen əm e nian Nəti Etənim otuwa.^m ⁴⁰ Etənim kəiu e nasumən, kən okos kitəh, kapəs kitəh. ⁴¹ Pətan kəiu katuəpələh kitəh matioal nagwənən, kən okos kitəh, kapəs kitəh.

⁴² “Tol nəhlan, nəkotəkəike motaiir, məto-inu nəkotəruru nian naka

^{ss}24:29 Məta “nəsanənən min əpəh e neai” tatəpsen-pən narmin min, o kəm-naka natimnat tahmen-pən e mit ne məwig əpəh e neai.

*24:32 Nig u fik tahmen e naip.

†24:34 Suatip kit min rəha nəuhlinən ves 34 tatən məmə, “İatən pahrien kəm itəmat məmə noanol u rəha İsrəl otəsikəən mətoarus natimnat min əh okotuwa motol nipahrienən lan.”

^d24:27 Mat 24:37-39 ^e24:28 Luk 17:37

^f24:29 Aes 13:10; 34:4; Esik 32:7; Joel 2:10,31; 2 Pita 3:10; Nöl Əpən 6:12-13

^g24:30 Dan 7:13; Sek 12:10; Nöl Əpən 1:7 ^h24:31 1 Kor 15:52; 1 Tes 4:16

ⁱ24:34 Mat 16:28 ^j24:35 Mat 5:18 ^k24:36 Wək 1:7; 1 Tes 5:1-2

^l24:37 Jen 6:5-8 ^m24:39 Jen 7:21-23; Luk 17:26,27

rəhatəmat ləməmə otuwa lan.ⁿ 43 Məto nəkotəkəike motitun nat u. Okəmə etəm-iasol rəha nimə titun nian ətuatip lapin itəm iakləh otuwa, kən in otəkəike mətaiir matehm wir nimə məmə iakləh otəsəhapən muwin imə.^o 44 Kən itəmat min onəkotəkəike moatətul matip, məto-inu Nəti Etəmim otuwa e aua əm itəm nikitəmat təsəhtən.

45 “Nikitəmat otəkəike matəht wir nolən rəha iolwək itəm in tenatig kən tətaskəlīm wir wək rəhan kən məsapəsən. Etəm-iasol təmələhəu məmə iolwək əh otərəməmə e rəhan min rafin iolwək min məmə in otos-ipən nagwənən kəm ilat e nian ətuatip. 46 Kən okəmə etəm-iasol otuwa məplan etəm tətərəməmə e iolwək min rəhan, kən matol-wir rəhan wək, kən otos-ipən nətouən kit kəm suah əh. 47 İatən-ipinə nıpahrienən məmə etəm-iasol əh otələhəu in tərəməmə e natim-nat rafin rəhan.^p 48 Məto okəmə iolwək əh, in etəm rat, kən nikin otəht məmə, ‘Rəhak etəm-iasol təsuwamən nuwəh,’ 49 kən mətuoun matoh iolwək min neen, kən muwin magwən mənim ilat netəm kotapis. 50 Kən etəm-iasol rəha iolwək əh otuwa e nian ne aua itəm iolwək nikin təsəhtən məmə rəhan etəm-iasol otuwa lan. 51 Etəm-iasol əh otol nalpinən asol kəm iolwək əh kən mərakın-pən ikin rəha netəm rəhalat nənən təwir, məto nikilat tamkimik. İkin əh, netəmim okotasək moatəgətain nəluilat.”^q

Nimaa nəghatən o nıpitan əlkələh ilat ten

25 Kən İesu təməni-pən kəm ilat məmə, “E nian itəm rəhatəmat ləməmə otuwa min, nəməmərən rəha Uğın otol nəhlan. Nıpitan əlkələh[§] ilat

ten kəmotiet lapin məmə okotuwin e marit kit, kən moatəsahgin etəm otol marit otuwa mos rəhan pətan muwin e rəhan nimə, əpəh ikin katol lafet ikin. İlat ten kəmos rəhalat lait.^r 2 Faif kotalməl, kən faif kotenatig. 3 Nıpitan min u ilat faif itəm kotalməl kəmos rəhalat lait min, məto kəsotosən karasin məsin min o niuw-pənən e lait. 4 Məto nıpitan min u ilat faif itəm kotenatig kəmos rəhalat lait min, kən mos min karasin məsin o niuw-pənən e rəhalat lait. 5 Kən etəm otol marit təsuwa uəhaiən, kən napilən tinatos ilat koatiuw nəm, kən minotapil.

6 “Kən lapin agin, suah kit təmagət əfəməh məmə, ‘İtəmim itəm otol marit tatuwa u-roiu! Otuwa motəplan!’

7 “Kən nıpitan əlkələh u ilat ten kəmotaiir motuarin asol rəhalat lait min. 8 Kən nıpitan itəm kotalməl kotən-ipən kəm nıpitan itəm kotenatig məmə, ‘İAwı! Otos-ipa rəhatəmat məsin karasin məto-inu rəhatimat karasin e rəhatimat lait kinotamir, otəsuwəhən kotəpis.’

9 “Məto nıpitan itəm kotenatig kotən-ipən kəm ilat məmə, ‘İKəp! Karasin min u kəsotahmənen o kitat rafin. Məto otitəlig motuwin motos-nəmtin rəhatəmat neen karasin əpəh e stoə.’

10 “Məto nian nıpitan itəm kotalməl kəmotaliwək motitəlig moatuwin o karasin, kən etəm itəm otol marit təmuwa. Kən nıpitan əlkələh itəm koatətul matip, kəmotuwin ilat min e nagwənən rəha marit, kən motuwin imə. Kən kahtosig e toa.

11 “Uarisig, nıpitan əlkələh itəm kotalməl kəmotitəlig-pa motaun motəmə, ‘İtəm-iasol, etəm-iasol! İEğəhan-in itəmat ekotimnə imə!’^s

[§]25:1 Nıpitan əh, kəsotolən əh marit. Koatos nup tuente ne.

ⁿ24:42 Mat 25:13 ^o24:43 Luk 12:39-40; Nöl Əpən 16:15

^p24:47 Mat 25:21,23 ^q24:51 Luk 12:42-46

^r25:1 Luk 12:35; Nöl Əpən 19:7 ^s25:11 Luk 13:25-27

¹²“Məto etəm otol marit təmən-ipən kəm ilat məmə, ‘İatən-ipinə pährien məmə, io eküruru itəmat.’”^t

¹³Kən nian İesu təmol namnun nimaa nəghatən, təmən-ipən kəm ilat məmə, “Tol nəhlan, itəmat nəkotəkəike motaiir, məto-inu nəkotəruru nian ne aua rəha rəhatəmat İərəməyə otuwa lan.”^u

Nimaa nəghatən e iolwək e məni kisił

¹⁴Kən İesu təmuəh nimaa nəghatən kit min məmə, “Ekən min məmə e nian itəm rəhatəmat İərəməyə otuwa min, nərəməyəən rəha Uhgın otol nəhlan. Etəm-iasol kit təmol əpen-əpenə məmə otaliwək muwin e nəptən pisin kit muwin isəu. Kən maun-in rəhan iolwək min kotuwa, kən tələhəu-pən e nelmilat rəhan məni min məmə okotol nat kit lan.

¹⁵Təmos-ipən tətəu-pən nitunən rəhala t məmə okotol wək lan. E etəmim kitiah, təmos-ipən kətim faif kəmotər-motərioah e məni, u məni tepət pik ağin. Kən kit min, təmos-ipən min kətim kəiu tahmen əm, u məni tepət pik. Kən kit min, təmos-ipən kətim kitiah tahmen əm, u məni tepət.^f Kən etəm-iasol təmiet muwin e rəhan naliwəkən.^v

¹⁶Kən iolwək itəm təmos kətim faif təmuwin uəhai əm mol bisnes lan, kən təmos min kətim faif min. ¹⁷Kən tahmen-ahmen əm, iolwək itəm təmos kətim kəiu, təmuwin mol bisnes lan, kən mos min kətim kəiu min. ¹⁸Məto iolwək itəm təmos kətim kitiah, in təmuwin mel noakimil məhluaigin-pən məni rəha rəhan etəm-iasol ikin.

¹⁹“Kən nup tepət tinuwa minuwın, kən etəm-iasol rəha iolwək min u tinitəlig-pa, kən maun-in rəhan iolwək

min məmə otəplan-tu məmə ilat kəmotol naka e məni min itəm təmos-ipən kəm ilat. ²⁰Iolwək itəm təmos kətim faif, təmuwa matos kətim faif min itəm təmos, mətul e niganəmti etəm-iasol məmə, ‘Etəm-iasol. Aupən nəmələhəu-pən kətim faif e nelmək. Kən emol bisnes lan, kən mos min iahgoau kətim faif u.’

²¹“Kən etəm-iasol təmən-ipən kəm in məmə, ‘Nəmol təwir, kən ik iolwək təwir itəm nataskəlim wir wək rəham kən məsapəsən. Nəmol təwir nəhlan e natimnat min əh noan məsin, kən ekələhəu ik nakərəməyə e natimnat tepət. !Wa imə matig ahgın nagienən rəha etəm-iasol rəham!”^w

²²“Iolwək itəm təmos-ipən kətim kəiu kəm in, təmuwa mən-ipən məmə, ‘Etəm-iasol. Aupən nəmələhəu-pən kətim kəiu e nelmək. Kən emol bisnes lan, kən mos min iahgoau kətim kəiu u.’

²³“Kən rəhan etəm-iasol təmən-ipən məmə, ‘Nəmol təwir, kən ik iolwək təwir itəm nataskəlim wir wək rəham kən məsapəsən. Nəmol təwir nəhlan e natimnat min əh noan məsin, kən ekələhəu ik nakərəməyə e natimnat tepət. !Wa imə, kuagien!’

²⁴“Iolwək itəm kəmos-ipən kətim kitiah kəm in, təmuwa mən-ipən məmə, ‘Etəm-iasol. Ik etəm nakatəkəike pik o netəmim. Kən ik natos nagwənən e nasumən itəm nəməsasum-inən, kən matəhl noa nig e nig itəm nəməsəfəən. ²⁵Kən eməgin ik, məmə okəmə emərəkin rəham məni, kən onəkol nalpinən asol kəm io, kən emos rəham məni muwin məhluaig-in e nisip. Ah, inu rəham məni.’

^f25:15 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, təmos-ipən “talen” pisin pisin min kəm ilat, faif talen, ne tu talen, ne wan talen. Faif talen tahmen e tuente-faif-milian watu. Tu talen tahmen e ten-milian watu. Kən wan talen tahmen e faif-milian watu.

^t25:12 Mat 7:23 ^u25:13 Mat 24:42 ^v25:15 Rom 12:6

^w25:21 Mat 24:45-47; Luk 16:10

²⁶ “Kæn ræhan etəm-iasol tæmæn-ipən mæmə, ‘!Ik iolwæk rat, ik iælpah! Ik nækitun rækis mæmə iakatos nagwænən e nasumən itəm esasum-inən, kæn matəhl noa nig e nig itəm eməsəfæən. ²⁷ ?Tahro næsuwinən mæləhəu-pən rəhak mæni e bank, u in nimə rəha nələhəuən mæni? Okəmə nəmøl nəhlan, nian emitəlig-pa, ekuwin mos rəhak mæni, kæn ekos mæni mæsin min itəm bank otos-ipa.’ ²⁸ Kæn etəm-iasol tæmæn-ipən kəm rəhan iolwæk pisin mæmə, ‘Os-irækis mæni ron mos-ipən kəm iolwæk u itəm tæmos kætīm faif, ²⁹ mæto-inu etəmim u itəm tinos rækis nat kit mol wæk lan tuwa mepət, kæn okos-ipən neen min, rəhan natimnat tepət. Mæto etəmim itəm tæsolwækən rəhan tuwa mepət, okos-irækis rafin natimnat ron.^x ³⁰ Kæn iolwæk u iælpah itəm təruru nolən nat tæwir kit, əraakin-pən ihluə e napinəpən, ikin əh kətasək ikin katəgətain nəluitəm.’”^y

Sipsip min ne næni min

³¹ Kæn Iesu tæmæn-ipən mæmə, “Nian Næti Etəmim otuwa e nepətən əhag-əhag ne nəsanənən rəhan, ilat nagelo min rafin, in Kig, kæn in otəpələh e rəhan jea rəha Kig matəramərə e nəsanənən ne nepətən əhag-əhag rəhan.^z ³² Netəmim rafin e noanol min rafin e nətueintən, okotuəfimin ilat min e niganəmtin, kæn in otoor netəmim tahmen e etəmim itəm tatehm sipsip min tatoor sipsip min ne næni min.^a ³³ In otoor sipsip min kotuwa kan e nelmin matip, kæn næni min okotuwin e nelmin mol.

³⁴ “Kæn Kig otən-ipən kəm netəm min un e nelmin matip mæmə, ‘Otuwa, itəmat u itəm Uhgin tæmawte-in rækis rəhan nəwirən kəm itəmat. Otuwa motos nat naka u itəm Uhgin

təmələhəu pisin rəhatəmat. Otuwa motatig əhgin nəramərəən rəhan itəm tæmol əpen-əpenə lan aupən təpanol nətueintən. ³⁵ Otuwa motos, mæto-inu nian nəumis tæmus io, nəmotos-ipa nagwænən ekun; kæn emətoaoa, nəmotos-ipa nəhau ekənim; kæn io iapispis, nəmotit io kotuwin e rəhatəmat latuənu;^b ³⁶ kæn rəhak napən tikə, kæn nəmotos-ipa napən kəm io; kæn matimis, nəmotehm wir io; kæn emətatig e kalapus, nəmotuwa kuag-pənin io.’

³⁷ “Kæn netəm kotətuatip okotən-ipən kəm in mæmə, ‘?Iəramərə, nian naka emotəplan ik nəumis tæmus ik, kæn emotəgwən ik; o nəmoaoa, kæn emotos-ipinə nəhau mæmə nakənim? ³⁸ ?Nian naka emotəplan ik iapispis, kæn emotit ik motuwa latuənu; o rəham napən tikə, kæn emotos-ipinə napən kəm ik? ³⁹ ?Nian naka emotəplan ik nakatimis, o nəmətatig e kalapus, kæn emotimnə kuag-pənin ik?’

⁴⁰ “Kæn Kig otən-ipən mæmə, ‘Iatən-ipinə nipahrienən mæmə nat naka itəm nəmotol kəm piak min u kit, nat əpnəpin in ian-rat, mæto nəmotol kəm io.^c

⁴¹ “Kæn in otən-ipən kəm netəm min u e nelmin mol mæmə, ‘Otuwin isəu ron io. Uhgin tinələhəu rækis rəhatəmat nalpinən. Otuwin e nigəm asol itəm tatuəp namnun tikə u Uhgin tæmol rəha Setan ne nagelo min rəhan.^d

⁴² Otuwin isəu mæto-inu nian nəumis tæmus io, nəsotos-ipamən nagwænən kit mæmə ekun; kæn emətoaoa, nəsotos-ipamən nəhau mæmə ekənim; ⁴³ kæn io iapispis, nəsotaun-inən io mæmə ekuwa latuənu; kæn rəhak napən tikə, nəsotos-ipamən napən kit rəhak; kæn ematimis,

^x25:29 Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 ^y25:30 Mat 8:12; Luk 13:28

^z25:31 Mat 16:27; 19:28 ^a25:32 Esik 34:17; Nol Əpən 20:11-13

^b25:35 Aes 58:7 ^c25:40 Prov 19:17; Mat 10:42; Mak 9:41 ^d25:41 Mat 7:23

mətatig e kalapus, nəsoɬuwamən kuag-pənin io.⁷

⁴⁴“Kən ilat min okotən-ipa məmə, ‘!Təməmə! ?Nian naka itəm emotəplan ik nəumis təmus ik, o mətoaoa, o ik iapispis, o rəham napən tikə, o nəmatimis, o nəmətatig e kalapus kən emə-sotimnə kuag-pənin ik?’

⁴⁵“Kən in otən-ipən kəm ilat məmə, ‘!atən-ipinə pahrien kəm itəmat məmə, okəmə nəməsotasituən e piak min u kit, nat ənpəpin in ian-rat, məto nəməso-tolən kəm io.’

⁴⁶“Kən ilat okotuwin motos nalpinən itəm namnun tikə. Məto netəmim kotə-tuatip okotos nəmegəhən lilin.”^e

Nəlpəkəuən o nohamnuən Iesu

(Mak 14:1-2; Luk 21:1-2; Jon 11:45-53)

26 Nian Iesu təmol namnun nəghatən min əh kəm rəhan netəmim, kən mən-ipən kəm ilat məmə, ²“Nəkotitun məmə lafet rəha Nuhagego-inən[§] otuwa, nian kəiu əm əh-ikin. Kən io, Nəti Etəmim, okegəhan-in-pən io məmə okətu-pər e nig kəməluau.”^f

³Kən pris asol min ne netəm-iasol rəha noanol rəha Isrel kəmotuəfimin ilat min e nimə rəha pris asol agin u nərgin u Kəafas. ⁴Kən moatəlpəkəu məmə okotaskəlim Iesu e nolən eko-eko, kən motohamnu in. ⁵Məto motən məmə, “Sənəmə e nian rəha lafet rəha Nuhagego-inən, okol məta netəmim kotəh ilat min.”

Pətan kit təmau Iesu e nat pien-pien

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶Nian Iesu əpəh e Petani e nimə rəha suah əh, nərgin u Saimon u leprosi tə-

mol, ⁷kən pətan kit təmuwa ron mos senta kit u nəmtin tiəkis, kəmiuw-pən e pətəl kəmol e kəpiel itəm nəmtin tiəkis, katən məmə alapasta. Nian Iesu tatəpələh e tepil mətagwən, kən pətan u təmau rəhn-kapə e senta un.⁸

⁸Nian netəmim rəha Iesu kəmotəplan nat əh, nəməha təmol ilat, motən məmə, “?Təhro katəəkən nat u? ⁹Senta u, kitun nol-səlim-inən, kən kos məni asol lan, kos-ipən kəm ian-rat min.”

¹⁰Məto Iesu tinitun nəghatən itəm koatən, kən mən-ipən kəm ilat məmə, “?Təhro noatən rat pətan u? In təmol nat təwir agin kəm io. ¹¹Ian-rat min nian rafin kotatig itəmat min ilat. Məto io, okol esatigən kitat min itəmat nian rafin.^h ¹²Nian təməhtəg-pən e nipətik, təmol məmə otol əpen-əpenə o nitənimən io. ¹³Iatən pahrien kəm itəmat məmə, ikin min rafin e nətueintən itəm okən-iarəp namnusən təwir u, kən okəkəike kən-iarəp min nat naka itəm pətan u təmol, kən nikilat otatəht min in.”

Pris asol min kəmotətou Jutas məmə otegəhan-in-pən Iesu e nelmi rəhan tikimər min

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴Kən netəm tuelef u kit rəha Iesu, nərgin u Jutas Iskariot, təmuwin məplan pris asol min, ¹⁵kən mən-ipən məmə, “?Onəkotos-ipa naka kəm io okəmə ekegəhan-in-pinə Iesu kəm itəmat?” Kən kəmotəfin məni ilat rafin tate itəm kəmol e silfa.ⁱ ¹⁶Kən tətəuon e nian əh, Jutas təmətəgəs-in suatip məmə otegəhan-in-pən Iesu e nelmi rəhan tikimər min.

[§]26:2 lafet rəha Nuhagego-inən in ‘Pasova’ e nəghatən Bislama.

^e25:46 Dan 12:2; Jon 5:29 ^f26:2 Eks 12:1-27; Mat 20:18

[§]26:7 Luk 7:37-38 ^h26:11 Dut 15:11 ⁱ26:15 Sek 11:12; Jon 11:57

Namnun nagwənən

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23;
Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

¹⁷ Nian e nətuounən itəm rəha lafet rəha Pret U Is Tikə Lan, netəmim rəha Iesu kəmotuwa motən-ipən kəm in məmə, “?Nakolkeike məmə itimat ekotol əpen-əpenə hiə rəham nagwənən rəha lafet rəha Nuhagego-inən məmə nakagwən ikin?”^j

¹⁸ Kən Iesu təmən-ipən məmə, “Otuwin əpəh e taon, kən onəkotəplan suah kit itəm ekən kəm itəmat, kən nakotən-ipən kəm in məmə, ‘İəgətun tatən məmə: Nian itəm Uhgin təmitəpun rəkis məmə rəhak, tinuwa iuəhkir. Kən ekol lafet rəha Nuhagego-inən kitiah itimat rəhak netəmim min e rəham nimə.”¹⁹ Tol nəhlan rəhan netəmim kəmotol nat naka itəm Iesu təmən məmə okotol o nol əpen-əpenən o nagwənən rəha lafet rəha Nuhagego-inən.

²⁰ Nian tینهناipən, Iesu tatəpələh ilat rəhan netəmim tuelef əpəh e tepil. ²¹ Kən nian kəmotagwən, kən təmən-ipən kəm ilat məmə, “İatən pahrien kəm itəmat məmə itəmat kit otegəhan-in-pən io e nelmi tikimir min rəhak.”

²² Kən nikilat tinəpou, kən moatən-ipən kəm Iesu kitiah kitiah məmə, “?Eh, İəramərə, pah u? ?İo?”

²³ Kən Iesu təmən-ipən məmə, “Etənim itəm otegəhan-in-pən io e nelmi tikimir min rəhak, in rəhak kit itəm tatos nigin pıret mos-ipən meer e plet kitiah əm itimlau min.”^{**} ^{k24} İo, Nəti Etənim, iatuwin e suatip rəhak, tahmen-ahmen əm e nəghatən kəməte

lak. !Məto kəsi, nahməən asol o etəm u itəm otegəhan-in-pən Nəti Etənim e nelmi rəhan tikimir min! Təwir pık agin məmə təməsair-əmən.”

²⁵ Kən Jutas u etəm otegəhan-in-pən Iesu e nelmi rəhan tikimir min təmən-ipən məmə, “İəgətun. ?Pah əh? ?İo?”

Məto Iesu təmən-ipən məmə, “Əwəh, ik. Ik atip nəmən.”

²⁶ Nian kəmoatagwən, Iesu təmos pıret, məfak ron, məmkas, mos-ipən kəm rəhan netəmim, mən-ipən məmə, “Otos motun, inu nipətik.”

²⁷ Kən mos kap wain, məfak ron, mos-ipən kəm rəhan netəmim, mən-ipən məmə, “Otənim, itəmat rafin. ²⁸ Inu nitak itəm tatol məmə nəniəkisən rəha nasituən in tatətul matəmegəh. Nitak u okəhtəg o netəmim tēpət məmə otafəl rəkis rəhalat nolən rat min.¹ ²⁹ İatən pahrien kəm itəmat məmə ekəsənım minən wain u mətoarus nian itəm ekənım wain wi kitat min itəmat əpəh e nəramərəən rəha Tata rəhak.”

³⁰ Nian kəmotan napuən əfak kit, motiet motuwin e Nitot Rəha Nig U Olif.^m

Iesu təmən-iarəp məmə Pita otapəs in

(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34;
Jon 13:36-38)

³¹ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “O lapin əm u, nakotapəs rəhatəmat nahatətəən lak o nat naka itəm okol lak. Naoa Rəha Uhgin itəm təkəike mol ni-pahrienən, təmən məmə, ‘İo ekohamnu etənim itəm tatehm sipsip min,

kən sipsip min okotan kitiah kitiah.”ⁿ

^{**} **26:23** E nian rəha Iesu, nian netəmim kotagwən kələh, in nəmtətin məmə rəhalat niel in təwir.

^j**26:17** Eks 12:14-20 ^k**26:23** Sam 41:9

^l**26:28** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16

^m**26:30** Luk 22:39; Jon 18:1 ⁿ**26:31** Sek 13:7; Jon 16:32

³² Məto nian ekəmegəh min e nimisən, iakaupən muwin əpəh Kalili, kən itəmat nəpanotuarisig.”^o

³³ Kən Pita təməni-ipən məmə, “Mətan, ilat rafin okotapəs rəhalat nahatətəən lam, məto io, kəp, esapəsən rəhak nahatətəən lam nian kit ne.”

³⁴ Kən Iesu təməni-ipən kəm Pita məmə, “Tatən-ipinə pahrien kəm ik məmə, lapin əm u, uarisig mənig təpanimnən, onakən mau kisil məmə nəkəruru io.”^p

³⁵ Məto Pita tən məmə, “Nat əpnapin ekəkəike mimis kilau min ik, okol ekəsənən məmə ekəruru ik.” Kən rəhan rafin netəmim kotən min tahmen e Pita.

Iesu təməfak əpəh Ketsemani

(Mak 13:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Kən Iesu ne rəhan netəmim kəmotuwın ikin kit katən məmə Ketsemani, kən təməni-ipən kəm ilat məmə, “Oatəpələh ikin-u, pəs io ekuwin ikin əh məghat kəm Uhgın e nəfakən.”

³⁷ Kən təmit Pita ne nəti Sepeti mil ilat min, kən nikin tinahmə pik, kən tinəto tərət. ³⁸ Kən təməni-ipən kəm iləhal məmə, “İakəto nikik tinahmə pik, iuəhkır ekimis lan. İtəməhal ətahləpələh ukin-u, mətəhlaiir kitat min io.”^q

³⁹ Kən muwin noan məsin əm, meiuaiu misin-pən rəhn-kapə e nisip matəfak, matən məmə, “Rəhak Tata, okəmə suatip kit min əh-ikin o rəham nalpəkəuən, pəs nakohrəkis ron io nəratən itəm tatuwa. Məto sənəmə nakol nəwıak, məto nakol nəwıam.”

⁴⁰ Kən təmitəlig-pa məplan iləhal kətəhləpıl. Kən təməni-ipən kəm Pita məmə, “?Təhro nəşəhlaiirən kitat min io o aua kitəh əm ne? ⁴¹ Atəhlaiir kən

mətəhaləfak məmə nəşəhaluwınən ima nos-ipən-os-ipənən. Nikitəməhal tolkeike, məto nıpətıtəməhal təpou.”^{††}

⁴² Kən mitəlig-pən min matəfak mətau kəiu, matən məmə, “Rəhak Tata, okəmə ekəkəike mos nəratən itəm tatuwa, kən pəs nakol nəwıam.”

⁴³ Kən nian təmitəlig-pa, təməplan iləhal kınəhləpıl məto-inu napılən tinos iləhal. ⁴⁴ Kən tapəs iləhal mitəlig-pən min matəfak mətau kisil, matən əm nəghatən kitəh əm.

⁴⁵ Kən mitəlig-pa məni-ipən kəm iləhal məmə, “?Nəkətəhləpıl əh mətəhlameg, o? Əhaləplan-tu, aua tinatuwa iuəhkır, kən io Nəti Etəmim, okegəhan-in-pən e nelmi netəm nol təfagə rat. ⁴⁶ !Əhalətul-ta, koatuwin! !Etəmim u tatuwa itəm otegəhan-in-pən io e nelmi rəhak tikimir min!”^r

Tikimir min rəha Iesu

kəmotiləs motaskəlim

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53;

Jon 18:2-11)

⁴⁷ Nian Iesu təmatəghat-əh, Jutas, in etəm tuelef kit rəha Iesu, təmıet-arəpa ilat nımanın netəmim itəm koatəmıik naip asol rəha nəluaginən ne kəsou-əsou. Pris asol min ne netəm-iasol rəha noanol rəha İsrel kəmotahl-ıpa ilat. ⁴⁸ Jutas təməni-ipən rəkis nəghatən kəm ilat məmə, “Pah u itəm ekətulim-pən lan, kən nakotaskəlim in.” ⁴⁹ Kən roiu agin, Jutas təmalıwək muwin o Iesu məni-ipən məmə, “!Təwır, İəgətun!” kən mətuilim-pən lan.

⁵⁰ Kən Iesu təməni-ipən məmə, “Io kit, ol nat naka itəm nəmuwa ron.”

Kən netəmim kəmotalıwək motaskəlim Iesu məmə okotiləs-ıpən e

^{††}26:41 Iesu tolkeike məmə iləhal okəhalətul-ıəkis məşəhalapəsən rəhalat nahatətəən lan. Afin min ves 31-35.

^o26:32 Mat 28:7,16 ^p26:34 Mat 26:69-75 ^q26:38 Jon 12:27

^r26:46 Jon 14:31

kalapus. ⁵¹ Kən etəmim kit rəha Iesu təmea-pən miuw rəkis rəhan naip asol rəha nəluaginən, kən moahin naip tətə-rəkis matəlgi slef rəha pris asol agin.^s

⁵² Kən Iesu təmən-ipən kəm in məmə, “Aii-pən rəham naip e nəmeen, məto-inu netəm min u itəm koatoahin naip, okotimis e naip.^t ⁵³ ?Nikim təht məmə ekəruru naun-inən rəhak Tata, kən roiu agin otahl-ipa nagelo min taosan tepət tepət[‡] məmə okotasitu lak? ⁵⁴ Məto okəmā ekol nəhlan, okol Naoa Rəha Uhgin otəsuwamən mol nipahrienən lan, itəm tatən məmə otuwa tol nəhlan.”

⁵⁵ E nian əh, Iesu təmən-ipən kəm nimanin netəmim məmə, “?Tahro nə-motuwa motəmik naip asol min ne kəsou-əsou min? ?Nikitəmat təht məmə io iatol nəluaginən o nahwinən kap-man, o? !Kəp! Nian rafin iakatəpələh əpəh e Nimə Rəha Uhgin matəgətun netəmim, kən nəsotuwmən motaskəlim io.^u ⁵⁶ Məto natimnat min əh rafin tinuwa mol nipahrienən lan məmə Naoa Rəha Uhgin itəm ien min aupən kə-motəte otuwa mol nipahrienən lan.” Kən rəhan min netəmim kəmotapəs in motagin.

Iesu təmətul e niganəmti kaonsel

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,
63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Netəm min u itəm kəmotaskəlim Iesu, kəmotiləs motuwın o Kaeafas u in pris asol agin. Ikin əh, iəgətun min rəha Lou ne netəm-iasol min rəha noanol rəha Isrel, koatuwa motuəfimin ikin. ⁵⁸ Məto

Pita tətən təlig-təlig matuarisig-in Iesu, muwın əpəh e latuənu rəha pris asol agin. Kən təmuwın əpəh e iat matəpələh ilat mopael min məmə otəplan-tu məmə okol naka e Iesu.

⁵⁹ Pris asol min ne netəmim rafin rəha kaonsel koategəs-in nəghatən eiueiua min e Iesu məmə okotohamnu in o nəghatən min əh. ⁶⁰ Məto kəsotə-planən nolən rat kit rəhan o nəghatən eiueiua min rəha netəmim, nat əpnəpin nəghatən eiueiua min tepət kəmotiet.

Kən əmun, etəmim kəiu kuea aupən, ⁶¹ kən muən-iarəp məmə, “Suah u tə-matən məmə titun nərəkinən Nimə Rəha Uhgin, kən miləkin min e nian kisil əm.”^v

⁶² Kən pris asol agin tətul mən-ipən kəm Iesu məmə, “?Tahro nə səghatən? ?Tahro e nəghatən min əh itəm koatən-iarəp tatiləs pikən ik?” ⁶³ Məto Iesu təp-nəpin əm məsəghatən.

Kən pris asol agin təmən-ipən kəm in məmə, “Onakəkəike mos noanawil kit e Uhgin itəm tatəmegəh, kən mən-iarəp nipahrienən kəm itimat məmə ik Nəti Uhgin ne Kristo itəm Uhgin təmən məmə otahl-ipa, o kəp.”^w

⁶⁴ Kən Iesu təmən-ipən məmə, “Əwəh, tol əm məmə inu nəmən mihin ne. Məto ekən-ipinə kəm itəmat rafin məmə, e nian itəm otuwa, onəkotəplan io Nəti Etəmim ekatəpələh e nikalin matip rəha Uhgin u Etəm Təsanən Agin, kən mateiuaiu-pa e neai e nimal napuə.”^x

⁶⁵ Kən pris asol agin təməhap rəhan napən məto-inu tatəto tərət o nəghatən rəha Iesu, kən mən məmə, “!Tatəghat rat

[‡]26:53 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, “kampani rəha nagelo tuelef,” itəm tah-men e nagelo sepinte-tu-taosan.

^s26:51 Jon 18:26 ^t26:52 Jen 9:6; Nol Əpən 13:10

^u26:55 Luk 19:47; 21:37 ^v26:61 Jon 2:19-21 ^w26:63 Aes 53:7; Mat 27:12

^x26:64 Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30

e Uhgín!^f ?Tahro mämə suah kit min təkəike məghat min lan? Otətəlig-in-tu, nəmotəto nəghatən rat əh.^y ⁶⁶?Nikitəmat təht mämə naka?”

Kən kəmotən-ipən mämə, “Otəkəike mīmīs.”^z

⁶⁷Kən kəmotagəh əpnəpin əm niganəmtin, kən motəht e nelmilat. Neen kotem e nelmilat,^a ⁶⁸kən motən-ipən mämə, “Ei, Kristo. ?Ən-iarəp e nəsanənən rəha Uhgín mämə pah təmoh ik?”

Pita tāmən mämə təruru Iesu

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62;
Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹E nian əh, Pita tatəpələh ihluə e iat rəha nīmə, kən iolwək kit pətan əkəku tuwa ron mən-ipən kəm in mämə, “Ik min u, nəmatuarisig-in Iesu, etəm Kalili.”

⁷⁰Məto Pita tāmən-iamnin kəm ilat rafin mämə, “İəkəruru nat un itəm nakatən.”

⁷¹Kən maliwək muwin e ket rəha iat, kən ikin əh pətan əkəku kit min təməplan in, kən tāmən-ipən kəm netəmim ikin əh mämə, “Suah u kit u təmatuarisig-in Iesu Etəm Nasaret.”

⁷²Məto Pita tāmən-iamnin əskasik min mos noanawil mämə, “!İəkəruru suah əh!”

⁷³Təsüwəhən, netəm min u koatə-tul ikin əh kotuwin o Pita motən-ipən mämə, “Pahrien mämə ik kit əh, məto-inu nolən rəha nəghatən rəham tahmen əm elat.”

⁷⁴Kən tinətuoun maun-in nəratən min koatisi-pən o Uhgín moatuwa ron okəmə teiüə. Kən təmos noanawil mämə, “!İəkəruru suah əh!”

Kən roiu agin, mənig təmimnən. ⁷⁵Kən Pita nikin təht nəghatən itəm Iesu tāmən kəm in mämə, “Uarisig mənig otimnən, onakən mau kisil mämə nəkəruru io.” Kən Pita təmiet muwin ih-luə, kən təmasək təmasək.^b

Jutas təmaril atip in

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

27 Laulaugin agin, pris asol min rafin ne etəm-iasol min rəha netəmim kəmotuəfimin min motəte noa mämə okotətəu-pən suatip naka o nohamnuən Iesu. ²Kəmotəlis in, kən motiləs motuwin motəhlman-pən e nelmi Pailat, kapman rəha Rom.

³Nian Jutas u etəm təmegəhan-in-pən Iesu e nelmi rəhan tikimir min, təməplan mämə kəmotuüw-iarəp Iesu mämə otimis, nikin tinahmə pik o nat naka itəm təmol, kən təmik mənı tate əh itəm kəmol e silfa, məmki-pən kəm pris asol min ne etəm-iasol min rəha noanol rəha Isrel. ⁴Kən mən-ipən mämə, “Emol təfagə məto-inu emegəhan-in-pən e nelmi tikimir min suah kit itəm təsolən nat tərət kit.”

Kən kotən-ipən mämə, “Inu nat əp-nəpin əm otəmat. Nat kit rəham əm.”

⁵Tol nəhlan, Jutas təmərakın-pən mənı əpəh e Nımə Rəha Uhgín, kən in miet magim muwin maril atip in.^c

⁶Kən pris asol min kəmotuwin motuwər mənı, kən motən mämə, “Təsətu-atipən e rəhatat Lou mämə okotələhəu-pən mənı u ilat mənı rəha Nımə Rəha Uhgín, məto-inu kəmos-nəmtin nita etəmim lan.” ⁷Kən koatən mämə okotos mənı əh kən kos-nəmtin nəp-tən kit u aupən katən mämə, “nəp-tən rəha suah kit itəm tatol sospən e

^f26:65 Etəm-iasol rəha pris min tāmən mämə Iesu tāmən rat Uhgín məto-inu Iesu tatən mämə in tahmen əm e Uhgín.

^y26:65 Mat 9:3; Jon 10:33 ^z26:66 Lev 24:16; Jon 19:7

^a26:67 Aes 50:6; 53:5 ^b26:75 Mat 26:34 ^c27:5 Mat 26:14-15; Wək 1:18-19

nəptən,” kən koatən məmə okatitənīm iapispis min ikin. ⁸Tol nəhlan, muwa mətoarus-pa u-roiu, netəmim kotaun-in nəptən əh məmə, “Nəptən Rəha Nita.” ⁹Kən nəghatən naka itəm ien Jeremaea təmən aupən, təmuwa mol nipahrienən lan. Təmən məmə, “Kəmosos məni tate əh itəm kəmol e silfa, inu nəmtin itəm netəm Isrel kəmotən o suah u, ¹⁰kən koatos məni əh məmə okotos-nəmtin ‘nəptən o nolən sospən,’ tahmen əm məmə İəməmə təmən kəm io.”^d

İesu təmətul e niğanəmti Pailat

(Mak 15:2-15; Luk 23:3-5,
13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹Kən İesu təmuwin mətul e niğanəmti Pailat, kən təmətapəh ron məmə, “?İk kig rəha netəm Isrel?”

Kən İesu təmən-ipən məmə, “İk nəmən mihin.”

¹²Nian pris asol min ne etəm-iasol min rəha Isrel koatən-iarəp nəghatən min e İesu, məto İesu təsuhəlpinən rəhalat nəghatən.^e ¹³Kən Pailat təmən-ipən kəm in məmə, “?Nakatəto nəghatən min itəm koatən tatiləs pikən ik, o kəp?”

¹⁴Məto İesu təpnəpin əm məsəghatən məsuhəlpinən nəghatən kit ilat katən, kən Pailat, narmin təmiwig pik.

¹⁵Kən e nian rəha lafet rəha Nuhəgego-inən, in nolən rəha kapman məmə otahl-iarəp etəmim kit e kalapus itəm nimanin netəmim kəmotən. ¹⁶E nian əh, etəm kit tatəməhl e kalapus, nərgin u Parapas. Kən netəmim rafin kotitun məmə in təmol tərət pik agin. ¹⁷Kən nian nimanin netəmim kinotuwa, kən Pailat təmətapəh olat məmə, “?Nakotolkeike məmə ekahl-iarəp pah e kalapus tiet matuwin, Parapas, o İesu, kətaun-in məmə Kristo?” ¹⁸Təmən nəhlan məto-inu in titun məmə

kəmotəgəhan-in-pən İesu e nelmin məto-inu koatetəhak o İesu.^f

¹⁹Nian Pailat tatəpələh e jea rəha nakilən nəghatən, rəhan pətan tahl-ipən nəghatən kəm in məmə, “Suah un təsolən nat tərət kit. Əsolən nat kit lan, məto-inu emapilair lan, kən roiu iatəto tərət agin ron.”

²⁰Məto pris asol min ne netəm-iasol rəha noanol rəha Isrel kəmotəghat kəm nimanin netəmim məmə okotəuhlin nətəligən rəhalat. Kən ilat kəmotətapəh o Pailat məmə otahl-iarəp Parapas, kən kotəhamnu İesu.

²¹Kən Pailat təmətapəh olat məmə, “?Suah mil u, in pəhrəuən lan ekahl-iarəp?”

Məto nimanin netəmim kəmotən-ipən məmə, “Parapas.”

²²Kən Pailat təmən-ipən məmə, “?Kən oekəhro İesu u kətaun-in mə Kristo?”

Kən nimanin netəmim rafin kəmotən-ipən məmə, “!Okətu-pər e nig kəluau otimis!” ²³Kən Pailat təmən-ipən kəm ilat məmə, “?O naka? ?Təmol nat tərət naka?”

Məto nimanin netəmim kəmotəgət əfəməh, motən məmə, “!Okətu-pər in e nig kəluau otimis!”

²⁴Kən nian Pailat təməplan məmə okol təsələhəuən nəghatən rəhalat, kən ilat kinoatətul matip o nəmouən, kən tos nəhau maikuas e nelmin aupən e nimanin netəmim, kən mən-ipən kəm ilat məmə, “Nəghatən kit rəhak tikə o suah u, məmə nitan otəməhl-pa lak. !Nimisən rəhan tatəməhl-pinə e nelmitəmat!”^g

²⁵Kən netəmim rafin kəmotən məmə, “!Pəs nitan təməhl-pa otimat ne nisu-alkələh min rəhatimat min!”^h

²⁶Kən Pailat təməhl-iarəp meğəhan-in-pən Parapas kəm ilat. Məto təmən məmə okalis İesu, kən təmegəhan-in-pən

^d27:10 Sek 11:12-13 ^e27:12 Aes 53:7
^g27:24 Dut 21:6-9 ^h27:25 Wək 5:28

^f27:18 Jon 11:47-48; 12:19

in mämə okətu-pər e nig kəluau mämə otimis.

Mopael min kəmoatol milə e Iesu

²⁷ Kən mopael min rəha Pailat kotiləs Iesu motuwın əpəh imə e nimə asol rəha kapman, katən mämə Praetoriam. Kən kəmotəun-in rafin mopael min kotuwa kitəlau lan. ²⁸ Kən motəmki-rəkis rəhan natimnat, motuwın-in-pən kot tasia kit kəm in, tahmen e kot rəha kig kit. ⁱ²⁹ Kən motuarin-uarin nol itəm tol nihlən-nihlən motol hat lan, motəfauin-pən e rəhn-kapə Iesu motol milə lan mämə in hat rəha kig kit. Kən motələhəu-pən noanig kit e nelmin matip, kən motisin nulilat aupən in, motol milə lan, motən-ipən mämə, “!Ekotisiai-in ik, kig rəha netəm Isrel!” ³⁰ Kən motagəh lan, kən motiləs noanig motoh rəhn-kapə lan mau tepət. ^j³¹ Nian kinotol rəkis milə lan, kən motəpeg rəkis kot tasia, motuwın-in-pən min rəhan natimnat. Kən motiləs motuwın mämə okotətu-pər e nig kəluau mämə otimis.

Kəmətu-pər Iesu e nig kəluau

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43;

Jon 19:17-27)

³² Nian kəmoatuwin, motəplan etəm Saerin kit, nərgin u Saimon, kən moatəkəike kəm in mämə otiləs nig kəluau. ³³ Kəmotuwa ikin kit katən mämə, Kolkota, u nipətin tatən mämə Louipil-uipil. ³⁴ Ikin əh kəmotəmki-pən wain kəm Iesu itəm kəmeapətip e nat tarip. Məto nian Iesu təmənım asgəwin, kən mapəs nənimən. ^k³⁵ Nian kəmətu-pər e nig kəluau, kən moturin taes o rəhan natimnat. ^l³⁶ Kən moatəpələh moatuag-pən moatehm Iesu ikin əh. ³⁷ Ilis e rəhn-kapə,

kəmotəte nipəgnəmtin nənən. Tatən nəhlan mämə, Inu Iesu, kig rəha netəm Isrel. ³⁸ Kən etəmim kəiu itəm kətioh netəmim mətuakləh-in rəhalat natimnat, kəmətu-pər ilau e nig kəluau, kit e nikalin matip, kit e nikalin mol. ^m³⁹ Kən netəm min u itəm kəmotaliwək motuwa moatuwin, motən-ipən nəghatən rat kəm Iesu, moturin-urin rəhalat-kapə, ⁿ⁴⁰ moatən mämə, “Nəmatən mämə onakərəkin Nimə Rəha Uhgin kən ik pisin əm miləkin o nian kisil. !Osmegəh atip ik! !Kən eiuiu e nig kəluau okəmə ik Nəti Uhgin pahrien!” ^o

⁴¹ E nolən ahmen min əm, pris asol min, ne iəgətin min rəha Lou, ne netəm-iasol min rəha noanol rəha Isrel kotol milə lan, ⁴² motən mämə, “Təmosmegəh netəmim, məto okol təruru nosmegəh atipən in. In kig rəha Isrel. Okəmə tatite atip e nig kəluau, kən okotən ni-pahrienən lan. ⁴³ Tətahatətə e Uhgin. Pəs Uhgin tiləs-irəkis in əh-roiu okəmə in tolkeike, məto-inu təmən mämə in Nəti Uhgin.” ^p⁴⁴ E nolən ahmen min əm, iətgəhl lou mil itəm kəmətu-pər iləhal min in e nig kəluau, katuən-ipən nəghatən rat tepət kəm in.

Iesu tinimis

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49;

Jon 19:28-30)

⁴⁵ Kən e tuelef klok mətoarus-pən tri klok, napinəpən təmeiuiu mirəfin nat. ⁴⁶ Kən iuəhkir e tri klok ehnaipən, Iesu təmasək əfəməh mən mämə, “!Eloi, Eloi! ?Lama sapaktani?” u nipətin təmə, “!Uhgin rəhak, Uhgin rəhak! ?Tahro nakatapəs io?” ^q

⁴⁷ Nian netəmim neen itəm kəmoatə-tul əh-ikin kəmotəto təmasək əfəməh

ⁱ27:28 Luk 23:11 ^j27:30 Aes 50:6 ^k27:34 Sam 69:21

^l27:35 Sam 22:18 ^m27:38 Aes 53:12 ⁿ27:39 Sam 22:7; 109:25

^o27:40 Mat 26:61; Jon 2:19 ^p27:43 Sam 22:8 ^q27:46 Sam 22:1

nəhlan, kən kotən məmā, “In tətəun-in Elaija.”

⁴⁸ Roiu agin, kit təmaiu muwin miləs nat kit tame-ame tahmen e katən,^{§§} kən mau e wain u tagin, maru e nig, kən miləs-ipən məmā Iesu otənim.^r ⁴⁹ Kən ilat min neen kotən-ipən məmā, “Apəs əm. Pəs koatəplan okəmā Elaija otuwa mosmegəh in, o kəp.”

⁵⁰ Kən nian Iesu təmasək əfəməh min, megəhan-in atip məmā otimis, kən rəhan namegən tiet.

⁵¹ E nian ətuatip əh, niməhan itəm tatəkul e Nimə Rəha Uhgın təməhap mol məsin kəiu, təmətuoun əpəh ilis muwa mol namnun əpəh ləhau. Namig təməloal, kən kəpiel min kəmotimismis.^s

⁵² Kən suwit min itəm kəmol e nipəg kəpiel kəmotəhap motoag, kən netəm kotətuatip tēpət itəm kəmotimis rəkis, kəmotəmegəh min. ⁵³ Kəmotiet e suwit min kəmol e nipəg kəpiel, kən uar-isig Iesu təməmegəh e nimisən, ilat kəmotuwın əpəh Jerusalem motiet-arəp o netəmim tēpət.

⁵⁴ Kən nian etəm-iasol rəha mopael min rəha netəm Rom ilat netəm min u itəm kəmoatehm Iesu, kəmotəplan namig ne natimnat min əh, kəmotəgin pik, kən motən əfəməh məmā, “!Nipahrienən, inu Nəti Uhgın pahrien!”

⁵⁵ Nipitan tēpət kəmoatətul isəu moatəplan. Aupən ikin kəmotiet Kalili moatətəu-pən Iesu moatasitu lan e nat pisin pisin min.* ^{t56} Ilat min neen u Meri Maktala, kən Meri u mama rəha Jemes ne Joses, kən mama rəha nəti Sepeti mil.

Kəmitənim Iesu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56;
Jon 19:38-42)

⁵⁷ Etəm Aramatia u rəhan nautə tēpət, nərgin u Josep, in etəmim kit rəha Iesu. Nian tinatuwa iuəhkir o napinəpən, ⁵⁸ təmuwin məplan Pailat, kən tətəpəh-in nipəti Iesu, kən Pailat tegəhan-in nipəti Iesu kəm in.^u ⁵⁹ Kən Josep təmiləs nipəti Iesu muwin malpin e niməhan ruən wi kit, nərgin u linen, ⁶⁰ kən miləs muwin miləs-ipən e suwit wi kəmel e kəpiel. Suwit u in rəha Josep. Kən məsəupəlpəlin-pən kəpiel asol kit mahtosisg-in nipəg kəpiel lan, kən matuwın.^v ⁶¹ Meri Maktala, ne Meri kit min katuəpələh əh iuəhkir o suwit.

Mopael min itəm kəmotehm nipəg kəpiel

⁶² Nian əh, in nian katol əpen-əpenə o Sapat, kən kəmən lawigin e Sapat, pris asol min ne Fərisi min kəmotuwın motəplan Pailat. ⁶³ Motən-ipən məmā, “Etəm-iasol. Nikitəmat tinəht məmā, nian suah əh, etəm rəha neiuəən, təmatəmegəh əh, matən məmā, ‘Nian kisil otuwa muwin, kən Uhgın otosmegəh min io e nimisən.’” ^{w64} Tol nəhlan, ahl-ipən rəham neen mopael okotuwın moatehm nipəg kəpiel suwit mətəarus-pən nian kisil tuwa muwin. Mətan, rəhan netəmim okotuwā kəkləh-in nipətin, kən motən-ipən kəm netəmim məmā təməmegəh min e nimisən. Kən neiuəiuəən u, in otərat taprəkis-in itəm aupən.”

⁶⁵ Kən Pailat təmən-ipən məmā, “Otos mopael min, kən motuwın motol

§§27:48 Nat u tahmen e nimismis matres.

*27:55 Nipitan min əh kəmotasitu Iesu e nat pisin pisin min tahmen e nagwənən, ne nəhau, ne ikin rəha napilən.

^r27:48 Sam 69:21 ^s27:51 Eks 26:31-33; Hip 10:19-20 ^t27:55 Luk 8:2-3

^u27:58 Dut 21:22-23 ^v27:60 Aes 53:9

^w27:63 Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21

natimnat rafin itəm nakotolkeike māmə okotol o nehm wirən suwit e nipəg kəpiel.”⁶⁶ Kən kəmotuwın moatehm wir nipəg kəpiel tol nulan, motələhəu-pən nəmtətin kit e kəpiel.[†] Kən kəmotələhəu mopael min māmə okoatehm ikin əh.

Iesu tāməmegəh min e nimisən

(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

28 E Sante laulaugin agin,[‡] təmatian məsian wirən, Meri Maktala ne Meri kit min kəmian māmə okiauag suwit e nipəg kəpiel.

²Kən əmun, namig asol kit tāməloal mətə-inu nagelo kit rəha Iəramərə təmeiuaiu e nego e neai muwin e nipəg kəpiel, kən məsəupəlpəl-in rəkis kəpiel, kən matəpələh-pər lan. ³In tətasiə tahmen e nipitən, kən rəhan natimnat min kotəruən tahmen e nahui noa nitəhəi. ⁴Mopael min kəmotəgin pik, kən motasiəp-asiəp, narmilat təmikə tahmen e netəm kəmotimis.

⁵Kən nagelo tāmən-ipən kəm pətan mil māmə, “Suəginən, mətə-inu ekitun māmə natuegəs-in Iesu itəm kəmətupər e nig kəluau. ⁶Tikə u ikin-u. In tāməmegəh min e nimisən tahmen əm e inu tāmən mihin aupən. Uea muəplan ikin təmatəməhl ikin.”^x ⁷Kən ian uəhai, kən muən-ipən kəm rəhan netəmim māmə, ‘In tāməmegəh min e nimisən, kən in tətaupən-in itəmat matuwın əpəh Kalili. Kən ikin əh, onəkotəplan in əh-ikin.’ Itəla, rəhak u nəghatən enən kəm itəmlau.”

⁸Kən pətan mil kəmuagim uəhai əm e suwit e nipəg kəpiel, matuəgin, mətə nikilau tətəgien, mətian māmə okuən-ipən kəm netəmim rəha Iesu. ⁹Kən əmun, Iesu tiet-arəpa olau, mən-ipən māmə, “Təwir.” Kən kəmuea o Iesu, muaskəlim nelkin, kən muəfak kəm in. ¹⁰Kən Iesu tāmən-ipən kəm ilau māmə, “Suəginən. Ian muən-ipən kəm piak min māmə okotuwın Kalili. Ikin əh okotəplan io ikin.”^y

Nəghatən rəha mopael min

¹¹Nian pətan mil kəmuəliwək mətian, kən mopael min əh neen kəmotuwın e taon, kən motən-ipən kəm pris asol min natimnat rafin itəm kəmotəplan. ¹²Nian pris asol min kəmotuwın motəplan netəm-iasol rəha noanol rəha Isrel, kən moatol noa kit motəlis nəghatən lan. Kən motos-ipən mənə asol kəm mopael min, ¹³motən-ipən kəm ilat māmə, “Nakotən-ipən kəm netəmim māmə, ‘Rəhan netəmim kəmotuwa lapin nian itimat emotapil, motakləh-in nipətin motiləs motəgin.’ ¹⁴Okəmə kapman otəto namnusən u, kən itimat ekotəg-ətuatip-in nəghatən u kəm in. Itəmat onəsotosən nəratən lan.” ¹⁵Tol nəhlan, mopael min kəmotos mənə, kən motol tahmen-pən əm māmə kəmən mihin kəm ilat. Kən namnusən u təmuwin mitəlau e netəm Isrel muwa mətəarus-pa roiu.

[†]27:66 Roiu, kitat kəsətitun ətuatipən māmə kəmol nəmtətin əh o nolən naka. Kəm-naka kəməlis nol kit itəm təmol mak lan, o kəm-naka u, kəmol e plasta. Mətə netəmim rafin kotitun māmə suah kit otəsələs-irəkisən. Kən okəmə koatəplan nəmtətin māmə təməhapən, o təmiet rəkis, kən mopael min okotitun māmə suah kit təməhwin rəkis kəpiel.

[‡]28:1 Nəghatən Kris ətuatip tatən māmə, ‘Nian Sapat tinol namnun, e nian itəm tətaupən e wik

^x28:6 Mat 12:40; 16:21 ^y28:10 Mat 26:32

Iesu tæmiet-aræpa o ræhan netæmim

(Mak 16:14-18; Luk
24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Kæn netæm lepen ræha Iesu kæmotuwîn Kalili, motuwîn e nitot itæm Iesu tæmæn kæm ilat mæmæ okotuwîn ikin.^z
¹⁷ Nian kæmotæplan in, kæn kæmotæfak kæm in, mæto neen ræhalat nætæligæn tatol kæiu. ¹⁸ Kæn Iesu tuwa olat, kæn mæn-ipæn kæm ilat mæmæ, “Nepætæn

rafin ræha nego e neai ne nætueintæn o næræmæraæn, Uhgin tæmos-ipa kæm io.^a
¹⁹ Tol næhlan, otuwîn motiuw netæmim ræha noanol min rafin e nætueintæn mæmæ okotuwa ræhak netæmim, kæn motol baptais elat e nærgi Tata Uhgin, ne Nætin, ne Narmin,^b ²⁰ kæn motægætun ilat mæmæ okotætæu-pæn rafin næghatæn min itæm emæn kæm itæmat. Kæn nîpahrienæn, ekætætig kitat min itæmat nian min rafin mætoarus namnun nian.”

^z28:16 Mat 26:32 ^a28:18 Jon 13:3; Efes 1:20-22

^b28:19 Mak 16:15-16; Wæk 1:8

Mak

*Namnusen Təwir Rəha Iesu
Kristo Itəm Mak Təmäte*

Nəghatən əkuəkir rəha naoa u Mak

?Pah təmäte naoa u? Jon Mak təmäte naoa u. In sənəmə etəm tuelef kit rəha Iesu. Məto katən məmə in fren wir kit rəha Pita itəm ilau katian ikin min tepət. Naoa rəha Wək Min tatən məmə in təmuwin ilau Pol e rəhan naliwəken təmaupən mol, kən uarisig lan, təmuwin ilau Panapas.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Kəmotən məmə Mak təmətətig Rom nian in təmäte naoa u, kən okəm-naka in ilau Pita, uarisig kohamnu Pita. Mak təmäte naoa u tuwin o iəfak min əpəh Rom u ilat Iaihlua min. Kitat kotitun nəhlan məto-inu in tatən-iarəp nipəti nolən min rəha netəm Isrel itəm koatol. Kən e naoa u, təmäte nəghatən neen e nəghatən Arameik itəm netəm Isrel kinotitun rəkis. Məto in məuhlin nəghatən min u tuwa e nəghatən Kris itəm Iaihlua min əpəh Rom koatəghat lan.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? E nian Mak təmäte naoa u, kən netəm Rom koatəramərə e nitən asol itəm titəlau-in Nitəhəi Metiterenian. Rəhalat nəghatən kitəh əm, kən rəhalat suatip kotəwir, kən rəhalat nolən o nahl-ipənən nəghatən min in təwir. Nian əh, in nian təwir o nən-iarəpən Namnusən Təwir rəha Iesu Kristo. E nian əh, Namnusən Təwir təmaui uəhai əm e nitən pisin pisin min e suatip min rəha Rom.

?Təmäte naoa u o naka? Mak tolkeike məmə otən-iarəp ətuatip namnusən rafin rəha Iesu, məmə in pah,

kən in təmol naka, kən matəgətun naka. Okəm-naka in tolkeike məmə otələsipər nətəligən rəha iəfak min əpəh Rom, məto-inu netəmim tepət kəmotol nəratən elat. Mak təmäte tepət e nian iəkis min itəm otəpanuwa e nəmegəhən rəha netəmim rəha Iesu. Kən in təməniarəp nolən rəha Iesu məmə in min təmətatig e nian iəkis min.

Jon Baptais təmöl əpen-əpenə e suatip

(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

1 Inu nətuounən rəha Namnusən Təwir rəha Iesu Kristo, Neti Uhgin.
²Ien rəha Uhgin, nərgin u Aesəa təmäte-pən mihin e naoa aupən. Uhgin təməni məmə,
“Otəplan-tu. Iatahl-ipinə rəhak iahləpis itəm otos rəhak nəghatən.

In otaupən-in ik məmə otol əpen-əpenə e rəham suatip.”^c

³“Suah kit tətəun əpəh ikin taruən-aruən ikin matən məmə, ‘Itəmat, otol əpen-əpenə o suatip rəha Iəramərə, kən motol rəhan suatip tətəuatip.”^d

⁴Kən tol nəhlan, Jon Baptais təmiet-pa ikin taruən-aruən ikin matol baptais e netəmim, kən matən-iarəp nəghatən rəha Uhgin kəm ilat məmə okotəkəike motəuhlin məntaalat o nolən rat min rəhalat, kən motuwin o Uhgin, məmə in otafəl nolən rat min rəhalat. Kən e nəmtətin kit, okol baptais elat.^e
⁵Netəmim rafin rəha nitən əh Jutia ne taon əh Jerusalem, kəmotuwa motətəligin rəhan nəghatən kən motən-iarəp rəhalat nolən rat min, kən Jon təmol baptais elat əpəh e nəhau Jotan.

⁶Jon təməsuwinən e natimnat wir. Rəhan natimnat tahmen əm e rəha ien u Elaija aupən. Rəhan natimnat kəmol e niməme kamel, kən rəhn kətəut kəmol e nuwigi kau, kən matun əm pitip ne

^c1:2 Mal 3:1 ^d1:3 Aes 40:3 ^e1:4 Wək 13:24; 19:4

nahui sukapak e nikinat.^f ⁷ Kən tēmatēn-iarēp kəm netēmim mēmā, “Suah kit u tatuarisig-in io, rəhan nəsanənən ne nepəten taprəkis-in io. Io ekəsahmen-in minən mēmā ekeiuaiu mapeg rəkis rəhan put.^g ⁸ Ekatol baptais etəmat e nəhau, mətō in otəpanol baptais etəmat e Narmin Rəha Uhgin.”

**Jon tēmol baptais e Iesu
əpəh e nəhau Jotan**

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ E nian əh, Iesu tēmiet əpəh Nasaret, latuənu kit rəha Kalili muwa. Kən Jon tēmol baptais lan əpəh e nəhau Jotan.

¹⁰ Nian Iesu tēmər əpəh e nəhau, kən masipər məplan nego e neai tēmerəh, kən Narmin Rəha Uhgin tēmeiuaiu-pa ron tahmen-pən e mak. ¹¹ Kən nəghatən kit tēmisi-pər əpəh e nego e neai matən min-nulan mēmā, “Ik netik keike, ekolkeike pik ik, kən nikik tagien pik agin ron ik.”^h

Setan tēmos-ipən-os-ipən kəm Iesu

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Kən roiu agin-əh min, Narmin Rəha Uhgin tēmit-ipən Iesu əpəh ikin taruən-aruən ikin, ¹³ ima nat iarupin min. Təmatig ikin mos nian fote. Nian min Setan tatos-ipən-os-ipən kəm in. Kən nagelo min kəmotasitu lan.ⁱ

**Iesu tinatətuoun matən-iarēp
Namnusən Təwir**

(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ Nian kiniləs-ipən rəkis Jon e kalapus, Iesu tēmuwin əpəh Kalili matən-iarēp Namnusən Təwir rəha Uhgin kəm netēmim.^j ¹⁵ Təmən mēmā, “!Ure! !Rəhan nian tinuwa! !Nian rəha nərəmərən rəha Uhgin tinatuwa

iuəhkir! !Otəuhlin nətəligən rəhatəmat, motapəs pahrien nolən rat min, kən motuwin o Uhgin, kən motahatətə e Namnusən Təwir!”^k

**Iesu tēmaun-in etēmim
kuwit rəha niuwən nəm**

(Mat 4:18-22 Luk 5:1-11)

¹⁶ Nian Iesu tēmətaliwək e nikali Lek Kalili, kən məplan suah mil kəiu, etēmim rəha niuwən nəm min, nərgilau u Saimon ne pian Antru. Kətuatip-in rəhalau net. ¹⁷ Kən Iesu tēmən-ipən kəm ilau mēmā, “Uea, mətəu-pa io, muea rəhak etēmim mil, kən io ekol itəmlau nakuea etēmim mil rəha niuwən netēmim mēmā okotuwa rəhak min netēmim.” ¹⁸ Kən əmun kuapəs rəhalau net, kən muətəu-pən.

¹⁹ Kən Iesu tēmaliwək muwin təhmin min məsin, kən məplan neti Sepeti mil Jemes ne pian Jon katuəpələh e rəhalau pot matuəhl wir rəhalau net. ²⁰ Kən e nian əm əh inəh, Iesu tēmaun-in ilau lan, kən kuətul muapəs rəhalau tata Sepeti ne rəhan iolwək min kotəpələh e nipəg noa pot, kən muətəu-pən Iesu.

**Iesu tēməhg-iarēp narmin rat e
suah kit əpəh Kapaneam**

(Luk 4:31-37)

²¹ Kən Iesu ne rəhan min netēmim kəmotuwin əpəh Kapaneam. Kən e nian rəha Sapat, Iesu tuwin əpəh e nimə rəha nuəfiminən matəgətuon netēmim. ²² Kən netēmim kəmotəto rəhan nəghatən, kən narmilat tēmiwig pik ron mətō-inu rəhan nəghatən təfigəm, nepəten əh-ikin, kən maprəkis-in min rəha iəgətuon min rəha Lou.^l

²³ Kən e nian əh, suah kit narmin rat tətətig lan tēmuwa imə kən mə-

^f1:6 2 King 1:8; Mat 11:8 ^g1:7 Wək 13:25

^h1:11 Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 ⁱ1:13 Sam 91:11-13

^j1:14 Mak 6:17 ^k1:15 Mat 3:2 ^l1:22 Mat 7:28-29

tagət əfəməh məmə, ²⁴ “!Ik Iesu etəm Nasaret! ?Nəmuwa məmə onakahro itimat? !Okəmə naka nəmuwa məmə onakərəkın itimat! !Io enəmitun rəkis ik, ik Etəm Asim rəha Uhgin!”^m

²⁵ Kən məto Iesu təməni-ipən əskasik kəm narmin rat un məmə, “!Ah! Əsəghatən, miet e suah un.” ²⁶ Kən narmin rat təmol nipəti suah apon tasiəp-asiəp, magət əfəməh miet lan.ⁿ

²⁷ Kən netəmim kəmotaut motəni-ipən kəm ilat min məmə, “!Ei, naka u! Okəmə naka nəgətunən wi kit u. !Suah u tatos nəsanənən o nəghatən kəm narmin rat min, kən koatətəlig-in motol nəwian!”

²⁸ Kən kəmamnus ueiuehai əm Iesu, tuwin mapəkol əpəh e nitən Kalili.^o

Iesu təmol-wir netəmim tepət

(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Nian Iesu ne Jemes, Jon, Saimon, ne Antru kəmotiet e nimə rəha nuəfiminən, kən motaiu ətuatip əm kan əpəh latuənu rəha Saimon ne Antru ikin. ³⁰ Nian kəmotuwın, məto uhu Saimon tatəp-ətəp, kən mətapil-pər e rəhan pet, kən kəmotəni-ipən kəm Iesu məmə pətan əh tatimis. ³¹ Kən Iesu təmuwin mea-pən o nelmin kən tətul. Kən nətəp-ətəpən tagim lan, kən tuwin matol nigilat nəgwənən.

³² Tinehnaipən mit tinaht, nian rəha Sapat tinol namnun, kən netəm min u koatimis, ne netəm narmin rat tətətig elat, pialat min kəmotəmik ilat motuwa o Iesu. ³³ Netəmim rafin e latuənu un kəmotuwa motargəfimin əm ilat min əpəh e nafiluə e nimə un rəha Saimon ne Antru. ³⁴ Kən Iesu təmol-wir netəmim tepət u koatos nimisən pisin-pisin min kotəwir, kən məhg-iarəp narmin rat tepət e netəmim, məto təməni-iəhau nar-

min rat min məmə okəsotəghatən, məto-inu kinotitun rəkis məmə pah u Iesu.^p

Iesu təmatamnus-iarəp rəhan nəghatən əpəh Kalili

(Luk 4:42-44)

³⁵ Kən laulaugin agin, fetukai təsirən əh, Iesu təmiet muwin əpəh ikin netəmim kotikə ikin matəfak.^q ³⁶ Kən Saimon ne in min neen kəmotuwın kateam-in. ³⁷ Nian kəmotəplan, kən kəmotəni-ipən kəm in məmə, “Netəmim rafin koteam-in ik.”

³⁸ Məto Iesu təməni-ipən kəm ilat məmə, “Kəpə. Pəs kotuwın əpəh e latuənu pisin min neen, ekamnus-iarəp rəhak nəghatən kəm netəmim mapəkol məto-inu, nat əh in əh emuwa ron məmə ekol.”

³⁹ Kən muwin mapəkol rafin e nitən əpəh Kalili, mətamnus-iarəp rəhan nəghatən əpəh e nimə rəha nuəfiminən min, kən məhg-iarəp narmin rat min e netəmim.^r

Iesu təmol-wir suah kit leprosi təmol

(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Suah kit leprosi təmol təmuwa misin-pən nulin o Iesu mətasəkin-pən nəwirən ron məmə, “Okəmə nakolkeike, kən nəkitun nol-wirən io kən mafəl rəkis namkimikən lak.”

⁴¹ Kən Iesu nikin təmahmə pik ron, kən təməg-əfəməh-in nelmin mələhəupən lan, mən məmə, “Əwəh. Iakolkeike. !Əwir-ta!” ⁴² Kən roiu agin-əh, nimisən leprosi təmagim mikə lan, kən nipətin tinəwir, namkimikən tinikə. ⁴³⁻⁴⁴ Kən Iesu təməni-ipən əskasik kəm suah un məmə, “Əsən-iarəpən natimnat min u kəm netəmim, məto uwın əm mehm pris kit pəs in tehm məmə nipətim tinol minnulan, kən os-ipən kəm in nat u itəm

^m1:24 Mak 5:7 ⁿ1:26 Mak 9:26 ^o1:28 Mat 4:24 ^p1:34 Mak 3:10-12

^q1:35 Mat 14:23; Mak 6:46 ^r1:39 Mat 4:23; 9:35

Lou rəha Moses təmən o suah kit itəm rəhan leprosi tinikə, kən netəmim okotitun məmə nipahrienən ninəwir, kən rəham namkimikən tinikə.” Kən mahlipən tatuwin.⁵

⁴⁵ Məto suah un təmuwin kən mən-iarəp nat un kəm netəmim min rafin mol Iesu təsuwinən e latuənu min məghat məto-inu nimanin netəmim tepət pik koatəulosig-in. Kən o nat əh inəh, təmətan ikin netəmim kotikə ikin. Kən netəmim kotisi-pən əpəh ikin min rafin moatuwa ron.

**Iesu təmol-wir suah
kit nəwtain məsin təmimis**

(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

2 Nian neen kinotuwa rəkis minotuwin, Iesu təmitəlig-pən min əpəh Kapaneam, kən nəghatən təmaiu muwin kəm netəmim min məmə Iesu əpəh rəhan nimə. ² Kən netəmim tepət kəmotuwa motər wir əpəh imə, ne ihluə ne, kən rum tikə o etəmim kit min. Kən Iesu tatən-iarəp rəhan nəghatən kəm ilat.

³ Kən suah kuwit kəmotalis pialat kit motuwa o Iesu itəm nipətin məsin təmimis mətapil-pər e rəhan nimitiwin.

⁴ Nian kəmotuwa, məto netəmim kinotər əpəh imə, kən okol kotəruru nuwinən kehm Iesu. Kən kotiləs motuwin əpəh ilis e nimə motos-irəkis nəhgi nimə məsin ətuatip əm əh Iesu tatətul ikin imə,⁴ kən motəhlman-əhlman suah un tatite e nimitiwin rəhan muwin iuəhkir əm o Iesu. ⁵ Nian Iesu təməplan nahatətəən rəhalat, kən tən-ipən kəm etəm tatimis un məmə, “Nətik, enos-irəkis rəkis nolən rat rəham.”

⁶ Məto iəgətun min neen rəha Lou kotəpələh əpəh imə, kən nikilat təməht məmə, ⁷ “?Tahro suah u tatən rat Uhgin?

Nəghatən əh tərət. Uhgin əm titun nos-irəkisən nolən rat rəha etəmim. !Pah min titun nos-irəkisən!”

⁸ Kən roiu agin-əh, Iesu tiləs rəhalat nətəligən, kən məmə, “?Tahro nikitəmat tatəht pik natimnat min-nulan? ⁹ ?Itəm pəhruən timetig, itəm u məmə ekən-ipən kəm suah əh məmə, ‘Enos-irəkis rəkis rəham nolən rat,’ o itəm u timətig məmə, ‘Ətul, miləs rəham nimitiwin matuwin?’ ¹⁰ Məto ekol nat kit məmə onəkotitun məmə io Neti Etəmim, iatos nepətan ikin-u e nətueintən o nos-irəkisən nolən rat rəha netəmim.” Kən məghat kəm suah əh məmə, ¹¹ “!Tən-ipinə kəm ik məmə, ətul, miləs rəham nimitiwin matuwin imam ikin.” ¹² Kən əmun suah apon təmətul, miləs rəhan nimitiwin, maliwək matuwin, kən ilat rafin kəmotəplan, motaut, narmilat təmiwig ron kən motənwiwi Uhgin motəmə, “Ekə-sotehmən əh nat kit tol min-nulan ne, nian kit.”

**Iesu təmaun-in Lifae
məmə otuwa muarisig-in**

(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Iesu təmuwin min mətaliwək əpəh e nikalkal nəhau Lek Kalili, kən nimanin netəmim kəmotuwa ron, kən tatəgətun ilat. ¹⁴ Kən təmaliwək matuwin kən məplan Lifae neti Alfeas, in etəmim rəha nosən məni rəha takis, tatəpələh imə matol rəhan wək. Kən Iesu təmən-ipən kəm in məmə, “Ətəu-pa io, muwa rəhak etəmim.” Kən əmun tətul muarisig-in.

¹⁵ Kən nian kit, Iesu təmuwin mətagwən əpəh ima Lifae ikin ilat netəmim rəha nosən məni rəha takis, ne netəm nol təfagə rat neen. Kotagwən əm kitəh ilat Iesu ne rəhan min netəmim məto-inu netəmim tepət kotol təfagə rat nəh-

“2:4 E nian əh, kəmol nəhgi nimə neen e tael. Kən netəm min u kəmos-irəkis tael min neen məmə otol kuhal tahmen-in suah u itəm in tatimis.

lan kotuarisig-in Iesu. ¹⁶Iægætun rəha Lou neen, ilat u Farisi. Kən neen kəmotəplan məmə Iesu tətəgwən əm kitəh ilat nol təfagə min un, ne netəmim rəha nosən mənī rəha takis, kən kotətapəh o netəmim rəhan min məmə, “?Tahro Iesu tətəgwən əm kitəh ilat netəm koatol nəhlan?”^t

¹⁷Kən Iesu təməto rəhalat nəghatən, kən təmən-ipən kəm ilat məmə, “Netəm min u kəsotimis-imisən kəsotuwinən o tokita, məto netəm min u koatimis-imis koatuwin ron. Io eməsuwamən o netəm min u kotəmə kinotətuatip rəkis. Məto emuwa o netəm min u kotitun əm məmə ilat koatol nolən rat min.”

Kotapəs nagwənən o nəfakən

(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸Kən e nian əh, netəmim min rəha Jon Baptais ne Farisi min kəmotapəs nagwənən motətuakəm o nəfakən kəm Uhgin. Kən netəmim neen kəmotuwa motən-ipən kəm Iesu məmə, “Əplan-tu, netəmim rəha Jon Baptais ne Farisi min kotətuakəm o nəfakən. ?Məto tahro rəham min kəsotolən mihin?”

¹⁹Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “?Nian katol lafet lan rəha etəm tatol marit, kən iərman u otol marit tətətig əh ilat in min neen motol lafet, nik-itəmat tətəht məmə otətuakəm motapəs nagwənən? !Kəpə! Nian tətətig əh ilat min, kən nikilat tətəgien, motəgwən əm. ²⁰Məto nian əpəh ikin məmə okəpaniləs-irəkis suah əh lan, kən e nian əh in əh, in min neen nikilat otəhmə ron, kən kəpanotətuakəm motapəs nagwənən.”

²¹Kən təmatig mən min məmə, “Suah kit min okol təsəhl-pənən nimismisi niməhan wi kit e niməhan oas itəm təmerəh. Okəmə otəhl-pən, kən niməhan

wi un titun nəhap asolən niməhan oas un.

²²“Suah kit min okol təsiuw-pənən wain wi kit e nuwigi nat oas kit, mətə-inu okəmə otiuw-pən wain wi e nuwigi nat oas itəm təskasik, kən wain otəpuəl-apuəl kən nuwigi nat oas un otəhgig kən məhap, kən wain ne nuwigi nat un okuərat. Məto wain wi okiuw-pən əm e nuwigi nat wi itəm timətmətig.”^s

Netəmim min rəha Iesu kəmotəhl wit e Sapat

(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³E nian kit e Sapat, Iesu ne rəhan min netəmim kəmotaliwək motuwin-pən əpəh e niki nasumən rəha wit, kən netəmim min rəha Iesu kəmotəhl wit məmə okotun.

²⁴Kən Farisi min u kotaskəlim əskasik Lou rəha Moses kəmotən-ipən kəm Iesu məmə, “!Ei, əplan-tu! E Sapat, kəsəuləkən əh e nasumən ne kəsolən natimnat min nəhlan kotərəkin Lou. ?Tahro rəham netəmim min kotol nəhlan?”^u

²⁵⁻²⁶Iesu təmuhalpin rəhalat nəghatən məmə, “Okəm-naka itəmat nakəsotəfinən əh nat u Təfit təmol aupən nian Apiata in pris asol agin rəha Uhgin. Itəmat ninotəfin rəkis məmə Təfit nəumis təmus, kən tuwin əpəh e Nimə Tapolən rəha Uhgin, kən miləs pīret asim u pris min əm koatun, kən in miləs muwa motun ilat in min neen.”^{vw}

²⁷Kən təmatig mən-ipən min kəm ilat məmə, “!Kəməsolən Sapat məmə in nat figəm kəm netəmim, mətə kəmol Sapat məmə otasitu elat kotəmeg!^x ²⁸Tol nəhlan, io Neti Etəmim ekatərəməmə rafin e natimnat min, kən matərəməmə min e Sapat.”

§2:22 Afin futnot e Luk 5:37

^t2:16 Mat 11:19 ^u2:24 Dut 23:25 ^v2:25-26 1 Saml 21:1-6

^w2:25-26 Lev 24:5-9 ^x2:27 Dut 5:14

**Iesu təmol-wir nelmi
suah kit təməfaiu**

(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

3 E Sapat kit min, Iesu tæmitælig-pæn min æpæh e nimæ ræha nuæfiminæn kæn mæplan suah kit nelmin tæmimis, tæsæg-ætuation. ²Nian Iesu tæmuwin imæ, kæn netæmim kæmotolkeike mæmæ okotæn iærækin Lou lan, kæn motalkælik wir ron mæmæ okotehm-tu mæmæ otol-wir suah un e Sapat, o kæp. ³Kæn Iesu tæmæn-ipæn kæn suah un mæmæ, “Ætul muwa u aupæn,” kæn tætul muwin æpæh aupæn. ⁴Kæn Iesu tæmæhai ilat mæmæ, “?Ræhatat Lou tæmæ kotitun nolæn naka e Sapat? ?Tæmæ tæwir mæmæ okotol nat wir, o nat tærat? ?Tæwir mæmæ okoto-smegæh netæmim, o tæwir mæmæ okotohamnu netæmim?” Mæto kotæpnæpin æm.^y

⁵ Kən Iesu təməsipən məplan ilat, kən neməha tol, kən nikin təhmə olat mətoinu rəhalat-kapə tiəkis pik. Kən mən- ipən kəm suah un məmə, “Əg-ətuatip- in-tu nelməm.” Kən suah apon təməg- ətuatip-in nelmin, əmun nelmin təwir.

⁶ Kən Farisi min apon kəmotiet motaiu ətuatip əm motuwın motəplan rəhalat tikimir min e pati rəha Herot, motol əm kiətiəh moteam-in suatip məmə okotiləs Iesu motohamnu.^z

**Nımanin netəmim
kəmotuarisig-in İesu**

⁷ Jesu ne rahan min netəmim kəmotiet moteuiuiu motuwin əpəh e nəhau Lek Kalili. Nımanin netəmim kəmotuarisig-in ilat. Netəm min un neen kəmotisi-pən e latuənu rəhalat e nıtən Kalili,⁸ neen kotisi-pən əpəh e latuənu əlkələh min ne Jerusalem rəha nıtən əpəh Jutia. Neen min kəmotisi-pis e nəwtain məsin

əpəh nītən Itumia ne e nəwtain nəhau
Jotan entənipən-pən matuwīn. Neen mīn
kəmotisi-pəhəp əpəh ikin mīn e taon
mil un Taea ne Saeton. Netəm mīn un
kinotəto rəkis natīmnat mīn un Iesu tatol
ilat, kən kotuwa mēmə okotəplan.

⁹ Kən nımanın netəmim kəmotuwa pik, kən İesu təmən-ipən kəm rəhan min netəmim məmə okotol-əpen-əpenə e pot kit məmə otuwin məpələh lan, məmə nımanın netəmim okasotəhg-əhg pikən in. ¹⁰ Məto-inu tinol-wir rəkis netəmim tēpət, kən netəm min u kotimis əh kotəhg-əhg ilat min məmə okotuwa iuəhkir motek İesu.^a ¹¹ Kən nian netəmim itəm narmin rat min kotatig elat kəmotəplan İesu, koteiuaiu aupən-in motorin ilat motagət əfəməh məmə, “İlk Neti Uhgın!”^b ¹² Məto İesu təmən-iəhau əskasik narmin rat min un məmə okəsotən-iarəpən in kəm netəmim.^c

**Iesu tēmaun-in rēhan netām
tuelef mēmā okotuarisig-in**

(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Kæn Iesu ne kæmotuwîn æpæh e noanu nitot min, kæn tætaun-in netæmim neen mæmæ okotuwa ron. ¹⁴ Nian kæmotuwîn, kæn tæmitæpun rækis ilat tuelef kæn mos-ipær ilat mæmæ aposol min. In tæmæn min mæmæ netæm min æh, ilat æh okotaliwæk ilat min, kæn in otahlæpis ilat kotuwîn motæn-iaræp namnusæn tæwîr kæn netæmim æpæh ikin min, ¹⁵ kæn okotos min nepætæn ne næsanænæn o næhg-iaræpæn narmin rat min e netæmim.

¹⁶Netəm min u ilat u təmitəpən ilat,
ilat u, Saimon u Iesu təməhun-pən min
nərgin kit min məmə Pita,^d ¹⁷ ne Jemes
ne pian Jon neti Sepeti mil u Iesu
təmos-ipən min nərgilau təhan məmə,
“Poanejes,” nipəti nəghatən əh təmə
neti kaluəluə mil, məto-inu neməha

y3:4 Luk 14:3

z3:6 Mat 22:15-16

^a3:10 Mat 14:36

^b3:11 Luk 4:41

^c3:12 Mak 1:34

^d**3:16** Jon 1:42

tatol ueiuəhai ilau,^e 18–19 ne Antru, Filip, Patolomiu, Matiu, Tomas, Jemes u neti Alfeas, Tateas, Saimon u kətaun-in məmə Selot,** ne Jutas Iskariot u təmegəhan-in-pən Iesu e nelmi tikimir min. Netəm min əh ilat əh tuelef, Iesu təmos-ipər ilat.

Iesu ne Pielsepul

(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Uarisig, təmitəlig-pən min latuənu, kən nimanin netəmim kəmotuwa min ron, kən Iesu ne rəhan min netəmim kinotəruru namegən ne nagwənən ne. ²¹ Nian rəhan mama ne kəmotəto nəghatən u katən e Iesu, kən motuwa məmə okotit-irəkis o netəmim, məto-inu netəmim neen koatən məmə Iesu nitalməl.

²² İəgətu min neen rəha Lou kəmotisi-pən əpəh Jerusalem motuwa kən motəmə Pielsepul, u in etəm-iasol rəha narmin rat min, in tətətig e Iesu, kən motəmə in tatos-ipən nəsanənən kəm Iesu məmə otəhg-iarəp narmin rat min e netəmim.^f

²³ Kən Iesu təmaun-in ilat kotuwa iuəhkır ron kən tatuəh nimaa nəghatən kəm ilat, məmə, “?Nikitəmat tətəht məmə okol Setan təhg-iarəp atip Setan? !Kəp! ²⁴ Okəmə netəmim e kantri kit koatoor ilat min, kən okotərəkin rəh-lat kantri, kən nərəməərən rəhan otisas mikə. ²⁵ Kən tahmen-pən əm, e latuənu kit, okəmə netəmim lan koatoor ilat min, kən okotərəkin agin-əh latuənu u. ²⁶ Kən okəmə Setan tatəhg-iarəp narmin rat min rəhan e netəmim, kən tatol atip əm tikimir kəm in. ?Kən otahro nulan, rəhan nərəməərən otətul? Wək rəhan otisas mikə.

²⁷ “Kən okol iakləh kit təsuwin əp-nəpinən imə e rəha etəm kəgin kit

ikin, mətakləh-in natimnat rəhan, məto otəkəike məlis e nol, mələhəu u, kən panuwin məkələh-in rəhan natimnat.

²⁸ “Ekatən pahrien kəm itəmat məmə təfagə rat rafin rəha netəmim, ne nəghatən rat min itəm ilat koatən, Uhgin titun nos-irəkisən. ²⁹ Məto etəm tatən rat Narmin Rəha Uhgin, okol Uhgin təsos-irəkisən rəhan təfagə rat. Təfagə rat un otətətig kitəh lan mətatig, okol təsikəən.” ³⁰ Iesu təmən nəhlan məto-inu kəmotəupən motən məmə narmin rat kit tətətig lan.

Mama rəha Iesu ne pian min

(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kən e nian əh, mama rəha Iesu ne pian min kəmotuwa, kən moatətul əm əpəh ihluə kən motahl-ipən nəghatən o Iesu məmə tuwa-tu mehm ilat.^g

³² Kən nimanin netəmim kəmotəpələh kan keko-in Iesu, kən kən-ipən kəm Iesu məmə, “Ei, mama rəham ne piam min əpəh ihluə, kotlekeike məmə okotehm-tu ik.”

³³ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “?Pah u rəhak mama ne piak min?”

³⁴ Kən masipən məplan rafin ilat kən məmə, “Otasipən-tu. Itəmat u piak min ne rəhak mama ətuatip min. ³⁵ Netəm min u koatol nəwia Uhgin, ilat u piak min, ne rəhak kaka min, ne rəhak mama.”

Etəm tatəfe nikutin natimnat

(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

4 Kən Iesu təmitəlig-pən min əpəh e Lek Kalili matəgətu netəmim, məto nimanin netəmim kəmotuwa ron, motol məmə Iesu tuwin e pot. Kən pot un tatəməhl-pən e lek, kən Iesu tatəpələh-pən lan. Kən nimanin netəmim kə-

** 3:18-19 Əplan-tu futnot e Mat 10:4.

^e3:17 Luk 9:54 ^f3:22 Mat 9:34; 10:25

^g3:31 Mak 6:3; Jon 2:12; Wək 1:14

motəpələh əpəh ipar e nikalkal lek.^h
²Kən Iesu tatuəh nimaa nəghatən min
 kəm ilat matəgətun ilat e natimnat
 tepət.ⁱ

³Təmən-ipən kəm ilat məmə,
 “Otətəlig-tu. Suah kit təmuwin məmə
 oteatəgtəg rəhan nikutin natimnat əpəh
 e rəhan nasumən. ⁴Nian təmateatəgtəg
 rəhan nikutin natimnat, kən neen
 kotisas-pən əpəh e nikalkal suatip, kən
 mənig min kotuwa moaton rəkis. ⁵Kən
 neen komotisas-pən əpəh e niki kəpiel,
 kən motəwiə uəhai əm məto-inu nisip
 noan məsin. ⁶Kən nian nərauiə təhg ilat
 kən kotauke-auke motamis, məto-inu
 nokilat təməseuiəu pikən. ⁷Kən neen
 kəmotisas-pən e niki nolkosik. Nian
 kəmotəwiə məto nolkosik tətəht-əsin
 ilat kən mətatu-atu-pən elat, kən
 kotəwiə rat kən məsotoeən. ⁸Kən
 neen min kəmotisas-pən e nəptən wir,
 kən motəwiə wir motol iahgin, kən
 motoe-in noalat, neen noalat tate, neen
 noalat sikiste, neen noalat wan-hanrit.”

⁹Kən Iesu təmatig mən-ipən min kəm
 ilat məmə, “Etəm matəlgin tatig, təwir
 məmə in otətəlig-in wir kən mitun
 nəghatən min u.”

**Netəmim min rəha Iesu kotəmə
 otən-tu nīpəti nimaa nəghatən u**

(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰Nian Iesu ne kəmotan pisin əm
 ilat rəhan netəmim tuelef ne netəm
 kotuarisig-in, kən kotəpəh ron o
 nuəhən nimaa nəghatən min. ¹¹Kən
 Iesu təməni-pən kəm ilat məmə,
 “İtəmat un, Uhgın tatən-ipinə nəghatən
 anion rəhan kəm itəmat məmə in
 tatuwa məmə otərəməre e rəhan min
 netəmim. Məto netəm min u İaihlə
 min, kotəto əm nəghatən rəha Uhgın e
 nuəhən nimaa nəghatən. ¹²Nolən u tol
 min-nəhlan məmə,

‘Kotarəplan pap məto kəsotehmən,
 moatəto pap, məto kəsotitunən,
 kən məto-inu rəhalat-kapə tiəkis, kən ko
 kəpotitəlig motapəs rəhalat təfagə
 rat,
 məmə Uhgın otos-irəkis rəhalat təfagə
 rat.”^j

**Iesu təməni-iarəp nīpəti
 nuəhən nimaa nəghatən**

(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³Kən Iesu təməni-pən kəm
 ilat məmə, “Okəmə naka itəmat
 nəkotəruu əh nuəhən nimaa nəghatən
 u? İtəmat nəkotəmə onəkotəhro
 motitun min nīpəti nuəhən nimaa
 nəghatən pisin pisin min rafın?
 Otətəlig-in wir-tu məmə nəkotitun.

¹⁴“Nīpəti nuəhən nimaa nəghatən
 e nikutin natimnat əh tahmen əm e
 nəghatən rəha Uhgın itəm katən-iarəp
 kəm netəmim, kən nisip tahmen e
 niki netəmim. ¹⁵Netəmim neen koatəto,
 məto tahmen əm e nikutin natimnat
 u tatisas-pən e suatip. Nian koatəto
 nəghatən rəha Uhgın, məto Setan tuwa
 mos-irəkis ueiəuəhai əm olat. ¹⁶⁻¹⁷Kən
 neen koatəto, məto tahmen əm e nikutin
 natimnat un tatisas-pən e niki kəpiel
 nokilat təseuiəu pikən. Nian koatəto
 nəghatən rəha Uhgın, koatos ueiəuəhai
 əm e nagiənən, məto təsatigən tuwəh
 e nikilat. Nian koatatig rat, o netəmim
 koatol tərət kəm ilat o nəghatən rəha
 Uhgın, kən koatəmə ueiəuəhai əm e rəha-
 lat nəmegəhən. ¹⁸Netəmim neen min
 koatəto, məto tahmen əm e nikutin
 natimnat u tatisas-pən e niki nolkosik.
 Nian koatəto nəghatən rəha Uhgın,
¹⁹məto rəhalat nətəligən tatuwin pik o
 natimnat rəha nətueintən, kən ilat ko-
 tolkeike məmə rəhalat nautə ne natim-
 nat wir min otepət. Natimnat min u ko-
 tahmen e nolkosik tətəht e nikilat, mol

^h4:1 Mak 3:7-9; Luk 5:1-3

ⁱ4:2 Mat 13:34; Mak 4:33-34

^j4:12 Aes 6:9-10

kotəpou-in nolən nəghatən rəha Ughin, kən məsotə-inən noalat.^k ²⁰ Kən neen min koatəto, məto tahmen e nikutin natimnat u tatisas-pən e nəptən wir. Nian koatəto nəghatən rəha Ughin, kotos e nikilat pahrien, kən motə-in noalat, neen tate, neen sikiste, kən neen wanhanrit.”

Lait u itəm kəməfətain

(Luk 8:16-18)

²¹ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “?Pah tətasiəpən e lait kən mətaii-pən e pesin, o tatəhtu-pən e nipəg pet? !Kəp! Kəsələn mihin. Nian nakotasiəpən e lait, kən motətu-pər e tepil məmə netəmim okotehm nat lan.^l ²² Nat katəfətain okəike kepik, kən ne nat tatəhluaig otəkəike miet-pa ikin təhag-əhag ikin.^m ²³ Etəm matəlgin tatig, təwir məmə in otətəlig-in wir kən mitun nəghatən min u.”

²⁴ Kən matig mən-ipən min kəm ilat məmə, “Otətəlig-in wir-tu. Etəm u tatəto rəhak nəghatən məto təsətəu-pənən, okol təsitun wir minən. Məto etəm un tatəto matətu-pən, in otitun tepət məsin min.ⁿ ²⁵ Tol nəhlan məto-inu, etəm u itəm rəhan əh-ikin nitunən, kən in tatətu-pən, kən Ughin otos-ipən min nitunən kəm in, kən rəhan nitunən in otepət pik. Məto etəm u itəm rəhan nitunən tikə, Ughin otos-irəkis rafin rəhan nitunən itəm nikin təht məmə in tatos.”^o

Nuəhən nimaa nəghatən e nisən nikutin natimnat

²⁶ Kən Iesu təmən min məmə, “Nərəməərən rəha Ughin tahmen e suah kit təmis nikutin natimnat əpəh e rəhan nasumən. ²⁷⁻²⁸ Lapin min tuwin mətapil, kən e nərauiəgən min tuwin

maliwək mətan, kən məsol minən nat kit lan ne, məto-inu nisip əm tatos-ipən niamitəən kəm in məmə otə-in noan. Məto nikutin nat un tinəwiə muwin minol iahgin, məto suah un təruru məmə təmahro min-nulan məwiə. Kən təmərgət mol iahgin, kən mol-pən nimalin, kən moe matuwin matuwin, kən minimətə. ²⁹ Kən nian tinimətə, e nian əm əh inəh, suah apən tuwin miləs rəhan nisa muwin matətə rəkis matəulək-in, məto-inu nian ətuatip rəhan tinuwa.”^p

Nuəhən nimaa nəghatən e nikuti mastat

(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Kən Iesu təmən min məmə, “?Nərəməərən rəha Ughin tahro min-nulan? ?Karmə ekən naka məmə tahmen lan? ³¹ In tahmen e nikuti mastat. Mastat un in nig kit nikutin netin, netin, netin. In təkəku e nikuti nig min rafin. ³² Məto nian kəməfə, kən təwiə mol iahgin maprəkis-in nig min itəm katəfə e nasumən, mol nelmin iahgin min, kən mənig ilis min kotuwa motol-pən niag-iagilat huə e tikəmkəmən.”

Iesu təmatəgəturn netəmim e nuəhən nimaa nəghatən

(Mat 13:34-35)

³³ Iesu təmatəgəturn mihin nəhlan netəmim e nuəhən nimaa nəghatən tepət, məto təmatən-ipən əm tahmen məmə okotitun. ³⁴ In təmatəgəturn əm netəmim e nuəhən nimaa nəghatən min əh tepət. Məto nian kotan pisin əm ilat rəhan min netəmim, kən tatən-iarəp nipəti nuəhən nimaa nəghatən kəm ilat.

^k4:19 Mat 19:23-24 ^l4:21 Mat 5:15; Luk 11:33

^m4:22 Mat 10:26; Luk 12:2 ⁿ4:24 Mat 7:2

^o4:25 Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26 ^p4:29 Joel 3:13; Nol Əpən 14:15

**Iesu tāmən-iəhau nimətag
asol ne nəhau ne**

(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Tinehnaipən, kən Iesu tāmən-ipən kəm rəhan min netəmim məmə, “Pəs-tu kotuwīn-tu əpəh entənīpən-pən e lek u.” ³⁶ Kən kəmotapəs netəmim, kən rəhan min netəmim kəmotuwīn e pot mətə Iesu tinəmuwīn rəkis matəpələh. Kən kəmotiləs Iesu e pot moatuwīn ilat pot neen min kotuarisig-in ilat. ³⁷ Kəmoatuwīn əmun nimətag asol kit nahgin-nahgin tahmen əm e nalip təmuwa. Kən peau-peau asol min kotoralkin-pən əpəh e nīpəgnoa pot, kən nəhau tinatər-pən e pot, kən pot natol o namnimən. ³⁸ Mətə Iesu əpəh uarisig tətəpīl əlu-alu matauloga-pən e pelo kit. Kən rəhan min netəmim kəmotaiu motuwa motəhgaiir lan, motəmə, “!Ei, ləgətun! !Təhro nikim təsəhtən itimat ne, iuəhkīr əm ekotimis!”

³⁹ Kən Iesu təmaiir mətul matən-iəhau nimətag ne nəhau məmə, “!Nah-men! !Uameg-ta!” Kən nimətag təmurahl nelmin, kən peau-peau asol min apon kəmotikə, kən tāməməlinu tāməməlinu.

⁴⁰ Kən Iesu tāmən-ipən kəm rəhan min netəmim məmə, “?Təhro nakotəgin pik nəhlən? Okəmə naka rəhatəmat nahatətəən tikə əh lak.”

⁴¹ Mətə rəhan min netəmim kinotəgin pik, kən motən-ipən kəm ilat min məmə, “!Ei nəman! ?Təmim naka u? Nat əp-napin nimətag ne nəhau, mətə ilau kətoal nəwian.”

**Iesu tāməhg-iarəp
narmin rat e suah kit**

(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

5 Iesu ne rəhan min netəmim kəmotuwīn motuwar əpəh entənīpən-pən e Lek Kalili, əpəh ima netəm Kerasa.

² Nian Iesu təmīet e pot, kən məplan suah kit təmīsī-pən əpəh e nīpəg kəpiel min, ikin katitənim netəmim ikin. Suah un narmin rat tətətig lan.

³ Suah un tətətig əm əpəh e suwit, okol kəsaskəlīmən, kən kəruru min nəlīsən e nol o sen. ⁴ Nian tepət kotəlis nelmin ne nelkin ne e sen. Mətə nian rafin tateatip-eatip sen, kən matoratip-oratip sen e nelmin ne nelkin ne, kən məsanəp pik məsahmen-inən suah kit məmə otaskəlīm. ⁵ Kən lapin ne e nərauiəgan min ne nian rafin, in tətən əpəh e suwit, ne əpəh e nitot min, in pisin əm, mətəgət əfəməh, kən matətə atip əm in e kəpiel asilə min.

⁶ Nian suah un təmasipən-in Iesu əpəh isəu tatuwa əh, kən təmaiū muwīn meiuaiū misin-pən nulin ron. ⁷⁻⁸ Kən mətəgət əfəməh məmə, “!Iesu, ik Nəti Uhgin Ilis Agin! ?Nəmuwa məmə on-akəhro io?” Mətə Iesu təmə, “!Ik narmin rat, iet e suah un!” Mətə narmin rat apon təmə, “!Ekateasiə-in e nərgi Uhgin məmə onakəsələn nalpīnən kəm io!”⁹

⁹ Kən Iesu təmətapəh ron məmə, “?Ik nərgəm pah?” Mətə təmə, “Nərgək u, Nīmanin Tepət, mətə-inu itimat tepət.”

¹⁰ Kən kəmotən-ipən əskasik kəm Iesu məmə otəsahl-iarəpən ilat əh-ikin əh.

¹¹ Ikin əh, pikəs min tepət tepət kotəlu əpəh e nikali nitot un. ¹² Kən narmin rat min apon kəmotən-ipən kəm Iesu məmə, “Kəsi, ahl-ipən-tu itimat ekotuwīn o pikəs min əpəh, megəhan-in itimat ekotuwīn motatig əpəh elat” ¹³ Kən Iesu təmegəhan-in ilat məmə okotuwīn, kən narmin rat min apon kəmotiet e suah apon motuwīn əpəh e pikəs min. Kən pikəs min un kotəhmen-in tu-taosan, kəmotaiū motuwīn əpəh ikin təkul-əkul ikin, kən motiwīg-pən əpəh ləhau e nəhau un motəmmim.

¹⁴Kən netənim itəm kəmotagwən pikəs min un, kəmotaiu motuwīn motən-iarəp natun kəm netənim min əpəh e taon rəhalat, kən motən tuwīn mapəköl əpəh latuənu min. Kən netənim tepət kəmotuwa məmā okotəplan-tu nat un məmā kəmahrol min-nulan. ¹⁵Nian kəmotuwa o Iesu, kən motəplan suah un narmin rat min kəmotatig lan aupən, tinapəs nalmələn kən minuwīn e natimnat matəpələh, kən narmilat təmiwig ron kən motəgin. ¹⁶Kən netəm min u kəmotehm nat ətuatip e niganəmtilat kəmotamnus nat un kəmotehm Iesu təmol e suah un ne pikəs min kəm ilat min neen. ¹⁷Məto netəm min u e nitən un kəmotən-ipən əskasik kəm Iesu məmā otatuwin məsətulən əh iməlat ikin.

¹⁸Kən nian Iesu tinatitəlig-pən min məmā otuwīn e pot, məto suah un narmin rat min kəmotatig lan, təmolkeike pik məmā otuwīn ilat Iesu ne, kən matən-ipən kəm Iesu məmā, “Egəhan-in io, pəs ekimnə kitat min itəmat.”

¹⁹Məto Iesu təməsegəhan-inən, məto təmən-ipən kəm in məmā, “Itəlig-pən imam ikin, kən mamnus kəm netəm imam ikin nat naka itəm Ughin ilis pik təmol kəm ik, kən məmā in təməsəkitun ik.”

²⁰Kən təmuwīn əpəh ikin Tekapolis matən-iarəp natimnat itəm Iesu təmol kəm in. Kən nian netənim kəmotəto, kən kəmotaut pik ron.

**Pətagwəhl kit itəm tatimis ne
pətan əkəku kit itəm təmimis**

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹Kən Iesu ne kəmotuwīn min e pot motitəlig-pən entənipən-pa e lek, məto nimanin netənim kəmotuwa ron motitəlau in əpəh e nikalkal lek. ²²Kən suah kit, nərgin u Jaeras, in etəm-iasol kit rəha nimə rəha nuəfiminən, təməplan

Iesu kən təmuwa misin-pən nulin ron. ²³Kən təmatətapəh o Iesu matəkəike kəm in o nasituən məmā, “Rəhak pətan əkəku tatimis pik otəsuwəhən timis. !Awi, wa-tu kian nəkələhəu-pən nelməm lan pəs təwir məmegəh!” ²⁴Kən Iesu təmətəu-pən suah un mətian, kən nimanin netənim tepət kəmotuarisig-in kitəlau lan katiləs-pikən-ləs-pikən.

²⁵Kən pətan kit təmuwa o Iesu itəm tatos nimisən rəhalat nipitan nian rafin əm, minos nup tuelef. ²⁶Kən təmuwīn məplan tokita tepət, kən mərəkin rafin rəhan məni elat, məto wək rəhalat kəmotol təto pik nahməən. Məto rəhan nimisən təməseiuiəuən, in təmər məsin min. ²⁷⁻²⁸In təməto namnusən e Iesu, kən nikin təməht məmā, “Okəmā ekek əm rəhan kot, kən rəhak nimisən otol namnun.” Kən tol nəhlan, təmuwa maliwək muarisig-in ilat, misi-pən e məntaa Iesu ikin, kən mea-pən mek rəhan kot.

²⁹Nian təmek kot rəha Iesu nəhlan, kən roiu min əm rəhan nimisən təmətul, kən təməto əm e nipətin məmā in tinəwir.

³⁰Kən roiu min əm, Iesu təməto məmā nəsanənən məsin təmiet lan, kən təmeirair matətapəh məmā, “?Pah təmek rəhak kot?”

³¹Kən məto rəhan min netənim kotəmā, “Ei, əplan-tu. Netənim koatiləs-pikən-ləs-pikən pik ik. ?Tahro nakatən nulan məmā, ‘pah təmek io?’”

³²Məto Iesu təmətegəs-in məmā otehm-tu məmā pah təmek. ³³Kən əmun pətan apon tinitun məmā nian in təmek kot rəha Iesu, rəhan nimisən tinikə. Tol nəhlan, minatəgin mətəsiəp-asiəp muwa meiuaiu misin-pən nulin o Iesu matən-ipən natimnat rafin kəm in. ³⁴Kən Iesu təmən-ipən kəm in məmā, “Nətik pətan, e rəham nahatətəən, ninuwa minəwir. Kən atuwīn, pəs

nəməlinuən rəha Uhgin tətətig ron ik. !Rəham nimisən tinikə!”^s

³⁵ Nian Iesu təmatəghat əh kəm pətan un, kən netəmim neen kəmotisi-pən əpəh ima Jaeras ikin motuwa motənipən kəm Jaeras məmə, “Rəham pətan əkəku tinimis rəkis. Əsəlikiamtəən iəgətuən.”

³⁶ Məto Iesu təməsətəlig-inən rəhalat nəghatən, kən mən-ipən kəm Jaeras məmə, “Əsəginən, məsolən nikim tərat. Ahatətə əm lak.”

³⁷ Kən Iesu təmən-iəhau netəmim məmə okəsotuarisig-inən ilau, kən mit əm Pita ne Jemes ne pian Jon motuwın.

³⁸ Kən kəmotuwın əpəh ima Jaeras ikin motəplan netəmim tēpət kəmotuwa motasək moatəun-əun. ³⁹ Kən Iesu təmuwın əpəh imə mən-ipən kəm ilat məmə, “?Nakotagət pik nulan o naka? ?Kən motasək pik o naka? Pətan əkəku u təsimisən, tətəpil əm.” ⁴⁰ Kən netəmim kəmotalah-əmnu. Məto Iesu tahl-iarəp ilat məmə okotiet motuwın əpəh ihluə. Kən mit əm rəhan etəmim miləhal ne mama ne tata rəha pətan əkəku un motuwın əpəh pətan əkəku un tatəməhl ikin. ⁴¹ Kən Iesu təmos nelmin, mən e rəhalat nəghatən məmə, “*Talita kum,*” nīpəti nəghatən un təmə, “!Pətan əkəku, iatən-ipinə kəm ik məmə onakətul!”^t

⁴² Kən roiu min əm, pətan əkəku apon təmətul minataliwək. (Pətan əkəku un tinos nup tuelef.) Nian netəmim kəmotəplan nat un Iesu təmol, kən narmilat təmiwig pik ron. ⁴³ Kən Iesu təmən-ipən əskasik kəm netəm min un məmə, “Onəkəsotən-iarəpən nat un kəm suah kit.” Kən matig mən-ipən min kəm ilat məmə okotos-ipən nagwənən kit kəm pətan əkəku un tun.

Netəm Nasaret kəməsotisai-inən Iesu

(Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)

6 Iesu təmiet ikin-un kən rəhan min netəmim kəmotətəu-pən motuwın əpəh iman ikin. ² Kən e nian rəha Sapat, Iesu tuwın əpəh e nimə rəha nuəfiminən matəgətuən netəmim. Kən netəmim tēpət itəm kəmotəto rəhan nəghatən, kəmotaut pik ron motəmə, “?Ei nəman, kəruru məmə suah əpəh təməmik hiə natimnat min əpəh? ?Kəruru məmə təmahrenatig nəhlan? ?O kəruru məmə təmahrol nəhlan matol nat pispis min əpəh? ³ Kitat kotitun əm məmə suah əh iol əm nimə. In neti Meri, pia Jemes, Joses, Jutas ne Saimon. Kən kitat rəhan kaka min kotatig.” Kən nikilat təsagienən ron kən motəuhlin məntaalat ron.

⁴ Məto Iesu təmə, “Ien rəha Uhgin katisiai-in pik ikin min rafin. Məto rəhan min əm, ne netəm iman ikin kəsotisai-inən.”^u

⁵ Kən ikin əh, okol təsolən nat pispis kit ikin, məto rəhan əmun, titun nələhəu-pənən nelmin e netəm koatimis neen, kən kotəmegəh min. ⁶ Kən Iesu narmin təmiwig pik o netəm iman ikin məto-inu kəsotolkeikeən məmə okotən nīpahrienən lan. Kən təmaliwək muwın latuənu min rafin, matəgətuən netəmim.

Iesu təmahl-ipən rəhan netəm tuelef məmə okotuwin e nitən min

(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

⁷ Kən matig maun-in min rəhan netəm tuelef kotuwa ron, kən mahl-ipən ilat keiu-keiu. Təmos-ipən nəsanənən kəm ilat o nəhg-iarəpən narmin rat min e netəmim. ⁸ Kən mən-ipən nəghatən u kəm ilat məmə, “Onəkəsotosən nat kit e rəhatəmat naliwəkən, məto onəkotos əm kasikin rəhatəmat. Onəsotosən mənə kit e paos rəhatəmat, kən məso-

^s5:34 Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19

^t5:41 Luk 7:14

^u6:4 Jon 4:44

tosən piret, o kətim, o nat kit. ⁹ Onəkotuwin e put, məto onəsotosən sot kəiu. ¹⁰ Okəmə onəkotuwin əpəh ima suah kit ikin, kən otapil əm e rəhan nimə motatig kətatig kətoarus motiet latuənu əh. ¹¹ Kən okəmə onəkotuwin e latuənu kit, məto netənim neen kəsotolkeikeən məmə okotit itəmat nakotuwin e rəhalat nipəgnoa nimə, o kəsotətəlig-inən rəhatəmat nəghatən, kən nian nəkoatiet e rəhalat latuənu, nəkotəkəike motohapispis rəkis nisip e nelkitəmat məmə ilat okotitun məmə nəmotəuhlin-pən mənətaəmat olat.”^{vw}

¹² Kən kəmotiet motuwin motən-ipən kəm netənim məmə okotəuhlin nətəligən rəhalat, motapəs pahrien nolən rat min, kən motuwin o Uhgin. ¹³ Kən motəhg-iarəp narmin rat min tepət e netənim, kən motol-pən oel e netəm min u koatimis, kən motol-wir ilat.^x

Kig Herot Antipas təmən Jon Baptais məmə tinəmegəh min

(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)

¹⁴ Kən Kig Herot Antipas təməto nəghatən rəha Iesu tinuwin minapakol e nitən min rafin. Kən netənim neen kotəmə in Jon Baptais əpəh tinaiir-pa min mol tatos nəsanənən o nolən nat pispis min.^y

¹⁵ Məto netənim neen min kotəmə in Elaija, neen min kotəmə ien kit rəha Uhgin məto tahmen e ien min rəha Uhgin aupən.

¹⁶ Məto Kig Herot Antipas təməto, kən məmə, “Jon Baptais əpəh emətatip rəkis rəhn-kapə, məto tinəmegəh min.”

Nolən itəm Kig Herot Antipas təmohamnu Jon Baptais lan

(Mat 14:3-12; Luk 3:19-20)

¹⁷⁻¹⁹ Kig Herot Antipas təmən nəhlan məto-inu in təmol nat kit təsahmenən. Pian Filip təmatit pətan kit nərgin un Herotias mioal marit, kən Kig Herot Antipas tit-irəkis pətan un ron mioal marit. Kən Jon təmatən-ipən kəm in məmə, “Nakatərkən Lou. Təsahmenən məmə onakit pətan rəha piam.” Kən Herotias təməto nəghatən un kən metəhau Jon ron, kən molkeike məmə okohamnu, məto kəp. Kig Herot Antipas təmolkeike məmə otol rəhan pətaguihl nikin tagien, kən mahl-ipən rəhan min netənim kotuwin motaskəlim Jon kəlis ətain, kən kiləs kan kiləs-ipən e kalapus.^z ²⁰ Məto Kig Herot Antipas tatisiai-in Jon mitun məmə in etəm asim, kən in etəm ətuatip kit mol tatehm wir kən məsohamnuən. Nian tepət təto nəghatən rəha Jon, kən tinəruru əfəməh, məto tolkeike məmə otatətəlig-in.

²¹ Matuwin matuwin Herotias tinos rəhn matip Jon e nian kəmatol lafet lan rəha Kig Herot Antipas e nian təmaiir lan. Kig təmaun-in rafin netəmiəsol rəhan min, ne netəm-iasol rəha rəhan mopael min, ne netəm-iasol rəha netəm Kalili, məmə okotuwa motehm motagwən.

²² Kən e nian əh, pətan əkəku un neti Herotias təmuwa imə matol tanis e niganəmtilat. Kəmotəplan təmol tanis kən nikilat təmagien pik ron. Kən kig apon təmən-ipən kəm pətan əkəku apon məmə, “Okəmə nakolkeike naka, nakətapəh-in ron io, kən ekos-ipinə kəm ik.” ²³ In təmən-iəkis kən mos noanawil ron məmə, “Nat naka nakolkeike kən measiə-in ron io, ekos-ipinə. Nat əp-

^v6:11 Luk 10:4-11 ^w6:11 Wək 13:51

^y6:14 Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20

^x6:13 Jem 5:14

^z6:17-19 Lev 18:16

napin okəmā iahgin tahmen e nipilga rəhak natimnat, mətō ekəike mos-ipinə.”

²⁴ Kən pətan əkəku apon təmuwin əpəh ihluə matətapəh o rəhan mama məmā, “?Mama, oekeasiə-in naka o kig?” Mətō rəhan mama təmā, “Uwin measiə-in rəhn-kapə Jon Baptais.”

²⁵ Kən pətan əkəku apon təmaiū ueiūəhai əm muwin əpəh imə o kig kən məmā, “Ekolkeike məmā onakiləs-ipa rəhn-kapə Jon Baptais u-roiu agin, kəmələhəu-pən e pilet kit.”

²⁶ Kən nat un təmol kig nikin tahmə pik, mətō okol təsapəsən, mətō-inu tinəmos rəkis noanawil e niganəmti netəmim u kəmotuwa o lafet. ²⁷ Kən mahl-ipən rəhan kit mopael məmā otaiū əm muwin miləs rəhn-kapə Jon Baptais muwa. Kən mopael apon təmuwin əpəh e kalapus kən mətətip-rəkis rəhn-kapə Jon Baptais, ²⁸ kən mələhəu-pən e pilet kit miləs muwa, kən miləs-ipən kəm pətan əkəku apon, kən tiləs muwin kəm rəhan mama. ²⁹ Nian netəmim min rəha Jon Baptais kəmotəto netəmim kəmotəmnus nat un kəmol e Jon, kən kotuwa motiləs nipətin motuwin motitənim e nipəg kəpiel rəha nolən suwit.

Netəm tuelef rəha Iesu kəmotitəlig-pa min ron

(Luk 9:10)

³⁰ Kən aposol min rəha Iesu kəmotitəlig-pa min ron, kən motən-ipən natimnat rafin itəm kəmotol, ne nəghatən min itəm kəmotəgətuw netəmim lan.^a ³¹ Mətō netəmim tepət koatuwa moatuwin moatiet moatuwin, kən Iesu ne rəhan min netəmim kinotəruru nagwənən ne namegən ne. Kən Iesu tən-ipən kəm ilat məmā, “Pəs-tu kotuwin-tu əpəh ikin kit netəmim kotikə ikin, kən nakotameg

məsın.” ³² Kən ilat əm motuwin e pot kit minotuwin əpəh netəmim kotikə ikin.

Iesu təmagwən nəman faif-taosan

(Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

³³ Mətō netəmim tepət kəmotəplan ilat nian kəmotiet, kən motitun ilat. Kən kəmotiet e latuənu min motaiū kaupən-in ilat, motuwin əpəh koatuwin ikin. ³⁴ Nian Iesu təmuwar e pot məplan nimanin netəmim tepət kinəmotuwa rəkis, kən təmasəkitun ilat, mətō-inu kotahmen əm e sipsip min itəm etəmim tikə o nehmən ilat. Kən təmətul matəgətuw ilat e natimnat tepət.^b

³⁵ Tinehnaipən, kən netəmim rəha Iesu kəmotuwa motən-ipən kəm in məmā, “Tinətalugin, kən ikin-u kəsətigən ikin. ³⁶ Təwir məmā onakahl-ipən-ta netəmim koatuwin əpəh e latuənu min, ne əpəh ikin min, məmā okotos-nəmtin nigilat nagwənən.”

³⁷ Mətō in təmən-ipən kəm ilat məmā, “Kəp, itəməhal əm. Nakəhlagwən netəm min əh.” Mətō kotəmā, “!Naka! ?Nakəmā oekotuwin motərakin mənī asol agin u tu-hanrit tenarius o nosən piret lan o nagwənən nimanin netəmim u?”^{††}

³⁸ Mətō Iesu təmā, “?Nakoatos piret kuwəh? Otuwin motehm.” Kəmotuwin motehm motəmā, “Piret faif, kən nəm kəiū.”

³⁹ Kən Iesu tən-ipən kəm rəhan min netəmim mə okotol netəmim kotəpələh e manuwiłl amiəmitə fifti fifti ne uan-hanrit uan-hanrit, ⁴⁰ kən kəmotəpələh nəhlan fifti fifti ne uan-hanrit uan-hanrit. ⁴¹ Kən Iesu təmos piret faif ne nəm mil u kəiū, kən mətəg-pər əpəh e neai məfak ron, kən məmkas piret un məmki-pən kəm rəhan min netəmim

^{††}6:37 Roiu, tu-hanrit tenarius tahmen e tu-hanrit-taosan watu.

^a6:30 Luk 10:17 ^b6:34 Nam 27:17; Mat 9:36

məmə okotoor kəlin kəm netənim. Kən matig mos min nəm mil u kəiu məmkas moor kəm netənim. ⁴²Kən netənim rafin kəmotun nərpiilat tasis, ⁴³kən mo- tapəs nimismisi piret un ne nəm mil un, kən netənim min rəha Iesu kotaii-pən e kətim asol tuelef kotər wir. ⁴⁴Kən netəm min u kəmotagwən, nəman elat kotah- men e faif-taosan.^c

Iesu təmaliwək e nətuei nəhau

(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)

⁴⁵Kən roiu agin-əh min, Iesu təmən- ipən kəm rəhan min netənim məmə okotiləs pot kit motaupən motuwin entənipən-pən əpəh ikin kit nərgin u Pet- saeta, məto in otatig mahl-ipən paupən netənim koatuwin iməlat min ikin- u panuwin. ⁴⁶Nian tinauiatipin rəkis netənim, mahl-ipən ilat koatuwin, kən muwin əpəh e nitot məmə otəfak.^d

⁴⁷Kən tinətalugin, pot tinuwin əpəh ilugin ətuatip əpəh e lek, məto Iesu tətən pisin əm əpəh ipar. ⁴⁸Kən məplan ilat kotasuə kitasuə məto kinotəpou məto- inu nimətag tatoh ilat. Kən tinatian-ian, kən taliwək e nətuei nəhau matuwa. Tə- maliwək muwa, iuəhkir əm taprəkis-in ilat.

⁴⁹⁻⁵⁰Kən nian netənim min rəha Iesu kəmotəplan taliwək e nətuei nəhau matuwa, kən nikilat təht məmə narmi suah kit. Kən ilat rafin kəmotəplan, kən motəgin katearig əfəməh. Məto roiu agin-əh əm, Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “!Ei, nikitəmat tətul məha-məha. Io u inu. Sotəginən!”^e ⁵¹Kən muwin e pot məplan ilat moatəpələh, kən nimə- tag təmurahl nelmin, kən kəmotaut pik ron,^f ⁵²məto-inu rəhalat-kapə tiəkis. Kə- motəplan pap Iesu təmagwən netənim tepət e piret noan məsin əm, məto ilat kotəruru əh məmə in pah.

Iesu təmol-wir netəm koatimis əpəh Kenesaret

(Mat 14:34-36)

⁵³Kəmotuwin entənipən-pən motuwar əpəh ikin kit nərgin u Kenesaret, kən motietain pot ikin. ⁵⁴Nian kəmotuwar ikin əh, netəm ikin kəmotitun ueiəhai əm məmə in Iesu. ⁵⁵Kən kəmotaiu motuwin əpəh latuənu min moatən- ipən kəm netənim. Kən nian kotəto məmə Iesu əh-ikin əh, koatəmik netəm koatimis e rəhalat pet motuwa ron. ⁵⁶Kən ikin min rafin Iesu tatuwin- pən ikin e latuənu əlkələh, ne latuənu asol min, ne ikin min rafin titəlau, netənim kotəmik netəm koatimis motiet katəlin əm ilat əpəh maket ikin. Kən kə- moatəkəike katən-ipən kəm Iesu məmə otegəhan-in ilat kotek əm nipəgnəmti rəhan kot. Kən netənim rafin u kə- motek rəhan kot, kən motəwir e rəhalat nimisən.

Netəm-iasol min kəmotetəhau Iesu o kastom rəhalat

(Mat 15:1-9)

7 Kən Farisi min ne iəgəhun neen rəha Lou, kəmotisi-pən əpəh Jerusalem, motuwa moatəpələh ilat Iesu. ²Kən kə- motəplan məmə netənim min rəha Iesu kəmotagwən kən məsotaikuas wirən e nelmilat e nolən rəha Farisi min.^g

³Farisi min, ne netəm Isrel tepət, kəmoatətəu-pən ətuatip kastom rəha tipilat nuwəh min. Okəmə kəsotaikuas wirən e nelmilat un, kən kəsotag- wənən. ⁴Kən nian koatisi-pən e maket moatuwa, məsotagwənən pitən, mo- taupən kaikuas e nelmilat kən pan- otəgwən. Kən moatətəu-pən natimnat tepət min nəhlan itəm kəmos o tipilat nuwəh min. Kən kastom ətuatip əh-ikin

^c6:44 Mak 8:1-9

^d6:46 Luk 5:16

^e6:49-50 Luk 24:37

^f6:51 Mak 4:39

^g7:2 Luk 11:38

rəha naikuasən e sospən, ne panikin, ne pesin u kəmol e iaeñ.^h

⁵ Kən inu Farisi min ne iəgətun min rəha Lou kotətapəh o Iesu məmā, “?Tahro rəham min netəmim kəsotətəupənən kastom rəha tipitat nuwəh min? ?Tahro kəsotaupənən motaikuas pitən e nelmilat u panotagwən?”

⁶ Məto Iesu təmən-ipən kəm ilat məmā, “Aupən Aesea təmən-iarəp nəghatən rəha Uhgin kən məht ətuatip itəmat lan u rəhatəmat nənən təwir, məto nikitəmat tamkimik. In təmən məmā,

‘Uhgin təmā netəm min u kotisiai-in io e nəghatən əm rəhalat,

məto nikilat tətən-pən əh əpəh isəu.

⁷ Motəfak kəm io o nat əpnapin əm məto-inu ilat kotəgətun netəmim e lou itəm etəmim əm təmöl

motəmā lou rəha Uhgin, məto kəp.”ⁱ

⁸ Kən Iesu təmən min kəm ilat məmā, “Itəmat nakotapəs Lou rəha Uhgin moatətəu-pən əm kastom rəha etəmim.”

⁹ Kən mən-ipən kəm ilat məmā, “Nakotəusit pik o nolən apon rəhatəmat məmā nakotapəs Lou rəha Uhgin kən motətəu-pən atip əm kastom rəhatəmat. ¹⁰ Moses təmən məmā, ‘Onakisiai-in rəham tata ne mama. Okəmā suah kit tatəghat rat e rəhan tata ne mama, okəike kohamnu.’^j

¹¹ Məto itəmat nakotən məmā, suah kit okəmā tapəs nasituən e rəhan tata ne mama kən mən-ipən kəm ilau məmā, ‘Rəhak u nat u ekəmā ekasitu etəlau lan, məto emələhəu əm məmā rəha Uhgin. Kən nat katos-ipən kəm Uhgin okol kəsöl minən nat kit lan.’ ¹² Kən motatig moatən-iəhau min o nasituən e rəhan tata ne mama. ¹³ Məto e nolən əh,

nakotəgətun netəmim e rəhatəmat kastom motol nəghatən rəha Uhgin tatol əm nat əpnapin lan. Kən natimnat min tepət min nəhlan itəmat nəkoatol.”

Nat tol netəmim kotərat e niganəmti Uhgin

(Mat 15:10-20)

¹⁴ Kən Iesu təmaun-in nimanin netəmim məmā okotuwa iuəhkir ron kən məmā, “Otətəlig-in wir-tu io məmā nəkotitun. ¹⁵ Nat etəmim tatərge təsolən etəmim tamkimik e niganəmti Uhgin, məto nat tatiet e niki etəmim tatol etəmim tamkimik e niganəmti Uhgin.”^{kk}

¹⁷ Nian Iesu təmiet e nimanin netəmim un kən muwin əpəh imə, kən rəhan min netəmim kotətapəh o nipəti nəghatən min un kəm in. ¹⁸ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmā, “Okəmā naka itəmat min rəhatəmat-kapə tikə. Onəkotəkəike motitun məmā natimnat itəm etəmim tatərge in tahmen əm e nat ihluə təsolən etəmim tərət e niganəmti Uhgin. ¹⁹ Məto-inu tərge kən təsuwinən e nikin, məto tatuwin e tipəin u, kən matiet min.” (E nəghatən əh Iesu təmən-iarəp məmā nagwənən rafin katun təwir e niganəmti Uhgin.)

²⁰ Kən məmā, “Məto nat itəm tatiet e niki etəmim, in tol etəmim tətəmkimik e niganəmti Uhgin. ²¹ Məto-inu niki etəmim tatəht natimnat tərət tepət, ilat u: nipitan ne nəman ne, koatit anion ilat min; nakləhən; nohamnuən itəm; ²² nakləh-inən pətan rəha suah pisin; naumisən o natimnat; nolən rat min; neiuəən; nolən rəha nit əpnapin əmən nipitan ne nəman; netetən; nənən nikal

^{kk}7:15 E kopi oas min neen rəha Niutesteman itəm kəmāte e nəghatən Kris aupən, koatən ves 16 nəhlan: “Etəm matəlgin tatig, təwir məmā in otətəlig-in wir kən mitun nəghatən min u.”

^h7:4 Mat 23:25 ^j7:7 Aes 29:13 ^j7:10 Eks 20:12; 21:17; Dut 5:16

^k7:15 Wək 10:14-15

itəm; nausitən; nalmələn. ²³Nolən rat min əh, ilat əh kotisi-pən e niki netəmim kən motol ilat kotamkimik e niganəmti Ughin.”

**Iesu tēməhg-iarəp narmin
rat e neti pətan kit**

(Mat 15:21-28)

²⁴⁻²⁶ Kən Iesu tēmiet ikin-un kən məsou pəhap muwin əpəh Fonisia, ima laihluə min e nitən rəha Siria, mətətig e nimə kit iuəhkir o taon u Taea, matəhluaig məsolkeikeən məmə netəmim okotitun məmə in tətətig əh-ikin əh, məto okol təsəhluaigən. Məto pətan kit əh-ikin, narmin rat tətətig e rəhan pətan əkəku. Pətan un təmaiir ikin əh, kən in təsəfakən, in laihluə. (Netəm Isrel kotəmə laihluə min kotahmen e kuri.) Nian təməto natimnat wir min itəm Iesu tatol ilat, kən tasək muwa misin-pən nulin ron məmə otəhg-iarəp narmin rat e rəhan pətan əkəku. ²⁷Məto Iesu təmə, “Kəpə. Pəs kaupən kəgwən nisualkələh. Təsəwirən məmə okərakin-pən nagwənən nigi nisualkələh kəm kuri min.”

²⁸Məto pətan u təmə, “Nipahrienən etəm-iasol, məto kuri min koatun əm nimismisi nagwənən nigi nisualkələh itəm kotisas-pən e nipəg tepil.”

²⁹Kən Iesu təmən-ipən ron məmə, “Məto-inu nəmuhalpin wir rəhak nəghatən, uwin-tu əpəh imam ikin məplan narmin rat tiniet rəkis e rəham pətan əkəku.” ³⁰Pətan u təmaiu muwin iman latuənu məplan rəhan pətan əkəku tətəpil-pər wir əm e rəhan pet, kən narmin rat tiniet rəkis lan.

**Iesu təmol-wir suah kit matəlgin
talu məruru nəghatən**

³¹Kən Iesu tēmiet ikin-un ima netəm Taea kən muwin-pən əpəh Saeton matuwin əpəh e nəhau Lek Kalili, məto təmuwin-pən əpəh Tekapolis ikin. ³²Kən netəmim kəmotit suah kit matəlgin talu kən məruru nəghatən motuwa məmə Iesu otələhəu-pən nelmin lan pəs tətə təwir. ³³Kən Iesu tēmīt suah un mian əpəh isəu məsin o netəmim, kən miləs-ipən noa nelmin e matəlgin kən magəh nelmin[¶] mələhəu-pən e nami suah un. ³⁴Kən masipər əpəh e neai, kən mamegahl ron e rəhan nəghatən məmə, “*!Efata!*” Nipətin təmə, “*!Əwir-ta!*” ³⁵Kən əmun suah un tinatəto nat, kən namin tinəwir minatəghat wir.

³⁶Kən Iesu təmən-iəhau ilat məmə okəsotənən nat un kəm netəmim. Məto nian Iesu təmatəkəike kəm ilat, kən ilat kəmotəkəike kən-iarəp kəm netəmim.¹ ³⁷Kəmotaut pik ron motəmə, “Natimnat rafin itəm tatol, məto in təwir pik agin. Netəm u matəlgilat talu kinoatəto nat, ne netəm kotəruru nəghatən kinoatəghat.”^m

Iesu təmagwən netəmim fo-tausan

(Mat 15:32-39)

8 E nian kit min netəmim tepət kəmotuwa min ron, kən məto, nigilat nagwənən tinikə. Kən Iesu təmaun-in rəhan min netəmim kotuwa kən tən-ipən kəm ilat məmə, ²“Nikik tinahmə pik o netəm min əpəh məto-inu, kəmotuarisigin io minotos rəkis nian kisil, kən roi u əh, nigilat nagwənən tinikə. ³Okəmə ekahl-ipən ilat koatuwin əh-roiu, kən niganəmtilat otəpin e suatip, kən sueiuei

[¶]7:33 E nian min əh, netəmim nikilat təht məmə nahui noan in tahmen e mərisin kən tətəsitə e nimisən.

¹7:36 Mak 1:43-45 ^m7:37 Aes 35:5

otoh ilat, mato-inu kəməsotagwənən nuwəh, kən neen kəmotisi-pən əpəh isəu.”

⁴Kən rəhan min netənim kəmotətapəh ron məmā, “?Okəmik hiə pīret tahmen-in nagwənən ilat? İkin-u taruən-aruan ikin, netənim kəsotatigən ikin.”

⁵Kən İesu təmətapəh olat məmā, “?Nakoatos pīret kuwəh?” Məto kotəmə, “Sepin.”

⁶Kən təməni-pən kəm netənim məmā okotəpələh, kən mos pīret un məfak mətən-ipən tagkiu ron kəm Ughin, kən məmkas mos-ipən kəm rəhan min netənim məmā okotoor kəlin kəm netənim, kən kəmotol mihin. ⁷Kən kəmos min nəm əlkələh neen ka, kən İesu təfak ron kən mos-ipən min kəm ilat məmā okotoor kəlin kəm netənim. ⁸⁻⁹Kən netəm min u İesu təmagwən ilat kotahmen e fo-tausan, kəmotun nagwənən nərpilat tasis, kən kapəs nimismisi nagwənən, kən kəii-pən e kipəhau sepin kotər.ⁿ ¹⁰Kən İesu tahl-ipən netənim koatuwin iməlat min ikin. Kən ilat rəhan min netənim kəmotuwin e pot kan əpəh e nitən Talmanuta.

Farisi min kəmotən məmā okotehm nəmtətin kit

(Mat 16:1-4)

¹¹Kən Farisi min neen kəmotuwa o İesu moatərgəhəu kəm in motən-ipən kəm in məmā otol-tu nəmtətin asol kit pəs kotitun məmā in təmisi-pən pahrien o Ughin, o kəp. ¹²Kən İesu nikin təməpou, kən məmegahl ron kən məmā, “?Karmə tahro netəm min u-roiu ne kotəmə okotəplan-tu nəmtətin kit? Məto iatən pahrien kəm itəmat məmā okol kəsolan nəmtətin kit kəm itəmat.”^o

¹³Kən məpəs ilat motuwin e pot kan əpəh e nikali nəhau lek entənəpən-pən.

Is rəha Farisi ne is rəha Kig Herot Antipas

(Mat 16:5-12)

¹⁴Rəhan min netənim kəmotaluin nəmikən pīret məto kəmos əm ki-tiəh əm motuwin e pot. ¹⁵Kən İesu təmətəhag kəm ilat məmā, “Otehm wir itəmat o is rəha Farisi min ne is rəha Herot Antipas.”^p

¹⁶Kən kəmotən-ipən kəm ilat min məmā, “Tatən nəhlan məto-inu kəməsotəmikən pīret.”

¹⁷Kən məto İesu tinitun rəhalat nətəligən kən mən məmā, “?Tahro nakoatən nəghatən əh məmā nəməsotəmikən pīret? ?Tahro itəmat nəkəsotehmən əh kən məsotitunən əh? !Rəhatəmat-kapə tiəkis!^q

¹⁸Niganəmtitəmat u ikin. ?Tahro nəkəsotehmən nat? Kən matəlgitəmat u ikin. ?Tahro nəkəsotətoən nat? Ekitun məmā okəmə naka ninəmotaluin nətimnat itəm kinotuwa rəkis. ¹⁹?Nian emos pīret əh faif məmkas mos-ipən kəm netənim min əpəh faif-tausan kotun, kən uarisig nəmotaii-pən nimismisin e kətim asol kuwəh?” Məto kotəmə, “Tuelef.”^r

²⁰Kən təmətapəh min olat məmā, “?Kən nian emos pīret əh sepin məmā ekos-ipən kəm netəm min əpəh fo-tausan kotun, kən uarisig nəmotaii-pən nimismisin e kətim asol kuwəh?” Məto kotəmə, “Sepin.”

²¹Kən təmətətapəh olat məmā, “?Məto itəmat nəkotəruru əh io?”

İesu təmol-wir suah kit niganəmtin təpis

²²Kən kəmotuwar əpəh ikin kit katən məmā Petsaeta, kən netəm ikin kəmotit suah kit niganəmtin təməpis motuwa

ⁿ8:8-9 Mak 6:35-44 ^o8:12 Mat 12:39; Luk 11:29 ^p8:15 Luk 12:1

^q8:17 Mak 6:52 ^r8:19 Mak 6:41-44

kən kətasək ahgin Iesu mēmā otələhəu-pən nelmin lan. ²³ Kən Iesu tamos nelmi suah un mian isəu məsin o latuənu kən tagəh niganəmti suah un^{ss} kən mələhəu-pən nelmin mil lan, kən mətəpəh ron mēmā, “?Ninitun nehmən nat o kəp?”

²⁴ Məto suah un təmasipər kən mēmā, “Ekəatəplan netənim mətə kotahnen əm e nig min mətə in əmun kotaliwək.”

²⁵ Kən Iesu təmatig mələhəu-pən min nelmin mil e niganəmti suah un, kən tinitun nəplan wirən natimnat minapəs noapoapən. ²⁶ Kən Iesu təmahl-ipən mēmā otatuwin iman ikin mətə təmən-iəhau mēmā otəsuwin-pənən əh latuənu əh-ikin.

Pita təmən-iarəp mēmā Iesu in Mesaea ilouin

(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Kən Iesu ne rəhan min netənim kəmotiet motəsou pəhap motuwin e latuənu min u iuəhkir o nat əpəh Sisaria Filipae. Nian kəmoatuwin e suatip kən tatəpəh olat mēmā, “?Otən-tu mēmā netənim kotəmā pah u io?”

²⁸ Mətə rəhan min netənim kotəmā, “Netənim neen kotəmā ik Jon Baptais. Neen min kotəmā ik Elaija. Neen min kotəmā ik ien kit rəha Ughin aupən.”^s

²⁹ Kən təmətəpəh olat mēmā, “?Mətə itəmat nakotəmā pah u io?” Kən Pita təmə, “Ik Mesaea ilouin, itəm Ughin təmən mēmā otəpanahl-ipa.”^t

³⁰ Kən Iesu təmən-iəhau əskasik ilat mēmā, okəsotən-iarəpən in kəm suah kit.^u

Iesu təməghat-in rəhan nimisən

(Mat 16:21-23; Luk 9:22)

³¹ Kən təmatəgəgun ilat kən matən mēmā, “Io Neti Etənim oepənəto nah-

məən o natimnat tepət. Netəm-iasol rəha netəm Isrel, ne pris asol min, ne iəgə-tun min rəha Lou okotətəhau io, kən motəhamnu io, mətə oekos nian kisil un, kən panəmegəh min.” ³² Təmən wir pap kəm ilat, mətə Pita təmit Iesu mian əpəh e nikali suatip kən matən-iəhau əskasik mēmā otəsəghatən nəh-lan. ³³ Kən mətə Iesu təmasipən məplan rəhan min netənim, kən mən-ipən kəm Pita mēmā, “!Ik iərmis Setan asol, əgim muwin isəu lak! Rəham nətəligən sənəmā rəha Ughin, mətə rəha etənim əm.”

Naulis-inən nən-iarəpən Iesu kəm netənim

(Mat 16:24-28; Luk 9:22-27)

³⁴ Kən Iesu təmaun-in rafin netənim ne rəhan min netənim mēmā okotuwa ron, kən təmən mēmā, “Okəmā suah kit təmə otuarisig-in io, otəkəike maluin atip in, kən mīləs rəhan nig kəməluau muarisig-in io.”^v ³⁵ Etənim itəm tolkeike mēmā otosmegəh rəhan nəmegəhən e nətueintən u, kən otakiəh e rəhan nəmegəhən lilin. Mətə etəm otimis ron io ne Namnusən Təwir rəhak, in otos nəmegəhən lilin. ³⁶ ?Okəmā etənim kit tatos rafin natimnat e nətueintən, mətə uarisig lan otimis kən təsosən nəmegəhən lilin, in təmol win e nat kit təwir, o kəp? Kəp. ³⁷ Okol suah əh təsos-ipənən nat kit kəm Ughin mēmā Ughin otos-ipən nəmegəhən lilin kəm in.

³⁸ “Netəm kotaulis-in nən-iarəpən io ne rəhak nəghatən kəm netəm kotapəs nəfakən motol təfagə rat, kən o nian io Neti Etənim oekuwa lan, io min oekaulis-in nənən mēmā ilat u rəhak min netənim. O nian əh oekuwa itimat

^{ss}8:23 Afin-tu futnot e Mak 7:33.

^s8:28 Mak 6:15

^t8:29 Jon 6:68-69

^u8:30 Mak 9:9

^v8:34 Mat 10:38-39; Luk 14:27

nagelo asim min e nepätän əhag-əhag asol rəha rəhak tata.”^w

9 Kən Iesu tāmən māmə, “Ekātən pahrien kəm itəmat māmə, itəmat neen u nəkoatətul u ikin-u roiu, okol kəsotimisən mətəahgin kotəplan nərəmərəən rəha Uhgın otuwa e nəsanənən asol.”^x

Nipəti Iesu təmuwa mol pisin

(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

² Kən nian sikis kinotuwa minotuwın rəkis, kən Iesu tit Pita, Jemes, ne Jon, kən iləhal pisin əm kəhaluarisig-in motuwın əpəh e nitot əfəməh kit, kən ilat pisin əm əh-ikin. Kən kəməhaləplan nipəti Iesu təmol pisin. ³ Rəhan napən təmuwa mərūən matipit-ipit, okol suah kit təsaikuasən e niməhan kit tərūən min-nəhlan. ⁴ Kən suah miləhal apon kəməhaləplan Elaija ne Moses kəmiaet-arəpa mətəhaləghat iləhal Iesu. ⁵ Kən Pita tāmən-ipən kəm Iesu māmə, “İəgətun, təwir māmə ekəhaluwa ikin-u. Pəs məhalol makeen kisil, rəham kit, rəha Moses kit, kən rəha Elaija kit.” ⁶ Pita tinatəghat əpnəpin əm mətə-inu kinəhaləgin pik matəhlasiəp.

⁷ Kən napuə təmuwa malpin ilat, kən kəmotəto nəwia suah kit təmisi-pən əpəh e napuə māmə, “İnu netik keike u ekolkeike pik. Onakəhaləkəike məhalətəlig-in in.”^y ⁸ Kən roiu agin-əh min, kəməhaleirair, mətə kinəsəhaləplanən suah mil un, mətə kəməhaləplan əm Iesu tatətul ilat min iləhal.

⁹ Nian kəmoateiuaiu e nitot un kan əpəh ləhau, kən Iesu tāmən-iəhau əskasik iləhal māmə, “Natimnat un nəməhalehm əpəh ilis e nitot, onəsəhalənən kəm suah kit məhalətoarus-pən io Neti Etənim oekəmegəh min e nimisən.”

¹⁰ Kən iləhal kəməhalisai-in nəghatən rəha Iesu, mətə kəmatəhalən əm kəm iləhal min māmə, “Nəghatən əh tāmən māmə otəmegəh min e nimisən, kəruru māmə nipətin təmə naka.”

¹¹ Kən kəməhalətapəh o Iesu māmə, “?Təhro iəgətun min rəha Lou kotəmə Elaija otəkəike maupən muwa?”^z

¹² Kən Iesu tāmən-ipən kəm iləhal māmə, “Nipahrienən, Elaija otaupən muwa matol-wir min natimnat rafin. ?Mətə təhro Naoa Rəha Uhgın tāmən māmə io Neti Etənim oepənəto nahməən o natimnat tepət, kən netənim okotəplan io motapəs io?^a ¹³ Mətə ekātən pahrien kəm itəməhal māmə Elaija tinuwa rəkis, kən kəmol nat tərət lan təhmen e Naoa Rəha Uhgın tāmən māmə okəpanol mihin.”^b

Iesu təməhg-iarəp narmin rat e suakəku kit

(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴ Nian kəmotitəlig-pa min, motehm netənim neen min rəha Iesu, mətə nimanin netənim kəmotitəlau elat, kən iəgətun neen rəha Lou ne netənim min rəha Iesu kotərgəhəu. ¹⁵ Nian netənim kəmotəplan Iesu, narmilat təmiwig pik ron, kən motaiu ka māmə okotəghat kəm in. ¹⁶ Kən Iesu təmətapəh olat māmə, “?Naka əpəh nakotərgəhəu ron itəmat netəm min əpəh?”

¹⁷ Mətə netəm min u kit təmə, “İəgətun, io emit netik muwa ron ik māmə onakol-wir, mətə-inu narmin rat kit tətətig lan kən mol təruru nəghatən. ¹⁸ Kən nian narmin rat apon taskəlim in, kən moh miləs-iəhau morin əpəh e nisip, kən nahuin noan tiet təhmen əm e sop, kən matəgətain nəluin, nipətin tatikimkim. Kən emətapəh o rəham netənim māmə

^w8:38 Mat 10:33 ^x9:1 Mak 13:30 ^y9:7 Wək 3:22; 2 Pita 1:17-18

^z9:11 Mal 3:1 ^a9:12 Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6 ^b9:13 Mat 11:14

okotəhg-iarəp narmin rat əpəh lan, məto kotəruu nəhg-iarəpən.”

¹⁹ Məto İesu təmə, “Kəsi, itəmat un netəm roiu ne nakəsotahatətəən lak. Karmə oekatiɡ kitat min itəmat mətoarus-pən nian naka nəpanotahatətə lak. Kən karmə onəghan epanameɡ etəmat. Enəpou-in itəmat. !Otiləs suakəku un motuwa!”

²⁰ Kən kəmotiləs kan o İesu. Kən narmin rat apon təməplan İesu kən mol suakəku apon taut nıpətin tasiəp-asiəp pik, kən miet morin əpəh ləhau e nisip məsəupəlpəl mətan, kən nahui noan tiet tahmen e sop. ²¹ Kən İesu təmətapəh o rəhan tata məmə, “?Təmol min-nəhlan minos nup kuwəh?”

Məto rəhan tata təmə, “Təmətuoun e nian təmatəkəku mətoarus-pa əh-roiu. ²² Kən nian tepət narmin rat əh toh matiləs-ipən əpəh e nigəm ne nəhau məmə otohamnu. Okəmə nəkitun nolən, pəs nakəsəkitun itimlau masitu etimlau.”

²³ Məto İesu təmə, “?Naka əh, nəghatən u məmə, ‘Okəmə nəkitun nolən?’ Ughin titun nolən natimnat rafin o etənim itəm tətahatətə lan.”^c

²⁴ Kən roiu agin, tata rəha suakəku un təmagət əfəməh məmə, “Ekətahatətə lam, məto in əmun rəhak nahatətəən təkəku əm, asitu lak məmə rəhak nahatətəən otər mepət.”

²⁵ Kən nian İesu təməplan məmə netənim neen min kinotuwa iuəhkir ron, kən tən-ipən əskasik kəm narmin rat apon məmə, “Ik narmin rat itəm natol matəlɡitəm tətalu kən mol itəm katəruu nəghatən. !Ekatən-ipinə ətuatip u-roiu məmə onakiet e suakəku un, kən məsuwa minən muwin lan!”

²⁶ Kən narmin rat apon təmagət əfəməh mol suakəku apon taut

masiəp-asiəp min u iuəhkir agin timis, kən miet lan. Okol nəkəplan məmə tinimis rəkis, kən netənim tepət kotəmə tinimis.^d ²⁷ Məto İesu təməa-pən maskəlim nelmin miuw-pər, kən tətul.

²⁸ İesu təmuwin imə, kən ilat pisin əm rəhan min netənim koatəpələh, kən kotətapəh ron məmə, “?Karmə tahro ekotəruu nəhg-iarəpən narmin rat əpəh?”

²⁹ Məto İesu təmə, “Nəfakən əm titun nəhg-iarəpən narmin rat min əh nəhlan.”

İesu təmən-iarəp min rəhan nimisən

(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰ Kən İesu ne rəhan min netənim kəmotiet ikin-un kən motuwin-pən əpəh e nitən Kalili ikin, məto İesu təsolkeikəən məmə okitun məmə in əh-ikin əh.^e

³¹ Təmol nəhlan məto-inu tatəɡətun rəhan min netənim. Təmən məmə, “Io Neti Etənim, okeɡəhan-in-pən io kəm netənim kotəhamnu io ekimis. Məto oekos nian kisil u, kən panəməɡəh min.”^f

³² Kən məto rəhan min netənim kəsotitun wirən rəhan nəghatən, kən nikilat tinəɡin o nətapəh-inən nıpəti nəghatən rəhan.^g

?Pah in tepət elat?

(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Kəmotiet-pa əpəh Kapaneam, kən minətuwin imə kit. Kən İesu təmətapəh olat məmə, “?Naka əpəh nəmoatən e suatip?”

³⁴ Məto kinotəruu nuhalpinən məto-inu, e suatip kəmoatən məmə pah in tepət elat. ³⁵ Kən İesu təməht-iəhau məpələh, kən maun-in rəhan netəm tuelef məmə okotuwa-tu ron, kən tən-ipən kəm ilat məmə, “Etəm tolkeike məmə in otepət e netənim, in oteike meiuaiu elat kən muwa məmə in iol-

^c9:23 Mat 21:21; Mak 11:23

^d9:26 Mak 1:26

^e9:30 Jon 7:1

^f9:31 Mak 8:31; 10:32-34

^g9:32 Luk 9:45

wək əm kit rəhalat.”^h ³⁶ Kən miləs suakəku kit muwin məf aupən-in ilat, kən maskəlīm məmā, ³⁷ “Kən etəmim itəm tatos e nikin agien suakəku tahmen e inu, kən tatol e nərgək, kən tahmen əm məmā tatos io e nikin agien. Kən etəmim itəm tatos io e nikin agien, kən tahmen əm məmā tatos etəm u itəm təmahī-īpa io.”ⁱ

Suah kit təmol nat pispis e nərgi Iesu
(Luk 9:49-50)

³⁸ Kən Jon təmən-īpən kəm Iesu məmā, “Iəgəṭun emotəplan suah kit tatəhg-iarəp narmin rat min e nərgəm, kən emotən-īəhau mətō-inu sənəmā kitat kit.”

³⁹ Mətō Iesu tēmā, “Sotən-īəhauən, mətō-inu etəm tatol nat pispis min e nərgək, okol tāsən uəhaiən nəghatən rat lak. ⁴⁰ Etəm itəm sənəmā rəhatat tīkimīr, in tolkeike itat.”^j ⁴¹ Ekātən pahrien kəm itəmat məmā, okəmā etəm tətasiṭu etəmat, mətō-inu rəhak u itəmat, suah u otəkəike mos nətəuən rəhan, nat əpnəpin in nat əkəku əm tahmen tatos-īpənə nəhau ətəp kəm itəmat nakotənīm.”^k

Nat tol etəmim tətəme e rəhan nəmegəhən

(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² Kən Iesu təmatəkəike matən məmā, “Nisualkələh min u kotahatətə lak, okəmā suah kit tol kit təme e rəhan nəmegəhən o rəhan nahatətəən, kən suah əh, Uhgin otol nalpinən asol kəm

in. Kən nalpinən əh otəskasik taprəkis okəmā kətu-pən kəpiel kit e nentou, kən kərakin-pən əpəh itəhəi lokamnīm məmā otamnīm.

⁴³⁻⁴⁴ “Kən okəmā nelməm tol ik natol təfagə, kən təwir məmā nakətətip rəkis mərakin. Okəmā nelməm kitīəh əm mətō onakos nəmegəhən lilin, inu təwir pik maprəkis-in məmā nelməm kəiu mətō okərakin-pən ik e nigəm asol namnun tīkə.”^l ⁴⁵⁻⁴⁶ Kən okəmā nelkəm kit tol ik nakətəme e rəham nəmegəhən nakətətip rəkis. Okəmā nelkəm kitīəh əm mətō onakos nəmegəhən lilin, inu təwir pik maprəkis-in məmā nelkəm kəiu mətō okərakin-pən ik e nigəm asol.”[†]

⁴⁷ Kən okəmā niganəmtīm kit tol ik nakətəme e rəham nəmegəhən, nakiləs-irəkis. Okəmā niganəmtīm kitīəh əm mətō onəkuwin ikin Uhgin tatərəməmə ikin, inu təwir pik maprəkis-in məmā niganəmtīm kəiu mətō okərakin-pən ik e nigəm asol.”^m ⁴⁸ Kən ikin əh, firəl min okotətip e nipəti netəmim ikin məsotimīsən, kən nigəm tatus ilat kən matuəp əm kilpin okol kəsəhamīsən nian kit ne.”ⁿ

⁴⁹ “Uhgin tateatəgtəg-pən nigəm e netəmim tahmen əm e sol kateatəgtəg-pən e nagwənən.

⁵⁰ “?Sol təwir, mətō okəmā otisiu roiu, kən kəruru məmā okos-īpən min naka pəs tətəhen? Onəkotəkəike motos sol u tahmen e nolkeikeən e rəhatəmat nəmegəhən, kən motatig e nəməlinuən nian rafin.”^o

*9:43-44 E kopi oas min neen rəha Niutesteman itəm kəmāte e nəghatən Kris aupən, katilpin nəghatən kit min e ves 44 itəm tahmen-pən əm e ves 48.

†9:45-46 E kopi oas min neen rəha Niutesteman itəm kəmāte e nəghatən Kris aupən, katilpin nəghatən kit min e ves 46 itəm tahmen-pən əm e ves 48.

^h9:35 Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 ⁱ9:37 Mat 10:40

^j9:40 Mat 12:30; Luk 11:23 ^k9:41 Mat 10:42 ^l9:43-44 Mat 5:30

^m9:47 Mat 5:29 ⁿ9:48 Aes 66:24 ^o9:50 Mat 5:13; Luk 14:34

**?Təwir məmə nipitan ne nəman
okotapəs ilat min, o kəp?**

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

10 Kən Iesu təmiet ikin-un kən muwin miet-pən əpəh entən əpəh Jutia entənipən-pən e nəhau əpəh Jotan. Kən nimanin netəmim kəmotuəfimin-pən min ilat min ron, kən tatəgətun ilat məmə inu tatəgətun əh mihin ilat ne nian min.

² Kən Farisi neen kəmotuwa keiuə əm katəpəh ron məmə, “?Tahro? ?Rəhatat Lou tategəhan-in məmə iərman titun napəsən rəhan pətan, o kəp?”

³ Məto Iesu təmətapəh olat məmə, “?Lou naka un Moses təmələhəu əupən kəm itəmat?”

⁴ Kən məto kotəmə, “Moses təmegəhan-in məmə okəmə iərman tətapəs rəhan pətan un, təike məte naoa kit mos-ipən kəm rəhan pətan məmə in tinapəs, kən panahl-iarəp.”^p

⁵ Məto Iesu təmə, “Moses təməte lou un məto-inu rəhatəmat-kapə tiəkis pik.

⁶ Məto e nətuounən, Uhgın təmol natimnat, kən mol iərman ne pətan.^q ⁷ O nat əh in əh, iərman otəpanapəs rəhan tata ne mama, kən mətuatig ilau rəhan pətan. ⁸ Kən ilau okuea nipətilau kitəh. Kən roiu, ilau sənəmə kəiu, məto kitəh əm.^r ⁹ Uhgın tinilpin ilau kinuea minioal kitəh, kən o nat əh, pəs etəmim kit okol təsətatipən rəhalau natigən.”

¹⁰ Kən Iesu ne rəhan min netəmim kəmotuwın əpəh imə, kən rəhan min netəmim kotəpəh ron o nat un. ¹¹ Kən təmən-ipən kəm ilat məmə, “Etəm tatol tifos mətapəs rəhan pətan kən matit min in pisin kit, in tategoafəl matol təfagə rat e rəhan ətuatip pətan.^s ¹² Kən tahmen

min əm, okəmə pətan kit tətapəs rəhan iərman kən matətu-pən in pisin kit, in min tateguafəl matol təfagə rat e rəhan ətuatip iərman.”

Iesu təməfak o nisualkələh

(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Kən netəmim neen kəmotəmik nisu-alkələh motuwa o Iesu məmə otələhəu-pən nelmin elat mawte-in nəwırən rəha Uhgın kəm ilat, məto rəhan min netəmim kəmoatən-iəhau ilat. ¹⁴ Məto nian Iesu təməplan, kən neməha tol, matəhai ilat məmə, “Pəs nisualkələh okotuwa ron io. Əsotən-iəhəuən nisu-alkələh min un, məto-inu netəm min u nikilat tahmen əm e niki nisualkələh, ilat u Uhgın tatərəməyə elat. ¹⁵ İatən pahrien kəm itəmat məmə, okəmə suah kit təsolkeikeən məmə oteiuaiu mahmen e suakəku mapəs Uhgın tərəməyə lan, in okol təsatig ahginən nəərəməyə rəha Uhgın.”^t ¹⁶ Kən məmik nisualkələh e nelmin, kən mələhəu-pən nelmin elat məmə, “Pəs Uhgın otawte-in rəhan nəwırən kəm itəmat.”

Suah kit rəhan nautə tepət

(Mat 19:16-22; Luk 18:18-23)

¹⁷ Nian Iesu tinətaliwək matuwın, kən suah kit təmaiu muwa misin-pən nulin ron məmə, “?İgətun wir, oekəkəike mol naka un məmə ekos nəmegəhən lilin?”

¹⁸ Məto Iesu təmə, “?Tahro nakatən məmə io etəm təwir? Uhgın pisin əm un in təwir, suah kit min tikə məmə in təwir. ¹⁹ İk ninəmitun rəkis lou min rəha Moses məmə onəsəhamnuən itəm, məsakləhən, məseiüəən, məsakləh-inən pətan, onəkəike misiai-in rəham tata ne mama.”^u

^p10:4 Dut 24:1-4; Mat 5:31 ^q10:6 Jen 1:27; 5:2

^r10:8 Jen 2:24; Efes 5:31-33 ^s10:11 Mat 5:32 ^t10:15 Mat 18:3

^u10:19 Eks 20:12-17; Dut 5:16-20

²⁰ Məto suah un təmə, “İəgəṭun, lou min un, ematol rafin ilat nian ematəkəku mətoarus-pa u-roiu ne.”

²¹ Kən İesu təməhm suah un molkeike pik, kən məmə, “Nat kit min əm əh-ikin onəkol. Uwin mol-salim-in rafin rəham nautə, kən mos-ipən məni lan kəm ian-rat min, kən ik onakos nautə tepət əpəh e nego e neai. Kən muwa muarisig-in io.”

²² Kən nian suah un təməto nəghatən un, kən niganəmtin təməpou, kən nikin təməpou pik ron matuwin məto-inu rəhan natimnat tepət.

Tiəkis o etəm rəhan nautə tepət məmə otuwin ima Ughin

(Mat 19:23-30; Luk 18:24-30)

²³ Kən İesu təmasipən məplan netəm min əh-ikin, kən mən-ipən kəm rəhan min netəmim məmə, “!Nəman! Tiəkis pəhrien o netəm rəhalat nautə tepət məmə okotuwin ahgin nərəməərən rəha Ughin.”

²⁴ Kən rəhan min netəmim kəmotaut pik o nəghatən rəhan, məto İesu təmə min məmə, “Nenetik min, tiəkis pəhrien məmə suah kit otuwin ahgin nərəməərən rəha Ughin. ²⁵ Tiəkis o kamel asol məmə otuwin-pən e nipəg nitel, məto tiəkis pik agin o etəm rəhan nautə tepət məmə otuwin matig ahgin nərəməərən rəha Ughin.”

²⁶ Kən rəhan min netəmim kəmotaut pik ron motəmə, “?Ei, məto pah titun nosən nəmegəhən lilin?”

²⁷ Kən İesu təmasipən məplan ilat, kən məmə, “Nat u, okol etəmim təsolən. Məto Ughin, in titun nolən natimnat rafin.”

²⁸ Kən Pita təmə, “İtimat emotapəs rafin rəhatimat natimnat məmə okotuarisig-in ik.”

²⁹ Məto İesu təmə, “İatən pəhrien, etəm itəm otapəs rəhan nimə, o pian

min, o kaka min, o mama, o tata, o nisualkələh, o rəhan nəptən ron io ne Namnusən Təwir, ³⁰ e nəmegəhən rəha nətueintən u, in otos nitailat wan-hanrit, inu nimə min, ne pian min, ne kaka min, ne mama min, ne nisualkələh, ne nəptən min. Kən in otos min nəratən min itəm netəmim okotol kəm in. Kən e nəmegəhən wi itəm otəpanuwa, in otos nəmegəhən lilin. ³¹ Məto netəmim tepət u kotaupən u-roiu, okəpanotuarisig, kən netəm min u kotuarisig u-roiu okəpano-taupən.”^v

İesu təmə min məmə otəpanimis

(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Kən İesu ne kəmotaliwək e su-atip katər-pən əpəh Jerusalem, kən İesu təmataupən-in rəhan min netəmim, əmun narmilat təmiwig pik ron, kən netəm kəmotuarisig-in ilat kəmotəgin. Kən İesu tit-irəkis rəhan min netəm tuelef motuwin, kən tatən-ipən nat naka itəm okəpanol lan, ³³ məmə, “Otətəlig-in wir-tu io. Roiu kinoatər minoatuwin əpəh Jerusalem, kən okegəhən-in-pən io Neti Etəmim e nelmi pris asol min ne iəgəṭun min rəha Lou. Kən okotən məmə oekimis, kən okotəhlman-pən io e nelmi İaihluə min. ³⁴ Kən okotol milə lak, kən motagəh io, motalis io, kən mo-tohamnu io. Məto e nian tatol kisil lan u, epanəmegəh min.”^w

Jemes ne Jon kəmuətapəh məmə İesu otol nat kit kəm ilau

(Mat 20:20-23)

³⁵ Kən Jemes ne Jon, neti Sepeti mil, kəmuea o İesu, kən muən-ipən ron məmə, “İəgəṭun, ekioalkeike nat kit məmə onəkol kəm itimlau.”

³⁶ Kən İesu təmə, “?Nakioalkeike naka məmə ekol kəm itəmlau?”

³⁷ Məto kuəmə, “O nian nakatuwa məmə onakərəməyə e nəhag-əhagən rəha nəsanənən rəham, kən ekioalkeike məmə onakegəhan-in itımlau kit təpələh e rahm-matip kən kit təpələh e rahm-mol, ikin mil rəha nəsanənən ne nisaiiən.”

³⁸ Kən İesu təməni-ıpən kəm ilau məmə, “İtəmlau nəkuəruru nat u nakatuən. ?Təhro? ?İtəmlau, nikitəlau təht məmə nəkuahmen məmə kitəhal kəhalətul e nigəm rəha nuwigi nien itəm io ekəike mətul lan?[‡] ?Kən muahmen-in min məmə okol baptais etəmlau e nəhmən məmə okol mihin lak?”^x

³⁹ Kən kuəmə, “!Əwəh, ekuahmen in!” Məto İesu təmə, “Pəhrien, onakuəkəike muətul e nigəm rəha nuwigi nien itəm io ekəike mətul lan. Kən okol baptais etəmlau e baptais itəm okol baptais lak lan.^y ⁴⁰ Məto o nəpələhən e nikalik matip ne mol, sənəmə rəhak məmə ekən. İkin mil əh, ilau rəha netəm min u itəm Uhgın təmol əpen-əpenə olat.”

Etəm təmə otepət e netəmim

(Mat 20:24-28)

⁴¹ Nian rəhan netəm ten kəmotətə nəghatən un, kən neməha təmol ilat o Jemes ne Jon. ⁴² Kən İesu təmaun-in rəhan min netəmim kotuwa, kən tən-ıpən kəm ilat məmə, “İtəmat nəkotitun məmə netəm min u kotəmə okotepət e İaihluə min, kotos-ıpər atip ilat, kən netəm-iasol rəhalat koatalikiamtə rəhalat min netəmim.^z

⁴³ “Məto itəmat onəkəsotolən min-nəhlan. Okəmə itəmat kit tolkeike məmə in otepət etəmat, in otəkəike muwa

məmə in iolwək əm kit rəhatəmat.^a ⁴⁴ Kən okəmə itəmat kit tolkeike məmə in otit itəmat, kən in otəkəike muwa məmə in slef kit rəhatəmat. ⁴⁵ Kən io min, Neti Etəmim, eməsuwamən məmə netəmim okotol wək kəm io, məto emuwa məmə ekol wək kəm netəmim kən mos-ıpən rəhak nəmegəhən məmə ekikis ilat e rəhalat nolən rat min.”

İesu təmol-wir niganəmti Patimias

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Kən İesu ne rəhan min netəmim, kəmotuwa əpəh Jeriko. Kən nian kinotiet moatuwin, kən netəmim tepət kəmotuarisig-in ilat. Kən suah kit niganəmtin təpis, tatəpələh e nikali suatip, nərgin u Patimeas neti Timeas. Nian rafin tatətapəh-in mənı o netəmim. ⁴⁷ Nian təməto məmə İesu etəm Nasaret tətaliwək e suatip matuwa, kən təmagət əfəməh məmə, “!Awı, İesu Mipi Tefit, asəkitun io, masitu lak!”

⁴⁸ Kən netəmim neen kotəmərit lan motəmə, “!Ei, əsagətən!” motən pap məto in təməha magət əfəməh pik min məmə, “!Mipi Tefit, asəkitun io, masitu lak!”

⁴⁹ Kən İesu tətul kən mən məmə, “Otaun-in-pən-tu suah un məmə tuwa.” Kən motən-ıpən kəm in məmə, “Ei, aɡien, mətul, məto-inu İesu tətaun-in ik.”

⁵⁰ Kən suah un təmatipin rəhn kot, mətip mər muwin o İesu. ⁵¹ Kən İesu təmətapəh ron məmə, “?Nakolkeike naka?” Məto təmə, “İəgətun, ekolkeike məmə nakol-wir niganəmtək pəs ekehm nat.”

[‡]10:38 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, “?İtəmlau, nikitəlau təht məmə nəkuahmen məmə kitəhal okəhalənım kələh e kap rəha nətəni nəhmən itəm io ekəike mənım lan?”

^x10:38 Mak 14:36; Luk 12:50 ^y10:39 Wək 12:2; Nol Əpən 1:9

^z10:42 Luk 22:25-26 ^a10:43 Mat 23:11; Mak 9:35

⁵² Kən Iesu tāmā, “Atuwin. Rəham nahatətəən tinol-wir ik.” Kən roiu agin min niganəmtin tāməwir, tinatehm nat. Kən minatətəu-pən Iesu moatan.^b

**Iesu təmasuə e togki
matuwin Jerusalem**

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40;

Jon 12:12-19)

11 Kəmotuwin iuəhkir o Jerusalem, iuəhkir o latuənu mil un Petfas ne Petani, moatuwin əpəh e Nitot Rəha Nig U Olif, kən Iesu təmahlipən rəhan kəiu etəmim mil kuaupən. ²Təmən-ipən nəghatən u kəm ilau məmā, “Onakian əpəh e latuənu əh kotasipənin. O nian nakian əh-ikin, roiu agin onakuəplan nəti togki kit kəsasuəən əh lan kəməruətain. Kən nəki-akis muasig mueia. ³Kən okəmā suah kit tāmā, “?Onakuahro-in neti togki?” kən nakuəmā, ‘!Ərəmə rə tolkeike, kən otəpanahl-ipa min otəsuwəhən.”

⁴Ilau kəmian kən muəplan neti togki un kəməruətain e nikal suatip əpəh iuəhkir o nafiluə e nimə, kən kiakis. ⁵Məto netəmim neen kəmotətul əh-ikin kən motətapəh olau məmā, “!Ei! ?Nakətiakis neti togki un o naka?”

⁶Kən kəmuən-ipən nəghatən rəha Iesu kəm ilat, kən ilat kəmotegəhan-in-pən neti togki kəm ilau. ⁷Kən kəmuasig togki mian o Iesu, kən muapəg rəhalau kot muəfətain noankawi togki un lan, kən Iesu təmasuə lan. ⁸Kən netəmim tēpət kəmotepin rəhalat kot əpəh e suatip, kən neen kəmotaiu kan əpəh e nikinat katəte manat motəmik motuwa motəpən əpəh e suatip. ⁹Netəm kotaupən ne netəm koatuarisig kəmotagət əfəməh məmā, “!Hosana,^f ənwiwi Ughin!

!Ərəmə rə Ughin tətətig ilau suah u itəm tatuwa e nərgin!^c

¹⁰!Pəs Ughin otawte-in rəhan nəwīrən kəm nərəmə rəən itəm tatuwa, tahmen-pən əm e nərəmə rəən rəha pipi rat u rəhatat Tefit!

!Hosana o Ughin əpəh ilis e nego e neai!”

¹¹Kən Iesu təmuwin əpəh Jerusalem e Nimə Rəha Ughin məplan natimnat. Məto tinapinəp rəkis, kən tiet ilat rəhan min netəm tuelef minoatuwin əpəh Petani.

Nig kit fik itəm noan tikə

(Mat 21:18-19)

¹²Kən kəmən lawigin, kinotiet min Petani minoatuwin Jerusalem, kən nəumis tinus Iesu. ¹³Kən tasipən-in nig kit fik tətətul əpəh isəu məsin nimalin tēpət. Tuwin məmā otəhl noan kit, məto noan tikə, nimalin əm, məto-inu sənəmə nian rəha nig fik tatəe lan.^d ¹⁴Kən Iesu təmən-ipən kəm nig fik un məmā, “Okol netəmim kəsotun minən noam e nup min rafin.” Kən rəhan min netəmim kəmotəto rəhan nəghatən un təmən.

**Iesu təmahl-iarəp netəmim
e Nimə Rəha Ughin**

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48;

Jon 2:13-22)

¹⁵Kən kəmotuwin motiet-pən əpəh Jerusalem, kən Iesu tuwin əpəh imə e Nimə Rəha Ughin məhg-iarəp netəmim kotol maket, kən mahwin tēpil rəha netəm kotol senis e mənī, ne stul rəha netəm koatol-salim-in mak min. ¹⁶Kən mətulosig-in netəmim məmā okəsotəmikən rəhalat natimnat motuwin-pən əpəh Nimə ikin Rəha Ughin. ¹⁷Kən təməgəhun ilat məmā, “Kəməte-pən e Naoa Rəha Ughin məmā Ughin tāmā,

^f11:9 Aupən ikin, nipəti nəghatən u “Hosana” tāmā, “osmegəh.” Kən uarisig lan, nipətin tinuwa “ənwiwi.”

^b10:52 Mak 5:34

^c11:9 Sam 118:25-26

^d11:13 Luk 13:6

‘Rəhak nimə, in nimə rəha nəfakən məmə netəmim rəha nitən min rafin okotəfak-pa ikin kəm io.’^e Məto itəmat nəmotol məmə in ‘nimə rəha iakləh min.’”^f

¹⁸ Kən pris asol min ne iəgətu min rəha Lou kəmotəto rəhan nəghatən. Kən kinotəgin Iesu məto-inu nian nimanin netəmim kəmotəto rəhan nəgətuən, narmilat tiwig pik ron. Kən pris asol min ne iəgətu min rəha Lou kinotətu-oun kateam-in suatip kit məmə okoto-hamnu in.^g ¹⁹ Kən tinehnaipən, Iesu ne rəhan min netəmim kinotiet Jerusalem minoatuwin.

**Nig fik tāmamis matəgətu
nahatətəən rəha netəmim**

(Mat 21:20-22)

²⁰ Kən kəmən lawigin, kəmotuwa min e suatip motəplan nig fik apon tinauke rəkis muwin miet əpəh e nokin. ²¹ Kən Pita nikin tinəht nəghatən rəha Iesu o nig əh, kən mən-ipən kəm in məmə, “!İəgətu, əplan-tu nig fik ilouin nəmən rat, kən tinauke rəkis!”

²² Kən Iesu tāmən-ipən kəm ilat məmə, “Otahatə əm e Ughin. ²³ İatən pahrien kəm itəmat məmə okəmə suah kit tətahatə pahrien e Ughin, kən otən-ipən kəm nitot əpəh məmə, ‘Uwin, mətipən atip əpəh itəhəi mamnim,’ kən okəmə təsənən e nikin kəiu, mahatə əm e Ughin, kən nat un otol pahrien.^h ²⁴ O nat u inu, iakatən kəm itəmat məmə okəmə nakotəfak o nat kit kən motahatə məmə onəkotos pahrien, kən onəpanotos rafin nat un nəmotəfak ron.ⁱ

²⁵ “E nian nakotətul katəfak, məto nikitəmat məsin əh-ikin tərat məto-inu

suah kit təmol nat kit təsahmənən etəmat, kən aluin rəhan nolən rat məso-talpinən rəhan nitai təfagə. Otol nəhlan pəs Ughin əpəh e nego e neai in otaluin mafəl rəhatəmat təfagə rat min.”^ş

?Pah təmə Iesu otol natimnat min əh?

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Kən Iesu ne rəhan netəm tuelef kəmotitəlig-pa min əpəh Jerusalem. Kən Iesu taliwək mətan əpəh e Nimə Rəha Ughin, kən pris asol neen, ne iəgətu min rəha Lou, ne netəm-iasol rəha netəm Isrel kəmotuwa ron. ²⁸ Kən katətapəh məmə, “?Ən-tu kəm itimat məmə pah təmegəhan-in ik nakatol natimnat min əh? ?Kən pah təmegəhan-in nepətən əh, Ughin o etəmim əm?”

²⁹ Kən Iesu tāmən-ipən kəm ilat məmə, “Oekətapəh-in-pinə-tu nəghatən kit kəm itəmat, kən okəmə nakotuhəlpin u, kən ekən-ipinə məmə pah təmegəhan-in nepətən əh məmə ekol natimnat min əh. ³⁰ ?Otən-tu məmə pah tāmən məmə Jon otol baptais e netəmim? ?Ughin, o etəmim əm kit?”

³¹ Kən əmun kinotən-ən kəm ilat min məmə, “?Ei, okotən məmə naka? Okəmə okotən məmə Ughin əh-roiu, kən təpanən min məmə, kən tahro kəməsotahatətən e Jon. ³² Məto, okol kəsotənən məmə etəmim əm kit.” Kəmotən nəhlan məto-inu ilat kəmotəgin netəmim itəm kinotən rəkis nipahrienən e Jon məmə in ien kit rəha Ughin. ³³ Kən kəmotən-ipən kəm Iesu məmə, “İtimat ekotəruu.” Məto Iesu təmə, “Kən io min, okol ekəsən-iarəpən kəm itəmat məmə pah təmegəhan-in nepətən məmə ekol natimnat min əh.”

§11:25 E kopi oas min tepət rəha Niutesteman itəm kəməte e nəghatən Kris aupən, ves 26 tikə.

^e11:17 Aes 56:7

^f11:17 Jer 7:11

^g11:18 Mak 14:1

^h11:23 Mat 17:20

ⁱ11:24 Mat 7:7

^j11:25 Mat 6:14-15

**Nimaa nəghatən e netəm
kotasum o noa-krep**

(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

12 Kən İesu təmuəh nimaa nəghatən kit kəm ilat məmə, “Suah kit təmasum-in noa-krep, u nol katol wain e noan. Kən mol fenis e kəpiel tuwin mitəlau in, kən mol ikin kit o nolən nəmə naliwək-aliwəkən e noa krep məmə nahuin otaiu kən kol wain lan. Kən mol nimə kit itəm in ilis məmə etəmim otaiu lan matehm wir nasumən o nat megəh min ne netəmim. Kən təmegəhan-in-pən nasumən kəm netəmim məmə okotasum lan, kən motoor noa krep, məsin rəhan, məsin rəhalat. Kən miet muwin o naliwəkən ik pisin kit.^k

² “Matuwin matuwin, kən nian nol u krep təmol noan kən kinotəmarəg, etəm-iasol in təmahl-ipa rəhan kit iolwək məmə in otuwin mehm netəm koatol wək e rəhan nasumən məmə okotəhl noa krep, kən motoor kos-ipən rəha etəm-iasol neen. ³ Məto netəm min əh kəmotə-tul motaht iolwək əh, kən motahl-ipən titəlig məsotəmki-pənən noa krep neen ne kəm in.

⁴ “Kən etəm-iasol un tahl-ipa min rəhan kit iolwək tuwa, kən kotoh rəhn-kapə motol naulisən kəm in. ⁵ Kən tahl-ipa min rəhan kit iolwək tuwa, kən kotəhamnu timis. İlat tepət kəmotuwa, kən netəm min un kotoheain neen, kən motəhamnu neen.

⁶ “Kən kitəh əm əh-ikin ilau min kə-tuatig, inu netin keike otəpanahl-ipa. Namnun, təmahl-ipa nətin, kən nikin tataht məmə, ‘İlat okotəkəike motisiain nətik.’ ⁷ Məto təmuwin kən netəm min un kotəmə, ‘İnu nəti etəm-iasol itəm otərəmə e nasumən nian rəhan tata otimis. Pəs kotuwin motəhamnu min,

kən motərəmə e nasumən rəhan.’ ⁸ Kən kəmotəkəlim motəhamnu, kən motiləs nipətin motuwin motəraikin-pən əpəh ih-luə e nasumən.”^l

⁹ Kən İesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “?Etəm-iasol un otol naka? Otuwin motəhamnu ilat kən mos-ipən min nasumən un kəm netəm pisin neen.”

¹⁰⁻¹¹ Kən İesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “?Nəmotəfin Naoa Rəha Uhgın u, o kəp? Tatən məmə,

‘Kəpiel u itəm netəm rəha niləkinən nimə kəsotolkeikeən motapəs, in tinuwa kəpiel keike o nolən nimə.

İərəmə təmol nat u,

kən in nat təwir agin e niganəmtitə.”^m

¹² Kən netəm-iasol kotolkeike məmə okotəkəlim İesu məto-inu kotəmə tatəghat rat elat. Məto kinotəgin nimanin netəmim kən motapəs, kəgim.

**?Tətuatip o nətouən
takis kəm Sisa, o kəp?**

(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Farisi min neen ne netəmim neen e pati rəha Kig Herot Antipas, rəhalat min netəm-iasol komotahl-ipən ilat məmə okotuwa keiuə e İesu pəs təmə atip e rəhan nəghatən.ⁿ ¹⁴ Kəmotuwa ron kən motən-ipən kəm in məmə, “İəgətun, ekotitun məmə ik etəm ətuatip kən məsəginən, məsaulis-inən netəmim, ne netəm-iasol ne, matən nipahrienən matəgətun netəmim e suatip rəha Uhgın. ?Ən-tu məmə tətuatip məmə ekotətou-pən takis kəm Sisa, kapman asol rəha netəm Rom, o kəp? ?Oekotəkəike motətou-pən, o kəp?”

¹⁵ Məto İesu tinitun əm məmə kotən əm e nohlilat məto nikilat tol pisin, kən məmə, “?Təhro nakotəmə onəkotol

^k12:1 Aes 5:1-2 ^l12:8 Hip 13:12 ^m12:10-11 Sam 118:22

ⁿ12:13 Luk 11:53-54

məmə ekəme e rəhak nəghatən? Otos-tu məni kit motuwa-tu pəs ekehm.”

¹⁶ Kən kəmos kit motuwa, kən təmətapəh olat məmə, “?Narmi pah u, kən nərgi pah u e məni u?” Məto kotəmə, “Sisa.”

¹⁷ Kən Iesu təmə, “Natimnat rəha Sisa, okos-ipən kəm Sisa. Məto natimnat rəha Uhgin okos-ipən kəm Uhgin.” Kən narmilat təmiwig məto-inu təmuhalpin wir rəhalat nəghatən.^o

**?Tahro etəmim timis
kən məmegəh min?**

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Kən Satusi min neen kəmotuwa o Iesu. E rəhalat nətəligən, netəmim kotimis məsotəmegəh minən. Kəmoatalkut o nolən məmə rəhalat nətəligən in tətuatip, kən tol nəhlan, kəmotən kəm Iesu məmə,^p ¹⁹ “Iəgəhun, Moses təməte rəkis lou kit u təmə, ‘Okəmə suah kit otimis, kən mapəs rəhan pətan, kən məsialəsən netilau kit ne, kən pian otəkəike mit nəutahlimis un, kən mialəs netilau kit un, kən suakəku un otos nəme rəhan tata asol əpəh tinimis rəkis.’^q

²⁰ “Kən netəmim sepin ilat pialat min. Etəm təmaupən maiir təmit pətan kit kən məsialəsən netilau kit u, kən timis. ²¹ Kən itəm tuarisig tit nəutahlimis un, kən məsialəsən netilau kit ne un, kən timis min. Kən pialau itəm tatuarisig-in ilau tol əm nat kitəh. ²² Matuwin, matuwin kən netəm min un sepin ilat pialat min kəmotit pətan un motuwin kən ilat rafin minotimis, kən məsotiləsən nətilat kit ne. Kən pətan apon tinimis min. ²³ ?Kən o nian netəmim okotəmegəh min e rəhalat nimisən, kən pətan əh rəha pah, u ilat rafin sepin kəmoatit?”

²⁴ Məto Iesu təmə, “Itəmat nəmotəluə. ?Nəkotitun məmə nəmotəhrəluə? Məto-inu itəmat nəkotəruru Naoa Rəha Uhgin, kən moatəruru min nəsanənən rəha Uhgin. ²⁵ Nian netəm kəmotimis okotəmegəh min, ilat okotahmen e nagelo min əpəh e neai, kən məsotit minən pətan, ne məsotətəu-pən minən iərman. ²⁶ Kən oekəgəhun itəmat e etəmim tatəmegəh min e rəhan nimisən. Okəmə naka itəmat nakəsotafinən əh nəghatən əh kəməte-pən e naoa rəha Moses, tatən nammusən rəha Moses nian nig kit nigəm təmatūs. Kən e nian əh, Uhgin təməni-pən kəm Moses məmə, ‘Roiu əh, io Uhgin rəha Epraham, ne Uhgin rəha Aisak, ne Uhgin rəha Jekop.’^r ²⁷ In Uhgin rəha netəm kotəmegəh, sənəmə rəha netəm kəmotimis kitəh. Itəmat nəmotəluə pahrien.”

?Lou naka un in tepət e lou min?

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kən iəgəhun kit rəha Lou təmatəpələh matəto ilat kotəghat, kən Iesu tatuhəlpin wir nəghatən rəha Satusi min. Kən tuwa o Iesu matətapəh ron məmə, “?Lou ahro u in ilis pik kən məwir məmə okotətəu-pən?”^s

²⁹ Kən Iesu təməni-pən kəm in məmə, “Lou u in ilis pik u okotətəu-pən təmə, ‘!Otətəlig wir-tu itəmat netəm Isrel! Uhgin u in rəhatat Iərəmərə, in əmun in Uhgin. ³⁰ Onakolkeike Uhgin u in rəham Iərəmərə e nikim rafin, ne nəmegəhan rafin rəham, ne nətəligən rafin rəham, ne nəsanənən rafin rəham.’^t ³¹ Kən lou itəm tatuarisig-in itəm əh təmə, ‘Onakolkeike ik min neen təhmen-pən əm məmə natolkeike atip ik.’ Lou kit tikə min taprəkis-in lou mil əh.”^u

^o12:17 Rom 13:7 ^p12:18 Wək 23:8 ^q12:19 Dut 25:5 ^r12:26 Eks 3:2,6

^s12:28 Luk 10:25-28 ^t12:30 Dut 6:4-5 ^u12:31 Lev 19:18

³²Kən iəgəṭun əh rəha Lou təmə, “Iəgəṭun, rəham nəghatən tətutitip. Nəmən pahrien məmә Iərәmәrә әmun in Ughin. Ughin kit min tikә. ³³Kən okotolkeike Ughin e nikitat rafin, ne nәtәlignә rafin rәhatat, ne nәsanәnәn rafin rәhatat, kən motolkeike kitat min neen mәмә kotolkeike atip kitat min. Tәwir pik mәмә okotәtәu-pән lоu mil əh taprәkis-in nuwaan atipән nat megәh ne sakrifais min rafin itәm Lou tatән.”^v

³⁴Kən Iesu tәmehm mәмә rәhan nəghatән tenatig pik, kən tән-ipән ron mәмә, “Ik ninuwa iuәhkir o nәрәmәрәән rәha Ughin.” Kən ilat rafin kinotәgin nәtapәh-in minән nəghatән ron.

**Mesaea sәnәmә mipi Tefit әm,
mәto rәhan min etәm-iasol**

(Mat 22:41-46; Luk 20:41-44)

³⁵Nian Iesu tәmatәgәṭun netәmim әpәh e Nimә Rәha Ughin, kən matәtapәh-in nəghatән kit kәm ilat mәмә, “?Tahro iəgәṭun min rәha Lou kotәmә Mesaea u in mipi Tefit?

³⁶Narmin Rәha Ughin tәmos-ipән nenatigән kәm Tefit mәмә otән mәмә, ‘Ughin tәmән-ipән kәm rәhak Iərәmәrә mәмә,

Әpәlәh u e rәhk-matip, ikin rәha nәsanәnәn ne nisaiiәn,

mәtoarus-pән oekos-iәhau rәham tikimir min mәlin-pән ilat әpәh lәhau e nelkәm.”^w ³⁷Tefit atip tәmән mәмә Mesaea in rәhan Iərәmәrә. ?Kән okәmә mipi Tefit atip әm, kән tahro matol rәhan Iərәmәrә?” Kән netәm min un kәmotәtәlig-in Iesu kәmotagiәn pik o rәhan nəghatән.

**Netәmim okoatәto wir ilat o
iəgәṭun min rәha Lou**

(Mat 23:1-36; Luk 20:45-47)

³⁸Nian Iesu tәmatәgәṭun ilat kән mәмә, “Oatәto wir itәmat o iəgәṭun min rәha Lou itәm kotolkeike nuwinән e kot әfәmәh motaliwәk e suatip, kән netәmim koatos-ipән nisaiiәn kәm ilat. ³⁹Kән motolkeike mәмә okotәpәlәh әupән e nimә rәha nuәfiminән. Kән e nian rәha lafet, ilat koatolkeike mәмә okotuwin kәpәlәh-pән әupән ikin rәha nisaiiәn. ⁴⁰Kән motaklәh-in nimә min rәha nәutahlimis min, kән moteiuә әm katәfak kaifәmәh mәмә okotol pәs netәmim kotisiai-in ilat, mәto okәpanol nalpinән kәm ilat taprәkis.”

Mәni rәha nәutahlimis

(Luk 21:1-4)

⁴¹Kән Iesu tәmatәpәlәh әpәh e Nimә Rәha Ughin iuәhkir o pokis katәrakin-pән mәni ikin matehm netәmim tepәt kotәrakin-pән mәni rәhalat. Kән netәm rәhalat nautә tepәt kotәrakin-pән mәni asol min. ⁴²Kән nәutahlimis kit ian-rat tәmaiipән mәni әkәku kәiu әm.”^{**} ⁴³Kән Iesu tәmaun-in rәhan min netәmim kotuwa kән mәмә, “Iatән-ipinә kәm itәmat mәмә nәutahlimis әh ian-rat pahrien, mәto in tәmәrakin-pән mәni asol taprәkis-in rәha netәmim min rafin.”^x ⁴⁴Ilat kәmotәrakin-pән rәhalat mәni, mәto tepәt min әpәh latuәnu. Mәto nәutahlimis u itәm in ian-rat pahrien, in tәmos-ipән rafin mәni rәhan o nos-nәmtinән nigin nagwәnән, kән tikә min әh-ikin.”

^{**}12:42 Mәni u tahmen-pән e tuente fatu.

^v12:33 1 Saml 15:22; Hos 6:6

^w12:36 Sam 110:1

^x12:43 2 Kor 8:12

Iesu tāmā Nimā Rāha Uhgin otisas

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

13 Nian Iesu tāmā e Nimā Rāha Uhgin, kən rəhan kit netəm tuelef tāmən-ipən ron māmā, “!Iəgəṭun, əplan-tu kəpiəl asol min ne nimā min, kotəwir!”^{††}

²Kən mətō Iesu tāmā, “!təmat nakoatehm natimnat min əh, mətō nian otatuwa itəm netəmim okotohalkin-ohalkin kəpiəl min rāha nimā min əh, inəh kəpiəl kit otəsəṭulən əh-ikin tatəṭul ikin roiu.”^y

Nahmən asol otuwa

(Mat 24:3-14; Luk 21:7-19)

³Uarisig lan, Iesu tāmūwin matəpələh əpəh e Nitot Rāha Nig U Olif ikin kitun nəplanən Nimā Rāha Uhgin entənəpən-pən. Kən Jemes, Jon, Pita ne Antru kəmotuwa ron ilat pisin əm. ⁴Kən moatətapəh ron māmā, “?Ən-tu māmā natimnat min əh okotuwa nəghan? ?Kən nəmtəṭin ahro u otol pəs ekotitun māmā tinol nian ətuatip əh-roiu rāha natimnat min əh?”

⁵Kən Iesu tāmən-ipən kəm ilat māmā, “Onakoatəto wir itəmat o netəmim, məsotegəhan-inən māmā koteiua-in itəmat. ⁶Kən mətō netəmim tepət okəpanotuwa e nərgək, kit otən māmā in Mesaea, kit otən māmā in, kən moteiua-in netəmim tepət.

⁷“Kən okəmā nakotəto māmā netəmim neen koatəmou əpəh iuəhkir otəmat, kən motəto min māmā neen min əpəh isəu kotoh min ilat min, mətō niganməpitəmat otəsasiepən. Natimnat min əh okotaupən motuwa pahrien,

mətō sənəmā namnun nian əh tinatuwa. ⁸Nitən asol min okotəluagin, kən kantri min okotoh min ilat min, kən namig asol otəpanol ikin min rafin, kən nəumis asol otus netəmim, mətō natimnat min əh nətuounən əm rāha nahməən itəm otəpanuwa, kotahmen əm e pətan itəm təmol nərpən, kən mətuoun matəto nahməən māmā otəsəwəhən temək.

⁹“Onakoatəto wir itəmat. Okiləs itəmat kan nakotəṭul e niganəmti kaonsel, kən okoh itəmat əpəh imə e nimā rāha nuəfiminən min, kən onəkotəṭul aupaən e netəm-iasol rāha kapman ne kig min mətō-inu rəhak min u netəmim itəmat. Kən onəkotən-iarəp Namnusən Təwir kəm ilat.”^z ¹⁰Mətō okaupaən kən-iarəp Namnusən Təwir kəm netəmim ikin min rafin un, kən namnun nian təpanuwa.

¹¹“Okəmā okotuwa motiləs itəmat kətan māmā onəkotəṭul e kaonsel, kən nikitəmat təsəht pikən māmā onəkotən naka. E nian ətuatip əh, onəkotən-iarəp əm nəghatən u Uhgin otos-ipinə kəm itəmat, mətō-inu nəghatən u onəkotən, sənəmā rəhatəmat nəghatən, mətō rāha Narmin Rāha Uhgin otos-ipinə.”^a

¹²“Netəmim okotegəhan-in-pən pialat ətuatip min kəm rəhalat tikimir min māmā okotohamnu ilat, kən tata min okotol mihin min kəm nenəṭilat ətuatip min, kən nisualkələh okotəṭul motol nolən ahmen min əm kəm rəhalat tata min ne mama min māmā okotohamnu ilat.”^b ¹³Netəmim rafin okotetəhau itəmat o nərgək. Mətō etəm otəṭul əskasik mətəarus-pən natimnat min un okotol namnun, kən Uhgin otosmegəh.”^c

^{††}13:1 E Nimā Rāha Uhgin, kəmol nimā min e kəpiəl asol min. Neen rəhalat kotəfigəm tahmen e foti-faif-tausan kilo.

^y13:2 Luk 19:44

^z13:9 Mat 10:17-20

^a13:11 Luk 12:11-12

^b13:12 Mat 10:21

^c13:13 Mat 10:22; Jon 15:21

Nahmæen asol æpæh Jerusalem

(Mat 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴“Nian æh, onækotæplan ‘nat itæm Uhgin tatetæhau, kæn matol Nimæ Ræha Uhgin tamkimik.’ (Etæm tætafin næghatæn u, in otækæike megæs-in mitun nipætín.) Kæn e nian æh, netæm Jutia okotækæike motaiu moatatig æpæh e nitot min.^d ¹⁵Etæm tæameg ihluæ e ræhan nimæ, kæn okol tæsuwin minæn e nipæg noa nimæ mæmik ræhan natimnat. Otaiu æm magim.^e ¹⁶Okæmæ etæm otitasum, kæn okol tæsuwin minæn latuænu o ræhan nimæhan mæmik. Otaiu æm magim.

¹⁷“!Kæsi! Nahmæen asol o nipitan itæm kæmotol nærpilat ne nipitan kotap-inahin nisualkælæh. E nian æh okotos pik nahmæen.^f ¹⁸Otæfak æsanæn kæm Uhgin mæmæ natimnat min æh okæsotuwamæn e nian ræha nætæpæn, inæh nian ræha nalip ne nuhuæn ne, ¹⁹mæto-inu e nian æh, nahmæen asol kæmæsehmæn kit ne kol mihin næhlan e nian Uhgin tæmætuoun mol natimnat mætoarus-pa u-roiu ne. Kæn okæsehm minæn nahmæen asol kit tol min-næhlan.^g ²⁰Mæto Uhgin tæmætatiþ ækuækir nian æh. Okæmæ tæmæsætatiþæn, kæn suah kit okol tæmæsæmegæhæn. In tæmætatiþ rækis nian æh o ræhan min netæmim itæm tinæmitæpun rækis ilat mæmæ ræhan min.

²¹“E nian æh, okæmæ suah kit otæn mæmæ, ‘!Þplan-tu Mesaea æpæ!’ o ‘!Þplan-tu in æpæh!’ mæto onakæsotahatætæn lan. ²²Onakæsotahatætæn lan mæto-inu, Mesaea eiua neen, ne ien eiua min, ilat okotuwa motol nat pispis min, motol nat netæmim kotaut ron moteiua æm. Ilat okotalkut mæmæ okæmæ kotitun

nolæn, kæn okotiuw-rækis netæm min u itæm Uhgin tinæmitæpun rækis ilat.^h ²³!O natimnat min æh, oatæto! Enaupæn rækis minæn-iaræp rafin natimnat min æh kæm itæmat.”

Nian ræha Neti Etæmim otuwa

(Mat 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴“Kæn e nian nahmæen asol æh otikæ, ‘kæn mit otæpis, kæn mæwig otæsasieæn, ²⁵kæn mæhau min e neai okotisas kæn natimnat asol min ikin e neai okotæloal.ⁱ

²⁶Kæn netæmim okotæplan io Neti Etæmim oekuwa e napuæ e ræhak næsanænæn ne nepætæn æhag-æhag asol ræhak itæm otasiægæpin rafin io.^{†j} ²⁷Kæn e nian æh, oekahl-ipæn nagelo min ræhak kotuwin motæmik netæm min u Uhgin tæmitæpun ilat motuwa, kargætæn æm ilat kitæh. Nagelo min okotuwin e nitæn min rafin agin e nætueintæn mæmæ okotæmik ilat.^k

Kæruru nian itæm

Neti Etæmim otuwa lan

(Mat 24:32-36; Luk 21:29-33)

²⁸“Nikitæmat otækæike matæht nig u fik. Nian ætuatiþ itæm nelmin min kinotætuoun katæwiæ, kæn nimalin min kinoatæget, itæmat nækotitun mæmæ nian æh inæh itæm nakotasum lan ræhatæmat. ²⁹Kæn e nolæn ahmen min æm, nian nakotehm mæmæ natimnat min u kinoatuwa, kæn nækotitun æm mæmæ otæsuwæhæn ekuwa min roiu agin. ³⁰Iatæn pahrien kæm itæmat mæmæ netæmim itæm kotatig u-roiu, okol kæsotimis rafinæn mætoarus natimnat min æh okotuwa kol nipahrienæn lan. ³¹Neai ne nætueintæn

††13:26 Afín-tu Dan 7:13

^d13:14 Dan 9:27; 11:31; 12:11

^e13:15 Luk 17:31

^f13:17 Luk 23:29

^g13:19 Dan 12:1; Nol Ðpæn 7:14

^h13:22 Nol Ðpæn 13:13

ⁱ13:25 Aes 13:10; 34:4; Joel 2:10

^j13:26 Nol Ðpæn 1:7

^k13:27 Mat 13:41

okiakə, məto nəghatən min rəhak okol kəsotikəən. ³² Suah kit təsitunən nian o aua ətuatip rəha natimnat min əh. Nagelo min əpəh e neai kotəruru, kən io min Neti Etənim ekəruru. Məto Tata Ughin əm in titun nian ətuatip əh.

Itəmat onakoatəto wir itəmat

(Mat 24:42-44)

³³ “Onakoatəto wir itəmat moataiir, məto-inu itəmat nəkotəruru nian əh rəhak oekuwa lan məmə otuwa nəghan. ³⁴ Otahmen e etəm-iasol kit tatuwin məmə otaliwək əpəh ik pispis kit, kən məlin rəhan min iolwək məmə okotehm rəhan natimnat, kən mos-ipən rəhalat min wək kitiah kitiah. Kən mən-ipən kəm itəm e nafiluə məmə otitaiir.

³⁵ “Kən itəmat onəkotaiir məto-inu itəmat nəkotəruru nian iəməmə rəha nimə un otuwa lan. Kəruru məmə otuwa ehnaipən, o lapin, o fetukai tinatərikrik, o mit tinatər. ¹ ³⁶ Kəruru, okəmə naka otuwa ueiuəhai əm. !Təsəwirən məmə nakotapil nian in otuwa! ³⁷ !Məto nəghatən un itəm ekatən-ipinə kəm itəmat, ekatən min kəm netənim min rafin məmə okotaiir!”

Netəm-iasol kəmotəam-in suatip o Iesu məmə okotoh

(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

14 Nian kəiu əm əh-ikin kəpanol lafet mil lan rəha Nuhagego-inən ne Pret u is Tikə Lan. Kən pris asol min, ne iəgətun min rəha Lou kəmotəam-in suatip o Iesu məmə okotiləs anion motohamnu. ² Kən kotəmə okəsotolən e nian rəha lafet məto-inu kətah nimanin netənim okotəmou okəmə kotitun məmə kəmotəamnu Iesu.

Pətan kit təmau rəhn-kapə Iesu e senta

(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)

³ Kən Iesu təmətatig əpəh Petani ima Saimon u leprosi təmatol aupən. Nian təmətagwən, kən pətan kit təmos senta kit təmə e pətəl u kəmol e kəpiel itəm nəmtin tiəkis, katən məmə alapasta. Senta u, nəmiəwin təwir, kən nəmtin tiəkis, kəmol e noki nato, nig kit. Kən pətan əh təməht-irəkis, mau rəhn-kapə Iesu e senta əh. ^m ⁴ Kən netənim neen kəmotəpələh əh-ikin, neməha təmol ilat, kən moatən-ipən kəm ilat min məmə, “?Tahro matərəkən senta? ⁵ !Okol tapol-salim-in tapos məni asol tahmen e trihanrit tenarius, [¶] mitun nos-ipənən kəm ian-rat min!” Kən moatəhai moatəhai.

⁶ Məto Iesu təmə, “!Otapəs-ta! ?Nakotəhai o naka? In təmol nat wir kəm io. ⁷ Nian min rafin itəmat ian-rat min nəkotatig, kən okəmə nakotolkeike, nəkotitun nol-wirən kəm ilat, məto io ekisatigən nian rafin kitat min itəmat. ⁿ ⁸ Pətan u təmol nat u in titun. Təmau nipətik məmə otol əpen-əpenə o nian okəpanitənim io. ^o ⁹ Ekatan pahrien kəm itəmat məmə, ikin min rafin okəpanamnu-iarəp Namnusən Təwir, kən kəpanamnu min nat u pətan u təmol məmə okəsəluinən.”

Jutas təməən məmə otegəhan-in Iesu

(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Kən Jutas Iskariot in e netəm tuelef rəha Iesu, təmuwin mehm pris asol min məmə otegəhan-in-pən Iesu kəm ilat. ¹¹ Nian kəmotəto rəhan nəghatən, kən kəmotəgien ron, motəmə okəpanotos-ipən məni kit kəm in. Kən Jutas təməsahgin əm nian wir məmə otuwa kən otegəhan-in Iesu lan kəm ilat.

[¶]14:5 Roiu, tri-hanrit tenarius tahmen e tri-hanrit-taosan watu.

¹13:35 Luk 12:38

^m14:3 Luk 7:37-38

ⁿ14:7 Dut 15:11

^o14:8 Jon 19:40

**Nol əpen-əpenən o lafet
rəha Nuhagego-inən**

(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)

¹² Nian tinuwa o nolən lafet rəha Pret U Is Tikə Lan, kən kinatətuoun nolən lafet, kən nolən rəhalat katoh neti sipsip o lafet rəha Nuhagego-inən. E nian əh, netəmim min rəha Iesu kəmotuwa ron motəmə, “?Nakolkeike məmə ekotuwin hiə motol əpen-əpenə ikin məmə onəkol lafet ikin rəha Nuhagego-inən?”^p

¹³ Kən Iesu təməhl-ipən rəhan kəu etəmim mil məmə, “Onakian əh taon muəplan suah kit tatəhun pətəl asol kit tətətu-pən nəhau lan, kən nakuətəu-pən. ¹⁴ Əpəh e nimə itəm tatuwin-pən ikin, kən nakuətəpəh o etəm-iasol rəha nimə un məmə, ‘?İəgətun təmə noan u in hiə məmə itəmat in ne rəhan min netəmim ekotagwən ikin e lafet rəha Nuhagego-inən?’ ¹⁵ Kən in otəgətun noan asol u in ilis agin kinəməlin wir rəkis natimnat ikin. Onakian əm mioal nigitat ikin nagwənən.”

¹⁶ Kən kəmian taon muəplan natimnat tahmen-pən əm məmə inu Iesu təməni mihin ne. Kən ilau kəmioal əpen-əpenə e nagwənən ikin rəha lafet rəha Nuhagego-inən.

**Iesu təməni-iarəp məmə Jutas
otegəhan-in-pən in**

(Mat 26:20-25; Luk 22:14, 21-23;
Jon 13:21-30)

¹⁷ Tinehnaipən, Iesu ne rəhan netəm tuelef kəmotuwa, ¹⁸ motagwən e tepil. Iesu təməni-ipən kəm ilat məmə, “Ekatən pahrien kəm itəmat məmə itəmat kit u ikin-u roiu kotagwən kələh kitat min, otegəhan-in-pən io kəm rəhak min tikimır.”^q

¹⁹ Kən rəhan min netəmim nikilat təməpəu agin, kən moatəpəh kitəh ki-tiəh ron məmə, “?Ei, İəməmə, pah u? ?İo?”

²⁰ Kən Iesu təməni-ipən kəm ilat məmə, “İtəmat əm kit u netəm tuelef u koateer-pən pıret e pesin kitəh moatun. ²¹ Kən io Neti Etəmim oekəike mimis məmə inu Naoa Rəha Ughin təməni mihin ne, məto kəsi o suah əh kəut kəsua itəm otegəhan-in-pən io Neti Etəmim. !Təməwir əm məmə in təməsair-pa-mən!”

**Iesu ne kəmotagwən e lafet
rəha Nuhagego-inən**

(Mat 26:26-30; Luk 22:15-20;
1 Kor 11:23-25)

²² E nian kəmotagwən, Iesu təməni pıret məfak mən tagkiu ron kəm Ughin, kən məmkas mos-ipən kəm ilat məmə, “Otos, inu nıpətik.” ²³ Matig mos min kap wain məfak mən tagkiu ron kəm Ughin, mos-ipən kəm ilat, kən ilat rafin kəmotənim-pən lan. ²⁴ Kən təməni-ipən kəm ilat məmə, “İnu nitak itəm tatol məmə nəniəkisən rəha nasituən in tatətul matəmegəh. Nitak u okəhtəg o netəmim tepət məmə otəfəl rəkis rəhalat təfagə rat min.” ²⁵ Ekatən pahrien kəm itəmat məmə oekəsənim minən wain u mətoarus-pən oepənənim min ikin Ughin otəməmə ikin.” ²⁶ Kən motan napuən, uarisig kəpanotiet motuwin əpəh Nitot Rəha Nig U Olif.

**Iesu təməni-iarəp məmə
Pita otəpanən məmə in təruru Iesu**

(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34;
Jon 13:36-38)

²⁷ Kən Iesu təməni-ipən kəm ilat məmə, “İtəmat rafin un onəpanotagim-tənin io məto-inu, Naoa Rəha Ughin tinəmən rəkis mihin aupən məmə Ughin otə-

^p14:12 Eks 12:6 ^q14:18 Sam 41:9

^r14:24 Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16; Hip 9:20

panoh etəmim rəha nehmən sipsip min, kən sipsip min okotaiu kitiah kitiah.^s ²⁸ Məto o nian oekəmegəh min, ekaupən-in itəmat muwin əpəh Kalili.”^t

²⁹ Məto Pita təmə, “Nat əpnapin ilat rafin okotagim-tənin ik, məto io əm un okol ekəsagim-təninən ik.”

³⁰ Kən Iesu təmən-ipən kəm in məmə, “İatən pahrien kəm ik məmə o lapin huə, nian mənig otəsimnənən əh mau kəiu, kən ik onakən mau kisil məmə nəkəruru io.”

³¹ Məto Pita təmən əskasik məmə, “Nat əpnapin ekəkəike mimis kilau min ik, okol ekəsənən məmə ekəruru ik.” Kən rəhan rafin netəmim kotən min tahmen e Pita.^u

Iesu təmuwin matəfak əpəh Ketsemani

(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Kən lapin kəmotuwin əpəh kəmah-winu ikin kit, nərgin u Ketsemani, kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Otəpələh u ikin-u, pəs ekuwin məfak.”^v

³³ Kən mit Pita, Jemes ne Jon motuwin, kən nikin tınatahmə pik, kən tınəto tərət agin. ³⁴ Kən məmə, “Nikik titahmə pik, kən iuəhkir ekimis lan. Atəhaləpələh u ikin-u matəhalaiir.”^w

³⁵ Kən muwin məsin min meiuaiu morin e nisip matəfak məmə, “Okəmə suatip kit min əh-ikin, pəs nian əfigəm u otəsuwamən ron io.” ³⁶ Kən matəfak məmə, “Apa,” (u nipətin təmə rəhak tata), “ik nəkitun nolən natimnat min rafin. Awe, os-irəkis nahməən min u itəm okəpanotuwa. Məto əsolən rəhak nətəligən, məto ol nat naka itəm ik əm nakolkeike.”^x

³⁷ Kən mitəlig-pa məto rəhan etəmim miləhal kinəhləpəl. Kən tən-ipən kəm Pita məmə, “?Saimon, nakatapil, o?

?Tahro nəsaiirən-tu aua kitiah əm?”

³⁸ Kən mən-ipən kəm iləhal məmə, “Onakəhlaiir matəhaləfak matəhalehm wir məmə onakəsəhaluwinən e nelmi ios-ipən-os-ipən. Nikitəməhal tolkeike, məto nipətitəməhal təpou.”

³⁹ Kən təmapəs min iləhal, mitəlig-pən min matəfak matən əm nat kitiah. ⁴⁰ Kən mitəlig-pa min, məto kinəhləpəl min, minəhaləruru naiirən, kən minəhaləruru min məmə okəhalən-ipən naka kəm in.

⁴¹ Təmuwin min kən mitəlig-pa mau kisil, məto kətəhləpəl, kən təmən-ipən kəm iləhal məmə, “?Nakətəhaləpəl əh matəhlameg? !Nahmen! Nian tinuwa məmə io Neti Etəmim okegəhan-in-pən io e nelmi netəm nol təfagə rat. ⁴² !Halətul-ta, kotuwin! Əhaləplan, etəmim u tategəhan-in-pən io, in tatuwa.”

Tikimir min rəha Iesu kəmotaskəlim in

(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53;
Jon 18:3-12)

⁴³ Iesu təmatahghat əh, kən Jutas in e netəm tuelef rəhan min titaupən-in nimanin netəmim. Neen kotəmik naip rəha nəluaginən, ne kəsou-əsou motuwa. Netəm min un, pris asol min, ne iəgə-tun min rəha Lou, ne netəm-iasol rəha netəm Isrel kəmotahl-ipa ilat. ⁴⁴ Suah un tategəhan-in Iesu kəm ilat tınəmən rəkis kəm ilat məmə, “Suah əh oekətuilim-pən lan u, nəkotitun əm məmə suah əh in əh. !Nakotaskəlim motos motuwin motaskəlim wir!”

⁴⁵ Kən əmun Jutas təmuwa iuəhkir o Iesu, kən mən məmə, “İəgə-tun,” kən mətuilim-pən lan. ⁴⁶ Kən netəm min əh kəmotuwa motaskəlim tiəkis. ⁴⁷ Məto ilat kit rəha Iesu təmatətul iuəhkir olat təmew rəhan naip e nəmeen mətatip

^s14:27 Sek 13:7 ^t14:28 Mat 28:16; Mak 16:7 ^u14:31 Jon 11:16

^v14:32 Jon 18:1 ^w14:34 Jon 12:27 ^x14:36 Mak 10:38; Jon 6:38

rækis matəlgi slef kit lan rəha pris asol agin.

⁴⁸ Kən Iesu tāmə, “?Tahro nakotəmiḱ naip asol rəha nəluaginən ne kəsou-əsou motuwa māmə onəkotiləs io? ?Nikitəmat təht māmə io emit netəmiḱ muwin kotəluagin o kapman, o kəm-naka io io-hamnu itəm kit? ⁴⁹ Nian min rafin kitat min itəmat əpəh e Nīmə Rəha Uhgīn ekatəgəṭun netəmiḱ iḱin. ?Kən nakotahro məsotaskəlīmən io? Məto nat Naoo Rəha Uhgīn tāmən, otəkəike muwa mol nīpahrienən lan.”^y

⁵⁰ Kən rəhan min rafin netəmiḱ kinotapəs in, kən motagim-tənin.^z ⁵¹ Kən etəm aluə kit itəm tāməlkəhau-in nīməhan kit, matuarisig-in Iesu, kən netəmiḱ neen kəmotiləs, kiləs-arəpən lan, ⁵² kən rəhn nīməhan tikis, taiu piəpiə əm magim.

Iesu tāmətul e niganəmti kaonsel min

(*Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24*)

⁵³ Kən titalugin əh, kəmos Iesu motuwīn əpəh ima pris asol agin u katuəfimin rafin pris asol min, ne iəgəṭun min rəha Lou, ne netəm-iasol rəha netəm Isrel iḱin. ⁵⁴ Kən Pita tan təlig-təlig muarisig-in ilat muwīn əpəh latuənu ima pris asol agin iḱin. Kən təmuwīn əpəh e iat matəpələh ilat mopael min rəha pris asol agin moatəto nīgəm. ⁵⁵ Kən pris asol min ne netəmiḱ rafin rəha kaonsel kəmoategəs-in nīpəgnəmtin min neen e Iesu māmə okotohamnu ron. Məto kəsotehmən kit ne. ⁵⁶ Kən netəmiḱ tēpət kəmotēiua e Iesu, məto rəhalat nəghatən tətaiu pisin-pisin.

⁵⁷ Kən neen kotətul moteiua lan māmə, ⁵⁸ “Emotəto tāmən māmə otərəkīn Nīmə Rəha Uhgīn u netəmiḱ

əm kəmotol e nelmilat, məto e nian tatol kisil lan, təpaniləkin min nitain u kəsolən e nelmitəm.”^a ⁵⁹ Kəmotən nəhlan məto ilat min, rəhalat nəghatən tətaiu pisin-pisin.

⁶⁰ Kən pris asol agin tāmətul aupən-in ilat kən mən-ipən kəm Iesu māmə, “?Tahro nəsəghatən? ?Tahro e nəghatən min əh itəm koatən-iarəp tatiləs pikən iḱ?”

⁶¹ Məto Iesu təpnəpin əm məsəghatən, kən pris asol agin apon tāmən-ipən min māmə, “?Tahro? ?Ik Mesaea u Neti Etəm katənwiwi?”

⁶² Kən Iesu tāmə, “!Əwəh, io u! Onəpanotehm io Neti Etəmiḱ ekatəpələh e rəhn matip Uhgīn u nahgin tēpət, kən panotehm min io e napuə e neai ekatuwa.”

⁶³ Kən pris asol agin tearəsin rəhan natimnat məto-inu nīkin tāmərat o nəghatən rəha Iesu, kən māmə, “Okəsotegəs-in minən suah kit māmə otən min nat kit lan. ⁶⁴ !Ninəmotəto rækis tatəghat rat e Uhgīn! ?Nakotahrətəlig? ?Okotahro suah u?” Kən ilat rafin kəmotən māmə otəkəike mimis.^b

⁶⁵ Kən kəmotol milə e Iesu, kən neen kəmotagəh lan, neen kotəlis niganəmtin motoh kən motəmə, “!Ei, iḱ ien rəha Uhgīn! !Ən-tu māmə pah u təmoh iḱ!” Kən mopael min rəha pris asol agin kəmotem.

Pita tāmən māmə in təruru Iesu

(*Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-27*)

⁶⁶ Kən Pita tāmətan əh əpəh ləhau e iat. Kən slef pətan kit rəha pris asol agin təmuwa. ⁶⁷ Kən məplan tatəto nīgəm, kən təmisilu wir māmə, “!ḱ min itəmlau Iesu etəm Nasaret nəmatuan.”

^y14:49 Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 ^z14:50 Sam 31:11

^a14:58 Jon 2:19-21 ^b14:64 Lev 24:16; Jon 19:7

⁶⁸ Məto Pita təməni-iamnin, kən məmə, “İəkəruru nat un nakatən,” kən muwin matətul əpəh e ket rəha iat. Kən mənig kit təmimnən.

⁶⁹ Kən pətan un təmehm min ikin əh, kən mən-ipən kəm netəm kotətul əh-ikin məmə, “Suah u in ilat kit.” ⁷⁰ Məto Pita təməni-iamnin min.

Kən təsuwəhən, netəm kotətul əh-ikin kəmotən-ipən min kəm in məmə, “Nipəhrienən, ik min ilat kit məto-inu ekotitun məmə ik etəm Kalili.”

⁷¹ Məto tinətuoun maun-in nəratən min koatisi-pən o Uhgin moatuwa ron okəmə teiua. Kən təmos noanawil məmə, “İəkəruru suah əh nakotəghat-in!”

⁷² Kən roiu agin-əh min mənig tinimnən min, kən nikin tinəht nəghatən rəha İesu məmə təməni min u lan məmə, “Mənig otəsimmənən əh mau kəiu, kən ik onakən mau kisil məmə nəkəruru io.” Kən Pita tinəto tərət kən mətasək.

İesu təmətul e niganəmti Pailat

(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5;

Jon 18:28-38)

15 Kən laulaugin agin pris asol min, ne netəm-iasol rəha netəm İsel, ne iəgətu min rəha Lou, ne netəmim min rafin rəha kaonsel kəmotuəfimin ilat min, kən moatələhəu nəghatən kit məmə okotohamnu İesu. Kəmotən-ipən kəm netəmim neen məmə okotəlis İesu kən motit motuwin motəhlman-pən e nelmi Pailat, u kapman asol rəhalat.^c ² Kən Pailat təmətapəh ron məmə, “İk kig rəha netəm İsel?” Kən məto İesu təmə, “İk nəməni mihin.”

³ Kən pris asol min kəmotən-iarəp nolən tepət lan. ⁴ Kən Pailat təmətapəh ron məmə, “Təhro nakəsuhəlpinən? Nəməto kəmotən nipəgnəmtin tepət lam?”

⁵ Məto İesu təsəghat minən, təməpnapin əm, kən Pailat narmin təmiwig ron.^d

Pailat təməni məmə

İesu otəkəike mīmīs

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25;

Jon 18:39—19:16)

⁶ E nup min rafin, nian katol lafet lan rəha Nuhagego-inən, nolən rəha kapman u Pailat məmə in otahl-iarəp suah əpnapin əm kit e kalapus, suah kit itəm netəm İsel kəmoatən. ⁷ Kən suah kit u, nərgin u Parapas, tətətig e kalapus ilat in min neen, məto-inu kəmotəhamnu etəmim e nian kəmatəmou o kapman. ⁸ Kən nimanin netəmim kəmotuwa o Pailat motən-ipən kəm in məmə otol əm nat kitəh təhmen-pən e itəm tatol nian min, mahl-iarəp suah kit e kalapus.

⁹ Kən Pailat təmətapəh olat məmə, “Nəkotolkeike məmə ekahl-iarəp kig rəha netəm İsel?” ¹⁰ Təməni nəhlan məto-inu in tinətuon rəkis məmə pris asol min kəmos-ipən İesu e nelmin məto-inu kotətəhak.

¹¹ Məto pris asol min kəmotəkəike kəm nimanin netəmim məmə okotəuhlin nətəligən rəhalat. Kən ilat kəmotətapəh o Pailat məmə otahl-iarəp Parapas, məto sənəmə İesu.^e ¹² Kən Pailat təmətapəh olat məmə, “Məto ekəhro e suah u itəmat nəməmə in kig rəha netəm İsel?”

¹³ Kən kəmotəgət əfəməh məmə, “İkəht-ipən e nig kəməluau!”

¹⁴ Kən Pailat təmətapəh min olat məmə, “Nolən tərət naka u suah u təmol?” Məto kəmotəgət əfəməh min məmə, “İkəht-ipən e nig kəməluau!”

¹⁵ Kən Pailat təmolkeike məmə otol nikilat, kən mahl-iarəp Parapas, kən məhlman-pən İesu e nelmi rəhan mopaəl min məmə okotalis motətu-pər e nig kəməluau.

^c15:1 Luk 22:66

^d15:5 Aes 53:7; Mak 14:61

^e15:11 Wək 3:13-14

Mopael min kəmoatol milə e Iesu

(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Kən mopael min rəha Pailat kotiləs Iesu motuwın əpəh imə e nimə asol rəha kapman, katən məmə Praetorium. Kən kəmotəun-in rafin mopael min kotuwa kitəlau lan. ¹⁷ Kən motuwın-in-pən kot asiə tahmen əm e kot rəha kig, kən motuarin-uarin nol itəm tol nihlən-nihlən motol hat lan itəm tahmen e hat rəha kig, kən motəfauin-pən kəm in. ¹⁸ Kən motol milə lan motəmə, “Itimat ekotos-ipinə nisialiən kəm ik, kig rəha netəm Isrel.” ¹⁹ Kən motoh rəhn-kapə e noanig, motagəh lan, motisin nulilat məmə koatos-ipən nisialiən eiuen kəm in. ²⁰ Nian kəmotahkul rəkis lan, kən motapeg rəkis kot asiə un, kən motuwın-in-pən əh rəhan natimnat, kən motit motuwın məmə okotəht-ipən e nig kəməluau.

Kəməht-ipən Iesu e nig kəməluau

(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43;
Jon 19:17-27)

²¹ E suatip, kəmotəhm suah kit etəm Saerin, nərgin u Saimon. In tata rəha Aleksanta ne Rufas. Tatuwin Jerusalem, kən moatəkəike kəm in məmə otiləs nig kəluau.^f ²² Kən kəmotit Iesu motuwın əpəh ikin kit katən məmə, Kolkota, u nipətin təmə Louipil-uipil. ²³ Kən kəmosot-ipən wain u kəmol piləh-piləh ilau mərisin u mir məmə otənim pəs təsətoən nahməən e nipətin, mətə tapəs nənimən.

²⁴ Kən kəmotiləs Iesu motuwın motəht-ipən e nig kəməluau. Kən motoor rəhan natimnat moturin tais ron məmə pah otos.^g ²⁵ Kəmətu-pər Iesu

e nig kəməluau e nain kilok laulaugin, ²⁶ kən motəte-rəkis nipəgnəmtin u kəmotəhm lan məmə, In kig rəha netəm Isrel, kən motəht-ipən nəghatən un e rəhan nig kəməluau. ²⁷ Kən etəmim kəiu itəm kətuəluagin o kapman mətioh netəmim, kəmətu-pər ilau e nig kəluau, kit e nikalın matip, kit e nikalın mol.^{§§}

²⁹ Kən netəmim itəm kotaliwək e suatip, moatanu-anu rəhn-kapəlat kəm in moatol milə lan motəmə, “Ei, ik nəməən məmə onakərəkın Nimə Rəha Uhgın kən nian tatol kisil lan u, nəpaniləkin min in pisin.^h ³⁰ Eiuiui-tu e nig kəməluau un, mosmegəh atip-tu lam.”

³¹ Pris asol min ne iəgətu min rəha Lou kəmotol əm nat kitəh motalah-əmnə motəmə, “Təmasitu e netəmim tepət, mətə okol təsasitu atipən lan. ³² Təwir pəs kitat kotehm-tu Mesaea u, kig rəha netəm Isrel, oteuiui e nig kəməluau pəs kitat koatəplan motahatətə lan.” Kən etəmim mil u katəhaləkul iləhal Iesu kınatuən min nəghatən rat lan.

Iesu tinimis

(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49;
Jon 19:28-30)

³³ Kən e tuelef klok mətəarus-pən tri klok, napinəpən təmeiuiui mirəfin nat.

³⁴ Kən e tri kilok Iesu təmagət əfəməh məmə, “*!Eloi, Eloi! ?Lama sapaktani?*” Nipətin rəhan nəghatən təmə, “!Uhgın rəhak, Uhgın rəhak! ?Tahro nakatapəs io?”ⁱ

³⁵ Netəmim neen kəmoatətul əh-ikin kəməsotətə wirən nəghatən un, kəmotən məmə, “Haləto-tu. Tətaun-in Elaija.”

³⁶ Kən ilat kit təmaiui muwin miuw-pən wain u tagin e nat kit tame-ame tah-

§§15:27 E kopi oas min tepət rəha Niutesteman itəm kəməte e nəghatən Kris aupən, ves 28 tikə.

^f15:21 Rom 16:13 [§]15:24 Sam 22:18

^h15:29 Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58 ⁱ15:34 Sam 22:1

men e katən, maru-pər e nuwig tuwin o Iesu mēmā otənim. Kən mēmā, “Pəs-tu kotehm-tu mēmā Elaija otuwa mīləs-iəhau, o kəp.”^j

³⁷ Məto Iesu təmagət əfəməh min, kən rəhan namegən tiet.

³⁸ Kən əpəh e Nīmā Rəha Uhgin, nīməhan itəm tatəkulosig-in Ikin Tasim Agin Ikin, təməhap məsin kəiu əpəh ilis mətoarus-pa əpəh ləhau. ³⁹ Kən etəm-iasol rəha mopael min itəm təmatətul e nikali Iesu, təmehm mēmā təmimis min-nulan, kən in təmən mēmā, “!Nipahrienən, suah u in Neti Uhgin pahrien!”

⁴⁰ Nipitan neen kəmoatətul isəu mo-tasipa moatehm. Ilat neen u Meri Maktala, ne iahunin iti Jemes əkəku ne Joses, ne Salome.^k ⁴¹ İləhal kəmatəhalətəu-pən Iesu nian təmətatig Kalili, mətəhlasitu lan. Ilat nipitan tepət kəmotər kan əpəh Jerusalem ilat Iesu.

Josep təməhluaig-in Iesu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56;
Jon 19:38-42)

⁴² Kən nian əh Iesu təmimis lan, in nian rəha nol əpen-əpenəən natimnat rəha Sapat, kən olawigin nian rəha Sapat, kəsolən wək lan. Tinehnaipən, ⁴³ Josep in etəm Aramatia tinuwa. In etənim kit rəha kaonsel itəm katisiai-in. In nikin təməht pik nərəməərəən rəha Uhgin. Kən təməsəginən muwin ima Pailat ikin matətapəh-in nipəti Iesu. ⁴⁴ Nian Pailat təməto mēmā Iesu tinimis rəkis, kən təmāut maun-in etəm-iasol rəha mopael min matətapəh ron mēmā, “?Katən pahrien mēmā Iesu tinimis rəkis?”

⁴⁵ Məto etəm-iasol rəha mopael min təmə, “Nipahrienən, tinimis rəkis.” Pailat təməto nəghatən un kən megəhan-in-pən nipəti Iesu kəm Josep.

⁴⁶ Kən Josep təmuwin mos-nəmtin nīməhan ruən kit muwa mīləs-iəhau Iesu e nig kəməluau malpin lan, mīləs muwin mələhəu-pən e nipəg kəpiel u kinəmel rəkis mēmā okol suwit ikin. Kən məsəpəlpəlin-pən kəpiel asol kit mahtosig-in-pən nipəg kəpiel un lan. ⁴⁷ Kən Meri Maktala ne iahunin iti Joses, ilau kəmuəplan ikin-u kəmələhəu-pən Iesu ikin.

Iesu tinəmegəh e rəhan nimisən

(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

16 Nian rəha Sapat tinuwa minuwın rəkis, kən Meri Maktala ne iahunin iti Jemes, ne Salome kəməhalos-nəmtin nat pien-pien min u nəmiəwilat təwir mēmā okəhalol-pən e nipəti Iesu. ² Lauaugin agin mit tinatər e Sante, pətan mīləhal un kəmatəhaluwın e suwit. ³ Nian kəmatəhaluwın e suatip kən mətəhalən kəm iləhal min mēmā, “?Karmə pah otasitu etəhal mahuin rəkis kəpiel asol əpəh e nipəg kəpiel?” ⁴ Məto-inu kəpiel əh kəpiel asol. Məto nian kəməhaluwa iuəhkir, məhalətag-pən məhaləplan kinahuin rəkis kəpiel.

⁵ Kəməhaluwın imə e nipəg kəpiel məhaləplan etəm aluə kit tatəpələh e rəhləhal-matip, tatuwin e kot əfəməh ruən kit, kən iləhal kəmahlaut pik ron. ⁶ Kən təmən-ipən kəm iləhal mēmā, “Səhaləgin pikən. Natəhaleam-in Iesu etəm Nasaret, etəm kəmətu-pər e nig kəməluau, məto in tikə u ikin-u roiu. In tinəmegəh rəkis e rəhan nimisən. Halehm-tu nəmeen u kəmələhəu-pən ikin. ⁷ Kən roiu onakəhaluwın məhalən-ipən kəm rəhan min netənim məsəhaləpəsən Pita, mēmā in otaupən matuwın Kalili, kən onəkotuarisig-in motuwın motehm əh-ikin mēmā inu tinəmən rəkis mihin ne kəm itəmat.”^l

^j15:36 Sam 69:21

^k15:40 Luk 8:2-3

^l16:7 Mat 26:32; Mak 14:28

⁸Kəmahlaiu məhaliet e suwīt məh-lagin, məto-inu kinəhaləgin pik matəh-lasiəp. Kən məhaluwin məsəhalənən nat kit ne kəm netəmim məto-inu kinəhaləgin pik.

**[Nəghatən rəha Mak təmol namnun
ikīn-u kən netəm pisin kotilpin
ves 9 mətoarus-pən ves 20]**

Iesu təmiet-pa o Meri Maktala

(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)

⁹Nian Iesu təməmegəh min e Sante laulaugin agin, kən maupən miet-pa o Meri Maktala, aupən təməhg-iarəp nar-min rat sepin lan. ¹⁰Kən Meri təmuwin mən-ipən kəm rəhan min netəmim itəm kəmotan ilat min ilat aupən, məto nikilat titahmə pik kən motasək. ¹¹Məto nian kəmotəto məmə Iesu tinəmegəh rəkis e rəhan nimisən, kən miet-pa o pətan əh, məto ilat kəməsotənən nipahrienən lan.

**Iesu təmiet-pa o rəhan
etəmim mil kəiu**

(Luk 24:13-35)

¹²Uarisig, Iesu təmiet-pa o etəmim mil kəiu kəmiəsipən Jerusalem mətian e su-atip, məto e nian əh nipətīn təmol pisin. ¹³Kən ilau kəmiatəlig min mian muən-ipən kəm ilau min neen, məto ilat kəmə-sotən minən nipahrienən elau.

Iesu təmiet-pa o rəhan netəm lepin

*(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon
20:19-23; Wək 1:6-8)*

¹⁴Kən uarisig, Iesu təmiet-pa min o rəhan netəm lepin nian kəmotagwən

matəhai ilat məmə, “Itəmat nakəsota-hatətəən lak, rəhatəmat-kapə tiəkis pik.” Təməhai ilat məto-inu kəsotahatətəən e netəm kəmotəhm məmə tinəmegəh rəkis e rəhan nimisən.^m

¹⁵Kən mən-ipən kəm ilat məmə, “Otuwin motən-iarəp Namnusən Təwir kəm netəmim min e nitən min rafin.”ⁿ

¹⁶Etəm otəto Namnusən Təwir tahatətə lan kən mol baptais, Uhgin otosmegəh. Məto etəm təsəhatətəən lan, Uhgin otol nalpinən asol kəm in.^o ¹⁷Kən netəm okotahatətə lak, Uhgin otol ilat kotol nat pispis min. Okotəhg-iarəp nar-min rat tepət e nərgək, kən motəghat e nəghatən ik pisin pisin min.^p ¹⁸Ilat kotitun naskəlīmən sinek u tatus itəm, motitun nənimən nat kətakonə lan, məto okol təsərəkinən ilat. Ilat motitun nələhəu-pənən nelmilat e netəm kotimis kotəmegəh.”^q

Iesu tinər matuwin e neai

(Luk 24:50-53; Wək 1:9-11)

¹⁹Kən nian Iərəməərə Iesu tinəghat rəkis kəm rəhan min netəmim, kən Uhgin tinos minuwīn e neai, kən in tatəpələh e nikali Uhgin matip, ikin rəha nəsanənən ne nisaiiən.^r ²⁰Kən rəhan min netəmim kəmotiet motuwin motamnus-iarəp rəhan nəghatən əpəh ikin min rafin. Kən Iərəməərə tətəsitu elat matol nəmtətīn tepət. Kən nəmtətīn min əh koatol nəfigəmən məmə rəhalat nəghatən in nipahrienən.^s

^m16:14 1 Kor 15:5 ⁿ16:15 Wək 1:8 ^o16:16 Wək 2:38

^p16:17 Wək 2:4; 8:7 ^q16:18 Luk 10:19; Wək 28:3-6

^r16:19 Wək 1:9-11; 2:33-34 ^s16:20 Wək 14:3; Hip 2:3-4

Luk

*Namnusen Təwir Rəha Iesu
Kristo Itəm Luk Təmäte*

Nəghatən əkuəkir rəha naoa u Luk

?Pah təmäte naoa u? Luk təmäte naoa u. In sənəmә etəm tuelef kit rəha Iesu, mətō in fren wir kit rəha Pol, kən təmaliwək tepət ilau Pol. In sənəmә etəm Isrel, in Iaihlua әm kit, mətō in iəfak kit. In tokita kit itəm təmōl wir sikul. In tēmәplan wir natimnat itəm kəmotiet e nəmegəhən rəha Iesu. In təmäte naoa mil u: Namnusən Təwir Itəm Luk Təmäte, ne Wək Min Rəha Aposol Min.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte naoa u tatuwin kəm rəhan kit fren, nərgin u Teofilas. Nipəti nərig u məmә, “Etənim itəm tolkeike Uhgin.” Luk təmäte naoa u tatuwin o suah u, mətō in titun məmә Iaihlua min tepət okotafin.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? Netənim tepət, nikilat təht məmә Luk tēmәtatig Rom o Sisaria nian təmäte naoa u. E nian əh, namnusən tepət e Iesu təmitəlau.

?Təmäte naoa u o naka? Luk tolkeike məmә otəte namsu kit itəm tətəuatip məhag-əhag wir e nəmegəhən rəha Iesu. Kən in tēmәghat ilat netəm kəmotaliwək ilat Iesu moatəplan wək rəhan. Nian tēmәto rəkis rəhalat nəghatən, kən Luk təmäte naoa u. In tolkeike məmә otəgə-tun məmә Iesu in etəm pahrien kit, mətō in tēmәsolən nolən rat kit. Kən in Uhgin, kən in Iosmegəh.

1 Teofilas, ik etəm-iasol katisiai-in ik. Netənim tepət kəmotalkut pik məmә okotəte rəkis ətuatip namnusən rəha natimnat min itəm Uhgin təmōl ilugin itimat.^t ²Kəmotəte rəkis natimnat itəm netənim neen kəmotən, netəm

min əh kəmotatig e nian rəha nətuounən rəha natimnat min əh, kən ilat kəmotehm ətuatip e niganəmtilat natimnat min əh, kən moatən-iarəp. ³Kən io emitəp wir nəghatən min lan məmә ekitun wir natimnat min əh e nətuounən rəhan, kən roiu rəhak nətəligən məmә təwir io min ekəte rəkis ətuatip natimnat rafin min əh məmә onakatafin. Ekəte ətuatip natimnat itəm kəmotəupən, kən natimnat itəm kəmotuarisig. ⁴Ekolkeike məmә ekən natimnat min əh kəm ik məmә nəkitun ətuatip nipahrienən rəha namnusən itəm kəmən rəkis.

Nagelo tēmәghat-in nairən rəha Jon Baptais

⁵E nian rəha suah kit, nərgin u Herot Asol, kig rəha Jutia, inəh pris kit nərgin u Sekaraea. In kit e pris min kətaun-in ilat məmә, Pris min rəha Apia, u təmisipən e noanol rəha pris u Aron aupən ikin. Rəhan pətaguihl, nərgin u Elisapet, kən in min təmisipən e noanol rəha pris u Eron. ⁶Kən ilau kuətuatip e niganəmti Uhgin, kən e nian rafin katəuəpən wir nolən rəha Lou ne nəghatən min rəhan, kən məsuəəkinən kit. ⁷Mətō nətilau tikə mətō-inu Elisapet, in tēmәseməkən mətəahgin minipitəguihl, kən ilau kərən kinuəguihl.

⁸Kən nian ətuatip tinuwa məmә, Pris min rəha Apia okotuwin e Nimə Rəha Uhgin motol rəhalat wək. Kən Sekaraea, in min təmuwin mol wək rəha Uhgin. ⁹E nolən rəha pris min, ilat koatəra kin kəpiel əkəku min kotahmen-pən e taes məmә okotegəs-in məmә otəgə-tun pah otol wək e Nimə Rəha Uhgin məmә otuwaan nat pien-pien itəm tatuwin kəm Uhgin. E nolən əh tēmәgə-tun Sekaraea.^u ¹⁰Kən e nian itəm təmuwin imə matuwaan nat pien-pien, nimanin netənim tepət koatətul ihluə katəfak.

¹¹Kən nagelo kit rəha Uhgin tiet-arəpa ron matətul əh e rəhan matip ikin, itəm katuwaan nat pien-pien min ikin. ¹²Kən nian Sekaraea təməplan, kən narmin təmiwig mətasiəp minəruru əfəməh nat, kən nəginən təmərtoah e nikin. ¹³Məto nagelo təmən-ipən məmə, “Sekaraea, əsəginən, məto-inu Uhgin tinəto rəham nəfakən. Kən rəham pətaguihl Elisapet otıləs nətin kit iərman. Kən onakəkəike maun-in nərgin məmə Jon. ¹⁴Kən onakəto təwir kən magien, kən netənim tepət okotagien o naiirən rəhan, ¹⁵məto-inu in otuwa etəm-iasol e niganəmti İərəmərə. Kən in otəsənimən wain ne nənimən əskasik min. Kən Narmin Rəha Uhgin otərtoah e nəmegəhən rəhan, nian otətətig əh e nərpı rəhan mama, matuwın əm nulan nian rafin.^v ¹⁶Kən in otıuw-pa netəm Isrel tepət kotitəlig-pa o İərəmərə, Uhgin rəhalat. ¹⁷Kən in otətaupən-in İərəmərə e narmin ne nəsanənən rəha Elaija məmə in otəuhlin nətəligən rəha tata min koatitəlig-pən min o rəhalat nisualkələh min, kən in otəuhlin min netəm koatəht nəwia Uhgin okotuwa min e nenatigən rəha netəm kotətuatip. E nolən əh, in otol nəpen-əpenənən o nəmegəhən rəha netənim o nuwamən rəha İərəmərə.”^w

¹⁸Kən Sekaraea təmən-ipən kəm nagelo məmə, “?Oekahro min-nulan mitun məmə nat u otuwa mol nıpahrienən? Məto-inu io enaguihl rəkis, kən rəhak pətan tinipitaguihl min.”

¹⁹Kən nagelo təmən-ipən kəm in məmə, “İo, nərgək u Kapriel, kən io iatətul e niganəmti Uhgin e nian rafin. Kən in təmahl-ipa io məmə ekuwa məghat kəm ik, kən mən-ipinə namnusən təwir u.^x ²⁰!Ətəlig-in-tu! Naməm oteko kən onakəsəgətən

mətoarus-pa nakehm nıpəti nəghatən u, məto-inu nəməsənən nıpahrienən e rəhak nəghatən. In otuwa mol nıpahrienən e nian ətuatip rəhan.”

²¹Kən e nian əh, netənim kəmoatəsahgin Sekaraea, kəmoatətəlig-in məmə tahro tinan tinuwəh-pik nəhlan e Nimə Rəha Uhgin. ²²Kən nian in təmuwa ihluə, məto tinəruru nəghatən, kən ilat kinotitun məmə in təmehm nat kit tahmen e napilairən. In təmasgəwin-asgəwin əm e nelmin kəm ilat, məsəgətən məto-inu namən təmeko.

²³Nian rəhan wək rəha pris e Nimə Rəha Uhgin tinol namnun, kən in təmitəlig-pən latuənu. ²⁴Kən təsuwəhən, rəhan pətaguihl tinəpəs məwig e suakəku. Kən e məwig faif, pətaguihl u in təmatəhluaig əm latuənu, ²⁵kən in təmən məmə, “İnu wək əm rəha İərəmərə. Aupən ikin, nətik tikə kən etaulis. Məto roiu əh, Uhgin təmol təwir ron io, kən nikin tagien məmə ekiləs nətik, kən io esaulis minən e niganəmti netənim.”

Nagelo təmən-iarəp məmə İesu otairir

²⁶Nian Elisapet tinəpək-əpək minos məwig sikis, Uhgin təmahl-ipən rəhan nagelo, nərgin u Kapriel, məmə in otuwın e nitən Kalili e taon kit, nərgin u Nasaret. ²⁷In təmos nəghatən kit matuwın rəha pətan kit itəm iərman təsuwınən əh mehm, məto kinən rəkis məmə okos rəhan kətim kan mə rəha suah kit, nərgin u Josep. In mipi Kig Tefit rat. Kən pətan əh, nərgin u Meri.^y ²⁸Kən nagelo təmuwın met-arəpən, kən mən kəm in məmə, “Təwir, Meri. Uhgin təmələhəu rəhan nəwirən kəm ik, kən mətətig itəmlau min.”

^v1:15 Nam 6:2-3 ^w1:17 Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13

^x1:19 Dan 8:16; 9:21 ^y1:27 Mat 1:16,18

²⁹ Məto Meri tinatəruu əfəməh nəghatən əh, kən nikin tinatəht pik məmə nipəti nəghatən əh tahro. ³⁰ Kən nagelo təmən-ipən kəm in məmə, “Əsəginən, Meri, məto-inu Uhgin təmitəpun məmə in otawte-in rəhan nəwirən kəm ik. ³¹ Kən inəh, ik onakəpəs-in məwig e nətim kit, kən mİLəs iərman. Kən onəkaun-in nərgin məmə Iesu.^z ³² In otuwa etəm-iasol kən etəm kəike, kən okaun-in məmə Nəti Uhgin Ilis Agin. Kən İəməmə Uhgin otol in tuwa Kig, tahmen-pən əm e tipin rat Tefit. ³³ Kən in otəməmə e noanol min rafin itəm koatisi-pən e Jekop, kən rəhan nərəməəən otatig lilin matuwın matuwın namnun tikə.”^a

³⁴ Kən Meri təmən-ipən kəm nagelo məmə, “?Oekahro min-nulan mİLəs suakəku kit okəmə esətəu-pənən əh iərman?” ³⁵ Kən nagelo təmən-ipən kəm in məmə, “Narmin Rəha Uhgin otuwa matig lam, kən nəsanənən rəha Uhgin Ilis Agin otəfətain ik. Kən inəh, suakəku onəkiləs, okaun-in məmə in təmisi-pən o Uhgin, kən in Nəti Uhgin. ³⁶ Kən iatən kəm ik məmə ik kit Elisapet tinəpək-əpək rəkis in nətin kit iərman, nat əpnəpin in tinipətaguihl rəkis. Kəmatən lan məmə pətaguihl itəm təseməkən, məto roiu əh tinəpəs məwig sikis rəkis e nətin. ³⁷ Natimnat min u tatətu-pən nəghatən rəha Uhgin məmə, ‘Uhgin titun nolən natimnat rafin, kən nat kit təsiəkisən ron.”^b ³⁸ Kən Meri təmən-ipən məmə, “Əwəh, io pətan iolwək əm rəha İəməmə. Pəs in otol kəm io nat naka itəm ik ninən rəkis.” Kən nagelo təməpəs in, kən matuwın.

Meri təməliwək matuwın məmə otətag Elisapet

³⁹ Uarisig lan təsuwəhən, Meri təmiet iman ikin maliwək uəhai əm matuwın əpəh ikin e nitot min e taon kit rəha nitən Jutia məmə otətag in kit Elisapet, ⁴⁰ kən in təmuwın latuənu rəha Sekarəea, muwın imə matən təwir kəm Elisapet. ⁴¹ Kən e nian Elisapet təməto nəghatən rəha Meri, suakəku un itəm tətatig əpəh e nərpın təməut, kən Narmin Rəha Uhgin təmə e niki Elisapet. ⁴² Kən təməgət əfəməh məmə, “!Uhgin təmol təwir kəm ik taprəkis-in nipitan min rafin, kən in otol təwir kəm suakəku itəm onəkiləs! ⁴³ Ekisitunən məmə o naka Uhgin təmol təwir kəm io min-nulan məmə mama rəha İəməmə rəhak təmuwa mətag io. ⁴⁴ İatən nəhlan məto-inu e nian ematəto rəham nəghatən, kən suakəku un itəm tətatig əpəh e nərpik təməgien məut. ⁴⁵ Kən Uhgin otol təwir kəm ik məto-inu nəmən nipəhrienən e nəghatən itəm İəməmə təməghat-in lam.”

Napüən rəha Meri

⁴⁶ Kən Meri təmən məmə, “E nəməgəhən rafin rəhak, iatəniwi İəməmə,^c ⁴⁷ kən nikik tətagien pik o Uhgin İos-megəh rəhak, ⁴⁸ məto-inu io pətan iolwək əm rəhan itəm io nat əpnəpin əm, məto nikin tatəht io. Kən roiu ne matuwın, netənim rafin okotən məmə Uhgin təmol təwir kəm io; ⁴⁹ məto-inu Uhgin u nəsanənən rəhan in iahgin, in təmol nat pispis min təwir pik agin kəm io,

^a1:31 Aes 7:14; Mat 1:21-23 ^a1:33 2 Saml 7:12,13,16; Aes 9:7

^b1:37 Mat 19:26; Job 42:2; Jer 32:17 ^c1:46 1 Saml 2:1-10

kən nərgin in tasim.

⁵⁰ Kən in tətəsakitun netəm min u itəm koatisiai-in in, inu netəm rəha noanol min aupən ikin mətəarus-pa itəm rəha noanol min kəsotaiirən əh.^d

⁵¹ In təmol nat pispis min e nəsanənən e nelmin.

In təmahl-iarəp netəm kotausit e nətəligən rəhalat.

⁵² In təmos-iəhau iərəməre min e rəhalat nərəməreən,

kən in təmiləs-ipər netəm min u rəhalat nətəligən teiuaiu.^e

⁵³ Netəm itəm nəumis tatus ilat, in tətəg-wən ilat e nagwənən itəm təwir,

kən netəm rəhalat nautə tepət, in tətəhl-iarəp ilat kən nat tikə e nelmilat.^f

⁵⁴ Uhgın təmasitu e noanol min rəha Isrel u rəhan iolwək min,

kən təməsaluinən məmə otasəkitun^g

⁵⁵ Epraham ne rəhan min noanol, matuwın matuwın namnun tikə.^h

⁵⁶ Kən Meri tətətig ilau Elisapet mətəarus-pən məwig kisil, kən in təmitəlig-pən min əpəh iman ikin.

Naiirən rəha Jon Baptais

⁵⁷ Kən nian ətuatip rəha Elisapet tinuwa məmə otemək lan, kən təmiləs nətın iərman.

⁵⁸ Kən netəmim itəm kotatig iuəhkir ron ne rəhan min noanol, kəmotəto namnusən əh məmə iərəməre təməsəkitun mol təwir pik kəm in nəhlan, kən ilat kəmotuwa motol kitiəh ilat min məmə okotagien kələh.

⁵⁹ Nian suakəku əh tinos nian ilat eit, kən ilat kəmotuwa məmə okotəhg-ipən. Kən iuəhkir kotaun-in nərgin məmə iahuni rəhan tata Sekaraea,ⁱ

⁶⁰ mətə rəhan mama tən məmə, “Kəpə. Okaun-in nərgin u məmə Jon.” ⁶¹ Kən

ilat kəmotən kəm in məmə, “?Təhro? Rəham kit noanol tikə itəm kotaun-in nərgin əh Jon.” ⁶² Kən kəmoatəghat e noanelmilat moatətapəh o Sekaraea məmə in tolkeike məmə otaun-in-pən nərgin məmə pah. ⁶³ Kən in təmətapəh o nat kit məmə in otəte rəkis nat kit lan, kən təməte-pən məmə, “Nərgin u Jon.” Nian kəmotehm, narmilat təmiwig pik ron.

⁶⁴ Kən e nian əm əh, namən tinəg-ətuatip, kən tinatəghat matənwiwi Uhgın. ⁶⁵ Kən ilat rafin itəm kotatig iuəhkir kəmotəgin. Kən netəmim kəmoatəghat-in natimnat min əh titəlau ikin min rafin e narit min nitən Jutia. ⁶⁶ Kən netəmim rafin itəm kəmotəto namnusən əh, kən kəmoatətəlig-in əm, kəmoatətapəh məmə, “?Suakəku əh, otuwa etəmim naka?” Kəmoatən min-nulan mətə-inu kəmotəplan əm məmə nəsanənən rəha iərəməre tətətig lan.

Sekaraea təməni-iarəp nəghatən itəm Uhgın təmos-ipən kəm in

⁶⁷ Kən Narmin Rəha Uhgın təməre e niki Sekaraea, tata rəha Jon, kən in təməni-iarəp nəghatən itəm Uhgın təmos-ipən kəm in. Kən təməni min-nulan məmə,

⁶⁸ “Pəs kotənwiwi iərəməre, u Uhgın rəha netəm Isrel,

mətə-inu in təmuwa məmə otasitu e rəhan min netəmim,

kən təməmki-rəkis ilat e nelmi tikimır min rəhalat.^j

⁶⁹ In təmiləs-ipər iosmegəh təsanən itəm otosmegəh kitat,

in təmisi-pən e noanol rəha iolwək rəhan Tefit.^k

^d1:50 Sam 103:13,17 ^e1:52 Job 12:19; 5:11; Sam 147:6

^f1:53 Sam 34:10 ^g1:54 Sam 98:3 ^h1:55 Jen 17:7; Maeka 7:20

ⁱ1:59 Jen 17:12; Lev 12:3; Luk 2:21 ^j1:68 Sam 72:18 ^k1:69 Sam 18:2

⁷⁰ Kən in tahmen-pən əm e nəghatən u itəm Uhgın tinəmən rəkis kəm kitat e nəghatən rəha ien min rəhan aupən.

⁷¹ In tinəmən-iəkis rəkis məmə otosmegəh kitat o tikimir min rəhatat ne netəmim rafin itəm kotetəhau kitat.¹

⁷² In təmiləs-ipər iosmegəh əh məmə otasəkitun pipi rat min rəhatat, kən təsaluinən rəhan nəghatən itəm in atip təməən e rəhan nəniəkisən rəha nasituən,^m

⁷³ inu nəniəkisən itəm təməən kəm pipi rat Epraham.ⁿ

⁷⁴ In təmiləs-ipər iosmegəh əh məmə otosmegəh kitat, kən miləs-irəkis kitat e nelmi tikimir min rəhatat, məmə nian min rafin e nəmegəhən rəhatat,

kitat kotitun nol wəkən rəhan e niganəmti Uhgın, kən məsotəginən,

⁷⁵ kən kitat okotasim, kən nəmegəhən rəhatat otətuatip e nian min rafin.^o

⁷⁶ “Kən ik, nətik, okaun-in ik məmə ien rəha Uhgın Ilis Agin, məto-inu ik onakaupən-in İərəməərə məmə onəkol əpen-əpenə e rəhan suatip.^p

⁷⁷ Ik onakən-iarəp kəm rəhan min netəmim məmə Uhgın otosmegəh ilat nian in otafəl rəkis rəhalat təfagə rat min.^q

⁷⁸ In otol məto-inu, in tətasəkitun kitat matol təwir kəm kitat.

E nasəkitunən rəhan, Kristo otuwa otat tahmen-pən e mitgar təməər e neai,^r

⁷⁹ mətəsiəgəpin kitat netəm koatatig e napinəpən ne əpəh ikin nimisən tatoh itəm ikin, kən matit wir nelkitat e suatip rəha nəməlinuən.”

⁸⁰ Kən suakəku təmatepət e nipətin, kən narmin rəhan təsanən. Kən nian rafin in tətətig əpəh ikin taruən-aruən ikin matəsahgin nian rəhan otuwa itəm otətəuon wək lan e niganəmti netəm Isrel.

Naiirən rəha İesu

(Mat 1:18-25)

2 E nian min əh, suah kit etəm Rom, nərgin u Sisa Okastas, in tatəməərə nitən min rafin rəha Rom. In təmələhəu lou kit tətətig məmə okafin rafin netəmim itəm koatatig rafin əh-ikin. ²Inu nafinən netəmim itəm kəmaupən kol, kən Kuarinias in kapman rəha Siria. ³Kən o nəghatən əh rəha nafinən, netəmim rafin kotəkəike moatitəlig-pən iməlat min ikin itəm kəmotaiir ikin məmə okafin ilat, kən kətə rəkis nərgilat e naoa rəha kapman. ⁴Kən Josep ne Meri kəmiaiet e nitən Kalili e taon kit, nərgin u Nasaret, mian əpəh nitən Jutia e taon kit, nərgin u Petlehem, imə Kig Tefit aupən. İlau kəmian ikin əh məto-inu Josep in mipi Tefit rat.

⁵ İlau Meri katian məmə okos nərgilau. Kinəgətosig-in rəkis Meri məmə in otəpanətəu-pən Josep, kən Meri in tinəpək-əpək-in rəkis suakəku kit. ⁶Nian ilau əpəh Petlehem, kən nian rəha Meri tinuwa məmə otemək-in nətin. ⁷Kən suakəku itəm in təmaupən maiir, in iərman. Kən təmalpin e niməhan, mələhəu-pən e pokis kit itəm katələhəu-pən kras u nat megəh min kotəgwən-pən ikin. Təmol min-nəhlan məto-inu nimə tikə məmə okuapil ikin, kən ilau kətuapil əm əh e nimə rəha nat megəh min.

İolwək e sipsip min ne nagelo min

⁸Kən e nikali Petlehem, iolwək e sipsip min koatehm wir rəhalat

¹1:71 Sam 106:10

^m1:72 Jen 17:7; Sam 105:8-9

ⁿ1:73 Jen 22:16-17

^o1:75 Taet 2:12-14

^p1:76 Aes 40:3

^q1:77 Jer 31:34

^r1:78 Aes 60:1-2

sipsip min lapin. ⁹Kən nagelo kit rəha Iəramərə təmiet-arəpa olat, kən nəhag-əhagən asol rəha Iəramərə təmasiəgəpin ilat, kən kəmotəgin pik. ¹⁰Məto nagelo təmən kəm ilat məmә, “Əsotəginən, məto-inu io iatuwa məmә ekos-ipinә nāmnusən təwir kəm itəmat itəm otol niki netənim kotāgien pik, kən nāmnusən u in rəha netənim rafin. ¹¹Əpəh e taon rəha Kig Tefit, suakəku kit təmaiir-pa u-roiu. In Iosmegəh, kən in Kristo itəm Uhgīn təmən aupən məmә otahl-ipa otəmat, kən in Iəramərə. ¹²Inu nəmtətin rəhatəmat: onəkotehm suakəku kəmalpin e nīməhan, kən kələhəu-pən e pokis kətagwən-pən nat megəh min ikin.”

¹³Kən roiu agin-əh min, nagelo min tepət kəmotiet-arəpa moatətul ilat min, moatənwiwi Uhgīn, moatən məmә,

¹⁴“Kātənwiwi Uhgīn əpəh ilis ilis agin-əh e neai.

Kən əpəh ləhau e nətueintən u, netənim itəm niki Uhgīn tətāgien olat, ilat okotatig e nəməlinuən.”^s

Iolwək e sipsip min kəmotuwīn motehm Iesu

¹⁵Nian nagelo min kəmotapəs iolwək e sipsip min motitəlig-pən əpəh e nego e neai, kən iolwək e sipsip min kəmotən kəm ilat min məmә, “Pəs kotuwīn Petle-hem motehm-tu nat əh itəm Iəramərə təmən kəm kitat.”

¹⁶Kəmotəruməhlin uəhai əm motuwīn motehm Meri ne Josep ne suakəku itəm kəmuələhəu-pən e pokis itəm kətagwən-pən nat megəh min ikin. ¹⁷Nian kəmotuwīn motehm rəkis suakəku u, kən kəmotamnus-iarəp nəghatən rəha suakəku u itəm kəmos o nagelo. ¹⁸Kən netənim rafin itəm kəmotəto nəghatən əh rəha iolwək e sipsip min, ilat kəmo-

taut, narmilat təmiwig pik ron. ¹⁹Məto Meri təmatos əm e nikin natimnat min u rafin, matətəlig-in e nian min.^t ²⁰Kən iolwək e sipsip min kəmoatitəlig, moatiləs-ipər nərgi Uhgīn moatənwiwi in o natimnat rafin itəm kəmotəto kən motehm, tahmen-pən əm e inu nagelo təmən-ipən mihin kəm ilat.

Kəmaun-in nərgi Iesu.

²¹Nian suakəku u tinos nian eit itəm təmaiir lan, kən kəhg-ipən in tatətəu-pən Lou rəhalat, kən kaun-in nərgin məmә Iesu, nərgin u itəm nagelo təmən-ipən kəm Meri aupən ikin, nian in təməsəpək-əpək-inən əh.^u

Josep ne Meri kəmaləs Iesu mian e Nīmә Rəha Uhgīn

²²Nian suakəku kit tətaiir, rəhan mama ne tata okuəike mioal sakri-fais rəha naruətuəhən tatətəu-pən Lou rəha Moses. Kən inəh, tinuwa ətu-atip e nian rəha Josep ne Meri məmә okioal nəhlan.^v Kən kialəs suakəku un mian əpəh Jerusalem məmә okioas-ipən kəm Iəramərə. ²³Inu tatətəu-pən əsas Lou rəha Iəramərə itəm təmən məmә, “Suakəku iərman min itəm kaupən katiləs ilat, okəkəike katos-ipən ilat kəm Uhgīn məmә rəhan.”^w

²⁴Kən ilau kəmian Jerusalem o nat kit min, məmә ilau okioas mak kəiu o iouen kəiu, kən mohamnu matioas-ipən kəm Uhgīn o naruətuəhən, tahmen-pən əm e Lou rəha Iəramərə tatən mihin.^x

Simeon təmehm Iesu

²⁵Kən inəh etənim kit tətətig əh Jerusalem, nərgin u Simeon. Rəhan nəmegəhən in tətətip wir, kən nian rafin tatətəu-pən nəghatən rəha Uhgīn. Kən in tatəsahgin nuwamən rəha Kristo

^s2:14 Luk 19:38

^t2:19 Luk 2:51

^u2:21 Luk 1:31

^v2:22 Lev 12:1-8

^w2:23 Eks 13:2,12

^x2:24 Lev 12:8

itəm otuwa mosmegəh netəm Isrel lan. Kən Narmin Rəha Uhgin təmuwa marioah e nikin. ²⁶ Narmin Rəha Uhgin tinən rəkis kəm in məmə otəsimisən mətoarus in otehm Kristo itəm İəramərə təmən məmə in otahl-ipa. ²⁷ Kən Narmin Rəha Uhgin təməuhlin nikin məmə in otuwin e Nimə Rəha Uhgin. Kən Josep ne Meri kəmiäləs suakəku u İesu mian e Nimə Rəha Uhgin məmə ilau okioal natimnat rafin itəm Lou tatən. ²⁸ Kən Simeon təməplan İesu, kən təmiləs mägəfəlin, kən matənwiwi Uhgin, mən-ipən məmə,

²⁹ “İəramərə, nəmöl rafin rəham nəghatən o nənəkisən kəm io, iolwək əm rəham.

Kən roiu, egəhan-in io məmə ekimis-ta e nəməlinuən,

³⁰ məto-inu enəplan e niganəmtək suakəku u itəm otosmegəh netəmim.^y

³¹ İlk nəmöl əpen-əpenə məmə in İosmegəh, kən netəmim rafin okotəplan.

³² In otuwa nəhag-əhagən, kən otəgətun rəham suatip kəm İaihlua min, kən netəmim okotiləs-ipər rəham min netəm Isrel o İosmegəh əh.”^z

³³ Kən tata ne mama rəha suakəku u, narmilau təmiwig o nəghatən min itəm Simeon təmən lan. ³⁴ Kən Simeon təməfak məmə nəwirən rəha Uhgin otuwin olau. Kən in təmən kəm Meri itəm in mama rəha suakəku məmə, “Onakatehm, Uhgin təmitəpun məmə suakəku u otol məmə netəmim tepət əpəh Isrel okoteiuiu motorin, kən tepət

min okotər. Kən in otuwa nəmtətin kit itəm netəmim tepət okotəghat rat lan məmə,^a ³⁵ netəmim okotəplan nətəligən min e niki netəmim tepət. Kən ik Meri, nikim otitəgit tahmen e suah kit təmaru nikim e naip asol.”

Ana təməhm İesu

³⁶ Kən pətaguihl kit əh-ikin tətətig, nərgin u Ana, kən in ien kit. In nəti Fanuel, etəmim kit itəm təmisi-pən e noanol rəha Aser aupən ikin. Pətaguihl əh, rəhan nup tepət. Nian təmətətməluə əm, kən mətəu-pən rəhan iaguihl. Kən ilau kəmuan o nup sepin əm, kən rəhan iaguihl təmimis. ³⁷ Kən pətan u təmətətig əm nulan mətoarus-pa nian əh in tinuwa pətaguihl kit. Kən roiu minos nup eiti-fo. Nian rafin in tətətig e Nimə Rəha Uhgin matəfak, inəh laulaugin ne ehnaipən tatətuakəm mətapəs nagwənən matəfak kəm Uhgin. ³⁸ Kən in təmuwa ikin əh e nian ətuatip itəm Simeon tatəghat-in suakəku əh. Kən pətaguihl u tatənwiwi Uhgin ron, kən matəghat-in suakəku əh kəm netəmim rafin itəm kəmoatəsağhin məmə Kristo in otikis netəm Isrel.*

Josep ne Meri kəmian Nasaret

³⁹ Nian Josep ne Meri, ilau kəmioal natimnat rafin u itəm Lou rəha İəramərə təmən, kən kəməhalitəlig-pən Kalili e taon Nasaret, imələhal ikin.^b ⁴⁰ Kən suakəku təmətepət muwa məskasik, kən in tenatig tenatig wir, kən nian rafin nəwirən rəha Uhgin təmərioah e rəhan nəmegəhən.

*2:38 Nəghatən u “Kristo in otikis netəm Isrel” rəhan suatip kəiu. Netəmim neen itəm kotatig e nian rəha İesu, nikilat təht məmə Kristo otiləs-irəkis netəm Isrel e nelmi tikimr min u netəm Rom. Məto nıpətin asol məmə Kristo otikis netəm Isrel o təfagə rat min rəhalat.

^y2:30 Aes 52:10; Luk 3:6; Taet 2:11

^z2:32 Aes 42:6; 49:6; 52:10

^a2:34 Aes 8:14; Mat 21:42; 1 Pita 2:8

^b2:39 Mat 2:23

Etəm aluə Iesu əpəh e Nimə Rəha Uhgín

⁴¹E nup min rafín, tata ne mama rəha Iesu katián Jerusalem məmə okotol lafet rəha Nuhagego-inən.^c ⁴²Nian Iesu tinos nup tuelef, təmətəu-pən ilau məhaluwin əpəh ilis e lafet əh, tahmen-pən əm e nolən rəha netəm Isrel. ⁴³Nian lafet tinol nammun, kən rəhan min kinotitəlig minoatuwin iməlat ikin, məto etəm aluə Iesu in təməsətəu-pənən rəhan tata ne mama, in mətatig əm Jerusalem, məto ilau kəməsiatunən. ⁴⁴Nikilau tatəht məmə kətah in tətali-wək ilat nimanin netəmim rəhalat, kən ilat kəmotaliwək o nian apiəpiə kit. Kən ilau kəmuətuoun matueam-in o rəhalau min, ne netəmim itəm kiátun ilat. ⁴⁵Məto nian ilau kəməsuehmən in, kən kəmiatəlig mueam-in mian Jerusalem. ⁴⁶Kəmueam-in nian kisil, kən muəplan e Nimə Rəha Uhgín, tatəpələh ilat iəgə-tun min matətəlig-in ilat, kən matətapəh olat o natimnat neen. ⁴⁷Kən netəmim rafín itəm kəmotəto in, narmilət təmiwig pik o rəhan nitunən ne rəhan nuhalpinən nəghatən min.

⁴⁸Kən nian rəhan tata ne mama kəmuehm, kən narmilau təmiwig pik ron. Kən rəhan mama təmən-ipən kəm in məmə, “Nətik. ?Nəmahro mol min-nulan etimlau? !Əplan-tu! Itimlau rəham tata nikitimlau təməht pik ik, kən iakatuegəs-in pik ik.” ⁴⁹Kən in təmən kəm ilau məmə, “?Natuegəs-in io o naka? ?Nəkəsiatunən məmə io ekəkəike mətatig e nimə rəha rəhak Tata?” ⁵⁰Məto ilau kəməsiatunən nipəti nəghatən itəm təmən kəm ilau.

⁵¹Kən in təmətəu-pən ilau məhaleiuiəu məhaluwin əpəh Nasaret. Kən in təmatisiai-in ilau matol

nəwialau. Məto nian rafín rəhan mama tatətəlig-in natimnat rafín min əh e nikin.^d ⁵²Kən Iesu təmətepət e nipətin, kən rəhan nenatigən tatol iahgin, kən e nian min rafín, Uhgín ne netəmim, nikilat tətəgien əm ron.^e

Jon Baptais təmamnus-iarəp nəghatən rəha Uhgín

(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

3 Kən uarisig e natimnat min əh, etəm Rom, nərgin u Sisa Taepirias, in tatəməməə nitən min rafín rəha Rom. Kən e nian in təmətəməməə mətoarus-pa nup fiftin, kən netəm-iasol min neen koatol wək ilat min: inu Herot Antipas təmətəməməə əpəh Kalili, ne pian Filip in təmətəməməə əpəh Ituria ne Trakon-aetas, ne Lisantias təmətəməməə əpəh Apilin, ne Pontias Pailat u etəm Rom in kapman rəha Jutia. ²Inu e nian ətuatip rəha Anas ne Kaeafas itəm ilau pris asol agin mil.

E nian əh, Jon nəti Sekaraea, itəm tinepət rəkis u-roiu, in təmətatig əpəh ikin taruən-aruən ikin, kən Uhgín təmos-ipən nəghatən kit kəm in. ³Kən in təmuwin mətan ikin min rafín iuəhkir o nəhau Jotan təmatamnus-iarəp nəghatən rəha Uhgín. In təmən-ipən məmə netəmim okotəkəike motəuhlin məntaalət o nolən rat min rəhalat, kən motuwin o Uhgín, məmə in otafəl nolən rat min rəhalat. Kən e nəmtətin kit, okol baptais elat.^f ⁴In tahmen əm e nəghatən rəha ien u Aesea itəm təməte e naoa rəhan məmə, “Suah kit tətəun əpəh ikin taruən-aruən ikin matən məmə, ‘Itəmat, otol əpen-əpenə o suatip rəha İəməməə, kən motol rəhan suatip tətəuatip. ⁵Napin nəhau min rafín okətəuin wir, kən nitot min ne narit min rafín okos-İəhau, kən suatip eko-eko min okəg-ətuatip-in, kən

^c2:41 Eks 12:24-27; 23:14-17; Dut 16:1-8 ^d2:51 Luk 2:19

^e2:52 1 Saml 2:26; Prov 3:4 ^f3:3 Wək 13:24

suatip itəm tapər-apər okəike kol təpiə.
⁶Kən netənim rafin okotehm suatip rəha Uhgın o nosmegəhən netənim.”^g

⁷Kən e nian əh, netənim tepət kəmotuwa o Jon məmə in otol baptais elat, məto in təməni-ipən kəm ilat məmə, “!İtəmat nəkotahmən əm e sinek min! !Nikitəmat otəsəhtən məmə onəkotagim tənin neməha ne nalpinən rəha Uhgın itəm otuwa!^h ⁸Otol natimnat neen itəm tatəgətən məmə nəmotapəs pəhrien nolən rat min kən motuwin o Uhgın. Kən sotən atipən kəm itəmat e nausitən məmə itəmat nəkotətuatip əm məto-inu itəmat noanol min rəha Epraham. !Kəp! Inu nat əpnapin əm. İatən kəm itəmat məmə nat əpnapin kəpiel min əm, məto Uhgın titun nəuhtlinən ilat kotuwa noanol min rəha Epraham.ⁱ ⁹Kən inəh roiu ne, Uhgın tinətul matip rəkis məmə otahtil-pən nig əpəh e nəukətin. Kən okəmə nig kit təsoe-inən noan itəm təwir, kən in otahtil mərəkin-pən e nigəm.”^j

¹⁰Kən nimanin netənim kəmotətapəh o Jon məmə, “?Naka u itimat ekotəkəike motol?” ¹¹Kən Jon təməni kəm ilat məmə, “Okəmə rəham napən kəiu, osipən kit kəm suah kit itəm rəhan tikə, kən okəmə nigam nagwənən tatig, osipən məsin kəm netənim u nigilat tikə.”

¹²Netəm neen rəha nosən məni rəha takis kəmotuwa məmə otol baptais elat, kən kəmotətapəh o Jon məmə, “?Naka u itimat ekotəkəike motol?”^k ¹³Kən Jon təməni-ipən kəm ilat məmə, “Sotosən məni o netənim taprəkis-in itəm tahmən əm məmə onəkotos.”

¹⁴Kən mopael min neen kəmotətapəh min, “?Kən tahro etimat? ?Naka u itimat ekotəkəike motol?” Kən in təməni-

ipən kəm ilat məmə, “Sotolən nəginən kəm netənim məmə, ‘Okəmə nəsosotipamən məni, kən oekotol nahməən kəm itəmat.’ Kən sotolən nəginən kəm netənim məmə, ‘Okəmə nəsosotipamən məni, kən oekotən-ipən kəm netəm-iasol məmə nəmotol nat kit tərət.’ Nikitəmat otəkəike magien o nos ətuatipən nətouən rəhatəmat kən in əm un.”

¹⁵Kən netəm min əh koatəsağhin, kən nikilat tatəht Jon məmə kətəh in Kristo itəm Uhgın təməni məmə otahl-ipa.

¹⁶Kən Jon təmuhalpin rəhalat nətəligən məmə, “İatol baptais etəmat e nəhau, məto etənim kit tatuwa itəm rəhan nəsanənən ne nepətən taprəkis-in io. Kən io ləhau ağin, esahmənən məmə ekuwa io slef kit rəhan o nolən rəhan wək.[†] Kən suah əh, in otol baptais etəmat e Narmin Rəha Uhgın ne nigəm.”^l

¹⁷In tatətul matip o nehmən nolən rəha netənim məmə otoor ilat, netəm kotəwir ne netəm kotərat, tahmən-pən e etəm tətəsum. Tatiləs fok o nafəl rəkisən nuwigi noa wit məmə otos nipətin itəm təwir. Netənim itəm kotəwir kotahmən e nipəti wit, tatos ilat matuwin latuənu. Məto netənim itəm kotərat kotahmən-pən e nuwigi noa wit, tatərakin-pən ilat e nigəm asol itəm tatuəp namnun tikə.”

¹⁸Kən Jon təmamnus-iarəp namnusən təwir e nəghatən tepət məmə otiuwpa nətəligən rəha netənim kotuwin o Uhgın.

Herot təmiləs-ipən Jon Baptais e kalapus

¹⁹E nian əh, Herot Antipas təmit-irəkis Herotias inu pətaguihl rəha pian, kən təmol natimnat tepət itəm kotərat. Kən o nolən min əh, Jon təməni əskasik məhai

[†]3:16 Nəghatən ətuatip rəha Jon tatən məmə, “esahmənən məmə ekikis rəkis nol e rəhan put.” Wək u, in wək rəha slef.

^g3:6 Aes 40:3-5 ^h3:7 Mat 12:34; 23:33 ⁱ3:8 Jon 8:33,39

^j3:9 Mat 7:19 ^k3:12 Luk 7:29 ^l3:16 Wək 13:25

Herot Antipas o nolən rat min rəhan.^m
²⁰Kən Herot Antipas təmatig mol min
 nolən rat kit min taprəkis, inəh təmiləs
 Jon muwin mahtosig-in e kalapus.

Jon təmol baptais e Iesu

(*Mat 3:13-17; Mak 1:9-11*)

²¹Məto e nian Jon təməsuwinən əh
 e kalapus, kən in təmatol baptais e
 netənim min, kən Iesu min in təmuwa,
 kən Jon təmol baptais lan. Kən nian
 Iesu təmatəfak, Uhgın təmerəh e neai,
²²kən Narmin Rəha Uhgın təmisi-pər
 matite, nipətin tahmen-pən e mak muwa
 məpələh-pər e Iesu, kən nəwia Uhgın
 təmisi-pən e nego e neai matən məmə,
 “Ik netik keike, ekolkeike pik ik, kən
 nikik tagien pik agin ron ik.”ⁿ

Pipi rat min rəha Iesu

(*Mat 1:1-17*)

²³Nian Iesu təmətuoun rəhan wək,
 rəhan nup tahmen-pən e tate. Netənim
 nikilat tətəht məmə in nəti Josep.

Kən Josep in nəti Heli,^o

²⁴Heli in nəti Matat,

Matat in nəti Lifae,

Lifae in nəti Melki,

Melki in nəti Janae,

Janae in nəti Josep,

²⁵Josep in nəti Matatias,

Matatias in nəti Amos,

Amos in nəti Neham,

Neham in nəti Esli,

Esli in nəti Nagae,

²⁶Nagae in nəti Mahat,

Mahat in nəti Matatias,

Matatias in nəti Semein,

Semein in nəti Josek,

Josek in nəti Jota,

²⁷Jota in nəti Joanan,

Joanan in nəti Resa,

Resa in nəti Serupapel,

Serupapel in nəti Sealtiel,

Sealtiel in nəti Neri,

²⁸Neri in nəti Melki,

Melki in nəti Ati,

Ati in nəti Kosam,

Kosam in nəti Elmatam,

Elmatam in nəti Er,

²⁹Er in nəti Josua,

Josua in nəti Eliesa,

Eliesa in nəti Jorim,

Jorim in nəti Matat,

Matat in nəti Lifae,

³⁰Lifae in nəti Simeon,

Simeon in nəti Juta,

Juta in nəti Josep,

Josep in nəti Jonam,

Jonam in nəti Eliakim,

³¹Eliakim in nəti Melea,

Melea in nəti Mena,

Mena in nəti Matata,

Matata in nəti Natan,

Natan in nəti Tefit,

³²Tefit in nəti Jese,

Jese in nəti Opet,

Opet in nəti Poas,

Poas in nəti Salmon,

Salmon in nəti Nason,^p

³³Nason in nəti Aminatap,

Aminatap in nəti Atmin,

Atmin in nəti Ani,

Ani in nəti Hesron,

Hesron in nəti Peres,

Peres in nəti Juta,

³⁴Juta in nəti Jekop,

Jekop in nəti Aisak,

Aisak in nəti Ephraham,

Ephraham in nəti Tera,

Tera in nəti Nahor,

³⁵Nahor in nəti Seruk,

Seruk in nəti Rehu,

Rehu in nəti Pelek,

Pelek in nəti Eper,

Eper in nəti Sela,

^m3:19 Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 ⁿ3:22 Jon 1:32

^o3:23 Luk 4:22; Jon 6:42 ^p3:32 Rut 4:17-22

³⁶Sela in nēti Kaenan,
 Kaenan in nēti Apaksat,
 Apaksat in nēti Sem,
 Sem in nēti Noah,
 Noah in nēti Lamek,^q
³⁷Lamek in nēti Metusela,
 Metusela in nēti Inok,
 Inok in nēti Jaret,
 Jaret in nēti Mahalalel,
 Mahalalel in nēti Kenan,
³⁸Kenan in nēti Enos,
 Enos in nēti Set,
 Set in nēti Atam,
 kən Atam tēmisi-pən e Ughin.^r

Setan tēmos-ipən-os-ipən kəm Iesu

(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

4 Narmin Rəha Ughin tēmarioah e nāmegəhən rəha Iesu, kən e nian in tēmisi-pən e nəhau Jotan, kən Narmin Rəha Ughin tēməghat-pən e niki Iesu māmə in otuwin əpəh ikin taruən-aruən ikin. ²Kən e nian foti, Setan tēmos-ipən-os-ipən kəm Iesu. E nian min rafin əh, in tēməsagwənən, kən e namnun nian min əh, nəumis tēmus wir in. ³Kən Setan tēmən-ipən kəm Iesu māmə, “Okəmə ik Nēti Ughin, ən-ipən kəm kəpiel u māmə otəuhlin muwa mol piret lan.” ⁴Kən Iesu tēmuhalpin māmə, “Kəməte e Naoa Rəha Ughin māmə, ‘Netəmim okol kəsotatigən e nagwənən əm’”^s

⁵Kən Setan tēmīt Iesu mian əpəh nitot əfəməh kit, kən roiu agin-əh min əm, tēməgətun in e kantri min rafin e nətueintən, ne nəsanənən rəhalat, ⁶kən tēmən-ipən kəm in māmə, “Io ekələhəupinə e nelməm nərəmərən e niməptən min, ne nautə rəhalat min rafin, mətə-inu natimnat rafin əh tətətig e nelmək, kən ekitun negəhan-inən kəm etəmim pah itəm iakolkeike māmə ekos-ipən kəm in. ⁷Mətə okəmə ik onakəfak kəm

io, kən natimnat rafin min u, okotuwa rəham.”

⁸Kən Iesu tēmuhalpin rəhan nəghatən māmə, “Naoa Rəha Ughin tatən māmə, ‘Onəkotəfak əm kəm rəhatəmat Iərəmərə Ughin, kən in əm, onəkotol əm rəhan nətəligən.’”^t

⁹Kən Setan tēmīt in minuwīn əpəh Jerusalem e nətuei nimə əpəh ilis agin e Nimə Rəha Ughin. Kən tēmən-ipən kəm in māmə, “Okəmə ik Nēti Ughin, kən iwig ukin-u, ¹⁰mətə-inu kəməte-pən e Naoa Rəha Ughin māmə, ‘In otahl-ipa nagelo min rəhan okotuwa motehm wir ik,’ ¹¹kən tēməte-pən māmə, ‘Okotiləs ik ilis e nelmilat māmə onəkəsorinən nelkəm e kəpiel.’”^u

¹²Kən Iesu tēmuhalpin rəhan nəghatən māmə, “Naoa Rəha Ughin tatən min māmə, ‘Okol nəkəsotos-ipən-os-ipənən kəm rəhatəmat Iərəmərə Ughin māmə otol nat kit, kən māmə onəkotəplan māmə in tətətig itəmat min, o kəp.’”^v

¹³Kən nian Setan tinol namnun rafin nos-ipən-os-ipənən rəhan, in tēməgim muwin isəu o Iesu matəsahgin māmə nian wir kit min rəhan otəpanuwa min.”^w

Iesu tēmətuoun rəhan wək əpəh Kalili

(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

¹⁴Kən Iesu tēmītəlig-pən Kalili, kən nəsanənən rəha Narmin Rəha Ughin tēmarioah e nāmegəhən rəhan. Kən kəmamnus-amnus in titəlau e niməptən əh. ¹⁵Kən Iesu tēməgətun e nimə rəha nuəfiminən min, kən netəmim rafin koatənwiwi in.

Netəm Nasaret kəmotapəs Iesu

(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

¹⁶Kən Iesu tēmuwa Nasaret, ikin əh in təməpət ikin aupən. Kən e nian

^q3:36 Jen 11:10-26

^r3:38 Jen 4:25-26

^s4:4 Dut 8:3

^t4:8 Dut 6:13

^u4:11 Sam 91:1,12

^v4:12 Dut 6:16; 1 Kor 10:9

^w4:13 Hip 2:18; 4:15

rəha Sapat, in təmuwin e nimə rəha nuəfiminən tahmen əm məmə in təmatol mihin nian min. Kən in təmətul məmə ofafin Naoa Rəha Ughin, ¹⁷kən kəmos-ipən naoa itəm kəmaiuaiu rəha ien u Aesea. Kən in təmurapik itəm Aesea təməte-pən tatən nəhlan məmə, ¹⁸“Narmin Rəha Ughin tətatig lak məto-inu təmitəpun io məmə ekən-iarəp namnusən təwir kəm ian-rat min. Kən təmahl-ipa io məmə ekuwin mən-ipən kəm netəm kotatig e kalapus məmə ekikis ilat, kən mahl-iarəp ilat, kən mən-ipən kəm iganəmtin əpis min məmə okotehm min nat. Kən təmahl-ipən io məmə ekuwin mikis nikin rat min itəm kotatig e nelmin netəm pisin, itəm koatol tərət kəm ilat, ¹⁹kən mən-iarəp məmə nian tinuwa rəkis məmə İəremərə otəgəpun rəhan nəwirən kən mosmegəh netəmim.”^x

²⁰Təmafin rəkis naoa un, kən maiuiau min mos-ipən titəlig-pən o etəm tatehm wir naoa min, kən təməpələh məmə otəgəpun netəmim. Kən niganəmti netəmim rafin e nimə rəha nuəfiminən təmatətul əm lan. ²¹Kən in təmatəghat kəm ilat matən min-nulan məmə, “Roiu agin e nian itəm nakoatətəlig lan e Naoa Rəha Ughin, Ughin tatol əp nəghatən min əh məmə tinatuwa otol niphahrienən.”

²²Netəmim rafin koatənwiwi in, kən narmilat tatiwig o nəghatən wir min itəm tatən, kən motən kəm ilat min məmə, “?Nəti Josep u, o kəp?”^y

²³Kən İesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Ekitun məmə onakoatən nəghatən oas u kəm io u tatən min-nulan məmə, ‘Tokita, ol-wir atip-tu nipətim,’ u nipətin məmə, ‘Natimnat min əh itəm katən məmə nəmol rəkis ilat əpəh Kapaneam, təwir məmə nakuwa mol min ilat ikin-u

imam ikin.’ ²⁴Niphahrienən, iakatən kəm itəmat məmə netəmim okol kəsotisiai-inən ien kit itəm təmisi-pən elat.” ²⁵E nian rəha Elaija, nuhuən təməsəfikən mos nup kisil ne məwig sikis, kən nəumis təman ikin min rafin nagwənən təmikə. Kən ekən niphahrienən kəm itəmat məmə, e nian əh, nəutahlimis tepət ikin-u İsrəl,^a ²⁶məto Ughin təməsahl-ipənən Elaija məmə otuwin masitu elat. Kəp. In təmahl-ipən məmə otasitu əm e nəutahlimis kit əpəh ikin Saeton e taon Sarefat, kən pətan u in İaihlua kit.^b ²⁷Kən e nian rəha ien Elisa, netəmim tepət kəmotatig İsrəl itəm kəmoatos nimisən rəha nuwigitəm u leprosi, kən Elisa təməsol-wirən kit ne. Məto in təmol-wir əm Neman u etəm Siria, İaihlua kit.”^c

²⁸Kən e nian netəmim e nimə rəha nuəfiminən kəmotəto nəghatən əh, nəməha təmol pik ilat. ²⁹Kən kəmotəruapik kətul motaskəlim İesu, motiləs motiet e taon, motuwin əpəh lekiəkis e nikali taon məmə okotərakin-iarəp. ³⁰Məto İesu təmaliwək əm miet ilugin-in ilat minatuwin.

İesu təmahl-iarəp narmin rat e etəmim kit

(Mak 1:21-28)

³¹Kən İesu təmeiuaiu muwin əpəh Kapaneam, taon kit min rəha Kalili. Kən e nian rəha Sapat, in təmatəgəpun netəmim. ³²Kən netəmim itəm kəmoatəto rəhan nəgəpunən, narmilat təmiwig pik ron məto-inu rəhan nəghatən təfigəm, nepətan əh-ikin.^d

³³Kən in əpəh imə e nimə rəha nuəfiminən, kən suah kit əh-ikin itəm narmin rat kit tətatig lan. Kən in təmagət əfəməh məmə, ³⁴“!Ei, İesu etəm

^x4:19 Aes 61:1,2 ^y4:22 Luk 3:23; Jon 6:42 ^z4:24 Jon 4:44 ^a4:25 1 King 17:1,7 ^b4:26 1 King 17:8-16 ^c4:27 2 King 5:1-14 ^d4:32 Mat 7:28-29

Nasaret! ?Tahro? ?Nəmatuwa məmə on-akərəkin itimat? Ekitun rəkis ik. !Ik Etəm Asim rəha Uhgin!” ³⁵ Məto Iesu təməghat əskasik lan məmə, “!Ahh, sagətən! !Iet magim e suah un!” Kən narmın rat əh təmol suah un tiet morin-pən e nıməptən ilugin-in ilat, kən in təmıet magim lan, məto təməsərəkinən suah un.

³⁶ Kən netəmim rafin ikin əh, narmilat təmiwig kən moatən-ipən kəm ilat min məmə, “!Ei! ?Nəgətunən naka u? Suah əh, in tatəghat əskasik e narmin rat min e nəghatən rəha nepətən ne nəsanənən, kən ilat koatiet e netəmim.” ³⁷ Kən narnusən rəha Iesu təmaıu mıtəlau e nıtən əh.

Iesu təmol-wır netəmim tepət

(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)

³⁸ Iesu təmətul kən miet e nımə rəha nuəfiminən muwin əpəh e nımə rəha Saimon.[‡] E nian əh, uhu Saimon tatimis tatətəp-ətəp asol, kən ilat kəmotən-ipən kəm Iesu məmə otol-wır. ³⁹ Kən Iesu təmətul-pən iuəhkir ron məghat əskasik kəm nətəp-ətəpən, kən nətəp-ətəpən təmikə. Kən roıu agin-əh min əm, pətaguihl u təmətul minatol nagwənən nigilat.

⁴⁰ Nian mıt tiniwig rəkis,[¶] netəmim kəmos netəmim rafin itəm koatimis e nımısən pisin pisin min moatuwa o Iesu. Kən təmələhəu-pən nelmin elat kitıəh kitıəh, kən ilat rafin kəmotəmegəh. ⁴¹ Kən iərmis min kəmotiet motagim e netəmim

tepət motagət əfəməh məmə, “!Ik Nəti Uhgin!” Məto Iesu təmagət əskasik elat mahtosig-in ilat o nəghatən məto-inu ilat kotıtun məmə in Kristo itəm Uhgin təməhl-ipa.^e

⁴² Kən kəmən lawigin, Iesu təmıet ikin əh muwin əpəh ikin kit itəm netəmim kotikə ikin. Məto netəmim kəmotəamin, kən nian kəmotehm, kən kəmotuwa ron motalkut məmə okotən-iəhau məmə in otəsagimən mapəs ilat. ⁴³ Məto in təməni-pən kəm ilat məmə, “Kəp. Io ekəkəike muwin latuənu pisin min neen, mən-iarəp narnusən təwir rəha nəramərəən rəha Uhgin, məto-inu Uhgin təməhl-ipa io məmə ekol mihin.”

⁴⁴ Kən in təmatuwın mətan nıtən Jutia matən-iarəp nəghatən rəha Uhgin e nımə rəha nuəfiminən min.^f

Aposol min itəm Iesu təmaupən maun-in ilat

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)

5 Nian kit, Iesu təmətul e nıkali nəhau asol, nərgin u Lek Kalili.[§] Kən nimanin netəmim kəmotuwa kətul kitəlau lan məmə okotəto nəghatən rəha Uhgin.[§] ² Kən in təməhm pot kəıu itəm netəm rəha niuwən nəm kəmotapəs katuəməhl e noa nıməkləkil, məto-inu ilat kotaikuas e rehalat net min. ³ Kən Iesu təmə e pot rəha Saimon^{**}, kən in təmətapəh o Saimon məmə otıuw-iarəp pot tuwin ihluə məsin. Nian Saimon təmətig-iarəp pot, kən Iesu təməpələh lan matəgətun netəmim.

[‡]4:38 Nian min neen, kətaun-in Saimon Pita məmə, “Saimon,” kən nian neen, kətaun-in məmə, “Pita.”

[¶]4:40 Lou tatən məmə etəmim ko təsiləsən etəm tatimis e nian rəha Sapat. Məto nian mıt tiniwig rəkis, kən Sapat tinol narnun, kən netəmim kotıtun nıləsən netəmim.

[§]5:1 Nəghatən Kris ətuatıp tatən məmə, “Lek Kenesaret” u nərgin kit min rəha Lek Kalili.

^{**}5:3 Inu Saimon Pita.

^e4:41 Mat 8:29; Mak 3:11-12

^f4:44 Mak 1:35-39; Mat 4:23

[§]5:1 Mat 13:1-2; Mak 3:9-10

⁴Nian Iesu tēməghat rækis kəm netəmim, kən mən-ipən kəm Saimon məmā, “Saimon, otasū kotuwin əpəh lokamnim, kən nakotərakin rəhatəmat net məmā nakotos nəm neen.” ⁵Kən Saimon təmən məmā, “Etəm-iasol, lapin itimat emotalkut pik o nat u mətəahgin-pa tinian, mətə eməsotosən nəm kit ne. Mətə ik ninən min məmā okotuwin, kən tol nəhlan, pəs okotuwin min motərakin rəhatimat net min.”^h

⁶Kən e nian kəmotol min-nəhlan, kə-motos nəm tepət tepət e rəhalat net, kən net min rəhalat kəmotər kasis wir e nəm min, kən net min kinotətuoun minotəhap-əhap. ⁷Kən ilat kəmotəun-in-pən ilat min neen e pot kit min məmā okotuwa kasitu elat. !Kən kəmotuwa kəmki-pən nəm e pot kərən mil kuər marioah e nəm, iuəhkir əm pot mil kətuamnim!

⁸Nian Saimon Pita təməhm nat u, kən təmisin-pən nulin o Iesu e nisiaiien matən məmā, “!Iərəmərə, uwīn isəu ron io mətə-inu, io esahmenən, io iol təfagə rat!” ⁹In tatəghat min-nulan mətə-inu in ne netəm min əh e pot mil, kəmotaut pik narmilat tiwig o nəm min itəm kotepət pik nəhlan. ¹⁰Kən Jemes ne Jon, nəti Sepeti mil itəm kətəhalol wək iləhal Saimon, ilau min kəmuaut pik narmilau tiwig o nəm min u.

Mətə Iesu təmən-ipən kəm Saimon məmā, “Əsəginən. Ik etəmim rəha ni-uwən nəm, mətə roiu əh matuwin, ik onakiuw-pa netəmim.” ¹¹Kən e nian ilat kəmotiww-par rəhalat pot min, kən moatapəs natimnat rafin motuarisig-

in əm Iesu, kən motuwa rəhan min netəmim.ⁱ

Iesu təmol-wir etəm tatos nimisən u leprosi^{††}

(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹²Nian Iesu təmətaliwək e taon kit, suah kit itəm tatos nimisən u leprosi təmaliwək muwa. Nimisən u leprosi təmīrəfin nīpətin. Kən nian in təməhm Iesu, təmeiuaiu misin-pən nīpinəgin e nisip matos-ipən nisiaiien kəm in, kən in təmətəsək matəkəike ron matən məmā, “Iərəmərə, okəmā nakolkeike, kən nəkitun nol-wirən io, kən mafəl rækis namkimikən lak.”

¹³Kən Iesu təməg-əfəməhin-pən nelmin mələhəu-pən lan mən məmā, “Əwəh. Iakolkeike. !Əwir-ta!” Kən roiu agin-əh əm, nimisən u leprosi təmagim mikə lan.

¹⁴Kən Iesu təmən-iəhau məmā otəsən-iarəpən natimnat min u kəm netəmim, mətə in təmən-ipən kəm in məmā, “Uwīn mehm pris kit pəs in otehm məmā nīpətim tinol min-nulan, kən os-ipən sakrifais kəm Uhgin itəm Lou rəha Moses təmən o suah kit itəm rəhan leprosi tatikə, kən netəmim okotitun məmā nīpahrienən ninəwir, kən rəham namkimikən tinikə.”^j

¹⁵Mətə namnusən rəha Iesu tatiet matuwin ikin min rafin, kən nimanin netəmim kəmotuwa məmā okotətəlig-in rəhan nəgətuənən kən məmā in otol-wir nimisən min rəhalat. ¹⁶Mətə nian tepət, tatuwin ikin taruən-aruən ikin, in pisin əm, məmā otatəfak.

^{††}5:11 E Naoa Rəha Uhgin, nəghatən u “leprosi” tatəghat-in nimisən pisin pisin min rəha nuwigitəm. Nimisən min u tatərəkīn nuwigitəm, kən Lou rəha Moses tatən məmā suah kit itəm təmos nimisən nəhlan, in tamkimik e niganəmti Uhgin. Afin Levitikas itəm tepət 13-14.

^h5:5 Jon 21:3-8

ⁱ5:11 Mat 19:27

^j5:14 Lev 14:1-32

**Iesu tæmol-wir etəm
nipətin məsin tæmimis**

(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Nian kit, Iesu tæmatəgətuŋ əpəh imə e nimə kit, kən Farisi min, ne iəgətuŋ min rəha Lou, ilat əh-ikin koatəpələh, kəmotisi-pən əpəh latuənu min e niṭən Kalili, ne niṭən Jutia, ne taon Jerusalem. Kən nəsanənən rəha Iərəməmə tətətiḡ o Iesu məmə in otol-wir netəmim u koatimis. ¹⁸ E nian əh, netəmim neen kəmotiləs suah kit motuwa itəm tətəpəl əm e nimitiwin rəhan məto-inu nipətin məsin tæmimis. Kən ilat kotolkeike məmə okotiləs motələhəu-pən e nelki Iesu. ¹⁹ Məto ilat kotəruru nuwinən imə məto-inu netəmim tēpət əh-ikin. Kən kəmotuwin əpəh ilis e nimə motos-irəkis nəhḡi nimə məsin,[†] kən motəhlman-əhlman suah un tatite e nimitiwin rəhan muwin iuəhkir əm o Iesu.

²⁰ Nian Iesu tæmehm rəhalat nahatətəən, kən tæmən məmə, “Iolik. Rəham nolən rat min, io emos-irəkis.”^k

²¹ Kən iəgətuŋ min rəha Lou ne Farisi min nikilat təht məmə, “?Etəmim naka u tatəghat ausit məmə in Uhgin? Uhgin əm in titun nos-irəkisən nolən rat min rəha netəmim.” ²² Iesu in titun əm rəhalat nətəliḡən, kən in tæmən-ipən kəm ilat məmə, “?Tahro nakoatətəliḡ min-nulan? ²³ ?Naka in timətiḡ məmə ekən, ‘Ekos-irəkis rəham tefagə rat min,’ o ‘Ətul maliwək’? ²⁴ Kən roiu onəkotehm məmə Nəti Etəmim tatos nepətan o nos-irəkisən tefagə rat min ikin-u e nətuein-tən.” Kən in tæmən kəm suah u tatimis məmə, “Ətul, miləs rəham nimitiwin maliwək matuwin imam ikin.”^l ²⁵ Kən roiu aḡin-əh min, suah u tæmətul miləs rəhan nimitiwin minataliwək matən-

wiwi Uhgin minatuwin. ²⁶ Kən ilat rafin kəmotaut pik ron narmilat tiwig, kən moatənwiwi nəḡi Uhgin, kən motasiəp kən moatəḡin məsin moatən məmə, “Nəman, roiu kitat kəmotehm nat pispis aḡin.”

Iesu tæmaun-in Lifae

(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)

²⁷ Uarisig e natimnat min u, Iesu tæmiet maliwək matuwin, kən in tæmehm suah kit itəm tatos məni rəha takis, nəḡin u Lifae, tatəpələh ikin katətu takis ikin. Kən Iesu tæmən-ipən kəm in məmə, “Wa, muarisig-in io muwa rəhak etəmim.” ²⁸ Kən in tæmapəs natimnat min rafin rəhan, mətul muarisig-in Iesu.

²⁹ Kən Lifae tæmol nagwənən asol kit rəha Iesu əpəh e rəhan nimə. Kən netəmim tēpət itəm koatos məni rəha takis, ne netəmim əpnəpin min kəmotuwa moatəpələh kələh ilat min ilat məmə okotagwən. ³⁰ Kən Farisi min ne netəmim neen min rəhalat itəm iəgətuŋ min rəha Lou, nikilat təsəḡienən kən moatən-ən kəm netəmim rəha Iesu məmə, “?Tahro itəmat nako-tagwən kələh əm itəmat netəmim itəm koatos məni rəha takis ne netəm nol təfagə rat?”^m

³¹ Kən Iesu tæmən-ipən kəm ilat məmə, “Etəmim itəm in təsimisən, təsuwinən mehm tokita. Məto etəm tatimis, in otəkəike muwin mehm tokita. ³² Io eməsuwamən məmə ekaun-in netəm itəm nikilat təht məmə kotətuatip rəkis məmə okotəuhlin nətəliḡən rəhalat o nolən tərət min itəm koatol. Məto emuwa məmə ekaun-in netəm kotərət məmə okotəuhlin rəhalat nətəliḡən.”

[†]5:19 E nian əh, kəmol nəhḡi nimə neen e tael. Kən netəm min u kəmos-irəkis tael min neen məmə otol kuhal tahmen e suah u itəm in tatimis.

^k5:20 Aes 43:25; Luk 7:48

^l5:24 Jon 5:8

^m5:30 Luk 15:1-2

Nolən rəha napəsən nagwənən o Uhgin

(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Kən ilat kəmotən-ipən kəm Iesu məmə, “Netəmim rəha Jon Baptais, nian rafin koatapəs nagwənən kən katəfak kəm Uhgin, kən netəmim rəha Farisi min koatol əm nat kitəh, məto rəham netəmim min kotagwən əm katilpin. ?Tahro?” ³⁴ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “?Nian itəmat nəkoatol nagwənən rəha etəmim itəm təmol əm marit, məto nakotən kəm rəhan min məmə okotəkəike motapəs nunən nagwənən, o kəp? !Kəp!ⁿ ³⁵ Məto nian tatuwa itəm netəmim okotiləs-irəkis suah u itəm təmol əm marit motiləs kan isəu o rəhan min netəmim. Kən e nian əh inəh, ilat okotapəs nagwənən lan.”[¶]

³⁶ Kən Iesu təmuəh min nimaa nəghatən kit tol min-nulan məmə, “Okol suah kit təsosən napən wi rəhan məhap məsin, kən məhl-pən e napən oas məmə otəhlosig-in itəm təmerəh. Məto okəmə tatol nəhlan, kən otərəkin rəhan napən wi, kən napən wi məsin okol təsəhl-pən wirən ilau napən oas.

³⁷ “Kən okol suah kit təsosən wain wi miuw-pən e pətəl oas u təskasik, pətəl itəm kəmol e nuwigi nəni.^{§§} Okəmə suah kit tatol min-nəhlan, kən wain wi otəhləpik kən mol pətəl oas in otasis kən mimerəh mahtiperəh, kən wain in otaiu meləg, kən pətəl min, in otərat. ³⁸ Məto wain wi okəkəike kiuw-pən e pətəl wi. ³⁹ Kən etəmim itəm təmənəm wain oas rəkis, in təsolkeikən məmə otənəm min

wain wi, məto-inu in otən məmə, ‘Wain oas in təwir.’”

Netəmim rəha Iesu kəmoatəhl wit e nian rəha Sapat

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

6 Nian kit e Sapat, Iesu ne rəhan min netəmim kəmotaliwək motuwa e nasumən min rəha wit, nat kit tahmen e rais, kən rəhan min netəmim kəmotəhl wit neen motawig rəkis niwin, kən moatun.^o ² Məto Farisi min neen koatən məmə, “!Ei! Nian u-roiu in Sapat, kən nolən u nəkoatol tatətgəhl Lou. ?Tahro itəmat nəkoatol min-nəhlan?”^p

³ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “?Itəmat nəsotafinən e Naoa Rəha Uhgin, natimnat min əh itəm Kig Təfit təmol aupən? In ne rəhan min netəmim, nəumis təmus ilat.^q ⁴ Kən in təmuwin imə e nimə tapolən rəha Uhgin, təmos piret u itəm pris min kinotos-ipən rəkis kəm Uhgin. Kən Lou tatən məmə pris min əm kotitun nunən, məto Təfit təmun kən mos-ipən neen kəm rəhan min netəmim məmə okotun.”^r ⁵ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Io, Nəti Etəmim, ekatərəməə e nian rəha Sapat.”

Iesu təmol-wir etəmim e nian rəha Sapat

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kən e nian pisin kit min rəha Sapat, Iesu təmuwin əpəh imə e nimə rəha nuəfiminən, matəgəgun netəmim. Kən ikin əh, suah kit əh-ikin nelmin matip təmimis, təsəg-ətuatip-inən. ⁷ Kən

[¶]5:35 “Etəmim itəm təmol əm marit” tatəpsen-pən Iesu, kən “rəhan min netəmim” tatəpsen-pən netəmim min rəha Iesu.

^{§§}5:37 E nian əh, kəmol pətəl rəha wain e nuwigi nəni. Pətəl wi in timətmətig o nahgigən. Məto pətəl oas in təskasik kən okol təsəhgigən. Nian nahui krep tatuwa matol wain, kən nahgin tətəhləpik pətəl tətəsis.

ⁿ5:34 Jon 3:29

^o6:1 Dut 23:25

^p6:2 Jon 5:10

^q6:3 1 Saml 21:1-6

^r6:4 Lev 24:5-9

iægætun min ræha Lou, ne Farisi min, ilat koatalkælik mæmæ okotehm-tu Iesu mæmæ otol-wir suah u e nian ræha Sapat, pæs ilat kotitun nænæn mæmæ Iesu tæmæt-gəhl Lou.

⁸Mæto Iesu tæmitun æm ræhalat nætəligən, kæn tæmæn-ipən kəm suah u itəm nəlmin tæmimis mæmæ, “Wa, mætul aupən e niganæmti netəmim rafin.” Kæn tæmuwin mætul-pən əh aupən. ⁹Kæn Iesu tæmæn-ipən kəm ilat mæmæ, “Iakolkeike mæmæ ekətapəh-in nat kit otəmat. ?Tahro? ?E nian ræha Sapat, nolən naka in tətuatip e Lou mæmæ okol, okol nat wir, o okol nat tərət? ?Okosmegəh etəmim, o okohamnu etəmim?” ¹⁰Kæn tæmisilu ilat rafin mītəlau, kæn tæmæn-ipən kəm etəm nelmin tæmimis mæmæ, “Əg-ətuatip-in nelməm.” Kæn suah əh tæmæg-ətuatip-in nelmin, kæn nelmin tæməwir. ¹¹Mæto netəm min əh, nikilat tinərat pik agin, kæn kinoatəghat-əghat kəm ilat min mæmæ okotahro e suah əh Iesu.

Iesu tæmitəpun tuelef aposol min rəhan

(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹²Kæn e nian min əh, Iesu tæmuwin əpəh ilis e nitot mæmæ otəfak, kæn in tæmætətig matəfak kəm Ughin e nian əh mætoarus tian. ¹³Kæn tinian, tæmaun-in rəhan min netəmim mæmæ okotuwa kehm. Kæn tæmitəpun rækis tuelef, maun-in nərgilat mæmæ aposol min. ¹⁴Nərgi aposol min u tol min-nulan: Saimon itəm Iesu tæmaun-in nərgin wi mæmæ Pita, ne pian Antru, ne Jemes ne Jon, ne Filip, ne Patolomiu, ¹⁵ne Matiu, ne Tomas, ne Jemes nəti Alfeas, ne Saimon u kətaun-in mæmæ Selot, ¹⁶ne Jutas nəti Jemes, ne Jutas Iskariot itəm tæmegəhan-in-pən Iesu kəm rəhan min tikimir min.

Iesu tæmægætun netəmim kæn mosmegəh netəmim itəm kəmoatimis

(Mat 4:23-25)

¹⁷Kæn Iesu ne rəhan aposol min kəmotiet e nitot u moteiuaiu motuwa motatig e nitən iəməhl ilat rəhan netəmim tēpət, ne nimanin netəmim tēpət min kəmotisi-pən nitən Jutia, ne Jerusalem, ne nikalkal nitəhəi ikin Taea ne Saeton. ¹⁸Ilət kəmotuwa mæmæ okotəto nəghatən rəha Iesu kæn mæmæ in otol-wir nimisən min rəhalat. Kæn in təmol-wir netəmim itəm narmin rat min kəmoatərəkin ilat. ¹⁹Kæn netəmim itəm kəmotətul moatitəlau lan, kəmotalkut mæmæ okotek mæto-inu nəsanənən tatisi-pən lan matol-wir ilat rafin.

Nagienən ne nəratən

(Mat 5:1-12)

²⁰Kæn Iesu təmasipən mehm rəhan min netəmim, kæn tən-ipən kəm ilat mæmæ,

“Itəmat u ian-rat min, nakoatatig e nəwirən pahrien. In nəwirən pahrien mæto-inu, itəmat netəmim rəha Ughin, kæn in tatəramərə etəmat.

²¹Itəmat itəm nakoteam-in nagwənən əh-roiu, nakoatatig e nəwirən pahrien. In nəwirən pahrien mæto-inu, onəkotən mæmæ, ‘Əwəh, təhmen.’

Itəmat itəm nakotasək əh-roiu, nakoatatig e nəwirən pahrien. In nəwirən pahrien mæto-inu onəkotalah.^s

²²Nakoatatig e nəwirən pahrien nian netəmim koatətəhau itəmat, kæn kəsegəhan-inən itəmat mæmæ onəkotol natimnat kitiah itəmat min ilat, kæn katən rat itəmat, kæn

*6:15 Əplan-tu futnot e Mat 10:4.

^s6:21 Sam 126:5-6; Aes 61:3; Nol Əpən 7:16-17

katərək-in-rəkin nərgitəmat məmə itəmat rəha iərmis min, kən ilat koatol nolən min əh kəm itəmat məto-inu io Nəti Etənim, kən itəmat rəhak min.^t

²³ “E nian min əh, otəgien, kən motətip-ətip e năgienən məto-inu nətouən asol rəhatəmat rəha natimnat min əh tətətig əpəh e nego e neai. Nikitəmat otəgien məto-inu tipilat min kəmoatol nolən kitiəh əm kəm ien min əupən ikin.

²⁴ “Məto, kəsi, năhməən asol otuwa otəmat itəm rəhatəmat nautə tepət roiu məto-inu, ninotos rəkis năgienən rafin itəm onəkotos.

²⁵ Kəsi, năhməən asol otuwa otəmat itəm nakotəgwən pik moatəto təwir lan əh-roiu məto-inu, nəumis otəpanus itəmat.

Kəsi, năhməən asol otuwa otəmat itəm nakotalah əh-roiu məto-inu, nəpan-otasək onəkotasək agin.

²⁶ Kəsi, năhməən asol otuwa otəmat nian netənim koatıləs-ipər nərgitəmat məto-inu, tipilat min kəmotıləs-ipər mihin nərgi ien eiueiua min əupən ikin.”

Otolkeike rəhatəmat tikimir min

(Mat 5:38-48; 7:12)

²⁷ Kən tənən min məmə, “Məto ekatən kəm itəmat itəm nakoatətəlig-in motitun məmə, nəkotəkəike motolkeike rəhatəmat tikimir min, kən motol təwir kəm netəm koatətəhau itəmat, ²⁸kən nian netənim koatau iərmis-in itəmat, məto itəmat onakotəpəh-in o Uhgın məmə otos-ipən rəhan nəwırən kəm ilat, kən onəkotəfak o netənim itəm koatol tərət kəm itəmat.

²⁹ “Okəmə suah kit tatem nikapim, kən ahwin-pən nikalın kit min tem. Okəmə suah kit tatıləs rəham kot, kən atətul matip o nos-ipən minən rəham

sot. ³⁰Os-ipən nat naka kəm etənim kit itəm tateasiə-in ron ik, kən etənim itəm təmos rəham neen natimnat, apəs əm, məsətapəh-inən. ³¹Kən otol təwir kəm netənim rafin e nolən min rafin itəm nakotolkeike məmə netənim okotol min kəm itəmat.^u

³² “?Okəmə nakotolkeike əm netəm min u koatolkeike itəmat, nikitəmat təht məmə okiləs-ipər itəmat ron? Kəp. Netəm rat, ilat min koatol təwir kəm ilat min, kən moatolkeike ilat min. ³³?Kən okəmə nəkoatol əm təwir kəm netəm min əh itəm koatol təwir kəm itəmat, nikitəmat təht məmə okiləs-ipər itəmat ron? Kəp. Netəm rat, ilat min koatol əm nat kitiəh min. ³⁴?Kən okəmə nakoatəgəhan-in natimnat kəm netənim neen itəm ilat kotitun nos-ipa minən nitain, nikitəmat təht məmə okiləs-ipər itəmat ron? Kəp. Netəm rat, ilat min koatəgəhan-in natimnat kəm ilat min məmə nian kit kəpanotos-ipən min nitain tahmen.

³⁵ “Məto nəkotəkəike motolkeike rəhatəmat tikimir min, kən moatol təwir kəm ilat, kən moatəgəhan-in natimnat itəm kəmos məmə okəsotalpinən. Okəmə nəkotol nəhlan, kən rəhatəmat nətouən asol tətətig, kən nakotuwa nenəti Uhgın İlis Agin, məto-inu in tatol təwir kəm netəm nəumis min, kən tatol təwir min kəm netənim itəm kəsotənən məmə nikilat tagien o natimnat wir itəm in tatol kəm ilat. ³⁶Otasəkitun netənim tahmen əm e rəhatəmat Tata tətəsəkitun netənim.”

Əsənən nolən rəha etənim

(Mat 7:1-5, 17-27; 12:34-35)

³⁷ Kən İesu tənən məmə, “Əsənən nolən rəha etənim məmə in tərət, kən pəs kəsənən rəham nolən məmə in tərət; əsənən məmə suah kit otəkəike

^t6:22 Jon 15:19; 16:2; 1 Pita 4:14

^u6:31 Mat 7:12

mos nalpinən o təfagə rat kit rəhan, kən pəs kəsənən məmə ik onakəkəike mos nalpinən o təfagə rat kit rəham; aluin nolən rat rəha etəmim itəm təmol kəm ik, kən pəs kaluin nolən rat rəham.^v ³⁸Awte kən məhan nelməm kəm netəmim, kən kos-ipinə natimnat kəm ik, natimnat tepət tepət itəm kəmai-pən kasin-asin kəgətain, tər matərioah itəm okələhəu-pən ilat e nelməm. Okəmə natos-ipən tepət, okos-ipinə tepət kəm ik, məto okəmə natos-ipən noan məsin əm, okos-ipinə noan məsin əm kəm ik.”^w

³⁹Kən in təmuəh nimaa nəghatən kəm ilat məmə, “İganəmtin əpis ko təsitən iganəmtin əpis kit min. !Kəsi, okiawig-pən e noakimil asol!^x ⁴⁰Etəm tatətəlig, in təsaprəkis-inən rəhan iəgətun, məto etəmim itəm təmətəlig-in wir matətəu-pən iəgətun e nətəligən min rafin, in otuwa mahmen e rəhan iəgətun.^y

⁴¹“?Tahro nakatən nisip noan məsin itəm təmuwin e niganəmti piam, məto nikin təsəhtən nig asol itəm tətətig e niganəmtim? ⁴²?Okəmə nakəsehmən nig asol əpəh e niganəmtim, kən onakahro min-nulan mos-irəkis nisip e niganəmti piam? !Rəhatəmat nənən təwir, məto nikitəmat tamkimi! Aupən mos-irəkis nig asol e niganəmtim, kən mitun nehm wirən nisip e niganəmti piam kit.

⁴³“O nat əh inəh, iatən məmə, nig katun tikə itəm tatəe-in nig kəsunən, tahmen-pən əm e nig kəsunən təsoe-inən nig katun, ⁴⁴məto-inu etəmim tatitun nig e nehmən noan. Ko etəmim təsəhlən noa nig katun e nolkosik, kən ko etəmim təsəhlən noa nig tətəhen e nol e luən. ⁴⁵Etəm təwir, nikin tərrioah e natimnat wir min, kən in tatol natimnat itəm təwir. Kən etəm tərət, nikin tərrioah əm e nolən tərət min, kən in tatol əm

nolən tərət; məto-inu e nian tatəghat, kən natimnat min əh e nikin koatiet.”^z

⁴⁶Kən İesu təmən məmə, “?Tahro nakotaun-in io məmə ‘İərəməə, İərəməə,’ məto nəsololən nat naka itəm ekatən?^a ⁴⁷Pəs ekəgətun kəm itəmat nolən rəha suah kit itəm tatuwa ron io, kən matəto nəghatən min rəhak, kən matol natimnat min itəm ekatən ilat.

⁴⁸“Kən in tahmen əm e etəmim itəm təmiləkin rəhan nimə. Aupən, təməl nisip meiuaiu muwin mafəl wir kəpiel apin əpəh ləhau, kən miləkin-pən rəhan ikin nimə. Nian nuhuən təfik maiu maruəh muwa miləs pikən, məto təsəloalən lan, məto-inu təmiləkin wir tiəkis. ⁴⁹Məto etəmim itəm tatəto nəghatən rəhak kən məsolən, in tahmen-pən e etəmim itəm tatiləkin-pər rəhan nimə tatəpələh-pər əm e niməptən. Nian nuhuən təfik maiu maruəh muwa miləs pikən nimə, kən əmun nimə tiet morin miməlkin-məlkin.”

Nahatətəən rəha etəm-iasol kit rəha mopael min

(Mat 8:5-13)

7 Nian İesu təməghat rəkis kəm netəmim un, kən in təmuwin əpəh e taon Kapaneam. ²Kən ikin əh, etəm-iasol kit rəha mopael min rəha netəm Rom tətətig, kən slef kit əh-ikin rəhan itəm in tolkeike pik, məto slef əh tatimis pik, rəhan nahməən tepət. ³Kən e nian etəm-iasol əh təməto namnusən rəha İesu, kən in təməhləpis netəm-iasol neen rəha netəm İsrəl məmə okotuwin motən-ipən kəm İesu məmə otuwin mol-wir rəhan slef. ⁴Kən nian netəm-iasol min əh kəmotuwa motəhm İesu, motətapəh əskasik ron motən məmə, “İərəməə, tətəuatip əm məmə nakasitu e suah əh, ⁵məto-inu

^v6:37 Mat 6:14 ^w6:38 Mak 4:24 ^x6:39 Mat 15:14

^y6:40 Mat 10:24-25 ^z6:45 Mat 7:17-20; 12:34-35 ^a6:46 Mat 7:21

in tolkeike pik kitat netəm Isrel, kən in təmiləkin nimə rəha nuəfiminən rəhatat.”

⁶ Kən Iesu təmətəu-pən ilat. Kən e nian kinoatuwa iuəhkir o nimə, etəm-iasol rəha mopael min təmahl-ipən rəhan min netəmim kotuwın motehm Iesu moatən-ipən məmā, “Iərəmə, əsəlikiamtəən ik o nuwamən, məto-inu esahmen-pənən məmā onəkuwa imak ikin.” ⁷ Kən tol min-nəhlan, io esimnəən mehm ik. Ik etəm-iasol kit, məto io etəm ləhau əm. Məto əghat əm, kən rəhak slef, in otəsənən min. ⁸ Ekitun məmā nimisən əh otəkəike mol nəwiam, məto-inu io min, rəhak netəm-iasol min kotərəmə, kən ia-tol nəwialat, kən mopael min neen əh-ikin itəm io ekərəmə elat. Okəmā ekən kəm kit məmā, ‘Uwın,’ kən tuwin. Kən okəmā ekən kəm kit məmā, ‘Wa,’ kən tuwa. Kən okəmā ekən kəm rəhak slef məmā, ‘Ol nat u,’ kən in tol.”

⁹ Nian Iesu təməto nəghatən u, nar-min təmiwig pik o nəghatən rəha suah u. Kən in təmeirair mən-ipən kəm nimanin netəmim itəm koatətul uarisig in, məmā, “Ekatən kəm itəmat məmā, suah u sənəmā in etəm Isrel. Kən nat əpnəpin noanol min rəha Isrel, məto esəhmən ilat kit itəm rəhan nahatətəən iahgin tahmen-pən lan.” ¹⁰ Kən e nian iahləpis min rəha etəm-iasol kəmotitəlig-pən imə, kəmotəhm slef əh tinəsənən rəkis.

Iesu təmosmegəh nəti nəutahlimis kit

¹¹ Kən təsuwəhən e natimnat min u, Iesu təmuwin e taon kit, nərgin u Nain, ilat rəhan min netəmim ne nimanin netəmim tēpət itəm koatuarisig-in in. ¹² Kəmol fenis e kəpiel titəlau e taon əh, kən e nian Iesu təmuwa iuəhkir o nafilue rəha taon, kən təmehm netəmim koatisi-pən e taon moatalis etəm təmimis kit. In

etəm aluə iərman, nəti nəutahlimis kit noan kitəh əm. Kən nimanin netəmim tēpət rəha taon koataliwək kələh ilat nəutahlimis əh. ¹³ Kən nian Iərəmə təmehm nəutahlimis əh, in təmasəkitun pik, kən mən-ipən kəm in məmā, “Əsasəkən.” ¹⁴ Kən təmuwin mek pet itəm kətalis suah u təmimis lan, kən kəmotətul. Kən Iesu təmən-ipən məmā, “!Etəm aluə! !latən kəm ik məmā, ətul!” ¹⁵ Kən etəm təmimis tinəmegəh minətul, kən mətuoun matəghat. Kən Iesu təmosipən etəm aluə əh kəm rəhan mama.^b

¹⁶ Netəmim rafin kəmotəgin motasiəp, kən moatənwiwi Uhgin məmā, “!Ien asol kit roiu tətətig kitat min!” Kən motən min məmā, “!Uhgin təmuwa məmā otasitu e rəhan min netəmim!”^c ¹⁷ Kən nam-nusən rəha Iesu təmaiu mitəlau ikin min rafin e nitən Jutia kən e niməptən min rafin iuəhkir ron.

Iesu ne Jon Baptais

(Mat 11:2-19)

¹⁸ Netəmim rəha Jon Baptais kəmotən-ipən kəm in natimnat rafin itəm Iesu təmol ilat. Kən Jon Baptais təmaun-in rəhan etəmim mil kəiu kuea ron, ¹⁹ kən tahləpis ilau məmā okian muehm Iərəmə muətapəh ron məmā, “?Karmə ik suah əh itəm otuwa, o mətə ekotasipən o etəm pisin kit min?”

²⁰ Kən nian suah mil kəmuea muehm Iesu, kəmuən-ipən kəm in məmā, “Jon Baptais təmahl-ipa itimlau ekuea məmā ekuətapəh ron ik məmā, ‘?Karmə ik suah əh itəm otuwa, o mətə ekotasipən o etəm pisin kit min?’”^d

²¹ Kən e nian əm əh itəm ilau kəmuea muehm Iesu lan, məto Iesu tatol nimisən tēpət koatəwir. Neen koatos nimisən pisin pisin min, neen narmin rat tətətig elat. Kən netəmim tēpət ni-

^b7:15 1 King 17:23; 2 King 4:36 ^c7:16 Luk 1:68

^d7:20 Sam 40:7; Mal 3:1; Nol Əpən 1:8

ganəmtilat təpis, məto Iesu təmol-wir ilat. ²²Kən Iesu təmən-ipən kəm ilau məmə, “İatəlig mian muən-ipən natimnat min u rafin kəm Jon, nat itəm nəmuəto kən muehm. Netəm niganəmtilat təpis kinoatəplan nat. Kən netəmim itəm nəlilat tərət kinotəto təwir kən minotaliwək. Kən netəm min u kəmotos nimisən leprosi, nuwigilat tinəwir. Kən netəm min u matəlgilat təmalu, roiu matəlgilat tinoag, kən netəm min u kəmotimis, kinotəmegəh min. Kən ian-rat min, roiu əh suah kit tinatən-iarəp namsən təwir kəm ilat.^e ²³Uhgin otawte-in rəhan nəwirən kəm netəmim itəm kəsotəməən e rəhalat nahatətəən lak o rəhak nolən.”[†]

²⁴E nian iahləpis mil rəha Jon ilau kəmiatəlig min, kən Iesu təmətuoun matəghat-in Jon kəm nimanin netəmim. In təmən məmə, “?Aupən ikin, itəmat nəmoatuwin əpəh ikin taruən-aruən ikin məmə onəkotehm naka? ?Nəmoatuwin məmə onəkotehm suah kit əpnapin əm itəm tahmen e nuwig itəm nimətag tətəhl tatahuin-ahuin? !Kəp! ²⁵?Okəmə kəpə, kən nəmoatuwin məmə onəkotehm naka, suah kit itəm tatuwin e napən wir nəmtin tiəkis? !Kəp! Netəm itəm koatuwin e napən wir, motagien əm e rəhalat nautə, ilat kotatig e nimə wir min tahmen e rəha kig. ²⁶?Kən naka əh nəmoatuwin məmə nakotehm, ien kit, o? Əwəh, nipahrienən, məto iatən kəm itəmat məmə in ilis taprəkis-in e ien.^f ²⁷Suah u inu Naoa Rəha Uhgin təmatəghat in məmə, ‘Otəplan-tu. İatahl-ipinə rəhak iahləpis itəm otos rəhak nəghatən.

In otaupən-in ik məmə otol əpen-əpenə e rəham suatip.”^g

²⁸İatən kəm itəmat məmə, netəmim itəm kəmotaiir e nətueintən u, kit təsaprəkis-inən suah əh Jon. Məto etəm tətətig ləhau agin e netəmim rafin e nərəməərən rəha Uhgin, in ilis taprəkis-in Jon.”

²⁹Nian netəmim əpnapin, ne netəmim rəha nosən məni rəha takis kəmotəto nəghatən rəha Iesu, ilat kəmotən məmə suatip rəha Uhgin in suatip ətuatip. Koatən nəhlan məto-inu Jon təmol baptais rəkis elat.^h ³⁰Məto Farisi min ne iəgətuon min rəha Lou, ilat kəməsotəgəhanən məmə Jon otol baptais elat, kən inəh kəmotərakin suatip rəha Uhgin e nəmegəhən rəhalat.ⁱ

³¹Kən Iesu təmatəghat min məmə, “?Kən io ekən nolən rəha netəmim roiu, məmə tahmen e naka? ?Kən rəhalat nətəligən naka? ³²İlat kotahmen-pən əm e nisualkələh itəm nat kit tikə otol nık-ilat tagien. Kən koatəpələh e suatip katol maket ikin, kən motagət əfəməh motaun-in ilat min neen məmə, ‘İtimat emotahl nau kəm itəmat məmə onakoa-tol danis rəha nagienən lan, məto itəmat nəkəsotolən danis. Kən itimat emoatasək eiua rəha nimisən, məto nəsosasəkən kitat min itimat.’

³³“İatən min-nulan məto-inu nian Jon Baptais təmuwa, matətuakəm məsunən nagwənən nian tepət o nəfakən, məsənimən wain. Kən itəmat nakoatən məmə, ‘Suah əh, narmin rat kit tətətig lan.’ ³⁴Məto io, Nəti Etəmim, emuwa mətagwən matənim wain, kən itəmat nakoatən məmə, ‘İotəplan-tu, suah əh in etəmim rəha nagwən pikən ne etəmim

[†]7:23 E nian rəha Iesu, netəmim tepət koatasipən o Kristo itəm otəpanuwa. Məto nıkilat təht məmə in otol nolən min itəm tol pisin e nolən min rəha Iesu. Nıkilat təht məmə Kristo otos nəsanənən o nəluaginən e kapman rəha Rom.

^e7:22 Aes 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

^f7:26 Luk 1:76

^g7:27 Mal 3:1

^h7:29 Luk 3:12

ⁱ7:30 Mat 21:32

rəha napisən, kən motan kələh ilat netənim rəha nosən məni e takis, ne netənim itəm nol təfagə!^j ³⁵ Nenatigən rəha Ughin ne nalpəkəuən rəhan in tətutətip məmə itimlau Jon ekioal nat itəm in tolkeike. Kən nəmegəhən rəha netənim itəm kotahatətə lan, tatəgətun məmə inu nipahrienən.”

Pətan rat kit təmau nelki Iesu e senta

³⁶ Kən Farisi kit, nərgin u Saimon, in tətətapəh o Iesu məmə otuwin magwən e rəhan nimə. Kən Iesu təmuwin latuənu, muwin e nipəgnoa nimə rəha Farisi un matəpələh məmə otagwən.^k

³⁷ Kən pətan kit e taon əh in iol təfagə rat, təməto məmə Iesu tətəgəwən əpəh imə Farisi ikin. Kən in təmos senta kit muwa itəm nəmtin tiəkis. Senta u tətətip e pətəl kəmol e kəpiel itəm nəmtin tiəkis, katən məmə alapasta.^k ³⁸ Kən in təmuwa iuəhkir o Iesu mətul e nikali nelkin mətasək, nahui nəmtin tətəuon mətəhl-pən e nelki Iesu minol nelkin tinəpilit. Kən təmafəl nahui nəmtin e nelki Iesu e noanun, kən mətoafəl nelki Iesu matos-ipən nisialien kəm in,^l kən mol-pən senta e nelkin.

³⁹ Kən Farisi u təmehm nat əh, kən tatən atip e nikin məmə, “Okəmə suah əh in ien pahrien, kən okol in təmitun əm nolən rəha pətan əh itəm tatek nelkin, məmə in iol təfagə rat.”

⁴⁰ Kən Iesu təməni-ipən kəm in məmə, “Saimon, iakolkeike məmə ekən nat kit kəm ik.”

Kən Saimon təməni məmə, “Təgətun, ən-tu kəm io.”

⁴¹ Kən Iesu təməni məmə, “Suah kəiu, rəhalau məni təsahmenən, kən iərəməmə kit təmos-ipən məni neen kəm ilau, kən o nian kit ilau okualpin rəhan məni. Kit təmos faif-hanrit tenarius, kən kit tos fifti tenarius.[§] ⁴² Nian ilau kənuəruu nos-ipənən nitain, kən iərəməmə təməni məmə, ‘Uapəs əm nalpinən məni itəm nəmioas.’ ?Kən suah mil u in pəhruən lan otolkeike pik iərəməmə?”

⁴³ Kən Saimon in təməni məmə, “Nikik təht məmə etəm u itəm in təmos məni tepət, kən iərəməmə təmasəkitun pik, in otolkeike pik iərəməmə.” Kən Iesu təməni məmə, “Nəməni pahrien.”

⁴⁴ Kən Iesu təmeirair məplan pətan u, kən mən-ipən kəm Saimon məmə, “?Saimon, natehm pətan u, o kəp? E nian emuwa imam ikin, ik nəməsos-ipamən nəhau kit o naikuasən e nelkək, məto pətan u, in təmau nelkək e nahui nəmtin mafəl e noanun. ⁴⁵ Nian emuwa, kən Saimon, ik nəməsolən nəmtətin kit itəm tatəgətun məmə nakolkeike io. Məto pətan u, tatoafəl nelkək tətəwin əm nulan, kən nolən rəhan tatəgətun məmə in tolkeike pik io. ⁴⁶ Saimon, ik nəməsauən rəhk-kapə e oel məsin ne, məto pətan u, in təmau nelkək e senta itəm nat kit nəmtin tiəkis. ⁴⁷ Kən tol nəhlan iatən

^{§7:36} Nian min neen, netəm Isrel koatətəu-pən nolən rəha netəm Kris ne netəm Rom nian kotəgəwən. Məto tepil rəhalat in ləhau ləhau, kən netənim kotəpil e nikalilat motol nelmilat tətətu-pər rəhalat kəgə, kənu nelmilat matip tos nagwənən moatun. Kən nelkilat tətəmahl-iarəp katehm wir əm. Inəh Iesu təmol mihin nian pətan əh təmuwa maikuas e nelkin. Əplan narmin e Mat 26.

^{l7:38} Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, pətan əh təmek nelki Iesu e nohlin. Inu nəmtətin məmə in tatisial-in pik Iesu, kən nikin tagien o natimnat itəm Iesu təmol kəm in.

^{§7:41} Roiu, faif-hanrit tenarius tahmen e faif-hanrit-taosan watu, kən fifti tenarius tahmen e fifti-taosan watu.

^{k7:34} Luk 15:2 ^{k7:37} Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3

kəm ik mämə, enafəl rafin rækis rəhan təfagə rat min itəm tepət tepət, kən tol nəhlan, nolən min əh itəm tatol, tatəgə-tun mämə tolkeike pik io. Məto nian iatos-irækis təfagə rəha etəmim noan məsin, kən kəsi, rəhan nolkeikeən in natiəkəku ron io.”

⁴⁸ Kən Iesu təmən-ipən kəm pətan u mämə, “Reham təfagə rat min, io enafəl rækis.”

⁴⁹ Kən netəmim neen min itəm kəmotagwən ilat min, koatən kəm ilat min mämə, “?Etəmim naka əh itəm tatən mämə tatos-irækis təfagə rəha etəmim?”

⁵⁰ Məto Iesu təmən-ipən kəm pətan u mämə, “Uhgin təmosmegəh ik məto-inu nəmahatətə lak. Kən uwın, pəs nəməlin-uən rəha Uhgin tətətig ron ik.”¹

Nipitan itəm kəmotasitu e Iesu

8 Uarisig e natimnat min əh, Iesu in taliwək matuwın e taon min neen ne latuənu min neen. In tatən-iarəp nəghatən rəha Uhgin kən mətamnus-iarəp namnusən təwir rəha nərəmərən rəha Uhgin. Kən e nian əh, tuelef aposol min rəhan kəmoatətəu-pən. ² Kən nipitan neen min kəmoatuarisig-in Iesu, inu aupən ikin ilat kəmoatimis, o kəmoatos narmin rat min tətətig elat, məto Iesu in təməhg-iarəp narmin rat min kən təmol-wir rəhalat nimisən. Nərgi nipitan min u Meri u katən mämə Maktala itəm Iesu təməhg-iarəp narmin rat sepin lan;^m ³ ne Joana pətaguihl rəha Jusa itəm in tatərəmərə e nimə rəha Kig Herot Antipas; ne Susana; ne nipitan tepət min. Nipitan min u koatos-ipən rəhalat məni o nos-nəmtinən natimnat o nasituən e Iesu ne rəhan min netəm tuelef.

Nimaa nəghatən e niməptən

(Mat 13:1-23; Mak 4:1-20)

⁴ Nimanin netəmim tepət kəmotisipən e taon min tepət motuwa o Iesu. Nian kəmotuwa motətul kitəlau lan, kən təmuəh nimaa nəghatən kəm ilat. In təmən mämə, ⁵ “Suah kit, etəm rəha nəfəən nikuti wit, təmuwin matərakin nikuti wit tatisas əpəh e nasumən. Kən neen kəmotisas e suatip, kən uarisig netəmim kotuwa kaliwək lan, kən mənig min kotuwa motun rækis ilat. ⁶ Kən nikutin neen kotisas-pən e nisip noan məsin itəm kəpiel ləhau lan. Nian koatəwiə, kən motauke məto-inu nəhau tikə ləhau lan. ⁷ Kən nikutin neen kotisas-pən e niki nolkosik. Uarisig, nolkosik ne wit kuəwiə kələh, kən nolkosik tatu-atu-pən lan mətoarus-pən kotimis. ⁸ Kən nikutin neen min kəmotisas-pən e nəptən wir motəwiə motoe-in noalat tepət tepət tahmen e wan-hanrit.”

Nian Iesu təmən rækis nəghatən u, kən təmagət, mən kəm ilat mämə, “Etəm matəlgin tatig, təwir mämə in otətəlig-in wir kən mitun nəghatən min u.”

⁹ Kən netəmim rəha Iesu kəmotətapəh ron mämə, “Uhapik-pa nimaa nəghatən u kəm itimat.” ¹⁰ Kən in təmən-ipən kəm ilat mämə, “Itəmat, Uhgin tinerəh rækis e rəhatəmat suatip mämə itəmat onəkotitun nəghatən rəha nərəmərən rəha Uhgin itəm tatəhluaig. Məto netəmim neen, ilat koatos əm e nuəhən nimaa nəghatən min, mämə ilat okoatehm, məto kotəruru, kən ilat okoatəto, məto okol kəsotitunən.”ⁿ

¹¹ Kən Iesu in təmatəghat mämə, “Nipəti nimaa nəghatən u tol min-nulan. Nikuti wit, inu nəghatən rəha Uhgin.

¹² Nikutin min itəm koatisas e suatip,

¹7:50 Luk 8:48; 18:42 ^m8:2 Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

ⁿ8:10 Aes 6:9

inu tahmen-pən e netəmim itəm kotəto nəghatən rəha Uhgin, kən Setan tatos-irəkis nəghatən rəha Uhgin e rəhalat nətəligən məmə okəsotənən nīpahrienən lan, kən Uhgin otəsosmegəhən ilat.¹³ Kən nikutin min itəm koatīsas-pən e nisip noan məsin kəpiel əh ləhau ikin, inu tahmen-pən e netəmim itəm koatəto nəghatən rəha Uhgin, kən nikilat tətagien ron. Məto nokilat təseuiuiən isəu, kən koatahatətə e nian əkuəkir əm. Məto nian nəsesauən, o nəratən tuwa e nəmegəhən rəhalat, kən koatəme e rəhalat nahatətəən.¹⁴ Kən nikutin min itəm koatīsas-pən e niki nolkosik, inu tahmen-pən e netəmim itəm koatəto nəghatən rəha Uhgin, məto natimnat tepət tətatu-atu-pən e nəmegəhən rəhalat, inəh koatətəlig-in pik natimnat rəha nəmegəhən rəhalat, o ilat kotolkeike nautə tepət, o kotolkeike məmə okotəto təwir e rəhalat nəmegəhən. Kən nəmegəhən rəhalat təsoe-inən nat təwir kit e nəghatən rəha Uhgin.¹⁵ Məto nikutin itəm tatisas-pən e niməptən təwir, inu tahmen e netəmim itəm koatəto nəghatən rəha Uhgin, kən nikilat tətuatip kən məwir, kən ilat kotaskəlim nəghatən rəha Uhgin tətətig tiəkis e nikilat. Kən ilat kotalkut matuwīn matuwīn, kən motoe-in nəmegəhən təwir.”

Ol wək e nat itəm nakatos

(Mak 4:21-25)

¹⁶ Kən Iesu təmən-ipən məmə, “?Pah tətasiəpən e lait kən mətaii-pən e pesin, o tatəhtu-pən e nīpəg pet? !Kəp! Kəsələn mihin. Nian nakotasiepən e lait, kən motətu-pər e tepil məmə netəmim okotehm nat lan.”¹⁷ Kən e nolən ki-tiəh min əm, okəmə suah kit tatəhluaig-in nat kit, məto Uhgin otol əp in, kən okəmə suah kit tatos nəghatən anion

kit, məto Uhgin otən-iarəp.^{p 18} Nəghatən u itəm nakoatəto, otətəlig-in wir. Etəm itəm tinitun rəkis nīpəti nəghatən rəhak, in titun nosən təhmin min. Məto etəm itəm təsitunən, in otəmkarəpən e nat itəm nikin tatəht məmə tatos.”^q

Mama rəha Iesu ne pian min

(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Kən e nian əh, mama rəha Iesu ne pian min kəmotuwa məmə okotehm, məto okol kəsotuwinən iuəhkir motehm məto-inu nimanin netəmim tepət koatətlosig-in.²⁰ Kən netəmim kəmotən-ipən kəm in məmə, “Mama rəham ne piam min ilat əpəh ihluə koatətul, kən kotolkeike məmə okotehm ik.”

²¹ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Netəmim rafin itəm koatəto nəghatən rəha Uhgin kən moatətəu-pən, ilat un rəhak netəmim min, rəhak mama ne piak min.”

Iesu təmən-iəhau nimətag asol e Lek Kalili

(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Nian kit Iesu ne rəhan min netəmim kəmotuwīn e pot kit, kən in təmən-ipən kəm ilat məmə, “Pəs kotuwīn əpəh entənīpən-pən e lek u.” Kən kəmotiww niuwən motiet.²³ Nian pot tīnətaiu, kən Iesu təmuwīn mapil. Kən nimətag asol kit təmeiuiui-pa e lek u, kən nəhau təmuwīn e nīpəgnoa pot, iuəhkir əm pot tətəmmim.²⁴ Kən kəmotəhgaiir e Iesu kən motəmə, “!Ei, Etəm-iasol! !Etəm-iasol! Aiir-ta, okotimis roiul!”

Kən Iesu təmaiir məghat mən-iəhau nimətag ne peau-peau asol min məmə, “!Nahmen, uameg-ta!” Kən nimətag təmurahl nelmin, kən tīnəməlinu tīnəməlinu.²⁵ Kən Iesu təmən-ipən kəm

^{98:16} Mat 5:15; Luk 11:33 ^{P8:17} Mat 10:26; Luk 12:2

^{98:18} Mat 25:29; Luk 19:26

ilat mämä, “?Tahro? ?Rəhatəmat hiə nahatətəən?”

Məto ilat kīnoatəgin, kən narmilat ti-natiwig min, kən minoatən-ipən kəm ilat min mämä, “!Ei! ?Etənim naka u? Nat əpnəpin nīmətag ne nəhau, məto katuətəlig-in rəhan nəghatən matioal.”

**Iesu təməhəg-iarəp narmin
rat min e suah kit**

(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Kən ilat kəmotuwa kiet-arəpa rəha netəm Kerasa ikin, inəh entənipən-pən e lek u, kən kəmotuwar əpəh ipar. ²⁷ Nian Iesu təmuwar, kən əmun etənim kit əh-ikin təmuwa mehm. Suah un, narmin rat min kotatig lan, kən nuwəh məsin in təməsuwin-inən napən, kən in təs-apilən imə, məto in tətətig əm əh e nipəg kəpiel min, ikin katitənim netənim ikin. ²⁸⁻²⁹ Aupən ikin, nian tepət, narmin rat əh tatol in tətəlməl pik, kən netənim koatəlis nelkin ne nelmin e sen mämə otaskəlim tiəkis moatehm mämə otəsərək-in-rəkinən natimnat. Məto e nian rafin Tateatip-eatip sen min əh, kən narmin rat tatakəike kəm in mämə otiet magim muwin əpəh ikin taruən-aruən ikin.

Kən nian ialməl u təmehm Iesu, təmearig əfəməh, muwa morin-pən e nelki Iesu, kən mətagət mämə, “!Iesu, Nəti Uhgīn Ilis Agin! ?Nakəmə onakahro io? !Awi, iatətapəh ron ik mämə onəsolən nalpinən asol kit kəm io!” Narmin rat u təmən nəhlan məto-inu Iesu tinən rəkis mämə in otiet magim e suah u.

³⁰ Kən Iesu təmətapəh mämə, “?Nərgəm pah?” Kən in təmən mämə, “Nimanin Tepət.” Təmən nəhlan məto-inu narmin rat tepət kəmotatig lan. ³¹ Kən narmin rat min kəmotətapəh əskasik o Iesu mämə, “Onəsahl-ipənən itimat e nipəg itəm namnun tikə tapinəp, u imə nalpinən.”

³² Kən ikin əh e nikali nitot, pikəs min tepət kotagwən motan əh-ikin. Kən narmin rat min kəmotasək moatən-ipən kəm Iesu mämə, “Awi, egəhan-in itimat ekotuwin e pikəs min əh.” Kən Iesu təmegəhan-in ilat kotuwin. ³³ Kən narmin rat min u kəmotiet e suah un mo-tuwin e pikəs min, kən pikəs min ilat rafin kəmotaiu moteiuaiu ikin təkul-əkul ikin, kən motiet-pən e lek motənim.

³⁴ Nian netəm kotagwən pikəs min kəmotehm nat u, kəmotiet motagim motuwin moatən-iarəp namnusan rəha natimnat min u e taon rəhalat ne ikin min rafin titəlau lan. ³⁵ Kən netənim kəmotiet e taon moatuwin mämə okotehm natimnat min əh. Kən kəmotuwa motehm Iesu, kən motehm min suah un itəm narmin rat min kəmotiet rəkis lan, in tətəpələh iuəhkir e nelki Iesu, tinəsəlmələn, kən minuwīn-in rəkis rəhan napən. Kən netənim rəha taon koatəgin.

³⁶ Kən netənim itəm kəmotehm ətu-atip nat u e niganəmtilat, ilat kotəmnus tatuwin kəm netənim neen min moatən-iarəp mämə Iesu təmahro nulan mol-wir suah əh, itəm aupən ikin narmin rat min kəmotatig lan. ³⁷ Kən netənim rafin u kotatig iuəhkir ikin Kerasa, kəmotən-ipən kəm Iesu mämə otiet iməlat ikin, məto-inu ilat kīnoatəgin pik. Kən əmun in təmuwin e pot mämə okotəsuə moatuwin entənipən-pən ikin.

³⁸ Məto suah u itəm narmin rat min kəmotiet lan, in təmətapəh o Iesu mämə, “!Awi, pəs ekimnə kitat!” Məto Iesu təmən-ipən kəm in mämə, ³⁹ “!təlig matuwin imam ikin, muwin mən-iarəp natimnat min itəm Uhgīn təmol kəm ik.” Kən suah u təmuwin ikin min rafin e taon iman ikin matən-iarəp natimnat min rafin itəm Iesu təmol kəm in.

**Pətagwəhl kit itəm tatimis ne
pətan əkəku kit itəm təmimis**

(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰ Nian Iesu təmitəlig-pa min e entənipən-pa lan e lek u, netənim nikilat təmagien məmə kinotehm min Iesu, məto-inu ilat kəmoatəsahgin. ⁴¹ Kən etənim kit təmuwa mehm, nərgin u Jaeras, itəm in etəm-iasol kit rəha nimə rəha nuəfiminən. Təmuwa meuiui misin nulin e nisialiən, matəkəike e nətapəhən kəm Iesu məmə in otuwin əpəh iman ikin, ⁴² məto-inu rəhan pətan əkəku tatimis pik rəhan nahməən tepət, kən otəsuwəhən timis. In noan kitəh əm, rəhan nup tuelef.

Kən Iesu təmaliwək matuwin o pətan əkəku əh, kən nimanin netənim tepət kəmotuwa kitəlau lan katiləs-pikən-ləs-pikən. ⁴³ Kən pətan kit təmuwa o Iesu itəm tatos nimisən rəhalat nipitan nian rafin əm minos nup tuelef, kən təmuwin o netənim tepət itəm koatol mərisin, məto okol kit təsol-wirən. ⁴⁴ Kən pətan əh təmisi-pən e məntaa Iesu ikin, kən meə-pən mek nipəgnəmti niməhan rəha Iesu, kən əmun roiu agin-əh min əm, rəhan nimisən təmol namnun. ⁴⁵ Kən Iesu tən məmə, “?Ei, pah təmek io?”

Kən nian ilat rafin kəmotən məmə kəp, kən Pita təmə, “!Etəm-iasol, nimanin netənim tepət koatiləs-pikən-ləs-pikən ik!”

⁴⁶ Məto Iesu tən məmə, “Kəp. Ekitun məmə suah kit təmek io məto-inu eməto məmə nəsanənən təmiet lak.”

⁴⁷ Kən e nian pətan əh tinitun məmə okol in təsəhluaigən, in təmuwa mətəsiəp-asiəp pik, kən misin nulin matos-ipən nisialiən kəm Iesu. Kən e niganəmti netənim rafin, tatən-iarəp kəm Iesu məmə təmek in o naka, kən matən-iarəp min məmə e nian təmek

in, kən roiu agin-əh min əm, rəhan nimisən təmol namnun. ⁴⁸ Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “Nətik pətan, rəham nahatətəən lak təmol-wir ik. Kən atuwin, pəs nəməlinuən rəha Uhgın tətətig ron ik.”^r ⁴⁹ Nian Iesu təmatəghat əh, kən etənim kit təmisi-pən imə Jaeras ikin met-arəpa, kən mən kəm Jaeras məmə, “Nətim pətan əkəku tinimis rəkis. Əsəlikiamtəən iəgəhun.”

⁵⁰ Məto nian Iesu təməto nəghatən əh, in təməni-pən kəm Jaeras məmə, “Əsəginən. Ahatətə əm lak, kən pətan əkəku rəham, in otəwir min.” ⁵¹ E nian Iesu təmuwa met-arəpa e nimə rəha suah əh, kən təmit-irəkis əm Pita, ne Jon, ne Jemes, ne mama ne tata rəha pətan əkəku itəm in təmimis, məmə ilat əm okotuwin imə. ⁵² Netənim rafin koatasək əfəməh moatəun-əun o pətan əkəku əh, məto Iesu təməni-pən kəm ilat məmə, “Əsotasəkən. Pətan əkəku u in təsəmisən. In tətəpəl əm.”

⁵³ Kən ilat kotalah-əsan lan məto-inu ilat kotitun məmə pətan əkəku əh tinimis rəkis. ⁵⁴ Məto Iesu təmeə-pən miləs nelmi pətan un kən maun-in məmə, “Pətan əkəku, ətul.” ⁵⁵ Kən əmun pətan əkəku apon təməmegəh min mətul. Kən Iesu təməni-pən kəm ilat məmə, “Otos-ipən nat kit tun.” ⁵⁶ Kən rəhan mama ne tata, narmilau təmiwig pik, məto Iesu tən-ipən kəm ilau məmə, “Onəkəsüən-iarəpən natimnat min u kəm suah kit.”

**Iesu təmahl-ipən rəhan netəm
tuelef məmə okotən-iarəp
nərəməərən rəha Uhgın**

(Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16)

9 Kən Iesu təmuəfimin rəhan netəm tuelef kotuwa kitəh, kən təmos-ipən nəsanənən kəm ilat kən mətegəhan-in rəhan nəpətan o nərəməərən kəm ilat məmə ilat kotitun nəhg-iarəpən nar-

min rat min, kən məmə ilat okotol-wir nimisən min. ² Kən Iesu təməhl-ipən ilat məmə okotən-iarəp nərəməərən rəha Uhgın, kən məmə okotol-wir netəmim itəm koatimis.

³ Kən in təmənl-ipən kəm ilat məmə, “Nian onəkotuwin, məsotosən natimnat neen rəha naliwəkən rəhatəmat, natimnat itəm kotahmen-pən e kasikin, o kətim, o nagwənən, o məni, kən məsotosən napən kəiu. ⁴ Kən e nian itəmat nakotuwin e latuənu kit motatig e nimə kit, nimə u inun onəkotatig əm lan mətoarus-pən nian itəmat onəkotiet lan. ⁵ Kən ikin pəhruən onəkotuwin ikin, okəmə netəmim nikilat təsagienən məmə nakotuwa motatig itəmat min ilat, kən otopəpəpəp rəkis nimoulul e nelkitəmat motiet. Inu nəmtətin kit tatəgətun məmə nakotapəs ilat, kən niki Uhgın tərət olat.”^s

⁶ Kən ilat kəmotiet motaliwək motuwın latuənu min moatəmnus-iarəp nəmnusən təwır, kən ikin min rafin koatuwin ikin, moatəfak o netəmim tərət, kən kotəmegəh.

⁷ Kən Kig Herot Antipas u in iərəməərə e nitən Kalili, in təməto nəmnusən rəha natimnat min u itəm Iesu tatol ilat. Kən təmətəlig-in muwin minəruru əfəməh məto-inu netəmim neen kotən məmə Jon Baptais tinəmegəh min,^{t 8} kən netəmim neen min kəmotən məmə Elaija tinuwa min, kən netəmim neen kəmotən məmə in ien kit rəha Uhgın aupən ikin itəm təməmegəh min. ⁹ Kən Herot Antipas təmənl məmə, “Jon u, io enəmo-hatip rəkis rəhn-kapə. ?Məto etəmim pah u iatəto rəhan nəmnusən?” Kən in təmətəgəs-in Iesu məmə otəplan.”^u

Iesu təməgwən netəmim faif-taosan

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰ Kən aposol min rəha Iesu kəmotitəlig-pa min ron, kən motən-ipən kəm in natimnat rafin itəm kəmotol. Kən in təmit ilat motiet rəkis e netəmim, motuwın əpəh e taon pisin kit min, nərgin u Petsaeta. ¹¹ Məto e nian netəmim kəmotəto nəmnusən məmə Iesu tinuwa, kən kəmotuwa motuarisig-in ilat. Kən Iesu nikin təməgien əm nian in təməhm ilat, kən in tatəgətun ilat e nərəməərən rəha Uhgın, kən matol-wir netəm koatimis kotəmegəh min.

¹² Kən ehnaipən iuəhkır o napinəpən, netəm tueləf rəha Iesu kəmotuwa ron, moatən məmə, “Iərəməərə. Ahl-ipən netəmim rafin koatuwin əpəh e latuənu min məmə okotəgəs-in ikin təwır kit rəha napılən kən motəgəs-in nagwənən itəm okotun məto-inu, ikin-u koatan ikin roi, in liminan.”

¹³ Məto in təmənl-ipən kəm ilat məmə, “Kəp, itəmat əm. Onəkotəgwən netəm min əh.” Kən ilat kotən məmə, “Itimat ekoatos əm pıret faif ne nəm kəiu. ?Təhro? ?Nakolkeike məmə ekotuwin motos-nəmtin nagwənən kit min nigı nimanin netəmim min əh rafin?” ¹⁴ Kəmotəghat nəhlən məto-inu netəmim tərət tərət itəm kəmotuwa ikin əh, okəmə kafın nəman əm, kən ilat rafin faif-taosan.

Məto Iesu tən-ipən kəm rəhan min netəmim məmə, “Otuwin motoor ilat fite fite motən məmə okotəpələh.” ¹⁵ Kən rəhan min netəmim kəmotoor ilat mihin nəhlən, kən netəmim rafin kəmotəpələh.

¹⁶ Kən Iesu təmos pıret əh faif ne nəm kəiu, masipər e neai, kən matəfak kəm Uhgın o nagwənən, kən məmkas

^s9:5 Luk 10:4-11

^t9:7 Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19

^u9:9 Luk 23:8

matos-ipən kəm rəhan min netəmim məmә okotos-ipən kəm netəmim. ¹⁷ Kən netəmim rafin kəmotagwən motuwın nərpilat tasis. Kəmotapəs nimismisi nagwənən, kən netəmim rəha Iesu kəmotaiipən e kətim asol ilat tuelef itəm kəmotər kər wir.

Pita təmən məmә Iesu in Kristo

(*Mat 16:13-20; Mak 8:27—9:1*)

¹⁸ Kən nian kit, Iesu ne rəhan min əm kotatig, kən Iesu tatəghat kəm Uhgin e nəfakən. Kən in təmətapəh olat məmә, “?Netəmim koatəghat-in io məmә io pah?” ¹⁹ Məto kotən məmә, “Nēen koatən məmә ik Jon Baptais. Kən neen koatən məmә ik ien Elaija. Kən neen koatən məmә ik ien kit rəha Uhgin aupən ikin itəm tinəmegəh min.” ^v ²⁰ Kən Iesu təmətapəh olat məmә, “?Məto itəmat nakotəmә pah u io?” Kən Pita təmən məmә, “Ik Kristo itəm Uhgin təmən məmә otahl-ipa.” ^w

²¹ Məto Iesu təmən-iəhau əskasik ilat məmә okəsotən-iarəpən nəghatən min əh kəm netəmim. ²² Kən in təmatig mən min kəm rəhan min netəmim məmә, “Nat kit itəm otəkəike muwa mol nīpahrienən lan, məmә io, Nəti Etəmim, oekəto nahmən e natimnat tepət. Kən netəm-iasol min rəha noanol rəha Isrel, ne pris asol min, ne iəgətun min rəha Lou, ilat okotəuhlin mēntaalat kəm io, kən motohamnu io, kən ekimis. Məto nian itəm tatol kisil lan, Uhgin otol ekəmegəh min e nimisən.” ^x

²³ Kən Iesu təmən-ipən kəm rəhan netəmim məmә, “Etəm u tolkeike məmә otuwa muarisig-in io, in otəkəike maluin atip in, kən e nian rafin in otəkəike miləs

rəhan nig kəməluau muarisig-in io,^y ²⁴ məto-inu etəmim itəm tolkeike məmә otosmegəh rəhan nəmegəhən e nətueintən u, kən otakiah e rəhan nəmegəhən lilin. Məto etəmim itəm otimis o nərgək, kən in otos nəmegəhən lilin.^z ²⁵ ?Okəmә suah kit tatos rafin natimnat rəha nətueintən u, kən otimis ron, in otiləs nat wir naka? ²⁶ Okəmә nətaulis-in io mətaulis-in min rəhak nəghatən, kən Nəti Etəmim in otaulis-in min ik e nian itəm in otatuwa e nepətən əhag-əhag ne nəsanənən rəhan, ne nepətən əhag-əhag ne nəsanənən rəha Tata rəhan ne nagelo min itəm kotasim.^a ²⁷ Məto iatən nīpahrienən kəm itəmat məmә, itəmat neen itəm nəkoatətul ikin-u, uarisig nəpanotimis məto nakotaupən motehm nərəmərəən rəha Uhgin.”

Iesu ne Moses ne Elaija

(*Mat 17:1-8; Mak 9:2-8*)

²⁸ Uarisig e nəghatən əh rəha Iesu, kən iuəhkīr nian eit tinuwa minuwın rəkis, kən Iesu təmit Pita, ne Jon, ne Jemes kəmotuwın əpəh ilis e nitot məmә okotəghat kəm Uhgin e nəfakən. ²⁹ Kən e nian in təmatəfak, kən rəhn-kapə tinuwa minol pisin, kən napən rəhan təmuwa məruən matipit-ipit. ³⁰ Kən əmun Moses ne Elaija kəmuət-arəpa muətul mətəhaləghat iləhal Iesu, ³¹ kən nəhag-əhagən asol kit təmasiə mitəlau elau, kən katəhaləghat-in nimisən rəha Iesu əpəh Jerusalem itəm otol nəghatən rəha ien min rəha Uhgin otuwa mol nīpahrienən lan.^{**b}

³² Məto Pita ne təs mil, napilən tinos rəkis iləhal, kən kəməhalapil məsin. Məto nian kəməhalaiir, kəməhalehm

^{**9:31} Nəghatən Kris ətuatip tatən məmә, “kən katəhaləghat-in nian in otiet magim əpəh Jerusalem.”

^{v9:19} Luk 9:7-8

^{w9:20} Jon 6:68-69

^{x9:22} Luk 9:44; 18:32-33

^{y9:23} Mat

10:38; Luk 14:27

^{z9:24} Mat 10:39; Mak 8:35; Luk 17:33; Jon 12:25

^{a9:26} Mat 10:33; Luk 12:9

^{b9:31} Luk 9:22

nəhag-əhagən asol titəlau e Iesu, kən kəməhalehm Moses ne Elaija katuətul iləhal Iesu.^c ³³ Kən nian suah mil kinətuagim minatian isəu o Iesu, kən Pita təmən-ipən kəm Iesu məmə, “Iərəmərə, təwir məmə itiməhal etəhalatig ukin-u. Pəs ekəhaliləkin makeen kisil, rəham kit, kən rəha Moses kit, kən rəha Elaija kit.” Məto in təmatəghat əpnapin əm, təsitunən məmə nəghatən naka in tatən. ³⁴ Kən e nian in təmatəghat əh, nimal napuə təmuwa malpin ilat, kən nian napuə təməfətain iləhal, kəməhaləgin kəməhaləgin. ³⁵ Kən ilat kəmotəto nəwia suah kit təmisi-pən e nimal napuə, tatən məmə, “Inu nətik itəm io emitəpun. !əhalətəlig-in wir!”^d

³⁶ Nian kinotəto rəkis nəwia Uhgin təməghat un, kən Pita ne Jon ne Jemes kəməhaləplan əm Iesu. Kən e nian min əh, kəsəhalənən natimnat min əh kəm suah kit min, kəsəhaləghat-inən natimnat min u itəm kəməhaləplan.

**Iesu təmahli-iarəp narmin
rat e suakəku kit**

(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)

³⁷ Kən kəmən lawig in, nian Iesu ne rəhan etəmim miləhal kəmotisi-pər ilis e nitot moteiuaiu-pa, kən motehm netəmim tepət kəmotuwa ron. ³⁸ Kən netəm min əh kit təmaun-in əfəməh Iesu məmə, “Iakolkeike məmə nakuwa masitu e rəhak suakəku iərman, məto-inu in noanahli iouen kitəh əm. ³⁹ Nian tepət, narmin rat kit tatuwa lan, kən mol in tətəgət pik, kən mol nipətin tətasiəpasiəp matol matol, nahui noan ruən min kotiet, kotahmen əm e sop. Narmin rat əh tətərəkin pik in, kən mətaskəlim in, iuəhkir təsapəsən in. ⁴⁰ Kən io emətapəh o rəham min netəmim məmə okotəhg-

iarəp narmin rat u, məto okol kəsotəhg-iarəpən.”

⁴¹ Kən Iesu in təmən-ipən kəm ilat məmə, “Itəmat netəm roiu ne, rəhatəmat nahatətəən tikə. Kən rəhatəmat nətəligən təsətuatipən. Enəpou-in itəmat. ?Oekatig kitat min itəmat nian kuwəh? It nətim muwa ukin-u.”

⁴² Kən nian suakəku u təmatuwa əh o Iesu, kən narmin rat təmahtigəpis tiet morin-pən e nisip, mol nipətin tətasiəpasiəp. Məto Iesu təməghat əskasik kəm narmin rat un, kən məhg-iarəp narmin rat tiet, kən mol suakəku təwir. Kən təmos-ipən suakəku titəlig-pən mehm rəhan tata.

⁴³ Kən ilat rafin, narmilat təmiwig o nəsanənən asol rəha Uhgin. Məto nian netəmim narmilat təmiwig o natimnat rafin itəm Iesu təmol ilat, kən in təmən-ipən kəm rəhan min netəmim məmə, ⁴⁴ “Otos nəghatən u tatite mamnim e nikitəmat kən məsotaluinən. Io Nəti Etəmim, suah kit otegəhan-in-pən io e nelmi tikimir min rəhak.”^e ⁴⁵ Məto rəhan min netəmim kəsotitunən nipəti nəghatən u məto-inu Uhgin təməhluaiğin nipəti nəghatən u məmə ilat okəsotitunən, kən ilat kinotaulis-in nətapəhinən nipəti nəghatən u o Iesu.^f

?Pah in iahgin etəm keike?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)

⁴⁶ Kən netəmim rəha Iesu koatol niki-lat min məmə pah in iahgin etəm-iasol, etəm keike taprəkis-in ilat.^g ⁴⁷ Məto Iesu təmitun rəhalat nətəligən min, kən in təmos suakəku kit mit muwa tətul e nikalin, ⁴⁸ kən tən-ipən kəm ilat məmə, “Okəmə suah kit, nikin tagien məmə otos suakəku kit mehm wir, kən in tatol min-nəhlan e nərgək, kən in tahmen-pən əm məmə in tatos io, matehm wir

^c9:32 2 Pita 1:16-18

^d9:35 Luk 3:22

^e9:44 Luk 9:22

^f9:45 Luk 18:34

^g9:46 Luk 22:24

io. Kən etəm tatos io e nikin agien, in tatos Uhgin itəm təməhl-ipa io. Inu ni-pahrienən məto-inu etəm tatos-iəhau in ləhau agin, in otuwa in etəm-iasol, etəm keike.”^h

⁴⁹ Kən Jon təmən məmə, “İəməmə. Itimat emotehm suah kit tatəhg-iarəp narmin rat min e nərgəm, kən emotən-iəhau məmə otəsol wəkən məto-inu sənəmə in rəhatat kit etənim.” ⁵⁰ Məto Iesu təmən-ipən kəm in məmə, “Əsən-iəhauən in məto-inu, okəmə suah kit təsolən tikimir itəmat min, kən in iolitəmat.”ⁱ

Netəm Sameria neen nikilat təməsagienən o Iesu

⁵¹ Kən tinuwa iuəhkir o nian itəm Uhgin otos Iesu lan muwin əpəh e nego e neai, kən Iesu təmən-ipən atip kəm in məmə otəkəike muwin Jerusalem, kən nat kit tikə məmə otahtosis-in. ⁵² Kən in təməhl-ipən netənim neen kotos rəhan nəghatən motaupən-in motuwın əpəh latuənu kit Sameria məmə okotol əpen-əpenə rəhan. ⁵³ Məto netəm əh-ikin əh, kəsotolkeikən məmə in otuwın matig iməlat ikin məto-inu, ilat kotitun wir məmə tatuwin Jerusalem. ⁵⁴ Kən nian rəhan etənim mil, Jemes ne Jon, ilau kəmuehm natimnat min əh, kən kəmuən məmə, “?İəməmə, nakolkeike məmə ekuaun-in nigəm tisi-pən əpəh ilis e nego e neai meiuaiu muwa mus ilat?”^{††} ⁵⁵ Məto Iesu təmeirair məhai ilau. ⁵⁶ Kən kəmotuwın min latuənu pisin kit min.

Netənim neen kəmoatən məmə okotuarisig-in Iesu

(Mat 8:19-22)

⁵⁷ Kən e nian Iesu ne rəhan min netənim kəmotaliwək moatuwin e su-atip, kən suah kit təmən-ipən kəm in məmə, “Io ekuarisig-in ik, ikin pəhrueən onəkuwin ikin.”

⁵⁸ Kən Iesu təmən-ipən kəm in məmə, “Kuri iarupin min, rəhalat nıpəg tatig məmə okotapil ikin. Kən mənig min, ni-maalat tatig məmə okotapil ikin. Məto io Nəti Etənim, nimə rəhak tikə o napilən.”

⁵⁹ Kən Iesu təmən-ipən kəm suah kit min məmə, “Wa, kilau min ik, muwa ik rəhak etənim.” Məto suah un tən-ipən məmə, “İəməmə, awi. Egəhan-in io ekuwin pitən mītənim rəhak tata.” ⁶⁰ Məto Iesu təmən-ipən kəm in məmə, “Kəp, apəs-pən. Pəs netəm kinotimis rəkis e nikilat, koatitənəm atip ilat min. Məto ik, uwın mən-iarəp nərəməmə rəha Uhgin.”

⁶¹ Kən kit min tatən məmə, “İəməmə, ekətəu-pən ik muwa io etənim rəham, məto awi, apəs pitən ekitəlig-pən min imak ikin mauiatipin rəhak min netənim.”^k

⁶² Məto Iesu təmən-ipən kəm in məmə, “Okəmə suah kit tətəuon matol wək rəha Uhgin, məto rəhan nətəligən tatuwin o nat pisin pisin min neen, kən suah u təsahmen-pənən məmə Uhgin otərəməmə lan.”

Iesu təməhl-ipən rəhan netənim sepinte-tu kotamnus-iarəp namnusən təwır

10 Uarisig e natimnat min əh, İəməmə təmitəpun rəkis

^{††}9:54 Naoya oas min neen rəha Oltesteman katilpin nəghatən u məmə, “tahmen e Elaija.” Afin-tu 2 King 1:9-16

^h9:48 Mat 10:40 ⁱ9:50 Mat 12:30; Luk 11:23 ^j9:54 2 King 1:9-16

^k9:61 1 King 19:20

sepinte-tu netəmim neen min rəhan, kən təmahl-ipən ilat kəiu kəiu kotaupən-in moatuwin e taon min ne ikin min neen min itəm Iesu təpanuarisig muwin ikin.¹

²Kən təmən-ipən kəm ilat məmә, “!Otəplan-tu! Nagwənən tepət əpəh e nasumən itəm kinotimətə, mətə iolwək min noan məsin əm kotəulək-in. Kən otəfak-pən o etəm-iasol rəha nasumən məmә otahl-ipa iolwək min tepət məmә okotuwin kəulək-in nasumən rəhan.^m ³Otuwin, mətə nəkotəkəike motitun məmә io etahl-ipən itəmat məmә nakotuwin tahmen-pən e sipsip əlkələh min itəm kotaliwək moatuwin ilugin e kuri iarupin min.ⁿ ⁴Kən onəkəsotosən kətim əkəku rəha məni, ne kətim, ne put, kən əsotamegən e suatip katəghat kəm netəmim.^o

⁵“Nimə naka itəm onəkotuwin ikin, nakotaupən motən-iarəp məmә, ‘!Pəs nəməlinuən otətətig ikin!’ ⁶Okəmә etəm rəha nəməlinuən əh-ikin, kən rəham nəfakən otuwa mol nıpahrienən, kən nəməlinuən otətətig ron. Mətə okəmә etəm tol nəhlan tikə, kən noa rəham nəfakən otitəlig-pa min ron ik. ⁷Kən otatig əm e nimə kitəh əm, sotapılən e nimə pisin pisin min. Kən nagwənən naka itəm okoatos-ipinə kəm itəmat, otun. Kən nənimən naka okotos-ipinə, otənim. Mətə-inu in tətəuatip əm məmә suah kit itəm tatol wək, in tətəuatip məmә in otos nətouən lan.^p

⁸“Nian itəmat nakotuwin taon kit, okəmә nikilat tətəgien otəmat, kən otun nagwənən naka itəm koatos-ipinə kəm itəmat,^q ⁹kən otol-wir netəmim itəm koatimis motatig ikin, kən motən-iarəp kəm ilat məmә, ‘Nərəmərəən rəha Ughin tatuwa iuəhkır otəmat.’ ¹⁰Mətə

okəmә nakotuwin e taon kit, kən netəmim nikilat təsəgienən otəmat, kən otuwin motaliwək e suatip asol min, kən motən məmә, ¹¹‘Nimoulul rəha nisip itəm tətətig e nelkitimat, ekoatoahapispis rəkis, in nəmtətin tatəgətun məmә nəmotol təsahmenən, kən Ughin təmapəs itəmat. Mətə nəkotəkəike motitun məmә nərəmərəən rəha Ughin tinatuwa iuəhkır rəkis.’^r ¹²Kən iatən nıpahrienən kəm itəmat məmә, Ughin otol nalpinən asol kəm ilat taprəkis-in nalpinən rəha taon rat əh Sotom aupən.”^s

¹³“!Itəmat netəm Korasin, kəsi, nahməən asol otuwa otəmat! !Itəmat netəm Petsaeta, kəsi, nahməən asol otuwa otəmat! Mətə-inu emol pap nat pispis tepət e taon mil rəhatəmat! Kən okəmә emol natimnat min əh əpəh Taea ne Saeton aupən, okol netəmim əh-ikin əh kəmotəuhlin rəhalat nətəligən e nolən rat min, kən ilat kəmotuwin e natimnat rat motuwin moatəpələh e nəmtap e nigəm motəgətun məmә koatəto tərət agin o rəhalat nolən rat min. ¹⁴Mətə e nian əh itəm Ughin otol nalpinən kəm netəmim, nalpinən rəhatəmat in otəskasik, maprəkis-in nalpinən rəha netəm Taea ne Saeton aupən ikin. ¹⁵?Kən itəmat netəm Kapaneam, nikitəmat təht məmә Ughin otıləs-ipər itəmat e ikin rəha nisialiən əpəh e nego e neai? !Kəp! Mətə Ughin otıləs-iəhau itəmat nakotuwin ləhau agin, ikin itəmat onəkotaulis ikin.”^t

¹⁶Kən Iesu təmən-ipən kəm rəhan min məmә, “Netəmim itəm koatətəlig-in itəmat, koatətəlig-in io. Kən netəmim itəm koatəuhlin mənətaalat kəm itəmat, koatəuhlin mənətaalat kəm io, kən

¹10:1 Mak 6:7 ^m10:2 Mat 9:37-38; Jon 4:35 ⁿ10:3 Mat 10:16

^o10:4 Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 ^p10:7 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18

^q10:8 1 Kor 10:27 ^r10:11 Wək 13:51; 18:6

^s10:12 Jen 19:24-25; Mat 10:15; 11:24 ^t10:15 Mat 11:20-24

netəmim itəm koatəuhlin mən̄taalat kəm io, koatəuhlin mən̄taalat kəm suah u itəm təmahl-ipa io.”^u

Netəmim rəha Iesu sepinte-tu kəmoatitəlig

¹⁷ Kən netəmim min rəha Iesu ilat sepinte-tu kəmotitəlig-pa min, kən nik-ilat tətəgien moatən kəm Iesu məm̄ə, “!Iərəmərə, nat əpnəpin narmin rat min, mətə nian itimat ekotəghat e nərgəm, kən ilat koatol nəwiatimat!” ¹⁸ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məm̄ə, “Io emehm Setan təmisi-pər ilis e neai meiuaiu tahmen-pən e nipitən.”^v ¹⁹ Otətəlig-tu. Io enos-ipinə rəkis nəsanənən kəm itəmat, inəh itəmat nəkotitun neɡuətəinən sinek min ne skopion^{††} min. Kən nəsanənən itəm iatos-ipinə kəm itəmat, in taprəkis-in nəsanənən rəha tikimir rəhatat, Setan. Kən okol nat kit təsərəkənən itəmat.

²⁰ Inəh nipahrienən. Mətə nəsoṭəgienən məm̄ə narmin rat min koatol nəwiatəmat, mətə oṭəgien əm mətə-inu Ughin təmətə rəkis nərgitəmat əpəh e nego e neai.”^w

²¹ Kən e nian əh, Iesu nikin tətəgien pik e nəɡienən itəm tətisi-pən e Narmin Rəha Ughin, kən in təməfak mən məm̄ə, “Tata Ughin, ik Iərəmərə rəha natimnat rafin ilis e neai ne ləhau e nətuein-tən. Iatənwiwi ik mətə-inu nəməhluaig-in nipəti natimnat min u e niganəmti netəmim itəm kotenatig motitun wir nat. Kən nəmol-arəp kəm netəmim itəm kotahmen-pən əm e nisualkələh məm̄ə okotitun wir. Əwəh, Tata, inu nat kit itəm nakolkeike.”

²² Kən Iesu təmatəkəike matəghat kəm ilat məm̄ə, “Rəhak Tata təmegəhan-in-pa rəkis natimnat rafin e nelmək. Tata əm titun Netin. Kən Nətin əm ne netəmim neen, ilat min əm kotitun Tata. Ilat u netəmim itəm Nətin təmitəpun ilat məm̄ə in otol-arəp Tata rəhan kəm ilat.”^x

²³ Kən Iesu təmeirair məghat əm kəm rəhan min netəmim məm̄ə, “!Nəko-tatig e nəwiran pahrien mətə-inu itəmat nakoatehm e niganəmtitəmat natimnat min əh! ²⁴ Iatən kəm itəmat məm̄ə, aupən ikin ien min tēpət, ne kig min tēpət, kəmotolkeike pik məm̄ə okotehm natimnat min u itəm itəmat nakoatehm, mətə kəməsoṭehmən. Kən ilat kəmotolkeike məm̄ə okotətə natimnat min itəm nakoatətə, mətə kəməsoṭətəən.”^y

Iesu təmuəh nimaa nəghatən e etəm təwir kit rəha Sameria

²⁵ Kən e nian əh, ienatig kit e Lou təmətul meiuə əm e nətapəhən kit kəm Iesu məm̄ə oṭehm-tu okəm̄ə Iesu in tenatig wir o kəp. In təmən məm̄ə, “?Iəgəṭun, oekahro min-nulan mos nəmegəhən lilin?”^z ²⁶ Kən Iesu təmən-ipən kəm in məm̄ə, “?Lou rəha Moses tatən məm̄ə naka? ?Nian ik nətafin, kən nipətin tatən naka kəm ik?”

²⁷ Kən suah un tən-ipən məm̄ə, “Onakəkəike molkeike Iərəmərə rəham Ughin e nikim rafin, ne nəmegəhən rafin rəham, ne nəsanənən rafin rəham, ne nətəligən rafin rəham;^a kən molkeike min ik min neen tahmen-pən əm məm̄ə nakatolkeike atip ik.”^b

^{††}10:19 Skopion in nat kit tahmen e tupə əkəku kit itəm tatəkioah e niməptən. Tatus itəm, kən titəhmə titəhmə, taprəkis-in milpat o timar.

^u10:16 Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 ^v10:18 Aes 14:12; Nol Əpən 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Nol Əpən 20:1-3,10 ^w10:20 Fil 4:3; Nol Əpən 3:5

^x10:22 Jon 3:35; 10:15 ^y10:24 Mat 11:25-27; 13:16-17

^z10:25 Mat 22:35-40; Luk 18:18 ^a10:27 Dut 6:5 ^b10:27 Lev 19:18

²⁸ Kən Iesu tən-ipən kəm in mämə, “In ətuatip un. Okəmə nakatol nəhlan, kən ik onakos nəmegəhən lili.”^c

²⁹ Məto suah əh, in tolkeike əm mämə otəgətun rəhan nolən mämə in etəm ətuatip, kən in təmətapəh o Iesu mämə, “?Məto pah min u ilat io min neen?”

³⁰ Kən Iesu tən-ipən kəm in mämə, “Suah kit təmiet Jerusalem kən maliwək meiuaiu matuwin əpəh Jeriko. Kən e suatip, iakləh neen kəmotaskəlim motəmki-rəkis rəhan natimnat, kən mo-toh kələhəu timiseah mətaməhl e suatip, kən kotagim motapəs.

³¹ Kən təpəwir əh, pris kit tatitəp suatip əh matuwa, məto nian in təməplan suah əh, in təmaliwək mawilək-in matuwin. ³² Kən Lifaet^f kit titəp min əm suatip kitəh muwa, kən nian təməplan suah əh tətəməhl, in təmol əm nat kitəh min mawilək-in. ³³ Məto etəmim kit rəha Sameria, itəm koatol tikimir ilat netəm Isrel, in min titəp suatip əh matuwa, kən məplan suah əh tətəməhl. Nian təməplan, nikin təmahmə ron, ³⁴ kən təmaliwək muwin iuəhkir ron, mafəl rəhan niməgəm min e oel ne wain, kən malpin wir ilat. Kən təmiləs-ipər suah əh mahtu-pər e rəhan togki, kən miləs mian əpəh e hotel matehm wir. ³⁵ Kən kəmən lawigin, in təmos məni neen^{§§} muwin mos-ipən kəm etəm-iasol rəha hotel, kən mən-ipən kəm in mämə, ‘Onakatehm wir suah u, kən okəmə nəkətuatin rəham neen məni, kən onakən-ipa kəm io nian ekitəlig-pa min, pəs io ekosipinə nitain.”

³⁶ Kən nian Iesu tinol namnun nəghatən u, kən təmətapəh o ienatig e Lou mämə, “?E rəham nətəligən,

suah miləhal əh, nəkitun mämə iləhal pah təmol təwir kəm suah əh kəmoh, tahmen mämə in in kit?” ³⁷ Kən ienatig e Lou təməpən-ipən mämə, “Etəmim itəm in təmasəkitun suah əh.” Kən Iesu tən-ipən kəm in mämə, “Ita. Ik uwın mol min tahmen-pən əm mämə inu suah əh təmol mihin ne.”

Iesu təmuwin latuənu rəha Mata ne Meri

³⁸ Nian Iesu ne rəhan min netəmim kotaliwək e suatip, kən kəmotiet-arəpən latuənu kit. Kən pətan kit, nərgin u Mata, təmos Iesu e nikin agien muwin əpəh e rəhan nimə. ³⁹ Pətan əh, pian kit əh-ikin, nərgin u Meri. Kən Meri təmuwa matəpələh iuəhkir o nelki İəməmə matətəlig-in nəgətunən min rəhan.^d ⁴⁰ Məto Mata, rəhan nətəligən tatuwin pik o nolən nagwənən, kən wək tınatoh in. Kən təmuwin o Iesu mən-ipən kəm in mämə, “?İəməmə, tahro? ?Nikim təht mämə tətətuatip əm, o kəp, mämə pətan u piak təsasituən lak ne o nolən wək u, kən io pisin əm iatol? Ahlipa mämə otuwa masitu lak.” ⁴¹ Məto İəməmə təməpən-ipən kəm in mämə, “Ei, Mata. Əsətəlig-in pikən natimnat min tərət nəhlan. ⁴² Məto nat kitəh əm in nat keike, kən Meri in tinitəpun rəkis nat u itəm in təwir taprəkis, kən okol io esiləs-irəkisən nat əh ron.”^e

Iesu təmatəgətun rəhan netəmim e suatip rəha nəghatən kəm Ughin e nəfakən

(Mat 6:9-15; 7:7-11)

11 Nian kit, Iesu təmatəghat kəm Ughin e nəfakən əpəh ikin kit.

^f10:32 Lifaet, ilat netəmim min u kotasitu e pris min e wək rəhalat, kən koatol wək pisin pisin min əpəh e Nimə Rəha Ughin.

^{§§}10:35 Nəghatən Kris ətuatip tatən mämə, “Tenarius kəiu.” Nian suah kit tatol wək nian kitəh, kən katətou-in tenarius kitəh.

^c10:28 Lev 18:5

^d10:39 Jon 11:1; 12:2-3

^e10:42 Mat 6:33

Kən nian təmol namnun rəhan nəfakən kəm Uhgin, kən rəhan kit etəmim təmətapəh ron məmə, “İərəmərə, əgətun-tu itimat e suatip rəha nəghatən kəm Uhgin e nəfakən, tahmen-pən e Jon Baptais in təməgətun mihin rəhan min.”

² Kən İesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Nian nakotəghat kəm Uhgin e nəfakən, onəkotən məmə,

“Tata Uhgin, nəgəm in ilis agin, pəs netəmim nekotisiai-in.

Pəs rəham nərəmərəən tuwa matig. ³

Nian rafin, os-ipa nagwənən kəm itimat tahmen-in rəha nian roi.

⁴ Kən afəl rəkis rəhatimat nolən rat min məto-inu itimat esotaskəlim-iəkisən e nikitimat nolən rat min rəha netəmim itəm koatol kəm itimat.

Kən segəhan-inən itimat ekotuwin ima nos-ipən-os-ipənən, ikin itəm məta oekotakia motol təfagə rat.”

⁵⁻⁶ Kən təmən-ipən kəm ilat məmə, “?Okəmə suah kit tuwa imam ikin lapin, kən rəham nagwənən tikə, kən onəköl naka? Onəkuwin e nimə rəha ik kit, kən mən-ipən məmə, ‘İo kit, os-ipa nagwənən məsin, kən ekos muwin magwən suah kit lan itəm təmisi-pən isəu muwa imak ikin roi lapin, kən rəhak nagwənən tikə məmə ekagwən in lan.’ ⁷ Kən in otuhalpin-pinə kəm ik məmə, ‘!Aaah! Atuwin, səhgaiirən etimat, enotapil rəkis itimat rəhak nisu-alkələh. Okol esətul minən mos-ipinə nagwənən kəm ik.’ ⁸ Ekən kəm itəmat məmə, nat əpnəpin ik in kit, məto suah un təsolkeikəən məmə in otos-ipinə nagwənən kəm ik. Məto iatən niphahrienən, nian nakatəkəike matətapəh ron, kən in otətul mos-ipinə natimnat rafin kəm ik itəm nakolkeike.

⁹ “Kən tol nəhlan ekən kəm itəmat məmə, otətapəh-in kəm Uhgin o natim-

nat, kən in otos-ipinə kəm itəmat. Kən otegəs-in, kən nakotehm. Kən otəhtəht toa, kən toa oterəh otəmat. ¹⁰ Ekən nəhlan məto-inu netəmim rafin itəm koatətapəh-in, kən okoatos. Kən netəm min u itəm koategəs-in, kən okoatehm. Kən netəmim itəm koatəhtəht toa, kən toa oterəh olat.

¹¹ “İtəmat tata min. ?İtəmat kit, nian nətin tatətapəh-in nəm, məto in tatos-ipən sinek? !Kəp! ¹² ?O nian in tatətapəh-in noanahli-mənig, məto in tatos-ipən skopion?* !Kəp! ¹³ Nat əpnəpin itəmat netəm nakotərat, məto nakoatos-ipən natimnat wir min kəm nenətitəmat min. Məto Tata Uhgin əpəh e nego e neai, nolən rəhan in təwir pik məprəkis-in nolən rəhatəmat, kən niphahrienən, in otos-ipən Narmin Rəhan kəm netəm min u itəm koatətapəh-in ron.”

Netəmim neen kəmoatən məmə İesu tatol wək e nəsanənən rəha Setan

(Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Kən e nian kit, suah kit əh-ikin itəm narmin rat tətətig lan, kən tol məmə in təruru nəghatən. Kən İesu təməhgiarəp narmin rat əh, kən suah əh təmətuoun matəghat, kən netəmim narmilat təmiwig pik ron. ¹⁵ Məto netəmim min əh neen koatən məmə, “Pielsepul u in etəm-iasol rəha narmin rat min, in əm əh təmos-ipən nəsanənən kəm suah u məmə in otəhg-iarəp narmin rat min e netəmim.”^f ¹⁶ Kən netəm pisin neen min kəmotətapəh o İesu məmə in otol-tu nat pispis kit e nəsanənən itəm tatisi-pən e nego e neai məto-inu, ilat kotalkeike məmə okotitun-tu məmə İesu in etəmim pah.^g

¹⁷ Məto İesu tinitun rəkis nətəligən min rəhalat, kən təmən məmə, “Okəmə

*11:12 Skopion - afin-tu futnot əpəh Luk 10:19

^f11:15 Mat 9:34; 10:25 ^g11:16 Mat 12:38

netəmim e kantri kit koatoor ilat min, kən okotərəkın rəhalat kantri, kən nərəməərən otisas mikə. Kən tahmen-pən əm, e latuənu kit, okəmə netəmim lan koatoor ilat min, kən okotərəkın agin-əh latuənu u. ¹⁸?Kən okəmə netəmim rəha Setan koatoor ilat min, kən otahro nulan rəhan nərəməərən otətətig? İatən min-nulan məto-inu nakoatən məmə iatəhg-iarəp narmin rat min e nəsanənən rəha Pielsepul. ¹⁹?Kən okəmə io, iatəhg-iarəp narmin rat min e nəsanənən rəha Pielsepul, kən tahro e rəhatəmat min netəmim, ilat koatəhg-iarəp narmin rat min e nəsanənən rəha pah? Tol nəhlan, ilat okotakil rəhatəmat min nəghatən məmə in neiuəuəən. ²⁰Məto okəmə io iatəhg-iarəp narmin rat min e netəmim e nəsanənən rəha Uhgin, kən tatəgətun məmə nərəməərən rəha Uhgin tinuwa rəkis otəmat.

²¹“Nian etəm rəhan nəsanənən tepət tatəmik natimnat rəha nəluaginən, tatə-tul matip matehm wir rəhan nimə, inəh rəhan natimnat okotətig wir əm. ²²Məto nian etəm pisin kit min itəm rəhan nəsanənən taprəkis-in in, otuwa muəmou mətian mətian tol win lan, in tatos-irəkis rafin rəhan natimnat rəha nəluaginən itəm təmələhəu-pən rəhan nətəligən lan, kən in otoor natimnat rafin rəha suah əh kəm rəhan min netəmim.”^h

²³“Etəm u itəm təsuarisig-inən io, in rəhak tikimir. Kən etəmim u itəm təsargətainən sipsip min, in tatol ilat kotəgim atit.”ⁱ

²⁴Kən İesu təməən məmə, “Nian narmin rat tatiet e suah kit, kən in tətan əpəh ikin kikə-kikə ikin nəhau tikə lan mategəs-in ikin otameg ikin, məto təsəplanən. Kən in tatən məmə, ‘Pəs ekitəlig-pən e rəhak nimə itəm emisi-

pən ikin aupən.’”²⁵ Kən nian in tatitəlig-pə, mehm rəhan nimə kəmafəl təpiə wir, kən natimnat rafin koatis wir. ²⁶Kən in otuwin mit min narmin rat sepin min motuwa itəm kotərat kotaprəkis-in in. Kən okotuwin min imə motətig e nəmegəhən rəha suah u. Kən suah u, aupən rəhan nəmegəhən tərət, məto roiu tinərat pik agin-əh.”

²⁷Nian İesu tatən nəghatən əh, pətag-wəhl kit tagət əfəməh məmə, “Pəs Uhgin otawte-in rəhan nəwiran kəm pətan itəm təməmək-in ik, kən mətapinahin ik.”^j

²⁸Kən İesu təmə, “Nipahrienən, məto Uhgin otawte-in rəhan nəwiran taprəkis kəm netəmim itəm koatəto nəghatən rəhan, kən moatol.”

Nəmtətin rəha Jona

(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹Kən nian netəmim kəmotuwa məmə okotəto nəghatən rəha İesu, kəmotuwa tepət məsin min, kən İesu təmə, “İtəmat netəm roiu ne, itəmat nol təfagə rat agin. İtəmat nakotolkeike məmə nakotehm nat pispis u nəmtətin kit. Məto okul Uhgin təsos-ipinəən nəmtətin kit kəm itəmat. Məto Uhgin otos-ipinə nəmtətin kitəh əm kəm itəmat, inəh nəmtətin rəha Jona.”^k ³⁰Tahmen əm e Jona itəm təmuwa nəmtətin kit tatuwin o netəmim rəha taon u Nineva aupən, e nolən kitəh min əm, io Nəti Etəmim ekuwa nəmtətin rəha netəmim u-roiu ne. ³¹Kən e nian əh itəm Uhgin otakil netəmim rafin, kən kwin rəha nəptən pis ikin, in otətul mən-iarəp məmə itəmat netəm nakotərat. Oti-tun nənən nəhlan məto-inu, in təmiet e nikalin nəptən əpəh isəu agin, kən maliwək muwa məmə otəto nəghatən rəha Kig Solomon itəm tenətig wir. Kən otəplan-tu, suah kit itəm ilis taprəkis-in Kig Solomon tinuwa.”^l ³²Kən netəmim

^h11:22 Kol 2:15

ⁱ11:23 Luk 9:50

^j11:27 Luk 1:28,42,48

^k11:29 Mat 16:4

^l11:31 1 King 10:1-10

rəha Nineva okotətul e nian Uhgin otakil netəmim rafin lan, kən ilat okotən məmə itəmat nəmotol nolən tərət. Kən ilat kotitun nənən nəhlan məto-inu, nian ilat kəmotəto nəghatən rəha Jona, ilat kəmotəuhlin ilat e nolən rat min rəhalat. Kən roiu, suah kit ikin-u itəm in ilis taprəkis-in Jona.”^m

Nəhag-əhagən rəha lait

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ Kən Iesu təmən məmə, “Suah kit tika itəm tətasiəpən e lait, kən uarisig in tatəhluaig-in, o tətaii-pən e nipəg kitəh. Kəp. Məto nian etəmim tətasiəpən e lait, otəkəike mətu-pər e nig rəha lait məmə netəmim itəm okotuwa e nipəg noa nimə, kən moatehm nəhag-əhagən rəha lait o nəplanən natimnat.”ⁿ ³⁴ Niganəmtim in tahmen e lait itəm tatos-ipən nəhag-əhagən kəm nipətim. E nian niganəmtim mil kuəwir, tahmen əm məmə nipətim tərtoah e nəhag-əhagən. Məto nian niganəmtim mil kuərat, tahmen əm məmə nipətim tərtoah e napinəpən.[†] ³⁵ Kən tol nulan, ik onakəkəike matehm wir məmə nəhag-əhagən e rəham nəmegəhən, in sənəmə napinəpən. ³⁶ Kən okəmə rəham nəmegəhən in tərtoah wir e nəhag-əhagən, napinəpən in otikə agin lam, kən nəhag-əhagən in tətasiəgəpin wir rafin rəham nəmegəhən, tahmen-pən əm e nəhag-əhagən rəha lait tətasiəgəpin ik.”

Iesu təməghat əskasik kəm Farisi min ne iəgətu min rəha Lou

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Kən nian Iesu təməghat rəkis, kən Farisi kit təmuwa mən-ipən kəm in məmə okian muagwən e rəhan nimə. Kən Iesu təmaliwək muwin əpəh imə matəpələh e nikali tepil o nagwənən. ³⁸ Kən Farisi apon təmaut ron narmən təmiwig nian təməplan məmə Iesu təsaikuasən pitən e nelmin uarisig təpanagwən.

³⁹ Kən Iəməmə təmən kəm in məmə, “Itəmat Farisi min, nəkotahmen əm e kap ne plet itəm nakotaikuas elat əpəh ihluə əm, məto əpəh e nipəgnoalat, kotəpin. Itəmat nakotərtoah e naumisən ne nəratən. ⁴⁰ !Itəmat nakotalməl pik! ?Nikitəmat tatəht o kəp məmə, Uhgin itəm təmol nipətitəm, in təmol min nikitəm? !Əwəh! ⁴¹ Məto otos-ipən kəm ianrat min e nikitəmat agien, kən natimnat rafin ihluə ne imə kotətuatip motəwir.

⁴² “!Məto itəmat Farisi min, nahməən asol otuwa otəmat! Itəmat nakotətəu-pən wir nimismisi Lou min, tahmen e tait rəha nimali nig min itəm nəmiəwilat tatəpien o nolən nagwənən. Məto nakotəuhlin məntaatəmat o nat asol min rəha Lou, inəh nəsotolən nat itəm tətəuatip min kəm netəmim, kən məsotolkeikeən Uhgin. Nəkotəkəike motol nolən wir min asol əh, kən məsotaluinən nətəu-pən wir minən nimismisi Lou min rafin.

⁴³ “Itəmat Farisi min, nahməən asol otuwa otəmat, məto-inu nakotolkeike məmə onəkotuwin motəpələh aupən e

[†]11:34 Nipətin kit rəha “niganəmtim mil kuəwir” təmə, ik etəm kit itəm nikim tagien o nasituən netəmim e rəham məni. Kən nipətin kit rəha “niganəmtim mil kuərat” təmə, ik iaumis kit. Nipətin kit min rəha “niganəmtim mil kuəwir” təmə, rəham nətəligən kitəh əm o Uhgin.

nimə rəha nuəfiminən. Kən e maket, nakotolkeike məmə netənim okotiləs-ipər nelmilat kəm itəmat o nisaiien itəmat.

⁴⁴ “Itəmat Farisi min, nahməən asol otuwa otəmat, məto-inu itəmat nəkotahmen e suwit itəm kotamkimik, məto kəsituən ətuatipən məmə in hiə, kən netənim kotaliwək pikən lan motəruru, motol rəhalat nəmegəhən tətamkimik.”[‡]

⁴⁵ Kən iəgətuən kit rəha Lou təmən-ipən kəm Iesu məmə, “İəgətuən. Nian nakatən nəghatən min u, kən tatərəkin min itimat.”

⁴⁶ Kən Iesu təmə, “İəgətuən min rəha Lou! Nahməən asol otuwa otəmat məto-inu, itəmat nakoatəlin-pər nat figəm min itəm tiəkis məmə netənim okoatənik.”[¶] Məto nəsotasituən məsin e noanelmitəmat məmə onəkotasitu elat o nəmikən natimnat min əh.

⁴⁷ “Nahməən asol otuwa otəmat məto-inu əpəh e suwit min rəha ien min rəha Uhgın əupən, nakoatiləkin nimə wir min, kən nakoatən məmə nakoatisiai-in ilat. Məto nakoteiuə. Tipitəmat min əm kəmotohamnu ilat.”[§] ⁴⁸ İnəh itəmat nakoatən-iarəp məmə nakotegəhan-in natimnat min əh itəm tipitəmat min kəmoatol əupən, inəh kəmotohamnu ien min, kən itəmat nəkoatol namnun e rəhalat wək nian nakoatiləkin suwit min rəhalat.

⁴⁹ “Kən o nat əh, Uhgın itəm tenatig təməən məmə, ‘İo ekahl-ipən rəhak ien min ne aposol min kotuwın motəghat kəm ilat, kən ilat okotitəp motol nəratən

kəm neen, kən motohamnu neen.’”⁵⁰ Tol nəhlan, Uhgın otakil itəmat təhmen məmə itəmat əm nəmotohamnu ien min rafin rəhan, kən in otol nalpinən kəm itəmat o nimisən rəhalat, ilat itəm kəmotatig e nətuounən rəha nətueintən mətoarus-pa u-roiu,⁵¹ ien min rafin itəm kəmotohamnu tətuoun e Epel mətoarus-pən Sekaraea, itəm təmimis e Nimə Rəha Uhgın ilugin e olta ne nimə.^{**} Nipəhrienən, itəmat roiu ne, Uhgın otol nalpinən kəm itəmat.

⁵² “Itəmat iəgətuən rəha Lou, nahməən asol otuwa otəmat məto-inu suatip kit əh-ikin itəm tatəgətuən nat naka itəm Uhgın tolkeike. Itəmat nəkotitun suatip əh, məto nakotəhluaig-in məmə netənim kotəruru. Itəmat nəkəsotətəu-pənən, kən nakahtosig-in netənim məmə ilat min kotəruru nətəu-pənən.”

⁵³ Nian Iesu təmiet e nimə əh minə-taliwək matuwın, kən iəgətuən min rəha Lou ne Farisi min, neməha təmol ilat. Tətuoun e nian əh, kəmotuwa rəhan tikimir min. Koatərakin-pən nəghatən əskasik tepət kəm in ⁵⁴ məmə okoteam-in nipəgnəmtin neen e nəghatən rəhan itəm təsahmenən.

Nəghatən min rəha nem əskasikən

(Mat 10:19-20, 26-33; 12:32)

12 Kən e nian əh, netənim tepət kəmotuwa kitəh, okol kafin kəruru. Məto netənim tinəpət pik, kən moatəhg-irəkis-əhg-irəkis ilat min. Kən Iesu təmətuoun matəghat kəm rəhan

[‡]11:44 Lou rəha netəm Isrel tatən məmə, okəmə suah kit otek etəm təmimis, kən in tamkimik e Lou. Tol nəhlan, ilat kotəkəike motol mak wir e ikin rəha suwit min məmə netənim kəsotaliwək pikən lan.

[¶]11:46 “Nat figəm” itəm Iesu tatəghat-in, in lou əlkələh min tepət təpət rəha noanol rəha Isrel.

[§]11:47 Iesu tatəhai Farisi min məto-inu koatən məmə koatisiai-in ien min əupən. Məto ilat kəsotolən natimnat itəm ien min kəmoatən.

^{**}11:51 E Naoa Rəha Uhgın əpəh e Oltesteman, Epel in ien əupən agin, kən Sekaraea in namnun. Afın-tu Jen 14 ne 2 Kron 24:22.

min netəmim məmә, “Itəmat, nakoatəto itəmat o is rəha Farisi min, is u in nolən rəhalat itəm rəhalat nənən təwīr, mətō nikilat tamkimik. ²Natimnat itəm etəmim tatol anion, Uhgin təpaniləs-iarəpa tagəhag ikin. Kən natimnat itəm etəmim tatəhluaig-in, kən Uhgin təpaniləs-iarəpa, netəmim okotəplan.^o ³Natimnat itəm nakoatən e napinəpən, kən netəmim okotəto e nərəuiəgən. Kən natimnat itəm nakoatən anion e nipəgnoa nimə, kən netəmim kəpanotən-iarəp ihluə, netəmim rafin okotəto.

⁴“Rəhak min netəmim, ekən kəm itəmat məmә, əsotəginən netəmim itəm kotitun nohamnuən nipətitəmat, mətō uarisig, okol kəsotol minən nat kit tərət kəm itəmat. ⁵Mətō iatən-iarəp etəmim u kəm itəmat itəm tətəuatip məmә onakoatəgin. Onəkotəkəike motəgin Uhgin, mətō-inu nian in otohamnu suah kit, in titun nərakin-pənən in e nigəm asol. Əwəh, nipahrienən, ekən kəm itəmat məmә nakoatəkəike motəgin Uhgin. ⁶Mənig əlkələh min, katol-salim-in ilat tepət nəmtin mənī əkəku əm, mətō Uhgin təsaluin agin-əhən kit. ⁷Əsotəginən, mətō-inu Uhgin tolkeike itəmat taprəkis-in mənig min tepət. Nipahrienən, Uhgin təmafin mitun wir noanutəmat rafin.^p

⁸“Ekən kəm itəmat məmә, okəmә etəmim tatən-iarəp e niganəmti netəmim məmә in rəhak kit, kən io Nəti Etəmim, io min ekən-iarəp e niganəmti nagelo min rəha Uhgin məmә in rəhak etəmim. ⁹Mətō okəmә etəmim tatən-iarəp e niganəmti netəmim məmә in sənəmә etəmim kit rəhak, kən io ekən-iarəp e niganəmti nagelo min rəha Uhgin məmә suah u in sənəmә etəmim kit rəhak. ¹⁰Kən etəmim itəm tatən

nəghatən rat e Nəti Etəmim, Uhgin otafəl rəkis rəhan təfagə rat. Mətō etəmim itəm tatəghat rat e Narmin Rəha Uhgin, okol Uhgin təsafəl rəkisən rəhan təfagə tərət.

¹¹“Kən nian koatiuw-iarəp itəmat e nimə rəha nuəfiminən, ne e niganəmti iərəmərə min, ne netəm-iasol min məmә okotiuh-iarəp itəmat motakil motuəh motələhəu nəghatən rəhatəmat, kən nik-itəmat təsəht pikən məmә onəkotəhro min-nulan kuhalpin rəhalat nəghatən,^q ¹²mətō-inu e nian ətuatip əh, Narmin Rəha Uhgin otəgəgun itəmat e nəghatən naka itəm itəmat onakoatəghat-in kən moatən kəm ilat.”

Nimaa nəghatən e etəmim rəhan nautə tepət rəhn-kapə tika

¹³Kən netəm min əh kit təmən-ipən kəm Iesu məmә, “Iəgəgun. Tata rəhak tinimis rəkis. Awi, uəh niki piak məmә otoor natimnat rəha tata rəhatimlau məmә otos-ipa rəhak neen, itəm tata təmələhəu məmә rəhak.” ¹⁴Mətō Iesu təmən kəm in məmә, “Rəhak etəmim, rəhak tika e nətəligən u rəhatəmlau o noorən rəhatəmlau natimnat.” ¹⁵Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmә, “Oatəto wir itəmat. Otahtosig-in wir itəmat məmә onəkəsotuəwamən itəmat iaumis min, mətō-inu nəukəti nəmegəhən, in sənəmә nautə tepət.”^r

¹⁶Kən təmuəh nimaa nəghatən u məmә, “Suah kit, rəhan nautə tepət, kən rəhan nasumən tatol nipətin tepət. ¹⁷Kən təmən-ipən atip kəm in məmә, ‘?Oekahrol min-nulan, mətō-inu rəhak nimə min kinəsotahmenən məmә ekəlin-pən nigak nagwənən min lan?’

¹⁸“Kən in təmən məmә, ‘Təwīr məmә ekol nulan. Ekəmki-rəkis nimə min u, kən ekiləkin nimə neen min itəm

^o12:2 Luk 8:17 ^p12:7 Luk 12:24; Wək 27:34

^q12:11 Mak 13:11; Luk 21:12-15 ^r12:15 1 Tim 6:9-10

iahgin məsin. Kən ekəlin-pən nigak nagwənən, ne rəhak nautə min ikin.¹⁹ Kən ekitun nənən məmə, rəhak natimnat tepət tepət tahmen o nup tepət. Kən roiu ekameg, mətagwən, matənim, kən matəto nagiənən təwir əm nulan matuwin.’

²⁰ “Məto Uhgin təmən-ipən kəm in məmə, ‘!Ik ialmə! Roiu əm lapin, onakimis. ?Okahrol rəham natimnat u tatəməhl nəmargətain?’”

²¹ Kən Iesu təmən məmə, “Uhgin otol əm nəhlan kəm netəmim itəm kotargətain nautə tepət məmə in rəhalat, məto nikin təsəht pikən nolən wir min itəm Uhgin tolkeike.”^s

**Əsotətəlig pikən
natimnat rəha nipətitəm**

(Mat 6:19-21, 25-34)

²² Kən Iesu təmən kəm rəhan netəmim min məmə, “Məto-inu o nolən əh, iatən kəm itəmat məmə, nəsotətəlig-in pikən natimnat rəha nəmegəhən rəhatəmat məmə onəkotun naka, kən məsotətəlig-in pikən natimnat rəha nipətitəmat məmə onəkotuwin-in natimnat naka. ²³ Əsotətəlig-in pikən məto-inu nəmegəhən rəhatəmat taprəkis-in nagwənən, kən nipətitəmat taprəkis-in napən min rəha nuwin-inən. ²⁴ Otəplan-tu mənig min, ilat kəsotasumən, kən məsotəuləkən, kən rəhalat nimə rəha nagwənən tikə, məto Uhgin tətagwən ilat. !Məto Uhgin tolkeike pik itəmat taprəkis-in mənig min! ²⁵ ?Nikitəmat təht məmə rəhatəmat nətəligən pik titun nolən rəhatəmat nəmegəhən təfəməh? !Kəp! Nolən rəha nətəligən pik təsəfin-pənən aua kitəh əm e rəhatəmat nəmegəhən. ²⁶ ?Məto okəmə itəmat nəsotitunən nolən nat əkəku kit tol nəhlan, təhro

nakoatətəlig-in pik natimnat pisin pisin min e nəmegəhən rəhatəmat?

²⁷ “Nikitəmat təht-tu nolən rəha nəgui-nig min itəm koatəguin. Ilat kəsotol wəkən, məsotəhlən rəhalat napən. Məto ekən kəm itəmat məmə aupən, Kig Solomon rəhan nautə tepət, kən rəhan napən təwir pik, məto rəhan napən min kəsotəwirən taprəkis-in nəgui-nig min. ²⁸ Nəgui-nig min əh koatətul rəha nian kitəh əm, kən olawigin, netəmim kotaan ilat e nigəm, məto Uhgin in tatol ilat kotəwir kotəwir. ?Kən nikitəmat təht məmə in otos-ipinə napən kəm itəmat, o kəp? !Əwəh! Rəhak netəmim, rəhatəmat nahatətəən in natiəkəku əm.

²⁹ “Təsəwirən məmə nikitəmat tatəht pik natimnat o nəmegəhən rəhatəmat, kən nian rafin nakotegəs-in nagwənən nigitəmat ne nənimən nimitəmat. ³⁰ Nikitəmat təsəht pikən natimnat min əh, məto-inu netəm kəsotəhatətəən e Uhgin, ilat koatəgəs-in natimnat min əh. Rəhatəmat Tata in titun natimnat itəm nəkotəkəike motos o nəmegəhən rəhatəmat. ³¹ Məto nakotətəlig-in pik natimnat rəha nərəmərəən rəha Uhgin motol tətul aupən e nəmegəhən rəhatəmat, kən in otos-ipinə min kəm itəmat natimnat min rəha nəmegəhən ikin-u e nətueintən.

³² “Əsotəginən, itəmat sipsip min u rəhak itəm itəmat noan məsin əm, məto-inu Tata rəhatəmat nikin tagien pik məmə onəkotatig ahgin rəhan nərəmərəən, kən in otehm wir itəmat, kən itəmat min onəkotəməmə itəmat min. ³³ Otosalim-in rəhatəmat natimnat min, kən motos-ipən məni lan kəm ian-rat min. Nian nəkotol təwir min-nulan, in tahmen-pən məmə nəkotol rəhatəmat pokis rəha məni itəm otəsəratən nian kit, kən nakotələhəu-pən rəhatəmat natimnat

^s12:21 Mat 6:19-20

itəm təwir əpəh e nego e neai. Kən ikin əh, okol iakləh min kəsotuwinən iuəhkir motakləh-in, kən okol win min kəsotərəkinən natimnat min əh.^t ³⁴Iatən nəhlan məto-inu, ikin pəhrüən rəhatəmat natimnat wir min koatəməhl ikin, kən nikitəmat otəkəike matəht natimnat min əh-ikin əh.”

Netəmim rəha İesu kotəkəike moatətul matip o rəhan nuwamən

³⁵Kən İesu təmən məmə, “Pəs nəkoatətul matip nian rafin, tahmen-pən əm məmə nakoatuwin-in napən min rəha wək, kən moatehm wir məmə rəhatəmat lait otatuəp e nian rafin.^u ³⁶Onəkotəkəike motahmen-pən e iolwək min rəha iərəməyə kit itəm tatisi-pən e lafet kit rəha marit. Kən nian in tatuwa matəht-əht toa, kən roiu əm, ilat koaterəh e toa məmə otuwa imə. ³⁷Iolwək min itəm koatair moatətul matip nian iərəməyə tatuwa, ilat okotehm motos nəwirən rəha iərəməyə. Nipahrienən ekən kəm itəmat məmə, in otuwin-in napən rəha wək, kən maun-in ilat məmə okotuwa kəpələh, kən in otehm wir ilat mətəgwən ilat. ³⁸Kən okəmə iərəməyə tatuwa lapin e napinəpən tinəlis kinkin lan, e nian mənig min kinotətuoun kinoatimnən lan, məto iolwək min ilat koatətul matip əm, kən in otol təwir agin kəm ilat. ³⁹Kən itəmat nəkotəkəike motitun məmə, okəmə suah kit titun nian ətuatip itəm iakləh otuwa e rəhan nimə məmə otakləh, kən in okol təsapilən, in tatətul matip matehm wir rəhan nimə məmə iakləh otəsuwamən imə.^v ⁴⁰Kən itəmat, nian rafin nəkotəkəike moatətul matip məto-inu io Nəti Etəmim ekuwa min e nian itəm itəmat nəkəsotitunən.”

⁴¹Kən Pita təmən-ipən kəm in məmə, “İərəməyə. ?Nakatuəh nimaa nəghatən rəhatimat əm, o rəha netəmim rafin?”

⁴²Kən İərəməyə tatən məmə, “?Pah u in iolwək itəm tenatig kən tatol rəhan wək e nian min rafin e nolən itəm təwir? ?Kən iərəməyə kit otiləs-ipər pah in otuwa etəm-iasol rəha iolwək min e nimə rəhan məmə in otoor nəgwənən nig iolwək min rafin e nian ətuatip rəhan? ⁴³Kən nian iərəməyə rəha suah əh tatiet-arəpa, kən məplan məmə in tatol-wir rəhan wək, kən in otol təwir kəm iolwək əh. ⁴⁴Nipahrienən iakatən kəm itəmat məmə, iərəməyə in otiləs-ipər iolwək əh tuwa mol etəm-iasol lan məmə in otərəməyə e natimnat rafin rəhan.^w ⁴⁵?Məto təhro? Kəm-naka iolwək un nikin otəht məmə, ‘Rəhak etəm-iasol təsuwamən nuwəh. Okotə-suwa uəhaiən.’ Kən iolwək əh tinətuoun matoh iolwək min nipitan ne nəman, kən muwin mətəgwən matənəm mətəpis. ?Kən iərəməyə otol naka? ⁴⁶İərəməyə rəha suah un otiet-arəpa ron e nian kit itəm in təməsitunən kən məsətul matipən ron. Kən iərəməyə otos-ipən nalpinən asol kəm in, kən otiləs-ipən in tuwin matig ilat netəm min u itəm kəsotolən rəhan nəghatən.^x

⁴⁷“Iolwək əh itəm tinitun rəkis nəghatən rəha iərəməyə rəhan, məto in təsətul matipən məmə otol wək min əh, kən okoh in tətə nəhməən.^y ⁴⁸Məto iolwək itəm in təsitunən nəghatən min rəha iərəməyə, kən matol natimnat itəm təsətuatipən itəm otəkəike mos nalpinən ron, kən okoh mətig əm iolwək u. Etəmim itəm Uhgın tatos-ipən natimnat tepət kəm in, in otəkəike mol natimnat tepət. Kən etəmim itəm

^t12:33 Luk 18:22 ^u12:35 Mat 25:1-13 ^v12:39 Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2

^w12:44 Mat 25:21,23 ^x12:46 Mat 24:45-51 ^y12:47 Jem 4:17

katələhəu-pən natimnat tepət e nelmin, okatətapəh-in min natimnat tepət ron.”^z

Iesu tatol netəmim koatoor ilat min

⁴⁹ Kən Iesu təmən məmə, “Emuwa məmə ekəhlman nigəm e nətueintən, kən okəmə roiu əh nigəm əh tinatuəp rəkis, kən nikik otagien. ⁵⁰ Nian əskasik kit itəm otuwa e rəhak nəmegəhən, tahmen e nolə baptais kit, kən nikik titahmə lan mətoarus-pən tinol namnun.^a ⁵¹ ?Nikitəmat təht məmə emuwa məmə ekələhəu nəməlinuən e nətueintən? !Kəp! Eməsuwamən məmə ekələhəu nəməlinuən, məto emuwa məmə ekol netəmim kotoor ilat min. ⁵² Kən tətuooun u-roiu, okəmə netəmim faif e latuənu kit, kən kotoor ilat min, kisil katəhaləhai kəiu, kən kəiu katuəhai kisil. ⁵³ Tata in otəhai nətin iərman, kən nətin əh otəhai rəhan tata. Kən mama in otəhai nətin pətan, kən nətin əh otəhai rəhan mama. Kən pətan otəhai uhun, kən uhun otəhai nəgon.”^b

Netəmim okotəkəike motitun nəmtətin min

(Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

⁵⁴ Kən in təməghat min kəm nimanin netəmim matən məmə, “Nian nakotehm nimal napuə min okotər, kən nakotən uəhai əm məmə otəfik, kən otol mihin. ⁵⁵ Kən nian nəkotəplan məmə nuwig təmiləs kərpəp,^{††} nakotən məmə napeapeən otuwa, kən otol mihin. ⁵⁶ !Ei! !Rəhatəmat nənən təwir, məto nikitəmat tamkimik! Itəmat nakoatəmə nəkotitun pik natimnat min, kən motitun nehmən niməptən ne neai, kən nəkotitun məmə

nian otuwa min-nulan, kən otol nəhlan. ?Məto təhro nəkəsotitunən nipəti nəmtətin min itəm nakoatəplan əh-roiu?

⁵⁷ “?Təhro nəkəsotitəpunən suatip itəm tətuatip məmə onəkotətəu-pən? ⁵⁸ Nian suah kit otələs ik nakuwin e kot, kən nian natualiwək e suatip, kən təwir məmə nakuaupən muəghat muən wir rəhatəmlau nəratən. Okəmə nəkəsioal mihinən, kən otələs ik muwin e kot, kən etəm-iasol rəha kot oteghəhan-in-pən ik e nelmi polis, kən polis otələs ik muwin mahtosig-in ik e kalapus. ⁵⁹ İatən kəm ik məmə, okəmə tol nəhlan, okol nəsiətən e kalapus mətoarus nəkətou rafin agin nalpinən rəham.”^c

Netəmim okotəkəike motəuhlin ilat e rəhalat nolən rat min

13 Kən e nian əh, netəmim neen kəmotuwa kən-ipən kəm Iesu məmə netəm Kalili neen koatoh nat megəh min məmə okotol sakrifais lan kəm Ughin, kən nian kitiaəh min əm, mopael min rəha kapman u Pailat kəmotuwa mo-tohamnu ilat, kən nitalat nat megəh min kəmotol əm kitiaəh kətaiu.^{‡‡} ² Kən Iesu təmən-ipən məmə, “?Təhro? ?Nikitəmat təht məmə nimisən əskasik tol min-nulan rəha netəm Kalili əh, tatəgə-tun məmə ilat netəm rat taprəkis-in netəmim rafin rəha Kalili?^d ³ !Kəp! İatən kəm itəmat məmə təsol mihinən nəhlan. Məto okəmə itəmat nəkəsotəuhlinən itəmat e nolən rat min rəhatəmat, kən itəmat min onəkotimis. ⁴ ?Kən təhro e netəm eitən rəha Saeloam itəm nimə əfəməh təmiet məfətain ilat kotimis? ?Nikitəmat təht məmə natim-

^{††}12:55 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, “Nian nakotəto nimətag itəm tətisi-pis,” məto-inu əpəh İsrəl, napeapeən tatuarisig nimətag itəm tətisi-pis.

^{‡‡}13:1 Netəm İsrəl kəmotaut o nimisən rəha netəm min əh məto-inu ilat koatətig e Nimə Rəha Ughin u tasim, kən moatol nat itəm Lou tatən.

^z12:48 Mat 10:34-36

^a12:50 Mak 10:38-39

^b12:53 Maeka 4:6

^c12:59 Mat 5:25-26

^d13:2 Jon 9:2

nat min əh tatəgəṭun məmə nəmegəhən rəhalat tərət taprəkis-in netəmim rafin əpəh Jerusalem? ⁵!Kəp! İatən kəm itəmat məmə təsol mihinən nəhlan. Məto okəmə itəmat nakəsotəuhlinən itəmat e nolən rat min rəhatəmat, kən itəmat min onəkotimis.”

⁶Kən təmuəh nimaə nəghatən u məmə, “Etəmim kit təməfe nig kit əpəh e rəhan nasumən, nərgin u fik. Kən nian nup min neen təmuwa minuwin rəkis, suah u təmuwin nian tepət mateam-in noa nig u, məto tikə, məto-inu təsoeən. ⁷Kən in təmən kəm suah u tatehm nasumən məmə, ‘Əplan-tu. Emuwa mateam-in noa fik u minos nup ksil, məto esəhmən noa nig kit ne. Ahtihl rəkis. Təsəwirən məmə tatətulosig e niməptən rəha nasumən.”^e ⁸Kən suah u tatehm nasumən tuhalpin rəhan nəghatən məmə, ‘Etəm-iasol, əpəs əm tos nup kitəh min əm. Kən ekel nisip mitəlau e nəukətin, kən masitu lan məmki-pən nisip wir.”^f ⁹Kən okəmə tatə e nup əh-ikin, kən təwir əm. Məto okəmə kəpə, ik nəkitun nəte rəkisən.”

Iesu təmol-wir pətan kit e Sapat

¹⁰Kən e Sapat kit, Iesu tatəgəṭun netəmim əpəh imə e nimə kit rəha nuəfiminən. ¹¹Kən pətan kit əh-ikin itəm narmin rat tətətig lan e nup eitin, kən tatol məmə məntaan tatəfaiu e nian rafin, kən məsətul ətuatipən. ¹²Kən nian Iesu təməhm in, kən təmaun-in məmə otuwa ron, kən tatən kəm in məmə, “Pətan. Io iatikis rəkis rəham nimisən, kol təsaskəlim minən ik.” ¹³Kən Iesu təmələhəu-pən nelmin lan, kən əmun roiu əgin-əh min əm, təmətul ətuatip minəwir, kən minatənwiwi Ughin.

¹⁴Məto etəm-iasol rəha nimə rəha nuəfiminən, nikin təməhmə məto-inu Iesu təmol-wir pətan u e nian rəha Sapat. Kən in təmən-ipən kəm netəmim məmə, “Nian sikis rəhatəmat o nol wəkən. Nəkotitun nuwamən e nian min əh məmə in otol-wir itəmat lan, məto e nian rəha Sapat, okol nəsotuwmən lan.”^g

¹⁵Kən İərəməmə təmən-ipən kəm in məmə, “!Rəhatəmat nənən təwir, məto nikitəmat tamkimik! ?Pah u e nikitəmat e nian rəha Sapat, kən təsikisən rəhan pilik o togki itəm təməru ətain, masig muwin tətənəm nəhau? !Kəp! İtəmat rafin nəkoatol min-nəhlan.”^h ¹⁶Məto pətan əh, in noanol kit rəha Epraham, itəm Setan təməlis o nup eitin. Tətuatip əm məmə io ekəike mikis kən mosmegəh in e nian rəha Sapat.” ¹⁷Kən nəghatən rəha Iesu təmol rəhan tikimir min kə-motaulis. Kən netəmim rafin, nikilat tətagien o wək wir əgin min itəm Iesu tatol ilat.

Iesu təmuəh nimaə nəghatən kəiu e nərəməmə rəha Ughin

(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

¹⁸Kən Iesu təmən məmə, “?Nəməmə rəha Ughin in tahmen e naka? ?Kən io oekən nəghatən naka kən məgəṭun lan? ¹⁹Nəməmə rəha Ughin, in tahmen-pən e noa nəpik”ⁱ itəm natiəkəku, kən suah kit təmiləs məfe e rəhan nasumən. Kən nikutin tinəwiə minol iahgin, kən mənig ilis min kotuwa moatol-pən nimaalat e nelmin min.”

²⁰Kən təmən min məmə, “?İatəgəṭun nəməmə rəha Ughin məmə in tahmen-pən e naka? ²¹In tahmen-pən e

^e13:19 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, “nikuti mastat.” Mastat in nig kit itəm nikutin in natiəkəku. Tatəwiə əpəh ikin Isrel, məto tikə əpəh Ntən.

^f13:7 Luk 3:9 ^f13:8 2 Pita 3:9,15 ^g13:14 Eks 20:9-10; Dut 5:13-14

^h13:15 Luk 14:5

is noan məsin itəm pətan kit tətalkin e flaoa tepət itəm kəmol-pən e pesin asol, kən tətahl flaoa rafin tətasis matol iahgin.”

Toa əkəku

(Mat 7:13-14, 21-23)

²² Kən nian İesu təmaliwək matuwin Jerusalem, kən matəgətun netəmim e taon min ne latuənu min. ²³ Kən suah kit tətətapəh ron məmə, “?İərəmə, netəmim noan məsin əm itəm Uhgın otəsmegəh ilat?”

Kən İesu təməni-pən kəm ilat məmə, ²⁴ “İatən kəm itəmat məmə onəkotəkəike motalkut pik məmə nakotuwin-pən e toa itəm natiəkəku tatuwin e nego e neai, məto-inu netəmim tepət itəm okotalkut məmə okotuwin imə, məto ko kəsotuwinən. ²⁵ Məto o nian kit, iərəmə, rəha nime əh in otətul mahtosig e rəhan toa. Kən itəmat itəm nəsotuwanən əh imə e toa itəm natiəkəku əh, onakoatətul ihluə moatəht-əht toa moatən məmə, ‘Awi, İərəmə. !Erəh e toa otimat!’ Məto in otən məmə, ‘Ekəruru agin-əh itəmat.’ ²⁶ Kən itəmat nakotətuoun moatən məmə, ‘İərəmə, kitat kəmotəgwən kələh, kən ik nəmatəgətun itimat əpəh e rəhatimat ikin.’ ²⁷ Məto in otən-ipinə məmə, ‘Io ekatən kəm itəmat məmə ekəruru agin-əh itəmat. Itəmat rafin netəm nakotərat agin. !Otuwin isəu ron io!’ ²⁸ “E nian əh itəmat onəkotehm Epraham, ne Aisak, ne Jekop, ne ien min əpən koatətig e nego e neai itəm Uhgın tətərəmə, lan, məto itəmat onakoatətul ihluə kən okərakin-iarəp itəmat,

kən onəkotasək, moatəgətain nəluitəmat, moatəto tərət.^k ²⁹ Kən netəmim okotisi-par, kən motisi-pah, kən motisi-pəhap, kən motisi-pis, məmə okotuwin motəpələh motəgwən e nego e neai itəm Uhgın tətərəmə, lan.¹ ³⁰ Kən təwir məmə nəkotitun məmə, netəmim neen itəm koatuarisig əh-roiu, ilat okotuwa motətul əpən. Kən netəmim neen itəm koatətul əpən əh-roiu, ilat okəpanotuwa motətul uarisig.”^{m§§}

Herot təmolkeike məmə in otohamnu İesu

(Mat 23:37-39)

³¹ Kən e nian əh, Farisi min neen kəmotuwa motən-ipən kəm İesu məmə, “Təwir məmə nakiet uəhai əm u ikinu matuwin, məto-inu Herot Antipas tolkeike məmə otohamnu ik.”

³² Kən İesu təməni-pən kəm ilat məmə, “Herot Antipas in iol keko-eko, tahmen e kuri iarupin itəm tətəgwən mītə. Otuwin motən-ipən kəm in məmə io ekatən məmə, ‘Ehm-tu. Nian əkuəkir əm əh-ikin tətətig itəm io ekəhg-iarəp narmin rat min e netəmim, kən matol-wir nimisən rəha netəmim, kən uarisig e nian kisil lan, kən ekol namnun rəhak wək.’

³³ “Nat ərnapin Herot təməni nəhlan, məto io ekəike matətəu-pən rəhak suatip matuwin u-roiu, ne olawig, ne onih muwin miet-pən Jerusalem. Inu ikin ətuatip itəm okotəkəike kisi-ai-in ien min ikin. Məto Jerusalem əm, katohamnu ien min rəha Uhgın ikin.

³⁴ “!Awe, netəm Jerusalem, netəm Jerusalem! Itəmat nakotohamnu ien min rəha Uhgın, kən netəmim itəm Uhgın təməhl-ipa kəm itəmat, nəkotehtimnu

§§13:30 Netəm İsrel, nikilat təht məmə ilat koatətul əpən e netəmim rafin. Kən nikilat təht məmə İaihlua min kotərat əm. Məto İesu təmə netəmim tepət rəha İsrel okəsotuwinən e nego e neai, kən İaihlua min tepət, ilat okotuwin e nego e neai.

¹13:25 Mat 25:10-12 ^j13:27 Sam 6:8 ^k13:28 Mat 8:11-12

¹13:29 Sam 107:3 ^m13:30 Luk 14:9; Mak 9:35; 1 Kor 4:9; Mat 20:8

ilat e kəpiel apin, inəh netəm u rəha Uhgín itəm koatos nəghatən rəhan. Nian tepət iatəg-əfəmäh-in nelmək məmə iatəmík-əfimin wir itəmat matos wir itəmat, tahmen-pən e mənig itəm tatu nenətin min e níkwín, məto itəmat ník-itəmat təsagienən ron kən motapəs io. ³⁵ Kən nəkotitun məmə Uhgín təmapəs itəmat, kən iakatən kəm itəmat məmə okol nəkəsotehmən io matuwín matuwín mətoarus nakotən məmə, ‘!lərəmə Uhgín tətətig ilau suah u itəm tatuwa e nərgin!’”ⁿ

Iesu təmuwín əpəh rəha Fərisi kit ikin

14 E nian rəha Sapat kit, Iesu təmuwín e nimə rəha etəm-iasol kit rəha Fərisi min məmə okotagwən, kən netəmim koatisilu wir məmə okotehm-tu naka əh otol. ² Kən inəh Iesu tatəpələh ikin, suah kit tatimis e nimisən rəha kasis-asis, tatəpələh iuəhkír əm ron. ³ Kən Iesu təmətapəh o iəgəhun min rəha Lou ne Fərisi min məmə, “?Təhro? ?Lou tategəhan-in məmə suah kit otol-wir netəm koatimis kotəmegəh min e nian rəha Sapat, o kəp?”^o ⁴ Məto ilat kəsotənən nat kit ne. Kən Iesu təmos suah un, mol nipətin təwir min, kən mahl-ipən tatuwín.

⁵ Kən təmən-ipən kəm ilat məmə, “?Okəmə itəmat kit, rəhan suakəku, o rəhan kau otiwig-pən pikən e noakimil asol e nian rəha Sapat, kən in otol naka? In otəkəike muwín mīləs-irəkis uəhai əm. ?Pah u etəmat otəsəl mihinən?”^p ⁶ Kən nəghatən rəhalat təmikə məmə okotən.

⁷ Kən Iesu təmehm netəmim neen itəm kəmaun-in ilat o nagwənən, kən kəmotuwa imə motitəpun ikin min rəha nisi-aiən məmə okotəpələh aupən ikin. Kən

təmən-ipən kəm ilat məmə, ⁸ “Okəmə etəmim tətaun-in ik məmə onəkuwa o nagwənən kit rəha marit, kən nəsuwínən məpələh ikin rəha nisi-aiən. Məta suah kit in ilis kətsiai-in pik tuwa,^q ⁹ kən etəm-iasol rəha nimə otən kəm ik məmə, ‘Agim. Pəs suah u in təpələh u ikin-un.’ Kən onakaulis məto-inu nakəkəike muwín məpələh ləhau agin itəm nisi-aiən tikə ikin. ¹⁰ Məto okəmə suah kit tətaun-in ik məmə nakuwín magwən e lafet kit, kən təwir məmə nakitəpun ikin nisi-aiən tikə ikin. Kən tol nəhlan, nian etəm-iasol rəha nimə tatuwa, in otən kəm ik məmə, ‘Rəhak etəmim, uwin məpələh ilis, ikin rəha nisi-aiən.’ Kən inu otīləs-ipər nərgəm e niganəmti netəmim rafin əh imə. ¹¹ Ekən nəhlan məto-inu etəm tatīləs-ipər atip in məmə in otuwa etəm-iasol, Uhgín otīləs-iəhau in. Məto etəmim itəm tatīləs-iəhau atip in, Uhgín otīləs-ipər mol tuwa etəm-iasol.”^r

¹² Kən Iesu təmən-ipən kəm etəm-iasol rəha nimə məmə, “Okəmə natol nagwənən asol kit e nərauiəgən o lapin, təsəwirən məmə nakaun-in ik min neen, ne piam min, ne rəham noanol min, ne netəm rəhalat nautə tepət itəm kotatig kitəlau lam. Okəmə natol mihin, kən məta, ilat min okotaun-in ik məmə nakuwín motagwən itəmat min, kən ilat okotalpin nat nəmol kəm ilat. ¹³ Məto nian natol lafet kit, kən onakəkəike maun-in ian-rat min, ne netəm nipətilat məsin tərət, ne ielkin rat min, ne netəm niganəmtilat təpis, məmə okotuwa nakotagwən. ¹⁴ Kən Uhgín otawte-in rəhan nəwirən kəm ik, məto-inu okol ilat kəsotalpin agin-əhən nat nəmol kəm ilat. Məto e namnun nian, nian netəm kotətuatip okotəmegəh min, kən Uhgín otətou ik lan.”^s

ⁿ13:35 Sam 118:26; Mat 21:9; 23:39; Mak 11:9-10; Jon 12:13

^o14:3 Luk 6:9 ^p14:5 Mat 12:11; Luk 13:15 ^q14:8 Prov 25:6-7

^r14:11 Mat 23:12; Luk 18:14 ^s14:14 Jon 5:29

Nimaa nəghatən rəha nagwənən asol

(Mat 22:1-10)

¹⁵ Kən ilat kit əh-ikin itəm tətagwən təməto nəghatən əh, kən təmən-ipən kəm İesu məmə, “Təwir pik o etəmim itəm otuwın əpəh e nego e neai itəm Uhgın tətərəmərə lan, kən magwən e lafet asol rəhan.”^t

¹⁶ Məto İesu təmən kəm in məmə, “Nian kit, suah kit təmöl nagwənən asol kit rəhan, kən maun-in netəmim tepət məmə okotuwa kagwən kələh ilat min. ¹⁷ Kən e nian rəha nagwənən, in təmah-l-ipən rəhan iolwək məmə otuwın mən-iarəp kəm netəmim itəm təmaun-in rəkis ilat. Kən tən-ipən kəm ilat məmə, ‘Otuwa kagwən, məto-inu enol əpenə-penə rəkis e nagwənən.’ ¹⁸ Məto ilat rafin kəmotapəs nuwinən moatən məmə okol kəsotuwamən. Kit təmaupən mən kəm in məmə, ‘Kəsi. Ən-tu kəm rəham iərəmərə məmə ko esimnən məto-inu, emos-nəmtin əm nıməptən kit, kən ekəike muwin mətəg.’

¹⁹ “Kən kit min təmə, ‘Kəsi. Ən-tu kəm rəham iərəmərə məmə ko esimnən məto-inu, emos-nəmtin əm kau ten rəha niuwən kat, kən ekəike muwin mehm pitən rəhalat min wək.’

²⁰ “Kən kit min təmə, ‘Ən-tu kəm rəham iərəmərə məmə ko esimnən məto-inu, kəmit rəhak pətan ka latuənu əh-roiu.”^u

²¹ “Kən iolwək təmuwa mən-ipən kəm rəhan etəm-iasol. Kən etəm-iasol un nikin təmahmə təmahmə, kən təmən kəm rəhan iolwək məmə, ‘Uwin uəhai e suatip ne ikin min neen e taon meam-in ian-rat min, ne netəm nıpətilat məsin

tərat, ne netəm niganəmtilat təpis, ne ielkin rat min, kən mit ilat motuwa.’

²² Kən in təmöl əm məmə rəhan etəm-iasol təmən mihin ne, kən təmitəlig-pa mən-ipən məmə, ‘Etəm-iasol. Natimnat rafin itəm nəmən, io enol rəkis, məto nagwənən tepət əh-ikin kən nımə tahmen e netəmim neen min.’

²³ “Kən etəm-iasol təmən kəm iolwək məmə, ‘Kən uwın e suatip, ne ikin min rafin ihluə e taon, kən uwın muəh nikilat məmə ilat okotuwa imə, məmə nımə u rəhak otəkəike mər wir. ²⁴ Məto ekən kəm ik məmə netəm emaun-in ilat aupən, ko kəsotun asgəwinən nagwənən məsin rəhak.”

Nolən rəha nətəu-pənən İesu

²⁵ Netəmim tepət tepət koatuarisig-in İesu e suatip. Kən in təmeirair mən-ipən kəm ilat məmə, ²⁶ “Okəmə suah kit tolkeike məmə otuwa muarisig-in io, in otəkəike mos io ekətul aupən e rəhan nəmegəhən. In otəkəike molkeike io maprəkis-in rəhan tata ne mama ne rəhan pətagwəhl ne nətin min ne pian min ne winin min, ne in atip min.* Okəmə təsol mihinən, kən ko in təsahmenən məmə otuwa mol rəhak lan etəmim.”^v ²⁷ Kən etəmim pah itəm təsiləsən rəhan nig kəluau mətəu-pa io, kən ko in təsahmenən məmə otuwa mol rəhak lan etəmim.

²⁸ “Okəmə itəmat kit tolkeike məmə otıləkin nımə asol kit kaifəməh, kən in otaupən məpələh mehm wir məni rəha natimnat min məmə otehm rəhan məni məmə tahmen, o kəp. ²⁹ In tatol nəhlan məto-inu okəmə in təsaupənən mehm wir məni ron, kən in tatətuoun

*14:26 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, suah itəm tolkeike məmə otuarisig-in İesu, in tatəkəike metəhau rəhan min. Məto nıpəti nat u məmə, kitat okotolkeike rəhatat min, məto kotəkəike molkeike pik agin İesu.

^t14:15 Luk 13:29

^u14:20 1 Kor 7:33

^v14:26 Luk 9:23

matol fauntesen[†] əm, məto tinəruru nol rafinən, kən netəmim rafin itəm okotuwa motehm, kən okotalah-əmnu moatən məmə, ³⁰‘Əplan-tu. Suah u təmətuoun əm rəhan nimə, məto tinəruru nol rafinən.’

³¹“Kən okəmə kig kit rəhan mopael ilat ten-taosan əm, tatəto namnusen məmə kig pisin kit min itəm rəhan mopael min tuente-taosan tatuwa məmə okuəluagin, kən otəsuwin uəhaiən o nəluaginən. Aupən ikin, otəkəike məpələh mehm wir məmə in titun nol winən, o kəp. ³²Okəmə titun məmə okol təsol winən, in otəkəike mahl-ipən netəmim neen kotuwin motehm rəhan tikimir nian in əpəh isəu əh, kən okotətapəh o nəməlinuən. ³³Kən e nolən ahmen min əm, itəmat nəkotəkəike motəpələh motehm wir nəmegəhən rəhatəmat. Okəmə itəmat kit təsapəsən əh rəhan natimnat min rafin, kən ko in təsahmenən məmə otuwa mol rəhak lan etəmim.”

³⁴“Nian etəmim kit takiah nien, kən nipəti nien in təwir o nawirən nag-wənən. Məto nian kinawir rəkis nag-wənən lan, kən nipatin təsəwir minən o nunən.[‡] ^{w35}Kən okol kəsələn nat wir kit lan, kən netəmim okotərakin əm. Etəm matəlgin tatig, təwir məmə in otətəlig-in wir kən mitun nəghatən min u.”

Nimaa nəghatən e sipsip itəm təməluə

(Mat 18:10-14)

15 E nian əh, netəmim tepət itəm koatos məni rəha takis, ne netəmim tepət itəm nol təfagə rat, kəmotuwa məmə okotətəlig-in Iesu. ²Kən Farisi min ne iəgətuwin min rəha Lou koatəghat rat Iesu o netəm nol təfagə rat min əh, moatən məmə, “Suah əh, nikin tətəgien əm məmə nol təfagə rat min koatuwin ron, kən motəgwən kələh.”^x

³Kən e nəghatən min u, Iesu təmuəh nimaa nəghatən u məmə, ⁴“?Itəmat pah u, rəhan sipsip wan-hanrit, kən kitiah təməluə, məto in nikin təsəhtən? Okəmə itəmat kit rəhan sipsip təmikə nəhlan, kən in otəkəike mapəs rəhan naintinain sipsip koatun kras moatətul əpəh təpiə ikin, kən in otuwin mategəs-in itəm təməluə mətoarus-pən in otehm.^y ⁵Kən nian in təmehm, təmiləs-ipər məhun, kən nikin tətəgien. ⁶Kən nian in təmiet-arəpa latuənu, in otəkəike maun-in in min neen, ne netəm kotatig motitəlau lan, kən mən-ipən kəm ilat məmə, ‘Otuwa kotəgien kələh, məto-inu emehm min rəhak sipsip itəm təməluə.’”

⁷Kən nian Iesu təmol namnun nimaa nəghatən, təməni-ipən kəm ilat məmə, “Kən iatən kəm itəmat məmə, tahmen-pən əm əpəh e nego e neai. Okəmə iol təfagə rat kit tatəuhlin rəhan nəmegəhən kəm Uhgin, kən nagienən əpəh ilis e nego e neai o suah əh in tepət, taprəkis-

[†]14:29 Nəghatən u “fauntesen,” tatəghat-in kəpiel min itəm kaupən katəlin o niləkinən nimə.

[‡]14:34 Nəghatən ətuatip rəha Iesu təmə, “Sol in təwir, məto okəmə rəhan nətehenən tənəkə, kən nat tikə otol tətəhen min.” Məto sol rəha netəmim e nian min əh, in təmol pələh-pələh e nat pisin itəm nətehenən tikə. Kən nian neen, okəmə nəhau tatol pələh-pələh e sol, kənu nətehenən tiet. Məto sol rəhatat u-roiu tosələn mihin. Nian rafin tətəhen.

^w14:34 Mat 5:13, Mak 9:50 ^x15:2 Luk 5:30 ^y15:4 Esik 34:11,16; Luk 19:10

in nagienən o netəmim nainti-nain itəm nikilat təht məmə kotətuatip məsotolən nat kit tərət itəm okotəkəike motəuhlin nəmegəhən rəhalat ron.”^f

Nimaa nəghatən e mənī təmīkə

⁸ Kən Iesu təmatig məghat min məmə, “?Okəmə pətan kit rəhan mənī ten kəmol e silfa, kən in təmīkil kitīəh, kən in otol naka? In otasiepən e lait kit, kən mol pīrum megəs-in wir əpəh imə matuwīn matuwīn mehm. ⁹ Kən nian təmehm mənī əh, in otaun-in rəhan min neen ne netəm kotatig motitəlau lan, matən məmə, ‘Otuwa kotagien kələh məto-inu emehm rəkis mənī ilou rəhak təmīkə.”

¹⁰ Kən nian Iesu təmol namnun nimaa nəghatən, təmən-ipən kəm ilat məmə, “Kən ekolkeike məmə ekən kəm itəmat məmə, e nolən kitīəh min əm, nagienən asol e niganəm̄ti nagelo min əpəh ilis e nego e neai, nian iol təfagə rat kit tatəuhlin rəhan nətəligən matuwīn o Ughin.”

Nimaa nəghatən rəha nətī suah kit iərman itəm təməluə

¹¹ Kən Iesu təmatəkəike matən məmə, “Suah kit, nətīn iərman kəiu. ¹² In əkəku lan tən-ipən kəm rəhalau tata məmə, ‘Tata. Oor nautə min rəham, mos-ipa rəhak u-roiu.’ Kən rəhalau tata toor rəhan natimnat mos-ipən kəm ilau.

¹³ “Kən təsuwəhən, nətīn in əkəku lan tos rəhan lan muwin mol-salim-in ilat, kən mos mənī e nautə min un miet iməlat ikin muwin e nəptən pisin kit min isəu. Kən ikin əh, təmatərəkīn rəhan mənī e nolən rat min matuwīn matuwīn. ¹⁴ Kən nian rəhan mənī tinikə rafin, nəumis asol tinitan e nitən əh, kən nəumis tinatus suah un, nigīn nag-

wənən tinikə. ¹⁵ Kən təmuwīn matol wək kəm suah kit əh-ikin əh, kən suah u təmahl-ipən məmə otuwīn mətəgwən rəhan pikəs min. ¹⁶ Kən nəumis təmus pik məmə in tolkeike məmə otun nag-wənən nigī pikəs min, məto etəmim tikə itəm otos-ipən nat kit kəm in.

¹⁷ “Kən nətəligən wir tinuwa min lan, kən matətəlig-in məmə, ‘Kəsi. Roiu əh iolwək min rəha tata, nigilat nagwənən tēpət maprəkis, məto io ekətətig u ikin-u, otəsuwəhən kən ekimis e nəumis. ¹⁸ Oekiet u ikin-u mītəlig-pən o rəhak tata, kən mən-ipən kəm in məmə, ‘Tata. Io emol tefagə tərət kəm Ughin ne ik.’ ¹⁹ Roiu əh esahmənən məmə onəkaun-in io məmə nətīm. Məto aun-in io ekahmən-pən əm məmə io iolwək əm kit rəham.” ²⁰ Kən təmətul maliwək minatuwin məmə otehm rəhan tata.

“Məto nian təmatuwa əh əpəh isəu, rəhan tata təmasipən məplan, kən təmasəkītun, maiu muwin mīləs muətain mətəgien ron. ²¹ Kən nətīn tən-ipən kəm in məmə, ‘Tata. Io emol tefagə tərət kəm Ughin ne ik. Roiu əh esahmənən məmə onəkaun-in io məmə nətīm.’

²² “Məto rəhan tata taun-in rəhan iolwək min mən-ipən kəm ilat məmə, ‘!Ei! Otuwin uəhai motos kot itəm in təwir maprəkis motuwa kuwin-in-pən kəm in, kən motos rig motarigin-pən e noanelmin, kən motos put ka kuwin-in-pən e nelkin, ²³ kən motiləs pilik itəm tasis-asis məwir motuwa koh, pəs kotol kələh lafet lan rəha nətik, ²⁴ məto-inu nətik u, in tahmən əm məmə təmimis rəkis, məto roiu in tinəmegəh min. In təməluə, məto enehm min.’ Kən ilat kinoatol lafet.^a

²⁵ “Kən e nian əh, nətīn asol lan in əpəh e nasumən. Kən e nian tə-

^f15:7 Iesu tatəghat-in Farisi min itəm koatətəu-pən Lou rəha Moses, kən ilat koatən məmə kotətuatip, nat əpnəpīn nəratən tətətig e nikilat rafin.

matuwa minuwa iuəhkir o latuənu, kən minəto netənim koatol napuən min, moatol tanis. ²⁶ Kən təmaun-in iolwək kit tuwa tətapəh ron məmā, ‘?Ei, naka əh netənim koatol?’ ²⁷ Kən tən-ipən kəm in məmā, ‘Piam təmuwa, kən rəham tata təmoh pilik itəm tasis-asis mətə-inu piam tinitəlig-pa min, kən in təsanən əm.’

²⁸ “Kən nikin təmahmə, kən məmā, ‘Okol esuwinən imə.’ Kən rəhan tata təmuwa ihluə matəkəike kəm in məmā otuwīn imə. ²⁹ Mətə tən-ipən kəm rəhan tata məmā, ‘Əplan-tu. Kəmuatig nup tepət rəkis, kən iatol wək u ikin-u tahmen-pən əm məmā rəham kit iolwək, kən məsəhtən nəwiam kit ne. ?Mətə tahro, tata? Nəməsos-ipamən nat əkəku kit kəm io tahmen-pən e nəni, məmā ekol nagwənən lan itimat io min neen. ³⁰ Mətə nətim əh itəm təmələkin rafin rəham nautə o nətouən nipitan min lan rəha suatip, kən nian tinitəlig-pən latuənu, kən nakətul matoh pilik tasis-asis matol lafet lan rəhan.’

³¹ “Kən rəhan tata tən-ipən məmā, ‘Nətik. Nian rafin kilau min ik kətuatig, kən natimnat rafin rəhak in rəham. ³² Mətə tətuatip əm məmā okotol lafet u motagien, mətə-inu piam u tahmen-pən əm məmā təmimis rəkis, mətə roiu in tinəmegəh min. In təmikə, mətə roiu kinotehm min.’”

Nimaa nəghatən rəha etəm-iasol itəm tatol nolən teko-eko

16 Kən İesu təmən kəm rəhan min netənim məmā, “Suah kit rəhan nautə tepət, kən in təmos suah kit tuwa etəm-iasol o rəhan iolwək min. Kən rəhan iolwək min neen kəmotuwa moatən-ipən nəratən rəha etəm-iasol əh kəm iərəmələ, moatən məmā, ‘Ei, suah

əh tatələkin rəham natimnat.’ ² Kən təmaun-in suah əh tuwa tatəghat kəm in məmā, ‘?Ei, nəghatən naka min u iakatəto katən lam? Ekolkeike məmā nakos rafin nəghatən min rəha wək rəham muwa, mətə-inu roiu ekahl-iarəp ik e wək.’

³ “Kən etəm-iasol əh təmuwin matətəlig-in məmā, ‘Awe. Rəhak iərəmələ tolkeike məmā otələkin io e rəhak wək u-roiu. ?Kən ekol naka əh-roiu? Nahgik təsahmənen məmā ekel nisip mos məni ikin, kən io iaulis pik o neasie-inən məni o netənim. ⁴ !Ei! Roiu əh enitun nat naka itəm io ekol pəs netənim okotit io motuwīn iməlat ikin moatehm wir io nian rəhak iərəmələ otələkin io e rəhak wək.’

⁵ “Kən in təmaun-in rafin netənim itəm kəmotol kaon kəm iərəmələ kotuwa ron kitəh kitəh. Kən təmən-ipən kəm itəm təmaupən muwa məmā, ‘?Ik nəmol kaon e naka?’ ⁶ Kən suah əh təmən məmā, ‘Eməmik tram rəha oel o noahən ilat wan-hanrit.’ ⁸ Kən etəm-iasol təmən kəm in məmā, ‘Inu ma pepe rəha kaon rəham. Əpələh uəhai əm-tu, kən əte-pən fifti tram əm e rəham pepe.’

⁷ “Kən təmən-ipən kəm suah kit min məmā, ‘?Ik nəmol kaon e naka?’ Kən in təmə, ‘Emol kaon e wan-tosan pak wit.’ Kən etəm-iasol təmə, ‘Os ma pepe rəha kaon rəham, kən əte-pən əm eit-hanrit pak wit.’

⁸ “Kən uarisig lan, iərəmələ rəha etəm-iasol apon itəm təmatol tərət kəm in, təmatənwiwi in o rəhan nolən rəha neiuəuəən məmā in otehm wir atip in. Nat u tatəgətun məmā netənim rəha nətueintən, ilat kotenatig wir o nolən min rəha nətueintən nian ilat koatəghat

§16:6 Wan tram oel tahmen e tate o fote lita.

kəm ilat min, taprəkis-in nenatigən rəha netəmim rəha nəhag-əhagən.**

⁹“Kən iatən kəm itəmat məmə, otasitu wir e netəmim e məni rəha nətueintən məmə ilat okotuwa iolitəmat min. Kən nian məni rəha nətueintən otikə, kən Uhgín otos itəmat muwin əpəh e nego e neai itəm otətətig liliin.

¹⁰“Okəmə nəkitun məmə suah kit tatehm wir nat əkəku kit, kən nəkitun məmə in titun nehm wirən nat itəm iahgin. Kən okəmə nəkitun məmə suah kit tatol nolən itəm təsətuatipən e nat əkəku kit, kən nəkitun məmə in otol nolən təsətuatipən e nat itəm iahgin.^b ¹¹“Kən tol nəhlan, okəmə itəmat nəkəsotehm wirən məni rəha nətueintən u, kən pah otegəhan-in itəmat məmə nakotos nat itəm təwir pahrien, inəh natimnat rəha Uhgín? ¹²Kən okəmə itəmat nəkəsotehm wirən natimnat rəha suah kit min, kən nikitəmat təsəhtən məmə okos-ipən əh min kəm itəmat rəhatəmat atip natimnat məto-inu, katəplan məmə onəkəsotehm wir minən natimnat min əh.

¹³“Etəmim tikə itəm titun nuwamən in slef rəha etəm-iasol kəiu. Okəmə in tətalkut məmə otol nəhlan, kən otolkeike kit mol nəwian, kən metəhau kit məsolən nəwian. Okol nəsolən slef rəha Uhgín ne məni e nian kitəh əm.”^c

¹⁴Fərisi min kətolkeike pik məni, kən nian kəmotəto nəghatən min u, kən kəmotalah-əsan e Iesu. ¹⁵Məto in təmən kəm ilat məmə, “Itəmat nəkoatol nolən min itəm koatol netəmim koatən məmə nəkotətuatip. Məto Uhgín titun nikitəmat məmə kotərat. Iatən nəhlan məto-inu nat naka itəm netəmim koatiləs-ipər

məmə in nat keike, məto e niganəmti Uhgín in nat əpnapin əm.”^d

¹⁶Kən in təmatəkəike matən məmə, “Kəmən-iarəp Lou ne nəghatən rəha ien min rəha Uhgín mətoarus-pa Jon Baptais, kən uarisig lan, katən-iarəp namnusən təwir rəha nərəməərən rəha Uhgín, kən netəmim rafin kotalkut pik məmə okotuwin motatig aghin.^e

¹⁷Məto kəsənən məmə wək rəha Lou ne nəsanənən rəhan təkikə. Nəghatən rafin rəhan kotatig, in asol min mətoarus-pən in əkəku agin. Lou otətətig taprəkis-in neai ne nətueintən.^f

¹⁸“Kən tahmen-pən əm nulan: okəmə suah kit tatol tifos mətapəs rəhan pətan, kən matit pətan pisin kit min mətuatig, kən in tategoafəl rəhan pətan matol təfagə rat. Kən okəmə suah kit tatit pətan kit itəm rəhan iərman təmapəs kən ilau mətuatig, kən in tatol təfagə rat məto-inu in tətəkləh-in pətan rəha suah pisin kit.”^g

Nimaa nəghatən rəha Lasaros ne suah kit rəhan nautə tepət

¹⁹Kən Iesu təmən məmə, “Suah kit rəhan nautə tepət tatuwin e napən wir min nəgui-naris itəm nəmtin tiəkis, kən nian rafin tatun pik nagwənən wir min.

²⁰Kən ian-rat kit, nərgin u Lasaros, niməgəm təmirafin nipətin. Kən kəmiləs kan kələhəu əpəh e nafiluə rəha latuənu.

²¹In tolkeike pik məmə otun nimis-misi nagwənən itəm təmisas e tepil rəha etəm-iasol əh. Kən nat kit tərət min, kuri min kotuwa moatəpəh-əpəh niməgəm min rəhan.

²²“Kən ian-rat əh təmimis, kən nagelo min kəmotiləs motuwin əpəh e nikali

**16:8 Nipəti nəghatən rəha Iesu məmə netəmim rəha nəhag-əhagən kəsotolən natimnat itəm Uhgín tolkeike məmə otətul aupən e rəhalat nəmegəhan. Nikilat təsəht pikən nətəligən rəha Uhgín.

^b16:10 Luk 19:17-26

^c16:13 Mat 6:24

^d16:15 Mat 23:28; Luk 18:9-14

^e16:16 Mat 11:12-13

^f16:17 Mat 5:18

^g16:18 Mat 19:1-12; Mak 10:1-12

Epraham, ikin rəha nisaiiən. Suah un rəhan nautə tepət, in təmimis min, kən kəmitənīm. ²³ Kən in tuwin əpəh e nigəm asol, kən tatəto nahnəən asol, kən nian təmasipər, təməplan Epraham əpəh isəu. Kən Lasaros əpəh e nikalin. ²⁴ Kən təmaun-in əfəməh məmə, 'Tata Epraham! Awi, asəkitun io. Ahl-ipən Lasaros məmə oteer əm noanelmin e nəhau kən mos muwa mek namək lan məmə otətəp, məto-inu iatəto nahnəən asol e nigəm ukin-u roiu.'

²⁵ "Məto Epraham təmə, 'Nətik, nikim təht-tu rəham nəmegəhən aupən. Ik nəmatos natimnat wir rəham tepət, məto Lasaros təmatəto nahnəən tepət e nipətin. Məto roiu əh, in tatəto təwir ikin-u, kən ik, natəto nahnəən tepət e nipətim. ²⁶ Kən nat kit min. Ilugin-in kitat, noakimil asol itəm tatoor kitat, ik un, kən itimat u. Okəmə itimat kit tolkeike məmə otimnə mehm ik, məto okol təsimnəən. Kən okəmə itəmat kit tolkeike məmə otuwa mehm itimat, məto okol təsuwamən.'

²⁷ "Kən etəm rəhan nautə tepət təməən məmə, 'Tata. Iakatəkəike kəm ik, awi, kəsi. Ahl-ipən Lasaros tuwin e nimə rəha tata rəhak, ²⁸ məto-inu piak faif əh-ikin. Təwir məmə in otuwin məghat mem əskasik ilat məmə okoatəto ilat məmə okəsotuwmən ukin-u itəm iatəto nahnəən asol agin ikin.'

²⁹ "Məto Epraham təmə, 'Kəp. Nəghatən rəha Moses ne ien min rəha Uhgin tətətig. Pəs piam min okotəto nəghatən min əh.'

³⁰ "Kən etəm rəhan nautə tepət təməən məmə, 'Kəp, Tata Epraham. Təsahmenən. Məto okəmə suah kit otəmegəh min e nimisən otuwin məghat kəm ilat, kən nipahrienən, ilat okotəuhlin rəha-

lat nətəligən kən motapəs təfagə rat min rəhalat.'

³¹ "Kən Epraham təmə, 'Okəmə kəsotətəlig-inən nəghatən rəha Moses ne ien min rəha Uhgin, kən in nat əpnəpin okəmə suah kit təmegəh pap e nimisən kən muwin matəghat kəm ilat, məto okol kəsotən minən nipahrienən lan.'"

Oatəto itəmat

(Mat 18:6-7, 21-22; Mak 9:42)

17 Kən Iesu təməən kəm rəhan min netəmim məmə, "Nipahrienən, nos-ipən-os-ipənən rəha təfagə tərət min itəm koatiuw-pən netəmim e nəratən, ilat okotuwa. !Məto nahnəən asol tatuwin o etəmim itəm tatos-ipən-os-ipən netəmim, o in suatip rəha nos-ipən-os-ipənən! ² Məto okəmə etəmim kit tatiuw-pən rəhak kit etəmim u tahmen e suakəku, məmə otol təfagə rat, kən suah əh, Uhgin otol nalpinən asol kəm in. Kən nalpinən əh otəskasik taprəkis okəmə kətu-pən kəpiel kit e nentou, kən kərakin-pən əpəh itəhəi lokamnim məmə otamnim. ³ Kən tol nəhlan, oatəto moatehm wir rəhatəmat nəmegəhən.

"Okəmə piam tatol təfagə tərət kəm ik, kən ən-ipən rəhan nolən rat e niganəmtin, kən okəmə tatəuhlin rəhan nətəligən, kən aluin rəhan nolən rat məsosən tatig e nikim.^h ⁴ Kən nat əpnəpin in tatol təfagə rat kəm ik mau sepin e nian kitəh, kən muwa mau sepin mən-ipinə kəm ik məmə, 'Kəsi, emol təfagə rat kəm ik. Ekəuhlin rəhak nətəligən mapəs rəhak təfagə rat,' kən ik onakəkəike maluin rəhan nolən rat min, kən məsosən tatig e nikim.'"^{††}

^{††}17:4 Nipəti nəghatən əh təsənən məmə kitat kotaluin təfagə rat rəha suah kit mau sepin əm, məto kotəkəike motaluin namnun tikə.

^h17:3 Mat 18:15

⁵Kən aposol min kəmotətapəh o İəramərə məmə, “Ol rəhatimat nahatətəən təskasik təhmin min.”

⁶Kən İəramərə təmən məmə, “Nat əpnapin okəmə rəhatəmat nahatətəən in təkəku agin əm tahmen e nimismisi niməkləkil, kən nəkotitun nənən kəm nig u neegin məmə, ‘Euw atip ik, kən muwin miwig-pən itəhəi,’ kən nig u otol nəwiatəmat.”^{††}

⁷“Ən-tu. ?Okəmə suah kit rəhan iolwək tətəsum, o in tatehm sipsip min, kən in tatitəlig-pa latuənu, kən nikitəmat təht məmə etəm-iasol otən kəm in məmə, ‘!Ei! Wa uəhai məpələh mun nagwənən əh?’ !Kəp! ⁸Məto in otən kəm rəhan iolwək məmə, ‘Uwin mol nigak nagwənən, kən uwin muwin e rəham napən təwir, kən mos-ipa nigak nagwənən ne nimək nənimən. Nian nəmol rafin rəham wək, nəkitun nuwinən magwən kən mənim.’ ⁹?Kən nikitəmat təht məmə etəm-iasol, in otən tagkiu kəm rəhan iolwək o wək asol rəhan itəm in otəkəike mol? !Kəp! ¹⁰Kən itəmat un, nəkotahmen əm e iolwək min rəha Uhgin. Nian nəmotol rəkis natimnat rafin itəm Uhgin təmən kəm itəmat məmə onəkotəkəike motol, onəkotəkəike motən əm məmə, ‘Itimat iolwək min əm. Nolən rəhatimat təsahmenən o nənwiwən. Itimat emotol əm wək itəm itimat ekotəkəike moatol.”

İesu təmol-wir netəmim ten itəm leprosi təmol ilat

¹¹Nian İesu təmaliwək matuwin Jerusalem, in təmaliwək muwin-pən ilugin i nəptən mil u Sameria ne Kalili.

¹²Kən nian in təmiet-arəpa latuənu kit, netəmim ten itəm nimisən u leprosi təmol ilat kəmotuwa motətul isəu məsin, ¹³kən motaun-in məmə, “!İesu, Etəm-iasol, asəkitun itimat!”^j

¹⁴Kən nian in təmehm ilat, təmən-ipən kəm ilat məmə, “Onəkotuwin o pris məmə in otehm nipətitəmat.”^{¶¶} Kən nian ilat kəmotaliwək əh e suatip, kən kəmotəwir, nimisən təmikə.^k

¹⁵Kən ilat kit təməplan məmə leprosi rəhan tinikə, kən in təməuhlin mitəlig-pən o İesu, matən əfəməh məmə, “!İatənwiwi Uhgin! !İatənwiwi Uhgin!” ¹⁶Kən in təmeiuaiu e nelki İesu misin nulin nipinəgin tatek nisip, kən matən kəm İesu məmə nikin tətəgien məmə in təmol-wir rəhan nimisən. Kən suah u in etəm Sameria.^{§§} ¹⁷Kən İesu təmən məmə, “?Emol-wir netəm ten maruətuəh-in rəkis rəhalat nimisən, o kəp? ?Məto nain hiə? ¹⁸?Suah u in iapispis əm, məto in pisin əm təmitəlig-pa matənwiwi Uhgin?” ¹⁹Kən İesu təmən kəm suah u məmə, “Ətul maliwək matuwin. Rəham nahatətəən təmol-wir ik.”

^{††}17:6 E nəghatən ətuatip rəha İesu, in tatəghat-in nikuti mastat u in natiəkəku agin, ne nig kit itəm nəukətin təmeiuaiu agin, nərgin u fik-malperi.

^{¶¶}17:14 Nian nimisən leprosi təmol suah kit, Lou tatən məmə in tamkimik. Nian nimisən təmikə, in təike muwin mehm pris məmə in otən-iarəp kəm netəmim rafin məmə nimisən tikə ne namkimikən tikə. Nian İesu təmən məmə ilat okotuwin motehm pris kit, in tahmen məmə in təmən məmə in otol-wir ilat.

^{§§}17:16 Netəm İsrel koatəthəu netəm Sameria. Afin nipətin e tiksonari.

ⁱ17:6 Mat 17:20; 21:21

^j17:13 Lev 13:45-46

^k17:14 Lev 14:2-3; Mat 8:3-4

**Nuwamən rəha
nərəməərən rəha Uhgín**

(Mat 24:23-28, 36-41)

²⁰ Nian kit, Farisi min kəmotətapəh o Iesu məmə, “?Onəghan nərəməərən rəha Uhgín otuwa?” Kən in təmən-ipən kəm ilat məmə, “Nərəməərən rəha Uhgín otəsuwamən məmə netəmim okotehm e niganəmtilat. ²¹ Kən etəmim tikə itəm otən məmə, ‘!Asi-pa mehm, in huə!’ o ‘!Asipən mehm, in əpəh!’ mətə-inu nərəməərən rəha Uhgín tinuwa rəkis mətatig e nikitəmat.”

²² Kən Iesu təmən kəm rəhan min netəmim məmə, “Nian min koatuwa itəm itəmat onakoatolkeike məmə onəkotehm nian min rəha Nəti Etəmim, mətə okol nəkəsotehmən. ²³ Kən netəmim okotən kəm itəmat məmə, ‘!Asi-pa, in huə!’ o ‘!Asipən, in əpəh!’ Mətə əsotuwinən motətəu-pən ilat,¹ ²⁴ mətə-inu e nian io Nəti Etəmim oekuwa lan, in otahmen-pən e nipitən itəm tatipit kən mətəsiəgəpin neai e nikalin kit mətəarus-pən nikalin kit min, kən netəmim rafin koatəplan motitun. ²⁵ Mətə aupən, io ekəkəike mətə nahməən tēpət, kən netəm kotatig roiu, ilat okotəuhlin məntaalat motapəs io.

²⁶ “E nian io, Nəti Etəmim, ekuwa lan, otahmen-pən əm e nian rəha suah əh Noah aupən, itəm netəmim kəmoatol natimnat min məsotitunən məmə Uhgín otol nat kit lan. ²⁷ E nian əh, netəmim kəmotagwən, moatənim, moatol marit, inəh natimnat rafin kəmoatol e nəmegəhən rəhalat, mətəarus-pa nian itəm Noah tinuwin imə e nipəgnoa nēgo

asol rəhan. Kən nuhuən təməfik naruəh asol təmuwa maiu əlimin rafin netəmim itəm kəsotuwinən e nēgo.

²⁸ “In tahmen-pən əm e nian rəha suah əh Lot. Netəmim kəmotagwən, moatənim, moatol-salim-in natimnat min, moatos-nəmtim natimnat min, moatasum, moatiləkin nimə min, inəh natimnat rafin kəmoatol e nəmegəhən rəhalat.^m ²⁹ Mətə e nian itəm Lot təmiet lan e taon əh Sotom, kən nigəm ne kəpiel min itəm koatuəp kəmotisi-pər e neai motoamnu ilat rafin əpəh e taon.

³⁰ “Kən otahmen əm e nian io Nəti Etəmim oekuwa min lan kən Uhgín otol əp io kəm netəmim. ³¹ E nian əh, okəmə suah kit tatəpələh ihluə e rəhan nimə, pəs in otagim məsuwin minən imə məmə in otos rəhan natimnat, kən okəmə suah kit in əpəh e nasumən, pəs in otagim məsuwa minən latuənu.ⁿ ³² !Onəkəsotaluinən pətaguihl rəha Lot!^o ³³ Etəm tolkeike məmə in otaskəlim rəhan nəmegəhən e nətueintən u məsətəu-pa-mən io, in otəsosən nəmegəhən lilin. Mətə etəmim itəm tətəpəs natimnat rəha nəmegəhən e nətueintən u kən matətəu-pa io, in otos nəmegəhən lilin.^p ³⁴ İatən kəm itəmat məmə, e nian əh lapin, etəmim kəiu okətuapil e pet kitiah əm, kən okos-irəkis kit, kapəs kit. ³⁵⁻³⁶ Pətan kəiu okətioal nagwənən, kən okos-irəkis kit, kapəs kit.”*

³⁷ Kən rəhan iolwək min kəmotən-ipən kəm in məmə, “?İərəməərə, onəkuwa hiə?”

Kən in təmən-ipən kəm ilat məmə, “Onəkotitun əm. Tahmen e nian ligkai min koatiwig ilis moteiuaiu moatər

***17:35-36** E kopi oas min neen rəha Niutesteman itəm kəmətə e nəghatən Kris aupən, kəmilpin nəghatən min u rəha ves 36: Etəmim kəiu okatuasum, kən okos-irəkis kit, kapəs kit.

¹**17:23** Mak 13:21; Luk 21:8 ^m**17:28** Jen 18:20; 19:25

ⁿ**17:31** Mat 24:17-18 ^o**17:32** Jen 19:26 ^p**17:33** Luk 9:24

itəhəi, kən nəkotitun məmə nəm min əh-ikin əh.”†

**Nimaa nəghatən rəha nəutahlimis
kit itəm tətəsək o nasituən**

18 Kən İesu təmuəh nimaa nəghatən kəm ilat matəgətu ilat lan məmə okotəkəike moatəfak nian rafin məsotapəsən, məsotolən məmə nikilat otatite.¹ ²In təmən məmə, “Latuənu kit, ien kit əh-ikin rəha nələhəuən nəghatən min. Kən təsisiai-inən Ughin, kən təsisiai-in minən netəmim. ³Kən e latuənu əh, nəutahlimis kit əh-ikin, kən nian rafin tatuwa matəplan ien un matən-ipən kəm in məmə, ‘Awi. Okol nakasitu lak məghat o nəratən itəm rəhak tikimir tatol kəm io.’ ⁴Məto ien təməsuwinən, kən mos nian əfəməh məmə otəghat mol-wir nəratən əh rəha nəutahlimis. Məto pətan əh təmətapəh o suah əh nian rafin matuwin matuwin, kən ien tinatətəlig-in məmə, ‘Nat əpnəpin esisiai-inən Ughin, kən məsisiai-in minən netəmim, ⁵məto pətan əh tatən nat kitiaəh mətaləkiamtə io o rəhan nəghatən, matuwin matuwin. Io ekəkəike muwin mən wir rəhan nəratən kən mələhəu nəwiran. Okəmə ekapəs, kən in otatuwa ron io matuwin matuwin kən ekəpou in.”

⁶Kən nian İərəmərə təmuəh rəkis nimaa nəghatən əh, kən təmən məmə, “Otətəlig-in-tu nəghatən rəha ien əpəh itəm tərət təhmin. ⁷?Məto təhro e Ughin? In təmitəpun rəhan min netəmim, kən ilat koatasək-pən kəm in nian rafin e nərauiəgən min ne lapin min rafin. ?Kən nikitəmat təht məmə in otən-ipən kəm ilat məmə, ‘Onakoatəsahgin pitən?’ Kəp. ?Kən

nikitəmat təht məmə in otasitu uəhai əm e rəhan min? ⁸Iatən kəm itəmat məmə niphahrienən, in otasitu uəhai əm e rəhan min, kən mol-wir rəhalat nəratən. ?Məto nian io Nəti Etəmim oekitəlig-pa min lan e nətueintən, oekəhm netəmim neen itəm koatahatətə e Ughin, o kəp?”

**Nimaa nəghatən rəha Farisi ne
etəm tatos məni rəha takis**

⁹Kən İesu təmuəh nimaa nəghatən kit e netəmim neen itəm nikilat tatəht məmə ilat kotətuatip taprəkis-in netəmim rafin, kən motasil-iəhau-in netəmim rafin. ¹⁰In təmən məmə, “Suah mil kəiu kəmian əpəh e Nīmə Rəha Ughin məmə okuəghat kəm in e nəfakən. Kit, in Farisi, kən kit in etəm tatos məni rəha takis. ¹¹Kən Farisi təmətul mateiue məmə in tatəfak kəm Ughin, məto niphahrienən tatən atip in, matən məmə, ‘Ughin, iatən tagkiu kəm ik məto-inu nəmol məmə ekol etəm pisin lak, inəh io min neen kotolkeike pik məni kən moateiue məmə kotakləh-in, kən moatol tərət, kən motakləh-in pətan rəha etəm pisin. Kən io esolən məmə suah əh etəm tatos məni rəha takis. ¹²Nian kəiu e wik kitiaəh, iatətuakəm mətapəs nəgwənən matəfak kəm ik. Kən okəmə ekos natimnat ten, ekatos-irəkis kitiaəh matos-ipinə kəm ik.”^r

¹³“Məto suah əh, etəm tatos məni rəha takis, in tatətul-pən isəu, kən mətaulis məsasipərən e neai məfak. Kən nikin tatitəgit mətasək mətaht manikiləhan matən məmə, ‘Ughin, io etəm tərət. !Asəkitun io!”^s

†17:37 E nian İesu otuwa min, netəmim rafin okotəplan ikin İesu otuwa mihin. Nəghatən ətuatip rəha İesu tatən məmə, “Tahmen e nat megəh təmamis mətaməhl, kən kuweria min kotuwa katon kələh.”

^q18:1 Kol 4:2; 1 Tes 5:17

^r18:12 Aes 58:1-4; Mat 23:23

^s18:13 Sam 51:1

¹⁴ Kən Iesu təmə, “İaten kəm itəmat. Nian suah mil u okatiatəlig-pən latuənu, etəm rəha takis, rəhan nəmegəhən in otətuatip e niganəmti Uhgın. Məto Farisi təsol mihinən, məto-inu etəmim itəm tatiləs-ipər atip in, Uhgın otiləs-iəhau, məto etəmim itəm tatos-iəhau atip in, Uhgın otiləs-ipər.”^t

Nisualkələh kəmotuwa o Iesu

(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵ Kən netəmim neen kəmotəmik rəhəlat nisualkələh mətmətig motuwa kəm Iesu məmə in otələhəu-pən nelmin elat kən məfak olat. Məto nian rəhan min netəmim kəmotəhm ilat, kən kəmotən-iəhau ilat. ¹⁶ Məto Iesu təmatən-iarəp məmə nisualkələh min un okotuwa ron, kən təməni-ipən kəm rəhan min netəmim məmə, “Əsotahtosis-inən nisualkələh məmə okəsotuwamən ron io, pəs ilat okotuwa ron io, məto-inu nərəməərən rəha Uhgın in rəha netəmim itəm kotahmen e nisualkələh min u. ¹⁷ Okəmə suah kit tolkeike məmə in otuwa matig ahgin nərəməərən rəha Uhgın, kən in təike muwa tahmen e suakəku. Məto okəmə təsol mihinən, kol in təsuwamən.”^u

Suah kit rəhan nautə tepət

(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ Kən etəm-iasol kit təməni-ipən kəm Iesu məmə, “İəgətun, ik etəm təwir. ?Oekol naka məmə ekos nəmegəhən lilin?”^v ¹⁹ Kən Iesu təməni-ipən kəm in məmə, “?Təhro nakatən kəm io məmə io etəm təwir? Suah kit tikə in etəm təwir, məto Uhgın əm in təwir. ²⁰ Ik nəkitun nəghatən min e Lou rəha Uhgın koatən məmə, ‘Əsakləh-inən pətan pisin, əso-

hamnuən etəmim, əsakləh-inən natimnat, əseiueiueən e kot, isiai-in rəham mama ne tata.”^w

²¹ Kən suah u təməni məmə, “Natimnat rafin u, io emol rafin ilat, nian ematəkəku mətoarus-pa u-roiu.” ²² Nian Iesu təməto nəghatən əh, təməni-ipən kəm in məmə, “Nat kitəh əm əh-ikin itəm ik nəməsolən əh. Uwin mol-salim-in nautə rafin rəham, kən mos məni lan muwin mos-ipən kəm ian-rat min, kən ik onakos natimnat wir əpəh e nego e neai. Kən wa, muarisig-in io məmə ik rəhak etəmim.”

²³ Məto nian təməto nəghatən min əh, nikin təməpou məto-inu rəhan nautə tepət. ²⁴ Kən Iesu təmasipən məplan, təməni məmə, “!Awı, tiəkis pik o etəm rəhan nautə tepət məmə in otuwin matig ahgin nərəməərən rəha Uhgın! ²⁵ Tiəkis məmə kau otuwin-pən e nıpəg nitel, məto tiəkis pik məmə etəm rəhan nautə tepət otuwin matig ahgin nərəməərən rəha Uhgın.”^z

²⁶ Kən netəm kəmotəto nəghatən əh kəmotən məmə, “?Okəmə in tiəkis o etəm rəhan nautə tepət, məto pah əh in tahmen məmə otos nəmegəhən əh?”

²⁷ Məto in təməni məmə, “Natimnat itəm tiəkis, ko netəmim kəsotolən, məto Uhgın in titun nolən.”

²⁸ Kən Pita təməni-ipən kəm in məmə, “?Məto təhro etimat? Emotapəs rafin rəhatimat natimnat kən moatuwa məmə ekotuarisig-in ik.”

²⁹ Kən Iesu təməni-ipən kəm ilat məmə, “İatən pahrien kəm itəmat məmə, etəm təməpəs rəhan nimə, o rəhan pətan, o pian min, o rəhan tata ne mama, o rəhan nisualkələh məto-inu in tatətəu-pən nərəməərən rəha Uhgın, ³⁰ kən e

^z18:25 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, “Tiəkis məmə kamel otuwin-pən e nıpəg nitel.” Kamel in nat megəh asol taprəkis-in kau.

^t18:14 Mat 23:12

^u18:17 Mat 18:3

^v18:18 Luk 10:25

^w18:20 Eks 20:12; Dut 5:16-20

nætueintən u, in otos natimnat tepət nəhlan taprəkis-in ilat min u təmapəs ilat, kən uarisig, in otos min nəmegəhən liliŋ.

Iesu təməŋ-iarəp min rəhan nimisən

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Kən Iesu təməŋ-ipən kəm rəhan netəm tuelef məmə okotiet e nimanin netəmim motuwa kitəh kuəfimin ilat min, kən təməŋ-ipən kəm ilat məmə, “Otətəlig-tu. Roju koatuwin əpəh ilis Jerusalem, kən natimnat min itəm ien min rəha Uhgin aupən kəmoatən lak, Nəti Etəmim, ilat okotuwa kol ni-pəhrienən.^x ³² Netəmim okotegəhan-in-pən io e nelmi İaihlua min, kən netəmim okotəghat motalah əsan lak, motoh io, motol naulisən kəm io, kən motagəh-əpis io, motagəh e nipətik.^y ³³ Kən okalis io, kən kohamnu io, məto e nian tatol kisiŋ lan, oekəmegəh min.”

³⁴ Məto kəsotitunən rəhan nəghatən min. In tahmen-pən e nəghatən itəm nipətin tatəhluaig, kən kəsotitunən nipəti nəghatən min əh.^z

Iesu təmol-wir iganəmtin əpis kit

(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Nian Iesu tatuwa İuəhkır o taon əh Jeriko, iganəmtin əpis kit əh-ikin tatəpələh e nikali suatip. Nian rafin in tatesiə-in məni o netəmim. ³⁶ Kən nian iganəmtin əpis təməto məmə netəmim tepət kotaliwək e suatip, kən in təmətapəh məmə, “?Naka əh katol?” ³⁷ Netəmim kəmotən-ipən kəm in məmə, “Iesu əpəh, etəm Nasaret, tətaliwək e suatip.”

³⁸ Kən təmagət əfəməh məmə, “!İesu! !Mipi Kig Tefit! !Asəkitun io!”

³⁹ Kən netəm min u koataliwək motaupən-in İesu, kəmotagət lan, moatən məmə, “!Əsəgətən!” Məto in

təmagət əfəməh məsin min məmə, “!Mipi Kig Tefit! !Asəkitun io!”

⁴⁰ Kən Iesu təmətul məŋ-ipən kəm ilat məmə okotiləs motuwa. Kən nian kəmotiləs motuwa İuəhkır, İesu təmətapəh ron məmə, ⁴¹ “?Naka un nakolkeike məmə io ekol kəm ik?” Kən in təməŋ məmə, “İərəməre, ekolkeike məmə oekaiir mehm nat.”

⁴² Kən Iesu təməŋ-ipən kəm in məmə, “Aiir mehm nat. Rəham nahatətən təmol-wir niganəmtin.” ⁴³ Kən roju agin-əh min əm, təmaiir minatehm nat, kən minatuarisig-in İesu, matənwıwi Uhgin. Kən nian netəmim rafin kəmotəplan nat əh, ilat kəmoatənwıwi Uhgin.

Iesu ne Sakias

19 Kən Iesu təmalıwək muwin imə e taon u Jeriko matuwin məmə otiet-arəpən e nəwtain məsin. ² Kən e taon əh, suah kit əh-ikin, nərgin u Sakias. In etəm-iasol kit rəha netəm koatos məni rəha takis, kən rəhan nautə tepət. ³ Kən in tolkeike məmə otəplan-tu məmə İesu in pah, məto təruru nəplanən məto-inu in natiəkuəkir, kən netəmim koatətulosig-in. ⁴ Kən in təmaiı aupən muwin maiı e nig kit, nərgin u sikamo, məmə otitun nəplanən İesu nian in otuwa-pa ikin.

⁵ Kən nian İesu təmuwa ətuatip əh in ikin, təmasipər məplan, kən məŋ-ipən kəm in məmə, “Sakias. Eıuııu uəhai, məto-inu roju ekəkəike muwin matig əpəh e rəham nimə.” ⁶ Kən Sakias təmeıuııu uəhai əm, kən mit İesu mian əpəh iman ikin imə, kən nikin təmagien.

⁷ Məto nian netəmim kəmotəplan natimnat min əh, kən koatasiwən-in nolən min əh moatən nikali İesu məmə, “Suah əh tatuwin e nimə rəha iol təfəgə rat.”^a

^x18:31 Luk 24:44

^y18:32 Luk 9:22,44

^z18:34 Mak 9:32

^a19:7 Luk 15:2

⁸ Kən nian kinotuwin e nipəgnoa nīmə rəha Sakias, in tətul mən-ipən məmā, “Iərəmərə, atətəlig-in-tu. Oekoor rəhak natimnat mol niel kəiu, kit rəhak, kən kit oekos-ipən kəm ian-rat min. Kən natimnat itəm eməkləh-in o suah kit, oekalpin mau kuwit.”^b

⁹ Kən Iesu tən-ipən kəm in məmā, “Roiu Uhgin tinosmegəh rəkis ik ne rəham min, mətə-inu ik min, nəmahatətə e Uhgin, kən ik noanol pahrien kit rəha Epraham.”^c ¹⁰ Kən io, Nəti Etənim, emuwa məmā ekeam-in netənim itəm koatəluə, kən mosmegəh ilat.”^d

Nimaa nəghatən rəha netənim itəm koatos mənī rəha iərəmərə rəhalat

¹¹ Nian netənim koatətəlig-in Iesu, in təmatəkəike matuəh nimaa nəghatən kəm ilat mətə-inu in tīnatuwa iuəhkir o Jerusalem, kən nikilat təht məmā nərəməərən rəha Uhgin otəsüwəhən tuwa. ¹² Kən təmən-ipən kəm ilat məmā, “Etəm-iasol kit tolkeike məmā in otuwin isəu məplan kig asol agin məmā kig asol otiləs-ipər in mol kig lan əpəh iman ikin, kən otəpanitəlig-pa min. ¹³ Kən təmaun-in rəhan iolwək ten, kən moor mənī kititəh kititəh kəm ilat.”^f Kən in təmən-ipən kəm ilat məmā, ‘Itəmat onəkotəkəike motol wək e mənī u o nosən ətain mətəarus-pən io ekitəlig-pa min.’

¹⁴ “Mətə ilat əpəh iman ikin koatətəhau suah əh, kən motahl-ipən nəghatən kəm kig asol agin məmā, ‘Itəmat esotolkeikeən məmā suah u otərəməərə etimat.’ ¹⁵ Mətə kəmiləs-ipər in kol kig lan, kən in təmitəlig-pa min. Kən in təmaun-in rəhan iolwək min itəm təmoor rəhan mənī kəm

ilat. In tolkeike məmā otitun məmā ilat kəmotol win e mənī naka nian in təmətətig əpəh isəu.

¹⁶ “Kən etəm tətaupən təmuwa mən-ipən kəm in məmā, ‘Iərəmərə, nəmələhəu-pa mənī kititəh e nelmək, kən emol win e mənī ten min.’ ¹⁷ Kən rəhan etəm-iasol təmən-ipən kəm in məmā, ‘Ik iolwək təwir, nəmol wək itəm in təwir. Mətə-inu nəmol wək təwir o nehm wirən nat itəm natiəkəku, kən roiu okegəhan-in min ik məmā onakərəməərə taon ilat ten.’^e

¹⁸ “Kən etəm tətuarisig lan təmuwa mən-ipən məmā, ‘Iərəmərə, nəmələhəu-pa mənī kititəh e nelmək, kən emol win e mənī faif min.’ ¹⁹ Kən etəm-iasol təmən-ipən kəm in məmā, ‘Ik onakərəməərə e taon ilat faif.’

²⁰ “Kən iolwək kit min təmuwa mən-ipən kəm in məmā, ‘Iərəmərə, inu rəham mənī. Eməlis ətain e napən, kən məhluaig-in wir, ²¹ mətə-inu io iatəgin ik itəm rəham nolən tiəkis. Nakatos natimnat itəm kəsənəmə rəham, kən matəulək e nasumən min itəm ik nəməsəfəən ilat.’

²² “Kən etəm-iasol təmən-ipən kəm in məmā, ‘Ik iolwək rat! Nəghatən əm rəham tatəgətun məmā nəmol tətət agin. Ninitun rəkis məmā io etəm-iəkis, kən iakatos natimnat itəm kəsənəmə rəhak, kən iatəulək e nasumən min itəm eməsəfəən ilat. ²³ ?Təhro nəməsəsən rəhak mənī muwin mələhəu-pən e pag, kən nian ekitəlig lan, ekitun nosən rəhak mənī ilau profit rəhan?’

²⁴ “Kən təmən-ipən kəm rəhan min əh məmā, ‘Otos-irəkis rəhan mənī, kən motos-ipən kəm suah u rəhan mənī ten.’

^f19:13 Etəm-iasol təmos-ipən mənī kititəh kititəh kəm rəhan iolwək ten, kən mənī kititəh in tahmen-pən e wan-hanrit-taosan watu.

^b19:8 Eks 22:1; Nam 5:6-7 ^c19:9 Luk 13:16; Wək 16:31

^d19:10 Luk 15:4; Jon 3:17; 1 Tim 1:15 ^e19:17 Luk 16:10

²⁵ “Kən ilat kəmotən məmә, ‘!İərәmərə, təsətuatipən mətō-inu rəhan mənī ten rəkis!’

²⁶ “Kən etəm-iasol təmən-ipən kəm ilat məmә, ‘!atən kəm itəmat məmә, etəmim itəm tatos nat kit, kəpanos-ipən min neen min. Mətō etəm rəhan nat kit tikə, kəpanos-irəkis rəhan natimnat rafin.^f ²⁷ Kən roiu, rəhak tikimir min itəm kəməsotolkeikēn məmә ekuwa kig rəhalat, onəkotit ilat motuwa, kən onəkotohamnu ilat e niganəmtək.”

Iesu təmuwin Jerusalem

(*Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19*)

²⁸ Kən nian Iesu təməghat rəkis un, kən in təmaliwək maupən matuwin Jerusalem, kən netəmim koatuarisig in.

²⁹ Nian kinotuwa iuəhkīr o latuənu mil u kəiu, Petfas ne Petani e Nītōt Rəha Nīg U Olif, kən in təmən-ipən kəm rəhan mil etəmim kəiu məmә, ³⁰ “!an əpəh latuənu itəm kotisi-pən ikin. Ikin əh, onakuehm nəti togki kit itəm kəsasuəən əh lan. Iakis nol lan muasig muea ikin-u. ³¹ Kən okəmә suah kit tətəpəh otəmlau məmә, ‘?Nakətiakis togki o naka?’ kən onəkuən-ipən kəm in məmә, ‘!ərәmərə rəhatat, in tolkeike məmә otol nat kit lan.”

³² Kən kəmiān muehm natimnat rafin tol əm məmә inu Iesu təmən mihin ne. ³³ Kən nian kəmətiakis nəti togki, kən netəmim min rəha togki kəmotətapəh olau məmә, “!Ei! ?Nətiakis nəti togki o naka?” ³⁴ Kən ilau kəmuən-ipən məmә, “Kəp. İərәmərə tolkeike məmә otol nat kit lan.” ³⁵ Kən kəmuasig muea kəm Iesu, kən kəmuapeg rəhalau kot muəfətain məntaa nəti togki lan, kən muasitu e Iesu tər masuə e nəti togki. ³⁶ Nian təmasuə lan minatuwin, kən rəhan netəmim kotapeg rəhalat min kot motəpen-pən e suatip.

³⁷ Nian Iesu tīnatuwa iuəhkīr o Jerusalem mətasuə e togki mateiuaiu e Nītōt Rəha Nīg U Olif, kən netəmim rafin rəhan nikilat tətagien, kən minətuoun moatənwīwi Uhgīn motagət əfəməh o nat pispis min itəm kəmoatehm in təmatol. ³⁸ Kən koatən məmә,

“!İərәmərə Uhgīn tətətatig ilau Kig u itəm tatuwa e nərgin!⁸

!Pəs nəməlinuən tətətatig əpəh e nego e neai, kən əpəh ilis ilis agin e nego e neai, katiləs-ipər nərgi İərәmərə Uhgīn!”

³⁹ Kən Farisi min neen itəm kəmotatig əh-ikin kəmotən-ipən kəm in məmә, “!əgətu. Ən-İəhau rəham min netəmim məmә okotakəm nohlilat.”

⁴⁰ Mətō in təmən-ipən kəm ilat məmә, “Okəmә netəm min u kəsotagətən, kən kəpiel min u, ilat okotagət əfəməh.”

Iesu təmasək o netəm Jerusalem

⁴¹ Kən nian Iesu təmuwa iuəhkīr təməhm taon əh Jerusalem, kən təmasək o netəm min əh-ikin əh. ⁴² Kən tatən məmә, “Ei, nat ənpəpin nəmotəpəs natimnat itəm tatos-ipa nəməlinuən mətōarus-pa u-roiu, mətō okəmә nəkotitun ilat roiu əm, kən Uhgīn otosipin kəm itəmat. Mətō kəp. Natimnat min əh koatəhluaiğ okol nəkəsotehmən.

⁴³ Mətō e nian min itəm tatuwa otəmat, rəhatəmat tikimir min okotuwa kətul kitəlau-in itəmat, okotel niməptən kətu-pər kol əpətin rəhatəmat taon, kən motahtosisig-in itəmat lan məmә nəkəsotietən. ⁴⁴ Kən ilat okotərəkīn rafin nimə e taon rəhatəmat, kən okotohamnu itəmat rafin təlmin nisualkələh min rəhatəmat. Okol kəpiel kit ne rəha nimə min osətətulən. Natimnat rafin u otatuwa mətō-inu itəmat nəmotəruru

^f19:26 Mat 13:12; Luk 8:18

⁸19:38 Sam 118:26

nian itəm Uhgín təmuwa məmə in oto-
smegəh itəmat lan.”^h

**Iesu təməhg-iarəp netənim itəm
koatol maket e Nimə Rəha Uhgín**

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19;
Jon 2:13-22)

⁴⁵ Kən Iesu təmuwin minatəhg-iarəp
netənim itəm koatol maket e Nimə Rəha
Uhgín. ⁴⁶ Kən in təməni-ipən kəm ilat
məmə, “Kəməte rəkis e Naəa Rəha Uhgín
məmə, ‘Rəhak nimə, in nimə rəha nə-
fakən kəm io,’ⁱ məto itəmat ninoatol
tinuwa in ‘nimə kit itəm iakləh min
koatəhluaig ikin.’”^j

⁴⁷ Kən uarisig lan, e nian min rafin,
Iesu təmatəgətun əpəh imə e Nimə Rəha
Uhgín. Kən pris asol min, ne iəgə-
tun min rəha Lou, ne netəm-iasol min
rəha noanol min rəha Isrel, kəmotegəs-
in suatip məmə okotohamnu Iesu,^k
⁴⁸ məto kəməsotehmən suatip kit məto-
inu netənim rafin kotolkeike pik məmə
okoatəto nəghatən min rəhan, kən
nəghatən rəhan tətəskəlīm wir rəhalat
nətəlīgən.

**Nətapəhən məmə pah təmegəhan-in
Iesu məmə otol wək**

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

20 Nian kit, Iesu təmatəgətun
netənim əpəh e Nimə Rəha
Uhgín, kən matən-iarəp namnusən təwir
rəha Uhgín kəm netənim. Kən pris
asol min, ne iəgətun min rəha Lou, ne
netəm-iasol min rəha noanol rəha Isrel
kəmotuwa kehm in, ² kən kəmotətapəh
ron məmə, “?Ən-tu kəm itimat məmə
pah təmegəhan-in ik nakatol natimnat
min əh? ?Kən pah təmegəhan-in
nepətən əh, Uhgín o etənim əm?”
³ Kən Iesu təməni-ipən kəm ilat məmə,
“Təwir əm. Io ekətapəh-in min

nəghatən kit kəm itəmat, kən itəmat
onəkotaupən motuhalpin-pa kəm io.
⁴ ?Pah təmegəhan-in nepətən kəm Jon
məmə in otol baptais e netənim, Uhgín
o etənim əm?”

⁵ Kən kinoatən-ən nəghatən u kəm ilat
min, minoatən məmə, “Okəmə kotən
məmə Uhgín təmegəhan-in, kən in otən
məmə, ‘?Məto tahro nəkəsətoənən ni-
pahrien e Jon?’” ⁶ Məto okəmə kitat kotən
məmə netənim əm kəmotegəhan-in, kən
netəm min əh okotaht kitat e kəpiel
məto-inu ilat kinotən rəkis nipahrienən e
Jon məmə in ien kit rəha Uhgín.” ⁷ Kən
ilat kəmotuhalpin məmə, “Itimat esoti-
tunən məmə pah təmegəhan-in.” ⁸ Kən
Iesu təməni-ipən kəm ilat məmə, “Kən io
min, ko esənən məmə pah təmegəhan-in
nepətən kəm io məmə ekatol natimnat
min u.”

**Nimaa nəghatən rəha
nasumən rəha krep**

(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)

⁹ Kən Iesu təmuəh nimaa nəghatən
kit kəm netənim məmə, “Etəm-iasol
kit təməfe nol u krep e nasumən asol
rəhan. Kən in təmələhəu-pən nasumən
u e nelmi netənim neen, kən ilat oko-
tol wək lan, kən nian rəha nəulək-inən,
okotos-ipən məsin kəm in. Kən təmuwin
əpəh e niməptən pisin kit matig minos
nian tepət.”¹ ¹⁰ Kən nian krep təmol noan
kən kinotəmarəg, etəm-iasol in təməhl-
ipa rəhan kit iolwək məmə in otuwin
mehm netəm koatol wək e rəhan na-
sumən məmə okotəhl noa krep, kən mo-
toor kos-ipən rəha etəm-iasol neen. Məto
netəm min əh kəmotətul motaht iolwək
əh, kən motahl-ipən titəlīg məsətoəmki-
pənən noa krep neen ne kəm in. ¹¹ Kən
etəm-iasol təməhl-ipa min rəhan kit iol-
wək min. Kən ilat kotaht min, motol

^h19:44 Luk 21:6

ⁱ19:46 Aes 56:7

^j19:46 Jer 7:11

^k19:47 Luk 21:37

^l20:9 Aes 5:1

naulisən rat kəm in, kən motahl-ipən titəlig məsotəmki-pənən noa krep neen ne kəm in. ¹²Kən in tahl-ipən min kit min, kən ilat kəmoatoh katoh kos-ipən niməgəm kəm in, kən motahl-iarəp.

¹³“Kən etəm-iasol rəha nasumən təmə, ‘?Ekol naka əh-roiu? Təwir məmə ekahl-ipən nətik ətuatip itəm iakolkeike pik, okəm-naka ilat okotisiai-in.’ Kən in təmahl-ipən.

¹⁴“Məto nian netəm min əh kə-motehm, kəmotən kəm ilat min məmə, ‘Nəti etəm-iasol ilouin tatuwa itəm o nian kit nasumən tuwa məmə rəhan. Pəs kotuwin motohamnu, kən kitat okotos nasumən rəhan məmə rəhatat.’

¹⁵Kən kəmotaskəlim motewkəkan motuwin əpəh ihluə e nasumən, kən motoh kohamnu.

“?Kən iərəməyə otol naka kəm netəm min əh? ¹⁶In otuwa moh netəm min əh kotimis, kən in otələhəu-pən nasumən asol əh otuwin e nelmi netəm pisin.”

Kən nian netəm kəmoatətəlig-in in kə-motəto nəghatən əh, kəmotən məmə, “!Pəs okol kəsöl agin-əhən nat əh!”

¹⁷Məto Iesu təmasipən ətuatip əm olat, kən mən məmə, “Naoya Rəha Ughin tatən məmə,

‘Kəpiəl əh itəm netəm rəha niləkinən nimə kəmotərakin, in təmuwa kəpiəl keike rəha nolən nimə.’^m

“?Məto nəghatən u nipətin naka?

¹⁸Netəmim rafin itəm okotiet motorin-pən ilat e kəpiəl əh, kən okotorapit-pit ilat motol nimismisin. Məto okəmə kəpiəl əh otiet maht suah kit, kən in otawtəwitə mərat agin.”ⁿ

¹⁹Kən iəgətun min rəha Lou, ne pris asol min kəmotitun məmə nimaa nəghatən rəhan tatən ilat, kən tol nəh-lan, kəmoategəs-in suatip məmə oko-

taskəlim uəhai əm, kiləs-ipən e kalapus, məto kinoatəgin netəmim, kən motapəs.

?Tətuatip məmə netəmim okotətou takis kəm Sisa, o kəp?

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰Kən iəgətun min rəha Lou, ne pris asol min koatalkəlik wir o Iesu, moa-tolkeike məmə okotətu-pən nipəgnəmtin min neen e nəghatən kit rəhan məmə okotiləs-ipən in e nelmi etəm Rom, kapman rəhalat. Kən kəmotahl-ipən netəmim neen məmə ilat okotuwin motol kəut kəsua kəm Iesu.^o ²¹Kən kəut kəsua min kəmotuwin motətapəh o Iesu məmə, “Iəgətun. Itimat ekotitun natimnat min itəm nakatən ne natimnat itəm nakəgətun netəmim lan, kotətuatip wir. Ik onakəsölən nolən pisin kəm suah kit, kən matig mol pisin min kəm suah kit. Məto onəkol tahmen ahmen əm kəm ilat rafin. Kən ik nakatəghat-in əm nipahrienən matəgətun netəmim e suatip rəha Ughin. ²²?Ən-tu kəm itimat məmə, tətuatip e Lou rəhatat məmə okotətou takis kəm Sisa u in kapman rəha Rom, o kəp?”

²³Məto Iesu təmitun əm məmə koa-tol kəut kəsua kəm in, kən in təmən-ipən kəm ilat məmə, ²⁴“Otəgətun-tu məni kit kəm io. ?Narmi pah u tətətig e məni u? ?Kən nərgi pah u tətətig e məni u?” Kən kəmotən məmə, “Narmi Sisa, ne nərgi Sisa.”

²⁵Kən in təmən-ipən kəm ilat məmə, “Inəh natimnat rəha Sisa, os-ipən kəm Sisa. Kən natimnat rəha Ughin, os-ipən kəm Ughin.”

²⁶Kən e niganəmti netəmim rafin, nəghatən min itəm koatətapəh-in, okol kəsotiləs-iəhauən Iesu lan. Məto narmilat təmiwig pik o nəghatən itəm Iesu təmuhalpin, kən kəməsotəghatən.

^m20:17 Sam 118:22

ⁿ20:18 Aes 8:14-15

^o20:20 Luk 11:54

**?Tahro o etəm otimis
kən məmegəh min?**

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Kən Satusi min neen kəmotuwa o Iesu. İlat koatən məmə netəm kəmotimis, okol kəsotəmegəh minən. ²⁸ Kən kəmotətapəh-in nəghatən kit kəm Iesu məmə, “İəgətun. Moses təməte-pən e Lou rəhatat məmə okəmə suah kit otimis, kən rəhan pətaguihl tətətig məto kəməsialəsən nətilau kit, kən inəh pian kit otəkəike mit nəutahlimis un. E nolən əh, ilau okuemək, kən nısualkələh min okotaskəlim nərig min rəha etəm tikə.^P

²⁹ “Tol nəhlan, pian ilat sepin. Kən itəm tēpət elat təmaupən mit pətan kit, kən uarisig timis, məto kəsialəsən nətilau kit. ³⁰ Pian itəm tətuarisig in, təmit min nəutahlimis un, məto in min təmimis, kən kəsialəsən nətilau kit. ³¹ Kən uarisig lan, pialat kit min tit min nəutahlimis un, məto təmimis min. Kən pian min əh ilat rafin sepin kəmotit pətan un, məto kəsotiləsən nətilat kit, kən kəmotimis rafin. ³² Kən uarisig lan, nəutahlimis təmimis min. ³³ İnəh netəm sepin, ilat pialat min kəmotit pətan əh. ?Məto e Namnun Nian, nian netəmim okotəmegəh min e nimisən, pətan əh in rəha pah lan?”

³⁴ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “E nətueintən u, nəman ne nipitan koa-tol marit. ³⁵ Məto e nian rəha natigən wi, netəmim itəm Ughin nikin tətagien olat məmə ilat okotəmegəh min e nimisən kən mos ilat muwin kotatig e natigən wi, ko ilat kəsotol minən marit. ³⁶ İlat okol kəsotimis minən məto-inu ilat oko-

tahmen əm e nagelo min. Kən ilat nenəti Ughin məto-inu in təmol ilat kotəmegəh min e nimisən. ³⁷ Kən kotitun məmə inu otuwa mol nıpahrienən lan məto-inu, naoa rəha Moses tatəgətun min məmə nian netəmim okotimis, ilat okotəmegəh min. E namsu rəha nig itəm nigəm təmatuəpən lan, Moses tətəun-in İəramərə Ughin məmə in ‘Ughin rəha Epraham, Ughin rəha Aisak, ne Ughin rəha Jekop,’ [¶]nat əpnəpin iləhal kəməhalimis rəkis nuwəh məsin. ³⁸ Ughin u, in Ughin rəha netəm koatəmegəh, məto sənəmə in Ughin rəha netəm kəmotimis, məto-inu in tatehm netəmim rafin məmə ilat koatəmegəh, nat əpnəpin okəmə kəmotimis rəkis o koatəmegəh əh.”[§]

³⁹ Kən iəgətun min rəha Lou neen kəmotən-ipən kəm Iesu məmə, “İəgətun, nəmuhalpin wir pahrien.” ⁴⁰ Kən kəmotəgin o nətapəh-inən nəghatən kit min tol min-nəhlan.

**Kig Tefit ne Kristo itəm Ughin
təmən məmə otahl-ipa**

(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “?Tahro netəmim koatən məmə Kristo itəm Ughin təmən məmə otahl-ipa, in mipi Kig Tefit rat? ⁴² Məto-inu e Naoa Rəha Napuən Min,** Kig Tefit atip əm təmən məmə,

‘İəramərə Ughin təmən kəm rəhak İəramərə Kristo məmə, “Əpələh e nıkalik matip, ikin rəha nəsanənən ne nisaiien,

⁴³ mətoarus-pa io ekos-iəhau rəham tikimir min,

[§]20:38 Nat əpnəpin nıpəti etəmim təmimis, məto narmin tatəmegəh əh.

**20:42 “Naoa rəha Napuən Min” in “Ol Sam” e Bislama Baebol

mol ilat kotahmen e niməhan kit itəm nateguafəl nelkəm lan.”^{††} r

⁴⁴Kig Tefit atip təmən məmə Mesaea in rəhan İəməmə. ?Kən okəmə mipi Tefit atip əm, kən tahro matol rəhan İəməmə?”

İesu təməghat-in iəğətun min rəha Lou

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40;
Luk 11:37-54)

⁴⁵Nian netəmim kəmoatətəlig, İesu təmən-ipən kəm rəhan min netəmim məmə, ⁴⁶“İtəmat onəkotəkəike moatəto wir itəmat kən məsotətəu-pənən nolən min rəha iəğətun min rəha Lou. Nikilat tətəgien məmə okoatuwin-in napən əfəməh min rəha nausitən məmə netəmim okoatehm ilat ron. Kən nikilat tətəgien nian netəmim koatos-ipər nelmilat e maket e nisaiiən kəm ilat. Kən əpəh imə e nimə rəha nuəfiminən, kotokeike məmə okotəpələh aupən əpəh təwir ikin. Kən e nian rəha lafet, ilat koatokeike məmə okotuwin kəpələh-pən aupən ikin rəha nisaiiən. ⁴⁷Kən ilat koatol tərət kən motakləh-in nimə min rəha nəutahlimis min. Kən ilat koatəfak əfəməh moateiuə əm məmə netəmim okoatəplan ilat ron. Nalpinən rəha netəm min u in otəskasik maprəkis.”

Nəutahlimis kit təmos-ipən rəhan məni kəm Ughin

(Mak 12:41-44)

21 Kən İesu təmatehm tatisilu wir netəm rəhalat nautə tepət itəm koatai-pən məni e pokis rəha məni əpəh e Nimə Rəha Ughin, ²kən in

təmehm nəutahlimis kit ian-rat təmaiipən məni əkəku kəiu əm.^{‡‡} ³Kən İesu təmən məmə, “Nipahrienən iatən kəm itəmat məmə, məni itəm pətan u təmaiipən, in taprəkis-in rəha netəmim rafin,^s ⁴məto-inu netəm rəhalat nautə tepət kəmotaiipən məni neen məto in nat əpnapin əm olat, rəhalat tepət min əh-ikin. Məto nəutahlimis u itəm in ian-rat pahrien, in təmos-ipən rafin məni rəhan o nos-nəmtinən nigin nagwənən, kən tikə min əh-ikin.”

Nəmtətin min rəha Namnun Nian

(Mat 24:1-35, 42-44; Mak 13:1-37)

⁵Kən rəhan min neen netəmim koatəghat-in Nimə Rəha Ughin itəm rəhan kəpiel asol min kotəwir, ne natimnat wir min əh imə itəm netəmim kəmos-ipən kəm Ughin. Kən İesu təmən məmə, ⁶“İtəmat nakoatehm natimnat min əh, məto nian otatuwa itəm netəmim okotohalkin-ohalkin kəpiel min rəha nimə əh, inəh kəpiel kit otəsətulən əh-ikin tatətul ikin roiu.”^t

⁷Kən kəmotəpəh ron məmə, “İəğətun. ?Natimnat min əh onəghan kotuwa? ?Kən nəmtətin naka otəğətun məmə otəsühən natimnat min əh okotuwa?”

⁸Kən İesu tatən məmə, “Onəkotəkəike moatəto wir itəmat məmə suah kit otəseiua-inən itəmat, məto-inu netəmim tepət okotuwa motən məmə, ‘!Io, io Kristo u!’ kən neen okotən məmə, ‘Nian rəha natimnat əh tinatuwa iuəhkir.’ Məto əsotuarisig-inən ilat. ⁹Kən nian onəkotəto namnusen məmə netəmim koatəluagin, o netəmim koatətul moatə-mou ilat rəhalat kapman, məto itəmat onəsotəginən. Natimnat min əh oko-

^{††}20:43 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, “ekol rəham tikimir min ilat kotahmen e nat kit itəm nəkəpələh matəfipər nelkəm lan,” kən nipətin u məmə, “Oekol ik ilis taprəkis-in rəham tikimir min.”

^{‡‡}21:2 Məni u tahmen-pən e tuente fatu.

^r20:43 Sam 110:1

^s21:3 2 Kor 8:12

^t21:6 Luk 19:44

taupən ka pitən, mətə sənəmə in Nannun Nian.”

¹⁰ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Noanol min neen okotoh noanol pisin neen min, kən kapman kit otoh kapman kit. ¹¹ Kən namig asol min okotan, kən nəumis otan ikin min tepət e nətueintən, kən nimisən əskasik min okotan e nətueintən, kən əpəh ilis e neai, natimnat okotuwa motol niki netəmim otəgin, kən ilat okotəplan nəmtətin asol min e neai.

¹² “Mətə nian natimnat min u okəsotuwamən əh, netəmim okotaskəlim itəmat, kən motoh itəmat, kən motiləs itəmat kan əpəh e nimə min rəha nuəfiminən, ne əpəh e kalapus, kən onakoatətul e niganəmti kig min ne netəmasol min rəha kapman mətə-inu itəmat nakoatos nərgək moatən nipahrien lak. ¹³ Inəh nian ətuatip məmə nakotən-iarəp namməsən təwir kəm ilat. ¹⁴ Mətə əsotətəlig-in paupənən məmə nəghatən naka itəm onəkotən kəm ilat,^u ¹⁵ mətə-inu io ekos-ipinə nəghatən ətuatip kəm itəmat kən mos-ipinə nenatigən kəm itəmat, kən mol rəhatəmat nəghatən təsanən, kən rəhatəmat tikimir min okol kəsotuhəlpinən, kən okol kəsotənən məmə nakoateiua.^v ¹⁶ Kən rəhatəmat tata ne mama min, ne piatəmat min, ne rəhatəmat noanol min, ne iolitəmat min okotiləs-ipən itəmat e nelmi tikimir min. Kən okotohamnu itəmat neen.^w ¹⁷ Netəmim rafin okotətəhau itəmat o nərgək. ¹⁸ Mətə noanutəmat ne huə, kit otəsikən. ¹⁹ Nian onakoatətul əskasik motahatətə lak e nian iəkis min itəm okoatuwa e rəhatəmat nəmegəhən, kən onəkotos nəmegəhən lilin lan.

²⁰ “Mətə nian onakehm mopael min okotuwa tepət motitəlau e taon u Jerusalem, kən itəmat onəkotəkəike motitun məmə otəsuwəhən kən kərəkin agin taon əh Jerusalem. ²¹ Kən itəmat netəm nəkotatig Jutia, onəkotəkəike motaiu motagim motuwin motəhluaig əpəh nitot min. Kən itəmat netəm nəkotatig e taon əh, onəkotəkəike motiet. Kən itəmat netəm nəkotatig ikin min titəlau e taon əh, onəkəsotuwın minən əh imə e taon əh, ²² mətə-inu nian əh, in nian rəha Uhgin otol nalpinən lan kəm netəm koatol nolən tərət, kən mol əp nəghatən itəm kəmətə-pən e naoa rəhan tuwa mol nipahrienən.^x ²³ Awe, nahməən asol rəha mama min itəm nərpiilat əh-ikin, ne itəm min u koatapinahin nisualkələh, mətə-inu nəratən asol otuwa e nətueintən, kən neməha ne nalpinən rəha Uhgin otuwin kəm netəmim rafin rəha Isrel. ²⁴ Kən okagimnu netəmim e naip, kən nian rəhalat tikimir min kəmotol win elat, kən okotit ilat motuwin ikin pisin pisin min kən ilat okotuwa slef min rəhalat. Kən Iaihlua min okotaliwək kən katewig-ewig e Jerusalem motiləs-iəhau netəmim ikin itəm koatatig əh, motərəməə elat, kətoarus-pən nian rəhalat otol nannun.^y

²⁵ “Kən nəmtətin neen okotuwa e mitgar, ne məwig, ne məhau min. Kən ikinu e nətueintən, netəmim rafin okotəgin nərkərikən rəha nitəhəi ne peaupeau asol min.^z ²⁶ Netəmim okotəgin pik moatimiseah o nəratən asol min itəm koatuwa e nətueintən, mətə-inu natimnat rəha neai itəm kotəskasik pik, mətə Uhgin otəloal-əloal elat. ²⁷ Kən e nian

[¶]21:24 E nup fote uarisig Iesu timis, mopael min rəha Rom kəmotərəkin Jerusalem e nup 70 AD.

^u21:14 Luk 12:11-12 ^v21:15 Wək 6:10 ^w21:16 Mat 10:21-22

^x21:22 Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 ^y21:24 Sam 79:1; Nol Əpən 11:2

^z21:25 Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Nol Əpən 6:12-13

əh, okotehm Nəti Etəmim tateiuaiu e mal napuə kit e nəsanənən ne nepədən əhag-əhag asol rəhan.^a ²⁸ Kən nian natimnat min u kinotətuoun moatuwa katol nīpahrienən lan, otətul motasipər e neai, mətə-inu otəsuwəhən rəhatəmat Kristo otuwa mikis itəmat.”

²⁹ Kən in təmuəh nimaa nəghatən kəm ilat məmə, “Nakotitun-tu nig u fik ne nig neen min. ³⁰ Okəmə kotalpətag minotapilpil min, kən nəkotitun məmə in nian rəha nasumən. ³¹ E nolən kitəh əm, okəmə nakotehm natimnat min u koatol nəhlan, onəkotitun məmə otəsuwəhən, nərəmərən rəha Uhgīn tuwa.

³² “Nīpahrienən ekatən kəm itəmat məmə noanol rəha Isrel^{§§} otəsikəən mətəarus-pən natimnat rafin əh okotol nīpahrienən. ³³ Neai ne nətueintən okiakə, mətə nəghatən min rəhak okol kəsotikəən.”

³⁴ Kən Iesu tatən məmə, “Nəkotəkəike moatəto itəmat. Əsotərekinən rəhatəmat nian min o nolən əmən lafet, motapis lan, kən moatətəlig-in pik natimnat rəha nətueintən u. Təsəwirən məmə nian rəhak otuwa mos kaut kəm itəmat tahmen-pən məmə noanikulu təmohasin itəmat, ³⁵ mətə-inu nian əh otuwa miləs netəmim rafin rəha nətueintən. ³⁶ Mətə nian rafin onəkotəkəike moatətul matip, kən motəkəike katəfak məmə nakotos nəsanənən tahmen məmə nəkoatətul əskasik əm e nian natimnat rafin əh koatuwa, kən inəh niki Nəti Etəmim otəgien otəmat nian onəkotətul e niganəmtin.”

³⁷ Kən nian rafin Iesu tatəgətun netəmim əpəh e Nīmə Rəha Uhgīn, kən lapin min in tiet muwin əpəh Nītot

Rəha Nīg U Olif mətəpīl əh-ikin. ³⁸ Kən nian min rafin laulaugin agin, netəmim koatuwa məmə okotətəlig-in rəhan nəghatən əpəh e Nīmə Rəha Uhgīn.

Jutas təmol-salim-in Iesu

(Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)

22 Kən nian rəha lafet rəha Pret U Is Tikə Lan tinatuwa iuəhkīr, kən in tinətuoun e lafet rəha Nuhəgeginən. ² Kən pris asol min ne iəgətun min rəha Lou koateam-in anion suatip məmə okotohamnu Iesu lan. Koateam-in anion suatip mətə-inu ilat koatəgin netəmim məmə, kətah nimanin netəmim okotəmou okəmə kotitun məmə kəmotohamnu Iesu.

³ “Kən Setan təmos niki Jutas, u nərgin kit min u Iskariot, in e netəm tuelef rəha Iesu.^b ⁴ Kən in təmuwin matəghat kəm pris asol min ne netəm-iasol min rəha mopael rəha Nīmə Rəha Uhgīn, mateam-in suatip məmə otegəhan-in Iesu tuwin e nelmilat. ⁵ Kən nikilat təmagien, kən kəmotən-iəkis məmə okotos-ipən mənī kit kəm in. ⁶ Kən Jutas təmegəhan lan məmə in otol, kən mateam-in suatip məmə otegəhan-in Iesu tuwin e nelmilat nian netəmim okotikə lan.

Etəmim kəiu rəha Iesu kəmioal əpen-əpenə o lafet rəha Nuhəgeginən

(Mat 26:17-29; Mak 14:12-25; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

⁷ Kən nian rəha lafet rəha Pret U Is Tikə Lan tinuwa, kən e nian əh, netəmim okotəkəike motoh nəti sipsip rəha lafet rəha Nuhəgeginən.^c ⁸ Kən

§§21:32 Netəmim neen koatən məmə nəghatən u tatəghat-in netəmim itəm koatəmegəh nian Iesu tatəghat. Kitat kəmotəte tahmen netəmim neen min itəm koatən məmə tatəghat-in noanol min rafin rəha Isrel tatuwin muwin isəu.

^a21:27 Dan 7:13; Mat 26:64; Nol Əpən 1:7

^b22:3 Jon 13:2,27

^c22:7 Eks 12:1-27

Iesu tēmaun-in Pita ne Jon, kēn mēn-ipēn kēm ilau mēmā, “Iān kēn mioal āpen-āpenā nagwēnēn rēha lafet rēha Nuhagego-inēn mēmā okotuwin motagwēn ikin.”

⁹Kēn kēmuēn-ipēn kēm in mēmā, “?Nakolkeike mēmā itimlau oekian hiā mioal āpen-āpenā e nagwēnēn ikin?”

¹⁰Kēn tēmēn-ipēn kēm ilau mēmā, “Uētēlig wir-tu. Nian itēmlau onakuēt-arāpēn e taon, kēn onakuehm suah kit tatēhun pētēl asol kēmātu-pēn nēhau lan. Kēn nēkiauarisig-in mēhaluwin e nimā kit itēm otuwin ikin.

¹¹Kēn nēkuēn-ipēn kēm etēm-iasol rēha nimā mēmā, “?Iēgētun tēmahl-ipa itimlau mēmā ekuea muētapēh ron ik mēmā noan u in hiā itēm in ne rēhan min netēmim okotuwa motol nagwēnēn ikin rēha lafet rēha Nuhagego-inēn?”

¹²Kēn in otit itēmlau nakian āpēh e noan ilis ikin itēm kinēlin wir rēkis natimnat rafin rēha nagwēnēn āh-ikin. Kēn nakioal āpen-āpenā nagwēnēn āh-ikin.”

¹³Kēn kēmian muehm natimnat rafin tahmen ēm mēmā inu Iesu tēmēn mihin ne. Kēn kēmioal āpen-āpenā e nagwēnēn ikin rēha lafet rēha Nuhagego-inēn.

Namnun nagwēnēn rēha Iesu ne rēhan min

¹⁴Kēn e nian rēha nagwēnēn, Iesu tēmuwin mēpēlēh e tepil ilat rēhan aposol min. ¹⁵Kēn tēmēn-ipēn kēm ilat mēmā, “Otēsuwēhēn, okol nahmēn kēm io. Mēto nikik tinolkeike pik mēmā okotaupēn kun nagwēnēn rēha lafet rēha Nuhagego-inēn. ¹⁶Iakolkeike pik mēmā kitat okotagwēn min-nulan mēto-inu, okol esagwēn minēn e nagwēnēn rēha Nuhagego-inēn mētoarus nipēti lafet u

tuwa mol nipahrienēn lan e nērēmērēn rēha Uhgin.”

¹⁷Kēn Iesu tēmos kap wain mēn tagkiu ron kēm Uhgin, kēn mēn mēmā, “Otos itēmat rafin, kēn motēnim, ¹⁸mēto-inu roiu iatēn kēm itēmat mēmā esēnimēn wain mētoarus-pēn nian natimnat rafin kotatig ahgin nērēmērēn rēha Uhgin.”

¹⁹Kēn tēmos pīret mēn tagkiu ron kēm Uhgin, kēn mēmkaš mos-ipēn kēm rēhan min netēmim, kēn mēn mēmā, “Inu nipētik itēm iakatos-ipinā otēmat. Nian rafin onēkotēkēike motol nat u mēmā nikitēmat tatēht io.”

²⁰Kēn e nolēn kitēh ēm, nian kēmotagwēn rēkis, Iesu tēmos kap wain kēn tēmēn mēmā, “Kap wain u in nitak itēm otaiu otēmat, kēn tatēgētun nēniēkisēn wi rēha nasituēn rēha Uhgin kēm netēmim. ²¹Mēto onēkotētēlig wir-tu. Suah kit ukin-u kotagwēn kitat min e tepil, kēn in otēpanegēhan-in-pēn io e nelmi rēhak min tikimīr.^d ²²Io Nēti Etēmim oekēkēike mimis mēmā inu Uhgin tēmēn mihin ne. !Mēto awe, nah-mēn asol tatuwin o etēm tategēhan-in-pēn io e nelmi tikimīr min!” ²³Kēn kīnoatētapēh-ētapēh olat min mēmā, “?Kitat pah otol nat āh?”

²⁴Kēn nat kit min, ilat kīnoatol nikilat min mēmā pah u in ilis pik taprēkis-in ilat.^e ²⁵Kēn Iesu tēmēn-ipēn kēm ilat mēmā, “Kig min rēha nētueintēn u koatērēmērē e netēmim e rēhalat nēsanēnēn, kēn koataun-in atip ilat mēmā ilat ‘Netēm rēha Nasituēn.’^f ²⁶Mēto itēmat onēkēsotolēn min-nēhlan. Okēmā itēmat kit in ilis, in otīlēš-iēhau in tahmen-pēn e suakēku. Kēn okēmā itēmat kit tatētul aupēn, kēn in otuwa iolwēk ēm kit.^g ²⁷?Pah u in ilis pik, etēmim itēm tētagwēn e tepil, o iolwēk itēm tatos nagwēnēn

^d22:21 Sam 41:9; Jon 13:21-22 ^e22:24 Luk 9:46

^f22:25 Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 ^g22:26 Mat 23:11; Mak 9:35

matuwa? Nəkotitun məmə etəm tətəg-wən e tepil in ilis taprəkis. Məto io, etəm-iasol rəhatəmat, nian emətaliwək kitat min itəmat, emahmen-pən e iolwək əm kit.^h

²⁸ “İtəmat u, nian rafin nəkotatig iuəhkir ron io e nian ekətatig e nian əskasik min. ²⁹ Kən tahmen-pən əm məmə Tata rəhak tatiləs-ipər io məmə ekuwa kig, kən io min iatiləs-ipər itəmat məmə nakotuwa kig min, ³⁰ məmə nakotuwa kəpələh kitat min io, kotəg-wən kələh e nian ekuwa mol kig lan. Kən e nian əh, itəmat min onəkotəpələh e jea min rəha kig, kən itəmat onəkotuwa motətul əupən e noanol min tuelef rəha Isrel moatakil ilat moatərəmərə elat.”ⁱ

³¹ Kən İesu təməni-ipən kəm Saimon Pita məmə, “Kəsi. Saimon. Ətəlig-in-tu io. Setan tinətapəh rəkis o Uhgini məmə oteğəhan-in məmə in otuwa mos-ipən-os-ipən kəm itəmat mol nəratən kəm itəmat məmə otəğətan rəhatəmat nahatətən in təkəsik lak o kəp. ³² Məto enəfak rəkis ron ik məmə rəham nahatətən otəsətiteən. Kən nian nakatəuhlin rəham nətəligən tatitəlig-pa min, ik onəkəkəike mol nətəligən rəha piam min okotəsəkisik.”^j

³³ Məto Saimon Pita təməni-ipən kəm in məmə, “İərəmərə. İatətul matip məmə ekimnə kilau min ik e kalapus, kən mimi kilau min ik.”

³⁴ Kən İesu təməni-ipən kəm in məmə, “Pita, ekatən kəm ik məmə, o lapin huə, nian mənig otəsimmənən əh, kən ik onəkən mau kisil məmə nəkəruru io.”^k

³⁵ Kən İesu təməni-ipən kəm ilat məmə, “Əupən, emətahl-iarəp itəmat, nəməsotosən mənə e paos, ne kətim, ne put. ?Təhro? ?Rəhatəmat natimnat təsəh-

menən, o kəp?” Kən ilat kəmotən məmə, “Kəp.”^l

³⁶ Kən təməni-ipən kəm ilat məmə, “Məto roiu, okəmə suah kit tatos rəhan mənə e paos o kətim, otəkəike mos. Kən etəm təsosən naip rəha nəluəginən, pəs otol-salim-in rəhan kot mos-nəmti rəhan kit. ³⁷ İatən kəm itəmat məmə nəğhatən u e Nəoa Rəha Uhgini tatəğhat-in io, kən in otəkəike mol niphərienən. In tatən məmə, ‘Nətənim nikilat təht məmə in etənim kit itəm tatərəkini Lou.’^m Əwəh, nəğhatən u tatol niphərienən əh-roiu.”

³⁸ Kən ilat kəmotən məmə, “İərəmərə, əplan-tu. Naip rəha nəluəginən kəiu əpəh.” Kən in təməni kəm ilat məmə, “Ah, nahmen. Otəpəs-ta.”

İesu təmuwin matəfak əpəh e Nitot Rəha Nig U Olif

(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹ Kən İesu təməni e taon muwin əpəh e Nitot Rəha Nig U Olif tahmen-pən əm məmə in tatol mihin e nian rafin, kən rəhan min nətənim koatətəu-pən.

⁴⁰ Kən nian in təmuwin mətoarus-pən əh-ikin əh, təməni-ipən kəm ilat məmə, “Onəkotəkəike moatəfak məmə nat kit otəsos-ipən-os-ipənən kəm itəmat motol rəhatəmat nahatətən otatite lak.”

⁴¹ Kən in təməniwək mapəs ilat muwin məsin, kən misin nulan matəfak matən məmə, ⁴² “Tata, okəmə nikim tagien, awi, os-irəkis nahməən min u itəm okəpanotuwa. Məto əsolən rəhak nətəligən, məto ol nat naka itəm ik əm nakolkeike.”

⁴³ Kən nəgelo kit təməni-pən e neai muwa mos-ipən nəsanənən kəm İesu. ⁴⁴ Kən məto-inu nikin titəhmə pik, kən rəhan nətəligən tinatol wək pik, kən təməfak

^h22:27 Jon 13:12-15 ⁱ22:30 Mat 19:28 ^j22:32 Jon 17:15

^k22:34 Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38 ^l22:35 Luk 9:3; 10:4

^m22:37 Aes 53:12

əskasik pik, kən noəh təmaiu lan məhl mateht nisip tahmen e nita.*

⁴⁵Nian təməfak rəkis, in təmətul mitalig-pən məmə otehm rəhan min netəmim, kən təməplan ilat kinotapil rəkis. Kinotəpou məto-inu nikilat titahmə. ⁴⁶Kən təmən-ipən kəm ilat məmə, “?Tahro nakotapil? Otaiir motə-fak məmə nat kit otəsos-ipən-os-ipənən kəm itəmat motol rəhatəmat nahatətəən otatite lak.”

Tikimir min rəha Iesu kəmotuwa kiləs

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50;
Jon 18:2-11)

⁴⁷Nian Iesu təmatəghat əh, nimanin netəmim kəmotiet-arəpa ikin əh, kən suah əh Jutas, u in etəmim kit e netəm tuelef rəha Iesu, in təmit ilat motuwa, kən təmuwa iuəhkir məmə otatuilim e Iesu. ⁴⁸Məto Iesu təmən-ipən kəm in məmə, “?Jutas, io Nəti Etəmim, məto tahro nəmuwa məmə onəkātuilim-pa lak kən e nolən əh megəhan-in-pən io e nelmi rəhak tikimir min?”

⁴⁹Kən nian netəmim min rəha Iesu kinotehm natimnat min əh minotitun məmə naka əh okol, kəmotən-ipən kəm in məmə, “?Iərəmə, oekotahro? ?Ekotəte ilat e naip, o?” ⁵⁰Kən ilat kit təmoahin naip tətə-rəkis matəlgin matip rəha slef rəha pris asol agin.

⁵¹Məto Iesu təmə, “!Ei! !Nahmen, otapəs əm!” Kən in təmələhəu-pən nelmin e matəlgi suah u, kən mol-wir min.

⁵²Kən Iesu təməghat kəm pris asol min, ne netəm-iasol min rəha mopael rəha Nimə Rəha Uhgin, ne etəm-iasol min rəha noanol rəha Isrel, u kəmotuwa məmə okotaskəlim Iesu. In təmən

məmə, “?Tahro, nəman? ?Nikitəmat təht məmə io emit netəmim muwin kotəlu-agin o kapman, o kəm-naka io iohamnu itəm kit, kən nakotəmik naip asol min rəha nəluaginən ne nəlnal min moatuwa məmə onəkotaskəlim? ⁵³?Nian rafin etən əm kitat min itəmat e Nimə Rəha Uhgin, məto tahro nəsotaskəlimən io? Məto roiu əh, in nian ətuatip rəhatəmat, kən nəsanənən rəha napinəpən in tatərəmə.”

Pita təmən məmə in təruru Iesu

(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54,
66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

⁵⁴Kən kəmotuwa motaskəlim Iesu motiləs motuwin e latuənu rəha pris asol agin. Kən Pita tuarisig-in ilat məto təsuwinən iuəhkir olat.ⁿ ⁵⁵Netəm min əh kəmotahl nigəm kit əpəh e iat rəha pris asol agin, kən motəpələh kitəlau e nigəm. Kən Pita tuwa matəpələh ilat min. ⁵⁶Kən pətan əkəku kit u slef rəha pris asol agin, təmuwa mehm Pita tatəpələh, kən nəhag-əhagən rəha nigəm tətasiəgəpin in, kən niganəmti pətan əh təmətul lan, kən təmən-ipən kəm ilat məmə, “Suah u, in min ilau Iesu kəmatuan.” ⁵⁷Məto Pita təmən-ipən kəm pətan un məmə, “Esitunən suah un nakatən.”

⁵⁸Kən uarisig lan təsuwəhən, suah kit min tuwa mən-ipən kəm Pita məmə, “Ei, ik min, ik etəmim kit rəhan.” Məto Pita təmə, “Ei, sənəmə io etəmim rəhan.”

⁵⁹Uarisig lan, aua kit tīnuwa minuwın rəkis, kən suah kit təməghat əskasik kəm ilat məmə, “!Nipahrienən məmə suah u təmatuarisig-in Iesu, məto-inu in etəm Kalili!” ⁶⁰Məto Pita təmə, “!Ei! !Esitun agin-əhən nəghatən u nakatən!” Kən nian Pita təmatəghat əh, kən mənig

*22:44 E kopi oas min neen rəha Niutesteman itəm kəməte e nəghatən Kris aupən, nəghatən rəha ves 43-44 tikə. Kəm-naka, sənəmə Luk itəm təməte ves 43-44, məto suah kit min itəm təməte kopi kit rəha naoa u.

ⁿ22:54 Mak 14:53-54

təmimnən. ⁶¹ Kən Iəramərə təməuhlin masipən ətuatip matehm Pita. Kən Pita, nikin təməht nəghatən rəha Iəramərə itəm təmən lan məmə, “O lapin əm u, nian mənig otəsimmənən əh, ik onakən mau kisil məmə nəkəruu io.” ⁶² Kən Pita təmiet muwin ihluə, təmasək təmasək.

Netəmim kəmotəsan-əsan e Iesu

(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Kən e nian əh, netəmim itəm kəmotaskəlim Iesu kəmotəghat əsan lan, kən moatoh. ⁶⁴ Kən kəmotəlis ətain niganəmtin kən motoh, moatən-ipən məmə, “!Ei, ien! ?Ən-tu məmə pah tatoh ik?” ⁶⁵ Kən kəmoatən nəghatən rat tepət moatərekin in lan.

Kəmiuw-iarəp Iesu e kaonsel

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Kən laulaugin agin, netəm-iasol rəha noanol rəha Isrel, ne pris asol min, ne iəgətun min rəha Lou kəmotuwa kuəfimin e kaonsel rəhalat, kən netəmim kəmotiləs Iesu motuwa tətul e niganəmti kaonsel əh. Kən netəm rəha kaonsel kəmotətapəh ron məmə, ⁶⁷ “Okəmə ik Kristo itəm Ughin təmən məmə otahl-ipa, ən kəm itimat.” Məto Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Okəmə ekən kəm itəmat, kən nəsotənən nipharienən lak.” ⁶⁸ Kən okəmə ekətapəh otəmat, kən okol nəkəsotuhəlpinən. ⁶⁹ Məto tətouon roiu, io Nəti Etəmin, io oekuwin məpələh əh-ikin rəha nəsanənən ne nisaiiən, inəh e nikali Ughin matip, Ughin u itəm rəhan nəsanənən iahgin.”^p

⁷⁰ Kən ilat rafin kəmotətapəh ron məmə, “?Təhro? ?Ik Nəti Ughin?”

Kən Iesu təmən-ipən məmə, “Nakoatən məmə io u inu.”

⁷¹ Kən kotən məmə, “?Təhro kitat koateam-in nəghatən kit min məmə ota-

situ e rəhatat nəghatən? Kinotəto ətuatip nəghatən əh e nohlin.”

Iesu təmətul e niganəmti Pailat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

23 Kən netəmim rafin rəha kaonsel kəmotətul motit Iesu motuwin kəm Pailat. ² Kən moatən-iarəp niphəgnəmtin min itəm otoh Iesu məmə, “Emotehm məmə suah u tatit rəhatat netəmim min, kən mol ilat kotəlməl, kən təməuhlin rəhalat nətəligən koatol tikimir ilat kapman rəha Rom, mətahtosis-in itimat məmə esotətuəən takis kəm Sisa itəm tətəramərə e niphəpən u. Kən in matən-iarəp məmə in Kristo itəm Ughin təməhl-ipa məmə in kig kit.”

³ Kən Pailat təmətapəh ron məmə, “?Təhro? ?Ik kig rəha netəm Isrel?” Məto Iesu tən-ipən kəm in məmə, “Ik nəmən mihin.”

⁴ Kən Pailat təmən-ipən kəm pris asol min ne netəmim rafin məmə, “Esehman niphəgnəmtin kit ne, itəm tatən məmə suah u təmərekin lou.”

⁵ Məto ilat kotəgət əfəməh moatən məmə, “Kəp. Məto suah u tətən əpnəpin matəgətun netəmim rafin ikin min əh Jutia təmətuoun əpəh Kalili muwa mətoarus-pa ukin-u, kən mol nətəligən rəha netəmim koatəluə motəlməl.”

⁶ Kən nian Pailat təməto nəghatən əh, təmətapəh məmə, “?Təhro? ?Suah u in etəm Kalili?” ⁷ Kən nian təməto məmə Iesu təmiet ikin əh itəm Herot Antipas tətəramərə ikin, in təməhl-ipən Iesu məmə otuwin mehm Herot, məto-inu e nian əh, Herot min in tətətig Jerusalem.^q

Iesu təmətul e niganəmti Herot Antipas

⁸ Kən nian Herot Antipas təməhm Iesu, nikin təmagien pīk, məto-inu nuwəh

^o22:67 Jon 3:12

^p22:69 Wək 7:56

^q23:7 Luk 3:1

mäsin in təmolkeike mämə otehm. Herot təmatəto əm nāmnusən rəhan, kən in təmolkeike pik mämə in otehm İesu otol nat pispis kit. ⁹Kən o natimnat min u, Herot Antipas təmətapəh-in nəghatən min tēpət kəm İesu, məto İesu təməpnapin əm məsuhəlpinən rəhan nəghatən. ¹⁰Kən pris əsol min ne iəgətun min rəha Lou kəmotətul motəghat əskasik e nīpəgnəmtin min rəhalat moatoh İesu lan. ¹¹Kən uarisig lan, Herot Antipas ne rəhan min mopael kotagət ausit e İesu, kən moatəsan lan. Kən Herot təmən-ipən kəm rəhan mopael min mämə okotuwin-in-pən kot wir kit rəha kig kəm in, kən motit motuwin min kəm Pailat.

¹²Aupən ikin, Herot Antipas ne Pailat kəmətioal tikimir kəm ilau min, məto e nian əh, ilau kəmuea minioalkeike ilau min.

**Pailat təmən mämə
İesu otəkəike mimis**

(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15;
Jon 18:39-19:16)

¹³Kən Pailat təmaun-in pris əsol min, ne netəm-iasol rəha netəm İsrel, ne netəmim rafin, kən ilat rafin kəmotuwa kitəh. ¹⁴Kən in təmən-ipən kəm ilat mämə, “Suah u, nəmotiləs motuwa tətul e niganəmtək, kən nəmotən mämə tatəuhlin nətəligən rəha netəmim rəhatəmat koatol tikimir kəm kapman. Məto emakil rəkis nətəligən u e niganəmtitəmat, kən məsehmən mämə təmətgəhl lou kit, kən nīpəgnəmtin min itəm nakoatən lan təsolən nīpahrienən. ¹⁵Kən Herot Antipas min, in təmakil mehm mämə nolən rat kit təsəkul-pənən lan. Tol nəhlan, in tahl-ipa tuwa min o kitat, kən təpiə əm mämə suah u in təməsolən nat kit itəm tərət mämə in otimis ron. ¹⁶⁻¹⁷Kən o nat əh inəh, rəhak min

mopael okotalis əm, kən uarisig kotahl-iarəp tatuwin.”[†]

¹⁸Məto ilat rafin kəmotagət əfəməh moatən mämə, “!Otiləs-iarəp suah un kən kohamnu! !Məto ahl-iarəp Parapas tuwa mehm itimat!” ¹⁹(Suah u Parapas, kəmiləs-ipən e kalapus məto-inu in təmol netəmim kotəluagin o kapman e taon əh, kən in iohamnu itəm.)

²⁰Məto Pailat in tolkeike mämə otahl-iarəp İesu tatuwin, kən in təməghat min kəm ilat. ²¹Məto ilat kəmotagət əfəməh pik mämə, “!Ətu-pər in e nig kəluau! !Ətu-pər in e nig kəluau!”

²²Məto Pailat təməghat min kəm ilat minətau kisil lan əh-roiu mämə, “?Tahro? ?Suah u in təmol nat tərət naka? Io esəhmən mämə in təmol nat kit itəm tətuatip mämə in otimis ron. Məto rəhak mopael min, ilat okotalis əm, kən uarisig lan kotahl-iarəp tatuwin.”

²³Məto ilat koatəkəike motəghat əskasik, kən motagət əfəməh e Pailat mämə otətu-pər İesu e nig kəluau. Kən motagət pik moatuwin moatuwin, kinol win e nətəligən rəha Pailat. ²⁴Kən Pailat təmakil İesu mämə otəkəike mimis tahmen-pən mämə inəh ilat kəmotən mihin ne. ²⁵Kən in təmol nətəligən rəhalat, kən təməhl-iarəp Parapas u aupən in təmətatig e kalapus o nəluaginən o kapman ne nohamnuən itəm. Məto təmegəhan-in İesu tuwin e nelmi rəhan mopael min mämə ilat okotos motuwin kitəp nətəligən rəha nimanin netəmim.

Kəmit İesu kan mämə otimis

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32;
Jon 19:17-27)

²⁶Kən nian mopael min kəmotit İesu motiet e taon, kən kəmotəplan etəm Saerin kit, nərgin u Saimon. In təmisi-

[†]23:16-17 E kopi oas min neen rəha Niutesteman itəm kəməte e nəghatən Kris aupən, katilpin nəghatən kit min ikin-u tatən mämə, “E nian rəha lafet rəha Nuhagego-inən, Pailat in otəkəike mahl-iarəp rəhalat kit etəmim otiet e kalapus.”

pən isəu maliwək matuwa e taon. Kən kəmotaskəlīm motələhəu-pər nig kəluau rəha Iesu e nuwegin məmə otiləs, kən motən-ipən məmə otətəu-pən Iesu. ²⁷ Kən nimanin netənim tepət kəmotaliwək katuarisig-in Iesu e su-atip, kən nipitan tepət min koatuarisig-in ilat, koatasək moatəun-əun o Iesu. ²⁸ Məto Iesu təməuhlin masipən məplan ilat, kən mən-ipən kəm ilat məmə, “Nipitan Jerusalem. Əsotasəkən ron io, məto otasək atip otəmat, ne nenətitəmat min. ²⁹ Otətəlig-in-tu io. Nian tatuwa itəm okəpanən məmə, ‘!Otagien itəmat netəm nəsoteməkən o nəsotapinahinən suakəku!’” ³⁰ E nian əh, netənim okotən-ipən kəm nitot asol min məmə, ‘Awi, otisas-pa etimat,’ kən okotən-ipən kəm narit min məmə, ‘Awi, otəfətain itimat.’” ³¹ ?Məto okəmə nigəm tatuəp nəhlan nian nig nimalin tətamiəmitə əh, kən tahro e nian nig tinəmətu?”[‡]

Mopael min kəmotətu-pər Iesu e nig kəməluau

³² Kən mopael min kəmotiləs suah mil kəiu itəm kəmuətəgəhl lou kan məmə okotohamnu iləhal Iesu. ³³ Kən kəmotuwa ikin kit, nərgin u Louipil-uipil. Ikin əh, kəmotətu-pər Iesu e nig kəməluau. Kən kəmotətu-pər iətgəhl lou mil əh-ikin, kit e nikali Iesu matip, kən kit e nikalin mol. ³⁴ Kən Iesu təmə, “Tata. Aluin rəhalat nolən rat min itəm koatol kəm io, kən məsalpinən, məto-inu kəsotitunən nat naka itəm koatol.” Kən kəmotoor rəhan natimnat moaturin taes ron.^t

³⁵ Kən netəm min u koatətul əh-ikin, moatehm natimnat min u, məto etəmi-asol min rəha noanol rəha Isrel kotalah əsan e Iesu moatən məmə, “!In təmosmegəh netənim tepət rəkis. Məto okəmə in Kristo itəm Uhgın təmən məmə otəhl-ipa, kən in Etəm Uhgın Təmitəpun, kən pəs in otosmegəh atip in!”^u

³⁶ Kən mopael min, ilat min koatəghat əsan e Iesu, kən motuwa iuəhkır ron moatətapəh məmə in tolkeike wain u itəm tagin,^v ³⁷ moatən məmə, “!Okəmə nipahrienən ik kig rəha noanol min rəha Isrel, osmegəh atip ik əh-roiu!”

³⁸ Kən nəghatan kit əh-ikin kəməte kətu-pər e rəhn-kapə nig kəluau, tatən məmə, Inu kig rəha netəm Isrel.

³⁹ Kən iətgəhl lou mil kit itəm katəkul-pər e nig kəluau, in tatəghat rat e Iesu, matən məmə, “!Ei! ?Ik Kristo itəm Uhgın təmən məmə otəhl-ipa, o kəp? !Okəmə tol mihin, osmegəh ik kən mosmegəh min itimlau!”

⁴⁰ Məto iətgəhl lou əh kit min təmən-ipən kəm in kit, kən mahtosig-in məmə, “?Tahro? ?Nəsəginən Uhgın, nat əpnapin onakimis? Nalpinən u rəhatəhal in tahmen-ahmen əm. ⁴¹ Məto təmətuatip əm məmə kilau okiamis o rəhalau nolən rat min itəm kəmioal. Məto suah u, in təsolən nat tərət kit ne.”

⁴² Kən təmən-ipən kəm Iesu məmə, “Iesu, o nian onəkuwa matol kig lan, kən nikim otatəht io.” ⁴³ Kən Iesu təmən-ipən kəm in məmə, “Nipahrienən iatən kəm ik, məmə roiu əm kilau min ik əpəh e nego e neai.”

[‡]23:31 “Nig nimalin tətamiəmitə əh” tatəpsen-pən Iesu itəm tətəuatip agin, məto tatos nalpinən. Inu tahmen e nigəm itəm tatuəp. Kən “nig tinəmətu” tatəpsen-pən iol təfəgə rat min. Kən uarisig lan, Uhgın otol nalpinən asol kəm ilat. Inu tahmen e nigəm asol agin. Afin Luk 21:20-24.

^t23:36 Wain u itəm tagin, in nənimən rəha ian-rat min.

^v23:29 Luk 21:23 ^u23:30 Hos 10:8; Nol Əpən 6:16

^v23:34 Sam 22:18; Aes 53:12 ^u23:35 Sam 22:7-8 ^v23:36 Sam 69:21

Iesu tēmimis

(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41;
Jon 19:28-30)

44-45 Kən iuəhkir tuelef klok e nərəuiəgən, mit nəsasiəən, kən napinəpən tinan rafin ikin əh mətəarus-pən tri klok ehnaipən. Kən niməhan itəm tatəkulosig-in-pən lkin Tasim Agin Ikin e Nimə Rəha Uhgın, tēməhap məsin kəiu.^w 46 Kən Iesu təmagət əfəməh məmə, “!Tata. İatələhəu-pən nəmegəhən rəhak e nelməm!” Nian təmən rəkis nəghatən əh u, kən rəhan namegən tiet.

47 Kən nian etəm-iasol rəha mopael min rəha netəm Rom tēmehm natimnat min əh, kən in təmənwiwi Uhgın matən məmə, “!Nipahrienən, suah u in tətuatip pahrien!” 48 Kən netəmim itəm kəmotuwa ikin əh məmə okotəplan, nian kəmotəplan natimnat min əh, kəmoatuwin moatəto tərət e nikilat, kən motahtəht manikiləhalat. 49 Kən ioli Iesu min, ne nipitan itəm kəmotisi-pən Kalili motətəu-pən Iesu motuwa, ilat kəmoatətul isəu məsin kən moatehm natimnat min əh.

Josep təmitənim Iesu

(Mat 23:57-61; Mak 15:42-47;
Jon 19:38-42)

50-51 Kən etəm Aramatia kit əh-ikin, nərgin u Josep. Aramatia in taon kit rəha İsrəl, kən suah əh in etəmim kit rəha kaonsel rəha netəm İsrəl. In etəm təwir, rəhan nəmegəhən tətuatip, kən in etəmim kit tətəməsahgin məmə otəplan nərəməərən rəha Uhgın. Kən in təməsegəhanən e nəghatən rəha kaonsel itəm kəmoategəhan-in Iesu məmə okoh. 52 Kən in təmuwin mehm Pailat mətəpəh ron məmə otegəhan-in nipəti Iesu tos. 53 Kən Josep təmuwin mīləs-

iəhau nipəti Iesu e nig kəməluau, mos muwa malpin e niməhan wir kit, nərgin u linen. Kən təmīləs muwin mələhəu-pən e nipəg kəpiel itəm kinəmətə rəkis o nolən suwit ikin, mətə kəsitənīmən əh suah kit ikin. 54 In əh e nian rəha noanol min rəha İsrəl itəm koatol əpen-əpenə lan o nian rəha Sapat, kən iuəhkir Sapat tətəuon.

55 Kən nipitan itəm kəmotisi-pən Kalili kəmotuarisig-in Iesu, kəmotətəu-pən suah un, motuwin motəplan nipəg kəpiel, kən motəplan nolən itəm in tətələhəu-pən min Iesu ikin. 56 Kən uarisig, nipitan kəmotitəlig-pən latuənu, kən kəmoatol əpen-əpenə manat min neen ne fomat itəm nəmiəwīlat təwir məmə okol-pən e nipəti Iesu. Kən e nian rəha Sapat, ilat kəmotameg moatətəu-pən nəghatən rəha Lou.^x

Iesu təməmegəh min e nimisən

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

24 Kən e Sante laulaugin agin, nipitan kəmotuwin əpəh e suwit, motəmik nat pien-pien min u nəmiəwīlat təwir itəm kəmotol əpen-əpenə rəkis lan. 2 Nian kəmotuwa e suwit, kəmotehm kəpiel itəm kətahtosig-in nipəg kəpiel lan, mətə kəmahwin rəkis. 3 E nian kəmotuwin e nipəg kəpiel, mətə kəsotehmən nipəti İərəməərə Iesu. 4 Kən ilat kinotəruru əfəməh moatətəlig-in natimnat min əh. Kən əmun etəmim kəiu əh-ikin, katuətul ilat min niptan, kəmian e napən itəm tatipit-ipit. 5 Kən nipitan kəmotəgin pik, kəmotisin nulilat motasil-iəhau moatehm niməpən, kən suah mil kuəmə, “?Tahro nakoategəs-in etəm tətəmegəh u ikin-u ima netəm kəmotimis? 6 In tikə ukin-u. !In tīnəmegəh min! Nikitəmat otəkəike matəht nəghatən itəm təmən kəm itəmat

^w23:44-45 Hip 6:19-20; 10:19-20

^x23:56 Eks 20:10; Dut 5:14

nian in tāmētatiḡ əh əpəh Kalili māmə,^y
⁷ ‘Natimnat min u okotəkəike motuwa
 motol nīpahrienən lan. Okegəhan-in-pən
 Nəti Etəmim tuwin e nelmi iol təfagə
 rat min, kən okətu-pər e nig kəluau
 timis, mətə e nian tatol kisil lan, kən
 in otəmegəh min.’⁸ Kən nikilat tinəht
 nəghatən rəha Iesu.

⁹ Kən kəmotiet e suwit motuwin
 motən-ipən natimnat min əh kəm
 netəm ləfen rəha Iesu, ne rəhan min
 rafin. ¹⁰ Kən nīpitan min əh itəm
 kəmotən-iarəp natimnat min u kəm
 aposol min, inəh Meri Maktala, Joana,
 Meri mama rəha Jemes, ne nīpitan
 neen min itəm kəmotuwin e suwit.
¹¹ Mətə aposol min kəmotətə nəghatən
 əh tahmen-pən əm e nəghatən alməl
 kit itəm nīpətin tikə, kən məsotənən
 nīpahrienən lan.

¹² Mətə Pita tāmətul maiu muwin əpəh
 suwit ikin, moeg-oeg masipən e nīpəḡ
 kəpiel kən təmehm əm napən itəm kə-
 malpin nīpəti Iesu lan, mətə nat kit min
 tikə əh-ikin. Kən in təmaliwək mītəlig
 minatuwin latuənu, kən matətəlig-in pik
 natimnat min əh.

E suatip tatuwin Emeas

(Mak 16:12-13)

¹³ E nian əm əh inəh, suah mil
 kəiu rəha Iesu kəmualiwək mətian
 latuənu kit, nərgin u Emeas. Latuənu
 un mətəarus-pən Jerusalem, in iuəhkir
 o lepen kilometa. ¹⁴ Kən e nian
 ilau kəmualiwək mətian, kən ilau
 kəmatuəghat-in natimnat min itəm
 kəmol ilat. ¹⁵ Nian ilau kəmatuəghat
 nəhlan, kən Iesu təmuwa iuəhkir olau,
 məhlaliwək kələh mətəhaluwin. ¹⁶ Mətə
 kəməsiatunən māmə pah əh iləhal
 min kəmətəhlaliwək mətə-inu Uhgin
 təmahtosiḡ-in nətəligən rəhalau.

¹⁷ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilau
 māmə, “Təs mil. ?Naka un nakatuən?”

Kən əmun kəmuelahl muətul, ni-
 gənəmtilau təməpou. ¹⁸ Kən suah mil əh
 kit, nərgin u Kleopas, təmən-ipən kəm
 in māmə, “Okəm-naka ik əm un iapispis
 kit u Jerusalem itəm nəsitunən natim-
 nat min itəm kəmol ilat e nian min itəm
 kinotuwin rəkis.”

¹⁹ Kən in təmən-ipən kəm ilau māmə,
 “?Natimnat naka min əh?”

Kən kəmuən-ipən kəm in māmə,
 “Natimnat min itəm kəmol e etəm
 Nasaret əh Iesu. In ien kit rəha Uhgin,
 kən rəhan wək təsanən wir ne rəhan
 min nəghatən kotəfigəm, kən niki Uhgin
 ne niki netəmim tətəgien lan. ²⁰ Mətə
 rəhatimat pris asol min ne iəḡətuḡ min
 rəha Lou kəmotiləs-ipən e nelmi netəm
 Rom māmə okotakil māmə in otimis.
 Kən kəmotətə-pər e nig kəluau timis.

²¹ “Mətə itimat emotələhəu-pən pap
 rəhatimat nətəligən tətatiḡ əskasik lan
 māmə in otiləs-irəkis itimat noanol
 min rəha Isrel e nelmi tikimir min
 rəhatimat. Kən roiu in nian tatol
 kisil lan.”^z ²² Kən nat kit min, nīpitan
 neen itəm emotan, kəmotol māmə
 narmitimat təmiwig o nəghatən kit.
 Roiu laulaugin agin-əh, kəmotuwin
 əpəh e suwit itəm kəmitənīm Iesu
 ikin, ²³ mətə kəməsotehmən nīpətin.
 Kən kəmotitəlig-pa moatən māmə,
 ‘Emotehm nat kit tahmen e napilairən,
 inəh nagelo mil kəiu katuən-ipa kəm
 itimat māmə Iesu tətəmegəh.’ ²⁴ Kən
 rəhatimat neen netəmim kəmotuwin e
 suwit, kəmotehm natimnat rafin agin
 tətətiḡ tahmen-pən əm e nəghatən əh
 nīpitan min əh kəmotən mihin ne, mətə
 kəsotehmən Iesu.”^a

²⁵ Kən in təmən-ipən kəm ilau māmə,
 “Təs mil. !Rəhatəmlau-kapə tikə, kən
 nakatiaiūw nifagə matialəs pik o nənən

^y24:6 Luk 9:22

^z24:21 Luk 19:11; Wək 1:6

^a24:24 Jon 20:3-10

nipahrienən o natimnat itəm ien min rəha Uhgín kəmotən! ²⁶ ?Nəkiatun o kəp məmə, Kristo itəm Uhgín təmən məmə otahl-ipa otəkəike mos nahmən e nipətin, kən uarisig lan, in təpanuwin əpəh e nego e neai mos nərgin rəha nisi-aiien?"^b ²⁷ Kən Iesu təmən-ipən wir kəm ilau Naoa Rəha Uhgín itəm koatəghat-in in, təmətuoun e naoa rəha Moses kən muwin mətoarus-pən naoa min rəha ien min rəha Uhgín.^c

²⁸ Kən kinətəhaluwa iuəhkir o latuənu itəm suah mil katian ikin. Kən kənuəplan məmə Iesu tinətaliwək minatuwin məsə-tulən, ²⁹ məto ilau kətiauəh nikin məmə, "Ei, təwir məmə nəkətətig kitəhal min ik, məto-inu tinəpinəp rəkis, otəsüwəhən roiu mit taht." Kən təmuwin minehm ilau mətəhaləpələh.

³⁰ Kən kinətəhaləpələh məmə okəh-lagwən, kən in təmos pīret mən tagkiu ron kəm Uhgín, kən məmkas mos-ipən kəm ilau. ³¹ Kən əmun Uhgín təmol kəniatun məmə in Iesu, kən əmun in təmīkə min, kən kənəsüəplanən. ³² Kən kəmuən-ipən kəm ilau min məmə, "Ei! ?Nian in təmatən-ipa wir Naoa Rəha Uhgín kəm kilau e suatip, kən katuəto təwir lan nikilau tətəgien pik, o kəp?"

³³ Kən roiu agin-əh min, kəmuətul mi-aiet ikin əh miatəlig-pən min Jerusalem. Kən ikin əh, ilau kəmuehm netəm lepen rəha Iesu ne netəmim neen min rəhan kəmotuwa kuəfimin rəkis ilat min katəpələh, ³⁴ kən moatən məmə, "Nipahrienən! İəramərə təməmegəh min, kən Saimon Pita⁸ təməhm rəkis!"^d ³⁵ Kən ilau kəmuən-ipən rafin natimnat itəm kəmol kəm ilau e suatip, kən muən-ipən nian ilau kəmatiatun Iesu lan e nian itəm in təmatəmkas pīret matos-ipən kəm ilau.

Netəmim rəha Iesu min kəmotehm

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18;
Jon 20:19-23)

³⁶ Kən nian katuən əh nəghatən min əh, Iesu təmuwa mətul ilugin-in ilat matən kəm ilat məmə, "Nəməlinuən tətatig otəmat."

³⁷ Məto ilat kəmotaut lan kən minoatəgin, nikilat təht məmə kinotəplan narmin kit.^e ³⁸ Məto in təmən-ipən kəm ilat məmə, "?Təhro rəhatəmat nətəligən tətərat nəhlan? ?Təhro rəhatəmat nətəligən tətətul pagpag? ³⁹ Otehm-tu nelmək ne nelkək məmə io əm u. Otea-pa motek nipətik kən motitun məmə io. Narmi etəmim nipətin ne nikilkilin tikə, təsolən məmə inu nakoatehm io, nipətik ne nikilkilik əh-ikin."

⁴⁰ Təmən nəghatən əh, kən təməgətin nelmən ne nelkin kəm ilat. ⁴¹ İlat kəsotən wirən nipahrienən lan məto-inu nikilat tətəgien pik, kən narmilat tatiwig. Kən in təmən-ipən kəm ilat məmə, "?Nəgwənən kit un nakoatos, o?" ⁴² Kən kəmos nəm məsin itəm kəmwəan rəkis motos-ipən kəm in, ⁴³ kən e niganəmtilat, təmos mun.

⁴⁴ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, "Aupən ikin, nian emətətig əh kitat min itəmat, emən nəghatən u kəm itəmat məmə, natimnat rafin itəm koatəghat-in io e Naoa Rəha Uhgín, okotəkəike motuwa motol nipahrienən lan, inəh nəghatən min e naoa rəha Moses, ne naoa min rəha ien min rəha Uhgín, ne Naoa Rəha Napuən Min."^f

⁴⁵ Kən in təmerəh e rəhalat nətəligən məmə okotitun nəghatən min itəm tətatig e Naoa Rəha Uhgín. ⁴⁶ Kən təmən-ipən kəm ilat məmə, "Nəghatən itəm tə-

^{§24:34} Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, "Saimon."

^b24:26 Luk 9:22

^c24:27 Sam 22:1-21; Aes 53

^d24:34 1 Kor 15:4-5

^e24:37 Mat 14:26

^f24:44 Luk 9:22

tatig e Naoa Rəha Uhgin tatən məmə netənim okotol tərət kəm Kristo itəm Uhgin təməhl-ipa, motol tatəto nah-məən e nipətin matuwin matuwin timis, məto e nian itəm tatol kisil lan, in otəmegəh min e nimisən.⁴⁷ Kən e nərgi Kristo itəm Uhgin təməhl-ipa, netənim okotəkəike motən-iarəp nəghatən əh məmə netənim okotəkəike motəuhlin kən motitəlig e rəhalat təfagə rat min, kən Uhgin in otəsalpinən nitai təfagə, kən maluin rəhalat nolən rat min. Nəghatən u otəkəike muwin kəm noanol min rafin əpəh ikin min rafin, otətuoun Jerusalem kən muwin mətoahgin-pən ikin min rafin e nətueintən.⁴⁸ Itəmat nə-motehm natimnat min u, kən onəkotən-iarəp ətuatip nəghatən min lan.^g ⁴⁹ Kən ekahl-ipa suah u itəm rəhak Tata təmən-

iəkis məmə in otahl-ipa kəm itəmat, inu rəhan Narmin. Məto onakoatəsahgin e taon əh mətoahgin-pən nakotos nəsanənən rəha Narmin Rəha Uhgin, kən tərīoah e nəmegəhən rəhatəmat.”^h

Uhgin təmiləs İesu muwin e neai

(Mak 16:19-20)

⁵⁰ Kən İesu təmit ilat motiet e taon motuwin əh latuənu Petani. Kən təmiləs-ipər nelmin məfak olat. ⁵¹ Kən nian təmatəfak olat, kən təməpəs ilat nian Uhgin təmiləs minatuwin əpəh ilis e nego e neai. ⁵² Kən kəmotəiuaiu motəfak-pən kəm in, kən uarisig lan, kotitəlig-pən Jerusalem nikilat tətəgien. ⁵³ Kən nian rafin, koatuwin e Nimə Rəha Uhgin moatənwiwi Uhgin.

^g24:48 Jon 15:27; Wək 1:8

^h24:49 Jon 14:16; 15:26; Wək 1:4

Jon

*Namnusen Təwir Rəha Iesu
Kristo Itəm Jon Təmäte*

Nəghatən əkuəkir rəha naoa u Jon

?Pah təmäte naoa u? Aposol Jon təmäte naoa u. In pia Jemes, kən ilau nəti Sepeti mil. In kit rəha netəm tuelef rəha Iesu, kən Iesu tolkeike pik in. In təmäte naoa min u: Namnusən Təwir Itəm Jon Təmäte, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, ne Nol Əpən.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte naoa u tatuwin kəm netəmim məmə okotən niphahrienən e Iesu. In tolkeike məmə otasitu elat mol nahatətən rəhalat tuwa məskasik, məto-inu rəhalat nahatətən təsəskasikən əh.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? Jon in etəm-iasol kit rəha niməfak, kən netəmim rafin rəha niməfak koatisiai-in. In tolkeike məmə netəmim rafin okotitun wir rəhan nəgətunən, kən nian nəgətunən eiua tətən, məto netəmim kotitun nahtosig-inən nəghatən eiua min e nəghatən rəha Jon e naoa u.

?Təmäte naoa u o naka? Jon təmäte naoa u matən-iarəp wir məmə Iesu in nəti Ughin, kən netəmim rafin itəm okotahatətə lan, okotos nəmegəhən itulin. Kən Jon tolkeike məmə otən-iarəp ətuatip məmə Iesu in nəti Ughin, kən Iesu in Ughin pahrien. Kən Jon tolkeike məmə in otən-iarəp namnusən min neen rəha Iesu itəm naoa min rəha Matiu, ne Mak, ne Luk kəməsəhalənən. Kən in tolkeike

məmə in otəg-ətuatip-in nətəligən min neen itəm netəmim koatən e Iesu.

Nəghatən Rəha Ughin Təmuwa Etəmim, in Iesu

1 Aupən agin, e nətuounən nian, Nəghatən tinatig rəkis.^{**} Nəghatən u təmətətig ilau Ughin, kən Nəghatən u, in Ughin. ²E nəukəti nian, in tinəmatig rəkis ilau Ughin, ³kən Ughin təmol natimnat rafin e Nəghatən u, kən natimnat rafin itəm Ughin təmol, nat kitəh ne tikə məmə Nəghatən u təsolən.^{††} ⁴Inu, in Nəukəti Nəmegəhən,^{‡‡} kən Nəmegəhən u, in Nəhag-əhagən rəha netəmim rafin. ⁵Nəhag-əhagən əh, tətasiəgəpin napinəpən, kən napinəpən okol təsaprəkis-inən.^{¶¶}

⁶Etəmim kit itəm Ughin təmahl-ipa tuwa, nərgin u, Jon.^{§§} ⁷Təmətul-arəp məmə otamnus-iarəp Nəhag-əhagən əh kəm netəmim, pəs ilat rafin kotən niphahrienən lan. ⁸Sənəmə Jon in Nəhag-əhagən əh, məto in təmuwa əm məmə otətul-arəp mən-iarəp Nəhag-əhagən əh kəm netəmim rafin. ⁹Nəghatən əh təmatuwa e nətueintən, kən in Nəhag-əhagən pahrien, itəm in tətasiəgəpin netəmim rafin.^{*}

¹⁰Nat əpnəpin məmə Ughin təmol nətueintən u e Nəghatən əh, kən təmətətig e nətueintən u, məto netəmim rəha nətueintən kotəruru in. ¹¹Təmuwa iman ikin, məto natiman min koatəuhlin mən-taalat kəm in, məsotolkeikeən. ¹²Məto netəmim rafin itəm kəmos in nikilat tagien ron, kən motahatətə e nərgin, kən in təmegəhən-in ilat koatuwa nenəti

^{**}1:1 Jen 1:1; 1 Jon 1:1; Jon 17:5; Nol Əpən 19:13

^{††}1:3 Kol 1:16; 1 Korin 8:6; Hip 1:2

^{‡‡}1:4 Jon 5:26; 11:25; 14:6

^{¶¶}1:5 Jon 9:5; 12:46

^{§§}1:6 Aposol Jon in təmäte naoa u. In tatəghat-in Jon Paptais e ves min u.

^{*}1:9 1 Jon 2:8

Uhgin min.[†] ¹³ Nenəti Uhgin min əh, ilat kəsotaiirən e nolən itəm nisualkələh kotaiir mihin, kən sənəmə e nətəligən rəha etəmim, o rəha tata min, məto ilat kotaiir wi min e Uhgin, e rəhan nəsanənən əm.[‡]

¹⁴ Nəghatən əh, in təmuwa etəmim, mətatig kitat min. Kən itimat emotəplan rəhan nepətən, kən nəsanənən asol ne nəhag-əhagən rəhan e niganəmtitimat. Inu, in nəsanənən asol ne nəhag-əhagən rəha Noan Kitiəh Əm, itəm in təmisi-pən e Tata Uhgin. In tərtoah e nəwiran itəm tətawte-in kəm kitat, kən mərioah min e nipahrienən.[¶]

¹⁵ Jon tatətul-arəp matən əfəməh məmə, “Etəmim u inu itəm io ematən məmə, ‘Io etaupən, kən suah kit min əh-ikin tatuarisig-in io, məto in ilis taprəkis-in io, məto-inun, nian eməsaiirən əh, in tinəmatig lilin rəkis.”

¹⁶ Kən in tərtoah e nəwiran itəm in tətawte-in kəm kitat, kən e nəwiran əh rəhan, nian rafin in tatos-ipa, matos-ipa, matos-ipa, kəm kitat rafin. ¹⁷ Tol nəhlan məto-inu Lou itəm Uhgin təmos-ipa aupən, Moses in suatip ron, məto Iesu Kristo in suatip rəha nawte-inən nəwiran əh ne nipahrienən rəha Uhgin kəm kitat.[§]

¹⁸ Suah kit təsehmən Uhgin nian kit ne.^{**} Məto Noan Kitiəh Əm, in Uhgin, itəm in iuəhkir o noanenau rəha Tata Uhgin, in təmol əp Uhgin kəm kitat kən kotitun.^{††}

Jon təməh məmə sənəmə in Kristo itəm Uhgin təməh məmə otahl-ipa

(Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Kən netəm-iasol min e noanol rəha Isrel itəm kotatig Jerusalem, kəmotahl-ipən pris min neen ne Lifaet min un, netəm kotasitu e pris min e Nimə Rəha Uhgin, məmə okotuwa motehm Jon motətapəh ron, məmə, “?Ik etəmim pah un?” Kən o nat u, Jon təmətul-arəp matən-iarəp in.

²⁰ Nian ilat kəmotətapəh ron, in təməsəhluaig-inən, məto təməh-ipən ətuatip əm in kəm ilat məmə, “Sənəmə io Kristo itəm Uhgin təməh məmə otahl-ipa.”

²¹ Kən ilat kəmotən məmə, “?Okəmə sənəmə ik Kristo, kən ik pah? ?Ik Elaija?”^{‡‡}

Məto Jon təmə, “Kəpə, sənəmə io Elaija.”

Kən ilat kəmotətapəh min ron məmə, “?Okəmə sənəmə ik Elaija, kən ik pah? ?Ik ien rəha Uhgin itəm kəmatən aupən məmə otəpanuwa?”^{¶¶}

Məto Jon təmə, “Kəpə.”

²² Kən ilat kəmotən məmə, “Ik onəkəike mən-iarəp ik kəm itimat, pəs itimat ekotuwin motən-ipən kəm netəm kəmotahl-ipa itimat ekotuwa.”

²³ Kən tən-ipən kəm ilat məmə, “Io u itəm ien rəha Uhgin Aesea tinəməh-iarəp rəkis aupən məmə, ‘Suah kit tətagət əfəməh əpəh ikin taruən-aruən

[†]1:12 Kal 3:16

[‡]1:13 Jon 3:5; 1 Pita 1:23

[¶]1:14 Fil 2:7; 1 Tim 3:16

[§]1:17 Rom 5:21

^{**}1:18 Eks 33:20

^{††}1:18 2 Korin 4:6; Kol 1:19; 2:9; Nol Əpən 22:4

^{‡‡}1:21 Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13

^{¶¶}1:21 Dut 18:15

ikin, matən mēmā, Otol-wir suatip rəha İəramərə.”^{§§}

²⁴Nətamim itəm kəməhl-ipa ilat, Fərisi min neen əh-ikin, ²⁵kən ilat kəmətətapəh min o Jon mēmā, “?Okəmā sənəmā ik Kristo itəm Uhgın təmən mēmā otahl-ipa, kən sənəmā ik Elaija, kən sənəmā ik ien itəm kəmatən-iarəp aupən, kən təhrol nakatol baptais e netəmim?”

²⁶Kən tuhalpin matən mēmā, “İo iatol baptais e netəmim e nəhau, mətə suah kit u ikin ilugin etəmat, itəm itəmat nəkotəruru in. ²⁷İo etaupən, suah un in tatuarisig, mətə in ilis, kən io ləhau ləhau əm, kən esahmen agin-əhən mēmā ekol wək kit rəhan.”^{*} ²⁸Natimnat min u, kəmol əpəh e latuənu kit, nərgin u Petani, in tətətig əpəh entənipən e nəhau Jotan. İkin əh Jon tatol baptais e netəmim ikin.

Iesu in tahmen e nəti sipsip rəha Uhgın

²⁹Kəmən lawigin, Jon təməplan İesu taliwək matuwa, kən in tən mēmā, “!Ei! !Otəplan-tu! Suah u inu, in Nəti Sipsip rəha Uhgın.”[†] Kən in otəpanos-irəkis nolən rat min rəha nətueintən u.[‡] ³⁰Etəmim u inu, io ematən kəm itəmat mēmā, ‘İo etaupən, kən suah kit min əh-ikin tatuarisig-in io, mətə in ilis taprəkis-in io, mətə-inu nian eməsairən əh, in tinəmatig lilin rəkis.’ ³¹Nian io ematəghat-in, kən io min eməruru mēmā in etəmim pah; mətə emuwa matol baptais e netəmim e nəhau mēmā ekol əp suah u kəm noanol min rəha İşrel.”

³²⁻³³Jon təmatətul-arəp matən mēmā, “Uhgın təməhl-ipa io mēmā io ekol

baptais e netəmim e nəhau, kən nian ematəghat-in, io min eməruru mēmā suah u inu. Mətə Uhgın təmən-ipa kəm io mēmā, ‘Onəkəplan Narmin Rəhak oteiuaiu matig e etəmim kit. Kənu suah u inun, in otol baptais e netəmim e Narmin Rəha Uhgın.’ Kən əmun, uarisig eməplan Narmin Rəha Uhgın təmisi-pər e neai tahmen e mak, muwa, meiuaiu məpələhpər lan. ³⁴İo ətuatip eməplan nat u, kən ematətul-arəp matən-iarəp mēmā, ‘Suah u inu, in Nəti Uhgın pahrien.”

Iesu təmətuoun mətəun-in rəhan netəmim

³⁵Kəmən lawigin, Jon tətətig əpəh ikin kitəh əm iləhal rəhan kəiu etəmim.

³⁶Kən nian niganəmti Jon təmətul e İesu taliwək matuwa kən təmə, “!Ei! !Otəplan-tu! !Suah u inu, in Nəti Sipsip rəha Uhgın!”

³⁷Kən nian rəhan etəmim mil kəmuəto nəghatən əh, kəmuətul matiauarisig-in İesu. ³⁸Kən İesu teirair məplan suah mil un katuətəu-pən-in, kən in təmə, “!Ei! !Suah mil! ?Natuegəs-in naka?”

Kən ilau kuəmā, “Rapai. ?İk nətatig hiə?” (Nəghatən u “Rapai,” nipətin u “İəgətin.”)

³⁹Kən İesu təmən-ipən mēmā, “Pəs kəhaluwin nakuəplan-tu.” Kən ilau kəmiauarisig-in məhaluwin kuəplan ikin in tətətig ikin. İuəhkır mitgar tiwig ehnaipən, ilau kəmətuən iləhal min mətəarus tapinəp.

⁴⁰Suah mil u kit itəm təməto Jon, nərgin u Antru, pian u Saimon Pita. ⁴¹Kən roiu agin-əh min, in təmuwin mehm pian Saimon mit muwa, kən mən-ipən kəm in mēmā, “!Ei! !Enotəplan rəkis

§§1:23 Aes 40:3

*1:27 Nəghatən pahrien itəm Jon təmən, tol nəhlan, “İo esahmen agin-əhən mēmā ekos-irəkis put rəhan.” Netəmim aupən kotəmā wək rəha nos-irəkisən put rəha iəramərə, in wək rəha slef itəm in ləhau ləhau agin.

†1:29 Jen 22:8; Aes 53:7; 1 Pita 1:19; Nol Əpən 5:6

‡1:29 Hiprus 9:22,26

Mesaea!” (Nəghatən u, Mesaea, nipətin u məmә, “Kristo,” itəm Uhgın təmən məmә otahl-ipa.) ⁴²Kən təmit Saimon muwa o Iesu.

Kən nian niganəmti Iesu təmətul lan, kən mən-ipən kəm in məmә, “Ik u inu Saimon, nəti Jon, məto roi u okaun-in ətəgtəg ik məmә ‘Kefas.’” (In “Pita”[¶] e nəghatən Kris).[§]

Iesu təmaun-in Filip ne Nataniel

⁴³Kəmən lawigin min, Iesu nikin tinəht məmә otuwin-tu Kalili. Kən nian in təməplan Filip, kən tən-ipən kəm in məmә, “Wa-tu, mətəu-pa io.” ⁴⁴Filip u, in etəm Petsaeta, ima Antru ne Pita. ⁴⁵Kən in təməhm Nataniel, kən tən-ipən kəm in məmә, “Itimat enotəplan suah ilouin, aupən Moses təməte rəkis rəhan nəghatən min itəm tatəghat-in e naoa rəha Lou. Kən ien min rəha Uhgın aupən ilat min kəmotəte rəkis nəghatən min itəm tatəghat-in. In etəm Nasaret, in nəti Josep, kən nərgin u, Iesu.”

⁴⁶Məto Nataniel təmə, “?Naka lan? ?Nikim təht məmә nat wir kit otisi-pən e Nasaret? !Kəp!”

Kən Filip təmə, “Ita, təwir əm, pəs-tu kian nakəplan-tu.”

⁴⁷Nian Iesu təməplan Nataniel taliwək matuwa, kən təmə, “!Suah u, in noanol ətuatip rəha Isrel! !Neiueiuəən tikə lan!”^{**}

⁴⁸Kən əmun Nataniel tətəpəh o Iesu məmә, “?Nəmahro mitun məmә io etəm tol nulan?”

Kən Iesu tən-ipən kəm in məmә, “Nian ik nəmətəpələh e nəukət nig fik, kən Filip təsaun-inən əh ik, məto io enəməplan rəkis ik.”^{††}

⁴⁹Kən Nataniel təmə, “!İəgətin! !Ik Nəti Uhgın! !Ik Kig rəha noanol min rəha Isrel!”

⁵⁰Iesu təmən-ipən kəm in məmә, “?Ik nəmətəhətə lak məto-inu io emən əm məmә enəməplan rəkis ik, nian nəmətəpələh-pən əh e nəukəti nig fik? Ik onəpanəplan nat asol min taprəkis-in itəm u.” ⁵¹Kən mən min məmә, “Ni-pəhrienən agin u iatən-ipinə kəm itəmat məmә, onəpanotəplan napuə oterəh, kən nagelo min rəha Uhgın koatər moatuwin e neai, kən moteiuaiu moatuwa o Nəti Etəmin.”^{‡‡}

Marit kit əpəh Kena

2 Kəmən niəh in, katol marit kit əpəh Kena, latuənu kit e Kalili. Kən mama rəha Iesu in əpəh ikin ilat min. ²Kən ilat kotaun-in-pən min Iesu ne rəhan min netəmin, məmә ilat min okotuwin e marit əh. ³Kən e nian əh, kəmotənim rafin wain, kən mama rəha Iesu tən-ipən kəm in məmә, “Rəhalat wain təmikə.” ⁴Məto Iesu tən-ipən kəm in məmә, “?Pə-tan, təhrol nakatələhəu-pa nat u kəm io? Nian rəhak təsuwamən əh.” ⁵Məto rəhan mama tən-ipən kəm iolwək min rəha marit məmә, “Itəmat onəkotəkəike motol natimnat rafin itəm in otən.” ⁶Nuwigi nat asol ilat sikis, kəməlin əh-ikin əh o nəhau, məmә netəm Isrel ilat kotəike motaikuas e nelmilat məmә

[¶]1:42 Nipəti nərgin u Pita, in “kəpiel.”

[§]1:42 Mat 16:18

^{**}1:47 Jen 27:30-36; 31:26; 32:28

^{††}1:48 Nig fik min, ilat nig-kitun min e nasumən ikin Isrel. Netəmin koatun noalat, kən moatəpələh ahgin nimalilat. Koatəpələh ahgin pik nig fik iuəhkir o nimə rəhalat kən moatəfak məmә nikilat otatəht nəghatən rəha Naoa Rəha Uhgın. Nat itəm Iesu təmən e ves 47 ne 51 in tatəghat-in Nataniel məmә okəm-naka təmətəpələh ahgin rəhan nig fik, kən nikin təmətəht nəməgəhən rəha Jekop.

^{‡‡}1:51 Jen 28:12

ilat okotaruətuəh e niganəmti Uhgín. Nuwigi nat min un, kəmol e kəpiel, kən okəmə naka kitəh titun nosən wanhanrit lita nəhau. ⁷ Kən Iesu tən-ipən kəm netəm koatol wək məmə, “Otətu-pən nəhau e nuwigi nat min un.” Kən kəmotətu ilat kotərioah wir. ⁸ Kən tən-ipən kəm ilat məmə, “Otətu rəkis nəhau neen motos motuwín kəm etəm tərəməərə e marit.” Kən ilat kəmotol mihin.

⁹ Kən nian suah un təmənim asgəwin, məto nəhau tinol rəkis wain lan. Məto etənim itəm tərəməərə e marit u, in təruru məmə kəmos hiə wain u. Netəm min əm un itəm kəmos nəhau motuwa, ilat əm kotitun. Kən etəm tərəməərə e marit təmaun-in etəm təmol marit, ¹⁰ mən-ipən məmə, “Nian rafin netənim kotaupən motos-iarəp wain wir, kən uarisig netənim kotənim tepət un, kənu kəpanos-iarəp itəm u təsəwir pikən. Məto ik natos əh itəm təwir muwa mətoarus-pa u-roiu.” ¹¹ Kən inu nəmtətin itəm Iesu təmətuoun agin-əh lan mol. Kən in təmol ikin Kena, latuənu kit e Kalili. Nəmtətin əh, in təməgə-tun nepətən rəha Uhgín lan, kən rəhan netənim min, kəmotahatətə əskasik lan.

Iesu təməhg-iarəp netənim itəm kotal maket e Nimə Rəha Uhgín

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18;

Luk 19:45-46)

¹² Uarisig e marit əh, in təmeiuaiu muwin e taon əh Kapaneam ilat rəhan mama ne pian min ne rəhan netənim min. Kən kəmotatig nian əkuəkir əm əh-ikin əh. ¹³ Kən tinuwa iuəhkir o nian rəha lafet kit rəha noanol min rəha Isrel itəm katən məmə lafet rəha Nuhagego-inən.[¶] Kən Iesu təmər muwin əpəh Jerusalem.

¹⁴ E Nimə Rəha Uhgín, Iesu təməplan netənim itəm koatos məni e kau, ne sip-sip, ne iouen, məmə netənim okotos-nəmtin. Kən netənim neen əh-ikin, ilat koatol senis e məni rəha netəm ik pisin pisin min. ¹⁵ Kən in tos təulə neen, mətəl o nalis-alisən itəm. Kən in mitəp netəm min un ilat rəhalat kau min ne sipsip min məmə okotiet e Nimə Rəha Uhgín. Kən in təməhtəg məni rəha netəm min u itəm koatol senis lan, kən təmahwin-ahwin rəhalat tepil min. ¹⁶ Kən məhai ilat min u itəm koatol-salim-in iouen mən-ipən məmə, “!Otəmik nat min un motiet! !Itə-mat sotolən Nimə Rəha Tata rəhak tuwa in nimə kit rəha nolən makit!” ¹⁷ Kən netənim rəhan, nikilat tuəh nəghatən kit e Naoa Rəha Uhgín, itəm tatən məmə, “Io ekolkeike pik Nimə Rəham e nikik, nikik tatimis-pən lan.”^{§§}

¹⁸ Kən netəm-iasol min rəha netəm Isrel kotətapəh ron məmə, “?Pah təmol məmə nəkitun nolən nat u? !Ol nəmtətin məmə otəgətuən ətuatip kəm itəmat!”

¹⁹ Məto Iesu təmə, “Okəmə itəmat nakotərəkin Nimə u Rəha Uhgín, kən nian kisil əm, io ekiləkin min tətul.”^{*}

²⁰ Kən netəm-iasol min un kotəmə, “!Ei, nəman! Netənim kəmotol wək pik e nup ilat rafin foti-sikis motiləkin Nimə u Rəha Uhgín. ?Onakahrol nulan miləkin e nian kisil əm?”

²¹ Məto Nimə əh Rəha Uhgín itəm Iesu tatəghat-in, in nipətin. ²² Kən uarisig, nian in tinimis rəkis, kən minəmegəh min, kən rəhan netənim min, nikilat tuəh nəghatən əh rəhan itəm təmə. Kən ilat kəmotahatətə e Naoa Rəha Uhgín, ne nəghatən itəm Iesu təmatən-ipən kəm ilat.

[¶]2:13 Eks 12; Dut 16:1-6

^{§§}2:17 Sam 69:9

^{*}2:19 Mat 26:60-61; 27:40; Mak 14:57-59; 15:29.

Iesu tinəmitun rəkis nətəligən min rəha netəmim

²³ Nian əh Iesu təmətatig e Jerusalem e nian rəha lafet rəha Nuhagego-inən, netəmim tepət kəmotəplan nəmtətin min itəm in təmol, kən kəmotahatətə e nərgin. ²⁴ Məto Iesu in təmitun nat itəm tətətig e nikilat, kən məsatahatətəən elat. ²⁵ Okol suah kit təsətul-arəpən məghat rəha netəmim lan, məto-inu Iesu titun rafin nətəligən rəha netəmim.[†]

Nikotimas təmuwin məplan Iesu

3 Etəm-iasol kit e noanol rəha Isrel, nərgin u, Nikotimas.[‡] In Farisi kit. ² Kən nian kit lapin, in təmuwin məmə otəghat ilau Iesu. In təməni-ipən məmə, “İəgətin, itimat ekotitun məmə ik iəgətin kit itəm Ughin təməhl-ipa ik nakuwa, məto-inu suah kit okol təsolən nəmtətin min un ik nakatol okəmə Ughin təsatigən ron.”

³ Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “Nipahrienən agin u iatən-ipinə kəm ik məmə, okəmə etəmim kit təsaiir wiən, okol in təsəplanən nərəməərən rəha Ughin.”[¶]

⁴ Kən Nikotimas, narmin təmiwig pik, kən mətapəh ron məmə, “?Etəm tinol iahgin rəkis, otəhrol maiir mətmətig min? !In okol təsuwin minən e nərpi rəhan mama kən maiir-pa min!”

⁵ Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “Nipahrienən agin u iatən-ipinə kəm ik məmə, okəmə etəmim təsaiir-wiən e nəhau ne Narmin Rəha Ughin, okol təsuwinən matig ahgin nərəməərən rəha Ughin.[§] ⁶ Nipətətam tətaiir əm e nita rəha

etəmim əm, məto Narmin Rəha Ughin əm un in tatol məmə narmitəm tətaiir wi min. ⁷ Təsəwirən məmə narməm otəwig məto-inu emən-ipinə kəm ik məmə, ‘Onəkotəkəike motaiir wi min.’ ⁸ Tahmen əm e nimətag tətisi-pə ikin kit, matelel nat matuwin ikin kit itəm in tolkeike məmə otuwin-pən ikin. Natəto əm, məto ik nəkəruu məmə təmisi-pə hiə, kən matuwa hiə. Kən e suatip kitəh əm, kitat kəsotəplanən Narmin Rəha Ughin, məto koatəplan əm rəhan wək e nəmegəhən rəha etəmim itəm təmaiir wi min.”^{**}

⁹ Kən əmun, Nikotimas tətapəh o Iesu məmə, “?Natimnat min un, otəhrol nulan muwa?”

¹⁰ Kən Iesu təmə, “Ik iəgətin asol rəha netəm Isrel. ?Təhrol nəkəruu natimnat min u?” ¹¹ Nipahrienən agin u iatən-ipinə kəm ik məmə, nəghatən min u itəm ekoatən ilat, itimat ekotitun wir, kən natimnat itəm ioatən-iarəp, itimat enotəplan rəkis. Məto itəmat nəsotahatətəən e nəghatən min rəhatimat. ¹² Io iatən əm natimnat min itəm katol e nətueintən əm u, məto itəmat nəsotahatətəən e rəhak nəghatən. ?Kən okəmə ekən natimnat min itəm katol e Nego e Neai, nakotəhrol nulan motahatətə lan? ¹³ Suah kit təsuwinən əpəh ilis e Nego e Neai, meiuaiu-pa, mən-iarəp nian kit ne. Məto Nəti Etəmim əm, təmisi-pən iman ikin e Nego e Neai, meiuaiu-pa, titun nən-iarəpən.

¹⁴ “Aupən, əpəh ikin taruən-aruən ikin, Moses təmiləs narmi sinek kit, mətu-pər ilis e nig əfəməh kit, kən miləs-ipər.^{††} Kən e nolən kitəh əm,

[†]2:25 Jon 1:47; 6:61; 13:11

[‡]3:1 Jon 7:50-51; 19:39-42

[¶]3:3 Jon 1:13; 1 Pita 1:23; Jem 1:18

[§]3:5 Esik 36:25-27; Efes 5:26; Taet 3:5

^{**}3:8 Esik 37:9

^{††}3:14 Nam 21:4-9; Jon 8:28; 12:32; 12:24

okæike kiləs-ipər mihin Nəti Etənim,
¹⁵ māmə netəm min u itəm okotahatətə lan, ilat okotos nəmegəhən itulin. ¹⁶ Tol nəhlan, Uhgın təmolkeike pik netənim e nətueintən, tol-pən in təmosipa Nətin Noan Kitiah Əm, māmə netəm min u itəm koatahatətə lan, ilat okol kəsotimisen, məto okotos nəmegəhən itulin.† ¹⁷ Uhgın in təməsahl-ipamən Nətin tuwa e nətueintən u māmə otəniarəp nalpinən rəha nolən rəha netənim rəha nətueintən, məto in təməhl-ipa, māmə otuwa mol suatip o nosmegəhən netənim e nətueintən.

¹⁸ “Etənim itəm tətəhatətə lan, Uhgın okol təsənən nalpinən rəhan, məto etənim itəm təsəhatətəən lan, Uhgın tinən rəkis nalpinən rəhan, məto-inu in təsəhatətəən e Nəti Uhgın Noan Kitiah Əm. ¹⁹ Uhgın tətakil netənim e nolən u māmə, Nəhag-əhagən tinuwa rəkis e nətueintən, məto netənim kəsotolkeike Nəhag-əhagən. Ilat kəmoatolkeike Napinəpən ilə, məto-inu nian rafin rəhalat nolən, təsətuatipən. ²⁰ Etənim itəm tatol nolən itəm təsətuatipən, in tetəhau Nəhag-əhagən. Kən in təsuwamən e Nəhag-əhagən, məto-inu in tapəs māmə Nəhag-əhagən əh otasiəgəpin rəhan nolən min.

²¹ Məto etənim itəm tatətəu-pən suatip rəha nipahrienən in otuwa e Nəhag-əhagən, māmə Nəhag-əhagən əh, in otasiəgəpin rəhan nolən kən matəgətun māmə in təmol ilat e nəsanənən əm rəha Uhgın.”

Jon Təməghat-in Min İesu

²² Uarisig e natimnat min əh, İesu ne rəhan min netənim kəmotuwın e nitən Jutia. Təmatig nuwəh məsin ilat min ikin əh, kən matol baptais e netənim. ²³ Məto e nian əh, Jon min, in tatol baptais e netənim əpəh ikin kit iuəhkir

əm o Salim, nərgin u, Aenon, məto-inu, ikin əh, nəhau tərət ikin. Kən netənim koatuwin ikin əh, māmə Jon otol baptais elat. ²⁴ E nian əh, kəməsiləs-ipənən əh Jon e kalapus.

²⁵ Kən netənim neen rəha Jon, ilat kəmotərgəhəu ilat etəm İsrəl kit, o nolən ətuatip itəm etənim otəkəike maikuas māmə in otaruətuəh e niganəmti Uhgın. ²⁶ Kən ilat kəmotuwın kehm Jon, motənipən kəm in māmə, “Təgətun, ik nəkitun etənim kit u aupən itəlau min əpəh entənipən-pən ikin e nəhau Jotan, kən ik nəmətul-arəp matəghat-in kəm netənim. Roiu əh, in tinatol baptais e netənim. Kən ilat rafin kinoatuwin ron.”

²⁷ Kən Jon tən-ipən māmə, “Etənim təruru nolən nat kitiah ne, okəmə Uhgın əpəh e Nego e Neai təsos-ipənən wək əh kəm in. ²⁸ İtəmat u noatətul-pa ron io. İtəmat nəkotitun māmə iatən nulan māmə, ‘Sənəmə io Kristo itəm Uhgın təməhl-ipa io māmə iakaupən muwa, kən Kristo in otəpanuarisig. ²⁹ Ekuəh nima nəghatən kit kəm itəmat. Etənim itəm in otol marit e pətan kit, pətan əh tatətəu-pən əm in. Kən etənim u, netənim koatəsağın māmə in otuwa e lafet rəha marit, kən nikilat kotagian lan kən motəto nəwian, ilat kəsotetətən in. Kən io u, ekahmen e in kit itəm tatəsağın əm matətəlig-in o nətoən nəwian, kən io min esetəhakən kəm in o netənim itəm koatuarisig-in, məto nikik tagien mərioah ron. ³⁰ Kristo əh, in otəkəike muwa mə in ilis taprəkis-in io, kənu io ekəike meiuaiu.”

³¹ Etənim itəm təmisi-pən ilis e Nego e Neai, in ilis taprəkis-in netənim rafin. Etənim itəm tətən əm e nətueintən, in etənim əm rəha nətueintən, kən in titun əm nənən natimnat min u e nətueintən u. Məto, etənim itəm tatisi-

†3:16 Esik 18:23,32; 37:9; 1 Tim 2:4; 4:10; 1 Jon 4:9-10

pən ilis e neai in ilis taprəkis netəmim rafin. ³²In tatətul-arəp o nən-iarəpən natimnat itəm in təməplan kən minəto rəkis, məto etəmim kit ne təsahatətəən e rəhan nəghatən. ³³Məto etəmim itəm təmos rəhan nəghatən kən mətahatətə lan, in tatətul-arəp məmə nəghatən itəm Ughin təmən, in nipahrienən. ³⁴Tol nəhlan məto-inu etəmim əh itəm Ughin təməhl-ipa tuwa, in tatən-iarəp əm nəghatən min rəha Ughin. Kotitun məmə in tatən-iarəp əm nəghatən min rəha Ughin məto-inu Ughin təmos-ipən Narmin Rəhan tərīoah lan, okol kəsələn mak lan kəsehmən namnun. ³⁵Əwəh, Tata Ughin in tolkeike pik Nətin əh, kən in tinələhəu-pən rəkis natimnat rafin e nelmin. ³⁶Etəmim u itəm tətahatətə e Nəti Ughin u, in tatos nəmegəhən itulin u, namnun tikə. Kən məto, etəm tətəht nəwia Nətin u, in okol təsosən nəmegəhən itulin u nian kit ne, məto-inu etəmim itəm tol nəhlan, neməha rəha Ughin tatuwin ron namnun tikə.

Iesu təmatəghat kəm pətan Sameria

4 Farisi min kəmotətə nəghatən, məmə Iesu in tinatiuw-pa netəmim tepət kinotuwa ron, kən in tatol baptais elat tepət. Rəhalat nampa taprəkis-in nampa rəha netəmim rəha Jon. ²(Məto nipahrienən sənəmə Iesu in tatol baptais elat, netəmim min əm rəhan ilat kotol baptais e netəmim.) ³Kən nian Iesu tinitun məmə Farisi min kinotətə nəghatən əh, kən in təmīet e Jutia mītəlig-pən əpəh Kalili.

⁴Kən nian in təmatuwin ikin əh, təmən mə otəkəike muwin-pən Sameria ikin. ⁵Kən in təmuwin-pən e taon kit e Sameria, nərgin un, Saeka. Taon əh, in iuəhkir o niməptən kit itəm aupən Jekop in təmətatipən ⁵⁸kəm nətin u Josep. ⁶Kən wel rəha Jekop əh-ikin. Kən Iesu tinəpou agin, məto-inu in təmalīwək e suatip əfəməh, kən tuwa məpələh-pər iuəhkir o wel, mītameg. E nian əh, in tinol tina.*

⁷⁻⁸Kən rəhan netəmim min kəmotuwin əpəh e taon, məmə okotos-nəmtin nagwəən. Kən pətan Sameria kit, təmuwa məmə otətu nəhau. Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “Eh. Os-ipa-tu nəhau noan məsin kəm io. Ekolkeike məmə ekənim.”

⁹Kən pətan Sameria u, tən-ipən kəm in məmə, “!Ei! Ik etəm Isrel un, kən io pətan Sameria. ?Təhrol nakatətapəh-in-pa nəhau kəm io?” Təmən-ipən nəhlan məto-inun etəm Jutia ne etəm Same-ria kəsuanim kələhən nəhau e panikin kitiah.

¹⁰Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “Ik nəkəruru nat naka itəm Ughin tolkeike məmə otos-ipinə kəm ik. Kən ik məruru min io, io u, iatətapəh-in-pinə nəhau kəm ik. Okəmə ik nəkitun, ik onakətapəh-in-pa nəhau ron io. Kən io oekos-ipinə nəhau megəh.”†

¹¹Kən pətan un, tən-ipən kəm in məmə, “Etəm-iasol, ik rəham pəkit tikə, kən wel u, in əpəh ləhau isəu. ?Nəhau megəh un nakatən mə onakətu ahrol minu lan? ¹²Rəhatat pipi Jekop u aupən,

¶4:4 E nian əh, tiəkis o netəm Isrel məmə okotuwin ima netəm Sameria, məto-inu e rəhalat nehmən, netəm Sameria ilat kotamkimik e niganəmti Ughin.

§§4:5 Jen 48:22; Jos 24:32

*4:6 E nian əh, mītgar tinətul ətuatip.

†4:10 Pətan u təməsitun wīrən nipəti nəghatən itəm Iesu təmən-ipən məmə otos-ipən nəhau megəh. Nəghatən əh, nipətin ətuatip un nəmti nəhau kit itəm talien mītəpuəl-apuəl. Məto Iesu in tətəghat-in atip in, məmə Narmin Rəhan in tatos-ipən nəhau lili. Aes 44:3; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Sek 14:8; Jon 7:37-38; Nol Əpən 7:17; 21:6; 22:1,17.

in tamos-ipa wel u kəm itat, kən in təmatətu nəhau ikin nīmin, ilat nenətin min, ne rəhan min kau min. ?Kən təhrol? ?Ik nakaprəkis-in Jekop, o?”

¹³ Kən Iesu tāmən-ipən kəm in māmə, “Netəm koatənim nəhau e wel u, ilat okəpanotoaoa min. ¹⁴ Məto etənim itəm otənim nəhau itəm io ekos-ipən kəm in, okol tasoaoa minən nian kit ne.[‡] Nəhau itəm io oekos-ipən kəm in, in təhmen e nəmti nəhau kit itəm titapuəl-apuəl mətaiu əpəh imə e nīkin nian rafin, matos-ipən nəmegəhən itulin kəm in, itəm otəsolən namnun.”[¶]

¹⁵ Kən pətan un tən-ipən kəm in māmə, “!Etəm-iasol, awi! Os-ipa-tu nəhau un kit kəm io, māmə io ekəsoaoa minən nian kit, kən məsuwa minən u ikin-u, mətə nəhau.”[§]

¹⁶ Kən Iesu tən-ipən kəm in māmə, “Uwin maun-in-pən rəham iaguīhl, kən muea ikin-u.” ¹⁷ Kən pətan un tən-ipən kəm in māmə, “!o rəhak iaguīhl tīkə.” Məto Iesu tən-ipən kəm in māmə, “Nakatən pahrien māmə rəham iaguīhl tīkə. ¹⁸ Məto-inu ik, nəmətəu-pən rəkis nəman faif, kən iərman u itəm itəmlau min nakatuatig u-roiu, sənəmə rəham ətuatip iaguīhl. Nəghatən rəham u-roiu, in nīpahrienən.”

¹⁹ Kən pətan u, tən-ipən kəm in māmə, “Etəm-iasol, iatəplan māmə ik ien kit rəha Uhgin. ²⁰ Tīpitimat min aupən, ilat kəmətəfak kəm Uhgin əpəh ilis e nitot əpəh, məto itəmat netəm Isrel, nakoatən

māmə Jerusalem əm un, okəkəike kan ikin katəfak.”

²¹ Məto Iesu tən-ipən kəm in māmə, “Pətan, ik onakəkəike mən nīpahrienən e rəhak nəghatən. Nian əh-ikin tatuwa, māmə itəmat onəsotəfak minən kəm Tata Uhgin əpəh e nitot asol əh, ne Jerusalem min. ²² Itəmat netəm Same-ria, itəmat noatəfak kəm Uhgin məto itəmat nəkotəruru in. Məto itimat ioatəfak kəm Uhgin u, ekotitun in, məto-inun suatip rəha Uhgin o nosmegəhən netənim in təmisi-pa etimat, netəm Isrel.”^{**} ²³ Məto otəsəwəhən, nīpahrienən māmə nian əh tinuwa rəkis, nian Narmin Rəha Uhgin in otasitu e iəfak pahrien min, mol ilat māmə ilat okotitun wir Uhgin māmə Uhgin u, in Uhgin pahrien, kən mol ilat māmə ilat okotəfak kəm in e nīkilat pahrien. Məto-inu Tata Uhgin in tategəs-in iəfak min itəm koatol nəhlan. ²⁴ Uhgin in sənəmə etənim. Kəpə. In narmin. Tol nəhlan, kən netənim itəm koatəfak kəm in, ilat kotəkəike motəfak kəm Uhgin māmə Uhgin u, in Uhgin pahrien, kən ilat kotəkəike motəfak kəm in e nīkilat pahrien e nəsanənən rəha Narmin Rəhan.”

²⁵ Kən pətan u, tāmən-ipən kəm in māmə, “!o enitun māmə Mesaea u, otəkəike muwa. Inu, kətaun-in māmə Kristo itəm Uhgin tāmən māmə otahl-ipa. Kən nian otuwa, kən in titun nəniarəpən natimnat rafin kəm kitat.”^{††}

[‡]4:14 Jon 6:35

[¶]4:14 Sam 42:1-2; 63:1, Aes 12:3; 41:17-18; 44:3; 49:10; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Jon 7:38

[§]4:15 Jon 6:34

^{**}4:22 Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9

^{††}4:25 Netəm Sameria kəmətəitun e naoa rəha Dut 18:15-19 māmə Kristo in otən əp kəm ilat nalpəkauən rəha Uhgin kəm ilat.

²⁶ Iesu tən-ipən kəm in mēmā, “Io u inu,^{‡‡} iatəghat kəm ik.”^{¶¶}

²⁷ Kən roiu agin-əh, netənim rəha Iesu kəmotitəlig-pa min. Kən narmilat təmiwig pik nian kəmotəplan in tatəghat ilau pətan kit. Məto ilat kit təməsətapəhən ron mēmā, “?Ik nakolkeike naka?” o “?Ik natəghat kəm pətan əh o naka?”

²⁸ Kən pətan u, təmapəs rəhan nuwigi nəhau tatəpələh, mitəlig muwin əpəh e taon. Təmuwin matən-ipən kəm netənim ikin əh mēmā, ²⁹ “Eh. Otuwin-tu motəplan-tu suah kit əh-ikin əh, in təmən-iarəp rafin natimnat min itəm io ematol. ?Okəmā naka in Kristo itəm Uhgīn təmən mēmā otahl-ipa?” ³⁰ Kən ilat kəmotiet e taon əh, minoatuwin mēmā okotəplan-tu Iesu.

Iesu təmuəh nimaa nəghatən e nagwənən

³¹ Kən e nian əh, netənim rəha Iesu koatuəh nikin mēmā, “Təgətun, ik agwən kit.”

³² Məto in tən-ipən kəm ilat mēmā, “Io nigak əpəh nagwənən itəm itəmat nəkotəruru.”^{§§}

³³ Tol nəhlan, rəhan netənim kinoatətapəh-ətapəh olat min mēmā, “?Təhro? ?Okəm-naka suah kit təmos-ipən nagwənən kit kəm in, o?”

³⁴ Məto Iesu tən-ipən kəm ilat mēmā, “Uhgīn təmah-l-ipa io iakuwa, kən nagwənən u nigak, mēmā iakatol natimnat itəm in tolkeike mēmā oekol.* Kənu iakol rafin wək min itəm in təmos-ipa mēmā oekol, o nol namnunən rəhan wək.

³⁵ “Itəmat nəkotitun-tu nəghatən kit u katən mēmā, ‘Məwig kuwit əh-ikin tətətig mēmā okotoarus nian rəha nəulək-inən nagwənən e nasumən.’ Məto io iatən-ipinə kəm itəmat, otəplan-tu nagwənən u e nasumən. Roiu əh, nimalilat tinapə rəkis. Nian rəha nəuləkən əh-roiu.”[†]

³⁶ “Etənim rəha nəuləkən tinuwa, minətuoun minatos rəkis rəhan nətouən. Kən nagwənən u, in təməulək in o nəmegəhən lilin. E nolən u, etənim itəm tətəsum ne etənim itəm tətəulək in mos matuwa, ilau kərən nikilau otəgien. ³⁷ Nəghatən kit u katən mēmā, ‘Suah kit tuwin mə otəsum, məto etəm pisin kit min otəulək-in məmik muwa.’ Nəghatən u, in nipəhrienən. ³⁸ Io emahl-ipən itəmat mēmā onəkotuwin motəulək e nasumən itəm itəmat nəməsotəsum-inən. Netəm pisin min, ilat kəmotəsum in. Kən itəmat ninoatəhl noa rəhalat wək.”

^{‡‡}4:26 E kopi oas min neen rəha Niutesteman itəm kəməte e nəghatən Kris aupən, nəghatən u rəha Iesu, “Io u inu,” təmən ikin-u ne ikin tēpət min e naoa u, in tahmen ahmen əm e nəghatən kit itəm Uhgīn təmatən o nən atipən nərgin kəm Moses, matən mēmā, “Io Etətig.” Onakehm e naoa rəha Eks 3:14-16. Iesu tatən nəghatən əh, matol əp in mēmā in Uhgīn. Iesu in tatən mēmā in Uhgīn, kən matig matən min mēmā in Kristo itəm pətan əh tatən.

^{¶¶}4:26 Jon 8:24; 9:35-37

^{§§}4:32 Job 23:12; Jon 6:27

*4:34 Jon 5:30, 8:29

[†]4:35 Nian Iesu tatəghat-in nagwənən e nasumən itəm nimalilat tinapə rəkis, in tatən ətuatip əm mēmā, “!Otəplan-tu! Netənim kinotətul matip rəkis. Sotolən kəmin motəpil o nən-iarəpən nəghatən rəha Uhgīn tahmen-pən əm e netəm koatol kəmin o nəuləkən, kən moatən mēmā, ‘Məwig kuwit əpəh ikin, kən nagwənən təpanəmitə.’ Kəpə, netənim kinatətul matip rəkis o nosən nəghatən rəha Uhgīn.”

Netəm Sameria tepət kəmotahatətə e Iesu

³⁹ Kən e taon u, netəm Sameria tepət, ilat kəmotahatətə e Iesu mətə-inu pətan əh təmatətul-arəp matən-ipən kəm ilat məmə, “Iesu təmən-iarəp natimnat rafin itəm io ematol.”

⁴⁰ Kən nian netəm Sameria kəmotuwın motehm, kən kəmotəkəike kəm in məmə otuwın motatig ilat min. Kən Iesu təmuwın moatatig o nian kəiu. ⁴¹ Kən netəmim tepət min kəmotahatətə lan e rəhan min nəghatən.

⁴² Kən moatən-ipən kəm pətan u məmə, “Itimat emotahatətə lan o nəghatən u itəm ik nəmən-ipa, mətə roiu əh, ekoatahatətə lan mətə-inu itimat əm emotəto rəhan nəghatən min, kən motitun pahrien məmə in Iosmegəh rəha nətueintən.”[‡]

Iesu təmol-wir nəti etəm-iasol kit rəha kig

⁴³ Nian Iesu təmatig mos nian kəiu rəkis ikin əh, in təmiet muwın Kalili. ⁴⁴ Mətə-inu aupən, in təmatən məmə ien min rəha Uhgin, natiməlat min, ilat kəsotisai-inən ilat.[¶] ⁴⁵ Netəm Kalili, aupən ilat kəmotuwın Jerusalem moatol lafet rəha Nuhagego-inən, kən e nian əh, ilat kəmotəplan natimnat min itəm in təmol ikin əh. Kən nian Iesu təmuwın Kalili, nikilat təmagien ron.

⁴⁶ Kən Iesu təmitəlig-pən min e latuənu Kena, əpəh Kalili. Ikin əh aupən, in təmol nəhau tuwa mol wain.[§]

Kən e Kapaneam, etəm-iasol rəha kig tətətig ikin. Kən nətin kit tatimis. ⁴⁷ Kən nian suah u təmətə məmə Iesu təmisi-pən u Jutia minuwa rəkis Kalili, kən in təmuwa məplan Iesu. Kən mən-ipən ron məmə oteiuaiu muwın əpəh Kapaneam kən mol-wir nətin. Mətə-inu suakəku nol otimis.

⁴⁸ Kən Iesu tən-ipən kəm suah un məmə, “!Nəman! Itəmat u, nakotəmə onəkotəplan əm nəmtətin min ne natimnat min itəm narmitəmat otwig ron aupən, kənu uarisig un, nəpanotahatətə lak. Mətə okəmə nəsotəplanən, okul nəsotahatətəən lak.”

⁴⁹ Kən suah un təmə, “!Etəm-iasol, awi! !Pəs kian uəhai əm! !Otəsuwəhən roiu nətik timis!” ⁵⁰ Kən Iesu təmən-ipən kəm in məmə, “Uwın; nətim otəpanəmegəh.” Kən suah un təmahatətə e nəghatən rəha Iesu kən mitəlig.

⁵¹ Nian in təmatuwın əh e suatip, təməplan rəhan iolwək min, kən ilat kotən-ipən kəm in məmə, “Rəham suakəku tinəmegəh rəkis.” ⁵² Kən in təmətapəh olat məmə, “?Təməwir e nian naka?” Kən ilat kəmotən-ipən kəm in məmə, “Nəniəp ehnaipən e wan klok rəhan nəgəpanən təmikə.” ⁵³ Kən suah un, təmitun məmə, e nian ətuatip əh inəh, Iesu təmən-ipən kəm in məmə, “Rəham suakəku otəpanəmegəh.” Kən in ne rəhan min, kəmotahatətə e Iesu. ⁵⁴ Inu nian tatol kəiu lan itəm Iesu təmiet Jutia, muwa Kalili kən mol nəmtətin kit.

[‡]4:42 1 Jon 4:14

[¶]4:44 Nat əpnəpin Iesu təmaiir latuənu Petlehem, e nəptən asol Jutia, netəmim kotəplan məmə in etəm Nasaret əpəh Kalili, mətə-inu təmətatig nuwəh ikin əh (Jon 7:41, 18:5, 19:19). Netəm Isrel e Jutia ne Kalili tepət kəsotahatətəən pahrien lan, rəhalat nahatətəən timətmətig əm lan, nian kotəplan in tatol nat pispis neen (Jon 1:11; 2:18,23-25; 4:45,48; 6:2, 41, 66). Mətə netəm Samaria itəm kotatig e taon u Saika, ilat kəmotahatətə pahrien lan, məmə Iesu in Kristo itəm Uhgin təmən məmə otahl-ipa (Jon 4:40-42).

[§]4:46 Jon 2:1-11

Iesu tæmol-wir suah kit æpæh iuæhkir e næhau Petseta

5 Uarisig e nian æh, Iesu tæmæ muwin e taon u Jerusalem, mæto-inu katol lafet kit ræha netæm Isrel æh-ikin æh.

² E Jerusalem, noan asol kit æpæh ikin, itæm kætæg lan. E næghatæn ræha netæm Isrel katæn nærgin mæmæ Petseta. Kæn nimæ kit tatætul iuæhkir o noan æh. Nimæ un, feranta lan, faif. In æh iuæhkir o ket u e fenis ræha taon u, nærgin u, Ket ræha Sipsip. ³⁻⁴ Kæn ikin æh, e feranta min, netæm koatimis tepæt koatapil æh-ikin. Neen niganæmtilat tæpis, kæn neen nelkilat tærat, neen min nipætilat næwtain tæmimis.^{**} ⁵ Kæn suah kit æh-ikin æh tætapil. In tæmatimis minos rækis nup tate-eit. ⁶ Kæn Iesu tæplan suah un tætapil, kæn in minitun mæmæ suah u tæmimis nuwæh mæsin, kæn tætapæh ron mæmæ, “?Tahro? ?Nakolkeike mæmæ onakæwir?”

⁷ Etæm tatimis un tæn-ipæn kæn in mæmæ, “Etæm-iasol, etæmim tikæ mæmæ otilæs io meiuaiu muwin e noan æh nian næhau tatæloal. Nian rafin, io etalkut pik mæmæ ekeiuaiu muwin e noan æh, mæto netæmim neen ilat kotaprækis-in io moteiuaiu motuwin. Kæn ilat motaupæn motek næhau.”

⁸ Kæn Iesu tæn-ipæn kæn in mæmæ, “!Ætul! Mos ræham nimitiwin maliwæk matuwin.” ⁹ Kæn roiu agin suah apon

tæmæwir min. Kæn maiuiau ræhan nimitiwin mos matuwin.

Nat u kæmol e nian ræha Sapat,^{††} ¹⁰ kæn netæm-iasol min ræha Isrel kæmotæhai suah un itæm tinæmegæh e ræhan nimisæn, motæmæ, “Nian u-roiu ræha Sapat; kæn tæsætutipæn e Lou ræhatat mæmæ onakos nulan ræham nimitiwin.”^{‡‡} ¹¹ Kæn in tæn-ipæn kæn netæm min u mæmæ, “Mæto suah u tæmol-wir io, in tæmæn-ipa mæmæ ekos ræhak nimitiwin maliwæk matuwin.”

¹² Kæn ilat kæmotætæpæh ron mæmæ, “?Suah pah apon tæmæn-ipinæ kæn ik mæmæ onækol nat un?”

¹³ Mæto suah un tæruu nærgi Iesu, mæto-inu netæmim tepæt ikin æh, kæn Iesu tæmikæ-pæn æm æh ilugin elat.

¹⁴ Kæn uarisig, Iesu tæmæplan suah un e Nimæ Ræha Ughin, kæn tæn-ipæn kæn in mæmæ, “!Ei! !Æplan-tu! !Ik ninæwir rækis! Mæto onatæto ik mæmæ næsol minæn tæfagæ rat min. Okæmæ nakol, næratæn kit otilæs min ik, itæm tærat tæhmin min.”

¹⁵ Kæn suah apon tæmuwin mæn-ipæn kæn netæm-iasol min ræha Isrel mæmæ, “Suah u itæm tæmol-wir io, nærgin un, Iesu.”

¹⁶ Kæn tol næhlan, netæm-iasol ræha netæm Isrel, ilat kinoatitæp-itæp Iesu mæmæ okotol næratæn kæn in, mæto-inu ilat kotæplan in tatol natimnat min tol næhlan e nian ræha Sapat.^{¶¶} ¹⁷ Mæto Iesu tæmæn-ipæn kæn ilat mæmæ, “Nian rafin

^{**} **5:3-4** E kopi oas min neen ræha Niutesteman itæm kæmæte e næghatæn Kris aupæn, kæmætu-pæn næghatæn ræha ves 3-4 tol nulan mæmæ, “Ilat koatapil ikin æh moatæsa-ghin noan æh mæmæ otæloal. 4 Mæto-inun, nian neen, nægelo kit ræha Ughin tuwa, muwin e noan æh, kæn mol tatæloal. Kæn nian okæmæ næhau æh tæloal un, etæmim itæm taupæn meiuaiu matuwin e næhau, nat æpnæpin tatos nimisæn naka, mæto ræhan nimisæn otæwir.”

^{††} **5:9** Sapat: Æplan e tiksonari.

^{‡‡} **5:10** Jer 17:21

^{¶¶} **5:16** E kopi oas min neen ræha Niutesteman itæm kæmæte e næghatæn Kris aupæn, kæmætu-pæn næghatæn tol nulan, “kæn ilat kæmoategæs-in suatip o nohamnuæn in.”

rəhak Tata tatol əh wək, kən io min oekatol wək.”^{§§}

¹⁸ Kən nəghatən u, tol nətəligən rəhəlat təskasik təhmin min, məmə okotohamnu in timis. Məto-inu roiu əh, sənəmə məmə tatətgəhl əm Lou rəha Sapat, məto nat in iahgin pik, in tatən məmə rəhan u Tata ətuatip Uhgın, kən tol nulan, in matol məmə in tahmen ətuatip e Uhgın.*

Iesu in tərəməərə məto-inu in Nəti Uhgın

¹⁹ Kən Iesu tən-ipən kəm ilat məmə, “Nipahrienən agin u iatən kəm itəmat, Nəti Uhgın təruru nolən nat kit e rəhan atip əm nətəligən. Titun əm nolən natimnat min un itəm Tata Uhgın tatol, məto-inu natimnat rafın u itəm Tata Uhgın tatol, Nətin, in min in tatol.”[†] ²⁰ Nətin titun nolən nəhlan, məto-inu Tata Uhgın tolkeike pik Nətin, kən in tatəgəhun kəm in natimnat rafın itəm in tatol. Kən in otəpanəgəhun min natimnat min kəm in itəm iahgin min kotaprəkis-in in min u, məmə otol itəmat narmitəmat tatiwig pik ron.

²¹ “Məto-inu Tata Uhgın tatol netəm kəmotimis ilat koatəmegəh min, kən e nolən kitəh əm, Nətin titun nosipənən nəmegəhən kəm netənim itəm nikin tagien məmə otos-ipən kəm ilat.”[‡] ²² Məto-inu sənəmə Tata Uhgın itəm in otakil netənim, məto in təmələhəu-pən

rafın nakilən e nelmi Nətin,[¶] ^{§23} məmə netənim ilat rafın okotisiai-in Nətin, tahmen əm məmə inun koatisiai-in mihin Tata Uhgın. Etənim itəm təsisiaihinən Nətin, okol təsisiaihinən Tata Uhgın u itəm təməhl-ipa Nətin.**

²⁴ “Nipahrienən agin u iatən kəm itəmat məmə, etənim itəm tatəto rəhak nəghatən, kən mətahatətə e Uhgın itəm təməhl-ipa io iakuwa, in tinatos nəmegəhən itulin. In okol təsətulən e niganəmtək məmə oekən-iarəp nalpinən rəhan. In tinagim rəkis e nimisən, kən minuwa o nəmegəhən.”^{††} ²⁵ Nipahrienən agin u iatən kəm itəmat, məmə o nian kit itəm tatuwa, kən tinuwa rəkis, netəm min u kəmotimis, ilat okotəto nəwia Nəti Uhgın, kən netəm min u ilat kotətəlig-in, ilat okotos nəmegəhən. ²⁶ Tata Uhgın in Nəukəti Nəmegəhən, kən e nolən kitəh əm, in təmol mə Nətin in min Nəukəti Nəmegəhən,^{‡‡} ²⁷ kən in təmələhəu-pən nəsanənən ne nepətən e nelmi Nətin məmə in otakil nolən min rəha netənim, məto-inu in Nəti Etənim.

²⁸ “Təsəwirən məmə narmitəmat otiwig pik o nat u, məto-inu nian əh-ikin tatuwa itəm netəm kəmotimis okotəto nəwia Nətin, ²⁹ kən ilat okotətul e rəhəlat min suwīt, ilat min u aupən kəmoatol nolən wir min okotəkəike motətul min motos min nəmegəhən, məto itəm min aupən ilat kəmoatol nolən rat min, ilat okotəkəike motətul min e nimisən kən

^{§§}5:17 Jon 14:10

*5:18 Jon 10:30,33; 19:7

[†]5:19 Jon 14:10

[‡]5:21 Rom 4:17; Jon 11:25

[¶]5:22 Kitat kotəplan ves 21-22 kən mitun məmə Iesu in otakil kitat rafın, kən in otos-ipən nəmegəhən kəm netəm min un itəm nikin tagien məmə otos-ipən kəm ilat. Məto Jon 3:17 tatəgəhun məmə Iesu təməsuwamən e nətueintən o nən-iarəpən nalpinən rəhatat, məto təmuwa o nos-ipənən nəmegəhən kəm itat.

[§]5:22 Jon 5:26-27; 9:39; Wək 10:42

**5:23 Luk 10:16; 1 Jon 2:23

^{††}5:24 Jon 3:18

^{‡‡}5:26 Jen 2:7; Job 10:12; 33:4; Sam 36:9; 42:8; 66:9; Jon 1:1-4

motətul e niganəmti Tata Ughin məmə Nətin otən-iarəp rəhalat nalpinən.^{¶¶}

³⁰“Io ekəruru nolən nat kit e rəhak atip əm nəsanənən. Io iakatakil nolən min rəha netənim min, məto iatol ətu-atip əm məmə rəhak Tata tatən mihin ne məmə oekol. Kən nian iakakil nolən rəha netənim, ekitun mə ekol tətətip, məto-inun oesalkutən məmə ekol əm e rəhak nəsanənən. Məto io, ekəike malkut məmə iakol tahmen e nətəligən rəha Ughin itəm təmahl-ipa io ekuwa.”^{§§}

Nətul-arəpən o naruəsanən Iesu

³¹Okəmə io pisin əm iakəghat-in io, kən rəhak nəghatən okol təsətulən.*

³²Məto suah kit min əh-ikin in tatətul-arəp kən matol nəfigəmən ron io, kən io ekitun məmə nəghatən min u rəhan itəm tatən lak in nipahrienən.[†]

³³“Aupən, itəmat nəmotahl-ipən rəhatəmat min netənim məmə okotuwin motətəlig-in nəghatən rəha Jon, kən in təmatətul-arəp o nipahrienən.[‡] ³⁴Iatəghat nulan, məto esagileən e nəghatən rəha etənim əm kit məmə titun nolən nəfigəmən ron io. Kəpə. Təsölən nulan.[¶] Iatəghat-in nəghatən rəha Jon nulan məto-inu ekolkeike məmə Ughin otosmegəh itəmat. ³⁵Jon u, tahmen e lait kit. Tatuəp məhag-əhag wir, kən nikitəmat təmagien ron o nian təkuəkir əm.

³⁶“Məto rəhak wək min, ilat min koatol nəfigəmən ron io. Kən ilat kotəsənən

motaprəkis-in nəghatən min un Jon təmatən. Wək min un, rəhak Tata təmos-ipa kəm io mə oekol namnun elat. Kən wək min u rəhak, ilat koatən-iarəp io, kən ilat moatol əp io məmə rəhak Tata in təmahl-ipa io.[§] ³⁷Kən Tata Ughin itəm təmahl-ipa io, inun itəm tinatətul-arəp ron io. In tatən-iarəp io pap, məto itəmat nəsotətəən nəwian, kən itəmat nəsotəplanən niganəmtin. ³⁸Kən nəghatən rəhan təsatig wirən e nikitəmat, məto-inun itəmat nəsotahatətəən lak, io u, itəm in təmahl-ipa io iakuwa.

³⁹“Itəmat noatafin pik nəghatən min e Naoa Rəha Ughin, kən motahatətə e nəghatən min əh məmə itəmat onəkotos nəmegəhən itəm namnun tikə. Məto otəplan-tu. Nəghatən min əh e Naoa Rəha Ughin, ilat koatəghat-in io, moatən-iarəp io. ⁴⁰Məto itəmat nakotapəs nuwamən ron io məmə nakotos nəmegəhən ron io.

⁴¹Esölən nat agin-əh e nənwiwien rəha netənim. Kəpə. ⁴²Məto itəmat u inun, io ekitun wir itəmat, kən io ekitun wir məmə nolkeikeən rəha Ughin tikə e nikitəmat. ⁴³Io emuwa e nərgi Tata rəhak, məto itəmat nəsotosən io e nikitəmat, nikitəmat təsagienən ron io; məto okəmə etənim kit tatuwa e nərgin atip əm, kən nikitəmat tos, kən motagien ron. ⁴⁴Nian rafin itəmat nakotolkeike məmə nakotos nənwiwien rəhatəmat min, məto nəsotalkut agin-əhən məmə onəkotol nat kit itəm Ughin

^{¶¶}5:29 Netənim itəm kotahatətə e Iesu, koatos nəmegəhən lilin. Netənim itəm kəsotahatətəən lan, ilat okotos nalpinən lilin (Jon 3:36, 5:24, Mak 16:16, Efes 2:8-10). Natimnat min itəm netənim koatol, okotol əp okəm-naka ilat kotahatətə pahrien e Iesu o kəpə (Mat 7:17-20; Kal 5:6, Jem 2:17,26). Ughin tatos-ipən nahatətəən kəm netənim əpnəpin əm, kən matig masitu min elat məmə okoatol natimnat wir min.

^{§§}5:30 Jon 8:16

^{*}5:31 Dut 17:6; 19:15

[†]5:32 Jon 8:17-18

[‡]5:33 Jon 1:19-28

[¶]5:34 1 Jon 5:9

[§]5:36 Jon 10:25; 14:11

u, in pisin əm in Uhgin, otənwiwi itəmat ron. ?Onəkotahatətə ahro nulan lak e nolən əh?

⁴⁵“Təsəwirən məmə nikitəmat otəht məmə, io oekən-iarəp nolən rat min rəhatəmat e niganəmti Tata Uhgin. Kəpə. Məto Moses ilə, nian rafin itəmat noatuag-pən ron,^{**} in otən-iarəp nolən rat min rəhatəmat. ⁴⁶Məto-inu okəmə itəmat nəmotahatətə pahrien e nəghatən min rəha Moses, kən itəmat onəkotahatətə min e rəhak nəghatən min. Məto-inun, nəghatən min itəm in təməte rəkis, ilat koatəghat-in io. ⁴⁷Məto itəmat nəsotahatətən e nəghatən min itəm in təməte, tol nəhlan, suatip tikə agin məmə onəkotahatətə lak.

Iesu təmagwən netəmim tepət

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44;
Luk 9:10-17)

6 Uarisig e natimnat min u, Iesu təmuwin əpəh entənipən e nəhau asol nərgin un, Lek Kalili. Kən nərgin kit min un, Lek Taepirias. ²Kən nimanin netəmim kəmoatuarisig-in, məto-inun koatəplan nəmtətin min rəhan, itəm tatol netəmim koatimis koatəto təwir. ³Kən Iesu təmuwin əpəh ilis e nitot kit, kən matəpələh ikin əh ilat rəhan min netəmim. ⁴E nian əh, lafet kit rəha netəm Isrel u, kətaun-in məmə lafet rəha Nuhagego-inən tinatuwa iuəhkir.

⁵Kən nian Iesu tasipən əpəh isəu, kən məplan nimanin netəmim tepət ilat koatuwa, kən in tətəpəh o Filip məmə, “?Okotəhrol motos piret tepət tahmen-in netəm min u məmə ilat okotun?” ⁶In

təmən asgəwin əm məmə otəplan nahatətən rəha Filip, məto in tinitun rəkis nat naka itəm in otəpanol.

⁷Kən Filip tən-ipən kəm in məmə, “!Ei! Okəmə okos-nəmtin piret məni lan tahmen e tu-hanrit tenarius pap,^{††} məto okol təsahmenən. Netəm min u rafin ilat okotun əm noan məsin noan məsin.”

⁸Kən etəmim kit rəha Iesu, pian u Saimon Pita, nərgin u Antru, in təməni-ipən kəm Iesu məmə, ⁹“Suakəku kit əh-ikin əh, in tatos piret faif kəmol e pale, ne nəm kəiu. Məto okol təsahmen-in agin əhən netəm min əh.”^{‡‡}

¹⁰Kən Iesu təmə, “Otən-ipən-tu kəm netəmim kotəpələh.” Kən ikin əh, manuwiłh tepət, kən ilat kəmotəpələh. Kən nampa rəha nəman əm, in nat kit tahmen e faif-taosan.^{¶¶} ¹¹Kən Iesu təmos piret, mən tagkiu kəm Uhgin ron, kən mos-ipən piret un kəm ilat rafin u koatəpələh, kən matig mol min nat kitəh əm e nəm. Kən ilat kəmotun tahmen-in nərpilat.

¹²Kən nian kinotagwən rəkis, nərpilat tasis, kən Iesu təməni-ipən kəm rəhan min netəmim məmə, “Otuwin motuwər nimismisi piret min əh koatis. Təsəwirən məmə okotərəkin.” ¹³Kən ilat kəmotuwin motuwər nimismisi piret kən motaii-pən e kətim asol min ilat tuelef kotərioah wir. Piret u, in nimismisi piret ilat faif kəmol e pale itəm netəmim kəmotun kapəs.

¹⁴Kən nian netəmim kəmotəplan nəmtətin əh itəm Iesu təmol, kən ilat kəmotən məmə, “Nipahrienən. !Ien

^{**}5:45 Jon 9:28; Rom 2:17

^{††}6:7 Roiu, tu-hanrit tenarius tahmen e tu-hanrit-taosan watu.

^{‡‡}6:9 2 King 4:42-44

^{¶¶}6:10 Nipitan ne nisualkələh ilat min e nimanin, məto kəmafin əm nəman. Nolən rəhalat tol nəhlan. !Okəmə naka, netəmim ilat rafin tuente-taosan!

pahrien u^{§§} rəha Uhgin itəm aupən kəmatən məmə in otuwa e nətueintən!”^{*}
¹⁵ Kən Iesu təmitun məmə netəm min u kotəmə okotuwa motos in motuwın motəkəike kəm in məmə in otuwa mol kig rəhalat. Kən in təmagim min, mapəs ilat muwın əpəh e nitot, mətan in pisin əm.[†]

Iesu təmalıwək e nətuei nəhau

(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)

¹⁶ Nian mitgar təmeıuıai, netəmim rəha Iesu min kəmotəıuıai motuwın e lek əh. ¹⁷ Kən tinapınəp, məto Iesu tikə, təsuwamən əh. Kən əmun, ilat kəmotuwın motər e pot kit, kən minotasuə lan motaulego min e lek un, məmə ilat okotuwin Kapaneam. ¹⁸ Kən nımətag asol kit təmətul minol nəhau tınərat-nərat. ¹⁹ Kən nian ilat kəmotasuə motuwın, tahmen e faif o sikis kilomita, kən ilat kotəplan Iesu taliwək e nətuei nəhau[‡] matuwa iuəhkır o rəhalat pot. Kən ilat kəmotəgin pik,[†] ²⁰ məto in təmən-ipən kəm ilat məmə, “Əsotəgin pikən, io u inu.”[§] ²¹ !Kən nikilat təmagien o niləsən in e pot, moatol əmun, roıu agin, məto pot tınuwın e nəwtain nəhau entənıpən-pən ikin-un kəmotən məmə okotuwin ikin!

Netəmim kəmoategəs-in Iesu

²² Kəmən lawigin, netəmim min itəm kotatig əh entənıpən-pa ikin e lek asol u,

ilat kəmotəplan məmə aupən, pot kitəh əm tatətul ukin-u. Kən ilat kotitun məmə Iesu təsuwınən e pot u ilat rəhan min netəmim, məto-inun nian kəmotiet, ilat pisin əm moatuwin. ²³ Kən pot min neen, kəmotisi-pən e taon u Taepirias, ilat kəmotuwa. Ilat kəmotuwar iuəhkır əm o ikin-u itəm Ierəmərə təmətul ikin məfak matən tagkiu o pıret, kən netəmim kəmotun. ²⁴ Kən tol nəhlan, nian ilat kəmotəplan məmə Iesu tınikə u ikin-u, kən rəhan min netəmim kotikə, ilat min kəmotasuə min e pot kit, motuwın e Kapaneam, moategəs-in.

Iesu in pıret rəha nəmegəhən

²⁵ Nian netəm min u kəmotəplan Iesu əpəh entənıpən-pən əpəh e lek u, kotətapəh ron məmə, “?İəgətun, ik nəmuwa ikin-u nəghan?”

²⁶ Məto Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Nıpahrienən agin iatən kəm itəmat məmə, itəmat noategəs-in io, sənəmə nəmotəplan nəmtətin min u itəm emol, məto itəmat nəmotun əm pıret, nərpitəmat tasis. ²⁷ Məto təsəwirən məmə itəmat nəhgitəmat otikə o nosən pıret itəm otəpanəmnəmit mikə.”^{**} Itəmat, nəhgitəmat otəkəike mikə o nosən pıret itəm tətətig lilin u, rəha nəmegəhən itəm namnun tikə.^{††} Pıret u, inu, Nəti Etəmim otəpanos-ipinə kəm itəmat; məto-inu Tata Uhgin,

^{§§}6:14 Netəm Isrel ilat kəmotəsahgin ien kit məmə in otuwa tahmen e Moses (Jon 1:21). E nian rəha Moses, Uhgin təmos-ipən pıret təmisi-pər e neai, nərgin u mana. Kən ilat kəmoatəplan əm Iesu təmol nat pispis, magwən ilat e pıret. Rəhalat nətəligən təmətul-pən o nagwənən (ves 26) ne nəmkı-rəkisən ilat e netəm Rom (ves 15).

^{*}6:14 Dut 18:15-19

[†]6:15 Mat 4:8-10; Jon 18:36-37

[‡]6:19 Job 9:8

[§]6:19 Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37

[§]6:20 “Io u inu” - Əplan-tu futnot e Jon 4:26.

^{**}6:27 Aes 55:2

^{††}6:27 Jon 6:35, 48

in tāmægætun māmā nikin tagien o Nətin.”^{‡‡}

²⁸ Kən ilat kəmotətapəh ron māmā, “?Nolən naka min un itəm Uhgín tolkeike māmā itimat oekotol?”

²⁹ Kən Iesu tən-ipən kəm ilat māmā, “Itəmat nəkotəkəike motahatətə lak, māmā Uhgín təmahl-ipa io.”[¶] Nat u inu Uhgín in tolkeike.”

³⁰ Kən ilat kəmotətapəh min ron māmā, “?Məto ik onəkol nəmtətin naka, māmā itimat ekotəplan kən ekotahatətə lam? ?Ik onəkol nat naka? ³¹ Nian rəhatat pipi min u aupən, ilat kəmotan ikin taruən-aruən ikin, ilat kəmotun ‘mana.’^{§§} Nəghatən kit e Naoa Rəha Uhgín tatən māmā, ‘In tatos-ipən pīret itəm tātisi-pən e Nego e Neai māmā ilat okotun.’”^{*}

³² Məto Iesu təmən-ipən kəm ilat māmā, “Nipahrienən agin u iatən kəm itəmat māmā, sənəmā Moses təmos-ipən pīret u itəm tātisi-pən e Nego e Neai māmā nakotun. Rəhak Tata ilə in tatos-ipinə. Kən inun tatos-ipən pīret pahrien itəm tātisi-pən e Nego e Neai, māmā itəmat onəkotun. ³³ Məto-inu pīret rəha Uhgín, inu in itəm tātisi-pən e Nego e Neai, mateiuaiu-pa e nətueintən.”[†] Kən pīret u tatos-ipən nəmegəhən kəm netəmim e nətueintən.”[‡]

³⁴ Kən ilat kəmotən-ipən kəm in māmā, “Etəm-iasol, awi os-ipa-tu pīret u kəm itimat nian rafin.”[¶]

³⁵ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat māmā, “Io u, io[§] Pīret itəm tatos-ipən nəmegəhən. Etəmim otuwa ron io, in nəumis otəsus minən. Kən etəmim itəm otahatətə lak, in otəsoaoa minən.”^{**}

³⁶ Məto io emən-ipinə rəkis kəm itəmat, māmā nat əpnəpin nəkotəplan io, məto itəmat nəsotahatətəən əh lak. ³⁷ Netəmim itəm rəhak Tata tatos-ipa ilat kəm io, ilat okotuwa ron io. Kən etəmim itəm otuwa ron io, okol iakəsahl-iarəp-ən.”^{††} ³⁸ Məto-inu io eməsisipənən e Nego e Neai meiuaiu-pa e nətueintən māmā iakol natimnat min u io əm ekolkeike.

Məto emuwa māmā ekol natimnat min u itəm rəhak Tata təmahl-ipa io ekuwa ron. ³⁹ Kən in tolkeike māmā io esəmkarəpən-inən netəm min un itəm in təməmki-pa ilat kəm io. In tolkeike māmā e nammun nian, io oekol netəm min u ilat okotəmegəh min e nimisən.”^{‡‡}

⁴⁰ Məto-inu rəhak Tata in tolkeike māmā netəmim rafin itəm kotuag-pən o Netin, kən motahatətə lan, ilat okotos nəmegəhən itulin. Kən e nammun nian, io oekol netəm min u ilat okotəmegəh min e nimisən.”

⁴¹ O nat u, netəmim nikilat tinətuoun mətəgət, məto-inu in tatən māmā, “Io u, Pīret itəm tātisi-pən e Nego e Neai, meiuaiu-pa e nətueintən.” ⁴² Ilat koatən māmā, “?Təhrol? Suah u in Iesu, nəti Josep, kitat kotitun əm rəhan tata ne

^{‡‡}6:27 Aes 55:2

[¶]6:29 Jon 6:35; 1 Tes 1:3; 1 Jon 3:23

^{§§}6:31 Nam 11:7-9

^{*}6:31 Eks 16:4,15; Neham 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40

[†]6:33 Jon 3:13,31

^{*}6:33 Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4

[¶]6:34 Mat 6:11; Jon 4:15

[§]6:35 Jon 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1

^{**}6:35 Jon 4:14; 7:37-39

^{††}6:37 Jon 17:2

^{‡‡}6:39 Jon 17:2,12; 18:9

mama. ?Təhrol in tatən nulan məmә, 'Io emisi-pən e Nego e Neai, matuwa e nətueintən'?"

⁴³ Iesu təmən-ipən kəm ilat məmә, "Nikitəmat təsagət-agətən nulan.

⁴⁴ Okəmә Tata Uhgın itəm təmahl-ipa io ekuwa, in təsiuw-pamən etəmim kit tuwa ron io, kən okol etəmim un təsuwa atipən ron io məmә io oekol in otəmegəh min e nimisən e namnun nian.[¶] ⁴⁵ Nəghatən itəm ien kit təməte aupən e Naoa rəha Uhgın, tatən nulan məmә, 'Uhgın in otəgəhun netəmim rafin.' Etəmim itəm tatətəlig-in nəgəhunən rəha Tata Uhgın, in tatuwa ron io.^{§§} ⁴⁶ Etəmim kitəh ne tikə, itəm təməplan Tata Uhgın. In pisin əm un itəm təmisi-pən lan, təməplan in.* ⁴⁷ Nipahrienən agin u iatən-ipinə kəm itəmat məmә, etəmim itəm tətəhatətə lak, in tinos nəmegəhən lili.[¶] ⁴⁸ Io un, Piret rəha nəmegəhən.[†]

⁴⁹ Nat əpnapin tipitəmat min aupən, ilat kəmotun piret u 'mana' əpəh ikin taruən-aruən ikin, məto ilat kinotimis rəkis. ⁵⁰ Məto Piret itəm tətisi-pən e Nego e Neai meiuaiu-pa u-roiu, in tol pisin. Piret u, təmeiuaiu-pa məmә etəmim itəm tatun, okol təsimisən. ⁵¹ Io

u, io Piret itəm tatəmegəh, təmisi-pən e Nego e Neai, meiuaiu-pa e nətueintən. Etəmim itəm otun Piret u, in otəmegəh matuwin, matuwin, namnun tikə; kən Piret u, itəm io oekos-ipən o nəmegəhən rəha netəmim e nətueintən, inun, noanuwhəgək."

⁵² Nəghatən u təmol netəmim kinotətul minoatərgəhəu kəm ilat min, motəmə, "?Təhrol? ?Suah u titun nos-ipamən noanuwhəgin kitat kotun?"

⁵³ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmә, "Nipahrienən agin u iatən-ipinə kəm itəmat məmә, okəmә itəmat nəsəhunən noanuwhəgi Nəti Etəmim, kən məsəhunimən nitan, okol nakəsətosən nəmegəhən.[‡] ⁵⁴ Etəmim itəm tatun əm noanuwhəgək matənim nitak, in otos nəmegəhən lili,[¶] kən e namnun nian, io oekol in otəmegəh min e nimisən.[§] ⁵⁵ Emən nəhlan, məto-inu noanuwhəgək in piret pahrien nigə netəmim. Kənu nitak, in nənimən pahrien nimi netəmim. ⁵⁶ Etəmim itəm tatun noanuwhəgək, kən matənim nitak, in otatig lak. Kən iakətatig lan.**

††

⁵⁷ "Rəhak Tata itəm təmahl-ipa io ekuwa, in nəukəti nəmegəhən. Kən io

[¶]6:44 Hos 11:4; Jon 6:65; 12:32

^{§§}6:45 Aes 54:13; Jer 31:34

*6:46 Jon 1:18; 5:37; 7:29

[†]6:48 Piret əpnapin əm tasitu e nipətitat məmә kitat okotəmegəh kən motatig, məto Iesu, in Piret rəha nəmegəhən, kən in nəukəti nəmegəhən lili, itəm tatətuoun u-roiu.

[‡]6:53 Iesu tatuəh nimaa nəghatən əh məmә katun noanuwhəgin, katənim nitan, nipətin un, məmә netəmim okotəkəike motəhatətə e rəhan nimisən kən motos nəmegəhən lili. (Jon 6:27,29,35,47-48,60). Nat naka in təmən tol kitat nikitat tuəh nipəti Nagwənen Rəha Nəmtətin Rəha Iesu; Mat 26:26,28.

[¶]6:54 Ves 54 in suatip kit min rəha nənen ves 40. Nipətilau kuahmen ahmen elau min. In tətuatip əm məmә nunən noanuwhəgi Iesu ne nənimən nitan in nuəhən nimaa nəghatən o nahatətəən rəhatat.

[§]6:54 Sam 63:5

**6:56 Nian kitat koatən məmә koatatig e Iesu, o koatəper-ipən e Iesu, nipətin u məmә kitat koatatig e Iesu məsətiətən, moatisi-pən lan, moatətul-pən ron, koatos rafin nəsanənen rəhatat ron, koatagile lan, koatilpin kitat min.

††6:56 Jon 15:4-7; 1 Jon 3:24; 4:15

iatos nămegăhən ron. Kən e nolən ki-tiəh əm, etəmim itəm tatun io, inu tatos nămegăhən ron io.⁵⁸ Io u pîret pahrien, itəm tămisi-pən e Nego e Neai, meiuaiupa e nătueintən. In tăsahmenən e pîret u, itəm tipitəmat min aupən kəmoatun. Nat əpnəpin mămə ilat kəmoatun pîret əh, mətə ilat kinotimis rəkis. Mətə etəmim itəm tatun pîret u, in otos nămegăhən lilin, itəm namnun tikə.”^{††} 59 Iesu tămən-iarəp nəghatən min u, nian təmatəgətun netəmim əpəh e nimə rəha nuəfiminən^{¶¶} e Kapaneam.

Netəmim min rəha Iesu kəmotapəs nahatətəən lan

⁶⁰ Netəmim tēpət rəha Iesu kəmotətə nəghatən u rəha Iesu, kən ilat kotəmə, “!Nəman! !Nəghatən u tiəkis pik! ?Pah u titun nosən nəghatən tol nəhlan?”

⁶¹ Kən Iesu təmitun atip mămə netəmim min rəhan, kinotasiwin-asiwin-in nəghatən əh rəhan. Kən in təmən-ipən kəm ilat mămə, “?Təhrol əh? ?Nətəligən rəhatəmat təmeiuaiu o nat u? ⁶² ?Mətə okəmə naka nəkotəplan Nəti Etəmim tər matuwin min ikin əh, in tămisi-pən ikin aupən, təhrol u-roiu?^{§§} ⁶³ Narmin Rəha Uhgin əm titun nos-ipənən nămegăhən kəm etəmim.* Nəsanənən rəha etəmim təruru nolən nat u. Nəghatən min u ematən kəm itəmat, ilat nəghatən min rəha Narmin Rəha Uhgin itəm tatos-ipən nămegăhən kəm netəmim. ⁶⁴ Mətə itəmat neen u

ikin-u, itəmat nəsotahatətəən əh lak.” (Iesu təmən nulan mətə-inu in tinitun rəkis e nətuounən mămə netəm pah min u kəsotahatətəən lan, kən pah un in otegăhan-in-pən in e nelmi tikimir min rəhan.)[†] ⁶⁵ Kən in təmən mămə, “O nat u inu, io enəmən rəkis kəm itəmat, mămə okol etəmim kit təsuwamən ron io okəmə Tata Uhgin təsolən suatip ron.”[‡]

⁶⁶ Uarisig e nəghatən əh, netəmim rəhan tēpət kəmotagim, minotapəs nətəu-pənən.

Pita təmən-iarəp mămə in tətahatətə e Iesu

⁶⁷ Kən Iesu təmətapah o rəhan netəmim tuelef mămə, “?Təhrol etəmat? ?Itəmat min nakotən mămə nakotagim kapəs io?”

⁶⁸ Kən Saimon Pita təmən-ipən kəm in mămə, “?İəramərə, itimat oekotuwin o pah? Ik əm un, rəham əm nəghatən in tatos-ipən nămegăhən itəm namnun tikə.”[¶] ⁶⁹ Kən itimat enotahatətə rəkis lam, kən itimat enotitun rəkis mămə ik Etəm Asim rəha Uhgin.”[§]

⁷⁰ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat mămə, “Itəmat u, netəm tuelef rəhak. Io u, emitəpun itəmat, mətə itəmat kitəh u ikin, in iərmis.”^{**} ⁷¹ In tatən Jutas, nəti Saimon Iskariot, mətə-inu in min in etəm tuelef kit rəha Iesu, mətə uarisig ikin, in otəpanegăhan-in-pən in e nelmi rəhan tikimir min.^{††}

^{††}6:58 Jon 6:41,51

^{¶¶}6:59 nimə rəha nuəfiminən: Əplan e tiksonari.

^{§§}6:62 Jon 3:31; 17:5

^{*}6:63 Jon 6:68; 2 Korin 3:6

[†]6:64 Jon 2:25

[‡]6:65 Jon 3:27; 6:44; 14:6

[¶]6:68 Jon 6:63

[§]6:69 Mak 1:24; 8:27-30; Luk 4:34

^{**}6:70 Jon 13:2,27

^{††}6:71 Jon 17:12

Iesu tēməghat ilat pian min

7 Uarisig e natimnat min u, Iesu tēsolkeikeən mēmə otuwin latuənu min e Jutia mēmə otol rəhan wək əh-ikin əh, mətə-inun, netəm-iasol rəha netəm Jutia kəmoatəte noa anion kit ron. Kən titəlig muwin latuənu min e nitən Kalili. ²Mətə nian tinuəkir e nian rəha nolən lafet kit rəha netəm Isrel, nərgin un, lafet rəha Nolən Makeen. ³Kən pia Iesu min kəmotən-ipən kəm in mēmə, “Təwir mēmə nakiet muwin əpəh Jutia, mə pəs netəmim min rəham əh-ikin əh, ilat kotəplan nat pispis min rəham itəm natol. ⁴Mətə-inu etəmim itəm tolkeike mēmə netəmim okotitun in, okol təsəhluaiginən rəhan wək min. Okəmə natol natimnat min u, uwin mol əp ik, kən təwir agin mēmə onəkol pəs netəmim min e nətueintən kotəplan.” ⁵Pian agin-əh min pap, ilat min kəsotahatətəən lan, kən mol koatən nəhlan.”^f

⁶Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat mēmə, “Nian ətuatip rəhak təsuwamən əh,^{§§} mətə itəmat, nian min rafin əm tətutitip otəmat. ⁷Netəmim rəha nətueintən u, ilat okol kəsotətəhauən itəmat, mətə io, ilat kotətəhau io,^{*} mətə-inun io iatən-iarəp mēmə rəhalat nolən təsətuatipən.”[†] ⁸Itəmat onəkotuwən e lafet, mətə io okol esuwən paupənən e lafet əh mətə-inun, nian ətuatip rəhak təsuwamən əh.”[‡] ⁹In təmatən nəghatən u, kən mətətig əpəh Kalili.

Iesu təmuwin min e lafet rəha Nolən Makeen

¹⁰Kən pia Iesu min kəmotəupən motuwən e lafet əh, uarisig un, Iesu təmuwin min. Mətə nian təmuwin, in təmətan anion əm o netəmim mēmə okəsotehmən. ¹¹Kən e lafet əh, netəm-iasol rəha netəm Jerusalem, koategəs-in in moatətapəh-in əpnəpin əm o netəmim mēmə, “?Suah əpəh in hiə?”

¹²Kən ikin əh, nimanin netəmim kəmotasiwin-asiwin in. Ilat neen kotəmə, “In etəm wir kit,” mətə neen kotəmə, “Kəpə, in tateiuə-in əm netəmim əpəh.” ¹³Mətə ilat koatəgin rəhalat netəm-iasol min,^f kən kit təməsən-iarəpən Iesu əpəh e niki netəmim mēmə netəmim okotəto.

¹⁴Lafet əh, kəmol o wik apiəpiə kit, kən ilugin e lafet u, Iesu in təmuwin əpəh e Nimə Rəha Uhgin, matəgətun netəmim. ¹⁵Kən netəm-iasol rəha netəm Isrel, narmilat təmiwig pək, kən kotəmə, “?Suah u təmahrol mitun natimnat min u e Naoa Rəha Uhgin? Rəhatat kit etəm-iasol təsəgətunən lan, ne.” ¹⁶Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat mēmə, “Nəghatən min u itəm iatəgətun netəmim lan, sənəmə rəhak əm. Ilat kotisi-pən e Tata Uhgin itəm təməhl-ipa io ekuwa.

¹⁷“Kən okəmə suah kit rəhan nətəligən təkəsik mēmə otol natimnat min itəm Uhgin tolkeike, kən in otitun mēmə nəghatən min u rəhak, ilat koatisi-pən o Uhgin, sənəmə rəhak atip əm. ¹⁸Etəmim itəm tatəghat-in atip əm rəhan nepətən, in tətəlkut atip

[‡]7:2 lafet rəha Nolən Makeen: Əplan e tiksonari.

^f7:5 Sam 69:8; Mak 3:21

^{§§}7:6 Mat 26:18; Jon 2:4; 7:30

^{*}7:7 Jon 15:18-21

[†]7:7 Jon 3:19-20

[‡]7:8 Jon 7:6

^f7:13 Jon 9:22; 12:42-43; 19:38; 20:19

əm ron, məmə otiuw rækis netəmim, kən kotos-ipər nərgin ron.[§] Məto etəmim itəm tolkeike məmə netəmim okotiləs-ipər nərgi etəm təmah-l-ipən in tuwa, in etəmim rəha nənən niphrienən, in sənəmā etəm tateiuā.¹⁹ Moses tamos-ipinā Lou kəm itəmat, məto itəmat kitəh ne təsol-wirən Lou əh ne. ?Itəmat nakotəmā onəkotohamnu io o naka?“**

²⁰ Kən nimanin netəmim kotəmā, “!Nəman! !Narmin rat kit un tətətig lam! ?Pah tāmā otoh ik ne?”

²¹ Kən Iesu tāmən-ipən kəm ilat məmə, “Io emol wək kitəh əm,^{††} kən itəmat rafin, narmitəmat tatiwig ron.²² Məto itəmat min nəkotol wək e Sapat, noatəhg-ipən nisualkələh e nian əh, moatətəu-pən Lou rəha Moses.^{‡‡} (Niphrienən, sənəmā Moses ətuatip in tāmətuoun nolən əh, məto tipitəmat min ilat kəmotətuoun.)^{¶¶} ²³ Məto nian rafin, itəmat noatəhg-ipən nisualkələh e nian rəha Sapat moatol məmə onasotəgəhlən Lou rəha Moses.^{§§} ?Kən təhrol neməha tatol itəmat məto-inu io emol-

wir agin nipəti etəmim e nian rəha Sapat?“^{*} ²⁴ Otapəs nakilən nolən rəhak u itəm nəmotəplan əm e niganəmtitəmat, məto itəmat onəkotəkəike motakil rəhak nolən e nətəligən itəm tətəuatip.”[†]

Netəmim kəmoatəghat-in Kristo

²⁵ Kən e nian əh, netəm Jerusalem neen kotəmā, “?Təhrol əh? ?Suah u inu, netəm-iasol kotəmā okotohamnu?[‡]

²⁶ Məto otəplan-tu. In tinatəgətuun-arəp əm netəmim əpəh e niganəmti netəmim məto suah kit təsəhaən in ron. ?Təhrol okəm-naka netəm-iasol min kinotitun rækis məmə in Kristo itəm Uhgın tāmən məmə otahl-ipa? ²⁷ Məto kitat kotitun ikin suah u təmisi-pən ikin. Məto nian Kristo in otuwa, okol suah kit təsituənən ikin in tətisi-pən ikin.”^{¶¶}

²⁸ Kən e nian əh, Iesu in tatəgətuun netəmim e Nimə Rəha Uhgın. Kən in təmagət əfəməh matən-iarəp məmə, “Nik-itəmat təht məmə nəkotitun io, kən motitun min ikin emisi-pən ikin, məto itəmat nəkotəruru. Io, eməsuwamən e nətəligən əm rəhak. Uhgın təmah-l-ipa

^{§7:18} Jon 5:41; 8:50,54

^{**7:19} Netəm-iasol min rəha netəm Isrel, kəmoatəgəs-in suatip o nohamnuən Iesu e Jon 5:18 ne 7:25. E Lou rəha Moses, Uhgın tatən-iəhau nohamnuən itəm (Eks 20:13).

^{††7:21} Jon 7:23; Jon 5:2-9

^{‡‡7:22} Lev 12:3

^{¶¶7:22} Jen 17:9-14; 21:4

^{§§7:23} Netəm Isrel, nətəligən rəhalat tol nəhlan. Okəmā lou kəiu, kən kioal pisin elau min, okəmā natol kit matətgəhl kit, kən onəkəkəike mitun məmə lou naka un in iahgin. Nat əpnəpin məmə kəsegəhan-inən nolən wək e nian rəha Sapat, məto netəm Isrel ilat kinotən rækis məmə nəhg-ipənən itəm, in iahgin e lou rəha Sapat. Tol nəhlan, okəmā okəhg-ipən suakəku kit e nian rəha Sapat, kən okəkəike kəhg-ipən e nian əh, kən sənəmā nolən rat. Iesu tatən məmə onasəkitunən itəm, in min un in nətəu-pənən lou kit itəm in iahgin min e lou rəha Sapat.

^{*7:23} Jon 5:2-9; Mak 3:5; Luk 13:12-14; Luk 14:4-6

^{†7:24} Aes 11:1-3; Jon 8:15

^{‡7:25} Jon 7:1

^{¶7:27} Netəmim kotitun məmə Iesu tinepət əpəh e Nasaret, kən in rəhan u mama ne tata u Josep ne Meri (Mat 2:23; Jon 1:45; 6:42; 18:5). Netəm Isrel neen ilat kotitun məmə Kristo in otisi-pən əpəh taon Petlehem (Maeka 5:2; Mat 2:4-6), məto neen, nikilat təht məmə in otuwa əm, netəmim ilat okotəruru ikin in təmisi-pən ikin.

io ekuwa. Kən Uhgin, in nipahrienən. Itəmat nəkotəruru in, ²⁹məto io ekitun,[§] məto-inu io emisi-pən lan. Kən in təmahl-ipa io ekuwa.”

³⁰O nat u, ilat kəmotolkeike māmə mopaēl min okotaskəlim Iesu, məto kit təməsea-pənən mek, məto-inun təsolən əh nian rəhan.** ³¹Məto e nimanin netəmim ikin əh, ilat tepət kəmotahatətə lan, kən motəmə, “Okəmə Kristo tuwa, kən in okol təsolən nəmtətin tepət taprəkis-in itəm suah u Iesu tatol.”††

Mopaēl min rəha Nimə Rəha Uhgin kəmotuwa māmə okotaskəlim Iesu

³²Kən nian Farisi min kəmotəto nimanin netəmim kotasiwin-asiwin e Iesu nulan, ilat ne pris asol min kəmotahl-ipən mopaēl min itəm kotətul o Nimə Rəha Uhgin māmə okotaskəlim Iesu.‡‡ ³³Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat māmə, “Io ekətatig nian təkuəkir əm kitat min itəmat, kən uarisig, ekitəlig-pən min o etəm təmahl-ipa io. ³⁴E nian u, itəmat onəpanotegəs-in io, məto okol nəsothmən io; məto-inu ikin əh, itəm oekuwin ikin, okol itəmat nəsothuwanən ikin.”

³⁵Kən netəm-iasol min rəha netəm Isrel kinotəpəh-əpəh olat min māmə,

“?In otuwin hiə əh māmə kitat okəsothəplanən in? ?Otuwin o noanol min neen rəha netəm Isrel itəm kotatig e nəptən pisin pisin min ilat netəm Kris, māmə otəgəhun netəm Kris? ³⁶In tatən māmə e nian əh, kitat okotegəs-in in, məto kəsotəhmən in, məto-inun ikin əh in tatuwin ikin, okol kitat kəsotuwinən ikin. ?Nəghatən u, nipətin tatən naka?”

Nəhau itəm tatos-ipa nəmegəhən pahrien

³⁷Namnun nian rəha lafet əh, in iahgin taprəkis-in nian min neen rəha lafet. Kən e nian əh, Iesu təmətul əpəh e nigənməti netəmim magət əfəməh māmə, “!Etəmim itəm tatoaoa, pəs in otuwa ron io, mənim!”¶¶ ³⁸Etəmim itəm tətahatətə lak, in tahmen e nəghatən rəha Naoa Rəha Uhgin u tatən nulan māmə, ‘Nəhau itəm tatos-ipən nəmegəhən pahrien, in otisi-pən e nikin, tahmen e nəmti nəhau itəm titapual-apual matər mətaiu e nikin.’*** ³⁹Iesu təmən nəghatən u, matəghat-in Narmin Rəha Uhgin u uarisig in otəpanos-ipən kəm netəm min u itəm kotahatətə lan.† Məto e nian əh, Narmin Rəha Uhgin, təsuwanən əh e netəmim, məto-inu kəsiləs-ipərən əh Iesu.‡¶

§7:29 Mat 11:27

**7:30 Mat 26:18

††7:31 Jon 2:23; 4:48

‡‡7:32 Jon 7:45-48

¶¶7:37 “Noaoaən” in nimaa nəghatən itəm tatəpsen-pən māmə kitat kotəkəike motos Uhgin tahmen e etəmim itəm tatoaoa təike mənim nəhau. “!Otuwa ron io, mənim!” in nimaa nəghatən itəm tatən māmə, “Ahatətə lak.”

§§7:37 Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Nol Əpən 22:17

*7:38 Jer 2:13; Aes 44:3; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Nol Əpən 7:17

†7:39 Jon 1:33; Wək 2:17,33

‡7:39 E naoa rəha Jon, nipətin rəha niləs-ipərən rəha Iesu, in nat kəiu. Kit u māmə, kəmiləs-ipər Iesu e nig kəluau. Kən nat kit min, katiləs-ipər Iesu məto-inu təmimis, məmegəh min e nimisən, muwin matig ilau Tata Uhgin əpəh e nego e neai. Kən ikin əh təmos nepətin əhag-əhag ətuatip rəhan.

¶7:39 Jon 12:23; 13:31,32

Netəmim kəmotoor ilat min o Iesu

⁴⁰ Nian netəmim əh-ikin kəmotəto nəghatən u, kən neen kotəmā, “Suah u, in ien rəha Uhgin u, aupən kəmatəghat-in.”

⁴¹ Məto neen min ilat kotəmā, “Suah u, in Kristo itəm Uhgin təmən məmə otahl-ipa.”

Məto in pisin min neen kotən məmə, “?Nikitəmat təht məmə Kristo itəm Uhgin təmən məmə otahl-ipa titun nisi-pənən e netəm Kalili?[§] ⁴² Naoa Rəha Uhgin tatən məmə Kristo itəm Uhgin təmən məmə otahl-ipa otəkəike masipən e noanol rəha Tefit, e taon u Petlehem, imə Tefit aupən.”** ⁴³ Tol nəhlan, kən nimanin netəmim min u, kəmotoor ilat min o Iesu. ⁴⁴ Kən neen kotəmā okotaskəlim in, məto etəmim kit təməsea-pənən mek.

Netəm-iasol min rəha netəm Isrel kəməsotahatətən e Iesu

⁴⁵ Kən mopael min kəmotitəlig motuwın o pris asol min ne Farisi min, kən netəm-iasol min əh kəmotətapəh olat məmə, “?Təhrol nəsotiləsən Iesu motuwa?”

⁴⁶ Kən mopael min un kotən-ipən kəm ilat məmə, “!Eməsotiləsən məto-inun suah kit təsəghatən tahmen e suah əh!”

⁴⁷ Kən Farisi min kəmotən-ipən kəm ilat məmə, “?Təhro? ?In tineiuə-in min itəmat? ⁴⁸ ?Nəmotəplan rəkis rəhatat kit etəm-iasol o Farisi kit təmatahatətəlan? ⁴⁹ Məto netəm əpnəpın min, ilat kotəruru agin Lou rəha Moses, tol nəhlan, Uhgin otərəkin ilat.”

⁵⁰ Kən Nikotimas u in Farisi kit, in əh-ikin ilat min. Suah u inu aupən təmuwin

matəghat kəm Iesu.^{††} Kən in təmən-ipən kəm ilat məmə, ⁵¹ “?Təhrol? ?Tətuatip e Lou rəhatat məmə kitat okotən-iarəp nalpinən rəha etəmim itəm kitat kəsotaupənən motitun wir, kənu, məsotehm ətuatipən nat naka itəm in tatol?”

⁵² Kən ilat kəmotən-ipən kəm in məmə, “?Təhrol? ?Ik min un ik etəm Kalili? Uwin-tu mafin min Naoa Rəha Uhgin. Ik onəkəplan məmə ien kit okol təsisi-pənən Kalili.”

[E kopi oas min neen rəha Niutesteman itəm kəməte e nəghatən Kris aupən, nəghatən u Jon 7:53—8:11 tikə.]

⁵³ Kən netəmim kinotitəlig-pən min motuwın latuənu min.

8 Məto Iesu təmuwin əpəh e nitot u, nərgin un, Nitot Rəha Nig U Olif.

Pətan itəm təmapıl ilau iərman pisin u sənəmə rəhan iərman

² Kəmən lawigin, laulaugin agin-əh, kən Iesu təmitəlig-pən min e Nimə Rəha Uhgin. Kən netəmim tepət kəmotuwa, motuəfimin ilat min ron, kən Iesu təməpələh minətuoun matəgəhun ilat. ³ Kən nəgəhun min rəha Lou ne Farisi min kəmotiləs pətan kit motuwa ron. Kən motol in tətul aupən e nigənəmtilat. Pətan un, netəmim kəmotəplan məmə in tətəpıl ilau iərman kit sənəmə rəhan ətuatip iərman. ⁴ Kən ilat kəmotən-ipən kəm Iesu məmə, “!əgəhun, pətan u netəmim kəmotəhtimis in məmə in tətəpıl ilau iərman kit u, məto sənəmə rəhan iərman ətuatip. ⁵ E Lou rəhatat, Moses təmələhəu nəghatən kit tatən məmə, pətan tol nulan, kitat kotəkəike

[§]7:41 Jon 1:46

**7:42 2 Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7

††7:50 Jon 3:1

motaht e kəpiel apin motahtimnu.^{‡‡} ?Məto ik, rəham nətəligən təhrol?"⁶ Ilat kəmotətapəh nəhlan, məmə okotol noa eko-eko, pəs ilat motəplan-pən nolən rat neen lan, kən ilat kotitun nakilən nolən rəhan ron. Məto Iesu təpnəpin əm, moeg-oeg matəte nat e nisip e noanelmin.

⁷ Ilat kəmotətapəh-in nəghatən u kəm in, moatuwin moatuwin, kən in tətul, kən mən-ipən kəm ilat məmə, "Okəmə itəmat kit u ikin-u, in təsolən nolən rat nian kit ne, pəs in otaupən maht pətan u."^{¶¶} ⁸ Kən in təmoeg-oeg min, matəte nat e nisip e noanelmin. ⁹ Kən nian ilat kəmotəto nəghatən rəhan, kinotan kitəh kitəh, moatagim. Naguihl-aguihl min kotaupən moatiet kitəh kitəh, motapəs əm Iesu ne pətan un.

¹⁰ Kən Iesu təməg-ətuatip min mən-ipən kəm pətan un məmə, "Pətan, netəm min u kəmotahruwin? ?Kit təsuwamən məmə otən-iarəp rəham nalpinən?"

¹¹ Kən pətan un təmən-ipən kəm in məmə, "Etəm-iasol, ilat kotikə."

Kən Iesu tən-ipən məmə, "Io min, okol esən-iarəpən rəham nalpinən. Məto atuwin, mol namnun e nolən rat min."^{§§}

Iesu in nəhag-əhagən rəha netəmim e nətueintən

¹² Kən Iesu təmatəghat min kəm ilat, matən məmə, "Io u, io Nəhag-əhagən rəha netəmim u e nətueintən." Etəmim

itəm tatətəu-pa io, okol in təsaliwəkən e napinəpən nian kit ne, məto in otos nəhag-əhagən e nəmegəhən rəhan."^{††}

¹³ Kən Farisi min kəmotən-ipən kəm in motəmə, "!!k nəkatən-iarəp ik nulan, məto suah kit təsolən rəham nəfigəmən, kən tol nəhlan, rəham nəghatən okol təsətulən!"^{‡‡}

¹⁴ Kən Iesu tən-ipən məmə, "Əwəh, niphahrienən məmə io atip əm iatən-iarəp io. Məto rəhak nəghatən in tatə-tul əh, məto-inun, io ekitun ikin iatisi-pən ikin, kən mitun min ikin iatuwin min ikin,"^{¶¶} məto itəmat nəkotəruu ikin iatuwin ikin, kən motəruu ikin iatisi-pən ikin. ¹⁵ Itəmat u, nakotakil nolən rəha etəmim e nətəligən rəha etəmim əm. Məto io esakilən nolən rəha etəmim nəhlan. ¹⁶ Məto okəmə io, iakakil nolən rəha netəmim, oekol e nolən itəm tətut-atip, məto-inu sənəmə ekakil e nətəligən əm rəhak, məto itimlau Tata Uhgən itəm təməhl-ipa io, rəhatimlau nakilən in kitəh əm. ¹⁷ E Lou rəhatəmat, kəməte məmə, okəmə etəmim kəiu, kətioal nəfigəmən o nəghatən kit, kən nəghatən u, in otatətul.[§] ¹⁸ Kən roiu əh, io iatən-iarəp io, məto rəhak Tata itəm in təməhl-ipa io iakuwa, in min tatol nəfigəmən ron io."^{**}

¹⁹ Kən tol nəhlan, ilat kinotətapəh ron məmə, "Məto rəham Tata in hiə?"

Kən in təmə, "Itəmat nəkotəruu io, kən itəmat nəkotəruu min rəhak Tata.

^{‡‡}8:5 E Lou rəha Moses pətan ne iərman ilau kərən okəkəike kahtimnu ilau (Lev 20:10; Dut 22:22-24).

^{¶¶}8:7 Dut 17:7; Rom 2:1,22

^{§§}8:11 Jon 3:17; 5:14

^{*}8:12 Esik 1:26-28; Jon 1:4-5; Hip 1:3

^{††}8:12 Sam 27:1; 44:3; 119:105; Prov 6:23; Aes 49:6; 60:19-20; Mat 5:14; Nol Əpən 21:23-24

^{‡‡}8:13 Jon 5:31

^{¶¶}8:14 Jon 13:3; 16:28

[§]8:17 Dut 19:15

^{**}8:18 Mak 1:10-11; Jon 1:33-34

Okəmә itəmat nəkotitun io un, kən nəkotitun min rəhak Tata.”††

²⁰ Iesu təmən nəghatən u, nian in təməgəṭun netəmim əpəh e ikin kit itəm katələhəu-pən məni ikin e Nimə Rəha Uhgin. Məto suah kit təməsuwinən maskəlim in, məto-inun təsolən əh nian rəhan.

Iesu təməsi-pən ilis

²¹ Kən Iesu təmatən-ipən min kəm ilat məmə, “Io ekagim tənin itəmat, kən itəmat onakoategəs-in io. Məto itəmat onəkotimis, kən təfagə rat u rəhatəmat‡‡ otatig əh etəmat. Ikin əh iakatuwin ikin, okol itəmat nəsotuwmən ikin.”

²² Kən netəm Isrel, ilat kotəmə, “Nəghatən əh Iesu tatən məmə, ikin əh in tatuwin ikin, okol kitat kəsotuwinən ikin, nipəṭin tatən naka? ?Okəm-naka in oṭohamnu atip in, o?”

²³ Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Imatəmat u ikin-u, məto io, io imak əh ilis ikin əh, kən emisi-pən ikin, meiuaiu-pa. Itəmat netəmim rəha nətueintən u. Məto io, sənəmə etəm rəha nətueintən u.”¶ ²⁴ Tol nəhlan, iatən-ipinə kəm itəmat məmə, itəmat onəpanotimis e nolən rat min rəhatəmat, məto-inu okəmә itəmat nəsotahatətəən lak məmə Io u inu,§§ kən itəmat onəkotimis, kən nolən rat min rəhatəmat okotatig agin-əh etəmat.”*

²⁵ Kən ilat kəmotəṭapəh ron motəmə, “!Ei! ?Ik pah un?”

Kən in təmən-ipən kəm ilat məmə, “Io ekahmen əm məmə inun ematən kəm itəmat aupən, mətoarus-pa u-roiu. ²⁶ Natimnat tepət itəm ekitun nənən etəmat, kən mitun nakilən nolən min rəhatəmat ron, məto etəmim itəm təmahl-ipa io, rəhan nəghatən in nīpahrienən əm. Io iatən-iarəp əm natimnat min itəm eməto ron, məmə netəmim rəha nətueintən ilat okotəto.”

²⁷ Məto ilat kəsotitunən məmə Iesu in tatəghat-in Tata Uhgin. ²⁸ Tol nəhlan, in tən-ipən kəm ilat məmə, “Nian nəmotiləs-ipər rəkis Neti Etəmim un,† nəpanotitun məmə Io u inu.‡ Kən onəpanotitun min məmə esol atipən nat kit e rəhak əm nətəligən. Iatən əm natimnat itəm Tata Uhgin təməgəṭun io lan.”¶ ²⁹ Etəm təmahl-ipa io ekuwa, in tətatig itimlau min. In təsapəsən io ekan pisin,§ məto-inu, nian rafin, iatol natimnat min itəm nīkin tagien ron.”**

³⁰ Nian Iesu təmatən nəghatən min əh, netəmim tepət kəmotən nīpahrienən lan.

Noanol rəha Ephraham

³¹ Kən Iesu təmən-ipən kəm netəm Isrel min itəm kəmotən nīpahrienən lan məmə, “Okəmә nakotaskəlim əskasik nəghatən min u rəhak, itəm iatən-ipinə kəm itəmat, itəmat ətuatip un, rəhak

††8:19 1 Jon 2:23

‡‡8:21 Nian Iesu tatən “təfagə rat u,” okəm-naka in tatəghat-in təfagə rat itəm kəsotahatətəən lan (Jon 9:41).

¶8:23 Jon 3:31

§§8:24 “Io u inu” - Əplan-tu futnot e Jon 4:26.

*8:24 Roiu Iesu in təsəghat-in əmən nolən rat asol itəm kəsotahatətəən lan, məto tatəghat-in nolən rat min rafin agin-əh itəm netəmim əh kəmotol.

†8:28 Jon 3:14; 12:32-33

‡8:28 “Io u inu” - Əplan-tu futnot e Jon 4:26.

¶8:28 Jon 14:24

§8:29 Jon 16:32

**8:29 Jon 4:34; 5:30; 6:38

netənim min.^{††} ³² Kən itəmat onəkoti-tun nipahrienən, kən nipahrienən u, otikis itəmat məmə nakəsotuwa-minən kol slef.”^{‡‡}

³³ Kən ilat kəmotən-ipən kəm in məmə, “Itimat u noanol min rəha Epraham,^{¶¶} itimat u esotol agin-əhən slef^{§§} min rəha suah kit. ?Təhrol nəmən nəghatən u məmə, ‘Nipahrienən otikis itəmat, nakotapiə.’”

³⁴ Kən Iesu tən-ipən kəm ilat məmə, “Nipahrienən agin u iatən-ipinə kəm itəmat, netənim itəm koatol nolən rat, kən nolən rat u, in tatəramərə elat, kən mətaskəlim ilat matol ilat koatuwa rəhan slef min.* ³⁵ Kən slef, rəhan etəm-iasol təsegəhan-inən məmə otatig e nimə rəhan.[†] Məto iəramərə tategəhan-in məmə nətin otətətig e nimə rəhan nian rafin matuwin matuwin namnun tika. ³⁶ !Tol nəhlan, okəmə Nəti Uhgin tatikis itəmat, kən tatikis agin pahrien itəmat, kən itəmat nakəsotuwa-minən kol slef! ³⁷ Ekitun məmə itəmat noanol min rəha Epraham, məto noategəs-in suatip məmə onəkotohamnu io, məto-inu nəsololkeikən məmə onəkotətəlig-in rəhak nəghatən.[‡] ³⁸ Io iatən natimnat min un, itəm eməplan rəhak Tata təmol. Məto itəmat noatol natimnat min u itəm rəhatəmat əm tata təmən kəm itəmat.” ³⁹ Kən ilat kəmotən-ipən kəm in məmə, “Məto tata rəhatimat, in Epraham.”

Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Okəmə itəmat noanol ətuatip min rəha Epraham, kən itəmat onəkotos rəhan nolən min, tahmen lan təmatol aupən. Məto itəmat sənəmə noanol ətuatip rəhan.[¶] ⁴⁰ Io iatən-iarəp nəghatən pahrien kəm itəmat itəm iakatəto o Uhgin, məto itəmat nakotən məmə onəkotohamnu io. ?Nikitəmat təht məmə nolən rəha Epraham tol nəhlan? ⁴¹ Itəmat nakotətəu-pən əm nolən rəha tata rəhatəmat əm.”

Kən ilat kəmotən-ipən kəm in məmə, “Itimat u sənəmə nisualkələh lapin. Uhgin əm in Tata rəhatimat.”

Nənəti Setan

⁴² Kən Iesu tən-ipən kəm ilat məmə, “Okəmə Uhgin pahrien in Tata rəhatəmat, kən itəmat onəkotolkeike io, məto-inu io emisi-pən lan, muwa ikin-u.[§] Məto in sənəmə rəhatəmat Tata. Io esuwamən ikin-u e rəhak atip əm nətəligən, emuwa məto-inu in təmahl-ipa io. ⁴³ ?Məto təhrol nakəsotitunən nipəti nəghatən rəhak? !Məto-inun nəsololkeike agin-əhən məmə onəkotəto rəhak nəghatən! ⁴⁴ Itəmat, rəhatəmat nolən tahmen əm e nolən rəha tata rəhatəmat, Setan. Kən nian rafin itəmat nakotolkeike nolən noan.^{**} Nolən rəhan itəm təmatol e nətuounən,^{††} tatol əh, in etənim rəha nohamnuən itəm. In tatətəhau ni-

^{††}8:31 2 Jon 1:9

^{‡‡}8:32 Rom 8:2; 2 Korin 3:17; Kal 5:1

^{¶¶}8:33 Luk 3:8

^{§§}8:33 slef: Əplan e tiksonari.

*8:34 Rom 6:12-23; 1 Jon 3:8-9

[†]8:35 Kal 4:30

[‡]8:37 Jer 9:25-26; 1 Jon 3:10

[¶]8:39 Rom 2:28-29; 9:7-9

[§]8:42 1 Jon 5:1

^{**}8:44 1 Jon 3:8

^{††}8:44 E naoa rəha Jen 3:4, kotəplan məmə Setan təmaupən meiuə e nətuounən. In təmən-ipən kəm If, məmə, “Ik onəkol nəsimis agin-əhən.” Məto Setan təmatəghat nəhlan, məuhlin nəghatən itəm Uhgin təmən e Jen 2:17.

pahrienən, mato-inu nipahrienən tika lan. Nian in tateiuə, in tatol əm rəhan nolən, mato-inu in etənim rəha neiuəən, kən in tata rəha neiuə min. ⁴⁵ Məto io iatən nipahrienən əm kəm itəmat, kən tol nəhlan, itəmat nəsotahatətəən e rəhak nəghatən. ⁴⁶ ?Təhrol? ?Itəmat kit u ikin-u titun nəgətuənən məmə io emol nolən rat kit? ?Okəmə io ekatən əm nəghatən pahrien min, kən təhrol itəmat nəsotahatətəən lak? ⁴⁷ Etənim rəha Ughin, in tatətəlig-in nəghatən rəha Ughin, mato itəmat sənəmə netənim rəha Ughin. Tol nəhlan, nəsotətəlig-inən nəghatən rəha Ughin.”

Iesu ne Epraham

⁴⁸ Kən netəm Isrel kəmotəhai Iesu motəmə, “!Nəman! !Itimat enotəplan ətuatip ik! Ik etəm Sameria kit. !Ik, narmin rat kit tətətig lam!”

⁴⁹ Məto Iesu təmə, “Narmin rat tika lak, məto io iatiləs-ipər nərgi rəhak Tata, kən məto itəmat, nakotərəkin nərgək. ⁵⁰ Io esalkutən o rəhak nərig asol, məto suah kit in tətəlkut ron io. Kən in otəpanakil netənim rafin. ⁵¹ Nipahrienən agin u iatən-ipinə kəm itəmat məmə, etənim itəm tatol nəwiak, okol in təsimisən nian kit ne.”^{‡‡}

⁵² Kən netəm min un kotən-ipən kəm in məmə, “!Roiu enotitun məmə narmin rat kit tətətig lam! Epraham təmimis, kən ien min kəmotimis min, məto ik nakatən məmə, etənim itəm tatol nəwiam, in okol təsimisən nian kit. ?Nəghatən naka u? ⁵³ ?Ik nakaprəkis-in Epraham u tipitimat tinəmimis rəkis?

?Kən ne ien min u kəmotimis? ?Ik nakəmə ik etənim naka?”^{¶¶}

⁵⁴ Kən Iesu tən-ipən məmə, “Okəmə io əm iatiləs-ipər atip io, kən rəhak nisaiiən in nat əpnəpin əm. Məto rəhak Tata u itəmat nakoatən məmə in Ughin rəhatəmat, inun in tatiləs-ipər io matos-ipən nisaiiən kəm io. ⁵⁵ Itəmat nəkotəruru in, məto io ekitun. Okəmə ekən məmə ekəruru in, kən in otol io məmə io etənim rəha neiuəən, təhmen əm etəmat. Məto io ekitun in, kən io matol nəwian. ⁵⁶ Tipitəmat u Epraham, nikin təmagien pik məmə in otəpanəplan nian rəhak otuwa. Kən nian in təmitun məmə rəhak nian otəkəike muwa, kən nikin təmagien təmagien.”

⁵⁷ Kən netəm min u kəmotəhai motəmə, “!Nəman! !Ik nəsosən əh nup fifti ne! ?Nəmahrol məplan Epraham?”^{§§}

⁵⁸ Kən Iesu təmə, “Nipahrienən agin u iatən-ipinə kəm itəmat məmə, nian Epraham təməsaiirən əh, məto Io Etətig.”^{*†}

⁵⁹ Kən əmun, ilat kəmotəmik kəpiəl apin, motəmə okotaht Iesu lan;[‡] məto Iesu təməhluaig, kən miet e Nimə Rəha Ughin, minatuwin.

Iesu təmol-wir niganəmti suah kit

9 Kən nian kit, Iesu təmaliwək mətan, kən məplan suah kit. Nian təmaiir, məto niganəmtin təpis. ² Kən netənim min rəha Iesu kəmotən-ipən kəm in məmə, “İəgətuən, suah u təmaiir məto niganəmtin təpis. ?O naka? ?O nolən rat rəhan, o nolən rat rəha tata ne mama rəhan?”[¶]

^{‡‡}8:51 Jon 11:26

^{¶¶}8:53 Jon 4:12

^{§§}8:57 Epraham təmimis minos rəkis nup tu-taosan, uarisig Iesu təpanaiir-pa.

^{*}8:58 Nian Iesu təmənin min məmə, “Io Etətig,” tatos nərgi Ughin (Eks 3:14). Tol nəhlan, təhmen-pən əm məmə in təmənin məmə in Ughin ətuatip.

[†]8:58 Jon 1:1; 17:5; 17:24

[‡]8:59 Lev 24:16

[¶]9:2 Luk 13:2-3

³ Məto Iesu təmə, “Niganəmti suah u təmərat, məto sənəmə e nolən rat rəhan, o e nolən rat rəha tata ne mama rəhan. Məto, niganəmti suah u təməpis nəhlan məmə Uhgın otəgətun rəhan wək e nəmegəhən rəhan.”[§] ⁴ Nian tatian əh, ^{**} kitat kotəkəike kol wək rəha Uhgın, itəm təməhl-ipa io ekuwa. Nian lapin otəpanuwa, kən etəmim in təruru nolən wək.^{††} ⁵ Nian io etatig əh e nətueintən u, io Nəhag-əhagən rəha netəmim e nətueintən.”^{‡‡}

⁶ Nian Iesu təmən rəkis nəghatən əh, təməgəh nisip, kən mol nəmit əkəku lan, kən mos nəmit un, mol-pən e niganəmti suah un. ⁷ Kən Iesu mən-ipən kəm in məmə, “Onəkuwin e noan nəhau Saeloam, kən mau niganəmtim.” (Nərgin u Sailom, nipətin təmə, “Kəməhl-ipən”). Kən suah un təmuwin, mau niganəmtin. Nian təmitəlig-pa, məto niganəmtin tinəwir, kən tinəthem nat.”^{¶¶}

⁸ Kən netəmim iman ikin, ne netəm min u itəm kotitun in, məmə in etəmim kit nian rafin tateasiə o məni o netəmim, ilat narmilat təmiwig pik ron. Kən kinotətapəh-ətapəh olat min məmə, “!Ei! !Otəplan-tu! ?Suah u inu, nian rafin tatəpələh mateasiə o məni o netəmim?”

⁹ Kən netəmim neen koatəmə, “Əwəh, in əh.”

Kən məto neen kotəmə, “Kəpə. Tah-men əm lan, məto sənəmə in.”

Məto suah un təmə, “!Io u inu!”

¹⁰ Kən ilat kəmotətapəh ron məmə, “?Niganəmtim təməhrol məwir?”

¹¹ Kən in təmə, “Suah u, nərgin u Iesu, in təmol nəmit neen kən mol-pən e niganəmtək, kən mən məmə, ‘Uwin əpəh

Saeloam, mau niganəmtim.’ Kən əmun, emuwin. Nian emau niganəmtək, məto niganəmtək tinəwir, enəthem nat.”

¹² Kən ilat kəmotətapəh ron məmə, “?Məto suah un tətətig hiə?”

Kən in təmə, “!o ekəruu.”

¹³ Kən netəmim kəmotiləs suah u itəm niganəmtin təməpis aupən, motuwin kəm Farisi min. ¹⁴ Nian u, itəm Iesu təmol-pən nəmit e niganəmti suah kit lan təwir, in nian rəha Sapat. ¹⁵ Kən Farisi min kəmotətapəh ron məmə, “?Nəməhrol niganəmtim təwir?” Kən suah un təmən-ipən kəm ilat məmə, “Iesu təmol-pən nəmit e niganəmtək, kən ekuwin mau rəkis, kən niganəmtək təwir, iatəplan nat.” ¹⁶ Kən Farisi min neen kəmotən-ipən məmə, “Suah un təsisi-pənən o Uhgın, məto-inun, in təsətəu-pənən Lou rəha Sapat.”

Məto Farisi min neen min kotəmə, “?Məto tahro? Suah əh sənəmə in iol təfagə rat. Iol təfagə rat təruru nolən nəmtətin kit nulan.” Kən ilat kəmotətoor ilat min o nəghatən u. ¹⁷ Kən ilat kəmotətapəh min ron məmə, “?Suah əh təmol-wir niganəmtim, kən nikim təht məmə in etəmim naka?” Kən in təmən-ipən kəm ilat məmə, “!In ien kit.” ¹⁸ Məto netəm-iasol rəha netəm Isrel kəsotənən nipahrienən lan məmə suah u aupən niganəmtin təməpis, məto roiu əh, tinətaiir. Tol nəhlan, ilat kəmotəun-in-pən rəhan tata ne mama kueia, ¹⁹ kən kəmotətapəh olau məmə, “?Təhrol? ?Nətəmlau u suah u? ?Itəmlau onakuən-tu məmə nian in təməiir-pa, kən niganəmtin təpis? ?Okəmə ni-

§9:3 Jon 11:4

**9:4 Nian Iesu tatən məmə, “Nian tatian əh,” nəghatən u tatəpsen-pən rəhan nəmegəhən, məto-inu in Nəhag-əhagən (ves 5). Məto lapin tatəpsen-pən rəhan nimisən.

††9:4 Jon 12:35-36

‡‡9:5 Jon 1:4

¶¶9:7 Aes 35:5

pahrienən, kən niganəmtin təmahrol məwır?”

²⁰ Kən rəhan mama ne tata kuəmə, “İtimlau ekiatun məmə nətitimlau əh, kən itimlau ekiatun məmə təmaiir-pa, niganəmtin təpis. ²¹ Məto itimlau ekuəruru məmə, roiu əh, kəmahrol niganəmtin taiir. Kən itimlau ekuəruru min məmə etənim pah təmol niganəmtin təwır. Təwır məmə itəmat nakotətapəh ron. In tinepət rəkis, in titun nənən natimnat min rafin kəm itəmat.” ²² Rəhan tata ne mama, kəmuən nəhlan, məto-inu ilau katuəgin netəm-iasol min rəha Isrel, məto-inu ilat kinotələhəu rəkis nəghatən kit məmə, etənim itəm tatən-iarəp məmə Iesu in Kristo itəm Ughin təməən məmə otahl-ipa, kən ilat okotahl-iarəp in e nimə rəha nuəfiminən.

²³ Tol nəhlan, rəhan tata ne mama, ilau kəmuən məmə, “In tinepət rəkis, təwır məmə itəmat nakotətapəh ron, pəs in tən.”

²⁴ O nat u, ilat kəmotəun-in-pən min suah un itəm niganəmtin təməpis aupən, məmə otuwa mətul aupən e niganəmtilat. Kən kəmotəhai motən məmə, “Ən nipahrienən kən ləs-ipər nərgi Ughin. İtimat ekotitun məmə suah u, in iol təfagə rat.”

²⁵ Məto suah u təmə, “İo ekəruru məmə suah u in iol təfagə rat, o kəp. Nat kitəh əm itəm io ekitun. Aupən niganəmtək təməpis, məto roiu enataiir.”

²⁶ Kən ilat kinotətapəh min ron məmə, “?Təmahrol ik? ?Təmahrol mol-wır ik, kən niganəmtin təwır?”

²⁷ Məto in təmə, “Enəmən-ipinə rəkis kəm itəmat, məto itəmat nəsoətəlig-inən io. ?Təhrol nakotəmə iakən min? ?İtəmat min nakotəmə rəhan u itəmat?”

²⁸ Kən ilat kəmotəhai in motən rat, motəmə, “!Ah! !Ik u rəhan etənim! !Məto itəmat u, netənim rəha Moses!^{§§} ²⁹ İtimat ekotitun wır məmə Ughin təmatəghat kəm Moses, məto suah un, ekotəruru məmə təmisi-pən hiə.”*

³⁰ Kən suah apon təmə, “!Nəman! !Narmək təmiwig pik! !Suah u in təmol-wır niganəmtək, məto itəmat nəkotəruru ikin təmisi-pən ikin! ³¹ Kitat kotitun məmə Ughin təsətəlig-inən netəm koatol nolən rat. !Məto etəm tatisiai-in Ughin, kən matol nəwian, Ughin tatətəlig-in![†] ³² E nətuounən nian, mətoarus-pa u-roiu, kəsətoən əh suah kit məmə təmol-wır iganəmtin əpis kit itəm təmaiir-pa tol mihin, məto niganəmtin tinəwır. ³³ Okəmə suah u təməsis-pənən o Ughin, okol təsol əgin-əh nat kit. Məto tətətip əm məmə in tatisi-pən o Ughin.”‡

³⁴ Kən ilat kəmotəhai min motəmə, “!Nəman! Ik etənim rəha nolən rat nian rafin əm, tətəuon e nian nəmaiir-pa mətoarus-pa u-roiu. ?Nakahrol məmə nakəgəton itəmat?” Kən ilat kəmotəhl-iarəp in e nimə rəha nuəfiminən.[¶]

§§9:28 Jon 5:45

*9:29 Netəm-iasol rəha netəm Isrel, təməwır məmə ilat okotitun məmə Iesu təmisi-pən o Ughin, məto-inu Ughin əm titun nol-wırən niganəmtin əpis. Məsin min un, Nəoa Rəha Ughin tatən məmə nian Kristo itəm Ughin təməən məmə otahl-ipa tuwa, kən in otol-wır niganəmtin əpis min okotəwır (Aes 29:18, 35:5, 42:7). Məto, netəm-iasol rəha netəm Isrel, niganəmtilat təpis o natimnat min rəha Ughin, kən kotapəs nətəu-pənən Iesu.

†9:31 Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2

‡9:33 Jon 3:2

¶9:34 Jon 9:2; Aes 66:5

**Nətəligən rəha Farisi min,
tahmen e etəm niganəmtin təpis**

³⁵ Kən Iesu təməto nəghatən məmə kəməhl-iarəp suah u e nimə rəha nuəfiminən, kən in təmuwin məplan, kən tətəpəh ron məmə, “?Təhrol? ?Ik nəkatahatətə e Nəti Etənim?”

³⁶ Kən suah un təmə, “?Etəm-iasol, etənim un in pah? !Aw! Ən-ipa-tu kəm io, pəs io ekahatətə lan.”[§]

³⁷ Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “Roiu əh, ik ninehm rəkis in. Suah u, mə inu io, iatəghat kəm ik u-roiu.”**

³⁸ Kən suah un tən-ipən kəm Iesu məmə, “İərəmə, io enatahatətə lam.” Kən in təmisin-pən nulin ron, kən matə-fak kəm in.^{††}

³⁹ Kən Iesu təməni-ipən kəm in məmə, “Io emuwa e nətueintən u məmə ekakil netənim motoor ilat, kən tol nəhlan, netəm niganəmtilat təməpis, okotehm nat, kən netəm min u koatehm nat, niganəmtilat otəpis.”^{‡‡}

⁴⁰ Kən Farisi min neen əh-ikin, kə-motəto nəghatən lan, kən kotən-ipən kəm in məmə, “?Təhrol? ?Ik nakatən məmə niganəmtitimat min təpis?”^{¶¶}

⁴¹ Kən Iesu təməni-ipən kəm ilat məmə, “Okəmə niganəmtitəmat təpis, oesənən məmə itəmat nəkotəkəike motos nalpinən o təfagə rat min rəhatəmat. Məto itəmat nakotəmə niganəmtitəmat təwir, nakotehm nat,

kən tol nəhlan, təfagə rat min rəhatəmat tətətig əh etəmat.”^{§§}

**Iesu təmuəh nimaa nəghatən e
etənim rəha nehmən sipsip**

10 Kən tən məmə, “Nipahrienən agin u iatən kəm itəmat məmə, etənim itəm tatuwin imə e noanikulu rəha sipsip, təsuwin-pənən e ket, məto in tətəiu əm lan kən matiwigeo in məmə otuwin imə e noanikulu rəha sipsip,^{*} in iakləh ne iohamnu itəm kit.[†] ²Məto etənim itəm tatuwin-pən e ket, in etəm tatehm sipsip.[‡] ³Etənim itəm tatətul e ket, nian rafin in taterəh e ket o suah u, kən sipsip min kotitun nəwian. Nian rafin in tətəun-in nərgi sipsip min kitəh kitəh, kən in matit ilat moatiet. ⁴Nian in tatit rəhan min rafin sipsip moatiet e noanikulu, in tətəupən-in ilat, kən sipsip min koatuarisig-in, məto-inu kotitun nəwian. ⁵Məto ilat kəsotətəupənən suah kit u itəm kotəruru, ilat okotəkəike kəgim kəpəs, məto-inu ilat kotəruru nəwian.”

⁶ Iesu təmuəh nimaa nəghatən u, məto ilat kotəruru nipətin məmə tatən naka.

**Iesu in etənim ətuatip
rəha nehmən sipsip**

⁷ Tol nəhlan, kən Iesu təməni-ipən min kəm ilat məmə, “Nipahrienən agin u iatən kəm itəmat məmə, io u, io Ket rəha sipsip min itəm koatuwin-pən

[§]9:36 Rom 10:14

^{**}9:37 Jon 4:26

^{††}9:38 Mat 28:9

^{‡‡}9:39 Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18

^{¶¶}9:40 Rom 2:19

^{§§}9:41 Jon 15:22,24; Hip 10:28-31

^{*}10:1 Noanikulu rəha sipsip un, tahmen e ikin kit itəm katəhg-ipən sipsip min ikin nian rafin lapin, məmə ilat okotətig wir o kuri iarupin min ne laion min.

[†]10:1 Jon 10:8,10

[‡]10:2 E ves min u 1-5, ket ne etəm tatehm sipsip, ilau kərən katəpsen-pən Iesu, kənu iakləh min koatəpsen-pən netəm-iasol min rəha netəm Isrel. Kənu sipsip min koatəpsen-pən netənim min rəha Ughin.

ikin.[¶] ⁸Netəm min u itəm kotaupən-in io, ilat rafin netəmim rəha nakləhən əm ne nohamnuən itəm.[§] Məto sip-sip min kol kəsotətəlig-inən ilat. ⁹Io un, io Ket u. Etəm tatuwa-pa io ikin, məmə otuwin imə, in otos nəmegəhən. In otuwa imə, miet muwin ihluə e io, kən mos manuwiłh wir itəm tamiamitə lan.^{**} ¹⁰Məto iakləh, in tatuwa əm o nat kitiah əm. In tatuwa məmə otakləh kən mohamnu itəm, kən mərəkin-ərəkin natimnat rafin. Məto io, emuwa məmə iakol suatip o nosən nəmegəhən,^{††} kən nəmegəhən u, in tərıoah wir e nəwıwırən rafin.

¹¹“Io u, Etəmim rəha Nehm Wırən Sip-sip Min.^{‡‡} Etəm wir un, itəm tatehm wir sipsip min, in nıkin tagien əm məmə otos-ipən nəmegəhən rəhan o sip-sip min.^{¶¶} ¹²Məto etəmim un itəm katə-tou məmə in otatehm sipsip min, in sənəmə etəm ətuatip rəha nehmən sip-sip. Sənəmə in rəhan əh sipsip min. Kən okəmə tarəplan kuri iarupin kit tatuwa məmə otus ilat, kən in otaiu mapəs ilat. Kən kuri iarupin u, tuwin mus sipsip min neen, kən məhgatit ilat kotagim kitiah kitiah. ¹³Etəm nəhlan, in otagim məto-inun katətou əm in o nehmən sipsip min,

məto e nıkin, in təsolən nat agın e sipsip min.

¹⁴⁻¹⁵“Io u inu, io Etəmim rəha Nehm Wırən Sipsip Min. Tata Uhgın in titun io, kən io ekitun in,^{§§} kən e nolən kitiah əm, io ekitun rəhak sipsip min, kən rəhak sip-sip min ilat kotitun io. Io nıkik tagien əm, məmə oekimis o nosmegəhən ilat. ¹⁶Kənu rəhak min neen əpəh ikin sip-sip min, itəm kəsotatigən e noanikulu u, məto io ekəkəike mit min ilat kotuwa. Ilat min, okəpanotitun nətəən nəwiak. Kənu sipsip min u ilat rafin u, okotuwa motuəfimin əm ilat min motol kitiah. Kən etəmim kitiah əm, in otatehm ilat.^{*}

†

¹⁷“Rəhak Tata in tolkeike pik io, məto-inu nıkik tagien əm məmə oekos-ipən rəhak nəmegəhən o netəmim, məmə uarisig lan, io ekos min nəmegəhən rəhak.[‡] ¹⁸Etəmim kit tikə məmə otos-ırəkis nəmegəhən rəhak, məto io atip əm ekos-ipən rəhak nəmegəhən məto-inun io əm iakolkeike mihin. Io atip əm iatos nepətən məmə ekəhlman rəhak nəmegəhən, kən io atip əm matos min nepətən məmə ekaskəlim min rəhak nəmegəhən. Nat u inu, itəm

[¶]10:7 Jon 1:51; 14:6

[§]10:8 Jer 12:1; Esik 34:2

^{**}10:9 Sam 118:20,22-24

^{††}10:10 Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31

^{‡‡}10:11 Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1 Pita 2:25; 5:2-4; Nöl Əpən 7:17; Jon 15:13; 1 Jon 3:16

^{¶¶}10:11 Hip 13:20

^{§§}10:14-15 Mat 11:27

^{*}10:16 Ves 16 u, in tatitəlig-pən e ves min 1-5. Ikin əh, noanikulu rəha sipsip tatəgə-tun netəm Isrel. İesu tətəun-in ilat məmə rəhan min. Sipsip min itəm kotatig əh e noanikulu əh, ilat u, netəm Isrel itəm kəsotahatətəən e İesu. Sipsip min itəm İesu tatən məmə ilat kəsotatigən e noanikulu u, ilat İaihlua min. Nian in otaun-in ilat, kən ilat min okotətəlig-in nəwian, kən ilat rafin okotuwa kol kitiah, kən etəmim kitiah əm, inu İesu, in otatehm wir ilat.

[†]10:16 Aes 56:8; Jon 11:52; Wək 10:34,35; Rom 1:16; Efes 3:6

[‡]10:17 Aes 53:12

rəhak Tata təmən-ipa kəm io məmә ekəkәike mol mihin.”[¶]

¹⁹ Kən netəm Isrel u, ilat kəmotoor min ilat min o nəghatən min u. ²⁰ Ilat tepət kotən məmә, “!Suah u narmin rat kit tətätig lan! !Rəhn-kapə tətalməl! ?Təhrol itəmat nakoatətəlig-in?”

²¹ Məto neen min, ilat koatən məmә, “Nəghatən u, sənəmə nəghatən rəha etəm narmin rat tətätig lan. ?Nikitəmat təht məmә, narmin rat titun nol-wirən iganəmtin əpis, təwir min?”[§]

**Netənim kəmoatətəhau
Iesu, məto-inu in təmən
məmә in Nəti Ughin**

²² Tinuwa e nian rəha netəm Isrel itəm koatol lafet kit lan Jerusalem. Nərgi lafet u, in lafet rəha Nol-Wirən Min Nimə Rəha Ughin. ^{**} ²³ In əh e nian rəha nətəpən. Kən Iesu təmətaliwək e feranta e Nimə Rəha Ughin, nərgin u, Feranta Rəha Kig Solomon. ²⁴ Kən netəm Isrel neen kəmotuwa motətul, motitəlau in. Kəmotən-ipən kəm in məmә, “?Onəghan kən ik nəpanol itimat ekotitun ik? Okəmә ik Kristo pahrien itəm Ughin təmən məmә otahl-ipa, nakən-ipa wir kəm itimat.”^{††}

²⁵ Kən Iesu tən-ipən kəm ilat məmә, “Io enəmən-ipinә rəkis kəm itəmat,^{‡‡} məto itəmat nəsoatahatətəən lak. Nəmtətin min u itəm iatol e nərgi rəhak Tata, ilat koatol nəfigəmən e nəghatən

rəhak,^{¶¶} ²⁶ məto itəmat nəsoatahatətəən lak, məto-inun itəmat sənəmə rəhak min sipsip min.^{§§} ²⁷ Rəhak sipsip min ilat koatəto nəwiak kən motitun. Io ekitun wir ilat, kən ilat koatuarisig-in io. ²⁸ Kən io iatos-ipən nəmegəhən liliu u namnun tikə kəm ilat, ilat okul kəsotisimisen nian kit ne. Kən etənim kit ne okul təsiuw rəkisen ilat e nelmək. ^{*} ²⁹ Rəhak Tata itəm təmos-ipa ilat kəm io, in təsanən taprəkis-in natimnat rafin. Tol nəhlan, kən suah kit okul təsiuw rəkisen ilat e nelmin.[†] ³⁰ Itimlau rəhak Tata, itimlau kitiaəh əm.”[‡]

³¹ Kən netəm Isrel kəmotənik min kəpiel apin, məmә okotaht in lan. ³² Məto Iesu tən-ipən kəm ilat məmә, “Io enamol rəkis nəmtətin wir min tepət e niganəmtitəmat. Nəmtətin min əh ilat əh, rəhak Tata təmos-ipa məmә io okul. ?Məto nəmtətin əhrol un itəmat nakotəmə onəkotaht io ron e kəpiel apin?”

³³ Kən ilat kotəmə, “Itimat esotənən məmә ekotaht ik e kəpiel apin o nat pispis wir min u ik natol. Itimat ekotəmə ekotaht ik məto-inu nakatən rat Ughin. Ik etənim əm, məto ik nakatən məmә ik Ughin.”

³⁴ Kən Iesu tən-ipən kəm ilat məmә, “Kəməte-pən aupən, e rəhatəmat ətuatip Lou, məmә Ughin təmən-ipən kəm ilat

[¶]10:18 Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hip 5:8

[§]10:21 Eks 4:11

^{**}10:22 Lafet əh koatol nikilat tatuəh nian kit aupən. Tipilat min kəmotafəl wir Nimə Rəha Ughin, təpia, kən məwir, masim. Lafet əh, in katən min məmә lafet rəha Laet Min, məto-inu netənim kəmotasiəpən e lait min tepət e rəhalat latuənu min.

^{††}10:24 Luk 22:67-71

^{‡‡}10:25 Jon 8:58

^{¶¶}10:25 Jon 5:36; 14:11

^{§§}10:26 Jon 6:44

^{*}10:28 Jon 6:39; Rom 8:35-39

[†]10:29 Jon 17:2,6,24

[‡]10:30 Dut 6:4; Jon 17:21-23

məmə, 'Itəmat uhgin min.'[¶] ³⁵ Kən kitat kotitun məmə Naoa Rəha Uhgin, okol təsəuhlinən. Uhgin təmos-ipən nəghatən rəhan kəm netənim neen. [?]Tol nəhlan, okəmə Uhgin təmatəghat-in netəm min u, kən mən ilat məmə uhgin min, ³⁶ kən nakotəhrol motəhai io moatən məmə io iatən rat Uhgin mətə-inu iatən məmə io Nəti Uhgin? Io u inu, itəm Tata Uhgin in təmələhəu-pən io məmə rəhan pisin əm, kən mol əpən-əpənə lak, məmə otahl-ipa io ekuwa e nətueintən. ³⁷ Okəmə esolən nəmtətin min itəm rəhak Tata tatol, kən sotahatətəən lak. ³⁸ Məto okəmə iatol nəmtətin min u rəhak Tata tatol, kən nat əpnapin məmə itəmat nəsotahatətəən e rəhak nəghatən min, mətə təwir məmə onəkotahatətə e nəmtətin min rəhak. Kən tol nəhlan, itəmat onəpanotitun wir agin məmə Tata Uhgin tətatig lak, kən iakətətig e Tata Uhgin."[§] ³⁹ Tol nəhlan, o nəghatən min u, ilat kəmotolkeike min məmə okotaskəlīm in, mətə in təmiet elat, magim.

⁴⁰ In təmeguəfimin-pən min e nəw-tain nəhau Jotan, muwin əpəh, əupən, Jon təmol baptais e netənim ikin. Kən mətətig ikin əh. ⁴¹ Kən netənim tepət kəmotuwa ron, kən moatən məmə, "Jon təməsolən nəmtətin kit ne. Məto nəghatən min itəm in təmatən e suah u, ilat rafin niphahrienən əm."^{***} ⁴² Kən ikin əh, netənim tepət kəmotahatətə e Iesu.

Lasaros tənimis

11 Etəm Petani kit, nərgin u Lasaros, tatimis. Petani, in latuənu kit, ima Meri ne pian Mata.^{††} ² Meri u, inu, uarisig otəpənau nelki ləramərə rəhatat e senta, kən mafəl e noanun, təmiəg.^{‡‡} Kən pətan u, rəhan u kaka Lasaros u tatimis. ³ Tol nəhlan, wini Lasaros mil kuahl-ipən nəghatən o Iesu məmə, "Etəm-iasol, ik kit u itəm nakolkeike pik,^{¶¶} in tatimis."

⁴ Nian Iesu təməto nəghatən u, kən in təmə, "Lasaros tatimis, mətə rəhan nimisən əh, okol təsolən in timis agin-əh. Nimisən əh rəhan otol məmə netənim okotiləs-ipər motənwiwi Uhgin ron. Kən nimisən əh otol məmə netənim okotiləs-ipər motənwiwi Nəti Uhgin ron."

⁵ Iesu tolkeike pik Mata ne pian, ne rəhalau kaka Lasaros. ⁶ Tol nulan, nian tatəto pap məmə Lasaros tatimis, in təmatig min mos nian kəiu əpəh ikin tətatig ikin.^{§§} ⁷ Kən uarisig, tən-ipən kəm rəhan netənim min məmə, "Pəs kotitəlig-pən min Jutia."

⁸ Məto rəhan netənim min kotən-ipən kəm in məmə, "Iəgətun, roiu əm huə, netəm-iasol rəha Jutia kəmotəmə okotahimnu ik e kəpiel apin. [?]Məto ik nakən məmə onakitəlig-pən min ikin əh?"

[¶]10:34 E Sam 82:1-2, Uhgin təmuəh nimaə nəghatən kit məmə, netəm-iasol min rəha netənim rəhan, ilat kotahmen e uhgin min, meto inu in təmitəpun ilat məmə ilat okotətul o Uhgin, kən motakil rəhan netənim min. Kəmotakil netənim mihin, kən tol nəhlan, kən tən elat məmə, "uhgin min." Məto kəsi, məmə ilat kəmosotakilən e suatip ətuatip, kən Uhgin otəəkən ilat. Inu e ves u Jon 10:34, Iesu in tatos e nəghatən u kəməte əupən e Sam, kən tatəghat kəm netəm-iasol min roiu.

[§]10:38 Jon 14:10,11,20; 17:21

^{**}10:41 Jon 1:26-27,30,34

^{††}11:1 Luk 10:38-42

^{‡‡}11:2 Jon 12:3

^{¶¶}11:3 Jon 11: 5,36

^{§§}11:6 Iesu in tolkeike Meri ne Mata ne Lasaros, tol nəhlan in tatəsaḡin minu lan məmə Lasaros otimis paupən, mətə-inun in otol nahatətəən rəhalal təskasik min nian in otol Lasaros tinəmegəh min e nimisən. Əplan-tu ves 14-15.

⁹ Kən Iesu tən-ipən kəm ilat mämə, “Itəmat nəkotitun mämə tuelef aua e nərauiəgən. Okəmə etəmim tətaliwək e nərauiəgən, okol təsorinən nelkin e kəpiel kit, mətə-inu tətəplan nat e nəhag-əhagən rəha nətueintən.” ¹⁰ Məto okəmə in tətaliwək lapin, in titun norinən nelkin e kəpiel kit, mətə-inu rəhan nəhag-əhagən tikə.” ¹¹ Iesu tinən rəkis nəghatən əh, kən in mən-ipən kəm ilat mämə, “Kitat kit u Lasaros, in tətəpil. Məto io oekuwin əh-ikin məhgaiir lan.”[†]

¹² Kən rəhan min netəmim kotən-ipən kəm in mämə, “Etəm-iasol, okəmə in tətəpil, kən rəhan nimisən otikə. !In otəto təwir min!” ¹³ E nəghatən u rəha Iesu, nıpətın u mämə Lasaros tinimis rəkis. Məto ilat nikilat təht mämə Lasaros in tətəpil əm. ¹⁴ Kən Iesu təmən-ipən wir mämə, “Lasaros tinimis rəkis. ¹⁵ Nian nikik tatuəh itəmat, nikik tagien mämə eməsətigən itımlau min, mətə-inu nat u, otasitu etəmat mämə onəkotahətə lak. Məto təwir mämə pəs kotuwin motəhm in.”

¹⁶ Kən Tomas u, kətaun-in mämə Mil Mil, in tən-ipən kəm netəmim neen min rəha Iesu mämə, “Təwir, pəs kitat rafin kotuwin, mämə kitat rafin okotimis əm kitat min.”

Iesu in nəukəti naiir-pa min e nimisən

¹⁷ Nian Iesu təmıet-arəpən Petani, kən təməto mämə kəmitənim Lasaros, tınos nian kuwit rəkis. ¹⁸ Latuənu u Petani, in iuəhkır əm o Jerusalem, okəmə naka su-atıp lan tahmen e kilomita kisil, ¹⁹ kən netəm Isrel tepət kəmotuwa mämə

okotəhm Mata ne Meri motiləs-ipər nətəligən rəhalau mətə-inun katuəto tərət o rəhalau kaka təmimis.

²⁰ Kən nian Mata təməto mämə Iesu tatuwa, in təmətul muwin mämə otəplan. Məto Meri, in təmatəpələh əm imə.[‡] ²¹ Kən Mata təmən-ipən kəm Iesu mämə, “Etəm-iasol, okəmə ik nəmətatig ikin-u, okol rəhak kaka təməsımısən. ²² Məto io enitun əh mämə nat naka onəkətapəh-in kəm Uhgın, kən Uhgın otəpanos-ipinə kəm ik.”

²³ Kən Iesu tən-ipən kəm in mämə, “Rəham kaka otəpanəmegəh min.”

²⁴ Mata təmə, “Io ekitun mämə Lasaros otəpanəmegəh min e Namnun Nian, itəm netəmim rafin kəmotimis okotaiir-pa min.”[¶]

²⁵ Kən Iesu tən-ipən kəm in mämə, “Io u, io Nəukəti Naiir-pa Minən e Nimisən, kən io min, io Nəukəti Nəmegəhən. Etəmim itəm in otahətə lak, nat əpnapın mämə in təmimis, mətə in otəmegəh min. ²⁶ Kən etəmim itəm tətəmegəh kən mətahətə lak,[§] in okol təsimis agin-əhən nian kit ne. ^{**} ?Nəkatahatə e nəghatən u rəhak?”

²⁷ Mata tən-ipən kəm in mämə, “Əwəh, İəməmə. Io enatahatə lam, mämə ik Kristo itəm Uhgın təmən mämə otahl-ipa. Ik Nəti Uhgın. Ik u inun, aupən netəmim kəmoatən mämə ik onəpanuwa e nətueintən.”

Iesu təmasək

²⁸ Nian Mata tinən rəkis nəghatən u, kən muwin mämə otən-ipən kəm pian Meri tuwa. Təmuwin kən masiwən-in-

*11:9 Jon 8:12; 9:5

†11:11 Nimisən rəha netəm kotahətə e Iesu in tahmen əm mämə kəmotapıl əlu-alu əm mətə-inu ilat kəmos nəmegəhən lilin. Jon 3:16; 5:24; 10:28; 11:25-26; 1 Tes 4:13-18

‡11:20 Luk 10:38-42

¶11:24 Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Wək 24:15

§11:26 Jon 3:15

**11:26 Mat 25:46

pæn e matəlgin mämə, “İəgətun^{††} tinuwa rækis. Tolkeike mämə otəplan ik.” ²⁹ Kæn nian Meri tāməto nəghatən u, tāmətul uəhai əm, matuwın mämə otəplan İesu. ³⁰ İesu in təsuwamən əh latuənu, in tatətul əh-ikin Mata təmuwin ikin mehm. ³¹ Kæn nian netəm İsrəl min u itəm kəmoatəpələh imə ilat Meri, moatıləs-ipər rəhan nətəlign, kəmotəplan in tāmətul uəhai əm matuwın ihluə, kæn ilat kotuarisig-in. Nikilat təht mämə tatuwin e suwit, otasək.

³² Meri təmıet-arəpən u ikin İesu tatətul ikin, kæn nian tāməplan İesu, in təmisin nulin mən-ipən kəm in mämə, “Etəm-iasol, okəmə ik nəmətatig ikin-u, kæn okol rəhak kaka təsimisən.”

³³ Nian İesu tāməplan mämə pətan u ne netəmim min un ilat min koatasək, in tāməto tərət pik, nikin tifim. ³⁴ Kæn in tāmətapəh olat mämə, “?Nəmotitənım hiə?”

Kæn ilat kəmotən-ipən kəm in mämə, “Etəm-iasol, wa-tu məplan.”

³⁵ İesu, nahwi nəmtin təmaiaəh.^{‡‡}

³⁶ Kæn netəm İsrəl min u, ilat kotəmə, “Ei, netəmim. !In təmolkeike pik agin-əh suah u taprəkis!”

³⁷ Məto ilat neen min koatən mämə, “Suah əh in əh aupən, təmol-wır iganəmtin əpis. ?Kæn təhrol məsən-iəhauən Lasaros mämə təsimisən?”

İesu təmosmegəh min Lasaros

³⁸ Kæn İesu tāməto min tərət pik, kæn in təmuwin əpəh e suwit. İlat kəmotitənım Lasaros əpəh e nıpəg kəpiel kit, kæn motıləs-ipən min kəpiel kit min motahtosig-in-pən nıpəg kəpiel lan. ³⁹ Kæn İesu tən-ipən mämə, “Otahwin rækis-tu kəpiel.”

Kæn Mata u, wini Lasaros, tən-ipən kəm İesu mämə, “Etəm-iasol, in tinəpien rækis. Kəmitənım tinos nian kuwit rækis.”

⁴⁰ Məto İesu tən-ipən kəm in mämə, “?Təhrol? ?Ik ninaluin mämə emən-ipinə rækis kəm ik mämə okəmə naka-hatətə lak kæn onəkəplan nəsanənən asol ne nepətən əhag-əhag rəha Uhgın?”

⁴¹ Tol nəhlan, ilat kəmotahwin rækis kəpiel. Kæn İesu təmuag-pər kæn mämə, “Tata, io iatən tagkiu kəm ik məto-inu nəməto rækis rəhak nəghatən. ⁴² Kæn eki-tun mämə e nian rafin, natəto io. Məto iatən nəghatən u, o netəm min u, itəm koatətul titəlau-in io, mämə ilat okota-hatətə mämə ik nəmahıl-ipa io.”^{¶¶} ⁴³ Kæn əmun, nian İesu tinən rækis nəghatən u, in təmaun əfəməh mämə, “!Lasaros, ətul miet!” ⁴⁴ Kæn Lasaros tāmətul miet, matəmik mətmətig əm niməhan min u itəm kəmalis ətain nelmin ne nelkin ne niganəmtin ne lan. Kæn İesu tən-ipən kəm ilat mämə, “Otikis rækis niməhan min əh, pəs in taliwək.”

Netəm-iasol min rəha İsrəl kəmotegəs-in suatip mämə okotoh İesu

(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Netəm İsrəl itəm kəmotuwa o Meri kæn motehm natimnat min u itəm İesu təmol, ilat tepət kəmotahatətə lan. ⁴⁶ Məto ilat min neen kəmotuwın o Farisi min, kæn motən-iarəp kəm ilat rafin natimnat min itəm İesu təmol. ⁴⁷ Kæn o nat u, Farisi min u ne pris asol min ilat kəmotaskəlım nuəfiminən asol kit rəhalat, kæn ilat kəmotən kəm ilat min mämə, “?Okotəhrol nulan? Suah əh ti-natol nəmtətin tepət. ⁴⁸ Okəmə okotapəs əm, tatol nəhlan, kæn netəmim rafin okotahatətə lan, kæn netəm Rom ilat oko-

^{††}11:28 Jon 13:13

^{‡‡}11:35 Luk 19:41

^{¶¶}11:42 Jon 3:17

tuwa motərəkın Nımə Rəha Uhgın ne kantri rəhatat kən motos-irəkis ilau e nelmitat.”

⁴⁹ Kən ilat kit u, nərgin u Kaeafas, in pris asol agin e nup əh. Tol nulan, in təmən məmə, “Itəmat nəkotəruru agin-əh nat u. ⁵⁰ ?Təhrol itəmat nəsotitunən? ?Itəmat nəsotitunən məmə təwir məsin otəmat məmə etəmim kitiah əm otimis o netəmim, taprəkis-in məmə kantri apiəpiə otimis?”^{§§}

⁵¹ Nian in tinən nəghatən u, in təməsən atipən e nətəligən əm rəhan. In pris asol agin e nup əh, kən in təmaupən mən-iarəp nəghatən itəm Uhgın təmos-ipən kəm in. Kən in təmən məmə İesu in otimis o nosmegəhən netəm İsrəl.*

⁵² Kən məto rəhan nimisən, sənəmə o nosmegəhən netəm İsrəl əm, məto o nosmegəh minən nenəti Uhgın min itəm kotan atit e nətueintən, kən mol ilat kotuwa motol kitiah əm.[†] ⁵³ Tol nəhlan, e nian əh, ilat kəmotegəhan-in məmə okotəkəike kegəs-in suatip kit o nohamnuən İesu. ⁵⁴ Kən o nat u, İesu təsaliwək-arəp minən ikin min e Jutia, in təmagim ikin-u, muwin əpəh e taon kit, nərgin u Efraim. Taon u, in iuəhkır əm o ikin taruən-aruən ikin. Kən in mətatig ikin əh, ilat rəhan min netəmim.

Netəmim kəmoatol əpen-əpenə o nolən lafet rəha Nuhagego-inən

⁵⁵ Tinatuwa iuəhkır o nian rəha lafet kit rəha netəm İsrəl, nərgin u, lafet rəha Nuhagego-inən.[‡] Kən netəmim tepət kinoatiet ikin pisin pisin min minoatuwa Jerusalem məmə okotol natimnat min məmə ilat okotaruətuəh[¶] e niganəmti Uhgın, paupən un, məpanotuwin e lafet əh. ⁵⁶ Kən netəm min əh kinoategəs-in İesu. Kən nian kəmotuəfimin e Nımə Rəha Uhgın, kinoatətapəh-ətapəh olat min məmə, “?Kəruru mə İesu otuwa e lafet u, o kəp?”

⁵⁷ Məto e nian əh, pris asol min ne Farisi min kəmotələhəu nəghatən kit, məmə okəmə etəmim kit titun ikin İesu tətətig ikin, in otəkəike muwa mən-iarəpən kəm ilat, pəs mopael min kotuwin motaskəlim.

Meri təmau nelki İesu e senta

(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

12 Nian sikis əh-ikin tətətig əh kəpənən e nian rəha lafet rəha Nuhagego-inən, kən İesu tinitəlig-pa min Petani, imə Lasaros ikin. Suah u inu, İesu in təmol in təmegəh min. ² Kən netəmim ikin-u, kəmotol nagwənən kit rəha İesu. Kən Mata in tos nagwənən, muwa.[§] Kən Lasaros min əh-ikin e nagwənən əh, ilat İesu ne, koatəməhl-pən,

§§11:50 Jon 18:14

*11:51 Kaiəfəs tolkeike məmə okohamnu İesu məto-inu təsolkeikeən məmə netəm Rəm okotərəkın kantri rəha netəm İsrəl. Məto, in təmatən aupən nat kit itəm otuwa mol nipahrienən lan, məto in təruru nat əh in tatən. Rəhan nəghatən, nipətin tatəgə-tun məmə İesu otəkəike mimis məmə Uhgın otəsölən nalpinən kəm rəhan netəmim o rəhalat təfəgə rat min.

†11:52 Aes 49:6; Jon 10:16

‡11:55 Eks 12:13,23,27

¶11:55 Okotaruətuəh, nipətin un, məmə ilat okotafəl wir ilat min, məto-inu ilat kotitun məmə ilat kotamkimik e niganəmti Uhgın.

§12:2 Luk 10:38-42

moatagwən.^{** 3} Kən Meri tamos senta kit tātər e nuwigi nat, muwa. Senta u, kəmol e noki nato.^{††} Senta əh, nəmiəwin təwir, kən nəmtin tiəkis. Kən in təmau nelki Iesu e senta u, kən mafəl e noanun. Nəmiəwi senta u, təmirəfin nipəgnoa nimə.^{‡‡} ⁴ Məto etənim kit rəha Iesu, nərgin u Jutas Iskariot, suah un uarisiğ otəpanegəhan-in-pən Iesu e nelmi rəhan tikimir min, in təməhai ron. In təməh məmə, ⁵ “?Ik nəkəruru nol-salim-in senta u, mos məni lan, kən mos-ipən kəm ian-rat min? Senta u, in tahmen e tri-hanrit tenarius.”^{¶¶} ⁶ In təməh nəhlan, məto sənəmə in tatol nat agin e ian-rat min, məto in təməh əm, məto-inu in iakləh. In tatos kətim rəha məni rəhalat, kən nian neen, in tətəkləh-in.

⁷ Məto Iesu təmə, “Əpəs-tu pətan u. Sərəkinən rəhan nətəligən. In təmatələhəu wir senta u, məmə otəu nipətik, o nian əh itəm okitənim io lan. ⁸ Ian rat min, nian rafin itəmat min ilat nəkotatig.^{§§} Məto io, okol esatigən nian rafin kitat min itəmat.”

Pris asol min kəmotegəs-in min suatip o nohamnuən Lasaros

⁹ Kən nian nimanin netəm Jutia kəmotəto məmə Iesu tətətig latuənu Petani, kən ilat kinoatuwa ikin.

Kəsotuwa əməh məmə okotehm Iesu, məto ilat kotuwa min məmə okotəplan-tu Lasaros u təmimis, kən Iesu tol min təmegəh.^{*} ¹⁰ Kən əmun, pris asol min, kəmotegəhan-in min məmə okəkəike kohamnu min Lasaros, ¹¹ məto-inun nian netəm Isrel tepət kəmotəplan Lasaros təməmegəh min, kən ilat kəmotəhatətə e Iesu, kən minotapəs rəhalat netəm-iasol min.

Iesu təmuwa Jerusalem matol əp in məmə in kig

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹² Kəməh lawigin, nimanin netənim itəm kəmoatuwa Jerusalem məmə okotol lafet rəha Nuhagego-inən, kəmotəto məmə Iesu tətəliwək minatuwa e taon.

¹³ Kən tol nəhlan, ilat kəmotiet e taon u, moatəmik nat kit tahmen e nimali nəmil[†] moatuwin mə okotəplan Iesu. Kən moatəgət əfəməh moatən məmə, “!Hosana![‡]

!Iərəməyə Uhgın tətətig ilau suah u itəm tatuwa e nərgin!

!Iərəməyə Uhgın tətətig ilau Kig u rəha netəm Isrel!”[¶]

¹⁴ Kən Iesu təməplan nəti togki kit, kən tasuə lan maliwək matuwin. Natimnat

^{**}12:2 Nipahrienən məmə ilat kəsotəpələhən motagwən. Məto e nolən rəhalat e nian əh, ilat kotəpəl motisin-pən nuwləlmilat e tepil, kətagwən.

^{††}12:3 Nato in nat kit nəmiəwin tətəpien wir, tahmen e nigpis.

^{‡‡}12:3 Mak 14:3

^{¶¶}12:5 Roiu, tri-hanrit tenarius tahmen e tri-hanrit-taosan watu.”

^{§§}12:8 Dut 15:11

^{*}12:9 Jon 11:43,44

[†]12:13 Nimali nəmil u in nəmtətin rəha nəptən rəhalat ne nol winən e tikimir min rəha netəm Isrel. Okəm-naka ilat kəmoturin-urin nimali nəmil məto-inu nik-ilat tətəht məmə Iesu in Kristo, kən in tinuwa məmə otəmkir-rəkis ilat e nərəməyəhən rəha netəm Rom.

[‡]12:13 Nəghatən u, “Hosana,” nipətin ətuatip in “Asitu, Uhgın, osmegəh itimat,” məto e nian rəha Iesu, nəghatən u, ilat kəmotəuhlin əm nipətin məmə, “!Ənwiwi Uhgın!” Ves u ilat koatən, in təmisi-pən e Sam 118:25-26.

[¶]12:13 Jon 1:49

min u, Naoa Rəha Uhgin tinəmən rəkis məmə,

¹⁵ “Netəm Saeon,[§] itəmat sotəginən.

!Otəplan-tu! !Kig rəhatəmat tatuwa, in titasuə e nəti togki maliwək matuwa!”**

¹⁶ E nian əh, netənim rəha Iesu ilat kotəruu nīpəti nat u. Məto uarisig, nian Iesu tinəmegəh min e nimisən, kən Uhgin tinol əp rəkis nepətan rəha Iesu, kən nikilat təpanəht məmə aupən, kəməte rəkis nəghatən lan e Naoa Rəha Uhgin, kənu netənim kinotol nəghatən min əh tinuwa minol nipahrienən lan.

¹⁷ E nian Iesu təmaun-in Lasaros, kən Lasaros tiet e nīpəg kəpiel məmegəh min, nimanin netənim tepət kəmotatig ilat əh-ikin. Kən ilat əh kəmotətul-arəp minotən-iarəp natimnat min u in təmol.

¹⁸ Tol nəhlan, netənim tepət kəmotuwa məmə okotəplan Iesu, məto-inu koatəto məmə in təmol nəmtətin əh. ¹⁹ Kən Farisi min kīnoatən-ən kəm ilat min məmə, “!Otəplan-tu, okol kitat kəsotol agin-əhən nat kit. Roiu əh, netənim rafin e nətuounən kīnoatuarisig-in!”

Netəm Kris neen kəmotolkeike məmə okotəplan Iesu

²⁰ Kən nian netənim kəmotuwīn Jerusalem məmə okotəfak e nian rəha lafet u, kən netəm Kris neen min əh-ikin ilat min, kəmoatəfak.

²¹ Netəm Kris min u kəmotuwa motehm Filip. Filip in etəm Petsaeta əpəh Kalili. Kən ilat kəmotən-ipən kəm in məmə, “Etəm-iasol, iakotolkeike məmə ekotəplan Iesu.” ²² Kən Filip tətul

muwīn mən-ipən kəm Antru, kən ilau kəmian muən-ipən kəm Iesu.

²³ Kən Iesu təməni-ipən kəm ilat məmə, “Roiu əh, Nəti Etənim, rəhan nian tinuwa rəkis, məmə Uhgin otol əp rəhan nepətan əhag-əhag.

²⁴ Nipahrienən agin u iatən kəm itəmat məmə, etənim otəkəike mītənim nikuti nat e nisip kən otimis. Okəmə təsimisən, kən okol təsəwīəən kən məsoəən. Məto okəmə otimis, kən otə-in noan tepət, tepət.^{††} ²⁵ Etəm nikin tatəht pik rəhan nəmegəhən e nətueintən u, in otəmkarəpən-in. Məto etənim itəm nikin təsəht pikən nəhlan rəhan nəmegəhən e nətueintən u, in otaskəlim wir nəmegəhən rəhan o nəmegəhən lili.^{‡‡} ²⁶ Etəm tolkeike məmə otol wək rəhak, in otəkəike muarisig-in io,^{¶¶} kən okəmə ikin pəhruən io ekatig ikin, kən in min, in otatig ikin-u.^{§§} Kən etəm tatol wək rəhak, Tata Uhgin otisiai-in.”

Iesu təməghat-in nimisən rəhan

²⁷ Kən Iesu təməni-ipən kəm ilat məmə, “Roiu əh, nikik titəhmə pik.* ?Oekəhrol min-nulan? Okol esənən məmə, ‘Tata, ohrəkis nəhməən itəm tatuwa ron io.’ Natimnat u inu, io emuwa ron. ²⁸ Tata, ik os-ipər atip nərgəm.”

Kən əmun, roiu agin-əh, ilat kəmotəto nəwian kit təmisi-pən e neai tatən məmə, “Io eniləs-ipər rəkis nərgək, kən roiu əh, oekiləs-ipər min.”

²⁹ Kən netənim itəm kəmotətul iuəhkīr ron kəmotəto nəwian əh, kən ilat neen kotəmə, “!Netənim! ?Naka u?

[§]12:15 Jerusalem u, kəmotəun-in min məmə Saeon, məto-inun nərgin əh rəha nitot kit itəm kəmiləkin-pər taon lan. Saeon u, in nərgi Jerusalem kit min.

**12:15 Sek 9:9

††12:24 1 Korin 15:36

‡‡12:25 Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2 Korin 5:14-15

¶¶12:26 Mat 10:38; Luk 14:27

§§12:26 Jon 14:3; 17:24

*12:27 Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21

?Kaluəluə kit, o?” Məto neen kotəmə, “Nagelo kit əh tatəghat kəm in.”

³⁰ Məto Iesu tən-ipən kəm ilat məmə, “Nəwian u, təməsuwamən məmə io ekəto. Məto təmuwa məmə itəmat onəkotəto.[†] ³¹ Roiu əh tinol nian itəm Uhgin otakil nolən rəha netənim e nətueintən. Roiu əh, in otoh-iəhau nəsanənen rəha Setan,[‡] iəramərə rəha nətueintən u.[¶] ³² Nian katiləs-ipər io ilis,[§] kən io oekiuw-pa netənim rafin kotuwa ron io.”^{**} ³³ E nəghatən u, in tinuhapik e nimisən rəhan.^{††}

³⁴ Kən netənim kəmotən-ipən kəm in motən məmə, “Itimat enotəto rəkis e Lou rəhatat, məmə nian Kristo itəm Uhgin təmənen məmə otahl-ipa tuwa, in otətatig lilin əm, matuwın namnun tikə.^{‡‡} ?Təhrol ik nakatən məmə netənim okotəkəike motiləs-ipər Nəti Etənim? ?Məto Nəti Etənim u, in pah?”

³⁵ Kən Iesu təmənen-ipən kəm ilat məmə, “Nəhag-əhagən u, tətətig otəmat o nian təkəku əm. Kən nian nəhag-əhagən u tətətig otəmat, itəmat nəkotəkəike motaliwək lan. Okəmə kəpə, kən napinəpən otirəfin itəmat. Kən etənim itəm tətaliwək e napinəpən, in təruru ikin in tatuwin ikin. ³⁶ Nian nəhag-əhagən u tətətig əh otəmat, itəmat nəkotəkəike mo-

təhatətə e nəhag-əhagən u məmə itəmat nakotuwa nenəti nəhag-əhagən.”^{¶¶}

Netəm Isrel ilat kəməsotəhatətənen e Iesu

Nian Iesu təmənen rəkis nəghatən u kəm ilat, kən magim mapəs ilat muwin matəhluaig. ³⁷ Nat əpnapin məmə in tinol rəkis nəmtətin tepət e niganəmti netəm Isrel, məto ilat kəsotəhatətənen lan. ³⁸ Ien rəha Uhgin u Aesea, təmaupən matəghat-in rəhalat nolən. Kən nat u təmuwa məmə otol nəghatən rəhan tuwa mol nipahrienən lan. In təmənen məmə, “?Iəramərə, pah otəhatətə e nəghatən rəhatimat?

?Ekoatən-iarəp, kən pah otəhatətə lan? ?Kən Iəramərə otol əp kəm pah nahgin itəm təsanən pik o nosmegəhən?”^{§§}

³⁹ Kənu ilat kotəruru nahatətənen lan məto-inu tahmen-pən əm məmə Aesea təmənen-iarəp min aupən məmə,

⁴⁰ “In təmol ilat məmə niganəmtilat otəpis.

Okəmə təsəpisən, kən ilat okotəplan nat kən motitun.

Kən in tinahtosig-in rəkis nikilat.

Okəmə təsolən, kən ilat okotenatig kən motitun nəuhlinən nətəligən

[†]12:30 Eks 19:9; Jon 11:42

[‡]12:31 Nat əpnapin məmə nimisən rəha Iesu təmol məmə okəm-naka Setan təmol win, məto nipahrienən məmə in təsol winən. Əplan-tu Luk 10:18; Hip 2:14-15; 1 Jon 4:4; Nol Əpən 12:8-9.

[¶]12:31 Mat 4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2 Korin 4:4; Efes 2:2, 6:12

[§]12:32 E naoa rəha Jon, tatəghat-in nəghatən u “katiləs-ipər io ilis” nian tepət. Kən in nipətin kəiu. Nian tatən “katiləs-ipər io ilis,” nipətin kit in tatəghat-in nimisən rəha Iesu e nig kəməluau. Kən nipətin kit min, e nig kəməluau əh, in tatəgətun nəwirən asol ne nepəten asol rəha Iesu.

^{**}12:32 Jon 3:14; 6:44; 8:28

^{††}12:33 Fil 2:8-9; 1 Tim 3:16; Hip 1:3

^{‡‡}12:34 Netənim nikilat tatəht ves min əh, tahmen e 2 Saml 7:16, Sam 72:17; 89:4,35-37; 110:1,4, Aes 9:7; Esik 37:25; Dan 7:14. Nikilat təsəhtən ves min itəm koatən məmə Kristo in otaupən mimis.

^{¶¶}12:36 Mat 5:14; Efes 5:8-9; 1 Tes 5:5

^{§§}12:38 Aes 53:1; Rom 10:16

rəhalat, kən motahatətə lak, ekol nəmegəhən rəhalat tuwiwi min.”*

⁴¹Ien rəha Uhgín, Aesea u aupən, təmən nulan mətó-inun in təməplan nepətən əhag-əhag rəha Iesu, kən tol nəhlan, in tatəghat-in.[†]

⁴²Kən mətó, netəm-iasol min tepət məsin, ilat min kəmotahatətə e Iesu. Mətó ilat koatəgin nən-iarəpən məmə ilat kəmotahatətə lan, mətó-inun koatəgin Farisi min məmə okotahl-iarəp ilat e nimə rəha nuəfiminən, ⁴³mətó-inu netəm iasol min u, ilat kotalkeike pik məmə netənim okotənwíwi ilat, taprakis-in məmə Uhgín níkin otəgien olat.

Nəghatən rəha Iesu titun nakilən nolən rəha netənim

⁴⁴Kən Iesu təmagət əfəməh məmə, “Etənim itəm tətəhatətə lak, sənəmə tətəhatətə pisin əm lak, mətó tətəhatətə min e Uhgín itəm təməhl-ipa io.

⁴⁵Kən etənim u itəm təməplan io, sənəmə təməplan əm io. In təməplan min Uhgín u təməhl-ipa io.[‡] ⁴⁶Io u nəhag-əhagən.[¶] Emuwa e nətueintən u, məmə etənim itəm otəhatətə lak, otəsətigən e napinəpən. ⁴⁷Etənim itəm tatətə rəhak nəghatən, məsolən, okol esən-iarəpən rəhan nalpinən, mətó-inun eməsuwamən e nətueintən u məmə ekən-iarəp nalpinən rəha netənim. Mətó emuwa məmə ekosmegəh ilat.[§]

⁴⁸Mətó etənim itəm tatəuhlin-pa məntaan kəm io, məsosən rəhak

nəghatən, nat kit əh-ikin tətətig məmə in otən-iarəp rəhan nalpinən. O Namnun Nian, nəghatən min u rəhak, ilat okotən-iarəp nalpinən rəhan.**

⁴⁹Tol nəhlan mətó-inu nəghatən min u, sənəmə rəhak pisin əm, mətó Tata Uhgín u təməhl-ipa io, kən in təmən məmə ekəkəike muwin mən nəhlan, kən mol nəhlan.^{††} ⁵⁰Kən io enəmitun rəkis məmə nəghatən min u, itəm in təmən-ipa kəm io, nəmegəhən lili tətətig lan. Kən tol nəhlan, nəghatən min u iakatən ilat, Tata Uhgín təmən-ipa kən məgətun io elat, məmə ekən mihin.”

Iesu təmau nelki rəhan netənim

13 Tinuwa mətóarus nian netəm Isrel kotal lafet lan, lafet rəha Nuhagego-inən, kən Iesu tinitun məmə rəhan nian tinuwa rəkis məmə otiet e nətueintən u, muwin mehm Tata Uhgín.^{‡‡} Nian rafin in təmatolkeike pik rəhan netənim u kotətig e nətueintən, kən mətó roiu in tatəgətun əsas rəhan nolkeikeən rafin kəm ilat. ²Tinehnaipən, Iesu ne rəhan netənim min kəmoatəgwən, kən Setan tinatos-ipən-os-ipən rəkis kəm Jutas Iskariot, nəti Saimon, məmə in otosalim-in Iesu tuwin e nelmi tikimir min rəhan. ³Iesu təmitun məmə Tata Uhgín təmələhəu-pən rəkis natimnat rafin u e nelmin,^{¶¶} kən tinitun min məmə in təmisi-pən o Uhgín, kən in otəpanitəlig-pən min o Uhgín. ⁴Tol

*12:40 Aes 6:10

†12:41 Aes 6:1-4

‡12:45 Jon 14:8-9

¶12:46 Jon 1:4

§12:47 Jon 3:17

**12:48 Jon 5:45

††12:49 Jon 14:31

‡‡13:1 Jon 16:28

¶¶13:3 Mat 28:18

nəhlan, in təmətul, kən mapeg rəkis rəhan sot asol, kən mətəut-in tawil kit. ⁵Kən miləs pesin kit, mətəu-pən nəhau lan, kən əmun mətəuoun mətəu nelki rəhan min netənim, kən mətəfəl e tawil, tawil u itəm in tatətəut-in.

⁶Təmol mihin, muwin e Saimon Pita, kən Pita tən-ipən kəm in məmə, “?Iəramərə, təhrol? Təsəwirən məmə ik onakau nelkək.”

⁷Məto Iesu tən-ipən kəm in məmə, “Roiu ik nəkəruu nipəti nat u io iatol, məto uarisig un, onəpanitun nipətin.”

⁸Kən Pita tən-ipən kəm in məmə, “Okol nəsauən nelkək nian kit ne.”

Məto Iesu təmə, “Okəmə ekəsəuən nelkəm, kən okol ik nəkəsəuwamən mol rəhak etənim.”

⁹Kən Saimon Pita təmən-ipən kəm in məmə, “!Iəramərə, okəmə tol nəhlan, kən onasəuən əm nelkək, məto onakau min nelmək ne rəhk-kapə!”

¹⁰Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “!Kəp! Etəm un tinaig rəkis, in tinəruən rəkis, tinahmen. Təwir əm məmə okəsəu minən nipətin; məto io oekəike mau min əm nelkin. Itəmat ninotəruən rəkis. Məto sənəmə itəmat rafin agin-əh.”^{§§} ¹¹Iesu tinitun rəkis məmə ilat pah un otegəhan-in-pən in e nelmi rəhan tikimir min. Tol nəhlan, kən in tən məmə, “Sənəmə itəmat rafin agin-əh.”

¹²Nian Iesu tinau rəkis nelki rəhan netənim min, kən muwin min e rəhan napən, kən muwin min məpələh e nəmeen e tepil. Kən əmun mətəpəh olat məmə, “?Itəmat nəkotitun nipəti

nat u emol roiu agin etəmat? ¹³Itəmat nakotaun-in io məmə Iəgətin ne Iəramərə, kən tətəuatip əm nulan, mətə-inun nipahrienən məmə io u, rəhatəmat Iəgətin ne rəhatəmat Iəramərə.

¹⁴“Məto-inu io, io u rəhatəmat Iəramərə ne io Iəgətin rəhatəmat, kənu io ekau nelkitəmat, kənu itəmat min, onəkotau nelkitəmat min.”^{*} ¹⁵Io emol məgətin itəmat lan, məmə itəmat onəkotol nolən kitəh əm, məmə inu, emol mihin etəmat. ¹⁶Nipahrienən agin u iatən-ipinə kəm itəmat məmə, iolwək kit, in təsaprəkis-inən rəhan etəm-iasol, kənu iahl-ipən in təsaprəkis-inən etəm titəhləpis.[†] ¹⁷Roiu əh, itəmat nəkotitun wir natimnat min u. Kən o nat u, okəmə nəkoatol nulan, kən itəmat onəkotos nəwirən o Uhgin.[‡]

¹⁸“Io esənən itəmat rafin.[¶] Io ekitun wir itəmat min un itəm io emitəpun itəmat.[§] Məto nəghatən u rəha Naoa Rəha Uhgin, otəkəike muwa mol nipahrienən lan. Nəghatən u tatən məmə, ‘Etənim u, aupən itimlau ematuəgwən kələh e plet kitəh, məto roiu, in tinəuhlin rəhan nətəligən, minatol noa kəm io.’^{**} ¹⁹Io iatən-iarəp natimnat min u kəm itəmat u-roiu, nian okəsələn əh. Məto nian okatol, kən itəmat onəkotahətə lak, məmə Io u inu.^{††} ²⁰Nipahrienən agin u iatən-ipinə kəm itəmat məmə, etənim pah itəm tatos rəhak iəhləpis kən nikin tagien ron, təhmen-pən əm məmə in tatos min io, kən nikin tagien ron io. Kənu etənim itəm tatos wir io, kən nikin tagien ron io, təhmen-pən əm məmə

§§13:10 Jon 13:18

*13:14 1 Pita 5:5

†13:16 Luk 6:40

‡13:17 Mat 7:24,25; Luk 11:28; Jem 1:25

¶13:18 Jon 13:10

§13:18 Jon 15:16

**13:18 Sam 41:9

††13:19 “Io u inu” - Əplan-tu futnot e Jon 4:26.

in tatos wir min rəhak Tata, kən nikin tagien ron.”^{††}

Iesu təmən-iarəp məmə Jutas in otegəhan-in-pən in e nelmi tikimir min

(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹ Nian Iesu tinən-iarəp rəkis nəghatən əh, kən nikin təməfigəm pik, kən in təmə, “Nipahrienən agin u iatən-ipinə kəm itəmat məmə, itəmat kit u ikin-u, otegəhan-in-pən io e nelmi tikimir min rəhak.”

²² Kən rəhan netəmim min kəmotətag-pən motəplan ilat min. Nikilat natəht məmə kəruru məmə in tatən pah. ²³ Kən ilat kit u itəm Iesu in tolkeike pik,[¶] in tatəmahl^{§§} iuəhkir əm o Iesu. ²⁴ Kən Saimon Pita, in təmasgəwin-pən anion kəm in məmə, “Ətapəh-tu ron, məmə etəmim pah əh in tatən.”

²⁵ Kən suah əh təmiəu-iəu muwa iuəhkir o Iesu, kən mətəpəh ron məmə, “?Iəramərə, pah un nakatən?” ²⁶ Kən Iesu təmə, “Io ekəmkaş piret məşin, kənu meer-pən e sup, kən mos-ipən kəm in, kənu suah u, inun.” Kən əmun, in təməmkaş piret kit, meer-pən e sup, kən mos-ipən kəm Jutas, nəti Saimon Iskar-iot. ²⁷ Kən Jutas təmos piret un. Kən Setan tinalpin rəhan nətəligən.

Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “Nat u nakəmə nakol, uwın uəhai əm

mol.”^{††} ²⁸ Netəmim min un rəha Iesu itəm kotəməhl titəlau e tepil moatag-wən, ilat kəsotitunən məmə Iesu təmən-ipən nəghatən u kəm in o naka. ²⁹ Jutas in titəhtu kətim rəha məni rəhalat, kən ilat neen nikilat təht məmə Iesu təmən-ipən kəm in məmə otuwın mos-nəmtin nagwənən neen nigilat o lafet, o okəm-naka tatuwin otos-ipən məni neen kəm ian-rat min.[‡] ³⁰ Kən nian Jutas təmos rəkis piret u, təmətul miet uəhai əm. Kən tinəpinəp rəkis.[¶]

Iesu təmən nəghatən wi kit məmə okotol

³¹ Nian Jutas tiniet rəkis, kən Iesu təmə, “Roiu əh, Uhgin tinatıləs-ipər nərgi Nəti Etəmim,[§] kən Nəti Etəmim tinatıləs-ipər nərgi Uhgin. ³² Məto nian Nəti Etəmim tinol əp rəkis nepətən rəha Uhgin, kən Uhgin atıp əm in otol əp min nepətən rəha Nəti Etəmim. Kən in otol əm huə roiu əm.”^{**}

³³ “Nənətik min, okol esatigən tuwəh kitat min itəmat. Kən itəmat onəpanotegəs-in io, məto io iakatən min əm nəghatən kitıəh əm kəm itəmat u-roiu, itəm ematən-ipən kəm netəm-iasol min rəha Isrel aupən. Ematən-ipən kəm ilat məmə, ‘İkin əh ekatuwin ikin, itəmat nəkotəruru nuwinən ikin.’^{††}

³⁴ “Io iatən-ipinə nəghatən wi kit kəm itəmat məmə nəkotəkəike moatol.”^{‡‡}

^{††}13:20 Mat 10:40; Jon 17:18

^{¶¶}13:23 Etəmim itəm naoa u tatən, in Jon u itəm tətəpil iuəhkir o Iesu. In u, itəm Iesu tolkeike pik, məto in təməte naoa u, kən məsənən nərgin.

^{§§}13:23 E nolən rəhalat e nian əh, ilat kotəməhl nəhlan moatagwən.

^{*}13:27 Luk 22:3

[†]13:27 Setan: Əplan e tiksonari.

[‡]13:29 Jon 12:5-6

[¶]13:30 Luk 22:53

[§]13:31 Jon 12:23

^{**}13:32 Jon 17:1-5

^{††}13:33 Jon 7:33-34

^{‡‡}13:34 Jon 15:12; 1 Jon 2:7-11; 3:11

Itəmat nəkotəkəike motolkeike itəmat min.[¶] Tahmen-pən əm məmə io emolkeike mihin itəmat, kənu e nolən kitiah əm, itəmat nəkotəkəike motolkeike itəmat min.^{§§} ³⁵ Kən okəmə nakolkeike nulan itəmat min, kən netənim rafin okotitun məmə itəmat rəhak min netənim.”*

**Iesu təmən-iarəp məmə Pita
otəpanən məmə in təruru Iesu**

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31;
Luk 22:31-34)

³⁶ Kən Saimon Pita tətəpəh ron məmə, “?Iəramərə, ik onəkuwin hiə?”

Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “İkin əh io ekatuwin ikin, ik nəkəruru nətəu-pa-mən io roiu, məto uarisig un, onəpanuwa.”[†] ³⁷ Kən Pita tətəpəh ron məmə, “?Iəramərə, oekəsətəu-pənən ik u-roiu o naka? Io, nīkik tagien əm məmə ekimis ron ik.” ³⁸ Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “?Ik nakəmə nīkim tagien əm məmə onakimis ron io? Nipahrienən agin u iatən kəm ik məmə, mənig otəsım-nənən əh, kən ik onakən mau kisil məmə nəkəruru io.”[‡]

Iesu in Suatip o nuwinən o Tata Uhgin

14 Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Nikitəmat təsahməən.

Itəmat nəkotəkəike motahatətə e Uhgin,[¶] kən motahatətə min lak. ² E nimə rəha Tata rəhak, noan tepət əh-ikin. Nəghatən u in nipahrienən. Okəmə təsol mihinən, okol enən-ipinə rəkis kəm itəmat. Roiu əh, io ekatuwin, okol əpen-əpenə rəhatəmat.[§] ³ Kən məto-inu ekuwin mol apen-pena otəmat, kən io oepanitəlig-pa min mos itəmat nakotuwa moatatig kitat min io,** məmə itəmat onəkotatig ikin-u itəm io min iakətatig ikin.^{††} ⁴ İkin əh iakatuwin ikin, itəmat ninotitun rəkis suatip rəhan.”

⁵ Məto Tomas tən-ipən kəm in məmə, “Iəramərə, itimat ekotəruru ikin-un nakatuwin ikin. ?Ekotəhrol nulan motitun suatip tatuwin ikin əh?”

⁶ Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “Io u,^{‡‡} suatip ron.^{¶¶} Kən io un, nəukəti nipahrienən,^{§§} kənu io un, nəukəti nəmegəhən.* Etənim kit okol təsuwamən o rəhak Tata okəmə io ekəsosən in muwin.[†] ⁷ Okəmə nəmotitun io, kən nəmotitun min rəhak

^{¶¶}13:34 Lev 19:18; 1 Tes 4:9; 1 Pita 1:22

^{§§}13:34 Efes 5:1-2; 1 Jon 4:10-11

*13:35 1 Jon 3:14; 4:20

[†]13:36 Jon 14:2

[‡]13:38 Jon 18:27

[¶]14:1 Sam 4:5

[§]14:2 Hip 11:16

**14:3 1 Tes 4:16-17; 2 Korin 5:8, Fil 1:23

^{††}14:3 Jon 12:26

^{‡‡}14:6 Jon 6:35

^{¶¶}14:6 Jon 10:9; Hip 10:20

^{§§}14:6 Jon 1:14

*14:6 Jon 1:4

[†]14:6 Wək 4:12

Tata.[‡] Kən tol nəhlan, tətoun roiu, ninotitun rækis in, kən minotəplan.”

⁸Kən Filip tən-ipən kəm in məmə, “Iərməwə, awi əgətu-tu Tata Uhgin kəm itimat. Nat əm u inu, itimat eko-tolkeike.”[¶]

⁹Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “Filip, io emətatig təfəməh kitat min itəmat. Məto ik nəkəruu əh io. Etənim itəm tatəplan io, in tatəplan Tata Uhgin.[§] ?Təhrol ik nakatən məmə, ‘Awi, əgətu Tata Uhgin kəm itimat?’^{**} ¹⁰?Ik nəsa-hatətən məmə iakatig e Tata Uhgin, kənu Tata Uhgin tətətatig lak?^{††} Nəghatən min u iakatən kəm itəmat, sənəmə rəhak əm. Tata Uhgin u, nian rafin, tətətatig lak, inun in tatol rəhan min u wək. ¹¹Itəmat onəkotəike motahatətə lak nian io iatən məmə iakətatig e Tata Uhgin, kənu Tata Uhgin tətətatig lak. Məto okəmə kəpə, təwir məmə nakotahatətə lak o nəfigəmən rəha nəmtətin min itəm ematol.^{‡‡} ¹²Nipahrienən agin u iatən kəm itəmat məmə, etənim itəm tətəhatətə lak, in otol nolən wək min un itəm io ematol.^{¶¶} Əwəh, in otol nolən wək tər təhmin min taprəkis-in wək min un itəm io emol, məto-inun io oekatuwin o Tata Uhgin. ¹³Io Nətin, kən okəmə nakoteasiə-in nat kit e nərgək, nat əp-

napin okəmə nakoteasiə-in nat naka, io epanol,^{§§} məmə wək u rəha Nətin otələs-ipər nərgi Tata Uhgin. ¹⁴Kən okəmə onəkoteasiə-in nat kit ron io, e nərgək, kən io ekol.”

Iesu təmən məmə Narmin Rəha Uhgin otuwa

¹⁵Kən Iesu təməghat əh matuwin, matən məmə, “Okəmə itəmat nakotolkeike io, kənu itəmat onəkotol nəghatən rəhak.”^{*} ¹⁶Kən io, oekəasiə o Tata Uhgin məmə in otahl-ipa lasitu[†] kit min otəmat. Kən in otətatig lilin itəmat min. ¹⁷Suah un inun, in Narmin rəha Nipahrienən.[‡] Netənim rəha nətueintən u, okol kəsotosən in e nikilat,[¶] məto-inu ilat kəsotəplanən in, motəruu in. Məto itəmat, nəkotitun in, məto-inun in tətətatig itəmat min. Kən in otəpanatig e nikitəmat.

¹⁸“Nian io ekiet etəmat, okol esapəsən itəmat nəkotatig pisin əm, təhmen e suakəlh. Io epanitəlig-pa min otəmat. ¹⁹Otəsuwəhən, netənim rəha nətueintən u ilat okəsotəplanən io. Məto itəmat onəpanotəplan io.[§] Kən məto-inun io epanəmegəh, itəmat min onəpanotəmegəh.”^{**} ²⁰O nian rəha natimnat min u, kən itəmat onəkotitun məmə iakətatig

[‡]14:7 Jon 1:18; 1 Jon 2:23

[¶]14:8 Eks 33:18

[§]14:9 Aes 9:6; Jon 1:14; 12:45; 2 Korin 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hip 1:3

^{**}14:9 Jon 1:18; 10:30; 12:44-45; 13:20

^{††}14:10 Jon 14:20; 10:38; 17:21

^{‡‡}14:11 Jon 5:36; 10:38

^{¶¶}14:12 Luk 10:17

^{§§}14:13 Mat 7:7

^{*}14:15 Dut 11:13; Jon 13:34, 1 Jon 2:3-5,24; 5:3; 2 Jon 6

[†]14:16 Jon 14:26; 15:26; 16:7

[‡]14:17 Jon 15:26; 16:13; 1 Jon 4:6; 5:6

[¶]14:17 1 Korin 2:14

[§]14:19 Jon 16:16

^{**}14:19 Jon 6:57

e rəhak Tata.^{††} Kən itəmat nəkotatig lak, kənu io ekətatig etəmat.

²¹ “Etənim itəm təmos wir nəghatən rəhak, kən matol, etənim u inun in tolkeike io. Kən etənim itəm tolkeike io, rəhak Tata in otolkeike min in.^{‡‡} Kən io min oekolkeike in. Kən io oekol əp io kəm in, məmə in otitun əsas io.”

²² Kən Jutas u, (sənəmə Jutas Iskar-iot, mətə iahunin kit), in təmətapəh ron məmə, “?Iəramərə, ik onakahrol nulan kən mol əp ik kəm itimat əm, mətə onəsol əpən ik kəm netənim rəha nətueintən?”^{¶¶}

²³ Mətə Iesu tən-ipən kəm in məmə, “Etənim itəm tolkeike io, in otatol nəwiak, kənu rəhak Tata in otolkeike in. Kənu io ne rəhak Tata, itimlau ekueia mətəuatig itiməhal min. Kən itimlau ekioal imatimlau əh-ikin.^{§§} ²⁴ Etənim itəm təsolkeikeən io, in təsolən nəwiak. Nəghatən min u itəm nəmotəto ematən, eməsən atipən ilat. Mətə emos ilat o rəhak Tata itəm in təmahl-ipa io ekuwa.*

²⁵ “Io iatən-iarəp nəghatən min u kəm itəmat nian etatig əh kitat min itəmat. ²⁶ Mətə Narmin Rəha Uhgin u, in lasitu, itəm Tata Uhgin otahl-ipa e nərgək, in otəgəhun itəmat e natimnat min rafin. Kən in otatol itəmat məmə nikitəmat otatəht natimnat min u itəm iatən kəm itəmat, məsotaluinən.[†]

²⁷ “Roiu əh tinuəkir məmə io oekapəs itəmat. Io iatələhəu nəməlinuən rəhak

tətatig otəmat.[‡] Kənu nəməlinuən u, itəm iakatos-ipinə, təsahmənən e nəməlinuən itəm nətueintən u tatos-ipinə. Itəmat, nikitəmat təsahməən kən məsotəginən. ²⁸ Itəmat ninəmotəto rəkis rəhak nəghatən, emən-ipinə kəm itəmat məmə, ‘Io oepanapəs itəmat, mətə uarisig, oepanitəlig-pa min otəmat.’ Okəmə nakotolkeike pəhrien io, kən nikitəmat otəgin əm məmə nəkotəplan io iakatuwin o rəhak Tata, mətə-inu in ilis taprəkis-in io. ²⁹ Io iatən-iarəp rəkis əm natimnat min u kəm itəmat u-roiu, nian ilat kəsotolən əh, məmə nian ilat kinotuwa moatol nipəhrien lan, kən itəmat onəkotahatətə lak. ³⁰ Roiu əh, okol esəghatən təfəməh min kəm itəmat, mətə-inun Setan u iəramərə rəha nətueintən u,[¶] in tinatuwa. In təsosən nəsanənən məmə otol win lak. ³¹ Mətə io iatol ətuatip əm nəwia Tata Uhgin məmə netənim rəha nətueintən okotitun məmə io ekolkeike in.[§]

“Itəla, pəs kotətul motəgim ikin-u, moatuwin.”

Iesu in tahmen e nəukət nig pəhrien

15 Kən Iesu tatən məmə, “Io un,^{**} io ekahmen e nokət nig pəhrien. Kən rəhak Tata in tahmen e etənim itəm tatitasilin nig u.^{††} ² Nelmi nig min rafin itəm kəsotəən, in tatəte rəkis ilat, kən nelmi nig min rafin u itəm

^{††}14:20 Jon 10:38; 17:21

^{‡‡}14:21 Jon 16:27; 1 Jon 2:5

^{¶¶}14:22 Wək 10:41

^{§§}14:23 Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efes 3:17; 1 Jon 4:12,16; Nəl Əpən 21:3

*14:24 Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50

[†]14:26 Jon 15:26; 16:7,13; 1 Jon 2:27

[‡]14:27 Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7

[¶]14:30 Jon 12:31

[§]14:31 Jon 10:18; 12:49

^{**}15:1 Jon 6:35

^{††}15:1 Aes 5:1-7

koatōe, in tətəfəl wir ilat,^{‡‡} mēmā ilat okōtōe-in noalat tēpət.^{¶¶} ³Itəmat nəko-tahmen e nelmi nig u. Kən io enafəl wir rəkis itəmat e nəghatən min itəm iatən-ipinā kəm itəmat.^{§§} ⁴Otəper-ipa lak,* kən io oekəper-ipən etəmat. Nelmi nig otəsoeən okəmā in təsəper-ipənən e nəukətin. E nolən kitīəh əm, itəmat okol nəmegəhən rəhatəmat təsəe-inən noan okəmā nəsoṭəper-ipamən lak.[†]

⁵“Io u, io nokət nig. Kən itəmat nelmi nig min, nelmi nig min itəm koatətul-pən wir lak, moatəper-ipa. Nəmegəhən rəha etəmim itəm tatəper-ipa lak kən iatəper-ipən lan, in oṭōe-in noan tēpət. Məto itəmat u, okəmā nəsoṭəper-ipamən lak, okol nəsoṭolən nat kit.[‡] ⁶Okəmā etəmim təsəper-ipamən lak, in tahmen e nelmi nig kit, itəm kinərakin kən tinapə rəkis. Nelmi nig min tol nəhlan, kitun nəmikən kərakin-pən e nigəm, kuwaan ətip.[¶] ⁷Okəmā itəmat nakotəper-ipa lak, kən nəghatən min rəhak kotəper-ipən etəmat, nat naka itəmat nakotolkeike, nəkotitun neasiə-inən. Kən Ughin otol kəm ik.[§] ⁸Nian nəmegəhən rəhatəmat oṭōe-in noan tēpət,^{**} nat əh in tatiləs-ipər nərgi rəhak Tata, kən e nolən u, tatəgəṭun mēmā itəmat rəhak min netəmim.^{††}

⁹“Tata Ughin in tolkeike pīk io. E nolən kitīəh əm, io ekolkeike mihin itəmat. Otəper-ipən e rəhak nolkeikeən.¹⁰ Okəmā itəmat nəkoatol rəhak nəghatən,^{‡‡} kən onəkotəper-ipa e rəhak nolkeikeən, tahmen ətuatip əm mə inun io emol nəghatən min rəha Tata Ughin, kən iatəper-ipən e rəhan nolkeikeən.¹¹ Io ematən-iarəp nəghatən min u kəm itəmat, mēmā nikitəmat otətagien, tahmen əm mēmā io nikik tətagien. Kənu nikitəmat otagien otagien marioah.^{¶¶} ¹²Itəmat nəkotəkəike moatol nəghatən u rəhak. Tatan mēmā itəmat onəkotolkeike itəmat min, tahmen əm mēmā io ekolkeike mihin itəmat.^{§§} ¹³Suah kit tikə itəm tolkeike pīk in kit taprəkis-in etəmim un itəm tategəhan-in rəhan nəmegəhən mēmā otosmegəh in min neen.* ¹⁴Kən okəmā itəmat nəkotol natimnat min u iatən kəm itəmat, tatəgəṭun mēmā itəmat un, io min neen.¹⁵ Io oesaun-in minən itəmat mēmā iolwək min rəhak, məto-inun etəm tatol wək, in təruru natimnat min itəm rəhan etəm-iasol tatol. Məto roiu əh, io ekaun-in itəmat, mēmā io min neen, məto-inun natimnat min rafin u itəm eməto o rəhak Tata, enən-iarəp rəkis kəm itəmat.[†] ¹⁶Itəmat

^{‡‡}15:2 Hip 12:5-11

^{¶¶}15:2 Mat 7:20; Kal 5:22-23; Efes 5:8-9; Fil 1:11

^{§§}15:3 Jon 1:29; 13:10; Efes 5:26

*15:4 Jon 6:56

[†]15:4 Əplan-tu futnot əpəh Jon 6:56.

[‡]15:5 Fil 4:13

[¶]15:6 Mat 3:10

[§]15:7 Mat 7:7

**15:8 Kal 5:22-23

^{††}15:8 Jon 8:31

^{‡‡}15:10 Jon 14:15

^{¶¶}15:11 1 Jon 1:4

^{§§}15:12 Jon 13:34

*15:13 Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1 Jon 3:16

[†]15:15 Jon 8:26

nəməsotitəpunən io, məto io emitəpun itəmat.[‡] Kən io emələhəu-pən itəmat məmə itəmat onəkotuwın motol wək, kən wək rəhatəmat otoe-in noan.[¶] Kən noan un, in otətətig. Tol nəhlan, kən okəmə nakoteasiə-in natimnat min kəm Tata Uhgın e nərgək, kən in otos-ipinə kəm itəmat.¹⁷ latos-ipinə nəghatən kit kəm itəmat in tol nulan. Itəmat onəkotəike motolkeike itəmat min.”[§]

Netənim rəha nətueintən, ilat koatətəhau netənim rəha Iesu

¹⁸ Kən Iesu tən-ipən məmə, “Okəmə netənim rəha nətueintən u koatətəhau itəmat, nikitəmat otəkəike muwəh məmə aupən, ilat kəmotətəhau mihin io.”^{**} ¹⁹ Okəmə itəmat netənim rəha nətueintən u, kən netənim rəha nətueintən okotolkeike itəmat, məto-inu rəhalat u itəmat. Məto sənəmə itəmat netənim rəha nətueintən u. Io eniməpun rəkis itəmat, kən mos-irəkis itəmat o nətueintən. Kən o nat u inu, netənim rəha nətueintən, kotətəhau itəmat.^{††} ²⁰ Nikitəmat otəkəike matəht nəghatən u emən-ipinə rəkis kəm itəmat məmə, ‘Iolwək əm kit, təsaprəkis-inən rəhan etəm-iasol.’^{‡‡} Kən məto-inu

netəm rəha nətueintən u, ilat koatol tərət agin ron io, kən tol nəhlan, ilat okotol nolən kitəh əm etəmat.^{¶¶} Okəmə ilat kəmotol rəhak nəghatən, kən ilat okotol rəhatəmat nəghatən. Məto ilat kəməsotol agin-əhən rəhak nəghatən min.²¹ Ilat okotol natimnat min nulan etəmat, məto-inun itəmat rəhak min netənim.^{§§} Ilat okotol nəhlan, məto-inu ilat kotəruu Uhgın itəm təməhl-ipa io.*

²² “Emuwa kən məghat kəm ilat. Tol nəhlan e noa nəghatən u, ilat kəmotəplan əsas rəhalat nolən rat min. Məto kəmoatəuhlin məntalat ron io moatəpəs rəhak nəghatən. Kən roiu, kol kəsotənən məmə rəhalat nolən rat tikə.^{‡‡} ²³ Etənim itəm tetəhau io, in tetəhau min rəhak Tata. ²⁴ Emuwa mol wək min u e nigəntətilat itəm kol etəm pisin kit təməsolən. Tol nəhlan, ilat kəmotitun məmə pah u io. Kən nat əpnəpin kəmotitun io, məto koatətəhau io, kən tol nəhlan məmə koatətəhau min rəhak Tata. Kən roiu, kol kəsotənən məmə rəhalat nolən rat tikə.[¶] ²⁵ Məto natimnat min əh otəkəike mol nəhlan, kən mol məmə nəghatən u otuwa pahrien itəm netəm aupən kəmotəte rəkis e naoa rəha Lou. Rəhalat u Lou tatən məmə, ‘Io esolən nat

[‡]15:16 Jon 13:18

[¶]15:16 Jon 15:5

[§]15:17 Jon 15:12

^{**}15:18 Aes 66:5; 1 Jon 3:13

^{††}15:19 Jon 13:16; 17:14

^{‡‡}15:20 Jon 13:16

^{¶¶}15:20 2 Tim 3:12

^{§§}15:21 Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Wək 5:41; 1 Pita 4:14; Nol Əpən 2:3

^{*}15:21 Jon 16:1-3

[†]15:22 Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32

[‡]15:22 Iesu tinuwa kən mol əp rəhalat nolən rat, kən mol suatip o nikisən ilat e təfəgə rat. Məto netənim rəha nətueintən kotətəhau məmə Iesu tatol əp nolən rat rəhalat. Tol nəhlan, ilat kotəpəs in kən moatitəpun napinəpən maprəkis-in nəhəgəhən (3:19-21; 9:39-41).

[¶]15:24 Jon 5:36; Mat 11:20-24

kit elat, mæto ilat kotetəhau agin-əh io, moatol timəht kəm io.[§]

²⁶“Mæto nian lasitu otuwa, in otatən-iarəp io. Narmin rəha Nipahrienən u, tatisi-pən o Tata Uhgin.^{**} Io ekahl-ipa in tuwa otəmat. ²⁷Kənu itəmat min, onəkotəkəike motən-iarəp io,^{††} mæto-inu itəmat notatig kitat min io e nətuounən e wək rəhak muwa mætoarus-pa u-roiu.

16“Io enatən-iarəp natimnat min u kəm itəmat mæmə rəhatəmat nahatətəən otəseiuaiuən. ²Ilət okəpanotəhg-iarəp itəmat e nimə min rəha nuəfiminən rəhalat;^{‡‡} kən nipahrienən agin, nian əh-ikin tatuwa itəm netəm okotohamnu itəmat, kən nikilat təht mæmə ilat koatol wək wir kit rəha Uhgin.^{¶¶} ³Ilət okotol natimnat min u, mæto-inun ilat kotəruru Tata Uhgin, kən motəruru min io.^{§§} ⁴Mæto io ekaupən matən-iarəp natimnat min u kəm itəmat. Kən nian ilat kinotətuoun minatol etəmat, kən nikitəmat otuəh mæmə io enəmən rəkis natimnat min u kəm itəmat.”

Wək min itəm Narmin Rəha Uhgin otəpanol

Kən Iesu təghat əh matuwin, matən mæmə, “Io eməsən-iarəpən natimnat min u kəm itəmat aupən, mæto-inu emətatig kitat min itəmat. ⁵Mæto roiu ekitəlig-pən min o rəhak Tata itəm təmahl-

ipa io, mæto itəmat kit təsətapəhən ron io mæmə, ‘?Ik onəkuwin hiə?’ ⁶Mæto roiu, tol nulan mæmə emən natimnat min u kəm itəmat, kən nikitəmat təmahmə. ⁷Mæto io iatən pahrien kəm itəmat mæmə, otəwir pik otəmat mæmə io ekagim tənin itəmat. Mæto-inu okəmə esagim təninən itəmat, kən lasitu* okol təsuwamən matig itəmat min. Mæto okəmə io ekagim, muwin, kən io ekahl-ipa in tuwa mətətatig otəmat.[†] ⁸Kən nian in otuwa, kən otəgəhun netəmim rəha nətueintən mæmə ilat iol təfagə rat, kən nətəligən rəhalat təsahmenən o nolən itəm tətutəp e niganəmti Uhgin, kən nətəligən rəhalat təsahmenən o nakilən nolən rəha netəmim. ⁹Narmin u otəgəhun ilat mæmə ilat iol təfagə rat,[‡] mæto-inu kəsotahatətəən lak. ¹⁰Narmin u otəgəhun kəm ilat mæmə nətəligən rəhalat in təsahmenən o rəhalat nətuatipən e niganəmti Uhgin,[¶] mæto-inu io ekitəlig-pən min o rəhak Tata, kən itəmat onəsotəhmən io. ¹¹Narmin u otəgəhun kəm ilat mæmə nətəligən rəhalat in təsahmenən o nakilən nolən rəha netəmim, mæto-inu Uhgin in tinakil rəkis iəməmə rəha nətueintən u, Setan.[§]

¹²“Io iatos natimnat tepət min əh-ikin mæmə epanən kəm itəmat. Mæto roiu əh, okol nəsotos rafinən ilat. Ilət kotikis pik əh otəmat.^{**} ¹³Mæto nian

§15:25 Sam 35:19; 69:4

**15:26 Jon 14:26

††15:27 Luk 24:48; Jon 21:24; 1 Jon 1:2; 4:14

‡‡16:2 Jon 9:22; 12:42

¶¶16:2 Wək 26:9-10

§§16:3 Jon 15:21; 1 Jon 3:1

*16:7 Jon 14:16

†16:7 Jon 7:39

‡16:9 Jon 15:22

¶16:10 Aes 64:5; Mat 5:20; Rom 1:17; 3:21,22; 10:3; Fil 3:6-9; Taet 3:5; 1 Pita 3:18

§16:11 Jon 12:31

**16:12 Mak 4:33

Narmin rəha Nipahrienən otuwa,^{††} in otit itəmat, tol mə itəmat nəkotitun nipahrienən rafin. In okol təsən atipən rəhan əm nəghatən. In otən-iarəpən əm natimnat min u itəm in tatəto e Tata Uhgin. Kən in otən-iarəpinə min kəm itəmat natimnat min u itəm nian kit okəpanotuwa.¹⁴ In otəto nəghatən pahrien ron io kən matən-iarəp kəm itəmat. E nolən u, in otələs-ipər io.¹⁵ Natimnat min rafin rəha Tata Uhgin, in rəhak.^{‡‡} Tol nəhlan, kən io ekatən məmə, Narmin u, in otəto nəghatən pahrien ron io kən matol əp nipətin kəm itəmat.”

Otəsuwəhən okotəplan min Iesu

¹⁶ Kən Iesu tən-ipən məmə, “Otəsuwəhən onəsotəplanən io, məto uarisig un, təsuwəhən, kən onəpanotəplan min io.”^{¶¶}

¹⁷ Kən netəmin min neen rəhan, ilat koatətapəh-ətapəh kəm ilat min məmə, “?Nəghatən u, nipətin naka? In tatən kəm itat məmə, ‘Otəsuwəhən onəsotəplanən io, məto uarisig, otəsuwəhən, nəpanotəplan min io.’ Kən in tən məmə, ‘Məto-inu io iakatuwin o Tata Uhgin.’¹⁸ ?Nəghatən u, ‘otəsuwəhən’ nipətin naka? Kitat kotəruru nəghatən min əh in tatən.”

¹⁹ Kən Iesu tinitun rəkis məmə ilat kotalkeike məmə okotətapəh-in nat kit ron, kən in tən-ipən kəm ilat məmə, “?Tahro? Io emən məmə, ‘Otəsuwəhən itəmat nəsotəplanən io. Məto uarisig, təsuwəhən onəpanotəplan min io.’ ?Kən roiu nakotətapəh otəmat min

o nipəti nəghatən u? ²⁰ Nipahrienən agin u iatən kəm itəmat məmə, itəmat nikitəmat otahmə, itəmat onəkotasək pik,^{§§} məto nətueintən, nikin otagien. Itəmat onəkotəto tərət pik agin, məto nahməən rəhatəmat otəuhlin-pa e năgienən.* ²¹ Nian okəmə tinuəhkir məmə pətan kit otemək, kən in tatəto tərət, məto-inun tinol nian rəhan məmə otəto nahməən e nipətin. Məto uarisig, okəmə nətin tinair rəkis, kən in nikin təsəht minən nahməən əh. In nikin tətəgien pik məto-inu nətin tinair-pa e nətueintən. ²² E nolən kitəh əm, roiu əh itəmat nakotəto tərət. Məto uarisig, kənu io ekəplan min itəmat. Kənu nikitəmat otagien otagien, okol etəmin kit təsəl minən itəmat nikitəmat tahmə min. ²³ O nian əh, itəmat onəsotətapəh-in minən nat kit ron io. Nipahrienən agin u iatən kəm itəmat məmə, okəmə itəmat nakotətapəh-in nat kit o Tata Uhgin e nərgək, kən in otos-ipinə kəm itəmat.[†] ²⁴ Mətoarus-pa u-roiu, itəmat nəsotətapəh-inən əh nat kit ron e nərgək. Otətapəh-in e nərgək, kən onəkotos, məmə nikitəmat otagien otagien mərioah.”[‡]

Iesu tinol win rəkis e natimnat min rəha nətueintən

²⁵ Kən Iesu tatəghat əh matuwin matən məmə, “Io ematuəh nimaa nəghatən e natimnat min u, matən kəm itəmat.”[¶] Məto nian əh-ikin tatuwa, itəm io ekəsəh minən nimaa nəghatən lan, məto oekəghat-in rəhak Tata

^{††}16:13 Jon 14:17

^{‡‡}16:15 Jon 17:10

^{¶¶}16:16 Jon 14:18

^{§§}16:20 Mak 16:10

*16:20 Jon 20:20

[†]16:23 Mat 7:7

[‡]16:24 Jon 15:7-8

[¶]16:25 Mat 13:34; Mak 4:33,34; Jon 10:6

kəm itəmat e nolən kit itəm itəmat onəkotitun wir in. ²⁶E nian əh, itəmat onəkoteasiə-in natimnat kəm rəhak Tata e nərgək, məto io esənən məmə io ekuwin e nərgitəmat measiə-in natimnat ron[§] ²⁷məto-inu Tata Uhgin, in əmun tolkeike pik itəmat. In tolkeike itəmat məto-inu itəmat nakotolkeike io, kən itəmat nəmotahatətə məmə io emisi-pən lan. ²⁸Io emisi-pən o Tata Uhgin, muwa e nətueintən u. Kənu roiu otəsuwəhən kən ekiet min e nətueintən u, mitəlig-pən min o Tata Uhgin.”

²⁹Kən netənim rəhan min koatən məmə, “!In un! !Roiu əh ik nəsuəh minən nimaa nəghatən! Ik nakatən ətuatip əm kəm itimat. ³⁰Roiu əh enotitun məmə okəmə suah kit təsətapəh-inən əh nat kit ron ik, məto ik nəkitun nuhalpinən nəghatən min rafin itəm kəsətapəhinən əh. O nat u, tol kən itimat ekotitun məmə ik nəmisi-pən o Uhgin.”

³¹Kən Iesu tən-ipən kəm ilat məmə, “?Nipahrienən, itəmat nakotahatətə lak u-roiu?^{**} ³²Itəmat otətəlig-in-tu, nian əh-ikin tatuwa, nipahrienən məmə nian əh tiniət-arəpa rəkis, itəm netənim okotitəp itəmat rafin, nakotaiu atit, motuwin imatəmat min ikin, motapəs io,

io pisin əm.^{††} Məto okol io esan pisin əmən, məto-inu nian rafin rəhak Tata tətatig itimlau min.^{‡‡} ³³Io enəmən-iarəp rəkis natimnat min u kəm itəmat, məmə rəhatəmat nətəligən oteiuaiu məto-inu nəkotatig lak.^{¶¶} E nətueintən u, nəhməən otepət otəmat,^{§§} məto sotəginən, motətul məha-məha,* məto-inu io enol win rəkis e nəsanənən rəha nətueintən.”^{††}

Iesu təməfək atip ron

17 Nian Iesu təməghat rəkis, kən mətag-pər ilis e neai, kən matəfək matən məmə,

“Tata, rəhak nian tinuwa rəkis. Io iakolkeike məmə ik onakiləs-ipər nərgi Nətim, məmə in min otəpaniləs-ipər nərgəm,[‡] ²məto-inu ik nəmos-ipən nəsanənən ne nepətən kəm in, məmə in otərəməbə e netənim rafin,[¶] kən mitun min nos-ipənən nəmegəhən lilin kəm ilat min u, itəm ik nəmos-ipən ilat min kəm in.[§] ³Kən nəmegəhən lilin u, nipətin u məmə netənim okotitun ik, itəm ik əm un ik Uhgin pahrien,^{**} kən motitun min Iesu Kristo u, ik nəməhl-ipa.^{††} ⁴Io ematiləs-ipər nərgəm e nətueintən u,^{‡‡} kən enol rafin rəkis wək itəm ik nəmos-ipa kəm io məmə

§16:26 Kitat kotitun nuwinən o Uhgin e nəfəkən, təhmen əm e nisualkələh koatuwin o rəhalat tata min itəm kotalkeike ilat. Iesu in tatəfək o nat kitəh əm, inun, məmə Uhgin otəplan kitat məmə kotətuatip e niganəmtin (Rom 8:34, Hip 7:24-25; 1 Jon 2:1-2). Kən tol nəhlan, kitat kotitun nuwinən measiə-in natimnat o Uhgin.

**16:31 Jon 4:23

††16:32 Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27

‡‡16:32 Jon 8:29

¶¶16:33 Jon 14:27

§§16:33 Jon 15:18-21

*16:33 Mak 13:9

†16:33 Rom 8:37; 1 Jon 4:4; 5:4; Nol Əpən 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7

‡17:1 Jon 12:23; 13:31,32

¶17:2 Dan 7:14; Mat 28:18; 1 Korin 15:27-28

§17:2 17:24; Jon 6:37,39

**17:3 Jon 17:25,26

††17:3 Fil 3:8

‡‡17:4 Jon 13:31

iakol.^{¶¶} ⁵Tata, roiu əh, tinol nian rəham məmə onakos io ekimnə mətatig kilau min ik. Ləs-ipər io mos-ipa nepədən əhag-əhag kəm io, tahmen əm mə inun, emos aupən kilau min ik e nian nətueintən u təmatikə əh.^{§§}

Iesu təməfak o rəhan min

⁶“Netəm min u itəm ik nəmos-irəkis ilat o nətueintən mos-ipa ilat kəm io, io ematol əp nərgəm kəm ilat, məmə ilat okotitun ik.* Aupən, ilat rəham min netəmim, məto roiu ik nəmələhəu-pən ilat e nelmək, məmə ilat rəhak min netəmim. İlat kəmoatətəu-pən rəham nəghatən, ⁷kən roiu əh, ilat kotitun məmə, natimnat min u itəm ik nəmos-ipa kəm io, ilat koatisi-pən əm ron ik. ⁸İlat kotitun natimnat min u, məto-inu ik ninəmən-ipa rəkis nəghatən kəm io, kən io emən-ipən kəm ilat, kən ilat koatos e nikilat. Kən ilat motitun məmə nıpahrienən agin məmə io emisi-pinə ron ik, kən moatahatətə lak məmə ik nəməhl-ipa io.

⁹“Io iatəfak olat min u. Io esəfakən o netəmim rəha nətueintən, iatəfak əm o netəm min u itəm ik nəmos-ipa ilat kəm io, məto-inun ilat u rəham min. ¹⁰Netəm min u iatos, ilat rafin rəham, kənu ilat rafin u itəm ik natos, ilat rəhak.[†] Kən netəm min u, ik nəmol

ilat məmə nəmegəhən rəhalat tatiləs-ipər nərgək. ¹¹Roiu əh iakatuwa ron ik, kən otəsuwəhən io esatigən u e nətueintən u. Məto netəm min u, ilat okotatig əh e nətueintən u. Tata, ik nakətuatip agin. Awi, nakaskəlīm netəm min u kotatig wir e nəsanənən rəha nərgəm u itəm ik nəmos-ipa kəm io, məmə ilat okotatig kitiaə əm, tahmen məmə inu, kilau min ik kitiaə.[‡] ¹²Nian io emətatig itimat min ilat, kən ematipal wir[¶] olat, e nəsanənən rəha nərgəm əm itəm ik nəmos-ipa kəm io. Io ematehm wir ilat, esaiiroauinən kit.[§] Kitiaə əm u itəm təməluə, inun itəm Uhgin otəkəike mərəkin,** kənu nat əh otol nəhlan, məmə otol nəghatən rəha Naoa Rəha Uhgin otuwa mol nıpahrienən.

¹³“Roiu əh, iatuwa ron ik, məto iatən nəghatən min u nian etatig əh e nətueintən, məmə ilat min, nıkilat otagien otagien, tahmen əm məmə io nıkik tətagien. ¹⁴Io emən-iarəp rəham nəghatən min kəm ilat. Kən tol nəhlan, netəmim rəha nətueintən u, kəsotolkeikeən ilat, koatətəhau ilat,^{††} məto-inun ilat sənəmə netəmim rəha nətueintən,^{‡‡} tahmen əm məmə io sənəmə etəmim rəha nətueintən. ¹⁵Io esətapəhən ron ik məmə onakos-irəkis ilat e nətueintən u. Məto ekolkeike məmə ik onakahtosig-in etəm rat u, Setan, məmə in otəsuwamən

^{¶¶}17:4 Jon 19:30

^{§§}17:5 Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11

*17:6 Jon 1:18

[†]17:10 Jon 16:15

[‡]17:11 Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30

[¶]17:12 “Ematipal wir,” nıpətin u, ematehm wir məmə nat kit təsərəkinən, mol proktəm elat.

[§]17:12 Jon 6:39

**17:12 Inu Jutas. Jon 6:70,71

^{††}17:14 Jon 8:23; 15:19

^{‡‡}17:14 1 Pita 2:11

mərəkin ilat. Ik onakipal wir[¶] olat.^{§§}
¹⁶Io, sənəmə etəmim rəha nətueintən u. Kən tol nəhlan, ilat min sənəmə netəmim rəha nətueintən. ¹⁷Rəham nəghatən in nipahrienən rafin. Onəkol rəham nəghatən məmə in otol wək e nəmegəhən rəhalat məmə ilat netəmim pahrien rəham motasim motətuatip.*
¹⁸Ik nəməhl-ipa io, ekuwa e nətueintən u,[†] kən e nolən kitəh əm, io enatahl-iarəp min ilat, kotuwın e nətueintən.[‡] ¹⁹Kən io iatos-ipinə atip io məmə iakatasim o nolən nalpəkauən rəham,[¶] məmə ekasitu e netəm min u, məmə ilat min okotasim motətuatip, kən ilat netəmim pahrien rəham.[§]

Iesu təməfak o netəm okəpanotahatətə lan

²⁰“Io esəfakən əm o netəm min u, məto iatəfak min o netəm min u itəm okəpanotahatətə lak e nəghatən rəha netəm min u. ²¹Tata, io iatəfak olat, məmə ilat rafin okotuwa kitəh əm, tahmen-pən əm məmə inun kilau kitəh

əm, kən iakətətig-pinə lam, kən ik nəkə-tətig lak. Iatəfak məmə ilat okotuwa kitəh əm kitat min ik, məmə netəmim rəha nətueintən okotahatətə məmə ik nəməhl-ipa io.** ²²Ik ninəmos-ipa rəkis nepətən^{††} kəm io, kən io iatawte-in kələh nepətən rəhak kəm ilat, məmə ilat okotuwa kitəh əm tahmen əm məmə kilau kətioal kitəh.^{‡‡} ²³Iakətətig e nik-ilat, kən ik nəkətətig lak. Tol nəhlan, iatəfak məmə, ilat okotuwa kitəh əm e natimnat min rafin məmə netəm min u rəha nətueintən, ilat okotəplan motitun məmə ik nəməhl-ipa io, kən məmə ik nəmolkeike rəham netəmim[¶] tahmen əm məmə inu, ik nəmolkeike mihin io.

²⁴“Tata, ik nəmos-ipa ilat u e nelmək məmə ilat rəhak min, kən io ekolkeike məmə ilat okotitun nuwamən ikin-u itəm io min ekuwin ikin,^{§§} məmə ilat okotəplan nepətən əhag-əhag rəhak* itəm io ekatos. Nepətən əhag-əhag u, ik nəmos-ipa kəm io, məto-inu ik nəmolkeike io aypən ağin nian nətueintən u təmatikə əh.[†]

[¶]**17:15** “Onakipal wir,” nipətin u, otehm wir məmə nat kit təsərəkinən, mol pro-tektem elat.

^{§§}**17:15** Mat 24:24; Jon 8:44; 1 Pita 5:8

***17:17** Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1 Pita 1:16

[†]**17:18** Jon 3:17

[‡]**17:18** Jon 20:21; Mat 28:18-20

[¶]**17:19** Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1 Kor 11:24; Dut 15:19,21; Taetas 2:14; Hip 9:14

[§]**17:19** Hip 10:10

^{**}**17:21** Jon 3:17

^{††}**17:22** Jon 1:14

^{‡‡}**17:22** Jon 14:20

^{¶¶}**17:23** Jon 16:27

^{§§}**17:24** Jon 12:26

***17:24** Netəm koatəfak koatehm nepətən rəha Iesu məsin əm roiu, (Jon 1:14, 2 Kor 3:18). Məto kitat kotitun məmə okəmə otitəlig-pa, kitat okotahmen lan, məto-inu e nian əh, okotəplan əsas rəhan nepətən əhag-əhag e niganəmtitə (1 Jon 3:2). Nepətən əhag-əhag rəha Iesu itəm rəhan netəmim min ilat okotəplan; inu, rəhan nepətən məmə in Ughin, nepətən əhag-əhag əh itəm in təmos aypən nətueintən təpanatig.

[†]**17:24** Jon 1:1-3; 1:14; 1 Pita 1:20

²⁵ “Tata, ik nakətuatip agin.[‡] Netəmin rəha nətueintən u, ilat kotəruru ik,[¶] mətə io ekītun ik. Kən netəm min u rəhak min, ilat kotītun məmā ik nəmahl-ipa io. ²⁶ Io emol əp ik kəm ilat, məmā ilat okotītun wir ik,[§] kənu io, oiakatəkəike matol əp ik nəhlan, məmā nolkeikeən rəham otinip wir nikilat,^{**} kən məmā io atip oiakətatig e nikilat. Nolkeikeən u iakatəghat-in, in nolkeikeən rəham, tahmen mə inu ik nakolkeike mihin io.”^{††}

**Tikimir min rəha Iesu
kəmotuwa motaskəlīm in**

(Mat 26:7-56; Mak 14:43-50;
Luk 21:47-53)

18 Nian Iesu təmaupən məfak, kəmotiet e taon u, kən moteguəfimin-pən entənipən-pən e noanapinat kit, nərgin un, Ketron. Kən ikin əh, kəmahwinu kit ikin. Kən Iesu ne rəhan netəmin min kəmotuwin e niki nig min əh.

² Kən Jutas u, etəm u uarisig in otəpanegəhan-in Iesu kəm rəhan tikimir min, in tinitun rəkis ikin əh, mətə-inu nian neen, Iesu ne rəhan min netəmin ilat koatuəfimin ilat min ikin.^{‡‡} ³ Kən pris asol min ne Farisi min kəmotahl-ipən mopael min itəm koatətul o Nimə Rəha Uhgin kotuwa motehm Jutas. Kən

Jutas təmit netəm min əh ilat mopael min neen rəha netəm Rom, mit ilat motuwin e niki nig olif əh. Ilat koatəmik noanisiə, ne lait min, ne natimnat rəha nəluaginən.^{¶¶}

⁴ Iesu tinəmitun rəkis məmā natimnat min u, in otuwa tol nulan, mətə in təmaliwək muwin olat, kən mətapəh olat məmā, “?Itəmat noategəs-in pah un?”

⁵ Ilat kəmotən-ipən kəm in məmā, “Etəm Nasaret kit, nərgin u Iesu.” Kən in tən-ipən kəm ilat məmā, “Io u inu.”^{§§} (Kən Jutas, suah u itəm təmegəhan-in-pən Iesu e nelmilat, in tatətul ilat min.) ⁶ Kən nian Iesu təmən məmā, “Io u inu,” ilat kəmotani məntaalat motitəlig, moteiuaiu motorin ilat e nisip.[†]

⁷ Kən Iesu tatig mətapəh min olat məmā, “?Itəmat nakotegəs-in pah un?” Kən ilat kotəmā, “Etəm Nasaret kit, nərgin u Iesu.”

⁸ Kən Iesu tən-ipən məmā, “Enən-ipinə rəkis kəm itəmat məmā, ‘Io u inu.’[‡] ^{¶¶}Okəmā itəmat nakoategəs-in io, kən təwir məmā nakotapəs netəmin min u, koatuwin latuənu.” ⁹ In təmən nəhlan məmā nəghatən u itəm in tinəmən rəkis in otol nipahrienən. Nəghatən u təmən məmā, “Tata, netəm min u itəm nəmələhəu-pən ilat e nelmək, okol esai-iroauinən kit.”[§]

[‡]17:25 Sam 119:137; Rom 3:26

[¶]17:25 Jon 15:21; 16:3

[§]17:26 Jon 17:6

^{**}17:26 E ves u, nipətin kəiu. Kitiəh, Iesu tatəfak məmā Tata Uhgin otolkeike rəhan min netəmin, tahmen əm məmā in tatolkeike Iesu. Mətə in tatəfak min məmā rəhan netəmin min okotolkeike ilat min tahmen əm məmā Tata Uhgin in tatolkeike Iesu.

^{††}17:26 Jon 15:9; Rom 5:5

^{‡‡}18:2 Luk 21:37; 22:39

^{¶¶}18:3 Wək 1:16

^{§§}18:5 “Io u inu” - Əplan-tu futnot e Jon 4:26.

^{*}18:5 Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8

[†]18:6 Nəl Əpən 1:17

[‡]18:8 “Io u inu” - Əplan-tu futnot e Jon 4:26.

[¶]18:8 Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8

[§]18:9 Jon 6:39; 10:28; 17:12

¹⁰ Saimon Pita tēmatilās rēhan kit nisa rēha nēluaginēn. Kēn ēmun, in tēmiuw-iarēp rēhan nisa, mēte rēkis matelgi slef kit rēha pris asol agin, matēlgin matip. Nērgi suah un, Malkas.

¹¹ Mēto Iesu tēn-ipēn kēm Pita mēmā, “Aii-pēn rēham nisa u e rēhan sipa. Ik onēkēike mitun mēmā nahmēn u rēhak,** itēm Tata Uhgin in tēmos-ipa kēm io, kēn io ekēike mētēlig-in ēm, mol.”††

Ilāt kēmotilās Iesu motuwīn tētul aupēn e niganēmti Anas

(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)

¹² Kēn mopael min rēha netēm Rom ne etēm-iasol rēhalat, ne mopael min rēha netēm Isrel, kēmotaskēlim Iesu, kēn motēlis ētain nelmin. ¹³ Kēn kēmotaupēn motilās in motuwīn tētul e niganēmti Anas. Anas un, in etēmaa Kaeafas. Kaeafas un, in pris asol agin e nup ēh.‡‡ ¹⁴ Kēn Kaeafas u inu, in aupēn tēmēn kēm netēm-iasol rēha netēm Isrel mēmā tēwir pik mēmā etēmim kitīēh ēm otimis o netēmim, taprēkis-in mēmā netēmim rafin okotimis.¶¶

Pita tēmēn mēmā in tēruru Iesu

(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ Kēn Saimon Pita ne etēmim kit min rēha Iesu, ilau kēmiauarisig-in Iesu. Etēmim u kit min rēha Iesu, pris asol agin in titun wir. Tol nēhlan, in tēmētēupēn Iesu, mian ēpēh imē e iat rēha nimē rēha pris asol agin un. ¹⁶ Mēto Pita in tēmatētul ēm e ket. Kēn etēmim kit min u rēha Iesu, itēm pris asol agin titun wir, in tēmiet muwa ihluē, kēn mēn-ipēn kēm pētan u itēm tatētul o ket. Kēn in tēmīt Pita mian imē. ¹⁷ Kēn ēmun, pētan un itēm tatētul o ket, tēmēplan Pita kēn tētapēh ron mēmā, “?Ei, ik min un etēmim rēha suah ēh?”

Mēto Pita tēmā, “Kēpē, sēnēmā io rēhan etēmim.”

¹⁸ Kēn e nian ēh, in nian rēha nētēpēn, kēn iolwēk min rēha pris asol agin, ne mopael min, ilāt kēmotasiepēn e noanēmkiļip e nigēm, kēn moatētul titēlau in, moatēto. Kēn Pita min, in tēmuwīn motētul, moatēto nigēm.

Pris asol agin tēmēghat kēm Iesu

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Kēn pris asol agin tatētapēh-in natimnat min o Iesu. Tatētapēh o

**18:11 Nian Iesu tēmā, “Ik onēkēike mitun mēmā nahmēn u rēhak,” nēghatēn Kris ētuatip tatēn mēmā, “?Oesēnim-pēnēn e panikin u itēm rēhak Tata otos-ipa kēm io?” E nēghatēn Kris, “oekēnim e panikin” in nimāa nēghatēn, nīpētīn u, mēmā Iesu tategēhan-in mēmā in otos nahmēn u itēm otuwa ron nian Uhgin otol nalpīnēn kēm in o nolēn rat min rēha netēmim rafin.

††18:11 Mat 20:22

‡‡18:13 E nian rēha Oltesteman, katos-ipēr pris asol agin min kotētul mētoarus nian ilāt okoatimis. Mēto e nian Jon tēmēte naoa u lan, netēm Rom kēmotēuhlin nētēligēn ēh, motol mēmā etēm tatol pris asol agin, okēike katilās-ipēr nītāin, mēmā suah kit in otēsērēmārēn nian tēfēmēh. E nup 6 AD, netēm Rom kēmosos-ipēr Anas mēmā in otuwa pris asol agin, kēnu e nup 15 AD, kēmotilās-iēhau in e rēhan wēk, kēn motilās-ipēr Kaiēfās mēmā tatos nēmeen. Mēto Anas in tatos ēh nērēmārēn e nētēligēn rēha netēm Isrel, kēn netēm Isrel koatēn ēh mēmā in pris asol agin.

¶¶18:14 Jon 11:49-51

netənim min rəhan ne nəghatən min rəhan itəm təmatən matəgəṭun ilat lan.^{§§}

²⁰ Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “Io ematən rəhak nəghatən min e niganəmti netənim. Nian rafin, iatəgəṭun netənim lan, əpəh e nimə min rəha nuəfiminən, kən əpəh e Nimə Rəha Uhgin, itəm netəm Isrel koatəpələh ikin nian rafin. Io esəhluaig-inən rəhak nəghatən min.
²¹ ?Təhrol nakətapəh-in nulan kəm io? Təwir mə nakuwin mətəpəh o netəm kəmoatəto rəhak nəghatən min. Təwir nakuwin mətəpəh o nəghatən min un emən-ipən kəm ilat. Ilat kotitun wir natimnat min u itəm ematən.”

²² Nian Iesu təmatən nəghatən əh, kən mopael kit itəm in tatəṭul e Nimə Rəha Uhgin, in tatəṭul əh-ikin, təmem nikapin, kən məmə, “?Nakatən nulan e pris asol agin o naka?”

²³ Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “Okəmə emən nəghatən neen itəm təsətuatipən, təwir məmə onakən-iarəp. ?Məto okəmə rəhak nəghatən min kotətuatip əm, təhrol nakatem io?”

²⁴ Kən əmun Anas tahl-ipən Iesu tuwin o pris asol agin u Kaeafas. Kən tatəmik mətmətiḡ əm nol itəm kəməlis lan.

Pita tinən min məmə təruru Iesu

(*Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62*)

²⁵ Kən Saimon Pita tətul əh matəto nigəm. Kən koatətapəh ron məmə, “?Ei, ik min un, ik etənim rəha suah əh?” Məto Pita təmə, “Kəpə, sənəmə io rəhan etənim.”

²⁶ Kən əmun, iolwək kit rəha pris asol agin, in noanol kit rəha suah u Pita təmə-

tatip matəlgin aupən, in təmən məmə, “?Nikik təht məmə eməplan ik itəmat min əpəh e niki nahwinuən, o kəpə?”

²⁷ Məto Pita təmə, “Kəpə. Sənəmə io.” Kən roiu agin-əh min, məniḡ kit timnən.*

Iesu in təməṭul aupən e niganəmti Pailat

(*Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5*)

²⁸ Kən laulaugin agin-əh, kəmotiləs Iesu motiet e nimə rəha Kaeafas, motuwin e nimə rəha Pailat. Pailat in etəm Rom, məto in tatos nərəmərəən asol Isrel. Netəm Isrel koatos nətuakəmən kit rəhalat, ilat kəsotuwinən e nimə rəha etəm ik pisin kit. Okəmə okotuwin imə, kən ilat koatən məmə ilat kotəmkimik e niganəmti Uhgin, kən ilat okol kəsotunən nagwənən rəha lafet rəha Nuhagego-inən.[†] ²⁹ O nətuakəmən u rəhalat, tol kən Pailat in təmiet e rəhan nimə, muwa ihluə mə otəplan ilat. Kən in təmətapəh məmə, “?Nipəgnəmti naka un itəmat noatehm-pən e suah u?”

³⁰ Kən ilat kəmotən-ipən kəm in məmə, “Okəmə suah u in təsətgəhlən lou, okol esotiləsən in motuwa kəm ik.”

³¹ Kən Pailat tən-ipən kəm ilat məmə, “Təwir məmə itəmat onəkotiləs in motuwin, kən itəmat motakil, tətəu-pən lou min rəhatəmat.”

Məto ilat kotən-ipən kəm in məmə, “Məto netəm Rom əm ilat kotegəhan-in məmə kitun nohamnuən etənim.”

³² Iesu təmatən aupən məmə in otimis

^{§§}18:19 Nat əpnapin məmə Kaiəfəs in pris asol agin e nup əh (ves 13), məto Anas in tatos əh nepətən rəha pris asol agin kit, məto-inu in pris asol agin aupən ikin. Kən ves u tatəghat-in Anas. (Jon 18:24; Luk 3:2; Wək 4:5-6).

*18:27 Jon 13:38

†18:28 Jon 11:55

nəhlan,[‡] kən natimnat min u kəmol məmә nəghatən min u rəhan okotuwa motol nipahrienən.

³³ Kən əmun Pailat tuwin min imə, kən maun-in Iesu tuwa mətul aupən-in niganəmtin, kən tətəpəh ron məmә, “?Təhrol? ?Ik kig rəha netəm Isrel?”[¶]

³⁴ Kən Iesu tən-ipən kəm in məmә, “?Ik atip əm nakatəpəh nulan, o ik nakatəpəh məto-inu netənim koatən-ipinə io kəm ik?”

³⁵ Kən Pailat tən-ipən məmә, “?Təhrol? ?Ik nikim təht mə io etəm Isrel kit? Netənim imam ikin əm ne pris asol min rəham, ilat kəmotegəhan-in-pa ik e nelmək. ?Ik nəmol nat naka?”

³⁶ Kən Iesu təmə, “Io, esolən kig rəha nətueintən u. Okəmә io kig kit tahmen e kig min rəha nətueintən u, kən rəhak netənim min okotəmu, motoh netəm min un itəm kotolkeike məmә okotos-ipən io e nelmi netəm-iasol rəha netəm Isrel. Məto io sənəmə kig kit rəha nətueintən u.”[§]

³⁷ Kən Pailat tətəpəh ron məmә, “?Məto nipahrienən məmә ik kig kit?”

Kən Iesu təmə, “Ik nəmən məmә io kig kit. Io emaiir-pa e nətueintən u o nat kitəh əm, məmә ekatətul-arəp matən-iarəp nipahrienən.”^{**} Kən etənim itəm nikin tagien məmә otətəu-pən nipahrienən, kən in tatətəlig-in rəhak nəghatən.”^{††}

³⁸ Məto Pailat tən-ipən kəm in məmә, “?Naka un, nipahrienən?”

Pailat təmakil məmә Iesu in təike mimis

(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20;
Luk 23:13-25)

Kən Pailat təmiet min muwin mehm netəm-iasol min rəha netəm Isrel, mən-ipən kəm ilat məmә, “Io esəplanən nolən rat kit ne e suah u, itəm tatən məmә suah u təməəkkin lou.”^{‡‡} ³⁹ Məto e nolən rəhatəmat, e nian rəha lafet rəha Nuhagego-inən, nian rafin iatikis suah kit mahl-iarəpən e kalapus. ?Kən təhrol? ?Itəmat nakotolkeike məmә io ekegəhan-in kən mikis kig rəha netəm Isrel?”

⁴⁰ Kən ilat kotagət əfəməh motən məmә, “!Kəpə! !Itimat ekotapəs suah un, ekototolkeike Parapas!” Parapas un, in iakləh kit, kən in təmatəluagin mato-hamnu itəm məmә otəhg-iarəp kapman rəha Rom.”^{¶¶}

19 Kən Pailat təmos-ipən Iesu e nelmi rəhan mopael min, kən ilat kəmotalis-alis.^{§§} ² Kən kəmotəmik nol itəm tol nihlən-nihlən, motol hat lan, tahmen e hat rəha kig, kən motəfauin-pən e rəhn-kapə. Kən motuwin-in-pən kot əfəməh kit kəm in, tol nəgui-naris lan, tahmen e kot rəha kig. ³ Kən ilat motuwa ron, moatol miləh lan, kən moatən məmә, “Ik u inu, kig rəha netəm Isrel. Itimat ekotos-ipən nisaiiən kəm ik.” Kən ilat moatem-pən əm nikapin.

⁴ Kən Pailat tiet min muwin ihluə, kən matən-ipən kəm netənim məmә,

[‡]18:32 Iesu təmən məmә in otimis e nig kəməluau (Mat 20:19; 26:2; Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Kən netəm Rom, ilat koatohamnu netəm koatol nəratən, moatətu-pər ilat e nig kəluau. Məto netəm Rom kəsotegəhan-inən məmә netəm Isrel, ilat kotol mihin.

[¶]18:33 Mat 2:2; Luk 23:2-3

[§]18:36 Luk 17:21; Jon 6:51

^{**}18:37 Jon 3:32

^{††}18:37 Jon 8:47

^{‡‡}18:38 Luk 23:4

^{¶¶}18:40 Wək 3:14

^{§§}19:1 Aes 50:6; 53:5

“Ei, netənim. Io ekahl-iarəp min suah u tuwa ihluə, məmə itəmat onəkotəplan-tu məmə io esəhmən nolən rat lan ne.”

⁵Kən Iesu təmiet min muwa ihluə. In tatəfauin hat u itəm kəmol e nol itəm tol nihlən-nihlən, tahmen e hat rəha kig, kən matuwin e kot əfəməh tol nəguin-aris, tahmen e kot rəha kig, kən Pailat tən-ipən kəm ilat məmə, “!Netənim! !Otəplan-tu! !Suah u inu!”

⁶Məto nian pris asol min ne mopaël min itəm koatehm Nimə Rəha Uhgın kəmotəplan, ilat kəmotagət əfəməh moatən məmə, “!Okəht-ipən e nig kəməluau! !Okəht-ipən e nig kəməluau!”*

Kən Pailat təməni-ipən kəm ilat məmə, “!Itəla, itəmat pisin əm, otələs motuwin, motəht-ipən in e nig kəməluau. Məto io esəplanən nolən rat kit ne lan.”

⁷Məto ilat kotəmə, “Rəhatimat kit əh-ikin lou tatən məmə in otəkəike mīmīs, məto-inu in tatən məmə in Nəti Uhgın.”†

⁸Kən nian Pailat təməto nəghatən u, in təməgin pik təhmin min. ⁹Kən in təmatig muwin min imə, mətapəh o Iesu məmə, “?Ik etəm hiə?”‡

Məto Iesu təsuhəlpinən rəhan nəghatən. ¹⁰Kən Pailat tən-ipən kəm in məmə, “?Təhrol nəsən-ipamən kəm io? ?Ik nəsitunən məmə io iatos nəsanənən məmə ekahl-iarəp ik, kən matos min nəsanənən məmə okəht-ipən ik e nig kəməluau?”

¹¹Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “Okəmə Uhgın təməsolən nat u, okol ik onəsos agin-əhən nəsanənən məmə on-akakil io.”¶ Tol nəhlan, nolən rat rəha suah un itəm təmos-ipinə io e nelməm, in tərət maprəkis-in rəham.”§

¹²Kən tətəuon e nian əh, Pailat təmolkeike məmə otikis Iesu. Məto netə-iasol min rəha netəm Isrel koatagət əfəməh moatən məmə, “Okəmə nakikis suah u mahl-iarəp, kən ik sənəmə etənim rəha Sisa. Etənim u itəm tatən məmə in kig, in tikimir rəha Sisa.”

¹³Kən nian Pailat təməto nəghatən u, kən təmit Iesu muwa min ihluə. Kən in təmuwin e ikin kit, nərgin un, Lou Kəpiël Epin-Epin, e nəghatən Isrel, in Kapata,** kən matəpələh-pər jea rəha nakilən. ¹⁴Tinuəkir mitgar tətul e tina, e nian ətuatip rəha nol əpen-əpenən o nolən lafet rəha Nuhəgəgo-inən.

Kən Pailat tən-ipən kəm netəm Isrel məmə, “!Ei netəm min əpə! !Otəplan-tu! !Suah u in kig rəhatəmat!”††

¹⁵Məto ilat kəmotagət əfəməh, motən məmə, “!Ohamnu! !Ohamnu! !Əht-ipən e nig kəməluau!”

Kən Pailat təməni-ipən kəm ilat məmə, “?Itəmat nakotolkeike mə io ekəht-ipən kig rəhatəmat e nig kəməluau?” Məto pris asol min kotəmə, “!Sisa əm un, in rəhatimat kig!”

¹⁶Kən Pailat təmegəhan-in-pən Iesu tuwin e nelmilət, məmə mopaël min

*19:6 Wək 3:13

†19:7 Lev 24:16; Mat 26:63-66; Jon 5:18; 10:33

‡19:9 Pailat təmətapəh nəhlan o nitunən məmə okəmə naka Iesu in uhgın əkəku kit, o okəm-naka nikin tatəht məmə Iesu in etəm e nəptən pisin kit kən etəm pisin kit in otakil nolən rəhan (Luk 23:6-7). Iesu tinuhalpin rəkis rəhan nəghatən, məto Pailat təməsənən nipəhrienən lan (Jon 18:36-38a; Aes 53:7).

¶19:11 Rom 13:1

§19:11 Jon 18:30; Wək 3:13

**19:13 Kapata in ikin kit kəməlin kəpiël itəm tepin-epin min ikin, kol tahmen əm e simen itəm kəməhləkin.

††19:14 Jon 19:19,21-22

rəha Rom okotuwin motəht-ipən e nig kəməluau.

**Mopael min kəmotətu-pər
Iesu e nig kəməluau**

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32;
Luk 23:26-43)

Kən ilat kəmotiləs Iesu motuwin. ¹⁷ In tatiləs nig kəməluau rəhan,[‡] matiet matuwin ikin kit min, nərgin un, Kolkota e nəghatən rəha netəm Isrel. Nipətin u, “Louipil-uipil.” ¹⁸ Kən ikin əh, kəmotəht-ipən Iesu e nig kəməluau. Kən kəmotatig motəht-ipən min etəmim kəiu, kit e nikalin matip, kit e nikalin mol, kən Iesu in tatəkul ilugin elau.

¹⁹ Kən Pailat təmən kəte rəkis nəghatən kit, kiləs kan kəht-ipən e rəhn-kapə nig kəməluau. Nəghatən u tatən məmə, Iesu, etəm Nasaret, kig rəha netəm Isrel.[¶] ²⁰ Kən netəm Isrel tepət, ilat kotafin nəghatən u, məto-inu ikin əh kəmotəht-ipən Iesu ikin, in iuəhkir əm o taon.^{§§} Kən nəghatən u, kəməte rəkis e nəghatən rəha netəm Isrel, ne nəghatən rəha netəm Rom, ne nəghatən rəha netəm Kris. ²¹ Kən pris asol min rəha netəm Isrel, kəmotuwin motən-ipən kəm Pailat məmə, “Onəkəsəteən məmə, ‘Kig rəha netəm Isrel.’ Təwir mə onakəte ilə məmə, ‘Suah u in tatən məmə in kig rəha netəm Isrel.’”^{*}

²² Məto Pailat təmə, “Nat itəm eməte, eməte.”

**Mopael min kəmotoor
natimnat rəha Iesu**

²³ Kən nian mopael min kəmotəht-ipən rəkis Iesu e nig kəməluau, kən motəmik rəhan natimnat, kən kəmotoor ilat nəmtin kuwit, məto-inun mopael min ilat kuwit. Məto kot əfəməh rəhan, etəmim itəm in təmol niməhan, in təmisilpin-ilpinən niməhan lan, in təmol apiəpiə əm niməhan əh. ²⁴ Kən mopael min u kinotən-ən kəm ilat min məmə, “Ei, təsəwirən məmə okotearəsın nat u. Təwir məmə okotatipin əm tais ron. Kən etəm tatol win lan, in titol rəhan u kot.” Nat u təmiet məmə otol nəghatən rəha Naoa Rəha Uhgin tuwa mol nipahrienən, u təmən məmə,

“Ilat kəmotəmki-rəkis rəhak natimnat. Ilat kəmotoor elat min.

Kən ilat kəmotatipin tais məmə otəgətin məmə pah otos natimnat min əh.”[†]

Kən tol nəhlan, mopael min kəmotol mi-hin pahrien.[‡]

Iesu ne rəhan Mama

²⁵ Kən iuəhkir əm o nig kəməluau rəha Iesu, nipitan kuwit kəmoatətul əh-ikin. Mama rəha Iesu, ne pia rəhan mama, ne Meri kit min, pətan rəha Klopas, kən iahunin kit min Meri pətan Maktala.[¶]

²⁶ Kən nian Iesu təməplan rəhan mama ne suah un itəm in tolkeike pik[§] katuətul e nikalin, kən tən-ipən kəm rəhan mama məmə, “!Pətan, nətim un!”

²⁷ Kən mən-ipən kəm suah u məmə, “Ik rəham u mama.” Kən tətəoun e nian

[‡]19:17 Luk 14:27

[¶]19:19 Jon 19:14,21

^{§§}19:20 Hip 13:12

^{*}19:21 Jon 19:14

[†]19:24 Sam 22:18

[‡]19:24 Jon 19:28,36,37

[¶]19:25 Luk 8:2; Jon 20:1,18

[§]19:26 Jon tatən atip əm in məmə, “suah un itəm in tolkeike pik” (Jon 13:23).

əh, suah u təmit pətan un mian iman ikin, kən in təmatehm wir in, tahmen e rəhan mama ətuatip.

Iesu tinimis

(Mat 27:45-56; Mak 14:33-41;

Luk 23:44-49)

²⁸ Kən uarisig lan, Iesu təmitun məmə wək min itəm in təmuwa məmə otol, tinol namnun rəkis.** Kən o nolən nəghatən min e Naoa Rəha Uhgin tuwa mol nipahrienən lan, in təmən məmə, “Enoaoa.”††

²⁹ Kən pesin əkəku kit əh-ikin tatəpələh, kəmiuw-pən wain lan u tagin. Kən ilat kəmotiləs nat kit təme-ame tahmen e katən, kən moteer-pən e wain un, kən motatu-pən e nelmi nig katən mə hisop, kən motiləs-ipər tuwin iuəhkir o nohli Iesu, məmə otirim. ³⁰ Kən nian in təmənim wain u məsin, kən məmə, “!Natimnat rafin tinol namnun!”‡‡

Kən təmətag-iəhau, megəhan-in-pən rəhan namegən tiet, kən mimis.

Suah kit təmaru nikali Iesu

³¹ Nian əh rəha nol əpen-əpenəən, məto-inu okən lawigin un, nian rəha Sapat. (Kən Sapat u, in Sapat keike kit.)¶¶ Kən netəm-iasol rəha netəm Is-

rel kəsotolkeikeən məmə nipəti suah miləhal əh okətəhaləkul e nig kəməluau mətoarus-pən nian əh. Kən o nat əh, ilat kəmotuwın motətapəh o Pailat məmə otahl-ipa rəhan min netənim, kotuwın, motətgəhl nelkiləhal, pəs iləhal kəhalimis uəhai əm. Kənu ilat kotiləs-irəkis nipətiləhal. ³² Kən mopael min kəmotaupən motətgəhl nelki suah mil un kəiu itəm kəmotəht-ipən ilau e nig kəməluau iləhal Iesu.

³³ Məto nian kəmotuwa o Iesu, motəplan məmə in tinimis rəkis. Kən əmun, ilat kəsotətgəhlən nelkin. ³⁴ Kən mopael kit təmaru əm nikalin e rəhan niro,§§ kən roiu ağin-əh, nita ne nəhau kəmuaiəh ahmen-ahmen əm, mətuatite e nipətin.* ³⁵ (Kən suah kit əh-ikin tatətul,† in təmehm natimnat min u e nigənmətin. Kən nəghatən min rəha suah u, in tətuatip, kən in titun məmə in tatən pahrien. Kən in tatən-iarəp məmə itəmat min onəkotitun motahatətə lan.) ³⁶ Natimnat min u kəmotuwa məmə okotol nəghatən e Naoa Rəha Uhgin tuwa mol nipahrienən lan,‡ u tatən məmə, “Okol nikilikilin kit təsitəgitən.”¶ ³⁷ Kən nəghatən kit min e Naoa Rəha Uhgin tatən məmə, “İlat okotəplan suah u itəm kəmotaru.”§

** 19:28 Jon 17:4

†† 19:28 Sam 69:21; Jon 19:29

‡‡ 19:30 Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4

¶¶ 19:31 Sapat u, in Sapat keike kit, məto-inu təmuwa ətuatip e nian rəha lafet rəha Nuhagego-inən.

§§ 19:34 Sek 12:10; Nol Əpən 1:7

* 19:34 1 Jon 5:6-8

† 19:35 Aposol Jon itəm təməte naoa u, in tatəghat-in atip əm in e ves 35 (Jon 19:26; 21:24).

‡ 19:36 Jon 19: 24,28,37

¶ 19:36 Iesu in tahmen e Nəti Sipsip rəha lafet rəha Nuhagego-inən kən nitan otosmegəh netənim rəha Uhgin. (Jon 1:29; 1 Kor 5:7; 1 Pita 1:19). Tahmen məmə kəməsətgəhlən nikilkili nenəti sipsip min itəm katoh e lafet rəha Nuhagego-inən (Eks 12:46; Nam 9:12), e nolən kitəh əm, nikilkili Iesu kit, təməsitəgitən. Sam 34:20.

§ 19:37 Sek 12:10; Nol Əpən 1:7

Josep ne Nikotimas, ilau kəmiatənim Iesu

³⁸ Kən uarisig e natimnat min u, etəm Aramatia kit, nərgin u, Josep. Josep u, in etəmim kit rəha Iesu, məto tatəhluaig-in nat u, məto-inun tatəgin netəm-iasol rəha netəm Isrel.^{**} In təmuwin məplan Pailat, kən tətəpəh ron məmə otegəhan-in pəs tiləs-irəkis nipəti Iesu. Kən əmun, Pailat təmegəhan-in, kən in təmuwin miləs-irəkis. ³⁹ Kən Nikotimas, u aupən in təmuwin məplan Iesu lapin,^{††} in təmuwin ilau Josep. In tatitol kətim kit, təmərioah e nat pien-pien min u mir ne alos. Kətim u təfigəm tahmen e tate kilo.

⁴⁰ Kən ilau kəmiäləs-irəkis nipəti Iesu, mualpin e niməhan wir kit, nərgin u linen. Kən ilau kəmioal-pən mir ne alos e niməhan u, tahmen ətuatip əm mə inun netəm Isrel kotalpin mihin nipəti etəmim, moatitənim. ⁴¹ Kən ikin əh kəməht-ipən Iesu ikin e nig kəməluau, kəmahwinu ikin, kən e ikin əh, nipəg kəpiel kit əh-ikin, itəm katitənim itəm ikin. Kən ikin əh, kəsitənim-pənən əh suah kit ikin. ⁴² Kən ilau kəmuələhəu-pən nipəti Iesu e nipəg kəpiel u, məto-inu nian əh in nian rəha netəm Isrel koatol əpen-əpenə lan o Sapat,^{‡‡} kən nipəg kəpiel itəm katitənim itəm ikin, in iuəhkir əm.

Iesu tinəmegəh min

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

20 E Sante, laulaugin agin, titəpinəp-əpinəp əh, Meri u pətan Maktala,^{¶¶} təmuwin e nipəg kəpiel, kən məplan məmə kəpiel asol itəm kəməhtosig-in nipəg kəpiel lan,

in kəmahwin rəkis. ² Tol nəhlan, kən in təmaiu mitəlig muwin o Saimon Pita ne etəmim u kit min rəha Iesu, u Iesu tolkeike pik, kən mən-ipən kəm ilau məmə, “Ilat kəmotiləs-irəkis nipəti Iərəməə əpəh e nipəg kəpiel. Kən ekotəruru məmə kəmotələhəu hiə nipətin.”

³ Kən Pita ne etəmim kit min u rəha Iesu, kəmiaiet mətian məmə okuəplan nipəg əh. ⁴ Kəmuaiu əsanən mian, məto suah u kit in təmaiu mauəpən məprəkis-in Pita, mauəpən muwin əpəh nipəg u ikin. ⁵ Kən in təməməhl-əməhl mətag-pən əpəh imə, kən məplan niməhan wir u linen tatəməhl, məto in təməsuwinən imə. ⁶ Kən Saimon Pita in təmiet-arəpa min, kən megupən uəhai əm imə e nipəg kəpiel u, kən təməplan niməhan u koatəməhl, ⁷ kən məplan min niməhan u kəmotəlpin rəhn-kapə Iesu lan aupən. Niməhan u, in təsəməhl-pənən ilat niməhan min un neen, məto in kəmaiu-aiu wir kələhəu pisin. ⁸ Etəmim u rəha Iesu itəm təmaupən, in min təmuwin imə e nipəg kəpiel, kən in təməplan natimnat min u, kən in təmatahatətə məmə Iesu tinəmegəh min. ⁹ (Naoa Rəha Uhgın tatən məmə Iesu otəkəike məmegəh min e nimisən, məto ilat kəsotitun wirən əh nəghatən əh.)^{§§}

Meri u pətan Maktala in təməplan Iesu

(Mak 16:9-11)

¹⁰ Kən etəmim mil un rəha Iesu kəmiatəlig mətian iməlau ikin, ¹¹ məto Meri in tatətul iuəhkir e nipəg kəpiel u mətasək. Kən nian in təmətasək əh, kən məməhl-əməhl mətuag-pən əpəh

^{**} 19:38 Jon 7:13

^{††} 19:39 Jon 3:1-2; 7:50

^{‡‡} 19:42 Əplan-tu futnot e 19:31.

^{¶¶} 20:1 Luk 8:2; Jon 19:25

^{§§} 20:9 Sam 16:10; Aes 53:11; Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Wək 2:24-28

e nipæg. ¹²Kæn æmun tæmæplan nagelo kæiu æpæh imæ. Natimnat ræhalau in tæruæn tæruæn. Ilau katuæpælæh u ikin-u kæmælæhæu-pæn Iesu ikin. Kitiæh tatæpælæh e næme ræhn-kapæ, kæn kitiæh e næme nelkin.

¹³Kæn ilau kæmuætæpæh ron mæmæ, “Pætæn. ?Ik natasæk o naka?” Kæn in tæmæn-ipæn kæm ilau mæmæ, “Ilat kæmotilæs-irækis nipæti Iæramæræ ræhak, kæn ekæruu mæmæ kæmotælæhæu-pæn hiæ.”

¹⁴Nian in tinæn rækis næghatæn u, kæn meirair, kæn tæmæplan Iesu tatætul æm u ikin-un, mæto in tæruu mæmæ Iesu.

¹⁵Kæn Iesu tæmætæpæh ron mæmæ, “Pætæn. ?Nakætæk o naka? ?Ik nategæs-in pah?” Mæto pætæn u, nikin tæht mæmæ okæmæ naka suah u itæm tatitasilin nahwinuæn, kæn in tæmæn-ipæn kæm in mæmæ, “Etæm-iasol, okæmæ ik næmilæs-irækis nipætin, kæn mælæhæu-pæn æh kit, awi, æn-ipa-tu kæm io, pæs io ekuwin milæs.”

¹⁶Kæn Iesu tæn-ipæn mæmæ, “Meri.” Kæn Meri tæmeirair, mætag-pæn mæplan, kæn mæmæ, “!Raponi!” (Inu næghatæn ræha netæm Isrel u, nipætin tæmæ, “Ræhak lægætun.”)

¹⁷Kæn Iesu tæmæn-ipæn kæm in mæmæ, “Saskælimæn io, mæto-inu io esuwinen æh æpæh ilis o ræhak Tata. Mæto ik, uwin, mehm piak min kæn mæn-ipæn kæm ilat mæmæ io enatitælig-pæn ilis o ræhak Tata, kæn in min ræhatæmat Tata. In Uhgin ræhak, kæn in Uhgin min ræhatæmat.”

¹⁸Kæn Meri Maktala tæmuwin mæplan netæmim min ræha Iesu, kæn tæn-ipæn

kæm ilat mæmæ, “!Suah min æpæ! !Io emæplan Iæramæræ!” Kæn in tæmæn-iaræp næghatæn min itæm Iesu in tæmæn-ipæn kæm in.

Netæmim min ræha Iesu kæmotæplan Iesu

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18;
Luk 24:36-49)

¹⁹E Santei ehnaipæn, netæmim min ræha Iesu kæmotargæfimin ilat min æpæh e nimæ kit, kæn motahtosig e toa motol lok lan, mæto-inu ilat koatægîn netæm-iasol ræha netæm Isrel. Kæn æmun, Iesu tæmuwa mætul ilugin elat, kæn mæn-ipæn kæm ilat mæmæ, “Pæs næmælinuæn tætätig otæmat.”* ²⁰Kæn in tæmurapik nelmin kæn mol-pæn nikalin kæm ilat, kæn nik-ilat tæmagien pik mæto-inu kinotæplan Iæramæræ.[†]

²¹Kæn Iesu tæn-ipæn min kæm ilat mæmæ, “Pæs næmælinuæn tætätig otæmat.[‡] Tol mæ ræhak Tata tæmahl-ipa io,[¶] e nolæn kitiæh æm io etahl-ipæn itæmat nakoatuwin e nætueintæn.”§ ²²Kæn nian in tinæn rækis næghatæn u, kæn in tæmehag-pæn elat, kæn mæmæ, “Itæmat, otos Narmin Ræha Uhgin.”** ²³Okæmæ nækotaluin nolæn rat ræha etæmim, kæn Uhgin min in otafæl rækis nolæn rat ræhan. Mæto okæmæ itæmat næsotaluinæn nolæn rat ræha etæmim, kæn Uhgin otæsaluinæn kæn mæsafæl rækisæn.”††

Iesu ne Tomas

²⁴Kæn etæm tuelef u kit ræha Iesu, nærgin u Tomas, u kætaun-in mæmæ, Mil Mil, in tæmikæ e nian Iesu tæmiet-aræpa

*20:19 Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33

†20:20 Jon 16:19-22

‡20:21 Jon 20:19,26

¶20:21 Jon 3:17

§20:21 Mat 28:19; Jon 17:18

**20:22 Esik 37:9; Jon 7:39; Wæk 2:38; 8:15-17; 19:2; Kal 3:2

††20:23 Mat 16:19; 18:18

olat. ²⁵ Kən in min neen, ilat kəmotən-ipən kəm in məmā, “!Ei, emotəplan rəhatat İərəmərə!”

Məto Tomas təmən-ipən kəm ilat məmā, “Okəmā ekəplan nəme nil e nelmin mil, kənu ekek e noanelmik, kənu mea-pən e nəme niro e nikalin, kənu panahatətə lan. Məto okəmā esəplanən, okol esahatətən lan.”^{‡‡}

²⁶ Kən tinos wik kitiah rəkis, netəmim min rəha İesu koatəpələh min əpəh imə, e nimə kitiah əm, kən motahtosig e toa, motol lok. Kən Tomas əh-ikin ilat min. Nat əpnəpin kəmol lok e toa, məto İesu tatig muwa min mətul ilugin elat mən-ipən məmā, “Pəs nəməlinuən tətatig otəmat.”^{¶¶} ²⁷ Kən mən-ipən kəm Tomas məmā, “Əplan-tu nelmək. Wa mek e noanelməm. Kən mæg-ətuatip-in nelməm kən mea-pən e nəme niro u e nikalik. Səmik mətmətigən rəham nahatətən rəun, məto ik onəkəike mətahatətə lak.”^{§§}

²⁸ Kən Tomas tən-ipən kəm in məmā, “İk rəhak İərəmərə, kən ik rəhak Uhgın.”^{*}

²⁹ Kən İesu tən-ipən kəm in məmā, “İk nəmahatətə lak, məto-inu nəməplan io.[†] Məto netəm min un kəsotəplanən io, kən ilat kotahatətə lak, ilat okotos nəwırən pəhrien, nikilat tagien pəhrien.”[‡]

Naoa u, kəməte məmā netəmim okotahatətə e İesu

³⁰ İesu təmol nəmtətin min tēpət e niganəmti rəhan netəmim, itəm kəsəte rəkisən e naoa u.[¶] ³¹ Məto kəməte nəghatən min u məmā itəmat onəkotahatətə[§] məmā İesu in Kristo itəm Uhgın təmən məmā otahl-ipa, inu Nəti Uhgın. Kəməte nəhlan, məmā itəmat onəkotos nəmegəhən e nərgin, məto-inu itəmat noatahatətə lan.^{**}

İesu təmol əp in kəm rəhan netəmim ilat sepin

21 Uarisig e natimnat min u, İesu təmol əp min in o rəhan min netəmim,^{††} əpəh e niməkləkil e nikali lek asol, katən mə Lek Kalili.^{‡‡} Kən təmol əp in nulan. ² E nian əh, netəmim min u rəha İesu kəmotaliwək kitiah: Saimon Pita, ne Tomas u kətaun-in məmā Mil Mil, ne Nataniel u, etəm Kalili iman latuənu Kena, ne nəti Sepeti mil,^{¶¶} ne etəmim mil kəiu min rəha İesu. ³ Saimon Pita tən-ipən olat məmā, “İo enətuwin ekatipin net.”

Kən ilat kotəmā, “İtəla, pəs kitat rafin kotuwin.” Kən ilat rafin kəmotatite, motuwin e pot kit. Kən Pita təmapeg rəhan natimnat o wək. Kən ilat kəmotuwin,

^{‡‡}20:25 Mak 16:11

^{¶¶}20:26 Jon 14:27; 20:19,21

^{§§}20:27 Luk 24:40

^{*}20:28 Nöl Əpən 4:11

[†]20:29 Jon 3:15

[‡]20:29 1 Pita 1:8-9

[¶]20:30 Jon 21:25

[§]20:31 Jon 3:15

^{**}20:31 Jon 19:35

^{††}21:1 Jon 21:14; Jon 20:19,26

^{‡‡}21:1 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmā Lek Taepirias, in nərgi Lek Kalili kit min.

^{¶¶}21:2 Nəti Sepeti mil kəiu, ilau u Jemes ne Jon. Jon u inu in təməte naoa u.

motatipin net, motətoarus tian. Məto kə-sotosən nəm kit ne.^{§§}

⁴Kən tınatian, kən Iesu tuwa matə-tul ipar, məto rəhan min netəmim, ilat kotəruu məmə Iesu.*

⁵In tətapəh olat məmə, “!Nəman! ?Nə-sotosən nəm kit, o?”

Kən ilat kotəmə, “Kəpə, nəm tikə.”

⁶Kən in tən-ipən kəm ilat məmə, “!Təla, otatipin-pən-tu net e matip ikin e nikali pot u, kən onəkotiww nəm neen.” Kən əmun, kotatipin-iarəp net, əmun, minotəruu niuw-pərən, məto-inu net tınər minər minərioah e nəm.[†]

⁷Kən suah u itəm Iesu tolkeike pik, in tən-ipən kəm Pita məmə, “!Ei! !Iərəməə ətuatip əh!” Kən nian Pita təməto nəghatən u, təmətəut uəhai əm, kən mətipən itəhai, meai muwin ipar.⁸Kən netəmim min u neen rəha Iesu, ilat kəmotuwar e pot, moatiww net apon təmərioah e nəm, məto-inu bot in iuəhkır əm məsin o niməkləkil, tahmen əm hanrit mita. ⁹Kən nian ilat kəmo-tuwin ipar, motəplan nigəm əkəku kit əh-ikin, nəmtahlin tatuəp əh, kən nəm neen əh-ikin, katuwan e nigəm, ne pıret əh-ikin. ¹⁰Kən Iesu tən-ipən kəm ilat məmə, “Otəmik nəm min un neen itəm nəmotos motuwa.”

¹¹Kən Saimon Pita təmuwin min e pot, kən mewkəkan net muwin əpəh ipar. Net u tərıoah e nəm asol min, ilat rafin wan-hanrit-fifti-tri. Kən nat əp-napin məmə net u təmərioah pap e nəm, məto in təməsəhapən. ¹²Kən Iesu təmən-ipən kəm ilat məmə, “Otuwa motag-

wən.” Kən ilat kit nıkin təsəhtən məmə otətapəh ron məmə, “?Ik pah un?” məto-inu ilat kınotitun əsas məmə in Iərəməə. ¹³Kən Iesu təmos pıret muwa mos-ipən kəm ilat, kən mos-ipən min nəm.

¹⁴Kən inu, nian tatol kisil lan, itəm Iesu təmol əp in o rəhan min netəmim uarisig e nian in təmimis, kən məmegəh min.[‡]

Iesu ne Pita

¹⁵Nian ilat kınotagwən rəkis, Iesu təmətapəh o Saimon Pita, məmə, “Saimon, nəti Jon. ?Ik nakolkeike io taprəkis-in netəm min un?” Pita tən-ipən kəm in məmə, “Əwəh, Iərəməə, ik nəkitun məmə io ekolkeike pik ik.”[¶]

Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “!Təla, ik onakatagwən rəhak nenəti sip-sip min.”

¹⁶Kən Iesu tatig mətapəh min ron məmə, “Saimon, nəti Jon. ?Ik nakolkeike io?”

In tən-ipən kəm Iesu məmə, “Əwəh Iərəməə, ik nəkitun məmə iakolkeike ik.”

Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “!Təla, ik onakatehm wir rəhak sipsip min.”[§]

¹⁷Kən mətau kisil lan, Iesu tatig mətapəh min ron məmə, “Saimon, nəti Jon. ?Ik nakolkeike io?”^{**}

Kən Pita, nıkin təmahmə, məto-inu Iesu təmətapəh ron mau kisil, məmə, “?Ik nakolkeike io?” Kən in tən-ipən kəm in məmə, “Iərəməə, ik nəkitun natim-

§§21:3 Luk 5:5

*21:4 Luk 24:16; Jon 20:14

†21:6 Luk 5:4-7

‡21:14 Jon 20:1,19,26

¶21:15 Mat 26:33-35; Jon 13:37-38

§21:16 Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Wək 20:28; 1 Pita 5:2-3

**21:17 Jon 13:38

nat rafin.^{††} Ik nəkitun məmə io ekolkeike ik.”

Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “Itəla, ik atagwən rəhak sipsip min.

¹⁸ “Nipahrienən agin u iatən kəm ik məmə, aupən, e rəham netəm-aluəən, nəmatargin atip rəham kətəut, kən mətaliwək matuwın ikin min rafin itəm nəkolkeike məmə nakuwin ikin. Məto nian ik onakaguihl, onakəg-ətuatip-in nelməm, kən etəm pisin kit otəlis ətain rəham kətəut, kən mit ik nakian ikin ik nəsolkeikeən məmə nakuwin ikin.”

¹⁹ E nəghatən u, Iesu təmaupən matən-iarəp rəkis əm, nolən itəm Pita otimis, kən rəhan nımisən,^{‡‡} in otələs-ipər nərgi Uhgin.^{¶¶}

Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “Itəla, uarisig-in io.”^{§§}

Iesu ne suah un itəm Iesu təmolkeike pik

²⁰ Kən Pita teirair məplan etəmim kit rəha Iesu u, Iesu tolkeike pik, tatuarisig-in ilau. Suah əh inəh, itəm təmiəu-iəu muwa iuəhkir o Iesu e nian kəmotagwən e lafet rəha Nuhagego-inən, kən matətapəh ron məmə, “?Iəramərə, pah un otegəhan-in-pən ik e nelmi rəham tikimir min?”*

²¹ Nian Pita təməplan in, kən tətəpəh o Iesu məmə, “?Iəramərə, məto təhro e suah əh?”

²² Kən Iesu tən-ipən kəm in məmə, “?Okəmə io ekolkeike məmə in otatəmegəh muwin mətoarus nian iakitəlig-pa min, ik onəkitun o naka? Ik un, ik onəkəike muarisig-in io.”[†]

²³ Kən tol nəhlan o nat u Iesu təməən, nəghatən kit əh-ikin katən titəlau-itəlau e piatat min məmə, “Etəmim u rəha Iesu otəsımisən,” məto Iesu təməsənən kəm Pita məmə suah u otəsımisən. In təməən əm məmə, “?Okəmə, io ekolkeike məmə in otatəmegəh, mətoarus-pən iakitəlig-pa min, ik onəkitun o naka?”

²⁴ Etəmim u rəha Iesu in etəmim kitəh əm itəm tatən-iarəp natimnat min u,^{*} kən in məte rəkis nəghatən min u. Kən itimat ekotitun məmə nəghatən min u tatən, in nipahrienən əm.[¶]

Namnun nəghatən

²⁵ Kən natimnat tepət min əpəh ikin itəm Iesu təmol[§] kən okəmə netəmim kəpoatəte rəkis natimnat min u ilat rafin e naoa min, io, nikik təht məmə rum otikə e nətueintən rafin o nəlinən naoa min u.

^{††}21:17 Jon 16:30

^{‡‡}21:19 Katən məmə e nup tate min tatuwa, kən kəpanətu-pər Pita e nig kəməluau.

^{¶¶}21:19 Jon 13:36; 2 Pita 1:14

^{§§}21:19 Mat 4:19; 16:24

*21:20 Jon 13:23,25

[†]21:22 Jon 21:19; Mat 4:19; 16:24

^{*}21:24 Jon 15:27

[¶]21:24 Nian neen, Jon tatəghat nəhlan, matən məmə, “itimət,” məto in tatən əm in pisin əm (19:35; əplan-tu 1 Jon 1:1-4).

[§]21:25 Jon 20:30

Wək Mìn

Wək Mìn Rəha Aposol Mìn

Nəghatən əkuəkir rəha naoa u Wək Mìn

?Pah təmäte naoa u? Luk təmäte naoa u. Afin e “Nəghatən əkuəkir rəha naoa u Luk” o nitunən məmə Luk in pah.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Luk təmäte naoa u tatuwin kəm in kit, nərğin u Teofilas, etəm kitəh əm itəm Luk təmäte naoa u “Namnusən Təwir Itəm Luk Təmäte” tatuwin kəm in. Nərğin u, nıpətin təmə, “Etəmim itəm tokeike Uhğin.” Luk təmäte naoa u tatuwin kəm suah u, məto in titun məmə laihluə tepət okotafin mìn.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? Naoya mìn rəha Namnusən Təwir koatəghat-in nəmegəhən ne nimisən rəha Iesu. Naoya u tatən-iarəp məmə niməfak təmahro mətuoun. Naoya u məsin tatəghat-in tətət e wək rəha Pita, kən məsin mìn tatəghat-in nəmegəhən ne wək rəha Pol.

?Təmäte naoya u o naka? Luk təmäte naoya u matən məmə niməfak təmahro mìn nulan mətuoun, kən otahro mìn nulan niməfak otatəwiə. Kən e naoya u, kitat okotehm məmə iəfak mìn okotahruhalpın nəghatən kəm netəm Isrel ne netəm laihluə mìn itəm kotolkeike məmə okotitun nəukəti nahatətəən rəhalat. E naoya u, kotəplan məmə kapman

rəha Rom tatəto nəghatən rəha Pol. Kən matəplan məmə Luk ne Pol ki-olkeike məmə netəmim rafin itəm Rom tatəməmə elat, ilat okotən nıpahrienən e Iesu.

Uhğin təmən məmə otahl-ipa Narmin rəhan

1 Teofilas, e rəhak naoya itəm eməte aupən, eməte nolən mìn rəha natimnat rafin itəm Iesu təmatol ne matəğə-tun netəmim lan.ⁱ ² Naoya əh tatən-iarəp nian Iesu təmətuoun rəhan wək mətoarus Uhğin təmiləs matuwin e Nego e Neai. Məto aupən, təməsuwinən əh e Nego e Neai, Narmin Rəha Uhğin təmətasitu lan məmə otəğə-tun rəhan aposol** mìn.^j ³ E nian təməmegəh mìn e nimisən, nian tepət tatuwa olat kən ilat kotəplan in e nian kitəh kitəh e nian foti, kən matol əp in kəm ilat məmə okotitun məmə in təməmegəh pahrien e nimisən. Kən e nian mìn əh, təmatəğə-tun ilat e nəməməəən rəha Uhğin.^k ⁴ Nian Iesu təmətatig əh ilat mìn ilat, in təmən-ipən nəghatən kit kəm ilat məmə, “Itəmat onəsotaupənən motiet u e Jerusalem. Onəkotəkəike kətatig motətoarus onəkotos Narmin Rəha Uhğin, u rəhak tata tinəmən-iəkis rəkis məmə otos-ipinə kəm itəmat, təhmen mìn məmə inu io iatən-ipinə kəm itəmat.^l ⁵ Aupən Jon təmatol baptais e netəmim e nəhau, məto otəsuwəhən, Uhğin in otol baptais etəmat e Narmin Rəhan.”^m

**1:2 “Aposol” in suah kit itəm Iesu Kristo təmahl-ipa o nən-iarəpən rəhan nəghatən. Nian nakotafin nəghatən əh “aposol” e naoya u, nıpətin tən məmə netəmim tuelef rəha Iesu u kəmotaliwək ilat mìn. Kən e naoya u, Pol təmən məmə in mìn aposol kit rəha Iesu, məto in təməsaliwəkən ilat netəmim tuelef mìn əh. Naoya əh, in tatəghat tepət e aposol mil, Pita ne Pol.

ⁱ1:1 Luk 1:3 ^j1:2 Mak 16:19; Luk 24:49-51 ^k1:3 Luk 24:36-49; Wək 10:41

^l1:4 Luk 24:49; Jon 14:16-17; Wək 2:33 ^m1:5 Mat 3:11

Uhgin tāmīlēs Iesu muwin e Nego e Neai

⁶E nian min əh, itəm aposol min kəmotatig ilat Iesu, kəmotətapəh ron məmā, “?Iəramərə, tinuwa e nian ətuatip əh-roiu məmā ik onəkol kitat netəm Is-rel okotəramərə min e nitən min rəhatat, o kəp?”ⁿ ⁷Məto Iesu təmən-ipən kəm ilat məmā, “E nian min rəha natim-nat min əh, Uhgin təməhluaig-in otə-mat, okol itəmat nəsitunən. Rəhak tata pisin əm, in tinitəpun rəkis e rəhan nəsanənən.”^o ⁸Məto e nian Nar-min Rəha Uhgin otuwa matig etəmat, itəmat onəkotos nəsanənən. Kən itə-mat onokotəkəike motuwīn motən-iarəp rəhak nəghatən əpəh Jerusalem, ne ikin min əpəh Jutia, ne Sameria, kən ne ikin min rafin e nətueintən.”^p

⁹Nian təmən rəkis əm nəghatən əh kəm ilat, kən Uhgin tāmīlēs-irəkis in tinər matuwīn e neai. Nian ilat kəmoatə-plan, kən napuə kit təmuwa malpin, kən ilat kəməsotəplan minən. ¹⁰Nian kə-motitagpər əh e neai moategəs-in, roiu agin-əh, suah mil kəiu kəmian e natim-nat ruən kəmuet-arəpa muətul ilugin elat, ¹¹kən muən-ipən kəm ilat məmā, “!Netəm Kalili! ?Təhrol nəkoatətul ikin-u moatətagpər nəpo lan e napuə? Iesu əh itəm Uhgin tāmīlēs-irəkis otəmat mīlēs mər matuwīn e neai, in otəpanitəlig-pa min tahmen-pən əm e itəm əh, itəm tər matuwīn.”^q

Aposol min

¹²Kən aposol min kəmotiet e nitot u katən məmā, Nitot Rəha Nig U Olif, motitəlig-pən Jerusalem itəm sənəmā in isəu pik, in iuəhkir əm.”^r ¹³Nian

kəmotiet-arəpən Jerusalem, kəmotuwīn e nīpəgnoa nīmā kit əpəh ilis lan itəm koatatig ikin. Aposol min əh, nərgilat u Pita ne Jon ne Jemes ne Antru, kən Filip ne Tomas, kən Patolomiu ne Matiu, kən Jemes nəti Alfeas, kən Saimon Selot,^{††} kən Jutas nəti Jemes.^s ¹⁴Netəm min əh ne nīpitan min, ne Meri u mama rəha Iesu, ne pia Iesu min, ilat koatuwa moatəfak kitəh nian tēpət.

Etənim itəm otos nəme Jutas

¹⁵Nian neen tinuwa minuwīn rəkis, kən netəm min u itəm koatahatətə e Iesu kəmotuwa kitəh. Ilat tēpət, tahmen e wan-hanrit-tuente ilat rafin. Kən Pita təmətul matəghat kəm ilat məmā, ¹⁶“Piak min ne winik min. Nəghatən rəha Naoa Rəha Uhgin otəkəike muwa mol nīpahrienən lan, itəm nuwəh aupən Narmin Rəha Uhgin təmos-ipən nəghatən kəm Kig Tefit, kən Kig Tefit təmən-iarəp suah u Jutas məmā in otit netənim motuwīn kaskəlim Iesu. Kən nəghatən əh tinuwa əh-roiu minol nīpahrienən lan.”^t ¹⁷Jutas kitat min kitəh əm. Kən in rəhan əh-ikin wək itəm təmatol mətəsitu etat.”

¹⁸(Jutas u inu təmos-nəmtin nəp-tən kit e mənī u təmos e nolən rat itəm təmol. E nəptən əh, təmiet morin kən kəhap nərpīn nisgan tiet.”^u ¹⁹Kən netəm Jerusalem kəmotəto nəghatən əh, kəmotəun-in nəptən əh e nəghatən ikin məmā, “Akeltama,” nīpətin u məmā Nəptən e Nita.)

²⁰Kən Pita təmən məmā, “E Naoa Rəha Napuən Min, nəghatən kit tatən məmā,

^{††}1:13 Əplan-tu futnot e Mat 10:4.

ⁿ1:6 Luk 24:21 ^o1:7 Mak 13:32 ^p1:8 Mat 28:19; Luk 24:48

^q1:11 Mat 26:64; Luk 21:27 ^r1:12 Luk 24:50-53 ^s1:13 Mat 10:2-4

^t1:16 Sam 41:9 ^u1:18 Mat 27:3-8

‘Təwir məmə rəhan nimə tatətul əpnəpin əm, okol etəmim kit təsatigən ikin.’^v

“Kən nəghatən kit min tatən min-nulan məmə,

‘Təwir məmə etəm pisin kit otuwa mos nəmeen mol wək rəhan.’

21–22 “Kən tol nəhlan, okotəkəike kile-sipər suah kit itəm təmehm e niganəmtin nəmegəhən rəha Iesu e nimisən, kən in otuwa min mehm kitat məmə otən-iarəp Iesu məmə in İərəmə rəhatat. Suah u, in suah kit itəm kitat min kəmoatan aupən e nian min u itəm İərəmə Iesu təmətaliwək lan. Suah un in suah kit itəm təmətatig nian Jon təmətən-iarəp nəghatən rəha nolən bap-tais etəm, muwa mətoarus-pən nian itəm Uhgın təmos-irəkis Iesu o kitat mīləs mər muwin e Nego e Neai.”^w

23 Kən ilat kəmotən-iarəp nərgi etəmim kəiu, kit nərgin u Josep u nian neen kətaun-in məmə Pasapas o Jastas, kən kit min, nərgin u Matias. 24 Kən ilat kəmotəfak motən məmə, “İərəmə, ik nəkitun niki netəmim rafin. Ik asitu etimat məmə suah mil u, in pəhrüən ik ninəmitəpun rəkis 25 məmə otaskəlim wək u rəha aposol itəm Jutas təməpəs məmə otuwin e suatip itəm tərət, iman ətuatip ikin.” 26 Nian kəmotəfak rəkis, ilat kəmoturin kəpiel neen, kotahmen e tais, məmə otəgətun məmə pəh otos wək əh, kən nərgi Matias təmiet. Kən ilat kəmotiləs-ipən Matias məmə in aposol kit, kən roiu tinol min tuelef aposol ilat rafin.

Narmin Rəha Uhgın təmuwa e nəmegəhən rəhalat

2 E nian rəha Pentekos,[†] lafet kit rəha noanol min rəha Isrel, netəm min u

itəm koatahatətə e Iesu kəmotuwa ki-tiəh.^x 2 Kən roiu agin min, kəmotətə nat kit təmisi-pər e neai tahmen e nīmə-tag asol kit tatelel nat, kən nat əh kəmotətə təmuwa mər rafin e nīpəgnoa nimə itəm koatəpələh ikin. 3 Kən ilat kəmotəplan nat kit tahmen e nigəm təmuəp. Kən ləpləpin nigəm min əh, kəmotiwig motan ahmen-in netəmim rafin itəm koatəpələh əh imə.^y 4 Kən ilat rafin, Narmin Rəha Uhgın təmuwa mərioah mətatig elat, kən minos-ipən nəsanənən kəm ilat, mol ilat kinoatəghat e nəghatən ik pisin min.^z

5 Kən noanol min neen əh-ikin rəha netəm Isrel itəm koatəfak kəm Uhgın. Ilat kəmotisi-pən ik pisin pisin min məto kotatig Jerusalem. 6 Nian ilat kəmotətə nəghatən min əh, netəmim tēpət kəmotuwa. Kən ilat kəmotaut pik məto-inu kəmotətə nəghatən min rəhalat itəm netəm min əh koatən. 7 Kəmotaut pik agin kən motən məmə, “!Ei! ?Netəm Kalili əm əh koatəghat, o kəp? 8 ?Təhro kitat rafin koatətə rəhatat nəghatən min itəm ilat koatən? 9–11 Kitat u netəm ik pisin pisin min tēpət. İkin-u netəm Patia əh-ikin, ne netəm Metia, ne netəm Elam, ne netəm Mesopotemia, ne netəm Jutia, ne netəm Kapatasia, ne netəm Pontas, ne netəm Esia, ne netəm Fritia, ne netəm Pamfilia, ne netəm İjip, ne netəm Lipia e nikalin-pən əh Saerin ikin, ne netəm Rom, neen noanol ətuatip rəha netəm Isrel, neen netəm pisin məto koatəfak kəm Uhgın, ne netəm Krit, ne netəm Arepia. Məto kitat rafin kəmotətə ilat koatən nat asol itəm Uhgın təmol e nəghatən ik pisin min rəhatat.” 12 Narmilat təmiwig pik, rəhalat-kəpə təmikə, ?Nəmoatətapəh olat min məmə, “!Ei! ?Naka u tol nulan?”

[†]2:1 Pentekos: Əplan e tiksonari.

^v1:20 Sam 69:25; 109:8 ^w1:21–22 Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27

^x2:1 Lev 23:15–21; Dut 16:9–11 ^y2:3 Mat 3:11

^z2:4 Mak 16:17; Wək 4:31; 10:44–46; 19:6

¹³ Məto neen kəmotalah-əmnu ilat, motən məmə, “Nat koatapis əpəh.”

Pita təməghat kəm netəmim

¹⁴ Kən Pita təmətul ilat lepen aposol min, təmagət əfəməh matən-ipən kəm netəmim məmə, “Itəmat rafin noanol min rəha Isrel ne netəm pisin pisin min u nakoatətiğ Jerusalem, otətəliğ-in wirtu io, pəs ekuhapik e nipəti nat əh kəm itəmat. ¹⁵ Itəmat nakoatən məmə netəm min u koatapis. Məto kəp, kəsotapisən. Nain kilok əm əh-roiu laulaugin. ?Kən tahro ilat koatapis?”^f

¹⁶ “Məto in tol nulan. Ien rəha Uhgin aupən, nərgin u Joel, təmən rəkis nat u itəm itəmat nakoatəplan. In təmən məmə, ¹⁷ ‘Uhgin təmən məmə, “E nam-nun nian min, ekos-ipən rəhak Narmin kəm netəmim rafin. Ilat rafin okotos nəsanənən lan. Nenətitəmat min, nəman ne nipitan, ilat okotən-iarəp nəghatən min rəhak itəm io iatos-ipən kəm ilat. Netəm aluə min rəhatəmat, Uhgin otos-ipən nat kit tahmen e napilaiirən kəm ilat. Kən naguihl-aguihl min rəhatəmat okotəpilaiir e napilaiirən pisin pisin min. ¹⁸ Sənəmə netəm-iasol min əm, məto nəman ne nipitan ilat nolwək min əm rəhak, kən ekos-ipən Narmin rəhak kəm ilat. Kən ilat okotən-iarəp nəghatən min rəhak itəm iatos-ipən kəm ilat. ¹⁹ Oekol nat pispis min əpəh e neai, ne nəmtətin pisin pisin min e niməptən. Onəkotəplan nita ne nigəm ne nəhaniəm okotər motol napuə lan. ²⁰ Aupən, mitgar otap-inəp kən məwig otasiə tahmen e nita. Kən uarisig, Nian asol asol agin rəha İləməmə otuwa. ²¹ E nian əh, netəmim rafin itəm okotaun-in Nərgək, io ekos-megəh ilat.”^a

²² “Noanol min rəha Isrel, itəmat otətəliğ-in nəghatən u. Itəmat nəkotitun wir nat pispis min, ne nəmtətin pisin pisin min itəm İesu təmol e nəsanənən rəha Uhgin, itəm itəmat nəmotəplan. Natimnat min əh tatəgətin məmə Uhgin in pisin əm təməhl-ipa İesu tuwa. ²³ E nalpəkəuən rəha Uhgin itəm təmol mələhəu aupən, in təmos-ipinə suah u e nelmitəmat. Kən itəmat nəmotəhamnu in e nian nəmotegəhan-in-pən in tuwin e nelmi netəm rat kəsotəfakən. Kəmotəh kətu-pər e nig kəməluau.

²⁴ “Məto Uhgin təmikis İesu e nəhməən rəha nimisən, kən mol in təmegəh min e nimisən, məto-inu nimisən, rəhan nəsanənən tikə o naskəlimən. ²⁵ Təfit təmən nulan e İesu aupən məmə, ‘Nian rafin ekitun məmə İləməmə tətətiğ itimlau min. Okol esəginən məto-inu tətətiğ e nikəlik itimlau min. ²⁶ Məto-inu o nat əh, io nikik tagien pik, matən-wiwi ik e nohlik. Kən nikik təməlinu məto-inu ekitun məmə Uhgin otosmegəh nipətik. ²⁷ Kən okol nəsapisən narmək tətətiğ ima netəm kəmotimis ikin. Kən okol nəsegəhan-in minən nipəti rəham Etəmim Ətuətip məmə otəmnəmit. ²⁸ İk nəməgətin rəkis suətip rəha nəmegəhən kəm io, kən ik onəköl io nikik tətəgiən pik nian ekətiğ kilau min ik.’ In əh nəghatən itəm Təfit təmən e İesu aupən.^b

²⁹ “Piak min. İakolkeike məmə ekan nat ətuətip kəm itəmat. İəguihl u pipi rəhatat aupən, Kig Təfit, in təmimis rəkis, kən kəmitənim, kən rəhan suwit tətətiğ imətat ikin mətoarus-pa u-roiu.^c ³⁰ Məto in ien kit rəha Uhgin, kən in titun məmə Uhgin təmos noanawil kit kəm in mən-ikis nəghatən kit kəm in məmə etəmim kit e nita rəhan otuarisig-in otəkəike muwa mol Kig.^d ³¹ Kig

^f2:15 Netəm əh kəsotənimən wain laulaugin, kən etəm tikə itəm tətəpis laulaugin.

^a2:21 Joel 2:28-32 ^b2:28 Sam 16:8-11 ^c2:29 1 King 2:10

^d2:30 2 Saml 7:12; Sam 89:3-4; 132:11

Tefit tәмәplan mәмә nat u otəkәike muwa mol nipahrienән lan. In tәмән mәмә Kristo әh, itәм Uhgin tәмән mәмә otahl-ipa, in otol tәмegәh min e nimisән, kән Uhgin otәsapәsән narmin tәtatig ima netәм kәmotimis ikin, kән nipәtin okol tәsәmnәmitән.^e ³² Kән nәghatән u tatәghat e Iesu itәм Uhgin tәmol rәkis tәмegәh min e nimisән. !Kән itimat emotәplan e niganәmtiti-mat! ³³ Iesu, rәhan tata tәmilәs in mәр muwin e nikalin matip e ikin rәha nisialiән ne nәsanәнән. Kән tahmen-pән әm mәмә Uhgin tәмән-iәkis mihin aupән, in tәmos-ipән Narmin rәhan kәм Iesu mәмә Iesu otos-ipән kәм rәhan min. Kән natimnat min u, noatәplan, moatәto, Narmin Rәha Uhgin tatol.^f ³⁴ Kig Tefit tәmәsuwinән e Nego e Neai tahmen e Iesu. Kән Tefit tәmәsәghat-in atipән in nian in tәмән nәghatән min әh mәмә, 'Iәрәmәрә tәмән kәм rәhak Iәрәmәрә mәмә, "Әpәlәh e nikalik matip, ikin rәha nisialiән ne nәsanәнән, matәsahgin. ³⁵ Oekol rәham tikimir min mәмә okotahmen e nimoulul itәм nat-egotain e nәptән, kән ik matәrәmәрә elat."^g ³⁶ Itәmat rafin noanol min rәha Isrel onәkotәkәike motitun wir mәмә Iesu әh itәм itәmat nәmotәtu-pәр e nig kәmәluau, in әh, Uhgin tәmol mәмә in Iәрәmәрә ne Kristo - etәм itәм Uhgin tәмән mәмә otahl-ipa."^h

Netәmim tepәt kәmoatән nipahrienән e Iesu

³⁷ Nәghatән u rәha Pita tәmek pahrien nikilat, kән kotәtapәh o Pita ne aposol min mәмә, "Piatimat min. ?Oekol tahro nulan?"

³⁸ Kән Pita tәмән-ipән kәм ilat mәмә, "Onәkotәkәike kәuhlin nәtәligән rәhatәmat, kән kol baptais etәmat e nәrgi Iesu Kristo, mәмә Uhgin otafәl rәkis nolән rat min rәhatәmat. Kән Uhgin otos-ipәn Narmin u kәм itәmat, ³⁹ mәto Uhgin tәмән-iәkis nәghatән u otәmat, ne nenәtitәmat min, ne namipitәmat min itәм okәpanotuwa. Nәniәkisән u tәtatig o netәм min u itәм Iәрәmәрә Uhgin rәhatat tәtaun-in ilat."ⁱ ⁴⁰ Kән Pita tatән nәghatән wir tepәt mәмә otuw-pa ilat kotuwa, kән matән kәм ilat mәмә, "Onәkotiet rәkis e netәм un, netәм kotәrat mәмә Uhgin otәsolән nalpinән kәм itәmat min ilat."^j ⁴¹ Kән ilat tepәt itәм kәmotәto nәghatән rәha Pita kәmotән nipahrienән lan, kән kәmol baptais elat. E nian әh, netәmim tepәt tahmen e tri-taosan kәmotuwa moatuarisig-in ilat u koatahatәtә e Iesu.^j

Naliwәkән rәha netәм min u kәmoatән nipahrienән e Iesu

⁴² Nian rafin netәм min u koatән nipahrienән e Iesu, koatәtәlig-in nәghatән itәм aposol min koatәgәtun ilat lan. E naliwәkән rәhalat kәmoatuwa kitiah, e nagwәнән ne Nagwәнән Rәha Nәmtәtin Rәha Iesu,^{§§} ne nәfakән. Kән nian rafin nikilat tiәkis mәмә okotәkәike moatol nat әh.^k ⁴³ Aposol min kәmotol nat pispis ne nәmtәtin pisin pisin min e nәsanәнән rәha Uhgin. Kән netәmim narmilat tәmiwig pik ron. ⁴⁴ Netәм min u koatahatәtә e Iesu, nian rafin koatuwa kitiah moatawte-in rәhalat nautә min kәм ilat min,^l ⁴⁵ tahmen e okәmә suah kit rәhan nat kit tikә, kән kit otol-salim-in rәhan kit nautә kән masitu lan. ⁴⁶ Nian rafin kotuwın katәfak kitiah e Nimә Rәha

§§2:42 Nagwәнән Rәha Nәmtәtin Rәha Iesu: Әplan e tiksonari.

е2:31 Sam 16:10 f2:33 Wәk 5:32; 7:55-56 §2:35 Sam 110:1

h2:36 Wәk 5:30-31 i2:39 Aes 57:19 j2:41 Wәk 2:47; 4:4

k2:42 Wәk 20:7 l2:44 Wәk 4:32-35

Uhgin.* Kən kəmotuwīn e nimə pisin pisin min moatoor nagwənən nigilat e nagienən ne nikilat pahrien, kən kəmotagwən min e Nagwənən Rəha Nəmtətin Rəha Iesu. ⁴⁷ Kən nian rafin koatənwiwi Uhgin, kən netənim koatenwiwi ilat o rəhalat nolən. Kən nian rafin ləremərə Uhgin tatosmegəh netənim kotuwa ki-tiəh ilat netəm koatahatətə e Iesu.^m

Uhgin təmol nat pispis e etəm u nelkin tərət

3 Nian kit e tri kilok ehnaipən, nian rəha nəfakən, Pita ne Jon kəmuəliwək mətian e Nimə Rəha Uhgin. ² Suah kit itəm təsaliwəkən e nian təmaiir mətoarus-pa nian əh, kəmiləs ka kahtu e nafiluə e Nimə Rəha Uhgin u katən məmə Nafiluə Təwir. Nian rafin tateasiə-in məni o netənim itəm koatuwin imə. ³ Nian təməplan Pita ne Jon kinatian məmə okia imə, in təmətapəh olau məmə okios-ipən məni kit kəm in. ⁴ Kən Pita ne Jon niganəmtilau təmətul lan. Kən Pita təmə, “Ətag-pa mehm itimlau.”ⁿ ⁵ Kən təmətag-pən məplan ilau nikin tətəht məmə otos məni kit olau.

⁶ Kən Pita təmənipən kəm in məmə, “Rəhak məni tikə agin. Məto nat naka itəm io iatos, ekos-ipinə kəm ik. !E nərgi Iesu Kristo etəm Nasaret, iatən-ipinə kəm ik, ətul maliwək!”^o ⁷ Kən in təmasitu lan, miləs nelmin matip miuw-pər məmə otətul. Kən roiu agin nelkin mil kəmuəg-ətuatip. ⁸ Kən təmətip mər mətul minataliwək, matətəu-pən ilau mətəhaluwīn e Nimə Rəha Uhgin, kən minataliwək matətipər-ətipər matənwiwi Uhgin.

⁹ Kən netənim rafin kəmotəplan in tətaliwək matənwiwi Uhgin. ¹⁰ Nian ilat kinotitun məmə suah ilouin inəh itəm tateasiə o məni nian rafin e nafiluə rəha Nimə Rəha Uhgin, kəmotaut pik, narmilat təmiwig e suah əh.

Pita təməghat kəm netənim əpəh e Nimə Rəha Uhgin

¹¹ Nian təmatəkul-pən e Pita ne Jon, netənim narmilat təmiwig ron, kotaiu motuwa məmə okotəplan iləhal e ikin kit e Nimə Rəha Uhgin u katən məmə Fəranta rəha Kig Solomon.[†] ¹² Nian Pita təməplan ilat, kən təmənipən kəm ilat məmə, “Noanol min rəha Isrel. ?Tahro narmitəmat tatiwig pik o nat pispis u? ?Noatarəplan itiməhal nikitəmat təht məmə itimlau etəm iasim mil kəiu emioal-wir suah u e nəsanənən əm rəhatimlau? !Kəp! ¹³ O nat pispis u itəm nəmotəplan, Uhgin rəha Epraham, ne Aisak, ne Jekop, ne tipitat min rafin, in təmiləs-ipər nərgi rəhan iolwək lan, Iesu. Inu etəm kitəh əm Iesu itəm nəmotiləs motuwīn o netəniaşol min rəha kapman məmə ilat okotəhamnu, kən Pailat təmənipən rəkis məmə okisəhamnuən okəhlman əm, məto itəmat nəmotən-ipən kəm Pailat məmə nəşotolkeikeən in.^p ¹⁴ Itəmat nəmotapəs Iesu itəm in iol ətuatip ne etəm təwir e niganəmti Uhgin, kən nəmotətapəh o Pailat məmə otəhlman suah əh io-hamnu itəm. ¹⁵ Kən e nolən əh, itəmat nəmotəhamnu Iesu, itəm nəmegəhən rafin tatisi-pən ron. Məto Uhgin təmol təmegəh min e nimisən. Kən itimat emotəplan e niganəmtitimat məmə

*2:46 Nimə Rəha Uhgin - ikin itəm noanol min rəha Isrel kotuwa moatəfak ikin kəm Uhgin.

†3:11 Fəranta rəha Kig Solomon - ikin kit imə e Nimə Rəha Uhgin. Ikin əh inəh, nian rafin netəm-iasol rəha noanol min rəha Isrel koatəghat-in Lou rəha Uhgin.

^m2:47 Wək 6:7; 11:21 ⁿ3:4 Wək 14:9 ^o3:6 Wək 4:10; 16:18

^p3:13 Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Wək 2:23

in nipahrienən. ¹⁶ Suah u itəm itəmat nəkotitun moatəplan, in təməsanən əm məto-inu itəmat iotahatətə e Iesu ne nəsanənən rəhan. In nəsanənən rəha Iesu ne nahatətəən itəm təmos-ipa kəm itəmat təmol-wir suah u, kən itəmat rafin nakoatəplan.

¹⁷ “Piak min. Io ekitun məmə nat un nəmotol e Iesu itəmat rəhatəmat netəm-iasol min, itəmat rafin nəmotol məto-inu nəsofitun wirən məmə Iesu in pah.” ¹⁸ Məto suatip u inu rəha Uhgin o nuhapikən rəhan nəghatən itəm təməən aupən. E nəghatən rəha rəhan min ien min, in təməən rəkis məmə rəhan Kristo itəm təməən rəkis aupən məmə otahl-ipa, in otəkəike məto nahməən e nipətin.

¹⁹ “Itəla, roiu əh, onəkotəkəike motəuhlin itəmat e rəhatəmat nolən rat min kən motitəlig-pən o Uhgin məmə in otafəl rəhatəmat nolən rat min, kən məmə ləməmə Uhgin otos-ipinə namegən ne nəsanənən wi e nəmegəhən rəhatəmat,” ²⁰ kən məmə in otahl-ipa Kristo titəlig-pa min, etəm itəm Uhgin təməən rəkis aupən. Iatəghat-in Kristo u Iesu. ²¹ Məto Iesu otətətig pitən e Nego e Neai mətoarus Uhgin otol-wir min natimnat rafin tahmen-pən e itəm Uhgin təməən-iəkis kəm itəmat, itəm rəhan ien min aupən agin kəmotən-iarəp.

²² “Kən Moses təməən-iarəp məmə, ‘Təməmə Uhgin otiləs-ipər ien kit min etəmat tahmen lak. Onəkotəkəike motətəlig-in natimnat rafin itəm otən kəm itəmat motol nəwian. ²³ Netəm min u itəm okotəht nəwia ien əh, Uhgin otiləs-irəkis ilat o rəhan min netəmim kən ilat okotimis.” ²⁴ Inu nipahrienən.

Ien min rafin kəmotən əm nəghatən kitəh, təmətuoun e ien u Samuel, muwa mətoarus-pa u-roiu.

²⁵ “Nəniəkisən min u itəm Uhgin təməən-ipən kəm rəhan ien min aupən, in rəhatəmat. Kən nəniəkisən rəha nəsitəən itəm Uhgin təməən kəm tipitəmat min aupən, in rəhatəmat min, məto-inu Uhgin təməən-ipən kəm Epraham məmə, ‘Əkol təwir kəm netəmim rafin e nətuein-tən, kən nat kit itəm mīpim losmegəh otol, otos-ipən nəwīrən əh kəm netəmim rafin.” ²⁶ Nian Uhgin təmiləs-ipər rəhan iolwək u Iesu losmegəh, təmaupən mahl-ipinə kəm itəmat məmə in otəuhlin itəmat e rəhatəmat nolən rat min, kən e nolən əh, in otol təwir kəm itəmat.”^u

4 Nian Pita ne Jon kəmatuəghat əh kəm netəmim, kən pris min, ne etəm təməmə e mopael min itəm koatehm Nimə Rəha Uhgin, ne Satusi min,[‡] kəmotiet-arəpa. ² Nikilat təmahmə pik məto-inu ilau katuəgətun netəmim məmə Iesu təmimis kən məmegəh min. Kən inu tatəgətun məmə netəm u kəmotimis, Uhgin otosmegəh min ilat. ³ Kən kəmotaskəlim ilau, kiləs-ipən ilau e kalapus məto-inu tinapinəp rəkis, kən okuəməhl əm mətoarus olauwig.[¶] ⁴ Məto netəmim tepət itəm kəmotəto nəghatən itəm kəmuən kəmotən nipahrienən lan. Kən netəmim rafin itəm kəmotən nipahrienən e Iesu, ilat iuəhkīr tahmen e faif-taosan.^v

Pita ne Jon kəmuətul e niganəmti kaonsel

⁵ Kəməən lawigin, pris asol, ne netəm-iasol rəha noanol min rəha Isrel, ne iəgə-

[‡]4:1 Əplan nəghatən min əh e tiksonari: pris min, ne mopael itəm koatehm Nimə Rəha Uhgin, ne Satusi.

[¶]4:3 Okuəməhl mətoarus olawig məto-inu lou təməən məmə suah kit təsolən pas e kot lapin.

[¶]3:17 Luk 23:34; 1 Tim 1:13 [¶]3:19 Wək 2:38 [¶]3:23 Dut 18:15,18-19

[¶]3:25 Jen 22:18 [¶]3:26 Wək 13:46 [¶]4:4 Wək 2:41

tun min rəha Lou rəha Moses,⁸ kəmotərgəfimin ilat min əpəh Jerusalem. ⁶Kəmotəpələh ilat Anas u pris asol agin, ne Kaefas, ne Jon, ne Aleksanta, ne netəmin neen e noanol rəha suah u pris asol agin, kəmotəpələh e kaonsel. ⁷Kəmotən Pita ne Jon kian muətul aupən elat, kən kotətapəh olau məmə, “?Nəmios hiə nəsanənən u mioal nat u, o nəmioal e nərgi pah?”

⁸Kən Narmin Rəha Uhgin təmərīoah e niki Pita, kən Pita təmən-ipən kəm ilat məmə, “Itəmat u itəm noatərəmərə e noanol min rəha Isrel, ne netəmiasol min. ⁹Itəmat noategəs-in-pa otimlau məmə suah u itəm nelkin təmərət təmos hiə nəwīrən, o emuahrol nulan mioal-wir nelkin. ¹⁰Itəmat rafin ikin-u ne noanol min rafin rəha Isrel, onəkotəkəike motitun məmə suah u itəm nelkin tinəwir rəkis tatətul aupən-in itəmat e nəsanənən əm e nərgi Iesu Kristo, etəm Nasaret. Suah əh inəh, itəmat nəmotətu-pər e nig kəməluau, in təmimis. Məto Uhgin təmol təmegəh min.^w ¹¹Suah əh inəh, itəm Naoa Rəha Uhgin təmən lan məmə, ‘Kəpiel u itəm itəmat netəm rəha niləkinən nimə, nakotəmə tərət motərakin, məto roiu in tinuwa kəpiel keike itəm nimə tatətul-pər lan.^x ¹²Nərig kit tikə e nətueintən itəm Uhgin təmos-ipa məmə titun nosmegəhən netəmin, məto Iesu pisin əm titun nosmegəhən netəmin.”^y

¹³Netəm-iasol rəha kaonsel kəmotaut pik nian kəmotəplan məmə kəsueginən ilat, nat əpnəpin kəsioalən skul, ilau etəmin əm. Kəmotitun ətuatip məmə suah mil əh ilat pahrien Iesu kəmotəliwək moatan. ¹⁴Kən kinotəruru nuhalpinən nəghatən rəhalau məto-inu

suah u nelkin tinəwir rəkis tatətul iləhal min ilau.

¹⁵Kən kəmotən-ipən kəm iləhal məmə okəhaliet məhaluwīn ihluə pəs ilat əm kotəghat pitən. ¹⁶Kən kəmoatətapəh-ətapəh olat min məmə, “?Okotahro suah mil əh? Netəmin rafin u Jerusalem kinotitun rəkis məmə nat pispis u kəmol e suah u, in iahgin pik, okul kəsotən-iamninən. ¹⁷Məto pəs kotən-iəhau əskasik ilau məmə okəsuan-iarəp minən nərgi Iesu kəm netəmin, kən nəghatən e nat pispis əh otəsiet minən netəmin kotəto.”

kaonsel təmegəhan-in ilau məmə okiaiet

¹⁸Kən kəmotəun-in iləhal kəhaluwa min imə, kən kəmotən-ipən kəm Pita ne Jon məmə okəsuan-iarəp minən nərgi Iesu, kən məsuəgəhun minən netəmin lan.^z

¹⁹Məto ilau kəmuən-ipən kəm ilat məmə, “Itəmat əm otakil məmə tətutip e niganəmti Uhgin məmə ekioal nəwiatəmat o nəwia Uhgin.^a ²⁰Məto itimlau okul esuakimən nohlitimlau. Oekuəike muən-iarəp natimnat itəm emuəplan e niganəmtitimlau kən muəto e matəlgitimlau.”

²¹Kən kaonsel təmən-ipən min kəm Pita ne Jon məmə ilat okotol nalpinən kit kəm ilau okəmə ilau okatəəkəike matuən-iarəp Iesu kəm netəmin, kən motahl-iarəp ilau. Kəmotahl-iarəp ilau məto-inu kinotəruru məmə okotahrueh ilau. Kəmotitun məmə netəmin nikilat otahmə okəmə ilat okotol nalpinən kəm ilau, məto-inu netəmin rafin koatən-wiwi Uhgin o nat pispis itəm Uhgin təmol e etəm nelkin təməfaiu ²²nian tə-

^{§4:5} Lou rəha Moses - lou min itəm Uhgin təmos-ipən kəm Moses əpəh nitot Saenae.

^{w4:10} Wək 3:6,13-16

^{x4:11} Sam 118:22

^{y4:12} Mat 1:21

^{z4:18} Wək 5:28

^{a4:19} Wək 5:29

maiir matoarus-pa əh-roiu. Rəhan nup taprəkis-in foti.

**Nəfakən rəha netəm
kəmoatahatətə e Iesu**

²³Nian netəm-iasol rəha kaonsel kəmotegəhan-in ilau məmə ilau okatian, kəmiaiet uəhai əm mian əpəh netəm koatahatətə e Iesu koatətig ikin, kən muən-iarəp rafin nəghatən itəm pris asol min ne netəm-iasol rəha kaonsel kəmotən-ipən kəm ilau.

²⁴Nian kəmotəto nəghatən əh, ilat rafin kəmotuwa kitəh motəfak-pən kəm Uhgin motən məmə, “Iərəmərə Uhgin, ik nəmol neai, ne niməptən, ne nitəhəi, ne natimnat rafin elat.^b ²⁵Ik nəməghat e nəsanənən e Narmin rəham kəm tipitimat u aupən Kig Tefit, u in rəham iolwək, kən in təmən-iarəp rəham nəghatən məmə,

“?Tahro netəm e nəptən pisin pisin min nikilat titahmə pik nəhlan?

Tahro ilat koatəte noa məmə okotol nəratən min əh, u itəm okol koatol pap, təsuwinən miet, otikə-pən əm olat.

²⁶Netəm koatərəmərə e nitən min, koatol əpen-əpenə okotəmou, kən netəm-iasol min rəha nətueintən koatuwa kitəh ilat min ilat, məmə okotəmou ilat Iərəmərə Uhgin ne Iosmegəh itəm in təmən^c

²⁷Iərəmərə Uhgin, in nipahrienən nəghatən itəm Kig Tefit təmən tinuwa minet-arəp, mato-inu Kig Herot Antipas, ne Pontias Pailat, ne noanol min rəha Isrel, ne Iaihlua min, ilat rafin kəmotuwa kitəh ikin-u latuənu Jerusalem, moatol noa eko-eko məmə okotohamnu Iesu, itəm in rəham iol ətuatip itəm nəmitəpun.^d ²⁸Kəmoatəte noa rəhalat tatətəu-pən əsas əm

rəham nəghatən itəm ik ninəmən rəkis e nəsanənən ne nenatigən rəham aupən.^e ²⁹Tol nəhlan, Iərəmərə, nikim tatəht nəghatən itəm ilat kəmoatən məmə okotoh itimat, ol itimat rəham iolwək min məmə esotəginən məmə ekotən-iarəp rəham nəghatən.^f ³⁰Əgəfəməhin-pa nelməm məmə otol-wir netəm koatimis, kən mol nat pispis min ne nəmtətin pisin pisin min e nərgi Iesu, rəham iol ətuatip.”

³¹Nian kəmotəfak rəkis, kən nat kit təməloal e nimə, kən Narmin Rəha Uhgin təmuwa mərioah mətətig elat, kən kinoatən-iarəp nəghatən rəha Uhgin məsotəginən.

**Netəm kəmoatən nipahrienən e Iesu
koatoor nautə rəhalat kəm ilat min**

³²Netəm koatən nipahrienən e Iesu rəhalat nətəligən təmuwa kitəh. Kit təməsaumisən məhluaig-in rəhan nautə mətə kəmoatoor nautə rəhalat kəm ilat min.^g ³³Kən aposol min kəmotə nəsanənən e Narmin Rəha Uhgin kən moatən-iarəp məmə Iərəmərə Iesu təmegəh min e nimisən. Kən e nəwiran rəha Uhgin, in tətəsitə elat rafin itəm koatəfak. ³⁴Kən ilat kit, rəhan kit nat kit təməsikəən, mətə-inu netəmim neen kəmotosalim-in rəhalat nəptən o nimə, kən motos-ipən məni lan kəm aposol min, ³⁵kən ilat kəmoatoor kəm itəm min u rəhalat nat kit tikə.

³⁶Tol nəhlan, suah kit əh-ikin nərgin u Josep, noanol kit rəha Lifae, etəm Saepras, aposol min kəmotə-ipən nərig wi kit kəm in, nərgin u Panapas, u nipətin təmə, “etəm tətəsitə matiləs-ipər nətəligən.” ³⁷In təmosalim-in rəhan kit nəptən, kən məmik məni lan muwa məmki-pən kəm aposol min məmə ilat okotoor kəm ilat min.

^b4:24 Eks 20:11; Neham 9:6; Sam 146:6
Luk 23:7-11; Wək 3:13

^e4:28 Wək 2:23

^c4:26 Sam 2:1-2

^f4:29 Efes 6:19

^d4:27 Mat 27:1-2;

^g4:32 Wək 2:44

Ananaeas ne Safaera

5 Məto suah kit min əh-ikin, nərğin u Ananaeas, ne rəhan pətan nərğin u Safaera. Ilau min kəmioal-salim-in rəhalau kit niməptən. ²In təmaskəlīm anion məni məsin, kən rəhan pətan əm titun. Kən məmik əm məsin muwin məmki-pən kəm aposol min məmə məni e nəptən rafin.^h ³Məto Pita təmənipən kəm in məmə, “Ananaeas. ?Təhro nategəhan-in iərmis u Setan tatuwa e nikim? Nakateiua-in Narmin Rəha Uğin kən mətaskəlīm anion məni məsin rəha niməptən məmə rəham.ⁱ ⁴?Aupən nıməsosalim-inən niməptən u, in rəham o kəp? ?Kən nian nəmosalim-in, rəham məni lan o kəp? ?Təhro natol nuhlan? !Ik niseiua-inən etəmim, məto nateiua-in Uğin!” ⁵Nian Ananaeas təməto nəğhatən əh, əmun misi-pər morin rəhan namegən tiet. Kən netəmim itəm kəmotəto nat əh, kəmotəğin motasiəp. ⁶Kən netəm aluə min kəmotuwa motalpin nipətin motiləs motiet motuwin kitənim.

⁷Iuəhkir aua kisil təmuwa muwin rəkis, kən rəhan pətan Safaera təmiet-ərəpa məruru məmə rəhan iərman tinimis rəkis. ⁸Kən Pita təmətapəh ron məmə, “?Ən-tu kəm io məmə məni e nəptən rafin əh rəhatəlau itəm nəmiosalim-in?” Kən in tən məmə, “Əwəh. Məni rafin un.”

⁹Kən Pita təmənipən kəm in məmə, “?Təhro nəmatioal anion noa kit məmə nakueiua-in Narmin Rəha İəremərə məmə okol təsitunən nat u nəmioal? !Əto-tu! Netəm kəmotitənim rəham iərman, ilat u e nafiluə koatuwa məmə okotiləs min ik.” ¹⁰Kən roiu agin tisi-pər morin-pən əpəh nelki Pita ikin, mimis namegən tiet. Nian netəm aluə min kəmotuwa imə, motəplan tinimis

rəkis, kən kotiləs motiet motuwin kitənim e nikali rəhan iərman. ¹¹Nian netəmim rəha nıməfak ne netəm əpnəpin kəmotəto nat əh, kəmotəğin kəmotəğin.

Aposol min kəmotasitu e netəmim tepət motol-wir rəhalat nımisən

¹²Kən aposol min kəmotol nəmtətin tepət ne nat pispis min e niganəmti netəmim. Kən netəmim min u itəm koatən nipahrienən e İesu kəmoatuwa kitəh əm e Feranta rəha Kig Solomon e Nımə Rəha Uğin.^j ¹³Netəmim kəmoatisiai-in ilat, məto netəm min u kəsotənən nipahrienən e İesu kəmotəğin nuwinən ikin əh mehm ilat. ¹⁴Məto nian rafin netəmim tepət koatuwa moatən nipahrienən e İesu, nəman ne nipitan, kən ilat tatepət. ¹⁵Məto-inu e nat pispis min itəm aposol min kəmoatol, netəmim koatos rəhalat nımisən min moatuwa, kən moatəlin ilat kotapil e rəhalat pet ne nımitiwin e suatip məmə nian Pita otaliwək mapikalın ilat, in otek neen o kəm-naka nəğhanpis in əm tos neen kən məmə ilat okotəmegəh. ¹⁶Kən netəmim tepət tepət kəmotisi-pən e latuənu min iuəhkir o Jerusalem kəmotuwa. Kəmotəmik rəhalat netəm koatimis ne netəm itəm narmin rat tətətig elat motuwa, kən aposol min kəmotəfak elat kən ilat rafin kotəwir.

Netəm-iasol min kəmotəmki-pən aposol min e kalapus

¹⁷Kən suah u pris asol agin ne rəhan min netəmim Satusi min u, ilat e pati kitəh, kəmotol pik timəht elat məto-inu netəmim tepət kınəatapəs ilat minəatuwin o aposol min. ¹⁸Kən kəmotaut kaskəlīm aposol min kəmki-pən ilat e kalapus. ¹⁹Məto lapin-in, nagelo kit

rəha İəramərə təmuwa merəh e nafiluə e kalapus mit ilat motiet.^{k 20} Kən mən-ipən kəm ilat məmə, “Otuwin e Nimə Rəha Uhgin motən-iarəp nəghatən pahrien rəha nəmegəhən wi u kəm netəmin.”²¹ Kən kəmən lawigin, kəmotol nəwia nagelo kən minotuwin əpəh e Nimə Rəha Uhgin moatən-iarəp nərgi İesu kəm netəmin.

Aposol min kəmotuwin e kot

Kən pris asol agin ne rəhan min, kəmotauwin-in netəm-iasol min rəha noanol min rəha Isrel, kən ilat kəmotuwa kitəh məmə ilat okotəpələh e kaonsel** asol rəha noanol min rəha Isrel. Kən motahl-ipən nəghatən kəm netəm kotərəməyə e kalapus məmə okotahl-ipa aposol min kotuwa e kot əpəh e kaonsel.²² Məto nian mopael min kəmotuwin e kalapus, məto aposol min kotikə. Kən kotitəlig-pa e kaonsel motən məmə,²³ “Nian emotuwin ket-arəpən e kalapus, motəplan toa tətəhtosig, lok tətəkul-pən wir əm lan, kən mopael min rəha kalapus koatətul katehm wir əm nafiluə e kalapus, məto nian emoterəh motuwin imə, məto kikə-kikə əh imə.”²⁴ Nian etəm tətərəməyə e mopael min itəm koatehm Nimə Rəha Uhgin, ne pris asol min kəmotəto nəghatən əh, kəmotaut pik, rəhalat-kapə təmikə, minotəruru əpnapin əm məmə nat naka otuwa min.

²⁵ Kən əmun etəmin kit tiet-arəpa məmə, “İEi, nəman! Netəm min ilouin itəm nəmotəmki-pən ilat e kalapus, ilat əpəh e Nimə Rəha Uhgin koatəgə-tun netəmin!”²⁶ Kən etəm tətərəməyə e mopael min təmit mopael min rəhan motuwin motəmik aposol min motuwa. Məto kəməsotewkəkanən ilat məto-inu

koatəgin məmə netəm əpnapin okotaht ilat e kəpiel apin okəmə okotewkəkan ilat.

²⁷ Nian kəmotit ilat motuwa imə, kən motən məmə ilat okotətul əpən-in netəm-iasol rəha kaonsel. Kən pris asol agin təmən-ipən kəm ilat məmə,²⁸ “Emotən-İəhau əskasik agin itəmat məmə onəsətəgətunən netəmin e nərgi suah əh İesu. Məto nəgətunən rəhatəmat tinaiu rafin əpəh Jerusalem. Kən moatol məmə netəmin okotən məmə itimat emotoh suah əh.”²⁹

²⁹ Məto Pita təməghat rəhalat aposol min lan məmə, “İtimat ekotəkəike motol nəwia Uhgin, sənəmə nəwia netəmin əm.^{m 30} İtəmat nəmotəhamnu rəkis İesu motətu-pər e nig kəməluau, məto Uhgin u rəha tipitat min əpən təmol təmegəh min e nimisən.³¹ Uhgin u inu təmiləs-ipər rəkis İesu məmə otuwin matəpələh e nikalin matip, ikin rəha nisialien ne nəsanənən, məmə in İəramərə ne İos-megəh. Uhgin təmol nat əh məmə in otol suatip məmə noanol min rəha Isrel kotitun nəuhlinən ilat e rəhalat nolən rat min, kən in otafəl rəkis nolən rat min rəhalat.”³² Kən itimat Narmin Rəha Uhgin ekoatən-iarəp natimnat min u, kən Uhgin tatos-ipən Narmin rəhan kəm netəmin itəm koatol nəwian.”

³³ Nian netəmin rəha kaonsel kəmotəto nəghatən əh, təmew pik rəhalat neməha, kən kotolkeike məmə okotəhamnu əm ilat.³⁴ Məto suah kit təmətul, nərgin u Kamaliel, in Farisi kit ne iəgətun kit rəha Lou, u itəm netəmin rafin koatisialien. Kən təmətapəh o mopael min məmə okotit aposol min motuwin ihluə pitən.³⁵ Kən in təmən-ipən kəm ilat məmə, “Natimak min, netəm Isrel. Otakil wir noa re-

**5:21 kaonsel - netəm-iasol rəha Isrel koatiuw-iarəp netəmin ikin e kot.

^k5:19 Wək 12:7-10 ^l5:28 Mat 27:25 ^m5:29 Wək 4:19

ⁿ5:31 Wək 2:33-34; Efes 1:20; Hip 2:10; 12:2

hatəmat məmə onəkotahro netəm min u. ³⁶Wi agin huə suah kit nərgin u Teutas, təmiet-arəp matən məmə in etəm-iasol kit, kən iuəhkir netəmim fo-hanrit kəmotuarisig-in. Məto kəmo-hamnu in, kən rəhan netəmim kəmotan kitiaḥ kitiaḥ, kən rəhan nətəligən təmuwin mikə.^o ³⁷Uarisig lan, nian kap-man təmətafin netəmim, suah kit min nərgin u Jutas, etəm Kalili, in min təmiw netəmim koatuarisig-in. Məto netəmim neen kəmotohamnu min, kən rəhan netəmim kəmotan kitiaḥ kitiaḥ. ³⁸Kən inu rəhak nətəligən e nənən u. !Ekən kəm itəmat, pəs kotapəs əm ilat motegəhan-in ilat kotiet! Məto okəmə nat koatol in rəha etəmim əm, otəpanisas. ³⁹Məto okəmə tətisi-pən o Uhgin, okol kəsotosən nəsanənən məmə okotən-iəhau ilat. Okotəplan əm məmə kitat Uhgin koatəmu.” Kən ilat rafin kəmotegəhan-in rəhan nəghatən.

⁴⁰Kən kəmotəun-in aposol min məmə okotuwa imə, kən motən məmə mopael min okotalis ilat. Kən motən-iəhau əskasik min ilat məmə okəsotəghat minən kəm netəmim e nərqi Iesu kən motəhlman ilat kotiet.^p

⁴¹Nian aposol min kəmotiet e kaonsel, nikilat tətagien, məto-inu Uhgin təmisiai-in ilat kən megəhan-in məmə netəmim okotoḥ ilat məto-inu koatuarisig-in Iesu.^q ⁴²Kən nian rafin e Nimə Rəha Uhgin ne nimə min, ilat kəməsotapəsən kəmoatəkəike katən-iarəp kən moatəgəhun nəghatən wir məmə Iesu in Kristo itəm Uhgin təməən məmə otahl-ipa.

Kəmos-ipər netəm sepin

6 Nian neen tinuwa minuwın rəkis, kən netəm rəha Iesu tinatər mi-

natepət. Neen rəhalat kəmotisi-pən ikin pisin pisin min, kən koatən əm nəghatən Kris. Kən tepət, ilat netəm Isrel əm. Məto iəfak min itəm koatən əm nəghatən Kris kinoatən nikali iəfak min u netəm Isrel, moatən məmə nian koatoor məni ne nag-wənən kəm nəutahlimis min, məto kəsotehm wirən nəutahlimis min rəha itəm min u koatən nəghatən Kris.^r

²Kən tuwelef aposol min kəmotəun-in netəm rəha Iesu məmə okotuwa-tu. Kən kəmotən-ipən kəm ilat məmə, “Piak min. Təsəwirən məmə itimat ekotapəs nən-iarəpən ne nəgəhunən nəghatən rəha Uhgin məmə itimat ekotimnə katoor məni ne nagwənən kəm nəutahlimis min. ³Məto roiu, otətgi-arəp-tu etəmat min, netəmim sepin u itəm noatisiai-in ilat, kən kotenatig, ne Narmin Rəha Uhgin təriaoḥ e nəmegəhan rəhalat. Kən itimat ekotos-ipən nat u kəm ilat məmə ilat okoatol. ⁴Mapəs itimat e nəfakən kəm Uhgin ne nən-iarəpən ne nəgəhunən nəghatən rəha Uhgin.”

⁵Kən ilat rafin nikilat təmagiən, kən motegəhan e nəghatən əh. Kən kəmotətig-iarəp Stipen u rəhan nahatətəən təskasik e Uhgin ne Narmin Rəha Uhgin təriaoḥ mətatig lan, kəmotətig-iarəp min Filip, ne Prokoras, ne Nikano, ne Timon, ne Pamenas, ne Nikolas etəm Antiok u aupən təmapəs nəfakən rəha netəm iman ikin minuwa matətəu-pən nəfakən rəha netəm Isrel. ⁶Kəmotit ilat motuwın kəm aposol min, kən aposol min kəmotələḥəu-pən nelmilat elat motəfak elat.

⁷Kən netəm rəha Iesu koatən-iarəp nəghatən rəha Uhgin kəm netəmim, kən netəm rəha Iesu u Jerusalem tinatepət-natepət. E netəm əh, pris min tepət kəmotəhatətə e Iesu.^s

^o5:36 Wək 21:38

^p5:40 Wək 4:18

^q5:41 Mat 5:10-12; 1 Pita 4:13

^r6:1 Wək 4:35

^s6:7 Wək 2:41; 16:5

Kəmaskəlīm Stipən

⁸ Kən Stipen u etəm tərīoah e nəwīrən ne nəsənənən rəha Uhgīn, təmol nəmtətin tēpət ne nat pispis min e niganəmti netəmim. ⁹ Məto netəmim neen e nimə rəha nuəfiminən rəha Netəm Kəmikis Ilat,^{††} kəmotəghat ilat Stipen. Netəm min u noanol min rəha Isrel u kəmotisi-pən Saerin ne Aleksantria. Kən netəmim neen min u noanol min rəha Isrel u kəmotisi-pən Silisia ne Esia, ilat kəmotuwa kitīəh, kən minoatərgəhəu ilat Stipen. Kotəmə nəghatən rəha Stipen təsətuatipən, meto rəhalat tətutitip.

¹⁰ Məto Narmin Rəha Uhgīn təmol Stipen tenatig-pik, kən nian in otəghat, rəhan nəghatən tatoh-iəhau rəhalat.[†]

¹¹ Kən ilat kəmotətou anion netəmim neen məmə okotasitu elat motən-iarəp məmə, “Itimat emotəto məmə Stipen təmən rat Moses ne Uhgīn.” ¹² Kən rəhalat nəghatən təmol niki netəmim, ne netəm-iasol rəha Isrel ne iəgətun min rəha Lou, kəmotetəhau Stipen. Kən kəmotuwin kaskəlīm motiləs motuwin məmə otətul e niganəmti kaonsel. ¹³ Kən kəmotəmik netəmim neen motuwa məmə okoteiua e Stipen. Kən netəm min un kotən məmə, “Nian rafin tatən nəghatən rat e Nimə Rəha Uhgīn, kən matən rat Lou rəha Moses. ¹⁴ Itimat emotəto in təmən məmə Iesu u etəm Nasaret, in otiləs-iəhau Nimə Rəha Uhgīn, kən məuhlin nolən min itəm Moses təmos-ipa kəm kitat aupən ikin.” ¹⁵ Kən netəmim rafin itəm kəmoatəpələh e kaonsel kəmotətag-pən ətuatip o Stipen, kən kəmotəplan məmə

niganəmtin tinəhag-əhag tahmen e rəha nagelo.

Stipen təməghat-in Epraham

7 Kən pris asol agin təmətapəh o Stipen məmə, “?Tahro, nəghatən min əh nīpahrienən?” ² Kən Stipen təmən məmə, “Piak min ne tata min. Otətəlig-in-tu io. Uhgīn u itəm in ilis ilis pik, tāmiet-arəpa o tipitat Epraham nian in təmətatig əpəh Mesopotemia, məsuwinən əh əpəh Haran. ³ Uhgīn təmən-ipən kəm in məmə, ‘Apəs rəham min, ne ikin nətatig ikin, muwin e ikin kit itəm io epanəgətun kəm ik.”^u ⁴ Kən Epraham tāmiet əh Kaltia muwin mətatig əpəh Haran. Təmətatig ikin-u kən rəhan tata tēmimīs, kən Uhgīn tāmīlās muwa e nəptən u itəmat noatatig lan əh-roiu.”^v ⁵ Məto tēmīsos-ipənən nəptən məsin huə tahmen e nuwigi iar ne kəm in məmə in rəhan ətuatip. Məto Uhgīn təmən-iəkis kəm in məmə otəpanos-ipən rafin nītən əh kəm in ne namipin rat min. Kən in otuwa iməlat agin ikin, nat əpnəpin e nian əh Epraham tēmīsiləsən əh nətin kit.”^w ⁶ Nəghatən itəm Uhgīn təmən kəm in tol nulan, in təmən məmə, ‘O nian kit, noanol min rəham okotuwin katig e nəptən pisin kit. Okol iapispis elat kotel wək kəm netəmim e nəptən pisin, okul nahməən kəm ilat kətoarus nup fo-hanrit. ⁷ Məto ekol nalpinən kəm netəmim itəm koatəməmə elat. Kən uarisig, noanol min rəham okotiet e nītən min əh motuwa kəfak kəm io e nītən u.”^{xy} ⁸ Kən Uhgīn təmən-iəkis məmə in otehm wīr Epraham ne noanol min rəhan. Kən mən-ipən kəm in məmə in otəhg-ipən nisu-alkələh nəman məmə in nəmtətin kit məmə ilat netəmim rəha Uhgīn. Kən

^{††}6:9 “nimə rəha nuəfiminən rəha Netəm Kəmikis Ilat” Netəm min əh, aupən ilat slef rəha suah kit, məto roiu kəmikis ilat.

[†]6:10 Luk 21:15 ^u7:3 Jen 11:31; 12:1 ^v7:4 Jen 11:31—12:5

^w7:5 Jen 12:7; 15:18; 17:8 ^{xy}7:7 Jen 15:13-14; Eks 12:40 ^y7:7 Eks 3:12

nian Epraham tāmīlās Aisak, kən mähg-ipən nian təmos nian eit.^{††} Kən nian Aisak tāmīlās Jekop, kən matig mähg-ipən min. Kən nian Jekop tāmēmik nenətin ilat tuwelef, kən tāmähg-ipən min ilat. Ilat tuwelef əh, nəukəti nita rəhatat.”^z

Stipen tāməghat-in tipilat min

⁹ Kən Stipən tāmən-ipən min kəm ilat māmə, “Məto-inu netəm min əh, nəukəti nita min u rəhatat, kəmotetəhak e Josep, kəmosalim-in-pən kəm netəm Ijip, māmə otuwa slef rəhalat, məto ilau Uhgīn e nian rafin,^a ¹⁰ kən Uhgīn tīlās-irəkis in e nərātən. Nian tāmətul e ni-ganəmti kig rəha netəm Ijip, kən Uhgīn təmos-ipən nenatigən kəm in kən matig mol min māmə kig otolkeike in, kən mol in tatərəmərə e nitən Ijip ne netəmim ne natimnat rafin rəhan.^b

¹¹ “Kən əmun nəumis təman e nitən əpəh Ijip ne Kenan mol nagwənən tīkə, kən nəumis natus asol netəmim, kən tipitat min nigilat nagwənən tēmikə.^c

¹² Nian Jekop tīnəto māmə nagwənən əpəh Ijip, tāmahl-ipən tipitat min əh kotuwin, kən inu nətuounən ilat kəmotuwin Ijip. ¹³ Kən uarisig ilat kəmotuwin min, kən tāmən-iarəp in kəm ilat, məto-inu ilat kəsotitunən māmə in Josep pialat. Kən kig rəha Ijip tāməto namnusan rəha Josep ne pian min.^d ¹⁴ Kən Josep tāmahl-ipən nəghatən kəm rəhan tata Jekop ne rəhan min māmə okotuwa motatig ilat min. E netəm əh, ilat rafin sepinte faif.^e ¹⁵ Kən Jekop ne rəhan min kəmotuwin kətatig Ijip, kən nian

kəmotatig kətatig kimis ikin.^f ¹⁶ Kən kāmēmik ilat kan əpəh Sekem kitənīm ilat ikin e nīpəg kəpiel kit itəm Epraham tinos-nəmtin rəkis o noanol min rəha Hamor.”^g

Stipen tāməghat-in Moses

¹⁷ Kən Stipen tāmətəkəike matən-ipən kəm ilat māmə, “Tīnatuwa iuəhkīr māmə Uhgīn otosmegəh rəhan netəmim itəm tāmən-iəkis kəm Epraham, kən noanol min rəhatat itəm kəmotatig Ijip aupən, roiu əh tinepət-nepət. ¹⁸ Kən kig kit min rəha Ijip tāmətul, in təruru agin Josep.^h ¹⁹ In təmos-iəhau tipitat min e neiuəən, matol nahmən kəm ilat. Kən in təmol lou kit māmə okotəmki-arəp nenətilat min ihluə māmə okotimis.ⁱ

²⁰ “Kən e nian əh, Moses təmāiir, kən in suakəku wir kit e niganəmti Uhgīn. Rəhan mama ne tata kəmuəhluag-in an-ion əpəh imə mios məwig kisil.^j ²¹ Nian kəmīlās-iarəp ihluə, nəti kig pətan tāməplan, kən tīlās māmə otehm wir rəhan.^k ²² Kəmotəgətun in e nenatigən rafin rəha netəm Ijip, kən nian in tənepət, in təsanən e nəghatən ne nolən nat.

²³ “Nian tinos nup foti, nikin təht māmə otuwin-tu muag natiman min, netəm Isrel, ²⁴ kən məplan kit etəm Ijip kit tatoh. Kən in təmuwin māmə otasitu e in kit əmun mohamnu etəm Ijip apon.^l ²⁵ Kən Moses nikin tāməht māmə kəm-naka in min neen netəm Isrel okotitun māmə Uhgīn tāmahl-ipən in māmə otuwin məmki-rəkis ilat e nahmən katol elat. Məto ilat kotəruru. ²⁶ Kən lawigin tāməplan min noanol kəiu rəha Is-

^{††}7:8 Nolən rəha netəm Isrel tol min-nulan, nian suakəku iərman təmāiir, e nian eit, kotəhg-ipən.

^a7:8 Jen 17:9-14; 21:4 ^a7:9 Jen 37:11,28; 39:2,21-23

^b7:10 Jen 41:37-44 ^c7:11 Jen 41:54; 42:1-2 ^d7:13 Jen 45:1-4,16

^e7:14 Jen 45:9-11; 46:27 ^f7:15 Jen 46:1-7; 49:33

^g7:16 Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 ^h7:18 Eks 1:7-8 ⁱ7:19 Eks 1:11-22

^j7:20 Eks 2:2 ^k7:21 Eks 2:3-10 ^l7:24 Eks 2:11-15

rel kətioh ilau min, kən tuwin məghat kəm ilau məmә ooor rəkis ilau, kən məmә otol ilau kioal-wir ilau min. Kən mən-ipən kəm ilau məmә, ‘Suah mil. Itəlau piatəlau agin mil. ?Tahro natioh itəlau min?’ ²⁷ Məto suah u təmətuoun nəmoħən təmətgi-pən Moses isəu, kən mən-ipən kəm in məmә, ‘?Pah təmiləs-ipər ik məmә nakatərəməṛə kən matiuw-iarəp itimat?’ ²⁸ !Okəm-naka nakolkeike məmә onakohamnu min io tahmen e etəm Ijip u nəmoh nəniəp!’^m ²⁹ Nian Moses təməto nəghatən əh, kən təməgin miet Ijip magim muwin əpəh Mitian mətatig ikin mahmen e iapispis kit. Nian təmətatig mətatig mit pətan ikin kit, kən mialəs nətilau kəiu iərman mil.ⁿ

³⁰ “Nian təmətatig Mitian minos nup foti, kən nian kit tuwin mətan iuəhkir o nitot asol əh Sinae əpəh ikin taruən-aruən ikin. Kən nagelo kit təmiet-arəpa ron e nigəm itəm tatuəp e nig əkəku kit. ³¹ Nian təməplan nigəm əh, narmin təmiwig pik ron, kən muwin iuəhkir məmә otəplan wir, kən məto Iərəməṛə Uhgın təməghat kəm in məmә, ³² ‘Io Uhgın rəha tipim min, Uhgın rəha Epraham, ne Aisak, ne Jekop.’ Kən Moses təməgin minətasiəp minatəgin nətag-pənən əh nigəm ikin. ³³ Kən Iərəməṛə Uhgın təmən-ipən kəm in məmә, ‘Oh-rəkis rəham put e nelkəm məto-inu nəp-tən ik natətul ikin in tol pisin agin, məto-inu io əh-ikin. ³⁴ Eməplan nəratən itəm katol e rəhak netəmin əpəh Ijip, eməto nasəkən rəhalat, kən minatite muwa məmә ekəmki-rəkis ilat o netəm Ijip. Wa. Roiu əh ekahl-ipən ik nakitəlig muwin min Ijip.’”^o

Noanol min rəha Isrel kəməsotolkeikeən Moses

³⁵ Kən Stipen təmatəkəike matən məmә, “Inu etəm kitəh əm Moses itəm ilat kəmotapəs nəwian nian ilat kəmotən-ipən kəm in məmә, ‘?Pah təmiləs-ipər ik məmә nakatərəməṛə kən matiuw-iarəp itimat?’ Məto Uhgın pisin əm təməhl-ipən suah əh Moses məmә otərəməṛə kən mosmegəh ilat. Təməhl-ipən nian nagelo təmiet-pa ron e nigəm itəm tatuəp e nig əkəku kit.^p ³⁶ Kən Moses təmit ilat motiet Ijip, kən in təmol nat pispis ne nəmtətin tepət, təmol əpəh Ijip, ne nian kəmoateguəfimin e nitəhəi u katən məmә Nitəhəi Asiə, ne nup foti e ikin taruən-aruən ikin.^q ³⁷ Inu etəm kitəh əm Moses u təmən-ipən kəm netəm Isrel məmә, ‘Uhgın otiləs-ipər ien kit min etəmat tahmen lak.’”^r

³⁸ “Inu Moses itəm noanol min rəha Isrel kəmoatan kitəh ilat min, kən nagelo təməghat kəm in e Nitot Sinae, kən ilat tipitat min kəmoatan. Kən Uhgın təmos-ipən nəghatən keike min itəm koatəmegəh, kən in otəhlman tuwa kəm kitat.^s

³⁹ “Məto nian in təmətatig əh əpəh e Nitot Sinae, tipitat min kəmotəht nəwian, motapəs nətəlig-inən məto nik-ilat təmitəlig-pən o nat Ijip. ⁴⁰ Kən kəmotən-ipən kəm Eron məmә, ‘Ol narmi nat kit məmә in otuwa uhgın rəhatat. ?Məto Moses əh inəh, itəm təməmik itat kotiet Ijip, kinotəruru məmә in tinəhruwin?’^t ⁴¹ Kən e nian əh, ilat kəmotol narmi nəti kau kit məmә in otuwa uhgın rəhalat, kən kəmotol sakri-fais e nat megəh min məmә okotəfak kəm in. Kən kəmotol lafet rəha narmi

^m7:28 Eks 2:14

ⁿ7:29 Eks 2:21-22; 18:3-4

^o7:34 Eks 3:1-10

^p7:35 Eks 2:14

^q7:36 Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33

^r7:37 Dut 18:15

^s7:38 Eks 19:3

^t7:40 Eks 32:1

nəti kau itəm ilat əm kəmotol.^u ⁴² Məto Uhgín təməuhlin-pən məntaan kəm ilat, kən megəhan-in ilat məmə okotəfak kəm mītgar ne məwig ne məhau min e napuə. Kən nat əh tatəgətuŋ əsas əm nəghatən rəha Uhgín itəm kəməte e naoa rəha ien min rəha Uhgín. Tatən məmə, ‘!Netəm Isrell! ?Nian rafin e nup foti e ikin taruən-aruən ikin, itəmat nakoatoŋ nat megəh min məmə nakoatoŋ-pa sakrifais kəm io? !Kəp! ⁴³ Məto itəmat nəmoatiləs nimə tapolən rəha uhgín eiua u Molek, ne narmi məhau rəha uhgín eiua u Refan. Nat mil u nəmoatol məmə onokotəfak kəm ilau. O nat əh ekahl-iarəp itəmat nakotuwin isəu motaprəkis-in Papiŋon.’”^v

Stipən təməghat e Nimə Rəha Uhgín

⁴⁴ Stipən təmatəkəike matən məmə, “Nian tipitə min kəmotatig ikin taruən-aruən ikin aupən, ilat kəmos rəhalat nat kit, Nimə Tapolən rəha Uhgín itəm tatəgətuŋ məmə Uhgín tətətig ilat min. Kən Moses təmol Nimə Tapolən əh tətəu-pən əm nətəligən rəha Uhgín u təmən-ipən rəkis kəm in. ⁴⁵ Kən nup tepət uar-isig, e nian Josua təmit ilat motuwa məmə okotos-irəkis nitən əh o netəm Kenan, kən kəmotiləs Nimə Tapolən u motuwin e nitən u Uhgín təməhg-irəkis netəmin ikin. Kən ilat kəmotiləs motuwin motatig ilat min kətoarus-pa e nian rəha Tefit təmol kig lan.^w ⁴⁶ Uhgín təmol təwir kəm Tefit, kən Tefit təmətapəh ron məmə Uhgín otegəhan in pəs tol nimə kit itəm Uhgín otətətig ikin.^x ⁴⁷ Məto nimə əh, Kig Tefit təməsolən, məto nətin Kig Solomon təmol.^y ⁴⁸ Məto Uhgín itəm ilis agin, təsatigən e nimə itəm etəmin əm təmol, tahmen

e nəghatən rəha Uhgín itəm ien rəhan təmən məmə,

⁴⁹ ‘!Kin min rafin e neai tahmen in əm io məmə iakəpələh ikin mərəməmə, kən nətueintən rafin tahmen in əm məmə ekəf-pən nelkək ikin.

?Məto nimə-naka itəm nəkotitun nolən məmə otahmen-in io?

?Kən ikin pəhrəuən nəkotitun nolən məmə ekuwin mameg ikin?

⁵⁰ Otən-tu. ?Pah təmol rafin natimnat min əh?

Io pisin əm, io Uhgín emol rafin ilat.””^z

Stipən təməhai netəm-iasol rəha kaonsel

⁵¹ Kən Stipən təmatəkəike matən məmə, “!Itəmat u! Rəhatəmat-kapə təkəsik. Rəhatəmat nətəligən tapinəp tahmen e rəha netəm kəsotəfakən. Itəmat nəsotolkeikən məmə onəkotol nəwia Uhgín. !Itəmat nəkotahmen e tipitə min itəm koatəht nəwia Narmin Rəha Uhgín!^a ⁵² ?Ien min rəha Uhgín aupən, pah tipitəmat min kəməsotolən nəratən kəm in? !Tikə! Kəmotol nəratən kəm ilat rafin. Kəmotohamnu min itəm min u koatən-iarəp nuwamən rəha Etəm Ətuatip. Kən itəmat nəmotegəhan-in-pən Etəm Ətuatip u e nelmi rəhan tikimir min kən kotohamnu.^b ⁵³ Itəmat nəmos rəkis Lou rəha Uhgín u aupən nagelo min kəmos motuwa, məto itəmat nəməsotətəu-pən aginən Lou əh.”

Kəmahtimnu Stipən

⁵⁴ Nian kəmoatəto nəghatən min rəha Stipən, niganəmtilat təmapinəp, niki-lat nahmə nahmə, kən moatəgətain-pən nəluilat kəm in məto-inu niki-lat nahmə agin. ⁵⁵ Məto Narmin Rəha

^w7:41 Eks 32:2-6

^v7:43 Amos 5:25-27

^w7:45 Jos 3:14-17

^x7:46 2 Saml 7:1-16

^y7:47 1 King 6:1-38

^z7:50 Aes 66:1-2

^a7:51 Aes 63:10

^b7:52 Mat 23:31

Uhgin tāmarioah e Stipen, kən titagpər e Nego e Neai məplan nəhag-əhagən itəm təsanən pik təmiet imə Uhgin ikin, kən məplan İesu tatətul e nikali Uhgin matip, ikin rəha nərəmərəən ne nəsanənən.^c ⁵⁶Kən Stipen tāmən-ipən kəm ilat məmə, “!Ei, nəman! İatəplan Nego e Neai rəha Uhgin taterəh, kən Nəti Etəmim tatətul e nikali Uhgin matip, ikin rəha nərəmərəən ne nəsanənən.”^d ⁵⁷Nian netəm-iasol rəha kaonsel kəmotəto nəghatən əh, kəmotasitig matəl-gilat min e noanelməlat, kən motearig e Stipen e nəwialat rafin motaut motaiu motuwin kea-pən ahmən-ahmen əm ron, ⁵⁸motewkəkan ka kərakin-iarəp e taon, kən minoatətuoun kətaht e kəpiel apin. Kən ilat kəmotapeg rəhalat sot asol min, motəlin-pən iuəhkir o nelki etəm aluə kit, nərgin u Sol. ⁵⁹Nian kəmotəht Stipen e kəpiel apin, in tāmə-fak məmə, “İərəməre İesu, os narmək.” ⁶⁰Kən təmeiuaiu misin nulin kən masək əfəməh məmə, “İərəməre, afəl nolən rat itəm ilat koatol lak.” Nian təmol namnun rəhan nəfəkən, kən rəhan namegən tiet.^e

8 Kən Sol tatətul əm nikin tətəgien məmə ilat kəmotəhtimnu Stipen.

Sol tāmoh netəm koatəfak

Mətuoun e nian əh, nəratən asol kina-tol e niməfak əpəh Jerusalem. Kən ilat kəmotiet Jerusalem motagim-pən Jutia ne Sameria, motapəs pisin əm aposol min koatatig Jerusalem. ²Netəmim neen itəm koatəfak əskasik kəmotuwa motiləs Stipen motuwin kitənim, kən ilat kəmotasək pik ron. ³Məto Sol tāmətuoun minatərəkin-ərəkin niməfak, matuwin e nimə min matewkəkan-iarəp nəman ne nipitan itəm koatəfak, kən matəmki-pən ilat e kalapus.^f

Filip tāmən-iarəp namnusən təwir əpəh Sameria

⁴Kən netəm koatəfak itəm kəmotiet Jerusalem moatagim, kəmotən-iarəp nəghatən rəha Uhgin ikin min rafin itəm ilat koatuwin ikin. ⁵Filip təmuwin e taon kit rəha Sameria, kən matən-iarəp namnusən rəha Kristo itəm Uhgin tāmən məmə otahl-ipa. ⁶Nian nimanin netəmim kəmotəto Filip, kən motəplan nat pispis min itəm in tatol, ilat rafin kəmotuwa iuəhkir katətəlig-in nat naka in tatən. ⁷Netəmim tepət narmin rat min kəmotiet elat. Nian narmin rat min kəmoatiet, kəmotearig əfəməh. Kən netəmim tepət itəm nipətilat təmimis, o itəm kəsotaliwəkən, kəmotəwir min. ⁸Kən netəmim rafin e taon əh, ilat rafin koatəgien.

Saimon u təmol natimnat e nəsanənən rəha iərmis min

⁹Kən e taon əh, suah kit nərgin u Saimon, in təmatol nat pispis tepət e nəsanənən rəha iərmis min, kən netəmim rafin rəha Sameria, narmilat təmiwig ron. Təmol nuwəh məsin. In matos-ipər atip in məmə in etəm-iasol kit. ¹⁰Kən netəmim rafin, netəm-iasol mətoarus-pa iolwək min əm, kəmoatətag-pən pik ron kən moatən məmə, “Suah u in uhgin kit u nərgin u Uhgin Itəm Rəhan Nəsanənən İlis.” ¹¹Kəmoatətau-pən in nuwəh məsin məto-inu narmilat tatiwig o natimnat min itəm in tatol. ¹²Məto nian netəmim kəmotəto nəghatən itəm Filip tatən-iarəp e namnusən təwir rəha nərəmərəən rəha Uhgin ne nəghatən rəha İesu Kristo, kəmotən nipahrienən lan, kən kəmol baptais elat, nəman ne nipitan. ¹³Suah min u Saimon, tāmən

7:55 Sam 110:1 7:56 Kol 3:1 7:60 Luk 23:34

8:3 Wək 9:1,13; 22:4; 26:9-11

min nipahrienən e Iesu, kən kol baptais min lan. Kən in tatətu-pən Filip ikin min rafin. Narmin tatiwig o nat pispis min ne nəmtətin min itəm in tatəplan Filip tatol.

¹⁴ Nian aposol min əpəh Jerusalem kəmotəto məmə netəm Sameria kino-tahatə e nəghatən rəha Ughin, kən kəmotahl-ipən Pita ne Jon məmə okian olat. ¹⁵ Nian ilau kəmian muet-arəpən olat, kəmuəfak olat məmə Narmin Rəha Ughin otərioah mətətig elat, ¹⁶ mətə-inu kəmol baptais əm elat e nərgi Iərəməre Iesu, mətə Narmin Rəha Ughin təsərioahən əh e nəmegəhən rəhalat. ¹⁷ Kən Pita ne Jon kəmuələhəu-pən nelmilau elat muəfak elat, kən Narmin Rəha Ughin təmərioah mətətig elat.⁸

¹⁸ Nian Saimon təməplan məmə Narmin Rəha Ughin tatuwin e nəmegəhən rəha netəmim nian aposol mil katuələhəu-pən nelmilau elat matuəfak elat, kən in təməmki-arəp mənə məmə otos-ipən kəm ilau, ¹⁹ kən mən-ipən kəm ilau məmə, “Ios-ipa min nəsanənən u kəm io məmə nian iakələhəu-pən nelmək e netəmim, kən ilat kotitun nosən Narmin Rəha Ughin.”

²⁰ Mətə Pita təmən-ipən kəm in məmə, “!Ik ne rəham mənə onakian e nigəm asol! Mətə-inu ik nikim təht məmə nəkitun nos-nəmtinən e mənə nat u itəm Ughin tatos-ipən əm kəm netəmim. ²¹ Okol ik nəsolən wək u məsin ne, mətə-inu rəham nətəligən təsətuatipən e nigənəmti Ughin. ²² Əuhlin ik e rəham nolən rat min kən məfak-pən kəm Iərəməre, mətə in tafəl rəkis rəham nolən rat min itəm nikim tatuəhl-uəhl ilat. ²³ Eməplan məmə nian rafin netəhakən təmol rəham nətəligən tuwin

ik pisin, kən nolən rat əh təməlis ik tiəkis.”

²⁴ Kən Saimon təmən-ipən məmə, “!Aw! Uəfak-pən kəm Iərəməre ron io məmə natimnat itəm itəlau nəmuən, kit otəsuwamən ron io.”

²⁵ Nian ilau kəmuən-iarəp nəghatən rəha Iərəməre ne natimnat itəm in təmol, kən ilau kəmiaiet Sameria mətian Jerusalem, muətul əgməgim e latuənu min rəha Sameria matuən-iarəp min namnusən təwir rəha Iərəməre.

Filip təməghat kəm etəm Itiopia kit

²⁶ Kən nagelo kit rəha Iərəməre təmən-ipən kəm Filip məmə, “Əsou pis muwin e suatip tətisi-pən Jerusalem matuwin Kasa.” (Suatip əh tatəməhl əpəh ikin taruən-aruən ikin.) ²⁷ Kən in təmatuwin əmun məplan etəm Itiopia kit e suatip. Suah əh in etəm-iasol kit rəha kwin rəha netəm Itiopia. ²⁸ Kən in tətərəməre e mənə rafin rəha kwin. Suah u təmisi-pən Jerusalem e nəfakən, ²⁸ kən minitəlig matuwin iman ikin. Kən in tatəpələhpər e nat kit katən məmə, “kat” itəm hos tatiuw. Kən mətəfin naoa itəm ien rəha Ughin Aesea təməte. ²⁹ Kən Narmin Rəha Ughin təmən-ipən kəm Filip məmə, “Uwin maliwək iuəhkir o kat əh.”

³⁰ Kən Filip təmaiu muwin iuəhkir ron, mətə suah u tətəfin naoa itəm ien rəha Ughin Aesea təməte. Kən təmətapəh ron məmə, “?Nəkitun nipəti nat un nakatafin, o kəp?”

³¹ Kən suah un təmən-ipən kəm Filip məmə, “?Ekahro mitun? Mətə-inu suah kit tikə itəm otuhapik nipəti nəghatən u kəm io.” Kən in mətəpəh məmə Filip otər muwin ilau min muəpələh.

³² In təmətəfin nəghatən u e Naoa Rəha Ughin, tatən məmə,

“**8:27** Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə in suah kit itəm kəmate. E nian əh, okəmə suah kit tatol wək nian rafin iuəhkir e Kwin kit, kən okate məmə otəsitən Kwin.

8:17 Wək 19:6

“Kəmit tahmen e sipsip kan məmә okohamnu.

Kən tahmen e nəti sipsip, təsəghatən nian katəte noanun,

Kən in təməpnəpin əm, məsəghatən.

³³ Kəmol aulis in, kən nian kəmakil e kot, kisakil ətuatipən.

Nian kəmotohamnu, in etəm aluə əm kit, itəm nətin tikə.”^h

³⁴ Kən suah u təmətapəh o Filip məmә, “?Karmə Aesea təmatəghat atip in, o etəm pisin kit?” ³⁵ Kən Filip təmətuoun e nəghatən kitəh əm itəm təmətafin, matən-ipən namnusən təwir rəha Iesu.

³⁶ Nian kəmatian e suatip muea ikin kit nəhau əh-ikin, kən suah un təmən-ipən kəm Filip məmә, “!Əplan-tu! Nəhau kit əpəh. ?Tahro? ?Pəs nakol baptais lak lan?”^{§§i}

³⁸ Kən təmən-iəhau kat məmә otətul, kən ilau kərən kəmian əpəh ləhau e nəhau, kən Filip tol baptais lan. ³⁹ Nian kəmuər e nəhau muea ilis, Narmin rəha Iərəməə tiləs-irəkis Filip. Kən suah un təmisəplan minən, məto təmitəlig matuwın iman ikin e nagienən asol e nikin. ⁴⁰ Məto Filip təmәut əm, məplan tatətul əpəh e nitən pəhap ikin əpəh As-tot. Kən in təmatuwın əpəh e taon min matən-iarəp namnusən təwir rəha Iesu mətoarus in təmiet-pən əpəh Sisaria.^j

Sol təməplan Iesu e suatip rəha Tamaskes

(Wək 22:6-16; 26:12-18)

9 Kən e nian əh, Sol təmatəghat əskasik matən-iəkis məmә otohhamnu netəmin rəha Iesu. In təmuwin məplan pris asol agin^k

² mətapəh ron məmә otəte naoa kit kəm nimə rəha nuəfiminən rəha netəm Isrel əpəh Tamaskes, məmә okəmә otəplan kit tatətəu-pən Suatip Rəha Iesu, nat əpnəpin iərman o pətan, otaskəlim ilat məlis ilat məmik ilat muwin e kalapus əpəh Jerusalem.

³ Nian Sol təmuwa iuəhkir o Tamaskes, roiu agin min nəhag-əhagan kit təmisi-pər e neai tatuəp tahmen e nipiən muwa masiəgəpin in ne ikin min titəlau lan. ⁴ Kən in təmiet morin e nəptən, kən məto nəwia suah kit tatən-ipən kəm in məmә, “!Sol! !Sol! ?Tahro natol nəratən kəm io?”

⁵ Kən Sol tətapəh məmә, “?Ik pəh, Iərəməə?” Kən nəwia suah un təmən-ipən kəm in məmә, “!Io Iesu itəm ik natol tərət kəm io. ⁶ Məto roiu ətul muwin əpəh e taon. Ikin əh, suah kit əh-ikin otəpanən-ipinə məmә nat naka onəkol.” ⁷ Kən netəmin itəm koatuarisig-in Sol, kəmotaut kətul kəsəghatən, kəmotəto əm nəwia suah un, məto kəsotəplanən. ⁸ Kən Sol tətul, məto niganəmtin tinoapoap, tinəruru nehmən nat. Kən kəmos əm nelmin motit motuwın Tamaskes. ⁹ Təmos nian kisil təmisəhmən nat, kən təməsəgwənən kən məsənimən nəhau ne.

¹⁰ Əpəh e Tamaskes, etəm rəha Iesu kit əh-ikin, nərgin u Ananaes. Iərəməə təmaun-in e nat kit tahmen e napilaiirən, kən mən-ipən kəm in məmә, “!Ananaes!” Kən in tagət məmә, “Iərəməə, io əpəh.”

¹¹ Kən Iərəməə tən-ipən kəm in məmә, “Uwin əh e nimə rəha Jutas

§§8:36 E kopi oas min neen rəha Niutesteman itəm kəməte e nəghatən Kris aupən, nəghatən u e ves 37, kəməsəteən. Məto katəplan ves 37 e naoa neen uarisig, kən in tatən məmә, “Kən Filip təmən-ipən kəm in məmә, ‘Okəmә nakatən niphahrienən e Iesu e nikim rafin, ekıtun nolən baptais lam.’ Kən tən məmә, ‘!o iatən niphahrienən e Iesu, məmә in Nəti Uhgin pahrien.”

^h8:33 Aes 53:7-8

ⁱ8:36 Wək 10:47

^j8:40 Wək 21:8

^k9:1 Wək 8:3

e suatip asol itəm katən məmә Tətuatip, kən mətəpəh o etənim kit, etəm Tasas, nərgin u Sol. In tatəghat roiu kəm Ughin e nəfakən, ¹²kən Ughin təmos-ipən napilairən kit, kən təməplan etənim kit, nərgin u Ananaeas, təmuwa mələhəu-pən nelmin lan məmә niganəmtin otəwir min.”

¹³Məto Ananaeas tēmә, “Iərəmərә, eməto nənən tepət e suah əh e rəhan nölən rat min itəm tatol e netəm koatahatətә lam əpəh Jerusalem. ¹⁴Kən in təmuwa ikin-u e nərgi pris asol min məmә otaskəlim, məlis netəm koatahatətә lam.”

¹⁵Məto Iərəmərә tēmən kəm Ananaeas məmә, “!Uwin! Məto-inu suah u in rəhak etənim itəm enəmaun-in rəkis məmә otən-iarəp nərgək kəm netəm Iaihlua u sənəmə netəm Isrel, ne rəhalat kig min, ne netəm Isrel.¹ ¹⁶Kən io epanəgətun in məmә otos nahməən o nərgək.”^m

¹⁷Kən Ananaeas təmuwin latuənu muwin imә, kən mələhəu-pən nelmin e Sol, mən-ipən kəm in məmә, “Piak Sol. Iərəmərә Iesu itəm tēmiet-arəp ron ik e suatip nian nəmoatuwa ikin-u, in təmahl-ipa io məmә ik onakehm min nat, kən Narmin Rəha Ughin otərioah mətətig lam.” ¹⁸Roiu agin, nat kit tahmen e nuwiligi nəm tēmiet rəkis e niganəmti Sol, kən in tinaiir min minatehm nat. Kən in təmətul minataliwək, kən kol baptais lan məmә in nəmtətin rəha nahatətəən. ¹⁹Kən nian tēmun nagwənən neen, kən nipətin təməsanən min.

Sol tinətuoun matən-iarəp nərgi Iesu əpəh Tamaskes

Kən Sol təmatig mos nian neen min ilat netəm rəha Iesu əpəh Tamaskes. ²⁰Təmətuoun min əm e nian əh, matən-iarəp nərgi Iesu əpəh e nimә rəha nuəfiminən rəha netəm Isrel, məmә Iesu in Nəti Ughin pahrien.

²¹Kən netənim rafin itəm kəmotətə in, kəmotaut pik ron, kən motən məmә, “!Ei! ?Suah u inu təmatol nəratən kəm netəm koatahatətә e Iesu əpəh Jerusalem aupən, o kəp? Kən in təmuwa ikin-u məmә otaskəlim ilat məlis ilat məmik muwin kəm pris asol min. ?In əh, o kəp?”ⁿ

²²Kən nəghatən itəm Sol tatən-iarəp, in təsanən pik maprəkis-in nəghatən rəha netəm Isrel itəm koatatig Tamaskes, kən matəgətun wir məmә Iesu in Kristo itəm Ughin tēmən məmә otahl-ipa. Kən ilat kinotəruru nat okotən.^o ²³Nian tepət təmuwa muwin rəkis, kən netəm Isrel neen kəmoatəte anion noa kit məmә okotohamnu Sol, ²⁴məto Sol təməto noa anion rəhalat. Kən roiu e nərauiəgən ne lapin min, netəm Isrel kotətləsig əpəh e nəfiluə rəha fenis kəmol e kəpiel məmә okotohamnu Sol.* ²⁵Məto in min neen kəmotiləs lapin motaii-pən e kətim asol kit itəm kəmətu-pən təulə lan, motuwin motiləs-iarəp e nakuhəl e fenis. Kən in təmagim muwin Jerusalem.^p

Sol əpəh Jerusalem

²⁶Nian Sol təmuwin Jerusalem, təmalkut məmә otuwin mətəu-pən netəm rəha Iesu, məto ilat koatəgin, nikilat təht məmә tateiuə-in əm ilat məmә in

*9:24 E taon əh Tamaskes, tahmen e taon tepət, aupən aupən kəmol fenis asol e kəpiel titəlau e taon.

^l9:15 Wək 26:2,6; 27:24; Rom 1:5

^m9:16 2 Kor 11:23-28

ⁿ9:21 Wək 8:3

^o9:22 Wək 18:28

^p9:25 2 Kor 11:32-33

etəm rəha Iesu.^q ²⁷ Məto Panapas təmit muwin mit-ipən kəm aposol min, mən-ipən kəm ilat məmə təmahro nulan Sol təməplan İəməmə Iesu e suatip nian təmatuwin Tamaskes. Kən təmən-ipən min kəm ilat məmə İəməmə təməghat kəm Sol, kən təhro nulan in tinatən-iarəp nərği Iesu əpəh Tamaskes, məsəginən.^r ²⁸ Kən ilat Sol kəmotatig kən tatuwin ikin min əpəh Jerusalem matən-iarəp nərği İəməmə Iesu məsəginən. ²⁹ Kəmotəghat ilat netəm Isrel itəm kotən nəghatən rəha netəm Kris, kəmotoh ilat min e nəghatən. Kən kinoatol məmə okotohamnu Sol. ³⁰ Nian in min neen rəha niməfak kəmotəto, kəmotuwin motit Sol motuwin əpəh ləhau iuəhkir o itəhəi e taon əh Sisaria, kən motahl-ipən məmə otagim muwin əpəh isəu e taon əh Tasas.

³¹ Kən netəm koatəfak əpəh Jutia, ne Kalili, ne Sameria kəmotatig e nəməlin-uən, etəmim tikə itəm otol nəginən kəm ilat. Kən Narmin Rəha Uəgin təmətasitu elat mol ilat koatətul əskasik, kən ilat rafin koatatig katisiai-in İəməmə. Kən ilat tinatəpət.

Pita təmol nelki Aeneas təwir min

³² Pita təmaliwək muwin ikin min məmə otuag netəm koatahatətə e Iesu. E rəhan naliwəkən, təmuwin məplan netəmim rəha İəməmə əpəh e taon əh Lita. ³³ Təmuwin ikin əh məplan suah kit nərğin u Aeneas, nipətin təmimis tinos nup eit, təsaliwəkən mətapil əm e rəhan pet. ³⁴ Kən Pita təmən-ipən kəm in məmə, “Aeneas. Iesu Kristo tosmegəh ik əh-roiu e rəham nimisən. Ətul, maiu-aiu rəham nimitiwin.” Kən roiu agin min, Aeneas təməwir min mətul. ³⁵ Kən netəmim rafin Lita ne ikin min rafin əpəh Saron kəmotəplan suah u təmali-

wək mətan, kən ilat rafin kinotəuhlin rəhalat nətəligən kən minoatəfak kəm İəməmə.

Pita təmol Tokas təmegəh min

³⁶ E taon kit Jopa, pətan kit əh-ikin itəm in etəm rəha Iesu, nərğin u Tapita, u nipətin təmə, “tia,” u in nat megəh kit. E nəghatən rəha netəm Kris, koatən məmə Tokas. Pətan u, nian rafin tatol təwir kəm netəmim kən mətasitu min e ian-rat min. ³⁷ Məto e nian əh, nimisən kit təmol kən timis. Kən kəmotau kol senis kəm in, kələhəu e nimə əpəh ilis agin. ³⁸ İkin əh Lita iuəhkir əm o taon əh Jopa. Kən nian netəm rəha Iesu kəmotəto məmə Pita əpəh Lita, kəmotahl-ipən suah mil kəiu məmə okian mən-ipən kəm in məmə, “!Otuwa uəhai əm-tu!”

³⁹ Kən Pita təmətəu-pən ilau. Nian kəməhalet-arəpa latuənu, kəmotit motuwin əpəh ilis agin. Məto nəutahlimis min tərioah əpəh ikin koatasək ron, kən kəmoatəgətun kəm Pita rəhalat natimnat itəm pətan əh təməhl nian təmatəmegəh.

⁴⁰ Kən Pita təməhl-iarəp rafin ilat, kən meiuaiu misin nulin matəfak. Kən mətag-pən o pətan əh təmimis məmə, “Tapita, ətul.” Kən pətan apon təmaiir məplan Pita, kən mətul matəpələh. ⁴¹ Kən Pita təməa-pən ron maskəlim miuw-pər məmə otətul e nelkin mil. Kən maun-in-pən netəm koatahatətə e Iesu ne nəutahlimis min məmə okotuwa imə, kən mit-ipən pətan əh kəm ilat. ⁴² Kən nəghatən e nat əh təmaiı mətəlau e taon əh Jopa. Kən tepət kəmotən nipahrienən e İəməmə Iesu. ⁴³ Kən Pita təmatig əh Jopa məsin ilau suah kit nərğin u Saimon itəm tatol natimnat e nuwigi kau.

Uhgin tēməghat kəm Konilias

10 E taon Sisaria, suah kit əh-ikin nərgin u Konilias. In etəm Rom, kən in etəm-iasol rəha mopael ilat rafin wan-hanrit. Kən ilat koatisi-pən e “Mopael rəha Itali.”² In etəmim kit itəm tatisiai-in Uhgin rəha netəm Isrel, in ne rəhan min ne rəhan iolwək min. In tatos-ipən rəhan mənī tepət kəm ian-rat min, kən matəfak kəm Uhgin rəha Isrel nian rafin.³ Nian kit əmun e tri kilok ehnaipən e nian tatəfak lan, təməplan nat kit tahmen e napilaiirən. In təməplan wir nagelo kit rəha Uhgin tatuwa ron, kən maun-in məmə, “!Konilias!”⁴ Nian niganəmti Konilias təmətul lan, in təməgin kən mən məmə, “?İləməərə, tahro?”

Kən nagelo təmən-ipən kəm in məmə, “Uhgin tinəplan rəkis nəfakən rəham ne nəwīrən itəm natol kəm ian-rat min.⁵ Ahl-ipən netəmim neen kotuwīn əpəh Jopa, motiləs suah kit motuwa, nərgin u Saimon Pita.⁶ In tətətig ilau suah kit nərgin u Saimon u tatol natimnat e nuwigi kau. Rəhan nimə tatətul iuəhkir o itəhəi.”

⁷ Nian nagelo itəm təmatəghat kəm in təməgin, kən Konilias təmaun-in rəhan iolwək kəiu ne mopael kit itəm tatol wək kəm in, kən in etəm rəha nəfakən.⁸ In təmən-ipən rafin natimnat itəm təməplan kəm iləhal, kən mahl-ipən iləhal məmə okəhaluwīn Jopa.

Uhgin tēməghat kəm Pita e napilaiirən

⁹ Kən kəmən lawigin, nian mitgar tinalalin, kən suah miləhal əh kəmatəhaluwa e suatip iuəhkir o taon əh Jopa, Pita təmuwīn əpəh ilis e nətuei nimə itəm tepin-epin ikin məmə otəghat kəm Uhgin e nəfakən.¹⁰ Məto

nəumis tinus, kən nian kəmatol əh nigin nagwənən, in taiir məto təməplan napilaiirən kit itəm Uhgin tatos-ipa.¹¹ E napilaiirən əh, təməplan neai təməərə, kən nat kit tahmen e tapolən asol kətəskəlīm nīpəgnəmtin min, kən kəhlman-əhlman teiuaiu matuwa e nəp-tən.¹² E nīpəg nat əh, təməplan nat megəh pisin pisin min əh-ikin itəm kotaliwək ne motəkioah, ne mənig pisin pisin min.¹³ Kən nəwia suah kit təmən-ipən kəm in məmə, “Pita, ətul. Ohamnu neen mon.”

¹⁴ Məto Pita təmə, “!İləməərə, kəp! E rəhak nəmegəhən esonən əh nat kit nulan itəm Lou rəham təmən-iəhau məmə kəsənən tamkimik e niganəmtim.”^s

¹⁵ Kən nəwia suah u təməghat min kəm in məmə, “Əsənən məmə nat kit tamkimik itəm io Uhgin iatən məmə təwīr əm, təsamkimikən.”^t ¹⁶ Kəmuəghat o natimnat min əh mau kisil, kən roiu agin min, tapolən apon təmə muwīn əpəh e neai.

Pita təmos nīpəti napilaiirən

¹⁷ Kən Pita nikin təmatəht pik məmə otitun nīpəti nat əh tahmen e napilaiirən itəm təməplan. Məto suah miləhal un itəm Konilias təməhləpis iləhal, kəməhalətapəh o nimə rəha Saimon, kən minəhaluwa minəhaləplan. Kən minəhaluwīn mətəhalətul əpəh e nafiluə.¹⁸ Kən məhlaun əfəməh məmə, “!Ei! ?Suah kit u ikin-u nərgin u Saimon Pita?”

¹⁹ Kən nian Pita tətəlkut əh məmə otitun nīpəti nat əh tahmen e napilaiirən, kən Narmin Rəha Uhgin təmən-ipən kəm in məmə, “!Ei, əto-tu! Suah miləhal kisil əpəh kətəhalegəs-in ik.²⁰ Ətul uəhai matite muwīn məplan iləhal. Kən məsəginən o nətəu-pənən

iləhal mətə-inu io emahl-ipa iləhal məmə okəhaluwa.”

²¹ Kən Pita təmeiuiu muwin mən-ipən kəm iləhal məmə, “Io u inu itəm itəməhal natahalegəs-in. ?Nakəhalolkeike io o naka?”

²² Kən kəhalən-ipən kəm in məmə, “Əwəh. Etəm tatəramərə e mopael min, u Konilias, təmahl-ipa itiməhal məmə ekəhaluwa. In suah kit itəm tətutap e niganəmti Ughin, kən in matəfak min kəm Ughin. Kən noanol min rəha netəm Isrel koatisiai-in pik. Nagelo kit rəha İəramərə təmən-ipən kəm in məmə ik onəkuwin əh iman ikin, kən mamnus nəghatən kəm in pəs in otəto.” ²³ Kən Pita təmit iləhal motuwin imə məmə ilat okotapil əh-ikin.

Pita təmuwin e nimə rəha Konilias

Kən kəmən lawigin, Pita təmətəu-pən iləhal, kən iəfak min neen rəha Jopa, kəmotətəu-pən ilat. ²⁴ Kəmən lawigin min, kəmotiet-arəpən əpəh Sisaria. İkin əh Konilias təmətəpəh o rəhan min ne netəmim neen məmə okotuwa katəsahgin Pita. ²⁵ Nian Pita təmatuwin məmə otuwin imə, kən Konilias təmiet misin nulin e nelki Pita ikin məmə otəfak kəm in. ²⁶ Məto Pita təmitol-ipər min mən-ipən kəm in məmə, “Ətul, io etəmim əm tahmen lam.”^u ²⁷ Kən Pita təmatəghat ilau Konilias kən kəmian imə. Pita təplan məmə netəmim tepət kinotuwa rəkis katəpələh.

²⁸ Kən Pita təmən-ipən kəm ilat məmə, “İtəmat rafin nəkotitun wir məmə tasim e Lou rəha netəm Isrel məmə okotuwa mətan kitəh ilat netəm sənəmə netəm Isrel o kotuwin motətag ilat. Məto Ughin təmən kəm io e napilairən məmə esənən məmə suah kit in tamkimik e niganəmtin. ²⁹ Tol-pən nəh-

lan, nian nəmotahl-ipinə nəghatən ron io, eməsənən nat kit, nıkkik təmagien əm məmə ekuwa. ?Məto iakolkeike məmə ekətəpəh məmə nəmotahl-ipinə nəghatən ron io məmə ekuwa o naka?”

³⁰ Kən Konilias təmə, “Nian kisil tinuwin rəkis tahmen əh-roiu e tri kilok ehnaipən, ematəfak əpəh e rəhak nimə. Kən roiu agin suah kit itəm rəhan natimnat təhag-əhag tətul aupən-in io, ³¹ kən mən məmə, ‘Konilias. Ughin təməto rəkis rəham nəfakən, kən məsaluinən nat wir min itəm ik natol kəm ian-rat min. ³² Ahl-ipən netəmim neen kotuwin əpəh Jopa o suah kit əh-ikin, nərgin u Saimon Pita məmə otuwa. In tətətig e nimə rəha suah kit, nərgin u Saimon, u itəm tatol natimnat min e nuwigi kau. Rəhan nimə tatətul iuəhkir o itəhəi.’ ³³ Kən ekahl-ipinə uəhai əm nəghatən ron ik. Kən təwir pik məmə ik nəmuwa. İtimat rafin u ikin-u e niganəmti Ughin ioatətəlig-in ik məmə onakən-ipa rafin natimnat itəm İəramərə təmos-ipinə məmə onakən-ipa kəm itimat.”

Pita təməghat

³⁴ Kən Pita təməghat mən məmə, “Roiu enitun məmə sənəmə noanol rəha Isrel əm itəm Ughin nıkin tagien olat,”^v ³⁵ məto nıkin tagien o netəmim ikin min rafin itəm koatisiai-in ne moatol nat itəm tətutap.

³⁶ “İtəmat nəkotitun rəkis nəghatən itəm Ughin təmos-ipən kəm netəm Isrel itəm tatən namnusən təwir rəha nəməlinuən ilat Ughin e İesu Kristo itəm in İəramərə rəha netəm rafin. ³⁷ İtəmat nəkotitun natimnat min itəm İesu etəm Nasaret təmol əpəh ikin min e Jutia təmətuoun e Kalili. In təmol natimnat min əh uarisig e wək rəha Jon Baptais itəm tatən-iarəp kəm netəmim

^u10:26 Wək 14:13-15; Nol Əpən 19:10

^v10:34 Dut 10:17; Rom 2:11

məmə okəike kol baptais elat.^w ³⁸ Iesu əh, Uhgín təmitəpun mos-ipən Narmin Rəha Uhgín ne nəsanənən kəm in, kən məto-inu Uhgín tətətig ilau min, in təmuwin e ikin min matol nat wir min, kən matol-wir netəmim itəm Setan təməlis ilat.

³⁹ “Itimat emotəplan natimnat itəm in təmol əpəh Jerusalem ne ikin min əpəh Jutia. Kən itimat emotəplan nian netəmim kəmotəh kətətu-pər e nig kəməluau kən timis. ⁴⁰ Məto Uhgín təmol təmegəh min e nian itəm tatol kisil lan, kən matol əp in kəm netəmim neen məmə okotəplan məmə in təməmegəh min. ⁴¹ Sənəmə netəmim rafin kəmotəplan in, məto netəm əm un itəm Uhgín təmitəpun ilat məmə okotəplan, itimat əh inəh emotəgwən kitiaəh itimat min nian təməmegəh min e nimisən.^x

⁴² “Kən in təmən-ipa kəm itimat məmə ekotən Iesu kəm netəmim, kən motəniarəp məmə Uhgín təmələs-ipər rəkis in məmə in otakil nolən rəha netəmim rafin itəm koatəmegəh ne itəm kinotimis rəkis.^y ⁴³ Ien min rafin rəha Uhgín əupən kəmoatən-iarəp in məmə, netəmim rafin itəm koatən nipaərienən lan, Uhgín otafəl rəkis rəhalat min nolən rat min e nərgi in Iesu.”^z

Narmin Rəha Uhgín təmuwa o Iaihlua min, netəm u sənəmə netəm Isrel

⁴⁴ Nian Pita təmatəghat əh, Narmin Rəha Uhgín təmuwa mərioəh mətatig elat u itəm koatəto nəghatən əh.^a ⁴⁵ Kən netəm Isrel itəm koatən nipaərienən e Iesu itəm kəmotətu-pən Pita əpəh Jopa motuwa, kəmotaut pik nian kəmotəplan nat əh məmə Uhgín təməwte-in min Narmin Rəhan kəm netəm u sənəmə netəm

Isrel. ⁴⁶ Kinotitun məmə təmos-ipən Narmin Rəhan kəm ilat məto-inu kəmotəto netəmim koatəghat e nəghatən ik pisin min moatələs-ipər nərgi Uhgín. Kən Pita təmə,^b ⁴⁷ “?Pah titun nən-iəəuən netəm min u məmə okəsələn baptais elat? Məto ilat kinotos rəkis Narmin Rəha Uhgín tahmen etat.” ⁴⁸ Kən in təməni-pən məmə okul baptais elat e nərgi Iesu Kristo. Kən ilat kəmotətapəh o Pita məmə otatig məsin ilat min.^c

Pita təmamnus kəm netəm koatəfak əpəh Jerusalem

11 Kən aposol min ne netəm koatəfak əpəh ikin min e nitən Jutia kəmotəto məmə Iaihlua min, ilat min kinoatən nipaərienən e nəghatən rəha Uhgín. ² Kən nian Pita təmə muwin Jerusalem, məto netəm rəha iəfak min itəm koatən məmə okəkəike katəhg-ipən netəmim, ilat kinoatən nikalin, ³ moatən məmə, “?Tahro ik nəmuwin mətatig e nimə rəha netəm kəsəhg-ipənən ilat, mətagwən itəmat min ilat?”^d

⁴ Kən Pita tinətuoun matən wir kəm ilat namnusən rəha natimnat rafin əpəh Sisaria, ⁵ təmatən kəm ilat məmə, “Nian emətatig Jopa matəfak məplan nat kit tahmen e napilairən. E nat əh, eməplan nat kit tahmen e tapolen asol kit itəm təmiet e neai kətəskəlim nipaəgnəmtin min kəhlman-əhlman teiuaiu matuwa ron io. ⁶ Emətag-pən wir e nipaənoa nat əh məplan nat megəh pisin pisin min əh-ikin itəm kotaliwək ne motəkioəh, ne nat megəh iarupin min, ne mənig pisin pisin min. ⁷ Kən eməto nəwia suah kit tatən-ipa kəm io məmə, ‘Pita, ətul mōhamnu neen mon.’

^w10:37 Mat 4:12-17 ^x10:41 Luk 24:42-43; Wək 1:8

^y10:42 Wək 17:31; 1 Pita 4:5 ^z10:43 Aes 53:5-6; Wək 2:38

^a10:44 Wək 11:15; 15:8 ^b10:46 Wək 2:4; 19:6 ^c10:48 Wək 19:5

^d11:3 Wək 10:28; Kal 2:12

⁸“Məto ekən-ipən kəm in məmə, ‘İləməmə, kəp! E rəhak nəmegəhən es-unən nat kit nulan itəm Lou rəham təmən-iəhau məmə ekisunən tamkimik e niganəmtim.’

⁹“Eməto min nəwia suah un təmisi-pən e neai matən-ipa kəm io məmə, ‘Əsənən məmə nat kit tamkimik itəm io Uhgın iakən məmə təwir əm təsamkimikən.’ ¹⁰Emuəghat o natimnat min əh mau kisil, kən tapolən apon təmər muwin əpəh e neai.

¹¹“Kən roiu agin e nian əh, suah kisil kəhaliət-arəpa e nimə itəm iotatig ikin. Netəm Sisaria kəmotahl-ipa iləhal məmə okəhaluwa ron io, kit io kan. ¹²Kən Narmin Rəha Uhgın təmən-ipa kəm io məmə ekətəu-pən iləhal, nat əpnəpin iləhal sənəmə netəm Isrel. Piatat min ilat sikis itəm kəmotətəu-pa io, emotuwin kiet-pən əpəh e nimə rəha suah əh Konilias motuwin imə. ¹³Kən in təmən-ipa kəm itəmat məmə təhrol nulan in təməplan nagelo kit rəha Uhgın təmuwa miet-arəpa ron e rəhan nimə, kən mən-ipən kəm in məmə, ‘Ahl-ipən netəmim neen kotuwin əpəh Jopa o suah kit nərgin u Saimon Pita. ¹⁴In otən-ipinə nəghatən kit kəm itəmat məmə itəmat rafin, ik ne rəham min, ne rəham iolwək min, məmə Uhgın otosmegəh itəmat rafin.’^e

¹⁵“Kən nian emətuoun matəghat, Narmin Rəha Uhgın təmeiuiui mərioah matig elat tahmen əm e inu təmuwa min etat aupən.^{fg} ¹⁶Kən nikik tatəht nəghatən itəm İləməmə təmən məmə, ‘Jon tatol baptais e netəmim e nəhau, məto otəsüwəhən Uhgın tol baptais etəmat e Narmin Rəhan.’^h ¹⁷Kən okəmə Uhgın tatos-ipən kəm ilat Narmin kitəh əm itəm təmos-ipa kəm kitat nian kitat kəmotən nıpahrienən e İləməmə İesu Kristo, io etəmim əm, okol esən-iəhauən

Uhgın o nat naka itəm in tolkeike məmə otol kəm ilat.”

¹⁸Nian kəmotəto nəghatən rəha Pita, ilat kəməsotətəhau minən, məto kəmotənwiwi Uhgın motəmə, “Nat əh tol nulan məmə Uhgın tinol rəkis suatip rəha laihluə min məmə ilat min okotəuhlin ilat e rəhalat nolən rat min məmə Uhgın otosmegəh ilat.”ⁱ

Niməfak əpəh Antiok

¹⁹Nian Sol ne rəhan min kəmotəhamnu Stipen, kəmatol tərət kəm netəm koatən nıpahrienən e İesu. Kən iəfak min əh kəmotagim motuwin əpəh ikin min əpəh Fonisia ne Saepras ne Antiok, motən-iarəp nərgi İesu kəm netəm əm u, netəm Isrel.^j ²⁰Məto ilat neen netəm Saepras ne Saerin kəmotuwin Antiok motən-iarəp min namnusən təwir rəha İləməmə İesu kəm netəm əpnəpin əm, sənəmə netəm Isrel əm. ²¹Kən İləməmə təmatol wək tepət e rəhan nəsanənən kən mətasitu pik elat, kən netəmim tepət tepət kəmotəuhlin ilat motən nıpahrienən e İləməmə İesu.

²²Netəm rəha niməfak əpəh Jerusalem kəmotəto namnusən rəha nat əh, kən kəmotahl-ipən Panapas məmə otuwin əpəh Antiok.^k ²³Nian təmietet-arəpən, təməplan məmə Uhgın təmolkeike pik ilat matol təwir kəm ilat, kən netəmim tepət kəmotən nıpahrienən e İesu, kən Panapas nıkin təmagien masitu elat məmə ilat okotətul əskasik e İləməmə e nikilat rafin. ²⁴Panapas in etəm wir kit itəm Narmin Rəha Uhgın tərioah mətatig lan, kən rəhan nahatətəən in təskasik o Uhgın. Kən in təmasitu e netəmim tepət ikin əh məmə ilat okotən nıpahrienən e İləməmə İesu.

^e11:14 Wək 16:31 ^f11:15 Wək 10:9-48 ^g11:15 Wək 2:4 ^h11:16 Wək 1:5

ⁱ11:18 Wək 13:48; 14:27 ^j11:19 Wək 8:1-4 ^k11:22 Wək 4:36

²⁵ Kən Panapas tēmiet muwin Tasas mategəs-in Sol.¹ ²⁶ Nian tēmāplan Sol, tēmīt mian əpəh Antiok, kəmuatig ikin o nup kitiah muatəfak ilat netəm rəha niməfak əh matuəgəṭun netəmim tepət. Ikin əh Antiok kəmətuoun kaun-in netəm rəha Iesu Kristo māmə, “Kristin.”[†]

²⁷ E nian əh, ien neen rəha Uhgın kəmotiet Jerusalem motuwin əpəh Antiok.

²⁸ Kit nərgin u Akapus tēmətul məghat e nəsanənən e Narmin Rəha Uhgın māmə otəsüwəhən nəumis otan e nītən Rom apiəpiə. (Nəumis təman nian Klotias tēmātərəmərə e netəm Rom.)^m ²⁹ Kən netəm rəha Iesu əpəh Antiok kəmotolkeike māmə okotasitu e netəm rəha Iesu əpəh Jutia. Kit tahl-ipən mənī naka, tepət o noan məsin, itəm titun nahl-ipənən. ³⁰ Kən kəmotol mənī min əh, motəmki-pən kəm Panapas ne Sol māmə okuəmīk mian kəm elta min rəha niməfak əpəh Jerusalem.ⁿ

Kig Herot Akripa Kitiah təmol nəratən kəm niməfak

12 E nian əh, nian Panapas ne Sol kəmatuəgəṭun əpəh Antiok, Kig Herot Akripa Kitiah təmahl-ipən rəhan mopael min māmə okotaskəlim netəmim neen rəha niməfak əpəh Jerusalem māmə otol ilat kotəto nahməən e nipətilat. ² Təmahl-ipən rəhan min netəmim kəmotuwin kaskəlim Jemes pia Jon kən motətamnu e rəhalat naip asol. ³ Nian tēmətamnu Jemes, məplan māmə netəm Isrel nikilat təmagien pik ron. Kən in tēmätig maskəlim min Pita. Təmatol nat u e nian kəmatol lafet mil lan Rəha Nuhagego-inən ne Pret U Is Tikə Lan. ⁴ Nian tinaskəlim rəkis Pita, kən təmiləs-ipən e kalapus. Kən Herot təmən māmə mopael sikistin

okoatətlosig-in, kuwit kuwit e aua min rafin e nərauiəgən ne lapin. Kən Herot tolkeike māmə otiuw-iarəp tətul e niganəmīti netəmim nian lafet tinol namnun. ⁵ Məto nian Pita tēmətätig e kalapus, kən netəm rəha niməfak kəmotəfak-pən əskasik ron kəm Uhgın.

Uhgın təmiləs-iarəp Pita e kalapus

⁶ E lapin itəm olawig in, kən Herot tiuw-iarəp, Pita tēmətapil ilugin e mopael kəiu, kəməlis nelmin mil e sen kəiu, kətu-pən kit e mopael kit, kən kətu-pən kit e mopael kit min. Kən mopael kəiu katuətul matuehm nafilüə e kalapus. ⁷ Roiu agin-əh, nagelo kit rəha İəramərə tiet-pa, kən təmasiə məhag-əhag e nipəgnoa kalapus. Təmekek nikali Pita kən məhgaiir lan. Kən māmə, “!Ətul uəhai!” Kən sen mil kəmuisas atip e nelmi Pita mil.

⁸ Kən nagelo tən-ipən kəm in māmə, “Uwin e rəham put ne natimnat.” Kən Pita tuwin elat. Kən tən-ipən min kəm in māmə, “Uwinin rəham kot, kən mətəupa io.” ⁹ Kən Pita tēmətəu-pən miaiet e nipəgnoa kalapus, məto in təsitunən māmə natimnat min u nagelo tatol lan in nipahrienən. Nikin təht māmə tatehm nat kit tahmen e napilaiirən. ¹⁰ Kəmuəliwək muaprəkis-in mopael kit itəm tatehm kalapus, kən muəliwək muaprəkis-in min mopael kit min, kən kəmuea e namnu toa itəm kəmiləkin e iaen. Toa u tatuag-pən e taon asol. Nian kəmuea iuəhkir ron kən təmerəh atip kən kəmiaiet-pən ikin. Nian kəmuəliwək məsin mian e suatip, kən əmun nagelo təmikə min.^o

¹¹ Kən Pita in tinitun māmə sənəmə napilaiirən, kən tən māmə, “Roiu enitun ətuatip māmə İəramərə təmahl-ipa rəhan nagelo təmuwa miləs-irəkis io e

[†]11:26 E nəghatən Kris, nipəti nəghatən u “Kristin” tatən māmə “rəha Kristo.”

¹11:25 Wək 9:30

^m11:28 Wək 21:10

ⁿ11:30 Wək 12:25

^o12:10 Wək 5:19

nat naka itəm Herot tolkeike māmə otol lak itəm netəm Isrel kəmoatolkeike māmə okotəplan.”

¹²Nian Pita tinitun māmə Uhgin tāmīlās-irəkis in, kən təmuwin əpəh e nimə rəha Meri, mama rəha Jon Mak. Netəm koatahatətə e Uhgin tepət kəmotuwa kitīəh moatəfak-pən kəm Uhgin māmə otasitu lan. ¹³Kən Pita tāməht-əht toa e iat rəha nimə əh, kən pətan iolwək kit, nərgin u Rota, təmaiu muwin māmə karmə pah əh tatəht-əht toa. ¹⁴Nian tāməto nəwia Pita, kən tāmī-tun māmə in Pita pahrien. Kən nikin təmagien pik agin-əh kən taluin nərəhən e toa mətə təmaiu mītəlig muwin məplan netəmim u koatəfak, kən təmən māmə, “!Ei, netəmim, Pita əpəh ihluə e toa tatətul!”

¹⁵Mətə kotəmə, “Ah. Ik ialməl.” Mətə in tāmatakəike matən māmə, “!Kəp! latən pahrien.” Kən ilat kotən māmə, “Okəmə naka rəhan nagelo tiə.”

¹⁶Mətə Pita tatəkəike matəht-əht toa. Kən kəmotuwin kerəh e toa, kən nian kəmotəplan in, nikilat təmaut pik ron. ¹⁷Mətə Pita tāmīlās-ipər nelmin mēfə-tutu ilat māmə okəsotəghatən. Kən matən-iarəp kəm ilat māmə təmahro nulan İəramərə tāmīlās-iarəp in e kalapus. Kən mən-ipən kəm ilat māmə, “Otən-ipən nəghatən u kəm Jemes ne pi-atat min e niməfak.” Kən tāmiet magim matuwin ik pisin kit min.

¹⁸Kəmən lawigin, mopael min itəm kəmoatehm Pita e kalapus, kəmotətapəh-ətapəh olat min, kən minotəruru əfəməh māmə Pita təmahruwin.^p ¹⁹Kən nian Herot tāməto māmə Pita tāmikə, kən təmahl-ipən mopael min māmə okotegəs-in. Mətə nian mopael min kəməsotəplanən, kən Herot təmaun-in mopael min

itəm kəmotehm kalapus mətapəh olat māmə Pita təmahrol magim. Mətə ilat kotəruru kən in təmən māmə okəmik mopael min əh kan kohamnu ilat. Kən Herot tāmiet Jutia muwin e taon kit Sisaria matig ikin o nian neen.

Kig Herot Akripa Kitīəh tāmīmīs

²⁰E nian əh, Kig Herot Akripa Kitīəh neməha təmol pik təmetəhau netəm kotatig e taon mil əh, Taea ne Saeton. Kən netəm-iasol min rəha taon mil əh kəmotuwa kitīəh kən motuwin māmə okotəplan kig māmə okotaru nego, mətə-inu netəm iməlat ikin kotuwin katos-nəmtin nagwənən imə kig ikin. Mətə aupən ilat kəmotuwin motəplan kig, kəmotəghat ilat suah kit nərgin u Plastus, itəm tatehm wir natimnat e nimə rəha Kig Herot, motiww-pən māmə otətəu-pən ilat.

²¹E nian itəm Kig Herot tāmītəpun lan māmə otuwin məplan ilat, kən təmuwin e rəhan natimnat wir min itəm tatəgə-tun māmə in tatəramərə. Kən təmuwa məpələh e ikin imə kig, kən matəghat kəm netəmim. ²²Kən netəmim kəmotagət əfəməh māmə, “!Suah u tatəghat sənəmə in etəmim mətə uhgin kit!” ²³Kən roiu agin min nagelo kit rəha İəramərə təmoh e nimisən əskasik kit mətə-inu Herot təmos nənwīwīən o netəmim, kən məsos-ipənən nənwīwīən kəm Uhgin, kən wom min kəmoton nisgan kən timis.^q

²⁴Kən e nian əh, netəm koatən nīpahrienən e İesu kəmoatakəike kətamnus-iarəp nəghatən rəha Uhgin e ikin min tepət, kən netəmim tepət kəmotuwa katən nīpahrienən e İesu.^r

²⁵Nian Panapas ne Sol kəmioal namnun rəhalau wək əpəh Jerusalem, miatəlig mian Antiok iləhal Jon Mak.^s

^p12:18 Wək 5:22-24 ^q12:23 Dan 5:20

^r12:24 Aes 55:11

^s12:25 Wək 11:29-30; 15:37

Uhgin tāmētəpun Panapas ne Sol māmə okioal rəhan wək

13 E niməfak Antiok, ien min əh-ikin ne iəgətun min. İlat u Panapas, ne Simeon katən māmə etəm iapın, ne Lusias etəm Saerin, ne Manaen u təməpət ilau Herot Antipas u təmətəməmə e Kalili aupən, ne Sol. ²E nian kit ilat kəmotapəs nagwənən kən moatəfak-pən kəm İəməmə, kən Narmin Rəha Uhgin təmən-ipən kəm ilat māmə, “İakolkeike māmə roiu əh onəkotiləs-ipər Panapas ne Sol māmə ilau okioal wək u itəm emaun-in ilau ron.”^t ³Kən nian kinotapəs rəkis nagwənən motəfak, kən motələhəu-pən nelmilat e rəhalau-kapə māmə okotiləs-ipər ilau, kən motahl-ipən ilau māmə okian mioal wək.^u

Panapas ne Sol kəmuən-iarəp nəghatən rəha Uhgin əpəh Saepras

(Əplan map rəha naliwəkən rəha Pol e namnu naoa u.)

⁴Kən mətə-inu Narmin Rəha Uhgin təmahl-ipən ilau māmə okioal wək u, kən ilau kəmian əpəh e taon Selusia, kən ikin əh kəmian e nego kit mian əpəh e nəptən kit Saepras. ⁵Nian kəmiet-arəpən e taon Salamis, kəmian e nimə rəha nuəfiminən rəha netəm İsrel matuən-iarəp nəghatən rəha Uhgin. Kən Jon Mak tatətəu-pən ilau mətəsitə elau.^v

⁶Kən kəməhlaliwək əm e nəptən un mətəarus məhəliet-arəpa e taon Pafos. İkin əh kəməhaləplan noanol kit rəha İsrel itəm tatol nat pispis e nəsanənən rəha iərmis min, kən in ien eiue, nərgin u Patissas. ⁷Suah u tətəliwək nian tēpət ilau Setias Polas u kapman asol rəha netəm Saepras. Setias Polas in tenatig, rəhan nətəligən təwir. Kən in təmahl-ipən nəghatən māmə Panapas ne Sol okuea

məəplan, mətə-inu tolkeike māmə otətə nəghatən rəha Uhgin. ⁸Mətə suah u Patissas təmətən rat ilau. (Nərgin e nəghatən Kris katən māmə Elimas). Kən mətəlkut māmə otəuhlin nətəligən rəha Setias Polas māmə otəsənən nıpahrienən e İesu.

⁹Kən Sol u kətaun-in min māmə Pol, Narmin Rəha Uhgin təməriəh e nıkin, kən təmətag-pən ətuatip o Elimas kən mən māmə, ¹⁰“İi! İk nəti Setan. İk tikimır rəha natimnat rafın itəm kotətuatip. İk nakəriəh əm e neıueıuəən ne nəratən. ?Onəghan nəpanapəs nən ratən suatip pahrien rəha İəməmə itəm natəuhlin? ¹¹Roiu əh, İəməmə otol nalpinən kit kəm ik māmə nıganəmtim otəpis, onəsəplanən nəhag-əhəgən kit ne o nian neen.” Kən roiu ağın min təməplan nərəu ne nəpinəpən kəmuea mualpin nıganəmtin, kən nıganəmtin təpis ağın. Kən təmətul matea-pən əpnəpin əm māmə suah kit otəsitə lan mit.^w ¹²Nian kapman Setias Polas təməplan nat əh, təmən nıpahrienən e İesu mətə-inu təməut magien o nəgətunən rəha suah mil e İəməmə.

Panapas ne Pol kəmian Antiok əpəh ikin Pisitia

¹³Kən Pol ne rəhan min netəmim kəmotiet Pafos motuwın e nego kit motuwın əpəh taon Perka e ikin Pamfilia. İkin əh Jon Mak təməpəs ilat mıtəlig-pən əpəh Jerusalem.^x ¹⁴Kən ilat kəmotiet Perka motuwın əpəh taon Antiok əh-ikin Pisitia. Kən e nian rəha Sapat, kəmotuwın imə e nimə rəha nuəfiminən rəha netəm İsrel moatəpələh. ¹⁵Nian kəmotətə nafinən rəha Lou ne İen Min, kən netəm-iasol rəha nimə əh kəmotahl-ipən nəghatən kəm Pol ne Panapas mətən māmə, “Piak min. Okəmə itəmat kit

^t13:2 Wək 9:15

^u13:3 Wək 6:6

^v13:5 Wək 12:12; 15:39

^w13:11 Wək 9:8

^x13:13 Wək 15:38

tatos nəghatən wir məmә otən tasitu e netəmim, tətul mən-iarəp.”

¹⁶ Kən Pol tәмәtul mefәtutu ilat mәмә okәsotәghatән, kән mән mәмә, “Noanol min rәha netәм Isrel ne itәmat laiһ-luә min itәм noatәfak-pән kәм Uhgin, otәtәlig-in-tu io. ¹⁷ Uhgin rәha noanol min rәha Isrel tәmitәpun timitat min aupән kән mol ilat kotepәt nian ilat kәmoatәtig әpәh ikin Ijip. Kән e nәsanәнәn asol rәhan, tәmit-iarəp ilat e nәptән әh.^y

¹⁸ Kән mateһm wir ilat o nup foti nian kәmotan әpәh ikin taruән-aruән ikin.^z

¹⁹ In tәmol noanol min rәha netәм Isrel kәmotoһ kapman min rәha nәptән sepin itәм kotatig e nitән әh Kenan, kән mos-ipән nәptән әh rәhalat kәм tipitat min mәмә rәhatat.^a ²⁰ Natimnat min әh kәmol nup fo-hanrit-fifti tinuwa minuwın rәkis. Uarisig e natimnat min әh, Uhgin tәmos-ipән kәм noanol min rәha Isrel netәм-iasol min mәмә ilat okotәрәmәrә elat mәtoarus-pa e nian rәha ien rәha Uhgin Samuel.^b ²¹ Kән netәмim kәmotәtapәh kәм Samuel o kig, kән Uhgin tәmos-ipән kәм ilat Sol u nәti Kis, tәmisi-pән e noanol rәha Benjamin. Kән in tәmәrәmәrә elat o nup foti.^c ²² Kән nian Uhgin tәmilәs-irәkis Sol, kән in mol Tefit tәmuwa kig. In tәmән-iarəp nat kit tәwir lan mәмә, ‘Emәplan suah kit Tefit nәti Jese, in etәм tәtuatip itәм io iakolkeike. Kән in otol natimnat rafin itәм io iakolkeike mәмә otol.^d

²³ “Kән Uhgin tәmol mәмә Iosmegәh kit, inu Iesu, otisi-pән e noanol rәha suah u Kig Tefit, mәмә otosmegәh netәм Isrel tahmen-pән әm mәмә in tәmән-iәkis mihin.^e ²⁴ Mәto uarisig Iesu tәtuoun rәhan

wәk, Jon tәmaupән mән-iarəp kәм noanol min rәha Isrel mәмә okotәkәike motәuhlin ilat e rәhalat nolән rat min kән kol baptais elat.^f ²⁵ Nian Jon tәmatuwa iuәһkir o nolән namnun rәhan wәk, in tәmән mәмә, ‘?Nikitәmat tәht mәмә io pah? Io sәnәmә etәм ilouin itәм Uhgin tәmән rәkis. !Kәp! In tatuar-isig lak itәм io esahmenән mәмә ekapeg rәkis rәhan put.^g

²⁶ “Piak min itәм nәmotisi-pән e noanol rәha Epraham, ne itәmat laiһ-luә min itәм nәkoatәfak kәм Uhgin, otәtәlig-in wir, Uhgin tәmahl-ipa kәм kitat nəghatән u e Iesu mәмә in otosmegәh kitat. ²⁷ Kән netәмim itәм kotatig Jerusalem ne rәhalat netәм-iasol min kәmәsotitunән mәмә suah әh inәh Iesu, Uhgin tәmahl-ipa mәмә otosmegәh ilat. Kән nat әpnәpin kәmatafin-iarəp kәм ilat e Sapat min rafin nəghatән rәha ien min rәha Uhgin itәм kәmoatән e Iesu, mәto ilat kәmәsotitunән. Kән ilat kәmotән mәмә okohamnu Iesu tahmen-pән әm itәм ien min rәha Uhgin kәmotән aupән mәмә netәмim okotol mihin. ²⁸ Nat әpnәpin kәmәsotәplanән nat kit mәмә otimis ron, mәto kәmotәtapәh mәмә Pailat otohamnu.^h

²⁹ “Nian kәmol rafin natimnat itәм Nəghatән rәha Uhgin tәmән mәмә okul mihin lan, kән rәhan min netәмim kәmotilәs-iәhau e nig kәluau motilәs ka kitәnim e nipәg kәpiel.ⁱ ³⁰ Mәto Uhgin tәmol in tәmegәh min e nimisән. ³¹ Kән e nian tepәt tatiet-arәpa o rәhan min netәмim. Netәм әh, ilat Iesu kәmotan aupән әpәh Kalili mәtoarus-pa Jerusalem. Kән roiu әh netәм әh koatән-

[†]13:25 Iolwәk rәha etәм-iasol in tatapeg rәkis put rәha etәм-iasol rәhan. Wәk u in lәhau agin.

^y13:17 Eks 1:7; 6:6; 12:51 ^z13:18 Nam 14:34; Dut 1:31-32 ^a13:19 Dut 7:1;

Jos 14:1 ^b13:20 Jdg 2:16; 1 Saml 3:20 ^c13:21 1 Saml 8:5,19; 10:20-24

^d13:22 1 Saml 13:14; 16:12; Sam 89:20 ^e13:23 2 Saml 7:12-16 ^f13:24 Mat

3:1-2 ^g13:25 Jon 1:20,27 ^h13:28 Mat 27:22-23 ⁱ13:29 Mat 27:59-60

iarəp kəm piatat min u noanol min rəha Isrel, məmə ilat kəmotəplan pahrien Iesu, kən in təməmegəh pahrien.^j

³² “Kən roiu əh, itimat ioatən-ipinə kəm itəmat namnusən təwir əh, məmə nənəkisən itəm Uhgin təmol kəm tipitāt min aupən, ³³ roiu əh, tinol rafin nəghatən rəhan kəm kitat noanol min rəhalat nian təmosmegəh Iesu e nimisən. Tahmen-pən əm e Naoa Rəha Uhgin e Naoa Rəha Napuən Min kəiu tatən məmə, ‘Ik nətik. Roiu enuwa rəham tata ətu-atip.’^k

³⁴ “Uhgin təmən-iəkis rəkis e rəhan Naoa məmə otəpanosmegəh Iesu e nimisən, kən okol təsimis minən, kən nipətin otəsəmnəmitən. Tatən məmə, ‘Nipahrienən, oekos-ipinə nat wir agin min kəm ik itəm emən-iəkis rəkis kəm Kig Tefit aupən.’^l

³⁵ “Kən e ik pisin min kit min e Naoa Rəha Uhgin, Kig Tefit təmən kəm Uhgin e Iosmegəh məmə, ‘Kən onisegəhan-inən məmə nipəti Iolwək Ətuatip rəham otəmnəmit məpien.’^m

³⁶ “Nian Tefit təmatəmegəh, təmol natimnat min itəm Uhgin tolkeike. Uar-isig ikin timis, kən kəmitənim ilat tipin min, kən nipətin təməmnəmit. ³⁷ Kən nəghatən əh, təməsəghat-inən Tefit, məto təmatəghat-in Iesu məmə in min təmimis, məto Uhgin təmol təmegəh min, kən nipətin təmisəmnəmitən.

³⁸ “Kən piak min, iakolkeike məmə onəkotitun məmə roiu iatən-ipinə kəm itəmat məmə e Iesu, Uhgin otos-irəkis nolən rat min rəhatəmat. ³⁹ Kən itəmat onəkotəkəike motitun məmə Iesu pisin əm titun nos-irəkisən nolən rat rəha netəm u itəm koatahatətə lan. In otikis ilat o nolən rat min rəhalat. Məto su-

atip rəha nətəu-pənən Lou rəha Moses təsahmenən o nosmegəhən etənim.ⁿ

⁴⁰ Kən itəmat onəkotəkəike moatəto itəmat məmə nəghatən rəha ien min rəha Uhgin otəsuwamən etəmat. ⁴¹ Kən in tatən məmə,

‘Ei, otətəlig-in-tu, itəmat itəm noatəghat nausit moatən rat natimnat rafin. Onəkotaut kən motimis, məto-inu e nian nakoatəmegəh, oekol nat kit tərāt pik otəmat itəm okol nə-sotənən nipahrienən lan, nat əp-napin okəmə suah kit otən ətuatip kəm itəmat.’^o

Netənim kəmotagien o namnusən təwir

⁴² Nian Pol ne Panapas kinatīaet e niməfak, netənim kəmotətapəh olau məmə, “Awi, okol nakuea min e Sapat u tatuwa, muən-iarəp min nəghatən əh neen kəm itimat.” ⁴³ Kən nian netənim kəmotiet e nimə, ilat tepət kəmotətəu-pən Pol ne Panapas. Netəm əh, neen noanol min rəha Isrel, kən neen netəm rəha ikin min itəm kəmotapəs rəhalat nahatətən moatətəu-pən nahatətən rəha netəm Isrel.

Kən ilau kəmuəghat kəm ilat matuən-ipən əskasik kəm ilat məmə, “Onəkotəkəike motaskəlim nahatətən rəhatəmat e Uhgin.”

⁴⁴ Kən e Sapat itəm tatuwa, iuəhkir netənim rafin e taon asol əh kəmotuwa məmə okotəto nəghatən rəha Uhgin. ⁴⁵ Kən nian netəm Isrel kəmotəplan nimanin netənim kəmotuwa o nəghatən rəha Pol, kən kəmotetəhak pik olat, kən minotətuoun moatən rat Pol ne nat naka itəm in tatən.

⁴⁶ Kən Pol ne Panapas kəməsuaginən kəmuən məmə, “Itimlau oekueike muən-iarəp nəghatən u rəha Uhgin kəm itə-

^j13:31 Wək 1:3,8

^k13:33 Sam 2:7

^l13:34 Aes 55:3

^m13:35 Sam 16:10

ⁿ13:39 Rom 10:4

^o13:41 Hab 1:5

mat pitən, noanol min rəha Isrel. Kən itəmat nəmotapəs nəghatən rəha Uhgin, kən itəmat nakoatən atip əm məmə itəmat nəsotahmenən o nosən nəmegəhən lili. Kən roiu itimlau enatian məmə ekuən-iarəp namnusən təwir u kəm laihlua min itəm sənəmə noanol min rəha Isrel,^p 47 kən inu, inu nəghatən itəm ləramərə təmos-ipa rəkis kəm itimlau məmə ekioal, in tatən e Naoa Rəha Uhgin məmə,

‘Io emol ik məmə onəkuwa ik nəhag-əhagən kit rəha laihlua min, məmə natən-iarəp kəm netəmin rafin məmə iakolkeike məmə ekosmegəh ilat.”^q

⁴⁸ Nian laihlua min kəmotəto nəghatən əh, nikilat təmagien ron, kən minoatamnus-amnus kəm ilat min məmə nəghatən rəha Iesu ləramərə in təwir pik. Kən netəm u itəm Uhgin təmaun-in rəkis ilat məmə okotos nəmegəhən u itəm namnun tikə, ilat kəmotən niphahrienən lan. ⁴⁹ Kən nəghatən rəha ləramərə təmaui mitəlau e nitən əh rafin e taon əh.

Noanol min rəha Isrel kəmotəhg-iarəp Pol ne Panapas

⁵⁰ Məto noanol min rəha Isrel neen kəmotuwın motəplan nipitan asol rəha taon əh itəm koatəfak ilat netəm Isrel, ne netəm-iasol min e taon əh, motiww-pa ilat moatol neməha kəm Pol ne Panapas. Kən kəmotəhg-iarəp ilau iməlat ikin. ⁵¹ Məto ilau kəmioah pispis nəptən e nelkilau tahmen e nəmtətin kit məmə Uhgin təməuhlin məntaan kəm ilat kən otol nalpinən kəm ilat. Kən ilau kəmi-aiet mian e taon əh Ikoniam.^r ⁵² Məto netəm rəha Iesu əpəh Antiok, Narmin Rəha Uhgin tatərioah elat, kən ilat niki-lat tətəgien pik.

Pol ne Panapas kəmian Ikoniam

14 ^E Ikoniam kəmian min əpəh ^e nimə rəha nuəfiminən rəha netəm Isrel, kən matuən-iarəp nəghatən rəha Uhgin, kən nəghatən rəhalau təwir pik məmə təmiww-pa netəm Isrel tepət ne netəm laihlua tepət min, məmə ilat kəmoatən niphahrienən e Iesu. ² Məto netəm Isrel itəm kəsotənən niphahrienən e rəhalau nəghatən, kəmotuwın o laihlua min, motol ilat kotetəhau pik netəm u koatən niphahrienən e Iesu, moatol neməha kəm ilat. ³ Məto Pol ne Panapas kəmuatig ikin tuwəh, məsuəginən ilat, kəmatuəkəike matuən-iarəp nəghatən rəha nəwirən rəha Uhgin kəm netəmin rafin. Kən ləramərə təmol ilau kioal nat pispis ne nəmtətin tepət məmə netəmin okotitun məmə rəhalau nəghatən rəha nosmegəhən in nəghatən pahrien.^s

⁴ Kən netəm ikin əh, kəmotəhap ilat min, neen kəmotətəu-pən netəm Isrel itəm kəsotənən niphahrienən e Iesu, kən neen kəmotətəu-pən aposol mil əh, Pol ne Panapas. ⁵ Kən netəm Isrel ne laihlua min, ne netəm-iasol min rəhalat min, kinoatol nəghatən anion kit məmə okotərkən ilau, kən motəhtimnu ilau e kəpiel.^t ⁶ Məto nian kəmotəto nəghatən anion rəhalat, kəmuagim mian əpəh e ikin Likaonia, kən mian mətuatig e taon mil əh, Listra ne Tepe. ⁷ Kən e taon mil əh ne ikin min titəlau e taon mil əh, ilau katuən-iarəp namnusən təwir rəha Iesu Iosmegəh.

Pol ne Panapas əpəh Listra

⁸ Kən e Listra, suah kit əh-ikin. Nian təmaiir məto nelkin təməfaiu təruru nali-wəkən, tatəpələh əm, kən in tatəpələh ikin əh ⁹ matətəlig-in nəghatən rəha Pol. Pol təmətag-pən ətuatip o suah əh, mini-

^p13:46 Wək 3:26; 18:6 ^q13:47 Aes 49:6 ^r13:51 Mat 10:14; Wək 18:6

^s14:3 Mak 16:20; Hip 2:4 ^t14:5 Wək 14:19

tun mēmā suah əh tinatahatətə rəkis mēmā nelkin titun nəwīrən,¹⁰ kən magət əfəmäh lan mēmā, “!Ei piak, ətul!” Kən əmun, suah apon təmətip mər kən minataliwək.

¹¹Nian nimanin netəmim kəmotəplan nat əh itəm Pol təmol, kəmotən əfəmäh e nəghatən Likaonia mēmā, “!Ei! Otəplan-tu. Uhgin min rəhatat kinotol netəmim in, ilat minotuwa imətət ikin.”^u ¹²Kən kəmotəuhlin nərği Panapas mēmā Sus u nipətin təmə in iərəmə rəha uhgin min rəhalat. Kən kəmotəuhlin min nərği Pol mēmā Heremes, nipətin u mēmā in iəghat asol rəha uhgin min rəhalat. ¹³Nimə rəha narmi nat rəha uhgin əh Sus, in tatətul ihluə e taon əh. Kən pris rəha uhgin əh Sus təmasig kau min neen itəm tinətu-pən rəkis nəgui-nig elat. Kən məmik ilat muwa e nafiluə rəha latuənu rəhalat itəm kəmotol əpətin e kəpiel. Məto in ne nimanin netəmim kətolkeike mēmā kətol sakrifais kəm ilau motol nənwiwən lan kəm Pol ne Panapas.

¹⁴Məto nian aposol mil kəmuəto nəghatən e nat əh, kəmuəhap rəhalau natimnat.^f Kən kəmuaiu mian əpəh ilugin elat. Kən muagət əfəmäh mēmā, ¹⁵“!Ei, nəman! ?Nakotəmā nəkotol nat un o naka? Itimlau etəmim əm tah-men etəmat. Etios nammusən təwir matuea kəm itəmat, kən ekioalkeike mēmā ekuəuhlin nətəligən rəhatəmat mēmā nakotapəs nəfakən kəm uhgin min u itəm rəhalat nəsanənən tikə. Məto onəkotəfak əm kəm Uhgin itəm tatəmegəh, mətatig nammun tikə. In pisin əm təmol neai, nəptən, nitəhəi, ne natimnat rafin itəm koatatig ikin min rafin.”^v

¹⁶Aupən in təmegəhan-in mēmā netəmim e ikin min rafin mēmā ilat okotətu-pən atip əm suatip min rəhalat.^w ¹⁷Məto nian rafin in tatol suatip kəm ilat mēmā ilat kotitun nəplanən rəhan nəwīrən itəm in tatol. In tatol nuhuən tatəfik, matol nagwənən min e nasumən, kən koatol nipətilat e nian ətuatip rəhalat. In tatos-ipən nagwənən kəm itəmat mol itəmat nakoatəto təwir.”^x ¹⁸Məto kəmatuən pap nəghatən əh kəm ilat, iuəhkir əm kuakie o nən-iəhauən ilat o nolən sakrifais, o nos-ipənən nənwiwən kəm ilau.

¹⁹Kən netəmim neen e noanol min rəha netəm Isrel kəmotiet e Antiok əh Pisitia ne Ikoniam motiet-pa Listra motiuw-pa netəmim tepət mēmā okotuwa kəplan ilat. Kən kəmotiləs Pol kən motaht e kəpiel, kən motewkəkan ka kərakin-iarəp e taon motapəs tətəməhl. Nəkilat təht mēmā təmimis.^y ²⁰Məto nian netəm rəha Iesu kəmotuwa kətul kitəlau in, kən tətul əmun muwin min əpəh imə e taon. Kən kəmənen lawigin, in ne Panapas kəmiaiet mian Tepe.

Pol ne Panapas kəmietəlig-pən Antiok əh Siria

²¹Kən Pol ne Panapas kəmuən-iarəp nammusən təwir e taon əh Tepe, kən kəmiaiuw-pa netəmim tepət kotuwa o Iesu. Kən kəmietəlig muea Listra, kən uarisig u, kiaiet min muea Ikoniam, kən miaiet min muea Antiok əh Pisitia. ²²Kən ikin əh, kəmatuəm əskasik netəm rəha Iesu. Kən matioas-ipən nəghatən mēmā okotətul əskasik e nahatətəən e Iesu. Kən matuən mēmā, “Kitat okotatig e nəratən tepət nian koatuwin e suatip

^f14:14 “kəmuəhap rəhalau natimnat” in nəmtətin kit mēmā kəmotəto tərət pik e nolən əh

^u14:11 Wək 28:6

^v14:15 Sam 146:6; Wək 10:26

^w14:16 Wək 17:30

^x14:17 Jer 5:24

^y14:19 Wək 17:13; 2 Kor 11:25

rəha nuwinən matig ahgin nərəməərən
rəha Uhgin. Məto nat əpnəpin əm, ki-
tat okotəkəike moatətul əskasik.”^z ²³ Kən
e niməfak min e ikin min rafin itəm
ilau katian ikin, katuəmki-pər elta min
rəhalat. Kən matuapəs nagwənən ma-
tioal nəfakən, kən matuələhəu e nelmi
lərəməərə netəmim itəm kinoatən rəkis
nipahrienən lan.

²⁴ Kən ilau kəmian-pən Pisitia ikin
muatite-pa Pamfilia ikin e taon əh Peka,
²⁵ ikin əh ilau kəmuən-iarəp namnusən
təwir ikin. Kən ilau kəmuatite-pa min e
taon kit min Atalia, ²⁶ kən kəmios nego
ikin miatəlig-pa Antiok əh Siria. Netəm
Antiok əh inəh, əupən ikin ilat kəmotahl-
ipən Pol ne Panapas məmə okian muən-
iarəp nəghatən rəha Uhgin, kən motəfak
məmə Uhgin otehm wir ilau e ikin min
itəm ilau katian ikin. Kən roiu kinioal
namnun wək rəhalau.^a

²⁷ Nian ilau kəmiatəlig-pa min,
kəmuəun-in netəmim rəha niməfak
məmə okotuwa kitəh. Kən ilau
kəmuən-iarəp kəm ilat natimnat itəm
Uhgin təmol elau e nəsanənən rəhan,
kən məmə təmahro nulan Iaihlua min,
ilat kəmotuwa moatən nipahrienən e
Iesu.^b ²⁸ Kən ikin əh, ilau kəmuatig
tuwəh ilat netəm rəha Iesu.

**Iəfak min neen kəmoatən
məmə netəmim okotətəu-pən
Lou rəha Moses**

15 Kən netəmim neen kəmotiet
əpəh Jutia motatite-pa Antiok
moatəgəhun piatat min moatən məmə,
“Okəmə kəsəhg-ipənən itəmat, tahmen
e inu itəm Lou rəha Moses tatən mihin,
okol Uhgin təsosmegəhən itəmat.”^c
² Kən Pol ne Panapas ilat netəm əh
koatəgəhəu o nəghatən əh, kən

kəmotəghat əfəməh e nənən əh. Kən
uarisig, netəm rəha niməfak əh Antiok
kəmotitəpun Pol ne Panapas ne ilat
neen min məmə okotuwin Jerusalem
motəplan aposol min ne elta min rəha
niməfak o nənən əh.^d

³ Netəm rəha niməfak kəmotahl-ipən
ilat kotuwin, kən nian ilat kəmoatiet-
pən Fonisia ne Sameria, kəmoatən-iarəp
məmə təhro nulan Uhgin tatiuw-pa Iaihlua
min koatuwa rəhan netəmim. Kən
nəghatən əh təmol piatat min ikin əh
nikilat tətəgien pik. ⁴ Nian kəmotiet-
pa Jerusalem, netəm rəha niməfak ne
aposol min ne elta min rəha niməfak,
kəmotəgien məmə okotos ilat motuwin
iməlat min ikin. Kən Pol ne netəm əh
kəmotən-iarəp natimnat itəm Uhgin tə-
masitu elat lan.^e ⁵ Məto Farisi neen əh-
ikin itəm koatən nipahrienən e Iesu,
kəmotətul motən məmə, “Iaihlua min,
okəike kəhg-ipən ilat, kən onəkotəkəike
kəgəhun ilat məmə okotətəu-pən Lou
rəha Moses.”

**Aposol min ne netəm-iasol
min kəmotəghat əpəh Jerusalem**

⁶ Kən aposol min ne elta min rəha
niməfak kəmotəpələh kəmotəghat-in
nənən əh. ⁷ Kən nian kəmotəghat
nəfəməh məsin, kən Pita təmətul mən
məmə, “Piak min. Itəmat nəkotitun wir
məmə nuwəh rəkis Uhgin təmitəpun io
e nikitat məmə ekən-iarəp namnusən
təwir rəha Iesu kəm Iaihlua min məmə
okotən nipahrienən lan.^f ⁸ Uhgin
titun nətəligən rəha netəmim, kən
in tinəgəhun rəkis məmə nikin tagien
məmə otosmegəh netəm u sənəmə
noanol min rəha Isrel, məto-inu
təmos-ipa Narmin Rəha Uhgin kəm ilat
e suatip kitəh əm itəm təmos-ipa kəm

^z14:22 Wək 15:32; 1 Tes 3:3

^a14:26 Wək 13:1-2

^b14:27 Wək 15:4,12

^c15:1 Kal 5:2

^d15:2 Kal 2:1

^e15:4 Wək 14:27

^f15:7 Wək 10:1-43

kitat.^g ⁹In tāməsol pisinən kəm ilat. !Kəp! In tāməfəl rəkis rəhalat nolən rat min mətə-inu koatən nīpahrienən lan tahmen-pən əm e itəm tinol rəkis kəm kitat.

¹⁰“?Mətə tahro itəmat nakoatuwin e suatip pisin məmə Uhgīn nīkin otahmə? ?Tahro itəmat ninoatīlēs-ipən Lou kəm ilat məmə in nat təfigəm kit itəm ilat kotalis? !Kəp! Itəmat, otəplan-tu. Kitat ne tipitat min kitat rafin kəsotahmenən məmə okotīlēs nat figəm əh.^h ¹¹Mətə kitat koatahatətə məmə Iesu in Iərəməərə rəhatat, kən in tatosmegəh kitat e rəhan nəwīrən əm, kən in matol əm nəhlan kəm ilat.”ⁱ

¹²Nəghatən əh təmol ilat kotəruu nat okotən, kən moatətəlig-in Pol ne Panapas kinatuamnus-iarəp nat pispis min ne nəmtətin pisin pisin min itəm Uhgīn təmol ilau kioal e niganəmti Iaihlua min.

Jemes təmahtosig-in nəghatən

¹³Nian kəmioal namnun nən-iarəpən wək min rəhalau, kən Jemes tətul mən məmə, “Piak min. Otətəlig-in wir-tu rəhak nəghatən.^j ¹⁴Pita təmən wir agin kəm kitat məmə tahro nulan Uhgīn tēmiet-pa pitən o Iaihlua min məmki-rəkis ilat neen məmə rəhan min. ¹⁵Mətə nat əh tahmen-pən əm e nəghatən itəm ien rəha Uhgīn təmən itəm kəmətə e Naoa Rəha Uhgīn. Uhgīn tatən məmə, ¹⁶‘Uarisig e natimnat min əh, oekitəlig-pa min.

Oekol-wir nego rəha nərəməərən rəha Kig Tefit u təməhap aupən iuəhkir tamnim.

Nat ənnapin iuəhkir tamnim, mətə ekilēs-ipər mīlpin mafəl mol təkaskik min,

¹⁷məmə netəm ənnapin e nitən min u Iaihlua min, itəm nīnəmitəpun rəkis ilat məmə rəhak netəmim min, ilat okotegəs-in io.

¹⁸Io Iərəməərə iatən mihin kən emol netəmim kotitun rəkis nat əh aupən.”^k

¹⁹Kən Jemes təmən məmə, “Kən təl nəhlan, io iakən məmə roiu Iaihlua min kinoatəuhlin nətəligən rəhalat minoatuwa o Uhgīn. Kən təsəwīrən məmə kitat okotol tiəkis pik min olat. ²⁰Mətə pəs okotəte naoa kit tuwin kəm ilat məmə okəsotunən nagwənən min u itəm kinol rəkis sakrifais lan kəm narmi nat min u iərmis min, kən kotamkimik e niganəmti Uhgīn. Kən məsotolən təfagə e pətan. Kən məsotunən nat megəh itəm kəmaril nentou mətə-inu nitən əh-ikin e nīpətin. Kən okəsotunən nitən.^l ²¹Okotəkəike motən-iəhau ilat nəhlan o nələhəuən nəməlinuən tətətig, mətə-inu təmətuoun rəkis e Sapat min rafin, netəmim koatafin Lou rəha Moses əpəh e nīmə rəha nuəfiminən rəha netəm Isrel. Kən katən-iarəp nəghatən min əh e taon min rafin.”

Kəmətə naoa kəm iəfak min u Iaihlua min

²²Kən aposol min ne elta min ne netəm rəha nīməfak kəmotegəhan məmə okotahl-ipən ilat min neen kotətəu-pən Pol ne Panapas motuwin Antiok. Kən kəmotətgi-arəp Saelas ne Jutas u katən məmə Pasapas. Suah mil əh netəmim koatisiai-in ilau. ²³Kən kəmos-ipən naoa kəm ilat məmə okotos motuwin. Naoa tatən məmə,

“Itimat aposol min ne elta min rəha nīməfak, itimat piatimat u itəmat. Iakotən təwir kəm itə-

^g15:8 Wək 10:44; 11:15 ^h15:10 Mat 11:30; Kal 3:10

ⁱ15:11 Kal 2:16; Efes 2:5-8 ^j15:13 Kal 2:9 ^k15:18 Amos 9:11-12

^l15:20 Eks 34:15-17; Lev 17:10-16

mat əpəh Antiok, ne Siria, ne Silisia u Iaihlua min, mətə roiū ninotuwa piatimat min.

²⁴Itimat emotəto məmə netəmim neen u e nikitimat kəmotol tiəkis pik kəm itəmat, kən itəmat nəmotəto tərət e nəghatən rəhalat. Məto itimat emisotos-ipənən nəghatən məmə okotuwin kən mihin. ²⁵Tol nəhlan kən itimat emotaun-in nəghatən kit, kən motegəhan məmə itimat kəiu okioas nəghatən rəhatimat muətəu-pən Pol ne Panapas u ilau kuəwir pik otat. ²⁶Iuəhkir kiamis o wək u rəha Iəramərə rəhatat, Iesu Kristo. ²⁷Kən itimat ioatahl-ipinə Jutas ne Saelas məmə okiamnə muehm itəmat. Ilau okuən əsas kəm itəmat nəghatən kitiah əm itəm itimat emotəte. ²⁸Kən Narmin Rəha Uhgın nikin tagien ne nikitimat tagien məmə esotos-ipinə minən lou kit kəm itəmat məmə otəfigəm pik otəmat, mətə in əm u nəkotəkəike motol.^m ²⁹onisotunən nagwənən min u itəm kinol rəkis sakrifais lan kəm narmi nat min u iərmis min; kən məsotunən nitan; kən məsotunən nat megəh itəm kəmaril nentou mətə-inu nitan əh-ikin e nipətin; kən məsotolən təfagə e pətan. Okəmə nakotətəu-pən nəghatən min əh, onəkotuwin e suatip təwir. Inu namnun rəhatimat nəghatən.”

³⁰Kən netəm-iasol min əh kəmotahl-ipən netəm əh ilat kuwit məmə okotuwin əpəh Antiok. Nian kəmotiet-pən Antiok, kəmotəun-in netəmim rəha niməfak e ikin min əh, kən kotuwa kitiah, kən kotos-ipən naoa un kəm

ilat. ³¹Kən nian kəmotəfin naoa un, nikilat təmagien mətə-inu nəghatən əh təmiləs-ipər nikilat. ³²Jutas ne Saelas ilau ien mil rəha Uhgın. Kəmuəghat təfəməh kəm piatat min əh mətialəs-ipər nətəligən rəhalat matioal ilat koatə-tul əskasik. ³³Kəmuatig tuwəh məsin ikin əh, kən piatat min kəmotəuiatipin ilau kən motətapəh məmə Uhgın otos-ipən rəhan nəməlinuən kəm ilau, kən motahl-ipən ilau kiətəlig-pən o netəm u kəmotahl-ipa ilau. ³⁴⁻³⁵Kən Pol ne Panapas kəmuatig tuwəh məsin əpəh Antiok, kən ilat netəmim tərət kəmoatən-iarəp ne moatəgəton netəmim e Iəramərə.

Pol ne Panapas kəmuəhap ilau min

³⁶Nian neen uarisig, Pol təmən-ipən kəm Panapas məmə, “Təwir məmə ki-atelig min mian muəplan pialau min e taon min itəm kəmuən-iarəp nəghatən ikin rəha Iəramərə kəm ilat, muəplan-tu məmə koatahratig.” ³⁷Kən Panapas tolkeike məmə otit min Jon Mak.ⁿ ³⁸Mətə Pol təplan məmə təsətuatipən, mətə-inu Jon Mak tinapəs rəkis ilau əpəh Pamfilia mitəlig məsətuə-pənən ilau mətəarus kioal namnun e wək.^o ³⁹Kən kəmuən təskasik e nənən əh, kən muəhap ilau min. Kən Panapas təmit Mak kən mios nego kit mian əpəh Saepras. ⁴⁰Mətə Pol təmit Saelas ilau min. Kən netəm koatəfak kəmotəfak məmə Iəramərə otehm wir ilau e rəhan nəwirən, kən motahl-iarəp ilau. ⁴¹Kən kəmuəliwək mian-pən Siria ne Silisia ikin kən matuem əskasik niməfak min.

Timoti təmətəu-pən Pol ne Saelas

16 Kən Pol təməliwək min muwin əpəh Tepe ne Listra. Kən ikin əh, etəmim kit əh-ikin rəha Iesu, nərgin u Timoti. Mama rəhan in noanol kit rəha

^m15:28 Mat 23:4

ⁿ15:37 Wək 12:12,25

^o15:38 Wək 13:13; Kol 4:10

Isrel, mato rəhan tata in etəm Kris.^p
²Netəm koatəfak əpəh Listra ne Ikoniam
 kəmotən məmə Timoti in etəm təwir
 kit.^q ³Kən Pol tolkeike məmə otit ilau
 min. Kən təməhg-ipən in mato-inu təmə-
 solkeikeən məmə noanol min rəha Is-
 rel nikilat otəht rat mato-inu kotitun
 məmə tata rəha Timoti in etəm Kris.
⁴Kən nian iləhal kəməhaluwin e taon
 min, kəmətəhalən-iarəp kəm netəmim
 rəha Uhgın nəghatən rəha aposol min
 ne elta min itəm kəmotələhəu əpəh
 Jerusalem. Kən mitəhaləgətun ilat məmə
 okotəkəike katətəu-pən nəghatən min
 əh.^r ⁵Kən e nolən əh, niməfak min kə-
 motəskasik e rəhalat nahatətəən, kən
 nian rafin netəmim koatuwa moatepət e
 niməfak.

Pol təməplan napilairən kit rəha Uhgın

⁶Kən iləhal kəməhaluwin-pən əpəh
 Fritia ne Kalesia ikin, mato-inu Narmin
 Rəha Uhgın təməsegəhan-inən iləhal
 məmə okəhaluwin-pən Esia ikin
 məhalən-iarəp nəghatən u əh-ikin.^s
⁷Nian kəməhaluwa iuəhkir e ikin Misia
 ne ikin Pitinia, məhalolkeike məmə
 okəhaluwin Pitinia. Məto Narmin rəha
 Iesu təsegəhan-inən məmə okəhaluwin.
⁸Kən kəməhalaliwək məhaluwin-pən
 Misia ikin, kən məhalatite-pa e taon
 əh Troas. ⁹Kən lapin in, Pol təməplan
 nat kit tahmen e napilairən. Təməplan
 məmə etəm Masetonia kit tatətul
 matətapəh əskasik ron məmə, “Awi,
 okol nakuwa Masetonia masitu etimat.”
¹⁰Nian Pol tinəplan rəkis əm nat əh,
 kən enoataii-pən rəhatimat natimnat
 məmə ekotuwin Masetonia, mato-inu
 enoatitun məmə Uhgın tətəun-in itimat
 məmə ekotən-iarəp namnusən təwir
 rəha Iesu kəm netəm ikin əh.

Litia əpəh Filipae təmən nipahrienən e Iesu

¹¹Kən emotos nego kit motiet əpəh
 Troas motaiu ətuatip əm o nitən
 Samotres. Kən kəmən lawigin emotuwin
 motuar e taon Neapolis. ¹²Kən emotiet
 ikin-u motaliwək əm motuwin əpəh e
 taon əh Filipae, u tatəməhl aupən e
 nitən asol Masetonia. Netəm ikin əh,
 netəm Rom ətuatip. Kən emotatig məsin
 əh-ikin.

¹³Kən e Sapat, nian rəha nəfakən,
 emotiet e taon əh kən motuwin əpəh
 ləhau e nəhau kit itəm emotəto məmə
 netəmim kotuwin ikin katəfak. Kən
 emotuwin moatəpələh katəghat itimat
 nipitan itəm kəmotaupən motuwa
 katəpələh. ¹⁴Kən pətan Tuatira kit
 əh-ikin tatətəlig-in itimat, nərgin u
 Litia. In pətan itəm tatol-salim-in
 niməhan nəgui-naris u nian rafin
 niməhan əh nəmtin tiəkis pik. Pətan əh
 nian rafin in tatəfak kəm Uhgın, kən
 Iərəməyə təmol nikin timətmətig məmə
 otən nipahrienən e nəghatən itəm Pol
 tatən. ¹⁵Kən kəmol baptais lan ne
 rəhan min, ne rəhan iolwək min. Kən
 in təmən-ipa kəm itimat məmə, “Awi,
 okol nakotuwa imak ikin kotatig məsin
 mato-inu itəmat ninotitun rəkis məmə
 io iatən nipahrienən e Iərəməyə.” Kən in
 təmatəkəike kəm itimat, kən ekotuwin
 iman ikin.

Kəmiləs-ipən Pol ne Saelas e kalapus əpəh Filipae

¹⁶Kən nian kit, nian emoatuwin ikin
 rəha nəfakən əh, kən pətan əkəku kit
 təməplan itimat e suatip. In slef rəha
 netəmim neen itəm kəmos-nəmtin. Pə-
 tan əh narmin rat kit tətətig lan itəm
 tol in tatən-iarəp natimnat itəm otə-

^p16:1 Wək 14:6; 2 Tim 1:5

^q16:2 Fil 2:19-22

^r16:4 Wək 15:23-29

^s16:6 Wək 18:23

panuwa. Kən matol win e mēni tepət rəha rəhan netəm-iasol min mətō-inu netəmim kotətou ilat mēmā ilat okotəto rəhan nəghatən. ¹⁷ Kən in tēmatuarisig-in itimat Pol, kən matən əfəmāh mēmā, “Netəm u, netəm rəha Uhgīn u in ilis, ilis pik. Koatən-ipinā kəm itəmat su-atip rəha Uhgīn mēmā in otosmegəh netəmim lan.”^t

¹⁸ Təmatol nəhlan etimat nian tepət, mətōarus nian kit Pol tinəto tərət o nat əh minəpou in. Kən in tēmeirair magət e narmin rat apon mēmā, “E nərği İesu Kristo iatən-ipinā kəm ik mēmā onakiet rəkis e pətan əkəku un.” Kən roiu agin min, narmin rat apon tēmiet e pətan əkəku əh.

¹⁹ Kən nian rəhan netəm-iasol itəm koatərəmərə lan kinotitun mēmā kinotakī e suatip rəhalat o nolən win e mēni, kəmotəto tərət. Kən kəmotaskəlīm Pol ne Saelas motiləs ilau motuwīn əpəh e ikin rəha kaonsel rəha taon əh, ²⁰ mēmā okuətul e niganəmti netəm Rom, netəm rəha kot. Kən ilat kəmotən mēmā, “Suah mil u ilau noanol rəha netəm Isrel. Ilau kətioal nat tərət tepət u imətāt ikin.”^u ²¹ Ilau katuən mēmā kitat okotəkəike kətəu-pən suatip pisin min. Mətō su-atip min əh kəsotətuatipən e lou rəhatat. Kitat netəm Rom. Okol kitat kəsotolən nəhlan.”

²² Kən netəm ikin əh kəmotuwa motəplan ilat minoatən rat ilau. Kən suah mil u rəha kot kuən-ipən kəm mopael min mēmā okotapeg rəhalau natimnat motalis ilau.^v ²³ Kən kəmotalis ilau mau tepət, kən uarisig kotiləs-ipən ilau e kalapus. Kən motən-ipən kəm etəm tatehm kalapus mēmā otəsəmkarəpənən elau kiaiet muagim. ²⁴ Nian etəm rəha

nehmən kalapus tēməto nəghatən əh, tēmiləs ilau muwīn e rum kit əpəh imə agin, kən mətəu-pən nig e nelkilau tah-men e hankap.

Etəm tatehm kalapus tēmən nipahrienən e İesu

²⁵ Kən nian tinəlis kinkin lapin, Pol ne Saelas katuəfak, kən ilau katuən napuən min rəha nənwiwīn Uhgīn. Kən netəmim min e kalapus koatətəlig-in ilau. ²⁶ Kən roiu agin-əh min, namig asol kit tēməloal e nəptən kən mol nimə kalapus tēməloal pik, kən nafilua min e kalapus kəmoterəh, kən sen itəm kəməlis netəmim lan kəmotisas. ²⁷ Kən nian etəm rəha nehmen kalapus təmaiir, məplan mēmā nafilua min rəha kalapus kəmoterəh, nikin tēməht mēmā netəm koatəməhl e kalapus kinotagim rafin. Kən mīləs-ipər rəhan naip mēmā otagimnu atip in lan.^{sw} ²⁸ Mətō Pol təmagət əfəmāh mēmā, “!Ei! !Əsaruañ ik! İtimat rafin əpəh ikin.”

²⁹ Kən suah əh təmaun mēmā okiləs lait ka, kən in təmaiū muwīn əpəh imə, misin-pən nulin əpəh e nelki Pol ne Saelas ikin mətəsiəp. ³⁰ Kən mit ilau məhəliet əpəh ihluə kən mətəpəh olau mēmā, “!Suah mil! ?Ekahro nulan mēmā Uhgīn otosmegəh io?”^x ³¹ Kən kuən-ipən kəm in mēmā, “Onəkəike mən nipahrienən e İərəmərə İesu, kən mēmā Uhgīn otosmegəh ik ne rəham min.” ³² Kən kəmuən-ipən nəghatən rəha İərəmərə kəm in ne netəmim itəm kotatig ilat min. ³³ Nat əpnəpin lapin agin, mətō suah əh tēmīt ilau muwīn maikuas e niməgəm min e nipətīlau itəm kəmalis ilau ikin. Kən e nian əm əh, kəmol baptais lan ilat rəhan min. ³⁴ Kən

§16:27 E nian əh, okəmā mopael kit tairaməg e etəm tatol kalapus tagim, okəike kohamnu mopael əh.

^t16:17 Mak 1:24

^u16:20 Mak 13:9

^v16:22 2 Kor 11:25; 1 Tes 2:2

^w16:27 Wək 12:18-19

^x16:30 Wək 2:37

in tæmit Pol ne Saelas muwin æpəh iman ikin mos-ipən nagwənən kəm ilau. Kən in ne rəhan min rafin nikilat tæmagien mærioah mæto-inu kæmotən nipahrienən e Uhgîn.

³⁵ Nian tæmian, etəm rəha kot mil əh kuən-ipən kəm mopael min mæmə, “Okotuwin kerəh e suah mil əh katian.”

³⁶ Kən suah əh etəm rəha kalapus tæmən-ipən kəm Pol mæmə, “Etəm rəha kot mil kəmuən mæmə ekoterəh etəlau nakatian, kən ialet mætian kən muətul mætig.”

³⁷ Mæto Pol tæmən-ipən kəm mopael min əh mæmə, “?Ei, mæto naka əh? Itimlau etəm Rom mil.** Kən etəm rəha kot mil əh kəsuaflanən nat kit mæmə emioal tærat, mæto e niganæmti netæmim kæmotalis itimlau, kən kiləs-ipən itimlau e kalapus. ?Kən roiu kioalkeike mæmə oekiaiet anion əm? !Kəp! Ilau əm okuəike muea ikin-u kən mialəs-iarəp itimlau.”

³⁸ Kən mopael min əh kæmotuwîn kən-ipən kəm etəm rəha kot mil əh. Kən nian kəmuəto mæmə Pol ne Saelas ilau etəm Rom mil, ilau kəmuəgin pik. ³⁹ Kən kəmian muən-ipən kəm Pol ne Saelas mæmə, “!Ei, kəsi! Emioal tærat etəmlau.” Kən uarisig kiaiet ilau motiet e nipəg noa kalapus, kən muən-ipən wir kəm ilau mæmə okiaiet e taon əh.

⁴⁰ Kən Pol ne Saelas, ilau kəmiaiet e kalapus mian e nimə rəha Litia. Ikin əh kəmuəplan piatat ne winitat min rəha niməfak, kən muəghat mæsin kəm ilat mætialəs-ipər nikilat. Kən uarisig u, kiaiet mætian.

Pol ne Saelas kəmian əpəh Tesalonaeka

17 Kən Pol ne Saelas kəmuəliwək mian-pən əpəh e taon mil əh

Amfipolis ne Apolonia, mueia miaet-pa e taon əh Tesalonaeka. Ikin əh, nimə rəha nuəfiminən kit əh-ikin rəha netəm Isrel. ² Kən Pol tæmol tahmen əm e itəm tatol nian min, tæmuwin əpəh imə e nimə əh. Kən e Sapat kisil ilat netəm əh noanol min rəha Isrel kəmoatol nəghatən tepət o Naoa Rəha Uhgîn. ³ In tatən kəm ilat mæmə, “Naoa Rəha Uhgîn tatən wir agin-əh mæmə Kristo itəm Uhgîn tæmən mæmə otahl-ipa, otəpanəto nahmæən e nipətin, muwa mætoarus mimis, kən Uhgîn otəpanosmegəh min in e nimisən. Iesu u itəm iatən kəm itəmat, inu Kristo əh.” ⁴ Ilat neen kæmotən nipahrienən e nəghatən əh, kən kæmotətəu-pən Pol ne Saelas. Kən netəm Kris tepət itəm koatəfak kəm Uhgîn, ne nipitan asol tepət itəm koatəramərə e nipitan min, kæmotətəu-pən ilau.

⁵ Mæto netəm-iasol rəha noanol min rəha Isrel, kæmotetəhak, kən motuwîn moategəs-in netəm nol təfagə, əpəh e nikal suatip min ne ikin min, motuwa minoatos ilat min, kən minoatol nəratən tepət əpəh e taon əh. Kən kæmotuwîn e nimə rəha suah kit nərgin u Jeson, moteatəp nafiluə e nimə, moategəs-in Pol ne Saelas. Kæmotolkeike mæmə okotiləs-ipən ilau e nelmi kaonsel əh-ikin əh.

⁶ Nian kəməsotəplanən ilau, kən kæmotaskəlim Jeson ne piatat min neen motəmki-pən ilat mæmə okotətul aupən in netəm-iasol min rəha kaonsel. Kən kæmotagət əfəməh moatən mæmə, “Suah mil əh Pol ne Saelas kætioal nat tærat tepət e ikin min, kən minuea e taon rəhatat. ⁷ Kən suah u Jeson tæmaun-in ilau kian iman ikin, mæto ilat koatətəghl lou rəha Sisa itəm tatəramərə e nitən min. Ilat koatən mæmə Iəramərə

** 16:37 Okəmə suah kit in etəm Rom, mæto katətu-pən nəghatən kit lan, kən lou kit əh-ikin rəhalat mæmə aupən kapman otol nalpinən kəm in, mæto in otəkəike mətul e kot mən-iarəp nəwtain nəghatən katətu-pən lan. Afin e Wək 25:15-16.

kit min əh-ikin tətətig, nərgin u Iesu.”^y

⁸Nian noanol min rəha Isrel kəmotən nəghatən əh, motol netəmim ne netəm-iasol min əh kinotəruu əfəməh məmə okotol naka. ⁹Kən netəm-iasol min əh kəmotol Jeson ne piatat min kəmotos-ipən mənə neen, məmə in nənəkisən kit məmə okəsotol minən nat əh, kən motahl-ipən ilat koatuwin.

Pol ne Saelas kəmian əpəh Perea

¹⁰Nian tinapinəp, kən piatat min ikin əh kəmotahl-ipən Pol ne Saelas məmə okian e taon əh Perea. Nian kəmiaiet-pa ikin əh, kəmian e nimə rəha nuəfiminən rəha netəm Isrel. ¹¹Noanol min rəha Isrel ikin əh nətəligən rəhalat təwir, maprəkis-in netəm Tesalon-aeka, məto-inu kotolkeike pik məmə okotətəlig-in nəghatən rəhalau. Kən nian rafin, koatafin wir e Naoa Rəha Ughin, moategəs-in məmə nəghatən rəhalau tətuatip o kəp. ¹²Məto-inu e nolən əh, kən tepət kəmotən niphahrienən e Iesu. Kən nipitan asol min Kris tepət, ne netəm Kris tepət kəmotən niphahrienən e Iesu.

¹³Məto nian noanol min rəha Isrel əpəh Tesalonaeka kəmotəto məmə Pol tatən-iarəp min nəghatən rəha Ughin əpəh Perea, kən ilat kəmotuwa min əpəh ikin minoatol netəm Perea kinotol min təməht kəm ilau. ¹⁴Kən e nian əm əh, piatat min kəmotahl-ipən min Pol tuwin əpəh itəhai muwin e nego muwin Atens, mapəs əm Saelas ne Timoti kətuatig əpəh Perea. ¹⁵Kən netəmim itəm kəmotit Pol moatuwin Atens, kinoatitəlig-pa min Perea, Pol tahləpis ilat məmə okotən-ipən kəm Saelas ne Timoti məmə okuaut uəhai əm mian muəplan min in.

Pol əpəh Atens

¹⁶Nian Pol təmatəsahgin Saelas ne Timoti əpəh Atens, in təməto tərət pik məto-inu nian taliwək mətan ikin əh, məplan ikin əh tərəoah e narmi nat min. ¹⁷Məto-inu o nat əh, kən in tuwin əpəh e nimə rəha nuəfiminən rəha netəm Isrel ilat netəm Isrel ne İaihlə min itəm koatəfak kəm Ughin, moatəghat pik o nat əh. Kən nian rafin in tatuwin ikin katol maket ikin matəghat kəm netəm əpnəpin min əm.^z ¹⁸Kən İəgətuwin min neen netəm Kris, kətaun-in ilat Epikiurien ne Sitoik,^{††} ilat min koatəghat. İlat neen koatən məmə, “?Suah əh təmiləs əm nəghatən əpəh kit e suatip matən, kəhrmə tatən naka əpəh?”

Kən netəmim neen kotəmə, “İtimat ekotəto məmə tatəghat-in ughin min rəha ikin pisin pisin min.” Koatəghat nəhlan məto-inu Pol tatəghat-in Iesu, matən məmə təmimis məto Ughin təmosmegəh min.

¹⁹Kən kəmotəun-in-pən Pol məmə otuwa mətul e niganəmti kaonsel rəha netəm koatəpələh e nitot əh Areopakus. Kən kaonsel əh təməni-pən kəm in məmə, “Ekotolkeike məmə ekotitun niphəti nəghatən wi itəm nakatən. ²⁰Nəghatən min əh neen, ekotəto məmə tol pisin əgin-əh, kən ekotolkeike məmə ekotitun niphətin.” ²¹Kəmotəghat nəhlan məto-inu netəm Atens ne netəm ik pisin min itəm kəmotuwa Atens, kotolkeike məmə okotəpələh əm katətəlig-in nəghatən wi min əh, kən motəuhlin wir nənən lan.

²²Kən Pol tətul e niganəmti netəm rəha kaonsel əh məmə, “Netəm Atens. İo

^{††}17:18 Epikiurien ne Sitoik - İəgətuwin min neen itəm koategəs-in niphahrienən. İlat Epikiurien koatən məmə natimnat itəm tatol suah kit nikin tagien, inu nəukətin rəha nəmegəhən təwir. İlat Sitoik koatən məmə təwir okəmə suah kit təsətoən năgienən ne nəhməən e nikin.

enəplan rəkis mēmə rəhatəmat nətəligən tepət tatuwin o uhgin min. ²³Nian io etaliwək ikin-u imatəmat ikin, matəplan ikin nəkoatəfak min ikin ne narmi nat min, kən eməplan nəghatən kit itəm itəmat nəmotəte-pən rəkis e kəpiel kit mēmə, Inu ikin katəfak-pən kəm uhgin kit itəm itimat ekotəruu. Məto uhgin itəm itəmat nəkoatəfak kəm in, itəm nəkotəruu, Uhgin əh inəh itəm io iatən-ipinə kəm itəmat. ²⁴Uhgin əh inəh təmol nəptən u, ne natimnat rafin itəm koatətig lan, kən in matəramərə e neai ne nəptən, in təsatigən e niməfak min itəm kitat əm netəmim kəmotol. ²⁵Nat kit təsikəən ron itəm kitat netəmim kotitun nolən kos-ipən kəm in. Məto-inu in pisin əm tatos-ipa nəmegəhən kəm kitat kitəh kitəh, matos-ipa natimnat rafin kəm kitat.^{ab} ²⁶Aupən, aupən agin-əh, in təmol əm suah kitəh əm. Kən netəm rafin ikin min kəmotiet əm e suah əh, kən in pisin əm təmələhəu ilat rafin e ikin min, kən in pisin əm təmən nian itəm ilat okotan lan, ne nuantən min rəhalat. ²⁷Uhgin əh təmol nəhlan mēmə kitat rafin okotəkəike keğəs-in mēmə okotehm, tahmen e etəmim itəm tateameam əpnəpin əm mēmə otehm nat kit. Məto niphahrienən mēmə Uhgin əh, sənəmə in isəu o kitat.^c ²⁸Tahmen e itəm suah kit təmən aupən mēmə, ‘Məto-inu kitat koatəkul-pən əm e Uhgin, kən moatos nəmegəhən, moataliwək, moatol natimnat rafin.’ Kən mahmen e suah kit rəhatəmat itəm təməte rəkis napuən kit mēmə, ‘Kitat min kitat nenətin min.’

²⁹“Məto-inu kitat nenəti Uhgin, okol kitat kəsotənən mēmə in tahmen e natimnat itəm netəmim koatol ilat e iaen u kol tatipit-ipit, ne silfa ne kəpiel. In sənəmə nat kit itəm suah kit titun nol

əmən e nelmin o e rəhan nenatigən. !Kəp!^d

³⁰“E nian əh aupən itəm netəmim kotəruu Uhgin, tahmen e itəm Uhgin təmahtosig-in niganəmtin mēmə otəsəplanən nolən rat min əh. Məto roiu tatən kəm kitat rafin e ikin min rafin mēmə, ‘Itəmat rafin onəkotəuhlin itəmat e rəhatəmat min nolən rat min.’ ³¹In təmən nəhlan, meto inu in tinəmitəpun rəkis nian itəm in otakil nolən lan rəha netəmim, kən in otol əm e suatip itəm tətutətip. Uhgin tinitəpun rəkis etəmim itəm otakil nolən min rəha netəmim, kən in tinəmol rəkis kəm netəmim mēmə in otol nəhlan, məto-inu tinol rəkis suah əh təmegəh e nimisən.”^e

³²Nian ilat kəmotəto nəghatən mēmə Uhgin təmol suah kit təmegəh min e nimisən, neen kəmotalah-əmnu, məto neen katən mēmə, “Itimat ekotolkeike mēmə ekotəto min rəham nəghatən.”

³³Kən Pol təmiet e nəghatən əh rəha kaonsel. ³⁴Kən netəmim neen kotuwin kəkul-pən lan, moatən niphahrienən e Iesu. Netəm əh kit nərgin u Taionisiəs, in etəm kit rəha kaonsel əh, ne pətan kit min nərgin u Tamaris, ne netəmim neen min.

Pol təmuwin Korin

18 Uarisig e natimnat min əh, Pol təmiet əh Athens, muwin e taon pisin kit min, nərgin u Korin. ²İkin əh, təməplan suah kit, in noanol rəha Isrel, nərgin u Akwila. Təmaiir əpəh Pontas, məto təmuwin mətatig əpəh Itali e taon asol əh Rom. Uarisig, kən etəm Rom əh, Klotias itəm tətəramərə e ikin min, təmol lou kit mēmə noanol min rəha Isrel okotəkəike motiet Rom. Kən Akwila ne rəhan pətan Prisila kəmiaet mueia mətə-

^a17:25 1 King 8:27; Wək 7:48

^b17:25 Sam 50:12

^c17:27 Sam 145:18; Jer 23:23

^d17:29 Aes 40:18-20; 44:10-17; Wək 19:26

^e17:31 Sam 96:13

atig əpəh Korin. Kəməsuatigən təfəməh kən Pol tiet-pa, məplan ilau.^f ³Kən mətatig iləhal min ilau, matəkul-pən elau e wək rəhalau, məto-inu wək rəhan rəha nosən məni tahmen əm əh wək rəhalau. İlat netəm rəha nəhlən nimə tapolən.^g ⁴Kən e nian rafin e Sapat, nian rəha nəfakən, Pol ne noanol min rəha İsrel ne netəm Kris koatol nəghatən tepət əpəh e nimə rəha nuəfiminən rəha netəm İsrel, məto-inu Pol tolkeike məmə otiuw-pa ilat məmə okotən nipahrienən e İesu.

⁵Kən Saelas ne Timoti kəmiaiet Masetonia, kən nian kəmiaiet-pa ikin əh, Pol təmapəs wək kən matən-iarəp əm nian rafin namnusen təwir matən wir kəm noanol min rəha İsrel məmə İesu in Kristo itəm Ughin təmən məmə otahl-ipa.^h ⁶Məto ilat kəmotetəhau, kən moatəhai. Kən Pol təmorautilin-orautilin rəhan sot asol e niganəmtilat. Kən mən məmə, “Okəmə nəkotatig e nəratən lan nian Ughin otakil netəmim e Namnun Nian, məto rəhatəmat atip. Tətuoun əh-roiu, ekuwin mən-iarəp namnusen təwir o İaihlua min.”ⁱ ⁷Kən in təmiet elat muwin mətatig e nimə rəha suah kit sənəmə noanol rəha İsrel, məto in tatəfak kəm Ughin, nərgin u Titias Jastas. Rəhan nimə in e nikal nimə rəha nuəfiminən rəha netəm İsrel. ⁸Kən Krispas u in tatərəmərə e nimə əh, in ne rəhan min, ilat kəmotahatətə e İərəmərə. Kən netəm Korin tepət min kəmotəto nəghatən rəha Pol, kən kəmotahatətə e İesu, kən kol baptais elat.

⁹Kən nian kit lapin, Pol təməplan nat kit tahmen e napilaiirən. E napilaiirən əh, İərəmərə təməghat kəm in məmə, “Əsəginən ilat. Uwin mən-iarəp rəhak nəghatən məsəmegən, ¹⁰məto-inu kilau min ik. Netəmim okol kəsotərəkənən ik, məto-inu netəmim tepət e taon əh ilat

rəhak netəmim min.”^j ¹¹Kən Pol təmatig ikin əh nup kitəh kən məwig sikis, matəgətun netəmim e nəghatən rəha Ughin.

Netəm İsrel kəmotiləs-ipən Pol e kot

¹²Kən nian Kalio, in kapman rəha netəm Akaea, kən netəm İsrel kəmotuwa kitəh motaskəlim Pol motiləs motuwin e kot. ¹³Kən motən məmə, “Suah u tətalkut məmə otiuw-pən netəmim məmə okotəfak kəm Ughin e nolən kit itəm təsətuatipən e Lou.”

¹⁴Kən Pol təmətul məmə otəghat, məto Kalio təmən-ipən kəm ilat məmə, “Netəm İsrel. Otətəlig-in-tu. Okəmə nat u in nat kit təsətuatipən, o təsətəu-pənən lou, itəmat nəkotitun rəkis məmə ekəike məto nəghatən rəhatəmat. ¹⁵Məto, nəghatən u in musmus əm kit rəhatəmat e nərig min ne natimnat min rəha Lou rəhatəmat, kən tətatig əm etəmat məmə onəkotən kələhəu wir. Io nikik təsəgienən məmə ekakil nat tol nəhlən kit.” ¹⁶Kən in mahl-iarəp ilat e kot. ¹⁷Kən nian kəmotuwin ihluə, əmun kəmotaskəlim Sostenes u etəm-iasol rəha nimə rəha nuəfiminən rəha netəm İsrel. Kən kəmotəh kəmotəh əpəh e nafilua e nimə kot. Məto Kalio təsolən nat kit məmə otən-iəhau ilat.

Pol təmitəlig Antiok əpəh Siria

¹⁸Pol təmatig nian tepət əpəh Korin ilat piatat min. Kən uarisig tapəs ilat muwin ikin əh-ikin Kegkria. Aupən Pol təmol nəniəkisən kit kəm Ughin, kən ikin-u in təməte min əm noanun matol namnun nəniəkisən lan rəhan. Kən in təmos min nego kit ikin əh mitəlig-pa Siria. Kən Akwila ne Prisila kəmuətəu-

^f18:2 Rom 16:3 ^g18:3 Wək 20:34 ^h18:5 Wək 17:14-15

ⁱ18:6 Wək 13:46,51; Wək 20:26 ^j18:10 Jos 1:9; Aes 41:10

pən in.^k 19–21 Nian kəmotuwa e taon əh Efesas, iləhal kəməhaluar. Kən Pol təmuwin əpəh imə e nimə rəha nuəfiminən rəha netəm Isrel, kən kəmotən nəghatən tepət. İlat kəmotəpəh ron məmə otatig məsin ilat min ilat. Məto in təmə, “Ei kəsi, kəpə. Okol esatigən.” Məto nian in təmiet təməni-pən kəm ilat məmə, “Okəmə Ughin tolkeike məmə ekuwa min, kən epanuwa min məplan itəmat.” Kən in təmos nego kit miet Efesas, məto təmapəs Akwila ne Prisila kətuatig ikin əh.

²² Nian Pol təmuwa e taon əh Sis-aria, kən muar. Kən maliwək muwin məmə otəplan netəm rəha niməfak əpəh Jerusalem. Kən uarisig, təmitəlig-pa min əpəh Antiok. ²³ Təmatig məsin ikin əh, kən miet min maliwək muwin-pən əpəh Kalesia ne Fritia ikin matem əskasik netəm rəha İesu.

Apolos təmuwin Efesas ne Korin

²⁴ Kən suah kit təmuwa əpəh Efesas, in noanol kit rəha Isrel, nərgin u Apolos. In təmaiir əpəh Aleksantria, kən in etəm wir kit rəha nəghatən, kən mitun wir min nəghatən min e Naoa Rəha Ughin. ²⁵ İlat kəmoatəgə-tun rəkis in e suatip rəha İəməmə. Kən nian rafin nigəm tatuəp e nikin o nəni-iarəpən nəghatən rəha Ughin. Kən nəghatən rəhan e İesu in tətuatip tətu-atip. Məto in titun əm nolən baptais itəm Jon təmatol aupən. ²⁶ Kən in təmatən-iarəp əskasik nəghatən rəha Ughin əpəh e nimə rəha nuəfiminən rəha netəm Isrel. Nian Prisila ne Akwila kəmuəto in, kəmiat məhaluwin əpəh e rəhalau nimə, kən muən-iarəp wir kəm in suatip rəha Ughin. ²⁷ Kən nian Apolos tolkeike məmə otuwin əpəh Akaea, kən piatat min əpəh Efesas kəmotasitu lan motəte

naoa kit tuwin kəm netəm rəha İesu əpəh Akaea, motəpəh olat məmə kotitun nosən Apolos motuwin əpəh iməlat ikin. Kən nian in təmuwin ikin əh, in təmasitu wir elat. İlat min əh, ilat kəmotahatətə e İesu e nəwirən rəha Ughin. ²⁸ Apolos təmasitu elat nəhlan məto-inu in etəm wir kit rəha nəghatən, kən in matən-iarəp wir e Naoa Rəha Ughin məmə İesu in Kristo itəm Ughin təməni məmə otahl-ipa. Kən e niganəmti netənim, təmatoh-iaəu nəghatən rəha netəm Isrel.¹

Pol təmuwin min Efesas

19 Nian Apolos təmətatig əh əpəh Korin, Pol təmətip suatip kit əpəh ilis ikin e nitot min miet-pa əpəh Efesas. İkin əh təməplan netənim neen rəha İesu.^m ² Kən təməpəh olat məmə, “?Təhro? ?Narmin Rəha Ughin tinuwa mərioah mətatig etəmat nian nəmotahatətə e İesu, o kəpə?”

Kən kəmotən-ipən kəm in məmə, “İti-mat esotəto aginən məmə nat kit min əh-ikin Narmin Rəha Ughin.”ⁿ

³ Kən Pol təməpəh olat məmə, “?Məto kəmol baptais əhro nulan etəmat?”

Kən kəmotən-ipən kəm in məmə, “Kəmol baptais etimat e nolən baptais itəm Jon təmatol.”

⁴ Kən Pol təmə, “Nolən baptais itəm Jon təmatol tatol e netənim itəm koatəuhlin ilat e rəhalat nolən rat min. Məto Jon təmatən-iarəp məmə netənim okotəkəike motahatətə e etənim itəm otəpanuarisig in. Suah u in İesu.”^o

⁵ Kən nian netənim kəmotəto nəghatən əh, kən kəmol baptais elat e nərgi İəməmə İesu. ⁶ Kən nian Pol təmələhəu-pən nelmin e rəhalat-kəpə, Narmin Rəha Ughin təmuwa mərioah mətatig elat. Kən kinoatəghat e nəghatən ik pisin min,

^k18:18 Nam 6:18; Wək 21:24 ^l18:28 Wək 9:22 ^m19:1 1 Kor 3:6

ⁿ19:2 Wək 8:16 ^o19:4 Mat 3:11

kən moatən-iarəp nəghatən itəm Ughin tatos-ipən kəm ilat.^p ⁷ Kən netəm əh, ilat rafin tuelef.

⁸ Kən Pol təmatuwīn e nimə rəha nuəfiminən rəha netəm Isrel e məwig kisil matən-iarəp əskasik nəghatən e namnusən təwir rəha Ughin məsəginən. Kən ilat min ilat, kəmotol nəghatən tēpət mətō-inu in tolkeike mēmə otiuw-pa ilat o nərəmərəən rəha Ughin. ⁹ Mətō netəmim neen, rəhalat-kapə tiəkis pik mēmə okotən nīpahrienən e rəhan nəghatən. Kən kəmoatəghat rat e su-atip rəha İləmərə rəhatat e niganəmti netəmim rafin. Mətō-inu o nolən min əh, kən Pol təmīet elat kən mit netəm rəha İesu kotuwa koatuarisig-in. Kən nian rafin ilat netəmim koatəghat əpəh e nima sikul asol kit itəm suah kit, nərgin u Tīranas, təmatəgətun ikin aupən. ¹⁰ Kən Pol təmatol wək əh o nup kəiu apiəpiə. Mətō-inu təmatol nəhlan, kən netəmim itəm koatatig e ikin əh Esia, noanol min rəha Isrel ne netəm əpnəpin əm, ilat rafin kəmotəto nəghatən rəha İləmərə.

Nenəti Skefa min

¹¹ Kən Ughin təmol Pol tatol nat pispis min itəm tol pisin əgin-əh.^q ¹² Natimnat rəha Pol tahmen e iəgkəsip ne natimnat itəm təmatuwīn lan, netəmim koatəmik moatuwin moatek netəm koatimis lan. Kən nimisən min kəmotəwīr, kən narmin rat min kəmotiet elat.^r

¹³ Kən netəm Isrel neen koatuwin ikin pisin pisin min neen, moatəhg-iarəp narmin rat min e netəmim, kən netəm əh kəmotalkut mēmə okotol nat əh e nərgi İləmərə İesu. Kən kəmoatən-ipən kəm narmin rat min mēmə, “E nərgi İesu, etəm kitəh əm itəm Pol tatən-iarəp, otiet.”

¹⁴ Kən e netəm kəmoatol nat əh, sepin əh-ikin nenəti suah kit, nərgin u Skefa, u in pris asol əgin rəha Isrel. ¹⁵ Mətō narmin rat təmən-ipən kəm ilat mēmə, “Ekitun suah u İesu, kən mitun min Pol. ?Mətō itəmat pah min un?” ¹⁶ Kən suah apon narmin rat tətətig lan, təmətul maht ilat mərəkin ilat, məhap-əhap rəhalat natimnat mapeg rəkis, kən kətaipiəpiə əm motəgin e rəhan nimə kəmotəig e nita kəməhap-əhap ilat. ¹⁷ Nian noanol min rəha Isrel ne netəm Kris kəmotəto nat əh, kəmotəgin pik. Kən netəmim komotiləs-ipər nərgi İləmərə İesu tər pik.^s

¹⁸ Kən netəmim tēpət itəm kotahatətə e İesu, kəmotən-iarəp kəm netəmim nat tərət min itəm kəmoatol. ¹⁹ Neen itəm kəmoatəmik nərik, ilat min kəmotəmik naoa min rəhalat e nat əh moatuwa, moatan-ətip e niganəmti netəmim. Nian netəmim kəmotəfin e nəmti naoa min əh, tahmen e fifti-milian fatu ilat rafin. ²⁰ Kən nəghatən rəha İləmərə təmau iahgin e nəsanənən asol rəha Ughin.

Nərgəhəuən asol kit əpəh Efesas

²¹ Kən uarisig e nat əh, Pol tinən e nikin mēmə otitəlig-pən əpəh Jerusalem, mətō otuwīn-pən Masetonia ne Akaea ikin. Kən in tən mēmə, “Nian emuwīn rəkis Jerusalem, ekəike muwīn min Rom.”^t ²² Kən in təmahl-ipən Timoti ne Erastas itəm katuasitu lan, mēmə okuəpən mian əpəh Masetonia. Mətō in otatig pitən məsin əpəh ikin Esia.

²³ Kən e nian əh, nərgəhəuən asol kit təmər əpəh Efesas o Suatip rəha İləmərə.^u ²⁴ Suah kit əh-ikin itəm tatol natimnat e iaen kit katən mēmə silfa, nərgin u Temetrius. İkin-u netəmim tēpət koatəfak kəm ughin kit pətan, nərgin u Atemis. Kən Temetrius tatol

^p19:6 Wək 8:17; Wək 10:44,46 ^q19:11 Wək 14:3 ^r19:12 Wək 5:15

^s19:17 Wək 5:11 ^t19:21 Wək 23:11; Rom 1:13 ^u19:23 2 Kor 1:8

narmi nimə min e silfa itəm tahmen e nimə rəha narmi nat rəha Atemis. Kən nian tatol-salim-in ilat, matos məni asol ilat rəhan netəmim min.

²⁵ Kən təmaun-in rəhan netəmim min ne netəm pisin itəm koatol wək kitəh əm məmə okotuwa kitəh. Kən tən məmə, “Io min, nəkotitun rəkis məmə koatol win e məni asol e wək u rəhatat. ²⁶ Məto itəmat nəmotəplan ne motəto məmə təhro nulan suah əh Pol tətərekin netəmim tēpət kən kinoatətəpən, sənəmə e Efesas əm, məto iuəhkir ikin min rafin e nitən əh Esia. In tātən-iarəp məmə uhgin min itəm netəmim əm koatol e nelmilat, sənəmə uhgin min pahrien. ²⁷ Kən roiu əh, iuəhkir əm tətərekin suatip rəhatat o nosən məni, kən iuəhkir əm min in tatol məmə netəmim okotəplan rat nimə rəha Atemis, u itəm in ilis pik. Kən namnun, okəmə naka nəghatən rəhan otərekin nərgin Atemis itəm ilis pik tuwa mol nat əpnəpin əm lan. Məto ikin-u Esia ne ikin min rafin, netəmim koatəfak kəm uhgin u rəhatat.”

²⁸ Nian kəmotəto nəghatən əh, nikitə təmahmə təmahmə, kən əmun minotagət əfəməh məmə, “!Ure e Atemis u Efesas!” ²⁹ Kən nat əh təmaiu mirəfin taon. Kən netəmim tēpət kəmotuwa kitəh motuwın kaskəlim etəm Masetonia mil əh itəm katualiwək iləhal Pol, nərgilau u, Kaeas ne Aristakas. Kən kəmotuwın kələh kiuw-pən ilau əpəh ikin nian rafin koatol mitig asol ikin.^v

³⁰ Kən Pol tolkeike məmə otuwın məghat kəm netəm əh, məto netəm rəha Iesu kəsotəgəhan-inən. ³¹ Ne netəm-iasol neen rəha kaonsel asol əpəh Esia itəm kotolkeike Pol, kəmotahl-ipən nəghatən kəm in moatən-iəhau əskasik məmə otəsuwınən əh netəm əh-ikin.

³² Kən ikin əh, netəmim koatol wilig wilig tēpət motagət əfəməh. Neen koatən nat pisin, kən neen koatən nat pisin. Məto tēpət kotəruu məmə kəmotuwa o naka. ³³ Kən noanol min neen rəha Isrel kəmotətgi-pən suah kit nərgin u Aleksanta məmə otuwın mətul aupən-in ilat. Kən təmos-ipər nelmin məfəfututu ilat məmə otən-iarəp nehmən rəhan. ³⁴ Məto nian netəmim kəmotitun məmə in noanol kit rəha Isrel, kəmotagət əfəməh min məmə, “!Ure e Atemis əpəh Efesas! !Ure e Atemis əpəh Efesas!” Kəmotagət əfəməh motos aua kəui.

³⁵ Kən etəm-iasol kit u kapman asol rəha taon Efesas, təmətul mən-iəhau ilat məmə, “!Okəsotagətən-tu!” Kən mən məmə, “!Ei, netəmim! Atemis u, in uhgin rəhatat. Kən nərgin in ilis. Kən netəm ikin min rafin kotitun məmə in wək rəhatat netəm Efesas məmə okotehm wir niməfak rəhan, kən motehm wir kəpiel asim rəhan itəm təmisi-pən e neai muwa. ³⁶ Kən suah kit tikə itəm otən məmə iateiuə. Kən tol nəhlan, təwir məmə nətəligən rəhatəmat teiuaiu. Təsəwirən məmə nakotalməl nulan.

³⁷ “Nəmosos suah mil un motuwa ikin-u, məto ilau kəsuaqləh-inən nat kit e nimə rəha narmi nat rəhatat, kən məsuəghat ratən e nərgi pətan əh, uhgin rəhatat. ³⁸ Okəmə Temetrius ne rəhan iolwək min koatəplan-pən nəghatən rat e suah kit, nian əh-ikin rəha kot ne netəm u kot əh-ikin. Təwir məmə okotuwin kən-iarəp nəghatən rat min əh itəm kəmotəto kəm ilat. ³⁹ Məto okəmə nat kit min əh-ikin itəm nako-
tolkeike məmə onəkotol, onəkotəkəike motiləs motuwın e mitig ətuatip rəhan. ⁴⁰ Timətig əm məmə okotiləs-ipən kitat e kot o nolən u-roiu məmə koatərgəhau pik. Iuəhkir kotəməu tēpiə əm ikin. ?Kən

okol kəsotənən nat kit mēmə kəmotuwa ikin-u e nəpələhən u-roiu o naka? Məto-inu nəpələhən u, nīpətin tikə.” ⁴¹ Nian tāmən rəkis nəghatən əh, kən mən-iəhau nəghatən mahl-ipən ilat mēmə okotagim min.

Pol təmuwin əpəh Masetonia ne Akaea

20 Nian nərātən əh təmol namnun, Pol təmaun-in netəm rəha Iesu mēmə okotuwa kitəh. Kən matəghat kəm ilat o nem əskasikən elat. Kən uarisig in, tauiatipin ilat miet mali-wək muwin əpəh Masetonia. ² Təmuwin əh-ikin əh tēpət ikin kən matos-ipən nəghatən tēpət kəm netəmim rəha Iesu matem əskasik ilat, kən miet-pa Kris. ³ Matig mos məwig kisil ikin əh, kən uarisig təmə otos nego kit mitəlig-pa Siria. Məto təməto mēmə noanol min rəha Isrel kinoatol noa anion kit mēmə okotohamnu əpəh e nego. Kən təməuh-lin rəhan nətəligən, kən mapəs nego mətəliwək əm mitəlig-pən Masetonia. ⁴ Netəmim itəm kəmoatətu-pən e nian əh, kit u Sopata nəti Piras etəm Perea, ne Aristakas, ne Sekantas, etəm Tesalon-aeka mil, ne Kaeas etəm Tepe, ne Timoti, ne netəm Esia mil u Tikikas ne Trofimas. ⁵ Kən e Filipae, netəm əh kəmotəupən motuwin katəsahgin itimat əpəh Troas. ⁶ Nian lafet rəha Pret U Is Tikə Lan təmol namnun, itimat emotos nego kit motiet əpəh Filipae motaiu nian faif kən pan-otuwin əpəh Troas, motuwin motəplan ilat kən mətətig motos wik apiəpiə.

Iutikas təmimis kən məmegəh min əpəh Troas

⁷ E Sarare lapin, emotuwa kitəh mēmə ekotəfak, kən moatəgwən, kən moatun Nagwənən Rəha Nəmtətin Rəha Iesu. Kən Pol təməghat kəm netəmim məto-inu titun mēmə olawig tatuwin

mapəs ilat. Kən təməghat mətoarus nalugi nian lapin. ⁸ Nipəgnoa nimə itəm ioatəpələh ikin, in e nimə kəmol kilpin-ilpin tər. Kən kəmasiepən e lait tēpət əh-ikin. ⁹ Kən etəm aluə kit, nərgin u Iutikas, tatəpələh e winta ikin. Nian Pol tatən-iarəp nəghatən rəha Uhgin matən matən, kən Iutikas, napilən tinatos, tinatiuw nəm, əmun məmə e winta misi-pər muwin morin əpəh ləhau e nəptən. Kən nīpəg noa nimə itəm təməmə ikin, in tatol kisil lan. Kən nian kəmotəuiui motuwin, məto tinimis rəkis. ¹⁰ Kən Pol təmuwin min əpəh ləhau muwin misin nulin e nikali etəm əluə əh, kən miləs mago-ipa e nelmin mil, kən mən-ipən kəm ilat mēmə, “Nikitəmat təsahmən. In tinəmegəh min.” ¹¹ Kən Pol təmə min muwin əpəh ilis kən mol Nagwənən Rəha Nəmtətin Rəha Iesu ilat min ilat, kənu motəgwən kitəh. Kən tatəghat min kəm ilat mətoarus tian, əmun tatuwin mapəs ilat. ¹² Kən ilat kəmotit etəm aluə un motuwin latuənu. Nikilat tətəgien məto-inu netəm aluə təməmegəh min.

Kəmotiet Troas motuwin Maelitas

¹³ Kən Pol təmə mēmə otəliwək əm muwin əpəh e taon əh Asos, məto itimat ekotuwin e nego motuwin kiləs in əh-ikin. Kən itimat ekotos nego kaupən kan əpəh Asos, kən in tuarisig muwa. ¹⁴ Nian təmiet-pa, ekotit motuwin e nego. Kən itimat rafin motuwin əpəh Mitilen. ¹⁵ Emotiet motuwin ikin əh, kən lawigin ekotuwa katəməhl ihluə e nəptən əh Kios. Kən lawigin min ekotuwa e nəptən əkəku Samos. Kən lawigin min epanotuwa Maelitas kən motuwar ikin. ¹⁶ Pol təmə rəkis mēmə esotətulən Efesas məto-inu təsolkeikən mēmə ekotan pik əh e nitən Esia. In təmalkut mēmə ekotuwin uəhai Jerusalem mēmə in otuwin e lafet rəha Nagwənən Wi katən mēmə Pentekos.

Pol təmauiatipin netəm-iasol min rəha niməfak əpəh Efesas

¹⁷ Kən nian emotuwar əpəh Maelitas, Pol təmahl-ipən nəghatən əpəh Efesas məmə elta min rəha niməfak okotuwa-tu kəplan.^w ¹⁸ Nian kəmotuwa, təməghat kəm ilat məmə, “İtəmat nəkotitun rəkis rəhak nolən itəm iatol nian emuwa əpis ikin-u Esia mətoarus-pa roiu.^x ¹⁹ Io iolwək əm rəha İləməmə. Kən rəhak nətəligən in ləhau əm. Kən nian rafin nahui nəmtək tətaiu otəmat. Kən nian rafin etatig e nian əskasik min, məto-inu noanol min rəha İsrel kotalkeike məmə okotohamnu io. ²⁰ İtəmat nəkotitun məmə o nian iatəghat kəm itəmat ne matəgəgətun itəmat e niki netəmim natimnat min itəm otasitu etəmat, məsəhluaig-inən nat kit otəmat, iatən-ipinə rafin e nıpəgnoa nimə min kən ihluə e nigam-nəmti netəmim. ²¹ İatən-ipən ətuatip kəm netəm İsrel ne netəm Kris məmə okotəkəike motəuhlin ilat e rehalat nəmegəhən motuwa o Ughin, kən motahatətə e rəhatat İləməmə İesu Kristo.

²² “Kən roiu əh, enatuwin Jerusalem məto-inu Narmin Rəha Ughin tənən kəm io məmə ekuwin. Esitunən məmə ekahratig əh-ikin. ²³ Nat kitəh əm ekıtun məmə taon min rafin itəm iatuwin-pən ikin, Narmin Rəha Ughin tatən-ıpa kəm io məmə nian ekuwin ikin əh ekatig e nəratən kit kən muwin e kalapus.^y ²⁴ Kən esəginən natimnat min əh. Nəmegəhən rəhak in nat əpnapın əm. Məto iakolkeike pik məmə ekol namnun wək itəm İləməmə İesu təmos-ıpa məmə ekol o nən-ıarəpən namnusun təwir e nəwıran rəha Ughin.^z

²⁵ “Emuwin e ikin min rafin matəghat kəm itəmat e nəməməəən rəha Ughin, kən roiu əh ekıtun məmə okol nəsotəplan minən io nian kit. ²⁶ Kən iatən-ipinə kəm itəmat əh-roiu e niganəmti Ughin məmə, okəmə itəmat kit otuwin tərət ikin, məto sənəmə io emol. ²⁷ Emən-ipinə rafin natimnat kəm itəmat itəm Ughin tolkeike məmə onəkotitun.

²⁸ “Onakoatəto wir itəmat. Kən netəmim itəm Narmin Rəha Ughin təmos-ipinə e nelmitəmat, onəkotəkəike kehın wir ilat e niməfak rəha Ughin tahmen e etəm rəha sipsip itəm tatehın wir rəhan sipsip min. İlat min əh, Ughin təmos-nəmtin ilat e nita nətin.^{†a} ²⁹ Enıtun rəkis məmə nian ekiet rəkis etəmat, netəmim neen itəm kotahmen e kuri iarupın min okotuwa məmə okotus itəmat netəmim rəha İesu.^b ³⁰ İtəmat atıp min əm neen okəpanotətul moteıuə məmə okotit-ırəkis netəm rəha İesu. ³¹ Kən onakoatəto wir itəmat kən məsotaluinən məmə e nup kısıl eməsapəsən nən-ipinəən nəghatən u kəm itəmat e nian min rafin. Kən nian neen, emıtasək otəmat.^c

³² “Kən roiu əh, iatos-ipən itəmat e nelmi Ughin, ne nəghatən rəhan kəm itəmat məmə in təmolkeike pik itəmat. Nəghatən u nəsanənən lan əh-ikin məmə otol itəmat nakotəskasik, kən mos-ipinə nəwıran itəm Ughin tənən rəkis məmə otos-ipən kəm rəhan netəmim min.

³³ “Io sənəmə etəmim itəm iakolkeike pik məni rəha etəm pisin, o natimnat itəm koatuwin lan. ³⁴ İtəmat nəkotitun rəkis məmə io atıp əm, iatol wək o nosən natimnat itəm io ne netəm

†20:28 Suatıp kit min o nəuhlinən nəghatən u “nita nətin” in tol min-nulan: “nıtan atıp.”

^w20:17 Wək 18:21 ^x20:18 Wək 18:19—19:10 ^y20:23 Wək 9:16; 21:11

^z20:24 Wək 21:13; 2 Tim 4:7 ^a20:28 1 Tim 4:16; 1 Pita 5:2-4

^b20:29 Mat 7:15; Jon 10:12 ^c20:31 1 Tes 2:11

koatuarisig-in io kotołkeike o natigən.^{de}

³⁵Nian nāmotehm rəhak nolən min, eməgətuŋ suatip min əh kəm itəmat māmə onəkotoł mihin motasitu e netəm u kəsotəskasikən. Kən onəsotaluinən nəghatən rəha İəramərə İesu itəm təməŋ māmə, “Təwir aɡin o netəm u itəm koatos-ıpən kəm netəmim maprəkis-in itəm koatasahɡin māmə okos-ıpən kəm ilat.”

³⁶Nian Pol təmol namnun rəhan nəghatən, təmeıuıu misin nulin kən məfak ilat min ilat. ³⁷Kən kəmotasək pik motaskəlim Pol katəpah nikapın motauıatipin. ³⁸Kəmoatəto tərət pik māmə təməŋ kəm ilat māmə okol kəsotehm minən nıɡanəmtin. Kən ilat min kəmotaliwək motuwin əpəh nego ikin.

Pol təmuwin Jerusalem

21 Nian emotauıatipin rəkis ilat, emotuwin e nego kən motiet, motaiu ətuatip əm o nitən əkəku əh, Kos. Kən lawigin ekotuwa e nitən əkəku əh, Rotes. Kən emotiet min ikin əh motuwa min e ikin kit katən māmə Patara, kən motuwar ikin. ²Ikin əh emotəplan nego kit, kinatən māmə otiet muwin əpəh Fonisia. Kən ekotətipən lan motiet min. ³İtimat emotuwa kəplan nitən asol əh Saepras, kən motaiu-pən e nikalin u pis ikin kən motaiu e nitən Siria. Nego əh təmuwa e taon əh Taea māmə otəmki-par natimnat ikin. Kən ekotuwar ikin.

⁴Ikin əh emotuwin kəplan netəm rəha İesu. Kən motatig itimat min ilat, kos wik apiəpiə kit. Kən Narmin Rəha Uhgın təghat kəm ilat, kən ilat kəmotən-ıpən əskasik kəm Pol māmə otəsüwinən Jerusalem.^f ⁵Məto nian rəhatimat natigən ikin-u tinol namnun, kən ekotiet minoatuwin, kən netəm

rəha İesu ikin əh, ne rəhalat nıpitən min, ne nətilat min kəmotətəu-pa itimat ekotuwin əpəh itəhəi e nıməkləkil. Kən motisin nulitimat ikin motəfak, kən motauıatipin itimat min. ⁶Kən ekotuwin e nego, ilat kotitəlig-pən iməlat ikin.

⁷Kən nego təmiet Taea maiu o nitən Toleme. Kən ekotuwar ikin motuwin kəplan piatimat min, kos nian kitiəh. ⁸Kən lawigin, ekotiet min motuwin kuwar əpəh e taon Sisaria kən motuwin kətatig e nımə rəha Filip u itəm tatuwin ikin min matən-ıarəp namnusən təwir. Kən in tatol sepin lan e netəmim itəm kəməmkı-pər ilat əupən o nasıtuen e aposol min.⁸ ⁹Netin pətan kuwit kəsotətəu-pənən iərman. Nıpitən əh koatən-ıarəp nəghatən itəm Uhgın tatos-ıpən kəm ilat.

¹⁰Emotatig nian kisil o kuwit ikin əh, kən ien kit rəha Uhgın əpəh Jutia təmuwa, nərgin u Akapus.^h ¹¹Təmuwa məplan itimat kən mıləs-ırəkis kətəut rəha Pol, kən məlis əfımən atip nelmin ne nelkin lan, kən mən-ıarəp māmə Narmin Rəha Uhgın təməŋ kəm in māmə, “Netəm-ıasol neen rəha İrel okotəlis nəhlan suah əh rəhan u kətəut, kən motiləs-ıpən e nelmi İaihlua min.”ⁱ ¹²Nian emotəto nəghatən əh, itimat netəm ikin əh, emotən-ıəhau əskasik Pol māmə otəsüwinən Jerusalem.

¹³Məto Pol tən-ıpin kəm ilat māmə, “?Tahro nakotasək? Nəkotoł katətəghl nikik o nuwinən ikin əh. Io esəɡin əməŋ o nuwinən e kalapus o nərgi İəramərə İesu, məto iategəhan min māmə ekimis ron əpəh Jerusalem.”^j

¹⁴Nian emotəplan māmə okol Pol təsəuhlinən rəhan nətəligən, kən ekotapəs əm, moatən māmə, “Pəs İəramərə otol əm nulan itəm in tołkeike mihin.”

^d20:34 1 Kor 9:11-12

^e20:34 Wək 18:3; 1 Tes 2:9

^f21:4 Wək 20:23

^g21:8 Wək 6:5; 8:40

^h21:10 Wək 11:28

ⁱ21:11 Wək 20:23; 21:33

^j21:13 Wək 20:24

¹⁵Emotatig məsin ikin-u, kən uar-isig ekotaii-pən rəhatimat natimnat, moataliwək əm motuwın Jerusalem.
¹⁶Netənim neen rəha İesu əpəh Sisaria kəmotətəu-pa itimat motit itimat motuwın e nimə rəha etəm Saepras kit u in etəm rəha İesu nuwəh rəkis mətoarus-pa əh-roiu, nərgin u Nason. Kən motapil ikin.

Pol təmuwin məplan Jemes

¹⁷Nian emotuwa Jerusalem, piatāt min nikilat təmagien pik məmə okotəplan itimat. ¹⁸Kən lawigin Pol ne itimat rafin ekotuwin məmə okotəplan Jemes. Kən elta min rafin rəha niməfak kəmotuwa. ¹⁹Pol təmən təwir kəm ilat kən mən-iarəp wir kəm ilat natimnat rafin agin-əh e rəhan naliwəkən itəm Ughin təmol kəm İaihlua min.^k

²⁰Nian kəmotəto nəghatən əh, ilat rafin nikilat təmagien, kən kotənwiwi Ughin motən-ipən kəm Pol məmə, “İk ninitun rəkis məmə roiu əh netəm İsrəl tahmen e taosan tepət kinotitun İesu, kən ilat rafin kotaskəlim pik Lou rəha Moses.¹ ²¹İlat kinəmotəto rəkis nəghatən neen itəm katən məmə nakatəgətun noanol min rəha İsrəl əpəh ikin rəha netəm pisin pisin min məmə okotapəs Lou rəha Moses. Kən motəto məmə ik nakatən kəm ilat məmə okəsəhg-ipənən nenətilat min, kən kəsətəu-pən minən kastom rəhatat. ²²Roiu əh ilat okotəto məmə ik ninuwa ikin-u mətatig. ?Kən okotəhro nulan əh-roiu? ²³Təwir məmə onəkol nat u itəm ekotən-ipinə kəm ik əh-roiu. Nəman kuwit ikin-u itəm kəmotol nəniəkisən kit ilat Ughin. ²⁴Olawig nəkəike mit ilat motuwın, kən mos-nəmtin rəhalat nat megəh min rəha sakrifais, kən itəmat min ilat motol sakrifais rəha nəfələn itəm Lou rəhatat

tatən. Kən ilat kotitun nakən rəhalat-kapə təpiə. Nian natol natimnat rafin əh, kən netənim okotitun məmə kateiua lam, məto nipahrienən, ik nataskəlim əh Lou rəha Moses.^m ²⁵İtimat emotahl-ipən rəkis naoa kit kəm İaihlua min itəm kotahatətə e İesu. Naoa tatən nəhlan məmə ilat okəsotunən nita, ne nagwənən itəm katol sakrifais lan kəm narmi nat min, kən məsotunən nat megəh itəm kəmaril nentou məto-inu nitan əpəh ikin e nipətin, kən məsotolən təfagə e pətan.”ⁿ
²⁶Kən lawigin, Pol ne netəm əh kuwit kotuwın kol natimnat itəm Lou tatən. Kən Pol tuwin əpəh e Nimə Rəha Ughin məmə otən-ipən kəm pris min məmə nian kuwəh əh-ikin tətətig əh məmə Lou tatən, kən pris min okotol sakrifais kuwit tinahmen-in netəm min əh.^o

Netəm İsrəl kəmotaskəlim Pol əpəh e Nimə Rəha Ughin

²⁷Nian tinuwa iuəhkir o nian sepin itəm sakrifais rəha nəfələn otol namnun lan, netəm İsrəl neen itəm kəmotisi-pən Esia aupən, kəmotəplan Pol əpəh e niməfak, kən kinotos nimanin netənim rafin əh, kən motaskəlim Pol, ²⁸motəgət əfəməh lan məmə, “!Ei, netəm İsrəl! !Otuwa kasitu etimat! Suah ilouin əpə itəm tatuwin ikin min matəgətun netənim məmə okotətəhau kitat matən kəm ilat min məmə Lou rəha Moses in nat əpnapin əm ne Nimə Rəha Ughin. Kən mit netəm Kris neen u İaihlua min motuwa ikin-u imətat pisin əm ikin e Nimə Rəha Ughin, kən nolən əh təmətgəhl Lou kən minol tinamkimik ikin-u.”
²⁹Kəmotən nəhlan məto-inu kəmotəplan suah əh Trofimas etəm Efesas təmətəliwək ilau Pol əpəh i taon. Kən nikilat təht məmə okəm-naka Pol təmit muea e ikin rəha netəm İsrəl e Nimə Rəha Ughin.^p

^k21:19 Wək 15:12

^l21:20 Wək 15:1,5

^m21:24 Nam 6:1-20; Wək 18:18

ⁿ21:25 Wək 15:29

^o21:26 1 Kor 9:20

^p21:29 Wək 20:4

³⁰ Kən netənim rafin e taon kəmotagət əfəməh o nat əh, motaiu motuwin kaskəlim Pol motewkəkan-iarəp əpəh e Nimə Rəha Uhgin. Kən pris min kotah-tosig uəhai əm e nafiluə e Nimə Rəha Uhgin. ³¹ Nian kəmotalkut məmə okotohamnu Pol, kən etəm tatərəmərə e mopael min rəha Rom əpəh Jerusalem, təmos nəghatən məmə katol nat asol kit əpəh e taon. ³² Kən təmaut məmik rəhan neen mopael min ne netəm-iasol min lan motaiu motuwin əpəh netənim koatəmou ikin. Nian netənim kəmotəplan ilat, kən kotapəs nohən Pol, kətul kəpnəpin əm.

³³ Kən etəm tatərəmərə e mopael min tēmuwa o Pol maskəlim, kən magət e rəhan mopael min kotuwa motəlis e sen kəiu. Kən motətapəh o netənim məmə, “?Etənim pah u? ?Təmol nat tərət naka?” ³⁴ Kən nimanin netənim neen koatən nəghatən pisin, neen koatən nəghatən pisin. Məto-inu kinotəruru ətu-atip nəukəti nəghatən, kən nagətən tīnepət. Etəm tərəmərə e mopael min apon tīnəruru məmə kəmahrol nulan, kən magət e rəhan mopael min məmə otiləs Pol kan e nimə rəhalat.

³⁵ Nian Pol tīnategupər-egupər məmə otuwin imə, kən mopael min kəmotəpən ron kiləs-ipər, məto-inu netənim nikilat təmahməh pik məmə okotoh. ³⁶ Ilat rafin kəmoatuarisig-in moatən əfəməh məmə, “!Otohamnu! !Otohamnu!”^q

Pol tēmən nəwtain nəghatən

³⁷ Nian kəmotiləs motuwin məmə okotegu-pən imə, kən tən-ipən kəm etəm tərəmərə e mopael min məmə, “!akolkeike məmə ekən nat kit kəm ik.”

Kən etəm tərəmərə e mopael min tēmə, “?Nakahro mitun nəghatən Kris?

³⁸ ?Okəmə naka ik etəm Ijip ilouin itəm nəmatol nəratən kəm rəhatimat kapman aupən, kən məmik netənim fo-taosan ilat Netəm Rəha Neim Apin itəm kotohamnu netənim, kən motuwin kətatig əpəh ikin taruən-aruən ikin?”^r

³⁹ Məto Pol tēmə, “Kəp. Io noanol kit rəha Isrel. Emaiir əpəh Silisia e taon keike Tasas, kən io iatos nərəmərəən rəha ikin əh e taon əh. Awi, kol nakegəhan-in io pəs ekəghat-tu kəm netəm min əh.” ⁴⁰ Kən tegəhan in. Kən Pol tətul-pər əpəh kategupər-egupər ikin mīləs-ipər nelmin mefətutu ilat lan məmə okəsotagətən. Nian kəməso-tagətən, kən təghat kəm ilat e nəghatən Isrel məmə,

22 “Tata min ne piak min. Otətəlig-in-tu io. Pəs ekən rəhak kəm itəmat.” ² Nian kəmotəto məmə təməghat kəm ilat e nəghatən ətuatip rəhalat, kən nəghatən təmikə agin-əh, moatətəlig-in.

Kən tən məmə, ³ “Io noanol kit rəha Isrel. Emaiir əpəh Silisia e taon əh Tasas, məto emepət u Jerusalem. Kamaliel təməgəhun io. Təməgəhun wir io e Lou rəha tipitat min məmə ekətəupən ətuatip. Kən e nian əh, ematəsanən o nolən natimnat itəm Uhgin tolkeike tahmen etəmat u-roiu.” ⁴ Aupən ematoh netənim itəm kotətəupən Suatip Rəha Iesu. Kən mətaskəlim ilat, nəman ne nipitan, matəmki-pən ilat e kalapus.[†] ⁵ Nəghatən min u pris asol agin ne netəm-iasol min rəha kaonsel rəhatat kotitun nənən məmə nipahrienən. E nian əh, emos naoa rəhalat muwin əpəh o netəm Isrel əpəh Tamaskes. Kən ematuwin ikin əh məmə ekaskəlim netəm min əh rəha Iesu məmik ilat muwa məmki-pən ilat e kalapus əpəh Jerusalem mol nalpinən kəm ilat.

**Pol tāmən-iarəp māmə
təmahro mətəu-pən Iesu**

(Wək 9:1-19; 26:12-18)

⁶“E nian mitgar tinalalin əm, kən enuwa iuəhkir o Tamaskes, kən nəhag-əhagən kit tatuəp tərūən tərūən, təmisi-pən e neai, masiəgəpin-pinə io ikin. ⁷Kən ekisi-pər morin e nəptən. Məto nəwia suah kit tatən-ipa kəm io māmə, ‘!Sol! !Sol! ?Tahro natol tərət kəm io nulan?’ ⁸Kən ekāmə, ‘?Məto Iərəməərə, ik pəh?’ Kən tāmə, ‘!o Iesu, etəm Nasaret u itəm ik natol tərət lan.’ ⁹Netəm itəm kəmoatuarisig-in io e suatip, kəmotəplan nəhag-əhagən əh, məto kəməsətətoən nəwia suah əh itəm təməghat kəm io. ¹⁰Kən ekətapəh ron māmə, ‘?Iərəməərə, ekahro nulan əh-roiu?’ Kən Iərəməərə tən-ipa kəm io māmə, ‘Ətul maliwək muwin əpəh Tamaskes. Ikin əh, suah kit əh-ikin itəm otən-ipinə kəm ik natimnat itəm Uhgin tinəmən rəkis māmə ik onəkol.’ ¹¹Məto-inu nəhag-əhagən əh təsanən pik, kən mol niganəmtək təpis, kən netəmim itəm koatuarisig-in io kotos əm nelmək motit io ekotuwin Tamaskes.

¹²“Kən ikin əh, suah kit əh-ikin, nərgin u Ananaeas, in suah kit itəm tətəkəlīm wir Lou rəhatat, kən netəm Isrel əh-ikin əh kotisiai-in pik. ¹³Kən təmuwa məplan io mətul-pa iuəhkir ron io māmə, ‘Piak Sol, roiu əh niganəmtim otəwir min.’ Kən e nian əm əh, niganəmtək təmaiir min enatəplan in. ¹⁴Kən tən-ipa kəm io māmə, ‘Uhgin rəha tipit min əpən, in təmitəpun rəkis ik māmə ik onəkəitun natimnat itəm in tolkeike. Kən ik məplan Etəm Ətuatip əh rəhan, kən məto ətuatip rəhan nəghatən e nohlin. ¹⁵Onəkəike mən-iarəp kəm netəmim rafin natimnat itəm ik nəməto

kən məplan. ¹⁶?Kən roiu əh, nakatəsahgin naka? Ətul muwin məfak-pən kəm Iesu, kən kol baptais lam, kən in otafəl rəham nolən rat min.”

**Uhgin təmahli-ipən Pol kəm
netəm u sənəmə netəm Isrel**

¹⁷Kən təmatən māmə, “Uarisig e nat u, kən ekuwin Jerusalem. Ikin əh, emuwin e Nīmə Rəha Uhgin matəfak, kən məplan napilairən kit itəm Uhgin təmos-ipa. ¹⁸E napilairən əh, eməplan Iərəməərə tatən-ipa kəm io māmə, ‘Ətul uəhai əh-roiu agin miet Jerusalem. Məto-inu netəm ikin-u okol kəsətətəlig-inən rəhak nəghatən itəm ik natən.’ ¹⁹Məto ekāmə, ‘Iərəməərə, netəm əh kotitun wir māmə əpən ematuwin əpəh e nīmə rəha nəfakən rəhalat mətaskəlīm netəm u kotahatətə lam muwa mətəlis ilat matəmki-pən ilat e kalapus.’ ²⁰Kən nian netəmim kəmotəhtimnu Stipen, kən nitan təmaiū məto-inu təmatən-iarəp ik. Məto io min, ematətul itimat min ilat. Kən nikik tətəgien məto-inu kotaht Stipen e kəpiel, kən mətəhm rəhalat natimnat.’ ²¹Məto Iərəməərə təmən-ipa kəm io māmə, ‘Uwin. Məto-inu io etahl-ipən ik ikin əh kəm laihluə min.”^x

²²Kən kəmoatətəlig-in wir kətoarus tən namnun. Məto nian kəmotəto nəghatən əh, motagət əfəməh māmə, “!Otiləs-iarəp suah un, kohamnu! !Təsəwirən māmə otatig!” ²³Kəmoatəkəike motagət əfəməh motərakin əpnəpin əm rəhalat natimnat, moatəmik nimoulul katərakin əpnəpin əm. ²⁴Kən etəm Rom itəm tərəmərə mopael min tən māmə okiləs kan əpəh e nīmə rəha mopael min. Kən təmə okalis məto-inu tolkeike māmə Pol otən kəm in māmə netəmim kotagət pik lan nəhlan o naka.

^u22:18 Wək 9:29-30

^v22:19 Wək 8:3; 26:9-11

^w22:20 Wək 8:1

^x22:21 Wək 9:15

²⁵ Məto nian kəmoatietain wir Pol məmə okotalis, kən tən-ipən kəm netəm-iasol min əh kit rəha mopael min itəm tatətul iuahkir ron məmə, “!Ei! Io etəm Rom u. ?Tətuatip məmə onəkotalis io nian esuwinən əh e kot?”^y

²⁶ Nian etəm-iasol rəha mopael min təməto nəghatən əh, təmuwin məplan etəm tərəməə elat mən-ipən kəm in məmə, “!Ei! !Okəmə naka ik nəkəruru suah əh in etəm Rom!”

²⁷ Kən etəm tərəməə e mopael min əh tətəpəh o Pol məmə, “!Ei! Ən wir-tu məmə ik etəm Rom pəhrien o kəp.”

Kən Pol tən məmə, “Əwəh. İatən pəhrien.”

²⁸ Kən etəm tərəməə e mopael min təmə, “Emətou mənə pik o nəghəhan-inən io məmə ekuwa io etəm Rom.”

Məto Pol təmə, “Rəhak tata in etəm Rom. Kən tol nəhlan, io etəm Rom.”

²⁹ Kən əmun mopael min itəm kəmoatə-tul matip məmə okotalis Pol kəmotaut kani məntaalət ka isəu. Kən nian etəm-iasol əh təmitun məmə Pol in etəm Rom, kən təməgin məto-inu tinəlis rəkis e sen.^z

Pol təmətul aupən e kaonsel

³⁰ Kən lawigin, kən etəm tərəməə e mopael min əh tolkeike məmə otitun ətuatip məmə təhro netəm İsel koa-tol nəhlan e Pol. Kən mən kikiş rəkis sen lan, kən maun-in pris asol min ne netəm-iasol rəha kaonsel rəha netəm İsel məmə okotəpələh kəghat, kən muwin mİLəs Pol muwa tətul aupən in ilat.

23 Kən Pol təmətag-pən ətuatip əm o netəm rəha kaonsel, kən mən məmə, “Piak min. E rəhak nəmegəhən aupən mətoarus-pa u-roiu, esətoən məmə nİkik otəgin məmə emol nat tərət kit e nİganəmti Ughin.” ² Kən pris asol agin əh Ananaeas tən-ipən kəm netəm

koatətul iuahkir ron məmə kit otem-pən nohlin.^a ³ Məto Pol təmən-ipən kəm in məmə, “!Ughin otol mihin min lam! Ik nakahmen e nİmə itəm kəmol pen lan tərūən pik əm ihluə, məto tamkimik əpəh imə. ?Təhro natəpələh ikin-u mətakil io e Lou rəhatat, məto ik nəmən məmə kit otem io? Ik nİnətgəhl rəkis Lou əh.”^b

⁴ Netəm koatəpələh iuahkir o Pol kotəmə, “?Təhro natəghat rat e pris asol agin rəha Ughin?”

⁵ Kən Pol təmə, “Piak min. Io esitun agin-əhən məmə in pris asol agin rəha Ughin. Məto io ekıtun məmə Naəa Rəha Ughin tatən nəhlan məmə, ‘Əsəghat ratən e netəm itəm kotepət lam.”

⁶ Kən təməplan məmə nəwtain kaon-sel məsin ilat Satusi min, kən nəw-tain məsin ilat Farisi min. Kən in təməghat əfəməh məmə, “Piak min. Io Farisi kit. Rəhak tata ne tipik min, ilat Farisi min. Məto netəm u kətolkeike əm məmə okotiūw-iarəp io e kot məto-inu emələhəu-pən rəhak nətəligən e na-hatətəən u rəhatat məmə etəm tənimis otəpanəmegəh min.”^c

⁷ Nian təmən rəkis əm nəghatən əh, kən Farisi ne Satusi min kəmotərgəhəu asol əpəh imə e kaonsel, kən minotəhap ilat min, minotol nənən kəiu. ⁸ Məto-inu Satusi min koatən məmə nian etəmin otimis, okol təsəmegəh minən. Kən moatən məmə nagelo tikə, kən narmin tikə. Məto Farisi min koatən məmə, nat mİLəhal əh, in nİpəhrienən.^d

⁹ Məto-inu o nat əh, kən ilat kəmotəgət pik ron. Kən nəghatən rəhalat təmər muwin ilis.

Kən İəgətu min neen rəha Lou u Farisi min, kəmotən əskasik məmə, “İti-mat esotəplan-pənən nəghatən rat kit ne e suah u. Okəm-naka nİpəhrienən məmə

^y22:25 Wək 16:37

^z22:29 Wək 16:38

^a23:2 Jon 18:22-23

^b23:3 Mat 23:27

^c23:6 Wək 26:5

^d23:8 Mat 22:23

narmin kit o nagelo kit tāməghat kəm in.”

¹⁰Kən nərgəhəuən tāməskasik pik. Kən etəm tərəmərə e mopael min əh, təgin māmə okəmā okotiləs Pol əh-roiu, okotearəsin-earəsin. Kən tahl-ipən rəhan mopael min māmə okotuwin kiləs-irəkis Pol kiləs kan min əpəh iməlat ikin.

¹¹Kən lapin əmun, İərəmərə tuwa o Pol mən-ipən kəm in māmə, “Nat əh, nat əpnəpin əm. Əsəginən. Ik nəmən-iarəp rəkis io ikin-u Jerusalem. Kən onəkol mi-hin min əpəh Rom.”^e

Netəm Isrel neen kəmotən anion māmə okotohamnu Pol

¹²Kən lawigin, netəm Isrel neen kəmotəpələh e nəghatən kit, kən motən anion māmə okotohamnu Pol. Kən motol nənəkisən kit māmə okəsotəgwənən ne motənīm nəhau kətoarus okotohamnu Pol. Kən okəmā okotətgəhl nənəkisən əh, pəs Uhgin otoh ilat kotimis. ¹³İlat taprəkis-in foti itəm kəmoatol anion noa əh. ¹⁴Kən kəmotuwin o pris asol min, ne netəm-iasol min rəha niməfak rəha netəm Isrel, motən-ipən kəm ilat māmə, “Emotol nənəkisən kit māmə es-otunən nat kit mətoarus ekotohamnu Pol. ¹⁵Kən itəmat ne netəm rəha kaonsel onəkotəkəike kahl-ipən nəghatən kəm etəm tərəmərə e mopael min rəha Rom motətapəh ron māmə, otəkəike miləs min Pol muwa u ikin-u, kən moteiuə lan māmə onəkotəplan o natimnat min əh rəhan. Kən itimat ekotəhluaig e suatip kətalkəlik māmə okotiləs kətah u, kən ekotaskəlim kohamnu.”^f

¹⁶Məto rəhn ioanian Pol kit iərman, nəti winin, təməto nəghatən əh, kən muwin əpəh imə mopael min ikin mən-iarəp kəm Pol. ¹⁷Kən Pol taun-in etəm-iasol kit rəha mopael min tuwa, kən tən-ipən kəm in māmə, “Awi, okol nakit

etəm aluə u muwin tehm etəm tərəmərə e mopael min. In tatos nəghatən kit māmə otən kəm in.”

¹⁸Kən mopael əh tit mian o etəm tərəmərə elat. Kən mən-ipən kəm in māmə, “Suah u Pol itəm tətətig e kalap-
pus, təmaun-in io māmə oekit etəm aluə u muwa kəm ik. In tatos nəghatən kit māmə otən kəm ik.”

¹⁹Kən etəm tərəmərə e mopael min əh, tos nelmi suah apon mian əpəh ikin kit ilau pisin əm, kən mətapəh ron māmə, “?Naka əh nakəmā nakehm io ron?”

²⁰Kən suah un təmə, “Netəm-iasol min əpəh Isrel kəmotəgəhan rəkis māmə olawig kotuwa kətapəh ron ik māmə on-akit Pol mian əpəh e kaonsel rəhalat. Okoteiuə-in ik māmə kaonsel tolkeike māmə otəplan wir min-tu nəghatən min rəha suah əh. ²¹Məto awi, əsegəhan-inən ilat kotiuw-pən ik. Məto-inu rəhalat netəmim taprəkisi foti okotuwa kətəhluaig e suatip kətəsahgin. İlat kəmotol nənəkisən kit māmə okəsotəgwənən məsotənimən nəhau mətoarus okotohamnu pitən Pol. Kən minoatətul matip əm əh-roiu māmə okotol nat əh, moatəsahgin əm rəham nəghatən.”

²²Kən etəm tərəmərə e mopael min apon təmə, “Əsən minən kəm suah kit māmə nəmən-ipa nəghatən u kəm io.” Kən mahl-ipən tatuwin.

Kəmahl-ipən Pol kəm Filiks u kapman rəha Rom

²³Kən etəm tərəmərə e mopael min taun-in rəhan etəm-iasol kəiu mən-ipən kəm ilau māmə, “Okian muən kəm mopael min ilat rafin fo-hanrit-sepinte māmə okotətul matip o nuwinən Sis-aria. Kən tu-hanrit okotaliwək əm, kən sepinte okotasuə e hos, kən tu-hanrit itəm okotəmik niro okotətul matip.

^e23:11 Wək 27:24; 28:16,23 ^f23:15 Wək 25:3

Okotiet e nain klok əh-roiu lapin. ²⁴ Kən motəkəike kiləs hos neen mēmə Pol otəpələh elat, kən motiləs motuwīn kəm kapman əh Filiks, kən moatehm wir mēmə okəsölən nat kit lan e suatip.”

²⁵ Kən etəm-iasol rəha mopael min təmäte naoa kit mos-ipən kəm itəm mil un mēmə okotiləs kan kəm kapman asol əh Filiks. Naoa un tatən mēmə,

²⁶ “Filiks. Ik etəm ilis pik pahrien. Io Klotias Lisias iatəte naoa kəm ik itəm ik natəramərə e kapman, kən iatən təwir kəm ik.

²⁷ Suah u, noanol min rəha Isrel kinotaskəlīm rəkis, kən iuəhkir kotohamnu. Məto io eməto mēmə in etəm Rom, kən ekuwin itimat rəhak mopael min kiləs-irəkis olat.^g ²⁸ Emolkeike mēmə ekegəs-in-tu mēmə nat naka təmol təsətu-atipən itəm koatəplan-pən lan, mol kotiləs motuwīn e kaonsel rəhalat.^h ²⁹ Kən eməplan mēmə in təsölən nat tərət kit ne itəm otimis ron, o mēmə otuwīn o kalapus ron. Nəghatən min itəm koatətu-pən lan in nat kit e rəhalat atip əm lou. ³⁰ Məto uarisig suah kit təmuwa mən-ipa kəm io mēmə netəm Isrel koatol anion noa kit mēmə okotohamnu, kən nikik təht mēmə təwir mēmə ekahl-ipinə kəm ik. Enən-ipən rəkis kəm netəm əh itəm koatol timəht kəm in mēmə okotimnə kən-ipinə kəm ik nat tərət min itəm koatəplan-pən lan.

Inəh namnu rəhak nəghatən.”ⁱ

³¹ Kən mopael min kəmotol əm mēmə inu ne etəm tərəməərə elat təmən mi-hin. Kəmotiləs Pol motuwīn e taon əh Antipatris lapin. ³² Kən lawigin, mopael min itəm kəmotaiu e hos min, ilat

əm kotiləs Pol motuwīn. Kən mopael neen min kəmotitəlig-pa iməlat ikin. ³³ Mopael min əh kəmotiləs motuwīn əpəh Sisaria, kən motiləs-ipən naoa kəm etəm-iasol əh Filiks, kən motələhəu-pən Pol e nelmin. ³⁴ Nian kapman u təmafin naoa, kən mətəpəh o Pol mēmə, “?Ik etəm hiə?” Kən nian təməto mēmə Pol in etəm Silisia, ³⁵ in təmən mēmə, “Nian netənim okotuwa kən-iarəp natimnat itəm koatəplan-pən əh lam, io ekən kot otəpələh o nətəligən u rəham, kən io ekakil.” Kən mən-ipən kəm rəhan mopael min mēmə okotiləs-ipən Pol e nimə rəha kapman rəha Rom itəm Kig Herot Asol təmiləkin aupən, motaskəlīm əh-ikin.

Pol təmətul aupən e Filiks e kot

24 Nian faif tinuwīn rəkis, kən pris asol agin, nərgin u Ananaeas, təmuwīn Sisaria ilat netəm-iasol min neen rəha Isrel ne ienatig e lou,^f nərgin u Tetalas. Nian kəmotiet-pa, kən motuwīn kətul e niganəmti Filiks kən motən-iarəp nəghatən min itəm nikilat təht mēmə Pol təmol təsətuatipən. ² Kən kəmotəun-in Pol mēmə otuwa imə e nəghatən, kən Tetalas tatən-ipən nəghatən min rəhalat kəm Filiks mēmə, “Etəm-iasol. Ekotisiai-in pik ik məto-inu ik ilis pahrien. Kən nolən rəham o nəmikən itimat in tatətuatip wir. Imatimat ikin təməməlinu nuwəh rəkis mətoarus-pa u-roiu. Kən ik nəməg-ətuatip-in rəkis nolən u ikin-u mēmə otol nəmegəhən ne natigən rəhatimat təwir. ³ Kən nian rafin kitat koatəto təwir o natimnat min əh, kən ekotən-wiwi pik ik ron. ⁴ Esotolkeikeən mēmə ekaskəlīm pik ik, məto ekətapəh ron ik mēmə onakasəkitun itimat mətəlig-in wir-tu nəghatən əkuəkir u rəhatimat.

^f24:1 Ienatig e lou in suah kit itəm titun wir lou matəghat e kot.

^g23:27 Wək 21:30-33; 22:25-27 ^h23:28 Wək 22:30

ⁱ23:30 Wək 23:16-23; 24:1-9

⁵“Itimat emotəplan rəkis məmә suah əh in etəm tərāt kit. In nәukəti nərātən tēpət e ikin min e nītən min. In tatol itimat netəm Isrel ekoatərgəhəu pik, kən etəm-iasol rəha netəm koatuarisig-in suah ilouin etəm Nasaret.^j ⁶Kən in mətalkut məmә otol Nimә Rəha Uhgin tamkimik e niganəmti Uhgin, kən ekotaskəlim.^{§§k} ⁸Kən okəmә nakətapəh ron, nəkītun nətoən nəghatən min u tiet e nōhlin itəm iatən-ipinә kəm ik.”

⁹Kən netəm Isrel kəmotegəhan e nəghatən rəha loea əh moatən məmә, “Nəghatən min rafin əh, in nipahrienən.”

Pol təmuhalpin nəghatən

¹⁰Kən Filiks torin-pən rəhn-kapə kəm Pol məmә otəghat. Kən Pol təghat məmә, “Etəm-iasol Filiks. Io ekitun wir məmә ik nəmatakil e kot netəm u ikin-u imatimat ikin e nup tēpət rəkis. Kən tol nəhlan nīkik tagien məmә ekən-iarəp nəwtain nəghatən rəhak kəm ik. ¹¹Io emuwīn Jerusalem minos əm nian tuelef əm məmә ekuwin məfak. Kən ik nəkītun natətapəh-inən nat u məmә in nipahrienən o neiuəən. ¹²Netəm u koatətu-pa nəghatən u lak, kəsotəplanən ne məmә ekuərgəhəu itimlau suah kit əpəh e Nimә Rəha Uhgin. Kən məsotəplanən məmә iatol netəmim koatərgəhəu əpəh e nimә rəha nuəfiminən rəha netəm Isrel, o ikin min əpəh e taon. !Kəp! ¹³Kən okol təsəgətun ətuatipən kəm ik məmә nəghatən itəm

koatən lak u-roiu in nipahrienən, mətə-inu in neiuēiuəən.

¹⁴“Mətə ekitun nən-ipinən kəm ik məmә nipahrienən məmә nian iatətu-pən Suatip Rəha Iesu itəm netəm Isrel kotəmә in nəfakən neiuəən, io iatəfak kəm Uhgin rəha tipitimat min, kən io iatən nipahrienən e nəghatən min itəm kəmәte e Lou rəha Moses ne nəghatən rəha ien min rəha Uhgin aupən. ¹⁵Io iatələhəu-pən əm rəhak nətəligən kəm Uhgin məmә in otol kəm netəm kəmotimis məmә okotəmegəh min, netəm u kotətuatip ne netəm kəsotətuatipən. Inu nətəligən kitəh əm itəm niki-lat tatəht.¹ ¹⁶Mətə-inu tol nəhlan, kən etalkut pik məmә ekol nat naka itəm io ekitun məmә tətuatip e niganəmti Uhgin ne netəmim.

¹⁷“Uarisig e nup neen itəm emiet u ikin-u Jerusalem, kən emitəlig-pa min məmә ekos mənī muwīn kəm netəm imak ikin, kən mol sakrifais min əpəh e Nimә Rəha Uhgin. ¹⁸Kən nian ematol əh nat əh, kən enətuatip rəkis e niganəmti Uhgin, kəmotəplan io əpəh e Nimә Rəha Uhgin. Kən sənəmə itimat netəmim tēpət, kən məsotərgəhəu minən.^m ¹⁹Mətə netəm Isrel neen itəm kəmotisi-pən Esia, kəmoatətul əh-ikin e nian əh. Kən okəmә koatos nəghatən kit tərāt lak, təwīr əm məmә ilat okotuwa kətul e niganəmtim kən-iarəp. ²⁰Mətə okəmә kəpə, təwīr məmә netəm Isrel min u itəm koatətul ikin-u, okotən-ipinә ətuatip kəm ik nat naka itəm emol təsahmenən e nian emətul e niganəmti

§§24:6 E kopi oas min neen rəha Niutesteman itəm kəmәte e nəghatən Kris aupən, nəghatən pisin kit min əh-ikin itəm tatilpin nəghatən u matən məmә, “Kən emotən məmә ekotətu-pən nəghatən kit lan e kot e nolən rəha Lou rəhatimat. 7 Mətə Lisias itəm tərəmərə e mopael min, təmiləs nəlugi nənən rəhatimat, kən ilat rəhan netəmim kəmotew rəkis min suah u otimat. 8 Kən mələhəu nənən kit məmә netəmim itəm koatəplan-pən nərātən kit e suah u, otəkəike muwa mən-ipinә kəm ik.”

^j24:5 Wək 17:6

^k24:6 Wək 21:28-30

^l24:15 Jon 5:28-29

^m24:18 Wək 21:17-28

kaonsel rəhalat. ²¹ Kəmotetəhau io o nəghatən kitəh əm məmə nian emə-tul aupən-in elat, magət əfəməh elat məmə, 'Itəmat nakotakil io u-roiu mətə-inu io iatən nipharienən məmə netəm kəmotimis okotəmegəh min.'"ⁿ

²² Suah əh Filiks in titun wir Suatip Rəha Iesu. Kən təmahtosig-in nəghatən əh məmə, "Nian Lisias u etəm tərəmərə e mopaël min otiet-pa ikin-u, kən epanos-ipinə nəghatən e nəpələhən u-roiu."^o ²³ Kən Filiks təmən-ipən kəm etəm tepət e mopaël min məmə okoatehm wir Pol kən təmegəhan-in rəhan min məmə kotitun nosən natimnat itəm in tolkeike mo-tuwa kəm in.

Pol təməghat kəm Filiks ne rəhan pətan

²⁴ Kən uarisig e nian neen, Filiks təmit rəhan pətan Trusila muwa u noanol kit rəha Isrel. Kən Filiks tən-ipən kəm ilat məmə okotit Pol motuwa-tu tətul aupən in. Kən nian Pol təmuwa, kən matəghat kəm ilau matən-ipən nolən min rəha nahatətəən e Kristo Iesu. ²⁵ Kən Pol təmatən-iarəp rəhan niphəgnəmtin min kəm ilau məmə otuww rəhalau nətəligən. Kən nian in təməghat e nolən rəha nəmegəhən itəm tətuatip, ne nolən itəm suah kit tətərəmərə e rəhan nətəligən ne nolən min, ne nian Ughin otakil netəmin lan, kən Filiks təməgin təməgin kən mən məmə, "Tinahmen. Iet əh. Okəmə ekos nian kit min, kən panaun-in min ik."²⁶ Kən nian tepət tatən-ipən məmə Pol otuwa matuəghat, mətə-inu in tolkeike məmə otəto Pol, mətə nat kit min, nikin təht məmə okəmə naka Pol otos-ipən məni neen kəm in pəs in tahl-iarəp.

²⁷ Kən nian tinos nup kəiu, Filiks təmeiuaiu e kapman, kən suah kit nərgin

u Posias Festas təmos nəmeen. Məto Filiks təmapəs Pol tətətig əm e kalapus məmə otol niki netəm Isrel tətəgien.

Pol təmətapəh məmə otəplan Sisa

25 Nian Festas təmol kapman minos əm nian kisi, kən miet Sisaria muwin əpəh Jerusalem. ² Ikin əh, pris asol min ne netəm-iasol min rəha Isrel kəmotən-ipən kəm Festas nakilən rəhalat e natimnat neen itəm nikilat təht məmə Pol təmol təsətuatipən.^p ³ Kəmotətapəh məmə Festas otol nəwialat, kən motolkeike məmə otahl-ipən Pol titəlig-pən əpəh Jerusalem, mətə-inu ilat kəmotol anion noa kit məmə okoto-hamnu Pol e suatip.^q ⁴ Məto Festas təmə, "Pol otətətig əm e kalapus əpəh Sisaria. Kən otəsuwəhən, ekitəlig-pən əh-ikin. ⁵ Kən rəhatəmat neen netəm-iasol okotəkəike motətəu-pa io ekotuwin Sisaria, kən okəmə Pol təmol nat kit təsah-menən, kən okotəu-pa kəm io."

⁶ Kən Festas təmatig mos nian eit o ten ilat min ilat, kən mitəlig muwin əpəh Sisaria. Kən kəmən lawigin, tahl-ipən nəghatən məmə okit Pol ka, tətul e kot, kən muwin məpələh e jea itəm etəm tətəkil nəghatən tatəpələh ikin. ⁷ Nian Pol təmuwa imə, netəm Isrel itəm kəmotisi-pən Jerusalem kəmotə-tul kitəlau in moatən-iarəp nəghatən əskasik neen e Pol, mətə suatip tikə itəm otəgətun rəhalat nəghatən məmə koatən pahrien.^r ⁸ Kən Pol təmuhalpin nəghatən rəhalat məmə, "Esolən nat kit tərət e Lou rəha netəm Isrel, ne Nimə Rəha Ughin, ne Sisa u tərəmərə e ikin min."

⁹ Məto Festas tolkeike məmə otol niki netəm Isrel tagien kən mətapəh o Pol məmə, "Nəkim tagien məmə onəkuwin Jerusalem? Pəs ekimnə ikin makil rəham nəghatən e nənən min u?"

ⁿ24:21 Wək 23:6

^o24:22 Wək 23:26

^p25:2 Wək 24:1

^q25:3 Wək 23:15

^r25:7 Wək 24:5-6

¹⁰ Kən Pol tәмә, “Io iatәtul e kot rәha Rom, itәм rәhan etәм-iasol in Sisa. Kән tәtuatip mәмә onakakil nәghatән ikin rәhak. Kән ik nәkitun rәkis mәмә esolән nat kit tәrat e netәм Isrel. ¹¹ Okәмә emәtgәhl lou o emol nat kit tәrat mәмә ekimis ron, kән okol esәtapәhән kәм ik mәмә, nakilәs-irәkis io o nat әh. Mәto okәмә nәнән min әh koatән lak kәsotәtuatipән, kән suah kit tikә mәмә otosipән io e nelmilat. Mәto ekolkeike әm mәмә Sisa in otakil nәнән min u itәм koatән lak.”

¹² Kән Festas tәмәghat e nәнән әh mәsin ilat rәhan min netәmim itәм kotakil nәghatән. Kән uarisig tән-ipән kәм Pol mәмә, “Ik nәмән mәмә nakolkeike mәмә onәkuwin mәplan Sisa o nәghatән u rәham. Kән tәwir әm. Ik onәkuwin mәplan Sisa.”

Pol tәмәtul aupән e Kig Akripa 2

¹³ Nian neen min tәmuwa muwin, kән Kig Akripa ne winin nәrgin u Pernis, ilau kәmuea Sisaria mәмә okuәplan Festas muән tәwir kәм in. ¹⁴ Kән nian kәmuatig ikin әh nian neen, kән Festas tән-ipән kәм kig natimnat neen itәм katән e Pol. In tәмән mәмә, “Suah kit u ikin-u e kalapus, itәм Filiks tәmilәs-ipән.^s

¹⁵ Nian emuwin Jerusalem, kән pris asol min ne netәм-iasol rәha Isrel kәmotән-iarәp nipәgnәmtin neen lan mәмә tatol tәsәtuatipән motәtapәh mәмә ekән-iarәp mәмә in tәmol tәrat kән otos nalpinән ron. ¹⁶ Mәto emән-ipән kәм ilat mәмә, ‘Itimat netәм Rom sәnәmә nolән u rәhatimat mәмә okotegәhan-in әm etәmim tuwin e nelmi netәmim itәм koatән mәмә tәmol nat kit tәsәtuatipән. Mәto tәkәike mәtul aupән-in ilat muhalpin rәhalat nәghatән itәм katәtu-pән lan.’ ¹⁷ Kән nian netәм Isrel min әh kәmotuwa, emәsiuw-pән minән,

mәto kәmән lawigin әm, kән ekotuwin kәpәlәh e nimә kot kән motaun-in min Pol mәмә otuwa mәtul aupән.

¹⁸ Nian rәhan tikimir min kәmotәtul motәghat, mәto kәsotәнән mәмә tәmol nat naka tәrat itәм nikik tәmatәht mәмә okotән mihin. ¹⁹ Ilat kәmoatән-iarәp әm nәrgәhәuән kit rәhalat e nәfakән rәhalat, kән moatән nәнән e etәм tәmimis kit, nәrgin u Iesu, itәм Pol tatән mәмә suah әh tatәmegәh. ²⁰ E natimnat min әh, io esitun wirән nәнән lan mәsin, kән mol ekәtapәh o Pol mәмә, ‘?Tahro, nikim tagien mәмә nakuwin Jerusalem? ?Pәs ekimnә ikin makil nәнән min itәм katән lam?’ ²¹ Mәto Pol tәmәsegәhanән, kән mәtapәh mәмә ekahl-ipән in Rom kәм Sisa, pәs in otakil nәнән min әh itәм katән lan. Kән emән-ipән mәмә rәhak netәmim okoatehm wir mәtoarus ekehm suatip kit, kән panahl-ipән tuwin mәplan Sisa.”

²² Kән Kig Akripa tәмән kәм Festas mәмә, “Io min iakolkeike mәмә ekәto nәghatән rәha suah әh.” Kән Festas tәмә, “Tәwir әm. Olawig nakәto rәhan nәghatән.”

²³ Kәmән lawigin, kән Kig Akripa ne Pernis kәmuea e nimә kot, kән netәм-iasol itәм koatәрәmәrә e mopael min, ne netәм-iasol pik min e taon әh Sisaria kәmotuwa, kән kәmotol nolән asol min rәha nisaiiән. Kән Festas tәhlipән rәhan mopael min mәмә okotuwin motilәs Pol motuwa. ²⁴ Kән Festas tәмә, “Kig Akripa ne itәmat rafin itәм nakoatpәlәh u ikin-u roiу. Suah u itәм tatәtul aupән-in itәmat, netәм Isrel u ikin-u ne Jerusalem koatәghat kәм io ron nian rafin. Nian rafin kotagәt әskasik lak mәмә tәsәwirән mәмә ekegәhan-in suah әh tәtatig, mәto tәkәike mimis. ²⁵ Mәto io esәplanән nat tәrat kit lan ne, itәм ekol nalpinән

kəm in e nimisən. Məto nian in təmətapəh məmə otuwin məplan Sisa əpəh Rom, kən nikik təht məmə ekegəhan-in. ²⁶Məto esosən nəghatən ətuatip kit ne e nat u məmə ekəte naoa lan mahl-ipən kəm Sisa. Kən tol nəhlan, ekiləs muwa məmə otətul aupən e niganəmtim, Kig Akripa, ne itəmat rafin. Iakolkeike məmə ik onakehm min-tu kən mitun natimnat min əh, kən nian kilau okuəplan natimnat rafin min əh, pəs ekitun nātəən naoa lan kit mahl-ipən kəm Sisa. ²⁷Ekitun məmə təsətuatipən məmə ekahl-ipən etəm tatol kalapus kit kəm Sisa, kən məsən-ipən ətuatipən kəm in məmə nat naka təmol tərət.”

Pol təməghat e niganəmti Kig Akripa

26 Kən Kig Akripa tən-ipən kəm Pol məmə, “Ik nəkitun nənən nəw-tain nəghatən əh itəm katən lam.” Kən Pol təmiləs-ipər nelmin mefətutu ilat lan, kən muhalpin rəhalat nəghatən mən məmə, ²“Kig Akripa. Nikik tagien pik agin roiu məmə ekətul e niganəmtim, kən mən-iarəp rafin nənən min itəm netəm Isrel koatətu-pa lak. ³Nikik tagien məto-inu ik nəkitun wir nolən min e kastom rəha netəm Isrel e natimnat min itəm ilat koatəghat pik ron. Kən awi, okol nakətəlig-in mətig-tu rəhak nəghatən.

⁴“Netəm Isrel rafin kotitun natimnat rafin e rəhak nəməgəhən məmə təhro nulan e rəhak natigən, nian ematəkəku e nətuounən imak ikin e rəhak nəptən, mətoarus-pa uarisig emuwin Jerusalem. ⁵Netəm əh kotitun io nuwəh rəkis, kən okəmə nikilat tagien, kotitun nənən məmə io Farisi kit nian ematəkəku rəkis mətoarus-pa u-roiu. Kən netəm əh Farisi min, ilat koatətu-pən wir agin Lou rəha nəfakən rəha netəm Isrel, maprəkis-in netəmim rafin. ⁶Kən roiu u, iatətul ikin-

u məmə ik onakakil rəhak nəghatən min məto-inu io iatələhəu-pən rəhak nətəligən e nəniəkisən itəm Ughin təmol aupən ilat tipitimat min. ⁷Nəniəkisən u kitiah əm itəm netəm tuelef noanol min rəhatimat itəm kəmoatəfak kəm Ughin lapin ne e nərauiəgən məmə okotos. ?Kig Akripa, iatələhəu-pən nətəligən rəhak nəhlan, məto təhro netəm Isrel min u koatən-ipən nəghatən min əh lak?^u ⁸?Təhro tiəkis pik otəmat o nənən niphatrienən məmə Ughin titun nolən etəm təmimis təməgəh min?

⁹“Aupən, io min eməplan məmə tətuatip məmə ekol natimnat tepət pəs mərəkin suah Iesu, etəm Nasaret. ^v¹⁰Nat əh inəh ematol əpəh Jerusalem. Pris asol min kəmotegəhan-in io kən ekəmki-pən netəmim tepət rəha Iesu e kalapus. Kən nian kəmakil ilat e kot, kən kohamnu ilat, kən io emegəhan məmə in nat təwir agin kit. ¹¹Nian tepət iatuwin e nimə rəha nuəfiminən rəha netəm Isrel matol nalpinən kəm ilat matol məmə ilat okotən rat Iesu. Nikik təmətahmə pik ematətəhau ilat, kən matitəp ilat nian rafin. Kən kotagim kan e taon isəu min ikin pisin pisin min, məto ematitəp əh ilat.”

Pol təmən-iarəp rəhan nuwamən o Iesu

(Wək 9:1-19; 22:6-16)

¹²Kən Pol təməkəike matən məmə, “Nian kit ematuwin əpəh Tamaskes məmə ekol nat əh. Pris asol min koategəhan-in io, kən motən əskasik kəm io məmə ekəike mol. ¹³Kig Akripa, e nilugi nian, ematuwin e suatip, kən məplan nəhag-əhagən kit təmisi-pən e neai muwa masiəgəpin io ne netəm koatuarisig-in io. Nəgəhagən əh, tatuəp taprəkis-in mitgar. ¹⁴Kən emotiet e nəptən motəto nəwian kit təmisi-pər e neai

^u26:5 Fil 3:5-6

^v26:7 Wək 23:6; 28:20

^v26:9 Wək 8:3

matəghat kəm io e nəghatən Isrel məmā, '!Sol! !Sol! ?Tahro nakatol tərāt pik kəm io nulan? Nolən əh in tatərəkīn atip əm ik. Ik nakatoh rəhak nalpəkauən, kən nakahmen e kau itəm kəmaru e nig kəməgət tasilə lan, mətō in tatol wael, kən nig təməha mətaru, kən matol nah-məən asol atip əm kəm in.' ¹⁵ Kən ekə-tapəh ron məmā, 'Mətō Iərəmərə, ik pāh un?'

Kən Iərəmərə tən-ipa kəm io məmā, 'Io Iesu itəm nakatol tərāt lan. ¹⁶ Mətō ətul. Emitəpun rəkis ik məmā ik rəhak etəmim. Kən onakən-iarəp kəm netəmim rafin natimnat itəm nəməplan u-roiu, ne natimnat itəm epanol, ik nəkəplan. ¹⁷ Oekiləs-irəkis ik e nelmi netəm Isrel ne nelmi Iaihlua min itəm io ekahl-ipən ik məmā onəkuwin mən-iarəp io kəm ilat. ¹⁸ Onəkəike merəh e niganəmtilat məmā okotəuhlin ilat motiet e nap-inəpən motuwa e nəhag-əhagən. Kən motiet e nəsanənən rəha iərmis motuwa o Ughin. Kən Ughin otafəl rəhalat nolən rat min, mətō-inu kəmotən nipahrienən e nəghatən itəm iatən. Kən ilat okot-
tuwa iməlat ikin ilat netəm u Ughin tinəmitəpun rəkis ilat.'"^w

Pol təmən rəhan wək

¹⁹ Kən Pol təkəkəike matən məmā, "Kig, io iatol natimnat itəm Ughin təmən kəm io e nat kit tahmen e napilaiirən. ²⁰ Io iatən-iarəp rəhan nəghatən emə-tuoun əpəh Tamaskes, kən uarisig u ekuwin matən-iarəp əpəh Jerusalem, ne ikin min e nitən Jutia, ne ima netəm ikin min rafin u Iaihlua min. Kən matən-iarəp kəm ilat məmā okotəkəike kəuhlin ilat e rəhalat nolən rat min motahatətə e Ughin, kən motol natimnat itəm tatəgəhun məmā kəmotəuhlin pahrien ilat. ²¹ Mətō-inu o nat əh, kən netəm Is-

rel kotiləs io əpəh e Nimə Rəha Ughin motolkeike məmā okotohamnu io.

²² Mətō Ughin tətəsitu lak nian rafin mol iatətul ikin-u-roiu matən kəm netəm u ləhau, ne netəm koatos nərəmərən, nat naka itəm eməplan, kən matən əm natimnat itəm Moses ne ien min rəha Ughin kəmoatən məmā otəpanol mihin. ²³ Kəmotən məmā Kristo əh itəm Ughin təmən məmā otahl-ipa, in otəto nahməən e nipətin kən panimis. Kən meto inu in otətuoun məmegəh min e nimisən, kən otəgəhun nəhag-əhagən kəm netəm Isrel ne Iaihlua min, məmā nəhag-əhagən u in suatip itəm Ughin otosmegəh ilat.'"^x

Pol təmalkut məmā Kig Akripa otitun Iesu

²⁴ Nian Pol təmatəghat əh, Festas təmagət əfəməh lan məmā, "!'Pol ik ninə-talmə! !Rəham nitunən tinəfəməh pik agin, kən roiu əh rəhm-kapə natitəlau!"

²⁵ Mətō Pol tən-ipən kəm in məmā, "Etəm-iasol rəhak Festas, io esalmələn. Nəghatən min u iatən, kotətuatip əm, kən ilat nipahrienən. ²⁶ Io ekitun nəghat ətuatipən kəm kig, kən okol esaulisən mətō-inu ekitun məmā in titun rəkis natimnat min u. Ekitun məmā in təmos rafin nəghatən min əh, kən sənəmā in nat kit itəm kəmol anion-pən huə kit təkəku ikin. ²⁷ ?Kig Akripa, tahro? ?Nakatən nipahrienən e nəghatən itəm ien min rəha Ughin kəmotətə? Ekitun məmā ik nakatən nipahrienən elat."

²⁸ Meto kig tən-ipən kəm Pol məmā, "Nəkim təht məmā e nian əkuəkir əm huə roiu, nəkitun niuw-pamən io məmā io ekuwa Kristin kit?"

²⁹ Mətō Pol təmā, "Nat əpnəpin əm məmā in nian əkuəkir o in nian əfəməh, iatəfak-pən kəm Ughin məmā sənəmā ik pisin əm, mətō netəmim rafin itəm kə-

^w26:18 Aes 42:16; Efes 2:2; Kol 1:13

^x26:23 Luk 24:44-47; 1 Kor 15:20

motəto rəhak nəghatən roiu, Uhgin otosmegəh ilat, kən məmə otahmen lak, mətə sen əm u itəm kəməlis io lan, esolkeikeən məmə okəlis itəmat lan.”

³⁰ Kən Kig tāmətul ilat kapman u Festas, ne Pernis, ne netənim rafin itəm koatəpələh, ³¹ kən motiet, moatən-ipən kəm ilat min məmə, “Suah əh təsələn nat kit tərət məmə in otimis ron o muwin e kalapus ron.”

³² Kən Kig Akripa tən-ipən kəm Festas məmə, “Nəkitun nahl-iarəpən suah əh, mətə in əmun in tolkeike məmə Sisa otakil rəhan nəghatən.”

Mopael min kəmotit Pol motuwin Rom

27 Nian kəmotegəhan məmə oekotuwin Itali, kəmotələhəu-pən Pol ne netəm koatol kalapus neen min e nelmi etəm-iasol kit rəha mopael min, nərgin u Julias. In tatərəmərə e mopael wan-hanrit. In e mopael u katən məmə, “Mopael Rəha Sisa.” ² Kən nego kit tāmiet əpəh Atramitiam matuwa, kən minatig məmə otitəlig-pən min əpəh Esia, kən ekotuwin lan. Kən etəm Masetonia kit tāmətəu-pa itimat, nərgin u Aristakas, in etəm Tesalonaeka.^y ³ Kən lawigin ekotiet-pa Saeton. Kən Julias təmatol təwir kəm Pol, kən megəhan in məmə otuwar muwin məplan rəhan neen netənim itəm titun ilat. Kən ilat kəmoatehm wir Pol.

⁴ Kən ekotiet min ikin əh, kən nimətag tatiləs itimat, kən motitəlau e nikali nitən əh Saepras itəm nitəhəi təməlinu ikin. ⁵ Kən emotai u ihluə e Silisia ne Pamfilia, kən motiet-pa Lisia e taon Maera. ⁶ Ikin əh, etəm tərəmərə mopael min təmuwin məplan nego kit itəm tāmiet Aleksantria matuwin Itali. Kən təmki-pən itimat lan.

⁷ Kən emotiet min, mətə e nian tepət nego əh tətai u mətig əm. Emotalkut məsin məmə ekotətoarus taon Nitas, kən emotuwa iuəhkir, mətə tiəkis, mətə-inu ioatiləs pikən nimətag, kən okol esotai uən motuwin təhmin. Kən ekotai u e nikalin pis ikin məmə ekotuwin Krit. Emotitəlau e poen asol əh nərgin u Salmone. Kən motitəlau e nəwtain nəp-tən əh, ⁸ emotai u ipar ipar əm, mətə tiəkis əh. Kən ekotuwa motiet-pa e ikin kit katən məmə, Pasis Wir, iuəhkir o taon əh Lasea.

⁹ Mətə-inu emotərəkin əm nian wir tepət təmuwa muwin, kən nian wir o nuwinən e nego tinol namnun, kən otəsuwəhən əh-roiu, nian rəha niamitə, kən itəhəi tərət. Nian asol rəha netəm Isrel u katən məmə, Nian Rəha Nafələn Təfagə, tinuwa rəkis minuwın e məwig Oktopa. Kən Pol tāməghat məmə okoatəto wir ilat, matən məmə, ¹⁰ “Piak min. Iatəplan məmə okotatig e nəratən tepət e naliwəkən u rəhatat. Timətig əm məmə itəhəi otərəkin kako min u, ne nego u, kən okəmə naka kitat min okotimis.”

¹¹ Mətə etəm-iasol rəha mopael min tatətəlig-in pik etəm tatiləs nego ne etəm-iasol rəha nego. Kən məsətəlig-in pikən nəghatən rəha Pol. ¹² Kən pasis əh təsəwir pikən məmə nego otətul ikin e nian rəha nətəpən mətə-inu nian əh, in nian nitəhəi tatəsəsau pik lan. Kən ilat tepət kotən məmə təwir məmə okotiet. Nikilat təməht məmə okotuwin əpəh e pasis əh Finiks motəhluaig ikin. Pasis əh in pasis kit əpəh Krit itəm təmol nohlin kəiu, kit tatuag-pən e nəwtain pəhap ikin, kən kit tatuag-pən nəwtain pis ikin. Kən nego titun nəməhlən ikin e nian rəha nəsəsauən.

Nimətag asol təmoh ilat

¹³Kən nimətag wir kit tinatissi-pis matelel nat, kən netəm e nego, nikilat təht məmə nimətag əh inəh kotalkeike məmə okotaiu lan. Kən motəmə pəs okotiet. Kən motiuw-pər iagke, motiuw niuwən, kən motiet. Emotaiu ipar ipar əm e nitən əh Krit. ¹⁴Məto təsuwəhən, nimətag asol kit tinatuwa min, nərgin u, Luətuamləe, tatissi-pən e nəptən apon, ¹⁵minatiləs itimat, minatoh nego. Kən nego tinaruru naiuən miləs pikən nimətag, kən ekotapəs naiuən moatətəlig-in əm nimətag tatiləs itimat.

¹⁶Emotuwin-pa Koata ikin e nikalin pis ikin. Ikin əh emotəhluaig ikin məsin, kən motalkut məmə ekotiuw-pər pot rəha nego un. Kən netəm koatol wək e nego, nahgilat təmikə o niləs-ipərən pot. ¹⁷Kən motəmki-pən təulə neen e nəwtain nego ləhau ikin, kən kietain tiəkis məmə otaskəlim nego. Ilat kəmotəgin məto-inu ihluə e Lipia, sənəmə lokamnim pik, kən nikilat təht məmə nego otiləs pikən niməkləkil ikin əh. Kən kəmotiuw-iəhau niuwən rəhalat, kən motapəs əm nimətag tiləs nego matuwin. ¹⁸Kəmən lawigin kən nimətag tatol əm nulan, kən kəmotəmki-arəp kako neen e nego. ¹⁹Kəmən lawigin min, kəmotəmki-arəp natimnat min katol wək lan e nego tahmen e təulə ne neen min. ²⁰Kən nian tepət eməsotəplanən mitgar ne məhau min lapin. Kən nimətag təmatol əm nulan nikitimat təht məmə okol esotəmegəh minən.

²¹Nian eməsotəgwənən o nian tepət məsin, kən Pol tətul aupən-in itimat mən məmə, “Nəman. Okol nəmotətəlig-in io, ko kəməsotietən Krit, kən okol kəsotatigən e nəratən u kən məsotərəkinən natimnat tepət. ²²Məto roi u ekən-ipinə kəm itəmat məmə əsotəginən. Okol ki-

tat kit ikin-u təsimisən, məto nego əm otərat. ²³Nagelo kit rəha Uhgın rəhak itəm iatəfak kəm in təmən-ipa nəghatən u kəm io ehnaipən məmə, ²⁴‘Pol. Əsəginən. Onəkəike muwin mətul e niganəmti Sisa əpəh Rom. Məto-inu Uhgın təwir, kən nikin tagien məmə otosmegəh netəm u ilat min ik itəm noatasuəh e nego.’^z ²⁵Kən Piak min, əsotəginən. Io etahatətə e Uhgın məmə natimnat min rafin otol əm məmə inu ne nagelo təmən-ipa mihin kəm io. ²⁶Məto nimətag otiləs-ipar kitat əpəh e nəptən əkəku kit.”^a

Nitəhəi təmiləs-ipar nego

²⁷Tinos nian ilat rafin fotin, kən lapin lan nimətag tiləs nego muwin əpəh e nitəhəi asol Metiterenian. Kən e nalugi nian lapin, netəm koatol wək e nego, nikilat təht məmə enoatuwa iuəhkir o nəptən kit. ²⁸Kən kəmotətupən nat figəm kit əpəh e nipəgnəmti təulə kəhlman-əhlman teiuaiu məmə okotehm-tu məmə lokamnim o lokipar. Kən kəmotəplan məmə tahmen e negopagən tate-sepin ilat rafin. Kən motaiu məsin min u kotəhlman-əhlman min, məto tinahmen e negopagən ilat rafin tuente-eit əm. ²⁹Kən netəm koatol wək e nego kəmotəgin məmə nego otiləs pikən kəpiel, kən motəmki-arəp iagke kuwit əpəh uarisig moatəfak məmə otian uəhai əm. ³⁰Kən netəm koatol wək e nego kəmotalkut məmə okotuwar kagim, kən motiləs-iəhau pot rəha nego moteiuə məmə okotuwin əpəh e nohlin nego kəmki-arəp min iagke neen. ³¹Məto Pol təmən-ipən kəm etəm tərəməərə e mopael min ne mopael min məmə, “Okəmə netəm əh kəsotəpələhən u ikin-u e nego, okol Uhgın təsosmegəhən itəmat.” ³²Kən mopael min kəmotətətip təulə, kən pot tiet-pən itəhəi.

³³Tinuwa iuəhkir əm o nianən, kən Pol təmuəh nikilat məmə okotəkəike kəgwən. Təmən məmə, “E nian ilat rafin fotin nəmoatəpələh əm moategəs məsotunən nat kit. ³⁴Kən roiu iatən-ipinə məmə onəkotəkəike kun nat kit məmə onəkotəsanən. Kitat rafin okotəmegəh. Suah kit otəsətiğən e nəratən.” ³⁵Kən Pol təməmik pīret, kən mətul aupən-in elat məfak-pən ron kəm Uhgīn, kən məmkas mun. ³⁶Kən nikilat tēməwir minoatos nagwənən minoatun. ³⁷Itimat rafin tu-hanrit-sepinte-sikis e nego. ³⁸Nian ilat rafin kəmotəgwən rəkis, kən motəmik pak flaoa min kəmki-arəp e nego məmə nego otoigoig.

Nego təmiləs nīməkləkil

³⁹Kən nian təmian, netəm koatol wək e nego kəmotəplan məmə enotuwa iuəhkir o nəptən əkəku kit, məto kotəruru məmə nəptən naka. Kən motəplan pasis kit u nīməkləkil kit əh-ikin. Kən nikilat təht məmə okotiləs-ipar nego əh-ikin. ⁴⁰Kən kəmotətətip təulə e iagke min kapəs ilat kotənim itəhəi. Kən motikis rəkis təulə min itəm kəməlis ətain nuwəə əsol min lan ikin katiləs nego ikin. Kən motiupər niuwən əpəh aupən məmə nīmətag otiləs nego muwar. ⁴¹Məto ikin əh lokipar məsin, kən nohli nego təmaru nīməkləkil, nego təməruru nəloalən. Kən nitəhəi tinatəhap-əhap naunisin nego.

⁴²Kən mopael min kinoatən məmə okotohamnu netəm koatol kalapus u nego tatəmik ilat məta neen kotəgim. ⁴³Məto Julias u tərəmərə elat tolkeike məmə otosmegəh Pol kən mən-iəhau məmə okəsotolən nat əh koatən. Kən mən-ipən kəm netəm u kotitun neaiən məmə okotətipən paupən əpəh itəhəi, moteai par. ⁴⁴Kən mən-ipən kəm ilat rafin əh-ikin məmə okotəmik nīmismisi

timpa ne nəwtain nego min itəm nitəhəi tətəhap-əhap moteai lan. Emotol nəhlan kən motuwar rafin, suah kit təsimisən.

Pol əpəh e nəptən əh Malta

28 Nian emotuwar, kən itimat rafin ekotəsanən əm, kən panotəto uarisig məmə nəptən əh, nərgin u Malta. ²Netəm ikin əh kəmotəwir pik otimat. Kən e nian əh nuhuən tətəməfik, nətəpən tēpət. Kən kotahl nigəm əsol kit məmə otəhg itimat. ³Kən Pol təmea-pən o nig neen itəm kəmərgətain məmə otəmki-pən e nigəm. Əmun sineik kit itəm tus itəm katimis, təgin nahgi nigəm miet məkul-pən e nelmi Pol matus. ⁴Netəm ikin əh kəmotəplan sineik tatəkul-pən e nelmi Pol, kən moatən kəm ilat min məmə, “Okəm-naka suah u in iol təfagə kit iohamnu itəm. Təməsimisən əpəh itəhəi, məto uhgin u nərgin u Nəlpinən otəsegəhan-inən məmə otəmegəh.”

⁵Məto Pol təmorautin-pən sineik əpəh e nigəm məsolən ne məmə sineik təmus otəto nahməən. ⁶Netəmim nikilat təht məmə nīpəti Pol otasis o otəsuwəhən əh-roiu, tisi-pər morin mimis. Kəmoatəpələh kətəlkəlik ron roe, məto təsolən nat kit ne. Kən nikilat tēməuhlin kən məht məmə okəm-naka suah u in uhgin kit. ^d

⁷Ikin əh sənəmə isəu o nəptən rəha suah kit, nərgin u Puplias, itəm tətərəmərə e netəm ikin əh. Təməmik itimat ekotuwin iman ikin, kən matol təwir kəm itimat. Kən ekotətiğ iman ikin kos nian kisil. ⁸Kən əmun tata rəha suah apon Puplias, tinatimis matəp-ətəp, kən mətaiu e nita. Kən Pol tuwin ron əpəh iman ikin imə, mələhəu-pən nelmin lan, məfak lan, əmun nīmisen rəhan təwir min. ⁹Nian netəmim kəmotəto nat əh, kən ilat rafin e nitən un itəm

^b28:2 2 Kor 11:27

^c28:5 Mak 16:18

^d28:6 Wək 14:11

koatimis kəmotuwa min o Pol. Kən Pol təfak elat kotəwīr. ¹⁰Netəm ikin əh, kəmos-IPA natimnat tepət kəm itimat. Nian enoatol əpen-əpenə məmə ekotiet, kəmotəmki-pən rafin rəhatimat natimnat ne nagwənən əpəh e nego itəm otətasitu etimat e suatip.

Pol təmuwin Rom

¹¹Emotatig ikin əh motos məwig kisil, kən emotuwin e nego kit təmišipən Aleksantria matəhluaiḡ e nəptən əh e nian rəha nətəpən. E nohli nego əh, kəməf aupən narmi uhḡin mil əh mil-mil mil, nərgilau u Kasto ne Polakis. ¹²Emotuwa əh Saerakus, kən motətul ikin kos nian kisil. ¹³Kən motiet ikin əh motuwa e taon kit min, nərgin u Retiam. Kən lawigin, nimətag iasi-pis tinatēl nat, kən ekotiet motaiu o nian kəiu, motiləs nat əpəh Puteoli. ¹⁴Ikin əh emotəplan piatat min neen əh-ikin itəm koatəfak. Kən kotətapəh məmə ekotatig itimat min ilat o wik kitəh. Kən uarisig emotaliwək əm motuwin əpəh Rom. Kən inu suatip rəhatimat itəm emotaliwək lan motiet-pa Rom.

¹⁵Kən nian piatat min itəm koatəfak əpəh Rom kəmotəto məmə emotuwin, kən kəmotuwa məmə okotəplan itimat əpəh e suatip. Kəmotuwa katəpələh əpəh Apias təmol nimə makit ikin rəhan. Ikin əh, hotel kisil əh-ikin. Kən nian Pol təməplan ilat, təmənwīwi Uhḡin, kən nikin təmagien mər ilis. ¹⁶Nian emotiet-pa, kən kapman təmegəhan-in məmə Pol otətətig pišin əm e nimə kit, pəs mopaēl kit tatehm.

Pol təməniarəp nəghatən rəha Uhḡin əpəh Rom

¹⁷Tinos nian kisil, kən Pol tahl-ipən nəghatən kəm netəm-iasol min rəha Is-

rel məmə okotuwa o nəghatən kit. Nian kəmotuwa, kən təməniarəp kəm ilat məmə, “Piak min. Io eməsolən nat tərət kit e netəm imətət ikin, ne kastom rəhatat itəm tipitat min kəmotəgətun kitat lan aupən. Məto netəm Jerusalem kəmotaskəlim io kiləs-ipən io kəm netəm Rom. ¹⁸Kən netəm Rom kəmotətapəh-in nəghatən tepət ron io. Məto kəsotəplanən nəghatən kit ne məmə oekimis ron. Kən kotolkeike məmə okotahl-iarəp io.^e ¹⁹Məto netəm Isrel ikin əh kəsotolkeikeən. Kən io atip əm ekətapəh məmə ekuwa ikin-u Rom mətul e kot e niganəmti suah u Sisa, məto esənən nəghatən kit tərət e natimak min.^f

²⁰“Məto-inu tol nəhlan, kən ekolkeike məmə ekahl-ipən nəghatən otəmat məmə ekəplan itəmat məghat lan məsin kəm itəmat. Kəməlis io e sen u məto-inu o Iosmegəh əm u, itəm kitat netəm Isrel koatən məmə otəpanuwa.”^g

²¹Kən kəmotən-ipən kəm Pol məmə, “Esotosən naoa lan kit ne itəm təmišipən Jutia. Kən kitat min neen kəsotisi-pənən ikin əh motos nəghatən ka məmə katən nəghatən tərət neen lam. ²²Məto ekotolkeike məmə ekotəto-tu məmə rəham nətəligən təhrol nulan. Məto-inu ekotitun məmə kinatən rat nolən rəha nəfakən u rəhatəmat əpəh ikin min rafin.”^h

²³Kən ilat kəmos nian kit o nəghatən. Kən e nian əh, ilat tepət min netəm Isrel kəmotuwa əh Pol tətətig ikin. Kən in təməghat kəm ilat e nian apiəpiə əh, matən wir kəm ilat nərəmərən Rəha Uhḡin. Kən matən min Lou rəha Moses ne ien min rəha Uhḡin, məmə otiuw ilat kotuwa o Iesu. ²⁴Neen kəmotəto rəhan nəghatən, motən nipahrienən lan. Məto neen kəsotənən nipahrienən lan.

^e28:18 Wək 26:31

^f28:19 Wək 25:11

^g28:20 Wək 26:6-7

^h28:22 Wək 24:14

²⁵ Kən minoatərgəhəu minoatol məmə okotagim min. Məto uarisig kotiet, Pol tən-ipən nəghatən kit min kəm ilat məmə, “Nəghatən itəm Narmin Rəha Uhgin təmos-ipən kəm ien rəha Uhgin u Aesea məmə otən-iarəp kəm tipitat min aupən, in tətuatip əm. Uhgin təmən kəm ien məmə,

²⁶ ‘Uwin mən-iarəp kəm netəm əh məmə io Uhgin iatən məmə,
“Onəkotəto motəto motəto,
məto okol nəsotitunən nian kit ne.
Kən onəkotəplan motəplan motəplan,
məto okol nəsotitunən nian kit ne.”

²⁷ In tol min-nulan məto-inu nikilat tiniəkis rəkis.
Kəmotahtosig-in matəlgilat ne niganəmtilat.
Məto okəmə kəsotolən nəhlan,
okəm-naka kotitun nəplanən e niganəmtilat ne motəto e matəlgilat,

o kotitun nitunən e nikilat,
kən motəuhlin ilat motahatətə lak,
kən məmə ekol ilat kotəwir min.”ⁱ

²⁸ Kən Pol təmə, “Onəkotəkəike kitun wir məmə Uhgin təmol suatip u rəhan o nosmegəhən netənim. Tinuwin rəkis o laihluə min. Kən netəm min əh okotətəlig-in nəghatən əh kən motən niphrienən lan.”*

³⁰ Kən e nup kəiu apiəpiə, Pol təmatə-tou əm nimə əh mətatig lan. Kən nikin tətəgien o netənim rafin itəm koatuwa moatehm. ³¹ In təməkəike matən-iarəp nərəməərən Rəha Uhgin, kən matəgə-tun əskasik ilat e namnusən təwir rəha İərəməərə İesu Kristo. Kən suah kit tikə məmə otən-iəhau o nən-iarəpən nəghatən əh.

*28:28 E kopi oas min neen rəha Niutesteman itəm kəməte e nəghatən Kris aupən, nəghatən pisin kit min əh-ikin itəm tatilpin nəghatən u matən məmə, “29 Nian Pol təmol namnun rəhan nəghatən, kən kəmotiet nətəligən rəhalat təman kitəh kitəh kən moatərgəhəu.”

ⁱ28:27 Aes 6:9,10

Rom

*Naoo itəm Pol təmäte tuwin
kəm iafak min ikin Rom*

**Nəghatən əkuəkir
rəha naoo u Rom**

?Pah təmäte naoo u? Aposol Pol təmäte naoo u.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte naoo u tatuwin kəm iafak min itəm ilat kotatig e taon asol u Rom.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? Pol tatən məmә in tolkeike məmә otuwin mehm iafak min əpəh Rom, uarisig in təpanuwın e kantri u Spen. Məto aupən ikin, in otəkəike muwin mos mənı neen o nos-ipənən kəm ian-rat min e niməfak rəha Jerusalem. E niməfak rəha Rom, Iaihlua min tepət, məto netəm Isrel tepət min.

?Təmäte naoo u o naka? Uarisig Pol tatuwin Rom, in tolkeike məmә ilat okotəpən motitun in, kən inəh, in təmäte naoo u. Netəm Rom kəsotosən əh nəgətunən kit rəha aposol kit. Kən inəh, in tolkeike məmә otən-iarəp suatip ətuatip rəha Uhgin o nosmegəhən netəmim. Kən in tolkeike məmә otən əsas məmә otahro min nulan, Iaihlua min ne netəm Isrel, ilat rafin okotuwa kitəh əm e niməfak rəha Uhgin.

Pol təmən təwir kəm ilat

1 Io Pol, u io slef kit rəha Kristo Iesu. Uhgin təmaun-in io məmә io aposol, kən təmitəpən miləs-ipər io məmә ekən-iarəp namnusən təwir rəhan.^j ²Namnusen təwir u, in tinəmən-iəkis nuwəh rəkis e rəhan ien min itəm kəmotətepən e Naoo Rəha Uhgin.^k ³⁻⁴Namnusen

təwir əh tatəghat-in Nətin, Iesu Kristo rəhatat Iərəmə. In təmuwa etəmim kit e noanol rəha Kig Tefit. Kən Uhgin təməgətun məmә in Nətin ətuatip nian təmosmegəh in e nimisən e nəsanənən e wək rəha Narmin asim.⁵ E Kristo, Uhgin təmol təwir kəm io, mos-ipa kəm io wək wir məmә io aposol kit. Təmos-ipa wək əh məmә ekaun-in netəmim e niki Iaihlua[†] min e noanol min rafin məmә okotən nıpahrienən lan, kən tol nəhlan, moatol nəwian. Kən nian koatol nəhlan, otıləs-ipər nərgi Iesu.¹ ⁶Kən itəmat min, Uhgin təmaun-in itəmat məmә itəmat rəha Iesu Kristo.

⁷Kən roiu ekəte naoo kəm itəmat rafin əpəh Rom itəm Uhgin tolkeike itəmat, kən təmaun-in itəmat məmә rəhan.

Pəs Uhgin Tata rəhatat, ne Iərəmə. Iesu Kristo okuawte-in rəhalau nəwıwən ne nəməlinuən kəm itəmat.^m

Pol təmolkeike məmә otuwin məplan netəm Rom

⁸Uarisig epanəghat, iakən tagkiu kəm rəhak Uhgin e Iesu Kristo otəmat rafin agin-əh, məto-inu netəmim rafin e nətueintən kəmotəto namnusən e nahatətən rəhatəmat.⁹ Kən Uhgin titun məmә e nian rafin iatəfak, kən məsaluinən itəmat. Iatol pik wək rəhan e nikik rafin o nən-iarəpən namnusən təwir e Nətin.¹⁰ Kən iatəfak məmә okəmә in nətəligən pahrien rəha Uhgin, in oterəh e suatip kit məmә ekimnə məplan itəmat.ⁿ ¹¹Iakolkeike pik məmә ekimnə məplan itəmat məmә ekawte-in kəm itəmat nəwıwən kit rəha Narmin Rəha Uhgin məmә otol itəmat nakotətul əskasik təhmin min.¹² Nıpəti nəghatən u məmә, nahatətən rəhatəmat titun na-

[†]1:5 Nəghatən u “Iaihlua” tatəghat-in netəmim rafin itəm sənəmә noanol rəha Isrel.

^j1:1 Wək 9:15 ^k1:2 Rom 16:25-26 ¹1:5 Wək 26:16-18; Kal 2:7-9

^m1:7 Nam 6:25-26 ⁿ1:10 Wək 19:21; Rom 15:23

situən lak, kən rəhak min titun nasituən etəmat.

¹³ Piak min ne winik min, təwir məmә nəkotitun məmә nian tepət, rəhak nətəligən təht məmә ekimnə muag itəmat. Məto nian rafin natimnat neen koatahtosig-in io o nimnəən. Iakolkeike məmә rəhak wək otoe-in noan e nəmegəhən rəhatəmat, tahmen e nəmegəhən rəha Iaihlua min ikin pisin pisin min.^o ¹⁴ Ekəkəike mən-iarəp namnusen təwir kəm netənim rafin itəm sənəmə noanol rəha Isrel, netəm itəm kotitun nəghatən Kris ne nolən rəhalat, ne netəm itəm kotəruu, kən ilat itəm kəmotol-wir skul, ne ilat itəm kəsotol-wirən skul. Əwəh, ekəkəike mən-iarəp kəm ilat rafin. ¹⁵ Kən o nat əh, iakolkeike pik məmә ekən-iarəp namnusen təwir kəm itəmat min əpəh Rom.

¹⁶ Iatəghat min-nəhlan məto-inu, io esaulis-inən namnusen təwir. Esaulisən məto-inu namnusen təwir in nəsanənən rəha Ughin o nosmegəhən netənim rafin itəm koatahatətə lan, təmaupən muwa o noanol min rəha Isrel, uarisig u, o Iaihlua min.^p ¹⁷ Tol nəhlan, e namnusen təwir, Ughin təmol əp suatip rəhan məmә Ughin tatos-ipən rəhan əm nətuatipən kəm netənim. E nahatətəən əm, Ughin tatol məmә netənim kotuwa motətuatip e niganəmtin. Kən inu tahmen e Naoa Rəha Ughin itəm tatən məmә, “Netənim itəm kotətuatip e niganəmti Ughin e nahatətəən rəhalat, ilat okotos nəmegəhən lili.”^q

Neməha tatol Ughin o təfagə rat rafin

¹⁸ Məto Ughin e nego e neai tatəgətuən rəhan neməha ne nalpinən o netənim rafin itəm koatəht nəwian moatol təfagə

rat. Ilat koatətəlosig-in nipahrienən rəha Ughin e nolən rat min rəhalat, ¹⁹ məto-inu ilat kotitun nəplan ətuatipən natimnat rafin itəm netənim kotitun nitunən Ughin lan. Tol nəhlan məto-inu Ughin atip təməgətuən ətuatip ilat lan.^r ²⁰ Okol netənim kəsotəplan ətuatipən Ughin e niganəmtilat. Məto təmətuoun e nian in təmol neai, ne nəptən, ne natimnat rafin, kən netənim rafin kotitun nəplanən e niganəmtilat, natimnat rafin itəm in təmol, kən tol nəhlan, kotitun nəplanən rəhan nəsanənən itəm tatuwin əm nulan namnun tikə, ne nipahrienən məmә in Ughin, kən motitun nitunən məmә Ughin in təhrol nulan. O nat əh, etənim kit tikə itəm titun nənən məmә in təruu məmә Ughin təhrol nulan.^s

²¹ Tol nəhlan məto-inu, nat əpnəpin ilat kəmotitun Ughin məsin, məto kəmotapəs nisaiiən məmә in Ughin, kən məsotənən kəm in məmә nikilat tagien o natimnat in təmol kəm ilat. Məto nikilat təmatəht nalpəkəuən alməl min məmә Ughin təhro nulan, kən nətəligən rəhalat təmuwa mapinəp, minotəruu suatip itəm Ughin tolkeike məmә okotitun.^t ²² Nat əpnəpin ilat koatən məmә ilat kotenatig, məto ilat kəmotuwa ialməl min,^u ²³ kən kəmotapəs nəfakən kəm Ughin itəm rəhan nəpətən təhag-əhag, kən otəsimisən tətətig lili, kən minotətuoun moatəfak kəm narmi nat min itəm tahmen e netənim u okotimis nian kit, o tahmen e mənig min, o nat meğəh min koataliwək o koatəkiəh.^v

²⁴ O nat u, Ughin təmapəs ilat meğəhan-in ilat məmә okotətəu-pən əm nolən rat min itəm nikilat tolkeike məmә okotol e nipətəlat. Tol nəhlan, ilat kəmotol nolən min e nipətəlat itəm

^o1:13 Wək 19:21 ^p1:16 Mak 8:38; Wək 13:46; 1 Kor 1:18-24

^q1:17 Hab 2:4; Rom 3:21-22 ^r1:19 Wək 14:15-17; 17:24-28

^s1:20 Job 12:7-9; Sam 19:1 ^t1:21 Efes 4:17-18

^u1:22 Jer 10:14; 1 Kor 1:20 ^v1:23 Dut 4:15-19; Sam 106:20

tol əm naulisən. ²⁵ Ilat kəmotapəs nıpahrienən rəha Uhgın motaskəlīm neıueıuəən, kən moatəfak moatol wək kəm neai, ne nəptən, ne natımnat rafın itəm Uhgın təmol, məto kəmotapəs nəfakən kəm Uhgın. Məto pəs kitat kotənwiwi in nian rafın namnun tikə. Əwəh.

²⁶ O nolən min əh itəm netəmim kəmotol kəm Uhgın, təmapəs ilat, megəhan-in ilat məmə okotətəu-pən əm nolən rat min itəm nikilat tolkeike məmə okotol e nıpətilat itəm tol naulisən əm. Nat əpnapın nıpitan min, məto ilat kotapəs nətəu-pənən rəhalat nəman, moatit atıp ilat min, kən nat u in nat pisin e itəm u Uhgın təmələhəu. ²⁷ Kən e nolən ahmen-ahmen əm, nəman min, ilat kəmotapəs nitən rəhalat nıpitan min, moatolkeike pik nəman pisin min. Ilat koatit atıp ilat min itəm tol naulisən. Kən Uhgın təmosipən nalpınən kəm ilat o rəhalat nolən rat agın min.^w

²⁸ Kən nat kit min. Məto-inu ilat kəsotolkeikeən məmə okotıtın Uhgın, in təmapəs ilat megəhan-in ilat məmə rəhalat nətəligən təsitunən məmə nat kit in təwir o nat kit in tərət, kən megəhan-in məmə okotol nat itəm təsətuatıpən məmə okotol. ²⁹ Nikilat təmərioah e nolən rat pisin pisin min rafın, kən ilat naumis, kən ilat koategəs-in suatıp o nərəkinən netəmim. Kən nikilat təmərioah e nolən rat min əh: ilat koatetet netəmim, ilat iohamnu itəm, ilat koatol natımnat itəm koatiuwpa neməha, ilat neıueıuə, ilat koatol tərət kəm netəmim. Ilat koatən nikali netəmim, ³⁰ moatən rat netəmim, ilat

koatetəhəu Uhgın, ilat nəgət-irəkis, ilat nausit moatəghat ausit. Ilat koategəs-in suatıp o nolən təfagə rat min itəm netəmim kotəruru əh. Ilat moatəht nəwia tata ne mama. ³¹ Ilat nenikə, ilat nəghat tipik, nolkeikeən rəhalat tikə o netəmim, kən nat əpnapın ilat atıp min neen, okol təsətəlig-inən nasəkən o nasituan e netəmim. ³² Ilat kotıtın pap nəghatən ətuatıp rəha Uhgın itəm tatən məmə netəm min u koatol nolən min əh, kotəkəike motimis. Məto ilat koatəkəike e nolən min əh, kən ilat koatol nolən rat taprəkis-in nat əh, nikilat tagien o netəmim neen min itəm koatol nolən rat min əh, kən moatıləs-ipər rəhalat nətəligən məmə okotol.

Uhgın otakil muəh mələhəu nəghatən o təfagə rat[‡]

2 Tol nəhlan, nat əpnapın itəmat netəmim naka, okəmə nakotakil motuəh motələhəu nəghatən rəha suah kit o nolən rat kit rəhan,^f məto nakotakil motuəh motələhəu rəhatəmat atıp nəghatən. Kən rəhatəmat nəghatən tikə o nuhalpınən, məto-inu itəmat itəm nəkoatol nəhlan, nəkoatol nolən rat min ahmen-ahmen min əm elat.^x ² Kən kitat kotıtın məmə nian Uhgın tətakil matuəh matələhəu nəghatən kəm netəmim itəm koatol nolən min əh itəm enəmən rəkis, rəhan nəghatən in tətuatıp əm. ³ Tol nəhlan, nian itəmat nakotakil motuəh motələhəu nəghatən rəha netəmim o nəratən rəhalat, məto itəmat nəkoatol nolən ahmen-ahmen əm, kən okol nəsotagımən nian Uhgın otakil muəh mələhəu nəghatən kəm itəmat. ⁴ !Nik-

[‡]**2:0** E ves min u e 2:1-3:8, Pol tatəghat ətuatıp kəm netəm Isrel. Tatəghat-in nolən rəhalat itəm nikilat təht məmə kotətuatıp e nıganəmti Uhgın məto-inu ilat noanol rəha Isrel, kən koatətəu-pən Lou rəha Moses.

^f**2:1** Netəm Isrel kəmotən məmə laihluə min, ilat rafın netəm kotərat məto-inu laihluə min kəməsotosən Lou rəha Moses.

^w**1:27** Lev 18:22; 20:13; 1 Kor 6:9

^x**2:1** Mat 7:1-2; Jon 8:7

itəmat təsəht pikən nolən rəha Ughin! In tatol təwir pik kəm itəmat, kən məsetəhau uəhaiən itəmat, kən rəhan nətəligən otəmat in təfəməh. Məto itəmat nəkoatol nat əpnəpin əm e nolən wir min əh rəhan. Nəkotitun o kəp, məmə tatol nolən təwir min kəm itəmat məmə onəkotəuhlin itəmat e rəhatəmat nolən rat min.^y

⁵ Məto rəhatəmat-kəpə tiəkis, kən məsotəuhlinən itəmat e rəhatəmat nolən rat min. Kən o nat u, nakotərgətain neməha ne nalpinən rəha Ughin otəmat. Kən onəkotos neməha ne nalpinən rəhan e nian Ughin otol əp rəhan nələhəuən nəghatən itəm tətəuatip. ⁶ Kən Ughin otos-ipən kəm netənim kitəh ki-tiəh tətəu-pən əm natimnat itəm kəmotol.^z ⁷ Ughin otos-ipən nəmegəhən lilin kəm netənim itəm koatətul əskasik nian rafin o nolən nat itəm tətəuatip. Netəm min əh koatalkut pik o nolən nat wir məmə Ughin otos-ipən kəm ilat nənwīwīən, ne nisaiiən, ne nəmegəhən itəm namnun tikə.^a ⁸ Məto in otos-ipən rəhan neməha ne nalpinən kəm netənim neen itəm koatalkut atip əm o nərpilat, kən moatəuhlin məntaalat o nipahrienən, kən moatətu-pən nolən rat min.^b ⁹ Netənim rafin itəm koatol nolən rat, ilat okotos nəratən ne nian iəkis min. Otaupən pitən o noanol min rəha Isrel, uarisig u o Iaihlua min. ¹⁰ Məto o netənim rafin itəm koatol nolən wir, Ughin otos-ipən nənwīwīən, ne nisaiiən, ne nəməlinuən. Otaupən pitən o noanol min rəha Isrel, uarisig u, o Iaihlua min. ¹¹ Tol nəhlan məto-inu Ughin tatol tahmen-ahmen əm kəm netənim rafin. Nat əpnəpin ilat noanol rəha Isrel o Iaihlua min, ilat rafin okotos nat itəm tətəuatip olat, inu nalpinən o nəwīrən.

¹² Ughin otol nalpinən kəm Iaihlua min o nolən rat min rəhalat, nat əpnəpin kəməsotosən Lou itəm Ughin təmosipən kəm Moses. Kən noanol rəha Isrel, netənim itəm kəmos Lou, Ughin otakil rəhalat nolən min e nəghatən rəha Lou, kən in otuəh mələhəu nəghatən rəhalat lan. ¹³ Tol nəhlan məto-inu sənəmə netənim itəm koatəto Lou itəm kotətu-atip e niganəmti Ughin, məto netənim itəm koatol nat itəm Lou tatən, ilat əh, Ughin otən məmə ilat kotətuatip e niganəmtin. ¹⁴ Nipahrienən, Iaihlua min kəməsotosən Lou rəha Moses. Məto nian min neen, koatətu-pən əm rəhalat nətəligən motol nat itəm tətəuatip, tahmen-ahmen əm e itəm əh Lou tatən. Inu tatəgətuən məmə lou kit əh-ikin e nikilat, kən ilat kotitun nat itəm in tətəuatip, ne nat itəm təsətuatipən, nat əpnəpin kəsotosən Lou rəha Moses.^c ¹⁵ Ilat kotitun məmə nipəti Lou əh-ikin rəha Ughin e nikilat məto-inu nian ilat koatol təwir, nikilat tatəht məmə, “nolən u təwir,” kən nian koatol nolən rat, nikilat tatəht məmə, “nolən u tərət.” ¹⁶ Əwəh, nian kit otəpanuwa pahrien itəm Ughin otən məmə Iesu Kristo otakil muəh mələhəu nəghatən rəha netənim rafin o nolən min itəm netənim kotitun nəplanən, ne nolən min ne nətəligən anion min. Inu rəhak nəghatən rəha namnusən təwir.

Netəm Isrel ne Lou rəha Moses

¹⁷ Məto pəs ekəghat kəm itəmat netəm Isrel. Nakoatən məmə itəmat noanol rəha Isrel, kən moatəgile e Lou məmə in suatip rəha Ughin o nosmegəhən itəmat lan, kən moatəghat ausit məmə itəmat əm nəkotitun Ughin, kən in titun min əm itəmat. ¹⁸ Kən nakoatən məmə nəkotitun rəkis nat naka itəm Ughin tolkeike, kən itəmat nəkotitun

^y2:4 Efes 1:7; 2 Pita 3:15 ^z2:6 Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 16:27; 2 Kor 5:10

^a2:7 Rom 8:17-18 ^b2:8 2 Tes 1:8 ^c2:14 Wək 10:35

suatip itəm tətuatip wir mətō-inu Lou tāməgəṭun itəmat lan. ¹⁹Itəmat nakotən pīk māmə nakoatit iganəmtin əpis min, kən itəmat nakotasiəgəpin suatip rəha netəm koataliwək tapinəp ikin, ²⁰kən moatəgəṭun ialməl min ne nisualkələh.⁸ Nakoatən nəhlan mətō-inu itəmat nakoatos Lou itəm nitunən ne nīpahrienən rafin koatatig lan.^d ²¹Təwir əm nakoatəgəṭun netəm pisin pisin min. ?Mətō tahro nəsoṭəgəṭun atipən itəmat? Itəmat nakoatəgəṭun māmə netəmim okəsotakləhən. ?Mətō tahro nakotakləh?^e ²²Itəmat nakoatəgəṭun māmə okəsakləh-inən pətan. ?Mətō tahro itəmat nakotakləh-in pətan? Nakoatətəhau narmi nat min kəməte e nig. ?Mətō tahro nakoatakələh-in natimnat e niməfak rəha narmi nat min? ²³Nakotəghat ausit o Lou. ?Mətō tahro nakotətəghl Lou motərəkin nərği Ughin? ²⁴Inu tahmen e Naoa Rəha Ughin itəm tatən māmə, “!Netəm Isrel! Iaihlua min koatən rat nərği Ughin o nolən tərət rəhatəmat.”^f

²⁵Nolən rəha nəhg-ipənən in nat təwir okəmə nakoatətəu-pən Lou. Mətō okəmə nakotətəghl Lou, kən tahmen əm māmə kəsəhg-ipənən itəmat. ²⁶Okəmə Iaihlua kit u kəsəhg-ipənən, mətō tatətəu-pən Lou, Ughin otəplan suah əh māmə kinəhg-ipən rəkis.^g ²⁷Kən netəmim itəm kəsəhg-ipənən ilat e nipətilat, mətō koatətəu-pən Lou, ilat okotakil motuəh motələhəu nəghatən rəhatəmat mətō-inu, nat əpnapin nəmotos pap Lou itəm kəməte, kən kəməhg-ipən itəmat, mətō nakoatətəghl Lou.

²⁸Okəmə suah kit təmol nolən rəha netəm Isrel e nipətin, təsolən māmə in təmuwa etəm Isrel pahrien. Kən nolən

pahrien rəha nəhg-ipənən sənəmə nat kit rəha nipətin. ²⁹Mətō suah kit itəm in etəm Isrel pahrien, in etəm Isrel e nīkin. Kən nolən pahrien rəha nəhg-ipənən, in nat kit rəha niki etəmim itəm Narmin əm Rəha Ughin tatol, mətō Lou təsolən. Kən sənəmə netəmim itəm koatiləs-ipər nərği suah əh, mətō Ughin əm tatiləs-ipər nərğin.^h

Nian rafin Ughin tatol rəhan nəghatən

3 Kəm-naka suah kit otən māmə, “?Okəmə nipəti nəhg-ipənən suah kit, in sənəmə nat kit rəha nipətin, kən tahro nakoatən māmə nəhg-ipənən in nat wir kit? ?Kən o nat naka in nat wir kit māmə suah kit in etəm Isrel?”

²!Kən io ekən māmə okəmə suah kit in etəm Isrel, in nat wir agin e nolən min rafin! Nat tətəupən, Ughin təmələhəu-pən e nelmilat, nəghatən ətuatip rəhan.

³In nīpahrienən māmə ilat neen kəsotolən nəghatən itəm ilat kəmotən māmə okotol. Mətō nolən rəhalat təsolən māmə Ughin otəsolən rəhan nəghatən. ⁴!Kəp! Nat əpnapin netəmim rafin e nətueintən koateiua, mətō Ughin təseiuaən. Tahmen əm e Naoa Rəha Ughin tatəghat-in Ughin matən min-nulan māmə,

“Nian nakəghat, nəghatən rəham otəgəṭun māmə ik nakətuatip.

Nian netəmim okotakil rəham nolən min, motən māmə nəmol nolən tərət min, mətō onatol win elat.”ⁱ

⁵Mətō kəm-naka suah kit otən e nətəligən rəha etəmim əm māmə, “Kitat koatol nolən itəm təsətuatipən. Mətō nolən rat rəhatat tatəgəṭun māmə Ughin tatol tətuatip nian rafin. ?Kən okəmə nolən rat rəhatat tatiləs-ipər

§2:20 Nian Pol tatən “iganəmtin əpis min,” ne “ialməl min,” ne “nisualkələh,” in tatəghat-in Iaihlua min itəm netəm Isrel koatən māmə ilat kotol nolən min əh.

^d2:20 2 Tim 3:5

^e2:21 Mat 23:3-4

^f2:24 Aes 52:5

§2:26 Kal 5:6

^h2:29 Dut 30:6; Kol 2:11

ⁱ3:4 Sam 51:4

nærgi Uhgin, mæto in otol nalpinæn kəm kitat o naka? Rəhan nolæn təsə-tuatipən.”⁶ !Ei, kəp, nətəligən əh in neiuēiuəən! ?Okəmə nətəligən əh in nipahrienən, kən Uhgin otahro min-nulan makil muəh mələhəu nəghatən rəha netəmim e nətueintən? ⁷ Kən kəm-naka suah kit otən məmā, “?Okəmə ekeiuə, kən rəhak neiuəən otəgətun məmā Uhgin tatən əm nipahrienən, kən netəmim koatənwiwi in ron, kən tahro nulan Uhgin otakil muəh mələhəu nəghatən rəhak məmā emol təfagə rat?”⁸ Məto io ekatən məmā, okəmə kotətəu-pən nətəligən alməl min nəhlan, netəmim kotitun nənən məmā, “Pəs kotol nolən rat min məmā rəhatat nolən rat min okotəe-in nəwīrən.” Məto nəghatən u tərāt. Nipahrienən, netəmim neen koatən rat nərgək moateiuə məmā io iatəghat matətəu-pən nətəligən alməl min nəhlan. Uhgin otakil muəh mələhəu nəghatən rəhalat, kən nəghatən əh in tətəuatip əm.

Suah kit tikə itəm tətəuatip wir agin

⁹ ?Kən tahro? ?Kitat okotən naka əh-roiu? ?Nikitəmat təht məmā Uhgin otol təwir kəm netəm Isrel maprəkis-in laihluə min? !Kəp! Emən rəkis məmā nəsanənən rəha təfagə rat tatərəmərə e netəmim rafin, netəm Isrel ne laihluə min.^j ¹⁰ Inu tahmen e Naoa Rəha Uhgin itəm tatən məmā,

“Suah kit tikə itəm tətəuatip, kitəh agin huə ne tikə;

¹¹ Suah kit tikə itəm titun, suah kit tikə itəm tategəs-in Uhgin.

¹² Netəmim rafin agin kəmotəuhlin mən-taalat o Uhgin, ilat kəmotuwa nəlpah min o nolən nəwia Uhgin,

suah kit tikə itəm in tatol nəwīrən, kitəh agin huə ne tikə.”^k

¹³ “Nəghatən rəhalat tahmen e nəpienən rəha suwit itəm təmoag,

Namilat tərīoah e neiuēiuəən.”^l

“Poesen rəha sinek tatisi-pən e nohlilat.”^m

¹⁴ “Nohlilat tərīoah e nau-iərmis-inən ne nəghatən tarip.”ⁿ

¹⁵ “Kotaiu uəhai əm o nohamnuən itəm;

¹⁶ ikin min rafin itəm koatuwin ikin, koatərəkīn natimnat, kən moatol netəmim koatəto tərāt,

¹⁷ kən ilat kotəruru agin suatip rəha nəməlinuən.”^o

¹⁸ “Ilat kəsotəginən Uhgin, kən nisai-iən rəhan tikə agin e nətəligən rəhalat.”^p

¹⁹ Kitat kotitun məmā natimnat rafin itəm Lou tatən, in rəha netəm itəm Uhgin təmos-ipən Lou kəm ilat. Tol nəhlan məmā suah kit tikə titun nuhalpinən nəghatən itəm Uhgin otən. Kən netəmim rafin e nətueintən otəkəike motətul aupən e niganəmti Uhgin məmā in otakil muəh mələhəu nəghatən rəhalat. ²⁰ Tol nəhlan, etəmim tikə agin itəm Uhgin otən-iarəp məmā in tətəuatip e niganəmtin mətə-inu in təmətəu-pən Lou. Kəp, mətə e Lou, kitat rafin kotitun məmā kitat nol təfagə rat.^q

Nətəuatipən e niganəmti Uhgin tatuwa e nahatətəən əm

²¹ Məto roiu, Uhgin tinol-arəp rəkis rəhan suatip məmā netəmim okotuwa kətəuatip e niganəmtin. Suatip əh sənəmā inu okotətəu-pən Lou. Məto nəghatən min e Lou, ne nəghatən rəha ien min aupən, koatəghat-in suatip pisin əh. ²² Uhgin tatol suah kit tatətəuatip e niganəmtin nian tətəhatətə e Iesu

^j3:9 Rom 1:18—2:24; 3:23 ^k3:12 Sam 14:1-3; Sam 53:1-3; Pri 7:20

^l3:13 Sam 5:9 ^m3:13 Sam 140:3 ⁿ3:14 Sam 10:7 ^o3:17 Aes 59:8

^p3:18 Sam 36:1 ^q3:20 Sam 143:2; Rom 7:7; Kal 2:16

Kristo. Kən Uhgin otol kəm netəmim rafin itəm koatahatətə lan. Netəmim rafin kotahmen-ahmen əm,^r ²³ mətō-inu netəmim rafin kəmotol təfagə rat kən motəmkakiəh e suatip rəha nətu-atipən rəha Uhgin itəm təwir məhag-əhag, ²⁴ kən e nəwirən rəhan, Uhgin tatən əm məmə ilat rafin itəm koatahatətə lan, ilat kotətuatip əm e niganəmtin, motuwa netəmim rəhan, tahmen e nalpəkauən rəhan. Ilat kəsotə-touən nat kit məmə okotuwa nəhlan, mətō Kristo Iesu təmətou suatip rəhalat, mikis ilat o təfagə rat min rəhalat e nimisən rəhan.^s ²⁵ Uhgin təmahl-ipa Kristo məmə in sakrifais itəm təmos nalpinən ne neməha rəhan o təfagə rat min, nian nitan təmaui. Kən Uhgin tətəfəl təfagə rat min rəha netəmim nian netəmim kotahatətə məmə Kristo təmimis olat. Uhgin təmol suatip əh məmə otəgətun məmə rəhan nolən in tətuatip agin-əh, mətō-inu e nətəligən rəhan itəm kaifəməh, in təsolən nalpinən o təfagə rat min itəm netəmim kəmotol aupən. ²⁶ Təmol nəhlan məmə otəgətun roiu məmə nolən rəhan in tətuatip. In təməsaluin əmən təfagə rat min, mətō təmahl-ipa Iesu məmə in otos nalpinən o təfagə rat min. Kən Uhgin atip əm tatən məmə netəmim itəm kotahatətə e Iesu, ilat okotətuatip e niganəmtin.

²⁷ ?Tol nəhlan, etəmim kit titun nəghat ausitən o nat kit itəm təmol, məmə in tətuatip e niganəmti Uhgin, o kəp? Kəp, nat tikə. ?Kən etəmim təruru nəghat ausitən o naka? Mətō-inu etəmim kit tikə itəm titun nətəu-pənən Lou məmə tatuwa mətuatip e niganəmti Uhgin. Uhgin tatol etəmim tətuatip e niganəmtin e nahatətəən əm rəhan. ²⁸ Tol nəhlan mətō-inu kitat kotaskəlim əskasik nətəligən məmə etəmim

tətətuatip e niganəmti Uhgin e rəhan nahatətəən, mətō sənəmə e nətəu-pənən Lou. ²⁹ Uhgin, in sənəmə Uhgin rəha netəm Isrel əm. In Uhgin min rəha Iaihlua min,^t ³⁰ mətō-inu Uhgin kitəh əm, itəm in otol netəmim kotətuatip e niganəmtin e suatip kitəh əm, nahatətəən rəhalat. Tahmen-ahmen əm o netəm Isrel ne Iaihlua min.^u ³¹ ?Təhro əh-roiu e Lou əh? ?Nahatətəən əh tatol Lou əh in nat əpnəpin? !Kəp! Mətō nian kotahatətə əm e Uhgin, kən e nolən əh, koatətəu-pən ətuatip suatip pahrien rəha Lou.^v

Uhgin təmol Epraham tətuatip e niganəmtin e nahatətəən

4 Epraham in nəukəti noanol min rəha Isrel aupən. Otətəlig-in-tu nat naka itəm Epraham təmehm məmə in suatip rəha nətuatipən e niganəmti Uhgin. ² Uhgin təmol Epraham tətuatip e niganəmtin, mətō sənəmə e nolən wir min rəha Epraham. Okəmə nolən wir min rəhan in suatip rəha nətuatipən, kən Epraham titun nəghat ausitən ron. Mətō e niganəmti Uhgin, okol Epraham təsausitən o nat kit,^w ³ mətō-inu Naoa Rəha Uhgin tatən məmə, “Epraham təmatahatətə e Uhgin, kən Uhgin təməən məmə Epraham in tətuatip e niganəmtin o nahatətəən rəhan.”^x

⁴ Nian suah kit tatol wək o nətəuən, rəhan iəməmə təsənən məmə rəhan nətəuən in presen kit kəm in, mətō iəməmə təkəike mos-ipən nətəuən o rəhan wək. ⁵ Mətō kitat kəsotolən wək məmə okotuwa katətuatip e niganəmti Uhgin. Kitat kotahatətə əm e Uhgin, kən in tatol məmə kitat kotuwa katətuatip e rəhatat nahatətəən. Uhgin pisin əm itəm tatol netəm u kotərat koatuwa katətuatip e niganəmtin. ⁶ Təfit in təmatəghat-

^r3:22 Kal 2:16 ^s3:24 Rom 5:1 ^t3:29 Rom 10:12 ^u3:30 Dut 6:4; Kal 3:20
^v3:31 Mat 5:17 ^w4:2 1 Kor 1:31 ^x4:3 Jen 15:6; Kal 3:6

in nat u nian in tāmən-iarəp māmə nəwīrən pahrien otuwin o etəm itəm Uhgin tatən māmə in tətuatip e niganəmtin, mətə sənəmə e nolən wir itəm suah u təmol. In tāmən māmə,

⁷“Nəwīrən pahrien tatuwin o netəm u Uhgin təmafəl rəhalat nolən rat, kən in təmaluin rəhalat təfagə rat.

⁸Nəwīrən pahrien tatuwin o etəm u itəm ləramərə təsaskəlīmən e nikin rəhan təfagə rat.”^y

⁹?Nikitəmat təht māmə nəwīrən pahrien əh in rəha netəm əm u kəməhg-ipən ilat, netəm Isrel, o nəwīrən pahrien əh, in min rəha netəm kəsəhg-ipənən ilat, Iaihlua min? Əwəh, rəha Iaihlua min. Ematən māmə, Uhgin tāmən māmə Epraham in tətuatip e niganəmtin mətə-inu o rəhan nahatətəən. ¹⁰?Kən nəgəhan Uhgin tāmən kəm Epraham māmə in tətuatip, nian kinəhg-ipən rəkis, o nian kəsəhg-ipənən əh? Uhgin təmaupən mən nəhlan, uarisig kəpanəhg-ipən.

¹¹Kən kəməhg-ipən in tahmen e nəmtətin itəm təməgətuṇ pahrien māmə in tətuatip e niganəmti Uhgin e rəhan nahatətəən, nian kəsəhg-ipənən əh. Kən tol nəhlan, in tata rəha netəmim rafin itəm kəsəhg-ipənən ilat, mətə kotahatətə e Uhgin. Kən in tatən māmə ilat koatətəuatip e niganəmtin o nahatətəən rəhalat.^z ¹²Kən in tata rəha netəmim neen min, ilat itəm kəməhg-ipən ilat. Mətə in sənəmə rəhalat tata mətə-inu kəməhg-ipən ilat, mətə in rəhalat tata mətə-inu ilat min koatətəu-pən suatip rəha nahatətəən itəm rəhatat tata Epraham təmətəu-pən aupən u kəpanəhg-ipən.

¹³Uhgin təmol nəniəkisən kəm Epraham ne rəhan noanol min māmə

nətueintən otuwa rəhan o nian kit. Mətə Lou sənəmə suatip itəm nəniəkisən u otuwa mol nipahrienən lan. In otuwa mol nipahrienən e nətəuatipən itəm təmisi-pən e suatip rəha nahatətəən.^a ¹⁴Tol nəhlan mətə-inu okəmə nəniəkisən tatuwa mol nipahrienən o netəmim itəm koatəgile əm e Lou, kən nikilat təht māmə ilat kotətəuatip lan, kən suatip rəha nahatətəən in nat ərnapin əm, kən nəniəkisən nipətin tikə.^b ¹⁵Mətə nəghatən u, in nipahrienən: Lou tatən māmə nalpinən ne neməha rəha Uhgin tatuwin o netəmim itəm koatətəgəhl Lou, kən ikin min rafin Lou əh-ikin, netəmim koatətəgəhl. Tol nəhlan, nolən rəha nətəu-pənən Lou tatiuw-pa nalpinən ne neməha rəha Uhgin, kən təsələn māmə nəniəkisən otuwa mol nipahrienən.^c

¹⁶Tol nəhlan, nəniəkisən tatuwa mol nipahrienən e nəmegəhən rəhatat e suatip rəha nahatətəən māmə nəniəkisən otuwa e nəwīrən itəm Uhgin tətawte-in kəm kitat, kən kitat kotitun nitunən pahrien māmə rəhan nəniəkisən in rəha noanol min rafin rəha Epraham, sənəmə rəha netəm min əm u itəm Uhgin təmosipən Lou kəm ilat, mətə rəha netəm min u, ilat min itəm koatətəu-pən suatip rəha nahatətəən rəha Epraham. In rəhatat rafin tata.^d ¹⁷Tahmen e Naəa Rəha Uhgin itəm tatən māmə, “Emol ik nakuwa tipi noanol tepət.”^e E niganəmti Uhgin, Epraham in rəhatat tata. In təmahatətə e Uhgin u tatosipən nəmegəhən kəm netəm kəmotimis,^f kən in titun nolən natimnat e nat agin tikə.

¹⁸Nian Uhgin tāmən-iəkis kəm Epraham māmə in otuwa tata rəha noanol tepət, Epraham təmahatətə e Uhgin mitun e nikin māmə nəghatən

^y4:8 Sam 32:1-2 ^z4:11 Jen 17:10-11

^a4:13 Jen 17:4-6; 22:17-18; Kal 3:29

^b4:14 Kal 3:18

^c4:15 Rom 3:20; 5:13

^d4:16 Kal 3:7

^e4:17 Jen 17:5

^f4:17 Jon 5:21

rəha Uhgín in nípahrienən, nat əpnəpín in tiəkis agín məmə nəniəkisən otuwa mol nípahrienən. Uhgín təmən məmə, namípín mín okotepət motaprəkis.⁸ ¹⁹Nahatətəən rəhan təseiuaiuən, nat əpnəpín in titun məmə nípətin tinaguihl minahmen əm o nimisən mətó-inu rəhan nup iuəhkir o wan-hanrit, kən titun məmə Sera tinaprəkis-in ikin katemək ikin kən okol təseməkən.^h ²⁰Epraham təməsəf-əfən rəhan nahatətəən e nəniəkisən rəha Uhgín. Nípahrienən, rəhan nahatətəən təməwiə muwa məskasik təhmin mín, kən matos-ipən nənwiwiən kəm Uhgín. ²¹In təmitun wir e nikin məmə Uhgín tatos nəsanənən o nolən rəhan nəniəkisən tuwa mol nípahrienən. ²²O nat əh inəh, “Uhgín təmən məmə Epraham in tətúatip e niganəmtín o nahatətəən rəhan.”ⁱ ²³Nəghatən u itəm tatən məmə, “Uhgín təmən məmə Epraham in tətúatip e niganəmtín,” kəməsəteən məmə rəha Epraham pisin əm, ²⁴mətó kəməte mín məmə rəhatat, itəm Uhgín otən məmə kitat okotətuatip e niganəmtín, kitat itəm kotahatətə lan, itəm təmosmegəh Iesu Iərəməərə rəhatat e nimisən. ²⁵Kəmegəhan-in-pa Iesu tuwa mímis o təfagə rat mín rəhatat, kən Uhgín təmol in təmegəh mín e nimisən məmə in otol suatip məmə kitat okotətuatip e niganəmtín.^j

Nəməlinuən ne nagienən

5 Tol nəhlan, koatətig e nəməlinuən kitat Uhgín mətó-inu, e nahatətəən rəhatat ron, in təmən məmə kitat kotətuatip e niganəmtín. Kən natimnat mín əh kəmotuwa e Iərəməərə rəhatat Iesu Kristo. ²E nahatətəən rəhatat, natimnat itəm Kristo təmol, təməmik kitat ko-

tuwa e niganəmti Uhgín məmə okotos nəwirən itəm Uhgín tətawte-in kəm kitat. Kən nəwirən əh, kotətig lan əh-roiu. Kən kitat kotagien mətó-inu kitat kotitun wir agín məmə okotos nəpətən əhag-əhag rəha Uhgín. ³Kən nat kit mín, kitat kotagien nian kotətig e nian əskasik mín mətó-inu, kitat kotitun məmə nian əskasik mín kotasitu etat məmə okotətul əskasik e nəratən.^k ⁴Kən nian koatətul əskasik, Uhgín, nikin tagien otat. Kən nian kotitun məmə Uhgín nikin tagien otat, kən kitat kotələhəu-pən rəhatat nətəligən təskasik e Uhgín. ⁵Kən natimnat itəm koatələhəu-pən rəhatat nətəligən təskasik e Uhgín ron, kotitun məmə okotuwa kol nípahrienən mətó-inu, in təmos-ipa Narmin Rəhan kəm kitat, kən Narmin tatos-ipa nolkeikəən rəha Uhgín təríoah e nikitat.

⁶Kən nian rəhatat nəsanənən təmatikə əh o nosmegəh atipən kitat, e nian ətuatip itəm Uhgín təmən, Kristo təmímis o nosmegəhən kitat netəm rat u kəsotisiai-inən in Uhgín. ⁷E rəhak nətəligən, in nat tiəkis agín məmə suah kit otegəhan-in məmə in otímis o suah kit mín itəm rəhan nolən tətúatip. Mətó kəm-naka suah kit otímis o suah kit mín itəm rəhan nolən təwir agín o netənim. ⁸Mətó Uhgín təməgətun rəhan nolkeikəən kəm kitat e nolən u məmə, nian kitat netəm kəmoatol əh təfagə rat, kən Kristo təmímis otat.^l

⁹Tol nəhlan, Uhgín təmol kitat kotətuatip e niganəmtín e nita Kristo itəm təmaiu nian təmímis otat. Kən mətó-inu nat u in nípahrienən, kitat kotitun wir məmə Kristo otosmegəh kitat o neməha ne nalpínən rəha Uhgín e nannun nian.^m ¹⁰Nian kəmotol tikimír kitat Uhgín, mətó in təmol kitat kotuwa iolin

⁸4:18 Jen 15:5 ^h4:19 Jen 17:17 ⁱ4:22 Jen 15:6 ^j4:25 Aes 53:4-5

^k5:3 Jem 1:2-3; 1 Pita 1:5-7 ^l5:8 Jon 3:16; 1 Jon 4:10

^m5:9 Rom 1:18; 2:5; Efes 2:3-5

min e nimisən rəha Nətin. Kən məto-inu təmol kitat kotuwa iolin min, nat kit itəm taprəkis-in inu məmə kitat kotitun wir məmə Uhgın otosmegəh kitat e nalpinən ne neməha rəhan, məto-inu Kristo tatəmegəh. ¹¹ Kən nat kit min, nik-itə tagien məmə kəmotuwa kitəh kitat Uhgın e İəramərə rəhatat İesu Kristo, itəm Uhgın təmiuw-pa kitat lan kotuwa iolin min.

**Atam təmiuw-pa nimisən, kən
Kristo təmiləs nəmegəhən**

¹² Aupən agin, suah u Atam, təmol təfagə rat, kən tol nəhlan, təfagə rat misi-pən lan muwa e nətueintən e etəm kitəh əm əh. Kən təfagə rat təmiləs nimisən muwa ikin. Kən tol nəhlan, netəmim rafin okotəkəike motimis məto-inu ilat rafin koatol təfagə rat.ⁿ ¹³ Nipahrien, netəmim kəmotol təfagə rat uarisig Uhgın təpanos-ipa Lou. Məto nian Lou tikə, okul kəsətətgəhlən Lou, mol məmə Uhgın təsəte rəkisən təfagə rat min rəhalat.^o ¹⁴ Məto nat əpnəpin Uhgın təməsəte rəkisən təfagə rat min rəhalat, netəmim itəm koatatig e nian rəha Atam mətoarus-pa Moses, ilat rafin kəmotimis. Əwəh, nat əpanəpin netəm min əh kəməsətolən təfagə rat tahmen e təfagə rat rəha Atam, məto ilat rafin kəmotimis.

E nolən min neen, Atam in tahmen e Kristo itəm təmuərisig in, məto-inu nat naka itəm Atam təmol, tatuwin o netəmim rafin, tahmen-pən əm məmə nat naka Kristo təmol tatuwin o netəmim rafin. ¹⁵ Məto nat naka itəm Uhgın təmos-ipa tol pisin agin e təfagə rat rəha Atam. Təfagə rat rəha suah kitəh əm u, Atam, təmiuw-pa nimisən o netəmim tepət, kən inu in nat asol. Məto nat asol taprəkis, in nəwirən asol rəha Uhgın

itəm in təməwte-in o netəmim tepət o nəfələn təfagə rat rəhalat, kən nat əh təmuwa e nəwirən rəha suah kitəh əm u, İesu Kristo. ¹⁶ Ekən min məmə, nəwirən asol rəha Uhgın itəm in təməwte-in kəm netəmim, in tol pisin agin e noa təfagə rat rəha suah kitəh əm əh. Suah u təmol təfagə rat kitəh əm, kən Uhgın təmakil muəh mələhəu nəghatən lan məmə otos nalpinən. Kən uarisig, nian netəmim tepət kəmotol təfagə rat tepət, məto Uhgın təmos-ipa nat təwir kəm kitat, kən təmol məmə kitat kotətuatip e niganəmtin. ¹⁷ Nipahrienən məmə təfagə rat rəha suah kitəh əm, Atam, təmol nimisən tatəramərə e netəmim rafin, kən inu nat asol. Məto nat asol kit min itəm taprəkis məmə, nat itəm suah kitəh əm, İesu Kristo, təmol. Netəmim rafin itəm koatos nəwirən rəha Uhgın itəm in təməwte-in əpnəpin əm kəm ilat, kən motahətətə məmə Uhgın tatol ilat kotətuatip e niganəmtin, ilat okotos nəmegəhən lilin. Kən ilat Kristo, okotəramərə.

¹⁸ Əwəh, Atam təmol təfagə rat kit mol məmə, Uhgın təmakil muəh mələhəu nəghatən rəha netəmim rafin məmə okotəkəike motos nalpinən. Kən e nolən ahmen-ahmen əm, Kristo təmol nat ətuatip kit, mol suatip məmə netəmim kotitun motuwa motətuatip e niganəmti Uhgın. Kən nətuatipən əh, tatol məmə netəmim rafin kotitun nosən nəmegəhən lilin.^p ¹⁹ Netəmim tepət kəmotuwa nol təfagə məto-inu suah əh Atam təməht nəwia Uhgın. Məto netəmim təpət okotuwa motətuatip e niganəmti Uhgın məto-inu suah kit min, Kristo, təmol nəwia Uhgın.^q

²⁰ Uhgın təmos-ipa Lou məmə təfagə rat otuwa mol iahgin, kən məmə netəmim okotitun nolən rat min rəhalat.

ⁿ5:12 Jen 3:6; Rom 6:23

^o5:13 Rom 4:15

^p5:18 1 Kor 15:22

^q5:19 Aes 53:11

Məto nian təfagə rat təmuwa mol iahgin, nəwirən itəm Uhgın təmawte-in əpnəpən əm təmuwa iahgin təhmin min maprəkis, ²¹ məmə nəwirən otol win e təfagə rat min. Təfagə rat təmatəramərə e netənim rafin matiuw-pa nimisən elat. Məto roiu nəwirən itəm Uhgın tətawte-in kəm kitat otəramərə, kən nəwirən əh otol məmə netənim okotəuatip e niganəmti Uhgın, kən motos nəmegəhən lilin e Iesu Kristo rəhatat İəramərə.^f

**Nəsanənən rəha təfagə rat
okol təsəlis ətainən kitat**

6 ?Kən tol nəhlan o nat əh, kitat okotəhrən? Okəmə naka suah kit otən məmə, təwir məmə koatəkəike əm o nolən təfagə rat, məmə nəwirən rəha Uhgın otəwiə mol iahgin təhmin. ² !Kəp, təsətuatipən! Nian təfagə rat tətəlkut məmə otiuw-pən kitat tərət ikin, kən nikitat təike məht məmə, təhmen əm məmə kəmotimis rəkis lan, kən okol kəsotolən nəwian roiu. ³ Nəkotitun o kəp məmə, kəmol baptais etat, kən baptais əh tatəgətun məmə kitat kəmotuwa kitəh kitat Kristo. Kən nian Kristo təmimis, təhmen əm məmə kitat kotimis kitat min, u nipətin təmə nəmegəhən rəhatat o nolən təfagə rat, in təmimis.^s ⁴ Tol nəhlan, nian kəmol baptais etat, in təhmen məmə kəmotimis, kən kitənim itat kitat Kristo. Kən in tol nəhlan məmə kitat okotətəu-pən suatip rəha nəmegəhən wi, təhmen əm məmə Uhgın Tata təmosmegəh Kristo e nimisən, e nəsanənən asol rəhan.^t

⁵ Tol nəhlan məto-inu, kəmotuwa kitəh kitat min e nimisən rəhan, kən okotuwa min kitəh kitat min e nolən itəm Uhgın təmosmegəh in lan e nimisən.

⁶ Kitat kotitun məmə nian kəməht-ipən

Kristo e nig kəməluau, kəməht-ipən ilat nolən oas min rəhatat məmə, otərəkin nolən oas rəhatat itəm tolkeike pik təfagə rat. Kən təmol məmə təfagə rat otəsəramərə minən etat,^u ⁷ məto-inu etənim itəm təmimis, təsatig əhginən nəsanənən rəha təfagə rat.

⁸ Məto-inu kəmotimis kitat Kristo, kən tol nəhlan, kotəhatətə məmə okotəmegəh kitat min roiu, ne nian itəm təpanuwa. ⁹ Kotəhatətə nəhlan məto-inu kotitun məmə Uhgın təmosmegəh Kristo e nimisən, kən tol nəhlan okol təsəmis minən. Nimisən təsəramərə minən lan. ¹⁰ In təmimis mau kitəh əm, kən e nimisən rəhan, təmos-irəkis nəsanənən rafin rəha təfagə rat. Məto tatəmegəh roiu, kən e nəmegəhən rəhan, in tatəmegəh məmə otələs-ipər nərgi Uhgın. ¹¹ Kən e nolən ahmen-ahmen əm, nikitəmat təkəike məht itəmat məmə nəmotimis e təfagə rat, təfagə rat rəhan nəsanənən tikə o niuw-pənən itəmat. Məto e nəmegəhən rəhatəmat əh-roiu, nikitəmat təkəike məht itəmat məmə nakotəmegəh e Uhgın məmə onəkotələs-ipər nərgin e Kristo Iesu.^v

¹² Tol nəhlan, soteğəhan-inən məmə təfagə rat tərəmə e nipətitəmat itəm otəpanimis nian kit. Soteğəhan-inən məmə nəkoatol nəwia nətəligən rat rəha nipətitəmat.^w ¹³ Kən soteğəhan-in minən nolən nipətitəmat min məmə nəkoatol təfagə rat lan. Məto oteğəhan-in-pən nəmegəhən rəhatəmat rafin kəm Uhgın, məto-inu itəmat netənim itəm Uhgın təməmki-rəkis itəmat e nimisən məmki-pən itəmat e nəmegəhən. Kən oteğəhan-in nolən nipətitəmat min məmə okotol nolən min itəm kotətuatip e niganəmti Uhgın.^x ¹⁴ Tol nəhlan məto-inu, təfagə rat otəsəramərəən etəmat məto-inu roiu,

^f5:21 Rom 6:23 ^s6:3 Kal 3:27 ^t6:4 Kol 2:12 ^u6:6 Kal 5:24

^v6:11 2 Kor 5:15; Kal 2:19 ^w6:12 Jen 4:7 ^x6:13 Rom 12:1

nəsotatig ahginən Lou itəm təsasituən etəmat məmə nəsotolən təfagə rat. Məto nakoatatig ahgin nəwirən itəm Uhgin tətawte-in kəm itəmat, kən e nəwirən əh, in otasitu etəmat məmə nəsotolən təfagə rat.^y

Slef min rəha nolən ətuatip

¹⁵ ?Kən kitat okotəhrən? Okəmə naka suah kit otən məmə, pəs okotol təfagə rat məto-inu, Lou təsərəməərən etat, məto nəwirən rəha Uhgin itəm tətawte-in kəm kitat tətərəməərə etat. !Kəp, təsətuatipən! ¹⁶ Nəkotitun o kəp məmə, nian nakotegəhan-in-pən itəmat kəm suah kit məmə nəkoatol nəwian, kən itəmat rəhan slef, kən itəmat slef rəha suah un noatol nəwian. Suatip kəiu o nətəu-pənən. E suatip kit, nakotuwa slef rəha təfagə rat, kən suatip u tatuwin o nimisən. Kən e suatip kit min, nakotuwa slef rəha nolən nəwia Uhgin, kən suatip u tatuwin o nətuatipən e niganəmti Uhgin.^z ¹⁷ Kitat koatənwiwi Uhgin məmə nat əpnəpin aupən nəmoatol slef rəha təfagə rat, məto uarisig, e nikitəmat rafin nəmotol nəgətuənən itəm ematəgətuən itəmat lan. ¹⁸ Uhgin təmikis itəmat e təfagə rat, kən təfagə rat, rəhan nəsanənən tikə o nərərəməərən etəmat. Kən nəmotuwa slef rəha nolən min itəm kotətuatip e niganəmti Uhgin.

¹⁹ İatəghat e nətəligən min itəm netəmim kotitun, inu slef ne etəm-iasol, məto-inu nətəligən rəhatəmat təsahmənenən o nitunən natimnat rəha Uhgin. Aupən ikin, nəmotegəhan-in noli-noli nipətitəmat məmə ilat slef rəha nolən min itəm tol naulisən əm, ne slef rəha nəratən itəm tətər tepət. Məto roiu otegəhan-in-pən ilat məmə ilat slef rəha nolən min itəm kotətuatip, kən nakotuwa netəmim itəm Uhgin təmələhəu kalin məmə rəhan min.

²⁰ Nian itəmat nəmoatol slef rəha təfagə rat, nolən itəm tətəuatip e niganəmti Uhgin təsərəməərən etəmat. ²¹ ?Noan nəwirən naka nəmotos e nəmegəhan rəhatəmat o nolən tərət min itəm noataulis ron əh-roiu? !Noan nolən rat min əh, in nimisən əm! ²² Məto roiu, Uhgin təmikis itəmat e təfagə rat, kən nəmotuwa slef min rəhan, kən noan nəwirən itəm noatəhl, tatit itəmat məmə nakotuwa netəmim rəha Uhgin e nikitəmat rafin. Kən nakoatos nəmegəhan lilin. ²³ Tol nəhlan məto-inu nətəuən rəha təfagə rat in nimisən, məto nat itəm Uhgin tatos-ipa in nəmegəhan lilin e Kristo İesu rəhatat İərəməərə.^a

Lou təsərəməərən e kitat

7 Piak min ne winik min. İtəmat nəkotitun nolən rəha lou. Lou min koatərəməərə e netəmim nian ilat koatəmegəh əm. ² Tahmen e nat u. Okəmə pətan kit itəm təmol marit, lou tatən məmə in rəhan əm əh iərman nian in tatəmegəh. Məto okəmə iərman əh timis, kən lou rəha marit təsaskəlim minən pətan əh, kən in titun nətəu-pənən suah pisin kit. ³ Məto okəmə in tatətu-pən iərman pisin kit nian rəhan iərman tatəmegəh əh, katən məmə in tategəafəl rəhan iərman. Məto okəmə rəhan iərman təmimis, lou əh rəha marit təsaskəlim minən pətan əh, kən nat əpnəpin tatətu-pən iərman pisin, in təsegoafələn rəhan iərman.

⁴ Piak min ne winik min. E nolən ahmen-ahmen əm, məto-inu ninotol ki-tiəh itəmat Kristo, tahmen əm məmə itəmat nəmotimtis itəmat min e nig kəluau. Kən nian nəmotimtis, Lou rəha Moses təsaskəlim minən itəmat u-roiu. Uhgin təmikis itəmat o nətəu-pənən ətuatip natimnat rafin əgin e Lou məmə

^y6:14 1 Jon 3:6

^z6:16 Jon 8:34; 2 Pita 2:19

^a6:23 Rom 5:12,15

Uhgin otosmegəh itəmat. Kən itəmat nakotahmen-pən əm e pətan kit itəm rəhan iərman in təmimis, kən roiu in təsolən marit, kən in titun nətəu-pənən suah pisin. Rəhatəmat iərman aupən, in Lou. Məto roiu, itəmat nakotətəu-pən suah pisin u Kristo, itəm Uhgin təmosmegəh e nimisən. Kən nakotətəu-pən in məmə nakoatoe noan wir, itəm in nolən təwir min itəm koatisiai-in Uhgin.^b ⁵Nian nətəligən rat rəha etənim^{**} tatəramərə e kitat, nətəligən rat min rəhatat koatiuw-pən kitat məmə okotol nolən rat min e nipətitat. Kən nian Lou tatən məmə okəsotolən nolən rat min əh, tol məmə nikitat tatəht pik nolən rat min, kən koatolkeike moatol təhmin nolən rat min. Tol nəhlan, kəmotol təfagə rat tepət. Kən noa təfagə rat min əh, in nimisən əm. ⁶Məto roiu, okol kitat kəsətəu-pən minən Lou rəha Moses məmə okotos nəmegəhən lilin, məto-inu tahmen əm məmə kitat kəmotimis e Lou əh. Kən tol nəhlan, Lou təsəramərən e kitat u-roiu. Kən roiu, kitat slef min rəha Uhgin, məto kəsotətəu-pənən suatip oas o nətəu-pənən Lou itəm kəməte, məto koatətəu-pən suatip wi rəha Narmin Rəha Uhgin.^c

Lou tatol məmə netənim kotol təfagə rat

⁷?Kən kitat okotəhrən? Okəmə naka suah kit otən məmə, “Lou in nat tərət məto-inu tatol məmə kitat koatol təfagə rat.” !Məto kəp, təsətuatipən! Io eki-

tun əm məmə təfagə rat tahro nulan məto-inu Lou tatəgəhun io lan. Okəmə Lou in təməsənən məmə esolən nolən rəha nolkeikeən nat kit rəha etəm pisin, kən okol esitunən nolən əh məmə təhrol nulan.^{††} ^{d8}Məto təfagə rat təmaskəlim nəghatən rəha Lou, mol rəhan in iolwək, kən təmol məmə nolən rəha nolkeikeən nat kit rəha etəm pisin təmuwa tepət e nikik. Məto okəmə Lou təpikə, kən təfagə rat rəhan nəsanənən təpikə nəhlan, tahmen məmə təmimis. ⁹Aupən ikin, nian eməruru əh Lou, nikik təsəhtən təfagə rat rəhak, emətatig wir əm. Məto uarisig emitun məmə Lou əh-ikin, kən nəsanənən rəha təfagə rat təmuwa məmegəh min məskasik, kən enitun məmə ekəike mimis o təfagə rat rəhak. ¹⁰Kən eməplan məmə nəghatən əh rəha Lou itəm təmuwa məmə otol etənim təmegəh,^e məto niphərienən təmiuw-pa əm nimisən. ¹¹Tol nəhlan məto-inu, təfagə rat təmaskəlim nəghatən rəha Lou, mol rəhan in iolwək, kən təmeiua-in io. Nikik təməht məmə okəmə emalkut o nətəu-pənən Lou rəha Moses, kən ekos nəmegəhən lilin. Məto enəruru nolən, kən e nəghatən rəha Lou, ekəike mimis o təfagə rat min rəhak.^f ¹²Məto Lou tasim təmisi-pən e Uhgin, kən nəghatən min rəha Lou kəmotisi-pən e Uhgin motasim, motətuatip, motəwir motasitu e netənim.^g

¹³Kən okəmə naka suah kit otən məmə, “Lou in nat təwir, məto təmol məmə ekimis.” !Məto kəp, təsətuatipən!

^{**}7:5 Netənim rafin koatol təfagə rat məto-inu nətəligən rat rəha etənim tətətig e kitat rafin. Nətəligən rat əh tatiuw-pən kitat məmə koatol təfagə rat. Rəhatat nəsanənən tikə məmə okəsotolən təfagə rat motol nolən wir. Uhgin əm titun nos-ipa nətəligən wi kəm kitat.

^{††}7:7 E nəghatən min rəha ves 7:7-25, nian Pol tatən “io,” məto nipəti nəghatən u məmə in tatəghat-in netənim rafin.

^b7:4 Rom 6:2,11 ^c7:6 Rom 8:2; 6:4 ^d7:7 Eks 20:17; Dut 5:21

^e7:10 Luk 10:28; Lev 18:5; Sam 19:7-10; Esik 20:11; Rom 10:5

^f7:11 Jen 3:13 ^g7:12 1 Tim 1:8

Nian emitun nəghatən rəha Lou itəm in təwir, nikik təmuwin o nolən təfagə rat, kən io emol təfagə rat itəm noan in nimisən. Tol nəhlan, təfagə rat təmol məmə ekimis. Təmol nəhlan məmə ekitun məmə nolən rat min rəhak, ilat təfagə rat pahrien. Kən nian eməplan nəghatən rəha Lou, enitun məmə təfagə rat in nat tərət agin-əh.

¹⁴ Kitat kotitun məmə Lou təmisi-pən e Uhgin. Məto io, io etəmim əm. Kən kol-salim-in io məmə io slef kit, kən təfagə rat in rəhak etəm-iasol. ¹⁵ Esitunən natimnat itəm iakatol, məto-inu nat wir min itəm iakolkeike məmə ekol, esolən, məto iatol əm naka itəm iatətəhau.^h ¹⁶ Ekitun wir məmə təfagə rat rəhak in nat tərət nat əpnəpin esolkeikeən məmə ekol. Kən nian ekəto tərət e nikik o təfagə rat u, in nəmtətin kit məmə Lou tatol rəhan wək, kən Lou in nat wir kit. ¹⁷ Tol nəhlan, sənəmə io itəm iatol təfagə rat min, məto nolən rəha təfagə rat itəm tətətig e rəhak nətəligən nian rafin, tatol məmə ekol nolən rat min. ¹⁸ Ekitun məmə nətəligən rat rəhak otəsegəhan-inən məmə ekol nat wir kit. Ekitun in nipahrienən məto-inu iakolkeike məmə ekol nat itəm təwir, məto okol esolən. ¹⁹ Nat naka iatol sənəmə in nat wir itəm iakolkeike məmə ekol, məto iatol əm təfagə rat itəm esolkeikeən məmə ekol. ²⁰ Kən okəmə ekol nat naka itəm esolkeikeən məmə ekol, sənəmə io pahrien u iatol, məto in təfagə rat itəm tətətig lak tatol.

²¹ Tol nəhlan, iatəplan məmə nolən kit tatol wək e nəmegəhan rəhak nian rafin. Nolən əh tol nəhlan məmə, nian iakolkeike məmə ekol nat wir, məto təfagə rat huə iuəhkir ron io tatiuw-pən io e təfagə rat. ²² E nikik rafin, iakolkeike Lou rəha Uhgin, ²³ məto iatə-

plan min lou kit min itəm tatol wək e nəmegəhan rəhak itəm tətəluagin ilau rəhak nitunən, məlis io, matol məmə io slef rəha təfagə rat itəm tatol wək e rəhak nəmegəhan.ⁱ ²⁴ !Kəsi, iatəto tərət pik agin! ?Karmə pah otələs-irəkis io e nipətik u itəm tatuwin o nimisən? ²⁵ !Pəs kotənwiwi Uhgin. Iesu Kristo rəhatat Iərəməə in otol!

Kən tol nəhlan nəmegəhan rəhak tol min-nulan məmə, io slef rəha Lou rəha Uhgin e rəhak nətəligən wi, məto e nətəligən rat rəhak, io slef rəha lou rəha təfagə rat.^j

Nolən rəha nətəu-pənən Narmin Rəha Uhgin

8 Kən nəukəti nəghatən rafin min əh tol min-nulan, məmə Uhgin tatən məmə kitat kotətuatip e niganəmtin məto-inu kotahatətə e nat itəm Kristo təmol otat. Kən tol nəhlan, Uhgin kol təsuəhən, kən məsələhəuən nəghatən məsolən nalpinən kit rəha netəm min u kəmotuwa kitəh ilat Kristo Iesu, ² məto-inu nəsanənən rəha Narmin, itəm tatos-ipa nəmegəhan wi kəm kitat e Kristo Iesu, in təmikis kitat e nəsanənən rəha təfagə rat ne nimisən. ³ Lou təruru nikisən nəhlan kitat, mol kitat kotətuatip e niganəmti Uhgin məto-inu, nətəligən rat rəha etəmim tatol win e nolən itəm Lou tolkeike. !Məto nat itəm Lou təruru nolən, Uhgin təmol! Inu, təmahl-ipa Nətin ətuatip kən təmuwa etəmim mahmen e kitat.^k Kən Uhgin təmakil muəh mələhəu nəghatən mol nalpinən o təfagə rat itəm kitat netəmim rafin koatol. In təmol nəhlan nian təmol Nətin təmuwa sakrifais o təfagə rat min rafin rəhatat.^l ⁴ Uhgin təmol nəhlan məmə, nəghatən ətuatip min rəha Lou okotuwa motol nipahrienən e nəmegəhan rəhatat itəm

^h7:15 Kal 5:17 ⁱ7:23 Kal 5:17; 1 Pita 2:11 ^j7:25 1 Kor 15:57

^k8:3 Hip 4:15 ^l8:3 Wək 13:37-39; Hip 2:14; 7:18; 10:1-2; Fil 2:7

kəsotətəu-pənən suatip rəha nətəligən rat rəha etəmim, məto koatətəu-pən suatip itəm Narmin Rəha Uhgın tatəgətun kəm kitat.^m

⁵Netəmim itəm koatətəu-pən nətəligən rat rəha etəmim, nətəligən rəhalat tatuwin əm o nat itəm nətəligən rat rəhalat tolkeike. Məto netəmim itəm koatətəu-pən nolən itəm Narmin Rəha Uhgın tolkeike, nətəligən rəhalat tatuwin əm o nat itəm Narmin Rəha Uhgın tolkeike. ⁶Okəmə nətəligən rat rəha etəmim in tatəramərə lan, kən suah əh tatətəu-pən əm suatip rəha nimisən. Məto okəmə Narmin Rəha Uhgın tatəramərə e rəhan nətəligən, kən suah əh tatətəu-pən suatip rəha nəmegəhən ne nəməlinuən. ⁷Tol nəhlan məto-inu, nətəligən rat rəha etəmim, tatol tikimir ilau Uhgın, məto-inu təsətəu-pənən lou min rəha Uhgın, kən in təruru agin nətəu-pənən. ⁸Netəmim itəm koatətəu-pən nətəligən rat rəha etəmim, okol kəsotolən niki Uhgın tagien.

⁹Məto itəmat nəsotətəu-pənən nətəligən rat rəha etəmim. Okəmə in nipahrienən məmə Narmin Rəha Uhgın tətətig etəmat, kən noatətəu-pən nolən itəm Narmin Rəha Uhgın tolkeike. Etəmim itəm Narmin Rəha Kristo təsatigən lan, in sənəmə etəmim rəha Kristo.ⁿ ¹⁰Məto Kristo tətətig etəmat. Kən nat əpnəpin nipətitəmat otəkəike mimis o təfagə rat, məto narmitəmat tatəmegəh məto-inu itəmat nəkotətuatip e niganəmti Uhgın.^o ¹¹Narmin Rəha Uhgın tətətig etəmat, inu Narmin Rəha Uhgın u itəm təmol Kristo İesu təmegəh min e nimisən. Nipahrienən, nipətitəmat otimis nian

kit. Məto e Narmin Rəhan, Uhgın otos-ipən min nəmegəhən e nipətitəmat.

¹²Piak min ne winik min. O natimnat min əh, kitat kotəkəike katig kətəu-pən nat itəm Uhgın tolkeike, məto kəsotatigən kətəu-pən nat itəm nətəligən rat rəha etəmim tolkeike məmə otol, ¹³məto-inu okəmə nəkotatig motətəu-pən nat itəm nətəligən rat rəha etəmim tolkeike, nəkotəkəike motimis. Məto okəmə e Narmin Rəha Uhgın nakotohamnu nolən rəha etəmim, kən onəkotəmegəh,^p ¹⁴məto-inu netəmim rafin itəm Narmin Rəha Uhgın tatit ilat, ilat nenəti Uhgın min. ¹⁵Itəmat nəkotitun məmə inu in nipahrienən məto-inu, Uhgın təmos-ipinə Narmin Rəhan kəm itəmat, kən Narmin təsolən itəmat nakoatəgin min Uhgın, təhmen e slef kit tatəgin rəhan etəm-iasol. Kəp, məto Narmin Rəhan təmol məmə Uhgın təməhl itəmat. Kən Narmin tatol məmə kitat kotitun nənən kəm Uhgın məmə, “!Ik rəhatimat tata!”^q ¹⁶Kən Narmin atip Rəha Uhgın tatən kəm narmitat məmə kitat nenəti Uhgın min.^r ¹⁷Kən məto-inu kitat nenətin min, kitat okotos natimnat wir min itəm Uhgın təmələhəu kalın məmə rəhatat. Kən kitat Kristo okotos natimnat min əh. Kitat kotitun məmə inu nipahrienən məto-inu kitat koatəto nəhməən kitat min, kən kotitun məmə Uhgın otos-ipən nisialien kəm kitat təhmen e itəm otol e Kristo.^s

Nepətən əhag-əhag rəha Uhgın itəm tatuwa

¹⁸Ekitun məmə nəhməən itəm kotətig lan u-roiu, okotəplan məmə ilat nat əpnəpin əm nian Uhgın otol-arəp nepətən əhag-əhag rəhan e nəmegəhən rəhatat. ¹⁹Nipahrienən, natimnat rafin

^m8:4 Kal 5:16,25 ⁿ8:9 1 Kor 3:16; 12:3 ^o8:10 Kal 2:20

^p8:13 Kal 6:8; Kol 3:5 ^q8:15 Mak 14:36; 2 Tim 1:7 ^r8:16 2 Kor 1:22

^s8:17 Kal 4:5-7; Nöl Əpən 21:7

itəm Uhgín təmol, inu nəptən ne natimnat itəm koatəwə lan, ne neai, ne nat megəh min, ilat koatəsaḡin motolkeike pik māmə okotəplan nian itəm Uhgín otol-arəp māmə nenətin min u pah min.²⁰ Koatasipən nəhlan məto-inu Uhgín təmol māmə natimnat rafin itəm in təmol, ilat koatətig e nelmi nəratən, motəruru nolən wək wir min itəm rəhalat aupən ikin.^t Ilat kəsotolkeikeən nəhlan, məto in Uhgín itəm təmol nəhlan elat. Kən in təmolkeike māmə ilat okotələhəu-pən rəhalat nətəligən əskasik lan,²¹ māmə in otikis ilat e nəmnəmitən ne nimisən itəm ilat kotatig pahrien lan. Kən in otikis ilat nəhlan māmə in titun nos-ipənən nepədən əhag-əhag kitəh əm kəm ilat itəm otos-ipən kəm nenətin min.

²² Kitat kotitun māmə aupən agin mətoarus-pa əh-roiu, natimnat rafin itəm Uhgín təmol, koatekimis tahmen e pətan kit itəm tatəto nahməən māmə otiləs nətin.²³ Kən sənəmə natimnat min əm itəm Uhgín təmol, ilat koatekimis nəhlan. Məto kitat min koatekimis nəhlan, nat əpnəpin māmə Uhgín təmos-ipa rəkis nat wir kəm kitat, u Narmin Rəhan. Kən Narmin in məsin rəha natimnat wir agin min itəm Uhgín otəpanos-ipa nian kit. Kən roiu koatəsaḡin e nian ətuatip māmə Uhgín otegəhan-in rafin kəm kitat natimnat itəm təməhl kitat ron. Kən in otikis nipətitat itəm toas, mos-ipa in wi.^u ²⁴ Təmətuoun e nian Uhgín təmosmegəh kitat, kitat koatələhəu-pən əskasik rəhatat nətəligən o natimnat min əh. ?Okəmə suah kit təmos nat kit itəm in təmatəsaḡin, in otəsaḡin min o naka? ²⁵ Məto koatələhəu-pən rəhatat nətəligən e nat kit itəm kəsotəplanən

əh, kən motol rəhatat nətəligən təfəməh moatəsaḡin moatətul əskasik.

²⁶ Kən tahmen māmə nolən əh tətəsitu etat,^{‡‡} Narmin Rəha Uhgín tətəsitu etat e rəhatat nəpəuən. Kitat kotəruru māmə naka koatəkəike kəfak ron, məto Narmin əm Rəha Uhgín tatən rəhatat lan nian kitat koatekimis e nolən kit itəm nəghatən tikə lan. ²⁷ Kən Uhgín itəm in titun niki netənim, in titun naka Narmin Rəhan tatən, məto-inu Narmin Rəhan tatəfak o iəfak min tətəu-pən nətəligən rəha Uhgín.^v

Nalpəkauən rəha Uhgín

²⁸ Kitat kotitun māmə, Uhgín tatol māmə natimnat rafin itəm koatuwa, inəh nat wir min ne nat rat min, ilat rafin koatuwa o nasituən etat itəm kotelkeike Uhgín, inu kitat netəm itəm in təmaun-in kitat e nalpəkauən rəhan.^w ²⁹ Tol nəhlan məto-inu, aupən aupən agin, Uhgín tinitun rəkis māmə kitat okotəhatətə lan. Kən e nian əh, in təməən māmə nolən rəhatat otuwa mahmen e Nətin māmə netənim tepət okotuwa pian min ne winin min, kən in təmaupən maiir, kən in ilis e kitat rafin.^x ³⁰ Kən kitat itəm in təmaupən mən māmə okotuwa rəhan, in təmaun-in kitat. Kən kitat u itəm təmaun-in, in təmol kitat kotətuatip e nigənmətin. Kən kitat u itəm təmol kitat kotətuatip, in otiləs-ipər mos-ipən nisi-aiən ne nepədən əhag-əhag rəhan kəm kitat.

Nolkeikeən asol rəha Uhgín

³¹ ?Okotən min naka e natimnat min əh? Uhgín in kitat min, matol natimnat rafin māmə ilat natimnat wir min e nəmegəhən rəhatat, kən nat əpnəpin

^{‡‡}8:26 “nolən əh” tatəghat-in nolən rəha nələhəu-pən rəhatat nətəligən əskasik e natimnat wir itəm otəpanuwa.

^t8:20 Jen 3:17-19

^u8:23 2 Kor 5:2-4

^v8:27 Sam 139:1

^w8:28 Efes 1:11

^x8:29 Kol 1:18; Hip 1:6

əm okəmā pah tatol tikiṃir kəm kitat.^y ³²In tēməsəginən o Nətin ətuatip mēmā otimis o kitat rafin, mətō in təmegəhan-in əm. Kən okəmā in təmos-ipa Nətin kəm kitat, kən in otawte-in natimnat rafin kəm kitat. ³³?Pah titun nətū-pa min nəghatən kit mēmā kitat kəmotol tərat? Suah kit tikə, mətō-inu, in Uhgin itəm təmol kitat kotətuatip e niganəmtin, kitat itəm in təmitəpun.^z ³⁴?Kən pah titun nələhəuən nəghatən mēmā kitat kotəkəike motos nalpinən? Suah kit tikə, mətō-inu Kristo Iesu tēmimis o kitat, kən nat kit min, Uhgin təmosmegəh in e nimisən. Kən roiu, in tatəpələh e nikali Uhgin matip, ikin rəha nisaiiən ne nəsanənən, matəfak kəm Uhgin o kitat. ³⁵?Naka titun niləs-irəkisən kitat o nolkeikeən rəha Kristo o kitat? ?Nəratən, o nian iəkis min, o nəratən itəm netəmim koatol kəm kitat, o nəumis, o rəhatat nautə tikə, o ikin tasilə ikin, o naəp rəha nəluaginən o nohamnuən itəm? Kəp. !Nat kit tikə! ³⁶Nəmegəhən rəhatat tahmen əm e itəm Naoa Rəha Uhgin tatən mēmā, “Uhgin. Nian rafin, netəmim koatolkeike mēmā okotohamnu itimat o nərgəm. Itimat ekotahmen e sipsip min itəm okohamnu ilat.”^a

³⁷Nipahrienən, e natimnat min əh rafin, Kristo itəm tolkeike kitat, tatol mēmā kitat koatol win agin. ³⁸Kən ekitun mēmā nat kit tikə agin titun niləs-irəkisən kitat o nolkeikeən rəha Uhgin, inu nimisən, o nəmegəhən, o nagelo min, o iərmis min, o natimnat itəm tatuwa əh-roiu, o natimnat itəm otəpanuwa, o nəsanənən min rafin, ³⁹o natimnat əpəh ilis, o natim-

nat ləhau agin, o nat kit e natimnat rafin itəm Uhgin təmol, okol ilat rafin kəsotiləs-irəkisən kitat o nolkeikeən rəha Uhgin itəm koatos o Iəramərə rəhatat Kristo Iesu.

Pol təmolkeike pik mēmā netəm Isrel okotahatətə e Kristo

9 Kən roiu iakolkeike mēmā ekəghat-in rəhak min netəmim u noanol min rəha Isrel, mēmā kəmotapəs Kristo. Iatən nipahrienən mətō-inu itimlau Kristo kitiəh əm, eseiuaən. Rəhak nətəligən ne Narmin Rəha Uhgin katuən mēmā nat u iatən in nipahrienən. ²Nikik təmitəgit kən mətahmə pik olat nian rafin. ³Okəmā io ekitun nosən nalpinən ne neməha rəha Uhgin, kən inu otasitu o natimak min mēmā okotahatətə e Kristo, kən nikik təpagien əm. Nipahrienən, nikik təpagien okəmā Uhgin otiləs-irəkis io e Kristo itəm iakolkeike pik, okəmā in otasitu natimak min mēmā okotahatətə lan. Ekən nəghatən u, “natimak min,” mətō-inu e nipətin, ilat noanol rəha Isrel.^b ⁴Ilal noanol rəha Isrel, kən natimnat wir min u rəhalat: Uhgin təməhl ilat mēmā nenətin min, kən təmol əp rəhan nepətən əhag-əhag kəm ilat,^c kən mos-ipən min nəniəkisən min rəha nasituən,^d kən mos-ipən min Lou kəm ilat, ne nəfakən əpəh e Nimə Rəha Uhgin, ne nəniəkisən min. ⁵Kən tipilat min, ilat netəm-iasol min rəha Uhgin aupən, kən e nipətin ikin, Kristo təmisipən e noanol rəhalat, kən in Uhgin itəm in ilis e natimnat rafin, itəm okatənwiwi əm nulan kətan namnun tikə. Əwəh.

^a9:4 Nəniəkisən rəha nasituən neen tol min-nulan: (Noah) Jen 9:8-17; (Ephraim) Jen 12:2-4, 15:9-21, 17:1-27; (Isrel) Eks 19-24; (Finehas) Nam 25:10-13; (Tefit) 2 Saml 7:5-16; (Isrel - in wi) Jer 31:31-34

^y8:31 Sam 118:6

^z8:33 Aes 50:8-9

^a8:36 Sam 44:22

^b9:3 Eks 32:32

^c9:4 Eks 16:10; 24:15-18; 33:12-23; 40:34-38

Suatip itəm Uhgín təmitəpun netəmim lan

⁶Noanol rəha Isrel kəməsotahatətəən e Kristo, məto nolən əh təməsolən məmə Uhgín tateiua e rəhan nəniəkisən, məto-inu sənəmə ilat rafin itəm kəmotisi-pən e noanol rəha Isrel, ilat netəm Isrel pahrien. ⁷Kən e nolən əh inəh, ilat itəm kəmotisi-pən e Epraham, ilat sənəmə netəm pahrien rəha Epraham. Məto Uhgín təmən kəm Epraham məmə, “Noanol ətuatip rəham otisi-pən e nita rəha Aisak.”^d ⁸Nipətin nat u məmə, ilat u kəmotaiir e noanol rəha Epraham sənəmə ilat rafin nenəti Uhgín min. Məto nenəti Uhgín pahrien, ilat netəmim itəm kəmotaiir e nəniəkisən rəha Uhgín. Kən ilat u noanol pahrien rəha Epraham.^e ⁹Tol nəhlan məto-inu Uhgín təmən-iəkis kəm Epraham min-nulan, “E nian ətu-atip, oekitəlig-pa, kən Sera tiniləs rəkis nətin kit iərman.”^f

¹⁰Məto nəghatən təsolən namnun ikin-u. Nəti Sera u Aisak təmit Repeka, kən in təmiləs mil mil kəiu. Rəhalau tata kitiaəh əm, pipi rat rəha noanol min rəha Isrel u Aisak. ¹¹Məto nian mil mil u kəməsuaiirən əh, kən məsioalən əh nat kit itəm təwir o tərə, Uhgín təmən-ipən nəghatən kit kəm Repeka. Kən nəghatən u tatəgətun wir məmə Uhgín titəpun netəmim tətəu-pən əm rəhan nətəligən, ¹²məto sənəmə məmə kitat kəmotol nat wir kit or nat tərə kit. Uhgín təmən kəm Repeka məmə, “Nita rəha nətim asol lan, ilat okotol wək əm kəm rəha in əkəku lan.”^g ¹³Kən inu tatətəu-pən əm nəghatən e Naoa Rəha Uhgín itəm tatən məmə, “Emolkeike Jekop, məto emetəhau Esao.”^h

¹⁴?Okotəhrən əh-roiu? ?Okotən məmə nolən rəha Uhgín təsətuatipən? !Kəp! Kotitun məmə in tatol tətuatip ¹⁵məto-inu Uhgín təmən kəm Moses məmə, “Oekasəkitun netəmim itəm ekitəpun ilat, kən ekol nolən təwir kəm netəmim itəm ekitəpun ilat.”ⁱ

¹⁶Kən tol nəhlan, kitat kəsotosən nəniəkisən rəha Uhgín o nat kit itəm koatol, tahmen məmə koatolkeike pik in, o məto-inu kitat koatol wək ron, kəp. Koatos əm e nasəkitunən rəha Uhgín.^j ¹⁷E Naoa Rəha Uhgín, in tatən kəm Fero, kig rəha Ijip məmə, “Emiləs-ipər ik o nat kitiaəh əm u məmə netəmim okotəplan rəhak nəsanənən e nəmegəhən rəham, məmə netəmim okotən-iarəp nərgək e nətueintən rafin.”^k ¹⁸Kən nipəti nat u məmə, Uhgín tətasəkitun netəmim neen məto-inu in atip tolkeike məmə otol mihin. Kən in tatol netəmim neen məmə ilat kotapəs nətoən rəhan nəghatən məto-inu in atip tolkeike məmə otol mihin.

¹⁹Kəm-naka itəmat kit otətapəh ron io məmə, “Okəmə Uhgín tatol netəmim neen məmə ilat kotapəs nətoən rəhan nəghatən, kən ilat okotəkəike motol nəhlan. ?Kən tahro Uhgín tatən məmə ilat kəmotol təfagə rat?” ²⁰Məto ekuhalpin nəghatən u məmə, ik etəmim əm. Tahro natuhalpin əsanən nəghatən rəha Uhgín. Nikitəmat təht-tu. Nuwigi nat kəmol e noantənimtə, kol təsənən kəm etəm təmol məmə, “?Nəmahro mol io məmə ekol nulan?”^l ²¹Etəmim itəm tatol natimnat e noantənimtə, in titun nosən noantənimtə kit mol nuwigi nat lan kəiu, kit itəm təwir rəha nolən lafet, kən kit min rəha wək əpnəpin əm.^m

^d9:7 Jen 21:12 ^e9:8 Kal 4:23 ^f9:9 Jen 18:14 ^g9:12 Jen 25:23

^h9:13 Mal 1:2-3 ⁱ9:15 Eks 33:19 ^j9:16 Efes 2:8 ^k9:17 Eks 9:16

^l9:20 Aes 29:16; 45:9 ^m9:21 Jer 18:6

²² Kæn Uhgin titun nətəu-pənən nolən ahmen-ahmen əm e netəmim. Okəmə in tolkeike, in titun nolən ilat məmə otərəkin ilat. In tolkeike məmə otol-arəp məmə neməha tatol o təfagə rat, kæn in otol nalpinən asol kəm netəmim itəm koatol təfagə rat. Məto nat əpnapin in tatol nəhlan, rəhan nətəligən kaifəməh məsol uəhaiən nalpinən kəm ilat itəm koatol məmə nikin otahmə. ²³ Rəhan nətəligən kaifəməh nəhlan məmə in otol-arəp nəwirən asol rəhan kəm netəm min u itəm in tolkeike məmə otasəkitun ilat. In təmol əpen-əpenə ilat aupən aupən agin məmə ilat okotatig e nəwirən rəha Uhgin əpəh e nego e neai. ²⁴ Inu kitat rafin itəm in təmitəpun, kæn sənəmə noanol əm rəha Isrel, məto Iaihlua min. ²⁵ Tahmen əm e naka u Uhgin təmən e Naoa u rəha Hosea məmə,

“Netəm min əh itəm sənəmə rəhak netəmim,
ekaun-in ilat məmə, ‘rəhak min netəmim.’

Kæn netəmim itəm eməsolkeikeən ilat aupən,
ekaun-in ilat məmə, ‘netəmim itəm iakolkeike.’”

²⁶ Kæn ikin-u ətuatip, itəm emən kəm ilat məmə, ‘Itəmat sənəmə rəhak min netəmim,’

netəmim okotaun-in ilat məmə, ‘Ilat nenəti Uhgin itəm tatəmegəh.’”

²⁷ Kæn ien Aesea təmatəghat-in noanol min rəha Isrel e nian tatən-iarəp məmə, “Nat əpnapin netəm Isrel kotepət tahmen e niməkləkil əpəh itəhai, məto Uhgin otosmegəh əm ilat noan məsin, ²⁸ məto-inu Iərmərə in otol rafin uəhai əm rəhan nəghatən o nos-ipənən nalpinən kəm netəmim e nətueintən.”

²⁹ Kæn tahmen e nəghatən itəm ien Aesea təmən aupən məmə,

“Okəmə Iərmərə Əsanən Pik Agin in təsegəhan-inən itat məmə rəhatat nita məsin okotəmegəh, okol kitat kəpotuwa motahmen e netəmim rəha Sotom ne Komora itəm in təmərəkin agin ilat.”

Netəm rəha Isrel kəməsotahatətəən

³⁰ ?Naka nipəti nəghatən min u? Nipətin tol min-nulan məmə, Iaihlua min itəm kəsotalkut əskasikən məmə okotətuatip e niganəmti Uhgin, Uhgin təmol ilat kotətuatip e niganəmtin e nahatətəən rəhalat. ³¹ Məto netəm Isrel kəmotalkut pik e suatip rəha nətəu-pənən Lou məmə ilat kotətuatip e niganəmti Uhgin. Məto ilat kəsotətuatipən. ³² ?O naka? Məto-inu ilat kəmotalkut pik məmə okotətuatip e niganəmti Uhgin o nolən wir min rəhalat, məto kəsotətuapən suatip rəha nahatətəən. Ilat koatoh pikən “Kəpiel Rəha Noh Pikənən.”

³³ Inu tahmen e Naoa Rəha Uhgin itəm tatən məmə,

“!Otəplan-tu! Emələhəu kəpiel kit əpəh Saeon^{§§} məmə netəmim okotoh pikən,

in kəpiel itəm otol ilat kotəme.

Məto etəmim itəm tətahatətə e Suah əh, okol in otəsaulisən nian tatətul e niganəmti Uhgin.”

10 Piak min ne winik min. Iakolkeike pik məmə Uhgin otosmegəh netəm Isrel, kæn nian rafin iatəfak ron. ² Io iatən-iarəp kəm itəmat məmə ilat kotalkut pik o nolən natimnat itəm otol niki Uhgin tagien. Məto nolən rəhalat təsisi-pənən e nitunən itəm tətətuatip. ³ Okol ilat kəsotətuapənən suatip rəha Uhgin məmə ilat okotuwa

§§9:33 ‘Saeon’ in nərgin kit min rəha Jerusalem.

[¶]9:25 Hos 2:23 [¶]9:26 Hos 1:10 [¶]9:28 Aes 10:22,23 [¶]9:29 Aes 1:9

[¶]9:32 Aes 8:14 [¶]9:33 Aes 8:14; 28:16

kətuatip e niganəmtin, məto-inu ilat kotəruu suatip rəhan, kən motalkut məmə okotətəu-pən rəhalat atip suatip, suatip rəha nətəu-pənən Lou.⁴ Kristo təmol namnun e suatip rəha nətəu-pənən Lou məmə etənim in tətəuatip e niganəmti Ughin. In təmol namnun e suatip əh məmə netənim rafin itəm koatahatətə lan, ilat rafin okotətəuatip e niganəmti Ughin.

Nəmegəhən itəm Ughin tatos-ipa, in rəha netənim rafin

⁵ Moses təməte nəghatən kit e suatip rəha nətəu-pənən Lou məmə suah kit tuwa mətuatip e niganəmti Ughin. In təmən məmə, “Etənim itəm tatol natim-nat rafin agin-əh itəm Lou tatən, in otos nəmegəhən lili.”^t ⁶ Məto suatip rəha nahatətən məmə suah kit tuwa mətuatip e niganəmti Ughin in təpiə əm, tahmen e Naoa Rəha Ughin itəm tatən məmə, “Əsənən məmə nakəkəike muwin əpəh e nego e neai,”^u məmə onakegəs-in Kristo mīləs meiuaiu muwa məmə otasitu lam. ⁷ Kən tatən min məmə, “Əsənən məmə nakəkəike muwin əpəh ləhau e ikin rəha netəm kəmotimis ikin,”^v məmə nakiləs-iarəp Kristo mol təmegəh min e nimisən. ⁸ ?Məto, tatən min naka? Tatən məmə, “Nəghatən Rəha Ughin in iuəhkir əm ron ik. In əpəh e nohlim ne nikim.”^w Nəghatən u in nəghatən rəha nahatətən itəm ioatən-iarəp. ⁹ Tol nəhlan məto-inu, okəmə nakən-iarəp e nohlim məmə İesu in İərəməre, kən okəmə nakahatətə e nikim məmə Ughin təmosmegəh in e nimisən, kən Ughin otosmegəh ik. ¹⁰ Kən inu nipahrienən nəhlan məto-inu Ughin tatol etənim kit tətəuatip e niganəmtin nian suah əh tətəhatətə lan pahrien e nikin. Kən Ughin tatosmegəh etənim kit

nian in tatən-iarəp e nohlin məmə İesu in İərəməre rəhan. ¹¹ Tahmen e Naoa Rəha Ughin itəm tatən məmə, “Netənim rafin itəm koatahatətə e suah əh, okul ilat okəsotaulisən nian okotətul e niganəmti Ughin.”^x ¹² Nəghatən əh in rəha netənim rafin, nat əpnapin okəmə ik noanol rəha İsrel, o İaihlua kit, məto-inu İərəməre kitəh əm u tətərəməre mətawte-in rəhan nəwirən kəm netənim rafin itəm koatətapəh ron.^y ¹³ Tahmen e Naoa Rəha Ughin itəm tatən məmə, “Netənim rafin itəm koataun-in nərgi İərəməre məmə otosmegəh ilat, in otosmegəh ilat.”^z

¹⁴ ?Məto netənim okotahro motaun-in İərəməre o nosmegəhən ilat, okəmə kəsotahatətən lan? ?Kən okotahro motahatətə lan okəmə kəsotətəon namnusen lan kit? ?Kən okotahro motətəo namnusen okəmə suah kit təsən-iarəpən kəm ilat? ¹⁵ ?Kən netənim okotahro kən-iarəp namnusen təwir okəmə Ughin təsahl-ipənən ilat? Tahmen e Naoa Rəha Ughin itəm tatən məmə, “!In nat wir agin nian suah kit tatuwa o nən-iarəpən namnusen təwir!”^a

¹⁶ Məto sənəmə netəm İsrel rafin itəm kəmos e nikilat namnusen təwir. Tahmen e nəghatən itəm Aesea təməte məmə, “İərəməre, netənim təkəku əm kəmotən nipahrienən e nəghatən rəhatimat.”^b ¹⁷ Kən tol nəhlan, nahatətən tətisi-pən e nat itəm nakatəto, kən nat itəm nakatəto tətisi-pən e namnusen itəm katən e Kristo.

¹⁸ ?Məto ekətapəh məmə, ilat kəmotətəo o kəp? Əwəh, kəmotətəo. Naoa Rəha Ughin tatən məmə, “Nəghatən təmuwin e ikin min rafin e nətueintən, təmuwin ikin min rafin agin.”^c

^t10:5 Lev 18:5 ^u10:6 Dut 30:13 ^v10:7 Dut 30:13 ^w10:8 Dut 30:14

^x10:11 Aes 28:16 ^y10:12 Efes 3:8 ^z10:13 Joel 2:32 ^a10:15 Aes 52:7

^b10:16 Aes 53:1 ^c10:18 Sam 19:4

¹⁹ ?Kən ekətapəh əm o nat kit min māmə, netəm Isrel kəmotitun, o kəp? Əwəh, kəmotitun. Moses təmaupən mən māmə, “Ekol itəmat nakotet netənim e kantri əpnəpin əm itəm ekol təwir kəm ilat, kən ekol neməha tol itəmat məto-inu ekol təwir kəm kantri min itəm kotalməl.”^{d*}

²⁰ Kən uarisig Aesea təsəginən o nənən māmə,

“Netənim itəm kəsotegəs-inən io, kəmotəplan io;

Netənim itəm kəsotətapəh-inən io, emol-arəp atip io kəm ilat.”^e

²¹ Məto Aesea təmən nəghatən rəha Uhgin e netəm Isrel māmə,

“E nian rafin, nian rafin, eməg-əfəməh-in nelmək māmə ekasitu etəmat, itəmat itəm nakoatəht nəwiak moatəuhlin məntaatəmat ron io.”^f

Uhgin tətəsəkkitun əh netəm Isrel

11 Pəs ekətapəh o nəghatən kit e netəm Isrel. ?In pahrien māmə Uhgin təməuhlin mentan o rəhan netənim o kəp? !Kəp! Otəplan-tu io. In təməsəuhlinən məntaan kəm io u etəm Isrel, noanol rəha Epraham, nita rəha Benjamin.^g ² Aupən aupən agin, Uhgin təmitəpun noanol rəha Isrel māmə in otolkeike ilat, kən ilat okotuwa rəhan min netənim. Kən in təməsəuhlinən məntaan olat. Nəkotitun o kəp māmə naka Naoa Rəha Uhgin tatən e Elaija. In təmatətapəh əskasik o Uhgin matən-iarəp nəratən itəm Isrel təmol. ³ In təmə, “İərəməre, kəmotəhamnu rəham ien min motəhalkin-ohalkin rəham olta min.

Kən io pisin əm ekətətig, kən moatəlkut min māmə okotəhamnu io.”^h ⁴ ?Məto Uhgin təmən-ipən naka kəm in? In təmən māmə, “İatəskəlim netənim sepe-taosan māmə rəhak min, itəm kəsotəfakən əh kəm uhgin eiueiuə u Paal”ⁱ ⁵ Kən təhmen əm əh-roiu, netəm Isrel noan məsin əh-ikin itəm Uhgin təmitəpun ilat e rəhan nəwiran. ⁶ Kən okəmə Uhgin tatosmegəh ilat e nəwiran rəhan, kən təməsolən e natimnat təwir min itəm ilat koatol. Məto okəmə təposmegəh ilat məto-inu ilat koatol natimnat wir min, kən nəwiran itəm Uhgin tətəwte-in kəm ilat, in tol pisin, kən sənəmə nat kit itəm in tətəwte-in kəm ilat, in nətəuən əm o rəhalat wək.^j

⁷ ?Kən təhro? Netənim təpət rəha Isrel kəmotegəs-in pik suatip rəha nuwamən mətuatip e niganəmti Uhgin, məto kəməsotosən. Məto ilat itəm Uhgin təmitəpun, kəmos. Məto ilat rafin əh itəm kəməsotosən, Uhgin təmol ilat māmə kotapəs nətəuən rəhan nəghatən. ⁸ Təhmen əm e itəm Naoa Rəha Uhgin tatən māmə,

“Kən mətoarus-pa u-roiu, Uhgin təmol māmə nətəligən rəhalat tətapil əlu-
alu,

kən mol māmə niganəmtilat təpis,
kən mol māmə matəlgilat talu.”^k

⁹ Kən Kig Təfit təmən māmə,

“Pəs rəhalat nagwənən təpət otuwa mahmen e noanikulu kit, itəm otəhasin ilat, mol ilat kotən māmə natimnat rafin təwir əm.

Pəs rəhalat natimnat wir okotuwa kəpiel kit rəha noh pikənən ne nalpənən kəm ilat.

*10:19 Nipahrienən, netəm Isrel kəmotitun nəghatən rəha Uhgin, məto ilat kəməsotəlkəikən māmə okotətəlig-in. Kən tol nəhlan, Uhgin təməs-ipən nəghatən kitəh əm kəm laihluə min māmə in otol netəm Isrel kotetə ilat ron.

^d10:19 Dut 32:21 ^e10:20 Aes 65:1 ^f10:21 Aes 65:2

^g11:1 1 Saml 12:22; Sam 94:14; Fil 3:5 ^h11:3 1 King 19:10

ⁱ11:4 1 King 19:18 ^j11:6 Kal 3:18 ^k11:8 Dut 29:4; Aes 29:10

¹⁰Pəs niganəmtilat tapinəp məmә kosotəplanən nat,
Pəs noankawilat təfaiu kitiah o nərātən
rəhalat namnun tikə.”¹

Suatip rəha Uhgin o nosmegəhən Iaihlua min

¹¹?Kən ekətapəh min məmә, netəm Is-
rel kəmotəh pikən motiet motorin məmә
okol kəsotətul minən? !Kəp! O rəhalat
nəmkakiahən, Uhgin təmol suatip o nos-
megəhən Iaihlua min məmә otol netəm
Isrel kotetet netəm min əh, kən mo-
tolkeike rəhan nəwirən.^m ¹²!Tol nəh-
lan, okəmә Iaihlua min kəmos nəwirən
rəha Uhgin mətə-inu netəm Isrel kə-
motapəs nosmegəhən rəha Uhgin, kən
netəm Isrel rafin itəm Uhgin təmitəpun
rəkis, nian ilat okotahatətə e Kristo,
nəwirən rəha Uhgin otuwa mepət!

¹³Roiu iatəghat kəm itəmat Iaihlua min. Mətə-inu io aposol rəhatəmat Iaihlua min, io iatənwiwi rəhak wək
¹⁴məmә, io ekol mətə natimak min netəm Isrel kotetəhak ron, kən e nolən əh Uhgin otosmegəh neen. ¹⁵Nian Uhgin təməuhlin məntaan o netəm Isrel, kən in təməmik Iaihlua min kəmotuwa iohlin min. Mətə nian in otəmik netəm Isrel kotuwa min ron, inu in nat asol kit, tahmen e netəm kəmotimis kəmotəmegəh min. ¹⁶Okəmә netənim kotələhəu kalin nəwitai piret rəha nagwənən wi məmә rəha Uhgin, kən piret apiəpiə, in min rəha Uhgin.[†] Kən e nəghatən rəha nig, okəmә nəukətin rəha Uhgin, kən nelmin min, ilat min rəha Uhgin. Nəghatən u, nipətin təmə okəmә Epraham ne mipin

min aupən, ilat rəha Uhgin, kən noanol min rəhalat, ilat min rəha Uhgin.

¹⁷Mətə nelmi nig min neen rəha nasum-inən, Uhgin təmatgəhl rəkis, inu tahmen e netənim neen rəha Isrel. Kən itəmat Iaihlua min, nəkotahmen e nelmi nig u olif əpnəpin min e nikinat. Uhgin təmilpin itəmat e nəukəti nig məmә nakoatos nəmelat, kən roiu nakoatos nəwirən itəm Uhgin təməni-əkis kəm Epraham ne nətin min u in nəukəti nig.[‡] ¹⁸Mətə itəmat Iaihlua min, nə-
sotəghat ausitən məmә Uhgin təmilpin itəmat e nig itəm təmatgəhl rəkis ikin, u tahmen e netəm Isrel neen. Sotaluinən məmә nəukəti nig tətəgwən itəmat, mətə sənəmә itəmat nelmi nig nako-
tagwən nəukəti nig. ¹⁹Kəm-naka suah kit otən məmә, “Uhgin təmatgəhl rəkis nelmi nig min neen məmә otipin io ekos nəmelat.” ²⁰In nipahrienən, mətə tətə-
gəhl rəkis ilat mətə-inu kəsotahatətən e Uhgin. Kən itəmat nakoatəper-ipən e nəukəti nig e nahatətən əm rəhatəmat. Tol nəhlan, əsotəsitən ron, mətə itəmat nəkotəkəike motəgin, ²¹mətə-inu Uhgin təmatgəhl rəkis nelmi nig ətuatip neen nəhlan, kən okəmә nəkəsotəkəikeən o nosən nahatətən əskasik lan, kən in otatgəhl rəkis itəmat.

²²Otətəlig-in nolən kərən mil rəha Uhgin kəm netənim: in tatol təwir kəm neen, kən matələhəu nəghatən əskasik kəm neen min. In təmələhəu nəghatən əskasik o netənim itəm kə-
motəht nəwian, mətə in tatol təwir kəm itəmat, okəmә nəkotəkəike motahatətə lan o rəhan nəwirən. Mətə okəmә nako-

[†]**11:16** Nəghatən u rəha piret təmisi-pən e Oltesteman. In tatəghat-in nian koatos nagwənən wi e nasumən. Netənim koatol piret lan, kən motaupən katos-ipən nəwitai piret məsin kəm Uhgin. Kən in tatəgətun məmә piret tapiəpiə, in min rəha Uhgin, kən ilat kotitun nunən. Nam 15:19,20

[‡]**11:17** Nəghatən Kris ətuatip tatən məmә, “Kən roiu, nakoatos nahui nig wir rəha nəukəti nig u olif.”

tapəs nahatətæn lan, kæn in otatgəhl rækis min itəmat.^o ²³ Kæn okəmæ netəm Isrel kotitəlig-pa min kahatətə e Uhgîn, kæn in otîlpîn min ilat e nœukətin, mæto-inu tatos nœasanənən o nolən nœhlan. ²⁴ Kæn nipəti nœghatən u mæmæ, itəmat laiħluə min, itəmat nœkotahmen e nelmi nig u olif əpnəpîn əpəh e nikinat itəm Uhgîn tæmæte rækis, kæn milpîn-pæn e nig u olif e nasumæn rəhan. Nolən əh sənəmə nolən ətuatip kit rəha nig, o niləsən nelmi nig pisin kit milpîn-pæn e nig pisin kit. Mæto noanol min rəha Isrel, kotahmen e nelmi nig u olif əpəh e nasumæn. Kæn roiu timətig mæmæ Uhgîn otîlpîn min ilat e nœukətilat ətuatip.

Uhgîn tətəsəkitun netəmim rafin

²⁵ Piak min ne winik min. Iakolkeike mæmæ nœkotitun nat anion u mæmæ, itəmat nœotiləs-ipər pikən itəmat. Uhgîn tæmol mæmæ netəmim neen rəha Isrel kəmotapəs nœtoən rəhan nœghatən. Mæto nolən əh otətətig əh mætoarus-pa laiħluə min rafin itəm Uhgîn tæmitəpun, ilat okotahatətə lan. ²⁶ Kæn e nolən əh, Uhgîn otosmegəh rafin netəm rəha Isrel. Tahmen əm e itəm Naoa Rəha Uhgîn tatən mæmæ,

“Etəm otosmegəh netəmim otisi-pæn e noanol rəha Isrel;”^q
in otos-irækis nolən rat rəha noanol rəha Isrel.

²⁷ Kæn inu nœniækisən rəha nasituən rəhak kəm ilat mæmæ ekafəl rækis təfagə rat rəhalat.”^p

²⁸ Noanol min rəha Isrel kəmotapəs namnusən təwir rəha Iesu Kristo, kæn tol nœhlan, ilat kəmotuwa tikimir min rəha Uhgîn. Mæto nat u in o nœwirən rəhatəmat mæto-inu roiu, Uhgîn tæmos-ipinə

rəhan nœwirən kəm itəmat laiħluə min. Mæto Uhgîn tatolkeike əh netəm Isrel mæto-inu in tæmitəpun ilat, kæn ilat nita rəha Epraham, Aisak, ne Jekop. ²⁹ Tol nœhlan mæto-inu, nian Uhgîn tæmitəpun rækis netəmim kæn mol təwir kəm ilat, okol in təsəuhlin minən rəhan nətəligən. ³⁰ Itəmat u laiħluə min itəm aupən nəmoatəht nœwia Uhgîn. Mæto roiu, Uhgîn tæmasəkitun itəmat mæto-inu netəm Isrel kəmotəht nœwian. ³¹ Kæn e nolən ahmen-ahmen əm, netəm Isrel koatəht nœwia Uhgîn roiu, mæmæ Uhgîn titun nasəkitun minən ilat. Tol nœhlan mæto-inu roiu ilat koatəplan mæmæ Uhgîn tæmasəkitun itəmat, kæn mæta ilat okotolkeike mæmæ Uhgîn otol mihin min elat. ³² Netəmim rafin koatəht nœwia Uhgîn, kæn in tatol mæmæ rəhalat nolən rat tətəskəlim ilat rafin agin, ko ilat atip kəsotikisən ilat. In tæmol nœhlan mæmæ in titun nasəkitunən ilat rafin.

Nolən rəha Uhgîn in təwir agin

³³ !Otəplan-tu! !Nœwirən rəha Uhgîn kəm netəmim, ne nenatigən rəhan, ne nitunən rəhan, ilat rafin kotepət agin-əh! Kitat kotəruru nitunən nolən rəha nətəligən rəhan, ne rəhan suatip min. Inu tahmen-pæn əm e Naoa Rəha Uhgîn itəm tatən mæmæ,

³⁴ “Suah kit tikə itəm titun natimnat itəm tətətig e nətəligən rəha Uhgîn.

Kæn suah kit tikə itəm in titun nos-ipənən nœghatən kit mæmæ otasitu e Uhgîn.”^q

³⁵ “Suah kit tikə itəm titun nos-ipən atipən rəhan kit nat kit kəm Uhgîn mæto-inu, natimnat rafin agin rəha Uhgîn rækis.”^r

^q11:26 Nœghatən Kris ətuatip tatən mæmæ, ‘otisi-pæn Saeon.’ Saeon in nœrgin kit min rəha Jerusalem, kæn in tatəpsen-pæn noanol rəha Isrel.

^o11:22 Jon 15:2,4 ^p11:27 Aes 59:20, 21; Aes 27:9; Jer 31:33,34

^q11:34 Aes 40:13 ^r11:35 Job 41:11

³⁶Tol nəhlan məto-inu Uhgın təmol natimnat rafın, kən natimnat rafın koatətiḡ məto-inu nəsanənən rəhan tətaskəlim ilat, kən natimnat rafın in təmol məmə rəhan.^s ¹Pəs kitat kotos-ipən nən-wiwən kəm in tatuwin matuwın namnun tikə! Əwəh.

Sakrifais itəm nəmegəhən tətətiḡ lan

12 Piak min ne winik min. Məto-inu Uhgın təmasəkitun kitat, ekətapəh əskasik otəmat məmə nakotos-ipən nipətitəmat rafın kəm Uhgın tahmen e sakrifais kit itəm tatəmegəh, kən nəmotələhəu kalin məmə rəhan, kən nikin tətəgiən lan. Inu suatip ətuatip itəm onəkotəfak kəm Uhgın lan.^t ²Sotosən nolən rəha netənim e nətueintən, məto otegəhan-in pəs Uhgın otəuhlin rəhatəmat nətəliḡən tuwa muwiwi məmə nolən rəhatəmat okotuwa motəwir. Kən tol nəhlan, itəmat onəkotitun nakilən, kən nitunən, kən nitəpunən nolən wir min itəm Uhgın tolkeike, inu nolən min itəm kotəwir, ne nolən min itəm kotol nikin tagiən, ne nolən min itəm kotətuatip.

³Kən e nəwirən itəm Uhgın təmawte-in kəm io, iatən-ipinə kəm itəmat rafın məmə sotiləs-ipər atipən nətəliḡən rəhatəmat. Məto e nətəliḡən ətuatip, otəplan nəsanənən min itəm Uhgın təmos-ipinə kəm itəmat e nahatətəən rəhatəmat e Kristo. Kən nian nəkotəplan nəsanənən min əh, otəplan rəhatəmat nolən min, kən motakil motəplan məmə rəhatəmat nolən min kotəwir motahmen katətəu-pən rəhatəmat nahatətəən, o kəp.^u ⁴Suah kit nipətin kitəh əm, məto tatos nolin-olin tēpət, kən nolin-olin nipətin min əh, rəhalat əh-

ikin wək pisin pisin min itəm koatol. ⁵Kən tahmen-pən əm e netəm koatahatətə e Kristo. Kitat tēpət, məto kotuwa nipətin kitəh əm lan, kən motəgiə atip əm e kitat min.^v ⁶Kən Uhgın təmos-ipa nəsanənən o nolən wək pisin pisin min tətəu-pən nəwirən rəhan itəm təmawte-in kəm kitat. Uhgın tatos-ipən kəm suah kit nəsanənən o nən-iarəpən nəghatən rəhan itəm in tatos-ipən ətuatip kəm in. Kən pəs suah u otən-iarəpən nəghatən min əh tətəu-pən nahatətəən rəhan. ⁷Okəmə suah kit tatos nəsanənən o nasituən, pəs in tasitu; okəmə in tatos nəsanənən o nəḡətunən, pəs in tēḡə-tun; ⁸okəmə in tatos nəsanənən o niləs-ipərən nətəliḡən, pəs in tiləs-ipər; okəmə in tatos nəsanənən o nos-ipənən mənı, pəs in tos-ipən tēpət; okəmə in tatos nəsanənən o nitən niməfak, pəs in tol e nikin rafın; okəmə in tatos nəsanənən o nasəkitunən, pəs in tol e nikin agiən.^w

Suatip reha nolkeikeən netənim

⁹Nolən rəha nolkeikeən rəhatəmat o netənim, təkəike muwa nolkeikeən pahrien. Otətəhau nolən rat min, kən motaskəlim əskasik nolən wir min. ¹⁰Otolkeike itəmat min tahmen məmə itəmat piatəmat ne winitəmat min. Itəmat kitəh kitəh nakotalkut pik məmə onəkotisiai-in itəmat min.^x ¹¹Otəkəike nian rafın o nolən wək rəha Uhgın e nikitəmat rafın məsotəpouən, tahmen e nigəm tatuəp. ¹²Otagiən məto-inu nəmotələhəu-pən əskasik rəhatəmat nətəliḡən e Uhgın. Kən nian nəratən tatuwa, otol rəhatəmat nətəliḡən təfəməh. Kən motəghat kəm Uhgın e nəfakən nian rafın.^y ¹³Otawte-in kəm netənim rəha Uhgın nat naka itəm rəhalat tikə. Otəkəike

^s11:36 1 Kor 8:6; 11:12; Kol 1:16 ^t12:1 Rom 6:11,13; 1 Pita 2:5 ^u12:3 Efes

4:7; Fil 2:3 ^v12:5 1 Kor 12:12,27 ^w12:8 1 Kor 12:4-11; 1 Pita 4:10-11

^x12:10 1 Pita 1:22 ^y12:12 1 Tes 5:16-18

motol tawir kəm iapispis min itəm koatuwa imatəmat ikin.^z

¹⁴Otətapəh o Uhgin məmə otol nəwirən kəm netəm koatol nərətən kəm itəmat. Sotaun-inən nərətən tuwa olat, mətə otətapəh o Uhgin məmə otol nəwirən kəm ilat.^a ¹⁵Otagien itəmat netəm koatagien. Kən otasək itəmat netəm koatasək. ¹⁶Otol rəhatəmat nətəligən tahmen-ahmen əm etəmat rafin, nikitəmat təsəhtən məmə itəmat neen ilis, mətə nikitəmat otagien əm nakotan kələh əm itəmat netəm u ləhau. Nikitəmat təsəhtən məmə nakotenatig wir.^b

¹⁷Okəmə suah kit tatol tərət kəm itəmat, əsotalpinən rəhan nolən. Onəkotəkəike motalkut məmə nəkotol nolən itəm netəmim rafin okotəplan məmə tətətip.^c ¹⁸Otol natimnat rafin itəm nəkotitun nolən məmə itəmat nəkotatig e nəməlinuən itəmat netəmim rafin. ¹⁹Piak min ne winik min. Sotalpinən nitai təfagə rəha suah kit, mətə otapəs əm məmə Uhgin otəpanələhəu nalpinən ne neməha kəm in, mətə-inu e Naoa Rəha Uhgin, ləramərə tatən məmə, “In rəhak pisin əm wək o nalpinən nitai təfagə. Io ekol nəhlan.”^d ²⁰Mətə itəmat nəkotol əm məmə Naoa Rəha Uhgin tatən mihin məmə,

“Okəmə rəham tikimir nəumis tatus, os-ipən nagwənən kəm in; okəmə in tatoaə, os-ipən nat kit kəm in tənim. Nian natol natimnat min u, in otaulis pik lan.”^e

²¹Sotegəhan-inən məmə nolən tərət otətoarus itəmat mīləs-iəhau itəmat, mətə otol məmə rəhatəmat nolən tawir otīləs-iəhau nolən tərət.

Nərəmərəən rəha kapman

13 Pəs kitat rafin okotəkəike katig ahgin kapman, mətə-inu nepətən o nərəmərəən rafin tatisi-pən e Uhgin, kən kapman rafin itəm kotatig, Uhgin pisin əm tatīləs-ipər.^f ²Kən tol nəhlan, okəmə suah kit tatəht nəwīa kapman, in tatəht nəwīa nat itəm Uhgin təmələhəu, kən netəmim itəm koatol nəhlan, koatiuw-pa nalpinən olat. ³Tol nəhlan mətə-inu kapman itəm Uhgin təmələhəu təsələn netəmim itəm koatol nolən wir kotəgin, mətə tatol əm o netəm koatol nolən rat. Okəmə nəso-tolkeikəən məmə nəkotəgin netəm-iasol min rəha kapman, nəkotəkəike motol nolən wir min, kən ilat okotīləs-ipər itəmat ron.^g ⁴Sotaluinən məmə ilat iolwək min rəha Uhgin itəm wək rəhalat məmə ilat okotol tawir kəm itəmat. Mətə okəmə nəkotol tərət, nəkotəkəike motəgin, mətə-inu ilat koatos nəsanənən o nolən nalpinən. Ilat iolwək min rəha Uhgin itəm otol neməha ne nalpinən rəha Uhgin kəm netəm koatol tərət. ⁵Tol nəhlan, kitat rafin okotəkəike motatig ahgin kapman o nat kəiu. Kit u məmə kitat okəsotosən nalpinən, kən kit min u, mətə-inu kotitun məmə in nolən ətuatip.

⁶Kən o nat kitīəh əm, otətou-pən takis kəm kapman, mətə-inu netəm-iasol rəha kapman, ilat nolwək rəha Uhgin, kən inu wək rəhalat. ⁷Otos-ipən kəm netəmim rafin, natimnat itəm tətətip məmə onəkotos-ipən. Okəmə in takis pisin pisin min, nəkotəkəike kətou ilat. Okəmə in nisīaiiən, otīsiāi-in ilat. Okəmə etəm tatos nərəmərəən, kən otatig ahgin.^h

^z12:13 Hip 13:2 ^a12:14 Mat 5:44; 1 Kor 4:12 ^b12:16 Prov 3:7 ^c12:17 1

Tes 5:15 ^d12:19 Dut 32:35; Mat 5:39 ^e12:20 Prov 25:21-22; Mat 5:44

^f13:1 Prov 8:15; Taet 3:1 ^g13:3 1 Pita 2:13-14 ^h13:7 Mat 22:21

Nolkeikeən

⁸Nəkotəkəike motətou rəhatəmat kaon min. Məto kaon kitəh əm tatakəike mətətig otəmat, inun kaon rəha nolkeikeən itəmat min, kən nəkotəkəike motətou nian rafin, namnun tikə, məto-inu etəm tolkeike in kit, in tatol natimnat rafin itəm Lou tatən.ⁱ ⁹Lou tatən məmə, “Sotakləh-inən pətan,” “Sohamnuən etəmin,” “Sakləhən,” “Nikim təsuwinən e natimnat rəha suah kit,” kən lou neen min əh-ikin. Məto nəghatən kitəh əm in nəukətilat rafin, in tatən məmə, “Olkeike ik kit tahmen əm məmə natolkeike atip ik.”^j ¹⁰Okəmə suah kit tolkeike in kit, okol təsolən nəratən kəm in. Kən tol nəhlan, etəmin itəm tatolkeike netəmin, in tatol nipəti Lou rafin koatuwa motol nipahrienən.^k

Nolən ətuatip o nian rəha namnun nian

¹¹Nəkotəkəike motol nəhlan məto-inu itəmat nəkotitun wir nian koatətig lan u-roiu. Nian tinatuwa məmə nəkotəkəike motaiir məsotapilən, məto-inu nosmegəhən rəhatat tinatuwa iuəhkir, maprəkis-in nian kitat kinotahatə.^l ¹²Napinəpən otəsuwəhən tikə, kən nəhag-əhagən otəsuwəhən tuwa. Kən tol nəhlan, pəs kotapəs nolən rəha napinəpən, kən motaskəlīm nolən wir min rəha nəhag-əhagən tahmen-pən e mopaēl kit itəm tətaskəlīm wir rəhan naip rəha nəluaginən.^m ¹³Pəs kitat kotol nolən wir min, tahmen e netəmin itəm kotaliwək e nəhag-əhagən kən

netəmin koatəplan. Okəsotolən lafet rat min, məsotapisən, məsotit əpnəpin itəmat min, kən məsotolən nolən alməl min, məsotərgəhəuən, məsotetətən kitat min.ⁿ ¹⁴Məto otegəhən-in məmə İəramərə İesu Kristo otəramərə e nəmegəhən rəhatəmat, kən otapəs nətəlig-inən suatip min o nolən təfagə rat min itəm nətəligən rat rəhatəmat tolkeike.^o

Nəghatən rəha netəm min u itəm rəhalat nahatətəən təsəskasikən

14 Nikitəmat tətəgien əm məmə nakotos iəfak min neen kotuwa motəplan itəmat, nat əpnəpin rəhalat nahahtətəən təsəskasikən, kən motəruru okəmə niki Uhgin təsəgienən o kəp, o nolən min neen itəm netəmin neen koatən-iəhau. Nakotos ilat kotuwa, məto esolkeikeən məmə nakotərgəhəu o nətəligən min rəhalat.^p ²Etəmin kit, e rəhan nahatətəən, təwir əm məmə in otun nagwənən rafin. Məto etəmin kit min, rəhan nahatətəən təsəskasikən, kən nikin təht məmə in titun nunən nagwənən e nasumən əm, mapəs nunən mit.^q ³Etəmin u itəm titun nunən natimnat rafin, təsəwirən məmə in otəplan rat etəmin itəm təsunən natimnat rafin. Kən etəmin itəm təsunən natimnat rafin, təsəwirən məmə in otən kəm etəmin itəm tatun natimnat rafin məmə, in tatol nolən rat, məto-inu Uhgin nikin tagien əm ron.^r ⁴Təsəwirən məmə ik natən məmə iolwək rəha suah kit min təmol nolən tərət. Rəhan atip əm İəramərə otən

ⁱ13:8 Mat 22:39-40; Jem 2:8 ^j13:9 Eks 20:13-15,17; Dut 5:17-19,21

^k13:10 1 Kor 13:4-7 ^l13:11 Efes 5:14; 1 Tes 5:6-7 ^m13:12 1 Jon 2:8

ⁿ13:13 Luk 21:34; Efes 5:18 ^o13:14 Efes 5:11 ^p14:1 Rom 15:7

^q14:2 Jen 9:3-4 ^r14:3 Kol 2:16

məmə təmol təwir o tərət.[§] Kən in otol təwir məto-inu İəməmə titun nos-ipənən nəsanənən kəm in o nolən nat wir min.^s

⁵Suah kit in tən məmə nian kitəh əm in rəha Uhgın taprəkis-in nian rafın, məto suah kit min tən məmə nian rafın kotahmen-ahmen əm. Məto etəmim otəkəike mətul əskasik o rəhan nətəligən e nat u.^t ⁶Etəmim kit itəm tatən məmə nian kitəh əm in rəha Uhgın, in tatol o niləs-ipərən İəməmə. Kən etəm tatun mit, tatun o niləs-ipərən İəməmə, məto-inu tatən kəm Uhgın məmə nikin tagien o nigin nagwənən. Kən etəm tapəs əm nunən mit, in min tapəs nunən o niləs-ipərən İəməmə, kən in min tatən kəm Uhgın məmə nikin tagien o nigin nagwənən. ⁷Suah kit təsərəməre-atipən e nəmegəhən rəhan, nat ənpapın in tatəmegəh, o in təmimis. ⁸Okəmə kitat koatəmegəh, koatəmegəh o niləs-ipərən İəməmə, kən okəmə kotimis, kəmotimis o niləs-ipərən İəməmə. Kən tol nəhlan, okəmə koatəmegəh o kəmotimis, kitat rəha İəməmə.^u ⁹Kristo təmimis matig məmegəh min, məmə in İəməmə rəha netəm koatəmegəh ne netəm kəmotimis rəkis.

¹⁰Kən təsəwirən məmə nakən nikali iəfak kit min məmə təmol nolən tərət e natimnat min əh. Kən təsəwirən məmə nakehm-əhau piam, məto-inu kitat rafın okotətul aupən e niganəmti Uhgın məmə in otakil kitat.^v ¹¹Tahmen e İəməmə tatən e Naoa Rəha Uhgın məmə, “Inu nıpahrienən, tahmen məmə in nıpahrienən məmə iatəmegəh,

netəmim rafın okotisin nulilat kəm io, kən netəmim rafın okotən-iarəp e nohlilat məmə io, io Uhgın.”^w

¹²Kən tol nəhlan, kitat rafın kitəh kitəh okotətul e niganəmti Uhgın o nən-iarəpən natimnat itəm kəmotol.

¹³Tol nəhlan, pəs kotapəs nolən rəha nənən nikali suah kit məmə rəhan nolən in təfagə rat kit. Məto pəs kotən məmə okəsotolən nat kit itəm otol piətat kit təmə e rəhan nəmegəhən. ¹⁴Io emuwa kitəh itimlau İəməmə İesu, kən o nat u, io ekitun wir məmə nagwənən rafın kotəwir o nunən, kəsotolən suah kit tamkimik e niganəmti Uhgın. Məto okəmə suah kit nikin təht məmə nat kit tamkimik e niganəmti Uhgın, nat əh tamkimik atip əm ron.^x ¹⁵Okəmə piam kit tatəto tərət pik o nat kit itəm nəmun, kən nəsalıwəkən e suatip rəha nolkeikeən. Əsolən məmə nat nakatun tatərekin piam kit itəm Kristo təmimis ron.^y ¹⁶Əsegəhan-inən məmə nat kit itəm ik nakən məmə in təwir, okəghat-in məmə in nat tərət. ¹⁷Tol nəhlan məto-inu nəməməreən rəha Uhgın sənəmə nat rəha nagwənən ne nənimən, məto in nat kit rəha nətuatipən e niganəmti Uhgın, ne nəməlinuən, ne nagiənən e Narmin Rəhan, ¹⁸məto-inu suah kit itəm tatol wək kəm Kristo e nolən əh, in tatol niki Uhgın tətagien, kən netəmim koatehm in məmə in etəm təwir, kən nikilat tagien əm ron.

¹⁹Kən tol nəhlan, pəs kitat kotalkut pik o nolən nat itəm tatuwin o nəməlinuən, kən tatiləs-ipər nətəligən rəhatat rafın.^z ²⁰Əsərəkinən wək rəha Uhgın o nagwənən əm. Nagwənən rafın kotəwir,

[§]14:4 Ves 4 u, in eksampol kit. “İolwək” tatəpsen-pən kitat iəfak min, kən “İəməmə” tatəpsen-pən Uhgın. Nıpəti nəghatən məmə Uhgın otakil kitat, məto təsəwirən məmə kitat okotakil kitat min.

^s14:4 Mat 7:1; Jem 4:11-12 ^t14:5 Kal 4:10-11

^u14:8 Kal 2:20 ^v14:10 2 Kor 5:10 ^w14:11 Aes 45:23; Fil 2:10-11 ^x14:14 Wək 10:15; Taet 1:15 ^y14:15 1 Kor 8:11-13 ^z14:19 Rom 12:18; 15:2

məsotamkimikən e niganəmti Uhgin. Məto suah kit tatol təfagə rat nian in tatun nat kit itəm tol pian tatəme lan e rəhan nəmegəhən.^a ²¹ Kən tol nəhlan, təwir məmə nəsotunən mit, o nənimən wain, o nolən nat kit min itəm otol pi-atəmat otəme e nəmegəhən rəhan.

²² Kən okəmə itəmat nakotos nətəligən kit o natimnat min u, otaskəlim an-ion əm itəmat Uhgin. Suah kit tətətig e nəwirən pahrien nian in tatol əm natim-nat itəm in titun məmə tətuatip məmə in otol. ²³ Məto etəmim itəm rəhan nətəligən tatol kəiu o nat itəm tatun, məmə in tətuatip o nunən o kəp, təwir məmə in təsunən. Məto okəmə in tatun, Uhgin otən nolən rəhan in təfagə rat, məto-inu in tatun, məto nikin təsəhtən məmə in nat ətuatip, rəhan nolən təsə-tulən e nahatətəən. Kən okəmə suah kit tatol nat kit itəm nikin təht məmə in tərət, in tatol təfagə rat.

Nələs-ipərən nətəligən rəha iəfak pisin pisin min

15 Kitat neen, nahatətəən rəhatat təskasik, kən kitat kotitun məmə nat əlkələh min əh, ilat nat əpnapin əm. Məto okol kitat kəsotəkəikeən o nolən natimnat min əh məmə nikitat tətəgien lan. Nikitat təkəike məht piətət min ne winitat min itəm rəhalat nətəligən kəiu e natimnat min əh. ² Kitat okotəkəike motol nolən itəm otol niki netəm pisin tagien lan, məmə otasitu elat, mol nahatətəən rəhalat tuwa məskasik.^b ³ Pəs kotol nəhlan məto-inu Kristo min, in təməsolən nolən kit məmə in atip nikin otəgien lan. Məto in təmol natimnat rafin agin itəm Uhgin nikin tolkeike, kən o natimnat min u, netəmim kəmotən rat in ron. Inu tahmen e Naoa Rəha Uhgin

tatən məmə, “Nən ratən min itəm netəm pisin pisin min koatol lam, koatuwa ron io.”^c ⁴ Natimnat min əh itəm kəməte aupən e Naoa Rəha Uhgin, kəməte min məmə otəgəgun kitat, məmə okotələhəu-pən əskasik nətəligən rəhatat e Uhgin. Kən kitat kotitun nolən əh məto-inu koatətul əskasik e nian iəkis min, kən Naoa Rəha Uhgin tatiləs-ipər nətəligən rəhatat.^d

⁵ Uhgin pisin əm tətəsitu etat məmə koatətul əskasik e nian iəkis min, kən in pisin əm tatiləs-ipər nətəligən rəhatat. Kən roi, iatətapəh ron məmə in otə-situ etəmat e nətəligən rəhatəmat məmə otuwa mol kitəh əm, tahmen əm e nolən rəha Kristo Iesu. ⁶ Kən iakətapəh nəhlan otəmat rafin itəm noatos nətəligən ki-tiəh əm, məmə nəwiatat titun nuwamən mahmen e nəwia suah kitəh əm o nələs-ipərən nərgi Uhgin, itəm in Uhgin ne Tata rəha Iərəməyə rəhatat Iesu Kristo.

⁷ Otos iəfak min neen e nikin agien məmə okotuwa motəplan itəmat, tah-men əm məmə Kristo təmos itəmat e nikin agien. Otol nəhlan məmə netəmim okotənwiwi Uhgin lan.^e ⁸ Sotaluinən nat u məmə, Kristo təmuwa iəlwək rəha netəm Isrel məmə otəgəgun məmə Uhgin tatol rəhan nəghatən, nəghatən inu məmə nəniəkisən min rəhan kəm tipi netəm Isrel aupən, ilat kəmotuwa ni-pahrienən.^f ⁹ Kən təmuwa məmə Iaihlua min okotənwiwi Uhgin o rəhan nasəki-tunən, tahmen e Naoa Rəha Uhgin tatən məmə,

“Tol nəhlan, oekiləs-ipər nərgəm e niki Iaihlua min,

oekan napuən min mənwiwi nərgəm.”^g

¹⁰ Kən tatən min məmə,

“Otagien, Iaihlua min, itəmat rəhan min netəmim.”^h

^a14:20 1 Kor 8:13 ^b15:2 1 Kor 10:24,33 ^c15:3 Sam 69:9

^d15:4 2 Tim 3:16 ^e15:7 Rom 14:1 ^f15:8 Mat 15:24

^g15:9 2 Saml 22:50; Sam 18:49; Wək 3:25 ^h15:10 Dut 32:43

¹¹ Kən tatən min məmә,
 “Itəmat laihluə min otənwiwi İəremərə,
 kən itəmat rafin noanol min rəha
 nətueintən otənwiwi in.”ⁱ

¹² Kən Aesea tatən min məmә,
 “Noanol rəha Jese aupən otər min**
 kən Uhgın otıləs-ipər in məmә otərəmərə
 e noanol min rəha nitən min rafin.
 Kən laihluə min okotələhəu-pən əskasik
 nətəligən rəhalat lan.”^j

¹³ Uhgın təmasitu o kitat məmә
 okotələhəu-pən əskasik rəhatat
 nətəligən lan. Pəs in otol məmә
 nikitəmat otər marioah e nagiənən ne
 nəməlinuən nian nakoatahatətə lan
 məmә, e nəsanənən rəha Narmin Rəha
 Uhgın, onakoatələhəu-pən əskasik pik
 təhmin rəhatəmat nətəligən e Uhgın.

Pol in aposol rəha laihluə min

¹⁴ Piak min ne winik min. Ekitun
 wir məmә nəmegəhən rəhatəmat təmə
 marioah e nəwirən, kən nəmotos ni-
 tunən rafin, kən nəkotahmen o nəgə-
 tunən itəmat min. ¹⁵ Məto e naoa u
 rəhak, eməsəhluəig-inən nat kit, emən-
 iarəp e nikik rafin natimnat min u kəm
 itəmat, kən molkeike məmә nikitəmat
 otəkəike matəht nəghatən min əh. Tətu-
 atip əm məmә iatəghat nəhlan, məto-inu
 Uhgın təmasitu lak e rəhan əm nəwirən
¹⁶ məmә io ekuwa iolwək rəha Kristo
 İesu o nən-iarəpən namnusən təwir kəm
 laihluə min. Io ekahmen e pris kit itəm
 iatən-iarəp namnusən təwir rəha Uhgın
 məmә, laihluə min itəm koatahatətə e
 Kristo, okotuwa presen wir min itəm
 Narmin Rəha Uhgın təmələhəu kalin
 məmә rəha Uhgın, kən Uhgın nikin
 tagien o nosən.^k

¹⁷ Kən e wək rafin itəm iatol o Uhgın,
 iatəghat ausit məto-inu in Kristo İesu əm

itəm tatol wək. ¹⁸ Ko esəghat ausitən o
 nat kit min, ekəghat ausit əm o natim-
 nat wir itəm Kristo təmol nian emol
 rəhan wək o niləsən laihluə min ko-
 tuwa motol nəwia Uhgın. Kristo təmol
 wək e rəhak nəghatən, ne rəhak nolən
 min, ¹⁹ kən təmol wək e nəsanənən rəha
 nəmtətin min ne nat pispis min, kən tə-
 mol ilat rafin e nəsanənən rəha Nar-
 min Rəha Uhgın. Kən tol nəhlan, emən-
 iarəp rafin namnusən təwir rəha Kristo,
 təmətuoun Jerusalem muwin mətoarus-
 pən kantri u İlirikam. ²⁰ Nian rafin e
 nətuounən rəhak wək mətoarus-pa u-
 roiu, ematolkeike məmә ekuwin mən-
 iarəp namnusən təwir e ikin min neen
 itəm kəsəto-agin-əhən nərgi Kristo ikin.
 Esolkeikeən məmә ekol wək e ikin kit
 itəm suah kit tinuwin rəkis ikin mən-
 iarəp namnusən təwir.¹ ²¹ Məto tahmen
 əm e Naoa Rəha Uhgın itəm tatəghat-in
 Kristo məmә,

“Netənim itəm kəsən-iarəpən namnusən
 təwir kəm ilat,

ilat okotəplan in,
 kən netənim itəm kəsətətoən əh nam-
 nusən təwir, ilat okotitun.”^m

²² Nian tepət, wək u rəhak o nuwinən ik
 pisin pisin min tətahtosig-in io o nimnən
 məplan itəmat.ⁿ

Nətəligən rəha Pol o nuwinən Rom

²³ Məto roiu, rəhak wək ikin-u
 tinol namnun, kən e nup tepət rəkis,
 iakolkeike pik məmә ekimnə məplan
 itəmat, ²⁴ kən tol nəhlan, nikik tatəht
 məmә ekimnə məplan itəmat nian
 ekuwin əpəh kantri u Spen. Kən nian
 ekimnə kotauilim o nian əkuəkir əm,
 kən iakolkeike məmә nakotasitu lak e
 rəhak naliwəkən. ²⁵ Məto roiu, iatuwin
 Jerusalem o nasituən e iəfak min

** **15:12** Jese in tata rəha Kig Təfit

ⁱ15:11 Sam 117:1 ^j15:12 Aes 11:10; Nol Əpən 5:5 ^k15:16 Rom 1:5; 11:13

^l15:20 2 Kor 10:15-16 ^m15:21 Aes 52:15 ⁿ15:22 Rom 1:13

əh-ikin, ²⁶ mæto-inu iəfak min əpəh kantri mil u Masetonia ne Akaea, nikilat təmagien o nos-ipamən rəhalat mənī māmə ekasitu e ian-rat min e niməfak əpəh Jerusalem.^o ^{p27} Nikilat təmagien əm o nolən, kən in tahmen e iehl kit itəm noanol rəha Isrel kəmotol kəm ilat. Tol nəhlan mæto-inu okəmā Iaihlua min kəmos nəwirən rəha Uhgin e suatip rəha netəm Isrel, kən Iaihlua min okotəkəike motasitu e netəm Isrel e rəhalat mənī.^q ²⁸ Oekos mənī itəm ilat kəmos-ipa, muwin mos-ipən kəm iəfak min əpəh Jerusalem. Kən nian emol namnun wək u, kən ekiet Jerusalem muwin əpəh kantri u Spen, kən e rəhak naliwəkən oekimmə məplan itəmat. ²⁹ Nian ekuwa mitəlau imatəmat ikin, ekitun māmə iatos natimnat wir tepət e Kristo māmə ekos-ipinə kəm itəmat, kən itəmat onəkotəto təwir lan.^r

³⁰ Piak min ne winik min, mæto-inu kitat koatahatətə e Iəramərə rəhatat Iesu Kristo, kən Narmin Rəha Uhgin tatol māmə kitat koatolkeike kitat min, ekətapəh əskasik otəmat māmə nəkoatəfak ron io kəm Uhgin, kən e nolən əh, nakotəsitə lak e nəluaginən rəhak.^s ³¹ Otəfak māmə Uhgin otəsitə lak mahtosigin netəm Jutia itəm kəsotənən niphahrienən e namnusən təwir māmə, okəsotərəkinən io. Kən otəfak min māmə nian ekuwin miet-pən Jerusalem, netəm min u koatahatətə e Kristo, nikilat otəgien o rəhak wək. ³² Kən e nolən əh, okəmā Uhgin tolkeike mihin, ekimmə məplan itəmat e nagienən, kən kitat rafin agin-əh, nikitat otəgien. ³³ Pəs Uhgin itəm in nəukəti nəməlinuən tətatig itəmat min. Əwəh.

Pol tətəuiatipin in min neen

16 Io iatən-ipinə kəm itəmat māmə winitat u Fipi, itəm tatos wək rəha dikən e niməfak əpəh Kegkria, in pətan wir kit. ² Iakətapəh otəmat māmə nian in otimmə, onəkotəgien əm ron e nərgi Iəramərə rəhatat, e nolən itəm in tətəuiatip māmə netəmin rəha Uhgin okotol mihin. Okəmā rəhan nat kit tikə, təwir māmə nakotəsitə lan, mæto-inu in tətəsitə lak ne netəmin tepət.

³ Otən təwir kəm Prisila ne Akwila, itəm itiməhal emətəhalol wək kitəh rəha Kristo Iesu.^t ⁴ Iuəhkir kiamis o nasituən lak. Sənəmā io pisin əm, mæto io ne Iaihlua min rafin u koatəfak, itimat ekotənwiwi Uhgin olau.

⁵ Kən otən təwir kəm niməfak itəm kəmotuəfimin e rəhalau nimə. Otən təwir kəm io kit u Epaenetas, u itəm təmaupən mahatətə e Kristo e profens əpəh Esia.

⁶ Otən təwir kəm Meri itəm təmatol pik wək otəmat.

⁷ Otən təwir kəm Antronikas ne Junias, natimak mil itəm itiməhal min ilau eməhaluwin e kalapus. Aposol min koatisiai-in pik ilau, kən ilau kəmaupən-in io muahatətə e Kristo.

⁸ Otən təwir kəm Ampliatas, itəm iakolkeike e nolkeikeən rəha Iəramərə.

⁹ Otən təwir kəm Urpanas, itəm kitat koatol wək kitəh e Kristo, kən otən təwir kəm io kit u Stakis.

¹⁰ Otən təwir kəm Apeles itəm təmətul əskasik e Kristo e nian iəkis min.

Otən təwir kəm Aristopolas ne noanol min rəhan, ne rəhan iolwək min.

¹¹ Otən təwir kəm Herotian, rəhak ətuatip.

^o15:26 1 Kor 16:1-4 ^p15:26 Wək 24:17; 1 Kor 16:1; 2 Kor 8:1; 9:2,12

^q15:27 1 Kor 9:11 ^r15:29 Rom 1:11

^s15:30 2 Kor 1:11; Kol 4:3; 2 Tes 3:1 ^t16:3 Wək 18:2

Otən təwir kəm Nasisas ne rəhan min, ne rəhan iolwək min itəm koatəfak kəm İərəmərə.

¹² Otən təwir kəm Trifaena ne Trifosa, pətan mil itəm kətioal pik wək rəha İərəmərə.

Otən təwir kəm io kit u Persis, pətan kit min itəm tatol pik wək rəha İərəmərə.

¹³ Otən təwir kəm Rufas, iəfak wir kit rəha İərəmərə, ne rəhan mama itəm təmatol təwir kəm io tahmen e rəhak ətuatip mama.^u

¹⁴ Otən təwir kəm Asigkritas, ne Filegon, ne Heremes, ne Patropas, ne Heremas, ne piatat min itəm ilat min koatatig.

¹⁵ Otən təwir kəm Filolokas, ne Julia, ne Nereas ne winin, ne Olimpzas, ne iəfak min rafin itəm ilat min kotatig.

¹⁶ Otən təwir kəm itəmat min tahmen məmə itəmat kitiaə əm e Kristo. Niməfak rafin rəha Kristo koatən təwir kəm itəmat.^v

¹⁷ Piak min ne winik min. İakətapəh əskasik otəmat məmə nakoatəto wir itəmat o netəm koatol məmə nakotəhap itəmat min, kən koatəgəhun natimnat itəm koatol netəmim koatakia e nahatətəən rəhalat, kən nəgəhunən əh tol pisin agin e nəgəhunən itəm nəmotos rəkis.^w Otətul isəu olat, ¹⁸ mətoinu netəm kotol nəhlan, ilat kəsotolən wək rəha İərəmərə Kristo, məto koatol wək əm o nat nipətilat tolkeike. İlat koatən wir nəghatən, kən nəghatən rəhalat tətəhen, kən ilat koateiuə, kən matərəkin nətəligən rəha netəmim tepət itəm kotəruru nat.^x ¹⁹ Netəmim kinotəto rəkis namnusən məmə itəmat nəkoatol nəwia Kristo. Tol nəhlan, nikik

tagien pik otəmat. Məto iakolkeike pik məmə nakotenatig e nolən ətuatip min, kən məmə nəsotuwinən e nolən rat min.^y ²⁰ Ughin itəm nəukəti nəməlinuən, otəsuwəhən in teguətain Setan, kən in otatig əm ləhau e nelkitəmat. Pəs nəwirən rəha İərəmərə İesu tətətig itəmat min.^z

²¹ Timoti itəm itimlau min etioal wək kitiaə, tatən təwir kəm itəmat. Kən Lusias, ne Jeson, ne Sosipata u natimak min, kəhalən min təwir kəm itəmat.^a

²² Io Tesias, itəm eməte nəghatən rəha Pol e naoa u, io iatən təwir kəm itəmat u kitat kitiaə e İərəmərə.

^{23–24} Kaeas tatən təwir kəm itəmat. Io Pol, ekətətig e rəhan nimə, kən netəm rəha niməfak kotuəfimən iman ikin.

Erastas u etəm tətərəmərə e məni rəha taon əh, ne piatat Kuartas, ilau min katuən təwir kəm itəmat.^b

²⁵ Pəs kotənwiwi Ughin. In titun nolən məmə itəmat nəkoatətul əskasik e nahatətəən rəhatəmat. In otol nəhlan e namnusən təwir rəha İesu Kristo itəm iatən-iarəp.^c Nəghatən u təməhluaig nuwəh rəkis, ²⁶ məto roiu, təmol əp in. Kən in Ughin u itəm tətəmegəh nian rafin, kən in təmən məmə ekotən-iarəp namnusən rəha Kristo itəm ien min aupən kəmotəte e naoa min rəhalat, kən netəmim okotitun. Ekotən-iarəp məmə noanol min rafin e nətueintən, pəs ilat okotahatətə e Ughin, kən tol nəhlan moatol əm nəwian. ²⁷ Ughin pisin əm in Ughin, kən in pisin əm in tenatig. !Pəs kotənwiwi Ughin nian rafin namnun tikə, o nat itəm İesu Kristo təmol! Əwəh.

^u16:13 Mak 15:21 ^v16:16 1 Kor 16:20; 1 Pita 5:14 ^w16:17 Mat 7:15; Taet 3:10 ^x16:18 Fil 3:19; 2 Pita 2:3 ^y16:19 Rom 1:8; 1 Kor 14:20

^z16:20 Jen 3:15 ^a16:21 Wək 16:1-2; 19:22; 20:4

^b16:23-24 Wək 19:22; 1 Kor 1:14 ^c16:25 Rom 1:5; Efes 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

1 Korin

*Naoo itəm Pol təmaupən mäte
tuwin kəm iəfak min ikin Korin*

**Nəghatən əkuəkir
rəha naoo u 1 Korin**

?Pah təmäte naoo u? Aposol Pol təmäte naoo u.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte tatuwin kəm niməfak rəha Korin.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? Korin in taon asol kit. Ikin əh, netəmim tepət kotos rəhalat kago o nol-salim-inən, kən netəmim tepət kotuwa məmə okotos-nəmtin. Netəmim neen kotuwa e nego, neen kotaliwək əm. In taon kit təwir pik e profens rəha Akaea, itəm tətətig e nəptən asol u Kris. Məto taon u, narmi nat min kəmotər lan, kən nolən rat min tepət e taon əh. Niməfak rəha Korin, iaihlua min kotepət lan. Pol təmətuoun niməfak u e nian rəha naliwəkən itəm tatol kəiu lan. Məto roiu əh, nəratən asol min neen tinatig e niməfak. Netəmim neen koatol nolən rat min, kən neen koatos nətəligən min itəm kəsotətuatipən. Kəmotətapəh o Pol o natimnat min neen itəm ilat kəsotitun wirən, kən in təmäte naoo u tətəu-pən ətuatip əm rəhalat nətəligən. Kən təmäte naoo u məmə otəg-ətuatip-in nolən rat min itəm ilat neen kəmoatol.

?Təmäte naoo u o naka? Niməfak rəha Korin in tətətig e taon kit itəm nolən rat min rafin təməriaoah wir lan. Nolən rat min neen kəmotuwa imə e niməfak. Pol təmäte naoo u məmə otən-iarəp nolən rat min itəm tətətig e niməfak, ne nəratən pisin min neen min. In təmən kəm ilat məmə okotahro min nulan motəkəike kitəlig-pa min o Ughin,

kən nolən naka u tətəuati itəm etəmim otol okəmən in etəmim rəha Iesu.

Pol təmən təwir kəm ilat

1 Io Pol, itəm Ughin təmaun-in kən mitəpun e nəwian məmə io aposol rəha Kristo Iesu, iatəte naoo u itim-lau piətat Sostenes. ²Naoo u tatimnə kəm itəmat niməfak rəha Ughin əpəh Korin, itəmat itəm Ughin təmələhəu kalin məmə rəhan min e Kristo Iesu, kən təmaun-in itəmat məmə rəhan min, itəmat min netəm e ikin min rafin itəm koatəfak kəm Iərəməərə rəhatat Iesu Kristo itəm in Iərəməərə rəhatat rafin. ³Pəs Ughin Tata rəhatat ne Iərəməərə Iesu Kristo, okuawte-in nəwirən ne nəməlinuən kəm itəmat.

Pol təmənwiwi Ughin e nəfakən

⁴Nian rafin iatən kəm Ughin məmə nikik tagien otəmat məto-inu təmawte-in rəhan nəwirən kəm itəmat e Kristo Iesu. ⁵Təmawte-in rəhan nəwirən u tepət kəm itəmat e nolən min rafin, e nasituen o nən-iarəpən ne nitunən nəghatən rəhan. ⁶Təmol nəhlan məto-inu, nəmotəplan məmə namnusən e Kristo in nipahrienən. ⁷Tol nəhlan, nian nəkoatətul matip moatəsahgin nuwamən rəha Iərəməərə rəhatat Iesu Kristo, Ughin tatos-ipinə kəm itəmat rəhan nəsanənən e Narmin o nolən wək rəhan, nəsanənən rafin min əh itəm kotətuatip o nəmegəhən rəhatəmat. ⁸Kən in otol itəmat nəkoatətul əskasik mətoarus-pən namnun nian məmə okəsehm-pənən nolən rat kit etəmat e Nian rəha Iərəməərə rəhatat Iesu Kristo, itəm tatuwa min lan.^d ⁹Kən Ughin otol nat u kəm itəmat məto-inu nian rafin in tatol rəhan nəghatən. In Ughin itəm təmaun-in itəmat nakotuwa kitəh

^d1:8 1 Tes 3:13; 5:23

itəmat Nətin Iesu Kristo u Iəramərə rəhatat.^e

Netənim rəha niməfak kəmotəhap ilat min

¹⁰Iatətapəh əskasik otəmat, piak min ne winik min, e nərği Iəramərə Iesu Kristo, məmə itəmat rafin nakotətəlig-in itəmat min, məsotolən məmə nətəligən kit otuwa məhap itəmat, kən məto nakotuwa pahrien kol kitəh e nətəligən ne nikin kitəh.^f ¹¹Piak min ne winik min, iatən nəhlan məto-inu netənim neen rəha Kloe^{††} kəmotən-iarəp kəm io məmə itəmat nakoatərgəhəu. ¹²Nipəti nəghatən itəm iatən tol nulan, itəmat neen kotəmə, “Itimat ekoatuarisig-in Pol,” neen kotəmə, “Itimat ekoatuarisig-in Apolos,” neen kotəmə, “Itimat ekoatuarisig-in Pita,” neen min kotən məmə, “Itimat ekoatuarisig-in Kristo.”^g ¹³?Nikitəmat təht məmə nəkotitun nəhap-əhapən nulan Kristo? ?Nikitəmat təht məmə io Pol eməkul e nig kəməluau otəmat? ?O kəmol baptais etəmat neen e nərği Pol?

¹⁴Io iakən tagkiu kəm Uhgın məmə io eməsolən baptais etəmat kit, məto emol baptais əm e Krispas ne Kaeas.^h ¹⁵Nikik tagien nəhlan məto-inu suah kit okol təsənən məmə kəmol baptais lan e nərgək. ¹⁶Ei, emaluin, emol baptais min e Stefanas ne rəhan min. Uarisig e itəm əh, emaluin okəmə emol baptais min e suah kit o kəp.ⁱ ¹⁷Nipəti nəghatən min u məmə, Kristo təsahl-ipamən io məmə ekol baptais e netənim, məto təməhl-ipa io məmə ekən-iarəp əm namnusən təwir. Kən esən-iarəp əmən e nitunən rəha etənim məto-inu, es-

olkeikeən məmə nəghatən e nimisən rəha Kristo e nig kəməluau in otoigoig.

¹⁸Tol nəhlan məto-inu, nəghatən e nimisən rəha Kristo in toigoig malməl o netəm u koatitəp suatip rəha nuwinən e nigəm asol, məto o kitat itəm Uhgın tatosmegəh kitat, in nəsanənən əm rəha Uhgın.^j ¹⁹Kən Naoa Rəha Uhgın tatən məmə,

“Io ekərəkin agin nenatigən rəha netəm kotenatig,

kən mahtosig-in nitunən rəha netəm kotitun pik nat.”^k

²⁰?Netəm kotenatig hiə? ?İəgətin min rəha Lou hiə? ?Netənim itəm kotitun wir suatip rəha nəghatən hiə? Uhgın təmol nenatigən rəha nətueintən tinuwa rəkis nalməl əmən.^l ²¹Tol nəhlan məto-inu, e nenatigən rəha Uhgın, təmol məmə netənim rəha nətueintən okə-sotitunən in e nenatigən əm rəhalat. Məto in təmol məmə nəghatən alməl min rəhatimat otosmegəh netənim itəm koatən nıpahrienən lan.^m ²²Noanol min rəha Isrel koatətapəh-in nat pispis min, kən İaihlua min koategəs-in nenatigən məmə okotəplan Uhgın, ²³məto kitat koatən-iarəp əm nimisən rəha Kristo e nig kəməluau, kən nəghatən u in tah-men e kəpiel e suatip itəm tatol noanol min rəha Isrel koatəmə, kən in tahmen e nalmələn kəm İaihlua min.ⁿ ²⁴Məto o netəm min un itəm Uhgın təmaun-in ilat, noanol min rəha Isrel neen ne İaihlua min neen ilau kərən, Kristo in nəsanənən rəha Uhgın ne nenatigən rəhan.^o ²⁵Tol nəhlan məto-inu, nalmələn rəha Uhgın in tenatig taprəkis-in nenatigən rafin rəha netənim, kən nəpouən rəhan in

^{††}1:11 Kloe in pətan kit itəm rəhan nautə tēpət, kən netənim koatisiai-in.

^e1:9 1 Tes 5:24; 1 Jon 1:3 ^f1:10 Fil 2:2 ^g1:12 Wək 18:24-28; 1 Kor 3:4

^h1:14 Wək 18:8; Rom 16:23 ⁱ1:16 1 Kor 16:15 ^j1:18 Rom 1:16

^k1:19 Aes 29:14 ^l1:20 Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25

^m1:21 Mat 11:25 ⁿ1:23 Rom 9:32; 1 Kor 2:14 ^o1:24 Kol 2:3

təsanən taprəkis-in nəsanənən rafin rəha netəmim.^p

²⁶ Piak min ne winik min, nikitəmat otəkəike məht məmə itəmat netəm ahro nian Uhgin təmaun-in itəmat. Itəmat tepət nəsotenatigən e niganəmti netəmim, kən məsotosən nəsanənən, kən sənəmə itəmat nenəti netəm-iasol neen.^q ²⁷ Məto Uhgin tatitəpun nat alməl min e nətueintən məmə okotol aulis netəm kotenatig, kən mitəpun nat əpou min e nətueintən məmə okotol aulis netəm kotasənən. ²⁸ In təmitəpun natimnat itəm, e nətəligən rəha netəmim, ilat nat əpnapin əm, ne itəm netəmim kəsotolkeike pikən, ne natimnat itəm kotikə. Kən təmitəpun natimnat min əh məmə in otol nat keike e nətəligən rəha netəmim, kəmotuwa nat əpnapin əm elat. ²⁹ Təmol nəhlan məmə suah kit otəsəghat ausitən e niganəmti Uhgin.^r ³⁰ Məto-inu e nəwia Uhgin, itəmat nəmotuwa kitəh itəmat Kristo Iesu. Kən Kristo təmuwa o kitat məmə nenatigən rəha Uhgin, inəh e Kristo, Uhgin təmol kitat kotətuatip e niganəmtin, kən mələhəu kalin kitat məmə rəhan min, kən mosmegəh kitat.^s ³¹ Tol nəhlan, təhmen e Naoa Rəha Uhgin tatən, “Etəm itəm tatəghat ausit, otəghat ausit əm o nat itəm İəməmə təmol lan.”^t

2 Piak min ne winik min. Nian emimmə otəmat, eməsən-iarəpən nəghatən rəha Uhgin e nəghatən itəm kotenatig ne nolən rəha etəmim itəm titun wir nəghatən. ² Kən nian emətatig kitat min itəmat, nikik təskasik məmə esən-iarəp minən nat kit, məto Iesu Kristo əm, ne nimisən rəhan e nig kəluau. ³ Emuwa otəmat e nəpouən ne nəginən, kən matəgin mətasiəp-asiəp.^u ⁴ Kən nian emən-iarəp rəhak nəghatən e

namnusən təwir, eməsənən e nenatigən rəha netəmim, ne nəghatən asol min itəm otuww itəmat, məto nian eməghat, nəmotəplan nəsanənən rəha Uhgin ne wək rəha Narmin Rəha Uhgin.^v ⁵ Emol nəhlan məmə nahatətəən rəhatəmat otəsətul əmən e nenatigən rəha netəmim, məto in otətul e nəsanənən rəha Uhgin.

Nenatigən rəha Narmin Rəha Uhgin

⁶ Məto in nipahrienən məmə itimat ekotən-iarəp nəghatən tenatig kəm netəm itəm kinotəskasik rəkis e nəmegəhən rəhalat, məto sənəmə nenatigən rəha netəm u-roiu, o netəm koatəməmə u-roiu, itəm ilat okotuwa nat əpnapin min əm. ⁷ Kəp. Itimat ekoatəghat-in nenatigən rəha Uhgin aupən itəm təmatəməhl anion, kən in nenatigən itəm təmatəhluaig, kən Uhgin təmol nalpəkəuən aupən aupən agin məmə, nenatigən əh, in otol nəwiran kəm kitat. ⁸ Nətem koatəməmə e nəptən əh-roiu, ilat kinotəruru nalpəkəuən əh rəha Uhgin, məto okəmə ilat kinəmotitun, ko kəsotətu-pərən İəməmə rəha nəwiran rafin e nig kəməluau. ⁹ Məto Naoa Rəha Uhgin tatən məmə,

“Suah kit təsəplanən,

suah kit təsətəən,

suah kit təsitunən

nat naka itəm Uhgin təmol əpen-əpenə lan rəha netəm u kətolkeike in,”^w

¹⁰ məto Uhgin təmol əp nalpəkəuən anion əh rəhan kəm kitat e Narmin. Kən Narmin titun natimnat rafin, kən mitun min natimnat rəha Uhgin itəm etəmim kit okol təsitunən. ¹¹ ?Tol nəhlan, etəmim pah titun nətəligən rəha etəmim kit, məto narmin əm? ?E nolən

^p1:25 2 Kor 13:4 ^q1:26 Mat 11:25; Jem 2:5 ^r1:29 Efes 2:9

^s1:30 Jer 23:5-6 ^t1:31 Jer 9:24 ^u2:3 Wək 18:9; 2 Kor 10:1

^v2:4 1 Tes 1:5 ^w2:9 Aes 64:4

kitiəh əm, etəmim pah titun nətəligən rəha Uhgin, məto Narmin əm? ¹²Uhgin təməsos-ipamən kəm kitat nətəligən rəha netəmim e nətueintən, məto təmos-ipa Narmin itəm tətisi-pən ron. In təmos-ipa kəm kitat məmə kitat okotitun nat naka itəm Uhgin təmos-ipa əpnəpin əm kəm kitat. ¹³Inu nəghatən itəm itimat ioatən, kən nenatigən rəha netəmim təsəgətuən itimat e nəghatən min əh, məto Narmin Rəha Uhgin təməgətuən itimat, kən ekotən-iarəp natimnat pahrien rəha Narmin Rəha Uhgin e nəghatən min itəm təmisi-pən lan.

¹⁴Etəmim itəm Narmin Rəha Uhgin təkə lan, okol təsosən natimnat itəm tətisi-pən e Narmin Rəha Uhgin məto-inu ilat nat alməl min əm kəm in, kən okol in təsitunən ilat məto-inu Narmin Rəha Uhgin əm titun nasituən e netəmim o nitunən natimnat rəha Uhgin. ¹⁵Kitat itəm koatos Narmin Rəha Uhgin kotəplan motitun natimnat min əh, məto netəm əpnəpin, ko koatəplan məsotitun agin-əhən kitat. ¹⁶Tol nəhlan məto-inu Naoa Rəha Uhgin tatən məmə, “Pah u titun nətəligən rəha İəməmə məmə in otəgətuən in?”^x Məto kitat kotitun nətəligən rəha Kristo.

Nəhap-əhapən e niməfak

3 Piak min ne winik min. Nian emətatig kitat min itəmat, okol esəghatən kəm itəmat tahmen e netəmim itəm kinotəskasik rəkis e nəmegəhən rəhalat e Narmin Rəha Uhgin, kəp. Eməghat kəm itəmat tahmen məmə itəmat netəmim rəha nətueintən əm, kən eməghat kəm itəmat tahmen məmə itəmat nisualkələh əm e nəmegəhən wi rəhatəmat e Kristo. ²Nian ematəgətuən itəmat, tahmen

məmə emətagwən itəmat e melek əm, eməsos-ipinə nagwənən əskasik kəm itəmat məto-inu itəmat nəsotahmenən o nunən.^y Kən nipahrienən, itəmat nəsotahmenən əh o nunən, ³məto-inu nolən rəhatəmat tahmen əm e rəha netəmim rəha nətueintən. Tol nəhlan məto-inu itəmat nakoatetə itəmat min, kən moatərgəhəu, kən tahmen əm məmə itəmat netəmim rəha nətueintən əm u. Nəkotahmen e netəm əpnəpin min.^z ⁴Nian suah kit otən məmə, “Io rəha Pol,” kən kit min tən məmə, “Io rəha Apolos,” nolən əh tatəgətuən məmə itəmat netəm rəha nətueintən əm.^a

⁵Otəplan-tu. ?Apolos in pah, kən Pol in pah? Itimlau e kuahmen əm e iolwək itəm emuasitu etəmat o nuwamən o İesu. Itimlau etioal əm wək itəm İəməmə təmos-ipa pisin pisin kəm itimlau məmə ekioal. ⁶Tahmen məmə io eməfe nikutin nat, kən Apolos in tətəu e nəhəu, məto Uhgin tatol tatəwiə.^b ⁷Tol nəhlan, etəmim itəm tatəfe nat, o etəm tətəu e nəhəu, in nat əpnəpin əm, məto Uhgin pisin əm in nat keike itəm tatol natimnat koatəmegəh moatəwiə. ⁸Etəm tatəfe, ne etəm tətəu, katian əm o nat kitiəh əm. Kən Uhgin otətəu ilau kitiəh kitiəh e rəhaləu wək pisin pisin min. ⁹Itimlau iolwək mil rəha Uhgin, kən itəmat nəkotahmen e nasumən rəha Uhgin, o nimə rəha Uhgin.^c

¹⁰E nəwirən itəm Uhgin təməwte-in kəm io, emiləkin wir nelki nimə tahmen e etəm titun wir niləkinən nimə. Kən suah kit min tatiləkin nimə məsin. Məto ilat rafin okotəkəike moatehm wir wək rəhalat rəha niləkinən nimə, ¹¹məto-inu okol suah kit təsiləkinən nelki nimə kit min itəm tol pisin e inu itəm kiniləkin rəkis. Kən nelki nimə u in İesu Kristo.^d

^x2:16 Aes 40:13 ^y3:2 Hip 5:12-13; 1 Pita 2:2 ^z3:3 1 Kor 1:10-11

^a3:4 1 Kor 1:12 ^b3:6 Wək 18:4,11,27-28 ^c3:9 Mat 16:27; Efes 2:20-22

^d3:11 Aes 28:16; 1 Pita 2:4-6

¹² Okəmə suah kit tiləkin-pər rəhan nimə itəm nelki nimə in Iesu Kristo, kən in titun niləkinən e iæn u kol tatipit-ipit, o e silfa, o e kəpiel nəmtin tiəkis, o e nig, o e nuwig, o e maniah. ¹³ Kən nian kit netənim okotəplan wək rəhan, mətə-inu e nian Iesu tatuwa min, rəhan wək otuwa e nəhag-əhagən. Rəhan wək okələhəu-pən e nigəm, kən nigəm otəgə-tun məmə rəhan wək təwir or tərət.^e ¹⁴ Okəmə nigəm təməsusən rəhan nimə, in otos rəhan nətəuən. ¹⁵ Mətə okəmə nigəm təmus rəhan nimə, kən rəhan natimnat rafin təmikə. In əm, Uhgın otəsmegəh, mətə tahmen-ahmen əm e suah kit itəm taiu mətəgim e nimə itəm nigəm tatus.

¹⁶ ?Nəkotitun o kəp məmə, itəmat un nimə rəha Uhgın, kən Narmin Rəha Uhgın tətətig etəmat?^f ¹⁷ Okəmə suah kit tərəkın nimə rəha Uhgın, kən Uhgın otərəkın in, mətə-inu nimə rəha Uhgın, in rəhan pisin əm. Kən nimə u rəha Uhgın, itəmat.

¹⁸ Təsəwirən məmə suah kit tateiuə-in atip in. Okəmə suah kit nikin təht məmə in tenatig u-roiu e niganəmti netənim, in otəkəike muwa ialmə kit e niganəmtilat məmə in otuwa ienatig pahrien. ¹⁹ Tol nəhlan mətə-inu nənatigən rəha netənim rəha nətueintən, in talməl pik e niganəmti Uhgın. Tahmen e Naoa Rəha Uhgın tatən məmə, “Uhgın tatol noanikulu kit e nəghatən rəha suah kit itəm tatən məmə in tenatig wir, kən Uhgın taskəlim in.”^g ²⁰ Kən Naoa Rəha Uhgın tatən min məmə, “Iərəmə rə titun məmə, nətəligən rəha netəm kotenatig, ilat nat əpnəpin əm.”^h ²¹ Kən əsotənən məmə itəmat rəha suah u o rəha suah əh məmə onəkotiləs-ipər atip itəmat ron. Uhgın tatos-ipən natimnat rafin rəhatəmat məmə otasitu etəmat. ²² Pol, o Apo-

los, o Pita, o nətueintən, o nəmegəhən, o nimisən, o nian roiu, o nian itəm tatuwa, ilat rafin rəhatəmat məmə Uhgın otol təwir kəm itəmat lan, ²³ kən itəmat rəha Kristo, kən Kristo in rəha Uhgın.

Aposol min rəha Kristo

4 Tol nəhlan, netənim okotəkəike motos itimat tahmen e iolwək min rəha Kristo itəm Uhgın təmələhəu-pən e nelmitimat məmə itimat ekotol əp nalpəkəuən anion rəha Uhgın. ² Kən netənim itəm koatehm natimnat rəha etəm-iasol kit, ilat kotəkəike motol rəhalat wək təwir məmə nian etəm-iasol tatəplan rəhalat wək, kən titun nahatətəən elat.ⁱ ³ E io, in nat əpnəpin əm okəmə itəmat, o netəm pisin neen kotən-iarəp nətəligən rəhalat e rəhak wək. Kən io atip esahmenən o nakilən rəhak wək. ⁴ E rəhak nətəligən, məmə emol əm nat itəm in təwir, mətə nat u təsənən məmə io ekətuatip. Iərəmə rə əm tətəuati p o nakilən rəhak wək. ⁵ Tol nəhlan, sotautəuən o nakilən natimnat. Nakoatəsahgin e nian Iərəmə rə otuwa lan. In otəmki-pən e nəhag-əhagən natimnat itəm koatəhluaig e napinəpən, kən in otol-arəp nat naka tətətig e niki netənim o nolən min rəhalat. E nian əh Uhgın otənwiwi ilat kitəh kitəh.^j

⁶ Piak min ne winik min. Emən-ipinə nəghatən min əh kəm itəmat etimlau Apolos məmə itəmat onəkotos nitunən ikin, kən okəmə nakotos nipəti nəghatən min u, “Nəkotəkəike motol əm nəghatən min itəm kinəte rəkis,” kən nəsotos-ipərən netəm-iasol neen motos-iaəhau neen.^k ⁷ ?Təhro? ?Itəmat ilis taprəkis-in netənim min rafin? ?Itəmat nakoatos natimnat neen itəm Uhgın təsos-ipinə kəm itəmat? !Kəp! ?Kən təhro nakoatəghat ausit o natim-

^e3:13 1 Kor 4:5 ^f3:16 1 Kor 6:19; 2 Kor 6:16 ^g3:19 Job 5:13

^h3:20 Sam 94:11 ⁱ4:2 Luk 12:42 ^j4:5 1 Kor 3:8 ^k4:6 Rom 12:3

nəghatən min itəm netəm iausit min koatən, mətə ekəplan nəsanənən rəhalat. ²⁰Məto-inu nərəmərəən rəha Uhgin sənəmə in nat kit rəha nəghatən, mətə in nat kit rəha nəsanənən.^r ²¹?Kən nako-tolkeike naka? ?Ekimnə malis itəmat, o ekimnə e nolkeikeən ne narmin rəha nəmeiən?

Pian kit, rəhan nolən tərət agin

5 Kəmən-iarəp kəm io məmə suah kit u e nikitəmat tətəkləh-in pətan kit, kən təmöl e nolən tərət kit itəm taprəkis-in nolən rəha netəm kəsotəfakən, nat əpnapin kəsotəfakən. In tətəkləh-in pətan wi rəha rəhan tata.^s ²!Kən itəmat nako-tausit ron məmə təwir əm! Nəsotətoən tərət, mətə onəkotəkəike motəto tərət o nolən əh, kən nəsotahl-iarəpən suah əh, mətə onəkotəkəike motahl-iarəp itəm təmöl nolən rat əh e nikitəmat.

³Nat əpnapin esatigən kitat min itəmat, mətə e narmin etatig kitat min itəmat, kən tahmen əm okəmə kitat koatətig, enən rəkis e nərği İərəmərə İesu məmə naka in tətəuatip məmə kitat okotol e suah əh.^t ⁴Nian nakotuwa kitəh, kən e narmin, etatig kitat min itəmat, kən nian nəsanənən rəha İərəmərə rəhatat İesu in əh-ikin kitat min, ⁵kən otıləs-ipən suah u əh-roiu e nelmi Setan məmə otərəkin nipətin, mətə İərəmərə otosmegəh narmin nian in tatuwa min e nammun nian.^u

⁶Rəhatəmat nausitən tərət. ?Nəkoti-tun o kəp məmə, is noan məsin əm tətəlapik apiəpiə flao itəm kəmətig?^v ⁷Otərəkin rəkis is oas min rəhatəmat məmə itəmat flaoa wi itəm kəmətig u is tikə lan, kən niphahrienən itəmat nəkotahmen ətuatip e pīret əh. Tol nəhlan mətə-inu Kristo itəm in nəti sipsip

rəha lafet rəha Nuhagego-inən, təmimis rəkis tahmen e sakrifais o nolən rat min rəhatat.^w ⁸Tol nəhlan, pəs kotol lafet əh, mətə kəsotolən e is oas, itəm tahmen e nolən tərət min itəm netəmim kotolkeike pik nolən kəm netəmim, ne nolən rat min rafin. Mətə pəs kotol lafet e Pīret U Is Tikə Lan, tahmen e nolən rafin itəm kotol niphahrienən motətuatip.^x

⁹Eməte rəkis naoa kəm itəmat məmə nəsotan kələhən itəmat netəm koatakləh-in pətan. ¹⁰Esən-iaəhauən məmə nəsotanən itəmat netəm kəsotəfakən, nat əpnapin nolən rəhalat tol min-nulan: ilat koatakləh-in pətan, ilat naumis, ilat iakləh min e neiuəən, kən ilat koatəfak kəm narmi nat min. Okəmə nəsotanən itəmat min ilat, kən nəkotəkəike motiet ikin-u e nətueintən.

¹¹Mətə niphəti naoa itəm eməte kəm itəmat məmə onəsotan kələhən itəmat suah kit itəm tatən məmə in piatəmat kit, mətə in tətəkləh-in pətan, o in tətəumis, o in tatəfak kəm narmi nat min, o in tatən rat netəmim, o in tətəpis nian tepət, o in tətəkləh-in e neiuəuəən. Əsotolən nat kit itəmat min ilat, nat əpnapin in nat əkəku əm tahmen e nəkotəgwən kitəh.^y

¹²Sənəmə in rəhak kit wək məmə ekakil netəm kəsotəfakən. Mətə in wək rəhatəmat məmə onəkotakil nolən rəha netəmim əpəh e niməfak itəm koatol təfagə e nolən min u. ¹³Uhgin otakil netəm İaihlua min, mətə Naoa Rəha Uhgin tatən məmə, “Otəhl-iarəp e nik-itəmat etəm tatol nolən rat.”^z

Nolən rəha niuw-iarəpən itəm

6 Nian okəmə itəmat kəiu kuəhai ilau min, in tol naulisən məmə otıləs muwin kəm netəm kəsotəfakən

^r4:20 1 Kor 2:4 ^s5:1 Lev 18:7-8; Dut 22:30 ^t5:3 Kol 2:5

^u5:5 1 Tim 1:20 ^v5:6 Kal 5:9 ^w5:7 Aes 53:7; 1 Pita 1:19

^x5:8 Dut 16:3 ^y5:11 2 Tes 3:6; Taet 3:10 ^z5:13 Dut 13:5; 17:7

məmə okotiuw-iarəp ilau motakil rəhalau nərgəhəuən. Məto nəkotəkəike motiləs motuwın kəm iəfak min.
²?Nəkotitun o kəp məmə iəfak min, ilat okotakil netəmim e nətueintən? ?Kən okəmə itəmat onəkotakil netəmim e nətueintən, kən tahro nikitəmat təht məmə nəsotahmenən o nakilən rəhatəmat nolən əlkələh min?^a
³?Nəkotitun o kəp məmə, kitat okotakil nəgelo min? !Kən natimnat min rəha nətueintən, ilat kotimətiɡ əm o nakilən!
⁴?Kən tol nəhlan, okəmə nakoatərgəhəu o nətəliɡən min neen, tahro nakoatuwin o netəm ihluə məmə ilat okotakil nərgəhəuən rəhatəmat? Ilat kəsotosən nisialiən rəha niməfak məto-inu ilat kəsotahmenən məmə okotakil nat asol min neen tahmen e kitat. ⁵Iatən nəhlan məmə nakotaulis lan. ?Tahro? ?Itəmat kit tikə itəm tenatig məmə in titun nələhəuən nənən min əh? ⁶!Məto kəp! Itəmat piak min nakoatuwin o netəm ihluə məmə ilat okotakil rəhatəmat nərgəhəuən min. Kəsi.

⁷Itəmat nakoatuwin o suah kit məmə otakil rəhatəmat nərgəhəuən. Inu tatəɡə-tun məmə nəmotəmkakiəh e suatip rəha Uhgın e nəmegəhən rəhatəmat. ?Tahro? Okəmə suah kit tatol tərət kəm ik, təwir məmə nakaluin əm. Okəmə tateiuə-in ik mətəkləh-in ik, aluin min əm. ⁸Məto kəp. Itəmat piatəmat min əm, məto itəmat atip nəkoatol tərət kəm itəmat min, kən moateiuə-in itəmat min motəkləh kəm itəmat min.

⁹?Nəkotitun o kəp məmə, netəm koatol nəratən, okol kəsotuwinən e nərəməərən rəha Uhgın? Əsotətəliɡ-inən neiuəiuəən. Inu nipahrienən məmə netəm koatəkləh-in pətan, ne netəm koatəfak kəm narmi nat min, ne nə-

man itəm kinotol marit rəkis koatəkləh-in pətan, ne nəman itəm koatit atip ilat min, ¹⁰ne iəkləh min, ne naumis min, ne netəm koatapis e wain, ne netəm koatəɡhat rat e nərgi netəmim, ne netəm koateiuə motəkləh kəm netəmim, ilat okol kəsotuwinən e nərəməərən rəha Uhgın.^b ¹¹Kən itəmat neen, nəmoa-tol nəhlan. Məto, Narmin Rəha Uhgın rəhatat təmafəl itəmat, mələhəu kalin itəmat məmə rəhan, mol itəmat nəkotə-tuatip e niganəmtin e nərgi Iərəməərə Iəsu Kristo.^c

Nolən rəha nakləh-inən pətan in təfəɡə rat

¹²Netəmim neen koatən məmə, “Natimnat rafin təwir əm məmə ekol.” Məto, sənəmə ilat rafin kotasitu etəmat. Suah kit tatən min məmə, “Natimnat rafin təwir əm məmə ekol.” Məto, okol esəɡəhan-inən məmə nat neen okotərəməərə e rəhak nəmegəhən.^d
¹³Netəmim neen koatən məmə, “Nəɡwənən in nat təwir rəha nərpitəm, kən nərpitəm in tolkeike nəɡwənən. Kən tahmen əm, okəmə nipətitat tolkeike pətan, kən nolən əh rəha nitən pətan in təwir əm.” Nat mil əh, nəɡwənən ne nərpitəm, kuəwir, nat əpnəpin məmə Uhgın otol namnun ilau kərən. Məto Uhgın təsos-ipamən nipətitat məmə kotitəp nipitan. Uhgın təmos-ipa nipətitat məmə kotisiali-in Iərəməərə lan, kən Iərəməərə in tərəməərə e nipətitat.^e ¹⁴E rəhan nəsanənən, Uhgın təmosmegəh Iərəməərə e nimisən, kən in otosmegəh min kitat.^f

¹⁵?Nəkotitun o kəp məmə, nipətitəmat, ilat rəha Kristo pisin əm? ?Kən nikitəmat təht məmə ekiləs nipətik itəm in kitiaəh ilau Kristo, kən mol kioal kitiaəh

^a6:2 Nöl Əpən 20:4 ^b6:10 Kal 5:19-21; Efes 5:5; Nöl Əpən 22:15

^c6:11 Taet 3:3-7 ^d6:12 1 Kor 10:23 ^e6:13 1 Tes 4:3-5

^f6:14 Rom 8:11; 1 Kor 15:20; 2 Kor 4:14

ilau pətan rəha suatip? !Kəp! Okol təsolən mihin.^g ¹⁶?Kən nəkotitun o kəp məmə, etəm tətan ilau pətan rəha suatip, ilau katuea kitiah əm e nipətin? Məto-inu nəghatən rəha Naoa Rəha Uhgin tatən məmə, “Ilau okuea nipətin kitiah əm.”^h ¹⁷Məto etəm itəm tatol kitiah ilau lərmərə, tatuwa kitiah ilau min e narmin.ⁱ

¹⁸Otagim rəkis otuwin isəu o nolən rəha nitəpən nipitan. Nolən rat rafin itəm suah kit tatol itəm tol pisin e itəm u, in təsəraḱinən nipətin. Məto itəm u tatəraḱin nipətin. ¹⁹?Nəkotitun o kəp məmə, nipətitəmat in nimə kit rəha Uhgin itəm Narmin Rəha Uhgin tətatig ikin, kən Uhgin təmos-ipinə Narmin kəm itəmat, mətatig etəmat? Kən itəmat sənəmə rəhatəmat atip u itəmat. ²⁰Uhgin təmətou rəkis itəmat e nətouən itəm nəmtin tiəkis. Tol nəhlan, otisiai-in Uhgin e nolən min rəha nipətitəmat.^j

Nəghatən e marit

7 Roiu ekən-ipinə nənən e naoa rəhatəmat itəm nəmotəte kəm io. Əwəh, in təwir məmə etənim kit təsolən marit. ²Məto netənim tepət itəm koatitəp pətan, tol nəhlan, təwir məmə etənim otəkəike mos atip rəhan pətan, kən pətan tatos rəhan iərman. ³Iərman otəkəike man ilau rəhan pətan okəmə pətan tolkeike, kən pətan otəkəike man ilau rəhan iərman okəmə iərman tolkeike. ⁴Pətan təsərmərə atipən e nipətin, məto rəhan iərman tatərmərə lan. Kən tahmen-ahmen əm e iərman, in təsərmərə atipən e nipətin, məto rəhan pətan tatərmərə lan. ⁵Təsəwirən məmə pətan o iərman təgin o nipətin okəmə kit tolkeike. Məto okəmə ilau kərən kuegəhan məmə təwir əm okuəpəs o nəfakən o nian neen,

kən təwir əm. Məto okueike muea min kitiah. Okəmə kəsioalən, kən Setan otehm suatip o nos-ipən-os-ipənən kəm ilau. İatən nəhlan məto-inu itəmat rafin nəsotəskasikən. ⁶Nəghatən əh məmə, “okuəpəs o nəfakən o nian neen,” in nətəligən əm rəhak, sənəmə lou kit. ⁷E rəhak nətəligən, təwir məmə netənim rafin okəsotolən marit tahmen lak. Məto Uhgin tatol suatip pisin pisin min kəm kitat kitiah kitiah, kən tatol məmə neen koatol marit, kən neen koatan əm. ⁸Kən iatən kəm netəm kəsotolən marit ne nəutahlimis min məmə, təwir məmə koatan əm məmə io ne. ⁹Məto okəmə tiəkis olat məmə okotaliwəḱ e suatip ətuatip, kən təwir məmə okotəkəike motol marit pəs nikilat təsəht pikən.^k

¹⁰İtəmat itəm nəmotol marit, ekən-ipinə nəghatən u kəm itəmat, sənəmə rəhak məto rəha lərmərə məmə, pətan otəsəpəsən rəhan iərman.^l ¹¹Məto okəmə in otol, kən təwir məmə otəsətəupən minən suah kit min, o okəmə tahro, titəlig-pən min əm o rəhan iərman. Kən iərman otəsəpəsən rəhan pətan.

¹²İtəmat itəm rəhatəmat nəman o nipitan kəsotəfakən, inu rəhak əm nəghatən, sənəmə rəha lərmərə, məmə okəmə itəmat kit, rəhan pətan təsəfakən, məto tolkeike məmə ilau kətuatig, iərman otəsəpəsən. ¹³Kən okəmə itəmat kit, rəhan iərman təsəfakən, məto tolkeike məmə ilau kətuatig, pətan otəsəpəsən. ¹⁴Otol nəhlan məto-inu nian pətan kit tatəfak, kən Uhgin tatələhəu kalin min rəhan iərman məmə rəha Uhgin. Kən nian iərman kit tatəfak, kən Uhgin tatələhəu kalin min rəhan pətan məmə rəha Uhgin. Okəmə təsolən nulan, kən rəhatəmat nisualkələh, ilat rəha nətueintən əm, məto tol nəhlan, Uhgin

^g6:15 Efes 5:30 ^h6:16 Mat 19:5 ⁱ6:17 Jon 17:21-23; Rom 8:9-11

^j6:20 1 Kor 7:23; 1 Pita 1:18-19 ^k7:9 1 Tim 5:14 ^l7:10 Mat 5:32

tatələhəu kalin ilat məmə rəhan min, məto-inu təmələhəu kalin rəkis tata ne mama.

¹⁵ Məto okəmə etəm təsəfakən tolkeike məmə otapəs rəhan pətan o iərman itəm tatəfak, egəhan in əm. Etəm tatəfak, iərman o pətan, Uhgin təsaskəlīmən ilat e marit əh. Məto, Uhgin təmaun-in itat məmə okotatig mətig e nəməlinuən.^m ¹⁶ Pətan, kəm-naka Uhgin otosmegəh rəham iərman e nolen təwir rəham. Kən iərman, kəm-naka Uhgin otosmegəh rəham pətan e nolen təwir rəham.ⁿ

¹⁷ Məto in əm u, nian Uhgin təmaun-in itəmat, nəmotatig e natigən pisin pisin min itəm İəməmə təmələhəu, kən təwir məmə nəkotatig əm lan. Inu rəhak nəghatən iatələhəu kəm niməfak min rafin. ¹⁸ Nian Uhgin təmaun-in suah kit, okəmə kəməhg-ipən in, kən otəsəhluaig-inən nəhg-ipənən itəm kəmol lan. Kən nian Uhgin təmaun-in suah kit min, okəmə kəsəhg-ipənən, kən təwir məmə təsegəs-inən məmə okəhg-ipən. ¹⁹ In nat əpnəpin əm okəmə kəməhg-ipən suah kit o kəsəhg-ipənən. Nat keike məmə kitat kotətəu-pən əm nəghatən min rəha Uhgin.^o ²⁰ Nian Uhgin təmaun-in itəmat, nəmotatig e natigən pisin pisin min, kən təwir məmə nəkotatig əm elat.

²¹ ?Nian Uhgin təmaun-in ik, ik slef əm kit? Nikim təsəht pikən, məto okəmə nəkitun nətəu-pənən suatip itəm kəmkis slef min lan, ətəu-pən əm. ²² Tol nəhlan məto-inu etəm slef əm nian İəməmə təmaun-in, in etəm rəha İəməmə itəm kəmkis rəkis, kən tahmen-ahmen əm, etəm itəm sənəmə slef kit nian İəməmə təmaun-in, in slef əm rəha Kristo.^p ²³ Uhgin təmətou rəkis itəmat e nətouən itəm nəmtin tiəkis. Sotolən məmə itəmat nakotuwa slef min rəha netəmim. ²⁴ Piak

min ne winik min, nian Uhgin təmaun-in itəmat, nəmotatig e natigən pisin pisin min, kən təwir məmə nəkotatig əm elat itəmat Uhgin.

²⁵ Inu nəghatən kit rəhatəmat netəm wi itəm nəsotolən marit. Esos ətuatipən nəghatən kit o İəməmə, məto iakən əm rəhak nətəligən. Məto itəmat nəkotitun məmə rəhak nəghatən in niphərienən, məto-inu İəməmə təməsəkitun io. ²⁶ Məto-inu o nəratən asol itəm nəkotatig lan, rəhak nətəligən tol min-nulan məmə, nəkotatig əm nulan nəkotatig mihin u-roiu. ²⁷ ?Təhro? ?Nəmol marit? Segəs-inən suatip o nəpəsən rəham pətan. ?Təhro? ?Nəsolən marit? Segəs-inən suatip o nosən rəham kit pətan. ²⁸ Məto okəmə natol marit, nəsolən təfagə rat. Kən okəmə pətan wi tatol marit, in təsolən təfagə rat. Məto netəm kəmotol marit, okotatig e nəratən tepət e rəhalat natigən, kən iakolkeike məmə nəsotuwinən e nəratən min əh.

²⁹ Piak min ne winik min, inu niphəti nəghatən rəhak. Natigən rəha netəmim e nətueintən in tinəkuəkir əm. Kən roiu ne matuwin, netəm kəmotol marit, okəsotətəlig-in pikən nolen rəha marit rəhalat. ³⁰ Kən okəmə suah kit tətəsək, təwir məmə otaliwək e nəmegəhən rəhan tahmen məmə təsasəkən. Kən okəmə suah kit nikin tagien, in otaliwək tahmen məmə nikin təsəgienən. Kən okəmə suah kit tatos-nəmtin nat kit, təwir məmə nikin təht məmə sənəmə rəhan. ³¹ Kən təwir məmə netəmim itəm koatol bisnes e nətueintən, ilat okotətəlig-in məmə rəhalat bisnes in nat əpnəpin əm, məto-inu nətueintən ne nəwirən rəhan otəpanikə.^q

³² İakolkeike məmə nikitəmat təsəht pikən nat kit rəha nətueintən u. Tol nəhlan, okəmə suah kit təsolən marit, nikin

^m7:15 Rom 14:19 ⁿ7:16 1 Pita 3:1 ^o7:19 Rom 2:25; Kal 5:6; 6:15

^p7:22 Flm 16; 1 Pita 2:16 ^q7:31 1 Jon 2:17

tataht pik wək rəha İəramərə məmə tahro nulan mol İəramərə nikin tagien o wək itəm in tatol. ³³Məto etəm təmol marit, nikin tataht pik əm natimnat rəha nətueintən məmə otahro nulan mol niki rəhan pətan tagien, ³⁴kən rəhan nətəligən tatuwin o nat kəiu, rəhan pətan ne wək rəha İəramərə. Kən pətan itəm təsolən marit, o pətan wi, nikin tataht pik wək rəha İəramərə məmə tahro nulan in otətuakəm o İəramərə e nipətin ne narmin. Məto pətan itəm təmol marit, in tatətəlig-in pik əm natimnat rəha nətueintən məmə otahro nulan mol rəhan iərman nikin tagien.

³⁵Iatən-ipinə nəghatən min u o nəwirən atip rəhatəmat, sənəmə iatən-iahau itəmat, məto məmə nakotətəu-pən suatip rəha nəmegəhən itəm tətəuati, kən nikitəmat tataht pik wək rəha İəramərə.

³⁶Məto okəmə iərman kit ne pətan wi kit, kinən-iəkis məmə ilau okioal marit, kən iərman təmə okuəpəs pitən, məto roiu nikin təht məmə təsolən nolən ətuatip e pətan əh, kən okəmə pətan əh tətətig wir əm o nup min neen, kən iərman nikin təht məmə təike mol-tə marit e pətan əh, kən təwir əm, in titun nolən. In təsolən təfagə rat. Məto təwir məmə in otol marit. ³⁷Kən okəmə kəiu min nəhlan kioalkeike məmə okioal marit, məto iərman nikin tinəht rəkis məmə okuəpəs marit, kən suah kit tikə itəm tətəkəike kəm in məmə in tapəs marit, məto iərman əm in tatəramərə e nikin, kən nikin tinəht rəkis məmə otəsolən marit e pətan əh, suah əh, in min tatol nolən ətuatip. ³⁸Tol nəhlan, iərman itəm tatol marit e pətan wi, in tatol ətuatip, məto iərman itəm təsolən marit, in tatol təwir maprəkis.

³⁹Pətan otəkəike mətatig ilau rəhan iərman e nian rafin, məto okəmə rəhan

iərman timis, in titun nolən marit e suah kit min itəm in tolkeike, məto nat kitəh əm, in təike mol marit e iərman kit itəm tətəfak kəm İəramərə.^r ⁴⁰Məto e rəhak nətəligən, okəmə in tətətig əm nəhlan məsolən marit, kən nikin otəgien taprəkis-in okəmə in tatol marit. Kən nikik təht məmə Narmin Rəha Ughin tətətig min lak mos-ipa nəghatən əh kəm io.

Nagwənən itəm katol sakrifais lan kəm narmi nat min

8 Kən roiu, iakəghat e nagwənən min itəm katol-pən sakrifais lan kəm narmi nat min. Kitat kotitun məmə, “kitat rafin koatos nitunən.” “Nitunən” in nat kit itəm suah kit tətəusit ron, məto nolkeikeən tatiləkin matiləs-ipər etənim.^s ²Okəmə suah kit nikin təht məmə in titun pik nat, məto in təsitunən əh natimnat itəm in otəkəike mitun.^t ³Məto etənim itəm tolkeike Ughin, Ughin titun in.

⁴?Kən tahro e nagwənən min itəm katol-pən sakrifais lan kəm narmi nat min? Kitat kotitun məmə narmi nat in nat əpnapin əm kit e nətueintən, kən ughin əlkələh min kotikə, məto Ughin kitəh əm.^u ⁵Katən məmə, “ughin əlkələh” min ne “İəramərə əlkələh” min tepət əh-ikin. Inu neiuəən əm. Məto nipharienən netənim neen koatəfak kəm ilat. Məto nat əpnapin okəmə ughin əlkələh min əh-ikin, əpəh e neai o əpəh ləhau e nətueintən, ⁶məto o kitat, Ughin kitəh əm, Tata Ughin. Natimnat rafin təmisi-pən lan, kən təmos-ipa nəmegəhən kəm kitat məmə kitat okotol nəwian. Kən İəramərə kitəh əm, İesu Kristo, kən Ughin təmol natimnat

^r7:39 Rom 7:2-3^s8:1 Wək 15:29^t8:2 Kal 6:3^u8:4 Dut 4:39; 6:4; Kal 4:8

rafin agin e Kristo, kən e Kristo kitat koatəmegəh.^v

⁷Məto sənəmə netənim rafin kotitun nəghatən u. Aupən, netənim neen kəmotəfak kəm narmi nat min nian rafin. Məto roiu, nian koatun mit itəm kəmol sakrifais lan kəm narmi nat, nikilat təht məmə koatəfak kəm uhgin əlkələh min pahrien. Kən ilat koatəto məmə koatol təfagə rat məto-inu nikilat təsəskasikən. ⁸Məto nagwənən təsolən kitat kotuwa iuahkir o Uhgin. Okəmə kəsotunən mit əh, o kotun mit əh, nətəligən rəha Uhgin kəm kitat in tahmen əm.

⁹Təwir əm, nəkotitun nətəu-pənən su-atip itəm nakotolkeike, məto oatəto itəmat. Sotolən nat kit itəm nakotolkeike məto in otol məmə piatəmat kit o winitəmat kit itəm nikin təsəskasikən təmə e rəhan nəmegəhən.^w ¹⁰Ekən nəhlan məto-inu okəmə suah kit itəm nikin təsəskasikən, tatehm itəmat itəm nakoatos nitunən əh, kən nakotuwin e nimə rəha narmi nat min məmə nako-tagwən, kən tahro? Kəm-naka rəhatəmat nolən otuww-pən rəhan nətəligən, kən in min otuwin mun mit itəm kəmotol sakrifais lan kəm narmi nat min, kən in tatol təfagə rat kit. ¹¹Kən nitunən itəm nikitəmat təht məmə nakoatos, in tatərakin etəm nikin təsəskasikən. Məto in piatat kit itəm Kristo təmimis ron.^x ¹²Nian nəkoatol nolən rat e itəmat kit e nolən əh, matərakin nikin təsəskasikən, kən nəkoatol təfagə rat e Kristo. ¹³Tol nəhlan, okəmə nat kit itəm iatun tol piak tatəmə e rəhan nəmegəhən, kən təwir məmə esun minən mit nian kit ne məmə otəsəməən e rəhan nəmegəhən.^y

Pol təmuhalpin nəghatən itəm katətu-pən lan

9 ¹Nikitəmat təht məmə ekitun nolən nat naka itəm iakolkeike, o kəp? !Əwəh! ?Io aposol kit, o kəp? !Əwəh! ?Eməplan Iesu Iərəməmə rəhatat e niganəmtək, o kəp? !Əwəh! ?Itəmat u noa rəhak wək e Iərəməmə, o kəp? !Əwəh!^z ²Okəmə netənim neen koatən məmə sənəmə io aposol, məto nipahrienən, itəmat nəsoitun nənən nəhlan, məto-inu nəmegəhən rəhatəmat e Iərəməmə tatəgəton məmə io aposol kit.^a

³Ekuhalpin nəghatən rəha netənim neen itəm koatən məmə io sənəmə aposol kit. ⁴?Nian kitat aposol min koatətapəh otəmat o nagwənən ne nat okənim ne, in ətuatip o kəp? Əwəh, itəmat nəkotitun.^b ⁵Aposol min neen, ne pia Iərəməmə min, ne Pita,^c rəhatat nipitan itəm koatəfak koatuarisig-in ilat nian ilat kotaliwək moatol wək rəha Iərəməmə. ?In tətəuati məmə kitat kotol tahmen-ahmen əm, o kəp? Əwəh, itəmat nəkotitun. ⁶?O nikitəmat təht məmə io əm ne Panapas, itimlau pisin əm ekuəkəike mioal atip wək o natigən rəhatimlau?

⁷Otətəlig-in-tu, tol nəhlan. ?Pah tatol mopael məto təsolkeikeən məmə katətou in lan? ?O, pah tətəsum məsunən nagwənən lan? ?O, pah tətəgwən nat megəh min məsunən əh kit ne?

⁸?Nikitəmat təht məmə natimnat min itəm iatəghat-in, koatisi-pən əm o nətəligən rəha netənim? !Kəp! Lou tatən nat kitəh əm. ⁹Kəməte e Lou rəha Moses məmə, “Nian nakotasig kau motuwa məmə otol wək mewig-ewig e wit, sotəlisən nohlin pəs ton nimismisi

^f9:5 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, ‘Kefas’ itəm in nərgin kit min rəha Pita

^v8:6 Efes 4:5,6 ^w8:9 Rom 14:13-15; Kal 5:13 ^x8:11 Rom 14:15,20

^y8:13 Rom 14:21 ^z9:1 Wək 22:17-18; 26:16; 1 Kor 15:8-9

^a9:2 2 Kor 3:2-3 ^b9:4 Luk 10:8

wit neen.”^{§§} ?Tahro? ?Niki Uhgin tataht em kau min,^c ¹⁰ o nikin tataht min kitat? Əwəh, kəmos-ipa lou u o rəhatat nəwirən, məto-inu netəm itəm kotaupən motəfe nat e nasumən, ne netəm koatuarisig motəulək ikin, ilat rafin nətəligən rəhalat kitəh əm məmə okotos nagwənən e nasumən u.^d ¹¹ E wək min rəhatimat, tahmen əm məmə emotasum kit məmə itəmat nəkotagwən ikin, inu nagwənən rəha narmitəmat. ?Kən tahro, tiəkis otəmat məmə nakotos-ipa nagwənən neen rəha nipətin kəm itəmat?^e ¹² Netəm pisin neen kotitun nətapəh-inən nagwənən otəmat, kən in tətutəp əm, məto ilat koatol wək rəha Uhgin. ?Kən tahro e itəmat? !Nətapəhən rəhatimat in tətutəp agin!

Məto itəmat esətələn kəm itəmat məmə itəmat ekotitun mihin nolən. Məto itəmat ekotol natimnat rafin itəm ekotitun nolən, nat ənpəpən in tiəkis, məmə esəhtəsig-inən namnusən təwir rəha Kristo.^f ¹³ ?Nəkotitun o kəp məmə, netəmim itəm koatol wək e Nimə Rəha Uhgin, koatos nigilat ikin nagwənən? Kən netəmim itəm koatol wək e olta, ikin katol sakrifais ikin, koatos nigilat ikin nagwənən.^g ¹⁴ E suatip kitəh əm, ləməmə təmən məmə, netəmim itəm koatən-iarəp namnusən təwir, rəhalat natimnat o natigən otəkəike misi-pən ikin.^h

¹⁵ Məto esətapəh-inən kəm itəmat o nat naka itəm tətutəp əm kən eki-tun nətapəh-inən. Eməsəteən naoa u məmə itəmat nəkotol natimnat min neen əh kəm io. Iatausit məsin məmə iatən-iarəp namnusən təwir kəsətuən io lan. Kən esolkeike agin-əhən məmə

ekətəu-pən suatip pisin. Nimisən in təwir taprəkis-in suatip pisin. ¹⁶ Məto esausitən məmə iatən-iarəp namnusən təwir məto-inu, ekəike mən-iarəp. !Kəsi, nahməən asol otuwa ron io okəmə esən-iarəpən namnusən təwir!ⁱ ¹⁷ Okəmə iatən-iarəp nəghatən rəha Uhgin məto-inu iakolkeike mol nulan, kən tətutəp məmə ekos nətuən lan. Məto in Uhgin əm itəm təmitəpun io məmə ekol wək u, kən tol nəhlan, ekəike mol. ¹⁸ ?Kən rəhak nətuən in naka? In əm u, məmə nian ekən-iarəp namnusən təwir, ekən-iarəp ənpəpən əm, məsosən nətuən lan, kən tol nəhlan esətapəhən o nat kit, nat ənpəpən in tətutəp məmə ekol.

¹⁹ Suah kit təsərəməməən lak, məto io emos-iəhau atip io məmə io slef əm rəha netəmim rafin məmə ekiuw-pa tepət kotuwa o Kristo. ²⁰ Nian emə-tan itəmat netəm Isrel, emuwa mahmen e netəm Isrel məmə ekiuw-pa ilat kotuwa o Kristo. Kən nat ənpəpən Lou təsərəməməən lak, nian emətan itəmat netəm koatəu-pən Lou, emuwa mahmen elat, məmə ekiuw-pa ilat kotuwa o Kristo.^j ²¹ Nian emətan itəmat netəm kəsətuəpənən Lou, emuwa mahmen elat. Məto esərakinən lou rəha Uhgin, kəp. Lou rəha Kristo tatəməməə lak. Emol nəhlan məmə ekiuw-pa ilat kotuwa o Kristo. ²² Nian emətan itəmat netəm rəhalat nahatətəən təsəskasikən, emuwa mahmen elat məmə ekiuw-pa ilat kotuwa o Kristo. Emuwa mahmen e netəmim rafin məmə e nolən min rafin ekiuw-pa neen kotuwa o Kristo.^k ²³ İatol nəhlan o namnusən təwir məmə io min ekos natimnat wir min rəhan.

²⁴ ?Nəkotitun o kəp məmə, e naiuən, netəmim rafin koataiu, məto kitəh əm

§§9:9 wit: Əplan e tiksonari.

©9:9 Dut 25:4; 1 Tim 5:18 d9:10 2 Tim 2:6 e9:11 Rom 15:27

f9:12 Wək 20:34; 2 Kor 11:9 §9:13 Dut 18:1-3 h9:14 Mat 10:10; Kal 6:6

i9:16 Jer 20:9 j9:20 Wək 21:20-26 k9:22 2 Kor 11:29

tatol win? Kən təwīr mēmā nakotaiu e nolən rəha naiuən itəm nakotalkut pik mēmā onəkotol win. ²⁵Netənim itəm kotolkeike mēmā kotuwīn e naiuən, kotətuakəm əskasik o rəhalat naiuən. Koatol mēmā okotol win e nat kit itəm otəpanikə, mətə kitat koatol mēmā kitat okotol win e nat kit itəm tətətig lilin.¹ ²⁶Tol nəhlan, tahmen e naiuən, esaiu əpnəpinən, kən tahmen e boksig, esəht-arəpənən tahmen e etənim tətəht magoagəp. ²⁷!Kəp! Iatətuakəm kəm nīpətik mēmā otuwa rəhak slef. Iatol nəhlan mēmā, nian emən-iarəp namnəsən təwīr kəm netənim tətəht rəkis mēmā ilat okotuwa e naiuən əh, kən io ekəsuwamən mahmen e etənim itəm tətətgəhl lou rəha naiuən kən kəraakin e naiuən.^m

**Pol təmən-iarəp nolən
rəha netəm Isrel aupən**

10 Piak min ne winik min, iakolkeike mēmā nəkotitun mēmā nian tipitimat min kəmotiet Ijip, ilat rafin, mal napuə tətətgəhl olat,ⁿ kən ilat rafin kəmotuwīn-pən itəhəi u katən mēmā Nitəhəi Asiə.^o ²Kən e mal napuə ne nitəhəi, Uhgin təmol baptais elat rafin mēmā okotuwa netənim rəha Moses. ³Kən ilat rafin kəmotun nagwənən kitəh əm itəm təmisipən e Narmin Rəha Uhgin,^p ⁴kən motənim nəhau kitəh əm itəm təmisipən e Narmin Rəha Uhgin, mətə-inu kəmotənim nəhau e kəpiel rəha Narmin Rəha Uhgin itəm tətətan ilat min ilat,^q kən kəpiel əh in Kristo.

⁵Nat əpnəpin ilat kəmotol nəhlan, mətə Uhgin nīkin təməsəgienən olat tətəht, kən ilat tətəht kəmotimīs əpəh ikin pisin pisin min taruən-aruən ikin.^f

⁶Kən Uhgin təmegəhan-in natimnat min əh mēmā ilat nəmtətin min mēmā otəhgaiir etat motəgətin itat, kən okəsotolən tikirilə motəlēhəu-pən rəhatat nətəligən e nolən rat min tahmen e itəm kəmotol aupən.^g ⁷Əsotətu-pənən nolən rəha nəfakən kəm narmi nat min tahmen elat neen kəmoatol aupən. Naə Rəha Uhgin tatən mēmā, “Netənim kəmotəpələh mēmā okotagwən motənim, kən motətul mēmā okotol danis u tiuw-pən ilat tətəht ikin.”^t ⁸Tətəht mēmā kitat okotit anion nīpitan tahmen elat neen kəmoatol aupən, kən ilat rafin tuente-tri-taosan kəmotimīs e nian kitəh əm.^u

⁹Tətəht mēmā kitat okotol natimnat itəm otiuw neməha rəha Iəramə^{rə} ^vtahmen elat neen kəmoatol aupən, kən sinek tus ilat kotimīs.^w ¹⁰Tətəht mēmā nakotən nīkalī Uhgin tahmen elat neen kəmoatol aupən,^x kən nagelo rəha nīmīsən tohamnu ilat.

¹¹Kən Uhgin təmegəhan-in natimnat min əh mēmā otuwa e nəmegəhən rəhalat, mēmā ilat nəmtətin min, kən kəməte ilat mēmā okotəhgaiir etat motəgətin itat, itəm koatatig roiu mēmā namnun nian tatuwa iūəhkir. ¹²Kən okəmā nikitəmat təht mēmā nakotətul əskasik, oatəto wīr itəmat, mətə-inu itəmat min nəkotitun nəməən e nolən rat min əh. ¹³Nos-ipən-os-ipənən itəm tatuwa e nəmegəhən rəhatəmat tahmen əm e itəm katol mihin e netənim

***10:9** Tatəghat o nolən rəha netənim itəm koatol nolən rat kit, kən nolən rat kit min, tatuwin matuwīn mēmā okotəplan okəmā Uhgin otol nalpinən o kəp.

^l**9:25** Fil 3:14; 2 Tim 2:4-5; 4:7-8 ^m**9:27** Rom 8:13; 13:14

ⁿ**10:1** Eks 13:21-22 ^o**10:1** Eks 14:22 ^p**10:3** Jon 6:31; Eks 16:4,35

^q**10:4** Eks 17:6; Nam 20:11 ^r**10:5** Nam 14:29-30

^s**10:6** Nam 11:4,34; 1 Kor 10:11 ^t**10:7** Eks 32:4,6,19 ^u**10:8** Nam 25:1-9

^v**10:9** Eks 17:2 ^w**10:9** Nam 21:5,6 ^x**10:10** Nam 16:41-50; 17:5,10

rafin. Məto nian rafin, Uhgin tatol rəhan nəghatən, kən otəsegəhan-inən nos-ipən-os-ipənən otuwa e nəmegəhən rəhatəmat məmə in təskasik maprəkis-in nəsanənən rəhatəmat. Məto nian nos-ipən-os-ipənən tatuwa e nəmegəhən rəhatəmat, Uhgin otol suatip kit məmə onəkotitən nosən nətulən rəhatəmat, məmə nat əh otəsiuw-pənən itəmat e nərātən.

Narmi nat min ne iəfak min

¹⁴ Tol nəhlan rəhak min, otəgim rəkis e nolən rəha nəfakən kəm narmi nat min.

¹⁵ Itəmat netəm kotenatig, kən otakil atip nəghatən rəhak məmə in təwir o tərāt. ¹⁶ Nian kitat kotəgwen e Nagwənən Rəha Nəmtətin Rəha Iesu, kən motən kəm Uhgin məmə nikitat tagien o nənimən, kən moatənim nənimən əh, təhmen məmə kitat koatuwa moatol kitəh kitat Kristo e nitan. ?Iatən pahrien, o kəp? Kən nian kitat koatun pīret itəm kotəmkas katoor, kitat koatuwa kitəh kitat Kristo. ?Iatən pahrien, o kəp?^y

¹⁷ Kitat u netəmim tēpət, məto kotahmen e nīpətən kitəh əm, məto-inu pīret kitəh əm, kən kitat rafin koatun əm pīret əh.^z

¹⁸ Nikitəmat tātəht nolən rəha netəm Isrel. Nian etəm tatol sakrifais kəm Uhgin, kən netəmim neen koatun mit itəm kəmol sakrifais lan, təhmen əm məmə ilat rafin kəmotuwa kitəh ilat Uhgin e sakrifais əh. ?Inu nīpahrienən, o kəp? Əwəh, in nīpahrienən.^a

¹⁹ ?Naka nīpəti rəhak nəghatən min? ?Təhro? ?Iakatən məmə mit itəm katol sakrifais lan kəm narmi nat min nəsanənən əh-ikin rəhalat, o kəp? Kəp. ?O təhro? ?Iakatən məmə narmi nat min, ilat uhgin əlkələh min neen, o kəp? Kəp.^b

²⁰ Məto iakatən məmə nian netəmim

koatol sakrifais kəm narmi nat min, koatol kəm iərmis min, kəsotolən kəm Uhgin. Kən esolkeikən məmə nakotuwa kitəh itəmat iərmis min.^c ²¹ Okol nəsuwinən mun pīret ne wain e Nagwənən Rəha Nəmtətin Rəha Iesu, kən matig muwin min e nīməfak rəha narmi nat min mun sakrifais ne wain rəha iərmis min ilat netəm koatəfak lan.^d ²² ?Təhro? ?Nəkoatol məmə İərmərə otetət itəmat təhmen e netəm Isrel? ?Nikitəmat tātəht məmə nəsanənən rəhatat tēpət maprəkis-in rəha Uhgin?^e

²³ Itəmat nakoatən məmə, “Təwir əm məmə ekol natimnat rafin itəm iakolkeike.” Məto io ekən məmə, sənəmə ilat rafin koatasitu etəmat. Itəmat nakoatən məmə, “Təwir əm məmə ekol natimnat rafin itəm iakolkeike.” Məto io ekən məmə sənəmə ilat rafin itəm koatasitu e nəmegəhən rəhatəmat.^f ²⁴ Təsəwirən məmə itəmat kit tategəs-in atip rəhan nəwirən, məto tətəkəike megəs-in min rəha netəmim min neen.^g

²⁵ Otun əm mit rafin itəm katol-salim-in e maket, kən məsotətapəh-inən nəghatən lan məmə kəmol sakrifais lan kəm narmi nat min, o kəp. Kən nikitəmat təsəht pīkən. ²⁶ Nolən əh təwir əm məto-inu Naoa Rəha Uhgin tatən məmə, “Nətueintən ne natimnat rafin əh-ikin, ilat rəha İərmərə.”^h

²⁷ Kən okəmə etəm təsəfakən kit tətəpəh-in ik məmə nakuwin e rəhan nīmə muəgwən, kən nikim tagien məmə onəkuwin, un əm nagwənən naka itəm tatos-ipinə, məsətapəhən məmə kəmol sakrifais lan kəm narmi nat min o kəp. Nikim təsəht pīkən. ²⁸ Məto okəmə kit tən-ipinə kəm ik məmə, “Kəmol sakrifais e mit u kəm narmi nat min,” kən təwir

^y10:16 Mat 26:26-28 ^z10:17 Rom 12:5 ^a10:18 Lev 7:6 ^b10:19 1 Kor 8:4

^c10:20 Dut 32:17; Nol Əpən 9:20 ^d10:21 2 Kor 6:15-16 ^e10:22 Dut 32:21

^f10:23 1 Kor 6:12 ^g10:24 Rom 15:1-2 ^h10:26 Sam 24:1

məmə nəsunən. Nikim otatəht suah əh, ne nətəligən rəhan.ⁱ ²⁹Sənəmə nat tərət ron ik, məto in nat tərət e nətəligən rəhan əm. ?Məto təhro nətəligən rəha suah kit min otakil rəhak nolən itəm iakolkeike məmə ekol, kən mahtosig-in io məmə esolən nat kit? ³⁰?Okəmə iatən kəm Uhgın məmə nikik tagien o nəgwənən, təhro okən rat io o nat kit itəm emən rəkis kəm Uhgın məmə nikik tagien lan?^j

³¹Nəukəti nəghatən rafin əh tol nəhlan, nat naka itəm onəkol, o nakagwən, o nakənim, nəkəike mol ilat rafin e nolən itəm otələs-ipər nərgi Uhgın lan.^k

³²Solən məmə suah kit təme e rəhan nəmegəhən, okəmə in noanol rəha Isrel, o Iaihlua, o suah kit e niməfak rəha Uhgın.^l ³³Otol nolən əh təhmen e nolən rəhak itəm iatalkut məmə ekol niki netənim rafin kotagien e nolən min rafin. Iatol nəhlan məto-inu esegəs-in atipən rəhak nəwirən, məto rəha netənim tepət, məmə Uhgın otosmegəh ilat.^m

11 Otasgəwin io təhmen məmə io iatasgəwin Kristo.ⁿ

Nolən rəha nəfakən

²Iatənwiwi itəmat məto-inu nəso-taluinən io e natimnat rafin itəm emol kən məgətun, kən naskəlimən nəgətunən min təhmen əm məmə eməgətun itəmat lan.

³Məto iakolkeike məmə itəmat rafin nəkotitun məmə rəhn-kapə netənim rafin in Kristo itəm tərəmərə elat, kən rəhn-kapə pətan in rəhan iərman itəm tərəmərə lan, kən rəhn-kapə Kristo in

Uhgın itəm tərəmərə lan.^o ⁴Suah kit tatol aulis Kristo okəmə təfətain rəhn-kapə nian in tatəghat kəm Uhgın e nəfakən o tatən-iarəp nəghatən itəm Uhgın təmos-ipən kəm in. ⁵Məto pətan tatol aulis rəhan iərman okəmə təsəfətainən rəhn-kapə nian in tatəghat kəm Uhgın e nəfakən o tatən-iarəp nəghatən itəm Uhgın təmos-ipən kəm in. Nolən əh təhmen əm məmə təmak rəhn-kapə.[†]

⁶!Okəmə pətan kit təsəfətainən məmə otəfətain rəhn-kapə nəhlan, təwir məmə otəte əm noanun! Məto okəmə in tətaulis o nətəən noanun, o nakən rəhn-kapə, kən təwir məmə otəfətain rəhn-kapə. ⁷Təwir məmə suah kit təsəfətainən rəhn-kapə məto-inu nian Uhgın təmol etənim, etənim təmos narmi Uhgın, kən matol-arəp nəwirən rəha Uhgın; məto pətan tatol-arəp nəwirən rəha iərman rəhan.^p ⁸Tol nəhlan məto-inu iərman təsisi-pənən e pətan, məto pətan təmisi-pən e iərman, ⁹kən Uhgın təməsolən iərman məmə in iasitu rəha pətan, məto təmol pətan məmə in iasitu rəha iərman.^q ¹⁰Tol nəhlan, pətan otəkəike məfətain rəhn-kapə itəm tatəgətun məmə tatisiai-in rəhan iərman məto-inu nagelo min koatəplan.

¹¹Məto o kitat u kəmotuwa kitəh kitat İərəmərə, pətan təsatig atipən e iərman, kən iərman min təsatig atipən e pətan, ¹²məto-inu pətan təmisi-pən e iərman, kən təhmen min əm, iərman, pətan təmiləs. Məto natimnat rafin təmisi-pən o Uhgın.

¹³Otakil atip nat u məmə otətu-atip məmə pətan itəm tatəfak kəm Uhgın təsəfətainən rəhn-kapə, o kəp.

[†]11:5 Okəmə pətan kit təmak rəhn-kapə, in nat kit rəha naulisən. Netənim neen koatən məmə in nəmtətin kit məmə katol nalpinən kit kəm in, kən netənim neen koatən məmə in nəmtətin kit məmə in pətan rəha nausitən.

ⁱ10:28 1 Kor 8:7 ^j10:30 1 Tim 4:4 ^k10:31 Kol 3:17

^l10:32 Rom 14:13 ^m10:33 1 Kor 9:20-22 ⁿ11:1 1 Kor 4:16

^o11:3 Jen 3:16; Efes 5:23 ^p11:7 Jen 1:26-27 ^q11:9 Jen 2:18-23

¹⁴Netəmim rafin kotitun mēmā iərman itəm noanun kaifēmāh, tatol aulis in. ¹⁵Məto okēmā pətan kit noanun kaifēmāh, nikin tagien lan kən katisiai-in in lan, məto-inu noanun əh Uhgin təmosipən mēmā otəfətain rəhn-kapə. ¹⁶Məto okēmā suah kit tolkeike mēmā otəghat o nat əh, kən iaten nəhlan mēmā nolən kit min tikə e itəm u, kən niməfak pisin pisin min rafin koatol tahmen-ahmen əm.

Nagwənən Rəha Nəmtətin Rəha Iesu

¹⁷E nəghatən min itəm ekən kəm itəmat əh-roiu, oesənwiwiən itəmat məto-inu nəpələh-kələhən rəhatəmat təsasituən, məto tətərəkkin əm itəmat. ¹⁸Emaupən məto mēmā nian nakoatuəfimin itəmat min mēmā nakotəfak, kən moatəhap-əhap itəmat min. Kən nikik təht mēmā o nəghatən min əh, neen nipahrienən,^r ¹⁹məto-inu nəhap-əhapən min otəkəike motuwa mēmā okəplan ətuatip mēmā pah tatəfak pahrien.

²⁰!Nian nakoatuəfimin itəmat min, nakoatən mēmā nakoatun Nagwənən Rəha Nəmtətin Rəha Iesu, məto otəplan-tu nolən u rəhatəmat! Sənəmā Nagwənən Rəha Nəmtətin Rəha Iesu, ²¹məto-inu nian nakotagwən, itəmat kitiah kitiah koatəkəike əm kəsəsağginən ilat min neen. Kit nəumis tatus əh, kit tinapis rəkis. ²²?Rəhatəmat latuənu tikə mēmā nakotaupən motagwən ikin? ?O itəmat nəsotisiai-inən niməfak rəha Uhgin, kən moatol aulis ian-rat min? ?Kən ekən mēmā naka kəm itəmat? ?Ekənwiwi itəmat o nolən əh? !Kəp, tiəkis agin-əh!

²³Məto-inu, eməgətuən rəkis itəmat nəgətuənən itəm təmisi-pən o İərəmərə. E lapin əh uarisig kegəhan-in-pən e nelmi tikimır min, in təmos pıret, ²⁴kən mən

kəm Uhgin tagkiu ron, kən məmkas, kən mēmā, “Inu nipətik itəm otitəgıt otəmat. Otol mihin kən nikitəmat tatəht io.”

²⁵E nolən kitiah əm, nian kinotagwən rəkis, in tos kap wain mən mēmā, “Kap wain u in nəniəkisən wi rəha nasituən itəm tatuwa e nitak. Otol mihin nian rafin nakoatənim, nikitəmat tatəht io.”^s

²⁶O nat əh, nian rafin nakotun pıret u, o nakotənim kap wain u, onəkotəkəike motən-iarəp nimisən rəha İərəmərə mətoarus titəlig-pa min.^t

²⁷Tol nəhlan, etəmim pah itəm tatun pıret o tatənim kap wain u rəha İərəmərə e nolən kit itəm təsətuatipən, in tatol təfagə o nərəkkinən nipətin ne nita İərəmərə.^u ²⁸Etəmim otəkəike makil rəhan nəmegəhən pitən, uarisig təpanun pıret ne mənım kap wain, ²⁹məto-inu etəmim itəm tatun matənim, məto nikin təsəht wirən nipəti İərəmərə, nunən ne nənimən itəm in tatol tatiuw-pa atip əm nalpinən kəm in. ³⁰Məto o nat əh, itəmat tepət nakotəpou matimıs, kən itəmat neen kinotimıs rəkis. ³¹Məto okēmā kitat kotakil atip nolən min rəhatat, İərəmərə təsakilən kitat mol nalpinən kəm kitat. ³²Nian İərəmərə takil kitat mol nalpinən kəm kitat, in tatol mēmā kitat okotətuatip, mēmā nian in otakil netəmim e nətueintən mən nalpinən rəhalat mēmā okotimıs, kən kitat okəsotəsən nalpinən əh kitat min ilat.^v

³³Tol nəhlan piak min ne winik min, nian nakotuwa kitiah mēmā nakotagwən, otəsağgin itəmat min. ³⁴Okēmā suah kit nəumis nus, təwır mēmā otagwən iman ikin latuənu, mēmā nian nakoatuəfimin, Uhgin otəsos-ipənən nalpinən kəm itəmat o nolən min əh rəhatəmat. Nian ekimnə, oekos-ipinə suatip e natimnat pisin neen min itəm nakoatətapəh ron.

^r11:18 1 Kor 1:10-12 ^s11:25 Eks 24:6-8; Hip 8:8-13 ^t11:26 Mat 26:26-29; Mak 14:22-25; Luk 22:14-20 ^u11:27 Hip 10:29 ^v11:32 Hip 12:5-6

**Nəsanənən pisin pisin min
rəha Narmin Rəha Ughin**

12 Piak min ne winik min, pəs ekəghat e nəsanənən pisin pisin min rəha Narmin Rəha Ughin itəm tatos-ipa kəm kitat, məto-inu iakolkeike məmə itəmat nəkotəkəike motitun. ²Itəmat nəkotitun məmə aupən, nian nəməsotəfakən kəm Ughin, katiuw-pən rəhatəmat nətəligən katit itəmat e suatip o nəfakən kəm narmi nat min itəm kəsotəghatən.^w ³Tol nəhlan, ekən kəm itəmat məmə suah kit tikə itəm tatəghat e nəsanənən rəha Narmin Rəha Ughin matən rat Iesu, kən suah kit min okol təsənən məmə, “Iesu in İəramərə,” məto Narmin Rəha Ughin, in əm tol etəmim tatən.^x

⁴Nəsanənən pisin pisin min rəha Narmin Rəha Ughin itəm tatos-ipa kəm kitat, məto koatisi-pən e Narmin Rəha Ughin kitiah əm.^y ⁵Kitat koatol wək pisin pisin tepət, məto İəramərə kitiah əm itəm koatol wək rəhan. ⁶Kitat koatol wək e nolən pisin pisin tepət, məto in Ughin kitiah əm itəm tatol wək e nəmegəhən rəha netəmim rafin məmə ilat okoatol wək min əh rafin.

⁷Kən Narmin Rəha Ughin tatos-ipa rəhan nəsanənən pisin pisin min kəm kitat kitiah kitiah məmə kitat okot-asitu etat rafin. ⁸O suah kit, Narmin tatos-ipən nəghatən rəha nenatigən. Kən kit min, Narmin kitiah əm tatos-ipən nəghatən rəha nitunən nat. ⁹Kən kit min, Narmin kitiah əm tatos-ipən nahatətəən. Kən kit min, Narmin kitiah əh tatos-ipən nəsanənən o nol-wirən nimisən. ¹⁰Kən kit min, tatos-ipən nəsanənən o nolən nat pispis min. Kən

kit min, tatos-ipən nəghatən min itəm Ughin tatos-ipa. Kən kit min, tatos-ipən nəsanənən o nakilən narmin pisin pisin min. Kən kit min, tatos-ipən nəsanənən rəha nənən nəghatən ik pisin min.^z Kən kit min əh, tatos-ipən nəsanənən o nənən niptəti nəghatən ik pisin min əh. ¹¹Nəsanənən min əh ilat rafin, koatisi-pən əm e Narmin kitiah əm, kən tatos-ipa kəm kitat kitiah kitiah e suatip min itəm in əm tolkeike.^z

¹²Niptəti etəmim in kitiah əm, məto nolin-olin tepət; kən nat ənpapin nolin-olin pisin pisin min, ilat koatilpin e nipətin kitiah əm. Kən tol nəhlan, tahmen-amen əm e Kristo.^a ¹³Kitat neen, kitat noanol min rəha Isrel, kitat neen İaihlua min, neen slef min əm, neen sənəmə slef min, məto Narmin Rəha Ughin kitiah əm təmol baptais e kitat rafin agin-əh məmə, kəmotuwa nipəti Kristo kitiah əm, kən kitat kəmos Narmin Rəha Ughin u kitiah əm.^b

¹⁴Otətəlig-in, nipəti etəmim kəməsolən nolin kitiah əm, məto nolin tepət. ¹⁵Okəmə nelkin tatən məmə, “Sənəmə io nelmin, kən tol nəhlan, sənəmə io noli nipətin kit,” kən nəghatən rəhan təsolən məmə nelkin in sənəmə nolin nipətin məsin. ¹⁶Kən okəmə matəlgin tən məmə, “Sənəmə io niganəmtin, kən tol nəhlan, sənəmə io noli nipətin kit,” kən nəghatən rəhan təsolən məmə matəlgin in sənəmə noli nipətin məsin. ¹⁷?Okəmə nipətin in niganəmtin rafin əm, kən otahro məto nat? ?Kən okəmə nipətin in matəlgin rafin əm, kən otahro məto nəmiəwin nat? ¹⁸Məto kəp, Ughin təmoor nolin-olin nipətin ilat rafin itəm in tolkeike məmə ilat okotol mihin. ¹⁹?Okəmə ilat rafin nolin kitiah əm,

^z**12:10** Nəsanənən rəha nənən nəghatən ik pisin min, tatəghat-in nəghatən min itəm suah kit təsitunən. Əplan-tu 1 Kor 13:1, ne Wək 2:4.

^w**12:2** Hab 2:18-19

^x**12:3** 1 Jon 4:2-3

^y**12:4** Rom 12:6

^z**12:11** 1 Kor 7:7

^a**12:12** 1 Kor 10:17

^b**12:13** Kal 3:28

kən nipətin pəhruən ikin? ²⁰ Məto ni-pahrienən, nolin-olin tepət, məto nipətin kitiaḥ əm.

²¹ Niganəmtin okol təsənən kəm nelmin məmə, “Io ekapəs ik, io enahmen rəkis.” Kən rəhn-kapə okol təsənən kəm nelkin mil məmə, “Io ekapəs itəmlau, io enahmen rəkis.”

²² Təsolən nəhlan. Nolin-olin nipətita itəm nikita təht məmə ilat kotəpou agin, ilat nat keike o nipətita. ²³ Kən nolin-olin nipətita itəm nikita təht məmə ilat nat əpnapin əm, koatol nolən rəha nisaiiən elat. Kən nolin-olin rəha naulisən, kitat koatehm wir ilat.

²⁴ Məto nolin-olin nipətita itəm təsolən naulisən, kitat kəsotolən nat agin elat. Məto Uhgin təmuəfimin nolin-olin nipətita min, kən matisiai-in nolin-olin min itəm kitat koatehm-pən əm ilat.

²⁵ Kən e nolən əh, nolin-olin nipətita okəsotəhap-əhapən ilat min, məto ilat okoatehm wir ilat min rafin. ²⁶ Okəmə nolin məsin tatəto nahməən, kən nolin min ilat rafin okotəto nahməən ilat min. Kən okəmə nolin məsin katos-ipən nisaiiən kəm in, kən nolin min rafin okotagien ilat min.

²⁷ Nipəti nəghatən u məmə itəmat nipəti Kristo, kən itəmat rafin kitiaḥ kitiaḥ, itəmat nolin min rəha nipəti Kristo.^c ²⁸ Kən e niməfak, Uhgin təmaupən mələhəu-pən aposol min, kən uarisig un, ien min, kən uarisig un, iəgəṭun min. Kən təmələhəu-pən netəm koatol nat pispis, ne ilat itəm koatol-wir nimisən min, kən netəm kotasitu e netəmim, kən netəm kotenatig itəm kotasitu o nənən rəha niməfak, kən netəm koatəghat e nəghatən ikin pisin min.^d ²⁹ ?Netəmim rafin aposol min? ?O netəmim rafin ien min? ?O netəmim rafin iəgəṭun min? ?O netəmim rafin

nol nat pispis? ³⁰ ?O netəmim rafin koatol-wir nimisən min? ?O netəmim rafin koatəghat e nəghatən ik pisin min? ?O netəmim rafin koatən-iarəp nipəti nəghatən ik pisin min? Kəp, təsolən nəhlan. ³¹ Məto təwir məmə nakotələhəu-pən əskasik nətəligən rəhatəmat o nosən nəsanənən pisin pisin min itəm Narmin Rəha Uhgin tatos-ipa, ilat min əh itəm kotəwir agin.^e

Məto roiu ekən-ipinə suatip wir agin-əh.

Nolkeikeən

13 Okəmə iatəghat e nəghatən rəha netəm ik pisin min, o nəghatən rəha nagelo min, məto esosən nolkeikeən e nikik, iatəghat pik əm tahmen e suah kit itəm tatoh nuwigi dram, o tatoh əpnapin əm bel. ² Okəmə iatos nəsanənən itəm Narmin Rəha Uhgin tatos-ipa o nən-iarəpən nəghatən min itəm Uhgin tatos-ipa, məto esosən nolkeikeən e nikik, io nat əpnapin əm. Kən okəmə ekitun nat anion rafin ne nitunən rafin, məto esosən nolkeikeən e nikik, io nat əpnapin əm. Kən okəmə rəhak nahatədən təskasik məmə otol nitot kit tiet, məto esosən nolkeikeən e nikik, io nat əpnapin əm.^f ³ Okəmə ekəmki-pən rafin rəhak natimnat kəm ian-rat min, o ekegəhan-in nipətik məmə nigəm otus, məto esosən nolkeikeən e nikik, esolən win e nat kit.

⁴ Nolən rəha nolkeikeən tol nulan: suah kit rəhan nətəligən təfəməh, kən matol təwir kəm netəmim, kən məsetəhakən e netəmim, kən məsos-ipər atipən, kən məsausit pikən, ⁵ kən məsol-pənən netəmim, məsalkutən o nərpın, kən nikin təsahmə uəhaiən, kən təsaskəlim-iəkisən e nikin nəratən itəm suah kit tatol lan. ⁶ Kən nikin təsagienən

^c12:27 Rom 12:5

^d12:28 Efes 4:11-12

^e12:31 1 Kor 14:1

^f13:2 Mat 17:20

o nolən rat min, məto nikin tagien əm o nolən wir min rəha niphahrienən.⁸ ⁷Nolən rəha nokeikeən tol nulan: nat əpnəpin suatip rəha suah kit tiəkis, məto nian rafin suah əh tatətau-pən əm, məsəhlmanən rəhan nahatətəən nian kit, kən nian rafin tatələhəu-pən əskasik rəhan nətəligən e Uhgin, rəhan nahatətəən tatətul əm nulan e nian rəha nəratən.^h

⁸Nolən rəha nolkeikeən namnun tikə. Məto rəha nən-iarəpən nəghatən itəm Uhgin tatos-ipa, otəpanikə. Rəha nəghatən ik pisin min, okotəpanikə. Rəha nitunən nat, otəpanikə. ⁹Tol nəhlan məto-inu nitunən rəhatat noan məsin əm, kən koatən-iarəp nəghatən itəm Uhgin tatos-ipa noan məsin əm. ¹⁰Məto nian Iesu Kristo otuwa min mol ətuatip natimnat rafin, kən nəsanənən min itəm Narmin Rəha Uhgin tatos-ipa roiu okotikə. ¹¹Nian ematəkəku, ematəghat tahmen e suakəku, kən nitunən rəhak tahmen e rəha suakəku, kən nolən rəha nətəligən rəhak tahmen e rəha suakəku. Məto nian emuwa mol etəm-iasol in io, emələhəu nolən min rəha suakəku e mēntaak. ¹²Roiu, kitat koatəplan noan məsin əm tahmen e suah kit itəm tateranəm e klas itəm toapoap. Məto e nian əh, kitat okotəplan əsas niganəmti Uhgin. Roiu, ekitun noan məsin əm, məto e nian əh, epanitun əsas natimnat rafin, tahmen məmə Uhgin titun mihin io əh-roiu.

¹³Kən roiu, nolən miləhal u kisil kətəhalətul: nolən rəha nahatətəən, nolən rəha nələhəu-pənən əskasik nətəligən e Uhgin, ne nolən rəha nolkeikeən. Məto itəm təwir pik agin eləhal, in nolən rəha nolkeikeən.ⁱ

**Nən-iarəpən nəghatən itəm
Uhgin tatos-ipa, ne nənən
nəghatən ik pisin min**

14 Otalkut əskasik məmə nolkeikeən otərəməə e nəmegəhən rəhatəmat, kən motalkut əskasik məmə onəkotos nəsanənən min itəm Narmin Rəha Uhgin tatos-ipa, kən otalkut pik təhmin min o nəsanənən rəha nən-iarəpən nəghatən itəm Uhgin tatos-ipa.^j ²Ekən nəhlan məto-inu itəmat kit itəm tatəghat e nəghatən ik pisin min, təsəghatən kəm netənim, məto tatəghat əm kəm Uhgin. Pahrien, suah kit tikə itəm titun nəghatən itəm in tatən, məto in tatən-iarəp nəghatən anion min e Narmin Rəha Uhgin. ³Məto netənim rafin itəm kotən-iarəp nəghatən itəm Uhgin tatos-ipa, koatən kəm netənim o niləkinən ilat, o niləs-ipərən nətəligən rəhalat, kən o nasituən mīləs-ipər nikilat. ⁴Etənim itəm tatəghat e nəghatən ik pisin min, tatiləkin atip əm in, məto etənim itəm tatən-iarəp nəghatən itəm Uhgin tatos-ipa, tatiləkin niməfak. ⁵Iakolkeike məmə itəmat rafin agin-əh nakotəghat e nəghatən ik pisin min, məto təwir pik məmə nakotən-iarəp nəghatən itəm Uhgin tatos-ipa. Etənim itəm tatən-iarəp nəghatən itəm Uhgin tatos-ipa, in tətəsitu pik e niməfak taprəkis-in etənim itəm tatəghat e nəghatən ik pisin min mətoarus in tən nīpətin məmə otiləkin niməfak.

⁶Piak min ne winik min. ?Okəmə iatuwa otəmat kən matəghat e nəghatən ik pisin min, tahro nulan io iakəwir otəmat okəmə esol-arəpən nəghatən neen itəm kəmoatəhluaig aupən, o es-osən nitunən neen, o nəghatən itəm Uhgin tatos-ipa, o nəghatən rəha nəgə-

⁸13:6 Rom 12:9 ^h13:7 1 Pita 4:8 ⁱ13:13 1 Tes 1:3

^j14:1 1 Kor 12:31; 14:39

tunən? ⁷Otətəlig-in o natimnat tahmen e nau itəm kətahl, o kita itəm kətoh. Natimnat min əh kəsotəmegəhən, etəmim əm tatol ilat kotagət. Məto okəmā kəsotagət ətuatipən, kən itəmat onəkotəruru məmə napuən naka ilat koatan. ⁸Kən okəmā təwi təsagət ətuatipən, kən netəmim okotəruru məmə kotəkəike motol əpen-əpenə o nəluaginən. ⁹Məto tahmen əm etəmat. ?Okəmā noatəghat e nəghatən itəm netəmim kotəruru, təhro nulan okotitun nipəti nəghatən nakoatən? Itəmat onəkotəghat əm kəm magoagəp, məto netəmim kəsotosən nipətin. ¹⁰Pahrien məmə nəghatən min tepət e nətueintən, məto ilat rafin nipətilat əh-ikin. ¹¹Kən okəmā esitunən nipəti nəghatən itəm suah kit tatən-ipa kəm io, io iapispis kəm in, kən in iapispis kəm io. ¹²Tahmen əm etəmat. Itəmat nakotolkeike nəsanənən min rəha Narmin Rəha Uhgin, kən tol nəhlan, otalkut məmə nakotiləkin niməfak e nəsanənən min itəm okotasitu pik lan.

¹³Məto-inu o nat əh, okəmā itəmat kit tatəghat e nəghatən ik pisin min, otəkəike məfak min məmə Uhgin otosipən nipəti nəghatən u məmə otən-iarəp kəm niməfak. ¹⁴Okəmā iatəfak e nəghatən ik pisin min, nikik tatəfak məto nətəligən rəhak tatətul əpnapin əm. ¹⁵?Kən ekahro? Ekəfak e nikik, məto ekəfak min e nətəligən rəhak. Kən ekan napuən e nikik, məto ekan min napuən e nətəligən rəhak. ¹⁶?Okəmā nakatən-wiwi Uhgin e nikim e nəghatən pisin, təhro suah kit itəm təruru nəghatən u in otən “Əwəh” e rəham nəfakən, məto-inu in təruru nat itəm nakatən? ¹⁷Kəm-naka natənwiwi wir Uhgin, məto nəsiləkinən etəmim pisin kit min.

¹⁸Iatən tagkiu kəm Uhgin məmə iatəghat e nəghatən ik pisin min

taprəkis-in itəmat rafin. ¹⁹Məto e niməfak, okəmā iatəgətun netəmim e nəghatən faif əm itəm kotitun, inu təwir agin maprəkis-in məmə ekən nəghatən ten-taosan e nəghatən pisin itəm kinotəruru.

²⁰Piak min ne winik min. Sotolən nətəligən rəhatəmat tahmen e nisu-alkələh. Təwir məmə nəkotahmen e nisualkələh itəm kotəruru əh nolən rat. Məto e nətəligən rəhatəmat, təwir məmə nakotimətə.^k ²¹Kəmətə nəhlan e Lou rəha Moses məmə,

“Ekol məmə netəm koatəghat e nəghatən ik pisin min okotən rəhak nəghatən kəm rəhak netəmim.

Kən ilat okotəto nəghatən min rəha iapispis min,

Məto nat əpnapin ilat okotəto nat əh itəm tol pisin, okol kəsotətəlig-inən io.

Iərəmərə tatən mihin.”^l

²²Tol nəhlan, nəghatən ik pisin min, in nəmtətin kit rəha netəmim itəm kəsotəfakən, sənəmə nəmtətin kit rəha iəfak min. Məto nian suah kit tatən-iarəp nəghatən itəm Uhgin tatos-ipa, in rəha iəfak min, sənəmə rəha netəm kəsotəfakən. ²³?Tol nəhlan, okəmā niməfak apiəpiə tatuəfimin, kən netəmim rafin koatəghat e nəghatən ik pisin min, kən ilat neen itəm kəsotitunən, o netəm kəsotəfakən kotuwa imə, ilat okotən məmə itəmat nakotalmə, o kəp?^m ²⁴Məto okəmā etəm təsəfakən kit, o etəm təruru tuwa imə nian netəmim rafin koatən-iarəp nəghatən itəm Uhgin tatos-ipa, kən nəghatən rəhatəmat otek nikin, kən in otitun məmə in iol təfagə, kən nəghatən min əh otakil rəhan nolən,ⁿ ²⁵kən rəhan təfagə min itəm koatəhluaig otuwa e nəhag-əhagən. O nat əh, in otiet morin e nisiaiien matəfak kəm Uhgin, matən-

^k14:20 Efes 4:14 ^l14:21 Aes 28:11,12

^m14:23 Wək 2:13

ⁿ14:24 Jon 16:8

iarəp məmə, “!Itəmat pahrien Uhgin nakoatan!”

**Nələhəu ətuatipən
nolən rəha nəfakən**

²⁶ Piak min ne winik min. Pəs iakən nipəti rəhak nəghatən min roiü. Nian itəmat rafin nakotuwa kitiah e nuəfiminən o nəfakən, itəmat rafin kitiah kitiah rəhatəmat əh-ikin wək o nolən, neen koatan napuən, neen katəgətuñ ilat, neen koatol-arəp nəghatən neen itəm kəmoatəhluaig aupən, neen koatəghat e nəghatən ik pisin min, neen koatən nipəti nəghatən min əh. Onəkotəkəike moatol natimnat min əh o niləkinən niməfak təskasik.^o ²⁷ Okəmə netəmin neen koatəghat e nəghatən pisin, kəiu o kəm-naka kisil əm okotəghat. Kit otən rəhan u, uarisig kit, kənu kit min tən rəhan, kən suah kit otəkəike mən nipəti nəghatən min əh. ²⁸ Okəmə etəmin tikə o nən-iarəpən nipəti nəghatən min əh, etəm itəm otəghat e nəghatən pisin, otəkəike məsəghatən e niməfak, kən məghat anion kəm Uhgin.

²⁹ Təwir məmə ien kəiu o kisil okotəghat, kən netəmin neen okotakil wir nəghatən koatən.^p ³⁰ Kən okəmə Uhgin tatol əp nəghatən kit itəm təmatəhluaig aupən tatuwa o suah kit itəm tatəpələh, təwir məmə etəm təmaupən matəghat otapəs nəghatən. ³¹ Tol nəhlan, itəmat itəm nakotən-iarəp nəghatən itəm Uhgin tatos-ipa, kit otaupən məghat, kənu kit min, u kit min məmə nakotəgətuñ netəmin rafin, kiləs-ipər nətəligən rəhalat. ³² Sotaluinen məmə ien min koatərəməmə e nikilat məmə kotitun nən-iarəpən nəghatən rəhalat e nian itəm in tətuatip o nənən, ³³ məto-inu Uhgin sənəmə in Uhgin rəha nolən

nəruuən e nat, məto in Uhgin rəha nəməlinuən, təhmen e niməfak min rafin.

³⁴ Nian katəfak lan, nipitan okəsotagətuñ, məto-inu təsətuatipən məmə okotəghat. Məto okotəkəike moatətəlig-in netəm-iasol rəha niməfak, təhmen əm e itəm Lou tatən mihin.^q ³⁵ Okəmə kotolkeike məmə kotitun nat kit, okotəkəike kətapəh o rəhalat nəman min əpəh latuənu, məto-inu tol naulisən məmə pətan otəghat əpəh e niməfak.

³⁶ ?Təhro? ?Nikitəmat təht məmə nəghatən rəha Uhgin təmaupən miet-arəpa otəmat? ?O nikitəmat təht məmə nəghatən rəha Uhgin təmuwa əm otəmat? ³⁷ Okəmə itəmat kit nikin təht məmə in ien kit, o Narmin Rəha Uhgin təmos-ipən nəsanənən kit kəm in, in otəkəike mən nipahrienən e nəghatən itəm iatəte kəm itəmat məmə in nəwia İərəməmə.^r ³⁸ Okəmə tapəs nənən nipahrienən e nəghatən u, in okəsən minən nipahrienən e rəhan nəghatən.

³⁹ Tol nəhlan, piak min ne winik min, təwir məmə nakotolkeike məmə nakotən-iarəp nəghatən itəm Uhgin tatos-ipa, kən məsotətlosig-inən nənən nəghatən ik pisin min. ⁴⁰ Məto e natimnat rafin agin itəm nəkoatol e nəfakən, otol e nolən itəm in tətuatip o niməfak, motətəu-pən wir nolən rəha nəfakən.

Kristo təməmegəh min e nimisən

15 Piak min ne winik min. İakolkeike məmə ekən-iarəp min kəm itəmat namnusen təwir itəm ematən-iarəp kəm itəmat aupən, nəmotos e nikitəmat, kən motos rəhatəmat ikin nətulən lan. ² Okəmə nakotaskəlim əskasik namnusen təwir ətuatip itəm io emən-iarəp kəm

^o14:26 1 Kor 12:8-10 ^p14:29 1 Tes 5:21 ^q14:34 1 Kor 11:3; 1 Tim 2:12

^r14:37 1 Jon 4:6

itəmat, Uhgin otosmegəh itəmat lan. Məto okəmə nakotapəs nat ətuatip, motahatətə e nəghatən pisin, kən nahatətəən rəhatəmat in nat əpnəpin əm.

³Natimnat itəm io eməto, ilat nat keike, kən enən-ipinə rəkis kəm itəmat məmə, Kristo təmimis o rəhatat nolən rat min tahmen e Naoa Rəha Uhgin təmən rəkis mihin,^s ⁴kəmitənīm, kən təmegəh min e nimisən e nian itəm tatol kisil lan tahmen əm e Naoa Rəha Uhgin təmən rəkis mihin,^t ⁵kən təmaupən miet-arəp o Pita, uarisig u, o rəhan netəm tuelef.^u ⁶Uarisig lan, in təmiet-arəp min o piətat min taprəkis-in faif-hanrit e nian kitieh əm, u ilat tepət koatəmegəh əh, məto neen kinotimis rəkis. ⁷Kən uarisig, tiet-arəpa o Jemes, kən o aposol min rafin.^v ⁸Kən uarisig elat rafin, in təmiet-arəpa min ron io, nat əpnəpin io ekahmen e suakəku itəm təsaiirən e nian ətuatip rəhan.^w

⁹Tol nəhlan, io ləhau agin e aposol min rafin, kən esahmenən məmə netəmim okotaun-in io məmə io aposol kit, məto-inu ematol nəratən kəm niməfak rəha Uhgin aupən.^x ¹⁰Məto e nəwīrən itəm Uhgin təmawte-in kəm io, emuwa mahmen nulan roiu, kən nəwīrən əh təsuwa əpnəpinən məto noan əh-ikin. Nipahrienən, emol wək taprəkis-in rafin aposol min, məto sənəmə e rəhak əm nəsanənən, məto e nəwīrən əm itəm Uhgin təmawte-in kəm io.^y ¹¹Nat əpnəpin io emən-iarəp, o ilat kəmotən-iarəp namnusən təwir kəm itəmat, məto nəghatən u inu itəm iatən-iarəp, namnusən təwir itəm nəmotən nipahrienən lan.

Nəmegəhən e nimisən rəha netəm kəmotimis

¹²?Məto okəmə kəmatən-iarəp məmə Kristo təməmegəh min e nimisən, kən tahro itəmat neen nakoatən məmə netəm kəmotimis okol kəsotəmegəh minən? ¹³Məto okəmə nəghatən rəhatəmat in nipahrienən, məmə netəm kəmotimis kəsotəmegəh minən, kən okol Kristo min təsəmegəhən e nimisən. ¹⁴Kən okəmə Kristo təsəmegəhən e nimisən, kən wək rəhatimat o nən-iarəpən namnusən təwir, in nat əpnəpin əm, tahmen min əm e nahatətəən rəhatəmat. ¹⁵Nat kit min nəhlan, okəmə Kristo təsəmegəhən e nimisən, itəmat emoateiuə e Uhgin məto-inu emotən-iarəp məmə Uhgin təmosmegəh Kristo e nimisən. Məto okəmə netəm kəmotimis ko kəsotəmegəh minən e nimisən, kən okol Uhgin təsəmegəhən Kristo e nimisən. ¹⁶Məto-inu okəmə netəm kəmotimis ko kəsotəmegəh minən e nimisən, kən okol Kristo təsəmegəh minən e nimisən. ¹⁷Kən okəmə Kristo təsəmegəh minən e nimisən, kən nahatətəən rəhatəmat nipətin tikə, kən itəmat noatatig əh e təfagə rat min. ¹⁸Kən netəmim itəm kəmotən nipahrienən e Kristo itəm kinotimis rəkis, ilat min kəmotakieh. ¹⁹!Okəmə koatələhəu-pən əskasik rəhatat nətəligən e Kristo o nəmegəhən əm rəhatat e nətueintən, kəsi, təwir məmə netəmim okotəto tərət otəmat maprəkis-in netəmim rafin məto-inu, kəm-naka kitat kəmotəmkakie!

²⁰!Məto kəp! Nipahrienən məmə Kristo təməmegəh min pahrien e nimisən. In təmaupən e netəm rafin itəm kəmotimis kən məmegəh min

^s15:3 Aes 53:5-12 ^t15:4 Mat 12:40; Wək 2:24-32

^u15:5 Mat 28:16-17; Luk 24:34 ^v15:7 Wək 1:3-4 ^w15:8 Wək 9:3-6

^x15:9 Efes 3:8; 1 Tim 1:15 ^y15:10 2 Kor 11:23

e nimisən, kən okol təsimis minən.^f

²¹Otətəlig-in. Nimisən tinuwa e nətueintən e etənim kit, kən e suatip kitiaḥ əm, nəmegəḥ minən e nimisən təmuwa e etənim kit.^z

²²Tol nəhlan, netənim rafin okotimisi məto-inu kəmotisi-pən e Atam, kən tahmen-ahmen əm, netənim rafin itəm kəmotuwa kitiaḥ ilat Kristo okotəmegəḥ min. ²³Məto ilat min u, okotəmegəḥ min e nian ətuatip rəhalat. Kristo in təmaupən məmegəḥ min, kən nian in otuwa min, rəhan min okotəmegəḥ min.^a

²⁴Kən namnun nian otuwa. In otərəkin nərəməərən rafin, ne nepətən rafin, ne nəsanənən rafin. Uarisig lan, in otəhlman-pən nərəməərən rəhan e nelmi Uhgin Tata. ²⁵Tol nəhlan məto-inu, in təike matərəməərə mətoarus məmki-pa rəhan tikimir min meguətain ilat e nelkin.^b ²⁶Namnu rəhan tikimir itəm otərəkin, in nimisən. Kən nimisən otikə min,^c ²⁷məto-inu “tinəmki-pa natimnat rafin meguətain e nelkin.” Otətəlig-in-tu, nian tatən məmə natimnat rafin agin-əḥ tinateguətain e nelkin, nəkotəplan məmə sənəmə Tata Uhgin min əh-ikin e nelkin. In Uhgin itəm təmələhəu-pən natimnat rafin agin-əḥ ləhau e nelki Kristo.^d ²⁸Nian Uhgin tinol natimnat min əh, kən Nətin atip otuwa ləhau e nərəməərən rəha Uhgin itəm təmələhəu-pən natimnat rafin e nelkin, məmə Uhgin əm otərəməərə e natimnat rafin.

²⁹Otətəlig-in-tu. ?Tahro e netənim itəm katol baptais elat o netəm kinotimisi rəkis? ?Okəmə netəm kəmotimisi kəsotəmegəḥ minən nian kit, kən tahro katol baptais e netənim olat?⁸ ³⁰?Kən tahmen əm etimat, tahro ioatiləs pikən nian əskasik min e nəmegəḥən rəhatimat nian rafin?^e

³¹!Iatos noanawil, piak min ne winik min, məmə netənim kotalkut məmə okotohamnu io e nian tepət! Nəkotitun məmə inu niphahrienən tahmen-ahmen məmə iatausit o nahatətəən rəhatəmat e Kristo İesu İərəməərə rəhatat. ³²?Okəmə eməluagin e nat megəḥ min itəm koaton itəm əpəḥ Efesas^{**} o nətəligən rəha netənim əm, emol win e naka? Okəmə netəm kəmotimisi kəsotəmegəḥ minən, pəs kotol əm tahmen e nəghatən u itəm tatən məmə,

“Pəs kotagwən motənim, məto-inu olawig kotimisi.”^f

³³Sotolən netənim koteiuə-in itəmat. Inu niphahrienən itəm suah kit təməən, “Nian netəm rəhalat nolən təwir koatan ilat netəm kotərat, netəm kotərat koatərəkin nolən wir rəhalat.”

³⁴Otitəlig-pa min motos ətuatip nenatigən rəhatəmat itəm tətəuatip məmə nəkotol mihin, kən motəhlman təfagə rat min, məto-inu itəmat neen kotəruru əh Uhgin, kən inu nat kit rəha naulisən.

^f15:20 Kristo in tahmen e nəniəkisən rəha Uhgin məmə netənim rafin okotəmegəḥ min e nimisən.

⁸15:29 Pol təsən ətuatipən məmə in tolkeike məmə netənim okotol baptais elat o netənim itəm kinotimisi rəkis, məto təməən əm məmə netənim neen kəmoatol nəhlan. Kən kitat roiu, tiəkis o nitunən nipəti nəghatən u.

^{**}15:32 Pol tatəghat o tikimir min rəhan əpəḥ Efesas, məto sənəmə nat megəḥ min pahrien.

^z15:21 Rom 5:12 ^a15:23 1 Tes 4:16; Nol Əpən 20:5 ^b15:25 Mat 22:44

^c15:26 Nol Əpən 20:14 ^d15:27 Sam 8:6 ^e15:30 Rom 8:36

^f15:32 Aes 22:13

Nipəti etəm təmimis tatəmegəh min

³⁵ Məto okəmə netənim neen kotəpəh məmə, “?Etəm təmimis okotəmegəh ahro nulan? ?Okotos nipəti naka motuwa?” ³⁶ !Nəghatən əh talməl! Nikuti nat itəm nəməfe, otəkəike mimis pitən, uarisig u təpanəmegəh.⁸ ³⁷ Nian nakəfe nikuti nat, nəşəfən nəukətin itəm otuwa, məto nikuti nat əm, kəm-naka in nikuti wit o nat pisin kit. ³⁸ Məto Uhgin tol tatəwiə e nəukətin itəm in tolkeike mihin, kən e nikutin nat rafin, in əm tatos-ipa nipətilat. ³⁹ Nipətilat rafin kəsotahmen-ahmenən. Nipəti etənim tol pisin e rəha nat megəh min, ne mənig min, ne nəm itəhai. ⁴⁰ Əpəh e neai, natimnat əh-ikin, kən e nətueintən natimnat min əh-ikin tol pisin. Nian kotəplan nat əpəh ilis e neai məmə in təwir, rəhan nəwiran in tol pisin e nəwiran rəha nat əpəh ləhau e nətueintən. ⁴¹ Kən nəhag-əhagən rəha mitgar tol pisin e nəmihlən rəha məwig ne nasiən rəha məhau min. Kən nasiən rəha məhau min neen, kotol pisin e rəha neen min.

⁴² Kən tahmen-ahmen əm e nipəti netəm kəmotimis itəm koatəmegəh min. Nipətin itəm kəmitənim otəmnəmit, məto nian otəmegəh min, otəsəmnəmit minən. ⁴³ Nian katitənim, in nat kit itəm netənim kəsotolkeikən, məto nian otəmegəh min, in nat kit itəm netənim okotəplan rəhan nəwiran. Nian katitənim, nəsanənən rəhan tikə, məto nian otəmegəh min, təsanən.^h ⁴⁴ Nian katitənim nipətitat, in nat rəha nətueintən, məto nian otəmegəh min, in nat rəha nego e neai. Okəmə nipətin əh-ikin rəha nətueintən, rəha nego e neai min əh-ikin. ⁴⁵ Naoa Rəha Uhgin tatən məmə, “Etəm tətaupən agin-əh,

Atam, təmuwa mos namegən.”ⁱ Kən namnu Atam, inu Kristo, təmuwa narmin u tatos-ipa nəmegəhən. ⁴⁶ Nat rəha narmin təməsaupənən muwa, məto nat rəha nətueintən, uarisig lan nat rəha narmin təpanuwa. ⁴⁷ Etəm təmaupən agin, kəmol e nimoulul rəha niməptən, məto etəm tatarisig u Kristo, təmisi-pən e nego e neai. ⁴⁸ Netənim rafin rəha nətueintən, nipətilat kotahmen e nipəti Atam, məto netənim itəm okotuwin e nego e neai, nipətilat okotahmen e nipəti Kristo, etəm u təmisi-pən ikin. ⁴⁹ Roiu kitat kotahmen e Atam u rəha nətueintən, kən tol nəhlən, o nian kit okotahmen e Kristo u rəha nego e neai.

⁵⁰ İatən-iarəp kəm itəmat, piak min ne winik min məmə, nipətin ne nita etənim otəsuwinən e nərəmərəən rəha Uhgin, kən tahmen-ahmen əm, nat itəm otəmnəmit otəsosən nat itəm tətətig lilin. ⁵¹ Otətəlig-in-tu, kən oekən nat anion məmə, sənəmə kitat rafin okotimis, məto Uhgin otol nipətitat rafin tuwiwi,^j ⁵² in otol uəhai əm tahmen e nipitən, nian namnu təwi rəha Uhgin otasək, məto-inu təwi otasək, kən netəm kəmotimis okotəmegəh min məsotimis minən, kən Uhgin otol nipətitat tuwiwi.^k ⁵³ Tol nəhlən məto-inu, nat itəm otəmnəmit otəkəike muwin e nat itəm otəsəmnəmitən, kən nat itəm otimis otəkəike muwin e nat itəm otəsimisən mətatig lilin.^l ⁵⁴ Nian nat itəm tətəmnəmit təmuwin e nat itəm təsəmnəmitən, ne nat itəm otimis təmuwin e nat itəm otəsimisən mətatig lilin, kən nəghatən itəm kəməte otuwa nipahrienən, tatən məmə, “Nəluaginən tinol namnun. Uhgin təmol win agin. Nəmisən tinikə.”^m

⁸15:36 Jon 12:24 ^h15:43 Fil 3:20-21ⁱ15:45 Jen 2:7 ^j15:51 1 Tes 4:15-17^k15:52 Mat 24:31^l15:53 2 Kor 5:4^m15:54 Aes 25:8

⁵⁵ “!Ei, Nîmisên! ?Onakahrol nulan mol win etîmat?

!Ei, Nîmisên! ?Onakahrol nulan mus itîmat?”ⁿ

⁵⁶ Têfagê rat in tahmen e nat kit tatus itêm kên matuwa in nîmisên, kên Lou tatol têfagê rat nêsanênên rêhan tepêt.^o ⁵⁷ !Mêto pês kotênwiwi Uhgin! Tatol mêmê kitat koatol win e rêhatat lêrêmêrê Iesu Kristo.

⁵⁸ Tol nêhlan, piak min ne winik min, otêtul êskasik. Sotegêhan-inên nat kit têtal etêmat. Nian rafin, otol wêk rêha lêrêmêrê e nîkitêmat rafin, mêto-inu nêkotitun mêmê wêk rêha lêrêmêrê itêm nêkoatol, sênêmê nat êpnepîn êm.

Mêni o nasituên e îêfak min êpêh Jerusalem

16 Roîu îakên mêni o nasituên e îêfak min êpêh Jerusalem. Otol tahmen êm mêmê emên mîhin kêm nîmêfak min êpêh profens êh Kalesia.^p ² E Sante mîn rafin, itêmat rafin kitîêh kitîêh otêkêike mêlêhêu kalin mêni neen. Etêmim itêm in tatos mêni asol, otêlêhêu kalin tepêt, kên etêmim itêm tatos mêni êkêku, otêlêhêu kalin noan mêsîn. Tol nêhlan, nian êkîmnê, okol nêkêsotalkut mînên o nolên mêni îlat rafin nian kitîêh êm. ³ Kên otêtgi-arêp itêmat neen mêmê okotêmik mêni motuwîn, kên nian êkîmnê, êkête naoa mên-iarêp îlat kêm netêm Jerusalem, kên mahl-ipên îlat kotêmik mêni motuwîn êpêh îkîn. ⁴ Okêmê êkêplan mêmê têwir mêmê io mîn êkuwîn, kên îlat okotêtêu-pa io.

Naliwêkên mîn rêha netêm-iasol mîn neen

⁵ Uarisig epanîmnê muag itêmat, êkuwîn-pên Masetonia, mêto-inu

êkaupên muwîn muag nîmêfak min êpêh îkîn.^q ⁶ Kêm-naka êkatig mêsîn kitat min itêmat, mê kêmê tahro, koatig êm mêtoarus nêtêpên tol namnun. Tol nêhlan, nêkotitun nasituên lak e rêhak naliwêkên itêm iatuwîn-pên min îkîn.^r ⁷ Esolkeikêan mêmê êkîmnê mêplan itêmat u mîet mîn, mêto îakolkeike mêmê êkîmnê kotatig mêsîn okêmê lêrêmêrê tegêhan-in io. ⁸ Mêto etatig êm Efesas mêtoarus nian rêha Pentekos, lafet rêha Nagwênên Wi, ⁹ mêto-inu Uhgin têmerêh e suatip asol ron io mêmê êkol wêk têwir itêm otoe-in noan tepêt, nat êpnepîn netêmim tepêt kotalkut mêmê okotêtosig-in io o nolên wêk.^s

¹⁰ Okêmê Timoti tîmnê mêplan itêmat, otol têwir kêm in motos-ipên nîsî-aiên kêm in, mêto-inu in tatol wêk rêha lêrêmêrê tahmen êm lak.^t ¹¹ Sotolên mêmê itêmat kit tatehm êhau in. Otahl-ipa tuwa kên motasitu lan e rêhan naliwêkên mêmê otîtêlig-pa ron io. Îatêsahgin piatat mîn îlat Timoti mêmê okotuwa motehm io.^u

¹² Kên e piatat Apolos, emêtapêh êskasik mêmê in otêkêike mêtêu-pên piatat mîn mîmnê mêplan itêmat. In têsolkeikêan pik mêmê otîmnê êh-roîu, mêto in otîmnê e nian itêm têtuatîp ron.^v

¹³ Otegês. Otêtul êskasik e nahatêtêan rêhatêmat. Mêsotêginên. Motol nêtêligên rêhatêmat têsкасик. ¹⁴ Natîmnat rafin agîn itêm itêmat nêkoatol, otol e nolkeikêan.

¹⁵ Itêmat nêkotitun mêmê Stefanas ne rêhan mîn, îlat kêmotaupên motên nîpahrienên e Iesu êpêh Akaea, kên îlat kotalkut êskasik o nasituên e îêfak min.^w Îatên êskasik kêm itêmat piak min mêmê, ¹⁶ otîsîai-in îlat motol

ⁿ15:55 Hos 13:14

^o15:56 Rom 7:13

^p16:1 Rom 15:25-26; 2 Kor 8:1-9

^q16:5 Wêk 19:21

^r16:6 Rom 15:24

^s16:9 Wêk 19:8-10; 2 Kor 2:12

^t16:10

1 Kor 4:17

^u16:11 1 Tim 4:12

^v16:12 1 Kor 3:6

^w16:15 1 Kor 1:16

nəwialat, ne netəmim rafin itəm koatol pik wək o niməfak. ¹⁷Nikik təmagien nian Stefanas, ne Fotunatas, ne Akaekas kəməhaliet-arəpa, məto-inu nat əpnapin itəmat nakotikə, məto nian eməplan iləhal, təhmen əm məmə eməplan itəmat. ¹⁸Iləhal kəməhaləs-ipər pik rəhak nətəligən təhmen əm məmə kəməhalol etəmat. Netəm kotol nəhlan, okəike kisiai-in ilat.

Namnun nəghatən rəha Pol

¹⁹Niməfak min e profens əpəh Esia koatən təwir kəm itəmat. Akwila ne Prisila kioalkeike pik məmə okuən təwir kəm itəmat e nərgi İəramərə ilat iəfak

min itəm kəmotuəfimin e nimə rəhalau.^x ²⁰Piatat min rafin ikin-u koatən təwir kəm itəmat. Otən təwir kəm itəmat min təhmen məmə itəmat kitəh əm e Kristo.

²¹Io Pol, iatos pen matəte əm e nelmək nəghatən u rəha nənən təwir kəm itəmat.

²²Okəmə suah kit təsolkeikeən İəramərə, pəs nalpinən rəha Uhgin tatuwin ron.

!İəramərə rəhatimat, wa-ta!^y

²³Pəs İəramərə İesu tawte-in rəhan nəwirən kəm itəmat.

²⁴Ekahl-ipinə rəhak nolkeikeən kəm itəmat rafin e Kristo İesu. Əwəh.

^x16:19 Wək 18:2,18,26

^y16:22 Kal 1:8-9; Nol Əpən 22:20

2 Korin

*Naoa itəm tatol kəiu lan itəm Pol
təmäte tuwin kəm iəfak min ikin Korin*

Nəghatən əkuəkir rəha naoa u 2 Korin

?Pah təməte naoa u? Aposol Pol təməte naoa u.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte tatuwin kəm niməfak rəha Korin, ne iəfak min rəha profens Akaea.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təməte? Pol tinəmäte rəkis naoa kisił mahl-ipən kəm niməfak rəha Korin. Inu naoa itəm tatol kuwit lan. Məto naoa itəm tatol kitiah, ne naoa itəm tatol kisił, ilau kəmiakə. Naoa itəm tatol kəiu, inu 1 Korin, kən e naoa u in təməghat əskasik kəm ilat məmə okotəg-ətuatip-in nolən rat min rəhalat, kən in təməghatun min ilat e natimnat pisin min neen. İlat tepət e niməfak kotətəu-pən nətəligən rəha Pol itəm təməte e naoa 1 Korin. Məto neen əh-ikin, ilat koatən məmə Pol in sənəmə etəm-iasol, kən təsətuatipən məmə in otəghat min nəhlan. Kən ilat koatən məmə in tatol wək rəhan o nosən əm məni.

?Təmäte naoa u o naka? Pol in təməte naoa u matəghatun məmə in aposol kit, kən Ughin in təmos-ipən wək u kəm in, kən tətəuatip əm məmə in otəghat nəhlan kəm ilat. Kən in tolkeike məmə otən-iəhau nəghatun eiueiue min itəm koatatig Korin.

Pol təmənen təwir kəm ilat

1 Io Pol, itəm Ughin təmitəpun e nəwian məmə io aposol rəha Kristo İesu, iatəte naoa u itimlau piətət Timoti. Naoa u tatimnə kəm itəmat, nimə-

fak rəha Ughin əpəh Korin, ne iəfak min ilat rafin əpəh ikin Akaea. ²Pəs Ughin Tata rəhatat ne İəməmə İesu Kristo, okuawte-in nəwiran ne nəməlinuən kəm itəmat.

Ughin itəm tatol kepin netənim

³Pəs kotənwiwi Ughin, u in Ughin ne Tata rəha İəməmə rəhatat İesu Kristo. In Tata itəm in nəukətin nasəkitunən, kən in Ughin itəm nol kepinən rafin tətisi-pən ron.^z ⁴In tatol kepin kitat e nəratən rafin rəhatat məmə kitat kotitun nol kepinən netənim e nəratən pisin pisin min. Kən kitat kotal kepin ilat e nolən rəha nol kepinən itəm Ughin təmol kəm kitat. ⁵Tahmen əm e nəhməən itəm Kristo təmos, təmuwa min e nəmegəhən rəhatat. Kən e nolən kitiah əm, Kristo in suatip məmə nol kepinən təmuwa pik e nəmegəhən rəhatat, kən roiu nol kepinən rəhatat tatuwin min o netənim pisin pisin min.^a ⁶Okəmə itimat ekoatəto nəhməən, nəhməən əh tatuwa otimat nian ekoatən-iarəp nəmənəsən təwir, kən nəmənəsən təwir əh otol kepin itəmat mosmegəh itəmat. Okəmə Ughin təmol kepin itimat, tatol məmə itimat ekotitun nol kepinən itəmat. Kən noan nol kepinən əh, tatoe-in e nəmegəhən rəhatəmat, kən nian nəkotatig e nəhməən kitiah əm itəm kitat kotatig lan, tətəsitə etəmat məmə onəkotətul əskasik matuwın matuwın. ⁷İtimat emotələhəu-pən əskasik rəhatimat nətəligən o Ughin otəmat məmə onəkotətul əskasik. Tol nəhlan məto-inu kitat rafin koatatig e natigən kitiah əm məmə, itəmat nakoatəto nəhməən itəm ekoatatig lan, kən tahmen-ahmen əm məmə nakotos nol kepinən kitiah əm rəha Ughin itəm emotos.

⁸Piak min ne winik min, ekotolkeike məmə nəkotitun wir nian əskasik

^z1:3 Rom 15:5 ^a1:5 Sam 34:19

min itəm emotatig lan e profens ikin Esia. Nəratən asol min kəmotu itimat, taprəkis-in nəsanənən rəhatimat, təmol nikitimat təht məmə okəm-naka ekotimis.^b ⁹Nipahrienən, itimat emotəto məmə kinegəhan-in rəkis itimat məmə ekotimis. Məto nian əskasik min əh kəmotuwa məmə esotəgileən etimat, məto ekotəgile e Uhgın itəm tatol etəm təmimis təmegəh min. ¹⁰In təmosmegəh itimat e nəratən asol əh itəm təmatuwin o nimisən, kən in otosmegəh itimat e nəratən itəm otəpanuwa. Emotələhəu-pən əskasik rəhatimat nətəligən lan məmə in otosmegəh min itimat.^c ¹¹Kən in otol nəhlan nian nakotəfak otimat məmə, netəmim tepət okotənwiwi Uhgın o natimnat wir itəm in otol kəm itimat məto-inu netəmim tepət kəmotəfak otimat.

Pol təməuhlin rəhan nətəligən o rəhan naliwəkən

¹²Roiu ekən nəghatən u məsaulisən məmə, e nətəligən rəhatimat, nikitimat təht məmə esotolən nat kit tərət e nolən rəhatimat. E nolən min rafin itəm emotol, itimat emotətəu-pən suatip itəm Uhgın təmitəpun məmə emotəghat ətuatip əm moatən əhag-əhag nəghatən. Emotol nolən əh kəm netəm əpnəpin əm rəha nətueintən, kən motol taprəkis kəm itəmat. Esotəghatən e nitunən əm rəhatimat rəha nətueintən, məto emotəgile əm e nəwirən rəha Uhgın. ¹³⁻¹⁴Iatən nəhlan məto-inu, esotətəən nəghatən kit itəm tiəkis otəmat o nəfinən, o nitunən nipətin. Roiu, nəkotitun məsin nətəligən rəhatimat, məto iakolkeike pik məmə nian kit onəkotitun rafin. Kən e nolən əh, nian İəramərə İesu otuwa min, itəmat

onəkotəgien otimat təhmen min məmə itimat ekotəgien otəmat.^d

¹⁵⁻¹⁶Məto-inu enitun məmə nəkotəgien otimat, nikik təht məmə nian ekatuwin Masetonia, ekaupən mimnə məplan itəmat, kən nian ekitəlig Masetonia, ekimnə min məplan itəmat. Tol nəhlan, nakatos nəwirən mau kəiu. Kən uarisig e itəm min əh, onəkotasitu lak motahl-ipən io ekuwin nitən Jutia.^e ¹⁷?Nikitəmat təht məmə, nian emol nətəligən min əh, məto emol əpnəpin əm? ?O, kəm-naka nətəligən rəhak təmisi-pən e nolən rəha nətueintən, təhmen e netəmim itəm koatən “əwəh” ne “kəp” e nəghatən kitəh əm?

¹⁸İtəmat nəkotitun məmə Uhgın nian rafin tatol rəhan nəghatən, kən io min, rəhak nəghatən kəm itəmat sənəmə, “əwəh” ne “kəp,” ¹⁹məto-inu rəhak nəghatən o Nəti Uhgın İesu Kristo, itəm eməhalən-iarəp kəm itəmat itiməhal Saelas ne Timoti, sənəmə, “əwəh” ne “kəp,” məto e Kristo, nian rafin rəhak nəghatən in “əwəh,” in nipahrienən.^f ²⁰Tol nəhlan məto-inu, nat əpnəpin nəniəkisən kuwəh Uhgın təmol, ilat kotuwa nipahrienən e Kristo, inu nəghatən “əwəh” rəha Uhgın. Tol nəhlan, e Kristo, kitat koatən “Amen, Əwəh” kəm Uhgın, kən moatiləs-ipər nərgin lan.^g ²¹Uhgın əm tatol itimat ekoatətul əskasik e Kristo kitat min itəmat. In təmitəpun kitat, ²²kən təmol mak e nəmegəhən rəhatat məmə kitat rəhan min, kən təmələhəu-pən rəhan Narmin e nikitat məmə kitat okotitun roiu məmə rəhan nəniəkisən min, ilat rafin okotuwa nipahrienən e nəmegəhən rəhatat o nian kit.^h

²³Kən roiu, okəmə esənən nipahrienən, pəs Uhgın otol nalpinən kəm io. Eməsuwamən Korin məto-inu

^b1:8 Wək 19:23; 1 Kor 15:32

^c1:10 2 Tim 4:18

^d1:13-14 2 Kor 5:12; Fil 2:16

^e1:15-16 1 Kor 16:5-6

^f1:19 Wək 18:5

^g1:20 Nol Əpən 3:14

^h1:22 2 Kor 5:5; Efes 1:13-14

esolkeikeən māmə ekən nəghatən əskasik kit kəm itəmat.²⁴ Esotolkeikeən māmə ekotərəmərə e nahatətəən rəhatəmat, kəp. Məto ekotol wək kitat min itəmat o nagiənən rəhatəmat, məto-inu itəmat ninoatətul əskasik rəkis e nahatətəən rəhatəmat.¹

2 Tol nəhlan, enən rəkis e nikik māmə okol esimnə minən məplan itəmat mol nikitəmat təhmə.^j ²?Emən nəhlan məto-inu, okəmə ekol nikitəmat təhmə, pəh u ikin-un otol io nikik tagien? Itəmat əm, itəm emol nikitəmat təhmə.³ Kən eməte naoa əh, māmə nian ekimnə, esətoən tərət e nikik. Esolkeikeən māmə netəmim itəm okotəkəike motol nikik tagien, ilat okotol māmə ekəto tərət. Eməte naoa əh e nolən əh, məto-inu enitun māmə kitat kitiah əm, kən nian nikik tagien, kən nikitəmat min tagien.⁴ Tol nəhlan, nian eməte naoa əh kəm itəmat, nikik təpou pik otəmat, kən nikik titəgit, nahui nəmtək taiəh otəmat. Esəteən naoa əh māmə otol nikitəmat təpou, məto eməte māmə onəkotitun rəhak nolkeikeən asol otəmat.^k

Aluin nolən rat min rəha nol təfagə

⁵ Etəmim itəm təmol nəratən, təmol io ekəto tərət, məto təmol itəmat rafin nakotəto tərət pik, məto esolkeikeən māmə nəghatən rəhak e nat u in təskasik pik.⁶ Nalpinən itəm itəmat tərət nəmotos-ipən kəm in tinahmen.⁷ Məto roiu əh, nəkotəkəike motaluin rəhan nolən rat kən motol-wir nikin, māmə nikin otəsəpou pikən mol təme e rəhan nəmegəhən.⁸ İatətapəh əskasik otəmat māmə nakotuwin motol təwir kəm in māmə in otitun rəhatəmat nolkeikeən ron.⁹ Eməte naoa əh kəm itəmat māmə ekəplan māmə onəkotol nəwiak e natimnat rafin, o kəp.¹⁰ Okəmə

itəmat nəkotaluin nolən rat rəha suah kit, io min ekaluin rəhan nolən. Okəmə suah əh təmol nat tərət neen māmə io ekəkəike maluin rəhan nolən, məto enaluin rəkis rəhan nolən e niganəmti Kristo. Emol nəhlan māmə otasitu etəmat¹¹ māmə Setan otəsərəkinən kitat e rəhan neiuəiuəən min, məto-inu kitat kotitun rəkis rəhan nətəligən o nolən nəratən.¹

Netəmim itəm koatən-iarəp namnusən təwir

¹² Nian emuwin əpəh Troas o nən-iarəpən namnusən təwir rəha Kristo, eməplan māmə İərəməmə təmol suatip kəm io.^m ¹³ Məto esatig əməlinuən e rəhak nətəligən məto-inu, eməsəplanən piak Taetas ikin əh. Kən emauiatipin ilat, miet muwin Masetonia.ⁿ

¹⁴ Pəs kotənwiwi Uhgin, məto-inu in təmol win e rəhan tikimir min e nəluaginən. Kən tahmen e kig kit itəm təmol win e nəluaginən minatitəlig matit rəhan mopael min ne rəhan tikimir min, Uhgin tatit itimat e Kristo. Kən itimat rəhan min netəmim itəm ioatən-iarəp nenatigən rəha Kristo, kən nenatigən əh in tahmen e nəmiəwin kit itəm tatuwin ikin pisin-pisin min.¹⁵ E niganəmti Uhgin, itimat ekotahmen e nəmiəwin rəha Kristo kəm netəmim rafin, netəmim itəm Uhgin tatosmegəh ilat, ne netəmim itəm okotuwin e nalpinən rəha Uhgin.¹⁶ İtimat nəmiəwin rəha nimisən kəm neen itəm tatəgətun ilat māmə okotimis. Kən itimat nəmiəwin rəha nəmegəhən kəm neen, itəm tatəgətun ilat māmə Uhgin otosmegəh ilat. ?Kən pəh u titun nolən wək asol əh?²⁰ ¹⁷ Məto itimat esotahmenən e netəm əpnəpin min, itəm koatən-iarəp nəghatən rəha Uhgin o nos əmən məni. Kəp, məto Uhgin

¹1:24 1 Pita 5:3 ^j2:1 1 Kor 4:21 ^k2:4 Wək 20:31 ^l2:11 Luk 22:31

^m2:12 Wək 14:27; 1 Kor 16:9 ⁿ2:13 Wək 20:1 ^o2:16 Luk 2:34; 2 Kor 3:5-6

təmahl-ipən itimat, kən e Kristo, itimat ekotən-iarəp namnusən təwir e niganəmti Uhgin, kən nəghatən rəhatimat təmisi-pən e nikitimat itəm tətuatip əm.

3 Okəmə naka nikitəmat təht məmə enoatiləs-ipər itimat məmə itəmat onəkotegəhan lan. Netəmim neen okotəkəike motos naoa kit itəm kəməte elat nian koatuwin o netəm kotəruru ilat. ?Tahro nikitəmat təht məmə suah kit otəkəike məte naoa nəhlan etimat kəm itəmat? ?O, tahro itəmat əm nakotolkeike məmə onəkotəte?

!Kəp!^p ²Itəmat atip əm nəkotahmen e naoa itəm tatol əp wək rəhatimat. Naoa əh kəməte-pən e nikitimat, itəm netəmim rafin koatafin kən moatitun.^q

³Itəmat noa rəha wək rəhatimat. Kən nəmegəhan rəhatəmat tatəgəhun məmə itəmat naoa kətafin itəm Kristo təməte. Kristo təməte naoa əh e Narmin Rəha Uhgin itəm təməgəh, məto təsəteən e nelmi etənim. Kən in təməsəte-pənən e kəpiel epin-epin, məto təməte-pən e niki netənim.^{††}

⁴Itimat esotəginən o nənən nəhlan otəmat məto-inu itimat ioatətig e Kristo, kən moatahatətə əskasik e Uhgin.^s ⁵Nikitimat təsəhtən məmə itimat əm ekotahmen o nolən wək u, ne noan rəha wək. Məto Uhgin əm tatol məmə itimat ekotitun nolən wək. ⁶In təməl məmə itimat ekotahmen məmə ekotuwa rəhan iolwək min rəha nəniəkisən wi rəha nasituən itəm Uhgin təmə. Nəniəkisən wi əh təsisi-pənən e Lou itəm kəməte, məto təmisi-pən e Narmin Rəha Uhgin, məto-inu Lou itəm kəməte tatol məmə

netəmim koatuwin o nimisən, məto Narmin Rəha Uhgin tatos-ipa nəmegəhan.^t

Nəhag-əhagən rəha Nəniəkisin Wi Rəha Nasituən

⁷Otətəlig-in-tu. Nian Uhgin təməte Lou e kəpiel, mos-ipən kəm Moses, nəhag-əhagən əh-ikin rəha Uhgin, kən nəhag-əhagən əh təmalpin niganəmti Moses, kən netəm Isrel okol kəsotəplanən niganəmtin, nat əpnəpin nəhag-əhagən tinəteuau. Kən okəmə wək rəha Lou in suatip itəm tatuwin o nimisən, məto in təhag-əhag,^u

⁸kən wək rəha Narmin Rəha Uhgin otəhag-əhag pik. ⁹!Okəmə wək itəm kəmakil netəmim məmə otəkəike motimis, in tatəhag-əhag, kən wək itəm tatol netəmim kotətuatip e niganəmti Uhgin, in tatəhag-əhag pik agin!^v

¹⁰Nipəhrienən, nəniəkisin oas rəha nasituən itəm təməhag-əhag əupən, roiu in təsəhag-əhagən, məto-inu nəniəkisin wi itəm təhag-əhag pik agin, tinəprəkis-in itəm əupən. ¹¹!Kən okəmə wək rəha Lou itəm otəpanikə, tinuwa e nəhag-əhagən, kən wək rəha Narmin Rəha Uhgin itəm otatig lili, tatəhag-əhag pik agin-əh!^w

¹²Tol nəhlan, məto-inu emotələhəupən əskasik rəhatimat nətəligən e wək əh rəha Narmin Rəha Uhgin, nətəligən rəhatimat təskasik e Uhgin, kən məsotəginən o nən-iarəpən rəhan nəghatən.^x ¹³Itimat esotahmenən e Moses, itəm təmətalpin niganəmtin e niməhan agege məmə netəm Isrel okəsotəplanən məmə nəhag-əhagən teiuau muwin mikə.^y ¹⁴Məto Uhgin

^{††}**3:3** Nian Pol tatəghat e nəghatən “kəməsəte-pənən e kəpiel epin-epin,” tatəghat e Lou itəm Uhgin təmos-ipən kəm Moses, kən Moses təməte e kəpiel.

p3:1 Wək 18:27; 2 Kor 5:12 **q3:2** 1 Kor 9:2

r3:3 Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27 **s3:4** Wək 20:31 **t3:6** Jer 31:31; Jon 6:63; 1 Kor 11:25 **u3:7** Eks 34:29 **v3:9** Dut 27:26; Rom 1:17

w3:11 Luk 22:31 **x3:12** Wək 14:27; 1 Kor 16:9 **y3:13** Eks 34:33

təmol nətəligən rəhalat tiəkis. Kən mətoarus-pa əh-roiu, niməhan əh tətəhtosig-in nətəligən rəhalat nian kotafin Naoa Rəha Nəniəkisən Oas.^{‡‡} Uhgın təsos-irəkisən əh niməhan əh, məto-inu tatos-irəkis əm e Kristo.¹⁵ Əwəh, mətoarus-pa əh-roiu ne, nian kotafin Lou rəha Moses, niməhan kit tətəfətain nikilat.¹⁶ Məto okəmə etənim pah təuhlin mətag-pən o İləməmə, niməhan əh otiet rəkis.¹⁷ Otətəlig-in-tu, İləməmə əh, in Narmin. Kən ikin Narmin rəha İləməmə tətətig ikin, in tatikis kitat.^a ¹⁸Kən kitat, itəm kəsəfətainən niganəmtitə e niməhan, koatəplan nəhag-əhagən asol rəha İləməmə, kən netənim koatəplan nəhag-əhagən əh e nəmegəhən rəhatat. Kən in tətəuhlin nəmegəhən rəhatat məmə okotuwa kahmen lan e nəhag-əhagən itəm rəhan nəsanənən tətər tətər. Kən nəhag-əhagən əh təmisi-pən o İləməmə itəm in Narmin Rəha Uhgın.

Nat keike e kipəhau oas

4 Tol nəhlan, nikitimat təsəpouən o wək u məto-inu itimat emotos e nasəkitunən rəha Uhgın. ²Məto e nolən rəhatimat esotəgəhan-inən nolən itəm tətəhluaig ne nolən aulis min. Ko esoteiuəən məsotəuhlinən nəghatən rəha Uhgın. !Kəp! Məto itimat ioatən ətu-atip əm niphərienən, kən e nolən əh, e niganəmti Uhgın, emotol-arəp e niganəmti netənim rafin məmə rəhatimat nolən in tətəuatip.^b ³Kən okəm-naka namnusən təwir itəm ekoatən-iarəp in tətəhluaig o netənim neen, məto kəp, tətəhluaig əm o netənim itəm koatətəu-pən suatip o nuwinən e nigəm asol.

⁴Koatətəu-pən suatip əh məto-inu Setan, u in İləmis itəm tətəməmə e nətuein-tən u, təməfətain nətəligən rəhalat, məmə kəsotəplanən nəhag-əhagən wir rəha namnusən təwir itəm tətəp mətəsiəgəpin ilat. Nəhag-əhagən əh təmisi-pən e Kristo. Kən nian kitat koatəplan Kristo, kən kitat koatəplan məmə Uhgın in təhro nulan.^c ⁵İtimat esotən-iarəp atipən itimat, məto ioatən-iarəp İesu Kristo məmə in İləməmə, kən itimat iol-wək min rəhatəmat o nərgi İesu. ⁶Tol nəhlan məto-inu Uhgın u təmən məmə, “Pəs nəhag-əhagən tuəp məsiəgəpin ikin tapinəp ikin,” in təməsiəgəpin e nikitat məmə kitat kotitun nəhmən nəsanənən, ne nəpətən əhag-əhag rəha Uhgın, kən kitat koatəhm natimnat min əh e niganəmti Kristo.^d

⁷Məto kitat koatos nat keike əh e kipəhau oas, inu niphətitat. Tol nəhlan məmə otəgəhun məmə nəsanənən wir əh taprəkis, təmisi-pən e Uhgın, təsisi-pamən otat.^e ⁸Nəratən tətət koatiləs pikən itimat e suatip min rafin, məto təsəəkənən itimat. Nian neen ekotəruu suatip, məto esotəpəsən nalkutən.^f ⁹Netənim koatol nəratən kəm itimat, məto Uhgın təsəpəsən itimat. Koatoh itimat, məto kəsotəəkənən itimat. ¹⁰İkin pəhrəuən ioatuwin ikin, katohamnu niphətitimat təhmen e kəməhamnu İesu. Tol nəhlan məmə, netənim okotəplan nəmegəhən rəha İesu e niphətitat.^g ¹¹Kən itimat itəm ekoatəməgəh, nian rafin kətegəhan-in itimat məmə ekotiməs o nərgi İesu. Tol nəhlan məmə netənim okotəplan rəhan nəmegəhən e niphətitat itəm otəpaniməs nian kit.^h ¹²Kənu, nian rafin itimat

^{‡‡}3:14 “Naoya Rəha Nəniəkisən Oas” in “Oltestəman.”

[‡]3:16 Eks 34:34 ^a3:17 Jon 8:36; Rom 8:2 ^b4:2 2 Kor 2:17; 1 Tes 2:5

^c4:4 Efes 2:2; Kol 1:15; Hip 1:3 ^d4:6 Jen 1:3; Aes 9:2; 2 Kor 3:18

^e4:7 2 Kor 5:1 ^f4:8 2 Kor 1:8; 7:5 ^g4:10 1 Kor 15:31 ^h4:11 Rom 8:36

ioatiləs pikən nimisən məmә itəmat onəkotitun nəmegəhən itulin.

¹³Naoa Rəha Uhgın tatən məmә, “Emahatətə, kən tol nəhlan ekatən.”ⁱ Kən e nolən kitiah əm rəha nahatətəən, itimat min ekotahatətə, kən tol nəhlan ekoatən, ¹⁴məto-inu itimat ekotitun məmә, etəm təmol İləməmə İesu təmegəh min e nimisən, in otol itimat ne itəmat, kitat rafin kotəmegəh min e nimisən kitat İesu, kən məf-iarəp kitat e niganəmtin.^j ¹⁵Natimnat rafin u o nəwiran rəhatəmat, kən nian nəwiran rəha Uhgın tatiuw-pa netəmin tepət təhmin min okotuwa o Kristo, kən okotosipən nənwiwian tepət kəm Uhgın, kən okotiləs-ipər nərgin ilis ilis agin.

¹⁶Tol nəhlan, nikitimat təşəpouən. Nat əpnəpin məmә nipətitat tateiuaiu roiu, məto Uhgın tatol nikitimat tatuwiwi nian rafin.^k ¹⁷Tol nəhlan məto-inu, nəratən itəm koatatig lan, ilat nat əpnəpin əm, kəsotatigən tuwəh. Məto noalat in nəhag-əhagən wir itəm otətatig lilin, kən in təwir məfigəm taprəkis-in ilat.^l ¹⁸Kən tol nəhlan, niganəmtitə kəsotətulən e nat itəm katəplan, məto koatətul e nat itəm kəsəplanən, məto-inu nat itəm katəplan in nat rəha roiu əm, otəpanikə, məto nat itəm kəsəplanən in namnun tikə.^m

Nipətin wi əpəh e nego e neai

5 Tol nəhlan, kotitun məmә nipətitat in tahmen e nimə tapolən itəm kitat kotatig lan ikin-u e nətueintən, kən nian kit otəmnəmit mərat. Kən nian nimə tapolən əh tikə e nətueintən, məto əpəh e nego e neai, rəhatat nimə wi əh-ikin itəm sənəmə etəmin təmol, məto Uhgın əm təmol, nipətitat wi itəm otatig lilin.ⁿ ²Məto roiu e nipətitat rəha nətuein-

tən, koatəhg nikitat, kən kotolkeike pik məmә nian otatuwa itəm kitat okotuwin e nipətitat wi rəha nego e neai, tahmen e kitat koatuwin e natimnat wi.^o ³Tol nəhlan məto-inu sənəmə kitat okotuwa narmın əm nipətin tikə, məto okotos nipətin wi rəha nego e neai. ⁴Nipətitat itəm otimis tol kitat koatekimis moatehag rəha nəpouən, məto sənəmə koatolkeike məmә okotimis kən nipətitat otikə, kəp. Məto kitat kotolkeike məmә okotuwin e nipətitat wi məmә nəmegəhən lilin otəwiək nipətitat rəha nətueintən itəm otimis. ⁵Kən Uhgın pisin əm təmol kitat o natimnat min əh, kən təmos-ipa Narmın Rəhan məmә otəgətun wir kəm kitat məmә rəhan nəniəkisən min otuwa pahrien.

⁶Kən tol nəhlan, nətəligən rəhatat təskasik, kən kitat kotitun wir məmә nian koatos əm nipətin rəha nətueintən u, kitat koatətul əh ihluə imə İləməmə ikin rəhatat.^p ⁷Kitat kotatig e nətueintən e nahatətəən e Uhgın, sənəmə e natimnat itəm koatəplan. ⁸Iatən məmә nətəligən rəhatat təskasik, kən kotolkeike məmә kotapəs nipətitat motuwin e nimə wi rəhatat kitat İləməmə.^q ⁹Tol nəhlan, okəmə kotatig e nipətitat, o okəmə kotapəs nipətitat rəha nətueintən, kitat kotalkut pik məmә kotol natimnat itəm koatol niki İləməmə tagien.^r ¹⁰Kotol nəhlan məto-inu kitat rafin okotəkəike motətul aupən e Kristo məmә in otakil rəhatat nolən min, kən kitat kitiah kitiah okotos nətəpouən tətəpən natimnat itəm kəmotol e nətueintən, okəmə nat təwir o nat tərət.^s

Ien əhruin min rəha Uhgın

¹¹Kən roiu əh, məto-inu ekotisiai-in İləməmə, kən motalkut məmә

ⁱ4:13 Sam 116:10

^j4:14 1 Kor 6:14

^k4:16 Efes 3:16

^l4:17 Rom 8:17-18

^m4:18 Kol 1:16

ⁿ5:1 2 Kor 4:7

^o5:2 Rom 8:23

^p5:6 Hip 11:13-16

^q5:8 Fil 1:23

^r5:9 Kol 1:10; 1 Tes 4:1

^s5:10 Pri 12:14

ekotiuw-pa netəmim. Uhgin titun itimat ne wək rəhatimat, kən ekotolkeike məmә itəmat min onəkotitun wir itimat.¹² Esotolkeikeən məmә ekotiləs-ipər itimat e niganəmtitəmat, mətō ekotos-ipinə rəhatimat nətəligən məmә okəm-naka nikitəmat otagien otimat. Kən roiu, nəkotitun nuhalpinən nəghatən rəha netəmim itəm kotausit o nolən itəm netəmim koatəplan, mətō nikilat təsəhtən nat itəm tətətig e niki etəmim.¹³ Okəmә itimat ialməl min, mətō o nərgi Uhgin. Kən okəmә rəhatimat nətəligən tətuatip əm, in nat kit itəm otasitu etəmat.

¹⁴Tol nəhlan mətō-inu, nolkeikeən rəha Kristo tatəramərə etimat, mətō-inu itimat ekotitun wir məmә suah kitəh əm tənimis o netəmim rafin, kən tol nəhlan, netəmim rafin kinotimis.¹ ¹⁵Kən tənimis o netəmim rafin məmә ilat itəm koatəmegəh, okotapəs nolən natimnat itəm ilat əm kotolkeike, mətō ilat kotəkəike motol nolən min itəm Iesu tolkeike, u etəm tənimis olat kən məmegəh min e nimisən.^u

¹⁶Tol nəhlan, roiu ne, itimat esotakilən netəmim e nolən itəm netəmim rəha nətueintən kotakil netəmim lan. Nat əpnapin nian kit emotakil Kristo e nolən əh, mətō roiu esotolən.¹⁷ Tol nəhlan, okəmә suah kit təmuwa kitəh ilau Kristo, in təmuwa etəmim wi. !Nat oas təmikə, kən nat wi tinuwa!^v ¹⁸Natimnat rafin min əh tatisi-pən e Uhgin. Aupən kitat tikimir min kitat Uhgin, mətō e Kristo, in təməmik kitat kotuwa iuəhkir ron, mol kitat iolin min. Kən təmos-ipa kəm itimat wək u rəha niuw-pamən tikimir min rəha Uhgin okotuwa iolin min.^w ¹⁹Inu tatən məmә Uhgin təmiuw-pa rəhan tikimir min e nətueintən məmә

okotuwa iolin min e Kristo, kən məsafin minən rəhalat nolən rat min. Kən təmos-ipa kəm itimat nəghatən u rəha niuw-pamən tikimir min rəhan okotuwa iolin min.^x

²⁰Tol nəhlan, itimat ien əhruin min rəha Kristo, kən tahmen məmә Uhgin tətaun-in netəmim e nəwiatimat. Kən ioatətapəh əskasik otəmat e nərgi Kristo məmә: nakotapəs nolə tikimir, kən motuwa ioli Uhgin min.²¹ Uhgin təmol suah u itəm rəhan nolən rat tikə, məmә in sakrifais rəha nolən rat min rəhatat, məmә e in, kitat okotətuatip e niganəmti Uhgin.^y

6 Mətō-inu itimat ioatol wək kitəh itimat Uhgin, ekotətapəh əskasik otəmat məmә nian Uhgin tətawte-in rəhan nəwirən kəm itəmat, nəsosən tahmen in nat əpnapin əm, ²mətō-inu Uhgin tatən məmә,

“E nian ətuatip, emətō ik, kən e nian rəha nosmegəhən, emasitu lam.”^z

Iakən kəm itəmat, məmә roiu, in nian ətuatip rəha Uhgin, roiu in nian rəha nosmegəhən.

Nian əskasik min e nəmegəhən rəha Pol

³Esotolən nat kit itəm suah kit otəme lan e rəhan nahatətəən, mətō-inu esotolkeikeən məmә okəsən ratən wək rəhatimat. ⁴Mətō nolən min rafin e nəmegəhən rəhatimat koatəgəgun məmә itimat iolwək min pahrien rəha Uhgin: itimat ekotətul əskasik e nian rəha nəratən, ne nian iəkis min, ne nian itimat ekotəto tərat. ⁵Netəmim kəmotoh itimat, kən kəmki-pən itimat e kalapus, kən katitəp itimat məmә okoh itimat. Emotol pik wək, məsotapilən

^t5:14 Hip 5:9 ^u5:15 Rom 14:7-8 ^v5:17 Rom 8:1; Kal 6:15

^w5:18 Rom 5:10 ^x5:19 Rom 3:23-25 ^y5:21 Hip 4:15 ^z6:2 Aes 49:8

lapin, kən nəumis tus itimat.^a ⁶ Esotolən nolən kit itəm tatol nikitimat tamkimik, itimat ekotenatig, nətəligən rəhatimat kaifəməh, ekotol təwir kəm netənim, Narmin Rəha Uhgin tətər e nikitimat, kən ekotolkeike netənim e nolkeikeən pahrien.^b ⁷ Ekoatən əm nīpahrienən, kən nəsanənən rəha Uhgin tətətig etimat. Rəhatimat nolən ətuatip in tahmen e natimnat rəha nəluaginən o nohən ne nətlosigən. ⁸ Netənim neen koatisiai-in itimat, neen koatehm-əhau itimat, neen koatən rat itimat, neen koatən wir itimat, neen koatən məmə itimat ekoateiuə məmə itimat iolwək min rəha Uhgin, məto itimat iolwək min pahrien rəhan. ⁹ Netənim neen kəsotegəhan-inən məmə itimat aposol min pahrien, məto netənim tepət koatən məmə itimat aposol min pahrien. Nian rafin nimisən tatitəp itimat, məto ekoatəmegəh əh. Katoh itimat, məto kəsohamnuən əh itimat.^c ¹⁰ Nikitimat təpou, məto nian rafin ekotagien əh. Rəhatimat nautə tikə, məto itimat ekotol netənim tepət rəhalat nautə tepət. Rəhatimat nat kit tikə, məto ekoatos natimnat rafin.

¹¹ Piak min əpəh Korin, emotən rafin nəghatən kəm itəmat kəsapəsən kit, kən ekotolkeike itəmat e nikitimat rafin. ¹² Itimat esotahtosig-inən nolkeikeən rəhatimat otəmat, məto itəmat notahtosig-in rəhatəmat otimat. ¹³ Roiu əh, iatəghat kəm itəmat məmə itəmat nenətik ətuatip. Tətuatip əm məmə itəmat min, nakotolkeike itimat e nikitəmat rafin.^d

¹⁴ Sotənən kəm netəm kəsotəfakən məmə nəkoatol wək kit itəmat min ilat. ?Nolən ətuatip ne nolən tərət kiətun nol kələhən nat kit? ?O, nəhag-əhəgən ne napinəpən kiətun nuwamən məpələh

kələh muəghat? !Kəp!^e ¹⁵ Kən e nolən ki-tiəh əm, Kristo ne Setan, okol kəsuanən nəghatən ki-tiəh nian kit. ?İəfak ne etəm təsəfakən kiətun nolən nat e nətəligən ki-tiəh? !Kəp! ¹⁶ E Nimə Rəha Uhgin, ikin kit tikə əh-ikin o narmi nat min, məto-inu kitat u Nimə Rəha Uhgin itəm tatəmegəh. Kən Uhgin təmən məmə, “Ekətig itimat min ilat, kən maliwək itimat min ilat, kən ekuwa io Uhgin rəhalat, kən ilat okotuwa rəhak netənim.”^f

¹⁷ Kən İəməmə təmən məmə, “Tol nəhlan, otiet rəkis elat, motan isəu olat.

Kən məsotekən nat itəm tamkimik e niganəmti Uhgin, kən nikik tagien məmə ekos itəmat.”^g

¹⁸ “Kən ekuwa rəhatəmat tata, kən itəmat onəkotuwa nenətik min,”^h inu nəghatən rəha İəməmə itəm in ilis agin.

7 İolik min. Nəniəkisən min u rəhatat. Kən tol nəhlan, pəs kotafəl nikitat, motos-irəkis natimnat rafin itəm koatol nīpətətat ne narmitat kotamkimik. Kən pəs kotələhəu kalin kitat məmə rəha Uhgin əm motətəu-pən rafin suatip itəm nikin otagien lan.

Niki Pol təmagien olat

² Oterəh e nikitəmat kəm itimat. Eso-tolən tərət kəm suah kit, esotiūw-pənən suah kit tərət ikin, esotalkutən məmə ekotos nat kit rəhatəmat e nolən eko-eko. ³ Esənən nəghatən u məto-inu nəmotol nolən rat. Emən rəkis kəm itəmat məmə ekotolkeike pik itəmat nian rafin, kən nat əpnəpin nimisən o nəwīrən otuwa e nəmegəhən rəhatimat, məto itəmat əpəh imə e nikitimat. ⁴ İo etahətətə əskasik etəmat. İatausit otəmat. İtə-

^a6:5 2 Kor 11:23-27 ^b6:6 1 Tim 4:12 ^c6:9 2 Kor 4:10

^d6:13 1 Kor 4:14 ^e6:14 Efes 5:11 ^f6:16 Lev 26:12; Esik 37:27; 1 Kor 3:16

^g6:17 Aes 52:11; Esik 20:34,41; Nol Əpən 18:4 ^h6:18 2 Saml 7:14; 7:8; Jer 31:9

mat nəmotiləs-ipər pik rəhak nətəligən. Emos nərətən tərət təmuwa e rəhak nəmegəhən, məto nikik tagien maprəkis otəmat.

⁵Tol nəhlan məto-inu, nian emotuwa Masetonia, esotamegən, məto nian rafin, nərətən tatiləs itimat təmisi-pən ikin pisin pisin min. E nəmegəhən rəhatimat, netənim kəmotəməu motol nərətən kəm itimat, kən itimat ekoatəgin.¹ ⁶Məto Uhgin katol kepin netənim itəm nətəligən rəhalat təpou, kən təmol kepin itimat e nuwamən rəha Taetas. ⁷Kən sənəmə e nuwamən əm rəhan itəm təmol nikitimat tagien, məto e nəghatən wir rəha nol kepinən itəm nəmotən-ipən kəm in. In təmən-ipa kəm itimat məmə itəmat nakotolkeike pik məmə nəkotəplan io, kən təmən məmə nikitəmat tatəto tərət o nəghatən rəhak, kən təmən məmə nakolkeike pik io moatətul əskasik o nərgək. Nian eməto, nagiənən e nikik təmər mərioah.

⁸Nat əpnəpin okəmə rəhak naoa aupən təmol itəmat nakotəto tərət, məto esətoən tərət ron. Məto aupən, eməto tərət ron, məto-inu eməplan məmə naoa u təmol itəmat nakotəto tərət, məto rəha nian əkuəkir əm.^j ⁹Məto roiu, nikik tagien, kən sənəmə məmə nəmotəto tərət, kəp. Nikik tagien məmə nian nəmotəto tərət, nəmotəuhlin itəmat e rəhatəmat nolən rat min. Nipahrienən, Uhgin tolkeike məmə kitat okotəto tərət o nolən tol min-nulan. Kən məto-inu nəmotəuhlin itəmat, kən natimnat itəm emotən aupən kəm itimat təməsolən məmə nəmotakiah e rəhati-mat nahatətəən.

¹⁰Kən nian koatəto tərət e nolən itəm Uhgin tolkeike, kən kotəuhlin kitat e rəhatat nolən rat, kən Uhgin tatosmegəh kitat. Kən nikitat otəsəpouən o nolən əh. Məto nian koatəto tərət e nolən rəha

nətueintən, tatiuw-pən kitat e nimisən.^k

¹¹Otəplan-tu nəmegəhən rəhatəmat nian nəmotəto tərət e nolən itəm Uhgin tolkeike. Nolən əh, noan tərət: nakotolkeike motalkut əskasik məmə nəkotol nolən ətuatip, kən motoalkut əskasik məmə nokotəg-ətuatip-in rəhatəmat nolən rat min, kən motətəhau nolən rat min, kən narmitəmat təmiwig nəmotaut motəgin nolən rat min. Nəmotolkeike məmə nəkotəplan min io, kən nakotolkeike pik məmə nakotətul əskasik o nərgək. Kən nəmoatətul matip məmə nəkotol nalpinən kəm netəm kotol nolən rat. E nolən min rafin rəhatəmat, nəmotəgəhun məmə nəsotolən nat kit tərət e natimnat u. ¹²Kən eməte naoa u kəm itəmat, məto esətoən o suah u itəm təmol nolən rat, kən esətoən o suah u itəm in təmərəkən. Kəp. Eməte ilə məmə itəmat onəkotəplan əsas e niganəmti Uhgin məmə nəkoatətul əskasik o nərgitimat. ¹³Natimnat rafin min əh koatiləs-ipər nətəligən rəhatimat.

Sənəmə itimat əm itəm nəmoatiləs-ipər nətəligən, məto nikitimat tagien pik o Taetas, məto-inu nikin tagien məmə nəmoatiləs-ipər min nətəligən rəhan. ¹⁴Emən-ipən kəm in məmə etausit pik otəmat, kən itəmat nəməsotolən io ekaulis. Natimnat rafin itəm emotən kəm itəmat, ilat nipahrienən. Kən e nolən kitiah əm, natimnat rafin itəm emotən kəm Taetas etəmat, kən motausit ron, ilat min nipahrienən. ¹⁵Taetas, nikin tatəht əh məmə itəmat rafin agin-əh nəmotol nəwian, kən moatəgin moatasip nian nəmotegəhan-in məmə otuwa məplan itəmat. Kən nian nikin tatəht natimnat min əh, nolkeikeən rəhan otəmat tatər təhmin min. ¹⁶Nikik tagien pik

mæto-inu etahatətə əskasik etəmat məmə nəkoatol naka itəm tətutətip.

Pol təmətapəh məmə okotawte

8 Piak min ne winik min, ekotolkeike məmə nəkotitun nəwīrən rəha Uhgin itəm təməwte-in kəm niməfak min əpəh Masetonia məmə ilat kotitun nasituən e netəmim neen min.¹ ² Ilat kəmotatig e nəratən asol kit ne nian əskasik min, kən nat ənpapin ilat nan rat rəhalat nautə tikə agin, mæto nəmegəhən rəhalat tərīoah wir e nagienən. Kən nan ratən ne nagienən kəmuoe-in nolən təwir. E nolən əh, kəmotərakin mənī tepət motos-ipən kəm iəfak min əpəh ikin min. ³ Iatən-iarəp kəm itəmat məmə ilat kəmosos-ipən tepət, taprəkis-in itəm netəmim nikilat təht məmə okol kəsotolən. Kən ilat atip kəmotol. ⁴ Kəmotətapəh amul otimat məmə itimat ekotegəhən pəs ilat kotasitu e wək rəha nos-ipən mənī kəm iəfak min əpəh Jerusalem. ⁵ Kəmotəpən kos-ipən nəmegəhən rəhalat kəm Iəməmə, kən uarisig, kəm itimat, e nolən itəm Uhgin tolkeike. Nikitimat təsəhtən məmə okotol tepət nəhlan, mæto kəmotol.

⁶ Kən tol nəhlan, emotuəh niki Taetas məmə otitəlig-pinə otəmat. In təməpən məghat kəm itəmat o nolən nat u, kən tol nəhlan, emotətapəh məmə in otəghat kəm itəmat məmə nəkotol namnun wək wir rəha nawtəən əh itəm nəmotətuoun. ⁷ E natimnat min u rafin, itəmat nəmotol təwir pik maprəkis, inu nahatətəən rəhatəmat, ne nəghatən rəhatəmat, ne nitunən rəhatəmat, ne nolən rəha nətul əskasikən, ne nolkeikeən rəhatəmat otimat. Kən roiu, iakolkeike məmə nəkotol wək kit min e nolən təwir pik maprəkis, inu wək wir rəha nawtəən.^m

⁸ Esənən məmə nəkotəkəike motol. Mæto emotəgəhun kəm itəmat məmə netəm pisin pisin min nikilat tagien o nasituən e wək əh. Kən roiu əh, iakolkeike məmə ekisilu wir məmə nolkeikeən rəhatəmat in nīpahrienən tahmen elat, o kəp. ⁹ Itəmat nəkotitun wir nəwīrən rəha Iəməmə Iesu Kristo itəm təməwte-in kəm itəmat, məmə nat ənpapin rəhan nautə tepət, mæto təmol otəmat məmə in rəhan nautə tikə. Kən mæto-inu təmol məmə rəhan nautə tikə, kən mol itəmat rəhatəmat nautə tepət.ⁿ

¹⁰ Kən inu rəhak nətəligən e natimnat min u, itəm otasitu etəmat. Otol namnun e wək itəm nəmotətuoun e nup uarisig. Nikitəmat təməpən məht məmə nəkotol wək əh, kən itəmat nəmotəpən motətuoun motol. ¹¹ Tol nəhlan, roiu otol namnun wək u rəha nos-ipənən. Kən rəhatəmat nətəligən o nolən wək u itəm nakotolkeike pik məmə nəkotol, in otuwa nīpahrienən, kən itəmat onəkotol e rəhatəmat atip natimnat. ¹² Okəmə nikitəmat tagien o nos-ipənən, kən Uhgin nikin tagien o nosən natimnat əm itəm nakoatos moatos-ipən. Kən in təsətapəh-inən natimnat itəm tikə otəmat.^o

¹³ Esotolkeikeən məmə nəmegəhən rəha netəmim neen otimətig mæto-inu kəmosos rəhatəmat mənī, mæto nəmegəhən rəhatəmat in otīəkis mæto-inu nəmotasitu elat. Kəp. Iakolkeike məmə tahmen-ahmen əm otəmat rafin. ¹⁴ Roiu, itəmat nakoatos tepət kən motitun nasituən elat. Kən o nian min neen, ilat kotitun noorən kəm itəmat okəmə rəhatəmat tikə. Kən itəmat nakotahmen-ahmen əm, ¹⁵ tahmen e itəm Naoa Rəha Uhgin tatən məmə,

¹8:1 Rom 15:26; 2 Kor 9:1-2 ^m8:7 Rom 15:26; 2 Kor 9:1-2

ⁿ8:9 Mat 8:20; Fil 2:6-7 ^o8:12 Mak 12:43-44

“Netəmim itəm kəmotəulək tepət, tahmen əm, təsaprəkisən.
Kən netəmim itəm kəmotəulək noanməsin, rəhan nagwənən tahmen əm, təsikəən.”^p

Taetas təmuwin Korin

¹⁶Iatənwiwi Uhgin məmə təmələhəupən e niki Taetas nətəligən o nasituən etəmat, tahmen-ahmen e rəhak. ¹⁷Tol nəhlan məto-inu Taetas, nikin tagien o nimnəən məplan itəmat tahmen e itəm emən kəm in. Kən taprəkis-in itəm əh, nikin tagien pik o nasituən etəmat, kən in rəhan əm nətəligən məmə in otimnə məplan itəmat. ¹⁸Kən itimat ekotahl-ipinə min piətət kit min timnə ilau min. Suah u, netəm e niməfak min koatisiai-in o rəhan wək o nən-iarəpən namnusen təwir. ¹⁹Kən taprəkis-in inu, niməfak min kəmotitəpun məmə otuwa itimat min o nilesən mənə u muwin əpəh. Kən itimat ekotərəməyə lan o noorən məmə otiles-ipər nərqi lərəməyə, kən matəgətun məmə nikitimat otagian pik o nasituən. ²⁰Itimat esotolkeikeən məmə suah kit otən rat itimat o nolən rəha noorən mənə asol əh. ²¹Tol nəhlan, itimat ekotalkut pik məmə ekotol nat itəm tətuatip, məto sənəmə e niganəmti lərəməyə əm, məto e niganəmti netəmim min.

²²Kən ekotahl-ipinə piətət kit min iləhal suah mil u. Suah əh, e wək tepət ne nolən tepət, emotisilu wir məmə in tolkeike pik məmə otasitu. Kən roiu, in tolkeike pik məmə otasitu məto-inu in tətəhatətə pik etəmat. ²³Kən o Taetas, itimlau min ekioal wək kitəh əm, kən in min tatol wək e nikitəmat o nasituən etəmat. Kən o piətət min, ilat ien əhrui rəha niməfak min, kən nolən wir min e nəmegəhən rəhalat koatisiai-in Kristo. ²⁴Tol nəhlan, otol rəhatə-

mat nolən kəm suah miləhal əh məmə nakotolkeike pəhrien iləhal, kən iləhal okəhalitun o nat naka itimat ekotausit otəmat. Kən otol-wir kəm ilat məmə niməfak min okotəplan.^q

9 Okəmə esəteən naoa u kəm itəmat, in təwir əm məto-inu nəkotitun rəkis wək u rəha nasituən e iəfak min əpəh Jerusalem.^r ²Iatən nəhlan məto-inu io ekitun məmə nakotolkeike məmə onəkotasitu. Kən ematiles-ipər nolən wir rəhatəmat o netəm Masetonia, matən kəm ilat məmə e nup itəm tinuwin rəkis, itəmat əpəh Akaea, nəmoatətul matip o nos-ipənən. Kən nian kəmotəplan məmə nikitəmat tagien pik o nasituən, təmol min ilat tepət kotolkeike məmə okotasitu min.

³Məto roiu, etahl-ipinə piətət miləhal u məmə iləhal okəhaləplan itəmat məmə itəmat onəkotol nat itəm nəmotən, tahmen əm məmə emən mihin, kən tol nəhlan rəhatimat nəghatən o niles-ipərən nolən wir rəhatəmat, sənəmə nat əpnəpin əm. ⁴Məto okəmə nəso-tolən, kən nian ekimnə itimat netəm Masetonia neen, kən okotəplan məmə itəmat nəso-tolən əh, kən nolən əh otol itimat ekotaulis, məto-inu itimat enoatiles-ipər rəkis itəmat. Kən otol itəmat nakotaulis taprəkis. ⁵Tol nəhlan, nikik təht məmə ekəkəike mətapəh o piətət miləhal məmə okotimnə rəkis pitən kəplan itəmat, kən motol namnun wək o nəmki-pəmən mənə asol itəm nəmotən-iəkis məmə nakotos-ipən. Məto iakolkeike məmə in nos-ipənən kit itəm tatisi-pən atip e nikitəmat, sənəmə suah kit tatəkəike kəm itəmat məmə nakotos-ipən.

Nolən nawteən

⁶Sotaluinən nat u. Etəm tatəfe noan məsin, matəulək-in noan məsin. Kən

etəm tatəfe tepət, matəulək-in tepət.^s

⁷Itəmat kitiah kitiah nakəkaike mos-ipən nat naka nəmən e nikim məmə nakos-ipən. Okəmā nikim təsagienən ron, təsəwirən məmə nakos-ipən. Kən okəmā nakos-ipən mətə-inu suah kit tatəkaike kəm ik məmə nakos-ipən, in min təsəwirən. Ekən nəhlan mətə-inu Uhgin tolkeike etəm u tatos-ipən e nikin pahrien. ⁸Kən Uhgin titun nawte-inən nəwirən rafin agin kəm itəmat məmə e nian rafin e natimnat rafin, nakotos natimnat rafin itəm tətətip məmə nəkotəkaike motos, kən moatos tepət min əh-ikin məmə nakotoor kəm netəmim. ⁹Naoa Rəha Uhgin tatən məmə,

“In tatoor rəhan natimnat tepət kəm ian-rat min,

kən rəhan nolən ətuatip tətətig lilin.”^t

¹⁰Kən Uhgin itəm tatos-ipən nikuti nat o etəm tatəfe, kən matos-ipinə pīret o nunən, e suatip kitiah əm in otos-ipinə nat tepət kəm itəmat mol in tepət min məmə, itəmat nəkotitun nasituən e netəmim neen min, kən in otol noan tepət itəm təmisi-pən e nolən ətuatip rəhatəmat.^u ¹¹E natimnat rafin e nəmegəhən rəhatəmat, Uhgin otos-ipən rəhan nəwirən kəm itəmat məmə itəmat nəkotitun nawteən e nian rafin. Kən nian ekotoor rəhatəmat nasituən, netəmim okotənwiwi Uhgin ron.^v

¹²Wək u itəm itəmat nəkotol, tatos-ipən mənī o nagwənən kəm netəmim rəha Uhgin u nəumis tatus ilat, mətə tatol nat wir kit min taprəkis, inu nənwiwən itəm təmə rəmariaoh e niki netəmim matuwīn o Uhgin. ¹³Nian nəkotol wək u, natol-arəp nolən rəhatəmat kəm netəmim tepət. Kən ilat okotiləs-ipər nərği Uhgin ron, mətə-inu itəmat nəkoa-

tol pahrien nolən rəha netəmim itəm koatən nīpahrienən e nāmnusən təwīr rəha Kristo. Kən okotiləs-ipər nərği Uhgin o nawteən rəhatəmat e mənī asol kəm ilat ne netəmim rafin. ¹⁴Kən nian koatəfak otəmat, nikilat tuwin otəmat mətə-inu Uhgin təməwte-in rəhan nəwirən kəm itəmat taprəkis agin-əh məmə nəmotasitu pik elat. ¹⁵!Pəs kotən kəm Uhgin məmə nikitat tagien o Nətin itəm təmos-ipa kəm kitat, u in nat təwīr agin maprəkis!

Pol təmuhalpīn nəghatən e rəhan wək

10 Io Pol, io atip, iatəkaike e nat kit kəm itəmat. Netəmim neen koatən məmə nian kitat min itəmat, rəhak nətəligən in ləhau əm, mətə nian ekiet rəkis etəmat, rəhak nolən təkaskik pik. Kristo, in rəhan nətəligən ləhau, kən in etəm mətig.^w Kən e nolən kitiah əm, ²iatətapəh otəmat məmə, onəkotol nolən rəhatəmat tətətip məmə nian ekimnə, məsəhai pīkən itəmat. Mətə ekitun məmə ekəhai netəmim neen u koatən məmə ekoatətəu-pən nolən rəha nətueintən u,^x ³mətə-inu nat əpnapin ekotətig e nətueintən u, itəmat esotəluaginən e nolən rəha nətueintən u. ⁴Natimnat rəha nəluaginən itəm itəmat ekoatəluagin lan, sənəmā nat itəm nətueintən koatəluagin lan. Kəp, natimnat rəhatəmat, ilat koatos nəsanənən rəha Uhgin o nərəkinən ikin tiəkis o nuwinən ikin ima tikimir min.^y ⁵Itəmat ekoatərəkin nəghatən eiueiūə min ne nətəligən ausit min, ilat rafin itəm koatən-iəhau netəmim o nitunən Uhgin. Nətəligən min rafin itəm tikimir min rəha Uhgin, itəmat ekoatəluagin elat, motol win elat, motol məmə ilat rafin okotol nəwia Kristo. ⁶Kən nian itəmat

^s9:6 Prov 11:24-25 ^t9:9 Sam 112:9 ^u9:10 Aes 55:10

^v9:11 2 Kor 1:11; 4:15 ^w10:1 1 Kor 2:3 ^x10:2 1 Kor 4:21

^y10:4 Efes 6:13-17

nakotətəu-pən wir nəwia Kristo, itimat ekoatətul matip o nolən nalpınən kəm netəmim rafin itəm koatəht nəwian.

⁷Itəmat nakoatəplan nat itəm ihluə, məto nəkotəruru nipətin. Okəmə suah kit titun pahrien məmə in etəmim rəha Kristo, kən in otətəlig-in wir min məmə itimat min rəha Kristo tahmen lan.

⁸Nat ənapin iatəghat ausit məsin o nepətan itəm İəməmə təmos-ipa, okol esaulisən ron. Təmos-ipa o niləkinən itəmat, sənəmə o niləs-iahauən itəmat.⁹ Esolkeikeən məmə nikitəmat təht məmə ekəte naoa min kəm itəmat e nolən itəm netəmim neen koatən, məmə otol itəmat nakotəgin. ¹⁰İlat kotən rat io məmə, “Rəhan naoa təfigəm kən masilə, məto nian tətən kitat min, in sənəmə etəm əskasik kit, kən rəhan nəghatən in nat ənapin əm.” ¹¹Netəm tol nəhlan kotəkəike motitun məmə, nolən rəhatimat itəm koatəplan e naoa min emotahl-ipən nian itimat isəu, məto nian ekotimnə, ekotol rafin nolən min əh.

¹²Esotolkeikeən məmə ekotəplan ahmen itimat ne netəm pisin neen itəm koatıləs-ipər atip ilat. !Kəsi, itimat esotahmenən! !Kəp, iatəsən əm! Nian ilat atip əm koatəplan ahmen ilat min, kən koatakil atip əm ilat min, tol rəhalat nitunən talməl. ¹³Məto itimat, esotəghat ausitən taprəkis e nepətan rəhatimat, məto ekotəghat ausit e wək itəm Uhgın təmələhəu-pən məmə rəhatimat, kən wək u, itəmat min əpəh ikin.^a ¹⁴Kən nəghat ausitən e nepətan rəhatimat otəmat in ətuatip əm, in təsepət pikən. Okəmə esotuwmən otəmat, okol esotəghatən nəhlan. Məto nipahrienən, emotaupən motuwa mətoarus-pa itəmat nian emotan moatən-iarəp nənusunən təwir rəha Kristo. ¹⁵Netəmim neen koatəghat ausit o wək itəm suah

pisin təmol. Məto itimat ekoatəghat ausit əm e wək itəm Uhgın təmələhəu-pən kəm itimat. Itimat emotələhəu-pən əskasik nətəligən rəhatimat məmə nahatətəən rəhatəmat otəwiə təhmin min, kən tol nəhlan, rəhatimat wək e nikitəmat otol iahgin mepət, ¹⁶kən tol nəhlan, ekotitun nuwinən motən-iarəp nənusunən təwir e ikin min e nikali imatəmat ikin muwin təhmin min. Kən e nolən əh, itimat esotolən wək e ikin kit itəm suah kit tinol wək rəkis ikin, kən məsotəghat ausitən o wək rəha etəm pisin. ¹⁷Məto Naoa Rəha Uhgın tatən məmə, “Pəs etəm tatəghat ausit, in otəghat ausit əm e natimnat itəm İəməmə təmol.”^b ¹⁸Iatən nəhlan məto-inu, kəsisiai-inən etəmim itəm tatıləs-ipər atip in, məto kəsisiai-in əm etəmim itəm İəməmə tatıləs-ipər.^c

Pol ne aposol eiueiua min

11 İakolkeike məmə nakotegəhan-in io pəs ekən rəhak məsin nalmələn kəm itəmat. Məto pahrien, noatol rəkis. ²Iatehm wir itəmat, məsolkeikeən məmə suah kit min otəmki-rəkis itəmat e nelmək, kən nolən əh rəhak təmisi-pən əm o Uhgın. Io tata rəhatəmat, kən itəmat nəkotahmen e pətan əkəku wi kit itəm kinən rəkis məmə okos rəham kətim kan məmə otətəu-pən suah kitəh əm, nərgin u Kristo. Kən iatehm wir rəhak pətan əkəku əh məmə ekegəhan-in-pən in kəm rəhan iərman, kən in təruru əh iərman.^d

³Məto iatəgin məmə onəkotahmen e If itəm Setan təmeiua in e nəghatən ətehen. Iatəgin məmə suah kit otiuw-pən rəhatəmat nətəligən tuwin ik pisin, kən nakotapəs rəhatəmat nolkeikeən o Kristo, itəm in tətəuatip məpiə wir.^e ⁴Iatən nəhlan məto-inu okəmə suah kit tatuwa otəmat matən-iarəp İesu itəm tol

^a10:8 2 Kor 13:10

^a10:13 Rom 12:3

^b10:17 Jer 9:24; 1 Kor 1:31

^c10:18 1 Kor 4:4

^d11:2 Efes 5:26-27

^e11:3 Jen 3:4,13

pisin e Iesu itəm ekoatən-iarəp, o okəmā itəmat nakoatos narmin itəm tol pisin e Narmin nəmotos rəkis, o nakotəto nammusən təwir itəm tol pisin e itəm nəmotos rəkis, mətə itəmat ialməl min, nakotegəhan-in əm.^f ⁵Aposol min əh itəm itəmat nakoatən māmā ilat “aposol min ilis pik,” mətə e rəhak nətəligən esəplanən māmā ilat ilis maprəkis-in io.^g ⁶Okəmā naka kəsəgəṭun wirən io e nəghatən, mətə ekitun wir nəukətin nammusən təwir. Itimat emotəgəṭun nat əh kəm itəmat e nolən min rafin nian tepət.^h

⁷Nian ematən-iarəp nammusən təwir rəha Uhgin kəm itəmat, esolən māmā nakotəto nat kit. Io atip əm emos-iaəhau io o niləs-ipərən itəmat. ?Kən tahro? ?Nolən əh in təfagə rat kit? !Kəp!ⁱ ⁸Nian ematol wək kitat min itəmat, nimə-fak min ik pisin kəmoatəto io. Iuəhkir tahmen māmā emakləh-in ilat māmā ekasitu etəmat. ⁹Kən nian kəmoatan, kən rəhak nat kit tikə, esətapəhən o suah kit o nasituən mətə-inu piatat min itəm kəmotisi-pən Masetonia kəmotosi-pa natimnat itəm rəhak tikə. Tol nəhlan, esətapəh-inən nat kit otəmat, kən məsos-ipənən wək əskasik otəmat o nehmən io, kən ekol nəhlan nian rafin.^j ¹⁰Tahmen e nipahrienən rəha Kristo tətətig lak, iatən pahrien māmā suah kit tikə ikin min rafin əpəh Akaea o nən-iaəhauən io o nəghat ausitən o nəsətapəh-inən nasituən. ¹¹?Kən tahro ekəsətapəh-inən nat kit otəmat, mətə-inu esolkeikeən itəmat? !Kəp! Uhgin titun māmā ekolkeike pik itəmat.

¹²Netənim neen kətolkeike māmā nikitəmat təht ilat māmā kotahmen etimat e wək itəm koatəghat ausit ron. Mətə iakatəkəike o nolən rəha

nəsətapəh-inən natimnat māmā rəhalat nəghatən otiet morin. ¹³Netəm nəhlan, ilat aposol eiueiuə min, kən koateiuə-in netənim e wək rəhalat. !Kən ilat koatan tahmen māmā ilat aposol min pahrien rəha Kristo, mətə kəp! ¹⁴Mətə kəsotautən e nolən əh, mətə-inu Setan atip, tətən tahmen māmā in nagelo kit rəha nəhag-əhagən. ¹⁵Kən sənəmā in nat kit itəm okotaut lan, okəmā iolwək min rəha Setan kotan tahmen māmā ilat iolwək min rəha nolən tətəuatip. E nammun nian, ilat okotos rəhalat nətəuən tətəupən nolən min rəhalat.

¹⁶Ekisimatip min. Pəs suah kit tikə nikin təht māmā io ialməl. Mətə okəmā nikitəmat təht nəhlan, kən otegəhan-in io pəs ekol nolən rəha ialməl məsin, kən ekəghat ausit məsin. ¹⁷Nəghatən u rəhak sənəmā nat itəm Iəramərə təmənipa kəm io māmā ekən. Mətə iatəghat əm tahmen e ialməl kit. ¹⁸Netənim tepət koatəghat ausit o nolən min rəha nətəuəntən, kən tol nəhlan, io min, ekəghat ausit. ¹⁹!Ei! !Nakotənatig wir, kən tol nəhlan, motegəhan-in māmā iaməl min kotəgəṭun itəmat![¶]

²⁰Nakotegəhan-in əm okəmā suah əpnapin kit tatol itəmat slef, o okəmā tatos nat kit rəhatəmat e nolən eko-eko, o tatiləs-ipər atip in, o tatem-pən niganəmtitəmat. ²¹!Iataulis māmā nətəligən rəhatimat təpou pik māmā esotolən nolən rat min əh!

Rəhak nəghatən in talməl, mətə nolən naka itəm netəm əh kotəmā okotəghat ausit ron, io min, ekəghat ausit ron. ²²?Tahro? ?Ilat koatən māmā ilat netəm Hipru? Io min. ?Koatən māmā ilat netəm Isrel? Io min. ?Koatən māmā ilat noanol rəha Epraham? Io min.^k ²³?Koatən māmā ilat iolwək min rəha

[¶]11:19 E ves 19-21, Pol tatəghat əsan ilat. Nipahrienən, in tatən-iaəhau ilat.

^f11:4 Kal 1:8-9

^g11:5 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11

^h11:6 1 Kor 2:1,13

ⁱ11:7 1 Kor 9:18

^j11:9 2 Kor 12:13; Fil 4:15-16

^k11:22 Fil 3:5

Kristo? Io min, mæto ekaprækis-in ilat. Kæsi, iatægħat tahmen e ialmæl kit. Emol wæk pik taprækis-in ilat, kæn kilæs-ipæn io e kalapus nian tepæt taprækis-in ilat, kæn kəmalis io taprækis-in ilat, kæn iuəħkir ekimis nian tepæt.¹ ²⁴ Nian faif, noanol rəħa Isrel kəmotalis io mau tate-nain.^m ²⁵ Nian kisil, kəmalis io e nikilkil. Nian kit kəmaht io e kəpiel apin. Nian kisil emuwin e nego kæn nego tamnim, kæn nian kit emeai əpəħ itəħai lokamnim o nian apiəpiə kit, lapin ne nərauiəgən.ⁿ ²⁶ Nian rafin etaliwæk o nolən wæk rəħak. Kæn iuəħkir narua əsol tiləs io ekimis, kæn emətətiɡ ikin tasilə ikin imaa iak-ləħ min, kæn ikin tasilə ikin imaa natimak min noanol rəħa Isrel, kæn ikin tasilə ikin imaa laihluə min, kæn ikin tasilə ikin e taon əsol, kæn ikin tasilə ikin e ikin taruən-aruən ikin, kæn ikin tasilə ikin əpəħ itəħai, kæn ikin tasilə ikin imaa piak eiueiuə min.^o ²⁷ Emol pik wæk, kæn nian tepæt esapilən lapin. Nian min neen, nəumis tus io, kæn mətəoaə, kæn nian tepæt nigak nagwənən tikə. Kæn nian tepæt iatətəp, kæn rəħak natimnat təsahmenən o nətəpən. ²⁸ Kæn taprækis-in natimnat min əħ, nian rafin nikik təht pik niməfak min rafin. ²⁹ Okəmə suah kit rəħan nəmegəħən teiuaiu, kæn io min, rəħak nəmegəħən teiuaiu. Okəmə suah kit tatit suah kit min e təfagə rat, kæn nikik titahmə pik ron.

³⁰ Okəmə ekəike məghat ausit, kæn ekəghat ausit o nat itəm tatəgətuən məmə rəħak nəsanənən tikə. ³¹ Kæn Uhgin, u in Uhgin ne Tata rəħa Iəramərə Iesu, itəm katiləs-ipər nərgin nian min rafin

namnun tikə, titun məmə io, eseiuan. ³² Əpəħ Tamaskes, etəm-iasol rəħa Kig Aretas təməlin rəħan mopael min o nehm wirən nafiluə rəħa taon məmə okotegəs-in motaskəlim motiləs-ipən io e kalapus. ³³ Məto kəmiləs-ipən io e kətim əsol kit, kətu-pən nol lan, kiləs-ipən e winta e fenis əsol kəmol e kəpiel, kæn kəhlman-əhlman tuwin əpəħ ləħau, kæn inəħ suatip emagim lan.^p

Nihlin kit ne nat kit tahmen e napilairən

12 Ekəike matəghat ausit, nat əp-napin təsolən win e nat kit ikin, mətə ekəkəike matən natimnat min tahmen e napilairən ne nəghatən wi min itəm Iəramərə təmol əp kəm io. ² Ekitun iəfak kit itəm tətəhatətə e Kristo.^{§§} E nup fotin tinuwin rəkis, Uhgin təmiləs muwin əpəħ ilis e nego e neai. * Iəkəruru okəmə nipətin tinatuwin, o narmin əm, Uhgin əm titun. ³ Kæn ekən min məmə iəkəruru okəmə nipətin tinatuwin, o narmin əm, Uhgin əm titun. Məto ekitun məmə suah əħ, ⁴ Uhgin təmiləs muwin əpəħ iman ikin.† Kæn in təməto nat anion min itəm təsətuatipən məmə etənim rəħa nətueintən otən. ⁵ Ekəghat ausit o etəm tol nəhlan, mətə esəghat ausit atipən ron io, mətə ekəghat ausit əm o rəħak nolən min itəm nəsanənən tikə elat. ⁶ Məto okəmə ekən məmə ekəghat ausit, okol esalmələn, mətə-inu ekəghat-in nipəhrienən. Məto esəghat ausitən nəhlan, kæn tol nəhlan, suah kit tikə itəm otiləs-ipər io ilis taprækis nat itəm tətətu-

§§12:2 Pol tatəghat-in atip.

*12:2 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, “neai tatol kisil lan.” Məto nipətin tatən məmə “nego e neai u in ikin rəħa Uhgin.”

†12:4 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, “Paradaes” itəm nipətin tatən məmə “nego e neai,” ikin itəm netənim itəm kotətuatip koatuwin ikin nian okotimis.

^l11:23 Wæk 16:23 ^m11:24 Dut 25:3 ⁿ11:25 Wæk 16:22; 14:19

^o11:26 Wæk 9:23; 14:5 ^p11:33 Wæk 9:23-25

atip. Iakolkeike mämə otəplan ahmen io e nat naka itəm ekən, o ekol.

⁷Uhgin təsolkeikeən mämə etausit o nəghatən wi min itəm in təmol əp kəm io, kən nəghatən min əh kotəwir maprəkis. Kən tol nəhlan təmahl-ipa nəratən kəm io tahmen e nihlin kit tətəru nipətik. Nəratən əh in iahləpis rəha Setan mämə tol nahməən e nipətik, kən tol nəhlan esausitən.^q ⁸Emuəh niki ləramərə mau kisil mämə otiləs-irəkis ron io. ⁹Məto tən kəm io mämə, “Rəhak nəwirən asol titun naskəlīmən ik, məto-inu nian rəham nəsanənən tikə, nəsanənən rəhak titun nuwamən mol iahgin e rəham nəmegəhən.” Tol nəhlan, etagien pik mämə ekəghat ausit e rəhak nəmegəhən itəm nəsanənən tikə, mämə nəsanənən rəha Kristo otatig e nəmegəhən rəhak.^r ¹⁰O nat əh, etagien nian nəsanənən tikə e nipətik, kən etagien nian katən rat io, kən etagien e nian iəkis min, kən etagien nian katol nəratən kəm io, kən etagien e nian itəm tiəkis ron io. Etagien elat rafin o nərgi Kristo, məto-inu nian rəhak nəsanənən tikə, kən iatəsanən.

¹¹Emol nolən rəha ialmə, məto itəmat əm nəmoatəkəike kəm io mämə ekol. Nəməsotiləs-ipərən nərgək, məto təpəwir pik okəmə nəmotol mihin, məto-inu io sənəmə ləhau e “aposol min ilis pik” e nat kit əkəku əm, nat əpnəpin io etəm əpnəpin əm.^s ¹²Nian emətan kitat min itəmat, ematol natimnat itəm tatəgətun io mämə io aposol pahrien kit. Ematol nəmtətin min, ne nat asol min itəm tol narmi netəmim tatiwig, ne nat pispis min e nikitəmat, kən emol e nətəligən rəhak kaifəməh.^t ¹³Nat kitəh əm eməsölən e nikitəmat, eməsətapəh-

inən mənə kit otəmat. !Otaluin o təfagə rat u rəhak!^{zu}

¹⁴Roiu iatətul matip mämə ekimnə muag itəmat itəm otol kisil lan. Kən ekəsətapəh-inən mənə kit otəmat, məto-inu esotolkeikeən rəhatəmat nautə, məto iakolkeike əm itəmat. Otətəlig-in-tu. Sənəmə wək rəha suakəku mämə otehm wir rəhan tata ne mama. Məto in wək rəha tata ne mama mämə okuehm wir rəhalau suakəku. ¹⁵Tol nəhlan, niki tagien mämə ekos-ipinə rafin rəhak natimnat otəmat, kən mos-ipən min rəhak nəmegəhən otəmat. Rəhak nolkeikeən otəmat in tēpət, məto rəhatəmat ron io in təkəku əm. !Inu təsətuatipən! ¹⁶Pəs kotən mämə esətapəh-inən mənə kit otəmat. Məto itəmat neen koatən mämə emos natimnat otəmat e nolən eko-eko. ¹⁷?Təhro? ?Io emos natimnat e nolən eko-eko nian emahl-ipən netəmim kəm itəmat, o kəp? !Kəp! ¹⁸Emuəh niki Taetas mämə otuwīn otəmat, kən mahl-ipən piətət kit ilau min. ?Taetas təsosən natimnat otəmat e nolən eko-eko, o kəp? ?Nəkotitun o kəp mämə, rəhatimlau nətəligən kitəh əm, kən matioal nolən kitəh əm?^v

¹⁹Kəm-naka nikitəmat təht mämə e nəghatən min rafin əh, emotuhalpin nəghatən kəm itəmat itəm suah kit təmən otimat. Kəp. E niganəmti Uhgin, emoatəghat tahmen e netəm rəha Kristo. Kən iolik min, natimnat rafin itəm koatol, koatol mämə itəmat nakotəsanən. ²⁰Iatən nəhlan məto-inu iatəgin mämə nian ekimnə, kəm-naka ekəplan mämə nəsotolən mämə inu iakolkeike mihin. Kən itəmat min nəkotəplan mämə io esolən mämə inu nakotolkeike mihin. Iatəgin mämə ekəplan itəmat neen kotərgəhəu, neen

^z12:13 Pol tatol milə elat e nəghatən u.

^q12:7 Job 2:6 ^r12:9 Fil 4:11-13 ^s12:11 2 Kor 11:5

^t12:12 Rom 15:19 ^u12:13 2 Kor 11:9 ^v12:18 2 Kor 8:6,16-18

koatetet, neen koatəmərīt e neməha, neen kotəhap-əhap ilat min, neen koatən rat netəmim, neen koatən nikalīn netəmim, neen koatausit, neen koatol əpnapin nat. ²¹Iatəgin məmə nian ekimnə min, rəhak Uhgīn otīlās-iəhau io e niganəmtitəmat, kən nikik otitəgit kən ekasək otəmat neen itəm nəmotol nolən rat aupən, kən məsotəuhlinən ilat o nolən rat min rəhalat itəm koatol nian rafin, inu koatol nolən rat itəm tol naulisən o nənən, kən nəman ne nipitan koatan anion, kən koatol nəhlan əpnapin əm.^w

Namnun nəghatən rəha Pol o nəhgaiirən elat

13 Inu rəhak naliwəkən itəm tatol kisil lan otəmat. Naoa Rəha Uhgīn tatən məmə, “Nian suah kit tatətu-pən nəghatən e suah kit min, etəmim kəiu o kisil okotəkəike motən nəghatən kitəh, kən tol nəhlan netəmim kotitun məmə nəghatən koatətu-pən lan, in nipahrienən.”^x ²Nian emimnə otəmat itəm tatol kəiu lan, emən-iarəp rəkis nəghatən o nəhgaiirən e netəm koatol təfagə rat ne itəmat rafin, məmə okotapəs təfagə rat min. Kən roiu ekən min nian io əpəh isəu. Nian ekimnə min, ekol nalpinən kəm ilat itəm kəsotapəsən təfagə rat. ³Ekotol nəhlan məto-inu nikitəmat təht məmə rəhak nəsanənən tikə, kən itəmat kotolkeike motitun əsas məmə nian iatəghat, in nəghatən rəha Kristo əm. In təsəpouən o nolən wək itəmat min, məto rəhan nəsanənən tepət e nikitəmat. ⁴Nipahrienən, nian kəmətu-pər e nig kəluau, rəhan nəsanənən tikə e nipətin. Məto tatəmegəh roiu e nəsanənən rəha Uhgīn. Kən e nolən ki-

tiəh, rəhatimat nəsanənən tikə e nipətiti-mat, məto itimat ekotəmegəh itimat Kristo e nəsanənən rəha Uhgīn, kən nian ekotəghat kəm itəmat, onəkotəplan nəsanənən əh.^y

⁵Itəmat atip, otakil wir nəmegəhən rəhatəmat məmə rəhatəmat nahatətəən in pahrien, o kəp. Itəmat atip, nakotehm wir rəhatəmat nolən. ?Nəkotitun o kəp, məmə Kristo Iesu tətətig e nəmegəhən rəhatəmat? !Məto okəmə rəhatəmat nəmegəhən təsətəu-pənən nolən rəha nahatətəən, kən Kristo təsatigən e nəmegəhən rəhatəmat!^z

⁶Kən emələhəu-pən əskasik rəhak nətəligən məmə onəkotəplan məmə itimat aposol min pahrien. ⁷Kən roiu, ekoatəfak kəm Uhgīn məmə itəmat kit təsolən nat kit tərət. Esotolkeikeən nəhlan məmə otəgətu məmə rəhatimat wək e nikitəmat in təwir mətuatip. Məto ekotolkeike məmə itəmat nəkoatol nolən itəm tətətuatip, nat əpnapin netəmim neen koatən məmə wək rəhatimat tərət. ⁸Tol nəhlan məto-inu okol itimat esotolən nat kit itəm tahtosig-in nipahrienən, məto ekotitun nolən əm nat itəm tatiləs-ipər nipahrienən. ⁹Nikitimat tagien nian itimat ekotitun nolən u, itəm nəsanənən tikə lan, məto nəmegəhən rəhatəmat tatətul əskasik. Kən nəfakən rəhatimat otəmat məmə nəmegəhən rəhatəmat tahmen o nətəu-pənən suatip ətuatip. ¹⁰Nian io əpəh isəu otəmat, ekəte nəhlan o nat kit. Iəramərə tinos-ipa rəkis nepətən kəm io, məto esolkeikeən məmə nian ekimnə otəmat, ekəike mol əskasik etəmat e nepətən əh. In təmos-ipa nepətən əh məmə ekiləs-ipər itəmat, sənəmə məmə ekərəkīn itəmat.^a

^w13:1 Dut 19:15 Kəm-naka, Pol tatən məmə rəhan naliwəkən kisil tahmen e nəghatən rəha netəmim kəiu o kisil.

^w12:21 2 Kor 13:2 ^x13:1 Dut 19:15; Mat 18:16; 1 Tim 5:19

^y13:4 Fil 2:7-8 ^z13:5 1 Kor 11:28 ^a13:10 2 Kor 10:8

Namnun nəghatən

¹¹ Piak min ne winik min. Inu rəhak namnun nəghatən. Otagien. Otəuhlin rəhatəmat nolən min. Otəto rəhak nəghatən. Otuwa e nətəligən kitəh. Otatig e nəməlinuən. Kən Uhgin rəha nolkeikeən ne nəməlinuən otatig itəmat min.

¹² Otən təwir kəm itəmat min tahmen məmə itəmat kitəh əm e Kristo. ¹³ İəfak min rafin koatən-ipinə təwir kəm itəmat.

¹⁴ Pəs İərəmərə İesu Kristo otawte-in rəhan nəwirən kəm itəmat rafin. Kən pəs Uhgin otos-ipən rəhan nolkeikeən kəm itəmat rafin. Kən pəs Narmin Rəha Uhgin otol nikitəmat rafin tol kitəh.

Kalesia

*Naoo itəm Pol təmäte tuwin
kəm iəfak min ikin Kalesia*

**Nəghatən əkuəkir
rəha naoo u Kalesia**

?Pah təmäte naoo u? Aposol Pol təmäte naoo u.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte tatuwin kəm niməfak min itəm kotatig pis ikin e nitən Kalesia, inu Ikoniām, Lистра, ne Tepe. Pol in təmätuoun niməfak min əh nian in təmaupən maliwək e rəhan naliwəkən min.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? Nəratən asol kit e niməfak e nian əh rəha Pol. Netəm Iaihlua tepət koatən nipahrienən e Iesu Kristo. Kən netəm Isrel tepət koatən nipahrienən e Iesu. Məto netəm Isrel neen koatən məmə Iaihlua min itəm kotən nipahrienən e Iesu, okotəkəike kətəu-pən lou min rəha Moses, tahmen e nəhg-ipənən. Ilat kəmoatən məmə Iaihlua min okəkəike kəhg-ipən ilat okəmə kotolkeike məmə okotuwa kətuatip e niganəmti Uhgin.

?Təmäte naoo u o naka? Pol in təmäte naoo u, məmə otəg-ətuatip-in nətəligən rəha netəm Isrel itəm koatən məmə Iaihlua min okotəkəike kətəu-pən lou rəha Moses okəmə ilat kotolkeike məmə Uhgin in otosmegəh ilat. Pol tolkeike məmə iəfak min okotitun məmə nahatətəən in suatip itəm Uhgin təmol məmə etənim otətuatip e niganəmtin, kən in tatosmegəh ilat e nikin agien. Məto nolən rəha nəhg-ipənən, o nolən rəha wək əskasik min, o nolən rəha nətəu-pənən lou, kəsotosmegəhən etənim. Netəm-iasol rəha niməfak rəha Isrel kəmoatəpələh əpəh Jerusalem

moatəghat-in nətəligənən min əh. Kən moatən məmə təwir əm məmə Iaihlua min okəsotətəu-pənən lou rəha Moses. Afın e Wək Min 15:1-35.

Pol təmätuoun matəghat kəm ilat

1¹⁻² Piak min ne winik min itəm nəkoatəfak latuənu pisin pisin min ikin Kalesia, io Pol, io aposol kit rəha Uhgin, ekatəte naoo u, mitahl-ipinə kəm itəmat. Io ne piatat min neen itəm koatəfak u ikin-u, ekotolkeike məmə ekotən “təwir” kəm itəmat. Io u inu, itəm Iesu Kristo ne Tata Uhgin kəmiäləsipər io məmə io rəhalau aposol. Uhgin u, in təmiləs-ipər Iesu taiir-pa min e rəhan nimisən. Sənəmə etənim əpnəpin əm kit təmaun-in io kən mīləs-ipər io, məto Uhgin. !Tol nəhlan, onəkotəkəike motəto!

³ Pəs Uhgin, u Tata rəhatat, ne Iesu Kristo, u Iəməmə rəhatat, ilau okuawte-in nəwīrən rəhalau kəm itəmat kən muələhəu nəməlinuən tətətig otəmat. ⁴ Iesu Kristo təmegəhən-in atip məmə in otimis o nolən rat rəhatat, kən miuw rəkis itat e nolən rat min ne nətəligən rat min rəha nətueintən. In təmimis məto-inu Tata Uhgin tolkeike məmə in otol mihin.^b ⁵ Tol nəhlan, təwir mə kītat okotənwiwi pik Uhgin u rəhatat, tatuwin, matuwin, namnun tikə. Əwəh. Pəs otol mihin.

Namnusən Təwir kitəh əm

⁶ Narmək təmiwig pik otəmat məto-inu roiu agin-əh huə Uhgin təmaun-in pap itəmat e nəwīrən rəha Iesu, təmawte-in-pinə əpnəpin əm kəm itəmat. Məto roiu itəmat nakotapəs Uhgin, moatəgim, moatətəu-pən nəghatən eiueiuə min. ⁷ Nəghatən min əh sənəmə Namnusən Təwir rəha Uhgin. Netənim neen kəmotəuhlin

^b1:4 Kal 2:20

Namnusen Təwir rəha Ughin moatən in pisin, kən katən məmə in namnusen təwir, kən katiuw kalin itəmat lan, kən katərəkin rəhatəmat nətəligən lan. !Məto Namnusen Təwir kitəh əm, kən kit min tikə!^c ⁸Nat əpnəpin okəmə io, o nagelo kit rəha nego e neai tətəmnus-iarəp nəghatən pisin kit min, itəm təsahmenən e inun emotən-iarəp rəkis kəm itəmat aupən, pəs Ughin otələs-ipən e Nigəm Asol.^d ⁹Kən ekisimatip min, matən məmə, okəmə suah kit otəmnus-iarəp nəghatən pisin u, təsahmenən e Namnusen Təwir itəm itəmat ninəmotitun rəkis, pəs Ughin otələs-ipən e Nigəm Asol.

¹⁰Rəhak nəghatən əh in təskasik, kən nat əpnəpin əm okəmə netəmim neen kəsotagienən ron io. Iakolkeike əm məmə niki Ughin otəgien o nəghatən rəhak. Okəmə iatəghat əh məmə netəmim neen nikilat otəgien ron io, kən ko sənəmə io iolwək pahrien kit rəha Kristo.^e

Ughin Təmaun-in Pol

¹¹Piak min ne winik min, ekolkeike mə ekən-ipinə ətuatip kəm itəmat məmə Namnusen Təwir itəm iatən-iarəp nian rafin sənəmə nat kit itəm təməsi-pən e nətəligən rəha etəmim əm.^f ¹²Namnusen Təwir u, sənəmə suah kit təmos-ipa kəm io, kən mägəhun io lan, məto Iesu Kristo əm in təmərah e rəhk-kapə.

¹³Itəmat ninəmotitun rəkis rəhak nolən min itəm ematol aupən e nian ematəfak itimat netəm Isrel. Kən emən mə oekoh rafin netəmim min rəha Iesu, mərəkin-ərəkin agin niməfak, kən matol nalpinən əskasik kəm ilat.^g ¹⁴E nian əh, io ematətul-iəkis o nəukət kastom rəha netəm Isrel, itəm rəhak pipi min

kəmotəgəhun io lan aupən. Emitun taprəkis-in io min neen, itəm emotaiir ahmen.^h

¹⁵Nat əpnəpin ematərəkin pap rəhan min netəmim, məto Ughin təmasəkitun io. Aupən ikin təmitəhun kən mawle rəkis io e nian emətətig əh e nərpi rəhak mama. Kən təmuwa e nian ətuatip rəhan, in təmaun-in io mə ekuwa io, rəhan etəmim.ⁱ ¹⁶Kən Ughin təmərah e rəhk-kapə, mägəhun io e nətin Iesu, məmə oekitun wir in, kən muwin mamnus-iarəp Namnusen Təwir rəhan kəm netəm min u sənəmə ilat netəm Isrel, katən ilat məmə laiuluə min. E nian əh, io eməsəwinən mehm suah kit mə otəgəhun io e Namnusen Təwir əh. ¹⁷Kən io eməsəwinən əpəh ilis Jerusalem məmə oekehm netəm min u kəmoatol aposol aupən. Eməsəwinən mə okotəgəhun io e Namnusen Təwir rəha Iesu. E nian əh, io eməsə-pis-pən əpəh ikin kit Arepia, kən matig mitəlig-pa min muwin əm latuənu kit, nərgin u Tamaskes. ¹⁸Matuwin, matuwin nup kisil kinəhaluwa minəhaluwin rəkis un, kən io ematig mitəlig-pən min Jerusalem məmə ekehm Pita. Kən eməsətigən tuwəh, emuatig mios nian fiftin əm.^j ¹⁹Kən e nian əh, emehm əm Jemes u, pia Iesu, ləramərə rəhatat, məto eməsəplanən aposol min u neen. ²⁰Iatən pahrien e niganəmti Ughin məmə nəghatən u, nīpahrienən, sənəmə neiuəən.

²¹⁻²²Eməsətigən tuwəh əpəh ilis Jerusalem. Kən uarisig un, emuwin əpəh nitən Siria ne Silisia. Kən e nian əh, netəmim itəm koatəfak kəm Kristo latuənu pisin pisin min nitən Jutia, (nitən asol rəha Jerusalem), ilat kəməsəplanən əh io motəruru

^c1:7 Wək 15:1,24 ^d1:8 1 Kor 16:22 ^e1:10 1 Tes 2:4 ^f1:11 Mat 16:17

^g1:13 Wək 8:3 ^h1:14 Wək 22:3 ⁱ1:15 Aes 49:1; Kal 2:7

^j1:18 Wək 9:26-27

niganəmtək.^k ²³Məto kəmoatəto əm namnusən u, netənim neen kəmoatən məmə, “Suah əpəh in əpəh, rəhatat tikimīr, təmatoh itat o nəfakən, matərəkīn nəmegəhən rəhatat, kən mətəlkut məmə otərəkīn min rəhatat nahatətən. Məto roiu əh, in min tinatən-iarəp Namnusən Təwir rəha Iesu.” ²⁴Kən ilat kəmotənwiwi pik Uhgīn o natimnat min itəm in təmol e rəhak nəmegəhən, in təməuhlin-pa io ekol nulan.

Aposol min neen kəmotegəhan-in wək rəha Pol

2¹⁻²Tatuwin, matuwin minos nup fotin tinuwa minuwin rəkis un, kən Uhgīn təmən-ipa kəm io məmə ekəike mitəlig-pən min əpəh ilis Jerusalem. Kən itimlau Panapas emian kən mi-ait Taetas itiməhal min məhaluwin. Kən eməhaluwin kiet-arəpən Jerusalem, emotuəfimin itimat netəm-iasol min əm rəha niməfak. Nian emotəpələh e nuəfiminən əh, io ematən-ipən wir nəghatən min itəm ekuwin matən-iarəp kəm Iaihlua min, ilat sənəmə netəm Isrel. Emən-ipən wir natimnat min rafin agin kəm ilat mətə-inu esolkeikeən məmə nikilat otəht məmə rəhak nəghatən təsətuatipən, kən moatən rat rəhak wək, tol nat əpnəpin əm lan, noan tikə.¹ ³Kən e nian əh, nikik təmatəht pik məmə kətəh okotəhai io mə ekəike mən-ipən kəm Iaihlua min, məmə okəike kəhg-ipən ilat. Məto kəməsotənən. Kən io kit u, Taetas, in etəm Kris, sənəmə etəm Isrel, kəsəhg-ipənən əh. Məto ilat kəməsotənən mə okəike kəhg-ipən.

⁴Nənən rəha nəhg-ipənən təmisi-pən e netənim neen kəmoateiua əm məmə

ilat piatat min. Kən ilat kəmotəlkəlik wir məmə okotəhm-tu məmə itimat ekoatətəu-pən əh Lou, o kəp. Məto itimat enotiet rəkis minotuwin o Iesu Kristo, kən minotol kitəh itimat min, kən itimat sənəmə slef rəha Lou. Məto netəm min əh, nikilat təməsagienən o rəhatimat nəghatən min, kən motolkeike məmə okotəgo-pən itat rafin e Lou ne kastom rəha nəfakən rəha netəm Isrel. Kən kəmotən məmə okəike kəhg-ipən Iaihlua min tahmen e Taetas.^m ⁵Məto emotən-iəhau ilat məsotolən məmə rəhalat nəghatən otər maprəkis-in rəhatimat. Kən itimat emotaskəlim əskasik nəghatən pahrien tətatig e Namnusən Təwir, məmə itimat onəkotitun wir.

⁶Kən netənim neen əh-ikin katən ilat məmə ilat netəm-iasol min rəha niməfak, (məto e nehmən rəhak, etəm tatos nərig asol, ne etəm təsəsən nərig asol, ilau kuahmen ahmen əm. Kən e niganəmti Uhgīn, in təsəfinən nərig min əh). Kən netəm min əh kəməsotəgəhunən io e nəghatən wi kit, məmə ekuwin mamnus-iarəp. ⁷⁻⁸!Kəpə! Kəməsotolən, mətə-inun ilat kəmotitun əm məmə, e nəsanənən rəha Uhgīn, in təmiləs-ipər io məmə io aposol, kən mitəhləpis-pən io mə ekuwin mən-iarəp Namnusən Təwir kəm Iaihlua min. Kən e nəsanənən əh, tiniləs-ipər rəkis mihin Pita, məmə in min in aposol. In otatən-iarəp Namnusən Təwir kəm netəm Isrel.ⁿ

⁹Kən Jemes ne Pita^s ne Jon, katən iləhal məmə nəukəti niməfak miləhal. Nian kəməhaləplan, kən məhalitun məmə e nəwīrən rəha Uhgīn, in təmos-ipa wək u e nelmək. Kən kəhaluwa məhalol sekhan etimlau Panapas məmə itimat ekotol əm

§2:9 Nəghatən Kris ətuatip tatən nərgi Pita ikin-u məmə, “Sifas.”

^k1:21-22 Wək 9:30

^l2:1-2 Wək 15:2

^m2:4 Kal 1:7; 5:1,13

ⁿ2:7-8 Wək 22:21

kitiäh. Kæn emotæn mä oekotoor wæk min. Itimlau oekian muamnus-iaröp Namnusæn Tæwir kæn Iaihlua min, kæn iləhal okəhaluwın məhalən-iaröp kæn netəm Isrel. ¹⁰ Kæn ilat kəmotən-ipa əm nəghatən kitiah əm məmə nikitimlau otəkəike matəht ian-rat min əpəh Jerusalem məmə ekuasitu elat. Məto, nikik tinagien rəkis o wæk əh.^o

Pol təməhai Pita

¹¹⁻¹⁴ Kæn uarisig un, emitəlig-pən əpəh ləhau taon kit Antiok. Nian emətətig ikin əh, kæn Pita təmuarisig min muwa. Kæn Pita təmətagwən ilat in min neen koatəfak, məto ilat Iaihlua min. Kæn nian netəmim min rəha Jemes, itəm kəmotisi-pən Jerusalem motiet-arəpa, ilat kə-motəhai Pita, motəmə, “Iaihlua min u, okəike kəhg-ipən ilat. Məto okəmə kə-solən, Uhgın okol təsasituən elat.” Kæn nəghatən u kəmoatən təmərəkın Pita, mol taulis kæn məgin nuwin minən mag-wən təlmin netəm kəsəhg-ipənən ilat. Kæn nolən rat əh Pita təmol, miuw e ki-tat min neen əpəh Antiok, ilat iəfak min u noanol min rəha Isrel, ilat min kə-motos o Pita moatol nolən rəha etəmim itəm tatəghat e nolən kəiu, kæn moatəgin netəm kəsəhg-ipənən ilat. Motatig kiuw min e Panapas, təgin min ilat. Kæn e nian eməplan məmə ilat kınəsotətəu-pən ətuatipən suatip itəm Namnusæn Tæwir tatən, kæn eməhai-pən əm Pita e ni-ganəmtilat, matən-ipən əskasik məmə, “Nat əpnəpin ik etəm Isrel, məto nəsosən əh rəhatat nolən. ?Kæn tahro natəkəike kəm netəm min u kəsəhg-ipənən ilat məmə okəhg-ipən ilat?”^p

Etəmim itəm otatəhətə e Iesu, Uhgın in otasitu lan

¹⁵ Kæn e nian əh, io emən-ipən wir kəm Pita məmə nıpahrienən məmə itimlau emiasipən ətuatip e noanol rəha netəm Isrel. Itimlau sənəmə Iaihlua mil itəm netəm Isrel nikilat tatəht məmə ilat rafin nol təfagə məto-inu kəsotətəu-pənən e lou. ¹⁶ Məto roiu ekiatun məmə Uhgın təsafinən etəmim kit məmə in tətəuatip e niganəmtin məto-inu in tatətəu-pən ətuatip Lou rəha netəm Isrel. Etəmim itəm tətəhatətə pahrien e Iesu Kristo, in əmun tətəuatip e niganəmti Uhgın. Nətəligən əh in əh, tol itimat min netəm Isrel, oekotəkəike motəhatətə əm e Iesu Kristo məmə ekotətuatip e niganəmti Uhgın. Uhgın təsafinən itimat məto-inu ekotətəu-pən Lou, məto in tətəfin əm itimat məto-inu ekotəhatətə e Iesu Kristo. Etəmim kit okol təsətuatipən e ni-ganəmti Uhgın məto-inu in tatətəu-pən pik Lou.^q

¹⁷ Itimat u netəm Isrel, kæn ekotəhatətə e Iesu Kristo məmə ekotuwa motətuatip e niganəmti Uhgın. Məto netəm Isrel neen, nikilat tatəht məmə itimat nol təfagə məto-inu esotətəu-pənən lou. ?Tol nəhlan, in Kristo itəm tatol məmə itimat nol təfagə, o kəp? !Kəp! Sənəmə tol min nəhlan. ¹⁸ Məto təfagə pahrien in tol min nulan, okəmə ekitəlig-pən min matətəu-pən lou. Okəmə eka-tol min nəhlan, kæn io esətuatipən e ni-ganəmti Uhgın. Nolən əh tatəgətun əsas əm məmə io iol təfagə rat. ¹⁹⁻²⁰ Tol nəhlan məto-inu, nian emalkut pik o nətəu-pənən Lou, kæn eməplan məmə nolən u təsahmenən məmə tatol io ekətuatip e niganəmti Uhgın. Tol nəhlan, emapəs nətəu-pənən Lou o nuwamən etəm ətuatip. Tahmen məmə emimis,

^o2:10 Wək 11:29-30 ^p2:11-14 Wək 11:3

^q2:16 Wək 15:10-11; Rom 3:20-28; Kal 3:11

kən roiu e nāmegāhən wi rāhak, Lou tāsērāmārən lak. Emol nāhlan māmə ekol əm nətəligən rāha Ughin. In tahmen māmə itimlau Kristo, kāmətu-pər itimlau min e nig kāməluau. Nāmegāhən oas rāhak tāmimis. Məto emaiir-pa min itimlau Kristo. Kən roiu u, sənəmə io iatəmegāh, məto Kristo in tatəmegāh e nikik. Kən e nāmegāhən rafin rāhak, ekətahatətə əm e Nəti Ughin, itəm tāmolkēike pik io, kən muwa mimis mos megāh io.^r ²¹ Nolkēikēən u, Ughin tāmawte-in-pa kəm itat, in iahgin pik. Kən okol esērākinən nolkēikēən əh itəm Ughin tāmawte-in-pa əpnapin əm. Məto iatəplan māmə itəmat min neen, nəkoatətəu-pən Lou mə otol itəmat nəkotətuatip e niganəmti Ughin. Məto okəmə nəkoatol nāhlan, kən itəmat nəkotol nat əpnapin əm e nimisən rāha Iesu Kristo

Netəm Kalesia kəmotapəs suatip

3 !Netəm Kalesia, itəmat ninotalməl pik! ?Pah təmasig itəmat matuwīn e suatip eko-eko nāhlan? Emotən-iarəp wir pap kəm itəmat māmə Iesu təmos nāhməən e rāhan nimisən otəmat, məto tahro? ?Okəm-naka suah kit təmos-ipən-os-ipən kəm itəmat kən miuw rəkis itəmat mol itəmat ninotalməl pik? ² ?Otən-tu kəm io māmə, Ughin təmos-ipinə Narmīn Rāha kəm itəmat məto-inu itəmat nakotətəu-pən Lou, o kəp? Kəpə, in təmos-ipinə kəm itəmat məto-inu itəmat nakotahatətə e Namnusən Təwir rāha Iesu Kristo. ³ ?Tahro? ?Nakotalməl pik nəpo lan? Itəmat nəmotətuoun wir nāmegāhən wi rāhatəmat e Iesu Kristo e nasituən rāha Narmīn Rāha Ughin, kən məto roiu, itəmat ninotalkut māmə onəkotapəs, kən motuwa netəm ətuatip e rāhatəmat əm nəsanənən. ⁴ Nəmoatəto nāhməən tēpət məto-inu nəmo-

tahatətə e Namnusən Təwir. ?Nəmotəto nāhməən əh əpnapin əm? Kəp, nāhməən əh sənəmə rāha nat əpnapin əm. ⁵ Narmīn Rāha Ughin təməsolən nat pispis min kəm itəmat məto-inu nəkoatətəu-pən Lou. In təmol məto-inu itəmat nəmotəto Namnusən Təwir rāha Iesu Kristo kən itəmat nakotahatətə lan.

Nətəu-pənən Lou, ne nahatətəən e Iesu

⁶ Otəteligin-tu nat kit oekən. Suah kit, Epraham, itəm Naoa Rāha Ughin tāməghat-in-iarəp rəkis minu lan māmə: “Epraham in tāmahatətə əskasik e

Ughin, kən tol nāhlan, Ughin tāmən māmə in tətəuati e niganəmtin.”^s

⁷ E suatip kitiah əm, netəmim itəm koatahatətə e Ughin, in tətəfin ilat māmə kotahmen e noanol ətuatip rāha Epraham.

⁸ Naoa Rāha Ughin tāmən rəkis aupən māmə Ughin otos laiuluə min, kotuwa ron mol ilat kotətuatip e niganəmtin e nahatətəən rāhalat. Aupən, Naoa Rāha Ughin tāmən-iarəp nəghatən wir kit kəm Epraham māmə:

“Otisi-pən e rāham noanol, kən ekawte-in rāhak nəwīrən e netəmim rāha noanol min rafin e nətueintən.”^t

⁹ Kən Ughin tāmawte-in rāhan nəwīrən kəm Epraham məto-inu in tāmahatətə əskasik lan. E suatip kitiah min əm, Ughin titun nawte-inən nəwīrən kəm netəmim itəm koatahatətə pahrien lan.

¹⁰ Məto netəmim min un, itəm niki-lat tatəht māmə ilat okotos nāmegāhən məto-inun ilat koatətəu-pən rafin nat naka itəm Lou tatən, netəm min əh, ilat kinotatig rəkis e nelmi nəratən. Tahmen-pən əm e Naoa Rāha Ughin tatən māmə: “Netəmim itəm kəsotol ətuatipən natimnat min rafin itəm kotatig e naoa

rəha Lou, ilat kinotatig rəkis e nəlmi nəratən, kən okotəkəike motos nalpinən kit.”^u

¹¹ Kən tol nəhlan, tətuatip əm o kitat məmə suah kit tikə itəm tatuwa tətuatip e niganəmti Uhgin məto-inu in təmətəupən Lou, məto Naoa Rəha Uhgin tatən min-nulan məmə:

“Etənim itəm tətəhatətə e Uhgin, in tatuwa tətuatip e niganəmtin, kən in otos nəmegəhən pahrien.”^v

¹² Nəghatən əh, tatəghat-in nahatətən rəhatat e Uhgin. Nələn rəha nətəu-pənən Lou, in təsahmen-ahmenən e nələn rəha nahatətən e Uhgin. In əh, məto-inu nələn rəha nətəu-pənən Lou, tahmen-pən əm nulan, Naoa Rəha Uhgin tatən məmə:

“Etənim itəm tolkeike məmə otos nəmegəhən pahrien məto-inu tatətəu-pən ətuatip Lou, in otəkəike mol natimnat min rafin agin itəm Lou tatən.”^w

¹³ Netənim rafin agin kəsotol ətuatipən nat naka itəm Lou tatən. Tol nəhlan, Lou in təmələhəu nalpinən tətətig o kitat rafin, kən kitat rafin kotatig e nəlmi nəratən. Məto Iesu Kristo təmimis e nig kəməluau, kən miuw rəkis kitat e nəlmi nəratən əh. Iesu in təmos nalpinən otat tahmen-pən əm e Naoa Rəha Uhgin tatən məmə:

“Etənim kit, itəm kəməhamnu kətu-pər e nig, nələn əh tatəgətun-pən məmə Uhgin in təmol nalpinən kəm in.”^x

¹⁴ Məto roiu, Iesu təmimis nəhlan məmə netənim ənapin min rafin, ilat okotatig e nəwirən itəm Uhgin təmən kəm Epraham məmə, in otos-ipən kəm noanol min rəhan. Kən nat əh tol nəhlan məmə inu roiu kitat netəm kotəhatətə e Iesu, kitat kotitun nosən Narmin Rəha

Uhgin itəm Uhgin təmən məmə otos-ipən kəm netənim.

Uhgin təmaupən mol nəniəkisən rəhan, məto Lou təmuarisig təsafələn

¹⁵⁻¹⁶ Piak min ne winik min, e nəmegəhən rəhatat, kitat kotitun nələn u rəha nəniəkisən. Nian suah kit tatol, okol kəsafələn, kəsətu-pənən kit min. E suatip kitəh əm, Uhgin təmol nəniəkisən kit kəm Epraham o rəhan kit noanol.^y Kən e nəghatən əh, təməsənən məmə Uhgin təmən-iəkis noanol min rafin rəha Epraham, məto təmən əm məmə etənim kitəh əm otisi-pən e rəhan noanol, etənim u, in Iesu Kristo.

¹⁷ Kən rəhak nəghatən, nipətən tol nulan məmə, aupən, Uhgin təmən-iəkis məmə otətəkəlim nəghatən rəhalau Epraham, məto uarisig nup fo-hanrit-tate təmuwin rəkis, kən Lou təmuwa. Məto Lou əh, okol təsərəkinən nəghatən itəm in təmən kəm Epraham, okol təsafələn nəniəkisən rəha Uhgin.^z ¹⁸ Kən okəmə kitat kotatig e nəwirən rəha Uhgin məto-inun kitat koatətəu-pən Lou u, tatəgətun-pən məmə nəniəkisən itəm Uhgin təmol aupən in nat ənapin əm. Məto təsolən nəhlan. Məto-inu kitat kotəplan Epraham in təmətatig e nəwirən min rəha Uhgin məto-inu in təməskəlim-iəkis nəniəkisən rəha Uhgin.^a

Lou rəhan əh-ikin wək

¹⁹ Suah kit otəpanətapəh məmə, “?Okəmə tol nəhlan, kənu Uhgin təmos-ipən Lou kəm Moses o naka?” Kən ekitun nənən kəm itəmat u-roiu məmə nəniəkisən itəm Uhgin təmol kəm Epraham in təmaupən matig, məto Lou in təmuarisig in. Təmuwa məmə otəgətun əm kitat netənim məmə

^u3:10 Dut 27:26 ^v3:11 Hab 2:4; Kal 2:16

Rom 8:3 ^y3:15-16 Jen 12:7; 13:15; 24:7

^w3:12 Lev 18:5

^z3:17 Eks 12:40

^x3:13 Dut 21:23;

^a3:18 Rom 4:14

okotitun mēmā kitat nol tēfagē rat. Məto Uhgīn tēmələhəu Lou əh mēmā otatīg matuwīn matuwīn mətoarus etəmim u noanol rəha Epraham otaiir-pa otat. Kitat kotitun mēmā Lou əh, rəhan wək təwīr, məto nikitat otəkəike matəht mēmā Lou əh, Uhgīn tēmaupən mos-ipən kəm nagelo min, uarisīg tēpanos-ipən kəm etəmim kit u Moses. Moses, in suatip o nos-ipa min Lou kəm itat. Məto nian Uhgīn tēmol nənīəkisən ilau Epraham, tēməsolən nəhlan. ²⁰ Uhgīn in tēməsolən suatip kit mēmā suah un otəghat kəm Epraham. Məto in ətuatip əm tēməghat mən-ipən nənīəkisən rəhan e niganəmti Epraham.

²¹ Kən sənəmā Lou əh tēmuwa mə otərəkīn nənīəkisən rəha Uhgīn. Kəpə, tēsolən nəhlan. Okəmā Lou titun nos-ipamən nəmegəhən wi kəm kitat, kən kitat kapotitun nuwamən kətuatip e niganəmti Uhgīn. Məto tēsol mihinən.^b ²² Məto Lou kit tol nəhlan tikə. Məto-inu Naoa Rəha Uhgīn tatən mēmā nolən rat tēməlis rafin kitat. Kən kitat rafin koatətgəhl Lou min. Tol nəhlan mēmā, suatip kitəh əm mēmā kitat okotos nəwīrən min rəha Uhgīn itəm təmən-iəkis rəkis. Kən suatip u mēmā koatahatətə e Iesu Kristo.

Nian u-roiu rəha nahatətən e Iesu Kristo

²³ Aupən, Lou itəm Uhgīn təmos-ipən kəm Moses, in tēmataskəlīm kitat tiəkis, tahmen əm mə kitat kəmotatīg e kalapus, mətoarus-pa u-roiu, Uhgīn tēmerəh e niganəmtitāt kotəplan suatip rəha nahatətən.^c ²⁴ Kən Lou əh, in tahmen əm e etəm-iasol kit itəm tēmatərəmərə etat, muwa mətoarus-pən nian Kristo tēmuwa, mēmā e nian əh, kitat kīnotuwa motətuatip e niganəmti Uhgīn, məto-

inun, kitat kəmotahatətə lan.^d ²⁵ Məto roiu əh, Lou okol təsərəmərə minən etat, məto-inun nian rəha nahatətən e Iesu Kristo tīnəmuwa rəkis.

Itəmat rafin kitəh əm e Iesu

²⁶ Kən məto-inun itəmat nəmotahatətə e Iesu Kristo, itəmat rafin, nənəti Uhgīn min.^e ²⁷ Kən kīnol baptais rəkis etəmat, mēmā itəmat nakotuwa motol kitəh itəmat min. Tol nəhlan mēmā, itəmat nīnōtos nolən wīr min rəha Iesu tahmen əm mēmā nəmotālpin nīpətītəmat e natimnat wī.^f ²⁸ Kən itəmat rafin agin nəmotuwa motol kitəh itəmat Iesu Kristo, kən itəmat rafin nīnotahmen əm. Təwīr mēmā kitat kəsotoor minən netəmim, nat əpnāpin okəmā in etəm Isrel o in Iaihlua kit, in slef kit o in sənəmā slef kit, in iərman kit o in pətan kit.^g ²⁹ Itəmat rafin netəmim rəha Iesu. Tol nəhlan, itəmat noanol min pahrien rəha Epraham. Kən e suatip kitəh əm, nəwīrən min itəm Uhgīn təmən-iəkis kəm Epraham, itəmat onəkotos motatīg lan.^h

Kitat nənəti Uhgīn

4 Roiu əh, oekəghat məsin min e nolən rəhatat, oekən muəh nīmaa nəghatən lan. Okəmā suah kit, in otīmīs kənu nətīn in otos rəhan nəwīrən min rafin, məto okəmā nətīn tatəkəku əh, kənu kol təsosən nəwīrən rəhan. Nətīn tahmen əm e slef kit, nat əpnāpin rəhan nəwīrən min rafin. ² In otəkəike mətatīg əm e nelmi rəhan min, tatuwīn matuwīn mətoarus-pən nian rəhan tata təmən in minitun nosən natimnat min itəm rəhan tata tēmələhəu kəm in. ³ Kənu kitat min kotahmen-pən əm nəhlan. Aupən kitat kotahmen əm e suakəku əh. Kitat slef min rəha iərmiis min itəm kəmoatərəmərə etat.ⁱ ⁴ Məto tīnuwa e nian

^b3:21 Rom 8:2-4

^c3:23 Kal 4:3

^d3:24 Rom 10:4

^e3:26 Jon 1:12

^f3:27 Rom 6:3

^g3:28 Rom 10:12

^h3:29 Rom 4:13

ⁱ4:3 Kol 2:20

ətuatip itəm Uhgin təmən, kən Uhgin təmahl-ipa nətin tuwa, pətan kit təmīləs taiir-pa e nətueintən, kən in matətəu-pən wir natimnat rafin itəm Lou in tatən. ⁵Təmōl nəhlan māmə otikis rəkis kitat u, Lou təmālis ətain itat, kənu Uhgin otəhl kitat, mīləs-irəkis kitat tahmen əm e nenətin ətuatip min.^j

⁶Kənu roiu əh, Uhgin tolkeike māmə in otol pəs kitat kotitun māmə kitat nenətin min, təmahl-ipa Narmin rəha Nətin təmuwa e nikitat min rafin, kən matol itat kotaun-in Uhgin māmə, “Tata.” ⁷O nat əh, kitat sənəmə slef min əm, mətō kitat nenəti Uhgin pahrien min. In tatos-ipa natimnat wir min kəm kitat, itəm in tinəmən rəkis māmə otos-ipən kəm nenətin min.^k

Pol nikin titahmə o netəm Kalesia

⁸Aupən itəmat nəmotəruru Uhgin. Itəmat nəmoatəfak əm iərmis min māmə rəhatəmat uhgin min, ilat kəmotəlis ətain itəmat, mətō ilat sənəmə ilat uhgin pahrien min. ⁹Mətō roiu əh, ninotitun Uhgin. O təwir ilə māmə ekən nəhlan māmə Uhgin tinitun rəkis itəmat. ?Mətō ekolkeike māmə ekətapəh-tu otəmat māmə nəkotitəlig-pən min o iərmis min o naka? Rəhalat nəsanənən tikə, kənu kol kəsotolən-ta nat wir kit kəm itəmat nian kit ne. Təhrol nakotəmə ilat okoatəlis min itəmat? ¹⁰?Təhrol itəmat nakotətəu-pən nətuakəmən rəhalat e nian min rəhalat, ne məwig min rəhalat, ne nian asim min, ne nup min rəhalat o naka? ?Nikitəmat təht māmə okol Uhgin nikin tagien otəmat ron?^l ¹¹!Kəsi nəman! !Io ekatəgin agin otəmat! !Ekatəplan mə emol wək pik etəmat o nat əpnəpin əm!

¹²⁻¹³Piak min ne winik min, io ekatən əskasik kəm itəmat māmə, aupən itəmat nəməsotatigən e Lou kit, kən io

emuwa mehm itəmat koatatig, emos nolən rəhatəmat. Eməsətəu-pənən Lou. Kən roiu, ekolkeike māmə itəmat min onəkotos nolən rəhak, ekəsolən māmə Lou otaskəlim pik io tiəkis. Itəmat nikitəmat təht u, aupən nian io ematən-iarəp Nəmnusən Təwir kəm itəmat, mətō-inu nimisən rəhak təmōl, kən ekətatig kitat min itəmat. Mətō nat əpnəpin māmə io ematimis e nian əh, mətō itəmat nəməsotolən io ekəto tərət. ¹⁴Nimisən rəhak təmaləkiamtə itəmat, mətō itəmat nikitəmat təməsəht ratən io, kən məsotən ratən io. Itəmat nəmoatos wir io moatuwin e nipəg noanimə min rəhatəmat, tahmen əm māmə io nagelo kit rəha Uhgin, o io, io Iesu Kristo.

¹⁵Aupən, itəmat nəmoatolkeike pik io, eməplan māmə okol napotitun nolən nat u, napotos-iarəp əm niganəmtək u tərət, kawluin ilau itəm təwir kit rəhatəmat, pəs tasitu lak. ?Mətō tinahrol əh-roiu? ¹⁶Nikik təht māmə, okəmə naka nəghatən min pahrien rəhak təmōl itəmat nakotətəhau io.

¹⁷Iəgətun eiua min un, koatalkut pik māmə onəkotəuhlin rəhatəmat nətəligən moatətəu-pən ilat. Mətō ilat kəsotolən māmə otasitu etəmat. Kotolkeike əm māmə okotiuw rəkis itəmat ron io māmə itəmat onəkotalkut pik o nətəu-pənən ilat. ¹⁸In nat təwir māmə nakotalkut pik o nolən natimnat, mətō nəkotəkəike motalkut o nat itəm in təwir, nat əpnəpin ekətatig kitat min itəmat, o esatigən kitat min itəmat.

¹⁹Io min neen, io iatəto tərət agin-əh otəmat tahmen-pən əm e pətan itəm mənətan tinatahmə māmə otemək, matuwin matuwin mətōarus itəmat nakotos nolən ətuatip rəha Iesu Kristo e rəhatəmat nəmegəhən. ²⁰Ekolkeike pik māmə ekətatig kitat min itəmat u-roiu mətō-inu okəmə ekətatig, okol esagət

^j4:5 Jon 1:14; Rom 1:3

^k4:7 Rom 8:15-17

^l4:10 Rom 14:5; Kol 2:16

pikən etəmat. Məto roiu etatig isəu otəmat nəhlan, kən məruru mə ekahrol nulan masitu etəmat.

Namsu rəha Heka ne Sera

²¹ Itəmat netəm nakotolkeike pik nətəu-pənən Lou, onəkotuhəlpin-tu rəhak nəghatən. ?Nəmotəto rəkis nat naka itəm Lou tatən, o nəsoətətoən əh?

²² In tatən Epraham itəm təmiləs nətən iərman kəiu. Kit itəm slef rəha pətan rəhan təmiləs, kən kit rəhan pətan ətuatip təmiləs, sənəmə in slef məto pətan əh rəhan.^m ²³ Suakəku itəm pətan slef təmiləs in təmaiir e nətəligən əm rəha netəmim. Məto suakəku itəm pətan ətuatip əh rəhan təmiləs, in təmaiir məto-inu Uhgın in tinəmən-iəkis rəkis məmə pətan əh otıləs.ⁿ ^{24–25} Kən kitat kotitun nənən namsu rəha pətan mil əh kən motəuhlin-pa nipətın etat. Pətan mil əh ilau katuəgətun nənən mil itəm Uhgın təmol kəm netəmim. Pətan u Heka, in ne nətın min ilat slef min əm, okətələkımtə ilat. Kən pətan əh Heka, in tahmen e nənən itəm Uhgın təmol e nitot Sinae əpəh e nitən asol Arepia, ikin əh inəh Uhgın təmos-ipən Lou ikin kəm Moses. Kən in tahmen min e taon asol kit u Jerusalem itəm netəm ikin kotaskəlīm əskasik Lou, kən ilat kotahmen e slef min itəm Lou tatəlis ətain ilat. ²⁶ Məto Jerusalem kit min əpəh ilis e neai, in tahmen e pətan itəm sənəmə slef, itəm Lou təsəlis ətainən, kən in mama rəhatat.^o ²⁷ Inu nəghatən kit e Naoa Rəha Uhgın tatən nəhlan məmə,

“İk u inu, nıməgi-nig, agien!

Ik u inu, nəməsətoən nahməən kit o neməkən, agət əfəmə, məto-inun nikim tətəgien!

Ik nəməsiləsən suakəku nian kit ne, məto roiu əh, nenətim min tinol tepət tepət agin, taprəkis-in nenəti pətan itəm rəhan iərman təsapəsən.”^p

²⁸ Piak min ne winik min, itəmat nenəti Uhgın min məto-inun təməni-iəkis məmə otol mihin. Itəmat onəkotahmen e Aisak u aupən, nəti Sera.^q ²⁹ Kən aupən suakəku u Ismael, nəti Heka, itəm təmaiir e nətəligən əm rəha netəmim, in təmatərəkın pik suakəku u Aisak itəm təmaiir e wək rəha Narmin Rəha Uhgın. Kənu roiu ne, nolən əh tatuwin əm nulan, ilat itəm slef rəha Lou koatərəkın kitat itəm kəmotaiir wi e Narmin Rəha Uhgın e nahatətəən. ³⁰ ?Məto Naoa Rəha Uhgın təməni məmə naka? In təməni məmə,

“İk onəkəkəike mahl-iarəp pətan un slef ne nətın. Ilau kuagım rəkis u ikin-u, məto-inun, nəti pətan əh, in okol təsosən nəwırən kit rəha tata. Nəwırən min rafin rəha tata otuwin kəm nəti pətan itəm sənəmə slef.”^r

³¹ Məto kitat u, kitat sənəmə nenəti pətan slef, kitat nenəti pətan itəm sənəmə slef.

Iesu təmikis rəkis rəhan min netəmim

5 Nian Iesu Kristo təmikis rəkis itat, təmol kitat məmə Lou təsəlis ətainən kitat. O nat əh inəh, itəmat onəkotəike motətul əskasik. Sotətəu-pənən Lou, məmə otərəmərə etəmat. Lou əh, ti-taləkımtə itəmat, məmə itəmat onəkotuhwin motol wək min rəhan.

² Otətəlig-in-tu io. Io Pol iatən nəghatən u kəm itəmat. Okəmə itəmat onəkotegəhan məmə ilat okotəhg-ipən itəmat, kənu nat u itəm Iesu təmol təsasitu aginən etəmat. ³ Kən io iatagət əskasik otəmat məmə etəmim itəm otegəhan məmə okəhg-ipən in, in

^m4:22 Jen 16:15; 21:2 ⁿ4:23 Rom 9:7-9 ^o4:26 Hip 12:22; Nol Əpən 21:2,10

^p4:27 Aes 54:1 ^q4:28 Jen 15:4-5; Rom 9:7 ^r4:30 Jen 21:10; Jon 8:35

otos-ipən atip əm in e nelmi Lou. Kən etəmim itəm tətətig e nelmi Lou, otəkəike matətəu-pən rafin agin natimnat min itəm Lou tatən məmə otol. ⁴Itəmat u, itəm nakotalkut-alkut o nətəu-pənən Lou məmə otol itəmat nəkotətuatip e niganəmti Uhgin, itəmat ninotəte rəkis atip itəmat o Iesu Kristo. Itəmat ninotəhən-ipən rəkis məntaatəmat o nəwīrən rəha Uhgin. ⁵Kən məto kitat u, okotələhəu-pən əm rəhatat nətəligən e Uhgin, pəs in otol kitat kotətuatip e niganəmtin, məto-inun kitat kotahatətə əm e Iesu Kristo. Kən Narmin Rəha Uhgin, in otol itat koatətul əskasik kən motəsaḡin mətoarus nat un otiet-arəpa. ⁶Nian kitat kotuwa motakul-pən e Iesu Kristo, nat əpnapin okəmə etəmim kəməḡipən o kəsəḡipənən, məto nat asol un, in rəhatat əm nahatətəən e Iesu Kristo. Nahatətəən əh, in tol kitat kotalkeike Uhgin, motatig katol min nolkeikeən kəm netəmim min.^s

⁷⁻⁸Aupən, eməplan itəmat kən mitun məmə itəmat nakotaiu əsanən e suatip ətuatip e nəmegəhən rəhatəmat, məmə nakotətoarus mak, məto roiu, nəmotitəlig. Uhgin təmaun-in rəkis itəmat. ?Tol nəhlan, ekolkeike məmə ekətapəh-tu məmə, pah min kotaiuosig e rəhatəmat suatip, moatiuw kalin itəmat məmə onakoatətəu-pən min Lou? !Ekitun məmə okol Uhgin təsən-iəhauən itəmat nəhlan!

⁹In tahmen e nəghatən kit itəm katən nulan məmə, “İlat kəmotis noanig rat kit, tınatəwīə, matərəkīn nətəligən rəhatəmat.”^t ¹⁰Məto ekitun məmə nīpahrienən İəramərə in otol nətəligən rəhatəmat tuwa min mol kitış kitat min io. Kən io ekitun wir məmə etəmim u itəm tətərəkīn rəhatəmat nətəligən nu-

lan, nat əpnapin in etəm-iasol o in etəm ahrol kit, məto Uhgin otol nalpinən kit kəm in.^u

¹¹Piak min ne winik min, nəghatən neen itəm katən məmə io, ekatən-iarəp əh məmə netəm kəmotahatətə e Uhgin okəike kəḡipən ilat məmə Uhgin otasitu elat. Məto nəghatən əh, sənəmə nīpahrienən. Okəmə io ekatən-iarəp nəhlan, kən netəm min u itəm koatan itəmat min ilat, nikilat otəgien əm ron io. !Məto otəplan-tu! Netəm İsrel neen, koatərəkīn əh io, koatitəp io, moatoḡ io, məto-inun io iatən-iarəp məmə nimisən rəha Iesu e nig kəməluau, in əm un, in otosmegəḡ kitat. ¹²!E rəhak nətəligən, netəm min un itəm koatərəkīn nətəligən rəhatəmat moatən məmə okəike kəḡipən itəmat, təwir məmə ilat okotuwin motətə-atip ilat min!

¹³Məto piak min ne winik min, Uhgin təmaun-in itəmat, kən mikis rəkis itəmat, məmə Lou itəm Uhgin təmosipən kəm Moses in otəsəlisən itəmat. !Otətə wir itəmat! Nikitəmat otəsəhtən məmə, “Təwir, io enəḡim rəkis e Lou əh. Roiu əh, io ekitun nolən natimnat rafin itəm nikik tolkeike.” Itəmat, onakəsotənən nəhlan. Məto nolkeikeən rəhatəmat otəkəike mol itəmat nikitəmat tagien məmə onəkotasitu etəmat min.^v

¹⁴Nolən əh, in tatətəu-pən wir nəghatən kit rəha Lou, u itəm titərgəfimin rafin nəghatən pisin pisin min rəha Lou, in tatən məmə, “İk, onakolkeike netəmim rafin, kən matol təwir kəm ilat, tahmen əm mə ik nakatol atip kəm ik.”^w ¹⁵Itəmat onəkotəkəike katətə wir itəmat. Okəmə itəmat nəkoatol timəht kəm itəmat min, nəkotahmen əm e kəi min, koatus atip

^s5:6 1 Kor 7:19; Kal 6:15 ^t5:9 1 Kor 5:6 ^u5:10 2 Kor 11:15; Kal 1:7

^v5:13 1 Pita 2:16 ^w5:14 Lev 19:18; Rom 13:9

əm ilat min, kən nəghatən rəhatəmat otərəkin itəmat.

Nolən rəha Narmin Rəha Ughin ne nolən rəha netəmim

¹⁶Io, ekolkeike mə ekən nəghatən kit kəm itəmat. Itəmat, Narmin Rəha Ughin otəkəike matit itəmat kən itəmat nakotətəu-pən, kən itəmat məsotosən nolən rat aupən rəhatəmat, itəm nəmotos kaiir-pa. ¹⁷Nolən rat aupən əh, inun, nəkoatol natimnat tərət itəm nikitəmat tolkeike. Məto nolən əh, in tetəhau nolən rəha Narmin Rəha Ughin. Kən Narmin Rəha Ughin in təsolkeike minən nolən rat aupən kəmosos kaiir-pa moatol. Nolən mil əh kətioal təməht kəm ilau min, kən tatol məmə nəkəsotolən nolən wir min itəm nakotolkeike məmə onəkotol.^x ¹⁸Sotaluinən nat kit, okəmə Narmin Rəha Ughin tatit itəmat, kənu Lou in təsəlis ətain minən itəmat.

¹⁹Kitat kotitun əm nolən rat aupən rəha netəmim itəm kəmosos kaiir-pa moatol. Nipitan ne nəman ne, koatit anion ilat min; kən ilat koatol nolən rat rafin itəm tol naulisən o nənən; rəhalat nətəligən tatuwin pik o nolən rat min əh. ²⁰Ilat koatəfak kəm narmi nat min, moatəmik nərik, moatos təmafah rat min, moatol kilepa, ne. Kənu moatol min timəht, moatəμου, moatetet, moatol neməha, moatos-ipər atip əm ilat, moatoor ilat min, kən okəmə rəhalat nətəligən tol pisin pisin, kən ilat koatəhai ilat min. ²¹Nikilat tətəkləh-in natimnat rəha netəm pisin, moatənim nənīmən min kətapis lan, kən moatol lafet katagien lan o nolən nat tərət min əm, moatol min natimnat tepət min tol nəhlan. !Iatən min tahmən-pən əm məmə emən aupən məmə, oatəto wir itəmat! Məto netəm koatol nolən min

əh, okol ilat kəsotuamən motatig ahgin nəməməəən Rəha Ughin itəm tatol əpen-əpenə lan.^y

²²Məto noa Narmin Rəha Ughin itəm tatəwə e nəmegəhən rəha netəmim rəha Ughin, in tol nulan. Ilat koatolkeike netəmim, kən nikilat tətəgien, kənu nəməlinuən tətətig e nikilat, kən rəhalat nətəligən kaifəməh, kən moatasəkitun etəmim, kən rəhalat nolən in təwir təwir. Kən netəmim kotitun mə ilat netəm ətuatip, koatol noa. ²³Kən ilat netəm mətig. Kən nian nətəligən rat tatig elat, ilat kotətul əskasik, məsotolən natimnat rafin itəm ilat atip koatolkeike nolən. Nolən min u, ilat kotəwir pik, kən nəghatən kit tikə o Lou kit, məmə otən-iəhau itəmat məmə onəkəsotolən natimnat min əh. ²⁴Kitat u netəm rəha Iesu Kristo, kitat kinəmotapəs rəkis nolən rat min rəhatat, u kəmoatol natimnat min itəm nətəligən əm rəhatat tolkeike. Tahmen əm nulan mə, kəməht-ipən nətəligən rat min rəhatat e nig kəməluau.^z

²⁵!Kotəplan-tu! Narmin Rəha Ughin in təmos-ipa rəkis nəmegəhən kit kəm kitat, kən təwir məmə kitat okotaliwək e nolən wir min rəhan. ²⁶Tərət məmə kitat okotausit motos-ipər pik kitat, motiupər nəratən, moatetet kitat min.^a

Təwir məmə kotasitu e katipa əfigəm rəhatat min

6 Piak min ne winik min, okəmə itəmat kit təmə e rəhan nəmegəhən, təwir mə itəmat un, Narmin Rəha Ughin tatit itəmat, onəkotəkəike motasitu lan motəg-ətuatip-in. Məto onəkəsotagət pikən lan, onəkotəghat mətig əm kəm in, motol məmə nikitəmat min titəhmə ron. Məto otəto min itəmat, məmə nat kitəh əm itəm itə-

^x5:17 Rom 7:15-23 ^y5:21 1 Kor 6:9-10

^z5:24 Rom 6:6; Kol 3:5

^a5:26 Fil 2:3

mat nakotən-iəhau etəmim ron, otəseko-
pa minən otəmat.^b ²Itəmat onəkotasitu
nəhlan etəmat min. Onəkotalis kələh
nat əfigəm rəhatəmat min. Okəmə nəko-
tol nəhlan, kən itəmat nakotətəu-pən
wir nat naka itəm Lou rəha Kristo
tatən.^c ³Təsəwirən məmə kitat okotos-
ipər atip kitat. Okəmə suah kit nikin
tataht mə “Io, io etəm agin-əh kit,”
etəmim un, nikin tateiua-in, mətə in
təruu məsəplanən məmə in nat əpnəpin
əm. ⁴⁻⁵Mətə itəmat onəkotəike motə-
plan wir-tu natimnat itəm noatol min.
Tol nulan məmə, okol etəmim kit in
təsakil atipən rəhan wək ne wək rəha
suah kit min. Mətə in otəkəike mehm wir
rəhan pisin əm wək aupən. Mətə-inun,
netəmim rəhalat wək min tol pisin pisin.
Kən ilat koatos katipa əfigəm pisin pisin
min e nəmegəhən rəhalat kitiah kitiah.
Mətə təwir məmə etəmim kitiah nikin
otagien o rəhan wək, okəmə rəhan wək
təwir əm.^d

⁶Itəmat u, təwir məmə itəmat
onəkotawte-in natimnat min neen
kəm rəhatəmat nəgətun min, itəm
koatəgətun itəmat e nəghatən rəha
Uhgin.^e

⁷Oatəto itəmat, soteiua-in atipən itə-
mat min məmə itəmat nəkotitun nolən
nat əpnəpin kit itəm nikitəmat rat
aupən nakotolkeike. Kən okol nəkəso-
tolən ialmə e Uhgin. Ik nəmis noanig
naka e rəham nasumən, kən ik onakəhl
atip min noan, mun. ⁸Etəmim itəm
tatasum-in nolən rat aupən, itəm kəmo-
tos kaiir-pa moatol, tahmen e noanig rat
e rəhan nəmegəhən, in otəkəike məhl
noan tərət mun, kənu noanig un, otoe-
in, nipətən u, Nəmisən. Mətə etəmim
itəm tatis noanig wir, itəm Narmin Rəha

Uhgin təmos-ipən, Narmin Rəha Uhgin
otol toe-in, noan wir kit, kən in otəhl.
Nərgin noanig un, in Nəmegəhən Lilin
itəm namnun tika.^f

⁹Sotəpou-inən nolən itəm təwir, mətə-
inu kitat okotəhl noanig wir əh, e nian
ətuatip rəhan, okəmə kəsotapəsən wək.

¹⁰Kən nian min rafin itəm kotitun nolən,
pəs koatol təwir kəm netəmim rafin, kən
motatig katol tərət min kəm netəm min
u kotahmen e piatat min ne winitat min
e Iesu Kristo.

Namnun nəghatən rəha Pol təmən kəm ilat

¹¹Oekəte rəkis namnun nəghatən
rəhak e naoa e nelmək əm.^{**} Itəmat
onəkotəplan məmə leta min rəhak, ilat
iahgin min. ¹²Netəm Isrel u koatən
məmə okəike kəhg-ipən itəmat, ilat
kotausit əm e niganəmtilat min neen o
nat u. Mətə ilat koatən nəhlan o nat
kitiah əm, məmə netəm Isrel neen
min okəsotolən nəratən kəm ilat.
¹³Kən ne nat kit min, netəm min əh,
kotelkeike məmə okəhg-ipən itəmat
mətə-inu kotausit əm məmə okotol win
etəmat lan. Kən motiww kalin itəmat,
nakotitəlig motuwın min e nelmi Lou
rəha netəm Isrel. Mətə otəplan-tu, ilat
min kəsotətəu-pən wirən natimnat min
itəm Lou tatən. ¹⁴Mətə io rəhak, io
ekəsən wi atipən io o nat kit itəm emol.
Mətə ekolkeike məmə ekənwiwi əm nat
naka Iəramərə Iesu Kristo təmol e nian
in təmimis e nig kəməluau. O nat əh
inəh, nolən min rəha nətueintən okol
kəsotiww rəkisən rəhak nətəligən, kənu
netəm e nətueintən itəm kəsotahatətən
e Uhgin, ilat kəsotolkeikeən nolən
itəm iatətəu-pən. ¹⁵Okəmə Uhgin in

^{**}**6:11** Nian Pol təməte naoa u, in təməghat, kən suah kit min təməte rəhan nəghatən
e naoa. Roiu in tatos pen, kən tatəte atip e nelmin.

^b**6:1** Mat 18:15

^c**6:2** Rom 15:1

^d**6:4-5** Rom 14:12

^e**6:6** 1 Kor 9:11,14

^f**6:8** Rom 8:13

otol suah kit tuwa in etəm wi, kən in otol suah əh, tətuatip e niganəmtin, nat əpnapin okəmə kəməhg-ipən o kəsəhg-ipənən.^g ¹⁶Kən roiu, ekatəfak o netəm min u koatətəu-pən wir nəghatən u, ilat noanol ətuatip min rəha Uhgin. Iatəfak məmə, pəs nəməlinuən rəha Uhgin ne rəhan nasəkitunən otatig olat.

¹⁷Rəhak u nāmnum nəghatən. Io es-olkeikeən məmə suah kit otən min nat

tərat lak. Məto-inun iatəmik əh nəme niməgəm itəm kəmaht io e kəpiel apin kən kəmalis io. Nəme niməgəm min u, tatəgətun məmə io, slef rəha Iesu.^h

¹⁸Piak min ne winik min, iatəfak məmə Iərəməərə Iesu Kristo otawte-in rəhan nəwirən otəmat. Əwəh.

Efesas

*Naoo itəm Pol təmäte tuwin
kəm iəfak min ikin Efesas*

**Nəghatən əkuəkir
rəha naoo u Efesas**

?Pah təmäte naoo u? Aposol Pol təmäte naoo u.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte naoo u tatuwin kəm niməfak əpəh Efesas, kən molkeike məmə ilat okotahl-ipən tuwin kəm niməfak pisin pisin min iuəhkir.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? Pol təməsəteən naoo u məmə otəg-ətuatip-in nərətən neen rəha niməfak əpəh Efesas. In təmäte əm məmə otiləs-ipər nətəligən rəhalat. Pol təmətuoun niməfak əpəh Efesas, kən mətətig ilat min ilat o nup kisil. Kən in tolkeike pik ilat, kən ilat kotalkeike pik in. Efesas in taon asol kit e nitən asol u Esia, kən in rum wir kit məmə Pol otən-iarəp nəghatən ikin rəha Uhgin.

?Təmäte naoo u o naka? Pol tolkeike məmə otiləs-ipər nətəligən rəhalat. In tolkeike məmə otən-iarəp nolən ətuatip, ne wək rəha niməfak itəm in nīpəti İesu Kristo, kən nəghatən u tatuwin kəm niməfak e ikin min rafin.

1 Io Pol, u io aposol kit rəha Kristo İesu, itəm Uhgin təmitəpun rəkis məmə rəhan. İatən təwir kəm itəmat rafin iəfak min əpəh Efesas itəm nakoataskəlim əskasik nahatətəən rəhatəmat e Kristo İesu.¹ ²Pəs Uhgin u Tata rəhatat, ne İəramərə İesu Kristo, okuawte-in nəwīrən ne nəməlinuən kəm itəmat.

Nəwīrən itəm Uhgin təmos-ipən e Kristo

³Nənwiwīən tuwin o Uhgin u Tata rəha İəramərə İesu Kristo rəhatat. E Kristo, in təmawte-in o narmitat nəwīrən rafin rəha nego e neai.^j ⁴Tol nəhlan, məto-inu nian Uhgin təməsolən əh neai ne nīməptən, məto in təmitəpun kitat məmə kotuwa kitəh kitat Kristo, kən məmə e niganəmtin, kitat kotətuatip kən kəsehm-pənən nolən rat kit e kitat.^k ⁵Məto-inu Uhgin tolkeike pik kitat, uarisig in təmol natimnat, məto in təmitəpun rəkis kitat məmə okotuwa nenətin min e İesu Kristo. Nat əh tatətəu-pən əm nəwian ne nat naka itəm in tolkeike.¹ ⁶Təmol nəhlan məmə kitat okotənwiwi Uhgin o rəhan nəwīrən itəm in təwir taprəkis, nəwīrən əh itəm təmawte-in əpnəpin əm kəm kitat e Nətin itəm in tolkeike pik. ⁷Məto-inu nita Kristo təmaui, kitat kəmotuwa kitəh lan, kən Uhgin təmikis kitat e rəhatat nolən rat min, inəh təmafəl rəkis nolən rat min rəhatat. !Nipahrienən, nəwīrən rəha Uhgin in iahgin taprəkis!^m ⁸Kən təmos-ipa nəwīrən əh itəm təfigəm maprəkis.

E nenatigən ne nitunən min rafin rəhan,⁹ nikin tagien məmə təmol əp kəm kitat nat anion e nalpəkauən e rəhan nəghatən, itəm in otol e Kristo.ⁿ ¹⁰Kən inu nalpəkauən. E nian ətuatip rəhan, in otəhlman natimnat rafin e neai ne nīməptən okotuwa ləhau e nəramərəən rəha Kristo.^o

¹¹Uhgin tatol natimnat rafin tatuwa tahmen əm məmə inu təmən mihin. Aupən aupən agin in təmitəpun kitat məmə okotuwa rəhan min nian təmiuw-pa kitat kotuwa kol kitəh ki-

ⁱ1:1 Wək 18:19-21; 19:1

^j1:3 Efes 2:6

^k1:4 Jon 15:16

^l1:5 Jon 1:12

^m1:7 Efes 2:7; Kol 1:14

ⁿ1:9 Rom 16:25

^o1:10 Kol 1:16,20

tat Kristo.^p ¹²Təmol nəhlan məmə itimat noanol min rəha Isrel u emotaupən katahatətə e Kristo, itimat ekotol məmə katiləs-ipər nərgi Uhgın. ¹³Kən itəmat laihluə min, nəmotuwa kitiah itəmat Kristo nian itəmat nəmotətə nəghatən pahrien, nammusən rəha nosmegəhən. Nəmotahatətə lan, kən Uhgın təmosipən Narmin Rəhan kəm itəmat təhmen e nəmtətin kit məmə itəmat rəhan min. ¹⁴Məto-inu kitat kəmos Narmın Rəha Uhgın, kən kitat kotitun wir məmə Uhgın otos-ipa natimnat wir min kəm kitat itəm in təməni-əkis məmə in otol mihin. Kitat okotos natimnat min əh nian Uhgın otikis kitat u rəhan min. Inu otol məmə netəmim okotənwiwi Uhgın məto-inu in ilis taprəkis.^q

Nənwiwien ne nəfakən rəha Pol

¹⁵⁻¹⁶Məto-inu o natimnat min u, iatəfak otəmat nian rafin mətoarus-pa u-roiu, kən iatən tagkiu kəm Uhgın otəmat. Nələn əh emətuoun nian eməto nammusən o rəhatəmat nahatətən e İəməmə İesu, ne rəhatəmat nolkeikeən o iəfak min rafin. ¹⁷Iatəfak otəmat kəm Uhgın itəm in Uhgın rəha İəməmə İesu Kristo rəhatat, kən in Tata itəm katənwiwi kətişai-in pik agin. Iatəfak məmə in otos-ipinə narmin rəha nenatigən ne nitunən məmə nəkotitun wir in təhmin min.^r

¹⁸Kən iatəfak min məmə in oterəh e rəhatəmat nətəligən məmə onəkotitun nat naka nəmotələhəu-pən əskasik rəhatəmat nətəligən lan, itəmat itəm Uhgın təmaun-in. Kən iatəfak min məmə onəkotitun məmə Uhgın otos-ipinə nat təwir taprəkis kəm itəmat u noatahatətə e Kristo.

¹⁹Kən iatəfak min məmə onəkotitun nəsanənən rəhan məmə in iahgin pik agin, kən nəsanənən əh tatol wək e nəmegəhən rəhatat itəm koatən nıpahrienən e İesu. ^sKən nəsanənən əh in təhmen əm e rəhan nəsanənən asol ²⁰itəm təmol İesu təmegəh min e nimisən, kən təmol məmə in təmuwa matəpələh e nikali Uhgın matip e nego e neai, ikin rəha nəsanənən ne nısiailən.^t ²¹Kən İesu in ilis e netəm-iasol min ne nepətən min rafin, ne nəməməmə ne nəsanənən rafin, ne nərig min rafin, e nian u-roiu, ne e nian itəm otəpanuwa.^u ²²Kən Uhgın təmələhəu-pən natimnat rafin agin ləhau e nelkin, kən mol in tuwa rəhn-kapə natimnat rafin, kən inu otasitu e niməfak.^v ²³Kən niməfak in nıpəti İesu, kən nalpəkəuən rəha Uhgın o Kristo tatuwa nıpahrienən e niməfak, kən e nələn kitiah əm, nalpəkəuən rəha Uhgın o natimnat rafin tatuwa pahrien e Kristo.^w

Nəmegəhən wi e Kristo

2 Itəmat u, aupən təhmen əm məmə nəmotimis məto-inu nəmotəht nəwia Uhgın, kən motol nələn rat min. ²Nəmotan motol nələn tərət rəha nətueintən, kən moatol nəwia etəm tərəməmə e nəsanənən rəha nəratən rəha magoagəp. In əm əh narmin rat itəm tatol wək roiu e nəmegəhən rəha netəm u koatəht nəwia Uhgın.^x ³Itimat min emotatig nəhlan itimat min ilat nian kit aupən. Nikitimat tolkeike nələn rat min, kən itimat emotol nəratən əh itəm kəmotol nikitimat tagien. Nat naka itəm təmisi-pən e nikitimat ne nətəligən rat min rəhatimat, məto itimat emoatətəu-pən əm ilat. Kən nian emotaiir, məto nələn rat tinatig rəkis

^p1:11 Rom 8:28-29 ^q1:14 2 Kor 1:22

^r1:17 Kol 1:9

^s1:19 Kol 1:11

^t1:20 Sam 110:1; 2 Kor 13:4; Kol 2:12

^u1:21 Kol 1:16; 2:10

^v1:22 Sam 8:6

^w1:23 Rom 12:5; Efes 4:10,15; Kol 1:18

^x2:2 Kol 3:7; Taet 3:3

e nikitimat, tahmen e netəm əpnəpin min. Kən niki Uhgın tıahmə o nölən rat min rəhatimat, kən in otəkəike mol nəlpinən kəm itimat.^y ⁴Məto Uhgın, in tərıoah e nolkeikeən o kitat, kən rəhan nasəkitunən o kitat in iahgın pik. ⁵Kən nat əpnəpin e nian əh kəmotimis e narmitat o rəhatat nölən rat min, məto in təmol kitat kotəmegəh kitat Kristo məto-inu in tolkeike pik kitat. (Otətəlig-in-tu. E nəwırən rəhan, in təmosmegəh itəmat.)^z ⁶Kən Uhgın təmiləs-ipər kitat, kitat Kristo, kən təmol məmə kitat kotəpələh kitat Kristo e nego e neai.^a ⁷Uhgın təmol nəhlan məmə e nian itəm otəpanuwa, in otəgətun rəhan nəwırən itəm in iahgın taprəkis agin-əh, kən kitat koatəplan rəhan nəwırən e nölən wir rəhan kəm kitat e Kristo Iesu. ⁸E nəwırən asol rəha Uhgın itəm təmawte-in kəm itəmat, in təmosmegəh itəmat e nahatətəən, kən natimnat min əh, sənəmə itəmat atip nəmotol, məto in nat kit itəm Uhgın tatos-ıpa əpnəpin əm kəm itəmat, ⁹sənəmə e wək kit itəm itəmat nəmotol, kən tol nəhlan ko suah kit təsos-ipər atipən in ron.^b ¹⁰Tol nəhlan məto-inu in Uhgın itəm tatol wək e nəmegəhən rəhatat, kən in təmol kitat e Kristo Iesu məmə kitat okotol wək min itəm kotəwir. Wək min u, Uhgın tinol əpen-əpenə rəkis lan məmə kitat okotol ilat.^c

İlat kəmotuwa kitəh e Kristo

¹¹Tol nəhlan, itəmat onəsotaluinən məmə nian nəmotaiir, kən itəmat sənəmə noanol rəha Isrel. Kən netəm Isrel itəm kinəhg-ipən rəkis ilat, ilat kəmotən məmə itəmat İaihlua min məto-inu kəsəhg-ipənən itəmat. Məto

nat u, in nat kit itəm katol əm e nıpəti etənim. ¹²Kən onəsotaluinən məmə e nian əh, itəmat nəmotətul isəu o Kristo, itəmat sənəmə netəm Isrel ətuatip, məto itəmat İaihlua min əm, kən nəniəkisən min rəha nasituaən rəha Uhgın kəm netəm Isrel əpən itəm kəməlis ilat lan e Uhgın, okol təsuwamən məmə rəhatəmat. Nəmegəhən rəhatəmat e nətueintən u in təmol nəhlan məmə, nat kit tikə məmə onəkotələhəu-pən əskasik rəhatəmat nətəligən lan, kən itəmat nəmotəruru agin Uhgın.^d ¹³Məto itəmat itəm əpən nəmotan isəu o Uhgın, nəmotuwa kitəh itəmat Kristo Iesu, kən roiu nəmotuwa pahrien o Uhgın e nita Kristo.^e

¹⁴Tol nəhlan məto-inu Kristo pisin əm təmələhəu nəməlinuən, təməlis noanol rəha Isrel ne İaihlua min kotuwa kitəh məmə ilat netəm kitəh min əm. Əpən, Lou rəha noanol min rəha Isrel in tahmen-pən əm e noanəpinat iəkis kit itəm təmatoor ilat kən matol məmə ilat koatol tikimir. Məto Kristo təmətəwin noanəpinat əh.^f ¹⁵Təmol nəhlan nian in təmimis e nig kəməluau, kən təmol məmə kitat okotapəs nətəu-pənən Lou min rafin rəha noanol min rəha Isrel məmə okotətuatip e niganəmti Uhgın. Kristo təmol nəhlan məmə in otol noanol min rəha Isrel ne İaihlua min kotuwa kitəh lan. Kən e nölən əh, in təmələhəu nəməlinuən.^g ¹⁶Kən e nimisən rəhan e nig kəməluau, Kristo təmiləs ilat kotuwa kitəh, kən mit ilat motitəlig-pən o Uhgın, kən mol rəhalat timəht tauke.^h ¹⁷In təmuwa matən-iarəp nəməlinuən kəm itəmat u əpən nəmotatig isəu o Uhgın, kən matən-iarəp nəməlinuən kəm itimat u emotatig iuəhkır o Uhgın.ⁱ ¹⁸Kən roiu o nat naka itəm Kristo təmol,

^y2:3 Kol 3:6 ^z2:5 Kol 1:21; 2:13 ^a2:6 Kol 2:12 ^b2:9 1 Kor 1:29-31; 2 Tim 1:9 ^c2:10 Taet 2:14 ^d2:12 Rom 9:4; Kol 1:21 ^e2:13 Kol 1:20 ^f2:14 1 Kor 12:13 ^g2:15 Kol 2:14 ^h2:16 Sek 9:10; Kol 1:20,22 ⁱ2:17 Aes 57:19

kitat rafin noanol min rəha Isrel ne Iaihlua min, kotitun nuwamən o Tata Ughin e Narmin Rəhan kitiaħ əm.

¹⁹Kən tol nəhlan, sənəmə itəmat iapispis min o netəm ihluə, məto roiu itəmat natig e nego e neai itəmat netəm koatahatətə e Iesu, kən itəmat nenəti Ughin min.^j ²⁰Kitat kotahmen e nimə kit rəha Ughin itəm nelki nimə in Kristo Iesu, kən aposol min ne ien min, ilat nelmi nimə asol min,^k ^{21–22}kən Kristo tatilpin itəmat Iaihlua min e nimə əh tahmen e nelmi nimə min, kən tatiləkin nelmi nimə min rafin məmə ilat okotuwa nimə ətuatip rəha nəfakən o Iərəməərə, itəm Ughin tətətig ikin e Narmin Rəhan.¹

Pol təmən-iarəp nalpəkauən anion rəha Ughin

3 O nəghatən min əh, emən-iarəp namnusən rəha Kristo Iesu kəm itəmat u sənəmə noanol min rəha Isrel, kən roiu etatig e kalapus ron.^m ²Itəmat nəkotitun rəkis məmə Ughin təmos-ipa wək asol u kəm io məmə ekən-iarəp nəwirən rəhan kəm itəmat.ⁿ ³Tahmen e nəghatən itəm eməte rəkis kəm itəmat, iatən məmə Ughin pisin əm təmol əp nat anion rəhan kəm io.^o ⁴Nian onəkotafin nəghatən əh, kən onəkotitun rəhak nitunən e nipəti nəghatən rəha nalpəkauən anion rəha Ughin. ⁵Ughin təməsol əpən nat u kəm netəm aupən, məto roiu tinol əp e Rəhan Narmin kəm rəhan min aposol min ne ien min itəm təmitəpun rəkis. ⁶Nat anion əh məmə e namnusən təwir əm, netəm u sənəmə noanol min rəha Isrel, ilat min kəmotuwa kahmen e netəm Isrel o nosən nəwirən rəha Ughin, kən ilat kəmotuwa kitiaħ, kən koatos kələh nəwirən rəha Ughin e nəniəkisən rəhan e Kristo Iesu.^p

⁷Io emuwa iolwək rəha namnusən təwir əh e nəwirən asol itəm Ughin təmos-ipa əpnəpin əm kəm io e nəsanənən asol rəhan.^q ⁸Nat əpnəpin io ləhau agin e netəmim rafin rəha Ughin, məto e nəwirən rəhan, Ughin təmos-ipa wək u, məmə ekən-iarəp kəm itəmat u sənəmə noanol min rəha Isrel, nəwirən min rəha Kristo itəm ko kitat kəsotitunən ilat rafin məto-inu ilat tepət namnun tikə,^r ⁹kən ekol əp kəm netəmim rafin nolən itəm Ughin təmol rəhan nalpəkauən anion otuwa met-arəp. Ughin u təmol natimnat rafin, in təmatəhluaig-in nalpəkauən əh nuwəh rəkis. ¹⁰In təmol nəhlan məmə roiu in otol-arəp kəm iərəməərə min ne nepətən min əpəh e magoagəp rəhan nenatigən itəm suatip rəhan tepət tepət. Kən ilat okotəplan rəhan nenatigən nian okotəhm niməfak. ¹¹Inu nalpəkauən rəhan itəm tətətig lilin, kən təmuwa nipahrienən e Kristo Iesu, Iərəməərə rəhatat. ¹²Kən məto-inu o Kristo ne rəhatat nahatətəən lan, kitat kotitun nuwamən nian rafin motətul e niganəmti Ughin məsotəginən.^s ¹³Tol nəhlan, ekətapəh otəmat məmə sotolən məmə nətəligən rəhatəmat teiuiəu o nəratən itəm ekətatig lan ikin-u. Iatəto nahməən otəmat, kən in otasitu e rəhatəmat nəmegəhən.

Nəfakən rəha Pol

¹⁴O natimnat min əh itəm io emən rəkis, kən iatisin nulək matəfak kəm Ughin Tata, ¹⁵itəm in təmol noanol min rafin e nətueintən ne əpəh e nego e neai. ¹⁶Nəsanənən ne nolkeikeən ne nenatigən rəha Ughin in tepət təwir taprəkis, kən ekətapəh o Ughin məmə Narmin Rəhan otol nikitəmat təsanən

^j2:19 Efes 3:6 ^k2:20 1 Kor 3:11 ^l2:21–22 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5 ^m3:1 Fil 1:7,13 ⁿ3:2 Kol 1:25 ^o3:3 Efes 1:9–10; Kol 1:26 ^p3:6 Efes 2:13,16–19
^q3:7 Kol 1:25 ^r3:8 1 Kor 15:9–10 ^s3:12 Jon 14:6; Rom 5:2

e nat wir min əh rəhan ¹⁷məmə e nahatətəən rəhatəmat e Kristo, in otətətiḡ kitiaḡ e nikitəmat. Kən iatə-fak min məmə nəmegəhən rəhatəmat oteiuaiu mamnim wir e nolkeikeən rəha Uhgín ¹⁸məmə itəmat netəm rafín itəm nakoatahatətə e Kristo, onəkotehm wir nolkeikeən asol rəha Kristo, e nəfəməhən rəhan, ne nepətən rəhan, ne rəhan nərən ilis, ne rəhan neuiaiuən ləhau.^t ¹⁹Nolkeikeən əh rəha Kristo, okol kəsotitun rafínən məto-inu in iah-gín pik, məto iatəfak məmə onəkotitun wir nolkeikeən əh məmə Uhgín otərioah e nəmegəhən rəhatəmat e nolən wir min rafín rəhan.

²⁰!Kən pəs kotiləs-ipər nərḡi Uhgín! E nəsanənən rəhan itəm tatol wək e nəmegəhən rəhatat, in titun nolən natimnat taprəkis-in agín natimnat rafín itəm nikitat tatəht o koatətapəh ron. ²¹Pəs kitat niməfak kotol kitiaḡ kitat Kristo Iesu moatənwiwi Uhgín nian rafín matuwín matuwín namnun tikə. !Əwəh!

Kitat kitiaḡ e Kristo

4 Tol nəhlan, io Pol u ekətətiḡ e kalap-us o Iəramərə, iatətapəh əskasik otəmat məmə nəkotətiḡ e nəmegəhən kit itəm tətətiḡ e naunən itəm Uhgín təmaun-in itəmat lan.^u ²Otos-iəhau atip itəmat e natimnat rafín, kən motuwa itəmat netəm mətiḡ, kən nətəliḡən rəhatəmat otəfəməh, kən nian suah kit otol nat kit təsahmenən e niganəmtitəmat, kən nikitəmat otəsahmə uəhaiən ron e nolkeikeən rəha Uhgín.^v ³Narmin Rəha Uhgín təmeafimin itəmat, tol nəhlan onəkotalkut əskasik məmə nəkotətiḡ kitiaḡ e nəməlinuən.^w ⁴Kitat nipətin kitiaḡ əm, kən Narmin Rəha Uhgín kitiaḡ əm, kən itəmat noatələhəu-pən əskasik

rəhatəmat nətəliḡən e nat kitiaḡ əm, nəwirən itəm Uhgín təmaun-in itəmat ron. ⁵Kən Iəramərə kitiaḡ əm, nəgə-tunən kitiaḡ əm, baptais kitiaḡ əm; ⁶kən kitat koatəfak kəm Uhgín kitiaḡ əm u in rəhatat rafín Tata. In tatəramərə rafín e kitat, kən tatol rəhan wək e nəmegəhən rafín rəhatat, kən mətətiḡ e nikitat rafín.^x

⁷Məto e kitat rafín agín kitiaḡ kitiaḡ, Kristo təmoor rəhan nəsanənən o nolən wək pisin pisin min.^y ⁸Tol nəhlan, Naəa Rəha Uhgín tatan məmə, “Nian in təmər ilis agín, kən mit-iarəp rəhan tikimír min itəm təmol win elat.

Kən təmos-ipən nat wir kəm netəmim.”^z ⁹Əplan-tu nəḡhatən əh məmə, “In təmər.” Nipətin təmə, Kristo təmaupən meiuaiu ləhau agín, ikin-u e nətueintən.^a ¹⁰Suah u itəm təmeiuaiu-pa, in etəm kitiaḡ əm itəm in təmər min ilis agín-əh maprəkis-in neai məmə in otətiḡ ikin min rafín. ¹¹In etəm kitiaḡ əm itəm in təmos-ipən nəsanənən rəhan kəm netəmim pisin pisin min məmə neen okotuwa aposol min, neen okotuwa ien min, neen okotuwa netəmim rəha nən-iarəpən namnusən təwír, neen okotuwa pasta min ne iəḡətuḡ min.^b ¹²Kristo təmol nəhlan məmə ilat okotasitu motol əpen-əpenə e netəmim rəha niməfak, kən netəm rəha niməfak okotol wək rəha Uhgín məmə nipəti Kristo otəsəkisik, ¹³mətoarus kitat rafín kotuwa motol kitiaḡ e nahatətəən rəhatat, ne nitunən e Nəti Uhgín, kən moatəpət motuwa motahmen e Kristo itəm in tətətiḡ agín.^c ¹⁴Kən məmə kitat okotapəs nolən min rəha nisualkələh itəm nian rafín koatəuhlin rəhalat nətəliḡən e nat kinotahatətə rəkis lan,

^t3:18 Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7 ^u4:1 Kol 1:10 ^v4:2 Kol 3:12-13

^w4:3 Kol 3:14-15 ^x4:6 1 Kor 12:6 ^y4:7 Rom 12:3,6 ^z4:8 Sam 68:18

^a4:9 Jon 3:13 ^b4:11 1 Kor 12:28 ^c4:13 Kol 1:28

tahmen e kinu kit itəm peau-peau min kotahl əpnapin əm kətan. Nətəligən rəhatəmat tatol nəhlan məto-inu suah kit tatəgəṭun nat pisin, o suah kit min tatiuw rəhatəmat nətəligən e nəghatən rəhan itəm nikitəmat təht məmə in təwir, məto e nipahrienən, suah əh tateiuə. ¹⁵ Məto kəp, kitat okəsotolən nəhlan. Okotən əm nipahrienən e nolkeikeən, kən e nolən əh, e natimnat rafin itəm koatol, okotepət motuwa motahmen e Kristo, itəm in rəhn-kapə niməfak. ¹⁶ Kən Kristo tatol məmə rəhan min netəmim kotuwa kitəh, tahmen-pən əm e noanol min itəm koatilpin nipəti etəmim. Nian nolin-olin nipətin koatol-wir wək ətuatip rəhalat e nolkeikeən, mol nipətin tatepət matəskasik.^d

Nolən wi rəha iəfak min

¹⁷ E nərği ləremərə iatən əskasik kəm itəmat məmə onəsotətəu-pən minən nolən rəha netəm min u kəsotənən nipahrienən e Uhgin. Nətəligən rəhalat tol nat əpnapin lan.^e ¹⁸ Nitunən rəhalat tətən əm əpəh tapinəp ikin, kən moatan isəu o nəmegəhən itəm Uhgin tatos-ipa məto-inu rəhalat-kapə tiəkis kən kəsotolkeikeən məmə okotitun Uhgin, kən kinotəruru nat. ¹⁹ Kən məsotaulisən o rəhalat nolən rat min, kən minotegəhan-in nolən rat min koatəməmə e nəmegəhən rəhalat, tahmen e nitəpən nipitan, ne nolən min nəhlan. Kən nian rafin koatolkeike min məmə okotol təhmin min.

²⁰ !Məto nian kəmatəgəṭun itəmat e Kristo, nəgəṭunən in tol pisin agin-əh e inəh! ²¹ Kəmatəgəṭun itəmat e nolən rəha Kristo, kən itəmat rəhan min,

kən kəgəṭun itəmat e nipahrienən itəm tətətiḡ lan. ²² Kən kəməgəṭun itəmat nəhlan e nolən min rəhatəmat əupən məmə, otəhlman rəhatəmat nolən oas min itəm kotərat tahmen e nat pien kit, kən nolkeikeən tərət min atip koateiuə-in itəmat.^f ²³ Nəmegəhən ne nətəligən rəhatəmat otəkəike muwa muwiwi min.^g ²⁴ Kən itəmat onəkotəkəike motuwa netəm wi min e nolən min rəhatəmat, itəm Uhgin təmol məmə okotahmen lan, inu nolən min itəm nikin tətəgiən lan, ne nolən min ətuatip pahrien.^h

²⁵ Tol nəhlan, itəmat rafin nəkotəkəike motapəs nolən rəha neiueiuəən, məto nakotən nipahrienən kəm itəmat min, məto-inu kitat nolin-olin nipəti Kristo.ⁱ

²⁶ Nian nikim titahmə, əsolən nolən rat, kən aluin uəhai əm məsolən neməha tətətiḡ lam mətoarus mitgar tuwin miwig,^j ²⁷ kən əsos-ipənən kuhal kit kəm Setan.

²⁸ Itəm tətəkləh otəkəike məhlman nolən əh, məto in otəkəike mol atip nat e nelmin, məmə in otol win e nat wir kit itəm titun nos-ipənən kəm ian-rat min.

²⁹ Əsənən nəghatən rat e nohlim, məto ən əm nat wir itəm otasitu e netəmim nian kotaliwək e suatip pisin pisin min, məmə nəghatən əh otawte-in nəwirən rəha Uhgin kəm ilat.^k ³⁰ Əsotolən Narmin Rəha Uhgin tətə nahməən o nolən rəhatəmat, məto-inu in nəmtətin rəhatəmat məmə itəmat rəha Uhgin, kən in otiləs-irəkis itəmat e nolən rat min e nian rəha nosmegəhən.^l ³¹ Kən ərakin rafin natimnat min u: nahməən e nikitəmat itəm tətətiḡ tatuwəh; ne nolən neməhaa; ne nolən rəha nən ratən netəmim; ne nolən rəha nikitəmat ne nohliəmat titatipərəh pik tahmen e kaluəluə; ne nolən rəha nərgəhəuən; ne

^d4:16 Kol 1:18; 2:19 ^e4:17 Rom 1:21; 1 Pita 1:14

^f4:22 Rom 8:13; Kol 3:9 ^g4:23 Rom 12:2 ^h4:24 Jen 1:26; Kol 3:10

ⁱ4:25 Sek 8:16; Kol 3:8-9 ^j4:26 Sam 4:4; Jem 1:19-20 ^k4:29 Kol 4:6

^l4:30 Aes 63:10; Efes 1:13-14; 1 Tes 5:19

nolən min rafin itəm okotol nəratən kəm netəmim.^{m 32} Məto otəwir otəmat min, kən motol nikitəmat timətmətiḡ otəmat min. Kən motaluin nolən rat min itəm nəkoatol etəmat min, tahmen-pən əm məmə Uḡgin təmaluin rəhatəmat nolən rat min e Kristo.ⁿ

Nəmegəhən e nəhag-əhagən

5 Tol nəhlan, otalkut əskasik məmə onəkotasḡawin Uḡgin məto-inu itəmat nenəti Uḡgin min itəm in tolkeike pik itəmat.^{o 2} Kən otaskəlim əskasik nolən rəha nolkeikeən, tahmen əm məmə Kristo təmolkeike mihin kitat kən muwa mimis otat, kən nimisən rəhan tahmen e sakrifais kit nəmiəwīn təwir itəm katos-ipən kəm Uḡgin mol nikin tagien lan.^p

³ Məto-inu itəmat netəmim rəha Uḡgin itəm nəkotətuatip, kən itəmat nəsotolən agin nolən rat kit məmə okən rat itəmat ron, iatən nolən rat min tahmen e nipitan ne nəman ne, koatit anion ilat min; ne nolən rat rafin itəm tol naulisən o nənən; ne netəmim naumis. ⁴ Kən təsəwirən məmə nakotən nəghatən itəm taulis o nənən, o nəghatən alməl min, o nəsanən, o nəpoaən. Təsətuatipən məmə nakotən nəghatən rat min əh, məto otən nəghatən wir min kəm Uḡgin, məmə nikitəmat tagien o natimnat itəm in təmol otəmat. ⁵ Kən nəkotəkəike motitun nat u məmə, netəmim itəm koatitəp nipitan, o netəmim itəm koatol nolən rat itəm tol naulisən o nənən, o netəm naumis, ilat min əh ko kəsotuwinən e nərəməərəən rəha Kristo ne Uḡgin, (netəm naumis kotahmen e netəm koatəfak kəm narmi nat min, rəhalat nautə in uḡgin rəhalat).^{q 6} Sotegəhan-inən məmə suah kit

otiuw-pən itəmat e nəghatən eiueiuə min rəhan itəm niphahrienən lan tikə. Məto-inu o nolən rat min əh, Uḡgin nikin otərat kən otol nalpinən kəm netəmim itəm koatəht nəwian.^{r 7} Tol nəhlan, əsotuwinən motan kələh itəmat min ilat motol nolən rat min itəm koatol.

⁸ Nian kit aupən, napinəpən tatəməərə etəmat, məto roiu itəmat ninotuwa o Kristo kən nəhag-əhagən tinatəməərə etəmat.^s Kən tol nəhlan, otan tahmen e netəm rəha nəhag-əhagən, ⁹ məto-inu nəhag-əhagən e nəmegəhən rəhatəmat tatoe-in nəwirən, ne nətuatipən, ne niphahrienən. ¹⁰ Kən otalkut məmə onəkotegəs-in motitun nolən min itəm okotol Uḡgin nikin tagien lan. ¹¹ Əsotətəu-pənən netəmim rəha napinəpən motol nolən rat min itəmat min ilat. Noa təwir min e nolən min əh tikə. Məto otəmki-pa nolən min əh e nəhag-əhagən, kən netəmim okotitun məmə nolən min əh kotərat. ¹² In naulisən asol o nən-iarəpən nolən anion min rəha netəm u itəm koatəht nəwia Uḡgin. ¹³ Məto natimnat rafin itəm okotuwa e nəhag-əhagən, netəmim kotəplan wir məmə ilat kotahro nulan.^{t 14} Tol nəhlan məto-inu nian nəhag-əhagən tatol əp nat kit, kən in min tatuwa nəhag-əhagən. O nat u inu katən məmə, “Itəmat u noatapil, otaiir-ta, otəmegəh e nimisən, pəs Kristo otasiəḡəpin itəmat.”^u

¹⁵ Kən oatəto wir itəmat, məsotatigən məmə netəm kotalməl ne, məto nəkotatig e nenatigən, ¹⁶ kən nian rafin okəmə nəkotəplan suatip o nolən nəwirən kit, otol, məto-inu roiu kotatig e nian rəha nəratən tepət.^{v 17} Kən

^m4:31 Kol 3:8 ⁿ4:32 Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 ^o5:1 Mat 5:48

^p5:2 Eks 29:18; Hip 10:10 ^q5:5 1 Kor 6:9-10; Kol 3:5

^r5:6 Rom 1:18; Kol 2:4,8 ^s5:8 Jon 12:36; Efes 2:13; Kol 1:13; 1 Pita 2:9

^t5:13 Jon 3:20-21 ^u5:14 Aes 26:19; Rom 13:11 ^v5:16 Kol 4:5

tol min-nəhlan, sotalmələn-ta, məto otəkəike motalkut məmə onəkotitun nat naka itəm İəramərə tolkeike.¹⁸ Sotapisən e alikol məto-inu otiuw-pən itəmat e nalmələn, məto təwir məmə nəmegəhən rəhatəmat otərioah əm e Narmin Rəha Uhgin.^w ¹⁹Otəghat kəm itəmat min e napuən min e Naoa rəha Napuən, ne napuən min rəha niməfak, ne napuən min itəm tətisi-pən e Narmin Rəha Uhgin.^x Otan, kən otan napuən min e nikitəmat kəm İəramərə, ²⁰kən nəkotəkəike moatən kəm Tata Uhgin məmə nikitəmat tagien o natimnat rafin, kən otən e nərgi İəramərə İesu Kristo.^y

Nolən rəha netəm kəmotol marit

²¹Otətəlig-in kən motol nəghatən rəhatəmat min məto-inu nakotisiai-in Kristo.^z

²²İtəmat nıpitan itəm ninotol marit rəkis, otətəlig-in kən motol nəghatən rəha nəman min rəhatəmat məmə noatol kəm İəramərə.^a ²³Otol nəhlan məto-inu iərman in tərəmərə e rəhan pətan tahmen e Kristo in tərəmərə e niməfak u nıpətin, kən in rəhan losmegəh.^b ²⁴Niməfak tatətəlig-in kən matol nəghatən rəha Kristo, kən tahmenahmen əm, nıpitan itəm kinotol marit rəkis okotəkəike kətəlig-in kən motol nəghatən rəha rəhalat min nəman e natimnat rafin.

²⁵Kən itəmat nəman itəm ninotol marit rəkis, otolkeike rəhatəmat nıpitan tahmen əm məmə Kristo təmolkeike niməfak, kən mos-ipən rəhan nəmegəhən ron.^c ²⁶Təmol nəhlan məmə in otol niməfak otətuatip, kən təmaikuas lan e nəghatən rəha Uhgin,

tahmen e nəhau tətəikuas e netənim.^d

²⁷Təmol min nəhlan məmə Kristo titun nosən rəhan niməfak muwaron, kən niməfak u tətəuatiw, kən kəsehm-pənən nolən rat kit lan, kən in təwir məhag-əhag. Niməfak əh in tahmen e pətan kit itəm kəmol-pən malə-malə kəm in məmə otol marit, kən nat kit tikə e nıpətin itəm təsətuatipən.^e

²⁸Kən e suatip kitiaəh əm, nəman okotəkəike motolkeike rəhalat nıpitan min tahmen məmə koatolkeike atip əm nıpətilat. Etəm itəm tolkeike pik rəhan pətan, tolkeike atip in. ²⁹Otətəlig-in-tu, suah kit tikə itəm tatətəhau atip nıpətin, məto in tətəgwən wir kən matehm wir, tahmen əm məmə Kristo tatol kəm niməfak, ³⁰məto-inu kitat nəwtain nıpətin. ³¹Naoa Rəha Uhgin tatən məmə, “O nat əh, suah kit otiet rəkis e rəhan tata ne mama, kən mol kitiaəh ilau rəhan pətan, kən ilau okuea tahmen e nıpətin kitiaəh əm.”^f

³²Nəghatən əh in nəghatən wir kit itəm təfigəm, kən nıpətin tatəhluag. Məto iatən məmə in nimaa nəghatən kit məmə Kristo ne niməfak, ilau kitiaəh.^g

³³Məto nəghatən əh tatuwa min otəmat. Kən itəmat nəman kitiaəh kitiaəh onəkotolkeike rəhatəmat nıpitan min tahmen e nakotolkeike atip min itəmat. Kən nıpitan, nəkotəkəike motisiai-in rəhatəmat nəman.

Nolən rəha nisualkələh ne tata ne mama

6 İtəmat nisualkələh. Otol nəwia tata ne mama rəhatəmat məto-inu rəha İəramərə u itəmat, kən nolən əh in tətəuatiw məmə itəmat nəkotol.^h ²Nəghatən kit e Naoa Rəha Uhgin tatən məmə,

^w5:18 Luk 21:34 ^x5:19 Kol 3:16 ^y5:20 Kol 3:17 ^z5:21 1 Pita 5:5

^a5:22 Kol 3:18; 1 Pita 3:1 ^b5:23 1 Kor 11:3; Efes 1:22

^c5:25 Kol 3:19; 1 Pita 3:7 ^d5:26 Taet 3:5 ^e5:27 2 Kor 11:2; Kol 1:22

^f5:31 Jen 2:24; Mat 19:5 ^g5:32 Nol Əpən 19:7 ^h6:1 Kol 3:20

“Otos-ipən nisialien kəm rəhatəmat tata ne mama.” Inu tatətul aupən e lou min itəm nənəkisən kit tətətig lan, kən nənəkisən əh tatən nəhlan məmə, ³okəmə nəkotol nəhlan, “natimnat min e nəmegəhən rəhatəmat okotaiu wir, kən natigən rəhatəmat e nətueintən u otəfəməh.”¹

⁴Tata min. Əsotolən nolən əskasik e nenətitəmat min məmə otol nikilat təpou mahmə, məto ehm wir ilat, məgətuatip-in nolən min rəhalat, kən məgə-tun ilat e suatip rəha İerəmərə.¹

Nolən rəha slef min ne rəhalat etəm-iasol min

⁵Slef min. Otol nəwia netəm-iasol min rəhatəmat e nətueintən u, otol e nisialien, ne nəginən, kən otol e nikitəmat pahrien tahmen əm məmə rəhatəmat etəm-iasol in Kristo.^k ⁶Kən otol nəwialat, məto sənəmə nian əm itəm ilat koatehm itəmat lan məmə nikilat otətagien otəmat. Məto otol nəwialat tahmen məmə itəmat slef min rəha Kristo, kən moatol nolən min itəm Uhgın tolkeike e nikitəmat pahrien. ⁷Otol rəhatəmat wək e nikitəmat rafin tahmen-pən əm mə noatol wək rəha İerəmərə, sənəmə noatol wək rəha etəmim əm, ⁸məto-inu nəkotitun məmə İerəmərə otos-ipinə nətouən kəm netəmim rafin e nat wir min itəm kəmotol, nat əpnəpin okəmə in slef kit o in etəm əpnəpin əm kit.¹

⁹Kən itəmat netəm-iasol min. Otehm mihin min əm rəhatəmat slef min e suatip kitieh əm. Əsotəghat əskasikən kəm ilat məmə ilat okotol nəwiam, məto-inu nəkotitun məmə Etəm-iasol rəhalat ne rəhatəmat in kitieh əm əpəh e nego e

neai, kən in tatol tahmen-ahmen əm kəm netəmim rafin.^m

Nuwinən e natimnat rəha Uhgın o nəluaginən

¹⁰Namnun nəghatən rəhak tol min-nulan. Otətul əskasik e İerəmərə ne rəhan nəsanənən asol. ¹¹Otuwin e natimnat rafin rəha Uhgın o nəluaginən məmə nəkotitun nosən nətulən rəhatəmat nian Setan tatol nalpəkauən e neiuəuən o nohən itəmat.ⁿ ¹²İatən nəhlan məto-inu kitat kəsotəluaginən kitat netəmim rəha nətueintən, məto koatəluagin kitat nat pisin itəm kəsotəplanən, inəh İerəmərə min, ne nepətən min, ne nat itəm kotəsənən e nəratən rəha napinəpən roiu e nətueintən, ne İermis min e magoagəp.^o ¹³Tol nəhlan, otuwin e natimnat rafin rəha Uhgın o nəluaginən məmə nian nəratən itəm Setan tatol otuwa, nəkotitun nosən nətulən rəhatəmat, kən nian nəmol əpən-əpənə rafin o nəluaginən, nəkotitun nosən nətulən rəhatəmat.

¹⁴!Kən, otol əpən-əpənə! Nian nakotə-tul əskasik o nəluaginən, rəhatəmat natimnat rəha nəluaginən tol min-nulan:

Otaskəlim əskasik nəghatən pahrien, inu tahmen e kətəut itəm nəmotəlis nəlugitəmat lan.

Otol nolən rəhatəmat otətuatip e nigənməti Uhgın e nahatətəən, inu tahmen e İaen itəm tatətosig-in manikiləhatəm.^p

¹⁵Otol rəhatəmat nətəligən təskasik e nəmnusən təwir rəha nəməlinuən, inu tahmen e put əskasik itəm tətəsitu etəmat o nətulən.^q

¹⁶Kən nat kit min e in min əh, otəhatətə əskasik e Uhgın, inu tahmen e sil

¹6:3 Dut 5:16 ¹6:4 Sam 78:4; Prov 22:6; Kol 3:21

^k6:5 Kol 3:22-23; Taet 2:9-10; 1 Pita 2:18 ¹6:8 2 Kor 5:10; Kol 3:24-25

^m6:9 Rom 2:11; Kol 4:1 ⁿ6:11 Rom 13:12; 2 Kor 10:4 ^o6:12 1 Pita 5:8-9

^p6:14 Aes 11:5; 59:17; 1 Tes 5:8 ^q6:15 Rom 10:15

u in timba asol kit itəm titun nahtosig-inən məwiəmis nigəm e nəgənin nifagə rəha Setan itəm tatuəp.

¹⁷ Otən nipahrienən e nosmegəhən rəha Uhgin, inu tahmen məmə natuwin e hat əskasik kəmol e iaen itəm tatəfətain rəhn-kapətəm.

Otitun wir Naoa Rəha Uhgin, inu tahmen məmə nakos e naip rəha nəlu-aginən itəm Narmin Rəha Uhgin tatos-ipinə kəm itəmat.^r

¹⁸ Kən otegəhan-in məmə Narmin Rəha Uhgin otit itəmat e rəhatəmat nəghatən kəm Uhgin e nian rafin, kən otəghat kəm Uhgin e nəfakən e nölən pisin pisin min ne nətapəhən min. Tol nəhlan, otegəs wir, kən motəfak nian rafin o iəfak min rafin.^s

¹⁹ Kən otəfak min ron io məmə nian rafin itəm iatəghat, kən Uhgin otos-ipa nəghatən kəm io, məmə esəginən o nən-iarəpən nat anion rəha namnusən təwir itəm Uhgin təmol əp kəm kitat.^t ²⁰ Kən

roiu, io ien əhruiin rəha Iesu Kristo, mətə ekətatig əm e kalapus kəməlis io e sen u iaen, mətə-inu iatən-iarəp namnusən təwir əh. Ekəike mən-iarəp namnusən təwir əh məsəginən, kən otəfak ron io məmə ekol min-nulan.^u

Namnun nəghatən rəha Pol

^{21–22} Io iakolkeike məmə itəmat nakotəto namnusən rəhak, kən tol nəhlan, ekahl-ipinə Tikikas timnə. In piətat keike kit itəm tətaiu əskasik e wək rəha Iərəməyə ikin-u. In otən-iarəp namnusən rəhatimat kəm itəmat məmə io etəhratig nulan, kən namnusən əh otələs-ipər nətəligən rəhatəmat.^v

²³ Pəs Uhgin Tata ne Iərəməyə Iesu Kristo okios-ipinə nəməlinuən, ne nolkeikeən, ne nahatətəən. ²⁴ Pəs Uhgin otawte-in nəwīrən rəhan kəm netənim rafin itəm kətolkeike rəhatat Iərəməyə Iesu Kristo e nolkeikeən itəm namnun tikə.

^r6:17 Hip 4:12 ^s6:18 Luk 18:1; Kol 4:2; 1 Tes 5:17 ^t6:19 Kol 4:3-4; 2 Tes 3:1

^u6:20 2 Kor 5:20; Flm 9 ^v6:21-22 Wək 20:4; Kol 4:7-8; 2 Tim 4:12

Filipae

*Naoa itəm Pol təmäte tuwin
kəm iəfak min ikin Filipae*

**Nəghatən əkuəkir
rəha naoa u Filipae**

?Pah təmäte naoa u? Aposol Pol təmäte naoa u.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte tatuwin kəm niməfak əpəh Filipae.

?Nəmegəhən təhro nulan nian təmäte? Pol in təmətuoun niməfak əpəh Filipae e rəhan naliwəkən itəm tatol kəiu lan. Nian Pol təmətətig e kalapus əpəh Rom, netəm rəha niməfak əpəh Filipae, kəmotahl-ipən Epafrotaetas məmә otəmik mənī neen muwin kəm in. Okəm-naka, niməfak əpəh Filipae in təmətuoun mahl-ipən mənī kəm Pol.

?Təmäte naoa u o naka? Pol təmäte naoa u məmә otən tagkiu o niməfak əpəh Filipae o natimnat itəm kəmotahl-ipən kəm in. Pol tolkeike məmә otiləs-ipər nətəligən rəhalat, kən mən-ipən kəm ilat məmә suatip kitəh əm məmә okotagien lan. Iesu Kristo pisin əm titun nolən ilat nikilat tagien, nat əpnəpin məmә koatatig e nian wir o nian iəkis.

Pol təmən təwir kəm ilat

1 Io Pol, ne Timoti, slef mil rəha Kristo Iesu, iatuən təwir kəm itəmat rafin netəm koatəfak kəm Kristo Iesu əpəh Filipae, ne netəm-iasol rəha niməfak, ne dikon min.^w ²Pəs Uhgīn u Tata rəhatat, ne Iəramərə Iesu Kristo, okuawte-in nəwirən ne nəməlinuən kəm itəmat.

Pol təməfak o netəm Filipae

³Iakolkeike mə iakən kəm itəmat məmә nian min rafin itəm nikik təht itəmat, iatən kəm rəhak Uhgīn məmә nikik tagien otəmat. ⁴Kən nian rafin e rəhak rafin nəfakən otəmat rafin, iatəfak əm e nagienən, ⁵məto-inu rəhatəmat nawtəən təmasitu lak e wək rəha nām-nusən təwir, e nətuounən, nian nəmotahatətə e nām-nusən təwir, mətəarus-pa u-roiu. ⁶Tol nəhlan ekitun wir məmә Uhgīn itəm təmətuoun wək təwir e nəmegəhən rəhatəmat, in otəpanol nām-nun lan e nian Kristo Iesu otitəlig-pa min.^x

⁷Nian rafin, iakolkeike pik itəmat, kən ekəike mətə nagienən nəhlan mətə-inu itəmat nəmotuwa kotol kitəh e nəwirən rəha Uhgīn o wək itəm təmos-ipa kəm io. E nian emətətig e kalapus, ne nian emətan əm matətul-arəp o nām-nusən təwir məmә in nipahrienən, mətə itəmat nəmotasitu lak. ⁸Uhgīn titun məmә iatən pahrien məmә iakolkeike məmә ekəplan itəmat, mətə-inu iakolkeike pik itəmat, təhmen əm məmә Iesu Kristo tolkeike mihin itəmat.

⁹Kən inu rəhak nəfakən məmә rəhatəmat nolkeikeən otəwə təhmin min e nitunən nat ne nenatigən rafin ¹⁰məmә itəmat onəkotitun nehmən nat naka in təwir pik agin-əh, kən məmә onəkotətuatip wir, kəsehm-pənən nat tərət kit etəmat e nian itəm Kristo otuwa min lan.^y ¹¹Pəs rəhatəmat nəmegəhən otoe-in noan nəwirən ne nətuatipən itəm Iesu Kristo tatol e nəmegəhən rəhatəmat, o nənwiwien ne niləs-ipərən nərgi Uhgīn.

**Nian Pol əpəh e kalapus, netənim
kəmotəto nām-nusən təwir**

¹²Io min neen, iakolkeike məmә onəkotitun məmә nat əpnəpin nahmən

^w1:1 Wək 16:12-40

^x1:6 1 Kor 1:8

^y1:10 1 Tes 5:23

naka itəm kəmol lak, məto təmasitu pik o nən-iarəpən namnusən təwir kəm netənim tepət, ¹³ məto-inu tol nəhlan, mopaël min itəm koatehm nimə rəha Sisa, ne netəm pisin pisin min tepət, kinotitun rəkis məmə io etatig e kalapus məto-inu io iolwək rəha Kristo.^z ¹⁴ Kən rəhak natigən e kalapus təmol məmə iəfak min iuəhkir ilat rafin kəmotahatətə əskasik təhmin min e Iəməmə, kən matol nətəligən rəhalat təskasik o nən-iarəpən nəghatən rəha Uhgin məsotəginən.

¹⁵ Nipahrienən, neen kəmotən-iarəp namnusən təwir rəha Kristo məto-inu koatetet io kən motolkeike məmə okotaprəkis-in io. Məto neen koatən-iarəp əm namnusən təwir rəha Kristo e nətəligən ətuatip. ¹⁶ Itəm min u nətəligən rəhalat tətuatip əm, ilat koatən-iarəp namnusən təwir məto-inu kotolkeike io, kən motitun məmə Uhgin təmələhəu-pən io ikin-u e kalapus məmə iatətul-arəp o namnusən təwir məmə in nipahrienən. ¹⁷ Məto neen itəm koatetet io, kəsotən-iarəpən Kristo e nikilat pahrien, məto koatol əm məto-inu kotolkeike məmə okotiləs-ipər atip ilat, kən nikilat təht məmə okotol nəratən kəm io roiu, nian etatig e kalapus. ¹⁸ Məto nat əh, nat əpnapin əm. Okəmə koatol e nikilat pahrien o kəp, məto nat asol məmə koatən-iarəp namnusən təwir rəha Kristo, kən inu tatol nikik tətəgien.

¹⁹ Pahrien, kən nikik otagien min məto-inu ekitun məmə e noa nəfakən rəhatəmat, ne nasituən rəha Narmin rəha Iesu Kristo, in otosmegəh io e nəratən u,^a ²⁰ təhmen əm məmə iakolkeike pik kən matələhəu-pən rəhak nətəligən məmə oesolən nat kit itəm otol aulis io e niganəmti Uhgin. Məto roiu ne

nian rafin, nikik təskasik məmə okəmə iatəmegəh o ekimis, məto iatisiai-in Kristo e nəmegəhən rəhak. ²¹ Tol nəhlan məto-inu nəmegəhən rəhak in Kristo əm, kən okəmə ekimis, in nat təwir taprəkis.^b

²² Okəmə iatəmegəh əh, in təwir o nolən wək məsin min rəha Uhgin e nətueintən. ?Kən ekitəpun itəm pəhrueən? !Iəkəruru!

²³ Roiu əh suatip kəiu katuəməhl aupən in io, məto iakolkeike ilau kəən. Iakolkeike pik məmə iakapəs natigən ikin-u muwin məplan Kristo itəm in təwir agin məprəkis-in natigən u ikin-u.^c

²⁴ Məto iakəplan məmə ekəike mətatig ikin-u o nasituən etəmat. ²⁵ Kən məto-inu ekitun məmə inu in nipahrienən, kən ekitun məmə oekətatig kitat min itəmat, o nasituən etəmat məmə nahatətəən rəhatəmat otəwiə e nagienən.

²⁶ Kən e nolən əh, nian ekuwa min məplan itəmat, nikitəmat otagien nakotən-wiwi Kristo Iesu, məto-inu io emitəlig-pa min otəmat.

Nətulən əskasik

²⁷ Kən nat asol, itəmat onəkotəkəike motol məmə nolən min rafin e nəmegəhən rəhatəmat koatos-ipən nisiaiien kəm namnusən təwir rəha Kristo. Kən, nat əpnapin okəmə ekimnə o esimnəən, pəs oekəto məmə nakotətul əskasik e nətəligən kitəh əm, kən məmə itəmat rafin, itəmat nakotalkut e nətəligən kitəh əm o nən-iarəpən namnusən təwir,^d ²⁸ kən məmə nəsotəginən rəhatəmat tikimir min. Inu nəmtətin kit olat məmə Uhgin otərəkin ilat, məto in otosmegəh itəmat. Uhgin otol natimnat min əh rafin. ²⁹ Otol nəhlan məto-inu in təmegəhan-in məmə onəkotahatətə e Kristo, kən nat kit min, məmə onəkotos min nahməən ron.^e ³⁰ Kitat rafin koatatig e nəmouən

^z1:13 Wək 28:30

^a1:19 2 Kor 1:11

^b1:21 Kal 2:20

^c1:23 2 Kor 5:8

^d1:27 Efes 4:1; 1 Tes 2:12

^e1:29 Wək 16:19-40

kitiäh əm, itəm nəmotəplan e rəhak nəmegəhən aupən, kən roiu nakoatəto məmə ekətatig lan.

**Kotəkəike kətəu-pən
suatip rəha Iesu Kristo**

2 ?Nikitəmat təkaskik e Kristo mətə-inu noatol kitiäh itəmat min, o kəp? !Əwəh! ?Nakoatəto təwir e nolkeikəən rəhan, o kəp? !Əwəh! ?Moatauilim itəmat Narmin Rəha Ughin, o kəp? !Əwəh! ?Moatol təwir kəm itəmat min kən moatasəkutun itəmat min, o kəp? !Əwəh! ²Təwir, pəs nətəligən rəhatəmat tuwa kitiäh; kən motolkeike itəmat min; kən motuwa kitiäh e narmin ne nətəligən o natimnat itəm nakoatuwin ron. Kənu, okəmə nakoatol natimnat min əh, in otol nikik tagien pik agin. ³E nolən kitiäh əm, sotolən nat kit məmə itəmat nakotəwir motaprəkis-in itəmat min neen, kən sotolən nat kit məmə nakotiləs-ipər atip itəmat lan. Mətə otos-iəhau atip itəmat, kən otətəlig-in pik itəmat min neen taprəkis-in itəmat əm.^f ⁴Kən otasitu etəmat min e nəmegəhən rəhatəmat. Təsəwirən məmə suah kit tatehm atip əm rəhan nəmegəhən.^g

⁵Rəhatəmat nətəligən otəkəike mahmen e nətəligən rəha Iesu itəm tol minnulan:

⁶Kristo in tahmen əm e Ughin mətə in təməsalkutən məmə in otaskəlim nepətən rəha Ughin,^h

⁷mətə təmapəs rəhan nepətən, kən təmuwa mahmen e iolwək əm kit, kən təmaiir e nətueintən muwa etəmin əm kit.ⁱ

⁸Kən nian in etəmin kit, nipətin tahmen əm etat, in təmos-iəhau atip in mol nəwia Tata Ughin e natimnat rafin

muwa mətəarus mimis, itəm kəmol aulis in e nimisən e nig kəluau.^j

⁹Mətə-inu təmol nəhlan, Ughin təmiləs-ipər agin in, kən mos-ipən nərig kəm in itəm taprəkis-in nərig min rafin,^k

¹⁰məmə e nərgi Iesu, natimnat rafin itəm koatəmegəh ikin min rafin e neai, ne nətueintən, ne niki nitən ləhau ikin, okotisin nulilat motos-ipən nisaiiən kəm in,^l

¹¹kən ilat rafin okotən-iarəp məmə Iesu Kristo in ləraməə, o nos-ipənən nisaiiən kəm Tata Ughin.^m

**Itəmat nəkotahmen e
nəhag-əhagən e nitən min**

¹²Rəhak netəmin min itəm iakolkeike pik, nian emətan kitat min itəmat, itəmat nəmoatol nəwiak nian rafin. Kən roiu, mətə-inu etatig isəu otəmat, itəmat atip nəkotəkəike motalkut əskasik məmə nakoatol nəwiak e natimnat min u: mətə-inu ninotitun rəkis nolən əh rəha Kristo, otalkut əskasik o nətəupənən suatip rəha nosmegəhən. Otətəupən suatip əh e niganəmti Ughin motasiəp motəgin. ¹³Kən otətəupən suatip əh mətə-inu Ughin tatol wək e nəmegəhən rəhatəmat məmə onəkotolkeike məmə nakoatol nəwian, kən tatos-ipinə nəsanənən kəm itəmat məmə onəkotol pahrien nəwian.

¹⁴E natimnat rafin itəm nakoatol, sotəghat-əghatən ron, kən məsotərgəhəuən ron ¹⁵məmə nəmegəhən rəhatəmat otətəuatip wir, kən kəsehm-pənən nəratən kit lan, kən itəmat nenəti Ughin itəm nolən eko-eko tikə etəmat, itəm nəkotatig e nəlugi netəm koteko-eko, iapinəp min. Kən itəmat nakotəhag-əhag tahmen e məhau min e nətueintən ¹⁶itəm nakotaskəlim

^f2:3 Kal 5:26 ^g2:4 1 Kor 10:24 ^h2:6 Jon 1:1-2; 17:5

ⁱ2:7 Jon 1:14; 2 Kor 8:9 ^j2:8 Hip 5:8; 12:2

^k2:9 Wək 2:33; Efes 1:20-21; Hip 1:3-4 ^l2:10 Rom 14:11 ^m2:11 Rom 10:9

wir nəghatən e nəmegəhən. Ken otol natimnat min əh rafin məmə nian Kristo tatuwa min, kən ekausit otəmat, kən oekitun məmə esai əpnəpinən, nahgik təsikəən o nat əpnəpin əm.ⁿ ¹⁷ Nölən rəhatəmat rəha nahatətəən e Uhgin tahmen e sakrifais^{††} kit kəm Uhgin. Okəm-naka ekimis, kən muwa mahmen e sakrifais e wain itəm katəhtəg-pən ilau sakrifais rəhatəmat. Məto nat əpnəpin əm, nikik tagien əm kitat min itəmat. ¹⁸ Kən e nölən kitiah əm, nikitəmat təkəike magien itəmat min io.^o

Timoti ne Epafrotaetas

¹⁹ Okəmə İəməmə İesu tegəhan-in, iakolkeike məmə ekahl-ipinə Timoti timnə məplan itəmat məmə nian iakəto namnusən etəmat, kən io min, nikik otagien. ²⁰ Suah kit tikə min u ikin-u itəm rəhan nətəligən tahmen e rəha Timoti, itəm nikin tatəht pik itəmat. ²¹ Netəm pisin pisin koatətəlig-in atip əm wək min rəhalat, məsotətəlig-inən wək rəha İesu Kristo.^p ²² Məto itəmat nəkotitun məmə nian rafin tahro nulan Timoti tatol wək rəha Uhgin, kən rəhan wək in təwir, kən tahmen e suakəku tatol wək ilau rəhan tata, in təmasitu lak e wək rəha namnusən təwir. ²³ Məto-inu o nat əh, nikik tatəht məmə nian oekitun məmə rəhak natigən otahro nulan, oekahl-ipinə uəhai əm timnə mehm itəmat, ²⁴ kən ekahatətə e İəməmə məmə otəsuwəhən io min ekimnə mehm itəmat.

²⁵ Məto nikik təht məmə ekəike mahl-ipinə Epafrotaetas titəlig-pinə məplan itəmat. In piak itəm iatuea kitiah ma-

tial wək kitiah, kən matuəluagin e nəluaginən kitiah rəha Uhgin. Aupən nəmotahl-ipa e nərgitəmat məmə otuwa mən-iarəp kəm io namnusən rəhatəmat, kən məmə otasitu lak.^q ²⁶ Məto roiu, in tolkeike pik məmə otəplan rafin itəmat, kən matəto tərət pik məto-inu itəmat ninəto rəkis məmə in tatimis. ²⁷ Pahren, in təmatimis pik, iuəhkir əm timis. Məto Uhgin təmasəkitun, məto sənəmə in əm, məto io min, kən təmahtosig-in nat əh itəm otol nikik titəgit pik. ²⁸ Məto-inu o nat əh, nikik tagien pik o nahl-ipinən məmə nikitəmat otagien nian onəkotəplan, kən məmə io ekaluin nikik təsəht minən. ²⁹ Nikitəmat otəkəike magien məmə onəkotəplan min, tahmen məmə in piatəmat kit e İəməmə. Kən otos-ipən nisaiiən kəm netəm kotahmen əm lan, ³⁰ məto-inu iuəhkir in timis o wək rəha Kristo, məsəginən o rəhan nəmegəhən e nian əskasik min məmə in otasitu lak, nian rəhatəmat suatip tikə o nasituən.

Suatip pahrien o nosən nölən ətuatip

3 Rəhak min netənim itəm iakolkeike pik, inu namnun nəghatən rəhak. Otagien o İəməmə. Kən ekəte min əm nəghatən kitiah itəm eməte kəm itəmat aupən, məto sənəmə in nat tiəkis ron io, kən in otasitu etəmat mahtosig-in itəmat o nəghatən eiueiuə min.

² Roiu, iatən kəm itəmat məmə, !Oatəto kuri min əh! !Oatəto netəm koatol nölən rat min! !Oatəto netəm koatəte itəm! İlat koatən məmə okəike kəhg-ipən suah kit məmə in otətuatip e niganəmti Uhgin. Netəm min əh kotahmen e kuri iarupin min itəm

^{††}2:17 Nian tepət netəm İsrel koatoh nat megəh min motuwaan e nigəm əpəh e Nīmə Rəha Uhgin məmə okotəfak. Nian neen koatəhtəg-pən wain o nəhau e nat megəh itəm nigəm tatus tahmen e nos-ipənən kəm Uhgin.

ⁿ2:16 Dan 12:3; Fil 1:10; 1 Tes 2:19 ^o2:18 Fil 3:1; 4:4 ^p2:21 2 Tim 4:10
^q2:25 Fil 4:18

koatol nərātən.[‡] ³Məto kitat u nenəti Uhgīn pahrien min itəm in təməte rəkis nolən rat min e nikitat, kən Narmin Rəha Uhgīn tatol māmə kitat kotitun nəfakən kəm Uhgīn e rəhatat nəmegəhən. Kən kitat kətausit pik e Kristo Iesu kən motagile əm lan, məto sənəm in nat kit itəm kitat atip kəmotol e nipətitat o nosmegəhən itat.[†] ⁴Məto aupən, rəhak natimnat nəhlan tēpət itəm emətagile lan o nosmegəhən io. Kən okəmə suah kit nikin təht māmə titun nagile əmən e natimnat tol nəhlan, məto rəhak natimnat kətol nəhlan taprəkis agin-əh.^s ⁵Nian emos nian eit ətuatip, kən kəməhg-ipən io. Kən io etəm Isrel, emisi-pən e noanol rəha Benjamin, tipik min ilat min netəm Isrel ətuatip, kən io min iatətəu-pən suatip kitəh. Aupən, io Farisi kit, kən iatətəu-pən wir Lou.^t ⁶Emolkeike pahrien e nikik rafin māmə ekol Uhgīn nikin tagien māmə emol nərātən kəm netəm koatahatətə e Iesu. Kəməsehm-pa-mən nat tərət kit ne e nəmegəhən rəhak məto-inu emətəu-pən rafin lou min rəha nat Isrel.^u ⁷Məto natimnat min rafin əh itəm emətagile elat aupən, kən nikik təht ilat kotəwir pik agin, məto roiu əh iatəplan māmə ilat nat ənnapin əm məto-inu enitun nat itəm Kristo təmol.^v

⁸Məto təsolən namnun ikin əh. Kən roiu etakil māmə natimnat rafin agin, ilat nat ənnapin əm məto-inu iatəplan nat kit itəm in təwir pik agin, māmə ekitun Kristo Iesu, Iərəmə rəhak. Emapəs rafin ilat o Kristo. Iatakil ilat tahmen

e nəme nərək māmə ekitun wir Kristo, ⁹kən māmə ekioal kitəh itimlau min. Uhgīn təsəplanən io māmə ekətuatip məto-inu io atip emətəu-pən ətuatip Lou, məto in tatəplan io māmə ekətuatip məto-inu iatahatətə əm e Kristo. Uhgīn tatol māmə io etəm ətuatip e nahatətəən rəhak.^w ¹⁰Iakolkeike māmə ekitun təhmin min Kristo, ne nəsanən itəm Uhgīn təmol in təmegəh min e nimisən, kən iakolkeike māmə ekuwa iuəhkīr ron nian ekəto nahməən tahmen e nahməən itəm in təməto.^x Kən iakolkeike māmə ekuwa mahmen lan e nimisən rəhan, ¹¹kən e suatip əh, ekitun nələhəu-pən əskasikən rəhak nətəligən lan māmə, io min, Uhgīn otol ekəmegəh min.

Pol təmalkut əskasik māmə in otitun təhmin Kristo

¹²Esənən māmə enos rəkis natimnat min əh, kən māmə e nəmegəhən rəhak əh-roiu, io ekətuatip wir. Kəp. Məto emitəp mətalkut pik māmə ekos maskəlim natimnat min əh māmə rəhak, məto-inu Kristo Iesu təmitəp io kən maskəlim tiəkis, təmol io rəhan, māmə ekos natimnat min əh.^y ¹³Piak min, esənən māmə enos rəkis natimnat min əh. Kəp. Məto nat kitəh əm itəm etalkut ron, māmə ekaluin natimnat e mənətaak, mətalkut pik matos noəh o nat itəm tatəməhl aupən-in io, ¹⁴kən tahmen e suah kit itəm tətaiu māmə in otol win o nosən nat kit, kən io etaiu o nosən noan nalkutən rəhak, kən noan nalkutən əh in

[‡]3:2 Netəmin neen e noanol rəha Isrel kəmotəgətun e niməfak māmə okəike kəhgipən suah kit, kən in təike mətəu-pən Lou rəha netəm Isrel māmə in otətuatip e nigənəmti Uhgīn. Məto Pol təsolkeikeən ilat məto ilat koateiuə matərəkīn nahatətəən rəha niməfak.

[†]3:3 Rom 2:29 ^s3:4 Wək 22:3 ^t3:5 Luk 1:59; Wək 23:6; 2 Kor 11:22

^u3:6 Wək 8:3 ^v3:7 Mat 13:44-46 ^w3:9 Rom 3:21-22

^x3:10 Rom 6:3-5; 8:17 ^y3:12 1 Tim 6:12,19

nəmegəhən wi e Kristo Iesu itəm Uhgin təmaun-in io məmə ekos.^z

¹⁵ Kən kitat rafin itəm kinotəskasik rəkis e nəmegəhən rəhatat, okotəkəike motaskəlim nətəligən min əh. Məto okəmə itəmat neen nətəligən rəhatəmat tol pisin e nat u, pəs Uhgin otol tagəhag kəm itəmat nətəligən itəm tətutəp.^a ¹⁶ Məto nat keike məmə kotətəupən suatip itəm kinotitun rəkis.

¹⁷ Piak min, otuwa kitəh motətəupən nəme nelkək, itəm itimat emotol rəkis nəkotəplan, kən otisilu wir netəm koatitəp nəme nelkitimat.^b

¹⁸ Otətəupən nəme nelkək məto-inu enən-ipinə rəkis kəm itəmat nian tepət, kən roiu nahui nəmtək tətaiu ron məmə, netəmim tepət rəhalat naliwəkən tatəgəhun məmə ilat tikimir min rəha namnusən təwir rəha Kristo məmə in təmimis e nig kəməluau.

¹⁹ Uhgin otərəkin ilat. Koatətəlig-in pik əm nərpiilat, məmə in uhgin rəhalat, kən motausit o nolən natimnat itəm tol naulisən, kən nətəligən rəhalat tatuwin pik əm o natimnat rəha nətueintən.^c ²⁰ Məto kitat netəm rəha nego e neai, koatəsaḡin losmegəh itəm otisi-pən e nego e neai, u Iərəməərə Iesu Kristo.^d ²¹ Kən in otəuhlin nipətətat rəha nətueintən u, inu nagwənən nig mətikolo, kən mol tahmen e rəha Kristo nian təməmegəh e nimisən. In otol nəhlan e nəsanənən rəhan itəm titun nələhəu-pənən natimnat rafin e rəhan nərəməərən.^e

4 Tol nəhlan, rəhak min, otətul eskasik mihin nulan e Iərəməərə. Iakolkeike itəmat kən molkeike pik məmə ekəplan min itəmat. Rəhak min netəmim, nəmegəhən rəhatəmat itəm tətutəp

tatol nikik tətəgien, kən itəmat noa wək rəhak itəm təwir əgin.^f

Pol təmiləs-ipər nətəligən rəhalat

² Iuotia ne Sintike, awi, okol nəkuəpəs rəhatəmlau nərgəhəuən muegəhan e nətəligən rəhatəmlau məto-inu rəha Iərəməərə kərən u itəmlau.

³ Əwəh, kən ik min, itəm kilau min ik kəmioal wək nuwəh rəkis, iakolkeike məmə nakasitu e pətan mil u, məto-inu emol pik wək itiməhal min ilau. Katuasitu lak matuən-iarəp namnusən təwir rəha Iesu Kristo, itimat Klemen ne piak min neen min itəm kəmotasitu e wək. Uhgin təməte nərgilat e naoa rəha nəmegəhən.^g

⁴ Otagien o Iərəməərə nian rafin. !Kən ekən min, otagien! ⁵ Otol kəm netəmim məmə okotəplan məmə itəmat netəm mətig. Kən məsotaluinən məmə otəsuwəhən Iərəməərə titəlig-pa min.^h ⁶ Nik-itəmat təsəht pikən natimnat min, məto e natimnat min rafin, otəfak-pən əm kəm Uhgin o nat naka itəm nakotolkeike. Kən nian nakotəfak moatətapəh ron, otən kəm in məmə nikitəmat tagien o rəhan nəwirən.ⁱ ⁷ Kən Uhgin otos-ipən kəm itəmat nəməlinuən itəm iahgin pik taprəkis-in nitunən rafin rəha netəmim. Kən nəməlinuən əh otərəməərə wir e nik-itəmat ne nətəligən rəhatəmat məto-inu nakoatahatətə e Kristo Iesu.^j

⁸ Kən roiu piak min, otətəlig-in natimnat min itəm tol nipahrienən, itəm tətaskəlim nisaiiən, itəm tətutəp, itəm nolən rat tikə lan, itəm kitat kotolkeike, itəm nərgilat kotəwir, itəm kotəwir pik, itəm netəmim koatənwiwi. Otətəlig-in natimnat min əh. ⁹ Otol nat naka itəm eməgəhun itəmat lan, itəm nəmotos e

^z3:14 1 Kor 9:24 ^a3:15 1 Kor 2:6 ^b3:17 1 Kor 4:16 ^c3:19 Rom 16:18

^d3:20 Efes 2:6,19 ^e3:21 1 Kor 15:28,42-53 ^f4:1 1 Tes 2:19-20

^g4:3 Luk 10:20 ^h4:5 Hip 10:25; Jem 5:8-9 ⁱ4:6 Mat 6:25-34; Kol 4:2

^j4:7 Aes 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15

nəmegəhən rəhatəmat, kən otol min nat naka itəm io emən, kən otol nat naka nəmotəhm-pa lak. Nian nəkoatol nəhlan, kən Uhgin itəm tatos-ipinə nəməlinuən kəm itəmat, otitan itəmat min e nian min rafin.^k

Pol nikin tagien o nasituən rəhalat

¹⁰ Nikik tagien iatənwiwi Iəramərə məto-inu nuwəh məsin nəməsotasituən lak, məto əh-roiu nikitəmat tatəht min io. Nipahrienən nəmoatətəlig-in pik io, məto suatip tikə məmə nakotasitu lak. ¹¹ Esənən nat u məto-inu natimnat itəm iakolkeike tikə ron io, kəp. Məto-inu roiu ekitun məmə nikik tagien əm o natimnat itəm iatos. ¹² Ekitun suatip rəha nagienən okəmə rəhak natimnat tikə, o okəmə rəhak natimnat tepət. Enitun rəkis suatip anion əh e nian rafin, okəmə nigak nagwənən tepət o noan məsin əm, okəmə rəhak nautə tepət o noan məsin əm. ¹³ Məto-inu Kristo tatos-ipa rəhan nəsanənən kəm io, kən ekitun naliwəkən e nəwirən o nəratən.¹

¹⁴ Məto itəmat nəmotol nolən təwir nian nəmotasitu lak e nəratən itəm emətatig lan. ¹⁵ Nipahrienən, itəmat netəm Filipae ninotitun rəkis məmə nian nəmətuoun motəto nammusən təwir e Iesu Kristo, nian emiet əpəh Masetonia, itəmat əm un nəmotasitu lak e məni. Niməfak min tikə itəm təmos-ipa natimnat neen kəm io.^m ¹⁶ Kən nian emuwin

iuəhkir əm, e taon Tesalonaeka, mətatig əpəh ikin, nəmotahl-ipa min məni kəm io, kən sənəmə mau kitəh əm. ¹⁷ Sənəmə iategəs-in məni məmə nakotos-ipa kəm io, məto iakolkeike məmə Uhgin otəplan nəwirən əh kən mətou itəmat lan. ¹⁸ Emos rafin məni itəm nəmotahl-ipa kəm io, kən in tahmen maprəkis məto-inu nian Epafrotaetas təməmik natimnat min u muwa kəm io, roiu rəhak natimnat rafin tepət. Itəmat nəmotos-ipən nat kit kəm Uhgin tahmen e sakrifais itəm nəmiəwin təwir. In tatos əm, nikin tətagien ron. ¹⁹ Kən Uhgin rəhak in otos-ipinə kəm itəmat natimnat rafin itəm tətuatip o nəmegəhən rəhatəmat. Kən rəhan rafin nos-ipənən koatisi-pən e rəhan nautə tepət təwir, kən moatuwa e Kristo Iesu.

²⁰ Pəs netənim rafin okotisiai-in Uhgin Tata rəhatat tatuwin matuwin nammun tikə. Əwəh.

Namnun nəghatən rəha Pol

²¹ Iatən təwir kəm itəmat rafin itəm nakoatahatətə e Kristo Iesu. Piatat min ilat min io u ikin-u koatən min təwir kəm itəmat. ²² Netəm rafin itəm koatahatətə e Kristo Iesu, koatən-ipinə təwir kəm itəmat, kən ilat min əpəh e nimə rəha Sisa koatən təwir pik kəm itəmat. ²³ Pəs Iəramərə Iesu Kristo otawte-in rəhan nəwirən kəm itəmat rafin.

^k4:9 Rom 16:20

^l4:13 2 Kor 12:10

^m4:15 2 Kor 11:9

Kolosi

*Naoo itəm Pol təmäte tuwin
kəm iəfak min ikin Kolosi*

**Nəghatən əkuəkir
rəha naoo u Kolosi**

?Pah təmäte naoo u? Aposol Pol təmäte naoo u.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte tatuwin kəm niməfak əpəh Kolosi, taon asol kit əpəh nitən asol Esia.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? Katən məmə okəm-naka Epafra təmätuoun niməfak əh Kolosi. Pol təsuwinən məplan niməfak əh, məto iəgətuon eiueiuə neen kəmotuwa e niməfak. Koatən məmə okotəkəike kətəu-pən suatip neen rəha nagwənən ne nənimən, kən kəfak kəm nagelo min, moatən məmə Kristo in sənəmə ilis pik. Koatən məmə koatos nitunən neen itəm koatəhluaig, moatən məmə nitunən ne nolən rəha etəmim in nat kit itəm iahgin pik.

?Təmäte naoo u o naka? Pol təmäte naoo u məmə otoh nəgətuonən eiueiuə min itəm koatətiḡ e niməfak. Molkeike məmə otən-iarəp məmə Kristo in ilis taprəkis-in natimnat rafin, kən iəfak min okəsotagileən e nəgətuonən eiueiuə min əh, məto-inu ilat nat əpnəpin əm.

Pol təmätuoun rəhan nəghatən

1 Io Pol, u io aposol kit rəha Kristo Iesu, itəm Uhgin təmitəpun rəkis io məmə rəhan. Itimlau piətət Timoti etuatig, ²kən nikitimlau tətəgien məmə iatuəghat kəm itəmat e naoo u, itəm iatuəte matuahl-ipinə kəm itəmat netəmim rəha Uhgin əpəh Kolosi, inu piak min ne winik min e Kristo itəm

nakotahatətə əskasik lan. Itimlau iatuəfak məmə nəwirən ne nəməlinuən rəha Uhgin Tata rəhatat in otəkəike mətatig otəmat.

Pol təmənwiwi Uhgin o netəm Kolosi

³Nian ekoatəfak otəmat kəm Uhgin u tata rəha Iərəməmə Iesu Kristo, kən nian rafin ekoatən tagkiu kəm in o rəhan wək e nəmegəhən rəhatəmat, məto-inu emotəto ⁴məmə rəhatəmat nahatətəən təskasik ron ne nolkeikeən rəhatəmat tatuwin o netəmim itəm koatəfak.ⁿ ⁵Nahatətəən ne nolkeikeən rəhatəmat tol min-nulan məto-inu nəkotitun wir e nikitəmat məmə Uhgin otos-ipinə kəm itəmat nat naka itəm in təmol əpen-əpenə lan əpəh ilis e nego e neai. Nəmotəto rəkis natimnat min əh e nəghatən pahrien, inu namnusən təwir rəha Iesu Kristo. ⁶Ikin min e nətueintən u, namnusən təwir tatoe-in noan matəwiə matol wi nəmegəhən rəha netəmim. Tol əm mə inu nian itəmat nəmotəto motitun nipahrienən əh e nəwirən rəha Uhgin, kən tatəwiə min matoe e rəhatəmat nəmegəhən.^o ⁷Inu suah u Epafra, tinən rəkis nəghatən u kəm itəmat. In etəmim wir kit itəm tatos rəhatimlau nəghatən. In etəmim kit tatətuł əskasik o nolən wək rəha Kristo kən mətasitu etəmat. ⁸In təmən kəm itimlau nolkeikeən rəhatəmat itəm tatuwin o netəmim itəm Narmin Rəha Uhgin təmos-ipinə kəm itəmat.^p

⁹Tol min-nulan, e nian itimat emoatəto namnusən əh, kən ekoatəfak e nian rafin otəmat. Ekoatəpəh-in o Uhgin məmə in otətəlmin itəmat e rəhan nətəligən ne nenatigən pəs nəkotitun wir nəwian.^q ¹⁰Ekoatəfak nulan məmə naliwəkən rəhatəmat otos-ipən nisaiiən kəm Uhgin pəs tol

ⁿ1:4 Efes 1:15-16

^o1:6 Efes 1:13; 1 Pita 1:4

^p1:8 Kol 4:12; Flm 23

^q1:9 Efes 1:16-17

nikin tətəgien ron. Məto-inu nəmegəhən rəhatəmat tatəe-in noan itəm təwir o wək rafin rəha Uhgın itəm noatol. Pəs Uhgın otasitu etəmat məmə nəkotitun wir in. ¹¹Ekoatəfak məmə nəsanənən asol rəha Uhgın otol itəmat nakotəsənən e nian nərətən tatuwa. Pəs nəkoatətul əskasik kən nətəligən rəhatəmat təfəməh, kən nāgienən tətətig etəmat,^r ¹²kən nakoatən kəm Tata Uhgın məmə nikitəmat tətəgien o natimat itəm təmol. In təmol itəmat nəkotətuatip, məmə nəkotitun nosən nautə rəha Uhgın itəm otəpanuwa. Onəkotos rəhatəmat nautə tahmen e netəmim rafin itəm koatəfak motaliwək e nəhag-əhagən rəha Uhgın.^s ¹³Kən Uhgın təmol nəhlan nian in təmiləs-irəkis kitat e nərəməərən rəha napinəpən, minol kitat kinotuwa e nərəməərən rəha Nətin itəm in tolkeike pik.^t ¹⁴Kən nətin təmikis kitat e nalpinən rəha təfagə, inəh təmafəl kitat e təfagə rat min rəhatat.^u

Kristo in ilis taprəkis-in natimnat rafin

¹⁵Nəti Uhgın tahmen-pən əm e rəhan tata itəm kol netəmim kəsotehmən. Aupən aupən agin, nian niməptən ne neai ne natimnat rafin kəmoatikə əh, məto Nətin, in tinimaupən matig rəkis, kən tol-pən in, in ilis tatərəməərə o natimnat rafin min u.^v ¹⁶In ilis məto-inu in təmol natimnat rafin e nətueintən u, ne neai, natimnat itəm katehm ilat o kəsehmən ilat, inəh nagelo min, ne iərmis min, ne narmin rat min, ne iərəməərə min rafin. Kən in təmol natimnat min rafin u məmə rəhan.

¹⁷Kən in tinimaupən matig rəkis e natimnat rafin. Kən natimnat min rafin koatətig məto-inu nəsanənən rəhan tətəskəlim ilat.^w

¹⁸Kən in əm tatətul aupən o niməfak, kən niməfak in tatol wək tahmen-pən e nipətin, kən in rəhn-kapə.

Kən in nəukəti niməfak, inəh in etəmim itəm in təmaupən məmegəh lilin e nimisən.

Tol nəhlan, in ilis e natimnat rafin.^x

¹⁹Məto-inu e nəwia Uhgın, nəmegəhən ne nəsanənən rafin rəhan tətətig əm e Kristo, kən Kristo in ilis e natimnat rafin.^y

²⁰Kən e Kristo, Uhgın təmələhəu nəməlinuən nian nita Kristo təmaiu e nig kəməluau, kən netəmim, ne nat megəh min, ne nagelo min, ne iərmis min, ne natimnat rafin kəmotuwa kuəfimin ilat min e nərəməərən rəha Uhgın.

E Kristo əm Uhgın təmol natimnat min əh.^z

²¹Aupən ikin, itəmat nəmoatətul isəu o Uhgın, kən itəmat tikimir min rəhan e nətəligən rəhatəmat, kən nəmoatol təfagə rat.^a ²²Məto roiu əh, Uhgın təmol məmə itəmat nəmotuwa kol ki-tiəh itəmat min e nimisən rəha Kristo itəm nipətin təməkul e nig kəməluau. Uhgın təmol mihin əh lan məmə otos itəmat nakotuwa iuəhkir ron, kən motətu-atip e niganəmtin, kən rəhatəmat nolan rat tikə, kən okol suah kit təsən ratən itəmat.^b ²³Natimnat min u tol nəhlan okəmə itəmat nəkoatətul əskasik e rəhatəmat nahatətən e İesu. Nəmoatəto namnusən təwir itəm tatəgəgun natimnat itəm Uhgın otol kəm itəmat əpəh e nego e neai, kən rəhatəmat nətəligən

^r1:11 Efes 1:19; 3:16 ^s1:12 Efes 1:11,18

^u1:14 Efes 1:7 ^v1:15 Jon 1:18; 2 Kor 4:4

^x1:18 Wək 26:23; Efes 1:22-23; Nöl Əpən 1:5

^z1:20 Efes 1:10 ^a1:21 Rom 5:10; Efes 2:12

^t1:13 Luk 22:53; Efes 2:2

^w1:17 Jon 1:1; 8:58

^y1:19 Kol 2:9

^b1:22 Rom 5:10; Efes 5:27

otəkəike matətul əskasik e natimnat min əh. Nammusən təwir u, itəm nəmotəto rəkis, kəmmamus-iarəp ikin min e nətueintən, kən io Pol, Uhgın təmaun-in io məmə iatən-iarəp nammusən təwir əh.

²⁴ Nikik tagien məmə ekatəto nahmən e nipətik o rəhatəmat nahatətəən. Kristo təməto nahmən e nipətin məmə niməfak otaiir. Kən e suatip kitiah əm, io min iatəto nahmən e nipətik o nipəti Kristo, inu in niməfak, məmə otəwə məskasik. Kən tol min-nəhlan, wək itəm Iesu təmətuoun, iakolkeike məmə iak-asitu e wək rəha Iesu o niməfak, kən matəto nahmən ron.

²⁵ Uhgın əm təmiləs-ipər io məmə ekol wək e niməfak rəhan. Roiu əh, ekitun nasituən etəmat o wək itəm Uhgın təmələhəu-pən e nelmək. Rəhak wək məmə iatən-iarəp nəghatən min rafin rəha Uhgın pəs nəkotitun wir, ²⁶ nəghatən əh in nalpəkau anionən rəha Uhgın itəm təmətləhəu o netəmin rafin aupən ikin, məto roi u əh Uhgın tinuhapik nipətin kəm rəhan netəmin.^c ²⁷ Kən Uhgın nikin tagien əm məmə otən-iarəp natimnat wir min rəha Iesu kəm itəmat, netəm naihləu min u kəsənən mə itəmat netəm Isrel, məmə onəkotitun min. Nalpəkau anionən itəm təwir rəha Uhgın, in tol min-nulan, Kristo təmos nikitəmat, kən nəkotitun motahatətə lan məmə onəkotos rəhan nəwiran itəm təwir agin-əh əpəh e nego e neai. ²⁸ Kən itəmat ekoatən-iarəp Kristo kəm netəmin rafin. Kən ekoatən əskasik moatəhgaiir e nikilat, kən moatəgətu ilat e nenatigən wir, məmə ilat kotuwa iəfak min itəm koatətul əskasik e rəhalat nahatətəən e Kristo. ²⁹ Iatol wək əskasik o nat əh, kən e nian rafin iatol wək

əskasik pik e nəsanənən asol rəha Kristo itəm tatol wək e nəmegəhən rəhak.^d

Nəkotəkəike motahatətə əskasik e Iesu

2 Iakolkeike məmə nəkotitun mə iatol wək əskasik pik otəmat netəm Kolosi, ne netəm Laotisia, ne neen min itəm koatəfak məto esəhmən ilat. ² Iatol wək nəhlan o niləs-ipərən nətəligən rəhatəmat rafin, nian itəmat nakotilpin wir nikitəmat məmə nikitəmat otol kitiah əm, kən natimnat min u in tatuwa nian nakoatolkeike itəmat min. Kən iatol wək məmə itəmat rafin onəkotos nitunən təwir itəm otol nikitəmat təsanən, kən in otol min məmə nəkotitun wir nəghatən pahrien rəha Uhgın itəm aupən təmətləhəu məto roi u tinet-arəp. Kən nalpəkauən anion əh, in Kristo, ³ itəm Uhgın təmərgətain nenatigən ne nitunən wir min rafin rəhan tətətig lan.^e ⁴ Io iatəghat nulan kəm itəmat o nahtosig-inən nəghatən eiueiuə min rəha netəmin itəm tətəhen o niuw-rəkisən rəhatəmat nətəligən.^f ⁵ Tol mə etətig pap isəu otəmat, məto nikik tətəht pik itəmat. Kən nikik tagien pik məto-inu eməto məmə rəhatəmat nətəligən kitiah əm, kən itəmat nəkotahatətə əskasik əm e Kristo.^g

Rəhatəmat nəmegəhən otəkəike mətatig əm e Kristo.

⁶ Məto-inu itəmat nəmos Kristo Iesu məmə in Iərəmə rəhatəmat, kən nəkotəkəike moatətəu-pən əskasik in. ⁷ Otəskəlim Kristo tiəkis tahmen e noki nig tətəiuaiu miləs nəptən, kən pəs rəhatəmat nəmegəhən təwə məskasik lan. Pəs rəhatəmat nahatətəən otəkəike məwə matəskasik e nian rafin, nahatətəən inu kəməgətu itəmat lan

^c1:26 Rom 16:25-26; Efes 3:2-9 ^d1:29 Efes 3:7,20; Fil 4:13

^e2:3 1 Kor 1:24,30 ^f2:4 Rom 16:18 ^g2:5 1 Kor 5:3

aupən. Kən nian rafin okotəike moatən kəm Uhgin məmə nikitəmat təmər marioah e nagienən o natimnat itəm təmöl otəmat.^h

⁸ Oatəto wir itəmat məmə netəmim kəsotatəun itəmat e iəgətuñ eiueiuan rəhalat. Nəgətuñ eiueiuan əh tatətəu-pən nətəligən rəha netəmim əm ne nəukəti lou min itəm tatəghat-in natimnat rəha nətueintən əm. Nəghatən min əh tətisi-pən o nətəligən oas min rəha netəmim, məto kəsotisi-pənən o Kristo.

⁹ Kən Kristo in Uhgin. Kən in təmuwa mos nipəti etəmim tahmen e kitat, kən natimnat rafin rəha Uhgin tətətig lan.ⁱ

¹⁰ Kən nian nəmotahatətə e Kristo, kən Uhgin in təmos-ipən natimnat rafin rəha nəwirən kəm itəmat. Kən Kristo tətərəmərə e netəmim ne natimnat rafin itəm koatərəmərə e nətueintən ne neai.^j

¹¹ Kən nat kit min e Kristo, nian itəmat nəmotahatətə lan, kən in təməhg-ipən itəmat. Məto sənəmə nəhg-ipənən rəha nipətin itəm netəmim koatol, məto nəhg-ipənən rəha nikitəmat itəm Iesu tatol. In təməte rəkis nətəligən ne nolən rat min e rəhatəmat nəmegəhən.^k

¹² Kən e nian itəm kəmau-təlimin itəmat e nəhau, in nəmtətin kit məmə nəmegəhən aupən rəha təfagə rat rəhatəmat koatimis kən katitənim ilat Iesu, kən Uhgin təməmegəh min e nəmegəhən wi min itəmat Iesu e nəmegəhən rəhatəmat, in əh e nahatətəən rəhatəmat e nəsanənən asol rəha Uhgin itəm təmol Iesu təmegəh min e nimisən.^l

¹³ Aupən ikin, nian Uhgin təməsəte rəkisən əh nolən rat min e nikitəmat, kən e niganəmtin, itəmat nəmotimis rəkis o nolən rat min əh. Məto nian nəmotuwa kol kitəh itəmat Iesu, kən Uhgin tosmegəh min itəmat min. Uhgin

təmafəl rəkis nolən rat min rəhatat.^m

¹⁴ Nian kitat kəmoatol nolən rat, kən kəmotəht Lou rəha Moses itəm tatən məmə okotimis o nolən rat min əh, kən tatətupa nipəgnəmti nəghatən min kəm kitat. Məto Uhgin təməht-ipən nəghatən min əh e nig kəməluau, kən nəsanənən rəhalat tikə.ⁿ ¹⁵ E nig kəməluau-in, Kristo in təmol win e nəsanənən rəha iəramərə min rafin, kən təmərəkin nəramərəən rəha iərmis min tahmen-pən mə in təmol win elat e nəluaginən asol kit. Kən roiu əh, in təmol rəhan tikimir min kəmotuwa nat əpnəpin əm e niganəmti netəmim.

Iesu tətərəmərə etəmat

¹⁶ Tol min-nulan, əsotətəlig-inən nəghatən rəha netəmim itəm kotələhəu-osig məmə nəkəsotolən natimnat neen, məsotunən nagwənən u o məsotənimən nat u. Əsotətəlig-inən nəghatən rəhalat itəm koatən məmə nakol natimnat min u e nian asim min, o e nian rəha məwig wi min, o e nian rəha Sapat.^o ¹⁷ Lou min u rəhalat itəm koatəghat-in, kotahmen e narmi nat kit itəm otəpanuwa, məto nipəti natimnat rafin tətətig e Kristo.^p

¹⁸ Netəmim neen kotalisit pik məto-inu ilat koatən mə koatehm nəməhlaiirən min neen itəm nipətilat tatig. Ilat koatən kəm itəmat məmə nəkotəkəike motol natimnat neen itəm tatəgətuñ məmə rəhatəmat nətəligən teiuiuu, kən itəmat onəkotəkəike moatəfak kəm nagelo min. Əsotətəu-pənən nətəligən min rəhalat. Nətəligən min əh etəmim əm tatol. Okəmə nəkoatətəu-pən nəghatən rəhalat, kən onəkotəkəih e rəhatəmat nəmegəhən. Məto-inu netəm min əh koatos-ipər ilat o nat nipətin

^h2:7 Efes 3:17

ⁱ2:9 Jon 1:14,16

^j2:10 Efes 1:21-22

^k2:11 Rom 2:29

^l2:12 Rom 6:4

^m2:13 Efes 2:1,4-5

ⁿ2:14 Efes 2:14-16; 1 Pita 2:24

^o2:16 Rom 14:1-13

^p2:17 Hip 8:5

tikə. ¹⁹Netəm min əh kəsotaskəlīmən Iesu tiəkis. Məto Iesu tahmen-pən mə in rəhn-kapə niməfak kənu niməfak in nipəti Iesu. E nolən kitiah tahmen-pən e nipəti etəmim, itəm tatilpin ikin e noanol min tatuwin e nikilkilin, kən Iesu tatol mihin əm nat kitiah e niməfak rəhan mə niməfak otəskasik, kən matəwīə e nəməgəhən wir itəm Ughin tatol tatəwīə.^q

Nəmotos nəmegəhən wi məto-inu itəmat nəmotol kitiah e Iesu

²⁰Nian nəmotahatətə e Iesu, in tahmen mə nəmotimis itəmat min. Kən məto-inu lou təsuwinən o etəmim itəm tēmimis, kən nəukəti lou min itəm tatəghat-in natimnat rəha nətueintən əm, nəsanənən rəhalat tikə məmə okotərəməyə etəmat. Tol min-nəhlan, iatətapəh otəmat məmə, tahro itəmat nəkoatətəu-pən lou min rəha nətueintən ne, inəh nəghatən oas min itəm koatən məmə, ²¹“Əsaskəlīmən nat u,” o “Əsun asgəwinən nat u,” o “Əsekən nat u.”^r ²²Məto nəghatən min u tēmisi-pən əm e nətəligən rəha etəmim. Ilat koatəghat-in əm natimnat rəha nətueintən u, tahmen-pən e nagwənən neen, ne nənimən neen. Məto natimnat min un, okol təsasituən, kən təsərəkinən nikitəmat, məto-inu e nian onəkotos o nakotun, kən tikə min.^s ²³Ekitun mə nian nakoatehm nəghatən min əh, nakotəmə kətah nəghatən agin-əh min neen. Ilat koatən məmə netəmim okotəfak min-nulan o nəhlan, kən ilat koatən məmə okotol rəhalat nətəligən teiuiəu min-nulan o nəhlan, kən ilat koatən min məmə netəmim okotəike moatehm wir nipətilat min-nulan o nəhlan e nolən itəm in tiəkis o nipətilat. Məto iatən-ipinə kəm itəmat məmə

nəghatən min əh, rəhalat nəsanənən tikə məmə otahtosig-in nətəligən rat min ne nolən rat min itəm netəmim koatol e nipətilat.

3 Məto-inu Ughin təmosmegəh min itəmat min Kristo, kən tol mihin nəhlan, roiu əh itəmat onəkotəkəike motol nikitəmat tətətig əskasik e natimnat itəm tətətig əpəh e nego rəha Ughin, ikin əh Iesu tatəpələh ikin e nikali Ughin matip, ikin əh, ikin rəha nəsanənən ne nisaiiən.^t ²Itəmat onəkotəkəike motol rəhatəmat nətəligən tətətig əm e nego rəha Ughin, pəs nətəligən rəhatəmat otəsətigən e natimnat rəha nətueintən u, ³məto-inu itəmat nəmotimis itəmat Kristo, kən nəmegəhən pahrien rəhatəmat koatəhluaig ilat Kristo itəm tətətig e nego e neai ilau Ughin. Nəmegəhən wi u, netəmim kəsotəplanən.^u ⁴Nəmegəhən pahrien rəhatəmat in e Kristo əm. Kən nian Kristo otitəlig-pa min, kən Ughin otəgətun Kristo kitat min kəm netəmim rafin, kən ilat okotəplan nəwīrən ne nəsanənən rəhan.

Suatip ətuatip

⁵Məto itəmat onəkotəkəike motapəs agin nolən tərət min rəha nətueintən, nolən tərət tol min-nulan: nipitan ne nəman ne, koatit anion ilat min; ilat koatol nolən tərət tol naulisən o nənən; ilat koatolkeike pik ilat min o nolən tərət; təfagə rat tepət e rəhalat nətəligən; ilat naumis, kən nolən əh tahmen-pən məmə koatəfak kəm narmi nat min. ⁶Nolən rat min əh tatol niki Ughin ti-təhmə, kən in otol nalpinən asol kəm netəmim itəm koatol nolən rat min əh.^v ⁷Aupən ikin, nolən rat min əh koatərəməyə e rəhatəmat nəmegəhən. ⁸Məto roiu əh, nəkotəkəike motos-irəkis ilat e rəhatəmat nəmegəhən, kən tol

^q2:19 Efes 2:21; 4:16 ^r2:21 Kal 4:3,9; 1 Tim 4:3 ^s2:22 Mat 15:9 ^t3:1 Mak 12:36; 16:19; Efes 1:20 ^u3:3 Mat 6:33 ^v3:6 Rom 6:6,11; Efes 4:19; 5:3-6

min-nəhlan: nikitəmat təsaratən; nikitəmat ne nohlitəmat təsatiperəh pikən tahmen e kaluəluə; əsolən tərəat kəm netənim; əsən ratən netənim; əsənən nəghatən itəm tol naulisən o nənən.^w ⁹Soteiuə-inən itəmat min mətə-inu itəmat nəmotapeg rəkis nətəligən oas rəhatəmat kən motapəs rəhan nolən min,^x ¹⁰kən nəmotuwīn-in nətəligən wi. Uhgin tatos-ipinə nəmegəhən wi u kəm itəmat, matol məmə itəmat onəkotuwa motol əm mə in ne. Kən pəs nəkotitun wir in.^y ¹¹Mətə e natimnat min əh, in nat əpnəpin əm okəmə ik etəm Isrel, o sənəmə ik etəm Isrel; okəm kəməhg-ipən ik o kəsəhg-ipənən ik; okəmə nəmol-wir skul o nəsol-wirən skul; okəmə ik slef əm kit o ik nakatərəməmə e netənim. Mətə nat asol in Kristo, kən tətətig min e nəmegəhən rəhatat rafin.^z

¹²Uhgin təmolkeike itəmat, kən mitəpun itəmat məmə rəhan min. Kən tol min-nulan: onəkotəkəike motasəkitun netənim; motol təwir kəm netənim; rəhatəmat nətəligən otəkəike mətətig ləhau; itəmat netəm mətig; kən nətəligən rəhatəmat otəfəməh. Otol nəghatən min əh, tahmen-pən mə nakoatuwin-in napən wir rəha Uhgin.^a ¹³Nian suah kit otol nat kit otəsahmenən e niganəmtitəmat, kən nikitəmat otəsahmə uəhaiən ron. Okəmə suah kit tatol tərəat kəm itəmat kit, pəs in otos əm timis e nikin, mətə in otəkəike maluin kən in mol təwir əm kəm suah un. Saskəlim-iəkisən e nikim nolən tərəat rəha etənim itəm təmol kəm ik, mətə ol təwir əm kəm in, tahmen-pən əm mə İərəməmə təmisaskəlim-iəkisən nolən tərəat rəhatat e nikin, mətə in təmol təwir əm kəm

kitat.^b ¹⁴Nat kəike itəm otəkəike matig e nikitəmat, in nolkeikeən. Otos motuwīn-in tahmen-pən mə napən wir rəha Uhgin. Nian onəkotolkeike itəmat min, kən tol itəmat nakoatuwa kitəh.^c

¹⁵Otos nəməlinuən rəha Kristo pəs in tətərəməmə e nikitəmat, mətə-inu Uhgin təmaun-in itəmat məmə nakotuwa kol kitəh, kən nakoatatig əm e nəməlinuen. Kən nian rafin otən kəm Uhgin məmə nikitəmat tətəgien o natimnat itəm in təmol kəm itəmat.^d

¹⁶Otəgətun itəmat min e nəghatən rəha Kristo, kən moatən e nətəligən təwir kəm itəmat min məmə nəkotəkəike moatol, məsotapəsən. Otan napuən min e Naoa rəha Napuən, ne napuən min rəha niməfak, ne napuən min itəm tətisi-pən e Narmin Rəha Uhgin. Otan ilat rafin tahmen-pən e nənwiwīən kit itəm tətisi-pən e nikitəmat matuwīn kəm Uhgin. İnəh e nolən min əh, pəs nəghatən wir rəha Kristo tətətig matəmegəh matəwīə wir e nikitəmat e nian min rafin.^e ¹⁷Natimnat rafin itəm noatol, ne nəghatən min rafin itəm noatən, mətə nəkotol əm e nərgi İərəməmə İesu. Kən nian rafin itəmat onəkotəkəike motən kəm Uhgin, tata rəhatat, məmə nikitəmat tətəgien o natimnat itəm İesu təmol kəm itəmat.^f

**Nolən wi rəha tata,
ne mama, ne nisualkələh**

¹⁸Nipitan, otisiə-in nərəməməən rəha iəguīhl min rəhatəmat, tahmen-pən əm mə pətan u in iəfak in otəkəike mol mi-hin.^g

¹⁹Kən nəman, otolkeike rəhatəmat nipitagwəhl, kən motol təwir kəm ilat, mətə əsotolən rəhatəmat nərəməməən

^w3:8 Efes 4:25-29; 5:4 ^x3:9 Efes 4:22,25 ^y3:10 Efes 4:24

^z3:11 Kal 3:28 ^a3:12 1 Pita 2:9 ^b3:13 Efes 4:2,32

^c3:14 Rom 13:8-10 ^d3:15 1 Kor 12:27; Efes 4:4; Fil 4:7 ^e3:16 Efes 5:19

^f3:17 1 Kor 10:31; Efes 5:20 ^g3:18 Efes 5:22

məmə otərəkin rəhatəmat nīpitaguihl min.^h

²⁰Nisualkələh, otisiai-in rəhatəmat tata ne mama, məto-inu İərmərə rəhatat nīkin otəgien o nolən əh.ⁱ

²¹İtəmat tata min, esotolən nalpinən taprəkis-in nərətən itəm nisualkələh koatol, məmə nīkilat otahmə ron. Məto okəmə nəkoatol nəhlan elat, kən rəhalat nətəligən in otatite.^j

Nolən rəha slef ne rəhan İərmərə

²²Slef min, nian rafin onəkotəkəike motol nəwia netəm-iasol min rəhatəmat, məto sənəmə nian əm itəm ilat koatehm itəmat lan məmə nīkilat otətagien otəmat. Məto itəmat onəkotəkəike motol wək e nīkitəmat pahrien rəha nos-ipənən nisialien kəm Uhgīn.^k ²³Wək naka itəm nəkoatol, otol e nīkitəmat rafin tahmen-pən əm mə noatol wək rəha İərmərə rəhatat, sənəmə noatol wək rəha etəmim əm. ²⁴Məto-inu onəkotəkəike motitun wir məmə İərmərə rəhatat in otos-ipa nətouən ətuatip rəha natimnat min itəm nəkoatol ilat. Nətouən əh Uhgīn tinəmən rəkis məmə otos-ipən kəm nenətin min. ?Kən nəkotitun nat u? Nəkotol wək rəha suah inəh İərmərə pahrien rəhatat, in İərmərə Kristo. ²⁵Məto etəmim itəm tatol nolən tərət, in otos ətuatip min noan nətouən rəhan o nolən tərət, məto-inu Uhgīn, in tatol tahmen-ahmen əm kəm netəmim rafin.^l

4 Netəm-iasol min itəm koatərmərə, onəkotəkəike motol tətəuatip kən mahmen kəm rəhatəmat slef min, məto-inu itəmat min nəkotəkəike motitun məmə rəhatəmat min Etəm-iasol in tətətatip min əpəh e nego e neai.^m

Pol təməgətun ilat

²İtəmat onəkotəkəike moatəghat-pən kəm Uhgīn e nəfakən e nian rafin. Kən nian onakoatəfak, rəhatəmat nətəligən otəkəike mətatig lan, kən nian rafin agin nəkotəkəike moatən kəm Uhgīn məmə nīkitəmat tətəgien o natimnat itəm in təmol kəm itəmat.ⁿ ³Kən io İakolkeike məmə itəmat nəkotəkəike motəfak min otimat min, məmə Uhgīn otərəh e suatip mə ekotən-İarəp nalpəkau anionən rəha Uhgīn e Kristo. Məto-inu ematən-İarəp nəghatən u inu kən kahtosig-in-pən io ron e kalapus.^o ⁴Otəfak məmə İatən-İarəp nəghatən əh tətəuatip kən məpiə wir tahmen əm mə ekəike mol mihin.

⁵İtəmat netəm noatəfak, pəs netəm kəsotəfakən kotehm-pən İesu e nolən min rəhatəmat, kən e nian rafin onəkotəkəike moatehm wir mə nolən, ne nəghatən min rəhatəmat in otiuw İaihlua min kotuwa o İesu.^p ⁶İtəmat nəkotəkəike moatəghat wir kəm ilat e nəghatən min əm u itəm təwir kən mətehen, kən pəs ilat okotəto nəghatən min əh mə kotəwir. Kən itəmat onəkotəkəike motitun wir suatip min o nuhalpinən nəghatən min rəhalat itəm koatətapəh o rəhatəmat nahatətəən o İesu.^q

Pol təmahli-ipən təs mil katian olat

⁷⁻⁸Etahl-ipinə piətət etəm təwir, Tikikas, in tatimnə otəmat o nat kəiu əm məmə in otamnus nəghatən rafin rəhatimat kəm itəmat, kən in otol nīkitəmat təmegəh. In piətət kit itəm io ekolkeike pīk. Nian rafin in tatətul matip o nasituən lak e wək rəha İərmərə.^r ⁹In tatimnə İlau piətət Onesimas. Nian rafin in tətəhatətə

^h3:19 Efes 5:25

ⁱ3:20 Efes 6:1

^j3:21 Efes 6:4

^k3:22 Efes 6:5-8

^l3:25

Rom 2:11

^m4:1 Efes 6:9

ⁿ4:2 Efes 6:18; Fil 4:6

^o4:3 Rom 15:30; Efes 6:19

^p4:5 Efes 5:15-16

^q4:6 Efes 4:29; 1 Pita 3:15

^r4:7-8 Efes 6:21-22

əskasik e Iesu, kən itimat ekotolkeike pik in. In etənim kit rəhatəmat. Ilau okuən kəm itəmat namnusən rəha natimnat rafin ikin-u.^s

**Namnun nəghatən rəha
Pol təmuwin kəm ilat**

¹⁰ Aristakas in tətətig e kalapus itimlau min. In tətahl-ipinə nəghatən wir kəm itəmat. Kən Mak, in pia Panapas, in min tətahl-ipinə nəghatən wir rəhan kəm itəmat. Itəmat nənamotos rəkis rəhak nəghatən ron. Okəmə in otimnə rəhatəmat ikin, kən nakotit motuwin moatehm wir.^t ¹¹ Kən Josua Jastas, in min tətahl-ipinə nəghatən wir rəhan kəm itəmat. E noanol min rəha Israel itəm koatahatətə e Iesu, suah miləhal əm əh, iləhal kətəhalasitu lak o wək rəha nego rəha Uhgīn. Kən suah miləhal əh, iləhal kətəhalasitu pik lak e nian əskasik min itəm tatuwa e rəhak nəmegəhən.

¹² Epafra in rəhatəmat kit etənim, in min tətahl-ipinə nəghatən wir kəm itəmat. In etənim kit nian rafin tatol wək rəha Iesu Kristo, kən e nian rafin in tətəfak əskasik otəmat. In tətətapəh o Uhgīn məmə itəmat onakoatətul əskasik kən

motimətə motitun wir natimnat rafin itəm Uhgīn tolkeike. ¹³ Ekitun nənən kəm itəmat məmə suah u in tatol wək əskasik o nasituən etəmat, ne netəm Laotisia, ne netəm Hierapolis. ¹⁴ Tokita Luk etəm kitat kotolkeike pik, ne suah u Temas, ilau min katuahl-ipinə nəghatən wir kəm itəmat.^u

¹⁵ Otahl-ipən min rəhak nəghatən wir kəm piətət ne winitat min əpəh Laotisia, ne pətan əh Nimfa, ne netəm koatəfak e nian min rafin əh rəhan ikin. ¹⁶ Məto e nian onəkotaftin rəkis rəhak naoa un, kən motəike motahl-ipən kəm netəm Laotisia mə ilat okotaftin min kəm netənim rəha niməfak əh-ikin. Kən e nolən kitiəh min, itəmat onəkotəkəike motaftin min naoa rəha netəm Laotisia. ¹⁷ Kən itəmat nəkotəkəike motən-ipən kəm Akipas məmə in otəkəike mol rafin wək itəm Iəramərə rəhatat in təmos-ipən kəm in məmə otol.^v

¹⁸ Io Pol, iatos pen matətə əm e nelmək nəghatən u rəha nənən təwir kəm itəmat. Sotaluinən sen itəm kəməlis io lan e kalapus. Pəs Uhgīn otasitu etəmat kən mawte-in rəhan nəwirən tətətig otəmat.^w

^s4:9 Flm 10-12 ^t4:10 Wək 12:12; 13:13; 15:37-39; 2 Tim 4:11

^u4:14 Kol 1:7; Flm 23-24 ^v4:17 Flm 2 ^w4:18 1 Kor 16:21

1 Tesalonaeka

*Naoa itəm Pol təmaupən mäte tuwin
kəm iəfak min ikin Tesalonaeka*

Nəghatən əkuəkir rəha naoa u 1 Tesalonaeka

?Pah təmäte naoa u? Aposol Pol təmäte naoa u.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte tatuwin kəm niməfak əpəh Tesalonaeka.

?Nəmegəhən təhro nulan nian təmäte? Pol təmätuoun niməfak əpəh Tesalonaeka e nup kəiu o kisil əm tinuwin rəkis, kən in niməfak wi kit. Netəm rəha niməfak okotəkəike kəwiə e nəmegəhən rəhalat. İlat neen, kəmotuwın e nian iəkis min mətə-inu kotahatətə e Kristo. Kən neen kəsotitun wirən nian itəm İesu otitəlig-pa min lan e nətueintən. Neen nikilat təht məmə İesu otuwa uəhai min əm. Kən motəruru məmə netəmim kəmotimis uarisig e İesu titəlig-pa min, okahro ilat.

?Təmäte naoa u o naka? Pol təmäte naoa u məmə otıləs-ipər nətəligən rəhalat, kən mol nahatətən rəhalat təkəsik. Kən molkeike məmə otos-ipən nəgə-tunən neen itəm tətuatip e nitəlig-pa minən rəha İesu Kristo.

Pol təmən təwir kəm ilat

1 Io Pol, ne Saelas,[¶] ne Timoti, etəhalən təwir kəm itəmat u niməfak əpəh ikin Tesalonaeka. Itəmat nəmotuwa kitəh o Tata Ughin ne İəramərə İesu Kristo.^x

Pəs Ughin otawte-in rəhan nəwırən ne nəməlinuən kəm itəmat.

²Nian rafin etəhalən-ipən kəm Ughin məmə nikitiməhal tagien otəmat,

kən mətəhaləfak otəmat e nəfakən rəhatiməhal. ³Nian etəhaləfak kəm Tata Ughin, nikitiməhal tagien mətə-inu nian rafin nikitiməhal tatəht nat kisil, kit u rəhatəmat wək itəm tətisi-pən e nahatətən rəhatəmat, ne rəhatəmat wək əskasik o nasituən e netəmim itəm tətisi-pən e nolkeikeən rəhatəmat, ne nolən rəha nətul əskasikən rəhatəmat e nian iəkis min itəm koatuwa e rəhatəmat nəmegəhən, kən nəkotol nəhlan mətə-inu nəmotələhəu-pən əskasik rəhatəmat nətəligən e İəramərə İesu Kristo.^y

⁴Piak min ne winik min itəm Ughin tolkeike itəmat. Nikitiməhal tagien min otəmat mətə-inu ekəhalitun məmə Ughin təmitəpun itəmat. ⁵Kən ekəhalitun nat u, mətə-inu namnusen təwir itəm eməhalən kəm itəmat, sənəmə təmuwa e nəghatən əm, mətə təmuwa min e nəsanənən, ne Narmin Rəha Ughin, kən kitat kotitun wir məmə in nıpahrienən. Kən nian emotatig kitat min itəmat, nəkotitun məmə nolən rəhatimat in təwir məmə otasitu etəmat.^z ⁶Kən itəmat nəkotasgəwin itiməhal ne İəramərə e nolən u: nəmotos pap nahməən asol, mətə nəmotos nəghatən e nikin agien itəm Narmin Rəha Ughin təmos-ipinə.^a ⁷Tol nəhlan, e nolən rəhatəmat nəmotəgəpun suatip wir kit kəm iəfak min əpəh Masetonia ne Akaea məmə kotasgəwin itəmat. ⁸Nəmotən-iarəp nəghatən rəha Ughin tahmen e təwi təmasək kəto ikin min rafin, kən sənəmə əpəh Masetonia ne Akaea əm, mətə netəmim ikin min rafin kotitun rəhatəmat nahatətən. ?Kən ekəhaləkəike məhalən-iarəp namnusen rəha nahatətən rəhatəmat, o kəp? ⁹Kəp, mətə-inu ilat atip koatən-iarəp

[¶]**1:1** E nəghatən Kris, nərgin u Saelas in ‘Silfanus’

^x**1:1** Wək 17:1-9

^y**1:3** 1 Kor 13:13; Kol 1:4-6

^z**1:5** 1 Kor 2:4-5

^a**1:6** Wək 17:5-9

məmə nian emotuwa moatəplan itəmat, nikitəmat tagien o nətoən nəghatən rəhatiməhal. Koatən-iarəp məmə itəmat nəmotəuhlin məntaatəmat o narmi nat min, kən motuarisig-in Ughin itəm tatəmegəh, kən in Ughin pahrien,¹⁰ kən nakoatəsahgin Nətin u Iesu, itəm təmisi-pən e nego e neai, kən Ughin təmosmegəh in e nimisən, kən in otosmegəh kitat o nalpinən ne neməha rəha Ughin itəm tatuwa.

Wək rəha Pol əpəh Tesalonaieka

2 Piak min ne winik min. Nəkotitun məmə nian itiməhal eməhaluwa məhalehm itəmat, nuwamən rəhatiməhal, in sənəmə tol nat əpnəpin əm, məto təmol noan.² Kən itəmat nəkotitun məmə əpəh Filipae, netəmim kəmotol tərət kəm itiməhal, kən motəhai motən rat itiməhal, məto Ughin rəhatat təmasitu etiməhal, kən itiməhal esəhaləginən nən-iarəpən rəhan namnusən təwir kəm itəmat, nat əpnəpin netəmim kəmotalkut məmə okotən-iahau itiməhal.^b ³Tol nəhlan məto-inu rəhatiməhal nəghatən o niuwən rəhatəmat nətəligən təsietən e nətəligən rat min o nikin itəm təsətuatipən, kən esəhlalkutən o neiuə-inən itəmat.⁴ Kəp, esəhalolən nəhlan. Məto nian etəhaləghat, ekəhalitun məmə Ughin təmuag-pən rəkis e nikitiməhal, kən təmən məmə itiməhal etəhalahmen məmə etəhalən-iarəp namnusən təwir, kən in təmələhəu-pən e nelmitiməhal. Kən ekəsahləghatən məmə netəmim nikilat otagien otiməhal, məto etəhaləghat məmə Ughin nikin otagien otiməhal, kən in Ughin itəm tatuag-pən e nikitiməhal.^c ⁵Nəkotitun məmə itiməhal esəhaluwamən otəmat məmə ekəhaliuw nətəligən

rəhatəmat e nəghatən ətehen min. Kən esəhalən-iarəpən namnusən təwir kəm itəmat məmə ekəhalos rəhatəmat məni. Kən Ughin, in titun nikitiməhal məmə nəghatən u in nipahrienən.⁶ Itiməhal esəhaluwamən məmə itəmat kit o etəmim əpnəpin əm kit otələs-ipər itiməhal.

⁷Kən nat kit min, məto-inu itiməhal aposol min rəha Kristo, ekəhalitun nənən məmə nəkotəkəike motisiai-in itiməhal tahmen e etəm-iasol miləhal, məto eməsəhalolən. Nian etəhlatig kitat min itəmat, nolən rəhatiməhal timətig tahmen e mama kit itəm tatehm wir nətin min.⁸ Nikitiməhal tagien məmə ekəhalən-iarəp namnusən təwir, məto sənəmə məmə ekəhalən-iarəp əm, məto eməhalol natimnat rafin itəm ekəhalitun nolən məmə otasitu etəmat. In tahmen məmə eməhalos-ipinə nəmegəhən rəhatiməhal, məto-inu itiməhal eməhalolkeike itəmat, kən nəmotuwa rəhatiməhal netəmim.⁹ Piak min ne winik min. ?Nikitəmat tatəht, o kəp, wək əskasik itəm eməhalol? Nian itiməhal emətəhlamnus-iarəp namnusən təwir rəha Ughin kəm itəmat, itiməhal eməhalol wək e nelmitiməhal laulaugin mətoarus-pən lapin məmə esəhalətapəh-inən nat kit otəmat.^d

¹⁰Itəmat ne Ughin, nəmotəplan kən motitun nən-iarəpən məmə nian emətəhlatig kitat min itəmat iəfak min, nolən rəhatiməhal in tətuatip, kən Ughin tətəgien lan, kən etəmim kit təsosən nipəgnəmtin kit itəm tərət otiməhal.¹¹ Itəmat nəkotitun məmə itiməhal eməhalol təwir kəm itəmat rafin tahmen e tata kit tatehm wir nenətin min.¹² Kən e nolən kitieh əm, etəhalem əskasik itəmat, kən mətəhaliləs-ipər rəhatəmat nətəligən, mətəhalətapəh əskasik məmə

^b2:2 Wək 16:19-24; 17:1-9

^c2:4 Kal 1:10

^d2:9 Wək 20:34

nəmegəhən rəhatəmat otətuatip e niganəmti Uhgin, kən nikin tagien lan. Uhgin u, tətəun-in itəmat məmə nakotuwa e nərəməərən ne nəwīrən rəhan.^e

¹³Kən nian rafin, itiməhal ekəhalən tagkiu kəm Uhgin məto-inu nian nəmotos nəghatən rəha Uhgin itəm nəmotəto otiməhal, kən motos tatig e nikitəmat, kən nikitəmat təsəhtən məmə in nəghatən rəha netənim əm, məto nikitəmat təht məmə in nəghatən rəha Uhgin, kən pahrien in nəghatən rəhan. Kən nəghatən u tatol wək e nəmegəhən rəhatəmat, netəm nakoatən nīpahrienən lan.^f ¹⁴Kən piak min ne winik min, nəmotos nəratən tahmen e nīməfak min rəha Uhgin e Kristo Iesu əpəh Jutia aupən. Nat əpnəpin məmə ilat netənim imatəmat atip ikin, məto ilat kəmotol terat kəm itəmat tahmen əm e noanol min rəha Isrel kəmotol tərət kəm iəfak min əpəh Jutia.^g ¹⁵Kəmotohamnu Iərəməərə Iesu, ne ien min, kən motəhg-iarəp itimat ekotiet. Nolən rəhalat tatol niki Uhgin təsəgienən, kən ilat tikimīr min o netənim rafin,^h ¹⁶məto-inu kotalkut məmə okotən-iəhau itimat o nəghatən kəm laihluə min məmə Uhgin otosmegəh ilat. E nolən əh, ilat koatuargətain rəhalat nolən rat mətoarus tahmen. Məto roiu əh, neməha ne nəlpinən rəha Uhgin tinuwa olat.

Pol təmolkeike məmə otəplan ilat

¹⁷Piak min ne winik min. Nian eməhaluwin isəu otəmat nian noan məsin əm, məto eməhalolkeike pik məmə ekəhaləplan min itəmat. Nīpahrienən, nīpətitat isəu otat min, məto nətəligən rəhatat kitəh. Kən eməhlalkut pik məmə ekəhalitəlig məhaləplan itə-

mat, ¹⁸məto-inu eməhalolkeike məmə ekəhalimnə otəmat. Io, Pol, emalkut nian tepət, məto Setan təmahtosig-in suatip otiməhal. ¹⁹?Təhro ekəhalolkeike pik məmə ekəhaləplan min itəmat? ?Tol nəhlan məto-inu, nian Iərəməərə Iesu otuwa min, pah min un eməhaləlhəupən nətəligən əskasik rəhatiməhal elat məmə ilat noa wək wir rəhatiməhal? ?Kən nikitiməhal otəgien min o pah min? ?Kən pah min un in rəhatiməhal nətouən itəm nikitiməhal otəgien elat? ?Itəmat, o kəp? Əwəh, itəmat u.ⁱ ²⁰Nīpahrienən, itiməhal ekəhləusit otəmat, kən nikitiməhal tagien otəmat.

3 Tol nəhlan, nian nikitiməhal təməpou kən iuəhkir nikitiməhal titəgit, məto-inu itiməhal ekəhaləruru məmə nəkotatig təwir əm o kəp, kən itiməhal eməhaləlis nəghatən məmə io ne Saelas ekətuatig Atens,^j ²emuahl-ipinə Timoti məmə in otimnə məplan itəmat. In piatat kit itəm tatol wək rəha Uhgin itiməhal min o nən-iarəpən nəghatən rəha Uhgin. In təminəh otəmat məmə otasitu etəmat mīləs-ipər rəhatəmat nətəligən, kən mol itəmat nəkoatətul əskasik e rəhatəmat nahatətən,^k ³məmə nəratən itəm tatuwa roiu, okol təsolən nikitəmat təht pik. Nəkotitun rəkis məmə in nətəligən rəha Uhgin məmə netənim okotol tərət etat nəhlan.^l ⁴Nīpahrienən, nian eməthəlatig kitat min itəmat, eməhaləkəike məthəhalən kəm itəmat məmə okol tərət kəm kitat. Kən itəmat nəkotitun wir məmə tinuwa mol nīpahrien lan tahmen əm məmə itiməhal eməhalən mihin. ⁵O nat əh, nian nikitiməhal təməpou kən iuəhkir nikitiməhal titəgit, kən emahl-ipinə Timoti məmə otimnə

^e2:12 Wək 20:31 ^f2:13 2 Tes 2:13 ^g2:14 Wək 17:5

^h2:15 Wək 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19 ⁱ2:19 Fil 2:15-16; 4:1; 2 Tes 1:4

^j3:1 Wək 17:15 ^k3:2 Wək 16:1-3 ^l3:3 2 Tim 3:12

məplan-tu rəhatəmat nahatətəən, məmə tatəskasik əh, o kəp. Ekatəgin məmə e suatip kit, Setan u etəmim rəha nos-ipən-os-ipənən, in tos-ipən-os-ipən kəm itəmat, kən wək rəhatiməhal in tol nat əpnəpin əm.

Timoti təməni-iarəp namnusən təwir

⁶ Kən roiu əh, Timoti təmitəlig-pa min otimlau, kən matos namnusən təwir e rəhatəmat nahatətəən ne nolkeikeən. Təməni-ipa kəm itimlau məmə nikitəmat tatəht əh itiməhal e nagiənən, kən motolkeike məmə nəkotəplan itiməhal, tahmen əm məmə itiməhal ekəhalolkeike məmə ekəhaləplan itəmat.^m ⁷ Tol nəhlan, piak min ne winik min, nat əpnəpin eməhlatig e nəratən, kən mətəhaləto nahməən, məto namnusən rəha nahatətəən rəhatəmat təmiləs-ipər rəhatiməhal nətəligən otəmat.ⁿ ⁸ Nian eməhalos namnusən məmə nəkotətul əskasik əh o Iəramərə, kən ekəhaləto məmə enəhalos min nəmegəhən. ⁹ Nian ekəhalətul e niganəmti Uhgin, nagiənən rəhatiməhal otəmat in iahgin, kən ekəhalən kəm Uhgin məmə nikitiməhal tagien pik otəmat. ¹⁰ E nian rafin, nərauiəgən ne lapin, etəhaləfak əskasik məmə ekəhaləplan min itəmat, kən məhaləgətun itəmat e nat naka nəkotəruru əh məmə rəhatəmat nahatətəən otəwiə məskasik.

¹¹ Kən pəs rəhatat Uhgin atip, u Tata rəhatat, ne Iəramərə Iesu rəhatat, kioal suatip rəhatiməhal məmə ekəhalimnə məhalehm itəmat.^o ¹² Pəs Iəramərə tol nolkeikeən rəhatəmat otepət mər marioah otəmat ne netəmim rafin, tahmen e nolkeikeən rəhatiməhal otəmat tepət. ¹³ Pəs in tol nikitəmat təsanən məmə, nian Iəramərə Iesu

tatuwa min ilat rəhan min netəmim, kən nakotətul e niganəmti rəhatat Uhgin u Tata rəhatat, kən nəkotətuatip kən nolən kit tikə məmə otiləs pikən itəmat.

Nəmegəhən rəhatəmat təkəike mol Uhgin nikin tagien

4 Piak min ne winik min, roiu ekəike məghat e natimnat min neen. Eməhaləgətun rəkis etəmat nolən naka itəm nəkotol məmə Uhgin nikin otəgien otəmat. Kən pahrien, nəkoatol mihin. Kən roiu etəhalətapəh otəmat kən mətəhalətapəh əskasik e Iəramərə Iesu məmə nəkoatol əm nulan tatuwin matuwin məsin min. ² Otol nəhlan məto-inu itəmat nəkotitun suatip itəm eməhaləgətun itəmat lan e nəramərəən rəha Iəramərə Iesu.

³ Nətəligən rəha Uhgin məmə in təmələhəu kalin itəmat məmə rəhan min məmə nəkoatol nat itəm tətəuatip wir: sotətəu-pənən suatip rəha nipitan ne nəman itəm koatit anion ilat min.^p ⁴ Itəmat kitiah kitiah nəkotəkəike motəramərə e nipətitəmat e nolən itəm təwir mətəuatip kən katisiai-in. ⁵ Sotolən nolən rəha nətəu-pənən nətəligən əskasik o nit anionən pətan o iərman. Nolən əh rəha netəm kəsotəfakən kotəruru Uhgin.^q ⁶ Kən e natimnat min əh, sotolən tərət e piatəmat min o nakləh-inən pətan rəha suah pisin. Iəramərə otol nalpinən kəm netəm min u itəm kotol nolən min itəm tol nəhlan, kən enəhalən rəkis nat u kəm itəmat o nəhgaiirən etəmat. ⁷ Tol nəhlan məto-inu Uhgin təməsaun-inən kitat məmə okotamkimik e niganəmtin, məto okotatig e nəmegəhən itəm kəmotələhəu kalin məmə rəhan.^r ⁸ Tol nəhlan, etəm tatəuhlin məntaan

^m3:6 Wək 18:5 ⁿ3:7 2 Tes 1:4 ^o3:11 2 Tes 2:16-17

^p4:3 1 Tes 5:23; 1 Pita 1:16 ^q4:5 1 Kor 6:13 ^r4:7 Hip 12:14

e năgătunən əh, sənəmă tatəuhlin mântaan kəm etənim, mătō tatəuhlin mântaan kəm Uhgîn itəm tamos-ipa Narmîn Rəhan kəm itəmat.⁵

⁹Năkotitun rəkis nolən rəha nolkeikeən itəmat iəfak min, kən inu sənəmă nat kit itəm ekəkəike mătē e naoa, mătō-inu Uhgîn tămăgătun rəkis itəmat o nolkeikeən itəmat min.[†]

¹⁰Kən pahrien, nakotolkeike piatat min rafin ikin Masetonia. Mătō, piak min ne winik min, ekəhalətapəh əskasik mămă nəkotol mihin tatuwin nulan măsîn min.

¹¹Itəmat nəkotəkəike motalkut o nătəu-pənən suatip rəha nămegəhən itəm in tăməlinu, kən motol atip rəhatəmat wək, kən nəkotol wək e nelmitəmat tahmen əm mămă eməhalən mihin kəm itəmat.^u ¹²Otol nəhlan mămă rəhatəmat nămegəhən otiuw-pa nisaiiən rəha netəm ihluə min, kən itəmat nəsotagileən e suah kit.

Nuwamən rəha Iərəmərə

¹³Piak min ne winik min. Ekəhalolkeike mămă itəmat nəkotəkəike motitun netəm min u itəm kəmotimis. Kən esəhalolkeikeən mămă itəmat nakotasək tahmen e netəmim itəm kəsotələhəu-pənən rəhalat nətəligən e Uhgîn. ¹⁴Kitat kotahatətə mămă Iesu tənimis kən mămegəh min, kən nikitat titun mămă nian Iesu otuwa min, kən Uhgîn otol mămă, netəm min u itəm kinotahatətə rəkis e Iesu nian kəmotimis, okotuwa min ilat Iesu.^v ¹⁵Kən ekəhalən kəm itəmat nəghatən ətuatip rəha Iərəmərə mămă, kitat u itəm koatəmegəh əh motatig mătəarus nuwamən rəha Iərəmərə, pahrien kitat okol kəsotaupən-inən netəm min u itəm kəmotəupən kəmotimis. ¹⁶Mătō

Iərəmərə ətuatip əm oteiuaiu-pa e nego e neai, kən mən-iarəp əfəməh, kən etəm-iasol rəha nagelo min otagət əfəməh, kən netəmim okotətō təwi rəha Uhgîn, kən netəm min u itəm kinotahatətə rəkis e Iesu nian kəmotimis, okotəmegəh motəupən motər.^w ¹⁷Kən uarisig lan, kitat netəm koatəmegəh əh motatig, okotər kitat min ilat e nimal napuə mămă okotəplan Iərəmərə e magoagəp. Kən tol nəhlan, okotatig kitat Iərəmərə namnun tikə. ¹⁸Tol nəhlan, otələs-ipər nətəligən rəhatəmat min e nəghatən min u.

5 Piak min ne winik min. Təwir əm mămă esətəən kəm itəmat e nian ətuatip rəha natimnat min əh, ²mătō-inu itəmat nəkotitun rəkis mămă Nian Rəha Iərəmərə otuwa tahmen e iakləh itəm tatuwa lapin, nian netəmim kotəruru.^x ³Nian netəmim koatən mămă, “Natimnat rafin tăməlinu, kən nəratən tikə,” kən nəratən otuwa olat uəhai əm, tahmen e pətan itəm mântaan titahmə o neməkən, kən okol netəmim kəsotagimən.^y

⁴Mătō piak min ne winik min, nəsotətulən e napinəpən e natimnat min əh, kən nuwamən rəha nian əh otəsələn itəmat nəkotaut tahmen e nuwamən rəha iakləh kit. ⁵Itəmat rafin nenəti nəhag-əhagən ne nenəti nianən. Kitat sənəmă netəmim rəha lapin ne napinəpən.^z ⁶Kən tol nəhlan, pəs kəsotolən tahmen e netəm min u kotapil, mătō pəs kotaiir kən moatehm wir rəhatat nətəligən ne rəhatat nolən min, ⁷mătō-inu netəm min u koatapil, ilat koatapil lapin, kən netəm min u itəm koatapis, ilat koatapis lapin. ⁸Mătō pəs kitat kotərəmərə e rəhatat nolən min, mătō-inu kitat netəm rəha nianən. Pəs

⁵4:8 Luk 10:16; 2 Kor 1:22 [†]4:9 Jon 13:34 ^u4:11 Efes 4:28

^v4:14 Rom 14:9; 1 Kor 15:3-4,12 ^w4:16 1 Kor 15:51-52 ^x5:2 Mat 24:42-43;

2 Pita 3:10; Nol Əpən 3:3 ^y5:3 Mat 24:39; Luk 21:34-35 ^z5:5 Rom 13:12

kotaskəlīm nolən rəha nahatətəən ne nolkeikeən, inu tahmen e mopael kit itəm tatuwin-in iæn kit itəm tatətləsig-in manikiləhatəm, kən pəs kotələhəupən əskasik rəhatat nətəlīgən e Ughin, inu tahmen e mopael kit itəm tatuwin-in hat əskasik kəmol e iæn itəm tatəfətain rəhn-kapətəm.^a

⁹Pəs kotol nəhlan məto-inu Ughin təsitəpunən kitat məmə neməha ne nalpinən rəhan otuwa otat, məto təmitəpun kitat məmə in otosmegəh kitat e rəhatat Iəramərə Iesu Kristo. ¹⁰Təmimis otat məmə kitat kotitun natigən kitəh kitat min okəmə koatəmegəh o kəmotimis.^b ¹¹Tol nəhlan, otələs-ipər rəhatəmat min nətəlīgən, kən otasitu etəmat min məmə natol nahatətəən rəhatəmat təskasik. Pahrien, inu nolən itəmat nəkotol u-roiu.

Namnun nəghatən rəha Pol

¹²Piak min ne winik min. Roiu ekəhalətapəh otəmat məmə nakotisiai-in netəm min u koatol wək əskasik itəmat min ilat, moatəramərə etəmat e Iəramərə, kən moatən kəm itəmat nian nəkoatol tərət. ¹³Otisiai-in wir ilat motolkeike ilat o wək itəm koatol, kən motatig e nəməlinuən itəmat min itəmat min. ¹⁴Kən piak min ne winik min, etəhalətapəh əskasik məmə nakotəghat əskasik kəm netəm min u kəsotolən nat kit. Otələs-ipər nətəlīgən rəha netəm nikilat təpou. Otasitu e netəm itəm rəhalat nəsanənən tikə. Otol rəhatəmat nətəlīgən təfəməh kəm netəmim rafin.^c ¹⁵Okəmə suah kit otol nat kit təsah-

menən etəmat, kən itəmat nəsotalpinən nitai nəratən, məto nian rafin, itəmat nəkotəkəike motalkut məmə nəkoatol təwir kəm itəmat min ne netəmim pisin min.^d

¹⁶Nikitəmat otəkəike mətagien nian rafin;^e ¹⁷kən moatəghat kəm Ughin e nəfakən nian rafin; ¹⁸kən nian rafin otən kəm Ughin məmə nikitəmat tagien, nat əpnəpin nəkotatig e nəwirən, o nəratən. Otol nat miləhal əh məto-inu iləhal nəwia Ughin otəmat e Kristo Iesu.^f

¹⁹Sotəhləmisən nigəm rəha Narmin Rəha Ughin;^g ²⁰əsotənən məmə nəghatən itəm Ughin təmos-ipinə kəm suah kit, in tol nat əpnəpin əm lan. ²¹Otəplan wir kən motakil wir natimnat rafin, kən otaskəlīm tiəkis nat itəm təwir, ²²kən motapəs natimnat rafin itəm tərət.^h

²³Pəs Ughin pisin əm itəm in Ughin rəha nəməlinuən, otol itəmat məmə rəhan pisin əm un itəmat. Pəs Ughin otol məmə narmin rafin rəhatəmat, ne nəmegəhən rafin rəhatəmat, ne nipətītəmat rafin okotətuatip məmə nipəgnəmtin tikə otəkul-pən etəmat nian rəhatat Iəramərə Iesu Kristo tatuwa min.ⁱ ²⁴Etəm tətəun-in itəmat, nian rafin tatol rəhan nəghatən, kən in otol natimnat min əh.

²⁵Piak min ne winik min. Otəfak otimat.^j ²⁶Otən təwir kəm itəmat min tahmen məmə itəmat kitəh əm e Kristo. ²⁷E nərği Iəramərə, iatən əskasik kəm itəmat məmə nakotəfin naoa u kəm piak min ne winik min rafin.

²⁸Pəs rəhatat Iəramərə Iesu Kristo otawte-in rəhan nəwirən kəm itəmat.

^a5:8 Aes 59:17; Efes 6:14,17 ^b5:10 Rom 14:8-9; 1 Tes 4:14

^c5:14 2 Tes 3:6,11 ^d5:15 Rom 12:17; 1 Pita 3:9 ^e5:16 Fil 4:4

^f5:18 Efes 5:20 ^g5:19 Efes 4:30 ^h5:22 1 Jon 4:1 ⁱ5:23 2 Tes 3:3

^j5:25 Kol 4:3; 2 Tes 3:1

2 Tesalonaëka

*Naoa itəm tatol kæiu lan itəm Pol təmäte
tuwin kəm iəfak min ikin Tesalonaëka*

Nəghatən əkuəkir rəha naoa u 2 Tesalonaëka

?Pah təmäte naoa u? Aposol Pol təmäte naoa u.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte tatuwin kəm niməfak əpəh Tesalonaëka

?Nəmegəhən təhro nulan nian təmäte? Netəmim tepət e niməfak, koatol nəruruən e nuwamən rəha Iesu. Koatos nian iəkis tepət, kən neen nikilat tataht məmə inəh nəmtətin itəm tatəgətun məmə otəsuwəhən, Iesu titəlig-pa min. Kəsotitun wırən nıpəti naoa aupən rəha Pol (inu 1 Tesalonaëka). Kən neen koatən məmə Iesu otitəlig-pa uəhai əm, kən ko kəsotol wək pikən. Məto ilat koateiue əm məto-inu koatəlpah.

?Təmäte naoa u o naka? Pol təmäte naoa u məmə otələhəu ətuatip nətəligən rəhalat e nitəlig-pa minən rəha Iesu.

Pol təmən təwir kəm ilat

1 Io Pol, ne Saelas,^{§§} ne Timoti, etəhalən təwir kəm itəmat u niməfak əpəh ikin Tesalonaëka. Itəmat nəmotuwa kitəh o Ughin rəhatat Tata, ne Iərəməra Iesu Kristo.

²Pəs Ughin Tata, ne Iərəməra Iesu Kristo okuawte-in rəhalau nəwırən ne nəməlinuən kəm itəmat.^k

Nənwiwien ne nəfakən rəha Pol

³Piak min ne winik min. Nian rafin itiməhal ekəhaləto məmə ekəhaləkəike məhalən kəm Ughin məmə nikitiməhal

tagien otəmat. Kən tətəuatip əm məmə ekəhalol mihin nəhlan, məto-inu nian rafin nahatətəən rəhatəmat tatuwa matəskasik, kən nian rafin itəmat rafin noatolkeike pik itəmat min, kən nolkeikeən ne nahatətəən əh katutəwə matuər mətian mətian. ⁴Tol nəhlan, itiməhal etəhalən-iarəp kəm netəmim rəha niməfak rəha Ughin e ikin min rafin məmə nikitiməhal tagien pik otəmat. Itiməhal etəhalən nəhlan məto-inu nian rafin, itəmat nəkoatətul əskasik e nəmegəhən rəhatəmat e Kristo, kən itəmat motaskəlim əskasik əh nahatətəən rəhatəmat, nat əpnəpin netəm ihluə koatol tərət kəm itəmat, kən mol itəmat nəkoatəto nahməən tepət.¹

⁵Natimnat min əh tatəgətun məmə nolən rəha Ughin o nakilən netəmim, in tətəuatip əm. Nakoatos nahməən o nərəməraən rəha Ughin, kən noan nətul əskasikən e nəratən rəhatəmat, Ughin otafin itəmat məmə nakotahmenin nuwinən e nərəməraən rəhan. ⁶Tol nəhlan məto-inu nolən rəha Ughin in tətəuatip, kən in otol nalpinən kəm ilat u koatol nəratən kəm itəmat,^m ⁷kən o nian kit in otos-ipinə namegən kəm itəmat itəm nakoatos nahməən, kitat min itəmat. Natimnat min əh okotuwa motol nıpahrienən nian Ughin otolarəp Iərəməra Iesu itəm otisi-pən e nego e neai. In otuwa e nigəm itəm tatuəp pik ilat rəhan nagelo min itəm kotəsanən.ⁿ ⁸In otol nalpinən kəm itəm min u kotəruu Ughin kən məsotətəupənən nammusən təwir rəha Iərəməra Iesu rəhatat.^o ⁹Ughin otol nalpinən kəm ilat e nəratən itəm nammun tikə. Kən otahtosig-in lilin ilat e niganəmti Iərəməra ne nəhag-əhəgən asol rəha

^{§§}1:1 E nəghatən Kris, nərgin u Saelas in 'Silfanus'

^k1:2 Rom 1:7 ^l1:4 2 Kor 7:4; 1 Tes 2:19 ^m1:6 Rom 12:19

ⁿ1:7 1 Tes 3:13 ^o1:8 Aes 66:15

nəsanənən asol rəhan.^p ¹⁰Nat u otuwa e nian Iesu tatuwa min. In otos nənwi-wiən o natimnat itəm təmol kəm iəfak min rəhan, kən narmilat otiwig ron, itəmat min itəmat min ilat məto-inu nəmotahatətə e rəhatiməhal nəghatən itəm eməhalən kəm itəmat.^q

¹¹O natimnat min u, nian rafin etəhaləfak otəmat məmə Ughin otafin itəmat məmə nakotahmen-in rəhan naunən. Kən etəhaləfak məmə Ughin otol wək e nəsanənən rəhan məmə, nətəligən wir itəm nakotolkeike məmə nakotətəu-pən, ne wək wir min itəm tətisi-pən e nahatətəən rəhatəmat, okotol noan.^r ¹²Itiməhal etəhaləfak nəhlan məmə katiləs-ipər nərği İəməmə Iesu o natimnat itəm təmol e nəmegəhən rəhatəmat, kən in otiləs-ipər itəmat. Natimnat min əh otuwa e nəwirən rəha Ughin rəhatat ne İəməmə Iesu Kristo.

Etəm Tatol Təfagə Rat Agin Nian Rafin

2 Piak min ne winik min. Pəs ekəghat e nian rəhatat İəməmə Iesu Kristo otuwa min lan, kən Ughin otuəfimin kitat min Kristo lan. ²Etəhalətapəh məmə nikitəmat təsəht pikən, kən məsotautən e nəghatən eiua kit itəm katən məmə itiməhal eməhalən. Katən məmə in nəghatən itəm tətisi-pən o Ughin, o namnusən kit, o naoa kit itəm tatən məmə Nian Rəha İəməmə tinuwa rəkis. ³Sotolən etəmim kit teiua-in itəmat e nəghatən kit, məto-inu nian əh otəsuwamən mətoarus nian itəm netəmim okotuwa tikimir min rəha Ughin motol nəluaginən ilat min, kən Ughin otol-arəp Etəm Tatol Təfagə Rat Agin Nian Rafin, itəm Ughin otərəkin pahrien tətəu-pən

əm rəhan nalpəkauən aupən rəkis.^s ⁴In otuwa tikimir e natimnat rafin itəm netəmim koatəfak ron, ne natimnat rafin itəm koatən məmə rəhalat ughin min. In əm un otiləs-ipər atip in ilis e natimnat min rafin. Kən in otuwin məpələh e Nima Rəha Ughin, kən mən məmə in Ughin.^t

⁵?Tahro? ?Nəmotaluin məmə nian emətətig kitat min itəmat, ematən-ipinə natimnat min u? ⁶Kən ninotitun nat naka itəm tətahtosig-in etəm əh-roiu məmə Ughin otol-arəp in e nian ətuatip rəhan. ⁷Nəsanənən anion rəha Təfagə Rat Agin tinatol wək rəkis. Məto etəm itəm tətahtosig-in nəsanənən əh, in otol nəhlan mətoarus-pən Ughin otos-irəkis. ⁸Kən Ughin otol-arəp Etəm Tatol Təfagə Rat Agin Nian Rafin, itəm İəməmə Iesu otərəkin in e nimətag e nohlin, kən mərəkin agin e nəhag-əhagən rəha nuwamən rəhan.^u ⁹Etəm Tatol Təfagə Rat Agin Nian Rafin otuwa mol wək e nəsanənən rəha Setan, kən in otol nat pispis eiueiua min, ne nəmtətin eiueiua min, ne nat eiueiua min itəm otol narmi netəmim tatiwig,^v ¹⁰ne nəratən pisin pisin min rafin itəm koteiua-in netəm min u itəm kotaliwək e suatip tatuwin e nalpinən. Ughin otərəkin ilat məto-inu kəmotən əskasik məmə kəsotolkeikeən nipahrienən itəm titun nosmegəhən ilat. ¹¹O nətəligən əh, Ughin tahl-ipən kəm ilat nat kit təsanən itəm tatol nətəligən rəhalat tatəluə. Tahl-ipən nat əh məmə okotən nipahrienən e neiueiuaən. ¹²Kən tahl-ipən məmə Ughin otən-iarəp nalpinən rəha netəmim rafin itəm kəsotənən nipahrienən e nipahrienən, məto koatəto təwir agin nian koatol nolən min itəm tərat.

^p1:9 Aes 2:10 ^q1:10 Kol 3:4 ^r1:11 Kol 1:9; 1 Tes 1:2-3

^s2:3 1 Tim 4:1; 1 Jon 2:18; 4:3 ^t2:4 Esik 28:2; Dan 11:36

^u2:8 Aes 11:4; Nol Əpən 19:15 ^v2:9 Nol Əpən 13:11-13

Iəfak min okotəkəike motətul əskasik

¹³Piak min ne winik min itəm İəməməə tolkeike. Nian rafin ekəhaləkəike məhalən tagkiu kəm Uhgın otəmat, məto-inu e nətuounən Uhgın təmitəpun itəmat məmə otosmegəh itəmat. In otol nəhlan e wək rəha Narmin Rəhan itəm tatələhəu kalin itəmat məmə rəhan, kən otosmegəh itəmat e nahatətəən rəhatəmat e nipahrienən.^w ¹⁴Uhgın təmaun-in itəmat o natimnat min əh e namnusən təwir itəm etəhalən-iarəp, məmə kitat kotuwa kitəh kitat rəhatat İəməməə İesu Kristo e rəhan nisaiiən, ne nəsanənən, ne nəhag-əhagən. ¹⁵Tol nəhlan, piak min ne winik min, otətul əskasik kən motaskəlim nəgətunən itəm eməhalos-ipinə kəm itəmat e nəghatən itəm təmiet e nohlitəməhal, o nəghatən itəm nəmotafin e naoa eməhalahl-ipinə.

¹⁶Uhgın rəhatat Tata təmolkeike kitat, kən e nəwirən rəhan təmiləs-ipər nikitat namnun tikə, kən təmol məmə kitat okotələhəu-pən əskasik rəhatat nətəligən lan. Kən pəs rəhatat İəməməə İesu Kristo atip ilau Uhgın Tata, ¹⁷okialəs-ipər nikitəmat kən mioal itəmat nakotəsanən e nolən wir min rafin ne nəghatən wir min rafin.

Pol təmətapəh o nəfakən

3 Piak min ne winik min. Inu namnun nəghatən. Otəfak otiməhal məmə nəghatən rəha İəməməə otuwin uəhai əm ikin min rafin, kən netəmim okotisiai-in motətəu-pən, tahmen əm etəmat itəm nəmotisiai-in motətəu-pən. ²Kən otəfak otiməhal məmə Uhgın otiləs-irəkis itiməhal o netəm rat, məto-inu sənəmə netəmim rafin kotahatətə e İəməməə. ³Məto İəməməə,

nian rafin tatol rəhan nəghatən, kən in otol itəmat nakotəsanən, kən matehm wir itəmat o Setan məmə otəsərəkənən itəmat. ⁴Kən kitat kotitun wir e İəməməə məmə roiu itəmat nəkoatol nat naka itəm eməhalən, kən nəkoatol əm nulan moatuwin moatuwin.^x ⁵Pəs Uhgın otit nikitəmat e suatip rəha nolkeikəən rəha Uhgın ne nolən rəha Kristo o nətul əskasikən nian nəratən otuwa.

Əsolən nolən rəha nəlpahən

⁶Piak min ne winik min. E nərgi İəməməə İesu Kristo, etəhalən əskasik kəm itəmat məmə nakotətul isəu o piatat min itəm koatol nolən rəha nəlpahən, kən məsotatigən motətəu-pən nəgətunən itəm nəmotos otiməhal.^y ⁷İtəmat atip nəkotitun məmə nəkotəkəike motətəu-pən nolən itəm eməhalol. Nian emətəhlatig kitat min itəmat, eməsəhaləlpahən,^z ⁸kən eməhalos-nəmtin nagwənən o netəmim, eməsəhalos əpnəpinən. Məto eməhalol wək pik, lapin ne lenian, eməhalol wək e nelmitiməhal məmə esəhalos-ipinəən wək əskasik otəmat o nehmən itiməhal.^a ⁹Tətuatip otiməhal məmə ekəhalətapəh otəmat məmə nakoatehm itiməhal, məto itiməhal eməsəhalolən nəhlan məto-inu itiməhal ekəhalolkeike məmə ekəhaləgətun itəmat e nolən itəm tətuatip məmə nakotətəu-pən.^b ¹⁰Kən nian emətəhlatig əh kitat min itəmat, eməhalos-ipinə lou u məmə, “Okəmə etəmim tapəs wək, okol kəsos-ipənən nagwənən kəm in.”

¹¹Ekəhalən nəhlan məto-inu eməhaləto məmə netəmim neen un itəmat min ilat koatəlpah, ilat kəsotolən wək kit, ilat iəghat tipik min, məto kəsotolən wək.^c ¹²E nərgi İəməməə

^w2:13 Efes 1:4; 2 Tes 1:3 ^x3:4 2 Kor 7:16; Kal 5:10 ^y3:6 Rom 16:17

^z3:7 Fil 3:17 ^a3:8 1 Tes 2:9 ^b3:9 1 Kor 9:4; 1 Tes 1:6 ^c3:11 1 Tim 5:13

Iesu Kristo, ekəhalən kən məhaluəh niki netəmim itəm kotol nəhlan məmə okotəkəike motapəs negəsən motatig mətig əm, kən motol wək o nətouən nagwənən nigilat.^d ¹³ Kən itəmat piak min ne winik min, əsotəpouən o nolən nat itəm tətutap.^e

¹⁴ Okəmə suah kit təsətəu-pənən rəhatiməhal nəghatən e naoa u, kən nəkotəkəike motol məmə netəmim okotitun məmə in pah. Kən məsotuwinən iuəhkir ron məmə nəkotol in taulis o nolən rəhan. ¹⁵ Məto nəsotəplanən in məmə rəhatəmat kit tikimir, məto in piatəmat kit, kən təwir məmə nakotəhgaiir lan.^f

Namnun nəghatən

¹⁶ Kən pəs İərəməyə rəha nəməlinuən, in pisin əm otos-ipinə nəməlinuən nian rafin e nolən min rafin. Pəs İərəməyə tətatig itəmat min itəmat rafin.

¹⁷ Io Pol, iatos pen matəte əm e nelmək nəghatən u rəha nənən təwir kəm itəmat. Kən e naoa min rafin ekəte nəhlan məmə nəkotitun in naoa rəhak. Inu nolən rəha nətəən rəhak.

¹⁸ Pəs rəhatat İərəməyə Iesu Kristo otawte-in rəhan nəwirən kəm itəmat rafin.

^d3:12 1 Tes 4:11

^e3:13 Kal 6:9

^f3:15 1 Tes 5:14

1 Timoti

*Naoa itəm Pol təmaupən
mäte tuwin kəm Timoti*

**Nəghatən əkuəkir
rəha naoa u 1 Timoti**

?Pah təmäte naoa u? Aposol Pol təmäte naoa u.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte tatuwin kəm Timoti. Timoti in etəm aluə kit itəm təmaiir e taon u Listra. Mama rəhan in noanol kit rəha Isrel, kən rəhan tata in Iaihlua kit. Timoti in fren kit rəha Pol, kən nian rafin katian əpəh ikin min matuən-iarəp namnusən təwir rəha Iesu Kristo. Pol tolkeike pik Timoti, tol nəhlan kən in tətəun-in Timoti məmə tahmen e nətin ətuatip.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? Pol təməto məmə iəgətuən eiueiua neen e niməfak əpəh Efesas, kən mol in tahl-ipən Timoti məmə otuwin mäg-ətuatip-in neiuəən əh. Okəm-naka, Timoti təmuwa tahmen e pasta rəha niməfak əh Efesas, nat əpnəpin məmə in etəm aluə əm. Nəgətuən eiueiua min əh koatəgətuən məmə netəmin okotəkəike motətəu-pən nətəligən rəhalat e nolən rəha netəmin o nosən nəmegəhən itəm namnun tikə. Koatən məmə netəmin okotəkəike motitun nīpəti nəghatən anion min, kən motol natimnat neen itəm ilat kəmoatən.

?Təmäte naoa u o naka? Pol təmäte naoa u matən-iarəp nətəligən neen rəhan kəm Timoti matiləs-ipər rəhan nətəligən, kən məmə otasitu e niməfak rəha Efesas. Pol tatəghat-in nolən wir min rəha nəfakən, ne nehm wirən netəm koatəfak. Kən matən-iarəp nolən wir min itəm netəm-iasol min rəha niməfak ne iəfak min u okotətəu-pən. Kən

namnun nəghatən itəm Pol təmən kəm Timoti tatən məmə, in otəkəike muwa etəm wir kit rəha nol wəkən rəha Iesu Kristo. Kən rəhan nolən otəkəike mətə-atip wir.

Pol təmən təwir kəm Timoti

1 Timoti. Io Pol, iakatən təwir kəm ik. Kən io aposol kit rəha Kristo Iesu mətə-inu Uhgin u itəm təmosmegəh kitat, ne Kristo Iesu itəm in nīpəti nahatətəən rəhatat məmə o nian kit Uhgin otosmegəh kitat, ilau əm kəmuahləpis io məmə ekol wək u.² Rəhalau nahatətəən e Kristo tahmen ahmen əm, kən tol nəhlan in tahmen-pən əm məmə ik nətik pahrien. Pəs Uhgin Tata rəhatat ilau Kristo Iesu, Iəramərə rəhatat, okuawte-in rəhalau nəwirən kəm ik, kən muasəkitun ik, kən muələhəu nəməlinuən tətətatig rən ik.⁸

**Pol təmolkeike məmə Timoti
otahtosig-in iəgətuən eiueiua min**

³ Aupən ikin e nian ematuwin Mase-tonia, kən io emən kəm ik məmə io ekolkeike pik məmə onakətətig Efesas, kən rəhak nətəligən tatol əm min-nulan. Netəmin neen əh-ikin kotatig itəm ilat koatəgətuən netəmin e nəghatən min itəm kotərat. Məto ik onakahtosig-in ilat məmə okəsotolən nolən əh.⁴ Ilat okotəkəike motapəs nolən min əh itəm koatən nəghatən eiueiua min itəm koatəghat-in noanol min aupən ikin. Nəghatən min əh in tatiuw-pa əm timəht, məto in to təsəsituaən e netəmin məmə ilat okotitun nalpəkəuən rəha Uhgin inu okotahatətə əm lan.^h ⁵ Məto noa nəghatən u məmə nolkeikeən tatər e nikitəmat. Nolkeikeən tatər e niki suah kit nian nīkin təwir təfagə rat tikə lan, kən in titun məmə nolən rat kit təsətatigən lan, kən tətəhatətə pahrien əm e Iesu.

⁶Netəmim neen kinotapəs nolən ətu-atip u, kən ilat kinotəruru rəkis rəhalat suatip, məto koatətəu-pən nəghatən alməl min əh. ⁷İlat kotolkeike məmə netəmim koatən məmə ilat kotenatig wir e Lou rəha Uhgin, məto ilat kəsotitun wirən nipəti nəghatən itəm koatən, ne nəghatən min itəm koatən pik ilat.

⁸Kitat kotitun wir Lou rəha Uhgin məmə təwir okəmə kitat kotitun wir wək rəha Lou kən moatətəu-pən e nolən itəm Uhgin tolkeike.¹ ⁹Nian rafin kitat okotəkəike motitun məmə Lou təməsuwamən o netəm kotətuatip, məto Lou in rəha netəm rat ne netəm koatəht Lou: netəm kəsotisai-inən Uhgin ne nol təfagə rat; netəm rəhalat nolən teko-eko kotəuhlin mentalat o nəfakən; netəm kəmotohamnu rəhalat tata ne mama; netəm koatohamnu itəm; ¹⁰nəman ne nipitan itəm kinotol marit rəkis, məto koatan əpnapin; nəman koatit atip ilat min kən nipitan koatit atip ilat min; netəmim katosalim-in iolwək min məmə okotos məni elat; ne netəm koateiueiua, ne netəm koateiueiua e nian koatəghat e kot; ne netəm koatol nolən pisin neen min. Əwəh, in nipahrienən məmə Lou in rəha netəmim itəm koatol natimnat rafin əh itəm tatərəkən nəghatən min itəm kotətuatip. ¹¹Nəghatən ətuatip min u, koatisi-pən e nammusən təwir moepən rəha Uhgin, Uhgin etəm təwir tətutitip. Nammusən u in təmos-ipa kəm io məmə ekən-iarəp.

Pol nikin təmagien o Kristo

¹²Io ekatən tagkiu kəm Kristo İesu, İəramərə rəhatat, itəm tatos-ipa nəsanənən kəm io o wək u, məto-inu in tatehm io məmə iakaskəlim wir wək rəhan kən məsapəsən, kən in təməhləu-pa wək u mətəhləpis io məmə

ekol.^j ¹³Aupən ematəghat rat e nərgin, kən ematoh nəfak matol tərət kəm İesu. Nat əpnapin io ematol pap min-nulan məto in təmasəkitun io məto-inu io eməsənən əh nipahrienən lan, kən eməruru məmə nat naka itəm io ematol in tərət.^k ¹⁴Məto nolkeikeən rəha İəramərə rəhatat in iahgin iahgin pik ron io, maprəkis-in nolən rat min rəhak. Kən tatətəlmin nikik o nahatətəən lan ne nolkeikeən itəm tətisi-pən o Kristo İesu.

¹⁵Inu nəghatən tatən pahrien, kən kitat kotəkəike motən nipahrienən lan: Kristo İesu təmuwa e nətueintən məmə otosmegəh netəm kotərat, kən io etəm rat agin taprəkis-in rafin ilat.¹ ¹⁶Məto Uhgin təmasəkitun io, etəm rat agin, tahmen e nəmtətin kit itəm tatəgətun məmə nətəligən rəhan kaifəməh, nammun tikə, tatuwin o netəm kotərat, pəs netəmim neen kotehm kən motuarisig-in suatip kitəh əm məmə okotahatətə e İesu kən in tosmegəh ilat mos-ipən nəmegəhən lilin kəm ilat. ¹⁷!Kotənwiji Uhgin! Pəs kotisai-in Uhgin rəhatat. In İəramərə lilin; in təsimisən; kəsehmən in; kən in pisin əm in Uhgin. Pəs koatiləs-ipər nərgin tatuwin matuwin matuwin nammun tikə. Əwəh.

¹⁸Kən inəh nətik Timoti. Inu rəhak nəghatən tahmen-pən e nəghatən rəha ien min itəm kəmoatən kəm ik aupən. Ik onakəkəike maskəlim nəghatən min əh pəs tol rəham nətəligən təskasik, kən ik onakəluagin wir e nəluaginən rəha nahatətəən. ¹⁹Askəlim rəham nahatətəən təskasik, kən ol nolən itəm ik nəkitun məmə in tətutitip e niganəmti Uhgin. Məto netəmim neen ilat koatol nolən neen itəm ilat kotitun məmə tərət, kən kəmotərəkən rəkis rəhalat nahatətəən, tahmen e suah kit itəm tatiləs

¹1:8 Rom 7:12,16 ^j1:12 Wək 9:15; 1 Kor 15:9-10; Kal 1:15-16

^k1:13 Wək 8:3; 9:1-5 ¹1:15 Luk 19:10

nego matər e nımas tətəhap-əhap agin matərət. ²⁰ Suah mil u Haemeneus ne Aleksanta ilau kəmian motol kitıəh əm ilat netəm min u. Io enegəhan-in rəkis ilau məmә katuəmähl-pən e nelmi Setan məmә okiatun məmә okəsüen ratən Uhgin.^m

Nolən rəha nəfakən

2 Nat aupən itəm ekolkeike məmә ekən, in tol nulan. Io iatən əskasik kəm itamat məmә itamat nəkotəkəike moatəfak kəm Uhgin o netəmim rafın, kən motən kəm Uhgin məmә nikitimat tətəgien o natimnat itəm in təmol ilat. ² Kən e nian rafın itəmat onəkotəkəike moatəfak o netəm koatərəməre ne netəm-iasol min rəhatat məmә kitat rafın okotatig e nəməlinuən kən motatig mətig, pəs kitat kotisiai-in wir Uhgin kən rəhatat naliwəkən in tətuatip. ³ Nolən rəha nəfakən min u in təwir pik, kən in otol Uhgin İosmegəh rəhatat nikin otəgien lan. ⁴ Uhgin u, in tolkeike məmә otosmegəh netəmim rafın, kən molkeike məmә ilat okotitun motən nıpahrienən e nəghatən pahrien rəhan.

⁵ Otəfak o netəmim rafın məmә ilat okotəhatətə e Uhgin mətə-inu Uhgin kitıəh əm tətətig, kən suah kitıəh əm tətətul in suatip o nosən netəmim muwin kotol kitıəh ilat Uhgin, etəmim əh Kristo İesu. ⁶ E nian ətuatip, in əm təmosipa rəhan nəmegəhən o nətəuən suatip rəha netəmim rafın məmә otikis ilat e təfagə rat rəhalat. Kən inu tatəgəhun məmә Uhgin tolkeike məmә otosmegəh netəmim rafın.ⁿ ⁷ Kən o nəghatən əh, Uhgin təmiləs-ipər io məmә io aposol kit rəhan o nən-iarəpən namnusən təwir u kəm İaihlua min, netəmim itəm kəsənən məmә netəm İsrəl, kən təmiləs-ipər

io məmә iəgəhun kit rəha nahatətəən pahrien. Io iatən pahrien, eseiueiuəən.^o ⁸ Kən ikin min rafın, iakolkeike məmә nəman okotəghat kəm Uhgin e nəfakən. Kən nian koatiləs-ipər nelmilat məmә okotəfak kəm Uhgin, iakolkeike məmә nəmegəhən rəhalat otətuatip, kən nikitlat təsəhmən, kən məsotəhaiən ilat min.

⁹ Kən io iakolkeike məmә nıpitən u iəfak min okotuwin e rəhalat napən itəm tətuatip kən matəfətain wir ilat, məsotiuwən nətəligən rəha nəman, kən məsotolən məmә netəmim okotehm o nausitən. Kən ilat kəsotolən noanulat məmә okotəuit ron. Kən ilat kəsotuwin-inən natimnat min o niuwən nətəligən rəha netəmim, iatən natimnat min təhmen-pən e napən min itəm nəmtilat tiəkis, o nat kit kəmol e iaen u kol tatipit-ipit, o nat kit kəmol e perel inu kəpiel itəm nəmtin tiəkis.^p ¹⁰ Mətə iakolkeike məmә nıpitən u iəfak min, rəhalat nətəligən otəsəwinən o malə-malə rəha nıpətilat o nehmən, mətə okotol malə-malə e nəmegəhən rəhalat, inəh ilat okotol nolən min itəm otəsitə e netəmim, nolən min itəm tətuatip o nıpitən itəm koatən məmә ilat koatəfak kəm Uhgin.^q

¹¹ Nian nəman okotəgəhun e nıməfak, nıpitən okotəkəike moatətəlig-in məsotəgəhən, kən motəkəike motos-ıəhau ilat, kən motisiai-in iəgəhun min, kən motətu-pən iəgəhun min əh itəm koatəgəhun. ¹² Io esegəhan-inən nıpitən məmә okotəgəhun kən motərəməre e nəman.^r İlat okotəkəike kəsəghatən, ¹³ mətə-inu aupən ikin, Uhgin təmaupən mol Atam, uarisig ikin təpanol İf.^s ¹⁴ Kən sənəmə Atam u Setan təmeiua-in aupən kən tol nəwian, mətə İf u təmol nəwia

^m1:20 1 Kor 5:5; 2 Tim 4:14-15 ⁿ2:6 Rom 3:29-30; Kal 1:4

^o2:7 Wək 9:15; Kal 2:7-8; 2 Tim 1:11 ^p2:9 1 Pita 3:3-5

^q2:10 1 Tim 5:10 ^r2:12 1 Kor 14:34 ^s2:13 Jen 2:7,21-22; 1 Kor 11:8-9

Setan kən mətəhl lou rəha Uhgín.^t
¹⁵Məto Uhgín otosmegəh nípitan nian ilat koatol ətuatip wək rəhalat, inu neməkən ne nehm wirən nisualkələh. In otosmegəh ilat okəmə koataskəlim əskasik nolən rəha nahatətəən, ne nolən rəha nolkeikeən netəmim, ne nolən rəha nəmegəhən itəm tətuatip.

Netəm-iasol min rəha niməfak

3 Inu nəghatən tatən pahrien məmə, “Okəmə etəmim kit tolkeike məmə in otuwa etəm-iasol kit rəha niməfak, kən in təmolkeike wək kit itəm təwir.”

²Kən etəm-iasol tol nəhlan: okəkəike kəsehm-pənən nolən rat kit lan;

in rəhan pətan kitəh əm;
 tatehm wir nəmegəhən rəhan nian rafin;
 tatol natimnat e nitunən;
 katisiai-in;

tatehm wir netəmim itəm koatuwin iman ikən;

in iəgətun wir kit;

³sənəmə etəmim kit rəha napsən o nəmouən;

məto in etəm mətig;

sənəmə in etəmim rəhan nəghatən titatipərəh pik tahmen e kaluəluə;

nikin təsuwin pikən e mənə;

⁴in otəkəike matərəmərə wir e rəhan min, kən mol məmə rəhan nisualkələh koatol nəwian moatisiai-in wir. ⁵?Məto okəmə in təruru nərəmərə wirən o rəhan min, kən in otaroh nəhlan mərəmərə o niməfak rəha Uhgín?

⁶Etəm tətahatətə wi e Iesu, in təsahmenən məmə otos wək u məta in tatosipər pik in, kən Uhgín tol nalpinən kəm in tol məmə təmol mihin e Setan u iausit pik.^u

⁷Kən etəm-iasol, rəhan nolən otəkəike məwir mətuatip məmə netəm kəsotə-

fakən okotən məmə in etəm təwir. Okəmə təsol mihinən, məta noanikulu rəha Setan toh pikən, kən nərgin in otərat.^v

Netəm kotasitu e niməfak

⁸E nolən kitəh əm, dikən min, rəhalat nəmegəhən otəkəike mətuatip wir, kən moatən əm nípahrienən e nian rafin. Netəm koatapis o kotolkeike pik mənə, kəsotahmenən o naskəlimən wək u.

⁹Ilat netəmim itəm kotitun məmə nolən rat kit təsatigən elat, kən moataskəlim əskasik nəghatən pahrien min rəha Iesu Kristo itəm Uhgín təmol əp.

¹⁰Netəm kotol nəhlan, niməfak otəkəike makil wir rəhalat nəmegəhən, okəmə kəsehm-pənən nat kit tərət elat, kən ilat okotos wək rəha dikən.

¹¹Məto nípitan rəha netəm koatasitu e wək rəha niməfak, ilat min okotəkəike motol rəhalat nəmegəhən tətuatip wir. Təsəwirən məmə ilat nípitan iən nikalitem, o nípitan rəha napsən, məto ilat nípitan itəm netəmim koatahatətə elat e nian rafin.^w

¹²Suah kit itəm tatos wək rəha dikən, in otəkəike mos rəhan pətan kitəh əm, kən in otəkəike matərəmərə wir e rəhan min nisualkələh ne rəhan latuənu.

¹³Netəmim itəm koatol-wir wək u rəha dikən, nərgilat in otəwir lan, kən rəhalat nətəligən in otəskasik pik o naskəlimən nahatətəən rəhalat e Kristo Iesu.

Nəukətin nahatətəən rəhatat

¹⁴Roiu əh, nian iakatəte naoa u kəm ik, nikik tatəht məmə, otəsəwəhən kən ekimnə mehm ik. ¹⁵Məto okəmə esimnə uəhaiən, kən naoa u in otən natimnat rafin itəm kitat nenəti Uhgín okotətəu-pən. Inu kitat u nəfak, kən Uhgín rəhatat tatəmegəh mətətig namnun tikə. Kitat netəm nəfak u kotaskəlim

^t2:14 2 Kor 11:3; Kal 3:1-6

^u3:6 Taet 1:6-9

^v3:7 2 Kor 8:21

^w3:11 Taet 2:3

nəghatən pahrien, kən matehm wir.
¹⁶Nipahrienən, nəghatən pahrien rəha
 Iesu Kristo itəm Ughin təmol əp, in nat
 pispis itəm in iahgin, kən tol nəhlan:

Kristo in təmuwa etənim kən netənim
 kəmotəplan.

Kən Narmin Rəha Ughin tatəgəتون wir
 məmə Iesu tətuatip wir.

Kən nagelo min kəmotehm in.

Kən katən-iarəp namnəsən təwir rəhan
 kəm netənim ikin pisin pisin min.

Kən netənim rəha nətueintən u kota-
 hatətə lan.

Kən Ughin təmos muwin ilis e neai mə-
 tuatig ilau min.^x

Iəgəتون eiueiuə min

4 Narmin Rəha Ughin tatən-iarəp wir
 məmə e nian min uarisig Iesu otə-
 panuwa lan, netənim tepət okotapəs
 nətəu-pənən nolən pahrien rəha na-
 hatətən e Ughin. Ilat okotətəu-pən nar-
 min eiueiuə min kən motətəu-pən nəgə-
 tunən rəha iərmis min. ²Nəgəتون min
 əh koatisi-pən o iəgəتون min itəm koatən
 məmə rəhalat nəghatən in nipahrienən,
 məto ilat koateiueiuə, kən məsotolən nat
 itəm koatən. Netəm min əh, nətəligən
 rəhalat teko-eko agin, kən kinotəruru
 nakilən məmə nəghatən pahrien hiə
 kən nəghatən eiueiuə hiə. ³Ilat koatəgə-
 tun netənim moatən məmə okəsotolən
 marit, kən moatəgəتون ilat məmə okəsə-
 tunən nagwənən min neen. Məto Ughin
 təmol nagwənən min əh məmə oko-
 tun ilat. Kən kitat u koatəfak kotitun
 nipahrienən, kotitun nosən, kəfak kən-
 wiwi Ughin ron, kən motun.^y ⁴məto-
 inu natimnat rafin itəm Ughin təmol
 ilat kotəwir əm. Nat kit tikə məmə okə-
 sotunən. Kitat kotitun nunən natimnat
 rafin okəmə kitat koatəfak moatənwiwi
 Ughin ron, ⁵məto-inu Naoa Rəha Ughin

tatən məmə ilat kotəwir, kən kitat koatə-
 fak ron. Kən roiu, nagwənən min əh
 kotəwir əm.

Iolwək təwir rəha Kristo Iesu

⁶Okəmə natən-iarəp nəghatən u
 kəm piatat min ne winitat min, kən
 ik iolwək təwir kit rəha Kristo Iesu.
 Kən tatəgəتون məmə ik etənim kit
 itəm natun nəghatən wir min rəha
 nahatətən ne nəgəتونən ətuatip
 matəmegəh lan, kən rəham nəmegəhən
 tatətəu-pən nəghatən min əh rafin.

⁷Apəs, əsətəlig-inən nəghatən eiueiuə
 min itəm nətəligən rəha Ughin tikə lan,
 nəghatən min u tahmen namsu əpnəpin
 min itəm nipətin tikə. Məto əgəتون atip
 rəham nəmegəhən məmə tatətəu-pən
 Naoa Rəha Ughin.^z ⁸Nolən rəha nehm
 wırən nipətim məmə in otəsənən, in
 təwir o natimnat min neen, məto okəmə
 natəgəتون atip rəham nəmegəhən e
 nolən rəha Ughin, kən in təwir məmə
 otasitu e natimnat rafin e nəmegəhən
 rəha nətueintən u, ne rəha nəmegəhən
 lili. ⁹Inu nəghatən tatən pahrien, kən
 kitat kotəkəike motən nipahrienən lan.

¹⁰Kənu kitat koatol pik wək o iəgəتون
 atipən rəhatat nəmegəhən e nolən əh,
 məto-inu kinotahatətə rəkis e Ughin u
 tatəmegəh kən mətatig itulin, kən in
 losmegəh rəha netənim rafin, məto
 in tatosmegəh əm netəm min u itəm
 koatəhatətə lan.^a

¹¹Əgəتون natimnat min əh kəm
 netənim, kən mən-ipən kəm ilat
 məmə okotəkəike moatətəu-pən. ¹²Pəs
 netənim okəsotehm əhauən ik məto-inu
 ik etəm aluə əm kit. Məto ol rəham
 nəmegəhən tətuatip wir məmə netənim
 okotəplan məmə ik etəm mətə, kən
 ilat kotitun nətəu-pənən ik e nəghatən
 min, ne naliwəkən, ne nolkeikən, ne

^x3:16 Mak 16:19; Kol 1:23; 1 Jon 2:18

^y4:3 Jen 9:3; Rom 14:6; 1 Kor 10:30-31

^z4:7 1 Tim 1:4

^a4:10 1 Tim 2:3-4

nahatətəən, ne nolən ətuatip.^b ¹³Ol natimnat min əh, kən nat kisil min, ol iləhal u məmə rəham wək okəhalətul aupən e rəham nəmegəhən mətoarus ekimnə: afin Naoa Rəha Uhgın kəm netəmim, kən mən-iarəp Naoa Rəha Uhgın, kən mægətun Naoa Rəha Uhgın. ¹⁴Timoti, Uhgın təmos-ipinə kəm ik rəhan nasituən o nolən wək rəhan nian elta min rəha niməfak kəmotələhəu-pən nelmilat lam, kən ien min neen rəhalat kəmotən-iarəp nəghatən itəm Uhgın təməən lam. Əsapəsən nasituən əh.^c

¹⁵Ik onakəkəike matol wək min u, kən rəham nətəligən otəkəike mətatig əskasik e natimnat min u pəs netəmim kotitun nehmən məmə rəham nəmegəhən ne rəham wək tatəwə wir. ¹⁶Atehm wir nolən min e nəmegəhən rəham, kən ol rəham nəgətunən məmə in tatətuatip e nian rafin. Onakəkəike mətalkut əskasik məmə onəkol natimnat min əh, məto-inu okəmə nakol, kən onakosmegəh itəmat netəm koatətəlig-in ik.

Nolən rəha nisialien o nəghatən kəm netəmim

5 Səghat əskasikən e iaguihl min, məto əghat kəm ilat e nisialien məmə nakiuw rəhalat nətəligən, təhmen əm mə ilat rəham tata ətuatip min. E nolən ki-tiəh min əm, ol təhmen əm kəm netəm aluə təhmen məmə ilat piam ətuatip min. ²Əghat mətig e nisialien kəm nipi-taguihl min təhmen məmə rəham mama ətuatip min. Rəham nəghatən ne nolən min kəm nipitan itəm koatətəm aluə otəkəike mətuatip agin, təhmen məmə ilat winim min.

Nolən rəha nehm wirən nəutahlimis min

³Niməfak otəkəike mətehm wir nəu-tahlimis min itəm rəhan min kotikə agin o nehmən ilat. ⁴Məto nəutahlimis kit u nenətin min əh-ikin o mipin min əh-ikin, ilat okotəkəike motitun paupən məmə wək rəha netəm koatəfak, ilat okotaupən motehm wir atip rəhalat min. Nolən u təhmen əm məmə koatətou rəhalat kaon kəm rəhalat mama ne tata ne pipi min, kən inəh Uhgın nikin tagien ron.

⁵Məto nəutahlimis itəm tətətig in pisin agin əm, etəmim tikə o nehmən in, in tatələhəu-pən əskasik rəhan nətəligən tətətig e Uhgın. In əh e nian rafin, lapin ne e nərauigən, in tatəfak kəm Uhgın məmə otətasitu lan. ⁶Məto nəutahlimis u tatətəlig-in pik natimnat rəha nipətin o nətoən təwir lan, in tatəmegəh, məto e narmin təhmen məmə in tinimis rəkis. ⁷Ik onakəkəike mən-ipən nəghatən min əh kəm niməfak məmə ilat okotəkəike motol pəs netəmim kəsotən ratən ilat. ⁸Suah kit otəkəike mehm wir rəhan min, kən maupən mehm wir rəhan ətu-atip min. Məto okəmə in təsolən, tatəgə-tun məmə təməuhlin məntaan e nolən rəha nəfakən, in tərət maprəkis-in etəm təsəfakən.

⁹Okəmə nakəte-pən nərgi nəutahlimis kit e naoa rəha nasituən məmə nimə-fak otasitu elat, rəhan nup in otəkəike mos sikiste, kən rəhan iərman kitəh əm aupən. ¹⁰Kən in pətaguihl kit itəm netəmim koatisiai-in o rəhan nolən wir ne nasituən min itəm in tatol, təhmen məmə in tatehm wir rəhan nisualkələh; kən nian iapispis min okotuwa iman ikin, tatol təwir kəm ilat; kən matos-

^b4:12 Taet 2:15 ^c4:14 2 Tim 1:6

iəhau atip in mətasitu e netəm koatəfak;* kən mətasitu e ian-rat min; kən rəhan nətəligən təskasik məmə otol wək min itəm təwir.

¹¹ Məto səte-pənən nərqi nəutahlimis min itəm kəsotipitaguıhlən əh e naoa rəha nasituən, məto-inu uarisig ikin okəmə nətəligən rəha nol minən marit tinuwa məskasik e nikilat minaprəkis-in nətəligən rəhalat e Kristo, kən ilat kotəmə okotol min marit. ¹² Kən Uhgin in otakil mol nalpinən kəm ilat məto-inu kəmotətəgəhl rəhalat noanawil itəm kəmotol kəm in aupən.[†] ¹³ Kən nat tərət kit min, məta ilat koatəpou kən motos nolən rəha nuwinən e nimə min rafin moatən nəghatən itəm nipətin tikə. Uarisig ilat kotuwa motərat pik o nosən musmus e nəghatən rəha suah pisin o nosən muwin məhləmisin niməmə mənig lan, kən ilat kotolkeike məmə okotən pik nəghatən rəha netəm pisin, kən ilat koatən nəghatən min neen itəm təsahmenən məmə okotən.^d ¹⁴ Kən io ekatən kəm nəutahlimis min itəm kəsotipitaguıhlən məmə təwir ilat okotol min marit, kən motiləs nisualkələh, kən okotehm wir rəhalat min. Kən okəmə kotol nəhlan, kən məsotos-ipənən kuhal kit kəm rəhatat tikiimir min məmə okotən rat kitat.^e ¹⁵ Məto nəutahlimis neen kinotapəs rəkis suatip ətu-atip kən moatətəu-pən Setan. ¹⁶ Nipitan u iəfak min okotəkəike moatehm wir nəutahlimis min rəhalat, məsotəhlman-pənən ilat kəm niməfak məmə otatehm

ilat. Kən niməfak in otatehm əm nəutahlimis min u rəhalat netəmim kotikə agin məmə okotehm ilat.

Wək rəha netəm-iasol rəha niməfak

¹⁷ Elta min itəm koatərəməmə wir e wək rəha niməfak, niməfak otəkəike misiai-in ilat, kən matətou ilat. Kən iəgə-tun min ne netəm koatən-iarəp Naoa Rəha Uhgin, ilat koatətul aupən məmə okisiai-in ilat. ¹⁸ Məto-inu Naoa Rəha Uhgin tatən məmə, “Nian kau kit tatol wək kit rəham, kən okəmə tolkeike məmə otun kit, sahtosig-inən.” Kən tatən min məmə, “Nian suah kit tatol wək, məto okəike kətou in lan.”^f

¹⁹ Əsətəlig-inən nəghatən rəha etəmim kitieh əm itəm tatən məmə elta kit rəha niməfak təmol nolən rat, məto okəmə etəmim kəiu o kisil katəhalən, kən nakətəlig-in rəhaləhal nəghatən.^g ²⁰ Kən okəmə etəm-iasol kit rəha niməfak tatol nat kit tərət, kən natəghat əskasik kəm in e niganəmti netəmim rafin rəha niməfak, kən tol nəhlan netəmim okotəgin o nolən nat tərət min.^h

²¹ E niganəmti Uhgin, ne Iesu, ne nagelo min itəm Uhgin təmitəpun rəkis ilat, io ekatən əskasik kəm ik məmə ik onakəkəike mətəu-pən nəghatən rəhak e nolən itəm in tətuatip. Ik onakəsolən nolən pisin kəm suah kit, kən matig mol pisin min kəm suah kit. Məto onəkol təhmen ahmen əm kəm ilat rafin.

²² Əsələs-ipər ueiuəhaiən etəmim məmə in otos wək rəha niməfak, inu

*5:10 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, “Kən tətəikuas e nelki netəmim rəha Uhgin.” - Nolən əh tatəgəttun məmə in pətan kit tatos-iəhau atip in; kən nikin tagien o nasituən e netəmim.

†5:12 E nian əh, nəutahlimis min neen kəmos noanawil rəhalat kəm Uhgin məmə okəsotolən marit, kən ilat okotol əm wək rəha niməfak. Kən okəmə nəutahlimis kit tolkeike məmə in otol marit min, kən in otətəgəhl rəhan noanawil itəm təmol kəm Uhgin.

^d5:13 2 Tes 3:11

^e5:14 1 Kor 7:9

^f5:18 Dut 25:4; Mat 10:10; 1 Kor 9:9

^g5:19 2 Kor 13:1

^h5:20 Efes 5:11

nakoatələhəu-pən nelmitəmat moatəfak lan. Məto-inu okəmə in suah kit itəm rəhan əh-ikin nolən rat, kən rəhan nolən rat otatig lam, tahmen məmə ik min nəməs rəhan nolən rat. Məto ol əm rəham nəmegəhən tatuwiwi matətuatip e nian rafin.

²³⁻²⁵Netənim neen kitat kotitun məmə ilat nol təfagə rat, kən kotitun məmə Uhgın otol nalpinən kəm ilat. Məto neen rəhalat təfagə rat tatəhluaig əh-roiu, məto uarisig okəpanotəplan. Kən tahmen ahmen əm, nian tepət wək itəm təwir min, kitat kotitun əm. Məto neen əh-ikin itəm koatəhluaig əh-roiu, məto okəpanotəplan ilat.

Təsəwirən məmə onakənim əm nəhau məto-inu, nian neen ik nakatimis. Məto təwir məmə onakənim wain noan məsin pəs in tasitu e nərpəm.

Nolən ətuatip o slef min

6 Slef min itəm koatəfak okotəkəike motisiai-in netəm-iasol min rəhalat. Nolən əh in otahtosig-in nailhluə, məmə kəsotən ratən nərgi Uhgın, kən məsotən ratən nəgətunən rəhatat.ⁱ ²Məto slef min itəm rəhalat etəm-iasol in iə-fak, ilat okəsotolən nolən əh u kotəmə, “Ei. Etəm-iasol əh in piatat əm kit,” kən ilat məsotisiai-in wirən. Məto ilat okotəkəike motol wək pik təhmin min e nikilat pahrien, məto-inu rəhalat etəm-iasol in iəfak kit itəm koatolkeike in.^j

Nəgətunən neiueiuəən min ne natimnat wir min pahrien

Natimnat min u, ik onakəkəike matəgətun netənim lan. Kən e nian rafin ik onakəkəike matəghat əskasik kəm ilat o nətəu-pənən.

³Məto netənim neen koatəgətun nəghatən neen itəm tol pisin e nəghatən

əh rəhak, kən ilat koatən məmə nəgətunən rəha ləramərə rəhatat İesu Kristo, in neiueiuəən, kən koatən məmə nəgətunən rəha nolən rəha nəmegəhən itəm Uhgın tolkeike, in neiueiuəən.^k ⁴Netəm min əh koatol nəhlan ilat kəsotitun agin-əhən nat kit, kən ilat nausit pik. İlat kotalməl o nuwinən məghat pik o nəghatən min itəm tatiuw-pa neməha, o nəghatən min itəm netənim koatətəhau ilat min ron. Nolən u in tatol netənim koatetet ilat min, kən motəhap-əhap ilat min, kən moatəghat rat e nərgilat min, kən moatətəlig rat elat min. ⁵Kən e nian rafin ilat koatol timəht. Inu nolən rəha netənim itəm rəhalat nətəligən tərət, ilat koatəluə e nəghatən pahrien. İlat koatən məmə suatip rəha nahatətəən e Uhgın in suatip kit o nosən məni ne nautə min.^l

⁶Məto nat itəm təwir pik sənəmə kitat kotos məni ne nautə. Nat itəm təwir pik in məmə kitat okotaliwək e nolən itəm Uhgın tolkeike, kən mo-tagien əm, nat əpnəpin rəhatat nautə noan məsin o tepət,^m ⁷məto-inu nian kitat kəmotaiir-pa e nətueintən u, kən kəməsotosən nat kit motuwa. Kən e nian okotimis lan, okol kəsotos minən nat kit motitəlig.ⁿ ⁸Məto okəmə nigitat nəg-wənən ne napən tahmen əm, kən kitat kotagien. ⁹Netənim itəm kotolkeike pik məmə rəhalat nautə otepət, in timətig əm olat məmə okotol nolən rat min tepət. In tahmen-pən e noanikulu tətəhasin ilat e noakəmihl rəha nəratən, kən ilat kotolkeike məmə okotol natimnat tepət rəha nalmələn, kən natimnat tepət itəm tərət olat. Kən nolkeikəən rəha natimnat rat min əh okoatərəkən-rəkin nəmegəhən rəhalat. ¹⁰Məto-inu nolən rəha nolkeike pikən məni, in nəukətin

ⁱ6:1 Efes 6:5 ^j6:2 Flm 16 ^k6:3 Kal 1:6-9 ^l6:5 2 Tim 3:8; 4:4; Taet 1:14

^m6:6 Fil 4:11-12; 1 Tim 4:8; Hip 13:5 ⁿ6:7 Job 1:21

natimnat rat tepət. Kən netənim neen ilat koatətul-iəkis o nətəu-pənən suatip u, kən ilat kinotuwin rəkis isəu o nolən rəha nahatətən, kən ilat koatol natimnat min neen itəm tatərəkin atip nikilat, kən moatəto tərət lan.^o

Nəghatən wir rəha Pol tatuwin kəm Timoti

¹¹ Məto ik Timoti, etəm rəha Uhgin, aiu muwin isəu o nolən rat min əh. Ik onakəkəike malkut pik o nətəu-pənən nolən ətuatip, itəm Uhgin tolkeike. Rəham nahatətən otəkəike məskasik, kən ik onakəkəike molkeike netənim. Askəlim rəham nahatətən tatuwin əm nulan, namnun tikə. Kən onəkəike muwa ik etəm mətig kit.^p ¹² Onakəluagin wir e nəluaginən rəha nahatətən. Kən maskəlim nəmegəhən lilin itəm Uhgin təmaun-in ik ron. Aupən ikin in təmaun-in ik ron nian nəmən-iarəp nahatətən rəham e Iesu e niganəmti netənim tepət.^q

¹³ E niganəmti Uhgin, itəm tatos-ipa nəmegəhən kəm natimnat rafin, ne niganəmti Kristo Iesu itəm təmən-iarəp wir nəghatən pahrien e niganəmti Pontias Pailat, iatəghat əskasik kəm ik nəhlan.^r ¹⁴ ol natimnat min u, kən məsapəsən kit mətoarus-pən Iərəmə rəhatat Iesu Kristo otuwa ¹⁵ e nian ətuatip itəm Uhgin təmitəpun. Uhgin itəm kitat okotəkəike moatənwiwi e nian rafin, in pisin əm tatərəmərə e natimnat rafin. In Kig rəha kig min rafin, kən Iərəmə rəha Iərəmə min rafin.^s ¹⁶ In əm təsimisən mətatig lilin, rəhan nətounən tikə, kən namnun tikə. Ikin tətatig ikin, nəhag-əhagən tasiə mitəlau in, kən okol kəsanən iuəhkir ron. Suah

kit təsehmən əh in, kən okol suah kit təsehmən nian kit. Nian rafin kitat okotəkəike motisiai-in in, kən moatən-iarəp rəhan nəsanənən ne nərəmərəən matuwin matuwin namnun tikə. Tol nəhlan. Əwəh.

Nəfak u rəhalat nautə tepət

¹⁷ Əghat əskasik kəm netəm koatəfak itəm rəhalat nautə rəha nətueintən u tepət. Ən məmə ilat okəsotiləs-ipər pikən ilat, kən kəsotahatətən e rəhalat məni u tepət rəha roiu əm, məto olawig ne tikə min. Ilat okotəkəike motahatətə əm e Uhgin itəm tatos-ipa natimnat wir tepət kəm kitat məmə kitat okotəto təwir lan.^t ¹⁸ Əghat əskasik kəm ilat məmə okotimətə e nolən təwir, ne nasituən wir min. Kən nikilat otəkəike magien o nawtəən kəm netənim. ¹⁹ E nolən əh, in tahmen məmə ilat koatələhəu natimnat wir min tepət, tahmen-pən əm məmə kəmotasa wir o nəmegəhən itəm otəpanuwa. Kən ilat kotitun nosən nəmegəhən, itəm nəmegəhən pahrien.^u

Namnun nəghatən rəha Pol

²⁰ Timoti, ik onakəkəike matehm wir natimnat min itəm Uhgin təmələhəupən rəkis e nelməm. Apəs kən mətul isəu o nəghatən min itəm nipətilat tikə kən kəsotos-ipənən nisaiiən kəm Uhgin, kən nəghatən min itəm kəsotətuatipən e Naoa Rəha Uhgin. Nəghatən min əh katən məmə koatos-ipa nitunən, məto kəp, koateiuə. ²¹ Məto netənim neen koatuarisig-in nəghatən eiueiuə min əh, kən minotos-arəpən e suatip rəha nahatətən pahrien.

Pəs Uhgin otawte-in rəhan nəwirən kəm itəmat.^v

^o6:10 Efes 5:5 ^p6:11 2 Tim 2:22 ^q6:12 1 Kor 9:25-26; 2 Tim 4:7

^r6:13 Jon 18:36-37 ^s6:15 Nol Əpən 17:14 ^t6:17 Luk 12:20-21

^u6:19 Mat 6:20 ^v6:21 1 Tim 1:6; 2 Tim 2:18

2 Timoti

*Naoa itəm tatol kəiu lan itəm
Pol təmäte tuwin kəm Timoti*

**Nəghatən əkuəkir
rəha naoa u 2 Timoti**

?Pah təmäte naoa u? Aposol Pol təmäte naoa u.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte tatuwin kəm Timoti. Kən in molkeike məmә ilat min әpәh e nimәfak rəha Efe-sas, məmә okotafin. Afin e “Namnusən Əkuəkir Rəha Naoa u 1 Timoti” o ni-tunən məmә Timoti in pah.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? Nian kapman rəha Rom taskəlim Pol әpәh Rom, in təsətatigən e kalapus, mətə in təmətatig e rəhan kit nimә, kən mopaеl min kəmotatig ilat min motehm məmә in otəsəgimən. Namnun japta rəha Wək Min tatəghat-in nian min əh. Kən əmun kapman təmahl-iarəp in, kən taliwək əm mətən o nup kəiu. Mətə roiu əh, tinuwin min e kalapus әpәh Rom, kən kalapus əh in tərәt ikin pahrien. Naoa rəha Wək Min təsəghat-inən nian əh, naoa tinol namnun rəkis. Kalapus əh in tətəp ikin, kən tiəkis o netənim o nuwinən mətəg-pən-in. Luk əm ilau min. Pol təmolkeike məmә Timoti otuwa mehm mətə-inu in rəhan fren wir. Kən in molkeike məmә Timoti in otəmik naoa min rəhan.

?Təmäte naoa u o naka? Pol təmitun məmә otəsuwəhən kohamnu in timis. Tol nəhlan, in təmäte naoa u o nələhəu-pənən niməfak e nelmī netəm-iasol pisin min neen tahmen e Timoti. Nian iəkis min koatuwa o niməfak, kən Pol in tolkeike məmә Timoti otətaskəlim Nam-

nusən Təwir, kən matətul əskasik e nahatətən rəhan, kən məsəginən nən-iarəpən Namnusən Təwir, kən in otə-tul matip o nətoən nahmən e nipətin okəmә nərātən otuwa.

Pol təmən təwir kəm Timoti

1 Io Pol, u io aposol kit rəha Kristo Iesu, itəm Uhgin təmitəpun rəkis io məmә rəhan, kən mahl-ipa io məmә ekən-iarəp rəhan nəniəkisən rəha nəmegəhən liliin e Kristo Iesu. ²Iatən təwir kəm ik Timoti, nətik itəm iakolkeike pik ik. Pəs Uhgin Tata ne Kristo Iesu rəhatat Iərəmərə okuawte-in rəhalau nəwiran, ne nasəkitunən, ne nəməlinuən kəm ik.^w

Pol təmiləs-ipər nətəligən rəha Timoti

³Nian rafin, lapin ne lenian, iatəfak ron ik, kən matən tagkiu kəm Uhgin ron ik. Kən iatol wək rəhan tahmen-pən əm e tipik min, kən ekitun məmә nolən rat kit təsətatigən lak.^x ⁴Nikik tatuəh nahui nəmtəm, kən iakolkeike pik məmә ekə-plan min ik pəs nikik otəgien. ⁵Nikik tatuəh nahatətən pahrien rəham itəm tahmen-pən əm e nahatətən itəm təmaupən mətətig e rəham pipi Lois ne rəham mama Iunis, kən ekitun məmә roiu in tinətatig lam.^y ⁶Kən tol nəhlan, iatən min kəm ik məmә onakelel nigəm rəha nəsanənən itəm Uhgin təmos-ipinə o nolən rəhan wək. Uhgin təmos-ipinə nəsanənən əh nian emələhəu-pən nelmək matəfak-pinə lam.^z ⁷Ol wək e nəsanənən əh, mətə-inu Uhgin təsos-ipamən kəm kitat nikin rəha nəginən, mətə təmos-ipa nikin rəha nəsanənən, ne nikin rəha nolkeikeən, ne nikin itəm tatol nolən min itəm in titun məmә kotə-tuatip.^a

^w1:2 Wək 16:1; 1 Tim 1:2 ^x1:3 Wək 23:1 ^y1:5 Wək 16:1

^z1:6 1 Tim 4:14 ^a1:7 Rom 8:15

⁸ Kən inəh, əsaulis-inən o nən-iarəpən İərəmərə, kən əsaulis-inən io itəm etatig e kalapus o nərgin. Məto e nəsanənən itəm Uhgın tatos-ipinə kəm ik, nəkəike mol məmə io ne, itəm iatəto nahməən o namnusən təwir. ⁹ Uhgın təmosmegəh kitat kən maun-in kitat məmə kitat okotuwa rəhan min netənim itəm kotasim, kən təməsolən o nat kit itəm kitat kəmotol, məto in təmol e rəhan atip nətəligən, ne nəwiran. Nian Uhgın təməsolən əh nətueintən ne, məto in təmələhəu rəkis nalpəkəuən məmə in otawte-in rəhan nəwiran kəm kitat e Kristo İesu,^b ¹⁰ məto roiu, in təmol əp nəwiran əh kəm kitat e nuwamən rəha İosmegəh rəhatat, Kristo İesu. Kən Kristo təmələkin nimisən ne rəhan nəsanənən, kən təmasıəgəpin nəmegəhən u namnun təkə, kən kitat koatehm e namnusən təwir.^c ¹¹ Kən Uhgın təmitəpən io məmə io iəghat, ne aposol, ne iəgətin o namnusən təwir əh.^d ¹² Tol nəhlan iatəto pik nahməən ron u ikin-u e kalapus. Məto əsaulis-inən, məto-inu ekitun məmə pah u iatahatətə lan, kən mitun wir məmə in titun nehm wirən nat naka itəm in təmələhəu-pa e nelmək o namnun nian.[‡]

¹³ Ətəu-pən əm suatip rəha nəgətinən u tətətip itəm emən kəm ik, kən ol nat u e nahatətəən ne nolkeikəən e Kristo İesu. ¹⁴ E nasituən rəha Narmin Rəha Uhgın itəm tətətig e nikitat, kən atəhm wir nat wir itəm Uhgın təmələhəu-pən e nelməm.^e

¹⁵ Nəkitun məmə rəhak min netənim əpəh Esia, ilat Fukelas ne Hermokenes, ilat rafin kəmotəgim rəkis motapəs io.

¹⁶ Pəs İərəmərə otasəkitun Onesiforas ne rəhan min, məto-inu nian tətət təmə-

tasitu lak matiləs-ipər rəhak nətəligən. Kən təməsaulisən məmə emətətig e kalapus. ¹⁷ Nipahrienən, nian in təmuwa Rom, təmeam-in io, təmeam-in io mətoarus-pən məplan io. ¹⁸ !Pəs İərəmərə otasəkitun in e namnun nian! Ik nəkitun wir natimnat wir min itəm təmol kəm io əpəh Efesas.

Mopael təwir rəha Kristo İesu

2 Ik u nətik, pəs Uhgın otol nikim təsanən e nəwiran itəm tatisi-pən e Kristo İesu. ² Nəməto rəkis natimnat min u itəm eməgətin itəmat lan e niganəmti netənim tətət. Kən os rəhak nəghatən mələhəu-pən e nelmi netənim neen itəm natən nipahrienən elat, kən ilat okotitun nəgətinən netənim neen min lan. ³ Nian nəratən tatuwa, məto ətul əskasik kitat min ik, təhmen e mopael wir kit rəha Kristo İesu.^f ⁴ E nian rəha nəluəginən, mopael kit təsolən natimnat rəha nəmegəhən rəha netənim əpnəpin əm, məto tatol əm wək rəha mopael məto-inu, in tolkeike məmə rəhan etəm-iasol rəha mopael, nikin otagien lan. ⁵ E nolən kitiah, etəm tətəiu məmə in otol win, in otəkəike mətəu-pən lou min rəha naiuən, məto okəmə təsolən, kən in otəsosən nətəuən rəha nol winən.^g ⁶ Tətətip əm min-nulan məmə etəm tatol pik wək e nasumən, in otaupən məulək-in.^h ⁷ Ətəlig-in wir nat naka iatən kəm ik, məto-inu İərəmərə otasitu lam o nitunən nipəti nəghatən min u.

⁸ Atətəlig-in İesu Kristo u noanöl rəha Təfit, kən Uhgın təmosmegəh in e nimisən. Kən inu namnusən təwir iatən-iarəp.ⁱ ⁹ Kən iatəto nahməən o namnusən təwir əh, kən nipahrienən,

[‡]1:12 Suatip pisin o nəuhlinən ves 12b: “kən mitun wir məmə in titun nehm wirən nat naka itəm io emələhəu-pən e nelmin o namnun nian.”

^b1:9 Efes 2:8-9; Taet 3:5 ^c1:10 Hip 2:14 ^d1:11 1 Tim 2:7

^e1:14 1 Tim 6:20 ^f2:3 2 Tim 1:8 ^g2:5 2 Tim 4:8 ^h2:6 1 Kor 9:7

ⁱ2:8 Rom 1:3; 1 Kor 15:4

kəmälis io e sen tahmen-pən mämə io iakläh kit o iohamnu itəm. Məto kəsälisən nəghatən rəha Uhgin.^j ¹⁰Tol nəhlan, iatətul əskasik e nahməən min rafin o netəmim itəm Uhgin təmitəpun ilat, mämə in otosmegəh ilat e Kristo Iesu, kən ilat okotatig e nəwīrən itəm təhag-əhag rəha Uhgin, itəm namnun tikə.

¹¹Inu nəghatən tatən pahrien mämə, Okəmə kotuwa kitəh e Kristo e nimisən rəhan,

kən okotəmegəh min kitat min.^k

¹²Okəmə koatətul əskasik e nian iəkis min,

kən kitat okotərəməmə min kitat min.

Okəmə kitat kotən-iamnin in,

kən in otən-iamnin kitat.^l

¹³Okəmə kitat kəsotolən rəhatat noanawil,

məto in tatol rəhan noanawil,

məto-inu in otəkəike matol rəhan nolən.^m

Iolwək təwir rəha Uhgin

¹⁴Natimnat min u, onəkəike matən matisimatip lan kəm rəham min netəmim. Ən əskasik kəm ilat nəhlan mämə, “Iatən e nərgin Uhgin mämə itəmat nəsotərgəhəuən o nipəti nəghatən min.” Nərgəhəuən nəhlan təsasituən e suah kit, məto tatərekin əm netəmim itəm koatəto.ⁿ ¹⁵Alkut əskasik mämə onəkuwa iolwək təwir itəm nian Uhgin tatəplan rəham wək, in titun nənən mämə, “Əwəh, nəmol təwir,” kən nəsaulisən o rəham wək, məto-inu natəgətun ətuatip nəghatən rəha nipahrienən.^o ¹⁶Məto apəs nəghatən əpnapin min əm itəm kotərat məsotisiai-inən Uhgin, məto-inu

netəmim itəm koatəghat nəhlan, nəmegəhən rəhalat tatuwin matuwin əm o nolən min itəm kəsotisiai-inən Uhgin.^p ¹⁷Nəgətunən rəhalat in tahmen-pən əm e niməgəm pien itəm tatəməhal matəpət matol iahgin. Təs mil u kioal min-nulan, ilau u Haemeneus ne Faelitas,^q ¹⁸itəm kinuəmkarəpən rəkis e suatip rəha nipahrienən. Katuən mämə Uhgin təmol kitat kotəmegəh min rəkis e nimisən, kən okol Uhgin təsos-ipa minən nipətitat wi min nian Iesu tatuwa min. Kən təs mil u katuərekin nahatətəən rəha netəmim neen. ¹⁹Məto tol pap nəhlan, nimə itəm Uhgin tatiləkin tatətul tiəkis, kən təməte-pən lan mämə, “Iərəməmə titun netəm min u rəhan min,” ne “Netəm min u koatən mämə ilat netəm rəha Iərəməmə, okotəkəike motapəs nolən rat min.”^r

²⁰Ətəlig-in-tu. E nimə rəha etəm rəhan nautə tepət, plet pisin pisin min tepət. Kəmol neen e iaen u kol tatipit-ipit, neen e silfa, neen e nig, neen e niməptən. Wək rəha neen, in wək asol itəm katisiai-in. Kən wək rəha neen, in wək əpnapin əm itəm tol naulisən. ²¹Okəmə suah kit tatol rəhan nəmegəhən tatuwiwi mətapəs nolən rəha naulisən, in titun nolən wək asol itəm katisiai-in, kən Uhgin otələhəu kalin mämə rəhan pisin əm, kən mol əpen-əpenə mämə otol wək min itəm kotəwir.

²²Aiu muwin isəu o nolən rat min itəm tatəwiə e niki netəm aluə. Kən ətəu-pən wir suatip rəha natimnat min u: nolən itəm tətuatip, ne nahatətəən, ne nolkeikeən, ne nəməlinuən. Ətəu-pən suatip əh itəmat netəm min u itəm koatətapəh o nasituən rəha Iərəməmə e nik-ilat itəm təwir.^s ²³Apəs magim rəkis e

^j2:9 Efes 3:1,13; Fil 1:12-14 ^k2:11 2 Kor 4:11 ^l2:12 Mat 10:33

^m2:13 Rom 3:3-4; Taet 1:2 ⁿ2:14 1 Tim 6:4; Taet 3:9 ^o2:15 1 Tim 4:6

^p2:16 1 Tim 4:7 ^q2:17 1 Tim 1:20

^r2:19 Nam 16:5; Aes 52:11; Jon 10:14; 1 Kor 8:3 ^s2:22 1 Tim 6:11

nəghatən alməl min itəm nipətilat tikə. Nəghatən min əh koatiuw-pa əm timəht o nərgəhəuən.^t ²⁴ Iolwək rəha İəramərə, okol in təsərgəhəuən, məto in tatəkəike matol təwir kəm netəmim rafin, kən otəkəike muwa etəm rəha nəgətunən, kən rəhan nətəligən kaifəməh. ²⁵ Okəmə netəmim neen koatən rat rəhan nəgətunən, kən in otəkəike məgətun wir ilat e nolən mətig əm. Kən okəm-naka Ughin oteğəhan-in məmə ilat okotəuhlin rəhalat nəmegəhən, məmə ilat okotitun niphahrienən, ²⁶ kən ilat okotuwa min e nətəligən təwir, kən motagim rəkis-in noanikulu rəha Setan, itəm təmaskəlim ilat kən koatol nəwian.

Nolən rat min iuəhkır o Namnun Nian

3 Məto onəkəike mitun nəghatən u məmə nian əskasik min okotuwa iuəhkır o Namnun Nian.^u ² Tol nəhlan məto-inu, netəmim okotətəlig-in atip əm ilat, kən ilat okotolkeike pik mənı. Netəmim okotausit, moatos-ipər atip əm ilat. İlat okotən rat netəmim ne Ughin, kən ilat okotəht nəwia tata ne mama, kən okəsotənən məmə nikilat tətəgien o nat itəm katol kəm ilat, kən okəsotisiəi-inən Ughin. ³ Rəhalat nolkeikeən kəm netəmim otikə, kən okəsotaluinən nəratən itəm suah kit otol kəm ilat. İlat okotərəkın nərği netəmim. Okəsotərəmərən e nolən min rəhalat. Nikilat otəgien əm o nərəkınən netəmim. Okotətəhau nat itəm in təwir. ⁴ İlat kəut kəsua min, kən okotol natimnat rat neen məto kəsotətəlig-inən məmə nat naka otiet lan. Kən ilat okotiləs-ipər atip ilat, kən ilat okotolkeike pik natimnat o nətoən təwir e nipətilat, məto ilat okəsotolkeikeən Ughin. ⁵ Okotol nolən min rəha iəfak min məmə netəmim okotə-

plan, məto ilat okəsotolkeikeən məmə nəsanənən rəha Ughin otəuhlin rəhalat nəmegəhən mol kotuwiwi. Uwin isəu o netəm min u.^v

⁶ Apəs əm ilat məto-inu neen koatehm suatip o nuwinən latuənu min, kən moatiuw rəkis nətəligən rəha nipitan itəm rəhalat nətəligən təsəskasikən. Təfagə rat min rəha nipitan min u, in tiəkis pik olat, kən nolən rat min tepət itəm ilat koatolkeike, koatiuw-pən ilat. ⁷ Kən nipitan min əh koatətəlig-in wir e nəghatən min rafin rəha netəm min əh, məto ko kəsotitunən nəghatən rəha niphahrienən. ⁸ Aupən ikin, Janes ne Jampres kəmatioal timəht kəm Moses,[†] kən e nolən kitəh min əm, netəm min əh koatəht nəghatən rəha niphahrienən. Netəm min u, rəhalat nətəligən tərıoah e nolən rat min, kən nolən rəha nahatətəən rəhalat in neıueıuə-əmən.^w ⁹ Məto nəgətun eıueıuəən rəhalat, ko təsətulən tuwəh, məto-inu netəmim rafin okotəplan məmə ilat kəsotitunən nat itəm koatəghat-in, kotahmen-pən əm e suah mil əh.

Nəghatən rəha Pol kəm Timoti

¹⁰ Məto ik, Timoti, ik nəmətəu-pən rəhak nəgətunən, ne nolən rəha nəmegəhən rəhak, ne nat naka itəm ekolkeike məmə ekol, ne rəhak nahatətəən, ne nolən rəha nətəligən rəhak itəm təfəməh, ne rəhak nolkeikeən, ne nətul əskasikən rəhak, ¹¹ kən nəkitun nian iəkis min itəm koatuwa e rəhak nəmegəhən, ne nolən tərət min itəm katol lak. Kən nəkitun nolən iəkis min itəm kəmol lak əpəh Antiok, ne İkoniam, ne Listra.^x Məto İəramərə təmiləs-irəkis io e natimnat min əh rafin.^y ¹² Niphahrienən, netəmim

[†]3:8 Janes ne Jampres, ilau iəmik nərik mil rəha kig rəha İjip.

^t2:23 1 Tim 4:7 ^u3:1 1 Tim 4:1 ^v3:5 Mat 7:15,21; Taet 1:16

^w3:8 Eks 7:11 ^x3:11 Wək 13:50; 14:5; 14:19 ^y3:11 Sam 34:19

rafin itəm kotołkeike māmə okotoł nolən itəm Uhgın tołkeike, kən motol e Kristo Iesu, netəmim okotoł tərət kəm ilat,^z ¹³məto nian kitiah min əm, nol təfagə rat min ne netəm rəha neiueiueən, ilat okotoł nolən rat motuwın kol itəm in tərət agin. İlat netəmim kateiuə-in ilat,⁸ kən ilat okoteiuə-in pik agin-əh netəmim.

¹⁴Məto ik, Timoti, onakəkəike matətəu-pən əm natimnat wir min itəm kəməgətun ik lan itəm nəmən əskasik rəkis nipahrienən lan, məto-inu ik nəkitun wir netəmim itəm kəmotəgətun ik lan. ¹⁵Kən nian nəmatəkəku mətoarus-pa u-roiu, nəmitun Naoa Rəha Uhgın itəm titun nos-ipənən nenatigən māmə nəkitun nosən nəmegəhən lilin lan o nahatətəən e Kristo Iesu. ¹⁶Nəghatən min rafin e Naoa Rəha Uhgın, kəmotisi-pən əm e nohli Uhgın, kən koatasitu etat. Koatəgətun kitat, moatəniəp nolən rat min rəhatat, moatəg-ətuatip-in kitat, kən moatəgətun kitat e nolən min itəm kotətuatip.^a ¹⁷Koatasitu etat nəhlan māmə, kitat netəm rəha Uhgın, okotos nasituən rafin min əh, kən motuwa netəmim itəm kotitun nolən wək min rafin itəm kotəwir.

4 Timoti, oekən-ipinə nəghatən keike kit kəm ik e niganəmti Uhgın ne Kristo Iesu itəm otakil nolən rəha netəmim rafin, netəm koatəmegəh ne netəm kəmotimis, kən oekən-ipinə nəghatən u məto-inu in otuwa min matərəmərə. Kən inəh, iakatəkəike matən kəm ik māmə, ²ən-iarəp nəghatən rəha Uhgın, kən ətul matip o nən-iarəpən, nat əpnapin māmə otimətig əm, o tiəkis. Əg-ətuatip-in nolən rəha netəmim, kən ən-iarəp nolən

rat min, kən mīləs-ipər nətəligən rəha netəmim, kən nian natol wək min u, rəham nətəligən otəkəike məfəməh, kən rəham nəgətunən otəkəike mətuatip məwir. ³Nəkəike mol nəhlan məto-inu, nian itəm tatuwa, netəmim okəsotołkeikeən māmə okotətəlig-in nəghatən pahrien. Məto ilat okotos iəgətun pisin pisin min itəm okotəgətun nəghatən min itəm ilat əm kotołkeike.^b ⁴Kən ilat okotəuhlin matəlgilat o nətəlig-inən nəghatən pahrien, kən motuwın moatətəlig-in namsu eiueiue min.

⁵Məto ik, atehm wir rəham nətəligən ne rəham nolən min e nian min rafin, nat əpnapin nat pisin pisin min koatuwa e rəham nəmegəhən, kən ətul əskasik nian nəratən tatuwa, kən uwın mən-iarəp namnusən təwir, kən ol rafin wək itəm Uhgın təmos-ipən kəm ik māmə onəkol.

⁶Timoti, ol natimnat min əh, məto-inu otəsuwəhən, io ekimis. Kən roiu nəmegəhən rəhak tahmen e wain itəm kinatəhtəg-pən e olta māmə okol sakri-fais lan.^c ⁷E rəhak fait wir rəha nahatətəən, ematipin wir nelmək, kən e rəhak naiuən, io emaiu wir rəkis mətoarus-pa namnun naiuən, kən io emataskəlim wir nolən ətuatip rəha nahatətəən kən eməsapəsən wək rəha nən-iarəpən namnusən təwir.^d ⁸Kən roiu, İləməmə itəm rəhan nakilən tətəuatip wir, in təmol əpen-əpenə e nətuəən rəhak, inu hat rəha etəm tatol win e rəhan naiuən, kən in otəfauin-pa kəm io e nian rəha nakilən məto-inu in təmakil io māmə rəhak nəmegəhən tətəuatip. Kən sənəmə io pisin əm, məto otosipən kəm netəmim rafin itəm kotołkeike moatəsahgin māmə in otuwa min.^e

§3:13 Setan o netəmim pisin min okoteiuə-in ilat.

^z3:12 Mat 16:24; Jon 15:20; Wək 14:22

^a3:16 Rom 15:4

^b4:3 1 Tim 4:1

^c4:6 Fil 2:17

^d4:7 1 Tim 6:12

^e4:8 1 Kor 9:24-25

**Pol tæmæn-iarəp namnusən
rəha in min neen**

⁹ Eam-in uəhai əm rəham suatip məmæ onəkuwa mehm io, ¹⁰ mæto-inu Temas, u tolkeike pik nətueintən u, in tæmapəs io maiu muwin Tesalonaeka. Kresens tinuwin rəkis əpəh Kalesia, kən Tae-tas tinuwin rəkis Talmesia. ¹¹ Mæto Luk pisin əm itimlau min. Təwir məmæ nian nakatuwa, onakit Mak itəmlau min, mæto-inu in titun nasituən e wək rəhak.^f ¹² Emahl-ipən rəkis Tikikas tuwin əpəh Efesas. ¹³ Kən nian nakatuwa, onakos rəhak kot itəm emələhəu kəm Kapas əpəh Troas, kən onakos min rəhak naoa min itəm kəmaiu-aiu, kən iakolkeike pik min məmæ onakos naoa min u kəmol e nuwigi sipsip.^g

¹⁴ Suah u Aleksanta itəm etəmim rəha nolən wək e iæn, in təmatol tərət kəm io. Iərəməərə otos-ipən nitai nətouən rəhan o natimnat min əh.^h ¹⁵ Kən ik min, atəto ik o suah əh, mæto-inu tətəhtosig-in nəghatən min rəhatat.

¹⁶ Nian emaupən mətul e kot məmæ ekən-iarəp nəghatən min rəhak, suah kit tæməsətul-arəpən masitu lak, mæto

netəmim rafin kəmotagim motapəs io. Pəs Uhgin nikin otəsəhtən natimnat rafin itəm ilat kəmoatol. ¹⁷ Mæto Iərəməərə tæmətul e nikalik mos-ipa nəsanənən kəm io məmæ ekən-iarəp wir nəghatən rəhan, kən pəs laiuluə min okotəto. Kən tæmiləs-iarəp io e nohli laion. ¹⁸ Iərəməərə otiləs-irəkis io e nəratən min rafin itəm okol kəm io, kən in otaskəlim wir io, kən miləs io ekuwin e nərəməərəən rəhan əpəh ilis e nego e neai. Pəs kotiləs-ipər nərgin tatuwin matuwin namnun tikə. Əwəh.

Namnun nəghatən

¹⁹ Iatən təwir kəm Prisila ne Akwila, ne Onesiforas ne rəhan min.ⁱ ²⁰ Erastas tæməsətəu-pa-mən io, in əpəh Korin. Kən nian emiet Maelitas, emapəs Trofimas tətətig mæto-inu in tatimis.^j ²¹ Alkut pik məmæ nakuwa uəhai əm ikin-u, uarisig in nian rəha nətəpən. Iupulas tatən təwir kəm ik, kən Putens, ne Linus, ne Klotia, ne piətət min rafin ikin-u koatən təwir kəm ik.

²² Pəs Iərəməərə tətətig itəmat min. Pəs Uhgin otawte-in rəhan nəwirən kəm ik.

^f4:11 Wək 15:37-39; 2 Kor 8:23; Kol 4:14
Rom 2:6 ⁱ4:19 Wək 18:2; 2 Tim 1:16-17

^g4:13 Wək 20:6 ^h4:14 Aes 59:18;
^j4:20 Wək 19:22; 20:4; Rom 16:23

Taetas

Naoo itəm Pol təmäte tuwin kəm Taetas

Nəghatən əkuəkir rəha naoo u Taetas

?Pah təmäte naoo u? Aposol Pol təmäte naoo u.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Pol təmäte naoo u tatuwin kəm Taetas. Taetas in Iaihlua kit itəm təmähätətə e Kristo. Pol təmiuw-pa in o Kristo, kən Taetas təmol wək tepət ilau Pol tahmen əm e Timoti. Koatehm nərgin nian tepət e Niutesteman.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? Pol ne Taetas kəmian e nəptən u Krit, kən ilau kəmuətuoun niməfak kit ikin-u. Pol təmiet min, məto təmən-ipən kəm Taetas məmə in otətətig mol rafin wək min ikin əh. Krit in nəptən kit itəm tərıoah wir e nolən rat min, tahmen məmə inu netəmim koateiua pik nian rafin, moatagwən pik, kən moatəlpah koatəlpah. Neen koatuwa e niməfak kən moatən nəghatən eiua tepət məmə okotos məni lan.

?Təmäte naoo u o naka? Pol tolkeike məmə otasitu e Taetas e rəhan min wək əpəh e niməfak əpəh Krit. Taetas otəkəike mıləs-ipər netəmim məmə okotuwa elta min o nehmən niməfak. Kən Pol tatəghat-in nolən rəha nəghatən kəm netəm min u kəsotətəu-pənən nətəligən rəha Taetas. Kən mos-ipən nəgətuənən neen rəha nahatətəən ne naliwəkən ətuatip. Kən in təmən məmə Timoti otahtosig-in wir nəgətuənən eiua min. Namnun nəghatən təmən məmə otahl-ipa etəmim kit tuwa masitu e niməfak, kən Taetas in otəkəike muwa min masitu e Pol.

Pol təmən təwir kəm Taetas

1 Taetas. Io Pol, iatəte naoo u kəm ik. Io slef kit rəha Ughin, kən io aposol kit rəha Iesu Kristo. Təmahl-ipa io məmə ekasitu e netəmim itəm Ughin təmitəpun rəkis ilat məmə rəhan min, mıləs-ipər nahatətəən rəhalat, masitu elat məmə okotitun nəgətuənən pahrien. Nian netəmim koatətəu-pən nəgətuənən pahrien əh, kən rəhalat nəmegəhən otətuatip kotahmen-pən e nolən itəm Ughin tolkeike. ²Kitat kotitun nipahrienən əh, kən motahatətə lan. Kən e nolən əh, rəhatat nətəligən tətətig əskasik rəkis məmə okotos nəmegəhən lilin. Aupən aupən agin itəm Ughin təməsolən əh natimnat rafin, məto Ughin tinəmən rəkis nəmegəhən lilin əh, məmə in otol mihin. Kən kitat kotitun məmə in təseiuən nian kit ne.^k ³Kən e nian ətuatip itəm Ughin təmən, in təmol məmə netəmim okotitun nəghatən rəhan. Ilat kotitun məto-inu Ughin Iosmegəh rəhatat təmən mələhəu nəghatən kit məmə təmos-ipa wək u tətətig e nelmək məmə io ekən-iarəp nəghatən əh rəha nəmegəhən lilin.

⁴Taetas, rəhalau nahatətəən kitıəh, kən e nolən rəha nahatətəən, in tahmen əm mə ik nətik pahrien. Rəhak nəfakən məmə Ughin Tata rəhatat ilau Kristo Iesu, Iosmegəh rəhatat, pəs okuawte-in rəhalau nəwıwən kəm ik, kən muələhəu nəməlinuən tətətig ron ik.¹

Wək rəha Taetas əpəh Krit

⁵E nian emiet Krit, kən emələhəu ik nəkətətig məmə onəkol rafin wək itəm tətətig, kən məmə onakıləs-ipər elta min rəha niməfak, e taon min rafin e nitən Krit tahmen əm mə inu emən mihin kəm ik. ⁶Elta min rəha niməfak okəike kəsehm-pənən nolən rat kit

^k1:2 Kol 1:27 ¹1:4 Rom 1:7; 2 Kor 8:23; Kal 2:3

e rəhalat nəmegəhən, kən rəhalat pətan kitiah əm, kən rəhalat nisualkələh okotəkəike motahatətə e Uhgīn, kən məsotan əpnəpinən motol natimnat təsahmenən, kən məsotəhtən nəwīa rəhalat tata ne mama māmə netəmim okotən rat ilat ron.⁷ Nəmegəhən rəha elta min rəha niməfak otəkəike mətuatip wir mətə-inu ilat koatos wək asol rəha Uhgīn. Ilat itəm koatehm wir netəmim okotəkəike motol mihīn māmə kəsotiləs-ipər atipən ilat motol rəhalat nəghatən māmə netəmim okotəgin, kən nikilat təsahmə uəhaiən. Sənəmā ilat netəmim rəha nāpisən o nəmouən, kən sənəmā ilat netəmim rəha nosən mənī e neuiəuəən.

⁸ Mətə nəmegəhən rəhalat in otəkəike mol min-nulan. Ilat okotəkəike moatehm wir netəmim itəm koatuwa əh rəhalat ikin. Ilat netəm kotolkeike mə okotol əm natimnat itəm təwir, kən nolən rəhalat in tatəgəhun mə ilat netəm mətə, kən kotenatig. Ilat netəm rəha nətəu-pənən nəghatən rəha Uhgīn. Rəhalat nəmegəhən in otəkəike mətuatip wir e niganəmti Uhgīn. Ilat kotitun nən atipən e nikilat māmə kotapəs nolən natimnat itəm tərət kən moatol əm nat itəm təwir.⁹ Ilat okotəkəike motahatətə əskasik e nəghatən rəha namnusən təwir māmə in nīpahrienən tahmen-pən mə kəməgəhun ilat lan. Kən inəh, ilat kotenatig wir o nəgəhunən netəmim e nəgəhunən pahrien itəm tətəuatip māmə ilat okotətəu-pən. Kən nian netəmim neen okotən nəghatən min itəm tol pisin e nəgəhunən pahrien, kən netəm-iasol min rəha niməfak okotəgəhun ətuatip ilat motən-ipən kəm ilat māmə rəhalat nəgəhunən in neuiəuəən.^m

¹⁰ Iatəghat min-nulan mətə-inu netəmim tēpət e niməfak əpəh Krit

kotetəhau nəgəhunən pahrien u. Ilat, nəghatən rəhalat titatipərəh pik tahmen e kaluəluə, mətə nuhuən lan tikə, kən moatiuw rəkis netəmim neen e nəgəhunən eiueiua min rəhalat. Netəmim tēpət itəm koatən māmə okəkəike kəhg-ipən netəmim, ilat iəgəhun eiueiua min.ⁿ

¹¹ Ahtosig-in nəghatən rəhalat māmə okəsotəgəhunən e niməfak nəgəhunən əh kotərat itəm kəsotətuatipən māmə okotəgəhun, mətə-inu nəgəhunən rəhalat tatəəkīn-rəkīn nahatətəən rəha noanol min rafin rəha netəmim neen. Ilat koatəgəhun neuiəuəən əh mətə-inu kotolkeike māmə okotos mənī lan, mətə kəsotaulisən lan.^o ¹² Etəm Krit kit aupən, in ien kit rəhalat, in min təmən min-nulan māmə, “Netəm Krit, ilat netəm rəha neuiəuəən nian rafin. Kən ilat kotahmen e kuri iarupīn min. Kən ilat nəlpah, nian rafin kotolkeike māmə kotagwən əm lan.” ¹³ Mətə nəghatən rəha ien u, in tol əm nīpahrienən. Kən tol nəhlan, əhai ilat mən-ipən kəm ilat māmə rəhalat nəgəhunən in neuiəuəən, pəs ilat okotahatətə əm e nəghatən pahrien,^p ¹⁴ kən ilat okəsotətəu-pənən noanage rəha netəm Isrel ne nəghatən rəha netəm kotapəs nəghatən pahrien.^q ¹⁵ Kən nəkotitun māmə netəmim itəm kotətuatip e niganəmti Uhgīn, nat tikə itəm otol ilat kotamkimik. Mətə netəmim itəm koatamkimik e niganəmti Uhgīn mətə-inu ilat kəsotahatətəən e Iesu, kən nolən kit tikə itəm otol ilat kotətuatip. Kən tol min-nəhlan, nətəligən ne nikilat kərən kəsətuatipən, kən ilat kotəruru nakilən nat itəm təwir, ne nat itəm tərət. ¹⁶ Ilat koatən māmə kotitun Uhgīn, mətə nolən rəhalat tatəgəhun māmə koateiua, ilat koatəuhlin mənətaalat kəm Uhgīn.

^m1:9 1 Tim 3:2-7; 2 Tim 2:24-26 ⁿ1:10 1 Tim 4:7

^o1:11 2 Tim 3:5-6; 1 Pita 5:2 ^p1:13 2 Tim 4:2 ^q1:14 1 Tim 4:7

Netəm min əh kotərat agin, kotalməl koatəht nəwia Uhgin, kən okol ilat kəsotolən nat wir kit ne.[†]

Nəgəṭunən itəm tətəuatip

2 Məto ik Taetas, ik onəkəike məgəṭun wir netəmim e nəgəṭunən itəm tatəṭəu-pən nəghatən ətuatip e Iesu.² Ik onəkəike məgəṭun iaguıhl min məmə e naliwəkən rəhalat, ilat okotan mətig, kən məsotənım pikən wain, kən nolən rəhalat otəkəike mətuatip wir pəs netəmim okotisiai-in ilat, kən ilat okotəkəike moatətul əskasik kən moatol natimnat e nenatigən. Nahatətəən rəhalat otəkəike mamnim wir e nəghatən rəha Uhgin. Kən ilat okotəkəike motolkeike netəmim. Kən motəkəike kətul tiəkis e nian iəkis min itəm koatuwa e rəhalat nəmegəhən.³ Kən e nolən kitiah əm, nəkəike məgəṭun wir nipi-taguihl min məmə ilat okotəkəike motol nolən itəm tətəuatip məmə otosipən nisaiiən kəm Uhgin. Kən ilat okəsotənən nikali netəmim. Kən sənəmə nipitan rəha napisən. Məto ilat otəkəike motəgəṭun nəmegəhən ətuatip.^s ⁴ İnəh, ilat okotəgəṭun nipitan min e suatip itəm ilat okotolkeike rəhalat min nəman ne nenətilat min.⁵ İlat okotəkəike motəgəṭun nipitan məmə ilat nipitan mətig itəm nəmegəhən rəhalat in tətəuatip, kən ilat kəsotan əpnəpinən, kən moatisiai-in rəhalat nəman min, kən moatehm wir natimnat min rəha latuənu, kən ilat moatol təwir kəm netəmim. Nian koatol nolən tol min-nulan, kən otahtosig-in netəmim məmə kəsotən ratən nəgəṭunən rəha Uhgin.^t

⁶ Kən e suatip kitiah min, otəghat əskasik kəm netəm aluə məmə ilat kotitun nən atipən e nikilat məmə kotapəs nolən natimnat itəm tərat kən moatol

əm nat itəm təwir.⁷ Kən ik, e natimnat rafin, onəkol əm nat ətuatip min, pəs ilat okotəṭəu-pən nat naka itəm ik nakatol. Nian onakəgəṭun, nəmegəhən rəham otəkəike mətuatip, mol nəghatən rəham təfigəm.^u ⁸ Ik onakəkəike matən əm nəghatən pahrien itəm netəmim okol kəsotəplanən məntaa rəham nəghatən kən motən rat. Pəs in otol rəham tikimır min okotaulis lan məto-inu ilat kəsotehm-pənən nolən rat kit ne lam, kən məsotənən nat tərat kit etat.^v

⁹ Əgəṭun wir slef min məmə ilat okotol nəwia rəhalat etəm-iasol min e natimnat rafin, məmə nikilat otagien o wək rəhalat. Slef min okəsotənən nitai nəghatən rəha etəm-iasol min rəhalat,^w ¹⁰ kən məsotakləhən kəm ilat, məto nian rafin ilat okotəkəike moatol natimnat ətuatip min, məmə rəhalat etəm-iasol min okotən nipahrienən e rəhalat wək. E nolən itəm okotol e natimnat rafin, otəgəṭun məmə nəgəṭunən rəha Uhgin, İosmegəh rəhatat in tətəuatip məwir.

¹¹ Ik onakəkəike məgəṭun natimnat min əh rafin məto-inu Uhgin təmerəh rəkis e suatip kəm netəmim rafin məmə otosmegəh ilat lan nian tətawte-in rəhan nəwirən kəm ilat.¹² Nəwirən əh rəha Uhgin tatəgəṭun məmə nian kitat koatatig əh e nətueintən, kotəkəike motapəs nəṭəu-pənən nolən rat min ne natimnat rat min rəha nətueintən itəm koatəwiə e nikitat, məto okotan mətig, kən nəmegəhən rəhatat otətuatip wir motahmen-pən mə kitat netəmim rəha Uhgin.^x ¹³ Nəmegəhən rəhatat in otəkəike matol min-nulan nian kitat okotəsahgin nian Iesu Kristo, rəhatat Uhgin ne rəhatat İosmegəh, in otuwa min lan e nəsanənən ne nəwirən. Nian əh in təwir agin, kən kitat kotitun mə otəpanuwa, kən matol nikitat tətagien.

[†]1:16 1 Jon 1:6; 2:4

^s2:3 1 Tim 3:11

^t2:5 Efes 5:22

^u2:7 1 Tim 4:12

^v2:8 1 Pita 2:15

^w2:9 1 Tim 6:1

^x2:12 1 Jon 2:16

¹⁴Iesu nikin tæmagien mæmæ otimis otat, kæn mætou næmegəhən rəhatat mos-irəkis e nəsanənən rəha nolən rat min rafin, kæn mafəl wir kitat mæmæ kitat okotuwa rəhan min netəmim itəm kotalkeike mæmæ koatol əm nat itəm təwir.^y

¹⁵Natimnat min u, onatəgətun ilat e niməfak. Ləs-ipər nətəligən rəhalat mæmæ okotətəu-pən ləramərə, kæn məghat əskasik kəm netəm koatətəu-pən nəghatən eiueiua min. Ughin tamosipinə wək əh kəm ik, kæn əghat minnulan. Əsolən mæmæ etəmim kit otən rat ik.^z

Nolən rəha iəfak min

3 Taetas, ən-ipən wir min kəm rəham netəmim mæmæ okotisiai-in netəmiasol ne kapman rəhalat. Okotəkəike moatol nəwialat, kæn moatətul matip e nian rafin o nolən wək itəm otasitu e netəmim.^a ²Kæn ilat okəsotəghat eiuen o nərəkinən nərgi netəmim, kæn okəsotolən timəht, mæto ilat nan mətig əm kæn moatol təwir kəm netəmim, kæn motos-iəhau rəhalat nətəligən moatisiai-in netəmim rafin.

³Koatol min-nulan mæto aupən kitat kotərat kəmotahmen əm elat. Kæn Ughin təmasitu etat nian kitat min kəmoatol nolən rat min əh, kitat ialmə min. Kəməsotolən nəwia Ughin. Nosipən-os-ipənən rəha nəratən təmərəkin kitat. Kæn nolən rat min rəhatat itəm kitat kəmoatolkeike, kəmoatəramərə etat. Kitat kəmoatol əm nəwialat, kæn kəmoatol nolən rat rafin. Kæn kəmoatolkeike natimnat min rəha netəm pisin. Nolən rat rəhatat təmol mæmæ netəmim kotətəhau kitat, kæn kitat kəmoatətəhau kitat min.^b

⁴Mæto nian nolkeikeən ne nəwirən rəha Ughin losmegəh rəhatat təmiet-ərəpa, ⁵kæn in təmosmegəh kitat, mæto sənəmə təmol mæto-inu kitat netəm ətu-atip. !Kəp! In təmosmegəh kitat mæto-inu təmasəkitun kitat. In təmosmegəh kitat nian Narmin Rəha Ughin təmafəl rəkis nolən rat min kæn kotaiir wi min, kæn Narmin təməwiək-in nikitat.^c ⁶Narmin u inu, Iesu Kristo losmegəh rəhatat in suatip mæmæ Ughin tatətəlmin nikitat tatər lan e nikin agien.^d ⁷In təmol kitat kotətuatip e niganəmtin e nəwirən rəhan mæmæ okotahatətə e rəhan nəghatən itəm təməən kəm kitat mæ o nian kit kitat kotatig itulin kitat min. ⁸Inu nəghatən kit in nəghatən pahrien.

Kæn io ekolkeike mæmæ onakəgətun wir netəmim lan mæmæ okotitun wir. Nəgətunən min əh okotasitu e iəfak min mæmæ rəhalat nətəligən otətətig əskasik əm e nolən natimnat itəm təwir. Nəgə-
tunən min u ilat kotəwir kæn okotasitu wir e netəmim. ⁹Mæto apəs nəghatən alməl min itəm netəmim koatən tol minnulan: koatəghat o noanol min rəhalat tuwin muwin mīləs tipilat rat agin min; kæn moatetet ilat min kæn moatən-iəhau ilat min o nipəti nəghatən rəha Lou rəha Moses. Apəs əm nəghatən min u mæto-inu okol təsasituən e suah kit ne, kæn rəhan nəwirən tikə.^e ¹⁰Okəmə suah kit tatol netəmim koatoor ilat min o nəghatən tol minnulan, onəkuwin məghat əskasik kəm in kæn mən-iəhau. Mæto okəmə tatol min, kæn nakuwin min mən-iəhau min. Okəmə nəməniəhau pap mau kəiu, mæto in tatəkəike e rəhan nolən, kæn otətul-pən isəu ron motapəs.^f ¹¹Mæto ik nəkitun mæmæ suah kit tol minnulan, rəhan nətəligən tərət kæn tatol keko-eko, kæn matol təfagə rat e ni-

^y2:14 Eks 19:5; Dut 7:6; Esik 37:23; Kal 1:4; 1 Pita 2:9 ^z2:15 1 Tim 4:12 ^a3:1 Rom 13:1-7; 1 Pita 2:13-14 ^b3:3 1 Kor 6:9-11; Efes 2:1-2; 5:8 ^c3:5 2 Tim 1:9; Hip 10:22 ^d3:6 Wək 2:17-18 ^e3:9 2 Tim 2:14,16 ^f3:10 Mat 18:15-17

ganəmti Uhgin. Rəhan əm nolən tatəgə-
tun mə in iol tərət.

Namnun nəghatən rəha Pol

¹² Oekahl-ipinə suah mil u kit, Atemas
o Tikikas otimnə mehm ik. Nian otimnə,
ik onakəkəike meam-in uəhai əm su-
atip mə onakimnə mehm io əpəh taon
Nikopolis, məto-inu io emolkeike məmə
ekuwin matig ikin e nian rəha nətəpən.^g
¹³ Kən etəmim kəiu, Apolos ne Sinas u in
ienatig e lou,^{**} ilau katualiwək e rəha-
lau naliwəkən, məto ik onakasitu elau
məmə natimnat rafin rəhalau otəkəike
mətatig.^h

¹⁴ Rəhatat netəmim okotəkəike moti-
tun wir suatip o nolən wək kən moa-
tol nat itəm təwir məmə ilat kotitun
nasituən e netəmim neen itəm rəhalat
natimnat təsahmenən. Təsəwirən məmə
ilat kotatig əpnapin əm.ⁱ

¹⁵ Netəm min u itəm itimat ekoatatig
koatahl-ipinə nəghatən wir kəm itəmat.
Kən ən təwir kəm iəfak min itəm ko-
tolkeike itimat.

Pəs Uhgin otawte-in rəhan nəwirən
kəm itəmat.

^{**} **3:13** Ienatig e lou - Suah kit itəm titun wir lou rəha kot, kən in tatəghat rəha
netəmim itəm koatuwin e kot.

^g**3:12** Efes 6:21-22; Kol 4:7-8

^h**3:13** Wək 18:24; 1 Kor 3:5-6

ⁱ**3:14** Efes 4:28

Filimon

*Naoa itəm Pol təmäte
tuwin kəm Filimon*

**Nəghatən əkuəkir
rəha naoa u Filimon**

?Pah təmäte naoa u? Aposol Pol təmäte naoa u.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte tatuwin kəm Filimon əpəh e niməfak ikin Kolosi. Ilau fren wir. Filimon in etəmim kit itəm tatos slef min.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? E nian əh, netəmim tepət koatos slef. Kən iəfak min neen min, ilat min koatos slef min. Filimon, rəhan kit əh ikin slef, nərgin u, Onesimas. Məto Onesimas, in təmakləh-in mənə neen rəha Filimon, kən əmun, in magim. Okəmə Filimon otəplan Onesimas, lou rəha Rom tatən mə Filimon titun nohamnuən timis. Məto Onesimas təməplan Pol əpəh e kalapus ikin Rom, kən Pol təməni-iarəp Namnusən Təwir kəm in, kən təmahatətə e Iesu Kristo. Kən Onesimas in təmasitu e Pol. Kən Pol təmahil-ipən in titəlig-pən o Filimon. Pol təməni kəm Filimon məmə nat əpnəpin Onesimas in slef rəhan, məto roiu in pian e Iesu Kristo.

?Təmäte naoa u o naka? Pol təmäte naoa u matətapəh o Filimon məmə otaluin nolən rəha Onesimas, kən mos in titətlig-pa min. Nat əpnəpin məmə in rəhan slef, məto Pol tolkeike məmə Filimon otəplan Onesimas tahmen əm məmə in pian kit e Iesu Kristo.

1 Io Pol, itəm etatig e kalapus o Kristo Iesu, itimlau piətat Timoti, iatuən təwir kəm ik Filimon. Ik iolitimlau itəm ekioalkeike pik, kən kitəhal

kətəhalol wək kitəh əm rəha Iesu. ² Kən iatuən təwir kəm winitat Apia, ne Akipas itəm kitat mopael min koatəluagin rəha Uhgin, kən iatuən təwir kəm netəm rəha niməfak itəm koatuwa moatəfak e rəham nimə.³ Pəs Uhgin u Tata rəhatat, ne Iərəməra Iesu Kristo okuawte-in nəwirən ne nəməlinuən kəm itəmat.

Nəfakən rəha Pol

⁴ E nian min rafin itəm iatəfak ron ik, matən tagkiu kəm Uhgin ron ik, ⁵ məto-inu eməto nahatətəən rəham e Iərəməra Iesu, ne nolkeikeən rəham itəm tatuwin o nəfak min rafin. ⁶ Kən iatəplan nolən rəham, məmə natawte e nikim agien məto-inu e rəham nahatətəən. Kən iatəfak məmə nolən əh otasitu lam məmə onəkitun wir kən mos nat wir min rafin rəha Uhgin itəm tətawte-in e Kristo kəm kitat. ⁷ Piak, iatəfak nəhlan məto-inu rəham nolkeikeən təmol niki nəfak min koatəto təwir, kən nian eməto, io min, nikik təmagien kən tatiləs-ipər rəhak nətəligən lan.^k

Nətapəhən rəha Pol

⁸ Tol nəhlan, e Kristo esəginən o nənən kəm ik məmə onəkol nat kit itəm nəkəike mol, ⁹ məto esol mihinən. Iatətapəh-in əm e nolkeikeən. Io iaguihl kit, etatig e kalapus o Kristo Iesu. Kən io inu Pol, ¹⁰ iatətapəh-in suah kit ron ik e rəhak niphərienən məmə nakos e nikim agien. Suah əh in təmuwa tahmen-pən e nətik nian emətətig e kalapus, inu Onesimas, rəham slef.¹¹ Aupən ikin, in təməsol wək wirən kəm ik, məto roiu in titun nolən wək təwir kəm kilau kərən.^{††}

¹² Kən roiu, etahl-ipinə min suah u, etəm itəm iakolkeike pik. ¹³ Okəmə tətatig itimlau min, nikik tagien ron, kən in otatos nəmeem mətasitu lak nian

^{††}1:11 Nərgin u “Onesimas” in təmə, “etəm itəm titun nolən wək wir.”

etatis ikin-u e kalapus o namnusən təwir. ¹⁴Məto esolkeikən məmə ekol nat kit itəm ik nasegəhan-inən. Kən okəmə natol nat wir, iakolkeike məmə in tatisi-pən əm e nikim agien, məto sənəmə nat io iatəkəike kəm ik məmə nakol.

¹⁵Esitunən, okəm-naka Onesimas təmagim e nian əkuəkir u məmə onakos min in titəlig-pa min nətuatig agin-əh, ¹⁶məto sənəmə in otol min əm slef rəham, kəp. Məto roiu əh, in suah wir taprəkis-in slef kit, in pialau etəm təwir. Io iakoleike pik in, məto ik onakolkeike pik in taprəkis, məto-inu in rəham slef, kən in piam e İərəmərə.^m

¹⁷Nakatehm io məmə kəmuea kitəh e wək ne nolkeikən rəha Kristo, kən tol nəhlan, iatətapəh məmə nian in otimnə, nakos in e nikim agien təhmen-pən əm məmə io. ¹⁸Okəmə təmol nat kit tərət kəm ik, o təmos rəham nat kit kən məsə-touən, pəs nəkələhəu-pən tətatis e kaon rəhak. ¹⁹Kən əh-roiu, Io Pol, iatəte e nelmək — *pəs io epanətou*. Məto təwir

məmə nəsaluinən rəham kaon asol agin kəm io, itəm tol min-nulan, emasitu lam kən nəmos rəham nəmegəhən lili. ²⁰Piak, iakolkeike məmə onakətuoun matətou rəham kaon^{‡‡} kəm io, kən ol nat u iatətapəh-in e nərği İərəmərə, kən ol nikik tatəto təwir e Kristo. ²¹Iatəte naoa u kəm ik məto-inu ekitun məmə onəkol nəwiak, kən onəkol taprəkis-in nat naka itəm iatətapəh-in.

²²Kən nat kit min, afəl rəhak kit rum məto-inu emələhəu-pən rəhak nətəligən e Uhgin məmə in otos io ekitəlig-pinə min otəmat, inu noa nəfakən rəhatəmat.ⁿ

Namnun nəghatən rəha Pol

²³Epafras, itimlau min etuatig e kalapus o nərği Kristo İesu, kən in tatən təwir kəm itəmat.^o ²⁴Kən Mak, ne Aristakas, ne Temas, ne Luk, itəm itəmat ekoatol wək kitəh, ilat min koatən təwir kəm itəmat.^p

²⁵Pəs İərəmərə İesu Kristo otawte-in rəhan nəwirən kəm itəmat rafin.

^{‡‡}1:20 E nəghatən Kris, nəghatən rəha Pol ikin-u “mətou rəham kaon” in iuəhkir əm e nərği Onesimas.

^m1:16 1 Tim 6:2

ⁿ1:22 Fil 1:25; 2:24

^o1:23 Kol 1:7

^p1:24 Kol 4:10-14

Hiprus

*Naoo itəm kəməte tuwin
kəm noanol rəha Isrel*

**Nəghatən əkuəkir
rəha naoo u Hiprus**

?Pah təməte naoo u? Kitat kotəruru məmə pah təməte naoo u. Etəm təməte naoo u təməsətəən nərgin e naoo. Etəm təməte təməsəplanən İesu Kristo. Məto təməto Namnusan Təwir o netəmim pisin-pisin min itəm kəmotəplan İesu. Kən suah u, in titun nəghatən rəha Oltesteman, ne nolən rəha netəm Isrel aupən. Okəm-naka Panapas o Apolos təməte naoo u, məto-inu ilau kiatur nat tahmen e suah u. Kən ilau iahgin e niməfak. Netəmim neen, nikilat təht məmə Pol təməte, məto nikitat təsəhtən nəhlan məto-inu e leta tepət rəha Pol, təmələhəu-pən nərgin, məto nərgin tike e naoo u.

?Təməte tatuwin kəm pah? Təməte naoo u kəm netəm Isrel itəm kotahatətə e Kristo İesu, məto okəm-naka neen kəmotitəlig-pən noan məsin e nolən rəha nətəu-pənən Lou rəha Moses. Okəm-naka ilat kəsotitun wırən nəukəti Namnusan Təwir.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təməte? E nian əh, netəm Isrel koatərəkin netəm Isrel itəm koatahatətə e İesu Kristo. Nikilat təpou ron. Təwir məmə ilat okotəto məmə nahatətəən rəhalat in nipahrienən, kən İesu

in Kristo itəm Ughin təmən məmə otahl-ipa.

?Təməte naoo u o naka? E nian əh netəmim neen e niməfak, nikilat təht məmə nolən rəha nətəu-pənən Lou rəha Moses e Oltesteman, in ilis taprəkis-in nolən rəha nahatətəən e İesu Kristo. Məto nolən min nəhlan rəha Oltesteman, ilat narmin min əm rəha natimnat min itəm İesu otol. Kəmotəte naoo u məmə netəmim okotəplan motitun məmə İesu Kristo in ilis taprəkis-in natimnat rafin, tahmen-pən e ien min, ne nagelo min, ne Moses, ne Aron ne pris min. Nolən rəha nahatətəən e İesu Kristo in təwir pik taprəkis-in nolən rəha nətəu-pənən lou rəha Moses. Inu, in nipahrienən məto-inu natimnat rafin rəha Oltesteman təmuwa mol nipahrienən lan e İesu Kristo. Kən nimisən rəhan in tahmen əm məmə otos-irəkis nolən rat min rəha etəmim.

Kristo təmol əp Ughin kəm itat

1 Aupən ikin, Ughin təmatən[¶] nəghatən rəhan, məto təmatələhəu əm e səpag kəm tipitat min e nian tepət ne suatip pisin pisin min. ²Məto roiu əh, kinotegu-pən e namnun nian,^{§§} kən tınatəghat ətuatip əm kəm kitat e Nətin, itəm in təmiləs-ipər məmə otərəməə e nautə rafin rəha tata rəhan.* Kən e Nətin əh, in təmol natimnat rafin e nətueintən.[†] ³Nəti Ughin in nəhag-əhagən rəha nəwırən ne nəsanənən rəha Ughin.[‡] In təməru ətuatip rəhan tata e natimnat rafin.[¶] In tatəmik ətain natimnat rafin e nəsanənən rəha nəghatən rəhan.[§] Nian

[¶]1:1 Hip 2:2

^{§§}1:2 1 Pita 1:20

*1:2 Sam 2:8

[†]1:2 Jon 1:1-3; Kol 1:16

[‡]1:3 Jon 1:14; 12:41; Aes 6:1-4

[¶]1:3 Jon 14:9; Fil 2:6-7; Kol 1:15; 2 Kor 4:4

[§]1:3 Kol 1:17

in təmimis rəkis məmə otafəl rəkis rəhatat nolən rat min,** kən in tatəpələh e rəhn matip kig, ikin rəha nepədən ne nisiaiən, e nego e neai.††

Nəti Uhgin u, in ilis taprəkis-in nagelo min

⁴Tol nəhlan, Uhgin təmiləs-ipər rəkis Nətin u, kən in ilis taprəkis-in nagelo min, tahmen-pən məmə nərig u itəm Uhgin təmos-ipən kəm in, in ilis pik taprəkis-in nərgilat rafin.‡‡ ⁵Uhgin təməsən agin-əhən kəm nagelo kit rəhan məmə,
“Ik nətik.

Roiu enuwa rəham tata ətuatip.”¶¶

Məto in təməghat nulan kəm Iesu. Kən Uhgin təməsən agin-əhən kəm nagelo kit məmə,

“Io tata rəham,

kən ik onəkuwa nətik.”

Məto in təməghat nəhlan kəm Iesu. §§

⁶Məto e nian Uhgin tahl-ipa Nətin itəm təmaupən maiir* tuwa e nətueintən, kən in tən məmə,

“Pəs rəhak rafin nagelo min, nipinəgilat taru nisip e nisiaiən, motən-wiwi in.”

⁷Nian Uhgin tatəghat-in nagelo min, in tatən məmə,

“Io emol rəhak nagelo min

ilat kotahmen e nimətag itəm tətən ikin min rafin, matol rəhak wək.

Ilal iolwək min rəhak, tahmen e nigəm.”††

⁸Məto təmatəghat-in Nətin kən matən məmə,

“Uhgin, rəham nəməməyəən otətətig lilin, namnun tikə.

Kən nətuatipən in nəlnal rəha nəməməyəən rəham.

⁹Ik nəmolkeike əm nətuatipən

kən metəhau nolən eko-eko min.

Tol nəhlan, io u, rəham ətuatip Uhgin, io emələhəu aupən ik, kən ik ilis e ik min neen.

Kən emol-pən oel e rəhm-kapə, tatəgə-tun məmə ik kig,

matol nikim tagien taprəkis-in ik min neen.”¶¶

¹⁰Kən Uhgin tatən-ipən min kəm in məmə,

“Təməmə, e nətuounən, ik nəmol nətueintən u,

mol in təskasik.

Kən e nelməm atip əm,

ik nəmol natimnat rafin itəm kotətig e neai.

¹¹Natimnat min u rafin, ilat okəpanotikə,

ilat okotoas tahmen e niməhan itəm təməmnəmit,

məto ik nətətig lilin əm. §

** 1:3 Taet 2:14

†† 1:3 Fil 2:5-11; Kol 1:15-18.

‡‡ 1:4 Efes 1:20-21; Fil 2:9

¶¶ 1:5 Sam 2:7; Wək 13:33; Hip 5:5; 1 Kron 17:13

§§ 1:5 Mat 3:17

* 1:6 Katən məmə in təmaupən maiir məto-inu təmaupən maiir e pian min. Katəghat-in nəhlan Iesu, məto-inun in təmaupən matig, uarisig natimnat min rafin (Əplan min Kolosi 1:15). Tol nəhlan, kən natimnat rafin min, in rəhan əm. Tatos nepədən ne nisiaiən nəhlan tahmen e suakəkə itəm təmaupən maiir. Sam 89:27; Hip 2:10; Rom 8:29.

† 1:7 Sam 104:4

‡ 1:7 Nimətag ne nigəm kəmueia nian Uhgin təmos-ipa Lou. Hip 2:2; 12:18-21.

¶ 1:9 Sam 45:6-7

§ 1:11 Aes 34:4; 51:6; Nol Əpən 6:12-17

¹² Ik onakaiu-aiu ilat,
tahmen əm məmə etənim təmauiui
rəhan nīməhan.

Ik onakəuhlin natimnat min u,
tahmen e etənim təmikis rəhan
nīməhan,

məmə in otətəut-in in pisin.

Məto ik, nəkətatig lilin əm nulan,
kən okol nəsimisən nian kit.”**

¹³ Uhgin təməsən-ipən agin-əhən kəm
nagelo kit rəhan məmə,

“Ik əpələh e rəhak matip, ikin rəha
nepədən ne nisaiiən,

kən mətəsaḡin.

Pəs io ekos-iəhau rəham tikimir min,
mol ilat kotahmen e nīməhan kit itəm
nateguafəl nelkəm lan.”†† ‡

¹⁴ Məto nagelo min, ilat iolwək min əm.
Nagelo min, ilat narmin min itəm Uhgin
təmahl-ipa məmə okoatehm netənim
itəm okotos nəmegəhən ron.

Nən-iəhauən itəm o nuwinən e naiəh

2 Iesu in ilis pik. Tol nulan, təwir
məmə kitat okotətəlig-in wir nat
naka itəm kitat kəmotəto,“¹ məmə naiəh
rəha nitəhəi təsiləsən kitat. ² Nəghatən^{§§}
itəm nagelo min kəmoatən-iarəp* in
nipahrienən, kən netənim ilat okotos
nalpinən o nətgəhlən Lou ne nəlpah-
inən nolən nat Lou tatən. ³ ?Tol nəh-

lan, kən kitat okotəhrol nulan motaḡim
okəmə kitat kotol nat əpnəpin əm e
nosmegəhən asol əh rəha Iesu? Nos-
megəhən u, itəm Iərəməmə təmaupən
mən-iarəp, kən netəm min u itəm kə-
motəto, ilat kəmotəgətun kəm kitat
məmə in nipahrienən.[†] ⁴ Uhgin təmatig
mol min nəfigəməən o nəghatən əh e
nolən nəmtətin min, ne natimnat min
itəm narmi netənim tatiwig ron, ne nat
pispis min, ne nos-ipamən nəsanənən
min rəha Narmin Rəha Uhgin o nolən
wək.[‡]

Iesu təmuwa mahmen e pian min

⁵ Nagelo min okol kəsotərəməəən
e nətueintən itəm otəpanuwa, itəm
kotəghat-in.[¶] ⁶ Məto-inu Naoa Rəha
Uhgin tatən məmə,

“Etənim in nat əpnəpin əm,
məto ik, nəkim tatəht in, ik nəsaluinən,
kən ik natehm wir nəti etənim.[§]

⁷ E nian əkuəkir əm itəm ik nəmos-iəhau
in, teiuaiu ləhau e nagelo min,
kənu mos-ipən nəərəməəən ne nepədən
ne nisaiiən kəm in.

⁸ Kən ik mos-ipən nepədən məmə in
otərəməə e natimnat rafin.”** ††

Roiu əh, tatən məmə, “natimnat
rafin,” nipətin un məmə Uhgin
təsapəsən nat kitəh ne məmə

** 1:12 Sam 102:25-27

†† 1:13 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, “ekol rəham tikimir min ilat kotahmen
e nat kit itəm nəkəpələh matəfipər nelkəm lan,” kən nipətin u məmə, “Oekol ik ilis
agin taprəkis-in rəham tikimir min.”

‡ 1:13 Sam 110:1

¶ 2:1 Rom 11:22

§§ 2:2 Nəghatən u tatəghat-in, in Lou rəha Moses.

* 2:2 Wək 7:53

† 2:3 Hip 10:28-29; 12:25

‡ 2:4 Mak 16:20

¶ 2:5 Netəm Isrel ilat koatən məmə nipahrienən məmə nagelo min ilat koatərəməə
roi u ikin min rafin e nətueintən; Dut 32:8.

§ 2:6 “nəti etənim,” inu Iesu.

** 2:8 Sam 8:4-6

†† 2:8 Jen 1:26; Nol Əpən 20:4,6; 22:5

etənim təsəməməən lan. Məto kitat kəsotehmən əh natimnat min əh kotuwa. ⁹Məto nat kitəh kitat kəmotehm, inu Iesu, itəm “e nian əkuəkir əm nəmos-iəhau in teiuiəu ləhau e nagelo min” kən roiū əh “kinos-ipən nepədən ne nisialien kəm in” məto-inun in təmos nahməən mīmīs o kitat. Əwəh, e nəwīrən rəha Uhgīn, Iesu təmīmīs o netənim rafīn e nətueintən.^{‡‡}

¹⁰Uhgīn təmol natimnat rafīn məto-inun in təmolkeike mihin, kən natimnat rafīn kotatig-pən e nelmin.^{¶¶} Kən təwir agin məmə Uhgīn təmol Iesu u, təmaupən mohatip nol o nosmegəhən netənim, in təməto nahməən e nimisən, məmə in tətuatip agin^{§§} o nəmikən nenəti Uhgīn min tepət kotuwīn katig e nəhag-əhagən rəha nəwīrən ne nəsanənən rəhan.* ¹¹Iesu in tatol rəhan netənim kotasim, məmə rəha Uhgīn əm, rəhalat nolən rat tikə.[†] Kən Iesu ne rəhan min netənim, rəhalat tata kitəh əm. Tol nəhlan kən Iesu in təsaūlisən məmə otaun-in ilat u məmə pian min ne winīn min.[‡] ¹²In təmən-ipən kəm Uhgīn məmə, “Io oekən-iarəp ik kəm piak min ne winik min ne natimnat min itəm ik nəmol.

Oekan napuən mənwiwi ik e nuəfiminən asol e niganəmtilat.”[¶]

¹³In tatən min məmə,

“Io oekələhəu-pən nahatətəən rəhak e Uhgīn.”[§]

Kən matən min məmə,

“Io u, itimat nisualkələh itəm Uhgīn təmos-ipa kəm io.”^{**}

¹⁴Nisualkələh min əh, Iesu tatəghat-in ilat, ilat nipətīlat ne nitalat əh-ikin. Ilat u netənim agin-əh əm. O nat u, Iesu təməkəike muwa e nətueintən mos nipətīn ne nitan tahmen əm elat məmə in otuwa pialat pahrien.^{††} Təmol nəhlan məmə in otīmīs, kən nimisən rəhan, in otərəkin nəsanənən rəha Iərmīs, itəm tətaskəlīm nəsanənən rəha nimisən.^{‡‡} ¹⁵Məto-inu netənim koatəgin nimisən.^{¶¶} Nəginən rəhalat tətaskəlīm ətain ilat nian rafīn, tahmen əm məmə ilat slef min. Məto Iesu in təmīmīs məmə otīuw rəkīs netəm min u, məmə sənəmə ilat slef min. In təmikīs ilat. ¹⁶Kotītun əsas məmə sənəmə in təmasitu e nagelo min, məto in təmasitu e noanol min rəha Epraham.^{§§}

¹⁷Iesu təike mos nipətīn ne nitan nəhlan, məmə in otuwa mol tahmen e pian min e nolən min rafīn,* məmə in titun

^{‡‡}2:9 Fil 2:8-9

^{¶¶}2:10 Rom 11:36

^{§§}2:10 Hip 2:17; 4:15; 5:8-9

*2:10 Luk 24:26; Rom 8:17; 2 Tes 2:14; 1 Pita 5:1; Hip 2:7

[†]2:11 Hip 13:12; Efes 5:26

[‡]2:11 Mat 28:10

[¶]2:12 Sam 22:22

[§]2:13 Aes 8:17

^{**}2:13 Aes 8:18; Jon 10:29

^{††}2:14 Jon 1:14

^{‡‡}2:14 Jen 3:15; 1 Kor 15:54-57; 2 Tim 1:10; 1 Jon 3:8

^{¶¶}2:15 2 Tim 1:7

^{§§}2:16 Aes 41:8-9; Luk 3:8

*2:17 Fil 2:7; Hip 2:10; 4:15; 5:1,8-9

nasakitunən[†] kitat, kən koatagile lan. In otəkəike muwa mol nəhlan, təgəṭun mēmə in pris asol agin pahrien, tatol wək rəha Ughin, kən mēmə in otilpin neməha rəha Ughin.¹⁸ Kən roiu əh, nian Setan tatos-ipən-os-ipən kəm ilat, kən Iesu titun nasituən elat, məto-inu in min, in tinəto tərət rəkis nian Setan təmos-ipən-os-ipən kəm in.[‡]

Iesu in taprəkis-in Moses

3 Piak min ne winik min, Ughin tinaun-in[¶] kələh kitat min itəmat o nuwinən e nego e neai, kən mol mēmə kitat netəm iasim. Məto-inu Iesu tətə-situ nulan e kitat, itəmat onəkotəkəike katətəlig-in pik Iesu əh, in aposol kən in pris asol agin rəha nəfakən rəhatat itəm kitat koatən-iarəp.² Ughin təmiləs-ipər Iesu mēmə in otol wək u, kən in təmol nəwia Ughin e natimnat rafin, tahmen e Moses aupən təmol nəwia Ughin e rəhan wək rafin, mēmə in otatehm wir nimə, inu netəmim rəha Ughin.[§] ³ Ilau kərən kətioal nəwia Ughin, məto etəm təmiləkin nimə, netəmim koatiləs-ipər nərgin ron taprəkis-in nimə itəm in təmol. Kən e nolən kitəh əm, tətəuatip mēmə Ughin otələs-ipər Iesu taprəkis-in Moses.⁴ Kən nimə min rafin, netəmim koatiləkin, məto Ughin in təmiləkin natimnat rafin itəm tətətig.⁵ Moses in iolwək kit e nipəgnoa nimə rəha Ughin, itəm tatol nəwia Ughin, matehm nimə rəhan, inu netəmim rəha Ughin. Kən nəmegəhən rəha Moses tatəpsen-

pən natimnat itəm Ughin otəpanəgə-tun.⁶ Kristo, in min tatol nəwia Ughin. Məto sənəmə in iolwək əm kit tahmen e Moses. In Nətin, kən tatos nepəṭən o nərəmərəən e rəhan nimə. Kən okəmə kitat kəsotəginən, kən motalkut mēmə okotətul əskasik^{**} o nat un itəm kitat kəmotələhəu-pən nətəligən rəhatat lan, kən motausit ron, kən nipahrienən mēmə kitat u, netəmim rəhan, kitat rəhan nimə.^{††}

Oatehm məha-məha itəmat min e nahatətəən rəhatəmat

⁷ Nəghatən u inu, Narmin Rəha Ughin təmən e Naoa Rəha Ughin mēmə, “Roiu əm, onəkotəkəike moatətəlig-in nəwian,
⁸ məsotolən rəhatəmat-kapə təskasik pik, tahmen e tipitəmat min ilat kəmoatol mihin aupən moatəht nəwia Ughin, nian ilat kəmoatek asgəwin Ughin e ikin taruən-aruən ikin.^{‡‡}
⁹ Ikin əh, tipitəmat min kəmotəkəike kəm io mēmə okotəplan rəhak nəsanənən, nat ənnapin ilat kəmotəplan pap natimnat min itəm emol o nup foti.^{¶¶}
¹⁰ Kən io iatol neməha kəm ilat, kən matən mēmə,
‘Nikilat tətən isəu ron io nian rafin. Kən ilat motapəs nolən nat itəm iatən kəm ilat.’
¹¹ Neməha təmol io, kən ekos noanawil kit mən mēmə,

[†]2:17 Hip 5:2

[‡]2:18 Hip 4:15

[¶]3:1 Rom 8:28

[§]3:2 Nam 12:7

^{**}3:6 Hip 3:14; 4:14; Rom 11:22

^{††}3:6 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5

^{‡‡}3:8 Eks 17:1-7; Nam 20:2-5

^{¶¶}3:9 Nam 14:3; Dut 1:3; Wək 7:36

‘Ilat okol kəsotuwinən e ikin katos namegən ron io ikin.’”§§ *

¹² Piak min ne winik min, oatehm wir itəmat min o nat u. Otol məmə nikitəmat atip otəsəratən kən kit təsapəsən nahatətəən, mol məmə nəkotəuhlin-pən itəmat isəu o Uhgin itəm tatəmegəh. ¹³ Uhgin təməən “Roiu əm,” kən nian u “roiū” tətətig əh. Tol nəhlan, nəkotəkəike moatəghat roiū kəm itəmat min, moatehm məha-məha itəmat min nian rafin, məmə nolan rat otəseiūə-inən itəmat kit mol rəhn-kapə təskasik o Uhgin. ¹⁴ Məto-inu okəmə kitat kotətul timtim mətoarus-pən namnun, motahatətə e Uhgin təskasik miəkis, təhmen əm məmə inu kəmotətuoun motahatətə wi əm lan, kən tatəgəhun məmə kitat kinoatos kələh natimnat min rəha Kristo. ¹⁵ Məto sotaluinən nəghatən itəm kəməən, “Roiu əm, onəkotəkəike motətəlig-in nəwian məsotolən rəhatəmat-kapə təskasik pik, təhmen e tipitəmat min ilat kəmoatol mihin aupən moatəht nəwia Uhgin.”†

¹⁶ ?Kən pah min un itəm kəmotəto pap nəwia Uhgin, məsotolən? Ilat un Moses təmit-irəkis ilat Ijip.‡ ¹⁷ ?Pah min un kəmotol Uhgin neməha tol o nup foti? Ilat un, netəm kəmotol nolan rat, kən moatəme motimis moatəməhl əpnapin əm əpəh ikin taruən-aruən ikin.¶ ¹⁸ ?Kən pah min un Uhgin təmatəghat kəm ilat, matos noanawil məmə ilat okəsotuwinən motiet-arəpən ikin katos namegən ron ikin? In təmatəghat kəm

netəm kəmotəht nəwian.§ ¹⁹ Kən kitat koatəplan məmə kəməsegəhan-inən ilat məmə okotiet-arəpən ikin katos namegən ikin ron, məto-inu ilat kəsotahatətəən lan.

Ikin katos namegən o Uhgin ikin

4 Məto kitat u, Uhgin təməən-iəkis rəkis məmə kitat kotitun nuwinən imə ikin katos namegən ron ikin, kən nəniəkisən u, tatətul əh, materəh otat. Tol nəhlan, pəs kitat koatəto itat, kən moatəgin məmə kitat kit okol mətan təsosən namegən əh. ² Məto-inu kitat kinotəto rəkis namnusən təwir məmə Uhgin təmol əpen-əpenə ikin kit o namegən rəhatat, təhmen əm məmə inu netəm aupən kəmotəto nəghatən mihin. Məto nəghatən əh, təməsasituən elat, məto-inu ilat kəmoatəto əm, məsotahatətəən lan. ³ Məto-inu kitat netəm kəmotahatətə əm lan, kitat kotitun nuwinən imə, ikin katos namegən ron ikin. Məto rəha netəm min u itəm kəsotahatətəən lan, Uhgin təməən məmə, “Neməha təmol io, kən ekos noanawil kit, mən məmə,

‘Ilat okol kəsotuwinən ikin katos namegən ron io ikin.’”***

Təməən nəhlan, nat əpnapin məmə tinol əpen-əpenə rəkis ikin katos namegən ron ikin nian in təmətuoun matol nətueintən. ⁴ Kitat kotitun məmə tinol əpen-əpenə rəkis lan, məto-inu Naəa Rəha Uhgin in tatəghat-in Sapat, matən məmə, “Təmol nətueintən, kən e nian sepin lan, Uhgin təməameg e rəhan

§§3:11 Nam 14:21-23

*3:11 Sam 95:7-11

†3:15 Sam 95:7-8; Hip 3:7-8

‡3:16 Nam 14:1-35

¶3:17 Nam 14:29; 1 Kor 10:1-13

§3:18 Nam 14:22-23; Sam 95:11; Hip 3:11

**4:3 Sam 95:11; Hip 3:11

wək.”†† 5 Məto ikin min neen e Naoa Rəha Uhgín, Uhgín tatən məmə, “İlat okol kəsotuwinən ikin katos namegən ron io ikin.”‡‡

6 Tol nəhlan, ikin katos namegən o Uhgín ikin əh, in tətətig əh məmə netəmim okotuwin ikin. Məto netəm min u aupən itəm kəmotəto nam-nusən təwir, ilat kəmotəmik-arəpən-in nuwinən ikin katos namegən ron ikin, məto-inu kəmotəht nəwia Uhgín. 7 Kənu, uarisig lan, tol-pən Uhgín təmələhəu min nian kit min o nuwinən ikin katos namegən ron ikin. Nian əh, inu roiu. Uhgín təmən-iarəp nat u kəm Tefit məmə,

“Roiu əm, onəkotəkəike motətəlig-in nəwian məsotolən rəhatəmat-kapə təkaskik pik.”¶¶

8 Nikitəmat tuəh-tu suah u Josua§§ aupən. Okəmə Josua təmos-ipən namegən kəm ilat nian in təmit ilat moatuwin Kenan, kənu Uhgín okol təsən minən məmə otələhəu nian kit min məmə in nian rəha nuwinən imə ikin katos namegən ron ikin.* 9 Kən tol nəhlan, kən in təmən nian pisin kit min, nian əh-ikin tətətig əh o rəhan netəmim məmə okotuwin motos namegən, e nolən kitəh əm itəm Uhgín təmameg mihin e rəhan wək min aupən, e nian

rəha Sapat. 10 Məto-inu etəm tatuwin imə məmə otos namegən u, in otameg e rəhan wək, tahmen əm e Uhgín itəm təmameg e rəhan wək aupən.† 11 O nat u, kitat okotalkut əskasik məmə okotuwin imə motos namegən u. Təsəwirən məmə kitat kit, otətəu-pən nolən rəha netəm aupən itəm kəmotəht nəwia Uhgín, moatəme.

12 Məto-inu Naoa Rəha Uhgín,‡ in tatəmegəh məsanən mitəhləpik e wək rəhan.¶ Kən in tahmen e naip tasilə e nikalin kərən mil.§ In titun nətarerəhən matəplan nətəligən min ne nikin pisin pisin min e netəmim, tahmen əm e naip itəm tatətarerəh matəplan ikin tatilpin min ikin e nikilkilitəm ne nəhau imə agin. In tətəkil nətəligən min ne nolən anion min e nikitəm.** 13 Uhgín tatəplan natimnat rafin e nətueintən tahmen əm məmə kəməte kitalkin-italkin katəpik, koatəməhl piəpiə əm. Kitat okotəkəike motən-iarəp rafin agin natimnat itəm kəmotol kəm Uhgín u inu.††

Iesu in təmuwa pris asol agin itəm təwir maprəkis, məto-inu in Uhgín pap, məto təmuwa etəmim

14 Tol nəhlan, pəs kitat kotəskəlim-iəkis nahatətəən rəhatat itəm kinoatən-iarəp rəkis, məto-inu kitat koatos pris asol agin kit rəhatat in iahgin. Inu Iesu,

††4:4 Jen 2:2

‡‡4:5 Sam 95:11

¶¶4:7 Sam 95:7-8; Hip 3:7-8

§§4:8 Josua in nərgin kit e nəghatən rəha İsrel. Kən nərgin u Iesu, nərgiləu tahmen-ahmən əm e Josua e nəghatən rəha netəm Kris. Nian Josua təmos-ipən namegən kəm netəm İsrel əpəh Kenan, nəmegəhən rəha Josua in tatəpsen-pən nat itəm Iesu otəpanol, mos-ipa namegən pahrien kəm kitat.

*4:8 Dut 31:7; Jos 22:4

†4:10 Jen 2:2; Hip 4:4

‡4:12 1 Pita 1:23; Aes 49:2; Nol Əpən 19:13-15; Jon 12:48

¶4:12 Aes 55:11; Jer 23:29

§4:12 Efes 6:17

**4:12 1 Kor 4:5

††4:13 Nol Əpən 2:23

Nəti Uhgin, itəm tinuwın rəkis imə e nego e neai.^{‡‡} ¹⁵Məto-inu rəhatat pris asol agin, in Pris kit itəm tatəto wir nikitat, matəto wir otəhrol kitat kəsotahmenən, məto-inu natimnat rafin itəm tatek asgəwin kitat e nəmegəhən, natimnat kitəh min əm, kinotek asgəwin rəkis in e rəhan nəmegəhən. Rəhatat pris asol agin, in tinitun rəkis rəhatat nəpouən min.[¶] Məto nat kitəh əm un, in təsolən nat tərət kit. ¹⁶O nat u, pəs kitat kəsotəginən o nuwamən iuəhkir o jea rəha kig^{§§} u, tətawte-in rəhan nəwirən kəm kitat. Kən ikin əh, in otasəkitun itat, kən mos-ipa nəwirən kəm kitat e nikin agien, e nian rəha nəratən otuwa otat.*

5 Kitat kotitun məmə nian rafin Uhgin tatitəpun suah kit kən matiləs-ipər in məmə otuwa pris asol agin, məmə in suatip rəha netəmim okotuwin o Uhgin. In suatip rəhalat o nos-ipənən natimnat kəm Uhgin, kən in matol sakrifais o rəhalat nolən rat min.[†] ²Roiu əh, məto-inu

pris asol agin u in etəmim kit, in titun nolən timətig əm o netəmim,[‡] nat əpnəpin məmə ilat kotəruru agin nat itəm tətutip, ilat kotagim rəkis e suatip, məto-inu in min, in təsahmenən, in tatol təfagə rat[¶] nian tepət. ³In tatol təfagə rat nəhlan, kən tol məmə e nian rəha sakrifais, in otəkəike mol sakrifais o rəhan atip təfagə, kən matig mol min rəha netəmim min.[§]

⁴Suah kit okol təsənən məmə in otol wək rəha pris asol agin, matiləs-ipər atip in. Kəpə, Uhgin otəkəike maun-in rəhan kit etəmim məmə in otol wək u, tahmen əm məmə inu təmaun-in mihin Eron aypən.^{**} ^{††5}Tol nəhlan, Kristo in təmisiləs-ipər atipən in məmə in pris asol agin. Məto Uhgin in təmitəpun, kən mən-ipən kəm in məmə, “Ik nətik.

Roiu enuwa rəham tata ətuatip.”^{‡‡}

⁶Kən ikin kit min e Naoa Rəha Uhgin,^{¶¶} in tatən məmə

^{‡‡}4:14 Hip 7:25

^{¶¶}4:15 Hip 2:17

^{§§}4:16 Jea rəha kig u, in Uhgin tatəpələh ikin, kən matərəmərə, məto o natimnat min itəm Iesu təmol, jea rəha kig u, in tatuwa tahmen e Ikin Katilpin Neməha rəha Uhgin Ikin itəm Oltesteman tatəghat-in (Onakehm e Eks 25:18-22; Lev 16:1-15). Ikin əh inəh, itəm Uhgin tətəsəkitun kənu matəhlman nəwirən rəhan ikin kəm itat kən mətafəl rəkis nolən rat min rəhatat. In titun nolən e nita Iesu itəm təmaiu otat, kən təmərəkin-rəkin rəhan neməha.

*4:16 Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hip 9:5

[†]5:1 Hip 2:17; 7:27; 8:3; 9:9

[‡]5:2 Hip 2:17-18

[¶]5:2 Hip 4:15; 7:28

[§]5:3 Lev 9:7; 16:6-15; Hip 7:27; 9:7

^{**}5:4 Hip 5:1-4 koatəghat-in ətuatip wək itəm pris asol agin min kəmotol aypən, muwa mətoarus nian netəm Rom kəmotərəkin Nimə Rəha Uhgin e nup fote tinuwın rəkis uarisig Iesu təpanimis.

^{††}5:4 Eks 28:1; Nam 18:7

^{‡‡}5:5 Sam 2:7; Wək 13:33; Hip 1:5

^{¶¶}5:6 Sam 110:4

“Ik pris kit tahmen e Melkisetek aupən,^{§§*} kən ik onakatol wək rəha pris nian rafin, matuwın matuwın namnun tikə.”

⁷E nəmegəhən rəha Kristo e nətuein-tən u, in tatəfak kəm Uhgın, matətapəh-in nasituən, mətasək əfəməh, nahui nəmtin titaiəh. Uhgın tatos nəsanənən o nosmegəhən in e nimisən. Kən in təmatisiai-in Uhgın, kən matol nəwian,[†] kən o nat u, Uhgın təməto in.[‡] ⁸Nat əpnəpin məmə Kristo in Nəti Uhgın, məto in təməto nahməən. Tol nəhlan, nahməən rəha Iesu, təmol in titun wir nipəti nolən nəwia Uhgın,[¶] ⁹kən təmuwa etəm ətuatip rəha nolən wək rəha pris asol agin rəhatat. Kən in təmol su-atip o nosmegəhən lilin rəhan netəm min u koatol nəwian, matos wir ilat, matuwın matuwın namnun tikə. ¹⁰Kən Uhgın təmos-ipən nərig u kəm in, məmə in pris asol agin tahmen əm e suah u Melkisetek aupən.[§]

¹¹Itimat emotos nəghatən tepət mə ekotən-ipinə kəm itəmat, məmə Iesu in pris asol agin tahmen e Melkisetek. Məto tiəkis pik o nən wirən ilat rafin kəm itəmat, məto-inun itəmat nəkoatəlpah-in pik nətoən nat kit kən mitun. ¹²Itəmat nəmotahatətə nuwəh rəkis, kən təwir məmə itəmat ninotuwa rəkis iəgətun min rəha nəghatən rəha Uhgın. Məto kəpə, itəmat nəkoatol əm nulan. Roiu əh,

kəike kəgətun min itəmat, tətəuon min e nəukətin nəghatən min rəha Uhgın. Nipəhrienən u, itəmat ninotahmen-in rəkis nunən nagwənən əskasik min, məto nəkotahmen əm məmə kətapinahin əh itəmat.^{**} ¹³Məto e netəm min u itəm koatəmah əh nəhlan, ilat u nisualkələh mətmətig, itəm koatəkəku əh, kəsotənatig wirən əh o nitunən nəgətunən min rəha nolən ətuatip. ¹⁴Məto nagwənən əskasik in nigı netəm rəhalat nitunən tinimətə rəkis, itəm kəmotiuw rəhalat nətəligən o nitunən natimnat pisin pisin min itəm tətəuatip ne itəm tərət, kən ilat moatol itəm təwir,^{††} in əm in əm.

6 Tol nulan, təwir məmə kitat okə-sotəgətun minən nəukəti^{‡‡} nəgətunən rəha nahatətəən e Kristo, məto pəs kitat okoatəkəike moatuwin məmə okotimətə e Iesu Kristo. Kitat kinotəuhlin rəkis kitat e nolən min itəm kotitun nit-ipənən item e nimisən.^{¶¶} Kitat kinotahatətə rəkis e Uhgın. Tahmen əm məmə kinotafəl rəkis nəmə nimə. Nian əh-roiu in rəha nəgpəhap-inən nimə. ²Kitat kinotitun rəkis nəgətunən min rəha nolən pisin pisin min rəha naikuasən, kən minotitun rəkis nəgətunən min rəha nələhəu-pənən nelmitəm e rəhn-kapə etənim, o nəfakən lan. Kən kitat kinotitun rəkis məmə kitat okotə-tul min e nimisən, kən motitun min məmə Uhgın otakil netənim, kən mos-

§§5:6 Jen 14:18-20; Sek 6:13; Hip 5:10; 6:20; 7:1-22

*5:6 Melkisetek (Jen 14:18) in kig rəha Salem (Salem u, nipətin u, Nəməlinuən) kən in pris rəha Uhgın Ilis Pık. In təmətatig e nian rəha Epraham. Kristo in tahmen e Melkisetek məto-inu in pris ne in kig min. Məto noanol rəha Eron min, ilat pris min əm, məto sənəmə kig min; Hip 7:2.

†5:7 Luk 22:42

‡5:7 Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

¶5:8 Fil 2:6-8

§5:10 Sam 110:4; Hip 5:6

**5:12 1 Pita 2:2

††5:14 Rom 16:19

‡‡6:1 Hip 5:12

¶¶6:1 Hip 9:14

ipən nalpənən lilin rəhan kəm netəm kotol təfagə rat. Natimnat min u, kitat kinotəghat-in rəkis, təsəwirən məmə kitat koatisimatip e nəghatən kitəh min əm nian rafin. ³Tol nulan məmə okəmə Ughin təmegəhan-in əm kəm kitat, kən kitat okotuwa netəm kinotimətə rəkis.

⁴?Okotalkut məmə okotol nulan, məto təhrol e netəmim itəm kəmotuwa o Ughin məto roiu kinotapəs Ughin motəuhlin min məntaalət o Kristo? İlat əh, ilat netəm kəmotehm nəhag-əhagən,^{§§} kən kinotun asgəwin rəkis noan e nego e neai itəm Ughin tatos-ipa,* kən minoatitun məmə in təwir, kən minoatos rəkis o Narmin Rəha Ughin.[†] ⁵Kən ilat u, netəm kinotun asgəwin rəkis məmə nəghatən rəha Ughin in təwir,[‡] ilat kinotəto rəkis nəsanənən rəha nəramərəən rəha Ughin itəm otəsüwəhən tuwa. ⁶Məto okəmə ilat kəmotəuhlin məntaalət o Ughin, suatip kit tikə min məmə okotəuhlin-pa min ilat o Ughin.[¶] İlat kəmotərəkin atip əm ilat, məto-inu təhmen-pən əm məmə kinotəht-ipən min əm Nəti Ughin e nig kəməluau, moatiləs-ipər min e niganəmti netəmim, kən ilat kinoatol min milə lan, moatərəkin.

⁷Nikim tuəh-tu nat u. Nəptən u tatos wir nuhuən itəm tatəfik, kən in nəg-wənən tepət lan nigə netəm min un, koatol wək ikin. Ughin nikin tagien pik ron, kən nəwirən rəhan tətətig lan. ⁸Məto niməptən rat itəm təsosən nat wir tepət

lan, kən iapil-iapil ne kiras əm katuəwiə lan. Nəptən əh tinəsəwir minən o nat kit. Tinətaiu əm o nərəkinən. E namnun, nigəm otus natimnat itəm kotatig lan.

⁹Piak min, nat əpnapin io iatəghat nulan kəm itəmat, məto ekitun wir məmə itəmat nəsotahmenən e nəptən rat əh. Ekitun wir məmə itəmat noatos natimnat min u itəm təwir maprəkis, itəm Ughin təmos-ipinə kəm itəmat məto-inun in tatosmegəh itəmat. ¹⁰Ughin okol təsaluinen rəhatəmat wək min nəmoatol məto-inu Ughin rəhan nolən tətuatip əm nian rafin. Kən okol in təsolən nat əpnapin e nolən wir rəha nolkeikeən itəm nəmotol kəm in, kən moatol əh, nian nəmotasitu e rəhan netəmim.[§] ¹¹İtimat ekotolkeike məmə itəmat rafin nakoatəkəike katos nolkeikeən itəm nəkoatol, moatol məmə otatuwin e namnun, kən itəmat nakotos nat un itəm nakotagile lan.^{**} ¹²İtimat esotolkeikeən məmə nakotəlpah, məto ekotolkeike məmə onəkotos nolən^{††} rəha netəm min un itəm kotaiu aupən. İlat kotahatətə əskasik e Ughin kən moatol rəhalat nətəligən kaifəməh.^{‡‡} Moatol nəhlan, kən roiu, ilat kinotos rəkis natimnat itəm Ughin təməni-əkis məmə rəhalat.^{¶¶}

Rəhatat iagke tətətig e nego e neai

¹³Nəniəkisən kit tol nəhlan, itəm Ughin təməni kəm Epraham aupən. Nian Ughin təmol nəniəkisən rəhan, kən nərig

^{§§}6:4 Hip 10:32

*6:4 Efes 2:8

†6:4 Kal 3:2

‡6:5 Sam 34:8

¶6:6 2 Pita 2:21

§6:10 Mat 10:40,42

**6:11 Hip 3:6

††6:12 Hip 13:7

‡‡6:12 Jem 1:3; Nol Əpən 13:10; 14:12

¶¶6:12 Hip 10:36

kit tikə min məmə in otos mol nəniəkisən lan rəhan təfigəm. Məto-inu nərgin in ilis taprəkis-in nərgin min rafin. Tol nəhlan, Uhgin təmos noanawil atip əm e nərgin, matən məmə,^{§§ 14} “Io oekəhlman rəhak nəwirən kəm ik, iahgin. Io oekol rəham noanol otuwa tepət tepet.”^{* 15} Məto-inu Epraham rəhan nətəligən təfəməh, in təmatəsaahgin matuwın matuwın, mətoarus nian in təmos natimnat min un itəm Uhgin təməni-iekis məmə otos-ipən kəm in.[†]

¹⁶ Nian etəmim tatos noanawil e nərgi etəm-iasol kit rəhan,[‡] kən noanawil u rəhan, tatəlis rəhan nəghatən təfigəm. Kən netəmim okotəkəike motahatətə e rəhan nəghatən, okol kəsotərgəhəu minən ron.^{¶ 17} Uhgin təmos noanawil e nərgin nəhlan, məto-inu in tolkeike məmə otol netəm min un itəm okotos natimnat min itəm in təməni-iekis,[§] ilat okotitun wir məmə rəhan nalpəkəuən, okol təsəuhlinən nian kit.^{** 18} Uhgin tatos noanawil nəhlan məmə otıləs-ipər nətəligən rəhatat u, itəm kinotiet rəkis motagim kən moatahgil-pən lan. Kən pəs kitat kotaskəlim-iekis nolən əh itəm

Uhgin tinos-ipa rəkis kəm itat, məmə kitat okotagile əskasik e nəniəkisən min rəhan. Nat mil u, ilau okol kəsəuəhlinən nian kit, məto-inu Uhgin, təseiuəən nian kit. ¹⁹ Kitat kotələhəu-pən rəhatat nətəligən təskasik o nosən natimnat min əh, tol nəhlan, mol məmə in tahmen e iagke kit itəm tətəskəlim wir rəhatat nəmegəhən,^{††} məmə nat kit otəsəloalən lan kən məsiuw rəkis minən kitat. Tahmen əm məmə iagke u, in tinatig rəkis əpəh imə e Ikin Tasim Agin Ikin, əpəh ilis e nego e neai, e nəwtain niməhan imə-pən ikin.^{‡‡ 20} Ikin əh, Iesu tinuwın rəkis ikin rəhatat lan, məmə oterəh e suatip rəhatat.^{¶¶} In təmuwa rəkis pris asol agin^{§§} tahmen əm e pris u Melkisetek^{*} aupən, kən in otatos wək u nian rafin, namnun tikə.

**Melkisetek, Kig rəha Nətuatipən,
Kig rəha Nəməlinuən,
ne pris rəha Uhgin Ilis Agin**

7 Suah u, Melkisetek,[†] in kig rəha Salem[‡], kən in pris rəha Uhgin u Ilis Pık Agin. Aupən, nian Epraham təmuwin e nəluaginən ilat kig min, kən

^{§§}6:13 Jen 22:16

^{*}6:14 Jen 22:17

[†]6:15 Jen 21:5

[‡]6:16 E nolən rəha nəlisən nəghatən təskasik, okəmə kitat kit tolkeike məmə otol nəhlan, kən in tatos noanawil e manin ne winin ne. Məto netəm Isrel aupən, ilat kəmoatos noanawil e nərgi etəm asim kit, o nat kit itəm tasim, kən nian netəmim neen koatəto, kən ilat koatahatətə e nəghatən itəm koatən. Okol kəsotərgəhəu minən ron, məto-inu nərig əh kəmotən, in tatəlis ətain nəghatən, təskasik.

[¶]6:16 Eks 22:11

[§]6:17 Rom 4:16

^{**}6:17 Nam 23:19; Taet 1:2

^{††}6:19 Fil 3:12

^{‡‡}6:19 Lev 16:2; Hip 9:2,3,7

^{¶¶}6:20 Hip 4:14

^{§§}6:20 Hip 2:17

^{*}6:20 Hip 5:16

[†]7:1 Jen 14:17-20

[‡]7:1 Nərgin əh, Salem, in nərgin oas rəha Jerusalem aupən. Nərgin əh, Salem, nipətin u “nəməlinuən.”

in tæmol win elat. Kæn in minitæg mi-natuwa. Melkisetek, in tæmatuwîn mæplan Epraham e suatip, kæn in tæmæfak mætæpæhin-pæn mæmæ Uhgîn otæhlman næwiræn kæm Epraham. ² Kæn Epraham, tæmos-irækis tait e ræhan natimnat min itæm tæmol win lan e næluaginæn, kæn mos-ipæn kæm Melkisetek. Melkisetek u, nipæti nærgin un, “Kig ræha Nætuation.” Kæn nærgin kit min u, kætoun-in mæmæ Kig ræha Salem, nipætin u mæmæ, “Kig ræha Næmælinuæn.” ³ Naoa Ræha Uhgîn tæmæsæghat-inæn ræhan tata ne mama ne ræhan noanol min. Kæn tæsænæn nian tæmaiir lan, ne nian itæm tæmimis lan. Tahmen æm mæmæ in tæmæsimisæn, in tatol æh wæk ræha pris. Tol næhlan, nækæplan mæmæ in tahmen e Næti Uhgîn u, in pris lilin kit^f

⁴ Nikim tuæh-tu Melkisetek. In etæm-iasol kit. Nat æpnæpin mæmæ tipitat u Epraham in etæm-iasol, mæto in tæmæsisai-in pik Melkisetek, matos-ipæn ræhan nat asol min æm, in æm in æm, mæmæ ræhan tait kæm in.[§] ⁵ Kitat kotitun mæmæ, e nup min rafin, netæm Isrel ilat kotækæike moatos-ipæn ræhalat tait kæm noanol min ræha Lifæ, ilat u pris min, tahmen-pæn æm mæmæ inu Lou ræha Uhgîn tatæn mihin. Nat æpnæpin mæmæ pris min æh, ilat noanol min ræha Epraham, mæto netæm imælat ikin ilat kotækæike moatos-ipæn tait kæm ilat. ⁶ Melkisetek u, in sænæmæ noanol

kit ræha Lifæ. Mæto in tæmos tait min u ræha natimnat ræha Epraham. Kæn in tæmæfak-pæn kæm Uhgîn mæmæ otæhlman næwiræn ræhan^{**} kæm Epraham u, Uhgîn tæmos-ipæn ræhan næniækisæn kæm in. ⁷ Kæn tætuation ægin mæmæ etæmim itæm tatos nærig asol otæfak mæmæ Uhgîn otæhlman næwiræn tatuwin e etæmim itæm læhau æm lan. ⁸ Kæn pris min u itæm koatos tait u, ilat netæmim æm, itæm okæpanotimis. Mæto Melkisetek u, in tatos tait, katæn mæmæ in tatæmegæh.^{††} ⁹ Epraham tæmatætou ræhan tait tatuwin kæm Melkisetek nulan, kæn kitun nænæn mæmæ Lifæ u, etæm tatos tait ræha netæm Isrel, in min tæmos-ipæn tait kæm Melkisetek. ¹⁰ Mæto-inu nian Melkisetek tæmæplan Epraham, Lifæ tæmæsaiiræn æh. Mæto nian Epraham tæmætou nulan tait tuwin kæm Melkisetek, in tahmen æm mæmæ ræhan u noanol, Lifæ, in min tæmætou-pæn tait kæm Melkisetek, mæto-inun in tinætæg rækis e nipæti ræhan pipi.^{‡‡}

Kristo in tahmen e Melkisetek

¹¹ Wæk ræha pris min u, kæmotisi-pæn e noanol ræha Lifæ, in næukæti Lou itæm Uhgîn tæmos-ipæn kæm netæm Isrel. Mæto wæk ræha pris min u, in tæsæwiræn mahmen.^f Mæto-inu pris min u, ilat kæso-tahmenæn. Uhgîn tæmægætun mæmæ ilat kæso-tahmenæn nian in tæmilæs-ipær pris kit min tuwa.^{§§} Kæn pris un in tæru

^f7:3 Sam 110:4

[§]7:4 Jen 14:20

^{**}7:6 Jen 14:19,20

^{††}7:8 Hip 5:6

^{‡‡}7:10 Nat kisil kætæhalægætun mæmæ Melkisetek in ilis taprækis-in pris min u noanol ræha Lifæ. Kitiæh un, Melkisetek in tæmæsimisæn, tatæmegæh æh. Kæiu un, tipi Lifæ u Epraham, in tæmatos-ipæn tait ræhan kæm Melkisetek. Kisil un, Melkisetek tæmæfak-pæn kæm Uhgîn mæmæ otæhlman næwiræn kæm Epraham, mæto sænæmæ Epraham tæmæfak o Melkisetek.

^f7:11 Hip 7:18,19; 8:7

^{§§}7:11 Hip 10:1

nisi-pənən e noanol rəha Lifae ne Eron,*
 mətō in pris kit tahmen e Melkisetek.
¹²Nian kəməuhlin nolən rəha nitəpənən
 pris, kən okəike kəuhlin min Lou.
¹³Otəkəike mol nulan mətō-inun, ki-
 tat koatətgəhat-in ləramərə rəhatat, itəm
 təmisi-pən e noanol kit itəm sənəmə
 noanol ətuatip rəha pris min, itəm koat-
 tol wək e olta. ¹⁴Kitat kinotitun rəkis
 məmə ləramərə rəhatat in təmisi-pən e
 noanol rəha Juta,[†] kən nian Lou rəha
 Moses təmatəghat-in wək rəha pris min,
 in təməsəghat-in agin-əhən noanol u.
¹⁵Mətō təwir əm, mətō-inu kitat kinoti-
 tun məmə pris kit min tinəmuwa rəkis,
 itəm tahmen e Melkisetek. ¹⁶In təmuwa
 pris, mətō sənəmə Lou təmol mak e
 noanol rəhan məmə noanol u in rəha
 pris min. In təmos wək rəha pris e nat
 kit itəm təsanən maprəkis-in Lou, inu
 nəsanənən rəha nəmegəhən u rəhan itəm
 namnun tikə.[‡] ¹⁷Naoa Rəha Uhgin tatən
 məmə,
 “Ik pris kit tahmen e Melkisetek[¶] aupən,
 kən ik onakatol wək rəha pris nian rafin,
 matuwīn matuwīn namnun tikə.”
¹⁸Kəmələhəu kalin Lou aupən, mətō-
 inun rəhan nəsanənən tikə, in təsəsituən,
 okol təsələn nat kit.[§] ¹⁹Mətō-inu Lou
 əh, təruru nələhəu ətuatipən nat kit.**
 Kən roiu əh, nolən pisin kit itəm təwir
 maprəkis, in tinos nəmeen, məmə ki-
 tat okotələhəu-pən rəhatat nətəligən lan.

Kən in suatip rəhatat u, o nuwīnən
 iuəhkīr o Uhgin.^{††}

²⁰Uhgin təmən-iəkis məmə Kristo in
 otol wək rəha pris matuwīn matuwīn
 namnun tikə, kən təmos noanawil
 ron, məmə rəhan nəghatən otəfigəm.
 Mətō təməsosən noanawil mihin e pris
 min aupən. ²¹Mətō Uhgin təmos əm
 noanawil nian Iesu təmuwa pris. Naoa
 Rəha Uhgin tatən məmə,
 “Ləramərə təmos noanawil kit,
 kən okol kəsəuhlinən nətəligən rəhan.^{‡‡}
 In tatən məmə,

‘Ik onəkol wək rəha pris nian rafin,^{¶¶}
 matuwīn matuwīn namnun tikə.’”

²²Uhgin təmos noanawil nəhlan, matol
 mə Iesu tuwa mol suatip itəm tatol kitat
 kotitun əsas məmə nəniəkisən rəha na-
 situən in təwir, maprəkis-in nəniəkisən
 u aupən.^{§§}

²³Aupən, pris min ilat tepət, mətō-
 inun kitəh tol wək matuwīn matuwīn
 mīmīs un, kit tos nəmeen, mol wək
 matuwīn matuwīn, mīmīs moatol əm nu-
 lan. Ilat kəsotolən wək lilin. ²⁴Mətō Iesu,
 in otos wək rəha pris rəhatat matuwīn
 matuwīn namnun tikə, mətō-inun, tə-
 tatig lilin. ²⁵Tol nəhlan, in titun nos-
 megəh lilinən* kitat u, kotilpīn kitat min
 məmə koatuwīn o Uhgin, mətō-inu in
 tatəmegəh lilin, tatəghat rəhatat lan kəm
 Uhgin.[†]

*7:11 Lifae in noanol rəha pris min, mətō Eron in təmisi-pən e noanol rəha Lifae, kən noanol min rəhan, katən məmə ilat pris asol agin min.

†7:14 Jen 49:10; Mat 1:3; 2:6; Nol Əpən 5:5

‡7:16 Jon 1:4; 5:26; Hip 7:25

¶7:17 Jen 14:18; Sam 110:4; Sek 6:13; Hip 5:6,10; 6:20; 7:1-22

§7:18 Rom 8:3; Kal 3:21; Hip 9:9; 10:1

**7:19 Rom 3:20

††7:19 Hip 4:16; 10:22; Jem 4:8

‡‡7:21 1 Saml 15:29; Mal 3:6

¶¶7:21 Sam 110:4; Hip 5:6; 6:20; 7:17

§§7:22 Luk 22:20; Hip 8:6; 12:24

*7:25 Suatip kit min əh-ikin o nənən, məmə, “titun nosmegəh agin-əhən.”

†7:25 Rom 8:34; 1 Jon 2:1

²⁶ O nat u, inun in pris asol agin^{*} itəm in tahmen o nasituən etat. In tasim, kən mətuatip wir, in təsolən nolən rat. In tol pisin agin e netəm koatol təfagə rat, kən in ilis taprəkis-in ilat əpəh e nego e neai. ²⁷ In tol pisin e pris asol agin min un aupən. Nian rafin, ilat kotəkəike kaupən moatol sakrifais o nafəl rəkisən təfagə rat rəhalat.[†] Uarisig lan un, ilat kəpanotol min sakrifais kit min, o nafəl rəkisən təfagə rat rəha netəmim min.[§] Məto nian Iesu tategəhan-in məmə in otol sakrifais atip e rəhan nəmegəhan,^{**} kən mau kitəh əm^{††} in tahmen moau. ²⁸ Lou in tatiləs-ipər pris min itəm kəsotahmenən.[‡] Məto noanawil rəha Uhgin, itəm tatuarisig-in Lou, in tatiləs-ipər Nətin u,[¶] itəm təwir mahmen agin^{§§} o nolən wək u, matuwın namnun tikə.

**Iesu in pris asol agin təwir
maprəkis-in netəm min un kəmotol
wək rəha pris asol agin aupən**

8 Kitat koatəghat-in nat u,^{*} məto nəukətin tol nulan. Kitat koatos pris asol agin kit, tətuatip əm e itəm un ematən. In tinatəpələh rəkis[†] e rəhn matip Etəm-iasol əpəh ilis e nego e neai, ikin rəha nepətən ne nisaiiən. ² In tatol wək əpəh Ikin Tasim Ikin e nego e

neai, inu Nimə Tapolən pahrien^{*} itəm Uhgin əm təmiuw. Sənəmə etəmim itəm təmiuw Nimə Tapolən əh.[†]

³ Kəmiləs-ipər rafin pris asol agin min u aupən, məmə okoatos-ipən natimnat min kəm Uhgin, kən moatol sakrifais. E suatip kitəh əm, rəhatat u pris asol agin, in min otəkəike mos-ipən sakrifais kit kəm Uhgin.[§] ⁴ Okəmə in tətətig əh e nətueintən u, kən okol sənəmə in pris kit, məto-inu pris min əpəh ikin koatətig itəm koatos-ipən natimnat kəm Uhgin, tahmen əm mə inu Lou təməh mihin. ⁵ Pris min u, ilat koatol rəhalat wək e narmi nimə əm itəm tatasgəwin^{**} natimnat min itəm tətətig e nego e neai. Tol nəhlan, nian Uhgin təmənipən kəm Moses aupən, məmə otiuw Nimə Tapolən Asim, in təməh məmə, “Onakəkəike matehm wir məmə onəkol natimnat min u tətuatip tahmen əm e rəhak mak itəm emol matəgəhun rəkis ik lan əpəh ilis e nitot asol.”^{††} ⁶ Məto roiū, Iesu, pris asol agin u rəhatat, in tinos rəhan wək itəm təwir təwir maprəkis-in wək rəhalat. Kən e nolən kitəh əm, Iesu in suatip rəha nəniəkisən wi rəha nasituən u, in təwir maprəkis-in nəniəkisən oas rəha nasituən. Məto-inu nəniəkisən

[‡]7:26 Hip 2:17; 4:14; 6:20; 8:1

[¶]7:27 Lev 9:8; 16:6,

[§]7:27 Lev 9:15; 16:15; Hip 5:1,3

^{**}7:27 Efes 5:2

^{††}7:27 Rom 6:10; Hip 9:12, 26,28; 10:10; 1 Pita 3:18

[‡]7:28 Hip 5:1-2

[¶]7:28 Hip 1:2

^{§§}7:28 Hip 2:10

^{*}8:1 Hip 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2

[†]8:1 Əplan-tu futnot e 1:3

[‡]8:2 Hip 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Nol Əpən 13:6

[¶]8:2 Hip 9:11, 24

[§]8:3 Hip 9:14

^{**}8:5 Kol 2:17; Hip 9:23

^{††}8:5 Eks 25:40

wi u, in tatətul-pər e nəghatən min itəm kotəwir motaprəkis.^{‡‡}

⁷Məto-inu okəmə kəsehman nat tərət kit e naniəkisən oas,^{¶¶} okol naniəkisən wi təsosən nəmeen. ⁸Məto Uhgīn təməplan nərātən rəha netənim, kən təmən məmə,

“Nian əh-ikin otəpanuwa,

itəm io, oekol naniəkisən wi rəha nasituən rəha noanol min rəha Isrel ne noanol min rəha Juta.

⁹Naniəkisən rəha nasituən u,

in otol pisin agin e naniəkisən oas rəha nasituən,

itəm io emol kəm tipilat min aupən, e nian u itəm io emos nelmilat matit ilat moatiet rəkis Ijip.

Oiakol naniəkisən wi rəha nasituən, məto-inu ilat kəməsotaskəlimən naniəkisən u itəm io emol kəm ilat aupən,

kən tol məmə io emapəs ilat, maluin.^{§§}

¹⁰Kən io, Iərəmə, iatən-iarəp məmə, e nian itəm otəpanuwa, io oekol naniəkisən wi kit rəha nasituən* kəm noanol min rəha Isrel.

Oekos-ipən rəhak lou min e rəhalat-kapə,

kən oekəte rəkis-pən e nikilat,[†]

kən io ekuwa mol Uhgīn ətuatip rəhalat, kən ilat okotuwa kol rəhak ətuatip netənim.[‡]

¹¹İlat kit okol təsuwinən məğətu netəm iman ikin məmə,

‘İk onakəkəike mitun Iərəmə u.’

Kən etənim kit okol təsuwinən mən-ipən nəghatən u kəm pian, məto-inun ilat rafin okotitun io,[¶] tətuooun e netəm əpnəpin min muwin mətoarus-pən netəm koatos nərīg asol min.

¹²Məto-inun, io, ekasəkitun ilat o rəhalat nolən min itəm təsətuatip agin-əhən.

Io oekafəl rəkis nolən rat min rəhalat, kən io oekaluin nolən rat min rəhalat.”[§]

**

¹³Nian Uhgīn tatəghat-in naniəkisən rəha nasituən u, məmə in naniəkisən wi, nipətin u məmə naniəkisən rəha nasituən aupən, tinoas minərat. Kən nat itəm in tīnuwa minoas, tīnəsahmen minən, kən otəsuwəhən, tikə.

Ikin Tasim Ikin e nətueintən ne Ikin Tasim Ikin e nego e neai

9 Kən e naniəkisən rəha nasituən itəm təmaupən matig, ilat okotəike motətəu-pən suatip ətuatip min o nəfakən. Kən Nimə Tapolən Asim, in rəha nətueintən əm u. ²Netəm aupən, kəmotiww Nimə Tapolən Asim u,^{††} moatol noan kit əpəh ilugin ətuatip, kəmagəhl noan kəiu. Noan itəm tətaupən lan, koatən məmə Ikin Tasim Ikin.^{‡‡} E noan əh, kəmotələhəu-pən nat katəhtu-pər lait

^{‡‡}8:6 Hip 8:8,13; Luk 22:20; Hip 7:22; 9:15; 12:24

^{¶¶}8:7 Hip 7:11,18; 10:1

^{§§}8:9 Eks 19:5-6

^{*}8:10 Rom 11:27

[†]8:10 Lou oas min u, kəməte-pən e kəpiel kəiu kuepin-epin. 2 Kor. 3:3; Hip 10:16

[‡]8:10 Esik 11:20

[¶]8:11 Aes 11:9; Jon 6:45

[§]8:12 Aes 43:25; 64:9; Maeka 7:19; Hip 10:17; Jer 31:31-34

^{**}8:12 Hip 10:16

^{††}9:2 Eks 25:8,9

^{‡‡}9:2 Eks 26:33,34

lan^{¶¶} ikin, ne tepil kit itəm kəməlin-pər piret asim min lan.^{§§} ³ Kəmiuwosig nīməhan e noan uarisig, kən noan əh, katən məmə, “Ikin Tasim Agin Ikin.”^{*}
⁴ Ikin əh, nat kit əh-ikin kəmol e iæn u kol tatipit-ipit, itəm katəmki-pən nat pien-pien lan, katuwaan. Kən ikin əh, Bokis rəha Nəniəkisən Rəha Nasituən[†] tatəpələh əh-ikin. Bokis u, kəmol e nig, kən kalpin e iæn u kol tatipit-ipit. Kən e nīpəgnoa Bokis əh, pətəl kit əh-ikin kəmol e iæn u kol tatipit-ipit, kəmarigin-pən piret u mana,[‡] noan məsin ikin. Kənu kəmələhəu-pən min kasikin rəha Eron e Bokis u, kasikin itəm aupən Uhgın təmol təwiə min.[¶] Kən kəpiel mil kəiu əh-ikin, itəm kuepin-epin, kəməte rəkis-pən Lou ilat ten elau.[§] ⁵ Kən ilis e rəhn-minat Bokis u, narmi Jerubim rəha Nəhag-əhagən,^{**} ilau kəiu əh-ikin. Kə-

tiauwasig nīməlməilau o Ikin Katilpin Neməha rəha Uhgın Ikin.^{††} ^{‡‡} Məto okol esənən natimnat min u, məte əlkələh, pəs ekələhəu əm e səpag.

⁶ Nian kəmotəlin wir rafin natimnat min u, pris min kotitun nuwinən imə miet e noan itəm tətaupən nian ilat koatol wək rəha nəfakən.^{¶¶} ⁷ Məto pris asol agin, in əm titun nuwinən imə e Ikin Tasim Agin Ikin. Məto okol təsuwinən nian rafin.^{§§} In titun nuwinən nian kitəh əm e nup min rafin.^{*} Kən nian in tatuwin, in təike mos nita, kən mol sakrifais lan o nolən rat rəhan,[†] kən matig mol min o nolən rat rəha netənim,[‡] itəm ilat kotəruru məmə koatol təfagə rat. ⁸ Kən e natimnat min u, Narmin Rəha Uhgın tatəgəgun məmə, nian Nīmə Tapolən Asim aupən təmatətul əh, kən suatip[¶] tikə o kitat o nuwinən e Ikin

^{¶¶}9:2 Eks 25:31-40; Jon 8:12; Nol Əpən 1:20

^{§§}9:2 Eks 25:23-29; Jon 6:35,48

^{*}9:3 Eks 26:31-33

[†]9:4 Bokis rəha Nəniəkisən Rəha Nasituən u, in “Covenant Box.” Eks 25:10-22

^{‡‡}9:4 E nian rəha Moses, Uhgın təmos-ipən piret təmisi-pən e neai, nərgin u mana. Eks 16:31-33; Jon 6:48-51.

^{¶¶}9:4 Nam 17:1-10

[§]9:4 Eks 31:18

^{**}9:5 Jerubim inu, katən məmə Jerubim rəha Nəhag-əhagən, məto-inun nəhag-əhagən asol rəha nəwirən ne nəsanənən rəha Uhgın tətatig ilugin elau. Nian neen ilau katioas nəhag-əhagən rəha Uhgın mətian əh kit (Esik 1:4-21; 10:9-22; Sam 18:10).

^{††}9:5 Ikin Katilpin Neməha rəha Uhgın Ikin, inun, rəhn-minat Bokis rəha Nəniəkisən ilis ikin. Ikin əh, nəhag-əhagən asol rəha nəwirən ne nəsanənən rəha Uhgın tətatig ikin. Netənim kotəruru nuwinən imə Ikin Tasim Agin Ikin məmə okotəplan natimnat min u, məto pris asol agin əm. Kən in təsuwinən nian rafin. Nian kitəh əm e nup kitəh tatuwin. Pris asol agin titun nuwinən imə Ikin Tasim Agin Ikin, in təmik nita rəha sakrifais kən muwin kən təmorautin nita e rəhn-minat bokis u. Nolən əh, in nəmtətin wir kit, itəm tatəgəgun məmə netənim okotəkəike kimis o rəhalat nolən rat min. Məto e nita əh rəha sakrifais, in tatilpin neməha rəha Uhgın.

^{‡‡}9:5 Eks 25:17-22; Hip 4:16

^{¶¶}9:6 Nam 28:2-4

^{§§}9:7 Lev 16:2

^{*}9:7 Lev 16:34

[†]9:7 Lev 16:3,11,14; Hip 5:3

[‡]9:7 Lev 16:15

[¶]9:8 Luk 23:45; Jon 14:6; Hip 10:19-20

Tasim Agin Ikin. ⁹(In tahmen əm e narmi nat kit[§] itəm tatəgəṭun e nian u itəm kotatig lan roiu.) Natimnat min itəm pris min koatos-ipən kəm Uhgín, moatol sakrifais lan kəm in,^{**} natimnat min u, kəsotahmenən o nələhəu ətuatipən nətəligən rəha netənim itəm kotuwa o nəfakən. ¹⁰Məto-inu nəfakən oas aupən, in tatəgəṭun əm suatip min itəm koatən pik nolən rəha nagwənən^{††} ne nənimən^{‡‡} ne naukuasən.^{¶¶} Natimnat min u, in nat rəha nipətītəm əm. Məto nolən min əh, ilat katipa əfigəm əm kit rəha netənim, matuwín mətoarus-pən nian Uhgín otəuhlin natimnat rafín tuwa muwiwi.

Nita Iesu in sakrifais kit itəm in təwir maprəkis agin-əh

¹¹Məto roiu əh, Kristo tinuwa rəkis, kən in pris asol agin itəm təməmik natimnat wir min, minuwa.^{§§} Kən in təmuwín imə e Nimə Tapolən Asim itəm təwir təhmin min, maprəkis-in itəm təmaupən.* Nimə əh, in sənəmə nat kit itəm netənim kəmotol, kən sənəmə nat kit rəha nətueintən u itəm Uhgín təmol. ¹²Nian Kristo təmuwín imə e Ikin Tasim Agin Ikin, təməsuwínən e nup min rafín, tahmen e pris asol agin min aupən kəmotol mihin. In təmol mau kitəh əm,

kən tahmen, məto-inun in təsosən nita nəni ne nita nəti kau muwín imə məmə otos-irəkis təfagə rat. Kəpə, in təmos atip əm nitan, muwín imə, kən in əm təmətou nəmtitāt mikis itat e təfagə rat min.[†] ¹³E nolən rəha nəniəkisən rəha nasituən aupən, kəmorautin-pən nita nəni ne kau, o nəmtapi kau itəm kəmuwaan ətip e olta, korautin-pən e suah kit itəm tamkimik e niganəmti Uhgín məmə nipətin otaruətuəh, namkimikən tikə lan. ¹⁴Məto nita Iesu[‡] in tatos nəsanənən asol taprəkis-in natimnat min u.[¶] Kristo in təmol atip sakrifais lan, e nəsanənən rəha Narmin itəm tətatig lilin. In sakrifais kit itəm tətuatip agin, nəratən kit tikə lan. Tol nəhlan, kən nitan in tatos nəsanənən, tahmen o nafələn nikitəmat[§] o nolən min itəm kotitun nit-ipənən itəm e nimisən, məmə itəmat onəkotəfak əm kəm Uhgín itəm tatəmegəh.^{**}

¹⁵O natimnat min u itəm Iesu təmol, in suatip o nosən nəniəkisən wi rəha nasituən.^{††} Uhgín təmaun-in netənim rəhan, kən mən-iəkis kəm ilat məmə natimnat wir min u, in rəhalat. Kən natimnat min u, okol kəsotikəən nian kit,^{‡‡} məto okoatatig lilin. Ilat okotos natimnat min un, məto-inun nimisən rəha Kristo in tinətou rəkis nəmti təfagə rat rəha netəm min un itəm kəmoatət-

§9:9 Hip 10:1-2

**9:9 Hip 5:1; 8:3

††9:10 Lev 11:2-23

‡‡9:10 Nam 6:3; Kolosi 2:16

¶¶9:10 Lev 11:25,28,40

§§9:11 Hip 10:1

*9:11 Hip 8:2; 9:24

†9:12 Rom 3:25

‡9:14 1 Pita 1:2,18-19

¶9:14 Hip 10:4

§9:14 Sek 13:1; Hip 10:2,22; 1 Jon 1:7

**9:14 Taet 2:14

††9:15 Luk 22:20

‡‡9:15 Hip 10:34

gəhl Lou rəha nəniəkisən rəha nasituən itəm təmaupən matig.

¹⁶ Okəmə Iesus təsimisən nəhlan, kən rəhan netəmim okəsotosən natimnat wir min itəm in təməni-iekis mə rəhalat. Məto-inu okəmə suah kit tol nəniəkisən kit məmə nian in otimis, kən rəhan natimnat otuwin o suah pisin kit, kən suah u in otəkəike mimis pitən, kənu nəniəkisən rəhan in otətətig matəmegəh.

¹⁷ Nəniəkisən kit tol nəhlan, təsatigən məsəmegəhən nian etəm təməni tətətig əh. Rəhan nəniəkisən in otətətig matəmegəh əm nian in tinimis rəkis. ¹⁸ O natimnat min u, e nəniəkisən rəha nasituən aupən, nita nat megəh kit təike maiəh, təgətuən məmə nat kit təmimis, kən otol məmə nəniəkisən in tatəmegəh mətətig. ¹⁹ Tol nəhlan, nian Moses in təmatən-iarəp rəkis nəghatən min rafin rəha Lou kəm netəmim, kən uarisig lan, in təmos nīməme sipsip kəmol tasia, ne nelmi nig u hisop, meer-pən e nita nəti kau ne nita nəni ne nəhau, kən təmorautin-pən nita e naoa rəha Lou ne netəmim min.[¶] ²⁰ Kən in təməni-ipən kəm ilat məmə, “Inu nita nat megəh kit itəm tatimis o nolən nəniəkisən rəha nasituən rəha Ughin tətətig matəmegəh. Kən itəmat nəkotəkəike moatisiai-in, moatol nəwian.”^{§§} ²¹ E nolən kitiaəh əm, Moses təmorautin-pən nita e Nimə Tapolən Asim ne natimnat min itəm kəmos o nəfakən. ²² Lou tatən məmə pris otəkəike matol-pən nita e natimnat tepət, iuahkir natimnat rafin, məmə ilat okotasim. Kən okəmə nita təsaiuən ron, kən Ughin okol təsafələn təfagə rat.*

²³ Tol nəhlan, nita rəha nolən sakrifais, in təmaiəh o nolən natimnat min u, kotasim. Məto Nimə Tapolən Asim ne natimnat min rəhan əh-ikin, ilat narmi natimnat min əm[†] itəm tatəpsen-pən natimnat itəm koatətig e nego e neai. Məto nəfakən o natimnat itəm tol nipəti nat agin-əh min, itəm kotətig e nego e neai, nita nat megəh təsahmenən o nolən ilat kotasim. Okəike kol sakrifais kit itəm təwir maprəkis. ²⁴ Iesu in təsuwinən imə e Ikin Tasim Ikin rəha nətueintən u, itəm netəmim əm kəmotol. Nimə əh, in narmi nat əm rəha Ikin Tasim Ikin pahrien əpəh ilis e nego e neai. Məto Iesu təmuwin e nego e neai, kən roiu əh in tatən-ipən natimnat rəhatat lan kəm Ughin e niganəmtin.[‡] ²⁵ Kən nian Iesu təmol atip sakrifais e rəhan nəmegəhən, in rəhan nolən tol pisin e pris asol agin u aupən. E nəniəkisən rəha nasituən u aupən, pris asol agin otəkəike muwin imə e Ikin Tasim Agin Ikin kən mos nita nat megəh, sənəmə nitan atip, mol sakrifais lan. Təike matol nəhlan e nup min rafin. Məto Kristo təmuwin e Ikin Tasim Agin Ikin e nego e neai, təmos atip nitan kən mol sakrifais lan mau kitiaəh əm kən tinahmen. ²⁶ Okəmə Kristo təmatol sakrifais nəhlan e nup min rafin, tahmen e pris min u aupən, in otəkəike məto nahməən nian tepət tətuoun e nian Ughin təmol nətueintən. Məto roiu, kitat kinotətig e namnun nian, in təmiet-arəpa mau kitiaəh əm,[¶] məmə otol atip sakrifais e rəhan nəmegəhən o nos-irəkisən təfagə rat. Kən rəhan sakrifais, in namnun. ²⁷ Kitat netəmim, Ughin tinələhu nian ətuatip rəhatat kitiaəh kitiaəh məmə

[¶]9:19 Eks 24:6-8

^{§§}9:20 Eks 24:8; Luk 22:20

^{*}9:22 Lev 17:11

[†]9:23 Hip 8:5

[‡]9:24 1 Jon 2:1; Rom 8:34

[¶]9:26 Hip 9:12,28

okotimis lan, mau kitiah əm. Kən uarisig lan un, in otakil rəhatat nolən min.[§]
²⁸E nolən kitiah əm, Kristo təmol atip sakrifais lan, mau kitiah əm,^{**} məmə in otatipa-in təfagə rəha netənim tepət.^{††}
 Məto uarisig, nian otatitəlig-pa min,^{‡‡} in otəsüwa-minən o nos-irəkisən təfagə rat, məto o nosmegəhən netənim itəm kotəsahgin, nəumis tatus ilat ron.^{¶¶}

Sakrifais rəha Iesu, təmol nian kitiah əm, kən in tinahmen

10 Natimnat min rəha Lou, ilat kotahmen e narmi nat^{§§} itəm otəsüwəhən kotuwa, məto toapoap. Ilat sənəmə nipəti nat. E nup min rafin pris min koatol sakrifais. Məto nat əpnapin məmə ilat koatol sakrifais, məto Lou in təruru nolən iəfak min itəm kotuwa o Uhgin kotətuatip e niganəmtin, məto-inun ilat narmi sakrifais agin, itəm toapoap. ²Okəmə sakrifais min ilat kotahmen, motitun nolən netənim kotətuatip. Kən iəfak min kotitun nələhəuən motapəs nolən rəha sakrifais, məto-inun nikilat tinəruən rəkis mau kitiah əm. Kən okəmə tinəfəl rəkis nikilat nəhlan, kən ilat kəsotəto minən tərat o rəhalat nolən rat. Məto, kəpə, ilat koatəto əh tərat. ³Tol nəhlan, e nup min rafin, ilat koatol pap sakrifais, məto nat u tatol əm məmə ilat okol kəsotaluinən nolən rat min rəhalat, ⁴məto-inu nita nəni ne kau in təruru agin nos-irəkisən təfagə rat.*

⁵Tol nəhlan, nian Kristo tinatimnə e nətueintən, in təməni-pən kəm Uhgin məmə,

“Ik nakapəs sakrifais min ne natimnat min koatos-ipən kəm ik.

Məto ik nəmol-pən nipətik kit məmə ekuwin lan.”[†]

⁶Kəmotuwaan ətip natimnat e olta tahmen e nəfakən rəhalat otimnə ron ik,

kən moatol sakrifais o nafəl rəkisən təfagə.

Məto nat əpnapin koatol nəhlan, məto kəsotolən məmə nikim tagien elat.

⁷Kən io iatən məmə,

“Kəməte nəghatən kit tətətig e Naoo Rəha Uhgin itəm tatəghat-in io məmə,

‘Uhgin, io u, emuwa o nolən rəham nətəligən.”[‡]

⁸Kristo təməni aupən məmə,

“Ik nakapəs sakrifais min ne natimnat min itəm koatos-ipinə kəm ik,

ne natimnat min itəm katuwaan ətip e olta,

ne sakrifais min itəm katol o nafəl rəkisən təfagə.

Natimnat min u, ik nakapəs, kən kəsotolən məmə nikim tagien elat,” (nat əpnapin məmə ilat koatətu-pən suatip itəm Lou təməni.) ⁹Məto Kristo tatən min məmə, “Io u, emuwa məmə ekol nətəligən rəham.” E nəghatən u rəhan, in tatoh-irəkis nənəkisən oas rəha nasituən, məmə in otələhəu nənəkisən wi

§9:27 2 Kor 5:10

**9:28 Hip 7:27; 9:12,26; 10:10

††9:28 Aes 53:12

‡‡9:28 Mat 16:27

¶¶9:28 2 Tim 4:8

§§10:1 Kol 2:17; Hip 8:5

*10:4 Hip 9:12-14

†10:5 Hip 2:14; Sam 40:6-8

‡10:7 Mat 26:39

rəha nasituən kit. ¹⁰Kən Iesu Kristo təmol nətəligən rəha Uhgin tol nulan. In təmol sakrifais atip e nīpətin,[¶] mau kitəh əm,[§] məmə otol kitat kotasim, kitat u rəhan netəmim min.**

¹¹Nian rafin, pris min ilat koatətul moatol wək rəha nəfakən, moatol sakrifais, moatol nat kitəh əm nian rafin, o nafəl rəkisən nolən rat. Məto sakrifais min u, ilat kəsotahmen agin-əhən o nos-irəkisən təfagə rat nian kit. ¹²Məto pris u rəhatat, tinol rəkis rəhan sakrifais mau kitəh əm, kən sakrifais əh in tahmen mahgoau o nafəl rəkisən nolən rat rəha netəmim tatuwin matuwin namnun tikə. Kən nian tinələhəu rəkis nəhlan rəhan sakrifais, kən in tinatəpələh^{††} e nelmi Uhgin matip, ikin rəha nepətan ne nisialien. ¹³Kən ikin əh, in tətəsaḡin əm məmə Uhgin otol rəhan tikimīr min kotahmen e niməhan itəm tateguafəl nelkin lan,^{‡‡} ¹⁴məto-inu e nolən sakrifais mau kitəh əm əh, Kristo təmol rəhan netəmim kinotətuatip e niganəmtin, matuwin matuwin, namnun tikə. Netəm min u, ilat un, itəm in tatol ilat koatuwa motasim.

¹⁵Kən Narmin Rəha Uhgin, in min tatən wir natimnat min u kəm itat. In təməən məmə,

¹⁶“İəməmə tatən məmə,

‘Nian itəm otəpanuwa, oekol nəniəkisən wi rəha nasituən kəm rəhak netəmim tol nulan.

Io oekos-ipən lou min rəhak e nikilat, kən oekəte rəkis-pən e rəhalat-kapə.”^{¶¶}

¹⁷Kən in tatən min məmə,

“Io oekaluin rəhalat nolən rat min, kən nikik otəsəht minən nolən min rəhalat itəm koatətgəhl Lou.”^{§§}

¹⁸Nian Uhgin təmafəl rəkis nolən rat rəhalat, kən tol məmə ilat okəsotol minən sakrifais tuwin kəm Uhgin ron.

Pəs kotətul əskasik e rəhatat nahatətəən

¹⁹Piak min ne winik min. Tol nulan, kən nita Iesu təmol məmə kitat kotitun nuwinən imə İkin Tasim Agin İkin, kən məsotəginən. ²⁰Roiu əh, Iesu in təməte suatip wi kit, itəm tatəmegəh. In təməhap niməhan itəm tatəkulosig İkin Tasim Agin İkin, tatəpsen-pən nīpətin. Kən mol suatip wi u rəhatat məmə kitat kotitun nuwin-pənən ikin, motuwin o Uhgin.* ²¹Kən pris asol agin rəhatat, in etəm-iasol itəm tatəməmə[†] e nimə rəha Uhgin, inun rəhan netəmim.[‡] ²²Tol nulan, pəs kotuwin iuəhkīr e niganəmti Uhgin,[¶] e nikitat itəm tərīoah e nahatətəən pahrien. Məto-inu Kristo təmorautin-pən

[¶]10:10 Hip 2:14

[§]10:10 Hip 7:27

^{**}10:10 Hip 10:14; Efes 5:26

^{††}10:12 Pris min, ilat koatətul əm nian ilat kinotol rəkis sakrifais min rəhalat, məto-inun rəhalat sakrifais min okol təsolən namnun nian kit. Məto Iesu in təməpələh, məto-inun in, rəhan sakrifais, tatol nian kitəh əm o nafələn rəhatat nolən rat min. Rəhan sakrifais in tahmen agin maprəkis. Kən Iesu tatəpələh lili. Əplan min-tu Hip 1:3; 7:26-27; 9:12; 9:25-26; 10:11-14.

^{‡‡}10:13 Əplan-tu futnot e 1:13

^{¶¶}10:16 Jer 31:33; Hip 8:10

^{§§}10:17 Jer 31:34; Hip 8:11

^{*}10:20 Lev 16:2; Mat 27:51; Efes 2:18; Hip 9:8

[†]10:21 Sek 6:13

[‡]10:21 Hip 3:6

[¶]10:22 Hip 7:19; Efes 3:12

nitan e nətəligən min rəhatat məmə kitat okotasim.[§] Kən in təmaikuas rəkis e nīpətitat e nəhau talien, in əm in əm.^{**} ²³ Kitat kotəmə kəmotələhəu-pən nətəligən rəhatat e Kristo. Tol nəhlan, pəs kotətul timtim lan, məsotəloaləloalən, məto-inu kitat kotitun nəgileən e rəhan nəghatən min itəm tinəmən-iəkis rəkis kəm itat. ²⁴ Pəs kotahluia-ahluia e nətəligən rəhatat min, məmə kitat okotolkeike kitat min, kən moatol təwir təwir kəm kitat min tatuwin təhmin min nəhlan. ²⁵ Təsəwirən məmə okotəhlman nolən rəha nuəfiminən kitat min. Netəmin neen ilat koatol nəhlan, məto pəs kitat koatem məha-məha kitat min nian rafin.^{††} Kən nian kotəplan məmə nian rəha nuwamən rəha Iesu tatuwa iuəhkir, təwir məmə kitat koatəkəike e nem əskasikən itat min, moatol tatər təhmin min.

²⁶ Təwir məmə koatem əskasik itat min nəhlan, məto-inu okəmə kitat kinotitun rəkis nīpahrienən, məto kəsotolən nat agin lan, kən kitat moatəkəike e nolən rat, kən tatol məmə sakrifais kit min tikə agin o nos-irəkisən təfagə rat rəhatat.^{‡‡} ²⁷ Kən okəmə sakrifais kit min tikə mə otos-irəkisən təfagə rat rəhatat nəhlan, kən nat kitəh əm əh-ikin tətətig. Inun, kitat koatəgin, moatasiəp, məto-inun kitat kotitun wir məmə kitat koatəsağin əm nalpinən əskasik, ne nigəm asol rəha

neməha rəha Uğin itəm otəkəike mus rəhan tikimər min.^{¶¶} ²⁸ E Lou oas rəha Moses aupən, okəmə suah kit tatol nat əpnəpin e Lou, kən etəmin kəiu o kisił okəhalən-iarəp in, kən suah u təkə mimiš. Okol kəsotasəkitunən.^{§§} ²⁹ ?Məto təhrol e netəm min un itəm koteguafəl-eguafəl Nəti Uğin?^{*} Uğin təmol nəniəkisən rəha nasituən kəm kitat, kən nita Kristo təmol nəniəkisən u tətətig matəmegəh.[†] Nitan əm un, titun nolən etəmin tasim, kən in etəmin rəha Uğin.[‡] ?Məto təhrol e etəmin itəm tatehm əpnəpin əm nita u, məmə in sənəmə nat iasim kit? ?Narmin Rəha Uğin in tatoor nəwirən rəhan kəm netəmin, məto təhrol e etəmin itəm tatən rat Narmin əh? Suah u, tətətip agin əm məmə nalpinən rəhan in otəskasik maprəkis-in nalpinən rəha etəm tatətgəhl Lou rəha Moses. ³⁰ Məto-inu kitat kinotitun rəkis Uğin u itəm təmən məmə, “Nalpinən nītai nat, inu wək rəhak əm. Kən io oekalpin nītai nolən rəhalat tahmen ahmen əm.”^{¶¶} Kən in təmən min məmə “Təməmə in otakil nolən rəha netəmin rəhan.”[§] ³¹ Uğin u itəm tatəmegəh, tətətig tətətig. Kən okəmə kitat kotətig əh e təfagə rat, kən motəməhl e nelmin nəhlan, nat u in nat kit rəha nəginən.

§10:22 Esik 36:25; Hip 9:14; 12:24

**10:22 1 Pita 3:21

††10:25 Hip 3:13

‡‡10:26 Hip 6:4-8; 2 Pita 2:20-21

¶¶10:27 2 Tes 1:7-9; Hip 12:29

§§10:28 Dut 17:6,7

*10:29 Hip 6:6

†10:29 Mat 26:28

‡10:29 Nol Əpən 1:5

¶10:30 Dut 32:35

§10:30 Dut 32:36; Sam 135:14

³²Təwir məmə nikitəmat tatuəh nian u aupən, nian nəhag-əhagən təmatasiəgəpin itəmat aupən. E nian u, itəmat nəmotatig e nəluaginən asol e nəmegəhən, kən in nian iəkis kit, itəm nəmotatig e nəhməən asol. ^{**} Məto itəmat nəmoatətul əskasik. ³³Nian neen netəmim koatən rat itəmat e niganəmti netəmim, ^{††} kən moatol min natimnat rat min neen kəm itəmat. Nian neen, itəmat nəmos moatətul-pən o netəm min un itəm katol tərə elat nəhlan. ³⁴Itəmat nəmos moatətul-pən olat nəhlan, kən nian kəmotuwın e kalapus, kən itəmat nəmotatig e nəratən məsin rəhalat. ^{‡‡} Kən nian netəmim kəmotakləh-in natimnat min rəhatəmat, kən itəmat nikitəmat təmagien əm, ^{¶¶} məto-inu itəmat nəmotitun rəkis məmə rəhatəmat natimnat neen əh-ikin tətətig, itəm in təwir maprəkis, kən natimnat min u, okol təsikəən nian kit. ^{§§}

³⁵Inəh, in nətəuən asol rəhatəmat itəm Uhgın otəpanos-ipinə kəm itəmat. Kən məto-inun o nat wir min əh itəm koatəməhl aupən-in itəmat, təsəwirən məmə onəkotəmkarəpən-in nahatətəən əskasik rəhatəmat. ³⁶Itəmat nəkotəkəike motol rəhatəmat nətəligən təfəməh,* məmə nəkoatol natimnat itəm Uhgın tolkeike. Kən itəmat onəpanotos natimnat min itəm in təməni-iekis məmə otos-

ipinə kəm itəmat. [†] ³⁷Məto tol nulan, inun Uhgın təməni mihin məmə, “Otəsəwəhən, kən suah u itəm tatuwa, in otiet-arəpa, otəsölən kəmin. [‡]

³⁸Məto rəhak etəmim itəm tətətip e niganəmtək, in otatəkəike e rəhan nahatətəən. [¶] Məto okəmə ekəplan məmə tapəs io, minətan təlig-təlig, kən nikik otəsagienən ron.”

³⁹Məto kitat u, kəsotolən nəhlan. Kitat okol kəsotan təlig-təligən məmə Uhgın otərəkin kitat. Kəpə. Kitat netəm rəha nahatətəən e Uhgın, məmə kitat koatos nəmegəhən.

Nahatətəən

11 ?Nat naka u, in nahatətəən? Kitat kotələhəu-pən rəhatat nətəligən e natimnat min u, itəm otəpanuwa, kənu nahatətəən rəhatat in tatol məmə kitat okotitun wir məmə natimnat min u, ilat nipahrienən. Nat əpnəpin məmə kəsotehmən [§] natimnat min u, məto kitat kotitun wir məmə kitat okotos məto-inun nahatətəən tatəgətun nəhlan kəm kitat. ²Kən Uhgın təmənuwi netəm min u aupən o rəhalat nahatətəən.

³Nahatətəən tatol məmə kitat kotitun wir məmə natimnat rəha nətuein-tən u, Uhgın təməghat əm, kən ilat kəmotatig. ^{**} Natimnat itəm kotəplan roi, in təməsosən nat kit itəm tinatig rəkis mol ilat lan. ⁴Epel in təmahatətə əskasik

^{**}10:32 Fil 1:29,30

^{††}10:33 1 Pita 4:14

^{‡‡}10:34 Hip 13:3

^{¶¶}10:34 1 Pita 4:13

^{§§}10:34 Hip 11:16; 1 Pita 1:4,5

^{*}10:36 Rom 5:3,4; Hip 12:1; Jem 1:3,4,12; 5:11

[†]10:36 Hip 6:15; 9:15

[‡]10:37 Nöl Əpən 22:20

[¶]10:38 Hab 2:3-4; Rom 1:17; Kal 3:11

[§]11:1 2 Kor 4:18

^{**}11:3 Jen 1

e Uhgin, tol nəhlan in təmos-ipən nat kit kəm Uhgin itəm təwir maprəkis-in rəha Ken.^{††} Kən məto-inu in təmahatətə əskasik e Uhgin nəhlan, kən Uhgin təmən-iarəp məmə in etəm ətuatip kit, kən nikin tagien o nosən rəhan natimnat. Kən nat əpnəpin məmə suah u təmimis rəkis, məto nolən rəha nahatətəən rəhan in tatəghat əh kəm kitat.^{‡‡}

⁵ Kən Inok təmahatətə əskasik e Uhgin, tol nəhlan in təsimisən. Uhgin təmos-irəkis in e nətueintən u, məmə otuwin əpəh ilis e nego e neai. Netənim kəsotəplan minən, məto-inu Uhgin təmiləs-irəkis.^{¶¶} Məto nian Uhgin təməsiləs-irəkisən-əh, Uhgin təməgətun kəm in məmə nikin tagien ron. ⁶ Məto okəmə etənim təsahatətəən e Uhgin, in təsolən Uhgin nikin tagien ron, məto-inu nian suah kit tolkeike məmə otuwa o Uhgin,^{§§} in otəkəike mahatətə məmə Uhgin tətətig, kən matətou netəm min un itəm kotalkut o nitunən in.

⁷ Noah in təmahatətə əskasik e Uhgin. Tol nəhlan, nian Uhgin təmatən-ipən natimnat min kəm in əupən, itəm netənim kəsotəplanən əh,* Noah təmatisiai-in, matol nəwian. Kən in təmiləkən nego asol kit[†] məmə otosmegəh rəhan min. E rəhan

nahatətəən, təhmen əm məmə Noah in təmatəkil netənim. Kən e rəhan nahatətəən, Uhgin təmol in tətəuati e niganəmtin.[‡]

⁸ Epraham in təmahatətə əskasik e Uhgin. Tol nəhlan, e nian Uhgin təmaun-in rəkis məmə otuwin e nəptən pisin kit, in təmatol nəwia Uhgin. Nəptən əh, Uhgin təmən-iəkis rəkis kəm in məmə otos-ipən kəm in. Kən Epraham təmiet, məto in təruu məmə tatuwin hiə ne. ⁹ Təmahatətə əskasik e Uhgin nəhlan, kən mətətig e nəptən u itəm Uhgin təmən-iəkis əupən məmə otos-ipən kəm in.[¶] Məto təmətətig ikin əh e nimə tapolən əm, təhmen əm e iapispis kit. Kən Aisak ne Jekop itəm Uhgin təmos-ipən nəniəkisən u kəm iləhal kərən, ilau min kəmətuatig əm e nimə tapolən.[§]

¹⁰ Epraham təmol nulan, məto-inu in tətəzahgin məmə otuwin e taon kit^{**} itəm nəukətin tiəkis, otətətig tuwəh.^{††} Taon u, Uhgin əm təmol mak lan, kən minol rəkis tətətig.^{‡‡}

¹¹ Sera tətəhatətə əskasik e Uhgin, nat əpnəpin məmə in tinipitaguihl əgin, məto Uhgin təmos-ipən nəsanənən kəm in məmə in otemək. In təmiləs nətin u, məto-inun in təmahatətə lan məmə otol nəniəkisən rəhan tuwa miet-

^{††}11:4 Jen 4:4-5

^{‡‡}11:4 Hip 12:24

^{¶¶}11:5 Jen 5:21-24

^{§§}11:6 Hip 7:19

^{*}11:7 Hip 11:1

[†]11:7 Jen 6:13-22

[‡]11:7 Jen 6:9

[¶]11:9 Wək 7:5

[§]11:9 Jen 12:1-8

^{**}11:10 Hip 12:22; 13:14

^{††}11:10 Nol Əpən 21:2, 14

^{‡‡}11:10 Hip 11:16

arəp.^{¶¶} §§12 Epraham tinaguihl rəkis, otə-suwəhən timis,* mətə noanol min tepət kəmotisi-pən lan. Nat əpnapin məmə in etənim kitəh əm, mətə noanol min əh rəhan, ilat tepət tepət, tahmen əm e məhau əpəh e napuə ne niməkləkil əpəh itəhəi itəm kəruru nafinən.[†]

¹³Netəm min u, ilat kəmotahətətə əskasik e Uhgin, mətə nian kəmotimis, ilat kəməsotosən əh natimnat min u itəm Uhgin təməni-iekis məmə otos-ipən kəm ilat.[‡] Ilat koatəplan natimnat min u məmə natimnat min u koatan isəu əh olat, mətə nikilat tagien pik məmə okotəplan.[¶] Kən ilat moatən-iarəp məmə koatatig e nətueintən u mətə ilat kotahmen əm e iapispis min əm.[§] Nətueintən u, sənəmə in iməlat pahrien ikin. ¹⁴Nian netənim koatəghat nəh-lan, in tatəgətun əsas əm, məmə ilat koatəgəs-in iməlat ətuatip ikin. ¹⁵Rəha-lat nətəligən təsitəlig-pənən e nəptən rəhalat aupən, itəm kinotapəs rəkis. Okəmə nikilat tatəht nəhlan, kotitun

nətəligən matuwın, mətə təsolən mi-hin.^{**} ¹⁶Ilət kotolkeike iməlat ik pisin kit itəm təwir maprəkis, inun e nego e neai.^{††} Kən o nat u, in təsaulis-inən^{‡‡} məmə okən məmə in rəhalat Uhgin.^{¶¶} Kən Uhgin təmol əpen-əpenə rəkis e taon kit^{§§} ikin əh.

¹⁷⁻¹⁸Epraham təmahatətə e nəniəkisən min itəm Uhgin təməni-ipən kəm in. Kən nəghatən kit itəm Uhgin təməni-iekis kəm in tol nulan, “Kən okən Aisak u məmə in noanol ətuatip rəham,* kən e Aisak u, oekol rəham noanol otepət otepət.” Mətə e nahatətəən rəha Epraham, nian Uhgin təmek asgəwin in, kən in təmətul matip o nohamnuən nətin noan kitəh əm[†] u Aisak məmə otol sakrifais lan kəm Uhgin.[‡] ¹⁹Mətə-inu Epraham nəkin tatəht məmə Uhgin titun nolən etənim təmegəh min e nimisən.[¶] Kən in təmos min nətin, iuəhkir əm tahmen məmə in təmegəh min e nimisən.

^{¶¶}11:11 Suatip kit min rəha nəuəhlinən nəghatən u tol nulan. ‘Epraham təmahatətə əskasik e Uhgin, nat əpnapin Sera tinipitaguuhl agin, mətə Uhgin təmos-ipən nəsanənən kəm in məmə otəpik-əpik. In təmiləs nətin u mətə-inu Epraham təmahatətə e Uhgin məmə in otol rəhan nəniəkisən tuwa miet-arəp.’

§§11:11 Jen 17:19; 18:11-14; 21:2

*11:12 Rom 4:19

†11:12 Jen 22:17

‡11:13 Hip 11:39

¶11:13 Mat 13:17

§11:13 Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11

**11:15 Jen 24:6-8

††11:16 2 Tim 4:18

‡‡11:16 Mak 8:38

¶¶11:16 Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6, 15

§§11:16 Hip 11:10; 13:14

*11:17-18 Jen 21:12; Rom 9:7

†11:17-18 Nat əpnapin məmə Epraham nətin kit min u Ismael, rəhan slef təmiləs, mətə nətin u Aisak katən məmə in noan kitəh əm mətə-inun Uhgin təməni-iekis aupən məmə otos-ipən kəm Epraham, kən in nəti pətan ətuatip rəhan u Sera. Əplan-tu Jon 3:16

‡11:17-18 Jen 22:1-10; Jem 2:21

¶11:19 Rom 4:21; Jon 5:21

²⁰ Aisak tēmahatətə əskasik e Uhgin, kən tol nəhlan, tēməfak mēmə Uhgin otəhlman nəwīrən rəhan tuwin kəm Jekop ne Esao, matən-iarəp natimnat min itəm otəpanuwa nian kit.[§]

²¹ Jekop tēmahatətə əskasik e Uhgin. Tol nəhlan, nian iuəhkir əm in timis, in tēməfak mēmə Uhgin otəhlman nəwīrən kəm nəti Josep mil.^{**} In tēməf kasikin, mətul əməhl-əməhl, kən in matənwiwi Uhgin.

²² Josep tēmahatətə əskasik e Uhgin. Tol nəhlan, iuəhkir əm in timis, kən in tēmatəghat-in nian noanol min rəha Isrel okəpanotiet Ijip. Kən in tēmatən rəkis əm kəm ilat mēmə okotəhrol e nikilkilin.^{††}

²³ Tata ne mama rəha Moses kəmuahatətə əskasik e Uhgin. Tol nəhlan, nian Moses tēmaiir,^{‡‡} ilau kəmuəplan mēmə in suakəku wir kit, kən ilau kəmatuəhluaig-in o məwig kisil. Kən ilau kəməsuaginən nətgəhlən nəghatən rəha kig.^{¶¶}

²⁴ Moses tēmahatətə əskasik e Uhgin. Tol nəhlan, nian in tēmol iahgin, kən tēməsolkəikəən mēmə okən mēmə in nəti pətan əkəku rəha Fero, kig rəha Ijip.^{§§} ²⁵ In tēməsolkəikəən mēmə otətətig e nəgienən e nolən rəha təfagə rat məto-inu nəgienən rəha təfagə, in tətətig o nian əkuəkir əm. In nikin tēmagien

mēmə otuwin moatətig ilat netəmim rəha Uhgin, moatətə tərət ilat min ilat.

²⁶ Nikin tēmatəht mēmə okəmə netəmim okotalah-əmnu^{*} in o Kristo itəm otəpanuwa, kən in okol təsaulisən. In nikin otəgien təhmin min o nat u taprəkis-in mēmə otətəto təwir e natimnat wir min e nəmegəhən əpəh Ijip.[†] In tēmatol nulan məto-inun nian rafin in tatuəg-pən o nətouən itəm Uhgin otos-ipən kəm in.[‡] ²⁷ Moses in tēmahatətə əskasik nəhlan e Uhgin, kən tēmagim Ijip[¶] məsəginən kig u itəm neməha tatol pik. In tēməseirairən mitəlig, in tēməkəike matuwin, təhmen mēmə inu tatəplan Uhgin u, itəm etəmim təsəplanən e niganəmtin. ²⁸ Tēmahatətə əskasik e Uhgin nəhlan, kən in tēmatuoun nolən lafet rəha Nuhagego-inən. In tēmən-iarəp kəm noanol min rəha Isrel mēmə okotəkəike motorautin-pən nita sipsip e toa e nimə min rəhalat. Okotol nəhlan mēmə nagelo itəm Uhgin otəhl-ipa o nohamnuən itəm,[§] in otəsohamnuən nenətəlat min u nəman,^{**} itəm kəmo-təupən kaiir.

²⁹ Noanol min rəha Isrel kəmotahatətə əskasik e Uhgin. Tol nəhlan, ilat kotitun neguəfiminən e Nitəhəi Asiə itəm tēmoor, kən kotaliwək lan təhmen əm e nitən iasək. Məto nian netəm Ijip kə-

§11:20 Jen 27:27-29,39,40

**11:21 Jen 48:1,8-22

††11:22 Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32

‡‡11:23 Eks 2:2

¶¶11:23 Eks 1:16, 22

§§11:24 Eks 2:10

*11:26 Hip 13:13

†11:26 Luk 14:33

‡11:26 Hip 10:35

¶11:27 Eks 12:50, 51

§11:28 1 Kor 10:10

**11:28 Eks 12:21-23

motalkut o nətəu-pənən ilat, kən nitəhəi tēməmīk ilat, kən kotamnīm.^{††}

³⁰Noanol min rəha Isrel kəmotahatətə əskasik e Uhgin, kən tol nəhlan, ilat kotaliwək motitəlau e fenis rəha Jeriko. Fenis u, kəmol e kəpiel. Ilat koatitəlau, moatitəlau e fenis əh, mətoarus-pən nian sepin, kən əmun, fenis asol un, təmitəgit misas.^{‡‡}

³¹Rehap u, pətan e suatip, təmahatətə əskasik e Uhgin. Kən tol nəhlan, nikin təmagien məmə otos suah mil un noanol rəha Isrel mil, itəm kəmueia anion məmə okuəplan kən miatun wir natimnat ikin. Ilau kəmuea e rəhan nimə.^{¶¶} Kən o nat u, noanol min rəha Isrel ilat kəməso-tohamnuən pətan u nian ilat kəmotohamnu netəm ikin əh itəm kəmotəht nəwia Uhgin.^{§§}

³²Məto okol esənən tuwin təhmin min. Okol esəghatən təfəməh mən Kiteon,^{*} ne Parak,[†] ne Samson,[‡] ne Jefata,[¶] ne Tefit,[§] ne Samuel,^{**} ne ien min. ³³Ilat u kəmotahatətə əskasik e Uhgin, kən tol nəhlan, ilat kəmotol natimnat tepət. Ilat kəmotit noanol min rəha Isrel motuwin motəluagin ilat netəm ik pisin pisin min,

kən moatol win elat.^{††} Ilat kəmoatol nolən ətuatip min, kən moatos natimnat wir min itəm Uhgin təməni-iekis məmə otos-ipən kəm ilat. Kəmotahatosigin nohlin laion min, məmə okəsotunən ilat,^{‡‡} ³⁴kən ilat kəmotohamis nigəm asol itəm tatuəp,^{¶¶} kən ilat motagim tənin netəm kotəmə okotohamnu ilat e nisa rəha nəluaginən.^{§§} Ilat rəhalat nəsanənən tikə, məto Uhgin təmos-ipən nəsanənən kəm ilat.^{*} Kən ilat koatol win e mopaēl min rəha niməptən pisin pisin min.[†] ³⁵Nipitan neen əh-ikin itəm kotahatətə əskasik e Uhgin, kən tol nəhlan Uhgin tatol nenətīlat kotaiir-pa min e nimisən.[‡] Məto netənim neen əh-ikin itəm kotahatətə əskasik e Uhgin. Məto ilat kotegəhan-in rəhalat tikimir min koatol nəratən ne nahməən kəm ilat e nipətīlat, kən nikīlat təsəhtən nat u. Ilat kəməsotapəsən rəhalat nahatətəən, məmə rəhalat tikimir min okotikis ilat. Ilat koatahatətə məmə Uhgin in otol ilat kotəmegəh min e nəmegəhən kit itəm təwir maprəkis. ³⁶Kən ilat neen, netənim koatalah əsan elat, kən koatalis-alis ilat.[¶] Kən ilat neen,

^{††}11:29 Eks 14:21-31

^{‡‡}11:30 Josua 6:12-20

^{¶¶}11:31 Jos 2:1-16

^{§§}11:31 Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemes 2:25

^{*}11:32 Jaj 6-8

[†]11:32 Jaj 4-5

[‡]11:32 Jaj 13-16

[¶]11:32 Jaj 11-12

[§]11:32 1 Saml 16:1,13

^{**}11:32 1 Saml 1:20; 3:19—4:1

^{††}11:33 2 Saml 8:1-3

^{‡‡}11:33 Dan 6:22

^{¶¶}11:34 Dan 3:19-27

^{§§}11:34 Eks 18:4

^{*}11:34 2 King 20:7; Jaj 16:28

[†]11:34 Jajes 15:8

[‡]11:35 1 King 17:22, 23; 2 King 4:36, 37

[¶]11:36 Jer 20:2; 37:15

netənim koatəlis ətain ilat e sen, kən moatəmki-pən ilat e kalapus.^{§ 37} İlat neen, kəmahtimnu ilat e kəpiel apin,^{**} kən ilat neen, netənim kəmotəmik soə rəha nətahlən nig, motətatip nipətilat nəwtain kəiu, motohamnu ilat. Kən ilat neen, kəmətamnu ilat e nisa rəha nəlu-aginən.^{††} Kən ilat neen koatuwin əm e nuwigi nəni ne sipsip.^{‡‡} İlat ian-rat min agin, nian rafin netənim koatərəkən ilat, moatol tərət agin elat.³⁸ İlat, netəm wir min. Nətueintən u, təsahmenən məmə ilat okotatig ikin. Məto ilat kəmoatatig əpnəpin əm, əpəh ikin taruən-aruən ikin, ne e nitot min, ne e nipəg kəpiel min,^{¶¶} ne nipəg min əpəh e nisip.

³⁹ Netəm min u, ilat rafin kəmo-tahatətə əskasik nulan e Uhgin, kən in təmos-ipən nərig wir kəm ilat.^{§§} Məto ilat kəməsotosən əh nat u* itəm Uhgin təməni-ikis rəkis məmə otos-ipən kəm ilat,[†] ⁴⁰ məto-inu in tinol rəkis nəlpəkəuən kit rəhan, məmə in otol təwir maprəkis kəm kitat. Kən e nətəligən rəhan, in tolkeike məmə otılpin kitat min ilat u əupən, məmə kitat

min ilat əm, okotətoarus ahmen ahmen əm mak e namnun naiuən.^{¶¶}

Uhgin tətəg-ətuatip-in nənətin min

12 Kən netəm min u, ilat tətət tətət, koatatig kitəlau e kitat, koatətul-ərəp o Uhgin, moatahatətə əskasik lan, kən rəhalat nəmegəhən in tatiləs-ipər nahatətəən rəhatat. O nat u, pəs kotəlin rafin nat figəm itəm otaskəlim ətain itat məmə kəsotaiu pikən, ne təfagə rat itəm tatəper-ipən e kitat. Kən pəs kitat kotaiu[§] məsotəpou-inən^{**} naiuən itəm Uhgin təmələhəu əupən-in kitat. ² Koti-tun nolən nian niganəmtitat otatətul-pən əm o İesu,^{††} itəm in nəukəti nahatətəən rəhatat,^{‡‡} kən inun itəm otol məmə ki-tat kotətoarus mak e nahatətəən rəhatat. Pəs kitat nikitat otuəh nolən rəha İesu, inun in rəhan nətəligən kaifəməh, nian in təmimis e nig kəluau, kən məto nəhməən.^{¶¶} Məto in təmol nat əpnəpin lan, megəhan-in naulisən rəha nımisən e nig kəməluau, məto-inu təmol rəhan nətəligən təskasik o nagienən itəm in otəpanos. Kən roiu, in tatəpələh e rəhn

§11:36 Jen 39:20

**11:37 2 Kron 24:21

††11:37 1 King 19:10; Jer 26:23

‡‡11:37 2 King 1:8

¶¶11:38 1 King 18:4; 19:9

§§11:39 Hip 11:2, 4

*11:39 E ves 33 kitat kotəplan məmə netəm min u neen kəmoatos natimnat wir min itəm Uhgin təməni-ikis məmə otos-ipən kəm ilat. Məto nəniəkisən kit əh-ikin itəm kəsotosən əh. İlat kotətag-pən o nian itəm Uhgin otahl-ipa Kristo tuwa, məto ilat u, kəməsotəhman e rəhalat nəmegəhən.

†11:39 Hip 11:13; 10:36

‡11:40 Nöl Əpən 6:11; Hip 2:10

¶11:40 Suatip kit min rəha nənən “okotətoarus ahmen ahmen əm mak,” tol nulan, “kitat min ilat min un, okul kələh kitat kotətuatip agin.”

§12:1 1 Kor 9:24

**12:1 Hip 10:36

††12:2 Sam 25:15

‡‡12:2 Hip 2:15

¶¶12:2 Fil 2:8,9; Hip 2:9

matip Uhgin u in Kig,^{§§} ikin nepətən ne nisiaiien tətətig ikin. ³Təwir məmə nikitəmat otətəht Iesu, ne rəhan nətul əskasikən e nian iol təfagə min kəmotərakin-pən nəghatən rat min kəm in, məmə nikitəmat otəsəpouən* kən mo-tapəs nahatətəən rəhatəmat.

⁴Ekitun məmə itəmat, noatəluagin o noh rəkisən təfagə rat e nəmegəhən rəhatəmat, məto itəmat kit tikə itəm nitan təmaiəh o nəluaginən u.[†] ⁵Itəmat ninotaluin rəkis nəghatən itəm tatiləsipər nətəligən rəhatəmat. E nəghatən u, Uhgin təməghat nulan kəm itəmat, təhmen e nenətin ətuatip min, matən məmə, “Nətik, nian İəməmə tətəg-ətuatip-in ik, solən nat əpnəpin lan.

Əsolən nikim təpou nian in tətəgət pik lam.

⁶Məto-inu okəmə İəməmə tolkeike pik suah kit,

kən in təike məg-ətuatip-in suah un.[‡]

Kən okəmə in tos suah kit məmə nətin, kən in təike malis-alis.”[¶]

⁷Tol nəhlan, otətul məha-məha e nian iəkis min. Uhgin tatos-ipa nian iəkis min u o nəg-ətuatip-inən itəmat. Itəmat nenəti Uhgin min, mol məmə in tətəg-ətuatip-in nulan itəmat.[§] ?Məto suakəku naka un itəm tata rəhan in təsəg-ətuatip-inən? ⁸Uhgin tətəg-

ətuatip-in rafin nenətin ətuatip min.**

Okəmə Uhgin təsolən nəhlan etəmat, kən nipətin u məmə sənəmə itəmat nenətin ətuatip min, itəmat nisualkələh lapin. ⁹Rəhatat tata min e nətuein-tən u, koatəg-ətuatip-in itat. Kən kitat, koatisiai-in ilat. ?Kən okotəhrol nulan e tata rəha narmitat^{††} itəm tətətig e nego e neai? Təwir məmə okotos-İəhau agin itat, kən motatig ahgin.^{‡‡} Kən e nolən əh, kitat okotos nəmegəhən.”^{¶¶} ¹⁰Rəhatat min tata, kotəg-ətuatip-in itat o nian əkuəkir əm, e rəhalat əm nətəligən. Məto Uhgin tətəg-ətuatip-in itat məmə otasitu etat, kənu otol kitat kotasim təhmen lan.^{§§} ¹¹Okəmə Uhgin tətəg-ətuatip-in kitat, in təhmen e nat kit itəm nian kitat kəmotun, məto tisiu, kən marəp. Məto uarisig, okəmə kotegəhan-in məmə nəg-ətuatip-inən əh otiiuw asilə e rəhatat nətəligən, kən in otoe noan təwir, inun nəməlinuən* itəm tatisi-pən e nətuatipən.

¹²Tol nəhlan, nat əpnəpin məmə itəmat noatatig e nian iəkis, məto otiləsipər nelmitəmat itəm təpou, məmə otəsanən. Ne nulitəmat itəm kətuawig-awig, motol məmə kuəskasik o naiuən.[†]

¹³“Otol suatip rəhatəmat tətətuatip wir,[‡] məmə pah un itəm noataliwək kələh, nelkin təmimis,

§§12:2 Mak 16:19

*12:3 Kal 6:9; Nol Əpən 2:3

†12:4 Hip 10:32-34

‡12:6 Sam 94:12; 119:75; Nol Əpən 3:19

¶12:6 Prov 3:11-12

§12:7 Dut 8:5; 2 Saml 7:14; Prov 13:24

**12:8 1 Pita 5:9

††12:9 Nam 16:22; 27:16

‡‡12:9 Jem 4:7

¶¶12:9 Aes 38:16

§§12:10 2 Pita 1:4

*12:11 Aes 32:17; Jem 3:17,18

†12:12 Aes 35:3

‡12:13 Prov 4:26

nelkin okol təsərat agin-əhən, miet rəkis,[¶]
məto in otəpanəwir min.”[§]

**Etəm təsahatətəən e Uhgin,
in otəkəike mos nalpənən**

¹⁴ Otalkut məmə onakatig wir itəmat netəmim rafin e nəməlinuən.^{**} Kən motalkut məmə nəkotol itəmat məmə rəhatəmat nəmegəhən təsim.^{††} Etəmim itəm təsasimən, okol təsəplanən nigənəmti İerəmərə nian kit.^{‡‡} ¹⁵ Otəto wir itəmat məmə itəmat kit itəm tətaiu matuwın otəpou e nəlugi suatip, kən məsosən nəwırən rəha Uhgin.^{¶¶} Otəto wir min itəmat məmə noki nig akona kit^{§§} in otəsüwinən e nikitəmat, kən məwıə, mol noan tepət e nəmegəhən rəhatəmat. Kən nahuin titun nərəkinən nəmegəhən rəha netəm iasim neen min. ¹⁶ Oatəto wir itəmat məmə suah kit təsit əpnəpinən iərman o pətan.* İtəmat kit otəsahmenən e Esao u, rəhan nəmegəhən təsətuatipən, in tatol nat əpnəpin e Uhgin. In təmaupən maiir, məto in təmol-salim-in nəpətən rəha suakəku itəm təmaupən maiir.[†] Məto nəmti nat u, in təmol-salim-in, in nagwənən itəm təmun mau kitıəh əm. ¹⁷ İtəmat nəkotitun məmə uarisig,

nikin otəpanuwın min e nəpətən rəha nəmti-nipin. Kən təmalkut pik məmə rəhan tata otəfak məhlman nəwırən kit kəm in. Məto nat əpnəpin məmə təmətasək pik pap ron,[‡] məto okol təsəuhlinən nikin əh-roiu, kən rəhan tata okol təsəfakən məhlman nəwırən kəm in.

**Lou təhrol nulan mol
pisin e namnusən təwir**

¹⁸⁻²¹ Aupən ikin, noanol min rəha İsrel, kəmotuwın e nitot asol u Sinae, e nətueintən u. Kən ikin əh, kəmotəplan nigəm itəm tatuəp, kən napinəpən asol təmeiuiui mirəfin nat, kən kəmotəto nimətag asol ne təwi tətəgət əfəməh,[¶] kən kəmotəto nəwian kit tatəghat kəm ilat.[§] Kən nian kəmotətəlig-in rəhan nəghatən min, kən ilat kəmoatən əskasik məmə ilat kotapəs agin-əh nəto minən nəwian u.^{**} Kəmotəgin motasiəp o nəghatən u, təmən məmə, “Okəmə nat megəh əm kit otuwın e nitot u, məto itəmat onəkotəike moataht e kəpiel apin motahtimnu timis.”^{††} Nian Moses təməplan natimnat min u, in min təməto tərət kən məmə, “İo enəgin u enəgin, minətasiəp.”^{‡‡}

Məto itəmat nəsotuwmən ikin-u.^{¶¶}

[¶]12:13 Kal 6:1

[§]12:13 Aes 35:3; Hip 10:36-39; 12:1-3; Prov 4:26

^{**}12:14 Rom 14:19

^{††}12:14 Rom 6:22

^{‡‡}12:14 Mat 5:8

^{¶¶}12:15 Hip 3:12; 4:1

^{§§}12:15 Dut 29:18; Hip 3:12

*12:16 1 Kor 6:18

[†]12:16 Jen 25:29-34

[‡]12:17 Jen 27:30-40

^{¶¶}12:18-21 Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11

[§]12:18-21 Dut 4:12

^{**}12:18-21 Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16

^{††}12:18-21 Eks 19:12,13

^{‡‡}12:18-21 Dut 9:19

^{¶¶}12:18-21 Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12

²²Itəmat nəmotuwa e nitot u Saeon,^{§§} ne taon asol* u ima Uhgin ikin itəm tatəmegəh, tətətig tətətig. Inun Jerusalem wi əpəh ilis e nego e neai,[†] u nagelo min taosan taosan kəmuəfimin ilat ikin o nagiənən asol. ²³Kən itəmat nəmotuwa e nuəfiminən asol rəha netənim rəha Uhgin, itəm kotahmen e netəm kəmotəupən kaiir u rəhan min,[‡] nərgilat kəməte rəkis e nego e neai.[¶] Kən itəmat nəmotuwa o Uhgin, itəm otəpanakil netənim rafin.[§] Itəmat nəmotuwa motol kitəh itəmat narmi netəm ətuatip itəm kinotimis rəkis, kən Uhgin tinol ilat kinotətoarus mak.^{**††} ²⁴Itəmat nəmotuwa o Iesu u, in suatip rəha nəniəkisən wi rəha nasituən u itəm Uhgin təmol kəm itat. Kən nəmotuwa o nita Iesu, itəm in təmorautin-pən^{‡‡} mol itəmat nakotasim. Nita əh in təməni-iarəp natimnat min u itəm kotəwir motəprəkis-in natimnat min itəm nita Epel təməni-iarəp.^{¶¶§§} ²⁵O natimnat min u, oatəto wir itəmat, məmə itəmat onəsotəuhlinən məntaatəmat o Uhgin* u tatəghat kəm

itəmat.[†] Məto-inu Moses, in etənim əm. Kən kitat kotitun məmə netəm əupən kəməsotətəlig-inən rəhan nəghatən o nəhgaiirən elat. Ilat kəməsotəgim rəkisən e nalpinən rəhalat. ?Kən okəmə tol nəhlan, kən okəhrol kitat okəmə kəsotətəlig-inən nəghatən rəha Uhgin itəm təmisi-pən e nego e neai muwa məmə otəhgaiir etat?[‡] ?Kitat okotəgim rəkis-in əhrol nulan? ²⁶Nian əupən, nəwia Uhgin təməloal e nəptən.[¶] Məto roiu əh, təməni-iekis kəm itat məmə, “Nian kit min əh-ikin, io ekəloal min e nətueintən. Kən o nian əh, sənəmə nətueintən əm ekatigtig lan tasiəp, məto neai min otasiəp-asiəp məloal.”[§] ²⁷Nian Uhgin tatəghat-in məmə, “Nian kit min əh-ikin,” nipətin un məmə in otatigtig^{**} e natimnat rəha nətueintən əm itəm Uhgin təmol, məmə otəh rəkis ilat. Otəh rəkis nəhlan natimnat, məmə natimnat itəm okəsotəloalən, ilat okotətig, kən inun, natimnat itəm okotətig lilin. ²⁸O nat u, təwir məmə kitat kotən tagkiu o Uhgin, məto-inu kitat koatos nego rəha Uhgin u, kəruru nəloal-

§§12:22 Aes 24:23; 60:14; Nol Əpən 14:1

*12:22 Hip 11:10; 13:14; Mat 16:16

†12:22 Kal 4:26

‡12:23 Eks 4:22

¶12:23 Nol Əpən 20:12

§12:23 Jen 18:25; Sam 94:2

**12:23 Fil 3:12

††12:23 Suatip kit min o nəuhlinən nəghatən u, “Uhgin tinol ilat kinotətoarus mak” tol nulan, “Uhgin tinol ilat kinotətuatip agin.”

‡‡12:24 Hip 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2

¶¶12:24 Jen 4:10; Hip 11:4

§§12:24 Nita Epel in təməni-iarəp məmə Uhgin otol nalpinən, məto nita Iesu təməni-iarəp məmə Uhgin otəh rəkis nalpinən.

*12:25 Hip 3:12

†12:25 Hip 1:1

‡12:25 Hip 2:2,3; 10:29

¶12:26 Eks 19:18

§12:26 Hag 2:6

**12:27 Aes 34:4; 54:10; 1 Kor 7:31; Hip 1:11,12; 2 Pita 3:10; 1 Jon 2:17

əloalən lan, kən okol təsietən nian kit.^{††} Təwir məmə kitat kotəfak kəm in, e nolən itəm nikin tagien lan, məmə kitat okotisiai-in, kən motəgin min,^{‡‡} 29 mətə-inun Uhgin rəhatat, in tahmen e nigəm asol kit itəm tatuwaan ətip natimnat rafin.^{¶¶}

Namnun nəghatən

13 Təwir məmə nəkotəkəike əh moatol nolkeikeən kəm itəmat min tahmen e piatəmat min.^{§§} 2 Sotaluinən nehmən iapispis min itəm koatuwa imatəmat ikin.* !Okəm-naka ilat nagelo min! Netəmim neen itəm kəmoatol nulan, ilat kəmoatehm wir netəmim, məsotitunən məmə ilat nagelo min.[†] 3 Sotaluinən netəm kotatig e kalapus.[‡] Nikitəmat otatuəh ilat, mətəhmə olat tahmen əm məmə inun ik min nəkotatig e kalapus. Otəto kələh nahməən e nikitəmat, itəmat netəm min un itəm katol tərət elat, tahmen əm məmə inun ik natəto nahməən e nipətim atip.

4 Pəs netəmim rafin kotisiai-in natigən rəha marit, məmə in tasim nian rafin.^{¶¶} Pəs netəmim rafin kotəgin o niməhan rəhalat min, məsoteguafələn. Uhgin

otakil etəm aluə ne pətan əkəku itəm kətuapil kələh, kən makil min iərman ne pətan itəm kətuapil kələh, iərman itəm tətəpil ilau pətan u sənəmə rəhan pətan, ne pətan itəm sənəmə rəhan ətuatip iərman.[§]

5 Ətul-pən isəu o nolkeikeən rəha mənī.^{**} Nikim təike magien əm o rəham natimnat u natos tahmen^{††} mətə-inu Uhgin tatən məmə, “Okol esapəsən ik, məsəhlmanən ik nian kit.”^{‡‡}

6 Kən tol nəhlan kitat kotitun əsas, kən moatən məmə, “Iərəmərə in iasitu rəhak, tol nəhlan esəginən.

Oesəginən nat kit itəm etəmim əm otol kəm io.”^{¶¶}

7 Nikitəmat otəkəike matəht netəmiasol min u rəhatəmat^{§§} itəm kəmo-
taupən motəgəgun itəmat e nəghatən rəha Uhgin. Otətəlig-in-tu natimnat wir min itəm təmiet e nəmegəhən rəhalat, kən motahatətə e Iərəmərə tahmen əm elat.*

8 Iesu Kristo in tatol əm nulan, nəniəp, ne roiu, kən otəpanətətig nulan, namnun tikə.[†] 9 Sotolən məmə nəgəgunən wi pisin pisin min tiuw rəkis itə-

^{††}12:28 Sam 15:5; Dan 2:44

^{‡‡}12:28 Mal 2:5; 4:2

^{¶¶}12:29 Eks 24:17; Dut 4:24; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2 Tes 1:7

^{§§}13:1 Rom 12:10

*13:2 Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13

[†]13:2 Jen 18:1-33

[‡]13:3 Mat 25:36; Hip 10:34

^{¶¶}13:4 Mal 2:15

[§]13:4 Dut 22:22

^{**}13:5 1 Tim 3:3

^{††}13:5 Fil 4:11; 1 Tim 6:6-8

^{‡‡}13:5 Dut 31:6,8; Jos 1:5

^{¶¶}13:6 Sam 118:6,7

^{§§}13:7 Hip 13:17, 24; 1 Kor 16:16

*13:7 Hip 6:12

[†]13:8 Sam 102:27; Hip 1:12

mat o suatip ətuatip.[‡] Itəmat otuag-pən əm o Uhgin, itəm tətəsitə etəmat e nikin agien məmə otol rəhatəmat nətəligən təkəsik.[¶] Təsəwirən məmə kitat okotətou-pən nətuakəmən rəha nənən nagwənən,[§] məmə in otol kitat kotəkəsik, məto-inu in nipahrienən, nətuakəmən əh, okol təsəsitə e netəm koatol.

¹⁰Rəhatat olta tatig. Məto pris min itəm koatol wək rəhalat əpəh imə e tapolən rəha nətueintən u,^{**} ilat u, kəsegəhan-inən ilat məmə okotun^{††} nagwənən^{‡‡} kit e olta u rəhatat.^{¶¶}

¹¹E nolən rəha pris asol agin, nian in tatohamnu rəkis nat megəh, kən matos nitan kən muwin əpəh imə e Ikin Tasim Agin Ikin, kən mos-ipən kəm Uhgin o nafəl rəkisən təfagə rəha netəmim.^{§§} Məto uarisig, katiləs-iarəp nat megəh u əpəh ihluə ikin e nimə tapolən min rəhalat, motaan ətip.^{*} ¹²E nolən kitəh əm, Iesu təmiet rəkis e taon,[†] kən ikin əh in

təməto nahməən e nipətin, kən mimis ikin əh, məmə nitan[‡] titun nafəl rəkisən təfagə rat rəha netəmim, mol ilat kotətuatip, motasim, məmə ilat rəha Uhgin.^{¶¶}

¹³Tol nulan, pəs kitat kotol məmə inu okotiet ihluə imətat ikin, motol kitəh kitat min əpəh ihluə.[§] Kən okotəkəike motətul matip məmə netəmim okotol naulisən kəm itat, təhmen əm mə inun, kəmotol mihin lan.^{**} ¹⁴E nətueintən u, rəhatat kit taon ətuatip imətat ikin tikə, itəm otətətig lili.^{††} Məto kitat koategəs-in rəhatat taon ətuatip itəm kotitun məmə otəpanuwa.^{‡‡}

¹⁵Tol nulan, e nasitəən rəha Iesu, pəs kitat kotos-ipən sakrifais rəhatat kəm Uhgin nian rafin.^{¶¶} Sakrifais min u rəhatat, inun, okoatiləs-ipər nərgi Uhgin nian rafin, moatən-iarəp nərgin.^{§§} ¹⁶So-taluinən o nolən təwir ne nawte-inən nat rəhatəmat tatig kəm netəm rəhalat nat kit tikə,^{*} məto-inun in min təhmen e sakrifais[†] itəm niki Uhgin

[‡]13:9 Efes 4:14

[¶]13:9 Kol 2:7

[§]13:9 1 Kor 8:8; Hip 9:10

^{**}13:10 Hip 8:5

^{††}13:10 1 Kor 9:13; 10:18

^{‡‡}13:10 Jon 6:48-58

^{¶¶}13:10 “Nagwənən” itəm katol sakrifais lan e “rəhatat olta” inun Kristo pisin əm (Jon 6:48-58). Pris min əupən, ilat kəmotitun nənən noanuəwəhgin nat megəh min e sakrifais min neen ilat koatol o nos-ipənən kəm Uhgin. Məto kəsegəhan-inən kəm ilat o “nənən” Kristo, nipətin u məmə kəsotəsən ron.

^{§§}13:11 Lev 16:15

^{*}13:11 Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27

[†]13:12 Jon 19:17

[‡]13:12 Rom 3:25

[¶]13:12 Efes 5:26

[§]13:13 Luk 9:23

^{**}13:13 Hip 11:26

^{††}13:14 Hip 12:27

^{‡‡}13:14 Fil 3:20; Hip 11:10; 12:22

^{¶¶}13:15 1 Pita 2:5

^{§§}13:15 Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19

^{*}13:16 Rom 12:13

[†]13:16 Fil 4:18

tagien ron.[‡] ¹⁷ Otol nāwia netām-iasol min e niməfak,[¶] kən motatig ahgin ilat. Ilat u, koatehm wir nāmegəhən rəhatəmat,[§] məsotamegən, məto-inu ilat kotitun māmə okotəike motən nəmtət lan kəm Uhgin māmə ilat kəmotol wək u, təhrol nulan. Itəmat nakotəike motol ilat nikilat tagien o wək u. Okəmā itəmat noatol nikilat təsagienən ron, nolən u okol təsasitu agin-əhən etəmat.

¹⁸ Otəfak otimat,^{**} məto-inu ekotitun əsas māmə rəhatimat nolən in tətutitip əm,^{††} kən ekotolkeike agin māmə nian rafin itimat ioatol nolən təwir əm. ¹⁹ Io ekolkeike pik māmə itəmat onəkotəkəike motətapəh-in o Uhgin, māmə io ekitun nitəlig-pa-minən otəmat uəhai əm.

²⁰ Iatəfak min otəmat min māmə, Uhgin otasitu etəmat. Uhgin u, in nəukəti nəməlinuən.^{‡‡} Kən in təmol rəhatat Iəramərə Iesu təmegəh min e nimisən,^{¶¶} məto-inu nitan təmaiu o nolən nəniəkisən lilin^{§§} in tətatig matəmegəh.* Iesu əh, in etəm təwir maprəkis o nehm wirən sipsip min rəhan.[†] Iatəfak māmə Uhgin u, ²¹ in otos-

ipinə natimnat wir min rafin kəm itəmat, itəm otol itəmat nəkotahmen o nolən nat itəm in tolkeike. Kən iatəfak māmə, Uhgin otol wək e nāmegəhən rəhatat kitiah kitiah,[‡] kən e nasituən rəha Iesu Kristo, in otol rəhatat nolən təwir təwir, kən nikin otagien pik ron. Kən pəs kotiləs-ipər nərgi Kristo ilis nian rafin, matuwın matuwın namnun tikə. Əwəh.[¶]

²² Piak min ne winik min. Naəa u rəhak təsəfəməh pikən. Məto iakətapəh əskasik otəmat māmə, otol-tu rəhatəmat nətəligən təfəməh min māmə nakotətəlig-in rəhak nəghatən min itəm otiləs-ipər nətəligən rəhatəmat.

²³ Iakolkeike māmə onəkotitun māmə piətət u Timoti, ilat kəmotiləs-iarəp in e kalapus. Okəmā in otuwa uəhai əm, kən itimlau min, ekiamnə.

²⁴ Itəmat otən təwir kəm netəm-iasol min rəhatəmat, ne iəfak min u imatəmat ikin. Netəm Itali kəmotən təwir kəm itəmat.

²⁵ Pəs Uhgin otawte-in rəhan nəwirən kəm itəmat rafin. Əwəh.

[‡]13:16 Sam 50:21-15; Hos 14:2

[¶]13:17 Hip 13:7,24

[§]13:17 Aes 62:6; Wək 20:28

^{**}13:18 1 Tes 5:25

^{††}13:18 Wək 23:1

^{‡‡}13:20 Rom 15:33

^{¶¶}13:20 Wək 2:24

^{§§}13:20 Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28

*13:20 Hip 9:20

[†]13:20 Jon 10:11

[‡]13:21 Fil 2:13

[¶]13:21 Rom 11:36

Jemes

Naoo itəm Jemes təmäte

**Nəghatən əkuəkir
rəha naoo u Jemes**

?Pah təmäte naoo u? Jemes, u in pia Iesu, in təmäte naoo u. In etəm-iasol rəha niməfak əpəh Jerusalem.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Jemes təmäte naoo u tatuwin kəm netəm Isrel itəm koatahatətə e Iesu Kristo motatig e nəptən pisin min rəha laihluə min.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? Netəm-iasol min e netəm Isrel kəmotohamnu Stipen, uarisig kotol nolən rat min e niməfak min əpəh Jerusalem. Kən tepət itəm kotahatətə e Iesu kəmotiet əpəh Jerusalem motuwin e ikin pisin pisin min. Məto nian əskasik min koatiləs-pikin əh ilat.

?Təmäte naoo u o naka? Jemes təmäte naoo u məmə otıləs-ipər nətəligən rəhalat məto-inu kotatig e nian əskasik min. Kən molkeike məmə otəgətun ilat e nəukəti nahatətən itəm tətuatip. Nian etəmim kit tətahatətə pahrien e Iesu Kristo, kən rəhan nolən rat min kotəuhlin motuwa motəwir. Tətapəs nolən rat min, kən matol nolən wir min.

Jemes tatən təwir kəm ilat

1 Io Jemes, io slef rəha Uhgin ne Iesu Kristo, Iəramərə rəhatat. Iatən təwir kəm itəmat noanol min rəha Isrel u tuelef itəm kotahatətə e Iesu, itəm nəmotiet motatig ikin min rafin e nətuein-tən.⁹

Nahatətən ne nenatigən

² Piak min ne winik min. Nian nəratən pisin pisin min koatuwa e rəhatəmat nəmegəhən, kən otehm natimnat min əh tahmen e natimnat itəm nikitəmat tətagien pik əm lan.^r ³ Nəkoatol nəhlan məto-inu, itəmat nəkotitun məmə nian nəratən min koatiləs pikən rəhatəmat nahatətən e Uhgin, kən nian nəkotol win lan, ilat okotol məmə nəkotitun nətul əskasikən məsin min.^s ⁴ Kən nian onakoatətul əskasik e nəratən min əh, kən onəkotuwa kəmətə e nahatətən, kən nolən min ne nətəligən min rafin rəhatəmat okotətuatip motəsənən, kən nako-taskəlim nolən wir min rafin.

⁵ Okəmə itəmat kit, rəhan nenatigən təsahmenən, kən tolkeike məmə in otitun natimnat min itəm Uhgin tolkeike məmə otol, pəs in tətəpəh-in-pən o Uhgin, kən Uhgin otos-ipən kəm in e nikin agien. Uhgin tətawte-in nitunən əh kəm netəmim rafin e nikin agien, kən məsəhaiən ilat o nat itəm koatətapəh-in.^t ⁶ Məto nian suah kit in tətətapəh o Uhgin nəhlan, in otəkəike mahatətə lan, kən rəhan nətəligən otəsölən kəiu lan, məto-inu etəm itəm rəhan nətəligən kəiu, rəhan nətəligən tətən əpnəpin əm, in tahmen e peau-peau min əpəh itəhəi itəm nimətag tətəhig-əhig ilat. ⁷ Okəmnaka nikin tatəht məmə Iəramərə otosipən nat kit kəm in, məto kəp, otəsösən. ⁸ Etəmim itəm tatos nətəligən kəiu nəhlan, okol təsətul əskasikən e nat kit itəm nikin tatəht məmə otol.

⁹ Piatat kit itəm in ləhau, kən rəhan nautə tikə, nikin otəkəike magien məto-inu in etəm-iasol e niğanəmti Uhgin. ¹⁰ Kən pəs etəm itəm rəhan nautə tepət, nikin tagien min o nat u itəm in titun məmə in nıpahrienən, məmə Uhgin

⁹1:1 Mat 13:55; Wək 15:13; Kal 1:19; 1 Pita 1:1

^r1:2 Rom 5:3-5

^s1:3 1 Pita 1:7 ^t1:5 Prov 2:3-6

otos-iəhau, məto-inu in tahmen e nəgui-nig itəm otəpanikə. ¹¹Nian mit tatər, tape-ape tape-ape, kən matəhg nagwən nig tauke məmə, kən rəhan nəwīrən təmikə.^u Tahmen əm e etəm rəhan nautə tepət. Nian tatol rəhan wək min matos nautə tepət lan, kən in min otəpanikə.

¹²Etənim itəm tatətul əskasik nian nəratən tatuwa e rəhan nəmegəhən, in tətətig e nəwīrən pahrien, məto-inu, nian tinol win e nəratən min əh, kən Uhgin otos-ipən kəm in rəhan nətouən, inu nəmegəhən lilin. Uhgin təməni-əkis rəkis məmə nəmegəhən lilin u, in rəha netənim itəm kotolkeike in.

¹³Nian nat kit tatiuw-pən suah kit məmə in otol təfagə rat, okol in təsənən məmə Uhgin tatos-ipən-os-ipən o nolən təfagə rat min, məto-inu okol nat kit təsiuw-pənən nətəligən rəha Uhgin məmə in otol təfagə rat, kən Uhgin təsos-ipən-os-ipənən təfagə rat kəm etənim. ¹⁴Məto nətəligən rat atip rəha etənim, in tatos-ipən-os-ipən kəm in, kən matiuw-pən in məmə in otatətəlig-in. ¹⁵Nətəligən rat tatoe-in təfagə rat, kən nian təfagə rat tinuwa minepət, kən tatuwa in nimisən.

¹⁶Piak min ne winik min itəm iakolkeike pik itəmat. Sotegəhan-inən məmə suah kit oteiua-in itəmat məmə Uhgin in etəm rəha nos-ipən-os-ipənən kəm netənim o nolən təfagə rat. ¹⁷Natimnat wir min rafin ne natimnat rafin itəm kotəuatip, koatisi-pən əm o Uhgin əpəh ilis itəm təmol nəhag-əhagən min rafin əpəh e neai. Məto nolən rəha Uhgin tol pisin e natimnat min u itəm kotaliwək e neai, kən kotol məmə nəghanpis koatətəu-pən. Uhgin təsol pisinən.

In tətətig tətətig. ¹⁸Kən e rəhan əm nətəligən, Uhgin təmitəpun məmə kitat kəmotuwa nenətin min nian kəmotahatətə e nəghatən pahrien rəhan. In təmol nəhlan məmə e natimnat rafin itəm in təmol, kitat pisin əm rəhan nat keike, kotahmen e nagwənən wi e rəhan nasumən.^v

Ətəlig-in kən mol nəghatən rəha Uhgin

¹⁹Piak min ne winik min itəm iakolkeike pik itəmat. Nikitəmat otəkəike matəht nəghatən u. Pəs itəmat kitəh kitəh onəkotəkəike motətul matip o nətəligən, məto onəsotafig-afig pikən o nəghatən, sotolən məmə neməha tatol uəhai əm itəmat, ²⁰məto-inu nian neməha tatol suah kit, neməha u təsoe-inən noan itəm tətəuatip Uhgin tolkeike.^w ²¹Otarakin rəkis nolən min rafin itəm tamkimik, ne təfagə rat min itəm kotepət e nəmegəhən rəhatəmat. Uhgin təmələhəu-pən rəhan nəghatən e nikitəmat, kən nəghatən əh rəhan titun nosmegəhən itəmat. Kən təwir məmə nakotos-iəhau rəhatəmat nətəligən, kən moatətəlig-in wir nəghatən u.^x

²²Sotətəlig-in əməni nəghatən rəha Uhgin, məto otətəlig-in kən motol nat naka itəm tatən. Okəmə nakotəto məsotolən nəghatən u, kən nakoateiua-in atip əm itəmat.^y ²³Etəm tatəto kən məsolən nəghatən u, in tahmen-pən e etənim itəm tateranəm wir e klas matəplan narmin, ²⁴kən nian tineranəm rəkis magim, mətaluin uəhai əm məmə niganəmtin tahro min-nulan. ²⁵Məto etənim itəm tatətag-pən əskasik e lou itəm tətəuatip

^u1:11 Aes 40:6-8 ^v1:18 Jon 1:13 ^w1:20 Pri 7:9

^x1:21 Kol 3:8; 1 Pita 2:1 ^y1:22 Mat 7:24-26; Rom 2:13

agin u tatikis netənim,[§] kən matol e nian min rafin, məsaluinən nat itəm təməto, məto in tatol, in otətətig e nəwīrən pahrien nian in tatol nəhlan.^z

²⁶ Okəmə suah kit nikin təht məmə in tatətəu-pən wir nolən min rəha nəfakən, məto tatəghat-pən əm məsətəlig-in wirən rəhan nəghatən min, in tateiuə-in atip əm in, kən rəhan nolən min rəha nəfakən in nat əpnəpin əm. ²⁷ Nolən min rəha nəfakən itəm rəhatat Tata Ughin tatəplan məmə in tətətip wir kən nəratən tikə lan kətol nulan: iəfak kit tatəkəike matehm wir suakəlh min ne nəutahlimis min e nəratən min rəhalat. Kən matəkəike matehm wir nəmegəhən rəhan məmə nolən rat min rəha nətuein-tən otəsələn məmə in otamkimik lan.

Sotehmən netənim neen məmə ilat ilis kotəprəkis-in netənim neen

2 Piak min ne winik min. Itəmat nakotahatətə e Iesu Kristo, Iəməmə rəhatat itəm ilis agin kən kətsiai-in pik. Məto təsəwirən məmə nəkotol təwir kəm suah kit kən moatehm məmə in ilis, kən moatehm rat suah kit min moatol tərət kəm in.^a ² Tol mə inu ne. Suah kəiu katuea e niməfak rəhatəmat. Suah kit tatuwin-in napən wir min u nəmtilat tiəkis, ne noanat min kəmol e iəen u kol tatipit-ipit. Kən suah kit min tatuwin-in e napən rat min əm. ³ Təsəwirən məmə nakotos-ipən nisaiien kəm etənim itəm tatuwin-in natimnat wir min, motən-ipən məmə, “Wa, məpələh u ikin təwir ikin.” Məto etəm tatuwin-in napən rat min, nakotən-ipən kəm in məmə, “Ətul-pən əpəh,” o “Əpələh əm e nisip.”

⁴ Nian nəkoatol nolən tol min-nulan, nəkoatehm netənim neen məmə ilat ilis taprəkis-in netənim neen min, kən e rəhatəmat nətəligən rat, nakotakil netənim.

⁵ Piak min ne winik min itəm iakolkeike pik. Otətəlig-in-tu. Ughin təmitəpun rəkis ian-rat min rəha nətueintən məmə rəhalat nahatətən e Kristo otepət. Kən təmitəpun min ilat məmə okotos nəməmə rəha Ughin itəm təməni-iekis məmə rəha netənim itəm kətolkeike in.^b ⁶ Məto itəmat nəmətehm rat ian-rat min. ?Məto netənim pah min u koatol nəhmən kəm itəmat, kən moatiuw-pən itəmat e kot? ?Netəm rəhalat nautə tepət, o kəp? Əwəh, ilat əh. ⁷ Kən netəm min u koatəghat rat e nərgin u ilis, nərgi Iesu itəm rəhan u itəmat.

⁸ Lou rəha Kig itəm tətətig e Naoa Rəha Ughin tatən məmə, “Olkeike ik kit tahmen əm məmə nakolkeike atip ik.” In təwir pik otəmat okəmə nəkoatətəu-pən pahrien nəghatən u.^c ⁹ Məto okəmə nəkoatehm netənim neen məmə ilat ilis taprəkis-in netənim neen min, nəkoatol təfagə rat, kən nəghatən rəha Lou tatən məmə itəmat netəm rəha nətgəhlən Lou. ¹⁰ Tol nəhlan məto-inu, etənim kit itəm təmətgəhl nəghatən kitəh əm rəha Lou, təmol təfagə rat tahmen-pən əm məmə in təmətgəhl nəghatən min rafin rəha Lou. ¹¹ Tol nəhlan məto-inu, Ughin u itəm tatən məmə, “Sakləh-inən pətan,” in Ughin kitəh əm itəm tatən məmə, “Sohamnuən etənim.” Kən okəmə nəsotakləh-inən nipitan, məto nə-

§1:25 Nəghatən u, “lou itəm tətətip agin u tatikis netənim,” tatəghat-in suatip rəha nahatətən məmə suah kit otuwa mətuatip e niganəmti Ughin. Kən okəmə suah kit tatətəu-pən suatip əh, Ughin tatikis in e nəsanənən rəha təfagə rat, kən tatikis in e nalpinən itəm in təike mos. Əplan-tu Kal 5:13-14.

^z**1:25** Rom 8:2; Jem 2:12 ^a**2:1** Wək 10:34-35; Jem 2:9

^b**2:5** 1 Kor 1:26-28 ^c**2:8** Mat 19:19; Kal 5:14

motohamnu netəmim, itəmat netəmin itəm nəmotətgəhl Lou.^d

¹²Nian nakoatəghat kən motol nat kit, otol nolən min rəha netəmin itəm kotitun məmə Ughin otakil ilat e lou itəm tatikis ilat.^e ¹³Otol nəhlan məto-inu okəmə suah kit təsasəkitunən netəmin, kən Ughin min otəsəkitunən suah u nian in otakil netəmin. Məto okəmə itəmat nakotasəkitun netəmin, kən Ughin otəsəkitun itəmat, kən mən-ipinə məmə onəsotosən nalpinən e nian in otələhəu-pən nəghatən rəha nalpinən kəm netəmin.^f

Nahatətəən ne wək wir min

¹⁴Piak min ne winik min. ?Okəmə suah kit tatən məmə tətahatətə e Iesu Kristo, məto in təsolən wək wir kit, kən rəhan nahatətəən in təwir o nat kit? Kəp. Nahatətəən tol nəhlan, okol təsos-megəhən suah kit. ¹⁵Tol mə inu ne. Piatat kit o winitat kit, rəhan napən tikə, kən nigin nagwənən təsahmenən.^g ¹⁶Kəm-naka itəmat kit tatən-ipən kəm in məmə, “Atuwin, pəs Ughin otasitu lam, kən onəsətəpən, onakagwən wir.” ?Məto okəmə in təsolən nat kit məmə otasitu lan, in təmol nat wir naka? ¹⁷E nolən əh inəh, okəmə suah kit tatos nahatətəən pisin əm, məto məsolən wək wir kit tətəu-pən, kən rəhan nahatətəən təmimis, nipətin tikə.

¹⁸Məto okəm-naka suah kit otən məmə, “Netəmin neen koatos nahatətəən, kən netəmin neen koatol wək wir min.” Məto iatən kəm ik nəhlan məmə, “Okəmə esəhmən rəham wək wir min, kən esitunən okəmə rəham nahatətəən in nipahrienən, o kəp. Məto nian onakehm wək wir min rəhak, kən tatəgətun məmə nahatətəən rəhak, in

nipahrienən.”^h ¹⁹Inu nəghatən kit itəm nəmən nipahrienən lan məmə, “Ughin kitəh əm.” !Təwir ron ik! Məto iərmis min, ilat min kotitun məmə nəghatən əh in nipahrienən, kən moatasəp katəgin pik. ²⁰!Ik rəhm-kapə tikə! Etəmin itəm tətahatətə, məto təsolən wək wir min, rəhan nahatətəən in nipətin tikə. Pəs ekəgətun ik e nat kit itəm otən kəm ik məmə inu nipahrienən.

²¹Nikim otəht tipitat u Epraham. Ughin təməplan məmə in tətətip e niganəmtin e wək itəm təmol, məto-inu təmos nətin u Aisak, muwin mələhəu-pər e olta.ⁱ ²²Kən rəhan nahatətəən ne rəhan wək min kətioal nat kitəh, kən rəhan nahatətəən təmoe-in noan, inu rəhan wək min. ²³Kən nəghatən u rəha Naoa Rəha Ughin təmuwa mol nipahrienən, tatən məmə, “Epraham təmahatətə e Ughin, kən Ughin təmən məmə Epraham in tətətip e niganəmtin.”^j Kən katən məmə in ioli Ughin. ²⁴Kən roiu nəkitun nehmən məmə, Ughin tatol suah kit tətətip e niganəmtin o natimnat itəm tatol, məto sənəmə e nahatətəən pisin əm rəhan.

²⁵Kən e nolən əh inəh, Ughin təməplan məmə Rehəp u, pətan rəha suatip, in təmuwa mətuatip e niganəmti Ughin o wək itəm təmol,^k kən wək u məmə in təmatehm wir iəhləpis anion mil rəha Isrel, kən mahl-ipən ilau e suatip pisin ki-atəlig mətian. ²⁶Nipəti etəmin, okəmə namegən tikə lan, təmimis. Kən e nolən əh inəh, kitat kit itəm tatos nahatətəən, məto təsolən wək wir min, rəhan nahatətəən təmimis.

Namitəm ne rəhan wək

3 Piak min ne winik min. Təsəwirən məmə itəmat tepət nakotuwa

^d2:11 Eks 20:13-14; Rom 13:9 ^e2:12 Jem 1:25; 1 Pita 2:16

^f2:13 Mat 5:7; 18:21-35 ^g2:15 1 Jon 3:17 ^h2:18 Kal 5:6

ⁱ2:21 Jen 22:9-12 ^j2:23 Jen 15:6 ^k2:25 Jos 2, Hip 11:31

iægætun min rəha niməfak, məto-inu nəkotitun məmə Uhgín in otəplan wir kən makil nəmegəhən rəhatəmat iægætun min, taprəkis-in netəm əpnəpin. ²Nipahrienən, kitat rafín koatəme e nəmegəhən rəhatat nian tepət. Məto okəmə suah kit təsəmeən e rəhan nəghatən, nat u tatəgætun məmə in etəm mətə, kən nətəligən rəhan titun nehm wirən rəhan min nolən min rafín.

³Tol məmə nat min u ne. Katətu-pən pit e nohli hos məmə otol nəwia etəmin, kətəlalín rəhn-kapə hos, kən tatəuh-lín nipətín rafín. ⁴Kən nego, in iahgín, kən nimətag asol tatəhtig, məto stia in nat əkəku kit itəm nian kapten tətəlalín, kən nipəti nego asol rafín tateko-pən əh kapten tolkeike məmə okian-pən ikin. ⁵E nolən əh inəh, namitəm in nat kit nətin, məto titun niuw-pamən nat asol min. Nikitəmat təht-tu, noanəmtahli nigəm əkəku kit titun nuəpən mus nig mətu tepət. ⁶Kən nipahrienən, namitəm in tahmen-pən e nigəm. Namitəm in noli nipəti etəmin itəm nəratən min rafín rəha nətueintən u kotərioah wir lan. Kən nəratən min rəhan koatərəkin nəmegəhən rafín rəhatat. Kən Setan əm tətəhl nigəm e namitəm. Kən namitəm tətəhl nigəm rat e suatip min rafín e nəmegəhən rəhatat matərəkin natimnat rafín.

⁷Netəmin kotitun nahkulən e nat iarupín min məmə okotuwa kəpou, inəh nat megəh min, ne mənig min, ne nat kotəkioah min, ne nat itəm kotatig itəhəi. Netəmin kəmotəhkul elat kotəpou. ⁸Məto etəmin tikə otəhkul e namitəm təpou. In nat iarupín tatol wael, mərioah e nəratən ne nakonən rəha nimisən.¹

⁹E namitat, kotənwiwi Iəramərə Tata Uhgín rəhatat, kən e namitat kotən rat netəmin lan itəm Uhgín təmol ilat kotol

məmə in ne. ¹⁰Nohlitəm kitəh əm tatən-iarəp nənwiwən ne nən ratən. Piak min ne winik min. Pəs okəsolən min-nəhlan. ¹¹Nəhau wir ne nəhau arip, okol kəsi-asipənən e nəmti nəhau kitəh. ¹²Piak min ne winik min. ?Nig u fik otoe-in noa olif? ?Kən nol u krep otoe-in noa fik? !Kəp! Kən nəmti nəhau arip təsos-ipamən nəhau wir.

Nenatigən təwir itəm tatisi-pən o Uhgín

¹³?Suah kit əh-ikin ilugin etəmat itəm nikin təht məmə in tenatig wir kən mitun nat naka itəm Uhgín tolkeike? Təwir. Kən pəs in otol wək wir min e nolən itəm tatisi-pən e nenatigən, inəh nolən rəha etəmin itəm rəhan nətəligən ləhau. Kən nolən ətuatip rəhan otəgætun nenatigən ne nitunən rəhan. ¹⁴Məto okəmə nikitəmat təht məmə nakotenatig, məto nikitəmat təríoah e netetən, kən nakoatətəlig-in atip əm itəmat o nīləs-ipərən itəmat, tol nəhlan, nakoateiuə-in atip əm itəmat. Sotəghat ausit pikən o nenatigən eiueiuə rəhatəmat, məto-inu kəsənəmə nolən u rəha etəmin u tenatig. ¹⁵Nenatigən tol min-nəhlan təsisi-pənən e nego e neai, məto rəha nətueintən əm u, ne nətəligən rəha etəmin, ne rəha Setan. ¹⁶Tol nəhlan məto-inu nian netəmin koatetə motolkeike məmə koatos-ipər atip ilat, kən netəmin koatətəu-pən əm rəhalat atip nətəligən moatol nəratən, kən nolən tərat rafín kotet-arəp.

¹⁷Məto etəm itəm tatos nenatigən itəm tatisi-pən e nego e neai, rəhan nolən tol min-nulan. Nat aupən, rəhan nəmegəhən in tətəuati wir, kən in tolkeike pik nəməlinuən, kən in etəm mətig, in tatisiai-in nətəligən rəha netəmin pisin pisin min, kən in təríoah e nasəkitunən, kən matoe-in noan tepət e nəmegəhən rəhan, in tatehm

¹3:8 Rom 3:13

netənim məmə kotahmen-ahmen əm, kən təsənən nat kit kən matol nat pisin.¹⁸ Netəm rəha nəghat-inən nəməlinuən, kotahmen-pən e netənim itəm kəmotəfe nikuti nat e nasumən, kən tatəwə matoe-in noan. Okəm kotol natimnat min əh motasitu e netənim o nələhəuən nəməlinuən, kən ilat okotəplan noan məmə in nətuatipən.^m

Nolən rəha nuwamən iuəhkir o nətueintən, o Ughin

4 ?Naka u nəukəti nəmouən ne nərgəhəuən rəhatəmat? Natimnat min əh koatuwa məto-inu itəmat nakotolkeike nətoən təwir e nipətitəmat, kən nətəligən min əh rəha nətoən təwir, ilat koatol fait e nikitəmat kitəh kitəh məmə okotuwa netəm-iasol min e nəmegəhən rəhatəmat.ⁿ ² Nikitəmat tatuwin o natimnat rəha netəm pisin, məto nəsotosən, kən nakotərgəhəu moatəmou ron. Nakoatolkeike natimnat neen, məto nəsotosən. Kən məta onəkotohamnu netənim ron. Nəməsotosən natimnat məto-inu nəsotətapəh-inən o Ughin. ³ Kən nian nakotətapəh-in, məto nəsotosən, məto-inu nəmotətapəh-in e nətəligən itəm tərət məmə otol itəmat atip əm nakotəto təwir lan.

⁴ Itəmat nəkotahmen e pətan itəm təsisiai-inən rəhan iərman, tapəs kən matətəu-pən əpnəpin əm nəman. E nolən əh inəh, itəmat nəmotapəs Ughin kən moatətəu-pən natimnat rəha nətueintən. Nəkotitun o kəp məmə, etənim itəm

tolkeike pik natimnat rəha nətueintən, in tatətəhau Ughin. Kən etənim kit itəm tatitəpun məmə otolkeike natimnat rəha nətueintən, in tatuwa məmə in tikimir rəha Ughin.^o ⁵ Kən nəghatən u rəha Naoa Rəha Ughin sənəmə nəghatən əpnəpin əm. Tatən məmə, “Ughin tolkeike pik məmə nikitat itəm in təmos-ipa kəm kitat, otuwin əm ron.” ⁶ Məto Ughin tətawte-in rəhan nəwīrən tatuwa matah-goau kəm kitat. O nat əh, Naoa Rəha Ughin tatən məmə,

“Ughin tətahtosig-in netəm kotausit, məto tətawte-in rəhan nəwīrən kəm netənim koatos-iəhau rəhalat nətəligən.”^p

⁷ Kən tol nəhlan, otos-iəhau itəmat kən motatig ahgin nelmi Ughin. Otətul əskasik nian Setan tatuwa matos-ipən-os-ipən kəm itəmat, kən in otaiu muwin isəu otəmat.^q ⁸ Otuwin iuəhkir o Ughin, kən in otuwa iuəhkir otəmat. Itəmat u nol təfagə rat, otaikuas e nelmitəmat. Kən itəmat u rəhatəmat nətulən kəiu, otol nikitəmat tətuatip.^r ⁹ Təwir məmə nikitəmat otahmə məpou, kən nakotasək əfəməh o rəhatəmat təfagə rat. Otəuhlin rəhatəmat nalahən otuwa nasəkən, kən rəhatəmat nagienən otuwa nikin əpou.

¹⁰ Otos-iəhau rəhatəmat nətəligən tuwin kəm ləməmə, kən in otiləs-ipər itəmat.^s

¹¹ Piak min ne winik min. Sotəghat ratən e nərgitəmat min. Okəmə suah kit tatəghat rat e nərgi pian kit, o in tatələhəu nəghatən kit məmə in təmol təfagə rat kit,^{**} kən suah əh, in tatəghat

^{**} **4:11** Nəghatən u rəha Jemes nipətin təsənən məmə kitat okəsotəgətuənən təfagə rat rəha netənim. Nəghatən min tepət e Naoa Rəha Ughin tatən məmə kitat kotəkəike motəgətuən təfagə rat rəha etənim məmə in otiet rəkis lan. Məto kotəkəike motol e nətəligən itəm tətətig ələhau. Kal 6:1; Luk 17:3; 2 Tim 3:16; Jem 5:20; Kal 5:21; 1 Tes 5:14; 2 Tes 3:15; Taet 3:10.

^m**3:18** Mat 5:9 ⁿ**4:1** Rom 7:23 ^o**4:4** Rom 8:7; 1 Jon 2:15

^p**4:6** Prov 3:34; 1 Pita 5:5 ^q**4:7** Efes 6:12 ^r**4:8** Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7

^s**4:10** Job 5:11; 1 Pita 5:6

rat e lou^{††} matələhəu nəghatən məmə lou təsahmenən məmə in otol rəhan wək, o kəm-naka lou in nat əpnəpin əm. Kən nian nakoatəplan lou məmə in təsahmenən, itəmat nəkəsotətəu-pənən lou, məto nəmotər kəpələh-pər e lou, kən məsotatig ahginən lou. ¹²Uhgin əm in tatos-ipa Lou, kən in əm tətakil netəmim matələhəu nəghatən lan. Kən in titun nosmegəhən, kən mitun nərəkinən. ?Məto itəmat, nikitəmat təht məmə itəmat Uhgin min, məmə nako-takil təfagə rat min rəha piatəmat min motuəh ilat? !Kəp!^t

Nəghatən ausit

¹³Otətəlig-in-tu, itəmat netəm nakoatən məmə, “Roiu o olawig, kotuwın e taon u o taon əh, motatig e nup kit, motol bisnes ikin, kən moatərgətain məni.” ¹⁴?Nakotəhro kitun məmə naka u otuwa olawig? ?Nəmegəhən rəhatəmat in naka? Itəmat nəkotahmen e nəhaniəm itəm tətətig noan məsin əm kən matig mikə min.^u ¹⁵Məto nəghatən itəm tətəuatip məmə onəkotən in tol nulan, nəkotəkəike motən məmə, “Okəmə in nəwia İəməmə pahrien, kən ekotatig kən motol natimnat min u, o natimnat min əh.” ¹⁶Məto roi, nakotəghat ausit moatos-ipər pik itəmat. Kən nəghatən min əh itəm nakoatən, ilat rafin kotərat.

¹⁷Tol nəhlan, etəmim itəm titun nat kit itəm tətəuatip məmə otol, məto təsolən, in tatol təfagə rat.^v

Nəghatən tatuwin o netəm rəhalat nautə tepət

5 Itəmat netəm rəhatəmat nautə tepət. ¹Otətəlig-in-tu nəghatən u. Təwir məmə nakotəto tərət motasək əfəməh o

nəratən itəm tatuwa otəmat. ²Rəhatəmat nautə tinəmnəmit rəkis, kən win min kinoaton rəhatəmat napən.^w ³Rosta tatus rəhatəmat iəen u kol tatipit-ipit, ne silfa. Kən rosta min okotən-iarəp nolən rat min rəhatəmat kən motus nipətitəmat tahmen e nigəm. Nian rəha namin nian tatuwa iuəhkır, məto itəmat nəmotərgətain rəhatəmat nautə min. ⁴!Otətəlig-in-tu nat u! Rəhatəmat iolwək min kəmotəulək e rəhatəmat nasumən min, məto nəmotəkləh-in məni məsin rəhalat. Kən nətouən itəm nəməsotos-ipənən kəm ilat, koatən-iarəp rəhatəmat nolən rat min. İəməmə Əsanən Pik Agin, tinatəto nasəkən rəha iolwək min rəhatəmat.^x ⁵E nətueintən u, itəmat nəmotatig e nəmegəhən itəm timətig əm, nəmotol nikitəmat tagien o rəhatəmat nautə e nian itəm otəsəwəhən Uhgin otakil muəh mələhəu nəghatən o rəhatəmat nolən rat min. Itəmat nəkotahmen e nat megəh min itəm kətagwən ilat, kol kotasis-asis o nian rəha nohən ilat.^y ⁶Nəmotiww-iarəp netəmim itəm kotətuatip e kot, kən motakil motuəh motələhəu nəghatən motəhamnu ilat, kən ilat kəməsotolən nat kit məmə okotən-iəhau itəmat.

Nətəligən əfəməh e nian rəha nəratən

⁷Piak min ne winik min. Otol məmə rəhatəmat nətəligən otəfəməh nian nakoatəsağın məmə İəməmə otitəlig-pa min. Nikitəmat tatəht nolən rəha suah kit rəha nasumən. Tatəsağın nian ətuatip rəha nətəən nimai, kən matəsağın nian rəha nəfəən, kən mos rəhan nətəligən təfəməh nian matəsağın mətoarus-pən tinimətə, kən matəulək-in rəhan nagwənən keike.^z ⁸E nolən əh tahmen əm, itəmat min, otol

^{††}4:11 “Lou” e ves u tatəghat-in ‘lou rəha nolkeikeən.’ Əplan-tu Jem 2:8

^t4:12 Rom 2:1; 14:4 ^u4:14 Sam 39:5,11; Prov 27:1 ^v4:17 Luk 12:47 ^w5:2 Mat 6:19 ^x5:4 Dut 24:14-15 ^y5:5 Luk 16:25 ^z5:7 Dut 11:14; Jer 5:24

məmə rəhatəmat nətəligən otəfəməh, kən motətul əskasik, məto-inu otəsüwəhən İəramərə otitəlig-pa min.^a

⁹ Piak min ne winik min. Sotəghat-əghatən o nən ratən itəmat min məmə nikitəmat təsagienən o natimnat min neen. Okəmə nəkoatol nəhlan, Uhgin otakil mələhəu-pən nəghatən o rəhatəmat nolən rat min. !Roiu agin-əh tatətul matip, kən otəsüwəhən tuwa mol!

¹⁰ Piak min ne winik min. Nikitəmat tataht-tu ien min aupən itəm kəmotən-iarəp nəghatən min e nərği İəramərə. Rəhalat nəmegəhən tatəgətin kitat məmə rəhatat nətəligən otəkəike məfəməh e nian nərətən tatuwa. ¹¹ Kən nəkotitun inu, katən məmə netəmin itəm koatətul-iəkis e nian nərətən tatuwa, ilat koatətig e nəwıren pahrien. Nəmotəto namnusən rəha Jop məmə təmətul əskasik e nian iəkis min, kən motitun nalpəkəuən wir rəha İəramərə o Jop, kən uarisig e nian tepət rəha nərətən, İəramərə təmol təwir agin kəm in. Kən tol nəhlan, sotaluinən məmə niki İəramərə təmə mərioah e nasəkitunən kitat, kən nikin titahmə otat.^b

¹² Piak min ne winik min. Nat u in nat keike, məmə nəsosən noanawil. Sotosən noanawil e nego e neai, o nətuein-tən, o nat kit min. Nian rafin, otən əm nıpahrienən. Nian itəmat kit otən məmə, “Əwəh,” kən rəhan nəghatən otəkəike mol nıpahrienən. Kən nian itəmat kit otən məmə, “Kəp,” kən rəhan nəghatən otəkəike mol nıpahrienən. Okəmə suah kit təsolən nəhlan, kən Uhgin otələhəu-pən nəghatən rəha nalpınən kəm in.^c

Nəfakən itəm noan əh-ikin

¹³ Okəmə itəmat kit tətətig e nərətən, təwir məmə otəghat kəm Uhgin e nəfakən. Okəmə itəmat kit nikin tagien, təwir məmə otan napuən min rəha nən-wiwien. ¹⁴ Okəmə suah kit tatimis, təwir məmə otaun-in elta min rəha nıməfak məmə okotuwa kəfak lan, kən motol-pən oel lan e nərği İəramərə.^d ¹⁵ Kən nian ilat koatahatətə məmə Uhgin otol-wir suah əh, kən motəfak lan, rəhalat nəfakən in suatip məmə İəramərə otol məmə etəm tatimis otəto təwir min. Kən okəmə in təmol təfagə rat kit itəm tatiuw-pa nımisən, kən Uhgin ofafəl rəhan təfagə rat.^e ¹⁶ Tol nəhlan, təwir məmə nakoatən-iarəp rəhatəmat nolən rat min kəm itəmat min, kən motəfak otəmat min pəs motəmegəh. Suah kit itəm tətutip, rəhan nəfakən in təsanən, kən tatoe-in noan. ¹⁷ Elaija in etəmin kit tahmen əm e kitat. Kən in təməfak təməfak məmə otəsəfikən, kən nuhuən təməsəfikən mos nup kisil ne məwig sikis.^f ¹⁸ Kən təməfak min, kən Uhgin təməhl-ipa nuhuən tuwa min, kən nasumən rafin, nagwənən təmatig min elat.^g

Iuw-pa min netəmin kəmotuwın isəu e rəhalat nahatətəən

¹⁹ Piak min ne winik min. Okəmə itəmat kit tateko mətapəs suatip rəha nıpahrienən, kən okəmə suah kit min tatiuw-pa min,^h ²⁰ təwir məmə nəkotitun nat u məmə, etəm u itəm otol iol təfagə otitəlig-pa min e suatip rəha nıpahrienən, in otosmegəh suah u o nımisən, kən otol suatip məmə Uhgin ofafəl rəkis təfagə rat min tepət rəha suah əh.

^a5:8 Rom 13:11-12; 1 Pita 4:7 ^b5:11 Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8

^c5:12 Mat 5:34-37 ^d5:14 Mak 6:13 ^e5:15 Mat 17:18-20

^f5:17 1 King 17:1; 18:1 ^g5:18 1 King 18:42-45 ^h5:19 Kal 6:1

1 Pita

Naoo itəm Pita təmaupən mäte

**Nəghatən əkuəkir
rəha naoo u 1 Pita**

?Pah təmäte naoo u? Pita təmäte naoo u.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte naoo u tatuwin kəm netəmim rəha Uhgin itəm kotatig ikin pisin pisin e profens min rəha Pontas, ne Kalesia, ne Kapetosia, ne Esia, ne Pitnia (1 Pita 1:1). Roiu katən nərği nəptən min əh məmə Turke.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? E nian əh, etəm-iasol rəha Rom, nərğin u Nero, təmərəkin pik niməfak. Təmoh niməfak min neen kotimis, kən moh neen. Otəsüwəhən toh Pita.

?Təmäte naoo u o naka? Pita tolkeike məmə otıləs-ipər nətəligən rəha iəfak min itəm kotatig e nərətən. In tolkeike məmə okotətul əskasik e rəhalat nahatətən kən moatol nat kit itəm təwir, nat əpnəpin nərətən tatuwa.

Pita təmən təwir kəm ilat

1 Io Pita, io aposol kit rəha Iesu Kristo. İatən təwir kəm itəmat netəm rəha Uhgin itəm nəkotatig ikin min rafin əpəh e profens min u Pontas, ne Kalesia, ne Kapatosia, ne Esia, ne Pitinia. Uhgin təmitəpun rəkis itəmat, kən imatəmat ikin sənəmə nətueintən u, itəmat iapispis min əm u ikin-u. ²Tata Uhgin təmitəpun itəmat məto-inu, aupən aupən agin, təmol rəhan nalpəkauən mələhəu, kən in tinitun rəkis

suatip min rafin rəha nəmegəhən rəhatəmat. Kən Narmin Rəhan tatol itəmat nakotətul pisin kasim məmə, nəkotol nəwia Iesu Kristo, kən nitan taikuas etəmat e nolən rat min rəhatəmat. ^{††}

Pəs Uhgin otawte-in rəhan nəwİRən ne nəməlinuən tepət kəm itəmat.

Otənwiwi Uhgin o nalpəkauən rəhan

³!Pəs kotənwiwi Uhgin itəm in Uhgin ne Tata rəha İərəməə Iesu Kristo rəhatat! E nasəkitunən asol rəhan, in təmol məmə kitat kotaiir-pən e nəmegəhən wi, kən moatələhəu-pən əskasik rəhatat nətəligən lan. Tatuwa min-nəhlan məto-inu Iesu Kristo təməmegəh min e rəhan nİmisən. ⁴Kən e nəmegəhən wi u, kitat okotos natİmnat wir min əpəh e nego e neai itəm Uhgin təmələhəu pisin məmə rəhatat. Kən nat u okol təsəmnəmitən, kən okol təsəmkimikən, kən okol rəhan nəhag-əhagən təsikəən. ¹ ⁵E nahatətən rəhatəmat, nəsanənən rəha Uhgin tatətulosig-in itəmat mətoarus-pa in otosmegəh itəmat, kən Uhgin otol əp rəhan nosmegəhən e namnun nian. ^j

⁶Nikitəmat tətəgien o nat u, nat əpnəpin okəmə nian iəkis pisin pisin min koatuwa pap e rəhatəmat nəmegəhən. Məto koatuwa o nian əkuəkir əm. ^k ⁷Nian iəkis min əh moatuwa məmə okotəgə-tun məmə itəmat nakotəhatətə pahrien. İaen u kol tatipit-ipit, in nat kit itəm nigəm tatus mətafəl rəkis in rat min lan. Kən nian iəkis min əh kotahmen e nigəm itəm tatus rəhatəmat nahatətən mətafəl rəkis in rat min lan. İaen u kol, in nat təwir, məto otəpanikə min nian kit. Məto rəhatəmat nahatətən, in nat təwir taprəkis-in iaen u kol. Kən o

^{††}**1:2** Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, Uhgin “təmorautin nita Iesu etat” u nİpətin məmə tətaikuas etəmat o nolən rat min. Afin min e nəghatən min u “tətorautin nitan” ne “nitan taikuas e netəmim”: Lev 14:6-7; Sam 51:7; Eks 24:5-8; Hip 9:19; 1 Jon 1:7.

ⁱ**1:4** Kol 1:12

^j**1:5** Jon 10:28; 17:11

^k**1:6** Jem 1:2; 1 Pita 5:10

rəhatəmat nahatətəən, Uhgin otənwiwi itəmat, mīləs-ipər nərgitəmat, mos-ipən nīsiailən asol kəm itəmat e nian Iesu Kristo otuwa met-arəpa lan.¹ ⁸Nat əpnapin nəməsotəplan papən Iesu Kristo, məto nakoatolkeike. Kən nat əpnapin nəsotəhmən u-roiu, məto nakotahatətə lan. Kən nikitəmat təmər mərioah e nagienən itəm in təwir agin-əh taprəkis, kən okol suah kit təsənən nəwīrən rəha nagienən əh.^m ⁹Nikitəmat tətagien nəhlan məto-inu itəmat noatos nat u itəm nakotahatətə lan, inu məmə Uhgin otosmegəh rəhatəmat nəmegəhən.

¹⁰Suatip rəha Uhgin o nosmegəhən netəmim lan, in nat kit itəm ien min aupən kəmotolkeike pīk məmə okotitun tuwin təhmin min, kən tol nəhlan kəmotafin kategəs-in wir nətəligən min lan. Kən ilat kəmoatəghat-in nəwīrən u itəm otuwa kəm itəmat.ⁿ ¹¹Narmin rəha Kristo təmətatig ilat min, kən matəghat kəm ilat, kən aupən ikin matən-iarəp nahməən itəm okotuwa e nəmegəhən rəha Iesu, kən uarisig lan e nəsanənən asol rəhan. Məto ien min kəmotalkut o nitunən suatip itəm natimnat min əh okotuwa lan, ne rəhalat nian ətuatip.^o ¹²Uhgin təmol əp kəm ien min məmə, nəghatən min itəm ilat kəmoatən, kəməsotəghat-inən nian itəm ilat kəmotatig lan, məto kəmotəghat-in əm nian rəhatat. Kən roiu, netəmim kinotən-iarəp nəghatən rəha namnusən təwir kəm itəmat e nəsanənən rəha Narmin Rəha Uhgin itəm tətisi-pən e nego e neai. Kən natimnat min u kotəwir agin məmə nagelo min, ilat min kotolkeike məmə okotəplan kən motitun natimnat min u itəm kəmotuwa.

Nolən rəha nəmegəhən itəm tətəuatip

¹³Tol nəhlan, nəkotəkəike motol rəhatəmat nətəligən tətul matip o nolən wək, kən motəgətun wir rəhatəmat nətəligən. Otələhəu-pən əskasik rəhatəmat nətəligən e nəwīrən itəm Uhgin otawte-in kəm itəmat nian Iesu Kristo otuwa min. ¹⁴Otol nəwīa Uhgin təhmen-pən əm məmə nisualkələh itəm kotəwir koatol nəwīa tata min. Aupən ikin, itəmat nəməsotitunən nipahrienən rəha Uhgin, kən nəmoatol nolən rat min itəm nikitəmat əm tolkeike. Məto roiu, otəsegəhan-inən nətəligən min əh okotiuw rəkis min itəmat.^p ¹⁵Uhgin u itəm təmaun-in itəmat, in tasim mətuatip. Kən e nolən əh inəh, itəmat min onəkotəkəike motasim motətuatip e natimnat rafin itəm nəkoatol. ¹⁶Nəkotəkəike motol nəhlan məto-inu Naoa Rəha Uhgin tatən məmə, “Nəkotəkəike motasim motətuatip məto-inu Io ekasim mətuatip.”^q

¹⁷Itəmat nakotətapəh-in nasituən o Uhgin u təhmen məmə in rəhatəmat Tata, məto onəkəsotaluinen məmə nian Uhgin tətakil nolən min rəha netəmim, in tatol əm e nolən itəm təhmen-ahmen əm. Tol nəhlan, nian nakotəmegəh əh e nətueintən u, onəkotəgin motisiailən Uhgin e nolən min rəhatəmat, kən otol nolən təwir təhmen məmə itəmat iapispis min əm e nətueintən u.^r ¹⁸Nəkotəkəike motol nəhlan məto-inu itəmat nəmotitun rəkis nat keike itəm Uhgin təmətou rəkis itəmat lan. Otətəlig-in-tu nolən rəha nəmegəhən rəhatəmat aupən itəm nipətin tikə u təmisi-pən o tipitəmat min. Məto Uhgin təmikis rəkis itəmat e nolən rat əh. Kən Uhgin təməsos-nəmtinən rəhatə-

¹1:7 Prov 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3 ^m1:8 Jon 20:29; 2 Kor 5:7 ⁿ1:10 Mat 13:16-17 ^o1:11 Sam 22; Aes 53; Luk 24:26-27 ^p1:14 Rom 12:2; Efes 2:3; 4:17-18 ^q1:16 Lev 11:44,45; 19:2; 20:7 ^r1:17 Rom 2:11; Nöl Əpən 2:23

mat nāmegāhən e nat kit rāha nātuein-
tən itəm otəpanikə, tahmen e silfa ne
iaen u kol tatipit-ipit, ¹⁹məto in təmos-
nəmtin itəmat e nita Kristo itəm in nat
keike təwir pik agin. Kristo in tahmen e
nəti sipsip wir itəm nimisən o nərātən
tikə agin lan.^{¶19} ²⁰Aupən aupən agin,
nian Ughin tāməsələn əh nātueintən u,
təmitəpun rəkis Kristo mēmə otol wək
əh. Məto roiu iuəhkir o nāmnun nian,
Ughin təmol əp in, mēmə otuwa ma-
situ etəmat.[†] ²¹O natimnat itəm Iesu
təmol, itəmat nakotahatətə e Ughin,
itəm təmosmegəh Iesu Kristo e nimisən,
kən mīləs-ipər in mos-ipən nəsanənən
itəm təhag-əhag ne nisaiiən kəm in.
Kən tol nəhlan, nakotahatətə e Ughin,
kən moatələhəu-pən əskasik rəhatəmat
nətəligən lan.[‡]

²²Nəmotaiquas e rəhatəmat
nāmegāhən tinuwa minuwīwi min rəkis
məto-inu nəmotətəu-pən nəghatən
rəha nīpahrienən. Kən o natimnat
min u, nakotos nolkeikeən pahrien
tatuwin otəmat min neen. Kən tol
nəhlan, otolkeike pik itəmat min e
nikin pahrien.[‡] ²³Otol nəhlan məto-inu,
nəmotaiir wi rəkis min, kən nāmegāhən
wi rəhatəmat tāməsisipənən o netəmim
itəm ilat rafin okəpanotimis. Məto
nāmegāhən wi u rəhatəmat in otətətig
nāmnun tikə, inu nəghatən rəha Ughin.
²⁴Naə Rəha Ughin tatən mēmə,
“Netəmim rafin kotahmen e ma kiras,
kən nəwirən rafin rəhalat tahmen əm e
nəgui-nig əpəh e nīkinat.
Ma kiras əh tətəuke, kən nəguin min
koatisas,

²⁵məto nəghatən rəha Iəramərə tətətig
lilin nāmnun tikə.”^w

Kən inu nəghatən rəha nāmnusən təwir
itəm netəmim kəmotən-iarəp rəkis kəm
itəmat.

2 Məto-inu o nəghatən min əh,
otəraikin nolən min u kotiet rəkis
e rəhatəmat nāmegāhən: nolən rafin
rəha netəhauən netəmim kən matol
nərātən kəm ilat; nolən rafin rəha
neiuəən; nolən rəha netəm koatan
pik əm nat, məto kəsotolən; nolən
rəha netetən; nolən rafin rəha nən
ratən netəmim.^x ²⁻³Itəmat nəmotitun
rəkis mēmə Iəramərə təmol təwir kəm
itəmat. Tahmen-pən mēmə nəmotun
asgəwin noa nig itəm tətəhen.^y Kən
roiu nəkotəkəike motuwa kahmen e
nisualkələh mətətig itəm kotasək o
nəməhən. Itəmat nəkotəkəike kolkeike
pik nagwənən ne nənimən itəm tətətip
məwir mēmə nakotagwən nikitəmat
lan. Kən natimnat min əh okotol
nakotepət e rəhatəmat nāmegāhən itəm
Ughin təmosmegəh itəmat lan.^z

Kəpiel megəh e nimə rəha Ughin

⁴Ughin tolkeike mēmə otiləkin rəhan
kit nimə e kitat netəmim, kən təmitəpun
Kəpiel kit itəm netəmim kəmotapəs,
məto in kəpiel keike tatəmegəh mēmə
Ughin otətuoun nimə lan. Kən nian
nakotuwa o kəpiel u Kristo e suatip
rəha nahatətəən, ⁵itəmat min, nəkotah-
men e kəpiel megəh min itəm Narmin
Rəha Ughin tatos itəmat matiləkin Nimə
lan Rəha Ughin. Kən itəmat pris asim
min, itəm nakoatos-ipən sakrifais min
kəm Ughin itəm nīkin tətəgien ron məto-

^{¶1:19} E nian rəha Oltesteman, netəmim kəmotol sakrifais kəm Ughin o təfagə rat
min e nəti sipsip min itəm nərātən tikə lan. Afin e Eks 12:5.

^{§1:19} Wək 20:28; Hip 9:12-14 ^{†1:20} 2 Tim 1:9-10 ^{‡1:21} Jon 14:6; Rom 5:1-2

^{‡1:22} Jon 13:34; Rom 12:10 ^{w1:25} Aes 40:6-8

^{x2:1} Efes 4:22; Jem 1:21 ^{y2:2-3} Sam 34:8 ^{z2:2-3} Sam 34:8

inu o natimnat itəm Iesu Kristo təmol.^a

⁶Tahmen-pən e Naoa Rəha Uhgin tatən mihin məmə,

“Otəplan-tu. Iakatələhəu kəpiel əpəh Jerusalem,^{§§}

inu kəpiel keike pik agin itəm io emitəpun,

kəpiel u in rəha nətuounən nimə,

kən etəmim itəm otahatətə lan,

in otəsaulisən.”^b

⁷Kəpiel u in nat keike kəm itəmat itəm nakoatahatətə lan. Məto kəm netəmim itəm kəsotahatətəən lan, kəpiel u in tahmen-pən e nəghatən u e Naoa Rəha Uhgin itəm tatən məmə,

“Kəpiel u itəm netəm rəha niləkinən nimə kəmotərakin,

məto Uhgin təmol tuwa kəpiel itəm in rəha nətuounən nimə,”^c

⁸kən Naoa Rəha Uhgin tatən məmə,

“Kəpiel u tatol netəmim koatiləs pikən,

kən in kəpiel itəm tatol məmə netəmim kotiet katorin.”^d

Ilat koatiləs pikən kəpiel u məto-inu koatəht nəwia nəghatən, kən inu nalpəkauən itəm Uhgin təmol olat.

⁹Məto Uhgin tinəmitəpun rəkis itəmat məmə rəhan min, kən itəmat pris min rəha Kig, kən itəmat netəm asim min itəm Uhgin tatərəmərə etəmat, kən itəmat noanol min kit rəha Uhgin. In təmol itəmat nəhlan məmə nəkotitun nən-iarəpən nənwiwien itəm tatiləs-ipər in o rəhan nəwirən ne natimnat itəm in təmol. In təmaun-in rəkis itəmat məmə onəkotiet e napinəpən məmə nakotuwin e nəhag-əhagən wir rəhan.^e

¹⁰Aupən ikin, itəmat netəm əpnəpin min əm, məto roiu, itəmat noanol min rəha Uhgin. Aupən ikin, nəməsotitunən

nasəkitunən rəha Uhgin, məto roiu, nəkotitun nasəkitunən rəha Uhgin.

¹¹Iolik min itəm iakolkeike pik itəmat, nikitəmat otəkəike matəht məmə nətueintən u sənəmə imətat ətuatip ikin. Kitat kotahmen e iapispis min ne iaihlua min ikin-u. Tol nəhlan, iatən əskasik kəm itəmat məmə nakotətul isəu o nolən rat min itəm nətəligən rəhatəmat tolkeike. Nətəligən min əh, ilat tikimir min rəhatəmat kən koatəluagin e nikitəmat.^f ¹²Nian rafin kitat kotatig ilugin e netəmim itəm rəhalat nahatətəən tikə. Kən nəmegəhən rəhatəmat in otəkəike mətuatip wir agin məmə nat əpnəpin ilat okoatətu-pinə nəghatən rat etəmat, məto okotəplan nolən wir min rəhatəmat, kən ilat okotos-ipən nisaiien kəm Uhgin e nian in otuwa min makil netəmim lan.^g

Nisaiien netəm-iasol

¹³Kitat netəmim rəha Iərəmərə, kən kotolkeike məmə okotisiai-in nərgin. Tol nəhlan, nəkotol nəwia netəm-iasol min rafin itəm netəmim koatiləs-ipər ilat məmə okotərəmərə, tahmen e kig, itəm in etəm-iasol agin,^h ¹⁴o tahmen e rəhan netəm-iasol min itəm tətahl-iarəp ilat o nolən rəhan wək. Ilat okotuwin motələhəu nalpinən kəm netəmim itəm koatətgəhl lou rəhalat, kən moatənwiwi netəm koatol nolən təwir. ¹⁵Nəkoatol nəhlan məto-inu Uhgin tolkeike məmə rəhatəmat nolən wir min okotən-iahau nəghatən alməl min rəha netəm min u rəhalat nitunən tikə.ⁱ ¹⁶Itəmat sənəmə slef min rəha təfagə rat min, məto-inu Uhgin təmikis rəkis itəmat. Tol nəhlan, otətəu-pən nolən rəha suah kit nəhlan. Məto sotənən məmə, “Uhgin təmikis rəkis io, kən tol nəhlan, ekıtun nolən

§§2:6 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, “Saeon,” nərgin kit min rəha Jerusalem.

^a2:5 Rom 12:1; Efes 2:21-22; Nöl Əpən 1:6 ^b2:6 Aes 28:16; Efes 2:20 ^c2:7 Sam

118:22 ^d2:8 Aes 8:14 ^e2:9 Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Wək 26:18; Efes 5:8

^f2:11 Kal 5:17,24 ^g2:12 Mat 5:16 ^h2:13 Taet 3:1 ⁱ2:15 1 Pita 3:16

nat naka itəm iakolkeike, nat əpnəpin in təfagə rat.” Kəp. Itəmat slef min rəha Uhgín, kən tol nəhlan, otətəu-pən nolən min itəm kotətuatip. ¹⁷ Otos-ipən nisi-aiən itəm tətəuatip kəm netəmim rafín. Otolkeike iəfak min, inu netəmim min rəha Uhgín, kən onəkotəgin motisiai-in Uhgín, kən otisiai-in kig.^j

¹⁸ Itəmat slef min, onəkotəkəike motol nəwia rəhatəmat etəm-iasol min, kən motos-ipən nisiiaiən kəm ilat. Nəkotol nəhlan kəm ilat rafín, netəm koatol timətig kən motəwir kəm itəmat, ne netəm min u koatol nolən əskasik min kəm itəmat.^k ¹⁹ Okəm-naka nəkoatol əm nat ətuatip min əm, məto rəhatəmat netəm-iasol min koatol tərət kəm itəmat kən nakoatəto tərət lan. Niki Uhgín otəgien otəmat okəmə nakoatos əm nian iəkis min əh kotuwa katimís əm e nikitəmat məto-inu nakotasipən əm o Uhgín. ²⁰ Məto kəsənən məmə itəmat netəm wir okəmə nəkoatol nolən rat kit, kən netəm-iasol koatoh itəmat ron, kən nəsotaiuən motəgim. Nəlpinən u, in rəhatəmat atip əm. Məto, Uhgín niki tətəgien otəmat okəmə nakoatos nahməən məto-inu nəkoatol nat təwir əm, kən nəsotaiuən motəgim.^l ²¹ Uhgín təmaun-in itəmat məmə nakoatos nahməən məto-inu Kristo təmos nahməən otəmat. In təmaupən məgətun nolən ətuatip əh məmə itəmat nəkoatətəu-pən əm nəme nelkin.^m ²² Naoa Rəha Uhgín tatən məmə,

“In təməsolən təfagə rat kit, kən in təməsənən nəghatən eiueiua min nian kit ne.”ⁿ

²³ Nian netəmim kəmotəghat rat lan, məto in təməsəhaiən ilat. Nian in təməto

nahməən e nipətin, məto in təməsənən məmə in otəlpin nitai nəratən. Məto in təmələhəu-pən natimnat rafín e nelmi Uhgín itəm nian rafín rəhan nakilən in tətəuatip əm.^o ²⁴ Nian Iesu təməkúl e nig kəluau, kən təmos nəlpinən rəha təfagə rat min rafín rəhatat e nipətin. In təmimis məmə təfagə rat min okotimís e nəmegəhən rəhatat, kən kitat okotəmegəh məmə okotətəu-pən suatip rəha nətuatipən. Təmosmegəh kitat e nahməən rəha niməgəm e nipətin.^p ²⁵ Aupən, itəmat nəkotahmən e sip-sip min itəm kəmotəluə. Məto roiu, nəmotəuhlin itəmat motuwa o Etəm Tatehm Wir Sipsip, inu Etəm Tatehm nəmegəhən rəhatəmat.^q

Nolən təwir rəha iərman ne pətan itəm kəmioal marit

3 Kən e nolən kitəh əm rəha nisiiaiən Iəramərə, itəmat nipətan nəkotəkəike kol nəwia iəguihl min rəhatəmat məto-inu o nat u. Okəmə ilat kəsotahatətəən e nəghatən rəha Uhgín, kən rəhatəmat nolən wir min əm okotiww-pən rəhalat nətəligən kəm Uhgín. Nolən wir min rəhatəmat kotahmən, motəprəkis-in məmə onakoatəghat kəm ilat.^r ² Nian ilat koatəplan məmə nolən rəhatəmat in tətəuatip wir, kən koatəplan nisiiaiən e nəmegəhən rəhatəmat, inu təhmen əm məmə otiww-pa ilat kotuwa o Uhgín. ³ Pəs malə-malə rəhatəmat in sənəmə rəha nipətitəmat, təhmen e nolən rəha nəlisən noanutəm, o nuwinən e

^j2:17 Rom 12:10 ^k2:18 Efes 6:5 ^l2:20 1 Pita 3:14,17

^m2:21 Mat 16:24; Jon 13:15 ⁿ2:22 Aes 53:9; Jon 8:46; 2 Kor 5:21; 1 Jon 3:5

^o2:23 Aes 53:7; 1 Pita 3:9 ^p2:24 Aes 53:5-6; Rom 6:11

^q2:25 Esik 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14; Hip 13:20-21 ^r3:1 Efes 5:22

natimnat kəmol e iaen u kol tatipit-ipit,* o nuwinən e napən wir min.^s ⁴Məto otol malə-malə e nikitəmat itəm nəwīrən rəhan okol təsikəən, inu nolən əpou, ne nolən mətig nəməlinuən əh-ikin. Ilat nolən keike e niganəmti Uhgīn. ⁵Inu nolən rəha nipitan iəfak min aupən itəm kəmotələhəu-pən əskasik rəhalat nətəligən e Uhgīn. Ilat kəmotol nəwia iaguīhl min rəhalat, kən e nolən əh, kəmoatol malə-malə e nikilat, ⁶tahmen e Sera itəm təmol nəwia Epraham, kən mətəun-in məmə in rəhan etəm-iasol. Kən itəmat nenəti Sera okəmā itəmat nəkoatol nolən min itəm kotətuatip, kən məsotəginən.^t

⁷Kən itəmat nəman itəm nəmotol marit, e nolən əh inəh rəha nisiaiien Iəramərə, nəkotəkəike motos nenatigən o nehm wirən rəhatəmat nipitaguīhl min e nəmegəhən rəhatəmat məto-inu, ilat kəsotosən nəsanənən tahmen etəmat. Kən motisiai-in ilat e rəhatəmat nolən min məto-inu ilat min okotos min nat wir u, nəmegəhən lilin. Otol nəhlan məmə nat kit otəsəhtosig-inən rəhatəmat nəfakən.^u

Iəfak min rafin

⁸Namnun nəghatən əh. Itəmat rafin nəkotəkəike kol nolən min u: otos nətəligən kitiaḥ, otəsəkitun itəmat min, otolkeike itəmat min, otol nikitəmat timətig otəmat min, otos-iəhau rəhatəmat nətəligən. ⁹Okəmā netənim koatol tərət kəm itəmat, məto nəkəsotəlpinən nitai nəratən. Okəmā netənim koatəghat rat kəm itəmat, məto nəkəsotəlpinən. Məto otəfak motən-ipən kəm Uhgīn məmə in otol təwir kəm ilat. Otol nəhlan məto-inu Uhgīn təmaun-in itə-

mat məmā onəkotol nolən əh, pəs onəkotos nəwīrən rəhan. ¹⁰Naə Rəha Uhgīn tatən məmā,

“Etənim itəm tolkeike nəmegəhən təwir,

kən molkeike məmā otatəto təwir e nian rafin,

in otəkəike məsənən nəghatən rat min, kən in otəkəike məsənən neiuəən.

¹¹In otəkəike məuhlin in, miet rəkis e nolən rat min,

kən mol əm natimnat min itəm kotəwir. In otəkəike malkut pik məmā otatig ilat netənim rafin e nəməlinuən.

¹²In otəkəike mol nəhlan meto-inu Iəramərə tatehm wir netənim itəm kotətuatip,

kən matətəlig-in wir rəhalat nəfakən, məto tatol tikimir ilat netəm koatol təfagə rat.”^v

¹³?Okəmā nakotalkut pik o nolən natimnat min itəm kotəwir, pah otol nəratən kəm itəmat? ¹⁴Məto okəmā nipahrienən nakoatəto nəhməən o nolən ətuatip rəhatəmat, kən nakoatatig e nəwīrən pahrien. Sotəginən nəratən itəm netənim kotitun nolən kəm itəmat, kən pəs nikitəmat təsəht pikən.^w

¹⁵Məto e nikitəmat, otisiai-in Kristo məmā in Iəramərə. Otətul matip e nian rafin o nuhalpinən nəghatən rəha etənim pah itəm tatətapəh-in otəmat məmā tahro nakoatələhəu-pən əskasik rəhatəmat nətəligən e Iesu. Məto otəghat mətig kəm ilat e nisiaiien.

¹⁶Kən nian rafin nəkotəkəike kitun e nətəligən rəhatəmat məmā rəhatəmat nolən in tətətuatip əm. Kən okəmā netənim kotəghat rat e nolən wir min rəhatəmat məto-inu itəmat rəha

*3:3 Nat kətoanin kəmol e iaen u kol tatipit-ipit, o iaring, o rig, o noanat katəlis nelmitəm lan.

^s3:3 1 Tim 2:9

^t3:6 Jen 18:12

^u3:7 Efes 5:25

^v3:12 Sam 34:12-16

^w3:14 Aes 8:12-13; Mat 5:10; 1 Pita 2:20; 4:14

Kristo, ilat okotaulis e nəghatən rat min rəhalat.^x

¹⁷ Okəmə in nalpəkauən rəha Uhgín məmə nakoatos nahməən o nolən wir min rəhatəmat, nat u in nat təwir taprəkis-in məmə nakoatos nahməən o nolən rat min rəhatəmat. ¹⁸ Tol nəhlan məto-inu, Kristo təmimis o təfagə rat min, təmimis nian kitiah əm tinaħmen, okol təsimis minən nian kit. In etəm tətuaṭip agin, məto təmimis o netəm kəsotəṭuaṭipən məmə otos itəmat muwin kəm Uhgín. Kəmotohamnu in kən nipəṭin timis, məto Uhgín təmol məmə in təmegəh min e nimisən, e nəmegəhən kit itəm rəha nego e neai.

¹⁹ Kən e nəmegəhən əh, təmuwin mən-iarəp nəghatən rəha Uhgín kəm narmi netəm kəmotimis itəm kotatig e kalapus, ²⁰ ilat u kəmoatəht nəwia Uhgín aupən aupən agin nian Uhgín təmatos rəhan nətəligən əfəməh matəsahgin ilat e nian suah u Noah təmatiləkin nego. Netənim eit əm, itəm kəmotatig e nego, Uhgín təmosmegəh ilat e nian kəmotaiu motuwin motiet-pən e nəhau asol.^y

²¹ Kən nəhau əh, in narmi nolən baptais itəm tatosmegəh itəmat min roi. Nolən baptais u, nipəṭin sənəmə tətəfəl rəkis nəmit e nipəṭi etənim, məto in tahmen məmə nakotəṭapəh o Uhgín məmə in otos-ipa kəm itəmat nitunən məmə rəhatat təfagə rat min kəmotikə. Kən nəsanənən asol itəm Uhgín təmol Iesu Kristo təmegəh min e nimisən lan, in nəsanənən itəm tatosmegəh itəmat e nolən baptais. ²² Kən Iesu Kristo tinuwin rəkis əpəh e nego e neai, kən mətatig e nikali Uhgín matip, ikin rəha nisaiiən, ne nəsanənən, ne nepəṭən. Kən Uhgín təmol məmə nagelo min, ne natimnat

rafin itəm koatos nepəṭən ne nəsanənən, ilat rafin kotatig əhgin nərəməərən rəha Iesu.

Suatip rəha nolən nəwia Uhgín

4 O natimnat min əh, itəmat min onəkotəkəike motos nətəligən rəha Kristo kən moatəṭul matip o nətoən nahməən e nipəṭitəmat, məto-inu in təməto nahməən asol e nipəṭin. Nəkoatol nəhlan məto-inu okəmə itəmat ninotəto tərət e nipəṭitəmat, nat ənpapin nəkoatol nolən təwir min, kən tatəgəṭun məmə ninotapəs nolən rəha təfagə rat.^z ² Tol nəhlan, nian itəmat nəkotatig e nətuein-tən u, nəsotəṭəu-pənən suatip rəha nolən natimnat rat min itəm tətəṭatig e rəhatəmat nətəligən, məto onəkotəṭəu-pən suatip rəha nolən nəwia Uhgín. ³ Nəmotərəkin rəkis nian tərət o nətəu-pənən nolən min rəha netəm min u kəsotənən nipahrienən e Uhgín. Aupən, itəmat nəmoatit ənpapin nipitan; kən nətəligən rəhatəmat təmatuwin o natimnat rat min; kən nəmoatapis; kən nəmoatol lafet rəha nitəpən nipitan; kən nəmotənim alikol kapis motalməl; kən nəmoatəfak kəm narmi nat min itəm in nolən tərət agin.^a ⁴ Netəm əh itəm kəsotənən nipahrienən e Uhgín, narmilat təmiwig məto-inu itəmat nəmotapəs nətəu-pənən ilat motuwin kamnim e naruəh rəha təfagə rat rəhalat, kən ilat koatən rat pik itəmat ron.

⁵ Məto ilat okotəkəike motən-iarəp natimnat min rafin e nəmegəhən rəhalat kəm Uhgín itəm in tətəṭul matip məmə otakil muəh mələhəu nəghatən rəha nalpinən rəha netəm kəmotimis, ne netəm koatəmegəh.^b ⁶ Tol nəhlan, netəm min u itəm kəmotimis rəkis, ilat

^x3:16 1 Pita 2:12

^y3:20 Jen 6—7

^z4:1 Rom 6:2,7

^a4:3 Efes 2:2-3

^b4:5 Wək 10:42

kəmotəto nampnəsən təwir[†] məmə nat əpnəpən kəmos nəlpinən e nīpətīlat motīmīs, məto Uhgīn tītun nolən ilat okotəmegəh min e narmin, tahmen lan.

⁷ Kitat koatuwa iuəhkir e nian rəha nampnun natimnat rafin. Tol nəhlan, otol rəhatəmat nətəligən tətair o nitun wirən natimnat, kən motehm wir rəhatəmat nətəligən məmə nəkotītun nəghatən kəm Uhgīn e nəfakən itəm təsanən.^c ⁸ Kən nat keike in ilis taprəkis-in natimnat rafin məmə, nakotolkeike itəmat min e nikitəmat rafin məto-inu, e nian nəkotol nəhlan, kən nian rafin, nəkoatətul matip o naluinən nolən rat min rəhatəmat.^d ⁹ Kən nəkotəkəike motit itəmat min motuwīn e latuənu min rəhatəmat məmə nakotagwən itəmat min, kən motəgətun ikin netəmim okotapil ikin. Kən əsotənən nikalin məmə nikitəmat təsagienən ron.

¹⁰ Uhgīn təmos-ipinə nəsanənən pisin pisin min kəm itəmat kitīəh kitīəh. Təwir məmə nəkotol wək e nəsanənən min əh moatasitu etəmat min. Kən otol wək əh e nolən rəha iolwək min itəm koatol wək ətuatip rəha Uhgīn nian rafin. Onəko-toor nəwirən rəhan e suatip pisin pisin min itəm in tatos-ipinə. ¹¹ Okəmə Uhgīn təmos-ipən kəm suah kit nəsanənən rəha nən-iarəpən, kən təwir məmə in otən-iarəp tahmen əm məmə rəhan nəghatən in rəha Uhgīn. Okəmə Uhgīn təmos-ipən kəm suah kit nəsanənən rəha nasituən, kən təwir məmə in otasitu e netəmim e nəsanənən itəm Uhgīn təmos-ipən məmə, e natimnat rafin, netəmim okotənwīwi Uhgīn o nat itəm Iesu Kristo təmol. Pəs kitat koatən-iarəp rəhan

nəwirən ne nəsanənən tatuwīn matuwīn nampnun tikə. Əwəh.^e

Iəfak min okotos nahnəmən e nīpətīlat

¹² Io min neen itəm iakolkeike pik itəmat, ekitun məmə roiu nəratən əskasik tatiləs pikən itəmat tahmen e nigəm, kən nakoatəto nahnəmən asol lan. Məto təsəwirən məmə narmitəmat otīwig pik o nəratən min əh. Nəratən min əh koatuwa o netəmim tepət, sənəmə itəmat əm. ¹³ Məto təwir məmə nikitəmat otətagien əm məto-inu nakoatəto nahnəmən tahmen-pən əm e Kristo. Kən okəmə nəkoatol nəhlan, kən nikitəmat otagien pik agin nian in otol əp rəhan nəhag-əhagən asol rəha nəwirən ne nəsanənən rəhan.^f ¹⁴ Okəmə netəmim koatən rat itəmat o nərgi Kristo, kən onəkotatig e nəwirən pahrien, məto-inu Narmin Rəha Uhgīn itəm təsanən məhag-əhag mətatig otəmat.^g ¹⁵ Tərat məmə itəmat kit otol nolən rəha nohamnuən itəm, o nakləhən, o nətgəhlən lou, o təfagə rat əkəku kit tahmen e nəghat tipikən. Okəmə in tatos nəlpinən matəto nahnəmən ron, kən tətutətip əm. ¹⁶ Məto okəmə itəmat nakoatos nahnəmən məto-inu itəmat Kristin min, sotaulisən ron, məto nəkotəkəike motənwīwi Uhgīn məmə nakoatos nərgin u Kristin. ¹⁷ Tol nəhlan məto-inu nian rəha nakilən netəmim rəha Uhgīn tinətuoun. !Kən okəmə nakilən əh tinətuoun e netəmim rəha Uhgīn, kən awe o netəm min u itəm koatəht nampnəsən təwir rəha Uhgīn! ¹⁸ Naoa Rəha Uhgīn tatən məmə, “Okəmə in tiəkis o netəm kotətuatip məmə Uhgīn otosmegəh ilat,

[†]4:6 Kəm-naka nəghatən u, “Netəm min u itəm kəmotīmīs rəkis,” tatəghat-in netəmim itəm kəmotahatə e Kristo, kən uarisig lan kəmotīmīs. O kəm-naka tatəghat-in netəmim itəm kəmotīmīs e nian rəha suah u Noah (əplan-tu 3:19).

^c4:7 Rom 13:11-12

^d4:8 1 Pita 1:22

^e4:11 Rom 12:6-8

^f4:13 Wək 5:41; Jem 1:2; 1 Pita 1:6-7

^g4:14 1 Pita 2:20

?Kən tahro o netəm kotəruru Uhgin moa-
tol təfagə rat?^h

¹⁹ Kən tol nəhlan, netəmim itəm koatəto
nahməən mətə-inu in nətəligən rəha
Uhgin, təwir məmə ilat okotələhəu-
pən nəmegəhən rəhalat e nelmi Uhgin
itəm təmol neai ne niməptən ne natim-
nat rafin, kən nian rafin in tatol
rəhan nəghatən. Kən təwir məmə ilat
okoatəkaikə katətəu-pən min əm suatip
rəha nolən təwir.

Nəghatən tatuwin kəm elta min ne netəm alua

5 Kən roiu, iakolkeike məmə ekəghat
məsin kəm itəmat elta min rəha
niməfak. Io elta kit ekahmen etəmat, kən
io atip eməplan nahməən rəha Kristo,
kən Uhgin otos-ipa kəm kitat rəhan
məsin nəhag-əhagən asol rəha nepətən
ne nəsanənən rəhan, itəm in otol əp.ⁱ
² Inu rəhak nəghatən kəm itəmat məmə,
otol wək rəha nehm wirən netəmim rəha
Uhgin itəm koatətig e nelmitəmat, tah-
men e etəm rəha sipsip itəm tatehm wir
rəhan sipsip min. Kən otol e nikin agien
mətə-inu nakotolkeike məmə onəkotol.
Inu nətəligən itəm Uhgin tolkeike. Məto
təsəwirən məmə nəkotol e nikitəmat
təsagienən məmə nəkotol. Kən sotolən
mətə-inu nikitəmat təht məmə onəko-
tos pik mənī lan. Məto otol əm mətə-
inu nikitəmat tətəgien məmə onəkota-
situ.^j ³ Kən təsəwirən məmə itəmat nako-
tuwa motahmen e etəm-iasol itəm tatol
təskasik kəm rəhan iolwək min, mətə
itəmat onəkotol nolən itəm in tətə-
atip məwir məmə iəfak min kotitun nə-
planən kən motətəu-pən nolən rəhatə-
mat.^k ⁴ Etəm-iasol rəha netəm koatehm
sipsip min otiet-arəpa min, kən e nian

əh, in otos-ipinə nətouən wir rəha nisiai-
iən kəm itəmat itəm okol rəhan nəwirən
təsikəən.

⁵ Kən e nolən kitəh əm, itəmat netəm
aluə, otisiai-in motol nəwia elta min
rəha niməfak. Kən itəmat rafin agin
onəkotos-iəhau rəhatəmat nətəligən
teiuaiu moatisiai-in itəmat min rafin.
Otol nəhlan mətə-inu Naoa Rəha Uhgin
tatən məmə,

“Uhgin təsagienən mətəhtosig-in netəm
kotausit,

mətə tətawte-in rəhan nəwirən kəm
netəm koatos-iəhau atip ilat.”^l

⁶ Kən tol nəhlan, otos-iəhau atip itə-
mat motatig ahgin nelmi Uhgin əsanən,
məmə in otələs-ipər itəmat e nian ətu-
atip rəhan.^m ⁷ Kən otos rafin rəhatə-
mat katipa əfigəm min ka kələhəu-pən
kəm Uhgin mətə-inu, in tolkeike itəmat
matehm wir itəmat.ⁿ

⁸ Otaiir moatehm wir mətə-inu,
rəhatəmat tikimīr Setan in tahmen-pən
e laion kit itəm tatilik-ilik mətəiu anion
mətagət mategəs-in suah kit məmə
otun.^o ⁹ Otətul əskasik e nahatətəən
rəhatəmat nian Setan tatuwa otəmat,^p
mətə-inu itəmat iəfak min neen əpəh
ikin min rafin e nətueintən, koatuwin
əm e nahməən kitəh əm.^q

¹⁰ Mətə uarisig lan nəmotəto rəkis
nahməən e nian əkuəkīr əm, kən Uhgin
otol nakotəto təwir min e rəhatəmat
nəmegəhən, kən mol nakotəsanən
e rəhatəmat nahatətəən, motətul
əskasik, kən nat kit otəsiuw rəkisən
itəmat. Nəwirən min rafin tətisi-pən
əm o Uhgin, kən in təmaun-in itəmat
nakotuwa e Kristo məmə nakotuwin e
nəhag-əhagən asol rəha nəwirən rəhan,
ne rəhan nəsanənən itəm tətətig lilin.

^h4:18 Prov 11:31 ⁱ5:1 Rom 8:17-18; 2 Kor 1:5-7; Efes 3:13; Fil 1:29 ^j5:2 Jon
21:15-17; Wək 20:28 ^k5:3 2 Kor 1:24; Fil 3:17; Taet 2:7 ^l5:5 Prov 3:34; Efes
5:21; Jem 4:6 ^m5:6 Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 ⁿ5:7 Mat 6:25-30
^o5:8 1 Tes 5:6 ^p5:9 Efes 6:10-18; Jem 4:7 ^q5:9 Efes 6:11-13; Jem 4:7

¹¹ Pəs koatən-iarəp nəsanənən rəha nərəmərən rəhan, tatuwin matuwin namnun tikə. Əwəh.

Namnun nəghatən

¹² Saelas[‡] itimlau min, təmasitu o naoa u, kən ekatehm məmə in piak etəm təwir, kən rəhak nipahrienən tətətig lan. latəte naoa əkuəkir u kəm itəmat məmə ekiləs-ipər rəhatəmat nətəligən, kən iatən-iarəp məmə natimnat itəm eməte

rəkis, koatəghat-in nəwīrən pahrien rəha Uhgin. Otətul əskasik lan.^r ¹³ Piatəmat min ne winitəmat min e niməfak u ikin- u Rom koatən təwir kəm itəmat.[¶] Uhgin təmitəpun itəmat min ilat. Kən nətik u Mak, in min tatən təwir kəm itəmat.^s ¹⁴ Otən təwir kəm itəmat min tahmen məmə itəmat kitiəh əm e Kristo.

Pəs Uhgin otawte-in rəhan nəməlin- uən kəm itəmat rafin u netənim rəha Kristo.

[‡]5:12 Nəghatən Kris tatən nərgin u məmə, “Silfanus” itəm in nərgin əkuəkir u “Saelas.”

[¶]5:13 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, “Pətan itəm tətətig Papilon,” məto nipətin məmə “niməfak əpəh Rom.” E nian rəha Oltesteman, Papilon in taon asol kit itəm nepətan ne nəsanənən rafin rəha nətueintən tətətig lan, kən netənim ikin koatol tikimir kəm netənim min rəha Uhgin. Kən tahmen-pən əm e nian rəha Jemes, Rom tatarəmərə e latuənu min rafin matetəhau netəm koatəfak kəm Uhgin.

^r5:12 Wək 12:2,25; 13:13; 15:22,30 ^s5:13 Wək 12:2; 2 Tim 4:11

2 Pita

*Naoa itəm tatol kəiu
lan itəm Pita təmäte*

**Nəghatən əkuəkir
rəha naoa u 2 Pita**

?Pah təmäte naoa u? Pita təmäte naoa u.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte tatuwin kəm netəmim rəha niməfak.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? Pita titun məmə otəsüwəhən timis, kən molkeike məmə otos-ipən rəhan namnun nəghatən kəm niməfak.

?Təmäte naoa u o naka? Tolkeike məmə otəhgaiir kən mägəṭun netəmim rəha niməfak məmə iəgəṭun eiua min okotuwa ilugin elat. Məto niməfak otəkəike matəṭul əskasik matəṭəu-pən əm nəgəṭunən itəm tətuaṭip. Kən molkeike məmə nahatətəən rəhalat e Iesu otəkəike muwa məskasik, kən nitunən rəhalat o Iesu otəkəike məwiə.

Pita təmən təwir kəm ilat

(Jut 4-13)

1 Io Saimon Pita, io slef ne aposol rəha Iesu Kristo. Iatən təwir kəm itəmat itəm nəmotos nahatətəən itəm in təwir təhmen e rəhatimat. Nəmotos nahatətəən əh e nolən ətuatip rəha rəhatat Uhgın ne Iosmegəh, inu Iesu Kristo.

²Pəs Uhgın otawte-in rəhan nəwİRən ne nəməlinuən taprəkis agin kəm itəmat məto-inu nəkotitun Uhgın, ne Iesu rəhatat İəməmə.

Uhgın təmaun-in ilat məmə rəhan min netəmim

³E nəsanənən rəha Uhgın, təmos-İpa kəm kitat natimnat rafin itəm okotəkəike kos rəha nəmegəhən ne

nolən min itəm kotətuatip kən Uhgın tolkeike. Tatos-İpa e nitunən rəhatat ron. In təmaun-in kitat e rəhan atip əm nəsanənən ne nəwİRən. ⁴Kən e nəsanənən ne nəwİRən rəhan, in təmos-İpa rəhan nəniəkisən min itəm İahgin kən məwir pik. Təmos-İpa nəhlan məmə e nəniəkisən min əh, nəkotitun nuwamən motol kitəh e nolən rəha Uhgın, kən motagim rəkis e nəratən rəha nətueintən itəm təmisi-pən e nolkeikən rat min e niki netəmim.

⁵Kən tol nəhlan, nəkotəkəike motalkut pik məmə nolən rəhatəmat otuwa təwir agin. Rəhatəmat nahatətəən əh-İkin, kən nəkotəkəike motol min nolən min u: otol təwir kəm netəmim, kən otos nitunən, ⁶otehm wir rəhatəmat nətəligən ne rəhatəmat nolən min; kən otəṭul əskasik e Uhgın nian nəratən tatuwa, kən otos-ipən rəhatəmat nəmegəhən rafin kəm Uhgın kən motol nəwian,^t ⁷kən otolkeike iəfak min, kən otolkeike netəmim rafin. ⁸Təwir məmə nəkotol nolən min əh, məto-inu nian nəkotol motol motol ilat, kən rəhatəmat nitunən e rəhatat İəməmə Iesu Kristo otəe-in noan e nəmegəhən rəhatəmat. ⁹Məto okəmə etəmim kit təsolən ilat, kən in təhmen e suah kit itəm təruru nuag-pənən İəu, o kəm-naka niganəmtin təpis, kən in təmaluin məmə Uhgın təmafəl rəkis nolən rat min rəhan aupən.

¹⁰Tol nəhlan piak min ne winik min, nəkotəkəike kalkut əskasik məmə nəkotol nolən min əh, kən ilat okotəgəṭun məmə nİpahrienən, Uhgın təmitəpun itəmat, kən maun-in itəmat məmə rəhan netəmim. Məto-inu okəmə nəkotol natimnat min əh, kən okul nəsotəməən nian kit, ¹¹kən Uhgın nİkin otagien məmə otərəh e toa otəmat məmə nəkotitun nuwinən İkin itəm Iesu

Kristo, rəhatat Iəramərə ne Iosmegəh, in otəramərə lili in.

¹²Tol nəhlan, nian rafin ekəkəike matən-ipinə natimnat min u kəm itəmat məmə nikitəmat otəht min, nat əpnapin nəkotitun ilat, kən motətul tiəkis e nipahrienən itəm nəmotos rəkis. ¹³E nian iakatəmegəh e nətueintən u, nikik təht məmə tətuatip məmə ekən-iarəp min natimnat min əh məmə nikitəmat otəht min, ¹⁴məto-inu ekitun məmə otəsuwəhən ekimis, tahmen məmə rəhatat Iəramərə Iesu Kristo təmol əp ətuatip kəm io.^u ¹⁵Kən ekəkəike malkut pik roiu məmə onəsotaluinən natimnat min u nian oekimis rəkis.

¹⁶Nian emotən-iarəp kəm itəmat məmə Iesu Kristo otuwa min e nəsanənən, eməsənən namsu min itəm suah kit təmol e rəhan əm nətəligən, məto itiməhal eməhaləplan ətuatip e niganəmtitiməhal məmə rəhan nəsanənən ne nəhag-əhagən in ilis agin.^v ¹⁷⁻¹⁸Itimat min Iesu əpəh ilis e nitot rəha Ughin nian Ughin Tata təmos-ipən nisialiən kəm in, kən mol in nəhag-əhagən tasiə miet e nipətin, kən təməto nəwia Ughin u Nəhag-əhagən Asol təmən kəm in məmə, “Inu nətik itəm iakolkeike, nikik tagien pik ron.” Itiməhal atip eməhaləto nəwian əh təmisi-pən e nego e neai.^w

¹⁹Natimnat min əh təmol itimat ekotitun wir məmə nəghatən rəha ien min aupən in nipahrienən. Kən təwir məmə itəmat min onəkotəto wir nəghatən əh. In tahmen e lait kit tətasiə e napinəpən, mətoarus-pən tian, kən fetukai tinər e nikitəmat. ²⁰Kən nat asol e natim-

nat min u, nəkotəkəike motitun məmə nəghatən rəha ien min e Naoa Rəha Ughin, ien kit təməsən atipən nəghatən min əh,^s ²¹məto-inu nəghatən rəha ien min təsisi-pənən e nətəligən rəha netəmim əm, məto netəmim kəmotən-iarəp nəghatən itəm təmisi-pən e Ughin nian Narmin Rəhan təmek nikilat.^x

Iəgəhun eiueiua min

2 Məto ien eiueiua min əh-ikin e niki netəm Isrel aupən, kən e nolən kitəh əm, iəgəhun eiueiua min okotuwa min e nikitəmat. E nolən anion, okotən-iarəp nəgəhunən eiueiua min itəm otərəkin rəhatəmat nahatətəən, kən taprəkis-in nat u, ilat okotəuhlin məntaalat o rəhalat Etəm-iasol, nat əpnapin in təmos-nəmtin ilat. Kən otəsuwəhən, Ughin otərəkin ilat e nalpinən itəm ilat atip əm koatiuwpə.^y ²Kən netəmim tepət okotətəu-pən nolən rat min rəhalat itəm tol naulisən. Kən tol nəhlan, netəmim tepət okotən rat suatip rəha nipahrienən. ³Kən məto-inu ilat iaumis min o mənə, kən okotos rəhatəmat natimnat e nolən eko-eko e noanage min itəm kəmotisi-pən əm e nətəligən atip əm rəhalat. Nuwəh agin, Ughin təmən-iarəp nalpinən rəhalat, kən otəsuwəhən in otərəkin ilat.

⁴Itəmat nəkotitun məmə in otol nalpinən əh məto-inu nəmotəplan nolən rəhan aupən. Nian nagelo min kəmotol təfagə, Ughin təsaskəlim əmən rəhalat nalpinən, məto təmərakin-pən ilat e nipəg asol teiuaiu agin, ikin rəha netəm kotərat, kən təməlis ilat e sen, kən kotatig e napinəpən mətoarus-pa in otələhəu nəghatən

§1:20 Suatip kit min o nəuhlinən nəghatən Kris e 1:20 tol nəhlan: “Kən nat asol e natimnat min u, nəkotəkəike motitun məmə suah kit tikə məmə, in pisin əm otən nipəti nəghatən rəha ien min itəm kəməte e Naoa Rəha Ughin,”

^u**1:14** Jon 21:18-19; 2 Kor 5:1 ^v**1:16** Mat 17:1-5

^w**1:17-18** Mat 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35 ^x**1:21** 2 Tim 3:16; 1 Pita 1:11-12

^y**2:1** Mat 24:11; Jut 4

o nalpinən rəhalat.^z ⁵Kən Uhgin təməsaskəlīm-əmən nalpinən rəha netəmim aupən itəm kəmoatəht nəwian e nian rəha Noah, məto təmohamnu ilat e naruəh asol itəm təmaiu. Məto Noah təmatən-iarəp nəghatən rəha nolən itəm tətuatip e niganəmti Uhgin, kən Uhgin təmosmegəh in, ne rəhan netəmim sepin.^a ⁶Kən Uhgin təmol nalpinən o nərətən rəha netəm Sotom ne Komora, kən təmaan taon mil əh e nigəm, kioal nəmtap lan. Inu tatəgəhun nat naka itəm otol kəm netəm min u itəm koatəht nəwian.^b ⁷Məto in təmosmegəh Lot. Suah əh in etəm tətuatip e niganəmti Uhgin, kən nikin titahmə o nolən rat min itəm tol naulisən rəha netəm min əh-ikin əh u kəmoatəht nəwia Uhgin.^c ⁸Kən in təmətatig ilat min ilat, kən nian rafin in təməplan nolən rat min rəhalat, kən matəto nəghatən rat min rəhalat, kən nian rafin əm, nikin itəm tətuatip əm, təmahmə pik o nolən rat min rəhalat.

⁹Natimnat min əh tatəgəhun məmə İərəməyə Uhgin titun nosmegəhən netəmim itəm kotahatətə lan, kən titun nəmki-rəkisən ilat e nərətən itəm kotatig lan. Məto netəmim itəm kəsotətəuatipən, Uhgin titun naskəlīmən mol nalpinən kəm ilat roiu muwin mətoarus nian in otələhəu nəghatən o nalpinən rəha netəmim. ¹⁰Uhgin otol nalpinən kəm netəm rat rafin, məto in otol nalpinən asol kəm netəmim itəm koatol natimnat rəha naulisən itəm nipətilat tolkeike məmə okotol, kən natimnat u koatol ilat tamkimik, kən netəm min əh koatapəs nərəməyə rafin.^d

Netəm min əh kətausit məsotəginən nat kit, kən məsotəginən nən ratən

natimnat e nego e neai itəm koatəmegəh u ilat ilis pik. ¹¹Nat əpnəpin nagelo min, itəm ilat kotəsənən kən nahgilat tepət taprəkis-in netəm min əh, məto nagelo min kəməsotəhaiən natimnat ilis pik əh, məsotətu-pənən nəghatən kit elat e niganəmti İərəməyə Uhgin.^e ¹²Məto netəm min əh koatən rat natimnat itəm kəsotitun wirən. İlat kotahmen e nat iarupin min, itəm rəhalat nətəligən tikə, məto koatol əm nat itəm nipətilat tolkeike. Nat iarupin min əh kəmotair məmə netəmim okotarupin-in ilat mtohamnu ilat. Kən Uhgin otərəkin min netəm rat min əh tahmen e nat iarupin min əh.^f ¹³Uhgin otətou ilat e nərətən məto-inu ilat kəmotol nərətən kəm netəmim.

Kən iəgəhun eiueiua min əh, nikilat tagien məmə okotagwən ne motənəm pik, sənəmə lapin əm məto e nərəuiəgən. İlat kotahmen e napinən e niməhan, o kotahmen e niməgəm itəm tatol aulis itəmat, moatərəkin nərgi nimə-fak. Kotuwa motagwən itəmat min ilat, məto koateiua-in itəmat, moatol nolən tərət. ¹⁴Nian rafin rəhalat nətəligən tatuwin o nakləh-inən nipitan itəm rəhalat nətəligən timətig əm, kən nian rafin koatol təfagə rat məsotapəsən. Koatiuw rəkis netəmim itəm rəhalat nətəligən tətaliwək-aliwək, koatuwin e nolən rat rəhalat. İlat koatəgəhun atip ilat e nolən rəha naumisən. Uhgin təmən rəkis nalpinən rəhalat. ¹⁵İlat kəmotapəs su-atip itəm tətuatip, kən moteko motətəupən suatip rəha Palam nəti Peor, itəm təmolkeike pik nosən məni e nolən tərət.^g ¹⁶Məto togki kit təməhai o rəhan nolən tərət min. Kitat kotitun məmə togki təsəghatən, məto Uhgin təmol məmə togki tatəghat e niki etəmim məmə otən-iəhau nolən eko-eko rəha ien u.^h

^z2:4 Jut 6 ^a2:5 Jen 6—8; 2 Pita 3:6

^c2:7 Jen 19:1-16 ^d2:10 Jut 7-8,16

^g2:15 Nam 22:7; Jut 11; Nöl Əpən 2:14

^b2:6 Jen 19:24; Jut 7

^e2:11 Jut 9 ^f2:12 Jut 10

^h2:16 Nam 22:28-35

¹⁷Iægætun eiueiua min əh kotahmen e nəmti nəhau itəm təmamir, o kotahmen e nimal napuə itəm nimətag asol təməmkī-rəkis, kən nuhuən tikə lan, məto-inu nəgəṭunən rəhalat kotərat. Uhgin təmələhəu kalin napinəpən asol məmə rəhalat.ⁱ ¹⁸Ilāt koatəghat ausit e nəghatən itəm nipətin tikə. Koatəghat e nəghatən min rəha nolən min itəm nipəti netənim kotolkeike, kən moatiuw-pa netənim kotuwa e nəratən itəm kəmotiet wi əm lan. ¹⁹Koatən-iəkis məmə netənim kotitun nətəu-pənən natimnat itəm ilat kotolkeike, lou kit tikə lan. Məto ilat atip slef min rəha nolkeikeən rat min rəhalat, məto-inu suah kit in slef rəha nat naka itəm tətərmərə lan. ²⁰Məto okəmə kotagim rəkis e nəratən rəha nətueintən nian kotitun Iərmərə ne Iosmegəh rəhatat Iesu Kristo, kən uarisig lan kotitəlig e nolən rəha təfagə rat, motuwa slef rəhan, ilat kotatig e nəratən itəm in tərat taprəkis-in itəm in aupən.^j ²¹Okəmə ilat kəmotəruru agin suatip rəha nolən ətuatip, in təməwir pik olat, taprəkis məmə ilat kinotitun suatip əh kən uarisig lan kotəuhlin məntaalat o nəghatən rəha Uhgin itəm kəmos-ipən kəm ilat.^k ²²Ilāt koatol məmə nimaa nəghatən mil u kueia mioal nipahrienən elat. Katuən məmə, “Kuri kit təmitəlig muwin matun nat itəm in təmeoa-in rəkis,” ne “Pikəs itəm təmaig mərūən, kən mitəlig min muwin mətəig e nəmit.”^l

Nian rəha Iərmərə

3 Iolik min, inu rəhak naoa itəm tatol kəiu lan tatimnə otəmat. Eməte ilau kərən məmə nikitəmat otəht min natimnat min əh, kən məmə katuəhgaiir itəmat mol nətəligən rəhatəmat tətutətip. ²Iakolkeike məmə onəkotəṭəlig-in

min nəghatən min itəm ien min rəha Uhgin kəmotən aupən, ne nəghatən rəha Iərmərə Iosmegəh rəhatat itəm rəhatəmat aposol min kəmotən-iarəp kəm itəmat.^m

³Nat kit itəm nakotaupən motitun məmə, e nian Namnun Nian tatuwa iuəhkir, netənim neen okotuwa itəm kotəṭəu-pən əm nat nipətilat tolkeike məmə okotol, kən ilat okotəghat ausit motən rat nəghatən rəha Uhgin.ⁿ ⁴Okotən məmə, “?Tahro? ?Təməni-iəkis rəkis məmə otuwa min, məto in hiə? E nian itəm tipitat min kəmotimis mətoarus-pa u-roiu, natimnat rafin tahmen-ahmen əm. Kən aupən aupən agin, nian Uhgin təmol nətueintən mətoarus-pa roiu, natimnat rafin kotahmen-ahmen əm.”^o ⁵Koatəghat nəhlan, məto ilat kəsotolkeikeən məmə okotəṭəlig-in məmə e nəghatən rəhan, Uhgin təmol neai ne nətueintən. Kən mol nəptən tiet ilugin e nəhau, kən mos nəhau mol ikin min rafin e nətueintən.^p ⁶Kən təmatig mos min nəhau əh mau-təlimin mərəkin nəptən aupən ikin lan.^q ⁷Kən nəghatən əh rəha Uhgin tətəskəlim neai ne niməptən kətuatig roiu, kən ilau okətuatig mətoarus-pa nian in otaan ilau e nigəm e nian rəha nakilən ne nalpinən rəha netəm koatəht nəwia Uhgin.

⁸Məto io min neen, sotaluinən nat kitəh u məmə, e nətəligən rəha Iərmərə Uhgin, nian kitəh in tahmen e nup wan-taasan, kən nup wan-taasan in tahmen e nian kitəh.^r ⁹Netənim neen, nikilat təht məmə Uhgin təpou o nol uəhaiən nəniəkisən rəhan, məto sənəmə tol nəhlan. Rəhan nətəligən təfəməh otəmat, kən təsolkeikeən məmə in otərəkin etənim kit, məto tolkeike

ⁱ2:17 Jut 12:13 ^j2:20 Mat 12:45 ^k2:21 Luk 12:47-48

^l2:22 Prov 26:11 ^m3:2 Jut 17 ⁿ3:3 1 Tim 4:1; Jut 18 ^o3:4 Mat 24:48

^p3:5 Jen 1:6-9 ^q3:6 Jen 7:11; 2 Pita 2:5 ^r3:8 Sam 90:4

məmə netənim rafin okotəuhlin məntaalat o nolən rat min rəhalat motitəlig-pən ron.^s

¹⁰Məto Nian Rəha İəməmə otuwa təhmen e etənim təmuwa məmə otak-ləh, otuwa e nian itəm etənim təruru. E nian əh, kotəto nərkərikən asol, kən neai otikə. Kən nigəm otus mərəkin mitgar, ne məwig, ne məhau min, kən nigəm otus nətueintən ne natimnat rafin kotatig lan, kotikə agin.^t

¹¹Kən məto-inu Uhgin otərəkin rafin agin natimnat min əh e nolən əh, itəmat nəkotəkəike motətəlig-in nolən rəha nəmegəhən rəhatəmat. Nəkotəkəike motətəu-pən suatip itəm nəmegəhən rəhatəmat okotətuatip e niganəmti Uhgin, kən nəmotələhəu kalin məmə rəhan. ¹²Nikitəmat otəkəike magien o nian əh itəm tatuwa, kən motol natimnat itəm okotol nian əh otuwa uəhai əm. E nian əh, nigəm otus mərəkin neai, kən nəgəpanən otol mitgar, ne məwig, ne məhau min okotaiəh motikə. ¹³Məto Uhgin təməni-əkis məmə otol neai wi ne nətueintən wi, ikin rəha netənim itəm kotətuatip e niganəmtin. Kən koatəsağhin nat əh o nəniəkisən əh.^u

¹⁴Tol nəhlan, io min neen. Kən məto-inu nakoatəsağhin nian əh itəm tatuwa, otalkut əskasik məmə Uhgin otəsehmən napinən kit e nəmegəhən rəhatəmat, kən

təfagə rat kit tikə lan, kən nəkotatig e nəməlinuən itəmat min. ¹⁵Nəkotəkəike motos e rəhatəmat nətəligən nat u məmə, nolən rəha nətəligən əfəməh rəha İəməmə otat, tatol məmə in otosmegəh netənim neen min. Inu təhmen e nəghatən itəm piətə wir Pol təməte kəm itəmat e nenatigən itəm Uhgin təmosipən kəm in.^v ¹⁶Tatəghat-in natimnat min əh e naoa min rafin rəhan. E naoa min əh, natimnat neen əh-ikin itəm tiəkis məmə okotitun. Kən netəm kəsotolən skul məsotitunən nat, kən rəhalat nətəligən tətəliwək-aliwək, ilat koatəuhlin nəghatən min rəha Pol, e nolən ki-tiəh əm itəm koatəuhlin nəghatən rəha naoa neen min rəha Uhgin. Kən Uhgin otərəkin ilat ron.

Namnun nəghatən

¹⁷Kən tol nəhlan, io min neen. Məto-inu nəkotitun rəkis nat u, otaiir məmə nəghatən alməl rəha netənim itəm koatəht nəwia Uhgin, okəsotiuw-rəkisən itəmat e ikin rəhatəmat nahatətən təskasik ikin, kən nakoatəme e rəhatəmat nahatətən.^w ¹⁸Məto otol rəhatəmat nahatətən təwiə məskasik e nitunən rəha İəməmə ne İosmegəh rəhatat İesu Kristo, kən təwiə min e nəwirən itəm tətawte-in kəm itəmat. !Pəs kotənwiwi in nian rafin, roiu tatuwin matuwın namnun tikə! Əwəh.

^s3:9 Hab 2:3; 1 Tim 2:4 ^t3:10 Mat 24:29,35; Luk 12:39; 1 Tes 5:2

^u3:13 Aes 65:17; 66:22; Nöl Əpən 21:1,27 ^v3:15 Rom 2:4

^w3:17 Mak 13:33; 1 Kor 10:12

1 Jon

Naoa itəm Jon təmaupən mäte

**Nəghatən əkuəkir
rəha naoa u 1 Jon**

?Pah təmäte naoa u? Aposol Jon təmäte naoa u. In pia Jemes, kən ilau nəti Sepeti mil. In kit rəha netəm tuelef rəha Iesu. Kən in etəm u itəm Iesu tolkeike pik. In təmäte naoa min u: Nəmusən Təwir Itəm Jon Təmäte, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, ne Nol Əpən.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte naoa u tatuwin kəm netəmim rəha nimə-fak min ikin min rafin. In tolkeike məmә netəmim ikin kitəh-kitəh okotafin, kən motahl-ipən naoa u tatuwin e nimə-fak min ikin pisin pisin min.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? Netəmim neen kotəmә Iesu Kristo sənәmә in Nəti Uhgin pahrien itəm təmuwa etəmim pahrien kit. Koatən məmә narmin rəha Kristo təmuwa e nipəti suah əh Iesu nian Jon Baptaes təmol baptaes lan. Kən narmin rəha Kristo tiet e nipəti Iesu, uarisig timis e nig kəməluau. Məto nəgətunən əh in neiuən. Kən moatəgətun məmә nolən rat in tikə. Ilat neen kotəmә təwir əm məmә netəmin okotol əpnəpin əm nolən rat məto-inu e rəhalat nəgətunən, nipəti etəmim in nat əpnəpin əm. Nərgi

nəgətunən min əh, kətaun-in məmә “Nostisisim.”

?Təmäte naoa u o naka? Təmäte naoa u məmә otəgətun min nəghatən itəm tətuatip, kən məmә otən-iarəp neiuēiua minən rəha iəgətun eiua min. Kən təməgətun məmә nolkeikeən in nat asol. Kən molkeike məmә otasitu, kən mol nahatətən rəha iəfak min tuwa məskasik kən motitun wir məmә Uhgin təmosmegəh pahrien ilat, kən ilat moatos nəmegəhən lilin.

Nəghatən Megəh

1 Nəghatən rəha nəmegəhən** təmaupən matig e nətuounən nian,†† inun, itimat‡‡ emotəto kən motəplan e niganəmtitimat ətuatip.¶¶ Emotehm, kən motek e nelmitimat ətuatip.§§ In un, in nəghatən rəha nəmegəhən itəm ekoatəghat-in, moatən-iarəp.² Nəmegəhən əh təmiet-arəpa,* emotehm kən moatətul-arəp o nən-iarəpən,† kən moatən-ipinə kəm itəmat məmә in nəmegəhən lilin, in təmətatig ilau Tata Uhgin kən təmiet-arəpa otimat.‡³ Ekoatən-iarəp kəm itəmat natimnat min itəm emotehm kən motəto rəkis, məmә itəmat min onəkotuwa kol kitəh kitat min itəmat. Okotuwa kitəh kitat Tata Uhgin ne Nətin, Iesu Kristo.¶⁴ Ekoatə natimnat min u məmә otol nagienən e nikitat tər mərioah.

** 1:1 Jon 14:6

†† 1:1 Jon 1:1,3

‡‡ 1:1 Naoa u, Aposol Jon in təmäte. Kitat kotəruu təmäte kəm pah. Nat əpnəpin məmә in tatən pik “itimat,” məto Jon pisin əm təmäte. Tatən itimat, matəghat-in atip in ne aposol min neen.

¶¶ 1:1 Luk 24:48; Jon 1:14; 19:35; 2 Pita 1:16; 1 Jon 4:14

§§ 1:1 Jon 20:27

* 1:2 Jon 1:1-4; 11:25; 14:6

† 1:2 Jon 15:27

‡ 1:2 Jon 1:1-4

¶ 1:3 1 Kor 1:9

Okotaliwæk e nəhag-əhagən

⁵ Nəghatən u inu, itimat emotəto ron kən ioatən-ipinə kəm itəmat, məmə Uhgín in nəhag-əhagən,[§] kən napinəpən tikə agin lan. ⁶ Okəmə kitat kotəmə kinoatol kitiah kitat min, məto kitat kotaliwæk e napinəpən,^{**} kən koateiuə, kən məsotatigən e nipahrienən.^{††} ⁷ Məto in tətatiɡ e nəhag-əhagən, kən okəmə kotaliwæk e nəhag-əhagən tahmen lan,^{‡‡} kən kitat koatol kitiah kitat min, kən kitat okotaruətuəh^{¶¶} ^{§§}e nolən rat min rafin e nita Nətin, Iesu.

⁸ Okəmə kitat kotəmə sənəmə kitat nol təfagə rat,^{*} kitat koateiuə-in atip əm kitat min, kən nipahrienən tikə etat.[†] ⁹ Uhgín in etəm kitun nagileən lan, kən rəhan nolən in tətutətip əm.[‡] Tol nəhlan, okəmə kitat kotən-ipən nolən rat min

rəhatat kəm Uhgín,[¶] kən in otəfəl kitat kən maluin rəhatat nolən rat min, kən maruətuəh rəkis in nolən rat min rafin rəhatat mə okotətuətip e niganəmtin.[§] ¹⁰ Okəmə kitat kotəmə kəsotol agin-əhən nolən rat, kən kitat koatən neiuəən e Uhgín, kən rəhan nəghatən təsatiɡ agin-əhən e nəmegəhən rəhatat.^{**}

Iesu Kristo in etənim rəha nasituən etat

2 Rəhak nisualkələh min,^{††} iatəte natimnat min u kəm itəmat, matən-iəhau itəmat məmə onəsotolən nat tərət. Məto okəmə suah kit otol nolən rat, rəhatat kit əh-ikin etəm tatəghat rəhatat lan kəm Tata Uhgín,^{‡‡} inu Iesu Kristo in Etəm Tətutətip. ² In un, itəm təmol sakrifais atip e rəhan nəmegəhən o rəhatat nolən rat min, kən

§1:5 1 Tim 6:16

**1:6 Jon 3:19-21; 8:12; Efes 5:8; 1 Jon 2:11

††1:6 1 Jon 2:4; 4:20

‡‡1:7 Aes 2:5

¶¶1:7 Okəmə kotaruətuəh e niganəmti Uhgín, okotən-iarəp əm təfagə rat min kəmotol kəsotahmenən e niganəmti Uhgín. Məto sənəmə tahmen e naruətuəhən itəm kətaig e nien o nos-irəkisən nətuakəmən kit e nipətitəm. Kitat okotəkəike motaruətuəh e nita Iesu, məmə in otos-irəkis nolən rat min rəhatat. Tol nəhlan, kitat kotətuətip, motaruətuəh e niganəmti Uhgín, in təsəplanən nolən rat rəhatat, məto-inu nita Iesu təmafəl rəkis.

§§1:7 Hip 9:14; Nol Əpən 7:14

*1:8 Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2

†1:8 1 Jon 2:4

‡1:9 E naluinən nolən rat rəha nol təfagə min, Uhgín in tatol e nətuətipən, məto-inu nimisən rəha Iesu in təmətou rəkis nolən rat min. Tol nəhlan, tətutətip məmə Uhgín otaluin nolən rat min rəhatat məmafəl rəkis.

¶1:9 Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13

§1:9 Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hip 10:22

**1:10 Jon 5:38

††2:1 1 Tes 2:11

‡‡2:1 Rom 8:34; 1 Tim 2:5; Hip 7:25

o nat u, neməha otəsol minən Uhgin.^{¶¶§§}
Kən təməsolən o rəhatat pisin əm nolən
rat min, məto rəha netənim rafin
agin-əh e nətueintən.*

³ Kitat okotitun əsas məmə kotitun
Uhgin[†] okəmə kitat koatol nəwian.[‡]
^{¶4} Etəm u tatən mə “Ekitun Uhgin,”[§]
məto təsolən nəwian, in ieiua, kən ni-
pahrienən tikə lan.^{** 5-6} Məto etəm un
tatol rəhan nəghatən,^{††} nolkeikeən rəha
Uhgin təmatig minip wir pahrien e
nikin.^{‡‡} Etəm u itəm tatən məmə tatəper-
ipən lan,^{¶¶} otəkəike mətəp suatip kitiah
əm itəm Iesu təmitəp.^{§§} Nolən u tatəgə-
tun əsas* məmə kitat koatatig lan.[†]

Kitat kotəkəike motol nolkeikeən kəm kitat min

⁷ Nikik keike min, io esətəən nəghatən
wi kit kəm itəmat məmə onəkotol, kən
məto iatəte in oas[‡] itəm nəmotos rəkis
e nətuounən, nian nəmotəto namnusun
təwir;[¶] nəghatən oas u in nəghatən
ninəmotitun. ⁸ Məto e nehmən kit min,
nəghatən u itəm iatəte tatimnə otə-
mat məmə onəkotol, in tatəuhlin məmə
nəghatən wi,[§] məto-inu kinəplan e su-
atip wi kit e nəmegəhən rəha Iesu ne
rəhatəmat. Məto-inu roiu, napinəpən ti-
natagim,^{**} kənu nəhag-əhagən pahrien^{††}
tinatasia rəkis.^{‡‡}

⁹ Kən etəm u tatən mə in tətətig e
nəhag-əhagən məto tatətəhau pian,^{¶¶} in

^{¶¶}2:2 Rom 3:25; 1 Jon 4:10

^{§§}2:2 Iesu in təmol sakrifais atip e nəmegəhən rəhan o rəhatat nolən rat min, kən
o nat əh, neməha təsol minən Uhgin. Iesu in sakrifais, kən in pris min itəm təmol
sakrifais u. Iesu təsətapəhən o Uhgin məmə otən məmə kitat kəməsotolən nolən rat
kit, məto tətəpəh o Uhgin məmə otəplan kitat məmə kitat netəm rəhatat nolən rat
min kəmosos rəkis nalpinən. Neməha rəha Uhgin, Kristo in təmos, təmol sakrifais
atip e rəhan nəmegəhən. Kən nat u, in tinahmen.

*2:2 Jon 3:17

[†]2:3 1 Jon 4:13; 5:2

[‡]2:3 Nolən nəwian un, təsolən kitat kotətuatip, məto tatəgətun əm məmə kitat koti-
tun Uhgin.

[¶]2:3 Jon 14:15

[§]2:4 Taet 1:16; 1 Jon 3:6; 4:7,8

^{**}2:4 1 Jon 1:6,8

^{††}2:5-6 Jon 14:15

^{‡‡}2:5-6 1 Jon 4:12

^{¶¶}2:5-6 Nian tatən məmə suah kit tatəper-ipən e Iesu, nipətin u məmə in tətətig lan
məsietən, tatisi-pən lan, tatətul-pən ron, tatos rafin nəsanənən rəhan ron, tatagile
lan, tatilpin ilau min.

^{§§}2:5-6 Mat 11:29

*2:5-6 1 Jon 2:3

[†]2:5-6 Jon 15

[‡]2:7 Dut 6:5; Lev 19:18

[¶]2:7 1 Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2 Jon 5,6

[§]2:8 Jon 13:34

^{**}2:8 Rom 13:12

^{††}2:8 Jon 1:9

^{‡‡}2:8 Efes 5:8; 1 Tes 5:5

^{¶¶}2:9 1 Jon 3:10,15,16; 4:20,21

tətatig əh e napinəpən.^{§§} ¹⁰ Etəmim u itəm tolkeike pian, in tatətul e nəhag-əhagən,* kən nat kit tikə e nikin məmə otapitətəl lan, morin.[†] ¹¹ Məto etəmim u itəm tetəhau pian, in tətatig e napinəpən,[‡] kən mətan e napinəpən, kən məruu ikin tatuwin-pən ikin, məto-inu napinəpən tatohamis niganəmtin.[¶]

¹² Rəhak nisualkələh min, iatəte naoa u kəm itəmat, məto-inu Uhgın təmafəl rəkis nolən rat min rəhatəmat o nat u itəm Iesu təmol.

¹³ Tata min, iatəte nat u kəm itəmat, məto-inu itəmat nəmotitun in, itəm təmaupən matig e nətuounən.[§] Netəm aluə min, iatəte nat u kəm itəmat, məto-inu itəmat nəmotol win^{**} e etəm rat, Setan.

¹⁴ Nisualkələh, eməte nat u kəm itəmat, məto-inu nəmotitun Tata Uhgın. Tata min, eməte nat u kəm itəmat, məto-inu itəmat nəmotitun in, itəm təmaupən matig e nətuounən.^{††} Netəm aluə min, eməte nat u kəm itəmat,

məto-inu itəmat nakotəsanən,^{‡‡} kən nəghatən rəha Uhgın tətatig e nik-

itəmat, kən nəmotol win e etəm rat, Setan.^{¶¶}

Sotolkeikeən natimnat rəha nətueintən

¹⁵ Sotolkeikeən nətueintən^{§§} o natimnat min rəha nətueintən. Okəmə suah kit tatolkeike nətueintən, kən nolkeikeən rəha Tata Uhgın təsatigən e nikin.* ¹⁶ Məto-inu natimnat rafin e nətueintən u, təsisi-pənən o Tata Uhgın, məto rəha nətueintən əm. Natimnat u rafin rəha nətueintən, ilat u, naumisən o natimnat rəha nipətitəm əm,[†] kən naumisən o natimnat itəm tatiuw rəkis niganəmtitəm,[‡] ne nausitən o rəhan nautə min ne nepətən. ¹⁷ Kən nətueintən u otəpanikə. Kən naumisən o nautə min otəpanikə. Kən naumisən o nolən min rəha nətueintən itəm koatiuw nətəligən rəha netəmim otəpanotikə.[¶] Məto etəmim itəm tatol nəwia Tata Uhgın,[§] in otətatig lilin.

Tikimir min rəha Kristo kinotuwa rəkis

¹⁸ Nisualkələh, kotegu-pən e nammun nian.^{**} Nəmoatəto məmə tikimir kit

§§2:9 1 Jon 1:5

*2:10 1 Jon 3:14

†2:10 Sam 119:165

‡2:11 1 Jon 1:6

¶2:11 Jon 11:9; 12:35

§2:13 Jon 1:1

**2:13 Jon 16:33

††2:14 Jon 1:1

‡‡2:14 Efes 6:10

¶¶2:14 1 Jon 2:13; Sam 119:9-11; Jon 5:38; Hip 4:12; 1 Jon 1:10

§§2:15 Rom 12:2

*2:15 Jem 4:4

†2:16 Jen 3:6; Rom 13:14; Efes 2:3

‡2:16 Prov 27:20

¶2:17 Hip 12:27

§2:17 Mat 12:50

**2:18 Rom 13:11

rəha Kristo^{††} otuwa.^{‡‡} Kən roiu tikimir min rəha Kristo tepət, kinotuwa rəkis.^{¶¶} Tol nəhlan, kitat kotitun məmə inu, kinoategu-pən e namnun nian.¹⁹ Netəm min u, kəmotapəs rəhatat niməfak min^{§§} məto-inun ilat sənəmə rəhatat agin-əh min. Okəmə rəhatat agin-əh min, kəməsotietən etat. Məto ilat kəmotiet etat, məmə otəgətun məmə ilat sənəmə rəhatat min.

²⁰ Məto itəmat un, Etəm Tətuatip, in təmətəfiə* kəm itəmat e Narmin Rəha Uhgin,[†] kən itəmat rafin nəkotitun nat u.²¹ İatəte nat u kəm itəmat, sənəmə nəkotəruru nıpahrienən, məto itəmat ninotitun rəkis nıpahrienən, kən motitun məmə nıpahrienən təsoe-inən neiuəən.[‡] ²² ?Pah u in ieiua? Etəmin u itəm tatən məmə İesu sənəmə in Kristo itəm Uhgin təmən məmə otahl-ıpa. Etəmin u inu, in tikimir rəha Kristo. In təsənən nıpahrienən e Tata Uhgin ne Nətin.[¶] ²³ Etəm təsənən nıpahrienən e Nətin təruru nosən Tata. Etəm tatən ni-

pahrienən e Nətin, in tatos min Tata Uhgin.[§]

²⁴ Pəs nat naka nəmotəto e nətuounən, nian nəmotəto namnusun təwir, otatəper-ipən əh etəmat tiəkis. Okəmə nat naka nəmotəto e nətuounən otatəper-ipən etəmat, kən itəmat onakoatəper-ipən e Nətin, ne Tata Uhgin.^{**} ²⁵ Kən nat u inu, nəmegəhən itulin, in təmən-ıəkis məmə otos-ıpa kəm kitat.

²⁶ İatəte nəghatən min u kəm itəmat matən-ıarəp netəm min u itəm okotıuw rəkis itəmat.^{††} ²⁷ Məto itəmat u, nətəfiəən rəha Narmin Rəha Uhgin itəm nəmotos e Kristo,^{‡‡} in tətətig əh e nikitəmat. ?Tol nəhlan, pah min titun nəgə-tunən nat wi kit kəm itəmat? Narmin Rəha Uhgin tatəgətun natimnat rafin kəm itəmat,^{¶¶} kən nətəfiəən əh rəhan, in nıpahrienən, sənəmə neiuəən. Tol nəhlan, otəper-ipən əskasik lan,^{§§} tahmen-pən əm məmə in təməgətun itəmat məmə nəkotol.

^{††}2:18 Tikimir rəha Kristo in ‘antichrist’ e Inglis.

^{‡‡}2:18 1 Jon 2:22; 4:3; 2 Jon 1:7

^{¶¶}2:18 1 Jon 4:1

^{§§}2:19 Wək 20:30

*2:20 Netəm İsrəl kotətəfiə-pən e rəhn-kapə pris min e oel, moatol kən tatəgətun məmə ilat u, sənəmə netəmin ənpapın əm, məto ilat u, netəmin rəha Uhgin əm, itəm in təmitəpun o nolən wək u. Kən e nolən kitıəh əm, İesu in tatos-ıpa Narmin Rəha Uhgin kəm netəm min un itəm koatən nıpahrienən lan, matəgətun məmə Kristo təmitəpun ilat mə rəhan əm. Netəm min u itəm koatos nətəfiəən e Narmin Rəha Uhgin, in tahmen e nəmtətin kit məmə ilat u, rəhan min netəmin. Tatətəfiə-in-pən Narmin Rəha Uhgin elat məmə ilat kotahmen-in nolən wək rəhan.

[†]2:20 1 Jon 2:27; 2 Kor 1:21-22

[‡]2:21 2 Pita 1:12

[¶]2:22 1 Jon 4:3; 2 Jon 1:7

[§]2:23 Jon 8:19; 14:7; 1 Jon 4:15; 5:1; 2 Jon 1:9

^{**}2:24 Jon 14:23; 15:4; 1 Jon 1:3; 2 Jon 9

^{††}2:26 1 Jon 3:7

^{‡‡}2:27 1 Jon 2:20

^{¶¶}2:27 1 Kor 2:12

^{§§}2:27 Jon 15:4

²⁸ Kən roiu əh, nisualkələh, otəper-
ipən lan, məmə nian in otuwa* kən
kitat kəsotəginən məsotaulis-inən ni-
ganəmtin† e rəhan nuwamən.

²⁹ Okəmə nəkotitun məmə in tətū-
atip,‡ onəkotitun əsas məmə netəmin
rafin itəm koatol nolən ətuatip, ilat u,
nenətin min.¶

Itəmat u nenəti Uhgın min

3 !Oteplan-tu! !Nolkeikeən itəm tepət
mahgoau kəm kitat,§ itəm Tata
Uhgın təmos-ipa, inun, məmə tətəun-
in kitat məmə nenətin min!** Kən ni-
pahrienən məmə kitat əh. Netəmin rəha
nəteintən kəsotitunən kitat, məto-inun
ilat kotəruru Uhgın.†† ² Nikik min, kitat
nenəti Uhgın min u-roiu. Kitat kəsoti-
tunən məmə okotəhrol nulan motol pisin
nian Kristo otitəlig-pa. Məto kitat koti-
tun məmə nian otitəlig-pa,‡‡ kitat oko-
tahmen lan,¶¶ məto-inu e nian əh, okotə-
plan əsas məmə in tol nəhlan.§§ ³ Kən
etəmin itəm tatəgile məmə otahmen e
Kristo, in tətəruətuəh rəkis* in atip nolən

min rəhan,† məto-inu Kristo in min in tə-
tuatip wir agin.

⁴ Etəmin itəm tatol nolən rat, in tatət-
gəhl min lou rəha Uhgın, məto-inu
nəghatən u nolən rat, nipətin u, nətgəh-
lən lou rəha Uhgın. ⁵ Kən itəmat nəkoti-
tun məmə Kristo təmuwa məmə otos-
irəkis rəhatat nolən rat min,‡ məto-inu
nolən rat tikə lan.¶ ⁶ Tol nəhlan, okəmə
kitat koatəper-ipən lan, tol-pən okol kə-
sotəkəikeən e nolən rat min. Məto netəm
min un itəm koatəkəike əh e nolən rat
min, tol-pən kotəruru agin-əh in, mə-
sotəplanən in.§

⁷ Nisualkələh, sotətəlig-inən suah kit
teiuə-in itəmat o nat u. Etəm tatol nat
ətuatip, nipətin u məmə in etəm ətu-
atip, təhmen əm e Kristo in etəm ətu-
atip. ⁸ Məto etəmin itəm tatəkəike əh
e nolən rat min, tatəgətin məmə in
rəha Setan u, etəm təmatol nolən rat e
nətuounən.** Məto Nəti Uhgın təmuwa
o nərəkinən wək min əh rəha Setan.††
⁹ Netəm min u itəm kəmotaiir wi min
motuwa nenəti Uhgın min,‡‡ ilat okol
kəsotəkəikeən e nolən rat,¶¶ məto-inu

*2:28 1 Jon 3:2; Kol 3:4

†2:28 Efes 3:12

‡2:29 1 Jon 3:7

¶2:29 Jon 1:13

§3:1 Jon 3:16

**3:1 Jon 1:12

††3:1 Jon 15:21; 16:2,3

‡‡3:2 Kol 3:4; 1 Jon 2:28

¶¶3:2 Rom 8:29; 2 Pita 1:4

§§3:2 Jon 17:24; 2 Kor 3:18

*3:3 Tətaruətuəh, nipətin u, titafəl rəkis.

†3:3 2 Kor 7:1; 1 Jon 1:7; 2 Pita 3:13,14

‡3:5 1 Jon 3:8

¶3:5 2 Kor 5:21

§3:6 1 Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3 Jon 1:11

**3:8 Jon 8:44

††3:8 Hip 2:14

‡‡3:9 Jon 1:13

¶¶3:9 1 Jon 5:18

ilat koatos niamitə rəha Uhgín. Kən o nat u, okol ilat kəsotəkəikeən e nolən rat, məto-inu ilat nenəti Uhgín min.^{§§}
¹⁰Tol mə, kotitun nənən məmə pah min u nenəti Uhgín,* kənu pah min u nenəti Setan.[†] Etənim u itəm təsol ətuatipən, kən in məsolkeikeən pian kit,[‡] in sənəmə nəti Uhgín kit.

Kitat kotəike motolkeike kitat min

¹¹Nəghatən u inu, nəmotəto e nətuounən e namnusən təwir,[¶] məmə kitat okotəike motolkeike itat min.[§]
¹²Sotolən tikiri Ken, itəm in etənim rəha Setan kən tohamnu pian.^{**} ?Kən təmohamnu pian o naka? Təmohamnu məto-inun rəhan nolən min tərət kənu rəha pian, nolən min in tətuatip.^{††}
¹³Piak min, narmitəmat təsiwig pikən okəmə netənim rəha nətueintən u koatətəhau itəmat.^{‡‡} ¹⁴Okəmə kitat kotolkeike piatat min, tatəgətun məmə kitat kinotaprəkis-in rəkis nimisən,

minotegu-pən e nəmegəhən.^{¶¶} Məto etəm un nolkeikeən tikə lan, in tətətig əh e nimisən.^{§§} ¹⁵Etənim un itəm tatətəhau pian* in tahmen e etəm tatohamnu itəm,[†] kən itəmat nəkotitun məmə iohamnu itəm, in təsosən nəmegəhən lilin.[‡]

¹⁶O nat u kitat kotitun wir məmə nolkeikeən in tol nulan, məto-inun Iesu təmos-ipa rəhan nəmegəhən otat.[¶] Kən e nolən kitəh əm, təwir mə kitat min kotos-ipən nəmegəhən rəhatat o piatat min.[§] ¹⁷?Okəmə suah kit rəhan natim-nat tepət kən pian kit rəhan nat kit tikə, məto in təsasəkitunən pian,^{**} məsolən nat agin lan, nolkeikeən rəha Uhgín otəhrol nulan matig e suah u?^{††}
¹⁸Nenətik min, pəs kitat kəsotənən nolkeikeən e nohlitat əm, məto okotol əp nolkeikeən pahrien e nolən min rəhatat.^{‡‡} ^{19–20}Okəmə kotol nəhlan, kən nat ənapin okəmə kotəto-pən e nikitat məmə okotos nalpinən, məto kitat okoti-

^{§§}**3:9** Nikuti nat tatəwiə noe-in atipən noan. E suatip kitəh əm, Uhgín tatələhəu-pən rəhan niamitə e suah kit, kən in tatəwiə tahmen e nikuti nat itəm kəməfe e nəmegəhən rəha etənim un, kən matoe in noan e nolən min rəha Uhgín. Tol nəhlan, netənim min u itəm kəmotaiir wi min motuwa nenəti Uhgín min, ilat kəsotəkəikeən e nolən rat.

^{*}**3:10** 1 Jon 3:1,2; Jon 1:12

[†]**3:10** 1 Jon 3:8

[‡]**3:10** 1 Jon 2:9; 4:8

[¶]**3:11** 1 Jon 2:7

[§]**3:11** Jon 13:34-35; 15:12; 1 Jon 4:7,11,21; 2 Jon 1:5

^{**}**3:12** Jen 4:8

^{††}**3:12** Prov 29:10

^{‡‡}**3:13** Jon 15:18,19; 17:14

^{¶¶}**3:14** Jon 5:24

^{§§}**3:14** 1 Jon 2:9

^{*}**3:15** 1 Jon 2:9

[†]**3:15** Mat 5:21,22; Jon 8:44

[‡]**3:15** Kal 5:20,21

[¶]**3:16** Jon 10:11

[§]**3:16** Jon 15:13; 1 Tes 2:8

^{**}**3:17** Dut 15:7,8; Jem 2:15,16

^{††}**3:17** 1 Jon 4:20

^{‡‡}**3:18** Esik 33:31; Rom 12:9

tun mēmā kotatig e nīpahrienən, kən mem mēha-mēha nikitat e niganəmtin. Məto-inu Uhgīn in ilis maprəkis-in nikitat, kən in titun natimnat rafin.

²¹ Piak min, okāmā kotəto-pən e nikitat mēmā okəsotosən nalpinən, kikitat okəsotaginən e niganəmti Uhgīn,^{¶¶} ²² kən motos natimnat rafin ron itəm koatətapəhin-pən,^{§§} məto-inu kitat koatol nəwian* kən moatol nolən itəm in tolkeike.[†] ²³ Kənu nəghatən u rəhan tatən mēmā kotəkəike motahatətə e Nətin,[‡] Iesu Kristo,[¶] kən motolkeike kikitat min, tahmen mēmā inu in təmən mihi kəm itat.[§] ²⁴ Netəm min u itəm koatol nəwian,** ilat koatəpər-ipən lan,^{††} kən in tatəpər-ipən elat. Kən kikitat kotitun mēmā in tətətig e nikitat, məto-inun Narmin Rəha Uhgīn itəm in təmos-ipa, in tatəgətun kəm kikitat.^{‡‡}

Onakakil mehm mətig narmin min

4 Nīkik min, okāmā etəmim kit tatən mēmā Narmin Rəha Uhgīn tətətig lan, matol in tatən-iarəp rəhan nəghatən, kən təwir pik mēmā

onəkotehm wir motakil mətig mēmā narmin əh tətətig lan, in rəha Uhgīn pahrien, o sənəmā rəha Uhgīn.^{¶¶} Kitat okotəkəike motəplan wir məto-inun ien eiueiuə min tepət kinotiet rəkis moatəghat e nətueintən.^{§§} ² O nat u, itəmat onəkotitun əsas mēmā in Narmin Rəha Uhgīn itəm tətətig e etəmim kit, inun, Narmin itəm tatən-iarəp mēmā Iesu in Kristo itəm Uhgīn təmən mēmā otahl-ipa, kən in təmuwa e nīpətin,* narmin əh in Narmin ətuatip rəha Uhgīn.[†] ³ Məto etəmim kit itəm təsən-iarəpən mēmā Iesu in Kristo itəm Uhgīn təmən mēmā otahl-ipa, narmin rəha etəmim əh, sənəmā rəha Uhgīn. Inəh, in narmin rəha tīkimir rəha Kristo,^{‡¶} itəm ninəmotəto rəkis mēmā in otəpanuwa, kən roiu tinətətig rəkis e nətueintən.[§]

⁴ Nisualkələh, itəmat netəmim rəha Uhgīn min, kən nəmotəhg-irəkis ien eiueiuə min əh,** məto-inu Narmin itəm tətətig e nikitəmat in taprəkis-in narmin itəm tətətig e nətueintən u.^{††} ⁵ Ilat netəm rəha nətueintən,^{‡‡} tol nəhlan, nəghatən

^{¶¶}3:21 Efes 3:12; 1 Jon 5:14

^{§§}3:22 Mat 7:7

*3:22 Jon 14:15

[†]3:22 Hip 13:21

[‡]3:23 Jon 6:29

[¶]3:23 Jon 1:12; 3:18; 20:31

[§]3:23 Jon 13:34

**3:24 1 Jon 2:3

^{††}3:24 1 Jon 2:6; 4:15

^{‡‡}3:24 1 Jon 4:13

^{¶¶}4:1 Jer 29:8

^{§§}4:1 Mat 7:15; 1 Jon 2:18

*4:2 Jon 1:14; 1 Jon 2:23

[†]4:2 1 Kor 12:3

[‡]4:3 1 Jon 2:22; 2 Jon 1:7

[¶]4:3 E Inglis, katən əm 'antichrist,' kən nīpətin u mēmā in tīkimir rəha Kristo.

[§]4:3 1 Jon 2:18

**4:4 Jon 16:33

^{††}4:4 2 King 6:16; Rom 8:31

^{‡‡}4:5 Jon 15:19; 17:14,16

min rəhalat koatən, in rəha nətueintən əm, kən netəm koatətəlig-in ilat, ilat min netəm rəha nətueintən u. ⁶ Məto itimat nenəti Uhgin min. Tol nəhlan, netənim itəm kotitun Uhgin, ilat kotətəlig-in itimat. Məto netənim itəm ilat sənəmə nenəti Uhgin min, ilat kəsotətəlig-inən itimat.[¶] O nat u, kitat okotitun əsas Narmin itəm tatən pahrien,^{§§} ne narmin itəm tateiua.*

Nolkeikeən rəha Uhgin ne rəhatat

⁷ Nikik min, pəs kitat kotalkeike kitat min,[†] məto-inu nolkeikeən in tatisipən o Uhgin, kən etəm tatol nolkeikeən, in təmaiir wi min muwa nəti Uhgin kit,[‡] kən titun Uhgin.[¶] ⁸ Məto etəm u, rəhan nolkeikeən tikə, in təruru Uhgin, məto-inu Uhgin, in nəukəti nolkeikeən. ⁹ Uhgin təmol əp rəhan nolkeikeən kəm kitat nulan, məmə in təmahl-ipa Nətin noan kitəh əm,[§] tuwa e nətueintən, məmə kitat okotos nəmegəhən ron.^{**} ¹⁰ Nat u in nolkeikeən pahrien, sənəmə kitat kəmotolkeike Uhgin, məto in təmolkeike kitat.^{††} Uhgin təmahl-ipa

Nətin tuwa, kən in təmol sakrifais atip e rəhan nəmegəhən o rəhatat nolən rat min, məmə neməha otəsol minən Uhgin.^{‡‡}

¹¹ Piak min, Uhgin təmolkeike pik kitat nulan,^{¶¶} kən tol nəhlan, kitat min okotəkəike motol mihin nolkeikeən əh kəm itat min.^{§§} ¹² Suah kit təsehmən Uhgin nian kit ne.* Məto okəmə kitat kotalkeike itat min, kən Uhgin tatəper-ipən e nikitat, kən nolkeikeən rəhan tinatəe in nolkeikeən e nikitat.[†]

¹³ Kitat kotitun[‡] məmə kitat kotəper-ipən lan, kən in tətətig etat, məto-inun tinos-ipa rəkis rəhan Narmin kəm kitat.[¶]

¹⁴ Kənu itimat emotəplan rəkis kənu moatən-iarəp[§] məmə Tata Uhgin in təmahl-ipa Nətin məmə in Iosmegəh rəha nətueintən.^{**} ¹⁵ Etənim itəm tatən-iarəp məmə Iesu in Nəti Uhgin, kən Uhgin tətətig lan, kən in min tətətig-pən e Uhgin.^{††} ¹⁶ Kən tol nəhlan, kitat kotitun nolkeikeən rəha Uhgin kəm kitat, kən motagile lan.

Uhgin in nolkeikeən.^{‡‡} Etəm tətətig e nolkeikeən, tətətig-pən e Uhgin, kən

^{¶¶}4:6 Jon 8:47

^{§§}4:6 Jon 14:17

*4:6 Mak 13:5

[†]4:7 1 Jon 3:11

[‡]4:7 Jon 1:15

[¶]4:7 1 Jon 2:4

[§]4:9 Jon 1:18

^{**}4:9 Jon 3:16,17; 1 Jon 5:11

^{††}4:10 Rom 5:8,10

^{‡‡}4:10 Rom 3:25

^{¶¶}4:11 Jon 3:16

^{§§}4:11 Jon 15:12; 1 Jon 3:11

*4:12 Jon 1:18

[†]4:12 1 Jon 4:17; 2:5

[‡]4:13 1 Jon 2:3

[¶]4:13 1 Jon 3:24

[§]4:14 Jon 15:27

^{**}4:14 Luk 2:11; Jon 3:17

^{††}4:15 1 Jon 3:24

^{‡‡}4:16 1 Jon 4:8

Uhgin min tətatiḡ lan.^{¶¶} ¹⁷Nian kotatiḡ nəhlan e Uhgin, kən nolkeikeən rəhan tinatoe-in nolkeikeən e nikitat,^{§§} məmə kitat kəsotəḡinən* e nian Uhgin otətakil itəm, məto-inu e nətueintən u rəhatat nolən tahmen e Kristo. ¹⁸Etəm u tərīoah e nolkeikeən, okol təsəḡinən Uhgin. Məto nolkeikeən pahrien u, itəm tinatoe rəkis e nikitat, tatəhg-irəkis nəḡinən,[†] məto-inu nətəḡigən rəha nosən nalpinən tatol kitat koatəḡin, kən nat u tatəḡəṭun məmə rəhan nolkeikeən təsəe-inən əh e nikitat. ¹⁹Kitat kotolkeike itat min məto-inun Uhgin təmaupən molkeike itat. ²⁰Məto okəmə suah kit təmə, “Io ekolkeike Uhgin,” məto tatətəhau əh pian,[‡] in ieiua.[¶] Məto-inu etəm təsolkeikeən pian u in tatehm e niganəmtin,[§] okol təsolkeikeən Uhgin, itəm in təsehmən.^{**} ²¹Kən in təmos-ipa rəhan nəḡhatən kəm itat məmə etəṃim pah tolkeike Uhgin in otəkəike molkeike min pian.^{††}

Kitat koatol win məto-inu kitat koatahatətə e Iesu

5 Etəṃim itəm tətahatətə^{‡‡} e Iesu məmə in Kristo itəm Uhgin təməṃ məmə otahl-ipa, suah u inu, in nəti Uhgin,^{¶¶} kən etəṃim itəm in tolkeike tata kit, in tolkeike min nenətin min.^{§§} ²Kən kitat kotitun məmə okəmə kotolkeike Uhgin kənu moatol nəwian,^{*} kənu okotolkeike min nenətin min.[†] ³Məto-inu okəmə kotolkeike Uhgin, nipətin un, okotol noan,[‡] kən rəhan nəḡhatən otahmen e katipa itəm taluk-aluk əm.[¶] ⁴Netəm kotaiir e Uhgin,[§] ilat koatol win e nolən min rəha nətueintən. Kənu nahatətəən rəhatat in tatos-ipa nəsanənən o nolə win e nolən min rəha nətueintən. ⁵?Pah min un ilat koatə-tul əskasik motol win e nəluəḡinən rəha nətueintən u? Ilat əm un, netəm kotatahatətə məmə Iesu in Nəti Uhgin.

Iaruəsan kisil kətəhalol əp Iesu Kristo kəm kitat

⁶Iesu Kristo, in etəm u itəm təmuwa, kən nəhau ne nitan^{**} kətioal əp in kəm

¶¶4:16 1 Jon 3:24

§§4:17 1 Jon 4:12; 2:5

*4:17 Efes 3:12

†4:18 Rom 8:15

‡4:20 1 Jon 2:9

¶4:20 1 Jon 1:6; 2:4

§4:20 1 Jon 3:17

**4:20 1 Jon 4:12; Jon 1:18

††4:21 1 Jon 2:7,9

‡‡5:1 Jon 3:15

¶¶5:1 Jon 1:13; 1 Jon 2:22; 1 Jon 2:23

§§5:1 1 Jon 2:23

*5:2 1 Jon 2:3

†5:2 1 Jon 3:14

‡5:3 Jon 14:15

¶5:3 Mat 11:30

§5:4 Jon 1:13

**5:6 Jon 19:34,35

itat. Sənəmə nəhau əm itəm tatol əp in, məto nəhau ne nitan. ⁷Narmin Rəha Uhgın in tətəruəsən nəghatən mil u rəha nəhau ne nita, matən-iarəp məto-inu Narmin Rəha Uhgın in nıpahrienən.^{††}

⁸Kən nuəfiminən kisil kətəhalaruəsən iləhal min. İləhal un, Narmin Rəha Uhgın, ne nəhau, ne nita. Kən iləhal u, kətəhalegəhan-in mətəhalol əp nəghatən rəhaləhal min. ⁹Nian min, kitat koatəto nəghatən min itəm netəmin koatən-iarəp, motahatətə elat.^{‡‡} Məto nian Uhgın tatən-iarəp nat kit, in iahgın taprəkis, kən kitat okotitun nahatətəən təhmin min e rəhan nəghatən, məto-inu in Uhgın,^{¶¶} kən in tatətul-arəp o Nətin.

¹⁰Etəmin itəm tətəhatətə e Nəti Uhgın, in tatən nıpahrienən e nıkin o nəghatən rəha Uhgın. Məto etəmin itəm təsəhatətəən e nəghatən u rəha Uhgın, təhmen əm məmə in tatən məmə Uhgın in ieueiue əm,^{§§} məto-inu Uhgın təmətul-arəp o Nətin, mən-iarəp kəm in, məto in təsənən nıpahrienən lan. ¹¹Kənu nəghatən itəm Uhgın təməniarəp o Nətin, in tol nulan. Uhgın təmosipən nəmegəhən lilin* kəm itat, kənu

nəmegəhən u, katos o Nətin.[†] ¹²Etəm tatos Nətin, in tatos nəmegəhən. Məto etəm təsosən Nəti Uhgın, in təsosən nəmegəhən.[‡]

Namnun nəghatən

¹³Iatətə nəghatən min u kəm itəmat netəm kotahatətə e Nəti Uhgın, məmə onəkotitun məmə itəmat nakotos nəmegəhən lilin.[¶] ¹⁴Pəs kəsotəginən,[§] məto kotəskasik o nətapəh-inən nat kit e niganəmti Uhgın, məto-inu kotitun məmə nəghatən u inu, tatem əskasik itat. Nian okotətapəh-in nat kit kəm in itəm təwir e rəhan nətəligən, kən in otətə rəhatat nəfakən.^{**} ¹⁵Kən okəmə kotitun məmə in otətə itat, kən nat naka okoteasiə-in-pən, kən kinotitun rəkis məmə okotos.^{††}

¹⁶Okəmə kotehm piatat kit tatol nolən rat, məto sənəmə nolən rat itəm titun nit-ipənən e nimisən, ik onakəfak ron, kən Uhgın otos-ipən nəmegəhən kəm suah u.^{‡‡} Məto nolən rat kit əh-ikin itəm tatit-ipən itəm e nimisən,^{¶¶} kən io esənən məmə onəkotəfak o netəm min itəm koa-

^{††}5:7 Jon 14:17

^{‡‡}5:9 Jon 5:33,34

^{¶¶}5:9 Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18

^{§§}5:10 Jon 3:33; 1 Jon 1:10

^{*}5:11 Mat 25:46

[†]5:11 Jon 1:4

[‡]5:12 Jon 3:15,16,36

[¶]5:13 1 Jon 5:11

[§]5:14 Efes 3:12; 1 Jon 3:21

^{**}5:14 Mat 7:7

^{††}5:15 1 King 3:12

^{‡‡}5:16 Jem 5:15

^{¶¶}5:16 Hip 6:4-6; 10:26

tol nolən əh.^{§§*} 17 Nolən rat min rafin un, in təfagə rat,[†] kən məto təfagə rat min əh-ikin itəm kəsotit-ipənən itəm e nimisən.[‡]

¹⁸ Kitat kotitun məmə etəm tətaiir e Uhgin[¶] təsəkəikeən e təfagə rat, məto-inu Nəti Uhgin tatəmik ətain wir in, kən etəm rat u Setan, təruru nekən.[§]

¹⁹ Kitat kotitun məmə kitat nenəti Uhgin min,^{**} məto netəmim rəha nətueintən rafin, ilat u kotatig e nelmi Setan.^{††}

²⁰ Kitat kotitun min məmə Nəti Uhgin təmuwa kən mos-ipa nenatigən kəm itat,^{‡‡} məmə kitat okotitun in, u in nī-pahrienən.^{¶¶} Kənu kitat koatətul-pən e Uhgin u in nīpahrienən, məto-inu kitat koatətul-pən e Nətin İesu Kristo. In un, in Uhgin pahrien, kən in nəukəti nəmegəhən lilin.^{§§}

²¹ Nenətik min, otagim rəkis o natimnat min itəm okotos nəme Uhgin e nik-itəmat.^{*†}

^{§§}5:16 Jer 7:16; 14:11

*5:16 E ves u, ne ves 17, Jon tatəghat-in təfagə rat itəm tatit-ipən itəm e nimisən. Jon tatəghat-in təfagə rat itəm kətəuhlin məntaatəm o Kristo ne netəhauən rəhan netəmim. Nolən rat min əh, tatəgəhun məmə netəm koatol ilat kəsotosən nəmegəhən lilin, kənu məsin min u məmə narmilat tinimis. Nat u inu, Jon tatən əhag-əhag kəm itat e 1 Jon 5:12 ne 1 Jon 3:14. E Mat 12:31-32 tatəghat-in təfagə rat u, nən ratən Narmin Rəha Uhgin.

[†]5:17 1 Jon 3:4

[‡]5:17 1 Jon 5:16; 1 Jon 2:1

[¶]5:18 Jon 1:13

[§]5:18 Jon 14:30

^{**}5:19 1 Jon 4:6

^{††}5:19 Jon 12:31; 14:30; 17:15

^{‡‡}5:20 Luk 24:45

^{¶¶}5:20 Jon 17:3

^{§§}5:20 1 Jon 5:11

*5:21 1 Kor 10:14; 1 Tes 1:9

[†]5:21 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, “onakagim o narmi nat min,” məto Jon tatəghat-in təfagə rat, məmə in təhmen e narmi nat, məto okəmə kətolkeike rəhatat təfagə rat min taprəkis-in Uhgin, kən təfagə rat in tatos nəme Uhgin e nikitat.

2 Jon

Naoa itəm tatol kəiu lan itəm Jon təmäte

Nəghatən əkuəkir rəha naoa u 2 Jon

?Pah təmäte naoa u? Aposol Jon təmäte naoa u.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte tatuwin kəm pətan kit rəha niməfak. Məto okəm-naka nəghatən u “pətan,” nıpətin təmə niməfak kit. Kən “nenətin min,” ilat netəmim rəha niməfak. Jon təmäte nəghatən min əh, tahmen e nəghatən kit tatəhluaig. Təsolkəikəən məmə otən-iarəp nərgin məto-inu, kol mətan netəmim neen kotol nolən rat elat.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? E nian əh, iəgətuwin min tepət kotaliwək e ikin pisin pisin min. Netəmim itəm kəmotəto nəghatən rəhalat kinotos-ipən nagwənən kəm ilat. Kən motos-ipən ikin min rəha napilən, kən motasitu elat. Məto iəgətuwin eiua min koatuwin ənpəpin min o niuw-rəkisən netəmim rəha niməfak məmə okotapəs nəghatən pahrien.

?Təmäte naoa u o naka? Nian iəgətuwin eiua min kotuwa, Jon təmə netəmim itəm kotahatətə e nəghatən pahrien rəha Uhgın, okotəkəike kapəs iəgətuwin eiua min əh, kən motapəs nolən ne nəgətuwin rəhalat, kən məsotasituən elat. Məto Jon tolkeike məmə netəmim rəha niməfak okotəkəike kolkeike netəmim rəha niməfak. Inu nalpəkəuən rəha Uhgın.

Nətuounən

1 Naoa u rəha elta tatuwin kəm pətan Uhgın təmitəpun[‡] ne nenətin min. Nipahrienən məmə iakolkeike pik itəmat. Məto sənəmə io pisin əm iakolkeike itəmat, məto netəm min un rafin itəm kotitun min nipahrienən,[¶] kotolkeike itəmat. ²Kən ekotolkeike itəmat, məto-inun o nipahrienən itəm tətətig e nikitat[§] kən otətig lili e nikitat.

³Pəs Tata Uhgın ne Nətin Iesu Kristo okuawte-in rəhalau nəwiran, ne nasək-itunən, ne nəməlinuən kəm kitat e nipahrienən ne nolkeikəən.

Kitat okotətəu-pən nəghatən pahrien min

⁴Nikik təmagien asol nian eməplan nenətim min neen kotaliwək e suatip rəha nipahrienən,^{**} tahmen əm məmə inun, Tata Uhgın təmən mihin kəm kitat məmə kotəkəike kol. ⁵Kən roiu əh, winik, io esətəən nəghatən wi kit kəm itəmat, məto itəm əm un kinotəto rəkis e nətuounən.^{††} Kən iakatətapəh məmə okotol əm nolkeikəən kəm kitat min. ⁶Kən nolkeikəən u, nıpətin u nolən nəwia Uhgın. Kən in tatən məmə kitat okotəike motətəp suatip rəha nolkeikəən, tahmen əm məmə inun nəmotəto e nətuounən.

⁷Məto-inu iəgətuwin eiua min tepət koatan e nətueintən.^{‡‡} Ilat kəsotahatətəən məmə Iesu in Kristo itəm Uhgın təmən məmə otahl-ipa,^{¶¶} in təmuwa etəmim pahrien, e nıpətin

[‡]1:1 1 Pita 5:13

[¶]1:1 Jon 8:32

[§]1:2 Jon 14:17

^{**}1:4 3 Jon 1:3,4

^{††}1:5 1 Jon 2:7

^{‡‡}1:7 1 Jon 4:1

^{¶¶}1:7 1 Jon 2:22; 4:2,3

pahrien.^{§§} Etəm tol nəhlan in ieiua kən in tikimir rəha Kristo.* ⁸Tol nəhlan, oatəto itəmat məmə okəsətatipən nətouən rəhatəmat, pəs itəmat onəkotos nətouən rafin lan, məto-inun itimat emotol pik wək etəmat.[†] ⁹Okəmə etəm tatətu-pən atip əm nəgətunən kit rəhan e nəgətunən rəha Kristo, kən məsatəkəikeən e nəgətunən rəha Kristo,[‡] nolən rəhan tatəgətun məmə Uhgin təsatigən e nikin. Məto etənim pah itəm tatəper-ipən əskasik e nəgətunən rəha Kristo, in tatos Tata Uhgin ne Nətin ilau kərən e nikin.[¶] ¹⁰Okəmə suah kit tuwa ron ik, kən

məsənən nəgətunən ətuatip rəha Kristo, asitən in muwin imam ikin, məsənən “təwir” kəm in.[§] ¹¹Məto-inu etəm tatən “təwir” kəm in, tətəsitu lan matol suatip o rəhan nəgətunən rat.^{**}

Namnun nəghatən

¹²Iatos nəghatən tepət məmə ekəte kəm itəmat, məto esolkeikeən məmə ekəte e mapepe ne pen. Məto nikik tatəht pik mə ekuwa mətag itəmat kən məghat ətuatip kəm itəmat e niganəmtitəmat, pəs nagienən rəhatat otərioah.^{††}

¹³Nənəti piam^{‡‡} itəm Uhgin təmitəpun, ilat koatən təwir kəm ik.

§§1:7 Jon 1:14

*1:7 1 Jon 2:18

†1:8 1 Kor 3:8; Hip 10:35,36; 11:26

‡1:9 Jon 8:31

¶1:9 1 Jon 2:23

§1:10 Rom 16:17

**1:11 1 Tim 5:22

††1:12 Jon 3:29

‡‡1:13 Pia pətan əh in niməfak kit min, Jon in tətətig ikin əh. Kən nənəti pian u, ilat nimanin rəha niməfak əh.

3 Jon

Naoa itəm tatol kisil lan itəm Jon təmäte

Nəghatən əkuəkir rəha naoa u 3 Jon

?Pah təmäte naoa u? Aposol Jon təmäte naoa u.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Təmäte tatuwin kəm Kaius u in etəm-iasol kit rəha niməfak, kən in titun Jon.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? E nian əh, iəgətuwin min rəha niməfak koatuwin ikin pisin pisin min, kən moatəgətuwin. Netəmin itəm koatəto rəhalat nəgətuwin koatos-ipən nəgəwənən kəm ilat, kən moatos-ipən ikin rəha napilən, kən motasitu elat.

?Təmäte naoa u o naka? Kaius, in etəmin kit itəm tətəsitə e iəgətuwin min itəm kotaliwək ikin pisin pisin min. Jon təməto namnəsən kit e nolən təwir rəha Kaius, kən Jon təmäte naoa u məmə otiləs-ipər nətəligən rəhan.

Nətuounən nəghatən

1 Kaeas, ik piak keike kit. Io, elta[¶] rəha niməfak, iatəte naoa u kəm ik. Nipahrienən u, məmə io ekolkeike pik ik.^{§§} ²Piak keike, io enitun rəkis məmə rəham nəmegəhən e niganəmti Uhgin in təwir əm, kən iatəfak məmə onəsəmisən mətatig wır əm, kən natigən rafin rəham otəwir. ³Nikik təmagien nian eməto piatat min neen kəmotuwa moatən rəham nətul əskasikən o nipahrienən ne nəkəikeən rəham o naliwəkən e nipahrienən.* ⁴Nian iatəto məmə nenətik

min kotaliwək e nipahrienən, kən nikik tətagien pik mərioah taprəkis-in natimnat min rafin.

Kaias təmöl wək təwir

⁵Piak ruən, ik natətul əskasik o nat naka itəm ik natol kəm piatat min itəm koatimnə, nat əpnəpin məmə ilat netəm ik pisin.[†] ⁶Ilət kəmotamnəs rəham nolkeikeən əpəh e niməfak u ikin-u. Ik nəmol-wır kəm ilat, masitu elat. Kən nian okoatuwin e rəhalat suatip, təwir məmə onakasitu elat[‡] e nolən itəm Uhgin tolkeike mihin, ⁷məto-inu ilat koataliwək o nən-iarəpən nəghatən rəha Iesu Kristo, kən məsotosən nasituən kit o netəm kəsotəfakən. ⁸Tol nəhlan, kən kitat u, okotəkəike motasitu e netəm kotal nəhlan, məmə kitat okotos nelmitat min kitəh o nən-iarəpən nipahrienən.

Tiotrefes ne Temitrias

⁹Eməte naoa kit kəm niməfak rəham, məto Tiotrefes, in tolkeike pik məmə otiləs-ipər atip in, məmə in etəm-iasol kit, kən in təsətəlig-inən itimat. ¹⁰Okəmə io ekimnə, kən io oekamnəs ətuatip natimnat min neen itəm in tatol, ne nən anionən nikalitimat itəm in tatən. In sənəmə təsitən əm piatat min muwin iman ikin, məto tatən-iəhau min netəm min un itəm kotalkeike məmə okotit piatat min motuwin iməlat ikin, kən mətəhl-iarəp ilat e niməfak.

¹¹Piak ruən, sosən o nolən rat rəha netəmin, tərəkin ik. Os əm o etəmin itəm rəhan nolən təwir. Ətəlig-in-tu məmə netəm min u itəm koatol təwir, tatəgətuwin məmə ilat nenəti Uhgin min,[¶]

[¶]1:1 2 Jon 1:1

^{§§}1:1 Inu naoa rəha aposol Jon, məto in təsən-iarəpən in, məto təmatəhluaig-in in, təhmen-pən əm e nolən kitəh əm itəm in təmol e Namnəsən Təwir itəm Jon Təmäte.

^{*}1:3 2 Jon 1:4

[†]1:5 Rom 12:13; Hip 13:2

[‡]1:6 1 Kor 16:11; 2 Kor 1:16

[¶]1:11 1 Jon 2:29

mæto netəm min un itəm koatol tərət, tatəgətun mēmə ilat kotəruru Uhgīn.
¹²Mæto netəmim rafin koatənuwi Temetrius.[§] Kən rəhan nolən min u nian rafin kotəgətun min mēmə tatətəu-pən nəghatən pahrien. Kən itimat min ekoatən-iarəp kəm netəmim mēmə in etəm wir, kən nəkotitun mēmə itimat ioatən nipahrienən.^{**}

Namnun nəghatən

¹³Iatos nəghatən tepət mēmə oekəte mən-ipinə kəm ik, mæto esolkeikeən

mēmə oekəte e pen, ¹⁴mæto-inu nikik tatəht pik mēmə otəsuwəhən ekəplan ik, kən kilau kuəghat ətuatip kəm kilau min.
¹⁵Iatəfak mēmə pəs Uhgīn otasitu lam e nəməlinuən.^{††}

Ik min neen koatən-ipinə “təwir” kəm ik. Kən onakən-ipən “təwir” rəhatimat kəm piatat min neen ikin-un.

[§]1:12 1 Tim 3:7

^{**}1:12 Jon 19:35; 21:24

^{††}1:15 Rom 1:7; Efes 6:23

Jut

Naoa itəm Jut təmäte

Nəghatən əkuəkir rəha naoa u Jut

?Pah təmäte naoa u? Jut təmäte naoa u. In pia Jemes ne Iesu.

?Təmäte tatuwin kəm pah? Kitat kotəruru ətuatip məmә Jut təmäte naoa u tatuwin kəm pah. Okəm-naka təmäte tatuwin kəm netəm Isrel itəm kotən ni-pahrienən e Iesu Kristo.

?Nəmegəhən tahro nulan nian təmäte? E nian əh, iəgətun eiua min neen kəmotuwın motaliwək ikin pisin pisin min, moatəgətun netəmim. Məto ilat kəmoatəgətun rat ilat, moatən məmә təwir əm məmә netəmim rəha niməfak koatol nolən tərət əpnəpin min. Ilat koatən məmә təwir əm o nolən nəhlan, məto-inu nəwırən rəha Uhgin in iahgin, kən okol təsolən nalpinən kəm ilat.

?Təmäte naoa u o naka? Jut tolkeike məmә iəfak min ikin min rafin okotəto məmә nəghatən rəha iəgətun eiua min in tərət, kən in neiuəən əm. Kən tolkeike məmә niməfak otətul əskasik e nəghatən itəm in nipahrienən.

Jut təmən təwir kəm ilat

1 Io Jut, slef rəha Iesu Kristo, kən io pia Jemes, iatən təwir kəm itəmat u Uhgin təmaun-in itəmat. Uhgin Tata tolkeike pik itəmat, kən Iesu Kristo taskəlim wir itəmat.^x ²Pəs nasək-itunən, ne nəməlinuən, ne nolkeikeən rəha Uhgin otər marioah e nəmegəhən rəhatəmat.

Nolən min rəha netəm kotəuhlin məntaalat e Uhgin

(2 Pita 2:1-17)

³Io min neen, aupən, emolkeike pik məmә ekəte naoa u timnə otəmat o nəghat-inən suatip itəm Uhgin tatos o nosmegəhən kitat. Məto roiu, iakatəto məmә ekəike mäte nəghatən u timnə otəmat muəh nikitəmat məmә onəkotəluagin əskasik o naskəlimən nəghatən pahrien rəha nahatətəən rəhatat. Uhgin təmələhəu-pən nəghatən u e nelmi iəfak min nian kitəh əm, kən kol təsos-ipən minən. ⁴Iatən nəhlan məto-inu netəmim neen kəmotuwa anion e nikitəmat. Kəmäte aupən agin məmә ilat okotos nalpinən. Ilat koatəht nəwia Uhgin, kən motəuhlin suatip rəha nəwırən rəha Uhgin moatən məmә tategəhan-in nakləh-inən pətan. Kən kəmotəuhlin məntaalat e Iesu Kristo itəm in pisin əm in Kig ne Iərəməre rəhatat.^y

⁵Nəghatən u, nəkotitun rəkis ilat rafin, məto ekolkeike məmә ekən mau kit min kəm itəmat məmә Iərəməre təmosmegəh rəhan netəmim motiet Ijip, məto uarisig təmələkin ilat u itəm kəsotahatətəən lan.^z ⁶Kən otətəlig-in-tu nagelo min itəm kəmotəmkarəpən-in nepətən rəhalat, məto kəmotapəs ikin ətuatip rəhalat. Uhgin təməlis ilat e sen itəm okol təsitəgitən nian kit, kən mahtosig-in ilat e napinəpən mətoarus-pa Nian Asol itəm otakil ilat lan, kən mol nalpinən kəm ilat.^a ⁷Kən tahmen əm e Sotom ne Komora ne taon min titəlau elau. Netəmim ikin min əh kəmotapəs nolən ətuatip motuwın e nolən rəha nakləh-inən pətan ne nolən rəha nəman koatit atip ilat min ne nipitan koatit atip ilat min. Kən Uhgin təmol nalpinən

^x1:1 Mat 13:55

^y1:4 Kal 2:4; 2 Pita 2:1

^z1:5 Eks 12:51; Nam 14:29-30

^a1:6 2 Pita 2:4

kəm ilat e nigəm itəm okol təsəpisen nian kit ne, məmə netəmim okotəplan noan rəha nolən rat min əh.^b

⁸Nat əpnapin netəmim min əh kinotitun natimnat min əh, məto e nolən kitəh əm, ilat koatən məmə kəmotəplan nat kit tahmen e napilairən itəm təmegəhan-in nolən rat min rəhalat, kən tol nəhlan kotən məmə təwir əm məmə koatol nolən tərət e nipətəlat moatuwin əm nulan, kən koatapəs nəməmə rəfin, kən koatən rat nagelo min itəm ilis pik.⁹ Məto Mikael, nat əpnapin in etəmiasol rəha nagelo min, təməsolən nəhlan nian in ne Setan kəmatuərgəhəu o nipəti Moses. Təməsəhaiən Setan məsətu-pənən nəghatən kit lan, məto təməən əm məmə, “!Pəs İəməmə otən rəham nalpinən!”^c ¹⁰Məto netəm min əh koatən rat natimnat itəm kotəruru. Kən e nolən rəha nat megəh min, ilat koatol natimnat min itəm nipətəlat tolkeike məmə otol, kən nolən əh tətərəkən ilat.^d

¹¹!Kəsi, nahməən asol otuwa olat! İlat koatətu-pən suatip itəm nəti Atam u Ken təmətu-pən. Kən ilat kinotos-ipən rafin nikilat e nolən rat itəm Palam təmol aupən məto-inu in tolkeike pik məni. Kən ilat kəmotol nolən rəha Kora moatəht nəwia netəm-iasol min, kən e nolən kitəh əm itəm Ughin təmərəkən Korah ne rəhan min, Ughin otərəkən ilat.^e

¹²Nian nəkoatol lafet wir min məto-inu itəmat nakotolkeike itəmat min, kən ilat kotuwa motəgwən pik əpnapin əm itəmat min ilat, nikilat təsəhtən netəmim neen, məto ilat kotahmen e nımas kit əpəh ihluə itəm tətəhluaig itəhəi itəm nego titun nıləs pikənən kən məhap. İlat netəm kəsotehmən sipsip min, məto koatun pik əm sipsip. İlat kotahmen e

mal napuə itəm nımətag təmıləs muwa, məto okol nuhuən təsəfikən. İlat kotahmen e nig min itəm tınuwa e nian ətuatip rəhalat məmə okotoe, məto kəsotoeən, kən in tahmen əm məmə kəmotimis, kən netəmim kotıuw-pər ilat kən kotimis agin.^f ¹³İlat kotahmen e peau-peau min itəhəi itəm kotorasilin motəruən əpnapin əm, kən koatol-arəp nolən rat rəha naulisən e rəhalat nəmegəhən məmə netəmim rafin koatəplan. İlat kotahmen e məhau min itəm kəmotakıəh e suatip ətuatip rəhalat. Tol nəhlan, Ughin tətaskəlim iməlat ikin əpəh e napinəpən itəm nəghagən tikə agin ikin.

¹⁴Suah u İnok u aupən, in noanol itəm tatol sepin lan e noanol min rəha Atam, təməən-iarəp nəghatən rəha Ughin itəm təmos-ipən kəm in məmə, “Otəplan-tu, İəməmə tatuwa ilat rəhan nagelo min tepət tepət taprəkis,^g ¹⁵tatuwa məmə otakil netəmim rafin, kən otən-iarəp nalpinən rəha netəm rafin min u itəm koatəht nəwian. In otol nalpinən məto-inu kəmotol nolən rat min e nolən tərət pik, kən iol təfəgə min əh kəmotərakin nəghatən min itəm tərət kəm Ughin.”

¹⁶Nian rafin, netəm min əh kəmoatəghat-əghat kəm ilat min məmə nikilat təsəgienən o natimnat, kən moatən rat natimnat rafin. İlat koatətu-pən atip nətəligən rat e nikilat itəm ilat atip kotolkeike məmə okotol, kən motəghat ausit elat min, kən koatəghat nəghatən tətəhen məmə okotol netəmim okotətu-pən rəhalat nətəligən.

Nəghatən o nəhgaiirən elat

¹⁷Məto rəhak min netəmim, nıkitəmat tətəht nat naka aposol min rəha rəhatat İəməmə İesu Kristo kəmotən aupən,

^b1:7 Jen 19:1-25; 2 Pita 2:6,10 ^c1:9 Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pita 2:11; Nol Əpən 12:7 ^d1:10 2 Pita 2:12 ^e1:11 Jen 4:7-8; Nam 16:1-35; 2 Pita 2:15; 1 Jon 3:12 ^f1:12 2 Pita 2:13,17 ^g1:14 Jen 5:18,21-24

məmə otuwa. ¹⁸ Kəmotən kəm itəmat məmə, “E nian itəm namnun nian tatuwa iuəhkir, netənim itəm koatəghat ausit moatən rat natimnat rafin, ilat okotətəupən atip əm rəhalat nətəligən rat e nik-ilat itəm ilat atip kotolkeike məmə okotol.”^h ¹⁹ Inu netənim itəm okotəhap itəmat. Ilat kotətəupən atip əm rəhalat nətəligən rəha nətueintən, kən Narmin Rəha Uhgin tikə elat.

²⁰ Məto itəmat, rəhak min netənim, otol itəmat motəsanən e rəhatəmat nahatətən itəm tətutip wir, itəm təmisi-pən o Uhgin. Kən otəghat kəm Uhgin e Narmin Rəhan.ⁱ ²¹ Kən motos nolkeikeən rəha Uhgin tətətig otəmat nian nakoatəsağin nasəkitunən rəha İəramərə İesu Kristo məmə in otos itəmat nakotuwin e nəmegəhən lili.

²² Otasəkitun netəm min u itəm rəhalat nətəligən təsətulən ləmətai kitəh.

²³ Motəmki-rəkis netəm kotatig iuəhkir o nigəm motosmegəh ilat. Otasəkitun neen min, məto nəkotəgin pik nolən rat min rəhalat, itəm koatol nəmegəhən rafin rəhalat tamkimik muwin mek min niməhan rəhalat.^j

Nəfakən o nənwiwian Uhgin

²⁴ Pəs kotənwiwi Uhgin itəm in titun naskəlīmən itəmat məmə okol nə-sotəmeən, kən titun nolən itəmat məmə nəme təfagə rat tikə agin e nəmegəhən rəhatəmat, nian otos itəmat nakotuwin e nəhag-əhagən rəha niganəmtin, kən nik-itəmat tagien pik agin ikin əh. ²⁵ Uhgin kitəh əm, kən in İosmegəh rəhatat e İesu Kristo rəhatat İəramərə. Pəs kotən məmə nənwiwian, ne nepətən, ne nəsanənən, ne nəramərəən rafin agin, in rəha Uhgin, aupən agin mətoarus-pa u-roiu, matuwin namnun tikə. !Əwəh!^k

^h1:18 2 Pita 3:3 ⁱ1:20 Kol 2:7 ^j1:23 Sek 3:2; Nol Əpən 3:4

^k1:25 Rom 16:27; 2 Pita 3:18

Nol Əpən

Nol əpən natimnat kəm Jon

**Nəghatən əkuəkir
rəha naoa u Nol Əpən**

?Pah tәмәte naoa u? Aposol Jon tәмәte naoa u. In pia Jemes, kән ilau nәti Sepeti mil. In netәм tuelef kit rәha Iesu, kән Iesu tolkeike pik in. In tәмәte naoa min u: Namnusән Tәwir itәм Jon Tәмәte, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, ne Nol Əpән.

?Tәмәte tatuwin kәм pah? In tәмәte naoa u tatuwin kәм nimәfak sepin itәм koatatig e nitән min ikin Esia, ne matuwin min kәм nimәfak min ikin min rafin.

?Nәmegәhән tahro nulan nian tәмәte? Nian u itәм tәмәte naoa lan, kapman rәha Rom tәмән mәмә netәmim okotәkәike motәfak kәм etәм-iasol rәha kapman tahmen әm mәмә in uhgin rәhalat. Mәto netәм rәha nimәfak kotәмә etәmim kitәh әm in ilis agin, etәmim u in Iesu Kristo. In әm un, in Iәrәmәрә. Tol nәhlan, kapman rәha Rom tinatol nәratән kәм iәfak min. Kәmotahl-ipән Jon tuwin isәu e nәptән kit u, katән mәмә Patmos mәмә otәtatig in pisin әm. Uhgin tos-ipән napilaiirән wir agin kit kәм Jon mәмә otәplan Iesu Kristo әpәh e nego e neai. Kән in mәplan min natimnat itәм otәpanuwa, tahmen әm mәмә inu: nolән itәм Uhgin otol win e nәluaginән itәм netәmim ne Setan okotol ilat min, ne nolән rәha Uhgin o nakilән netәmim e namnun nian.

?Tәмәte naoa u o naka? In tәмәte naoa u mәмә otol әp mәмә Iesu Kristo in Iәrәmәрә, kәnu mәgәtun rәhan

nәsanәнән. Kән in tolkeike mәмә otән kәм iәfak min mәмә okotәtul әskasik okәмә nian iәkis min okotuwa, kәnu ilat okәsotәfakән kәм etәм-iasol rәha Rom mәмә in Uhgin. Otәsuwәhән, kәnu Setan tol nәratән kәм iәfak min, mәto ilat okotәkәike motәtul әskasik, kән in tolkeike mәмә otilәs-ipәр nәtәligән rәha iәfak min ne netәmim u ilat koatatig e nian iәkis min nian u roiu. Nian Iesu Kristo otitәlig-pa min, kән in otilәs-ipәр ilat.

Nәtuounән nəghatән

1 Naoa u, in tatәghat-in natimnat min itәм Iesu Kristo tәmol әp.^{††} Natimnat min u, Uhgin tәmos-ipән kәм Iesu, mәмә in otәgәtun kәм rәhan iolwәk min natimnat itәм otәsuwәhән tәike muwa. Kristo tәmahl-ipән rәhan kit nagelo tuwa, kән mәgәtun natimnat min u kәм rәhan iolwәk, Jon. ²Jon tәmәtul-arәp o natimnat rafin itәм in tәmәplan, kән mәte rәkis ilat e naoa u. Natimnat min un itәм in tәmәplan, in nəghatән rәha Uhgin ne nән-iarәpән rәha Iesu Kristo. ³Etәм un itәм tәtafin-iarәp nəghatән min u, itәм Uhgin tәmos-ipa, in otatig e nәwirән pahrien. Kән netәм min un itәм koatәto kән moatos e nikilat kән moatol, okotatig min e nәwirән pahrien, mәto-inu nian rәha natimnat min u, naoa u tatәghat-in, tinәkuәkir agin.

Jon tәмәte naoa kәм nimәfak min ilat sepin

⁴Io Jon, etahl-ipән naoa u tatuwin kәм nimәfak min ilat sepin әpәh e nitән Esia.

Pәs Uhgin u itәм tәtatig roiu, tәmәtatig lilin, kән otәpanatig lilin min, in otawte-in rәhan nәwirән ne nәmәlinuән

^{††}1:1 “Tәmol әp,” nipәtin u, mәмә tatәgәtun nat kit itәм aupән, nipәtin tatәhluaiğ. E Bislama, katән mәмә, “rivilem.”

kəm itəmat. Kən pəs narmin ilat sepin^{¶¶} itəm koatatig aupən e jea rəha kig, ilat min okotol nulan etəmat. ⁵Kən Iesu Kristo min, in otawte-in min nulan kəm itəmat. Kristo un təmətul-arəp əskasik o nipahrienən, kənu inəh, in etəmim itəm in təmaupən məmegəh lilin e nimisən,^{§§} kən in tərəmərə e kig min rəha nətuein-tən.*

Pəs nənwiwən tuwin o Iesu Kristo u, in təmolkeike itat, kən nitan təmaieh məmə otikis itat e nolən rəha təfəgə rat. ⁶In Kig rəhatat, kən təmol kitat kotatig ahgin rəhan nərəmərəən, kən mol kitat kotuwa pris min rəha Uhgın rəhan, koatol wək rəha Tata rəhan. !Pəs nənwiwən o rəhan nepətən ne nəsanənən tuwin o Iesu Kristo, namnun tikə! !Pəs in otərəmərə lilin! Pəs otol nəhlan. Əwəh.

⁷!Otəplan-tu! In tatuwa e mal napuə,[†] kən netəmim rafin okotətag-pən motəplan e niganəmtilat ətuatip, kən netəm min u kəmotaru in aupən, okotəplan min, kən netemim e noanol min rafin e nətueintən, nikilat otahmə, motasək əfəməh məto-inu kəmotəplan.[‡]

In otəkəike mol nəhlan. !Əwəh!

⁸Iərəmərə Uhgın tatən məmə, “Io Nəukətin ne Namnun.[¶] Io u etatig roiu, kən emətətig lilin, kən epanətətig lilin min, kən io un, Nahgik Tepət Pik Agin.”

Jon təməplan Nəti Etəmim

⁹Io Jon, piatəmat u, itəm kitat koatos kələh nelmitat min kitiaə e Iesu o nahməən, ne natigən e nərəmərəən rəhan, ne nətul əskasikən e nian rəha nahməən. Kəməraikin-pən io e nəptən u Patmos,[§] məto-inun iatən-iarəp nəghatən min un itəm Uhgın tatos-ipa, kən matətul-arəp o Iesu. ¹⁰In Nian rəha Iərəmərə rəhatat,^{**} kən emərioah e Narmin Rəha Uhgın, kən rəhan nəsanənən təmol kəm io, kən ekəto nəwian asol kit e məntaak, təhmen əm e təwi, ¹¹kən nəwian u tatən məmə, “Əte rəkis e naoa natimnat min rafin itəm natəplan kən mahl-ipən kəm niməfak sepin. Ilat koatuwin kəm Efesas, kən Simana, kən Pekamam, kən Tuatira, ne Satis, ne Filatelfia, ne Laotisia.”

¹²Kən əmun, ekeirair məmə ekəplan-tu, məmə pah tatəghat kəm io. Kən nian emeirair, məplan nat katəhtu-pər lait lan, ilat sepin, kəmol e iaen u kol tatipitipit, ¹³kən ilugin e nat katəhtu-pər lait min u lan, eməplan suah kit təhmen e Nəti Etəmim,^{††} rəhan napən kaifəməh u kaifəməh. Kən kəməlis manikiləhan e kətəut, kəmol e iaen u kol tatipit-

^{¶¶}1:4 Narmin ilat sepin itəm koatatig aupən e rəhan tiron, (Nol Əpən 3:1; 4:4; 5:6), okəm-naka in suatip rəha nənən Narmin Rəha Uhgın; məto okəm-naka ilat nagelo sepin u kotəsanən (Nol Əpən 1:20; 8:2) itəm koatatig aupən e tiron. Nampa sepin u, kəməhm mau fifti-foa e Nol Əpən. E Naoa Rəha Uhgın, nian neen tatən “ilat sepin” məto nipətin məmə ilat rafin agin.

^{§§}1:5 Kol 1:18; Sam 89:27

*1:5 Sam 89:27; Nol Əpən 17:14; 19:16

[†]1:7 Dan 7:13

[‡]1:7 Sek 12:10

[¶]1:8 Nəghatən ətuatip u rəha Iesu, “Io un, Alfa ne Omeka.” Alfa un, in leta tatətul aupən e alfabet rəha nəghatən Kris, kən Omeka un, in leta itəm tatol namnun lan, təhmen e A ne Z e Inglis.

[§]1:9 Nəptən u Patmos, in aelan kit.

^{**}1:10 Nian rəha Iərəmərə u, in Santei.

^{††}1:13 Dan 7:13

ipit.^{‡‡} ¹⁴ Rəhn-kapə ne noanun tərüən tərüən mə nahwi noan nitəhəi,^{¶¶} ^{§§} kən niganəmtin tətasiə tahmen e nəmnamin nigəm. * ¹⁵ Nelkin tahmen e pironis,[†] itəm kəmaan e nigəm məmə otaiəh rəkis-in namtəən, mafəl itəm təwir, kən uar-isig un, kərəpe məmə in otəwir matipit-ipit. Kən nəwian iahgin iahgin tahmen e nitəhəi asol kit tatem noanahluəluə;¹⁶ In tatos məhau ilat sepin e nelmin matip, kənu naip kit rəha nəluaginən in tasilə e nikalin kərən mil,[‡] tətisi-pən e nipəg-noan, kən suah un təhag-əhag mitasiə, tahmen e mitgar əpə e nərauiəgən.

¹⁷ Nian eməplan suah əh, emeiuiui morin io əh nelkin ikin, tahmen əm məmə emimis.[¶] Məto in təmea-pa mek io e rəhn matip kən məmə, “Əsəginən. Io u, io eməpən matig, kən io iatol namnun agin. ¹⁸ Io u, Etəm Tatəmegəh.[§] !Emimis əpən, kən məto əplan-tu, iatəmegəh lilin! Kən io iatos ki rəha Nəmisən ne ki rəha Noanpən.”

¹⁹ “Tol nəhlan, əte rəkis nat naka itəm nəməplan, kən neen natəplan u-roiu, ne natimnat neen min itəm tatuwa. ²⁰ Məto ekuhapik e nipəti məhau min ilat sepin itəm nəməplan iatos e nelmək matip, ne nat katahtu-pər lait lan, ilat sepin, kəmol e iəen u kol tatipit-ipit. Məhau min u ilat sepin, nipətin u nagelo min rəha niməfak

sepin. Kənu nat katahtu-pər lait lan, ilat sepin, kəmol e kol, nipətin un, niməfak min un ilat sepin.

Nəghatən təmuwin kəm iəfak min ikin Efesas

2 “Əte naoa kit tuwin o nagelo^{††} rəha niməfak e taon Efesas, mən-ipən məmə,

Nəghatən u rəhan, etəm tatos məhau sepin e nelmin matip^{‡‡} kən mətəliwək ilugin e nat katahtu-pər lait min lan,^{¶¶} u itəm kəmol e iəen u kol tatipit-ipit, kən ilat sepin.

² Io ekitun rəhatəmat nolən min. Ekitun wək pik min rəhatəmat, kən mitun min məmə nəkotətul-iəkis. Ekitun məmə itəmat nakotahtosig-in netəm rat. Nəmotakil netəm min un itəm ilat kotəmə ilat aposol min, məto sənəmə ilat pahrien. Kən itəmat nəmotəplan rəkis məmə ilat ieiua min. ³ Ekitun min məmə itəmat nakotos nətəligən əfəməh. Nəratən təmiləs pap itəmat, məto noatətul-iəkis o nərgək, məsotəpou-inən.

⁴ Məto iatehm nipəgnəmtin kit əh-ikin nəmotol, təsahmenən e nigəgnəmtək. Nəmotapəs nolkeikeən^{§§} əpən rəhatəmat. ⁵ Nikitəmat tuəh-

^{‡‡}1:13 Napən əh katən, in napən rəha pris asol agin. Iesu in rəhatat pris asol agin.

^{¶¶}1:14 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, “in tərüən tərüən mə sno.”

^{§§}1:14 Dan 7:9

^{*}1:14 Esik 1:28

[†]1:15 Pironis, in iəen kit, kala rəhan tahmen e kol.

[‡]1:16 Hip 4:12; Jon 12:48

[¶]1:17 Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6

[§]1:18 Sam 42:2

^{**}1:18 “Io iatos ki rəha Nəmisən ne ki rəha Noanpən,” nipətin u məmə iatos nəpətin o nahtosigən ne nerəhən e ket rəha Imə Netəm Kəmotimis Ikin, kən mol netəmin kəmotimis ilat kotəmegəh min.

^{††}2:1 Nian suah u tatən “nagelo,” okəm-naka tatəghat-in pasta rəha niməfak.

^{‡‡}2:1 Nol Өпөн 1:16

^{¶¶}2:1 Nol Өпөн 1:12-13

^{§§}2:4 Jon 13:35; Jer 2:2-5

tu nolkeikeän itäm nämootatig lan aupən. Otəuhlin itəmat, kən motol natimnat min u nämootol aupən. Okəmә nəsotolən, kən ekuwa, miləs-irəkis rəhatəmat nat katəhtu-pər lait lan e nāmeen. ⁶Məto nat kitəh əm əh-ikin, noatol in təwir. Itəmat nakotetəhau nolən rat min rəha netəmin rəha Nikolas,* tahmen əm lak, iatol mihin.

⁷Etəm matəlgin tatig, in otəkəike matəlgin-in wir nəghatən min itəm Narmin Rəha Ughin tatən-ipən kəm niməfak min. Etəm otol win e nəlu-aginən u, io iategəhan-in māmә in otun noa nig rəha nəmegəhən itəm tatəwiə e nasumən rəha Ughin.”†

Nəghatən təmuwin kəm iəfak min ikin Simana

⁸Kən in tatəghat əh matən-ipa kəm io māmә, “Əte naoa kit tuwin o nagelo rəha niməfak e taon Simana, mən-ipən māmә,

Nəghatən u rəhan, etəm təmaupən matig, kən in otol namnun agin.‡ In təmimis kən māmegəh min,¶ kən in tatən māmә,

⁹Netəm Simana, ekitun rəhatəmat nahmən. Ekitun māmә itəmat ian-rat min, məto sənəmə itəmat ian-rat min pahrien. !Itə-

mat, rəhatəmat nautə tepət agin! Ekitun mə ieiua min neen itəm koatən nəghatən moatalik itəmat lan, moatən mə ilat netəm Isrel, məto kəp.§ Rəhalat nimə rəha nuəfiminən in nuəfiminən rəha Setan əm.** ¹⁰Sotəginən nahmən min itəm otəsuwəhən koatuwa etəmat. Iatən-ipinә kəm itəmat, māmә Setan otəpanəmki-pən itəmat neen e kalapus māmә Ughin otekas-gəwin nahatəhən rəhatəmat, kən itəmat onəkotatig e nahmən o nian ilat ten.†† Otətul əskasik, nat əpnapin okəmә itəmat neen okotimis, kən io oekos-ipinә rəham nətouən, tahmen-pən əm māmә katəfauin-pən nat kit e rəhn-kapə etəm təmol win e naiuən, kən rəham nətouən in nəmegəhən lilin.

¹¹Etəm matəlgin tatig, in otəkəike matəlgin-in wir nəghatən min itəm Narmin Rəha Ughin tatən-ipən kəm niməfak min. Etəm otol win e nəlu-aginən u, nimisən otəsuwinən e noanəmnamin nigəm asol.”‡‡

Nəghatən təmuwin kəm iəfak min ikin Pekamam

¹²Kən in tatəghat əh matən-ipa kəm io māmә, “Əte naoa kit tuwin o nagelo

*2:6 Netəm rəha Nikolas min un, kitat kəsotitun wirən natimnat tepət elat o rəhalat etəm-iasol. Ilat netəmin neen rəha niməfak, məto ilat koatən māmә kitun nəfakən kəm narmi nat min, kənu kitun nit əpnapinən itəm. Ilat koatən māmә nolən min əh, təsərəkinən narmitəm.

†2:7 Jen 2:9; 3:22-24; Rom 5:12,18; 6:23; Nol Өпөн 22:2

‡2:8 Nəghatən Kris ətuatip tatən māmә, “tol namnun agin,” nipətin u, tətatig nian rafin.

¶2:8 Nol Өпөн 1:17-18

§2:9 ?Nəghatən u, “moatən mə ilat netəm Isrel, məto kəp,” nipətin naka? In tatəghat-in ətuatip netəm min u noanol rəha Isrel. Məto nian İesu tatən māmә ilat sənəmə netəm Isrel pahrien, nipətin un māmә netəmin pahrien rəha Ughin, inun, itəm koatəfak kəm in, məto sənəmə netəm Isrel u ilat netəmin min ətuatip rəha Ughin. (Kal 6:15-16).

**2:9 Jon 8:33-47

††2:10 Nian ten nipətin un, māmә nian rəha nahmən otəkəike mol namnun.

‡‡2:11 Nol Өпөн 20:11-15; 21:8

рəһа нимəфак е таон Пекамам, мən-ипən мəмə,

Нəғһатən у рəһан, етəм татос наип рəһа нəлуагинən кит итəм тасилə е нəwtain кəрən мил.[¶]

¹³ Ekitun ikin nəkotatig ikin. Ikin əh, Setan tatəpələh, matərəməre ikin. Məto itəmat noatətul-iəkis ron io. Nəməsotəuhlinən rəhatəmat nahatətən lak. Imatəmat, Setan tətətig ikin, kən kəməhamnu rəhak etənim Antipas, itəm təmətul əskasik o nən-iarəpən io. Nat əpnapin məmə nian əh təmiəkis pap otəmat, məto itəmat nəmotahatətə əskasik lak.

¹⁴ Məto in əm un, iatehm nipəgnəmtin min neen itəm itəmat noatol itəm təsətuatipən e niganəmtək. Itəmat neen u ikin-un, noatəgəhun netənim u ikin-un məmə okotos nəgəhunən rəһа Palam. Palam u, in təmol suatip kəm Kig Palak məmə in otos-ipən-os-ipən kəm netəm Isrel, kən pəs ilat kotol nolən rat, moatun nagwənən itəm kəmol sakrifais lan tatuwin kəm narmi nat itəm kəmasgəwin e nig, kən moatit əpnapin ilat min.^{§§} ¹⁵ Kən e nolən kitəh əm ilat netəm Isrel min əh, itəmat neen u ikin nəkoatətəu-pən nəғһатən рəһа netənim рəһа Nikolas.* ¹⁶ !Tol nəhlan, onəkotəkəike motəuhlin wəhai əm nətəligən rəhatəmat o nolən rat min rəhatəmat! Okəmə nəsotolən, otəsuwəhən oekimnə

otəmat, kən iakoh netəm min un, kən mətə ilat e naip рəһа нəлуагинən итəм татиси-пən е нипəғһоак.

¹⁷ Etəm matəlgin tatig, in otəkəike mətəlig-in wir nəғһатən min itəm Narmin Rəһа Ughin tatən-ipən kəm niməfak min. Etənim itəm tatol win e nəluaginən, io oekos-ipən nagwənən anion u mana[†] kəm in. Oekos-ipən min kəpiel ruən kit kəm in, itəm kəməte-pən nərgin wi lan, kən in pisin əm un, itəm otos, titun nərgin.”

Нəғһатən təmuwin кəм иəфак min ikin Tuatira

¹⁸ Kən in tatəghat əh matən-ipa kəm io məmə, “Əte naoa kit tuwin o nagelo рəһа нимəфак е таон Tuatira, мən-ипən мəмə,

Нəғһатən у, in nəғһатən рəһа Nəti Ughin. Niganəmtin tətasiə tahmen e nəmnamin nigəm, ne nelkin tahmen e piron[‡] itəm kəmərape məmə in otəwir matipit-ipit.[¶] Tatən məmə,

¹⁹ Enitun rəkis nolən min rəhatəmat, netəm Tuatira. Ekitun rəhatəmat nolkeikeən ne nahatətən, ne nasituən e netənim, kən ekitun min məmə nətəligən rəhatəmat təfəməh o nətul əskasikən. Ekitun məmə nolən min rəhatəmat noatol roiu, təwir maprəkis-in nolən min rəhatəmat aupən.

²⁰ Məto iatehm nipəgnəmtin kit əh-ikin noatol itəm təsətuatipən e niganəmtək. Itəmat noategəhan-in nolən рəһа pətan əh itəm tah-

[¶]2:12 Nol Əpən 1:16

^{§§}2:14 Nam 22-24; 25:1-2; 31:16

^{*}2:15 Əplan-tu futnot e Nol Əpən 2:6.

[†]2:17 Jon 6:31-33,35,48,51

[‡]2:18 Piron, in iaen kit, məto рəһан kala tahmen e kol.

[¶]2:18 Dan 10:6; Nol Əpən 1:14-15

men e pətan aupən u, Jesepel.[§] In tatən məmә in ien kit, mətō nәgә-tunән rəhan tatit rat rəhak min iol-wək, matol məmә ilat koatit әp-napin ilat min, kən moatun nag-wənән u itəm katol sakrifais lan kəm narmi nat itəm kəmasgəwin e nig.²¹ Ematəsaḡin pətan əh məmә in otəuhlin rəhan nolən rəha nətou-pən әpnapinən iərman, mətō in tapəs.²² Tol nəhlan, roiu əh, oekol in tatimis pik e rəhan pet. Kən netəm min u itəm kəmotit әpnapin ilat min, ilat Jesepel u, okəmә ilat kə-sotəuhlinən ilat e nosən nolən rəha pətan əh, oekol ilat min koatəto tərāt pik, kən məsou-in ilat e pet u rəha nahmən.²³ Kən ekau kit-iəh əm e nenətin min, moh ilat kotimis. Tol nəhlan, kən niməfak min rafin okotitun məmә io əm un, ekitun nətəligən min rəha netəmin, ne nikilat. Kən io ekos-ipən nətouən rəhatəmat tətəu-pən əm rəhatəmat nolən min itəm nəmoatol.^{**}

²⁴ Mətō itəmat u, netəm Tuatira itəm nəməsotosən o nәgətinən rəha Jesepel əh, iatəḡhat kəm itəmat roiu. Ekitun məmә itəmat nəməso-tosən natimnat itəm katən məmә nat agin min rəha Setan itəm tatəhluaig-in məntaan. Esələhəu-pənən nat figəm kit min kəm itəmat, mətō iakolkeike məmә nəkotol nat kit-iəh əm, inun,²⁵ otaskəlim tiəkis əm e nat itəm ninotos rəkis, mətəarus io ekitəlig-pa.

²⁶⁻²⁷ Etəm otol win e nəluaginən u, kən tatətul əskasik o nolən nəwiak, matuwīn, matuwīn mətəarus namnun, kən io ekos-ipən nepətan u kəm in, itəm rəhak tata təmos-ipa kəm io, məmә in otəraməra e kantri pisin pisin min. Kən in otos rəhan nəlnal itəm in nəmtətin rəha nərig əsol rəhan, kə-mol e iəen, kən in otatḡhl-atḡhl netəm e nətueintən, tahmen-pən əm məmә iəen itəm təmoḡapiləs-ḡapiləs sospən kəmol e noanisip.²⁸ Kən io ekos-ipən min məhau u, fetukai kəm in.^{††}

²⁹ Etəm matəlgin tatig, in otəkəike mətəlig-in wir nəḡhatən min itəm Narmin Rəha Uḡgin tatən-ipən kəm niməfak min.”

Nəḡhatən təmuwin kəm iəfak min ikin Satis

3 “Əte naoa kit tuwin o nagelo rəha niməfak e taon u Satis, mən-ipən məmә,

Nəḡhatən u rəhan, etəm tatos nar-min rəha Uḡgin ilat sepin,^{‡‡} kən matos min məhau sepin.^{¶¶} Nəḡhatən u rəhan itəm tatən-ipinə kəm itəmat məmә,

Ekitun rəhatəmat nolən min. Ekitun məmә katən məmә itəmat noatəmegəh, mətō kəpə, itəmat ninotimis rəkis.² !Otaiir-ta! Nolən wir min rəhatəmat nəmoatol aupən, otəsuwəhən tikə agin. Mətō itəmat nəkotəkəike motalkut məmә

§2:20 Pətan u, in pətan kit əh Tuatira. Okəmә naka nərgin pahrien u Jesepel, o okəm-naka, kəmən əm mə Jesepel mətō-inu in tahmen e Jesepel u aupən, pətan rəha Kig Ehəp (1 King 21:25-26). In təmit netəmin e suatip kit məmә okotol sakrifais kəm narmin nat min, kən motətu-pən nolən rəha nit әpnapinən iərman ne pətan. Okəmә naka in tahmen e Nikolas itəm kəmən e 2:6,15.

**2:23 Jer 17:10

††2:28 Nol Өпөн 22:16

‡‡3:1 Әplan-tu futnot e Nol Өпөн 1:4

¶¶3:1 Nol Өпөн 1:16

onəkotos-ipər min nolən rəhatəmat, motol tuwa məskasik, mətə-inu esəplanən əh nolən wir kit itəm nəmotol motuwın motol namnun lan, kən tətəuatip e niganəm̄ti Uhgın rəhak. ³Tol nəhlan, nikitəmat tuəh nəghatən itəm nəmotos, kən moatəto aupən. Otol, kən motəuhlin itəmat. Məto okəmə nakotapil əlu-alu, oekiet-arəp otəmat tahmen e iakləh, kən itəmat okol nəsotitunən məmə nian naka oekimmə otəmat.

⁴Məto itəmat noan məsin əm un ikin Satis, itəm kəməsotolən napən rəhalat tamkimik. İlat kotəuatip, motahmen o naliwəkən itimat min io e napən ruən. ⁵Etəm in otol win e nəluaginən, in otuwın nulan e napən ruən. Kən okol esafəl rəkisən nərgin e naoa rəha nəmegəhən, kən io ekən-iarəp nərgin e niganəm̄ti rəhak Tata ne rəhan nagelo min, məmə in rəhak ətuatip etənim.^{§§}

⁶Etəm matəlgin tatig, in otəkəike mətəlig-in wir nəghatən min itəm Narmin Rəha Uhgın tatən-ipən kəm niməfak min.”

Nəghatən təmuwin kəm iəfak min ikin Filatelfia

⁷“Əte naoa kit tuwin o nagelo rəha niməfak e taon Filatelfia, mən-ipən məmə,

Nəghatən u rəhan, Etəm Tasim, kən in Nipahrienən. Kən in tatos ki rəha Tefit u aupən.* Okəmə in terəh e toa kit, kən okol suah kit təsahtosig-inən. Kən okəmə in tah-tosig e toa kit, kən okol suah kit təserəhən lan.[†] Nəghatən u rəhan itəm in tatən-ipinə kəm itəmat məmə,

⁸Ekitun rəhatəmat nolən min, netəm Filatelfia. Ekitun məmə rəhatəmat nəsanənən in noan məsin əm, mətə itəmat nəmoatol nəwiak məsotapəsən, kən məsotəhluaig-inən məmə rəhak u itəmat. Otəplan-tu. Emerəh e toa otəmat. Okol suah kit təsahtosig-inən. ⁹Otəplan-tu. Netəm min un e Nuəfiminən rəha Setan, ilat koatən məmə ilat netəm Isrel, mətə kəpə. İlat ieiua min.[‡] Otəplan-tu. Oekol ilat kotuwa motisin nulilət e nelkitəmat o nisialiən, kən okotən məmə nipahrienən io ekolkeike itəmat.[¶]

¹⁰Emən-ipinə kəm itəmat məmə itəmat onəkotos nətəligən əfəməh o nətul əskasikən, tahmen əm lak, kən itəmat nəmoatol rəhak nəghatən.[§] O nat u, io oekatipal

§§3:5 Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1 Jon 2:23

*3:7 “Ki rəha Tefit” u, tatəpsen-pən nəpətən itəm otos e Jerusalem wi. In un, in tatos nəpətən məmə otərəh kən mahtosig-in suah kit itəm tatuwin imə; Nol Өпөн 1:18.

†3:7 Aes 22:22

‡3:9 Nəghatən u “koatən məmə ilat netəm Isrel, mətə kəpə,” in tatəghat-in ətuatip netəm min u noanol rəha Isrel min. Mətə nian İesu tatən məmə ilat sənəmə netəm Isrel pahrien, nipətin un məmə netəmim pahrienən rəha Uhgın, inun, itəm koatəfak kəm in, mətə sənəmə netəm Isrel u ilat netəmim min ətuatip rəha Uhgın (Kal 6:15-16).

¶3:9 Jon 8:44; Nol Өпөн 2:9

§3:10 Hip 12:1-3

wir** otəmat e nian itəm nəratən otəsuwəhən tuwa e nətueintən min rafin,†† məmә otekasgəwin-tu nahatətəən rəha netəm rəha nətueintən.

¹¹ Otəsuwəhən ekuwa. Otəskəlim-iəkis natimnat min itəm itəmat nino-tos rəkis, məmә suah kit otəsosən rəham nətouən‡‡ itəm ninol win rəkis lan. ¹² Etəm otol win e nəlu-aginən, kən io oekol in tahmen e nig asol kit itəm tataruəsan Nimə Rəha Uhgın rəhak. Kən in okol təsietən e Nimə əh nian kit. Kən io, oekəte-pən nərgi Uhgın rəhak lan, ne nərgi taon rəha Uhgın rəhak lan. Taon u, in Jerusalem wi, itəm Uhgın rəhak otahl-ipa, otisi-pər e nego e neai, meiuaiu-pa. Kən io oekəte-pən min nərgək wi e suah u.

¹³ Etəm matəlgın tatig, in otəkəike matəlig-in wir nəghatən min itəm Narmin Rəha Uhgın tatən-ipən kəm niməfak min.”

Nəghatən təmuwin kəm iəfak min ikin Laotisia

¹⁴ “Əte naoa kit tuwin o nagelo rəha niməfak e taon Laotisia, mən-ipən məmә,

!Nəghatən u rəhan, etəm katən məmә in Nipahrienən! In un, in etəm kitun nagileən lan

məmә tatətul-arəp o nən-iarəpən nipahrienən əm, kən in nəukətin“¶ natimnat rafin itəm Uhgın təmol.¶¶ Nəghatən u rəhan, itəm in tatən-ipinə kəm itəmat məmә,

¹⁵ Ekitun rəhatəmat nolən min, netəm Laotisia. Ekitun məmә nəmegəhən rəhatəmat tahmen e nəhau itəm tarion əm. Təwir məmә onəkotətul əm e kitiah, onəkotətəp o onəkotəgəpan. ¹⁶ Itəmat nəkotətul əm ilugin, nakotarion əm—nəsotəgəpanən məsotətəpən—tol nəhlan, oiakagəh rəkis-in itəmat roi, ¹⁷ məto-inun itəmat nakotən məmә, ‘Rəhatimat nautə tēpət, ioatos mənī asol, rəhatimat nəmegəhən təwir, natimnat rafin tatig, kən nat kit təsikəən otimat.’ Məto itəmat nəkotəruru məmә itəmat ninotatig rəkis e nəratən, itəmat nəkotal nasəkitunən, rəhatəmat nautə tikə agın, niganəmtitəmat təpis, kən nakotaiu piəpiə əm. ¹⁸ O nat u, iatən-ipinə ətuatip kəm itəmat, təwir məmә onəkotos-nəmtin iəen u kol tatipit-ipit ron io, itəm kəmuwaan e nigəm tus rəkis namtəən lan,* kən pəs itəmat, rəhatəmat nautə otepət. Kən onəkotos-nəmtin min napən ruən o nuwinən lan, məmә onəkotalpin

**3:10 “Oekatipal,” nipətin u, məmә, “Oekehmin wir etəmat,” inu “protektem yufala,” e Bislama.

††3:10 Jon 17:15

‡‡3:11 “Nətouən” əh, tatəghat-in, in hat kit kəmol e nimali nig, o narmi nimali nig kəmol e kol, kən katəfauin-pən e rəhn-kapə etəm təmol win e naiuən. Kən hat itəm Kristo otəfauin-pən e rəhn-kapə etəmin o rəhan nətul-iəkisən, in otəkəike matehm wir o netəm min un itəm kotalkeike məmә okotos-irəkisən olat. Inu, in nuwəhən nimaa nəghatən məmә ilat okəsotapəsən nətul əskasikən məmә ilat okəsotəmik-arəpən-inən nətouən rəhalat, inun, nəmegəhən lili in ilat Kristo.

¶¶3:14 “Nəukəti natimnat rafin itəm Uhgın təmol,” nipətin kəiu e nəghatən Kris. Iesu in Nəukətin, nipətin un, in təmol natimnat rafin; kən in min in Iəramərə e natimnat rafin.

§§3:14 Jon 1:1-3; Kol 1:16; Nol Өпөн 1:17

*3:18 Job 23:10; Mal:3:2-3; 1 Pita 1:6-9

nipƆtitƆmat un, itƆm tol naulisƆn. KƆn moatos-nƆmtin min mƆrisin ron io, motol-pƆn e niganƆmtitƆmat, mƆmƆ niganƆmtitƆmat otalien, nƆkotƆplan wir nat.

¹⁹NetƆm min un rafin itƆm iakolkeike pik ilat, io iatƆghat Ɔskasik kƆm ilat matƆg-Ɔtuatip-in ilat. Tol nƆhlan, tƆwir mƆmƆ nikitƆmat otimis-pa lak, kƆn motƆuhlin-pa e nolƆn rat min rƆhatƆmat. ²⁰!OtƆtƆlig-tu! Io iatƆtul e nafiluƆ, matƆtƆht toa o nuwamƆn imƆ. OkƆmƆ suah kit tƆto nƆwiak kƆn terƆh e toa, kƆn ekuwin imƆ kƆn magwƆn itimlau min.

²¹Io emol win e nƆluaginƆn kƆn matƆpƆlƆh-pƆr itimlau rƆhak Tata e rƆhan jea, matuƆrƆmƆrƆ. KƆn e nolƆn kitih Ɔm, etƆm otol win e nƆluaginƆn, io ekegƆhan-in mƆmƆ otƆpƆlƆh itimlau min e rƆhak jea, matƆrƆmƆrƆ itimlau min io.

²²EtƆm matƆlgin tatig, in otƆkƆike mƆtƆlig-in wir nƆghatƆn min itƆm Narmin RƆha Uhgina tatƆn-ipƆn kƆm nimƆfak min.”

NƆfakƆn e nego e neai

4!Uarisig e natimnat min u, emƆtag-pƆn ƆpƆh, kƆn mƆplan toa kit tƆmƆrƆh-pƆn ƆpƆh e neai! KƆn nƆwian kitih Ɔm itƆm emƆto aupƆn, inun itƆm in iahgin iahgin tahmen Ɔm e tƆwi, tinatƆghat min kƆm io, kƆn tatƆn-ipa mƆmƆ, “Ɔr-tu muwa ikin-u, ekƆgƆtun ik e natimnat min un, itƆm okƆpanol.” ²E nian kitih Ɔm, nƆsanƆnƆn rƆha Narmin RƆha Uhgina tƆmol kƆm io, kƆn ekasipƆn ƆpƆh aupƆn-in io matƆplan kig, tatƆpƆlƆh-pƆr e rƆhan jea, matƆrƆmƆrƆ e

nego e neai.[†] ³KƆn etƆm tatƆpƆlƆh ikin Ɔh, emƆplan in tƆwir matƆlip, matipit-ipit, tahmen e kƆpiel wir kƆiu nƆrgilau un tiaspa ne kanilian. KƆn mirai-mirai kit tƆmuwin mitƆlau e jea rƆhan, kƆn mirai mirai Ɔh tƆtasiƆ tƆhag-Ɔhag tahmen e kƆpiel wir kit u, emiral.[‡] ⁴KƆn mitƆlau-itƆlau e jea asol rƆha kig Ɔh, jea neen min ilat tuente-fo, koatƆtul, kƆn netƆm-iasol min itƆm kƆmotƆwiƆtƆn, ilat tuente-fo, koatƆpƆlƆh-pƆr elat. KƆmotuwin e natimnat ruƆn, kƆn motƆfauin hat min rƆha nisaiiƆn, itƆm kƆmol e iaen u kol tatipit-ipit. ⁵KƆn ikin Ɔh, jea rƆha kig tƆtatig ikin, tatipit, kƆn kaluƆluƆ titatipƆrƆh matiet ikin. AupƆn e jea rƆha kig, noanisio ilat sepin koatuƆp. InƆh, narmin rƆha Uhgina ilat sepin.[¶] ⁶KƆn ikin Ɔh aupƆn e jea rƆha kig, nat kit min Ɔh-ikin tahmen e nitƆhƆi, mƆto tahmen e kilas, itƆm tatƆlip, matipit-ipit.

Ilugin ikin Ɔh, kƆn titƆlau e jea rƆha kig u, nat neen Ɔh-ikin, ilat kuwit, itƆm koatƆmegƆh, koatƆtul. KƆn niganƆmtilat tƆpƆt tƆpƆt, tatƆpƆr-ipƆn ƆpnapiƆn Ɔm e nƆrpilat ne mƆntaalat ne. ⁷In aupƆn, tahmen e laion, kƆn nampa tu lan, tahmen e kau iƆwiƆr, kƆn nampa tri lan, rƆhn-kapƆ tahmen e etƆmim, kƆn nampa fo lan, tahmen e malikim itƆm tatiwig. ⁸Nat min Ɔh itƆm koatƆmegƆh, ilat kuwit, mƆto nimƆlmƆlilat ilat sikis, kƆn niganƆmtilat tirƆfin ƆpnapiƆn Ɔm ilat, muwin ƆpƆh e nƆwtain nimƆlmƆlilat lƆhau ikin ne. Nian rafin ilat kotan napuƆn lapin ne lenian, mƆsotamegƆn, koatan mƆmƆ:

“!IƆrƆmƆrƆ Uhgina

Nahgin TƆpƆt Pik Agin

in tasim, tasim, tasim pik agin,

itƆm in tƆtatig roiu,

tƆmƆtatig lilin,

[†]4:2 Esik 1:26-28

[‡]4:3 Tiaspa okƆm-naka in kƆpiel amiƆmitƆ, kƆn kanilian okƆm-naka in kƆpiel asio. Emirala min un, kƆpiel amiƆmitƆ min. Kitat kotƆruru Ɔtuatip kala rƆhalat itƆm in tatƆn, mƆto nat naka itƆm Jon tƆmƆplan, inun, kala wir min, kotƆwir, moatipit-ipit.

[¶]4:5 Ɔplan-tu futnot e Nol ƆpƆn 1:4.

отөпанәтатиг лилин!”[§]

⁹Кән нат мин әһ итәм коатәmegәһ, коатән нипаһrienән е nepәтән рәһа Уһгин, кән моатос-ипән нisiaiien кәм in, кән моатән tagkiu кәм kig итәм tatәpәlәh-pәр е рәһан jea, matәрәмәрә, mätәtig liliin, namnun tikә. ¹⁰Кән nian nat min әһ итәм коатәmegәһ коатол нәһлан, кән netәм-iasol итәм kәmotәwiätән, ilat tuente-fo, koteiuaiu moatisin nulilat kәм in, итәм tatәpәlәh-pәр е рәһан jea, matәрәмәрә, кән моатәfak кәм in итәм tәtatig liliin, namnun tikә. Ilat kotisin nulilat kәм in, кән nipinәgilat taru nisip, кән ilat коатәpeg rәkis rәhalat hat min рәһа nisiaiien, кән моатәlin әupән-in рәһан jea, кән моатән mәмә,

¹¹“Rәhatimat Iәрәмәрә Уһгин, Ik nakәtuatip, mahmen agin mәмә on-akos nәнwiwiän rafin, ne nisiaiien rafin, ne nәsanәнән rafin, mәto-inun ik nәmol natimnat rafin. Ik nәmol ilat mәto-inu ik nәmolkeike mәмә ilat okotatig. Kән mәto-inu ik nәmolkeike nәһlan, ilat kotatig әһ.”

Nәti sipsip tәmurapik naoa itәм kәmaiю-aiю

5 Кән әmun, emәplan kig tatәpәlәh-pәр е рәһан jea, кән matos naoa kit е nelmin matip итәм kәmaiю-aiю, кән naoa un kәmәte-pән nat е nikalin kәрән mil, кән kәmaiю-aiю kuwaan әtain mau sepin mәмә otaskәlim tiәkis. ²Кән emәplan nagelo әsanән kit tәtagәt әfәмәһ matән-iarәp mәмә, “?Pah u in tahmen mәtuatip mәмә oteatip rәkis nat итәм

kәmuwaan әtain е naoa u, кән murapik?” ³Mәto etәmim kit tikә ilis е nego е neai, о lәhau е nәtueintән, о niki nimәptән, kit okol tәsәtuatipән о nurapikән naoa u, mafin. ⁴Кән emәtasәk mәtasәk, mәto-inun kәsәplanән etәmim kit итәм tahmen mәtuatip о nurapikән naoa u, mafin. ⁵Кән etәм-iasol min u kit итәм tәmәwiätән, tән-ipa kәм io mәмә, “!Sasәkән! Mitag-pән-tu mәplan, Laion рәһа Noanol рәһа Juta,** in nәukәti Tefit,†† in tinol win rәkis е nәluaginән рәһан. Tol nәһlan, in tәtuatip agin-әһ о nurapikән naoa әһ, кән meatip rәkis nat әһ ilat sepin итәм kәmuwaan әtain lan.”

⁶Кән әmun ekәplan Nәti Sipsip, tatәtul әpәһ ilugin е jea рәһа kig ne nat kuwit итәм коатәmegәһ ne netәм-iasol min итәм kәmotәwiätән. Nәti Sipsip u, nәkәplan mәмә kәmohamnu rәkis. Кән rәhnipat ilat sepin,‡‡ кән niganәmtin ilat sepin min, ilat un, коатәtul о narmin рәһа Уһгин ilat sepin итәм tәmahliarәp ilat kotuwin е nәtueintән. ⁷Nәti Sipsip әһ, tәmuwin mea-pән mos-irәkis naoa u е rәhn matip kig итәм tatәpәlәh-pәр е рәһан jea. ⁸Кән nian in tinaskәlim naoa un, кән nat min un итәм коатәmegәһ ilat kuwit, ne netәм-iasol итәм kәmotos nәwiätән ilat tuente-fo, ilat kotisin nulilat о Nәti Sipsip, moteiuaiu, nipinәgilat taru nisip. Ilat rafin koatos hap¶¶ min ne pesin min итәм kәmol е iaen u kol tatipit-ipit, tәrioah е nat pien-pien min итәм nәmiәwin tәwir. Кән nat pien-pien u, in tahmen е nәfakән min рәһа netәmim рәһа Уһгин.§§

⁹Кән нат мин un итәм коатәmegәһ ilat kuwit ne netәм-iasol итәм kә-

§4:8 Eks 3:14

**5:5 Jen 49:9-10

††5:5 Aes 11:1

‡‡5:6 Әplan-tu futnot е Nol Өпөн 1:4

¶¶5:8 “Hap,” in nat kit katoh tәtan napuән, tahmen е kitar.

§§5:8 Sam 141:2

motəwiətən, kəmotan napuən wi kit məmə,

“İk nakətuatip, mahmen agin o niləsən naoa u,

kən meatip rəkis nat min itəm kəmuwaan ətain lan,

məto-inun kəmoəhamnu ik,

kən nəmos-nəmtin netəmim e nitam məmə ilat rəha Uhgin.

Kən ilat kəmotisi-pən e noanol min rafin, ne nəghatən min rafin,

ne kantri min rafin,

ne netəm nuwigilat tol pisin pisin min,

¹⁰kən nəmol ilat kotatig ahgin rəham nəməməən,

kən ilat rəham pris min,

koatol wək rəha Uhgin rəhatimat.

İlat okotərəməyə e nətueintən.”

¹¹Kən ekətag-pən min məplan, kən məto min nəwia nagelo min tepət, tepət, okul kəruru nafinən. Kəmotətul, motitəlau e jea rəha kig, ne nat min u itəm koatəmegəh, ne netəm-iasol min itəm kəmotəwiətən. ¹²Kən ilat kotan əfəməh napuən məmə:

“!Nəti Sipsip itəm kəmoəhamnu, in tətuatip mahmen agin məmə kotən-wiwi in,

məto-inu tatos rafin nəsanənən,

ne nautə, ne nenatigən,

ne nahgin, ne nepətən əhag-əhag!

!Təwir agin-əh məmə koatisiai-in!”

¹³Kən eməto min natimnat rafin itəm Uhgin təmol e nego e neai, ne nətueintən, ne Imə Netəm Kəmotimis İkin, ne e niki nitəhəi, ne natimnat min rafin itəm kotatig elat, ilat rafin koatən məmə:

“Pəs nənwiwiən ne nisiaiien tatuwin o kig itəm tatəpələh-pər e rəhan jea ne Nəti Sipsip,

məto-inu in tatos nepətən əhag-əhag ne nəməməən.

!Pəs nənwiwiən ne nisiaiien tuwin olau,

kən tatuwin, matuwin, matuwin, namnun tikə!”

¹⁴Kən nat min un ilat kuwit itəm koatəmegəh, kotəmə, “!Əwəh!” kən netəm-iasol min itəm kəmotəwiətən kotisin nulilat ron, moteiuaiu, nipinəgilat taru nisip, moatəfak kəm in.

Nəti Sipsip təmatgəhl nat itəm kəmuwaan ətain naoa itəm kəmaiu-aiu lan

6 Kən ekatəlkəlik o Nəti Sipsip nian in təmatgəhl rəkis nat kit itəm kəmuwaan ətain e naoa kəmaiu-aiu. Kən əmun, nat koatəmegəh u kit ilat kuwit tagət əfəməh e nəwian kit tahmen e kaluəluə, məmə, “!Wa-tu!” ²Ekətag-pər məplan hos kərueən kit. Etəm tətəsuə-pər lan tatiləs nifagə, kən kəməfauin-pən hat rəha nisaiien kəm in, tahmen e hat rəha etəm tinol win rəkis e nəluaginən. In təmaiu matuwin tahmen e etəm təmol win e nəluaginən, kən matuwin min məmə otol min win.

³Nian Nəti Sipsip təmatgəhl rəkis nat tatol nampa tu lan, itəm kəmuwaan ətain naoa lan, kən eməto nat tatəmegəh itəm tatol nampa tu lan təmə, “!Wa-tu!”

⁴Kən hos pisin kit min itəm tasiə, təmaiu muwa. Etəm titəsuə lan, kəmos-ipən nisa asol kit rəha nəluaginən kəm in. Kən Uhgin təmegəhan-in-pən nepətən məmə otos-irəkis nəməlinuən itəm tətətig e nətueintən, məmə netəmim koatəluagin əm moatəhamnu-əhamnu ilat min ikin min rafin.

⁵Kən nian Nəti Sipsip təmatgəhl rəkis nat tatol nampa tri lan, itəm kəmuwaan ətain naoa lan, kən ekəto nat tatəmegəh itəm tol nampa tri lan, təmə, “!Wa-tu!” Kən ekətag-pər məplan hos kapin kit. Etəm titəsuə lan tatitol sikəl* kit.

⁶Kənu eməto nəwian kit tatisi-pən ilugin e nat koatəmegəh min ilat kuwit, matən

*6:5 E nian rəha nəumis, kən netəmim kotakil natimnat o noorən nagwənən.

məmə, “Uwin, kəmegəhan-in ik məmə nəkitun nosən nəumis e nitən min, kən ilat okotəkəike motərakin məni asol o nosən nagwənən noan məsin əm. Məto onəsərakinən nəukəti nig olif min itəm katol oel e noan, kən nəsərakinən nəukəti nol u krep itəm katol wain lan.”

⁷Nian Nəti Sipsip təmatgəhl rəkis nat tatol nampa fo lan, itəm kəmuwaan ətain naoa lan, kən ekəto nat tatəmegəh itəm tol nampa fo lan, tatən məmə, “!Wa-tu!” ⁸Kən ekətag-pər məplan hos kəmtap kit! Etəm titasua lan, nərgin u Nimisən, ilau etəmin kit, nərgin u, Noanpən, tatuarisig-in mətian. Kəmios nepətən məmə okohamnu netəmin e naip ne nəumis ne nimisən ne nat megəh iarupin min. Kəmios nepətən nəhlan, tahmen-in nəwtain nətueintən kitəh, mapəs əm nəwtain kisil.

⁹Kən nian Nəti Sipsip təmatgəhl rəkis nat tatol faif itəm kəmuwaan ətain naoa lan, ekətag-pən əpəh e nəwtain olta,[†] ləhau ikin, məplan netəm kəmo hamnu ilat məto-inu ilat kəmotətul əskasik o nən-iarəpən nəghatən rəha Uhgin. ¹⁰Ilət kotaun əfəməh moatən-ipən kəm Uhgin məmə, “Ik nakəməmə e natimnat rafin, ik nakasim, kən ik nīpahrienən. ?O nəghan ne kən ik onakələhəu nəghatən məmə netəm rəha nətueintən kəmotol tərət, kən mol nalpinən kəm ilat o nat itəm kəmotol etimat? ?Onagəhən nakalpin nitai nitatimat e netəm min əh?”

¹¹Kəmotən nəhlan, kən kəmos-ipən napən ruən kəm ilat rafin. Məto kəmənipən kəm ilat məmə okotameg min noan

məsin əm mətoarus nampa apiəpiə rəha pialat min ne winilat min, otuwa pitən mahmen. Pialat min ne winilat min u, netəmin min rəha Iesu, itəm okəpanohamnu ilat o rəhalat nahatətəən. ¹²Kən nian Nəti Sipsip təmatgəhl rəkis nat tatol sikis itəm kəmuwaan ətain naoa lan, kən əmun, namig asol kit təməloal. Mitgar təmapinəp agin, kən məwig təmasiə agin tahmen e nita.[‡] ¹³Kən məhau min əpəh ilis e neai kəmotisas-pən e nətueintən, tahmen e noa nig u fik, itəm nimətag asol təmatigtig e noan pikəh tisas. ¹⁴Kən neai təmikə tahmen e nimitiwin kəmaiu-aiu kiləs kagim.[¶] Kən nitot min ne nəptən min kəmotagim e nəməlat min.

¹⁵Kən kig min rəha nətueintən ne iəməmə min, netəm-iasol min rəha mopael min, netəm rəhalat nautə tepət, ne netəm koatos nepətən, ne slef min rafin, ne netəm sənəmə slef min, ilat rafin kəmotəhluag e nīpəg kəpiel asol min, ne nīkali kəpiel min əpəh e nīkalkal nitot asol min.[§] ¹⁶Kən ilat kəmotasək əfəməh-pən o nitot min ne kəpiel asol min məmə, “Otisas, motoh ətain itimat, motəhluag-in itimat o niganəmti kig u itəm tatəpələh-pər e rəhan jea, ne o neməha rəha Nəti Sipsip,^{**} ¹⁷məto-inun nian asol kəgin əh rəha neməha rəhalau tinuwa. ?Kən pah un in titun nətulən?”^{††}

Wan-hanrit-foti-fo-taosen kəmol mak elat mə rəha Uhgin

7 Kən əmun ekəplan nagelo kuwit koatətul-pən e kona min ilat kuwit e nətueintən. Kəmotəmkətain rafin nimə-

[†]6:9 Olta u, in tepil kit tatətul əpəh e Nimə Rəha Uhgin, kən katol sakrifais min ikin. Kən netəm min u, okəm-naka ilat kotahmen ətuatip e sakrifais kit itəm tatuwin o Uhgin.

[‡]6:12 Joel 2:31; Wək 2:20

[¶]6:14 Aes 34:4

[§]6:15 Aes 2:10,19-22

^{**}6:16 Hos 10:8

^{††}6:17 Joel 2:11; Mal 3:2

tag kuwit e kona kuwit rəha nətueintən, məmə nimətag otikə e nətueintən, ne nitəhəi, ne nig min.^{††} ²Kəmos-ipən nəsanənən kəm ilat o nərəkinən nəptən ne nitəhəi. Kən ekətag-pən məplan nagelo kit min tətisi-pah, tatiləs nat kit itəm Ughin u, itəm tatəmegəh, otos o nolən mak rəhan lan. Kən in tətəgət əfəməh-pən kəm nagelo min u kuwit, məmə, ³“!Otəpəs pitən! Sotəhlmanən nimətag məmə otəsərəkinən niməptən ne nitəhəi ne nig min, pəs ekotol-pən pitən mak rəha Ughin rəhatat e nipinəgi iolwək min rəhan.”^{¶¶}

⁴Kən eməto nampa rəha netəm kəmos mak u rəha Ughin. Netənim wan-hanrit-foti-fo-taosan kəmotiet rəkis e noanol min rəha Isrel, ilat kəmos mak əh.

⁵E noanol rəha Juta, netənim ilat tuelef-taosen.

E noanol rəha Rupen, netənim ilat tuelef-taosen.

E noanol rəha Kat, netənim ilat tuelef-taosen.

E noanol rəha Aser, netənim ilat tuelef-taosen.

⁶E noanol rəha Naptali, netənim ilat tuelef-taosen

E noanol rəha Manase, netənim ilat tuelef-taosen.

⁷E noanol rəha Simeon, netənim ilat tuelef-taosen.

E noanol rəha Lifae, netənim ilat tuelef-taosen.

E noanol rəha Isakar, netənim ilat tuelef-taosen.

⁸E noanol rəha Sepulun, netənim ilat tuelef-taosen.

E noanol rəha Josep, netənim ilat tuelef-taosen.

Kən e noanol rəha Benjamin, netənim ilat tuelef-taosen kəmos mak əh.

Nimanin netənim itəm kəmotuwın e napən ruən

⁹Uarisig e natimnat min u, emətag-pən əpəh aupən-in io, məplan nimanin netənim tepət tepət, okol kəruru nafinən.^{§§} Ilat koatisi-pən e kantri min rafin, ne noanol min rafin, ne nəghatən min rafin, kən nuwigilat tol pisin pisin min. Ilat koatətul aupən e jea rəha kig, ne Nəti Sipsip. Ilat koatuwin e napən ruən min, kən moatos nelmi nəmil e nelmilat. ¹⁰Kən moatəgət əfəməh moatən məmə

“Ughin rəhatat itəm tatəpələh-pər e rəhan jea, matərəmə, ilau Nəti Sipsip, ilau əh kəmioal suatip o nos-megəhən kitat.”

¹¹Nagelo min rafin ilat kotətul motitəlau e jea rəha kig, kən mitəlau min e netə-iasol min itəm kəmos nəwiətən, ne nat koatəmegəh min u, ilat kuwit. Ilat moatisin-pən nulilat aupən e jea rəha kig, moteiuaiu, nipinəgilat taru nisip, kən moatəfak kəm Ughin, ¹²moatən məmə:

“!Əwəh! !Nipahrienən! Rəhatat Ughin təwir pik, matəhag-əhag wir.

!In tenatig tenatig, təsanən, nahgin tepət!

!Pəs kotənwiwi in, motisiai-in, kən motən tagkiu kəm in matuwın matuwın namnun tikə! !Əwəh!”

¹³Kən əmun, netəm-iasol itəm kəmos nəwiətən min u kit tətəpəh ron io məmə, “?Pah min əh koatuwin e natimnat ruən? ?Kən ilat kəmotisi-pən hiə?”

¹⁴Kən ekuhalpın məmə, “Etəm-iasol. Ik əm nəkitun.”

^{††}7:1 Nimətag kuwit əh, in nimətag rəha nərəkinən tahmen əm e in əh e Dan 7:2 ne Jer 49:36-38.

^{¶¶}7:3 2 Kor 1:22; Efes 1:13

^{§§}7:9 Jen 15:5

Kən in tēmā, “Netəm min əh, ilat un kəmotiet rəkis e nahməən asol; ilat kinəmotaiquas e rəhalat napən kən motol tərūən e nita Nəti Sipsip. ¹⁵ Kən tol nəhlan,

“ilat kotətul aupən e niganəm̄ti Uhgin, itəm tatəpələh matərəmərə, kən moatəfak kəm in e nərauiəgən ne lapin e Rəhan Nimə;

kən kig u itəm tatəpələh-pər e jea, in otahgil kəm ilat min nian rafin.

¹⁶ Ilat, okol nəumis tisuus minən ilat, kən okol kəsotoaoa minən.

Kən nərauiə təsəhg minən ilat, nape-apeən asol rəha mitgar otəsəhg minən ilat,

¹⁷ mətō-inun, Nəti Sipsip itəm tatəpələh ilugin e jea rəha kig,

in otatehm ilat tahmen e etəmim rəha nehmən sipsip.

In otit ilat, matuwın o nəm̄ti nəhau megəh,*

kən Uhgin otafəl rafin nahui nəm̄tilat.”

Pesin rəha nat pien-pien

8 Nian Nəti Sipsip təmatgəhl rəkis nat tatol sepin itəm kəmuwaan ətain naoa lan, kən nagətən təm̄ikə əpəh e nego e neai o nian əkuək̄ir kit, tahmen e hafaao.[†]

² Kən əmun eməplan nagelo sepin u kotətul aupən e niganəm̄ti Uhgin, kən ilat rafin koatos təwi.[‡]

³ Kən nagelo kit min, in tatitol pesin kit itəm kəmol e iəen u kol tatipit-ipit, kəm̄mki-pən nat pien-pien lan. Təmitol muwa mətul aupən e olta. Kəmos-ipən nat pien-pien tepət[¶] kəm in, məmə otosipən təlmin nəfakən min rəha netəmim

rəha Uhgin, kən mos-ipən ilau kəm Uhgin, muwaan əpəh e olta kəmol e iəen u kol tatipit-ipit, itəm tatətul aupən e jea rəha kig. ⁴ Nəhaniəm rəha nat pien-pien min, ne nəfakən min rəha netəmim rəha Uhgin, itəm nagelo tətəm̄ik e nelmin, kəmotər motuwın o Uhgin. ⁵ Kən əmun nagelo təmitol nat pien-pien u e pesin, kən məmki-pən nigəm lan, itəm tatuəp e olta, kən məhtəg-iarəpən e nətueintən. Kən əmun, kaluəluə təmatipərəh, kənu təm̄ipit, kən nərkərikən, kən namig təməloal.[§]

Təwi min

⁶ Kən nagelo sepin itəm koatos təwi min, kəmotətul matip o nahlən təwi.

⁷ Kən nagelo itəm tətəupən, təmahl rəhan təwi. Kən əmun, ais ne nigəm itəm kəmol piləh-piləh iləhal nita, kəmatəg-pən iləhal e nətueintən. Təmuəp mus nəwtain nəptən kitəh, məpəs əm nəwtain kəiu, kənu təmuəp mus nig min nəwtain kitəh, məpəs əm nəwtain kəiu, kən təmuəp mus ma-kiras mitə kəmotuəp rafin.

⁸ Kən nagelo itəm tatol nampa tu lan in təmahl rəhan təwi, kən nat kit tahmen e nitot asol, itəm tatuəp, kəmərakinpən əpəh itəhəi. Kən nəwtain nitəhəi kitəh təmol nita, məpəs əm nəwtain kəiu.

⁹ Kən təmərəkin nat megəh min itəm kotatig itəhəi nəwtain kitəh, məpəs əm nəwtain kəiu, kən mərəkin min nego min nəwtain kitəh, məpəs əm nəwtain kəiu.

¹⁰ Kən nagelo itəm tatol nampa tri lan, təmahl rəhan təwi. Kən məhau asol kit təm̄iet, matuəp tahmen e noanisiə. Təmiet əpəh ilis e neai, meiuaiu misas-

*7:17 Sam 23:2; Aes 49:9-10; Jon 4:10; 7:37-38; Nol Өпөн 22:1,17

†8:1 Hab 2:20; Sef 1:7-8; Sek 2:13

‡8:2 Təwi min əh e Baebol, sənəmə nuwigi nat itəhəi, mətō təwi əh kəmol e rəhnipāt nat kit.

¶8:3 Nat pien-pien u in tahmen e nigpis, kən katuwaan məmə okəto nəhaniəm e nəmiəwin u itəm tatəpien wir.

§8:5 Eks 19:16-18

pən mus nəwtain nəhau min ne nəmti nəhau min nəwtain kitiah, mapəs əm nəwtain kəiu. ¹¹ Məhau u, nərgin u Tarip Tarip. Kən əmun, nəhau min nəwtain kitiah kəmotarip motarip, mapəs əm nəwtain kəiu. Kən netənim tepət itəm kəmotənim nəhau arip, kəmotimis.

¹² Nagelo itəm tatol nampa fo lan, təmahl rəhan təwi. Kən nat kit təmoh mitgar, ne məwig ne məhau min, mol nəwtain mitgar kitiah təmapinəp, mapəs əm nəwtain kəiu kətiəuəp. Kən nəwtain məwig kitiah təmapinəp, mapəs əm nəwtain kəiu kətiəuəp, kən nəwtain məhau min kitiah kəmotamis, kən nəwtain kəiu əm kəmotasiə. E nərauiəgən, kən tətərauia e nəwtain kəiu əm, mapəs kitiah. Kən nian lapin, tətəmihl e nəwtain kəiu əm, mapəs kitiah.**

¹³ Kən əmun ematəplan, kən mətə malikim kit tatiwig e napuə, kən mətasək əfəməh matən məmə, “!Awe! !Awe! !Awe! !Məto-inun nagelo kisil min əh-ikin okəpanəhlahl min rəhalal təwi roiu, mol nəratən asol okəpanəhaluwa e netənim rəha nətueintən!”

Nagelo itəm tatol faif lan təmahl təwi

9 Nagelo itəm tatol faif lan, tətahl rəhan təwi, kən eməplan məhau kit itəm tinəmisipər e neai miet-pən e nətueintən. Kəmos-ipən ki kit kəm məhau un, o nerəhən e nipəg asol itəm teiuiəu agin. ² Nian təmerəh e nipəg əh, nəhaniəm təmər, təhmen e nəhaniəm rəha iohe. Mitgar ne napuə kəmuəpinəp e nəhaniəm rəha nipəg asol.

³ Kənu nat kit təhmen e pitip, ilat tepət agin-əh, kəmotiet rəkis e nəhaniəm əh, moteiuiəu e nəptən, kən kəmos-

ipən nəsanənən kəm ilat o nusən itəm e nipikilat, kən titəhmə titəhmə.

⁴ Kəmən-ipən kəm pitip min məmə kəsotərəkinən ma-kiras ne nig min, ne natimnat itəm kotəwiə e nətueintən, mətə okotərəkin əm netəm min un itəm kəsotosən mak rəha Ughin e nipinəgilat.

⁵ Kən kəmegəhan-in nəsanənən kəm ilat məmə okotus netənim motol nəhməən kəm ilat o məwig faif, mətə kəsotohamnuən ilat. Kən nəhməən əh, itəm ilat okotəto tərət lan, taprəkis-in agin nəme nipiki welau itəhəi, nian tatus itəm, kətəhmə.^{††} ⁶ E nian min əh, netənim okotegəs-in suatip o nimisən, mətə okol kəsotehmən. Okotolkeike məmə okotimis, mətə okol kəsotimisən.

⁷ Eməplan pitip asol min əh, ilat kotahmen e hos min itəm kəmotətul matip o nəluəginən. Ilat kəmotəfauin nat kit təhmen e hat rəha kig itəm kəmol e iaen u kol tatipit-ipit, kən rəhn-kapəlat təhmen e rəha etənim. ⁸ Noanulat kaifəməh təhmen e noanu pətan, kən nəluilət təsilə təhmen e nəlui laion. ⁹ Nuwiligilat tol məmə kəmotəlpin manikiləhalat e nat kit rəha nəluəginən, kəmol e iaen, kən nawin niməlməliət tatuwa təhmen e hos tepət koatiuw kat min moatuwin e nəluəginən. ¹⁰ Nipikilat tatus itəm kətəhmə taprəkis-in agin welau itəhəi. Ilat koatos nəsanənən e nipikilat o nolən nəhməən kəm netənim o məwig faif. ¹¹ Ilat, rəhalat kit əh-ikin etəm-iasol, in iəramərə rəha nipəg asol itəm teiuiəu agin. E nəghatən rəha netəm Isrel, katən nərgin mə Apaton, kən e nəghatən Kris, kətaun-in məmə Apolion, nipətin u Iərəkin.

¹² !Awe! Nəratən aupən tinol namnun, mətə awe, awe, nəratən kəiu min əh-ikin okəpanueia.

** 8:12 Aes 13:10; Mak 13:24

†† 9:5 Nəghatən Kris ətuatip təməsənən nəhməən rəha nipiki welau itəhəi. In təmən nəhməən rəha “skopion,” nat kit təhmen e iəmik nərik, mətə rəhan nəme nəluin ne rəhan nəhməən tərət maprəkis-in nəme nəhməən rəha nipiki welau ne nəhməən rəha nəme timar.

¹³ Կ՛ն Եմուն, նաղելո իտ՛մ տատոլ սիկիս լան տ՛մալ ռ՛հան տ՛ւի. Կ՛ն Եմ՛տո ռ՛ւան իտ տ՛միսի-ք՛ն Եք՛հ Ե ռիկ ռ՛հ-նիքատ օլտա լ, ^{††} իլատ կուիտ, կ՛մօլ Ե իաen u kol տատիքիտ-իքիտ, կ՛ն տատ՛տլ աքն Ե ռիգան՛տմիտ Սհին. ¹⁴ Կ՛ն ռ՛ւան Եհ տ՛մ՛ն-իքն կ՛մ նաղելո իտ՛մ տատոլ սիկիս լան ի տատիլ՛ս տ՛ւի, մ՛մ՛, “Իկիս նաղելո մին լան իլատ կուիտ իտ՛մ կ՛մ՛լիս իլատ կ՛մկի-քն Եք՛հ Ե ռ՛հալ ալոլ իլփրետ.” ¹⁵ Եոլ ռ՛հ-լան, տ՛միկիս իլատ. Նաղելո մին Եհ, իլատ կուիտ, կ՛մ՛լին իլատ կօտ՛տլ մատիք լ-ռօլ օ աա Ետատիք լ, ռե ռիան Ետատիք լ, ռե մ՛ւիգ Ետատիք լ, ռե ռփք Ետատիք լ, մ՛մ՛ օկօտհաննփ ռետ՛միմ ռ՛հա ռ՛տ՛ւէնտ՛ն ռ՛ւտան իտի՛հ, մօքաք՛ս կ՛ւլ. ¹⁶ Կ՛ն Եմ՛տո ռաքա ռօքալ մին ռ՛հալատ, իտ՛մ կօտալ Ե հօս, կ՛ն իլատ ռափն տփհրիտ-միլան ռետ՛միմ.

¹⁷ Կ՛ն Ե ռափիլիւր՛ն ռ՛հակ, Եմ՛քլան հօս մին Եհ ռե ռետ՛մ կօտալ Ելատ կօտօլ ռփլան. ռ՛հալատ իաen իտ՛մ տատ՛քտան մանիկիլ՛հալատ, ին տալի՛ տհմեն Ե ռիգ՛մ, մօլ քիլփ յիր, կ՛նփ մալի՛հ. ռ՛հն-կաք՛ հօս մին լ, կօտհմեն Ե ռ՛հն-կաք՛ իաen մին, կ՛ն ռիգ՛մ ռե ռ՛քիեն՛ն ռատ ^{¶¶} ռե ռ՛հանի՛մ կատ՛հալիս-քն Ե ռիք՛նօալատ.

¹⁸ Կ՛ն ռ՛րատ՛ն ալոլ միլ՛հալ լ իտ՛մ կ՛մ՛հալիէտ Ե ռիք՛նօալատ, իլ՛հալ կ՛մ՛հալօհաննփ ռետ՛միմ Ե ռ՛տ՛ւէնտ՛ն ռ՛ւտան իտի՛հ, կաք՛ս Եմ ռ՛ւտան կ՛ւլ. ¹⁹ Ն՛սան՛ն ռ՛հա հօս մին Եհ, տատիս-քն Ե ռիք՛նօալատ, ռե ռիքիկատ, մ՛տօ-ինփ ռիքիկատ տհմեն Ե սիեկ, իտ՛մ ռ՛հն-կաք՛ տ՛տատիգ Ե մալնիքիկ. Կ՛ն հօս մին Եհ, կօտալ մին ռետ՛միմ Ե մալ-նիքիկատ.

²⁰ Կ՛ն ռետ՛մ մին լ, ռ՛րատ՛ն միլ՛հալ Եհ կ՛մ՛սօհաննփ իլատ, իլատ կ՛մ՛սօտ՛հլին՛ն ռ՛տ՛լիգ՛ն ռ՛հալատ Ե ռափն-նատ մին իտ՛մ իլատ կօտօլ. Կ՛մ՛սօքաք՛ս՛ն

ն՛հակ՛ն կ՛մ ի՛րմիս մին ռե ռափի ռափ մին իտ՛մ կ՛մօլ Ե իաen լ կօլ տատիքիտ-իքիտ, ռե սիլփ, ռե քիւրոն ^{§§} ռե կ՛քիէլ, ռե ռիգ. իլատ լ ռափի ռափ Եմ, իտ՛մ կ՛սօտ՛քլան՛ն ռափ, ռե մ՛սօտ՛քտօ՛ն ռափ, ռե մ՛սօտալիււակ՛ն. ²¹ Կ՛ն իլատ կ՛մ՛սօտ՛հլին՛ն ռ՛տ՛լիգ՛ն ռ՛հալատ օ ռօհաննփ իտ՛մ, ռ՛միկ՛ն ռ՛րիկ, ռօլ՛ն կլէփ, ռօլ՛ն մասիգ, ռիտ՛քն ի՛րման ռե ք՛տան, ռե ռակ՛հ՛հ՛ն.

Նաղելո իտ՛մ տ՛մօս ռաօա Եկ՛քք

10 Կ՛ն Եմուն Եկ՛քքլան նաղելո իտ ռի մին ռահին տ՛քտ տատիս-ք՛ր Ե ռեգօ Ե ռեալ. Ետալին Ե մալնաքա տհմեն Ե ռ՛հան ռաքն, կ՛ն միւրալ-միւրալ տիտալ Ե ռ՛հն-կաք՛. Կ՛ն ին տ՛հակ-Եհակ միտալի, տհմեն Ե միտ, կ՛ն ռէկին տհմեն Ե քօս ալոլ միլ լ կ՛տիալ Ե ռիգ՛մ. ² Ին տատօ ռաօա Եկ՛քք իտ իտ՛մ կինւրաքիք ռ՛կիս տատ՛մալ-քն Ե ռէլմին. Ին տ՛մափ-իքն ռէկին մատիք Ե ռիտ՛հի կ՛ն մափ-իքն ռէկին մօլ Ե ռ՛քտ՛ն, ³ կ՛ն ին տ՛մակ՛տ Եփմ՛հ, ռակ՛տօ ռ՛ւան տհմեն Ե իաen. Նիան տ՛մակ՛տ Եփմ՛հ, կ՛ն կալալալ տ՛մատիք՛ր՛հ մալ սէքն, մալալքն. ⁴ Կ՛ն ռիան կալալալ տ՛մատիք՛ր՛հ մալ սէքն մալալքն ռ՛հան ռ՛հատ՛ն, կ՛ն ռիկիկ ռափտ ռ՛մ՛ Եփմ՛հ ռ՛կիս ռ՛հատ՛ն իտ՛մ ին տատ՛ն. Մ՛տօ Են՛տօ ռ՛ւան իտ տատիս-ք՛ր Ե ռեգօ Ե ռեալ մատ՛ն մ՛մ՛, “Օհլալիգ-ին ռ՛հատ՛ն լ իտ՛մ կալալալ տատ՛ն, ս՛տօ ռ՛կիս՛ն.”

⁵ Կ՛ն Եմուն, նաղելո աքն իտ՛մ Եմ՛քքլան աքն տատ՛տլ-քն Ե ռիտ՛հի ռե ռ՛քտ՛ն, տիլ՛ս-իք՛ր ռէլմին մատիք, մատ՛հալ-ք՛ր Ե ռեգօ Ե ռեալ, ⁶ կ՛ն մատօ ռօանալիլ Ե Ետ՛մ տ՛տատիգ իլին, Ետ՛մ տ՛մօլ ռեգօ Ե ռեալ ռե ռափն-նատ ռափն իտ՛մ կօտատիգ լան, ռե ռ՛տ՛ւէնտ՛ն ռե ռափն-նատ ռափն իտ՛մ կօտատիգ լան, ռե ռիտ՛հի ռե ռափն-նատ ռափն իտ՛մ կօտատիգ լան, կ՛ն մ՛մ՛, “!Սհին

^{††}9:13 Օլտա լ, ին տէքի կիտ տատ՛տլ Եք՛հ Ե Նիմ՛ ռ՛հա Սհին, կ՛ն կատօլ սակրիփալս մին իկին. ռ՛հնիքատ մին Եք՛հ Ե կօնա մին.

^{¶¶}9:17 Ն՛քիեն՛ն ռատ Եհ, ին տհմեն Ե ռ՛քիեն՛ն ռ՛հա իօհ.

^{§§}9:20 Քիւրոն, ին իաen կիտ, մ՛տօ ռ՛հան կալա տհմեն Ե կօլ.

otǾsǾsahgin minǾn! ⁷MǾto nian nagelo itǾm tatol sepin lan otahl rǾhan tǾwi, kǾn nalpǾkauǾn anion rǾha Uhgin itǾm tatǾhluaig-in, in otuwa mol nipahrienǾn lan u-roiu. In otiet-arǾpa tahmen Ǿm mǾ in tǾmǾn-iarǾp aupǾn kǾm rǾhan iolwǾk min u, ien min rǾhan.”

⁸KǾn Ǿmun, ekǾto min nǾwian Ǿh tǾmisi-pǾn e nego e neai, matǾn-ipa min kǾm io mǾmǾ, “Uwin, milǾs naoa kǾmurapik Ǿh itǾm tatǾmǾhl-pǾn e nelmi nagelo itǾm tatǾtul-pǾn e nitǾhǾi ne nǾptǾn.”

⁹KǾn Ǿmun, ekuwin mǾtǾpǾh o nagelo mǾmǾ otos-ipa naoa ǾkǾku kǾm io. In tǾn-ipa kǾm io mǾmǾ, “Os mun. Nat u otǾrǾkin nǾrpǾm, mǾto nian onakun, tǾtehen tahmen e sukapak.” ¹⁰KǾn Ǿmun ekilǾs-irǾkis e nelmi nagelo, kǾn mun mǾrge. Emun mǾto tǾtehen tǾtehen, tahmen e sukapak, mǾto nian emǾrge, tǾmǾrǾkin nǾrpik, nǾrpik tǾmǾrat lan.

¹¹KǾn kǾmǾn-ipa kǾm io mǾmǾ, “Ik on-akǾkǾike mǾn-iarǾp min nǾghatǾn itǾm Uhgin otos-ipinǾ kǾm ik u, o netǾmim nuwigilat pisin pisin min, ne netǾm e kantri pisin pisin min, ne netǾm koatǾn nǾghatǾn pisin pisin min, ne kig min.”

EtǾmim mil itǾm kǾmuǾtul-arǾp o Iesu

11 KǾn Ǿmun kǾmos-ipa nuwig kit rǾha nosǾn mak e nat, kǾn kǾn-ipa kǾm io, mǾmǾ, “Uwin, mos mak e NimǾ RǾha Uhgin, ne olta, kǾnu mafin rafin netǾm koatǾfak Ǿh imǾ. ²SosǾn mak e iat, mǾto natos Ǿm mak e nimǾ. SosǾn mak lan mǾto-inun kinos-ipǾn rǾkis iat Ǿh kǾm laiuluǾ min. Ilat okoteguafǾl-eguafǾl rǾhak taon asim motuwǾn motuwǾn motos mǾwig ilat foti-

tu.* ³KǾn io ekos-ipǾn nǾsanǾnǾn kǾm rǾhak etǾmim mil itǾm katuǾtul-arǾp ron io. KǾn okǾtios Ǿm nǾmkapin, muatǾtul-arǾp o nǾn-iarǾpǾn rǾhak nǾghatǾn min o nian wan-taosen tu hanrit sikiste.”

⁴Ilau u, nokǾt nig olif mil, ne nat katǾhtu-pǾr lait lan mil, itǾm katuǾtul aupǾn e IǾrǾmǾrǾ rǾha nǾtueintǾn.

⁵OkǾmǾ suah kit tǾtalkut o nǾrǾkinǾn ilau, kǾn nǾmnamin nigǾm otisi-pǾn e nohlilau, kǾn mus rǾhalau tikimir min. EtǾmim itǾm tolkeike nǾrǾkinǾn ilau, in otǾkǾike mimis nǾhlan. ⁶Suah mil u, ilau kǾtios nǾsanǾnǾn o nahtosig-inǾn napuǾ mǾmǾ nuhuǾn otǾsǾfikǾn nian ilau okatuǾghat matuǾn-iarǾp nǾghatǾn min rǾha Uhgin. KǾn ilau matios min nǾsanǾnǾn mǾmǾ okuǾuhlin nǾhau min kotuwa nita, kǾnu miatun min nǾrǾkinǾn netǾmim rǾha nǾtueintǾn e nǾratǾn pisin pisin min itǾm ilau kioalkeike mǾmǾ okioal.

⁷KǾnu nian ilau kinuatǾtul-arǾp rǾkis, kinuǾn rǾkis natimnat rafin, kǾn nat megǾh[†] itǾm otǾr e nipǾg teiuaiu agin, mǾrioah moh ilau, mol win elau mohamnu ilau. ⁸NipǾtilau otatǾmǾhl ǾpǾh e suatip rǾha taon asol Ǿh, ikin Ǿh kǾmǾht-ipǾn min rǾhalau IǾrǾmǾrǾ e nig kǾmǾluau[‡] ikin, kǾmǾuhlin nǾrgin, mǾmǾ Sotom o Ijip, tatǾpsen-pǾn nolǾn rat ikin Ǿh. ⁹KǾn netǾmim nuwigilat pisin pisin min, netǾmim e noanol rafin, ne netǾmim e nǾghatǾn min rafin, ne kantri min rafin, okoatarǾp e nipǾtilau, motos nian apiǾpiǾ kisil, kǾn haf, kǾn kǾmǾsotegǾhan-inǾn nitǾnimǾn ilau. ¹⁰KǾn netǾmim rafin rǾha nǾtueintǾn okotol lafet, motagien, kǾn moatos-ipǾn natimnat kǾm ilat min, motagien mǾto-inun ien mil itǾm kǾmatioal pik

*11:2 MǾwig foti-tu, in tahmen Ǿm e tri ne haf yia, kǾn kuahmen-ahmen min e nian wan-taosan-tu-hanrit-sikiste (1,260).

[†]11:7 Dan 7

[‡]11:8 “Ikin Ǿh kǾmǾht-ipǾn min IǾrǾmǾrǾ e nig kǾmǾluau,” tatǾghat-in Jerusalem.

nəratən kəm ilat, kiniamis. ¹¹ Məto uar-isig e nian apiəpiə kisil ne haf tinuwin rəkis, kən Uhgin təmos-ipən nehagən e nipətilau kən ilau kəmuətul e nelkilau. Kən netəmim rafin itəm kəmotəplan ilau, niganməpilat təmasiəp, narmilat tikə. ¹² Kən ilat kəmotəto nəwian asol kit təmisi-pər e nego e neai, matən-ipən kəm ilau məmə, “Uər mueia ikin-u.” Kən malnapuə təmiləs ilau mər muwin e neai. Kən rəhalau tikimir min kəmotətul motalkəlik olau.

¹³ Kən e nian ətuatip əh, namig asol kit təmərəkin rum kitəh e taon əh, mapəs əm rum nain. Namig təmo-hamnu netəmim ilat rafin sepin-taosen, kən netəmim rafin itəm kəməsotimisen, kəmotəgin motasiəp, kən motən nipa-hrienən məmə Uhgin e nego e neai, tatos nepəten.

¹⁴ !Awe! Nəratən asol itəm tatol nampa tu lan, tinol namnun. Məto, nəratən itəm tatol kisil lan otəsuwəhən tuwa.

Nagelo itəm tatol sepin lan təmahıl təwi

¹⁵ Nagelo itəm tatol sepin lan təmahıl rəhan təwi, kən əmun nəwian asol min kəmotisi-pən e nego e neai motən məmə, “Rəhatat İəməmə ne rəhan Kristo, ilau kinatuəməmə[¶] e nətueintən rafin agin, kən nəməməən rəhan, otətatig lilin.”

¹⁶ Kən netəm-iasol itəm kəmos nəwiatən min ilat tuente-fo, itəm koatəpələh-pər e rəhalat jea min aupən e niganəmti Uhgin, ilat kəmotisin nulilat, moteiuaiu, nipinəgilat taru nisip, kən moatəfak kəm Uhgin, ¹⁷ motəmə,

“İakoatən tagkiu kəm ik, İəməmə Uhgin Nahgim Təpət Pik Agin, etəm un ik nətatig un itəm nətatig roiu, kən nəmətatig aupən,

məto-inu ik nəmos rəham nəsanənən asol, kən minətuoun matəməmə.

¹⁸ “Kantri min, kotautu pik, məto ik rəham neməha asol tinuwa.

Nian tinuwa o nakilən netəm kəmotimis. Kən onakətou ien min u ilat rəham iol-wək min, kən mətou min netəmim rəham, ne netəm koatisiai-in ik, ilat rafin, nat ənpəpin okəmə ilat koatos nepəten asol o nepəten əkəku.

Kən nian u rəham, o nərəkinən netəm itəm koatərəkin netəmim e nətueintən.”

¹⁹ Nian kəməreh e Nimə Rəha Uhgin əpəh ilis e neai, kən kəməplan Bokis rəha Nəniəkisen Rəha Nasituən[§] tatəpələh əpəh imə. Kən təmatipit mitasiə, kən kaluəluə təmatatipərəh, kən eməto nagəten asol min, kən təmatamig, kən ais təmisis-pa.

Pətan ne ialkita kəgin

12 Kən nəmtətin asol kit təmiet e neai, muha-pispis lak. Pətan kit təmuwin e mitgar tahmen e rəhan napən, kən təməpələh məf-ipər nelkin e məwig, kən matəfauin hat rəha nisaiien kit, kəmol-pən məhau tuelef lan. ² In tətasək əfəməh, tatəto nah-məən məto-inun in təpək-əpək kən otəsuwəhən temək. ³ Kən əmun nəmtətin kit min təmiet min əpəh ilis e neai, itəm tatuha-pispis lak. İnəh, ialkita kəgin kit, tasia, tahmen e nigəm, rəhn-kapə təmisim-isim ilat sepin, kən rəhnipat ilat ten, kən kəməfauin-pən hat rəha kig asol agin ilat sepin e rəhn-kapə min. ⁴ Nipikin tatoh-irəkis məhau

[¶]11:15 Nəghatən Kris ətuatip tatən məmə, “Rəhatat İəməmə ne rəhan Kristo, in tinatəməmə,” tatəgətu-pən məmə Tata Uhgin ne rəhan Kristo, ilau kitəh əm.

[§]11:19 Bokis rəha Nəniəkisen Rəha Nasituən u, in “Ark of the Covenant.” Eks 25:10-22.

min əpəh ilis e neai, matəmki-əhau-pa ilat nəwtain kitəh e nətueintən, mapəs nəwtain kəiu. Kən e nian əh, ialkita un təmuwa mətul əpən e pətan u itəm otəsüwəhən temək, məmə okəmə nətin tinaiir un, kən in ton.** ⁵ Pətan əh təmiləs nətin iərman, itəm in otərəməərə e kantri min rafin, kənu nəmtətin rəha nərəməərəən rəhan tahmen e nəlnal kit kəmol e iəen. Məto Uhgın təmeuw rəkis suakəku u o ialkita, miləs-ipər ilis e rəhan jea, məmə otərəməərə. ⁶ Pətan un, təmagim-pən əpəh ikin taruən-aruən ikin, itəm Uhgın təmol əpen-əpenə lan məmə otətətig ikin, kən katehm, kətoarus-pən nian wan-taosen-tu-hanrit-sikiste tinuwa minuwın rəkis.††

⁷ Kən əmun, nəluaginən kit tinətul əpəh e nego e neai. Mikael‡‡ ne rəhan nagelo min, kinoatəmou ilat ialkita, kən ialkita ne rəhan nagelo min kinoatoh min ilat. ⁸ Məto ialkita, nahgin tikə, təsahmenən. Kən əmun, Mikael ne kintol win elat, kən kəmahl-iarəp ilat əpəh e nego e neai. ⁹ Kəmotiləs ialkita asol un, motərakin-iəhau e nətueintən. Kən inu, in sinek nuwəh ilouin əpən,¶¶ katən mə İərmis, o Setan, itəm təmeiua-in nətueintən rafin agin. Kəməraikin-iarəp in,§§ tuwa e nətueintən, ilat rafin nagelo min rəhan.

¹⁰ Kən əmun eməto nəwian asol kit əpəh ilis e nego e neai. Təmə, “!Roiu əh, Uhgın rəhatat in tinosmegəh itat!
!Roiu əh in tinol-arəp məmə in tatos nəsanənən,
kən roiu əh, in tinatərəməərə!

Kən roiu əh, Kristo rəhan təmol məmə in tatos min nəsanənən ne nepətan e natimnat min rafin.

Tol nəhlan məto-inu roiu əh, kinərakin-iəhau Setan e niganəmti Uhgın. Setan u, itəm tatətu-pən-ətu-pən nat e piətat min lapin ne lenian, mən-iarəp nipegnəmtin min rəhan matətu-pən elat e niganəmti Uhgın.

¹¹ Kən piətat min kəmotəmou ilat min, kən motol win rəkis lan e nəsanənən rəha nita Nəti Sipsip, motətig motol win min lan e nətul əskasikən o nən-iarəpən nəghatən rəha Nəti Sipsip.

Motol win min lan məto-inu nikilat təməsəht pikən nəmegəhən rəhalat, məto kəmotətul matip əm məmə okotimis.

¹² !Nego e neai, ne itəmat u notətig ikin, otagien məto-inu kinərakin-iarəp ialkita!

!Məto awe, kəsi o nətueintən ne nitəhəi, məto-inu Setan təmeiuiə minə ron ik!
In, neməha təmol pik,
məto-inun in titun məmə nian rəhan təkuəkir əm.”

¹³ Nian ialkita asol u, təməplan məmə kinərakin-iarəp in tuwin e nətueintən, in tinatitəp pətan u itəm təmiləs nətin iərman. ¹⁴ Kən kəmos-ipən nıməlməli malikim kəiu kəm pətan u, məmə in otos miwig lan muwin əpəh ikin kəmol əpen-əpenə rəkis ikin taruən-aruən ikin. İkin əh, otətətig ikin, kən in ti-tagim o sinek, kən katehm wir in o taem kitəh, ne taem kəiu min, ne taem haf. ¹⁵ Kən sinek u, təmeoa tahmen e naruəh asol kit, məmə otəu-təlimin pə-

**12:4 Mat 2:13-14

††12:6 Məwig foti-tu, in tahmen əm e tri ne haf yia, kən kuahmen-ahmen min e nian wan-taosen-tu-hanrit-sikiste (1,260).

‡‡12:7 Dan 10:13,21; 12:1

¶¶12:9 Jen 3:1

§§12:9 Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15

tan u miləs magim. ¹⁶Məto nisip təmasitu e pətan u. Nisip təmoag kən mərge rafin nəhau itəm ialkita təmeoa-in e nipəgnoan. ¹⁷Kən əmun, ialkita un, neməha təmol təmol o pətan u, kən in tagim muwin məmə otəluagin ilat rəhan min neen noanol, ilat u itəm koatol nəwia Uhgin, kən moatətul əskasik o nən-iarəpən məmə ilat netəmim rəha Iesu Kristo. ¹⁸Kən in təmətəl əpəh e niməkləkil itəhəi.

Nat megəh itəm təməhap nitəhəi mər

13 Kənu eməplan nat megəh asol kit təməhap nitəhəi mər. Rəhni-pat ten, rəhn-kapə təmisim ilat sepin, kəməfauin-pən hat min rəha kig asol agin e rəhni-pat min. Kən kəməte-pən nərgin itəm tətəu-iərmis-in Uhgin e rəhn-kapə min. ²Nat megəh un eməplan, tahmen e wisi kəgin kit u, lepet, məto nelkin min kotahmen e nat megəh kit u, pea. Kən nipəgnoan tahmen e laion. Kən ialkita u, təmos-ipən rəhan nəsanənən ne rəhan nərəməərən ne nepətən asol kəm nat megəh u.

³Rəhn-kapə nat megəh u kit, nat kit təmol, kən nəkəplan məmə tinatol pap o nimisən, məto tinəwir min. Kən əmun, netəmim rafin e nətueintən narmilat təmiwig pik ron, kən moatuarisig-in nat megəh un. ⁴Kən ilat rafin kəmotəfak kəm ialkita, məto-inu təmos-ipən nepətən rəhan kəm nat megəh u. Kən ilat kəmotəfak min kəm nat megəh u, kən motəmə, “?Pah in tahmen e nat megəh u? ?Pah titun nohən?”

⁵Kən kəmegəhan-in nat megəh u, məmə in otəghat ausit, mau-iərmis-in Uhgin. Kən kəmegəhan-in-pən nepətən kəm in, məmə titun nolən nat naka in

tolkeike o məwig foti-tu.* ⁶Kən in təmən nəghatən rat tepət e Uhgin, ne nərgin,[†] ne netəmim itəm kotatig e nego e neai,[‡] ilat u, rəhan niməfak. ⁷Kəmos-ipən min nəsanənən kəm in, məmə otəluagin ilat netəmim rəha Uhgin, kən mol win elat. Kən kəmos-ipən min nepətən kəm in o nərəməərən e netəmim e noanol min rafin, ne netəmim nuwigilat pisin pisin min, ne netəmim e nəghatən min rafin, ne kantri min rafin. ⁸Netəmim rafin rəha nətueintən, okotəfak kəm nat megəh u, inəh, netəmim rafin itəm kəməsəteən nərgilat e Naoa rəha Nəmegəhən, nian nətueintən təmatikə əh. Naoa u, in naoa rəha Nəti Sipsip itəm kəmoəhamnu.

⁹Etəm matəlgin tatig, in otəkəike mətəlig-in wir.

¹⁰Okəmə suah kit otuwin e kalapus, pəs in otuwin əm.

Okəmə okətamnu suah kit e nisa, pəs okətamnu əm in e nisa.

Nəghatən u, nipətən u məmə netəmim rəha Uhgin okotəkəike motol tikū, kən motahatətə əm e Uhgin.

Nat megəh itəm təməhap nisip mər

¹¹Kən əmun, eməplan min nat megəh kit min itəm təməhap nisip mər. Rəhni-pat kəiu tahmen e nəti sipsip kit, məto tatəghat, nəwian tahmen e ialkita kit. ¹²Nat megəh itəm rəhn-kapə sepin, tatos-ipən rafin rəhan nepətən kəm in, kən nian nat megəh itəm rəhni-pat kəiu tətətig ilau nat megəh rəhn-kapə sepin, in tatol nəwian. Kən nat megəh itəm rəhni-pat kəiu tətəkəike kəm netəmim rafin e nətueintən, məmə ilat okotəfak kəm nat megəh itəm təmaupən, itəm rəhn-kapə kit tinatol pap o nimisən məto tinəwir min. ¹³Kən nat megəh u

*13:5 Məwig foti-tu, in tahmen əm e tri ne haf yia, kən kuahmen-ahmen min e nian wan-taosan-tu-hanrit-sikiste (1,260). 2 Tes 2:1-12.

†13:6 Dan 8:10-11

‡13:6 Efes 2:6

itəm rəhnipət kəiu, tatol nəmtətin asol min ne nat pispis min tepət, matig mol min nigəm tətisi-pər e neai, matuwa e nətueintən, matol e niganəmti netəmim.

¹⁴Uhgin təmegəhan-in-pən nəsanənən kəm nat megəh u itəm rəhnipət kəiu, məmə titun nolən nəmtətin min nian tətətig ilau nat megəh rəhn-kapə ilat sepin. Kən in təmateiuə-in netəmim rəha nətueintən e nəmtətin min əh in təmol, kən mən-ipən kəm ilat məmə okotəkəike motəte narmin itəm kasgəwin nat megəh rəhn-kapə sepin, nat megəh u, itəm kəmaru pap rəhn-kapə e nisa, məto tatəmegəh. ¹⁵Kən Uhgin təmegəhan-in-pən nəsanənən kəm nat megəh itəm rəhnipət kəiu, məmə otehağ-pən e narmin itəm kəmasgəwin e nig, pəs təghat. Kən narmin itəm kasgəwin e nig un, təməghat, mən əskasik məmə okəike kohamnu netəmim rafin itəm kəsotə-fakən kəm in. ¹⁶Kən in təmatəkəike kəm netəmim rafin məmə okotos mak kit rəhan e nelmilat matip o e nipinəgilat. Netəmim rafin agin kotəkəike motos, ilat u, netəm-iasol min, ne netəm əpnəpin əm, netəm rəhalat nautə tepət, ne netəm rəhalat nautə tikə, slef min, ne netəm sənəmə slef min, məmə okotos mak kit rəhan e nelmilat matip o e nipinəgilat. ¹⁷Okəmə etəm təsosən mak u, təruru nosən nəmti nat kit, ne nosalim-inən, mətoarus in təkəike mos mak rəhan. Mak un, in nərgi nat megəh itəm rəhn-kapə ilat sepin, o nampa itəm tatəpsen-pən nərgin.

¹⁸O nat u, onakəkəike mos nenatigən tepət o nitunən nampa rəha nat megəh u. Kən okəmə ik nakenatig təhmen, kən nəkitun nənən nipətin. Kən nampa u, in sikis-hanrit-sikiste-sikis, kən in tatəpsen-pən etəmim kit.

Nəti Sipsip ne netəmim wan-hanrit-foti-fo-taosan

14 Kən əmun, ekətag-pən əpəh aupən-in io məplan Nəti Sipsip tatətul-pər əpəh e Nitot Saeon, kən wan-hanrit-foti-fo-taosan netəmim koatətul ilat min. Kən kəməte-pən nərgi Nəti Sipsip ne rəhan Tata e nipinəgilat. ²Kən ekəto nat kit əpəh ilis e nego e neai tətəgət, nəwian təhmen e nitəhəi tatem nonahluəluə, kən mahmen min e kaluəluə titatipərəh, kən ekəto təhmen min e nəwia hap[†] tepət, netəmim koatoh. ³Kən ilat koatan napuən wi kit əpəh aupən e jea rəha kig, ne nat koatəmegəh kuwit, ne netəm-iasol itəm kəmos nəwiətən min. Suah kit təsitunən napuən əh, netəm min əm un ilat wan-hanrit-foti-fo-taosan itəm Uhgin təmos-nəmtin ilat,[§] mos-irəkis ilat e nətueintən. Netəm min əm un ilat əh, ilat kotitun nənən napuən əh. ⁴Netəm min u ilat u, itəm kəmotəhm wir rəhalat nəmegəhən, məmə namkimik tikə elat, kən ilat kəməsotitən pətan, ilat netəm wi.^{**} İlat koatuarisig-in Nəti Sipsip u, moatuwin ikin min rafin itəm in tatuwin ikin. Uhgin tinos-nəmtin rəkis netəm min əh. İlat rəha Uhgin əm, ne Nəti Sipsip u. İlat kotəhmen e nagwənən itəm kəməfak-in wi əm e nasumən, itəm katos-ipən kəm Uhgin ne Nəti Sipsip. ⁵İlat kəsoteiuən nian kit ne, kən nat əkəku kitəh ne tikə məmə tatol ilat kotamkimik e niganəmti Uhgin.

Nagelo kisil

⁶Kən əmun ekatig məplan min nagelo kit min, tatiwig əpəh ilis e magoagəp. In tatən-iarəp namnusən təwir itəm tə-

[†]14:2 Hap min un, nat katoh elat o nənən napuən, təhmen e kitar.

[§]14:3 1 Pita 1:19

^{**}14:4 2 Kor 11:2; Nol Əpən 21:9

tatig tātatig namnun tikā^{††} kām netāmim rāha nātueintān, e kantri min rafin, e noanol min rafin, ne nāghatān min rafin, ne netāmim nuwigilat tol pisin pisin min. ⁷In tatān āfāmāh māmā, “Otāgin motisiai-in Uhgin, kām motān nīpahrienān e rāhan nepētān, mātō-inun nian ētuatip rāhan tinuwa, o nos-ipēnān nalpinān kām netāmim. Otāfak kām in, etām tāmōl nego e neai, ne nātueintān, ne nītāhāi, ne nāmti nāhau min.”

⁸Kām nagelo kit min, itām tatol nampa tu lan, tatātēu-pēn matān māmā, “!Pāpilon tāmāme! !Pāpilon tāmāme! !Pāpilon ōsanān Nahgin Tepēt tāmāme, meiuiui! In tahmen e pētān e suatip itām tāmīuw-pa nēman e kantri min rafin kotuwa motānim wain ilat min. Wain u nīmīn, inun, nītāpēn nalmālān min, mākāike kām netāmim māmā koatol nolān rat ilat min. Kām nian nēman kotānim wain u, ilat koatiuw-pa nemāha rāha Uhgin olāt.”

⁹Kām nagelo kit min, itām tatol kisil lan, tatuarisig-in ilau, kām matān āfāmāh māmā, “Okāmā suah kit tāfak kām nat megāh rāhn-kapā ilat sepīn, ne narmin itām kāmāsgāwīn e nīg, kām matos rāhan mak e nīpīnāgin o nelmin, ¹⁰kām in tāike māmīn min wain u inu, in nemāha rāha Uhgin. Wain u inu, kāmāsegālēklākān e nāhau. In otātō nahmāēn e nīgām ne noanāwīw itām tatuāp okiaus in āpāh e nīgānāmī nagelo asim min ne Nāti Sip-sip. ¹¹Kām nāhaniām rāha nīgām itām tatus ilat matol nahmāēn kām ilat u, in tatār nian rafin, namnun tikā. Netām min un itām kotāfak kām nat megāh rāhn-kapā ilat sepīn ne narmin itām kāmāsgāwīn e nīg, kām motos mak rāha nārgīn, ilat okāsoamegān e nārauiēgān ne lapīn.” ¹²Nāghatān u, nīpētīn u māmā netāmim rāha Uhgin itām koatātēu-pēn

nāwīa Uhgin, kām moatahatātā e Iesu, ilat kotākāike motātul āskasik.

¹³Kām āmun emātō nāwīan kit tāmīsīpār e nego e neai matān māmā, “Ōte rākis nat u: roiu ne matuwīn, netāmim rāha Iērāmārā, mātō okāmā okotīmīs, ilat okotatig e nāwīrān pahrien.”

Kām Narmin Rāha Uhgin tāmā, “!Ōwāh! Ilat okotameg e rāhalat wāk, mātō-inu okotos noa rāhalat wāk min.”

Nūlāk-inān netāmim e nātueintān

¹⁴Emātag-pēn min āpāh aupēn-in io māplan malnapuā kit tārūān, kām suah kit tatāpālāh-pār e malnapuā un. Suah un, tahmen e Nāti Etāmim. In tatāfauin kraun kit, inu hat rāha kīg, kāmōl e iaen u kol tatipit-ipit, kām matilās naip eko kit itām tasilā. ¹⁵Kām āmun nagelo kit min tāmīsīp-pēn āpāh e Nīmā Rāha Uhgin muwa, kām maun-in āfāmāh suah u, tatāpālāh-pār e malnapuā māmā, “Os rāham naip eko mos muwīn māulāk, mātō-inu nian rāha nūlākān tinuwa, kām nagwānān āpāh e nātueintān tinimātā.” ¹⁶Kām āmun suah u itām tatāpālāh-pār e malnapuā, tāmurin-ego-in nātueintān e rāhan naip eko, kām māulāk-in netāmim e nātueintān, tahmen e nagwānān itām tinimātā o nosān.

¹⁷Kām nagelo kit min tāmīet e Nīmā Rāha Uhgin āpāh e nego e neai. In tatilās min rāhan kit naip eko itām tasilā. ¹⁸Nagelo kit min, itām tatos nepētān rāha nīgām e olta, tāmīsīp-pēn āpāh e olta, kām maun-in āfāmāh nagelo itām tatilās naip eko māmā, “Lās rāham naip eko un, muwīn e nātueintān, kām mātē rākis netāmim itām kotāhmen e noa krep marāg u tipilpīl min, āpāh e nāukātīn. Nātueintān tahmen e nāukātīn.” ¹⁹⁻²⁰Tol nāhlan, nagelo

^{††}14:6 Katāghat-in Namnusān Tāwīr māmā namnun tikā mātō-inun in tatāghat-in nalpākāuān līlīn min rāha Uhgin, kām mātō-inun in tatān nīpahrienān nian rafin.

un tæmoahin ræhan naip eko, tuwin e nætueintæn, kæn mæte rækis netәм min un itәм kotahmen e noa krep itәм tinæmaræg rækis. Kæn in tæmærakin-pæn ilat kotuwin ikin asol æh itәм kateguarin-eguarin noa krep min ikin, mæmæ nahuilat otaieh. Ikin æh, in ihluæ e taon, Uhgин tatos-iaræp ræhan nemæha, kæn matol nalpinæn ikin kәм netәмim. Kæn kateguarin-eguarin netәм min u, kæn nitalat itәм titaiæh mætaiu ikin æh, in tahmen e næhau asol kit næfæmæhæn ræhan tahmen e tri hanrit kilomita, kæn lokamnim lokamnim. Okæmæ hos kit tiwig-pæn ikin, nita titun næræn mek nohlin.††

Netәмim ræha Uhgин kæmotænwiwi in

15 Ekætæg-pæn æpæh e nego e neai mæplan min næmtætín kit min itәм tatuha-pispis lak. Nagelo ilat sepin koatos namnu nalpinæn min, ilat sepin. Nalpinæn min æh, ilat koatol nemæha apiæpiæ ræha Uhgин tol namnun lan. ²Kæn æmun, emæplan nat kit tahmen e nitæhæi, mæto kæmol e klas ne nigәм pilæh-pilæh, kæn netәмim neen koatætul e nikalkal nitæhæi u, ilat un netәм kæmotæmou ilat nat megæh ræhn-kapæ sepin ne narmin itәм kæmasgæwin e nig, kæn kotol win elau, ne nampa itәм tatætul o nærgin. Kæn Uhgин tæmos-ipæn hap^{¶¶} min kәм ilat, ³kæn koatoh, motan napuæn ræha Næti Sipsip ne Moses u, iolwæk ræha Uhgин, koatan mæmæ, “Iæræmæra Uhgин Nahgim Tepæt Pik Agin Ræham nolæn asol min kotatuha-pispis etimat.

!Kig lilin, nolæn min ræham kotætuatip pahrien!

⁴?Pah otæsoaginæn ik, Iæræmæra?^{§§}

?Kæn pah otæsos-ipænæn nænwiwiæn o nærgæm?

Mæto-inu ik pisin æm nakasim.

Netәмim e kantri min rafin okotuwa

kæn motæfak e niganæmtim,

mæto-inun næmol-aræpa ræham nolæn ætuatip min.”

⁵Kæmotan rækis napuæn u, emætæg-pær e nego e neai, mæplan kæmeræh-pæn Ikin Uhgин Tætätig Ikin, inu, Nimæ Tapolæn ræha Uhgин. ⁶Nagelo ilat sepin kæmotiet e Ikin Uhgин Tætätig Ikin, koatos nalpinæn min ilat sepin. Ilat kotuwin e napæn wir u, linen, itәм tatipit-ipit, kæn kæmælis manikilæhalat e kætæut itәм kæmol e iaen u kol tatipit-ipit. ⁷Kæn æmun, nat koatæmegæh un ilat kuwit kit tæmos-ipæn pesin min itәм kæmol e iaen u kol tatipit-ipit, ilat sepin, kәм nagelo min u sepin. Pesin min u, kotærioah e nemæha ræha Uhgин u, itәм tætätig lilin. ⁸Kæn næhaniæm tæmiræfin Ikin Uhgин Tætätig Ikin, næhaniæm-in nepætæn æhag-æhag ræha Uhgин ne næsanænæn ræhan, kæn okol suah kit tæsuwinæn æh imæ e Ikin Uhgин Tætätig Ikin mætoarus nalpinæn min ilat sepin itәм nagelo sepin koatæmik, okotol namnun.

Pesin ilat sepin, kæmotærioah e nemæha ræha Uhgин

16 Kæn æmun, emæto næwian kit tæmagæt æfæmæh æpæh e Ikin Uhgин Tætätig Ikin, matæn-ipæn kәм nagelo min u sepin mæmæ, “Otuwin, motæhtæg-iaræp e nætueintæn pesin ilat sepin itәм kæmotærioah e nemæha ræha Uhgин.” ²Nagelo itәм tætaupæn, tæmuwin mæhtæg-iaræp pesin ræhan e næp-tæn. Kæn æmun, netәмim itәм koatos mak ræha nat megæh ræhn-kapæ ilat sepin, kæn moatæfak kәм narmin itәм

††14:19-20 Aes 63:1-6

¶¶15:2 Hap min un, nat katoh elat o nanæn napuæn, tahmen e kitar.

§§15:4 Jer 10:7; Sam 86:9-10

kəmasgəwin e nig, niməgəm təmirəfin nipətilat.

³ Kən nagelo nampa tu, təməhtəg-iarəp rəhan pesin əpəh itəhəi. Kən nitəhəi təmol nita lan, tahmen e nita etəm təmimis. Kən nat itəhəi min rafin kəmotimis.

⁴ Kən nagelo nampa tri, təməhtəg-iarəpən rəhan pesin e nəmti nəhau min ne nəlugi nəhau min, kən ilau kueia mioal nita elau. ⁵ Kən əmun eməto nagelo itəm tərəməṛə e nəhau min təmə, “Ik pisin əm ik Uhgin, nakətuatip, ik un itəm nəkətatig kən nəmətatig, kən tətuatip əm məmə onəkol nalpinən kəm ilat nəhlan.

⁶ Rəhalat atip əm, məto-inun ilat kəmotiu nita rəham netənim min ne ien min, kən ik nakos-ipən nita nimilat məmə okotənim.”

⁷ Kən ekəto min olta tətagət əfəməh məmə, “!Əwəh! Iəṛəməṛə Uhgin Nahgin Tepət Pik Agin, rəham nəghatən nəmuəh netənim lan, in tətuatip agin, kən nipahrienən.”

⁸ Kən əmun, nagelo nampa fo, təhtəg-iarəpən rəhan pesin e mitgar, kən kəmos-ipən nəsanənən kəm mit məmə otəhg netənim tahmen e nigəm. ⁹ Kən nəgəpanən təmus ilat, kən kotau-iərmis-in nərgi Uhgin, itəm in tətəṛəməṛə e nalpinən min u, məto ilat kotapəs nəuħlinən nətəligən rəhalat, kən motisiai-in rəhan nepətən.

¹⁰ Kən nagelo nampa faif təhtəg-iarəpən rəhan pesin əpəh nat megəh tətəṛəməṛə ikin, kən əmun, ikin min rafin in tətəṛəməṛə ikin in təmapinəp. Kən netənim koatəto nəhməən, moatus namilat motoatip-oatip. ¹¹ Kən ilat motau-iərmis-in Uhgin əpəh e nego

e neai o nəhməən min ne niməgəm min rəhalat, məto ilat kəməsotəuħlinən nətəligən rəhalat o nat itəm kəmotol.

¹² Kən nagelo nampa sikis, təməhtəg-rəkis rəhan pesin əpəh e nəhau asol, nərgin u, Iufretes, kən əmun nəhau təmamir mol suatip rəha kig min kotaliwək lan moatisi-pah. ¹³ Kən əmun, ekəplan min narmin rat kisil kəhalahmen e pirok. Kit təmiet e nipəgnoa ialkita, kit tiet e nipəgnoa nat megəh rəhn-kapə ilat sepin, kən kit tiet e nipəgnoa ien eiueiuə.* ¹⁴ !ləhal narmi iərmis min, itəm koatol nəmtətin min, kən !ləhal kəhaliet mətəħaluwin o kig min e nətueintən rafin, məħaluəfimin ilat məmə okotəluagin e Nian Asol rəha Uhgin Nahgin Tepət Pik Agin.

¹⁵ Kən Iesu təmən məmə, “!Ətag-pa-tu! !Iatuwa tahmen e iakləh! Etənim itəm təsapilən mətaiir, məsapegən rəhan natimnat o napilən məmə in otəsaip-iəpiəən kən maulis ron, in otatig e nəwirən pahrien.”

¹⁶ Kən ilat kəmotargətain rafin kig min əpəh ikin kit, katən e nəghatən rəha netəm Isrel, məmə, “Amaketon.”

¹⁷ Kən namnun nagelo itəm in nampa sepin, təməhtəg-rəkis-pən rəhan pesin əpəh e nimagoagəp, kən əmun əpəh e Ikin Uhgin Tətatig Ikin, nəwian asol kit tisi-pən əpəh e jea rəha kig məmə, “!Tinol namnun!” ¹⁸ Kən əmun təmatipit, kəməto nagətən asol, kən kaluəluə təmatiperəh-atiperəh, kən namig asol təməloal e nəptən. Namig u, in iahgin iahgin, kəsəplanən namig kit iahgin tol nəhlan nian kit. ¹⁹ Kən taon asol təməhap məsin kisil, kən taon min e kantri min rafin kəmotisas motol nat tikə elat. Uhgin, nikin təməht nolən rat min rəha Papilon Asol, kən tos-ipən panikin itəm təriaoah e wain e

*16:13 “Ien eiueiuə” u, in nat megəh itəm təməhap nisip mər, rəhnipət kəiu, itəm təməghat-in e Nol ԺՓՈՆ 13:11-18.

neməha rəhan, təkəkəike kəm in məmə otənim rafin agin. ²⁰Nəptən əlkələh min rafin kəmahin rəkis ilat, kotikə, ne nitot min, kisəplan minən kit. ²¹Ais u itəm tahmen e kəpiel asol koatisi-pən e malnapuə, kəmotisas-pən e netənim. Ais u, kitiah əm tahmen e fifte kilo, kən netənim kəmotau-iərmis-in Uhgin o nahl-ipa-mən ais itəm təmatisas-pən elat, məto-inu nalpinən u in tərət tərət agin.

Pətan ionəhan tərət agin

17 Kən əmun, nagelo sepin min u kit itəm kəmoatəmik pesin ilat sepin, təmuwa mən-ipa kəm io məmə, “Wa-tu, pəs ekəgətun kəm ik nalpinən rəha pətan ionəhan† tərət agin, itəm tatəpələh-pən e nəhau tepət. ²Pətan əh, kig min rəha nətueintən ilat kəmoatit, kən netənim rəha nətueintən ilat kəmoatənim nimin wain, moatapis ilat min kən moatit.”

³Kən nəsanənən rəha Narmin Rəha Uhgin təmol kəm io, kən nagelo təmit-irəkis io ekian əpəh ikin taruən-aruən ikin. Kən ikin əh, eməplan pətan un tətəsuə-pər e məntaa nat megəh asiə kit. Kəməte-pən nərig min itəm tatən rat Uhgin, tirəfin nipətin, kən rəhn-kapə təmisim ilat sepin, kənu rəhnipət ten. ⁴Pətan un, tatuwin e napən itəm tol nəgui-naris ne tasiə, in təmol malə-malə e nipətin, tətənin noanat ne iarig, itəm kəmol e iaen u kol tatipit-ipit, ne kəpiel itəm nəmtin tiəkis, ne nat kit təwir pik u, perel.‡ Kən in tatos panikin kit e nelmin, itəm kəmol e iaen u kol tatipit-ipit, kən tərtoah e nat tərət min, itəm kotəkimik agin e niganəmti Uhgin, kən ilat un, noa nolən rat rəhan. ⁵Kən inəh e

nipinəgin, kəməte-pən nərig kit əh-ikin, itəm nipətin tatəhluaig u, tatən məmə,

Taon Əsanən Nahgin Tepət u Papilon. In iti nipitan ionəhan min rafin. Kən in nəukəti nolən nat kotəkimik agin min. ⁶Kən ekəplan məmə pətan u, in tinapis e nita netənim min rəha Uhgin, nita netəm kəmotətul-arəp o nən-iarəpən Iesu.

Nian eməplan, kən narmək təmiwig təmiwig. ⁷Kən əmun nagelo təmənipa kəm io məmə, “?Narməm tatiwig nulan o naka? Io ekuhapik e nəghatən anion e pətan u ne nat megəh itəm tətəsuə-pər lan, itəm rəhn-kapə təmisim ilat sepin kən rəhnipət ten. ⁸Nat megəh itəm nəməplan, təmətatig, kən təsatigən roiu, kən otəsuwəhən otər e nipəg asol itəm teiuaiu agin, kən tinətaiu matuwin məmə Uhgin otərəkin.

“Kən netənim rəha netueintən itəm kəməsəteən nərgilat e naoa rəha nəmegəhən, ilat, narmilat otiwig pik nian okotəplan nat megəh u, məto-inu aupən in təmətəmegəh, məto təsatigən roiu, məto in otiet-arəpa min.

⁹“Etənim otəkəike mos nenatigən o nitunən nipəti nəghatən u. Rəhn-kapə nat megəh u, ilat sepin, koatəpsen-pən nitot min itəm pətan əh tatəpələh-pər elat.¶ ¹⁰Koatəpsen-pən min kig ilat sepin. Kig faif ilat kinotiet rəkis, kitiah tatəmegəh roiu, kən kit min təsuwamən əh. Məto nian tuwa, in otəkəike mətatig o nian təkuəkir əm. ¹¹Nat megəh u itəm təmətatig, kən roiu in təsatigən, in min in kig kit, itəm tatol nampa eit lan, məto in min in kig kit rəha kig min u ilat sepin, kən tinətaiu matuwin məmə Uhgin otərəkin.

†17:1 Pətan ionəhan, nipətin pətan rəha suatip.

‡17:4 Perel u, in kəpiel wir əpəh e niki iarou.

¶17:9 Netənim tepət nikilat təht məmə nat u tatəghat-in Rom, in kəmiləkin-pər e nitot ilat sepin.

¹²“Rəhnipāt ilat ten itəm nəməplan ilat, koatəpsen-pən kig ilat ten, itəm ilat kəsotosən əh nərəmərən rəhalat. Məto ilat okəpanotos nepətan məmə ilat kig min, motərəməre ilat nat megəh, məto o nian təkuəkir əm. ¹³Nətəligən rəhalat kitəh əm o nos-ipənən rəhalat nəsanənən ne nepətan kəm nat megəh. ¹⁴Ilat okotəluagin ilat Nəti Sipsip, məto Nəti Sipsip otol win elat, məto-inu Nəti Sipsip in İərəməre rəha İərəməre min, ne Kig rəha kig min. Kən in otuwa ilat min netəm min u, təmitəpun ilat, kən ilat koatətul əskasik e rəhalat nahatətəən.”

¹⁵Kən əmun, nagelo tən-ipa min kəm io məmə, “Nəhau min u nəməplan, itəm pətan ionəhan tatəpələh-pər lan, tatəpsen-pən netəmim nuwigilat tol pisin pisin, nimanin netəmim, kantri min, ne nəghatən pisin pisin min. ¹⁶Nat megəh ne rəhnipāt ilat ten itəm nəməplan, ilat okotətəhau pətan ionəhan u. Kən ilat okotərəkin in, motol nat ruən lan, taiu piəpiə. Ilat okotun noanuwhəgin kən motan-ətip nipətin e nigəm. ¹⁷Okotol nəhlan, məto-inu Uhgın təmələhəu-pən nat u e nikilat, məmə okotol nətəligən rəhan, kən mol nikilat kitəh əm o nos-ipənən rəhalat nəsanənən kəm nat megəh, məmə in otərəməre, mətoarus nəghatən rəha Uhgın tuwa mol nipahrienən.

¹⁸“Pətan əh natəplan, in taon nahgin tepət itəm tatərəməre e kig min rəha nətueintən.”

Papilon təməme

18 Uarisig e natimnat min u, eməplan nagelo kit min təmisi-pər e neai. In tatos nepətan asol, kən in tətasiəgəpin rafin nətueintən e rəhan nəhag-əhagən. ²Təməmərit əfəməh e nəwian kit itəm iahgin, məmə, “!Təməme! !Papilon Əsanən Nahgin Tepət təməme! İərmis min kinotuwa kətətig ikin.

In noanipirasig rəha narmin rat min. In noanipirasig rəha mənig rat min, kəsonən, itəm kotamkimik e niganəmti Uhgın.

³Məto-inun kantri min rafin kinotapis e nimin wain u, nitəpən nalmələn, moatit in.

Kig min rəha nətueintən kəmoatit min, kən netəm koatol-salim-in natimnat min e nətueintən,

rəhalat nautə nepət rəkis e rəhan nolən itəm

tətaumis o natimnat rəhan.”

⁴Kən əmun eməto nəwian kit min e nego e neai təmə,

“Otiet rəkis lan, rəhak netəmim, məmə rəhan nolən rat otəsİLəs pikənən itəmat,

kən itəmat onəsotosən rəhan kit nalpinən,

⁵məto-inun in təmərgətain rəhan nolən rat tər iuəhkir əm tatek neai, mol Uhgın təsaluinən rəhan nolən rat min.

⁶Otalpin nitai nat tahmen itəm in təmol kəm rəham netəmim.

Otos-ipən rəhan nətouən mau kəiu.

Otiuw rəkis nimin wain itəm in tarip məskasik,

rəhan nəsanənən tepət məprəkis-in itəm un itəm in təmatos-ipən kəm ilat.

⁷Pətan un, təmatos-ipər atip in, matəto təwir e nautə rəhan,

məto roiu əh, os-ipən nətouən rəhan e nahməən ne nasəkən,

məto-inu tatəghat ausit e nikin matən məmə, ‘Io kwin kit. İkin-u iatəpələh, matərəməre. Sənəmə io nəutahlimis. Okol esasəkən nian kit.’

⁸O nausitən u rəhan, rəhan nalpinən min otİləs in o nian kitəh əm.

In otatimis, matəto tərət, mətasək.

Kən in otatig e nian iəkis o nosən nagwənən,

kən nigəm otus in,

məto-inun İəməmə Uhgın un, nahgin
tepət,
in tatos-ipən rəhan nalpinən.”

⁹“Kən nian kig min rəha nətuein-
tən itəm kəmoatit kən moatos kələh
nautə min rəhan, kotəplan nəhaniəm
e nigəm itəm tatus, kən ilat okotasək,
motəto tərət ron. ¹⁰Rəhan nahməən otol
ilat kotəgin, kən motətul-pən əm isəu
moatən məmə,

‘!Kəsi! Kəsi o taon asol!

!Awe, Papilon, taon itəm təmatəsanən
pik! Məto roiu agin-əh huə, kə-
mau kitiah əm lan, in tinatos rəhan
nalpinən!’

¹¹“Netəmim koatol-salim-in natimnat
e nətueintən, ilat min okotasək motasək
o pətan u, məto-inu etəmim kit min
tikə o nosən nəmtin rəhalat natimnat.

¹²Suah kit min otəsos-nəmtinən iaen
u kol tatipit-ipit, ne silpa, ne kəpiel
wir min ne perel[§] rəhalat, kən suah
kit otəsos-nəmtin minən napən wir u
linen, ne napən u itəm tol nəgui-naris
ne napən wir u silik, ne napən u itəm
tasiə tasiə, itəm nəmtilat tiəkis agin.
Etəmim otikə o nos-nəmtinən nig pisin
pisin min itəm koatəpien wir, ne natim-
nat min itəm katol e nəlui eləfen, ne
nig min itəm nəmtətin tiəkis agin, ne
pirons,** ne iaen, ne kəpiel wir kit u,
mapil. ¹³Etəmim otikə o nos-nəmtinən
nat nəmiəwilat tatəpien wir min, inu
sinamon, ne senta, ne insens, ne frank-
insens, ne fomat u mir. Netəmim otikə
o nos-nəmtinən wain ne oel ne flaoa ne
wit rəhalat. Kən etəmim otikə min o nos-
nəmtinən kau min ne sipsip ne hos ne
kat, ne slef min rəhalat, inu netəmim.

¹⁴“Kən netəm rəha nol-salim-inən
natimnat min, ilat okotasək pik, nikilat
tahmə. Ilat okotən məmə, ‘Noa wək asol
min rəham itəm ik rəham nətəligən tə-

muwin pik lan, kən nəmatol, ilat kino-
tagim kapəs ik. Rəham nautə min ne
malə-malə min rəham kinotagim, okul
nəsos minən ilat.’ ¹⁵Netəm koatol-salim-
in natimnat min rəhalat kəm pətan u,
moatos nautə asol min lan, ilat kotətul-
pən isəu ron, motasiəp o rəhan nah-
məən. Ilat nikilat otahmə kən kotasək
motasək əfəməh, ¹⁶motəmə,

“!Awe, kəsi! Taon əsanən itəm təmuwin
e natimnat wir min u linen, itəm tol
nəgui-naris ne tasiə ne, kən matol
malə-malə e nipətin tətənin noanat
ne iarig, itəm kəmol e iaen u kol
tatipit-ipit, ne kəpiel min nəmtin
tiəkis, ne nat wir min u perel ne.

¹⁷Məto roiu agin-əh huə, kəmau kitiah
əm lan, kəməəkkin rafin nautə asol
min rəhan.’

“Kən əmun netəm koatiləs nego min
rafin, netəm koataliwək e nego, ne
kuru min rəha nego, ne netəmim rafin
itəm koatos məni rəhalat o natigən e
nərpə nitəhəi, ilat okotətul-pən isəu ron.

¹⁸Nian kotəplan nəhaniəm lan tatuəp,
kən ilat okotəmə, ‘!Kəsehman taon kit
təsanən tahmen e taon asol u!’ ¹⁹Kən
ilat okotatip rəhalat-kapə e nimoulul,
tatəpsen-pən məmə nikilat titahmə, kən
motasək pik məmə,

“!Awe, kəsi! !Taon asol u itəm netəmim
rafin itəm koatos nego min itəhəi
ilat rəhalat nautə təməpət e rəham
natimnat!

Məto roiu agin-əh huə, kəmau kitiah əm
lam, kəməəkkin agin ik.’

²⁰“!Məto itəmat e nego e neai, itəmat
netəmim rəha Uhgın, ne aposol min
ne ien min,

itəmat nikitəmat təike magien,
məto-inu Uhgın təmətu rəkis neim otə-
mat mələhuə-pən o pətan u!”

[§]18:12 Perel u, in kəpiel wir əpəh e niki iarou.

**18:12 Pirons in iaen kit, məto rəhan kala tahmen e kol.

²¹ Кән әмун, nagelo әсанән kit тәмиләс кәpiel asol kit, matipin-pән e nahgin раfin әпәһ итәһәи, кән мәмә,
“Кәмәрәкин-pән нәһлан Pаpilon Әсанән Nahgin Тәпәт әпәһ итәһәи.

Кән окол in тәсәтүл minән.

²² Кән окол кәсәто minән нәwiali һаp†† min ne napuән min, ne нәwiali nahlән nau ne тәwи u ikin-u.

Etәмim рәһа nalpәkau wirән e natimnat otikә ikin-u,

кән okisәto minән natәrkәrikән рәһа кәpiel min itәм kotalkin wit katol flaoa lan.

²³ Nәһag-әһagән рәһа lait min окол кәsotasia minән,

кән окол кәсәто minән нәwia пәтән ne iәрman itәм кәtioal нәniәkisән рәһalau e nian рәһа marit,

mәto-inu aupән, netәм koatol-salim-in natimnat рәһам,

ilat koatol win e нәтueintән раfin,

кән ik natagwән asim netәмim e kantri pisin pisin min мәмә kotuwa o рәһам нәрәмәрәән, e nolә masig рәһам.

²⁴ “Таон asol u Pаpilon in тәmos nalpinән

mәto-inun кәmatiu nita ien min ne netәмim min рәһа Uhgin ikin min раfin e нәтueintән.

Nipahrienән, nita netәмim раfin itәм кәmohamnu ilat,

in тәtatig e таон asol u.”

Netәмim ilis e nego e neai кәmotәнwiwi Uhgin

19 Uarisig e нәһгатән рәһа nagelo әһ, ekәto нәwiali nat kit tahmen e netәмim тәпәт тәпәт kotagәт әfәмәһ әпәһ e nego e neai, moatән мәмә,
“!Pәs kotәнwiwi Iәрәмәрә!

!In Uhgin u, тәmosmegәһ kitat!

Nepәtән әһag-әһag ne нәсанәнән in рәһан pisin әм,

² mәto-inu nakilән рәһан in тәtuatip pahrien.

Rәһан нәһгатән tinuәһ rәkis пәтән ionәһан u, itәм тәmit әpnapin netәмim,

кән tinәtalpin nita рәһан iolwәk min.”

³ Кән кәmotagәт әfәмәһ min motәмә,

“!Pәs kotәнwiwi Iәрәмәрә Uhgin!
Nәһaniәм e nigәм itәм tatus пәтән u, tәtәр tәtәр namnun tikә.”

⁴ Netәм-iasol itәм кәmotәwiatән min ilat tuente-fo, ne nat koatәmegәһ ilat kuwit, кәmotisin nulilat кәм Uhgin. Ilat кәmoteiuaiu, nipinәgilat taru nisip, motәfak кәм in, itәм татәпәләһ-pәр e рәһан jea, matәрәмәрә. Кән ilat motәмә,
“!Әwәһ! !Pәs Kotәнwiwi Iәрәмәрә!”

Marit рәһа Nәti Sipsip

⁵ Кән әмун, нәwian kit тәmisi-pән әпәһ e jea рәһа kig, matән мәмә,

“!Otәнwiwi Uhgin рәһатat!

!Itәmat рәһан iolwәk min раfin, otәнwiwi in!

!Itәmat u, noatisiai-in, moatәgin Uhgin, otәнwiwi in!

!Nat әpnapin okәмә itәmat noatos nepәtән asol min, o netәм әpnapin әм, mәto otәнwiwi Uhgin!”

⁶ Кән әмун emәto нәwia nat kit tahmen e netәмim тәпәт koatagәт, кән mahmen min e nitәһәи tatem nonahluәluә, ne kaluәluә titatipерәһ-atipерәһ motәмә,
“!Pәs kotәнwiwi Iәрәмәрә!

Mәto-inun Iәрәмәрә Uhgin рәһатat, Nahgin Тәпәт Pik Agin, in tinatәрәмәрә.

⁷ Pәs nikitat тәrioah e nagienән,

кән motән nipahrienән e рәһан nepәtән, mәto-inu tinuwa e nian әtuatip рәһа marit рәһа Nәti Sipsip.

Кән рәһан пәтән татәтүл matip matәsahgin әм.

††18:22 Hap un, nat katoh lan o nanән napuән, tahmen e kitar.

⁸ Кән Уһгин тәмос-ипән напән wir кәм in, мәмә отуwin lan.

Напән wir u linen, tatipit-ipit, мәруән.” (Напән wir u linen, tatəpsen-pən nolən ətuatip rəha netənim rəha Uһgin.)

⁹ Кәну nagelo u, тән-ипа кәм io мәмә, “Өте рәкис natimnat min u. ‘Netəm min un itəm кәмаun-in ilat мәмә okotuwin e nagwənən rəha marit rəha Nəti Sipsip, ilat okotatig e nəwirən pahrien.” Кән matig mən min мәмә,

“Nəghatən min u, ilat nəghatən pahrien rəha Uһgin.” ¹⁰ Тәмән nəhlan, кән emisin nulik e nelkin, meiuaiu, nipinəgək taru nisip, мәмә ekəfak kəm in. Məto in тән-ипа кәм io мәмә, “!Əsəfakən kəm io! Kilau min ik iolwək mil əm, kitat piam min itəm ilat kotətul əskasik o nən-iarəpən namnusən təwir rəha Iesu. Əfak kəm Uһgin əm, məto-inu nətul-arəpən rəha Iesu, in nəukətin nəghatən min rəha ien min.”

Etəm təmasuə-pər e hos kəruən

¹¹ Кән әmun ekəplan nego e neai təmerəh, кән мәplan hos kəruən kit. Etəm tətasuə-pər lan, nərgin un, “Etəm Kitun Nahatəтə Əskasikən Lan, кән in Nipahrienən.” In tatəμου, кән matos-ipən nalpinən кәм netənim e nolən itəm tətuatip əm. ¹² Niganəmtin tahmen e nəm-namin nigəm, кән кәмəfauin-pən hat tepət tepət e rəhn-kapə, hat min u, ilat hat min rəha kig asol agin. Kəməte-pən nərgin kit lan, məto suah kit təsitunən nərgin əh, in pisin əm titun. ¹³ In tatuwin e napən kit itəm kəmeer e nita,^{‡‡} кән nərgin un, Nəghatən Rəha Uһgin.”^{¶¶} ¹⁴ Кән mopael min rəha nego e neai koatuarisig-in. Ilat rafin koatəpələh-pər

e hos kəruən min, кән moatuwin e napən wir u, linen, təruən məwir. ¹⁵ Suah un, rəhan kit əh-ikin naip itəm tatisi-pən e nipəgnoan.^{§§} Кән in otətamnu netənim e kantri min e naip əh. “In otəramərə elat, кән nəmtətin rəha nepətan u, in nəlnal itəm kəmol e iaen.”^{*} In otol təskasik agin кәм ilat, tahmen əm mə katol e noa kirep min itəm netənim kəmoteguarin-eguarin мәмә nahuin otaiah кән kol wain lan. Nolən əh inəh, Uһgin Nahgin Tepət Pik Agin tatol-arəp rəhan neməha pik. ¹⁶ Kəməte-pən nərgin e rəhan napən, ne nuwaan, мәмә,

Kig Rəha Kig Min Ne Iəramərə Rəha Iəramərə Min[†]

¹⁷ Кән әmun ekətag-pən мәplan nagelo kit tatətul-pən e mitgar, in tətəsək əfəməh matən-ipən кәм mənig min itəm koatiwig əpəh e magoagəp, мәмә, “Otuwa, motargətain itəmat min o nagwənən asol rəha Uһgin, ¹⁸ мәмә itəmat onəkoton noanuwəhgi kig min, ne netəm-iasol rəha mopael min, ne netəm nahgilat tepət, ne hos min, ne netəm koatasuə-pər elat, ne noanuwəhgi netənim rafin, netəm sənəmə slef, ne slef min, netəm koatos nepətan asol min, ne netəm əpnəpin əm.”

¹⁹ Кән әmun, ekatig мәplan min nat megəh əpələ in, ne kig min rəha nətueintən ne rəhalat mopael min. Ilat kəmotargətain ilat min мәмә okotəluagin ilat etəm titasuə e hos kəruən, ne rəhan mopael min. ²⁰ Məto kəmotaskəlim nat megəh əh, ne ien eiua-eiua itəm təmatol nəmtətin pispis min nian təmətatig ilau nat megəh. In təmatol nəmtətin min əh, o neiua-inən netəm min u itəm

^{‡‡}19:13 Aes 63:1-6

^{¶¶}19:13 Jon 1:1,14

^{§§}19:15 Aes 49:2; Hip 4:12; Nol Өпөн 1:16; 2:12

^{*}19:15 Sam 2:9

[†]19:16 1 Tim 6:15; Nol Өпөн 17:14

koatos mak rəha nat megəh, kən motə-fak kəm narmin itəm kəmasgəwin e nig. Kəmotərakin-pən ilau kərən katuəmegəh əm, əpəh e nipəgnoa nəmnamin nigəm asol itəm tэгəpən matuəp matəpien.²¹ Etəm titatasuə e hos kəruən, təmo-hamnu kig min ne mopael min rafin e naip rəha nəluaginən itəm tətisi-pən e nipəgnoan kən mənig min rafin kəmoton nipətilat, moton, nəpəlat tasis wir.

**Kristo təmuwa mol Kig kən
mərəməre e netənim
mətoarus-pən nup wan-taosən**

20 Kən əmun, eməplan nagelo kit tətisi-pər e nego e neai, tatos ki rəha nipəg asol itəm teiuaiu agin,[‡] ne sen asol kit.² Kən in təmaskəlīm ialkita asol u, sinek nuwəh ilouin aupən, in Iərmis, o Setan, kən məlis ətain o nup wan-taosən.³ Təməraikin-pən in e nipəg asol itəm teiuaiu agin, kən mahtosig-in tiəkis, məmə in otəseiuə-in minən netənim rəha kantri min mətoarus-pən nup wan-taosən tol namnun. Nup wan-taosən otol namnun un, okəike kerəh min lan o nian əkuəkir min əm.

⁴ Kən əmun, eməplan jea rəha kig min neen, kən netənim itəm koatəpələh-pər elat. Uhgin təmos-ipən nepətən kəm ilat məmə ilat okotakil netənim. Kən ekəplan min netənim itəm kəmətatip nentoulət məto-inu kəmotətul-arəp o nəniarəpən namnusən təwir rəha Iesu ne nəghatən rəha Uhgin. Ilat kəməsotə-fakən kəm nat megəh ne narmin itəm kəmasgəwin e nig, kən məsotosən rəhan mak e nipinəgilat ne nelmilat. Kən roiu ilat kəmotəmegəh min, kən motərəməre ilat Kristo o nup wan-taosən.⁵ Nat əh, in naiir-pa-minən e nimisən itəm otaupən. Məto netəm min u neen min itəm kə-

motimis rəkis, ilat kəmosos mak rəha nat megəh ilouin, kəməsotəmegəh minən mətoarus nup wan-taosən tol namnun.⁶ Netəm min un, itəm kəmaupən kos ilat e naiir-pa-minən e nimisən, ilat okotatig e nəwirən pahrien, məto-inu ilat netəm asim min rəha Uhgin. Ilat okəsotuwinən e noanəmnamin nigəm asol, məto ilat okotuwa motol pris min rəha Uhgin ne rəha Kristo, kən ilat okotərəməre ilat min e nup wan-taosən.

Uhgin təmol nalpinən kəm Setan

⁷ Nian nup wan-taosən tinol namnun, okahl-iarəp min Setan e nipəg asol.⁸ Kən in otuwin əpəh o netənim e kona kuwit rəha nətueintən, itəm katən məmə Kok ne Makok,[¶] məmə oteiuə-in ilat, kən mos rafin ilat margətain ilat o nəluaginən. Ilat rafin otepət otepət, nampa rəhalat in tahmen e niməkləkil əpəh e nikali itəhəi.⁹ Ilat kəmotaliwək motuwin isəu isəu min motirəfin nətueintən. Kən ilat kəmotətul kitəlau-in ikin netənim rəha Uhgin okotatig ikin, ne taon asol u itəm Uhgin tolkeike pik.⁸ Məto nigəm kit təmisi-pər e nego e neai, muwa mus ilat.¹⁰ Kən kəməraikin-pən Iərmis itəm təmatos-ipən os-ipən kəm ilat, kəməraikin-pən əpəh e noanəmnamin nigəm asol itəm tatəpien. Ikin əh, kəməraikin-pən rəkis nat megəh ne ien eiueiuə. Iləhal okətəhaləto nahməən liliin e nərauiəgən ne lapin, namnun tikə.

Namnun nakilən

¹¹ Kən əmun ekəplan min jea asol kit, təruən. Kən kig tatəpələh-pər lan. Nətueintən ne neai kəmuagim o nigəməntin, miakə agin.

¹² Kən əmun ekəplan netəm kəmotimis, netəm koatos nepətən asol,

[‡]20:1 Nol Өпөн 1:18

[¶]20:8 Esik 38:2,9,15

[§]20:9 “Taon u, itəm Uhgin tolkeike pik,” in tatəghat-in Jerusalem.

ne netəm əpnəpən əm. İlat rafin kotətul
aupən e jea rəha kig u, kən kameg naoa
min.** Kən kameg min naoa kit, inu
naoa rəha nəmegəhən. Okehm nakilən
rəha netəm kəmotimis e naoa min u,
kən kinatakil ilat kitəh kitəh o nat ilat
kəmotol. ¹³Nərpə nitəhəi təməhlman
netəm kəmotimis itəhəi, kən Nimisən
ne Noanpən kəmuəhlman min ilat,
ilat kinotiet rəkis elau, kən kinatakil
ilat kitəh kitəh o nat ilat kəmotol.
¹⁴Kən kəmiləs Nimisən ne Noanpən,
kəra kin-pən ilau e noanəmnamin nigəm
asol. Noanəmnamin nigəm asol u, in
nimisən mau kəiu. ¹⁵Okəmə kəsehmən
nərgi suah kit e naoa rəha nəmegəhən,
kən okəra kin-pən in e noanəmnamin
nigəm asol.

Jerusalem wi

21 Kən əmun eməplan neai wi ne
nətuəintən wi, məto-inu neai
oas ne nətuəintən oas kiniakə. Kən
nitəhəi təmikə min. ²Kən əmun ekəplan
taon asim rəha Uhgin, inun Jerusalem
wi, tatisi-pər o Uhgin e nego e neai
mateiuaiu-pa. Kəmol malə-malə lan tah-
men e pətan itəm kəmol malə-malə kəm
in məmə otuwin mehm rəhan iərman
mioal marit. ³Kən əmun ekəto nəwian
asol kit təmisi-pən əpəh e jea rəha
kig matən məmə, “!Əplan-tu! Roiu əh,
Uhgin tinol latuənu rəhan ilat netənim.
In otətətig ilat min, kən ilat okotuwa
rəhan min netənim. Kən Uhgin ətuatip
in otətətig olat, kən in rəhalat Uhgin.
⁴In otəfəl rəkis rafin nahui nəmtilat.
Nimisən ne nasəkən ne nahməən min
okotikə. Natimnat nuwəh min u, ilat
kinotuwin rəkis, okol kəsotuwa minən.”

⁵Kig itəm tatəpələh-pər e rəhan
jea, təmə, “İatəuhlin natimnat min
rafin kotuwa motuwiwi.” Kən məmə,
“Əte rəkis natimnat min u, məto-inu
nəghatən min u, kitun nagileən elat
məmə nipahrienən.”

⁶Kən matig mən-ipa min kəm io
məmə, “Kinol namnun natimnat rafin.
Io Nəukətin ne Namnun.†† Io nətuəunən,
kən io iatol namnun lan. Netənim itəm
koatoaoa, io ekos-ipən nəhau kəm ilat,
itəm okotənim məsotos-nəmtinən. Kən
inun, nəmti nəhau itəm tatər matos-
ipən nəmegəhən lilin.‡‡ ⁷Etənim itəm
otətətul-iəkis mol win e nəluəginən
rəhan, io ekos-ipən natimnat itəm emən-
iəkis rəkis kəm in. Io ekuwa rəhan
Uhgin, kən in otuwa nətik. ⁸Məto netəm
koatəgin itəm, məsotətul əskasikən e
rəhalat nahatətəən, ilat kotəmkimik, kən
moatohamnu itəm, koatit anion əm
ilat min, moatol klefa, moatəmik nərik,
motəfak kəm narmi nat min, ne ieiueiuə
min rafin, iməlat ətuatip un in noanəm-
namin nigəm asol, tatəpien ikin. Nat u,
in nampa tu nimisən.”

⁹Kən əmun, nagelo aupən u kit
tatəghat kəm io. In nagelo sepin min
u kit itəm kəmoatəmik pesin ilat sepin
itəm kotərioah e namnu nalpinən ilat
sepin itəm Uhgin otol kəm netənim. In
təmuwa mən-ipa kəm io məmə, “Wa-
tu, pəs iakəgətun pətan rəha Nəti Sip-
sip kəm ik, itəm okioal marit ilau min.”

¹⁰Kən nəsanənən rəha Narmin Rəha
Uhgin təmol kəm io, əmun nagelo tit-
irəkis io ekian əpəh e nitot asol kit, ni-
tot un, in ilis u ilis. Kən in təgətun kəm
io Taon Asim rəha Uhgin u, Jerusalem
wi, itəm təmisi-pər o Uhgin əpəh ilis e
nego e neai. ¹¹In təhag-əhag e nəpətan

**20:12 Natimnat rafin itəm netənim kəmotol, kəməte rəkis e naoa min u.

††21:6 Nəghatən ətuatip u rəha İesu, “Io un, Alfa ne Omeka.” Alfa un, in leta tatətul
aupən e alfabet rəha nəghatən Kris, kən Omeka un, in leta itəm tatol namnun lan,
tahmen e A ne Z e Inglis.

‡‡21:6 Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39

rəha Uhgín. Tatipít-ipít tahmen e kəpiel wir kit u tiaspa, itəm talien mə kílās.¹² Rəhan fenis təfəməh mər ilis, mitəlau e taon, ket lan ilat tuelef. Nagelo min tuelef koatətul o ket min u. Kəməte-pən nərǵi noanol rəha nenəti Isrel ilat tuelef e ket min u.¹³ Kən kəməte-pən nərǵiləhal kisil e nikalin pah ikin, kisil min e nikalin pəhap ikin, kisil e nikalin pis ikin, kən kisil e nikalin par ikin.¹⁴ Nəukəti fenis e taon u kəmotətul-pər e kəpiel asol ilat tuelef. Kənu kəməte-rəkis-pən nərǵi tuelef aposol rəha Nəti Sipsip e kəpiel min u.

¹⁵ Nagelo itəm tatəǵhat kəm io, in tatos nat kit kəmol e iaen u kol tatipít-ipít, o nosən mak rəha taon əh, ne ket min ne fenis rəhan.¹⁶ Taon u, kona lan kuwit. Mak rəha nikalin min rafin kotahmen-ahmen əm. Taon əh kaifəməh, kən mak rəha nikalin min rafin ne nəfəməhən rəhan ilat rafin tu taosen tu-hanrit-tuente kilomita.¹⁷ Fenis u, tipik-ipik, mak rəhan tahmen e sikiste-faef mita. Nagelo əh, təmos mak lan e nolən rəha netənim, itəm ilat koatos mak mihin e nat.¹⁸ Fenis u, kəmol e kəpiel wir u tiaspa, kən kəmol taon e iaen u kol tatipít-ipít, in əm in əm. Kən kol u in təwir, in talien mə kílās.¹⁹ Kəpiel min itəm kəmiləkin nəukəti fenis lan, kəmol malə-malə elat e kəpiel wir min. Kəmotəupən motəlin-pən kəpiel wir min u tiaspa, kən nampa tu lan, kəmotəlin-pən kəpiel wir min u safaiə, kən nampa tri lan, kəmotəlin-pən kəpiel wir min u akat, kən nampa fo lan, kəmotəlin-pən kəpiel wir min u emeral.²⁰ Nampa faif lan, kəmotəlin-pən kəpiel wir u onikis, kən nampa sikis lan, kəmotəlin-pən kəpiel wir u kanilian, kən nampa sepin lan,

kəmotəlin-pən kəpiel wir u krisolait, kən nampa eit lan, kəmotəlin-pən kəpiel wir u malakait, nampa nain lan, kəmotəlin-pən kəpiel wir u topas. Kən nampa ten lan, kəmotəlin-pən kəpiel wir u kalse-toni, kən nampa lepin lan, kəmotəlin-pən kəpiel wir u takuoəs, kən nampa tuelef lan, kəmotəlin-pən kəpiel wir u ametis.²¹ Ket asol min u rəha fenis, kəmol e tuelef perel. Kəmol ket kitəh kitəh e perel[¶] kitəh kitəh. Kən suatip min əpəh imə e taon u, kəmol e iaen u kol tatipít-ipít in əm in əm, talien wir, tahmen e kílās.

²² Ikin əh, eməsəplanən nimə kit okatəfak ikin kəm Uhgín, məto-inu Uhgín əm, itəm Nahgín Tepət Pik Agín, ne Nəti Sipsip, ilau nimə rəha nəfəkən.²³ Kən ikin əh, nikitəm təsuwəhən mitgar ne məwig, məto-inu nepətən əhag-əhag rəha Uhgín in tətasiəǵəpin rafin taon u, kənu Nəti Sipsip un, in lait rəhan.^{§§} ²⁴ Kən kantri min e nətueintən okotaliwək e nəhag-əhagən rəhan, kən iəramərə min rəha nətueintən okotuwa, kən motos rəhalat nautə wir min, motuwa e nisiaiien motələhəu e taon u.²⁵ Kisahtosig-inən rəhan ket min nian kit, məto-inu nian lapin tikə ikin əh.²⁶ Netənim e kantri pisin pisin min e nətueintən, okotos nautə wir min rəhalat, ilat okotəmik motuwa o nisiaiien, motələhəu e taon u.²⁷ Məto natimnat min itəm kotamkimik e niganəmti Uhgín, ne netənim itəm koatol nat itəm tol naulisən, ne netəm koateiuə, netəm min u okol ilat kəsotuwinən imə e taon asol u. Netəm min əm un itəm kəməte-rəkis-pən nərǵilat e naoa rəha nəmegəhən itəm Nəti Sipsip tatos, ilat əm un kotitun nuwinən imə.

[¶]21:21 Perel u, in kəpiel wir əpəh e niki iarou.

^{§§}21:23 Aes 60:19

Nəhau meğəh

22 Kən nian nagelo təməgəṭun rəkis taon wi kəm io, kən təməgəṭun min nəhau meğəh kəm io itəm tətaiu. In talien talien tahmen e kilas. Tatisi-pən əpəh e jea rəha Ughin ne Nəti Sipsip, ² maiu matuwin matiləs nəlugi suatip asol rəha taon u. Nig rəha nəmegəhən tatəṭul u e nikal-kali nəhau u, in tatoe mau tuelef e nup min rafin, e məwig min rafin. Kən netəmim e kantri min rafin koatol nimalin o nol-wirən nimisən. ³ Nat tikə agin ikin əh itəm təike mos nalpinən rəha Ughin. Kən jea rəha Ughin ne Nəti Sipsip in əh-ikin əh, katuərmərə ikin. Kən rəhan iolwək min okotəfak kəm in. ⁴ İlat okotəplan niganəmtin, * kən okəte-pən nərgin e nipinəgilat. ⁵ Nian lapin otikə. Nikilat otəsəhtən lait kit o nasiepənən lan, kən nikilat otəsəhtən min nəhag-əhəgən rəha mitgar, məto-inu İərmərə Ughin in lait rəhalat. İlat okotərmərə lilin, namnun tikə.

⁶ Kən nagelo tən-ipa kəm io məmə, “Nəghatən min u inu, kitun nagileən elat məmə nipahrienən. İərmərə Ughin təmən-ipən kəm rəhan ien min aupən natimnat min itəm okəpanotuwa, kən in təmahl-ipən rəhan nagelo məmə otəgəṭun kəm rəhan iolwək min natimnat min itəm otəsuwəhən təike muwa.”

⁷ Kən əmun, İesu tən-ipa kəm io məmə, “!Otətəlig-tu! !Otəsuwəhən ekiet-arəpinə! Netəm min u itəm kəmo-taskəlim nəghatən itəm Ughin təmən-iarəp aupən e naoa u, ilat okotatig e nəwirən pahrien.”

⁸ Io Jon, io u eməto kən məplan natimnat min u. Kən nian eməto kən məplan rəkis ilat, kən emisin nulik e nelki nagelo itəm təmit io muwin məgəṭun ilat kəm

io. Kən emeiuiui, nipinəgək taru nisip, məmə ekəfak kəm in. ⁹ Məto in tən-ipa kəm io məmə, “!Əsəfakən kəm io! Kila min ik u iolwək mil əm rəha Ughin, kitat piam min u ien min, ne netəm min u itəm kotaskəlim nəghatən min e naoa u. !Əfak əm kəm Ughin!” ¹⁰ Kən in təmən-ipa kəm io məmə, “Suwaan ətainən nat kit e naoa u məmə otaskəlim tiəkis, məto-inu natimnat min u, otəsuwəhən, kotiet-arəpa. ¹¹ Netəm koatol nəratən, pəs ilat kotəkəike moatol nəratən. Netəm rəhalat nətəligən tamkimik, pəs ilat kotəkəike e nətəligən tamkimik rəhalat. Məto netəm wir, pəs ilat kotəkəike e nolən ətuatip. Kən pəs netəm asim rəha Ughin, okotətuatip nian rafin, motəkəike e nasimən rəhalat.”

¹² Kən İesu tatig mən min kəm io, “!Əplan-tu! !Otəsuwəhən ekimnə! Kən iatos rəhak nətouən wir kən ekos-ipən kəm netəmim rafin u, tətəu-pən natimnat min itəm ilat kəmotol. ¹³ Io Nəukətin ne Namnun.† Io emaupən matig, kən io oekol namnun agin. Io nətuounən, kən io iatol namnun lan. ¹⁴ Netəm itəm kotaikuas e rəhalat napən təruən, ilat okotatig e nəwirən pahrien, məmə inu, okegəhan-in nepətən kəm ilat məmə kotun noa nig rəha nəmegəhən, kən motuwin-pən e ket min rəha taon u. ¹⁵ Məto netəmim neen min əh-ikin itəm okol kəsotuwmən imə. İlat u, netəm kotəkimik, ne netəm min un itəm koatol klefa ne moatəmik nərik, ne koatit anion ilat min, ne moatəhamnu itəm, moatəfak kəm narmi nat min, ne netəm rafin itəm kotalkeike neuiəuəən.

¹⁶ “Io İesu, emahl-ipinə rəhak nagelo məmə otən-iarəpinə natimnat min u kəm niməfak min. Io u, Nəukəti Tefit, məto

*22:4 Mat 5:8; 2 Kor 4:6

†22:13 Nəghatən ətuatip u rəha İesu, “Io un, Alfa ne Omeka.” Alfa un, in leta tatəṭul aupən e alfabet rəha nəghatən Kris, kən Omeka un, in leta itəm tatol namnun lan, tahmen e A ne Z e Inglis.

Noanol min rəhan. Io ekahmen e məhau u fetukai itəm tətasiə wir.”

¹⁷ Narmin Rəha Uhgin ilau Pətan rəha Nəti Sipsip katuən mə, “!Wa!” Kən pəs netəm min u kotəto, ilat min kotən mə “!Wa!” Etəmim pah itəm tatoaoa, pəs in tuwa. Kən etəmim pah itəm in tolkeike, pəs in otənim nəhau megəh kisos-nəmtinən.[‡] ¹⁸ Io Jon, iatəghat əskasik matən-ipən kəm netəmim itəm kəmotəto nəghatən rəha Uhgin itəm tətətig e naoa u. Okəmə etəmim kit tətə-pən atip nəghatən kit rəhan e naoa u, Uhgin otos-ipən nalpinən min u naoa

u tatəghat-in kən milpin-pən e nalpinən rəha etəmim u. ¹⁹ Okəmə etəmim kit tosi-irəkis nəghatən neen e naoa u, Uhgin otos-irəkis nəwirən min itəm naoa u in tatəghat-in məmə rəha suah u. Inun, noa nig rəha nəmegəhən, kən məsegəhan-inən məmə otatig e taon asim əh. ²⁰ Etəmim itəm tatən-iarəp natimnat min u, təmə, “Əwəh, otəsuwəhən ekimnə.” !Əwəh! Wa-ta İərəməərə İesu. ²¹ Pəs Uhgin tawte-in nəwirən rəha İərəməərə İesu tuwin kəm netəmim rəhan. Pəs otol nəhlən. Əwəh.

[‡]22:17 Aes 55:1; Jon 7:37